

સ્ત્રીબોધ.

કહે નરોત્તમ દેશને, કરવા આત્માલાન; યશસ્વી રીતે એણે, રા માતાને માન.

પુસ્તક ૧૮ મું
જ્ઞાનવારીથી રીતેમબર સન ૧૮૭૪ સુધી.

મું બદ ના
દંતર આશાસરા જાપાખાના મધે જાવડું.
સને ૧૮૭૪.

વારતા, કાંહાની, કીરણ, ઈતીઆદી.

૨૨ઝોલ અથવા વાંધામા પડેલાં વારસો .. ૧, ૨૩, ૪૫,	૨૨.
૬૭, ૮૬, ૧૧૧, ૧૩૭, ૧૫૫, ૧૭૭, ૧૬૬, ૨૨૧, ૨૪૭	
મેચુનાહ માણસો કેમ પારમાં જાય છે	૧૦
એક કુતરાની વણદારી	૧૬
અગમની તેજ	૩૧
આંદોશકીતકારીપણનો નમુનો	૩૪
એક ભુતમાખાની વાત	૩૫
એક તલેસખાની પથરાની વાત	૫૫
એક રાખની વારતા	૮૬
ગીધ હુડીવાસો	૧૦૮
સંઘી અને સેઝર	૧૫૨
રહેલુની વાત ૧૨૮, ૧૪૮, ૧૭૨, ૧૬૫	
પેસનનજ બેઢેલાનો ઘોડાવાસો ૧૪૫, ૧૬૭	
એક મુસલમાન અને તેનો બેઢેલાન ૧૬૮	
પતેલીની છાં ૧૮૭	
તેમુરશંખ અને બુદીયા ૨૧૭	
નમરે રીઠેલી વાત પણ ખોટી ફરે છે ૨૨૮	
પેસનનજાહ નજા અને તેનો સંજોખરખરનો કુનરો .. ૨૩૪	

સંસાર ચીતરો.

ખાં નીરદોશપણ	૧૬
વસ કરવાનો વેડો	૨૧
સાદીનો સગર કાંઈમુખી ?	૫૬
સાવકથાર સુઝેના અમલક્ષ્ ઠેકાણે આવવા .. ૭૬	
એમાં વાંક કોણનો	૮૬
“મારી નીખાઈ—મારી નીખ”	૧૨૩
દેગરા કાકાની પતેલી (ચીતર સાથે) ૧૨૨	
શં પસંદ છે, પછસા કે પધાર ?	૨૦૮
છતરી મોઢવામા એજ શાંની ?	૨૫૩

વઈદક શાસ્ત્રને લગતા વીશયો.

પવન—ફરદુગું એક કારણ	૭૫
તનદોસતીમા “ખોટાં કારણ”	૮૨
ખાલ વીરો વુસાકો	૮૭
લગન અને તનદોસતી	૯૭
શું ખાચો ?	૧૨૧
કેમ ખાચો ?	૧૪૦
નજા તપકર લેશે ?	૧૬૨
દારૂ પીધું ?	૧૮૫
શું પીધું ?	૨૧૪
દારૂ શું વાપરે ?	૨૩૭
ખંબાં તાંબાં પડીએ	૨૫૬

સીધ પદારથ વીસાન.

હીઆનો ખારાસ	૭
માઝોની ઊતરનો તથા કોદરોજ	૧૦૧
માલસાની પાનવર	૧૦૪

ખાક, ઝાડ, છવનત ને પાછી ખાક	૧૨૬
ખાણસ વધતું કે ઝાડ ?	૧૭૪
પેરશોનો ખોટાક—ઘવા	૨૧૧
ખાણસ અને ઝાડ વચે આસપાસનો આધાર .. ૨૧૬	
ઘરાનો નીણાસ અને તેનું ચાણ કામ	૨૫૧
નવી ભતનું મુસીબ ધરણ	૨૬૦

તવારીખ વીશયો.

૩ઝી તવારીખ ખાણેલા સફામી	
હસસ હોસદીલીઅસ	૬
સરવીઅસ તલીઅસ	૨૬
હુશીઅસ તારકુબનસ સુખઅસ	૭૭
૩મઝું રાખ મંડળ	૧૨૬
શોકંદર	
તજાનચીન યવાધો ને હરાન ઊતર ચરી નવા મુખી .. ૫૭	
હાનઅરની ચટાઈનું ખેઆન	૧૪૨
એચીયા ગાઈનરામા રતેક, હારા સાથ લડવાની તઈઆરીમી. ૨૦૭	
હારાંની કુચ—સીકંદરની ખાંજી અને ઘમરા .. ૨૩૧	
ખાશખારતની કથામી	૨૫૮

બનમ ચરીતરો.

નીખકકાલ કલેરી	૧૪
એક ખાશાફૂર ખનાશી છાકરો	૫૬
મુની રાણી મેરી	૭૧
રાણી એલીબેઠ	૧૦૨, ૧૨૨
શુક અને કમેસ આર એડીનખરો	૧૧૬
રાણી અ્યાન	૧૬૬
રાણી ફરોલીન	૨૪૬

પારોસના પેઢેલવાનો—

જેનઅલ યુલીય (ચીતરો સાથે)	૧૭
ખોશીજી ડીએ (ચીતરો સાથે)	૪૧
જેનઅલ રોકે (ચીતરો સાથે)	૬૨
જુવસ શાવર (ચીતરો સાથે)	૮૫
ગાખમેરા (ચીતરો સાથે)	૧૦૬
જેનઅલ પાશીકો (ચીતરો સાથે)	૧૨૭
જેનઅલ વીખરેન (ચીતરો સાથે)	૧૫૧
જેનઅલ ખોરપાકો (ચીતરો સાથે)	૧૭૧

લોક વરણન.

ખજેલ લોકો (ચીતરો સાથે)	૭૭
સાચ લોકો (ચીતર સાથે)	૬૭
ઈરાંનના મોત્રલોના વેડેમો	
લગનના વેડેમો	૧૫૦
સુપાક સંખધી વેડેમો	૧૬૭
ખુડ કાલના વેડેમો	૨૧૦
સગન તથા મુદરતના વેડેમો	૨૩૨
સગનના વેડેમો	૨૫૫
૩ચીયાન લગનો	૧૬૬

નશીલ્લી વીશયો.

સમપતા	૨૩૨
ઝોરત	૨૩૩
૧૫૧૬	૧૦૪
૧૨૪૬	૧૪૭
ખેડેન	૨૧૩
ખેડેખત	૨૩૨
	૨૫૫

પરચુટણ હેવાલો.

હુછાં લીલાંબીખાના	૮
રંગની ખાયા	૧૩
ચાહે	૮૩
તખત ઊપરથી રકીરી	૧૭૦
ચાલના હીરા	૧૬૧
અંગેરીકન રેલવેઓ	૨૭૫
પરખપાટની પીડાકારીઓ ૧, ૨—(મીતરો સાથે)	૨૩૭, ૨૫૬
એક પારચણ ગરમ કરતા	૨૩૬
ખાસકાનું ખાન	૨૬૨

ધરધતુ નુસકા.

ખાલ ઘટ કરવાનું તેલ	૮૭
ખાલ પાછા ઊઘાડવાનું તેલ	૮૭
ખાયાંની તાલ	૮૮
ખાલ ખાટે જુલાબી તેલ	૮૮
ખીરકટનું ઇસકું	૧૩૧
નાલીઝેરનું પુર્ડીંગ	૧૩૨

અરે. ધમરવાદર	૨૩૨
રંગી શરખત	૧૩૧
ખાછલોનાં આખાં	૧૩૧
આવામ સુધારવાની રીત	૧૩૧
એક સવારીયર રોકાવી	૨૪૦
છરી સાથે કરવાની એક નવી રીત	૨૪૦
આખાનું પુર્ડીંગ	૨૬૨
કોંઠાના ઇંડાં કેમ ભૂંજાયે ?	૨૬૨
નાના ખાલકો ખાટે તંગડીની જેવી	૨૬૨
પરેશનું પુર્ડીંગ	૨૬૨
ખાંખ, મછર ઓછાં કરવાનો ઊપાય	૨૬૨
સાઇનું પલાસદર	૨૬૨

કવીતા.

શખાવત વીશે શીખામણ	૨૨
શાં પીચે ૧૬	૪૪
પાણી મારી વીશે ૫૨જી પરાધના	૬૬
સોઝીને શીખામણનો ગરમો	૮૮
રહેનનું ઠાવરકું	૧૧૦
એક વશદાર ઝોરત પોતાના વેડેમી ખરતારને અરજ કરે છે. ૧૩૨	૧૫૪
રહેનની પંદગીઓ	૧૭૬
ખાલુચની હાલતની અધીરાઇ (લાવણી)	૧૭૮
આનરઝેલજ શેઠ નાશઝેલ પાસુદેવ	૨૨૦
ખાતાની પુતરીને શીખામણ	૨૪૨
દીવાન દાદાખાઇ નવરોમજ	૨૬૨
ખરજ ખોચેલી ખાંતા ખાને, તેની નાની રીકરીનો વીલાપ	૨૬૨

સ્ત્રીપ્રોધ

કુસતક ૧૮ મું.

જાનવારી ૧૯૭૪

સાંક ૧ લો.

ફેરં ગી જ,
અથવા
વાંધામાં પડેલાં વારેસો.

સ્ત્રીપ્રોધને માટે તદ્દન નવીન વારતા.
લખનાર—“મીનોચેહુર જોરશેદ.”

૧. (ખાબ ૧ થી ૩ સુધી.)

ખાબ ૧.

“પૈસે યોગ વધે છે બહુ,
પૈસે અથગી પાપ મહુ.
કેક અને કમિનિઓ મંગ,
રોગ રોગ, તે રમતા રંગ,
ઠાઠ માઠ, કરે તે શુર,
પતરાણ કપે બાહુર.”

નર્મ કવિતા.

“ઓરત જાત ! તે કીરતારની જાનદાર પેદાપશેમાં
હીન ખુબસુરત, ઘણી જ શીરોત, અને ઘણી જ નાજુક !
રામાં મુખે, તારામાં સંતોષે, તારામાં સચાઈ ! સં
રને ચલાવનાર, વેપારને વધારનાર, દરબારને દીપાવ
ર ! કોણ મેળવશે પટેા તારો ?”

ઘણી જ આતુરતાથી પોતાનું ‘માથું’ નીચું નમાવીને,
તથા પોતાના બંધે હાથ એકેક સાથ અડગમગી ભેલવીને, ધી
મે કદને પણ મનજીત પગલે ચાલતાં ઉપર સુખબના સંખુ
નો ખોલતો એક જવાનું મુસાફર સુંદર નહીં દબલાના ચેહરે
મેદાઈન તરફના કીનારા ઉપર ફરતો હતો. તેનો પેશાક
એક રાહુના મારેલા મુસાફરને બરનો હતો, તોપણ તે ઉપર
ના શોનેરી અટાપટા તેની કોઈ પણ રીતની ઉંચી છુનીપાદ
જાહેર કરતા હતા. તેના દેહ ઉપર એક લુધા રંગના ચ
લકતો દગલો નાંખેલો હતો, અને ત્રાધાં ઉપર સુંદર પીછોડી
એ ખુબ ખરોડથી વીરલાઈને પાઘડીની ગરબ સારી હતી.
તેના પંગ છેક નજીકથી છુટના માનડાંથી ધંકાવવા હતા,
કે ને તમામ દુલ અને કીમતથી અરડાઈ ગયલાં હતાં. તે

ની ચાલણ ધોમી હતી, ‘તોપણ તે મનજીત કદમ ધરતો હતો.
તેની શકિલ એકે રસતાના એજાબોધી તમામ ખરાબ થઈ
હતી તોપણ વાદલાંમાંના આક્રાન્તાબની ખીસાલે તે ખુબસુરત
અને દીપકતી માણમ પડતો હતો. તેનું કપાલ પોહોલું
અને ચલકતું હતું; તોપણ પીછોડીથી તેનો મોટો ભાગ
ધંકાયેલો હતો. તેના ચેહરાની ખુબસુરતી કુદરતે અપશેવા
સુંદર છુટાછવાયા ખાલોથી ઓર વધી હતી; તોપણ તે બા
લો એટલી ઉંચે નહીં પુગેલા હતા કે બપા મુસાફર તે ઉપ
રથી એક ઉંચરમાં ચાલેલા યા એક જવાનોમાં ખીચેલો ગ
બર ગણાઈ શકાય. નહીં—તે તદ્દન છેકરવન દીસતો હતો
તો; અને એકે તેના ચેહરા ઉપર કોઈ વાતની મીતા દાલો
ફરતી હતી, તોપણ તે એક અદાર એગ્રાજીસ વરસ કરતાં
વધારેનો માણમ પડતો ન હતો. આવી નાની ઉંચર છતાં
જારે તેનાં દેહમાં ઉભાઈ આવતા નિસસાઓના પદછાપો
તેની શકિલ ઉપર હુમલુ પડતો હતો તારે આટલી ઉંચરમાં
તે કોઈ પાકો મરદ હોય એવો એકાલ પેહોડો વખત મુખી
આવતો હતો.

અને ખરેખર તે એક તેલોન નર હતો. તેની ચશ
મોનો અમકારો—જોમાં મીડાશ, નરમાશ, દયા અને ધીરજ
સાંમરાં નજર આવતાં હતાં તે—ખરેખર બપા જવાન મુસા
ફર તરફ જોનારનો પયાર ઉચકેરતો હતો. અને વલો તે
પયાર, જારે તેન અમકારામાં કુખ અને દેલગીરી અને જલા
પા જોવો કાંઈ નીશાનો બજાતી હતી તારે, દયામાં અદલાઈ
જતો હતો. ખચીત તે એક કુખી પુરુશ જાહેર થતો હતો.
થોડે થોડે વારે એકે તે દાખી રાખવાને ઘણાંખી કાંડાં
મારતો હતો તોપણ તેના પેહોડાંમાંથી “બાહ” અને
“અરે” ના શબ્દો નીકળતા હતા. તે કોઈવાર પોતાના
પાઉની ગતી નરમ પાડતો અને પોતાની છાતી પર હાથ
મુકતો હતો; પણ વલો તુરતજ જાહેર તેમાંનું કાંઈજ નહીં
હોય તેમ તે આગલ વધતો હતો.

પાંચે ઈંદરોએને અપશેશથી ભરપુર અને પુણહાલ
કરનારી વખણાયલી નહીં દબલાને કીનારે આવેલાં મકાનોમાં,
પવન ઘડી લેહડીને અને પુણશેષને પાંધરી નાખતો હતો.
તો, એ મકાનો, અથવા મેહુલોમાં એક તે લતા તરફ આ
વેલા બીજાઓ કરતાં કદે, રંગે અને જાલુકે ચોલદ અને
સુંદર દીસતો હતો. સારાની પાંદશાહોના વખતમાં પેશ
દાલો, કેપાની કે બીજાં આનંદાનોના અમલ કરતાં, ધરાંત
મીતરકાંઠાં, મીતરકાંઠાં, નકરાકાંઠાં અને બાંધકાંઠાંને લગતાં

બીજાં સઘલાં કાંમેા અને કારીગરીઓમાં ઘણું આગલ વ ઘેલું હતું. આગલા જમાનાથીજ ઇરાનીઓ જેટલી શોભા ભપકામાં ધરાવતા હતા તે કરતાં વધારે તેઓ લડાઈ અને ભયદરબારી કાંમેાની કૃતેહમાં ધરાવતા હતા; તેટલા માટે જેટલી તારીફ બાંધકામની વીધ્યા અને હોનરમાં તેઓ મેં લવવાને દાવો કરી શક્યા હોય તે કરતાં વધારે તારીફ એ બાબતમાં તેમના પાડોશી ભાઈઓ—તુરાનીઓ—ખેલવી શક્યા હતા અને તેજ તુરાની પલાંને ઉપર આને ઘણાં ખર્ચાં શોભાપાના બાંધકામેા ધાયછે. એના કારણ માટે સાસાની પાશાહાના વખતમાં ઇરાનના મેહુલેની જિંદગીની સુખી થતી હોયતો તેના જથ્થા એજ તુરાનીઓને ઘટેછે, જેઓને ઇરાનીઓ મોટાં આદરમાનથી બોલાવતા હતા, તથા જેમના એ બાબેના હોનર તે વખતની કુનયામાં ઘણા વખણાયેલા અને આશકાર હતા.

હવે મેહુલ વીશે આપણ બોલીએછે તે નદીને કીનારે એક, સીધા સરવ મીસાએ ઉભેલો હતો. તેની બાંધણી, તેના ભપકા, અને તેનું નકશીકામ છતપાદી, છતપાદી વીશે વીસતાર કરવાને આપણ ચો બીજું નહો. આ મકાનમાં દાખલ થવાને એક મોટો દરવાજો હતો અને તેની આસપાસ ડાબી અને જમની બાજુએ લગાર છેડેથી બીજા બે નાના દરવાજા હતા. તેઓ સરવે લોહાના હતા. આ નાના દરવાજામાં એક ને મથાલે આ વખતે જેકે હજી તો ખોલેલ તદન નાબુદ થયો નહી હતો તોપણ તરણ મોટા ચેરાઓ પુર તેજ સાથે બલતા હતા. વમલા ચેરાગતી બરાબર નીચે “આગ તરફના રસતો” એવા મોટા શોનેરી હરકોથી એક પાટીલ બમારસીમાં તખ્તા મીસાએ ચલકતો હતો. આ દરવાજા આગલ એક નાની દેવડી હતી અને તે ઉપર પાંચ જથ્થા રદસત સીપાહીઓ ચલકતી મયાનમાં ખોસેલી તલવારો અને જોખીઆ કંખરે લટકાવી ખડા ઉભા હતા. તેઓ ના મેહુલા ભપકાર દેખાતા હતા, તોપણ તેઓ લાલ ટોટી સરખા સુરખ બની રહેવામાં તેઓ કોઈ જાતની ખુશ હાલીમાં હોય એવું અનુભવ નવું હતું. તે સાથે વલો તેઓ કોઈના આવવાની રાહ જોતા હોય તેમ ઘડી ઘડી બાહાર રોકડું કર્યા કરતા હતા.

આ વખતે આક્રામ તદન જથ્થા, અને સેમી સાંજની નાજત યઈ, અને તોપ પડી. એથી પેલા સીપાહીઓ ચમક્યા અને વધારે વીહીસે કોલે કોઈ આવનાર પ રોણાની વાટ જોતા ઉભા.

“સાંજતો પડી ચુકી,” તેઓમાંને એક પોતાના સો બતીઓ તરફ ફરીને બોલયો; “પણ હજી તેતો આવયો નથી.”

“સઘલાએ આવી ચુકાછે,” બીજાએ કહ્યું; “ખોટી માતર તેનીજ.”

“ભેંસ કરતાં બકરી નલદી દોડેછે,” તરોને બોલી ઉડયો; “માટે બકરી આવી તેથી ભેંસની આશા છોડવી જોઈએ.”

“તોખી પણ કેટલોવાર ?” ચોથો સીપાહી પુકારી ઉડયો; “કોતો—”

“બહરી કીધોઈ કે મથકેરોઈ ? જવાન બહરીસાય પૂરણ વાનાં તો એજ કુખને ભાઈ,” બાકી રહેલો દરવાજાબોલયો.

“તું જુલેછ, ધાર,” મેહુલાએ જવાબ આપયો; “તે હજી પરણેછાં કાંઈ ? હજીતો આદરયોછે !”

“આદરયોછે ? ખારા બાપ ? હજીતો આદરયોછે ? ખા પાછોને બોલવતો જાણે !”

“એટલામાં અજબબીછે કે ? આપણા ચેકના સાથ લા દોસતાનોજ એજ અહેવાલછે ?” મેહુલો ફરીથી બોલયો; “જે: પેલા છુટો બામાથ, બાતું વરસની ઉમરે પુરોછ, તેને ચેર છોકરાં છે, છાપાંછે, તેનાં છોકરાંછે; તોપણ તે બાવીસ વરસની મેહુલર બાતું સાથ ગમાં પંખવાડીમાં પરણ્યોછે !”

“બાવીસ વરસનો ! કમબખતો તેના બાપની—પરણતાના ને પરણતીના !”

“અને વલો પેલા દેવની શોકલનો દેવનદામ ધરીની સુરતની પરીમેહુરને માટે કેટલાં વરસનો તું જાણેછ ! મેં નવરાનો ગુણકાર તે પેલા દેવની ઉમર, ને મેં નવરાનો સરવાલો તે પેલી રીરાનાં વરસ.”

“આતો ખરેખર જોલમની વાતછે, આપણા પાદ શાહનાં અદલ રાજમાં આવેા જુલમ થાય, એતો થોલે દીસે ચેરી કીધી કેહવાય,” એક બોલયો.

“હવે આ ગંજવર જેવની વાત સાંભજો,” મેહુલો સીપાહી ફરીથી બોલયો; “તે ખેતાલીસ વરસનોછે પણ તેટલી યુદ્ધમાં જેકે તે ખેતાલીસ એરોતો સાથે અદરદાઈ છુટોછે તોપણ કોઈનીથી સાથે તેજી નેકા પાડપા નથી, તેજી કોઈ એવી બાપડી શોધેછ કે નહી—”

“અરે ચુપ, બેવકુફ !” એક વલો ડાહ્યો ઘઈ નીકલયો; “તું કોણને વીશે જોયેછ ? પાદશાહના નબીકના મેશીને માટે છુટું બોલવાની આપણને સંતા નથી,”

“અરે બેસરે,” મેહુલાએ ઉતર વાલયો; “ઇનસાફનાં રાજમાં ઇનસાફજ બોલાયછે.

“ખબરદાર !” તેઓની જથ્થામાં એક બોલો ઉડયો; “જે કોઈ કુરખી આપણી તરફ આવેછે.”

હજીતો આ સીપાહી આટલા બોલો બોલી નથી રહ્યો તેવામાં એક જવાન શખસ સુસાફના લેખાસમાં તાંહાં આવી લાગ્યો. તે કોઈજ નહી પણ આપણે શરૂઆતમાં જે પુરશ વીશે બોલવા હતા તેજ હતો. તેને જોલખતાંને વાર પેલા સીપાહીઓ ચેતાની તલવાર માન સાથે ઉડાવી સુગમતરનું થઈ ગયા, અને જમીન બેસી કીધી. પેલા જવાન તેમનાં આ માન વીશે કસોબી વીચાર રાખ્યા વગર, અથવા જે ખરું બોલીએતો, તેના રસતા વચે સીપાહીઓએ એવો કસો પણ સંદેહ મનમાં લાવ્યા વીના દરવાજો પસાર કરી જતા હતા; પણ તેવામાં એક સીપાહીએ તેને ચોડોવાર અટકાવયો.

“આહ, જવાન ફરામરોજ,” તે બોલયો, “આજ કેટલે દીને તમે કાંહયો ? અને વલો આવા હંડા વીચારમાં !”

પેલા જવાને હવે પોતાનું માથું જે અતાર સુધી નીચું કરીને ચાલતો હતો તે ઉચક્યું અને તેને બોલાવનાર તરફ ફર્યો. તુરત તે બંધે શખસની આંખમાં પયાર દીધી નીકલયો, અને તેમના મેહુલા હસતા જણાયા. પણ એ સીવાય પેલા જવાન બીજો કોઈ પણ રીતનો ઉતર વાલ્યા વીના દરવાજામાં દાખલ થયો, અને તેના જોલખીતો

સીપાહી એરુઆન નનરમી તે ગુમ થયો તાંહાંધુથી તેની તરફ ટીકીને જોતા ઉભો રહ્યો.

“એક ઘણાંજ સુંદર છેકરો છે આ !” તે પોતાના સોબતીઓ તરફ ફરીને બોલ્યો. “એના દરેક બંધો ગુણ એક શાહજાદાને બનવે એવેછે.”

આટલા સમુનો પેલા સીપાહી બોલે નહી તેવામાં એક દોડતો યોડસવાર તાંહાં આવી લાગે, અને પેલાઓને સલામ કરીને પોતાની ખબર ફરી કે “ગંજવર ગેવ” ની તેઓ રાહ જોતા હતા તે આવી લાગેછે.

“ઘણે નલહી આવેયો ?” એક બોલ્યો; “હજીતે સાંજ ઘણું પડીછે ?”

“કામદાર સરદારોની એકેક ઘડી તે એકેક દોવસ જાયછે, સાહેબ,” ગેવના સીપાહીએ પોતાના ચેક તરફથી જ વામ વાલેયો.

“કામમાં શી ખતા, છ ?” પેલેલાએ કહ્યું. “એક મુકી બીજ, અને તોજી અને એમ કરતાં આ બેતાલીશ મી નાનનીન સાય આદરણી કરવી એ ખરેખર મોટું કામ માણ્યો.”

ગેવના નોકર નવાખ આપી શક્યો નહી; કેમકે આ વખતે દરવાજાની છેક લગભગ “ગંજવર ગેવ” ની પાલખી આવી પોંહુથી, જેને માન આપવા ધકી સીપાહીએ કદમબોસીને માટે વાંકા વલી પાછા ઉઠે નહી તેવામાંતે એક વીજના મજકારાની મીસાલે તે પાલખી બાગ તરફ ચાલી ગઈ. પાલખી બંધ તેની આગમન ગેવના સીપાહી પે હથેલી આગલ ચાલેયો, અને પોતાના ધણીના આવી પોંહુ થવાની ખબર બાગ અને મકાનના માલિકને આપી. પેલી પાલખી એક ગાડ પાંતો અને તે ઉપર મહેલા મધમથતાં કુશના વેલાઓથી બની રહેલી એક ગલી આગલ ઉભી રહી, અને ટુરન્ટ પરધાન અને કરનાયના આવવાને તેને માન આપવા માટે થયા, “મેટલું નહી પણ વલી છેક ડરના ભાગમાંથી એક મોટી લોહીના આવવાનું સંભાળે.

આ સઘલો કામધુરો વચે આ પાલખીમાંથી એક નવન ફરે મરદ ઘણીજ મુશકેલીથી બાહરે નીકળેયો. નીચે પાઉં મુકતાંજ મે આણસેએ તેને પોતાની ખાંચ ઉપર ઉડાવી લઈ નવા મેંગણું, પણ તેણે ના પાડવા ઉપરથી તેઓ તેની પછાડી ઉભાં રહ્યાં. પોતાના જગડ પણ પોઆ યો અને માહું મુશકેલીથી ઉડાવતો આ ગંજવર શખસ એક સીપાહીની પુઠે પુઠે આગલ ચાલેયો. એમ કરતાં તેઓ યો કુંકે માલીને બાગના વચલા ભાગ આગલ આવી લાગા, તાંહાં તેઓ એક સુંદર આરાસતેહ કરેલી જગા આગલ ઉભા રહ્યા.

હુંધમાં ઝીની કુંવાલી રેતોની ઉપર થોડા રૂપાના તારોથી વણેલા, તરેહવાર તરાંહથી ભરી નાંખેલા એક મોટા ફરશ બીજાયેલા હતા; અને તેની વચમાં પથરની એક મોટી—અથવા બે કકડાની નેહેલી સંજેમરમની એક ચોખ્ખું રેખલ મુકેલી હતી, જેની આસપાસ મોટા તકોઆ ઝીની ખુરશીઓ ઉપર દશ યા બાર માણસો બેઠેલાં હતાં. તેમની નનહી તરજી તરજી દરેકને માટે ચરતેરની જ મો મુકેલી હતી. એઓમાં સઘલાઓની બેઠક સરખીજ હતી, તોપણ એક બેઠક જે રેખલને માથેજ હતી તે તે ઉ

પર બેઠેલા શખસને લીધે, સરવે કરતાં વધારે કપાન જેમતી હતી.

આ બુલંદી અને બીરાનનાર શખસ એક નાનના ન પચીસાથો સેન ઉપરની ઉમરના લાગતા હતા. તેનો ચેહરો ખુબસુરત હતો ખરો, પણ ઈરાની ખુબસુરતીમાં લાલો કરતાં તે સુરેઈ વધારે દેખાડતો હતો. સંધવા તેના પોશાકમાં તેની પાંચડી જે કોઈથી રીતે ઈરાની પાંચડી જેવી ન હતી, તે અને ખરેખર તેજ પાંચડી, અથવા ખરું બોલીએતા તેજ ટોપી તેને તે ઈરાની નથી એવું નહર કરતો હતો. આ ટોપી, જરે તેની સાવધાના સઘલાઓએ પોતાની પાંચડી માયાં ઉપર યાલેલીજ રાખી હતી તારે, તેણે રેખલ ઉપર એક ટેકાણે મુકી રાખી હતી, અને પોતે બેઠે માથે બેઠો હતો. તે શાનચાહુ નોસેરવાનના બેઠે શાહજાદા નાચેજાદ હતો.

આ આગમન બેવા બવાન શખસની નમની બાજુએ ગંજવર ગેવની જગા કરવામાં આવી હતી. તેની ડાબી બાજુએ ખુરશી ઉપર ૪૦ થી ૪૫ વરસની ઉમરનો એક મરદ બેઠો હતો. તેનું આંગ નહું, હુનું, તોપણ નવા દાખલ થનાર ગંજવર ગેવના જેવું તે ફરે ન હતું. તેનાં માયાં ઉપર એક લાંબી કાલી શેનેરી મખમલની ટોપી યાલેલી હતી, જેના ભારથી જાણે તે ધકી ગયો હોય એવા ચાલા ઘડી ઘડી કરતો હતો. પણ તેનો દેખાવ લગાર ધંભીર અને કોઈ જાની ફીકરનાં દેખાણમાં હોય એવો જણાતો હતો. તે આ મકાનના માલિક ગોરગોન હતો, તેનો પાસે એક મુઠો પણ મજબુત શખસ બેઠેલા હતો, જેનો ચેહરો આ સઘલાઓમાં હસતો અને ખુશ દેખાતો હતો. તેનાં મોઢાં ઉપર હજીતે શરામ આપ્યાની આગમનથીજ લાલી પરકાશી નીકળી હતી. તેનું મોઢું બાહોની પીડાથી તદન ખરાસી પાંખેનું હતું. તેનો પોશાક તેનાં ઘુસં શરીરને માફકસરનોજ હતો. તે નામીયો સોદાગર બાગસ હતો.

આ છુટા શખસની સામેની ખુરશી વલી એક અજબ અજબ આણસથી રેકાઈ હતી. જે આ મનલેસમાં સઘલા માણસો જેઓ બીરાનચા હતા તેમનાં પોશાક લખકા ભરેલા અને રોજ ખારતો હતો, તે આ શખસ તદન રદ થયલા ઉનાઝ લેલાસમાં હાનર થયેલા હતા. જે તે મનલેસના સઘલાઓના ચેહરો ખુબસુરત અને ઈરાની દીસતો હતો, તે આ મરદ એક એબીયાલ અને દેવની મુરત ધરાવતો હતો. જે બીજા બીરાનનારાઓ સુંદર બાતો—કાલા કે સુરેઈથી વધારે સુંદર લાગતા હતા તારે આ દેવજાદો એકબી બાલ વગરનો, કાલી રૂપાનાઈ સરખા ચેહરાનો, પોતાની માલ ચકતી આંખોમાં ખુન ભરીને આસેપાસે ફેરવતો હતો. એવું છતાં પણ તે ઈરાની દીસતો હતો અથવા જે તેમ નહી હોયતો, તેનો પોશાકનો ખરેખર એક ઈરાનીનોજ હતો.

એ સઘલાઓ સીવાય તે મનલેસના બીજા બાઈના શખસો આણસું વધારે કપાન જેમી શકતા નથી માટે તેમને પડતા મુકી, મેટલુંજ કહીયુંતો માથે કે બીજાઓની માફક તેઓબી ગંજવર ગેવના આવવાની કોયલ પેઠે રાહ બેઠા હતા.

એવામાં જેવ આવશે. તેને માન આપવા માટે સ પલાઓ ઉડ્યા; મગર એમલને માથે જે નવાન શખસ બપ કામાં બેઠો હતો તેણે પોતાની નજરથી ફેરવી નહીં અને પોતાની જગા પછી છોડી નહીં. કાલી કાશમીરી શાલવાલા મરદે ગેવના હાથ પકડીને તેની ખુશી ઉપર મેસાડાયે, અને પછે પોતાની જગા ઉપર તે બેઠો.

“આ માન ઘણું જોડે, સોદાગર ગુરગીન,” જેવ બોલશે; “મને મોટી શરમ પેલા યાપડ કે. મારે પકડી નામવર શાહ જાદાને તેમજ તમે સરવે સાહેબોને મોટી યુધ્ પડ્યું.” માફ માગું, અને અમરન કહ્યું કે આપણું કામ ચલાવવું.

“એ હો, તેનું શું છે સાહેબ,” પેલા સરવેથી બુદો અને હસપુખે મરદ બોલી ઉઠ્યો; “નવાન બાપડીની આ દરણીમાં રોકાપલાઓ માટે અમારે મોટી રેહબુંજ જોઈએ.”

“સોદાગર બામાશ,” જેવે કહ્યું; “હું તમારી કને માફ માગું; મેં તમોને ચેહલાં જોયા નહીં. તોપણ આ દરણીની રોકાણ કરતાં નવાન બાપડી પરણી લાવવા પછી ની રોકાણ વધારે હાપછે.”

“અમરન જીવી વાત એનછેતો,” કાલી કાશમીરી શાલવાલા શખસ બોલશે; “તમે કરતાં સોદાગર બામાશનાં જ લડી આવવાની અમોને મોટી ફીકર હતી.”

“પરણ્યા બાદ કેમ ચાલવું, અને બઈરીને શું શું ધડા આપવા તે બીનાથી કાંઈ સરવે કોઈન જાણીતા હોતા નથી,” એ રીતે બામાશ લગાર છાતી કાઢી બોલશે.

“અને તેટલા માટે પોતાની બાદરેલી ઝોરત સાથ કેમ ચાલવું” તે શીખવા દીને નામવર જેવ તમારા ચેલા પ શે, એવો અને આશાછે,” તે મંડલીમાંને એક બોલશે.

“બાપુશીયો!” જેવે નવાન વાલશે; “પણ તે ધડો એવો નહીં હોવો જોઈએ કે મારી કાલી દાદીના બાલેબાલ નો અને ભાગ આપવો પડે!”

આ તાણો બુદા બામાશને નજરો હતો. લોકો કેહ તાં હતાં કે આ સોદાગર બાવીશ વરસની બેહુવર બાપુ નામની એક ઝોરત સાથે પરણ્યો તાર પછે તેના સંઘવા બાલો ખરા નવા લાગા, તે એટલે સુધી કે જ ખસતો તે તદન મોડકો થઈ ગયો. આ તાણોને નવાન પોતાના પુ શ બીજાથી અલગતે બામાશે આપણે જોઈ, પણ તેવામાં ખાતાની રકામીએ એકેક સાથ અકડાતી મેનપર આવી પડી, તેથી કાંઈ પણ બોલવા વગર મુઝો થઈ તે ઉઘલી વાત ખાઈ ગયો. નવાલાઓ ઉંમરવા લાગા, અને જામે ઉઠ વા લાગી, તેની કસી હદ રહી નહીં. કેટલાં ચોકરોથી ભ રાઈ ગયેલી રકામીએ ખાલી થઈ ગઈ, અથવા કેટલી જા તના દારૂના શીશાઓની કેટલી સંખ્યા નોકરો ઉઠાવી ગયા તે કેહવાનું કાંમ આપણું નથી. પણ એ સંઘલાંએ વગે શું શું વાતચીત થઈ તે જાણવાની આપણી ફરજછે.

પોતાના મેનખાન સોદાગર ગુરગીન, તે કાલી કાશ મીરી શાલવાલા શખસની સલામતી લેવાબાદ, ગંજવર જે વે પોતાના દોસતોને આ મુજબ કહ્યું:—

“સાહેબો,” તે બોલશે, “આજે આ જગાએ આ પછને મલવાનું કારણ એછે કે આપણો પેગામખર લણે મોનજગ અને માન પંમેલો મનદક પોતાના પાક કરને લીધે કેટલાંબધા ચેલાઓ સાથે મારયો ગયેછે, તેણે જે મ

નહુલ્ય ઈરાનમાં ફેલાવીને સંઘલાંએને સરખો ઈનસાફ આ પવા માંગ્યો હતો, તે ઈનસાફ તેનાં મારખાં જવા પછે લો કોને આપવાનું આપણે માંમે લેજીએ. વધારે બોલી રીતે, એનકે—પેગામખર મનદક દરેકે ઝોરતને ઉપભોગ દરેકે મ રડને કરવાની છુટ આપી ગયો હતો, એટલું જ નહીં પણ હરેકે કોઈની ફાલત ઉપર બીજા હરકોઈનાથી ભાગ લેવાનો દાવોએ એવો કાનુન તે નંખાવી ગયો હતો, તે કાનુન આ પછે પકડીએ અને આપણે તેને પંગલે ચાલીને હાલ તુરત તો છુપી રીતે આપણું કાંમ આગલ ચલાવીએ. એકાએક પારકી ઝોરતો ઉપર દાવો કરવાનો આપણું હાલમાં હક મે લવી શક્યું નહીં માટે એમ કરવાનો પાકો વખત આવે તો હાંસુથીતે આપણે એકથી વધારે ઝોરતો છુપી રીતે કરી એ, પછે તે ઝોરતો પરણેલી હાપ કે કુંભારી તેની શી ચીં તાછે? આ આપણો કરાવ શું તમે સરવે એકમતથી પ સંદ કરોછો?”

“એકમતથી કયુલછે, હા, કયુલછે,” આ પરખાંણે સરવે કોઈ બોલી ઉડ્યા.

“તારે હવે આપણી મંડલીના વડો નામવર શાહ જાદો નોરોજદ આપણને દરેક કામમાં મદદ કરવાને તઈ આરછે, માટે આવતી કાલે આપણું સંઘલાંએ આ મોટું ચેહુર છોડીને નાનાં ગાંમડાંએ અને ચેહુરોમાં છુપી રીતે ફરી વલીએ, અને આપણાથી પરણાવ તેટલી ઝોરતો પછી એ અને બીજા અપરાનોને તેમ કરવાને ઉશકેરીએ; અને એ રીતે જરે આપણે સંઘલે ચેહુરે, ચેહુર ફરી વલી આપ છું કાંમ નકા કર્યું તારે એકદમ આપણા મરનાર પેગામ ખર મનદકના ધરમ તેની ખરી ખુમી સાથે આપણ લોક જા છોતો એકવાર ફરીથી કરીયું, અને—અને—”

“હા, ખર” બોલવામાં કદી અચકરું જોઈતું નથી,” પેલા નવાન શાહજાદો તુરોજદ જ અતારણુથી મુઝો હતો તે બોલી ઉઠ્યો. “અને—પાદશાહ નોરોરવાંને એ આ પછો નવો ધરમ કયુલ કરવાની ફરજ પાડીયું!”

જેવો નોરોજદ બોલા રહ્યો કે તેણે અને બીજાએ એ આ મુજબને એક આવાન કેકેથી સાંભલ્યો. “એક આ ફલ પેરને આ નાફરમાન અને નીમકહરામ બેઠો જ્યો!”

આ બોલોથી સરવે કોઈ ચકકયા. તેમોએ આસે પાસ જોયું, તેમો પોતાની જગાથી. માહુર નીકલવા પછ તે આવાન કાંઈથી આવશે અને તે કાણનો હતો તે તેમો પારખી શક્યા નહીં. જેવના છેલો કરાવબી કયુલ કરીને આ માહુરથી ચોખાઈતા પણ અંદરખાંઓ ખુરા શખસો ઉ ડ્યા, અને મોડી રાતે પોતાને મુકામે ચાલતા થયા.

બા બ ર.

“મનીન્હ—એ બાપ હું અમરન કહ્યું કે તમારા સેહુતા છવને ના કુહુરવો તમારો ગુસો અને લાગવાનો ન થી કેમકે એક વધારે ધોરનવતો હાપ સરવે ગમ અને દે હસતને તામે કરો.” (જેનન અને મનીન્હ.)

એ મુજબ જરે સરવે કોઈ પોતાના દેલને હલકાને બદલે લગાર ભારી કરીને પોતપોતાને મુકામે ચાલતા થયા તારે આપણે ઉપર કહ્યું તેમ રાત મોડી ગઈ હતી. પણ

તે એટલીબધી મોડી નહીં હતી કે જે વખતે સઘલે ચુપકી રીતે રાજ દેવાઈ રહેલું. તે દીવસે પ્રણેમ પછેના હતા તેથી આંદ ટુરતજન નીકલીને સઘલો જગા રૂપેરી કરતો હતો. તેનાં ફરંગીએ જેઠે ખાખીઓ હતાં તોપણ આવે તાઢે પોહુરે તે એવંતો ધંડાં અને સુદર લાગતાં હતાં કે એકવાર દુનયાની સઘલો ફીકર દુર કરીને આ મંદણી ચો રવાને એક શખસતું મન લલચાય.

અને ખરેખર એજ રીતે એક શખસને આ મંદણીએ પોતાની પ્રુભસુરતીથી લલચાવશે હતો. જરે પોતા ના સઘલા રાસતો ઉઠીને ચાલતા થયા તારે હાલી કાચમી ની શાલવાણે ઘરઘણો સોદાગર ગુરગીન, બારી દીલે ફીકર માં ગેરકુતાર, તરેહવાર અવેશથી બરપુર, તે જગા છોડીને ખાગના એક મધ્ય ભાગ તરફ ચાલશે. પવનના ધીમા સ પાટાથી કદાચ દાડમડીની એકુડા ડાહી હીલોને પોતાને મળ્યુત કાઢે તેની આંખ તરફ રોકતી તો તેનોબી કરો દર રાખ્યા વગર ગુરગીન આગલ ચાલશે. થોડુંક આ લયા બાદ તે એક નાની મણી લીધેલી ફરસખંદીની બેઠક આગલ આવશે, અને તાંડાં વચોવચમાં ઉડતા પાણીના નાના કુવારાની ચાવી ફેરવીને તેમાં પોતાનું માથું તેણે ઘોણું અને પછે એક મધમઘટો ઘોટો રોખાલ કાઢી પોતાનું મોઢું નુછી તે ઉપલો બેઠક ઉપર બેઠો. પણ થોડાવાર ન હી ગમે એવામાં તેનાં મોઢાંમાંથી નીચે પ્રુખખતા શબરો નીકળવા લાગ્યા.

“બધરી મેઘપેઠ, બધરી, અને બધરી !

“બધરી વગર કેમ રેહવાય, બધરી વગર કેમ જીવાય, બધરી વગર બીજું શું ? પધસા, દુનયા, અને જંદગી બધરી વગર હુરામતે, બધરીની વાતન કોણે કહીએ ? પધ સાતો ઘણાબીજો પણ બધરી વગર શું કરે ? સુખતો ઘણું બી છે પણ બધરી વગરનું સુખ શું હોય ? કોણને કહું કે વગર બધરીએ હું સુખી છું ? બધરીની ગેરહાજરી તે સુખની ગેરહાજરી છે. બધરી સાથે સુખ પોતાની મેલે ચાલી આવે છે, અને મારેતો તે સુખ મેલવવું છે તારે અને બધરી મેઘપે કેની ?

“બધરી રેપતો મારી તોપ જાપ, તાઢ જાપ, તાણ જાપ. વગર ગરમીએ અને તોપ મરેછે, વગર ઠંડીએ અને તાઢ મરેછે, વગર ગુસસે અને તાણ મરેછે. હવે બધરી રેપતો એ સંધાને ઉપાય થાય. વલો બધરી વગરનું જ પતાર નથી, બધરી વગરની મોહજત નથી, બધરી વગરનો ધ રમ નથી. ઘેરનો દીવા, સંસારનો દીવા, અને દુનયાનો દી વો બધરી છે, એવું છે તારે અને બધરી નહીં મેઘપે ? અ લખત, મેઘપે પેહલી ! એકની હું પાંચ કરે, પાંચની પચીસ કરે, પચીસની પાંચસ કરે ! અને કોણ પૂછે ?

“અને તોપણ બધરી વગર હું લુખી છું, બધરી વગર હું તરસો છું, બધરી વગર હું નાંગો છું. બધરી હોયતો અને ખોરાકનો નર નથી, શરબની ગરબ નથી, પોશાકની હાજત નથી બધરી વગર, અએ પોશાક, તું જેઠે અને કેટ ઘું બધું કુખ ખમઝું પડેછે ! મે કયરેક કાન, મે સીશા થ રાખ, અને મે દીવસની રુકી દુધ એ મારાં બધરી વગરનાં કુખો છે. એટલાં બધાં કુખો ખૂબવા છતાં અને બધરી ન

હી મલે. મારા રાસતો કહેછે કે હું ચો બાપડી પરણ્યો તો અને બારી નથી. મારી આલખ કહેછે કે હું ગમે તે સા થે નેકા પાડું તો પાદચાહ વઢેકપો ના પાડી શકાવાનું નથી, પણ વલો માઝ મન કહેછે કે હું એક બાપડી સંવાય વ ધરેનો વણી કદાબી યતાર નથી. એ વાત ખરી છે, અને એ કારણને લીધે હું પેગમખર મનદકના પગલાંપર છુટાપ છુટી ચાલતાં અમકું છું, અને તેથીજ એકમ, ક્રકત એક ન મોરતની શોધમાં ફરે છું.

“બધરી મેઘપેઠ, બધરી, અને બધરી !”

આ પ્રુખખ પોતાનાં મનમાં જે શબરો મોહવાતા ગ યા તેમ આ બધરી થું ઘવા નીકલેલો લોબી સોદાગર હવા ઉ પર તે શબરોને ફેંકતો ગયો. એ સઘલો વખત તે એજન જાણતો હતો કે તેના શબરો તેના મોઢાંમાંથી નીકળીને હ વા ખાખ બતી હતી અને તેથી કરી પણ દરકાર વગર તે મેલશે જતો હતો. મગર છેલા શબરો, જે તે લગાર મોઢે થી અને ભાર મુકીને, જેવો તે મેલો રહેણ કે ટુરતજ તે ની પછાડી મુકાં પાદડાં ખખખવાનો કકડો આવાજ તેને સંભાવે, અને પોતાનું માથું તે બાજુએ ફેરવતાં એક મોરતનો આકાર તેની નજરે પડશે.

વાંચનાર, હુંઆં એક બીજી માહતાખ આવીને ઉ ભોલે ! પણ આહ ! કંઈતના મોઢા ચીતારાની કલમ કવી તરેહના ચીતારો ધડેછે તેનો મેખાલ આવાં ચીતારો મેથા વીના આપણને કેમ આવશે ? તારે હાલમાંતો આ નવા માહતાખની એક સાદા મોચાકમાં ઉભી નાનનીન તરીકેજ આપણ એલખાઈ કરીએ ; કેમ કે આ સુદર ચીતારની પ્રુ બીજી અને પ્રુખસુરતીએ વીધે વણત કરવાનો આ રાત નો વખત અને કુવારા આગલની જગા પુરતાં લાયક ન થી. જેવી આ ડોકરી નમરોક આવી કે ગુરગીનની છા તી બેસી ગઈ અને જેઠે તેણે મેલવાનો કોયેશ કરી તોપણ ક્રકત “આહ !” સીચાપ તેનેથી બીજું વધારે મેલો શકા વું નહી. વઢેકરો તેણે પોતાના જોર એકઠો કરીને મેલ વાને કાવ ધીધો, મગર તે મેલે તેની આગખજતો, તેનાં ગ લાંખા નાજુક હાથો નાખીને ચેલી નાનનીન મેલો ઉઠો.

“બાપ, બાપ, કયે તું એટલો કુખી થાયે ? શા મા ટે એટલી બધી ઈજ તારાં સરપર બેઠી લીએ ? શા વા સતે એટલી બધી દેલગીરીને રસતો આપે ? અકસોસ, તારી પોતાની હાલતયો એટલો કુખી ધઈને શું કરવા બી જ્યોને કુખી પડે ?”

“જોકરી, દીકરી.—” ગુરગીન અજાપજ અને ગુસે ધઈને મેલશે, “દીકરી, જા હુંઆંથી ; વાહલી મેટી જા. જા, મારી આગલથી તું જા. શું કારણે તને કે મારા ખા નગી વખતમાં મારી વલે આકાબો નડે ? જા, જા, તારું કા મા નથી, જા !”

“પણ જાઢે તે હું કાહું ?” તે જોકરી ફીકી પડીને મેલો, “આ તારું ઘર છે, એજ માઝ ઘર છે, તોપણ એ કે રાખ મકાન મારાં સુખનું રેહકાણ નથી. એક બવાની માકક હું સંધે બઢકતો ફરે છું, પણ કરીને મેસ વાની અને જગા બઢતી નથી ! જાહાંની હું મેસું છ તાંહ તારી સુરત મારી સાથે ઉઠી હોઈ થાયે, અને તે

સુરતથી જો કે અને સંતોશ ઉપજે છે તોપણ, તે ઉપર દેવશ્રી
રી તથા કુખને દાવપેચ રમતાં જોઈને અને અસંતોશ પેદા
થાય છે, અને તેમ કારણને લીધે હુરહડી તારો હાનરીમાં રે
હવાં આડું છું. તારે શું તું મને હાંકી કાઢાલે છે ?”

આ પેદર તરફની મોહબતને પરેખર મોહબતને વધા
રવાને બદલે ઘડાડી. ગુરગીનને તે ગમયું નહીં, અને એ
ક જ્ઞેશ કરીને તે બોલયો:—“કુખી ધણે કુખી કરનારી
છોકરી, હવે બસ, ધણું ધણું જ હું આપી જા. બસ તા
રી જાનાને હવે વધારે હોવતી હું જોવશ નહો. હું ક
હું છું કે જા. ” અને એટલામાં જ લગાર નરમ પડીને, તોપ
ણ પોતાની મોહસંતો જામની તેમ પકડીને તેણે કહ્યું:—
“જા, મેટી, જા. કુર્ગીન, મારી નબલોકથી—ગુરગીનની
હજારથી—તારા આપની આગવધી હવે જા. ”

“જવાની હું કદી નહીં, ” તે છોકરી લગાર તાણથી
બોલી. “તું મારો બાપ, —શું મેટીની હાનરી તને કુખી
કરે છે ? હું તારી મેટી, —શું બાપને મારો કમખખત સુરત
નાપસંદ છે ? જો તેમજ હોય તો એ ઘડી વધારે તારો આગલ
બેસીને હું તને ધોરજ આપશ. તને યદો પાડશ, તને સુ
ખી કરશ. બાવા, ગુરગીન, પેદર, ખચીત હું તમને સુ
ખી કરશ. ”

આટલા સખુનો બોલતાં જાણીને આ ખુબસુરત છોકરી બા
પ તરફના નીરદોશ પધારથી તેને ગમે વચગી, અને તેની
ડાહીના બાલમાં આંગળાં ઘાલી તે સાથે રમત કરવા લાગી.
પણ જ નહ જાતે હોય છે તેને મન સાથે સવહું નેક તેઓ બ
દન્ય છે. તેણીને આ રીતે રમત કરતાં જોઈ ગુરગીન અનુન
ધી પોકારી કહે:—“બદકાર, કુર થા, અરે તું મારી મેટી
ધણે કેટલી બધી છુટ લે છે ? અરે કુ—કુ—કુ ! બદકાર છો
કરી, કુર થા, કુર જા !”

“હા આ !” તે નાજુક અબલા તદન નીરાસો મુકી
ને બોલો: “એ શું ? એક બાપ પોતાની બેટીની ખસાં રેલ
ની મોહબતને ધીકારે અને તેને જુરી મનરાનીથી વીચાર
લાવે ! શું કયાંત નબલીક આપી છે ?” પણ પછે ઉરત પો
તાની અલકતી ચશખમાં આંસુ લાવી તેણી બોલો: “પેદર,
પેદર, આજે તું કેમ એટલો બધો હવેરો બની ગયો છે ?
તું કેવા સખુન બોલે છે તે તું જાણતો નથી; અને વલી તે
સખુન તું કોણને બોલે છે તેઓ તુંને ખબર નથી. છતે
વરે શા માટે ભુખે મરે છે ? છતી બામડીએ, એ બાપ, તું
શા માટે બાપડી થોય છે. જો હકદાર તારો આપડીથી હક
વાનખી મેલવવાનું છે તે કેમ થોયતો નથી ? અફસોસ !”

“અરે, અફસોસ ના આ, મારી કુર્ગીન, ” તે ની
રદખ બાપ બોલયો; તું એ અને એક લાખ રૂપીઆનો બોલ
કહેયો ! એક કરોડ રૂપીઆની તે મને શીખામણ દીધી.
હું તેમ રસતે હવે જઈશ, મારી છોકરી; હું એકતત્તીસ થો
ધમાં હવે જઈશ, અને પારકે કેંડાંથી તું મારી ફીયાદ
થોડીસ સાંભલશે, કારણકે ચંદ્રોજમાં હું બધી કરીશ.
અને મારો તરફના વધારે વીશવાસથી એટલું જાણ મારી
લાડકો, કે હું બધીની થોપખાંન ફરું છું. એ મારો વીમા
ર મેં તારીથી એટલા માટે છુપાવ્યો હતા કે રમે તું તેમાં
અડખલે, ”

“આહા મારા વાહલા પેદર, ” કુર્ગીન ધણીન ખુ
શહાલીમાં આવી બોલી, “શું તમારા બોલો ભરસો રાખવા
નોગ છે ? શું તમારી વાત ખરી માનું ? શું અતે તમે તમા
રી ભલ જોઈને કેંડાંજી આપવા ?”

“હા, ” ગુરગીન કહ્યું; “મારી મેટી, હું કયુલ ક
રું છું કે આટલા દીવસ સુધી હું મેલકુંક હતા કે મારો
મોહારદાર વગર હું એકટો છવથો. પણ આજે જારે તે
મને રજા આપી છે તારે એ બાબતની વધારે ઉલટી હું ત
લાશ કરીશ. ”

“અમ બારે બોલ !” કુર્ગીન પોતાના પાઉં પર પ
ડી બોલ આગલ અમન ગુજરી બોલી; “મારી નીરદોશ,
મેજોનાહ માદરને થોધી કાહાડવામાં મારા નામવર પેદરને
પુરતી મદદ આપને !” પછે પોતાના બાપ તરફ ફરીને તે
ણી બોલો, “શું તમારી થોપમાં હું તમોને મદદ નહીં કરું ?”

“શું તું, મારી મેટી ?” તે પેદરે પુછ્યું; “તું મને
મદદ આપશે ? છનશાલા એટલા ! તે આજે મને નવો
નનખ આપશે, મારી કુર્ગીન ! પણ મેટી એ તારું કામ
નથી. ”

“પણ બાવા તમે જાણે છે મારી માદર કોણ દેશ
માં ભટકતી હશે ? તેણી બીચારી કેવી હાલતે ફરતી હશે ?”

“નહીં દીકરી, તું ભૂલે છે. તેણીતો આપણા જવા
સોદાગરી મેહલમાં વસે છે, અને તું જારે તારો શું દર પોશાક
પેહેરીને એક પરી બને છે તેવો પોશાકતો તેણી ફરશે બદ
લે છે. તેણી કંઈકે આમ તું પુછે છે કે તો બાપ કે તેણી
તો આપણાં જોઈરમાં છે ?”

“આહા, શું તે હજી હવે છે ? અને આપણાં જોઈ
રમાં ? અરે બોલો, તે કંઈ છે ? હું તેને જઈ જોઉં, અને
ખુશીમાં આંજી સાથે મારા પેદરનો ચુનાહ મારે મોઢે કયુ
લ કરી માફીની ચશખ સાથે પાછી તેની મેહલખ બનવાની
આનંદ કરું. બોલો, તેણી કંઈ છે ? અરે, જો હું જાણ
તો હેણું કે તેણી કંઈ છે ?”

“મેટી, હું ફરીથી કહું કે એ તારું કામ નથી, ”
ગુરગીન બોલયો; “તેનાં ઘણાં કારણો છે. ખુબ એ કે તે
ણી તારા પેદરને પસંદ કરશે કે નહીં તેનો હજીતો મને જો
ડો શકે છે. વલી તેણીના બીજ દીલદારો છે—”

“શું બાવાજી, તે શું બોલવા ?” કુર્ગીન હવ
નાંખીને પુછ્યું. “તેણીના બીજ દીલદારો છે ? તેણી તમો
ને પસંદ કરશે નહીં ? એમ કોણે કહ્યું વારું ? અરે એ
મ કેમ બને ? એ સંધો વાન ગલત છે. એવો ગલત કે
કે જ્યોં મલત માછલીતો બીંગડાં છે. હું તેણી પાસે જઈને
એ વીશેનો બોલાસો માંગશ, હું તેણીની વરતછુકનો સપ
થો અડેવાલ તેણીને મોઢે બોલાવશ, અને પછે તે મારો આ
તરી કરી આપશ—હા, બાવાજી તમારી ખાતરી કરો આપ
શ, કે મારો માદર વીધે જ શક તમે બતાવે છે તે તદન
ગલત છે; અને તેણીને તમારાં મકાનમાંથી વગર તકસીરે કા
ઢી મુકતાં એક પાપમાં (કે જે પાપને માટે હાલમાં તમે
પસતાઓ તેમાં) હવે તેણીની બામજને હીકું લગાડવા
તું એક બીજું નખુન પાપ તમે બીધું છે. હવે તારે બોલો,
તેણી કંઈ છે ?”

“કોણ કાંઈએ ?” ગુરગીન યુસે ઘડને બોલ્યો.
“કોણ વલો, મારી માદર !” ફરંગીન ખાદેશથી કહ્યું.
“કોણ તારી માદર ?” તે બાપે કોણ મલાવી પુછ્યું.
“કોણ મારી માદર ? મારી નેકનામ માદર માદર
તુ !” તે પેટીએ ધીરેથી કહ્યું.

“માદરબાનુ !” ગુરગીનથી જણેલા યુસે કસપ તેડેલા
કરીને તથા જેટલું લાલ થવાય તેડેલા ઘડને તે બોલ્યો;
“માદરબાનુ ! પેલો સીંહાબાનુ ! પેલોના પાક, પલીદ, બગા ?
પેલો કવચ, કસનુનમ, કાદુબાદી ! પેલો કે જની તું બદલ
ખત બેટી ! પેલો ચંડાલ યુદેલ ! પેલો બદલેલ, બેશરમ,
બેહુધા, બેવકા, બેગુમાલ, બે— ?”

જે તે જવાન છોકરી વચે પડી ન હતેતા આ ઘાત
છી બાપ અને ભરધાર પોતાની જમાનને યુસા સખુને બો
લવામાં કરી અટકાવી શકતે નહી. “ગાલ તમારી બંધ
કરો,” ફરંગીન પેલા ચલકતા કોલા ઉંચા કરી બોલી, “મા
રી પોતાની માદરને મારા પોતાના પેદરને મોઢેથી એ રીત
ની ગણેલા બાંધવા દર્શા નહી. ગાલ તમારી બંધ કરો સા
હેબ; અપમાન આપી, યુરંગી બોલી, નરસ લગાડી તેલોને
તમારાં મકાનમાંથી આપણું ચોરદમાંથી, સરવેનો જ
લખમાંથી ફર કરીને થું હુલ તને ધરાયા નથી કે હુલ
તમારી બેચુનાહુ એરતને આ રીતની ગાલ આપીને દુસ
ન કરોછા ?”

“કોણ મારી એરત ! તે કાંઈ મારી એરત નથી.
મારી એરત છે નહી, અને હતીબી નહી.”

“થું ? તમારી એરત હતી નહી ! તારે કોણ સ
ગાઈ હું તમારી અને તેલો સાથે ધરાઈ હું ? થું હું તમા
રી બેટી, અને તેલો મારી માદર નથી ? તેલો તમારી એ
રત હતી સાહેબ, એવી એરત કે જનેા નચુનો સારો જે
હાંનામાં થોપેલાં મને નહી.”

“જુલુ નહી, કરી મહી.” ગુરગીન બવાં મલાવી બોલ્યો.

“અરે લખાનત !” ફરંગીન કહ્યું; “પણ હું આ
હુમાનુની બેટી છું.”

“હવે, તેનું અને થું ?”

“કાંયે, તમે મારા પેદરછો; થું નહી ?”

“જુડું, જુડું, તદન જુડું ! તું મારી બેટી નથી.”

“તારે કોણ મારો બાપ ?” ફરંગીન અજન ઘડને બોલી.

“પુછ તેને કે જને તું માદર કેહવા માંગે ? પુછ
તેને કે કોમિા તાપાક તારો બાપ છે ?”

“અરે બાપ, બાપ, એ તું થું કરી રહ્યોછે ! આજ
તાઈ કેંકાંયે નથી.”

“એ મારી વાતએ, છોકરી; તું જાણતી નથી કે તા
રી માદર કોણની સાથે પરણીને કોણની એરત બની હ
તી ? જ પુછ તેને કે તેના પરણેલા બાવર કોણ અને પ
ધારા બાવર કોણ હતો ? જ, તેને પછીને બોલાસો મેલવ
કે એ બંધે એકજ હતા કે જુદા ? તારેનું તું જાણે કે તું
મારી બેટી નથી !”

“એ સંધે તારો વેહન હવે, મારા પેદર,” ફરંગી

ન થોડેવાર રહીને બોલી.

“પેદર ! હું તારો પેદર નથી, ફરોથી બોલેતા સં

બાલોને બોલતે. તને ને મને કમી સંબંધ અને સગાઈ
નથી, તોપણ જે કુનયામાં આ જાતનીબી એક સગાઈ હો
યતો તું મારી એરતના પરણેલા નહી પણ પધારા ભરધા
રતું ફરંગી. પણ પછે થોડે વાર વાત ફરવાને તે બોલ
યો,—“હવે સાંભવ, છોકરી; હું જે ખુશી ઘડને એરત
ની શોધ કરું છું તે બીજ એરતએ, જતી સાથ નેકા પાડ
તાર છું, તેલોને તારે માદર તરીકે બોલાવતી નહી.”

“જાંહુંખી મારી માદરનું નામ મારા કોણ ઉપર છ
વતુંછે તાંહુંખી કોઈનેબી હું માદર તરીકે બોલાવતી નથી.”

“થું સુંદર શાહુઆનેબી નહી ?”

“કોણ ? શાહુઆનું મારો કાકી, મારી બીજ માદર ? તે
મારીમા ? એ ! કુરપણુ, એ ! દુરાંમ કામ, એ ! લેઆનત,
ફીતકાર ! મારો માદર ધાપ તેની આગમન હું મરી નવચ.”

“છોકરી, મોહું તપાસીને બોલ. ગુરગીન એક
સખુનનેછે.”

“અને તેમજ હું પણ એકજ સખુનની છું. સાંભલ
અમે મારા બાપ, કે જે તું આ તારે પગલું મુકેલું પાછું
વિચકે નહીતો પાદશાહ આ દેવનો તું યુનેહમાર થયો !
“ઘણું ધણું હવે ઘણું ધણું !” ગુરગીન ગુસામાં
આવી બોલ્યો. “નાપેકાર ડુકની, પાપી, તારો માદર જે
વીન બેવકા, જ મારા પેદરમાં તારું વધારેવાર હવે કામ ન
થી. જ, નીકલ, દગાબાર !”

અને એ રીતે બોલી પોતાની જગાએથી તે જુસસા
માં ઉઠ્યો, અને ફરંગીન જે કેંકાંયે ઉભી હતી તે તરફ
કુદ્યો અને તેલોને નાજુક હાથ પોતાના રાખશરી હાથ
માં પકડી થાકેપાણીએ એક મનચુન અટક મારી જીવી તે
લોને પાસેના કુંવારાના પથર ઉપર પા તેનાં પાંજોમાં તે
ફેંકવાની નીમ કાઠેરામાં હતા તેવામાં એકાએક બેની રીતે
તેના હાથ કાંઈ પાછળથી મનચુત પકડી લીધો.

દરીઆના ખારાસ.

વાંચનારી બાનુએ, આપણી આસપાસના દરરોજના
સાધારણ બનાવો તથા દેખાવો કહેલું બધું જોવાનું અને
જાણવાનું, અને તોપણ દરરોજ આપણ તે બનાવોના
સંબંધના આધારે છતાં તેમને લગતો તે જાણવાનું બી
નાએથી આપણ કેવા અણજાનતા રહીએ છઈએ—જેવા અ
ણજાનતાના નતમમાં તેવાં અણજાનતાના આપણ અ
રણ પામીએ છઈએ. એવા એક સાધારણ બનાવ દરીઆ
વના ખારાસને લગતો છે. યુંમળના કીઆં રહેનારાંએ
દરીઆવ નેરો નહી હવે અને તોપણ કેટલાં રહેનારાંએ
કહી ચક્યે કે દરીઆવ ખારો કાંયે છે તથા કેમ છે ? એ ખ
ર કાંઈથી લેવાયે છે ? એ ખાર કેટલો છે ? એ સવાસાની
કે સમન આપણ કેટલું આપણું.

દરીઆ ખારો કેમ છે તેનું કારણ ઘણું સેરવ છે.
દુનીઆની સપાટી ઉપર ખારો મોટો નેરો ફેલાયેલો.
નીમજ તે જુદા જુદા ખારો આવેલા એક ખાર છે, પણ તે
પાણીના તરવો પીગલી નવે છે તથા દુનીઆના દરીઆવો
ના પાણી સાથ તે ઘણું મળી જાયે અને એ રીતે ફરી

આવ ખારો થાયછે. સરોવરો અને નદીઓમા મધ્ય એક સ દરને ખાર ભેળાયેલા રહેછે, તે હીઆંવેર કે મીઠાં પાણી ની નદીઓમા પંજુ ખાર નહીં હોય એમ નથી. એ સઘ યો ખાર તે નદીઓ તથા સરોવરોમાથી દરીઆવને પોહોં મેછે. પણ વળી દરીઆવના પાણી મુજબની ગરમી વગેરેથી બાકના આકારમા હડી જવાની કીરીઆ હું મેચની જાણી છે, અને તે બાકના વાદલાં બનેછે તથા વરસાદના આકારમા તેમનું તાણું પાણી પાણું જમીન ઉપર ઉતરેછે, તે પો હી વળી પાછો ખારાસ પોતાની સાથ લઈને પાણું દરીઆ વખા જાયછે અને એ રીતે માલખા કોધાથી દરીઆના પાણી નો ખારાસ સઘથી વધારે થયોછે. તેમાથી પાણી હડી ન પુ રહેછે, પણ ખારતો જમનોતેમ રહેછે અને વળી નવું પાંચી પોહોંમતું થાય તેની સાથ નવો ખારાસ મળતો જાય છે અને તેથી દરીઆના પાણી જવો ખારાં પાણી બીજાં કોઈ નથી તેનો ખોલાસો તરત મળી આવેછે.

આ ખોલાસા ઉપરથી કદાચ એવું ધારવામા આવશે કે જરે યોદાતાલાએ આ પડ્યવીને પહેલવેહેલી બનાવી હશે તે વખતમા તેના પાણીમા એછા ખાર હોવા ભ્રમ્ય છે. કેટલાક વીદવાંનોનું મત એ પરમાણુનું છે. દરીઆવનો ખારાસ જમીન ઉપરના નીમખ તથા બીજા ખારના ઘસડા વાથી થાયછે એમ જો હોય, અને જેમ વરસાદ પડેતો તથા નદીઓ વહેતી જાય તેમ નવો ખાર દરીઆમા થોવાતો જાય એવી વીદીઓની સમજ ને કબુલ રાખીએતો તે ઉપરથી વીદવાંનોના મતને ટેકો મળેછે કે જેમ વખત જાયછે તેમ દરીઆવ વધારે ને વધારે ખારી થતો જાયછે. હવેજાન તેનો ખારાસ એટલો છે કે એ પાણી મોઢામા લેવાનું નથી, અને આપણા નાક ઇઆ ગલામા જાયતો મચરાટ પેદા કરેછે, પણ ને ઉપલી વીદીઆ ખરી હોયતો હવે પછેના જ માનાઓમા, આપણી ઓળાદની ઓળાદના વખતમા દરી આનો ખારાસ કેવી પરકારનો ઘઈ પડશે તેની સમજ મળતા નથી.

હાલ દરીઆનો ખારાસ કેટલો છે, તે વીદીઆએ જો થી કાહાડયું છે. હાલનો ખારાસ વીદવાંનોએ ભરયોછે તથા માપી જોયોછે. તેમની ગણતરી એવું બતાવેછે. ફનોઆ ની સપાટીઉપરના દરીઆવોમા ૩૦૫૨૩૪૨ કીલોમીટર લંબાઈ રાફીકલ માઈલ નીમખ છે, ઇઆને આલપસને પરવત જેટલાં મટોડાં, કતર, ઇતીઆદીથી બનેલોછે. તે સઘલા નથા કરતાં પાંચઘણું નીમખ દરીઆના પાણીમા ભેળાયુંછે. નીમખનો એ નયો હીમાલીઆ પરવતના નથા કરતાં માતર એક તરૂતપાંદિસ એછો છે. આ ગણતરી કરતાં દરીઆની સા ધારણ હંદાઈ નામકીત હમબોલટની ગણતરી મુજબ ૩૦૦ મીટરની ધારોછે; પણ લાપલેસ નામનો વીદવાન દરીઆવ ની મધીઅમ હંદાઈ ૧૦૦૦ મીટરની ગણીછે અને તે વધારે ભરોસા ભરેલી ગણતરી છે; તે હીસાએ દરીઆવ માટે લાં નીમખનો નયો હીમાલીઆ પાહાડના નથા કરતાં બમના થાનેબી વધારે ઉતરેછે. દરીઆની સરેરાસ હંદાઈ એ માઈલની ગણતાર તથા નીમખનું પરમાણુ સેકંડે ૩૩ ૨૬૩ નું લેતાં વીદવાંની ગણતરી કરેછે કે દરીઆમા એટલું નીમખ છે, કે ૭૦૦૦૦૦૦ (૭૦ લાખ) ચોરસ માઈલના વીસતાર હ

પર એ સઘળાં નીમખથી ૧ માઈલની જડાઈનું પડ કરી થકાય! બીજા ખોલામા ખોલીએતા દરીઆવમા નીમખ એટલું બધું છે કે એ પડ્યવી પર તેનો પોપડો અથવા ઠરો કી થો હોયતો પડ્યવીના કદમા એટલો વધારો થાય કે મુજબને અસર પામતાં હાલના કરતાં વધારે વખત લાગે અથવા દીવસ વધારે લાંબો થાય!! અને તોપણ અનતએમ જુવું છે કે દરીઆવના નીમખના આટલાઅથવા નથા છતાં દરીઆવનું કદ નસા વધ્યું નથી, એટલુંબધું તે પાણી સાથ પીગલી મળેછે. દરીઆવના પાંચીમા કેટલું નીમખ છે, તે જો થી કાહાડયું હોયતો એક સારો ઉપાય આ છે— એક તુવાલને તડકામા મુકવીને તરાબંગાના સંભાલથી તોલો તથા તે વખત સંભાલથી નોકી રાખો. પછે તે તુવાલને દરીઆવના પાણીમા ચોરી કાઢીને તથા તે રીયાપે નહી તેમ ચોડું નીચલીને કીધી તોલી ભેલો અને તેની નોક કરો. તાર પછે વળી તેને સુકવો અને એજ પરમાણુ તોલી ભેલો. સુકવપાથી પાણી હડી જશે અને તુવાલમા નીમખ રહી જશે. તે જુદી જુદી નોથો સરખાવી જોતાં વખતમા જ તકાવત માલમ પડશે તે નીમખનો જાણવો.

હવે છેલો સવાલ એ રહ્યોછે કે દરીઆવ ખારો કાંએ છે? તેને ખુદર ખારો કાંએ રાખેછે? દરીઆવ ખારો છે, તે કારણે વગર નથી. તે ખારો છે તેથી મોક્કસ ખ પનો છે, તે ખારાસ ખારા ઉપયોગ કરાયેછે. એ વીશે જુદા જુદા વીદવાંનો જુદાં જુદાં મત આપી ગયાછે. કેટલાકો એવું કહેતા હતા કે તેને ખારો બનાવાની મદદ જ એ છે કે એ પાણી સડી જાય નહી તથા વાસ નહી ખારે પણ ચોખાં રહે. પણ આ મત યોડું ઠરેછે, કેમકે જવતાં (સાડતાં અને હીલતો) પાંચી ખારો કે મીઠાં હોય તોપણ તેમા ગમે એટલો સડો પોતાની મેલે નાશ પામવા ની ખુદરતે મોડવણી કરેલી છે. કરોડો બંધ જણા જાન વરો ઘણા ખારાં પાંચીમાં ઉભાઈ જાય છે, તેમની મતલબ જ, પરોફેસર એવનના કેહવા મુજબ કોહાવાતી એમિનો જામશ કવાની છે, તેમજ જાનદાર વસતુઓને જવતી રાખવાની છે. તેઓ એકેકને હાથ મરેછે અને પાછાં જન મેછે, તથા જનમીને પાછાં મારેછે અને એ રીતે જાનદાર વસતુઓની વસતીનું મક્કર જારી રહેવાથી તેઓ કોહી જતો અટકેછે. આણું હોવાથી દરીઆવને સાફ રાખવા માટે ખારાસ જરૂરનો હોય એમ નથી.

બીજો એક શંખ્ય એવો બતાવામા આવેછે કે દરીઆવ ખારો હોવાથી તે જલદી બંધાઈ નહી જાય અને જે પાર વેહેવારમા ખલલ નહી પડે એવો ખુદરને મક્કસદ રાખીછે. એ વાત પણ આજનાં વીદવાંનો ખોટી પાડેછે. તાજાં વાંત મીઠાં પાંચી કરતાં તરણ કીંગરી એડાં પારો જાયતો ખારાં પાંચી બંધાયછે, તારે એટલા એજ તકાવતને થકી ખાર હુમેરોય નહી હોય. પણ પરોફેસર માપમાન એક બીજે શબ્દ જણાયેછે જેને વીદવાંનો વધારે બાહ્ય લ રાખેછે. તે શબ્દ એ છે કે દરીઆવના પાંચીને બાકના આકારમા હડી જવાની કીરીઆને મધીઅમ હદમાં રાખવાને દરીઆવનો ખારાસ કામ લાયેછે. તાજાં પાંચી કરતાં ખારાં પાંચીને મુકાતાં ઘણો વીજ લાયેછે.

રૂમી તવારીખ મોહોલા સદ્ગોષ્ઠી

પુ.

૨૯૨૩ હોસદીલીઅસ.

જેવું શુભેદ ભરીઈ રાજ નયુખાનુ પયું તેહલું સુનરે
જે ભરીઈ એની પછી ગારી ઉપર આવનાર તલસ હોસ
તીલીઅસનુ નીપનયું. રોમીઉલસના ખરણ પછી જેમ
શેઠે વખત સીનેટે રાજ કર્યું તેમજ વખતે પલ
બનયું. પણ તલસને જલદીથી લોકોએ પસંદ કરેઓ,
અને તે નેમનુક સીનેટે બાહાલ રાખવાંથી એ ધણી ૬૦૩
માં ગારી ઉપર આપેા. એના રાજનો મોહોલો બનાવ તે
આલબા સેહેરની સાંખમે એણે કરેલી લડાઈછે, જેના અંત
આલબાના પડી ભાગવામાં અને પહેલીઅનનોની શુર
આતમાં થાયો હતો. લડાઈ થાવાનુ રાખ્યેતને છુ
ધે રાજવાલાઓ જેમ લાગ ફાવે તેમ એકેકની રાખ્યેતને છુ
ટકાંત કરી હેરાંન કરતા હતા; પણ જે લડવણ્યા તલસ
જેવા રાજ રૂમીએના ગારી ઉપર હોતે નહીં તેા લડાઈ લાં
બી આવતે નહીં. આપમે રાજનેતો લડાઈનું કરવી પસં
દ હતી તારે શુભેદ કાંહાંથી થાયે? આલબન લોકો તેમ્ના
ના રાજ કહુલીઅસનો હોકમ તલે રોમીથી રૂઝાઈલ ડુર
છાવણી નાખી પડયા. પણ એ રાજ યોડા વખતમાં ખર
ણ પાંખેઓ જેની નગાએ આલબનોએ મેટસ કુરેટસને
રાજ દેવોઓ, મેહુ કુસમેનના લસકરો એકેકની સાંખ
મે છાવણી નાખી ધણાવખત શુધી પડયાં હતા, તેવામાં
મેહુ રાજવાલાઓએ મેહુ કુડવયુ કે એકેકી તરફથી તર
ણ તરણ પુરેસને શુદી કાઢાડવા અને તેઓની લડાઈમાં
જે બાજુ હતો તે બાજુનુ રાજ લડાઈમાં પણ છતેણું ગ
છુડું. એ મુજબ રૂમીએએ હોરેસીઆઈ નાખના તરણ
બાઈએને શુદી કાઢાડીઆ અને તેઓની સાંખમે આલ
બનોઆંથી કહુરેશાઈ નાખના તરણ બાઈએ નીકલીઆ અ
ને તેઓ વડે લડાઈ માલી, નેના દરબેઆનમાં હોરેસી
આઈ નાખના બાઈએમાં મોહીધે બે ભાઈએ ખરણ પાં
આ પણ એક ભાઈ તદન બનચી ગયો હતો, તેમજ
કુયુરેશીઆઈ મોહીધે તરણે બાઈએ યોડા યોડા થા
એલ પાયા હતા, એવો બનાવ જિંધ પેડા બનચેલા
હોરેશીઆએ એક તાલ લગાવી અને લડાઈના મેદાં
નમાંથી નાહાસી બતા હોએ તેણું રોલ ધાલી યોડવા
લાંગે જેની પાછલ પેલા તરણે બાઈએ યોડે યોડે અંતરે
લાગા, લાંબે શુધી યોડવા પછે પેલા હોરેશીઆએ એકાએક
ફેરી ગયો અને જે પેહેલા કુયુરેશીઆએ મહેસ્ટા તેને મારી
નાખેઓ, આગલ-આલતાં બીજને મારેઓ, અને તેમજ
તારીજને પણ જમીનદોસત કરેઓ જેથી રૂમીએની ફેતે
થાઈ અને આલબનોને રૂમીએના તાએના હેલ્લ બંડુ પ
ડયું. બાહાડુર હોરેશીઆએ લડાઈ છતવાથી રૂમ સેહેરમાં
મોહોટી મુશાલી માલી, અને રાજએ હોકમ કીધો કે એ
ને ઢોલ અને નગારાં સાથે બાઆબડુથી સેહેરમાં દાખ
લ કરવે.

હવે હોરેશીઆશની મેહુન એક કુયુરેશીઆશની સામે
અંદરાએલી હતી, જેથી જ્વબી તેણીને ખબર થાઈ કે તેણી

નો જે આવેદનનાર હતો, તે તેણીના ભાઈથી ખરણ પાં
મેએછે, તેવીજ તે લીલાપ કરતી, સેહેરના દરવાજામાં, પો
તાના ભાઈને શરખ રેતી, તેને આવી મલી. આ બ
નાવ એવાથી તે ભાઈના શુસસે થોબયો, નહીં તેથી તેને
તરતજ ખબર મોકી મારી નાખી, જે ઉપરથી હોરેસી
આશની સીનેટની સાંખમે તપાસ માલી પણ તેની મોહોટી
માકરીના બલ્લામાં સરકારથી તેને મોહી બખસવામાં આ
વી હતી.

તલસ હોસદીલીઅસે બીજ લડાઈ કાઈડેનીના મુલ
ક ઉપર કરી અને કહુલાત મુજબ હાર ખાયેલા આલબનો
ના સરકારે તેને કુરેસે રૂમીએને મદદ આપી, તેમજ
કાઈડેનીના પાડેમી રાજવાલા લીએનેતાઈના (ઈઆને વી
આઈ સેહેરના રહેવાસીઓ) એ કાઈડેનીના લોકોને મદદ
આપી; પણ રૂમીએને મેટસે જે મદદ આપી હતી તે મદ
તેની બનીસતા હતી, કારણકે તેની ધારણા જે રૂમીએ
ની જરાબી લડાઈમાં હાર ખાલખ પડી તેા કાઈડેની સાથે
જોડાઈ નજીકની સાંખમેજ લડવાની હતી. પણ એ ધા
રણમાં તે કીએમો નહીં કારણકે લડાઈમાં રૂમીએએ
અનને સીકસત આપી, અને તલસને એ વાત ખબર પડ
તાંજ તેને દગાખોર મેટસને મે યોડાની રથ સાથે બાંધી
મારી નખાવાનો હોકમ કરેઓ, અને આલબા માખને પણ
તારાજ કીધું. એ તારાજ થાયેલા મુલકના લોકો રૂમમાં
આવી વસીઆ, જેમે ખસેધી અખીર અને ઉમરાલોને રૂ
મના મેહેલી પદવીનાં આંખસે સાથે જોડીઆ અને બાંધી
નાએનો એક વરગ ઉભો કીધો જેને પહેલીઅનેને નામે
એલખવા લાગા. આ પહેલીઅનેના વીરો આગલ માલ
તાં છલું મેલવામાં આવશે મારે વેઆંતમાં રાખયું કે એ
વરગની સુરખાત તે આલબાના પડી ભાગવાથી થાઈ હતી.

તલસે પોતાના મુલકને આ રીતે જોરમંદ કરવા
બાદ સેખાઈન લોકો સાથે લડાઈ કરી જેમાં પણ રૂમીએ
ની છત થાઈ. હવે રૂમીએ ઉપર એક ન ધારેલી આક્રમ
આવી પડી, ઈઆને સેહેરમાં ખરકી માલી જેની પણ દર
કાર ન કરતાં તલસ કુસમન ઉપર લડાઈ મલાવતો હતો પ
ણ અંતે આ ખરકીથી તે કાહેલી થયો, અને તેમાંથી સા
રો નહીં થાયે તેટલાં તેના મેહેલ ઉપર વીનલી પડી અને
તે મેહેલના પડવાથીજ તે જ્યે દાઈડ મુલો, કરાઈસટની અ
માઈ દર ન સાલવાં એના રાજમાં જનસનું દેલ એક
દીવસે પણ અંધ થાયું હતું નહીં.

કાઈસ.

લુણાં લીલાઉખાંના

આપણી તરફ કોઈ રખડતા લીલાઉ વાળાએ જ્વબી
લુણાઈ કરેછે તેને ટકર મારે એવી લુણાઈ લેવાત અને અ
મેરીકા-આતે થાયછે. નયુપારક સેહેરને એક દાખસો મીઠો
ખારનજ નીચે પરખાણે લખેછે:—

એક દીને એક રસતા ઉપરથી એક બોનરગ પાદરી
માલી જતાં હોય; તેવામાં તેના કાન ઉપર આ શબ્દો પડયા—

“આં હાંદી. આ હાંડીએ લખેછે; મેની ઉપર અરધો;

આ હડીએ જાય છે. આ જાય છે, જને જાયે તે વધે. આ જાય છે, આ ગયું જે, ગયું જે, ગયું—ગયું !”

આ આવાન ઉપરથી પાદરીને આસપાસ નેતાં એક સીડી માણુ પડી, જેને મથાલે એક વાવડો ઉડતો હતો. તે ઉપર ગયો અને એડું તો એક લીલાંઈ ખાંતા જેવા દેખા વ નજરે પડ્યો. લોકો ટોલાબંધ હતા. લીલાંઈવાળો એક ચોનાનું ઘડીઆલ એક ખરીદારને આપીને બીજું એમ. આઈ. ટોનીપાસનું પેહલા નંબરનું ચોનાનું ઘડીઆલ કાઢી ને આસપાસની લાંડ આગળ ધરતો હતો તેવામાં પાદરી તાં હાં જઈ પુગો. આ ઘડીપાલની કીમત એક બેથી તરજુ ડાલરો સુધી વધવા લાગો. પાદરીએ તે ઘડીપાલ જેવા માં ગયું. તેને માણુ પડ્યું કે સસતાંમા સસતી કીમતે જે તે વેચાયતો આલીસથી ઓછા ડાલરે તે કદી પણ વેચાય ન હી. એ ઉપરથી તેણે સાડાતરજુ ડાલર કીધા પણ તેની પા સે ઉભેલા એક છપરખંધા શખસે તે ઉપર ચાર ડાલર વધા રખા. આ ઉપરથી પાદરી લલચાયો અને સાડાચાર આપવા કચુલ થયો.

સાડાચાર ડાલર એલતાંન વધારે વધારવાની આશા વ ગર લીલાંઈવાળાએ તે ઘડીઆલ નરાવાર ઉઘાડ ધાંક કીધું, નુબી નાખી, કાગળના લીલાંધી પાદરીને સલામી કરી. પાદરીએ તુરત તે લીધું અને જેવા સાડાચાર ડાલર પા કીટમાથી કાઢીને આપવા નંતા હતા તેવામા તે પુકારો ઉડ્યો કે—“હું નહીં, સાહેબ, હું નહીં, સાહેબ; કલારક (મેટ્રો)ની આકીસ પાછલા ચૌરડામા તે તાંડાં જાયો.” પાદરી હુમખાંન તે ચૌરડા તરફ ગયો, અને ઘડીપાલ હા ધમાંન શખીને ડાલર દેખવવર સુકપા. રસીદ તરફ ચાર ફરીને મેહતાએ આપી. પાદરી તે વાંચતાંન પેકારી ઉડ્યો, “શું ? વચાસ ને ચાર ચોપણ ડાલર, ને ઉપર વજી અડ ઘો ડાલર ? એ રસીદ મારી નથી. આ ઘડીપાલની કીમત તો સાડાચાર ડાલર અંકઈછે; સાડીચોપણનું હું ઘરાક નહીં.”

આ ઉપરથી તે કલારકે અફેરીની પાછું—“શું શે ઠલ ? સાડાચાર ડાલર ? વાહ વાહ પાદરી સાહેબ, ટોની પાસે જેવા ઘડીપાલની આવાં પેહલા નંબરના ઘડીપાલો સાડાચાર ડાલરને ઉડી નતાં હોયતો તે બીખ નહીં માંજે ? તમારાં જેવાં ઘરાક વગર ચાલે સાહેબ, એની કીમતતો સાડી ચોપણ ડાલર છે.”

આ બંધેની તકારથી જાણે ગડબડ વધીને લીલાંઈ ખાંતાના સાથ આવતો હોય એવું ટોલ કાલીને માલેક ક લારકની આફીસના આવાયો, અને ધમકીથી પોતાની યુકી ચઢાવી પાદરીને કહ્યું કે—“સાહેબ, તમારા જેવા ધરખ ગુરૂઓથી અપારો ઉપર ઠગાઈ ચલાવાશે નહીં. અને કોઈ ને કુખ દેશું નહીં તેમજ અને કોઈની તરફથી ખમચું પ છું નહીં, કલારક ને આંકડો. માંજે છે તે ચુકવી આપો. આપવોતો પડશે, અગર તમારી મરજી એ ઘડીપાલ પાછું વેચી નાખવાની હોયતો અને આપો, હું એનું વધારે ડામ ઉપજાવી આપીશ.”

ગરીબ બીચારો પાદરી આ છેલા બેલોથી યુદ્ધી થયો અને ઘડીપાલ આપવું, પણ તેના નાણાં—સાડીચોપણ ડાલર !—તેને પેહલાં યુકવી આપવાં પડ્યાં. તુરતને તે ઘ ડાપાલની કીમત સાડાચાર નહીં, સાડીચોપણની નહીં પણ

સાડ ડાલર ઉપજા. કલારકે સોમ્મે દસ ટકા પરમાણે પોતાનું કસટખ કાપી લીધું, જે નતાં પાંચ પાદરી મથન થયો કારણ કે તેને એક અરખા ડાલર કરતાં જાણ્યો ખોટ ગઈ નહીં હતી. ઘડીપાલના પછાં લેઈ તે ઘર ગયો, અને પકિટ કા ડી. ફરીથી ગણ્યા, પણ તેને એક ઘણાઈ હમણા માણુ મ થઈ. તે એ હતી કે કલારકે તેને જે ડાલર ગણી આપ્યા તે તેણે આપેલા તેમ નહીં પણ બીજા, તદ્દન ખોટાન, ડાલર હતા ! તે શીકા તદ્દન ખોટા હતી !

તે બીજે દીને પેલે ટેકાણે ગયો, અને લીલાંઈ ખાંતા તથા લીલાંઈ વાળોનો ઘણીબી શોધ કરવા છતાં તેમ્ને નડપા નહીં. તેણે પોલીસની મદદ લીધી. શોધ કરવામા આકી રાખી નહીં પણ કશું વલયું નહીં. અને પાદરી બીચારો ટેકાણે પડ્યો; કારણ કે બારનામ કેહછે તેમ પોલીસ એવા ઠગારોએને મદદ કરેછે, અને તેમાં પોતાનો ભાગ પડાવેછે !

૫૧૦

બેચુનાહ માણસો કેમ મારયા જાય છે ?

આ માણુ સદીમાં એકબેલા બે પારસી નવાનો, કલો આની કે જાંહું તે વેલા એક રીનમીટ પડી હતી, તાંહું નવા સાટું બુંમધથી નીકળ્યો. આ બે નવાનોને નીશાલ માંધોન દોસતી પડી હતી જાંહું તેમ્ને તબીબની તાલીમ લીધી હતી, અને એકમ નગાએ માકરી પણ મલી હતી.

આ મેટ્રો ઉતર ખાલીસેવરસની હતી; અને એવા વખત સાથ ઉછાછલાપણું, ટુનડાઈ તથા મેન જેવવાની ખામ્મેશ હુમેશાં જોડાપલી હોયછે તે તેમ્નેમાં પણ હતી. તેમ્ને જ ને મરીબ હતા તેથી આડામાં યુસાફરી કરતા હતા. રસતામાં કોઈબી મલતું તેની ખજખ ખચકેરી કરતા, તથા કોઈ ગરીબ માણસ કોઈ માંગવા આપવું તો તેને મોટોટા દીલ સાથ પોતાથી બને તેડણું આપતા હતા.

તેમ્ને કલોઆની આવી પુગા પણ રાત પડવાથી તાં હાંનાં એક પોઠામાં રાતવાસો કરવાનો દેશવ કીધો, કે સ હવાર પડતાં ઉડીને કેમપ, કે જે તાંહુંથી ચાર પાંચ માર્દ લ કુર હતી, તાંહાં નંધ્યું.

આ પીળું નદીના કીનારા આગલ હવું તેથી તાંહુંનો દેખાવ ઘણેન રમણીક લાગતો હતો; અને તેની તરફ યુ સાફરી નેનર જે ચાવા સાટું ધરની પડોશમાં એક ઉન લી લાકડી ઉપર ધજા ઉરાડવામાં આવતી હતી.

તેમ્ને પીઠામાં ગયા તે વેલા નવનોં સુખાર હતો. પી ડાંવાલાએ બે પારસીઓ, અને તેમ્ને વલી લખકાદાર, જોઈ તરત તેમ્નેની આગલ આપો અને સલામ અપકરામ કીધી અને આસતિ રહીને પુછીયું કે તેમ્ને કાંઈથી આવીયાછે અને તાંહાં આવવાનું કારણ શું. તેમ્નેએ પોતાની મતલબ થોડા સંજલોમાં તેને કહી સંજલાવી તેથી પીઠાવાલો પોલીસે—

“હાલેમ તમે આવોપા તો અમારા આધાંપર પણ તમે હાલેમ જેડું કાંઈ નથી જે તમારી મરજી હોયતો આ ધરમાં આના વાલ ને હોનરી રાંધેલી છે ને છુમલા હુકા ના દારીશ કરાછે, રાંધે તમારી નરમમાં આવે એટલો પાંચ તેની અપ્પર્યા કાંઈ ખોટ નથી.” હવાનું તો કાંઈ નથી, આ

ખાનદો તે ઉપર એક ડોઢ નાખીને હુલિ.” આ સાં
ભલી પેસતનયા, જે થણે બોલકનો હોને તેણે નવાબ આ
પીયો: “કાંઈ ફીકર નહીં તમારાથી જે બની ચકે તે કરો;
અમારા સાંઝ તમારો ઘરનાં માણસેને તમરી ન આપતા.”

પીડાંવાલો “અરે તબદી ને બરબો હાની.” ભાઈ પેટ
ને હાડ હરવે કરવું પડે.” અરે હીરાં, આ પરીનાને હાડે
કાંઈ નમવાનું કરે ને પછી ભાઈએને તેડજ.”

તેઓએ કપડાં કાઢીયાં અને હાત મોઢું ધોયું પછી
ફુકાંતના એક ખુલા ચોકમાં બેઠા. આ વખતે ખુનમનો
આંન પોતાના પુર જિરામાં પરકાશતો હતો અને સરવે ચી
નપર પોતાના રૂપો ધણે નાખતો હતો. ફુકાંતની અંદર
તરેહ કોસમના લોકો ઘાઝ પીવા આવતા હતા તેઓ આ બે
પરોણા સાચું, જેઈ પીડાંવાલાને અથવા અપસમાં પુછતા હ
તા કે એ કોણ થોઠાછે. ફુકાંત બંધ કરવાનો વખત થયો
કે ફુકાંત બંધ થઈ અને કોઈ પણ ધરાક તાંડાં રહ્યું નહીં.
થોડાવારમાં હીરાં એક ખુનમનાં ભાણું કરીને લાવી તેમાં
ઉપર કંઢેલું ગેરા તથા પાદીઆ સીરાએ હલી, હાંડાં અને
ગામની કાંઈ ગાઢલી હતી. ફુકાંતદાર તથા આપણા આ
બે નવાંના સાથે બેસીને નમેછે એટલામાં એક બીજે પાર
સી એક પોરતમેનદો તથા કોલીને માથે એક ભોયકું ઘડીને
આવીએ. પીડાંવાલો તરતજ ઉઠીયા અને આ નવા આ
વનાર પરોણાને નમવા સાંઝ સાથે લઈ ગયો. આ પરોણો
કોણ હતો અને તેનું નામ શું તે હજુરમુખી કોઈ જાણતું
નથી. નમતાં નમતાં એકએકની સલામતો લેવાઈ અને
નમદીક આગીઆરને મુખારે તેઓ નખી રહ્યા. પીડાંવા
લાએ તરણ ડોઢાં અને તરણ ચાદર લારી આપી, તેઓએ
વીચાર કીધો કે ભોંય ઉપર મુલા કરતાં બે પાસતીએ સાથે
મુખી, તે ઉપર એક ડોઢ નાખી દરએક જણાએ છુદે
મુખું. આ વાત પેલા છેલા આવનારને પસંદ પડતો હતો
તેથી તે તરત બોલી ઉઠીયા કે એમ કરીએતો ઘણું સાંઝ.

હવે આ પીડું કેરી રીતે આવેલું હતું તે જાણતું થ
છું ન અગતવનું છે. ઉતારસા તરફ ફુકાંતનું મોઢું હતું,
પશમીને તમા પુરવે મોઢાટા વાડા હતા જાંઠાં તવાર વન
સપતો ઉગાડવામાં આવી હતી, દખશીજી ખુરો વાડો હ
તો જાંઠાં આપણા પરોણાએ મુતેલા હતા. આ વાડાની
પછવાડે બાજમુખી વાર હતી અને તેમાં એક બારણું હ
તું. આ બારણું દર રીતે બંધ કરવામાં આવતું હતું.
આ વારની પછવાડે પોઠેએક છેડે નંદી વેહેતી હતી.

આપણા બે નવાંનામાંના મનચેરશા એક બાજુ ત
થા પેચતનયા બીજી બાજુ અને વચમાં પેલા પરોણા, એ
પરમાંછે મુતો. નવા આવનાર શખસે ટકીઆને બદલે પો
તાનો પોરતમેનદો માથાં પડે લીધો. આ પોરતમેનદોમાં
દસહજાર રૂપીઆ હતા. આ વાત, તેઓ સાથે નમતા
હતા તાંડાં કરી હતી. આપણા નવાન તબીબાએ પોતા
ના માથાં તરે કંઠીઆને બદલે પોતાના હાથીઆરોની પેટી
આ હાથે તે લીધી. પેચતનયા મુતી વખતે બોલીએ
“ભાઈએ, આ હનીઆમાંની આપણી દોલત આપણાં આ
માં તરે ઘડીને મુખે ધીરે.”

થોડાવારમાં પેચતનયા તથા પેસે અણતણીએ સખ
સ મુઠ ગયા પણ મનચેરશાને નરાબી હુંગ આવી નહીં.

કલામ અણતણી નગાથી, કલામ બીછાનામાં માકડ હોવાં
થી અથવાતો તે થણેન થાકી ગયો હોય તેથી તેને નીસરે
હુંગ આવી નહીં અને પછોડા મારવા લાગો. તેના વી
ચારો ભમવા લાગ્યા તથા થોતાંન તેના આંગમાં ભરાયા. પે
લા અણતણીયા મુરશના પોરતમેનદો ઉપર તેના વીચાર દે
ડીયા નમચેરશાને મનસે દસહજાર રૂપીઆ એ એક મેર
હોટી દોલત હતી. તેને મેયો બેઆલ આવીયો કે અગ
રમે આ પરસા તેના હોયતો તે મુતું મું કરે. છેસે આ
વા વીચારપરથી પેલા માણસનું ખુન કરી તેના પરસા લ
ઈ લેવાનો ભુત ભરાયો. તેણે પોતાના મન સાથે હજારો
મુકતીએ લગાડી. છેડે તેણે દેરાવ કીધો કે થોતાના માથાં
તરે હાથીઆરોની પેટીએ તેમાંની એક ચાલતી છરી વડે
સફાઈથી મેતું મડું કાપી નાખીશો તે તે માણસ નરા પણ
જુમ પાડી શકશે નહીં. પછી તેનાં મુરદાને પાસેની નદી
માં નાખી દઈયા અને પાછો દેરાવાળી, પેલા પરસા લઈ
નાહાથી નવચ, અને નદીકાંઠે એક કોટીયું હશે તેમાં મેસી
પેલીપાર ઉતરી નહીં.

આવો વીચાર તેના મગનપર થણેવાર મુખી ભખી
યા કીધો. છેડે તેને તામે થઈ થોતાની નગાએથી ઉઠીયો,
થોતાની પેટીમાંથી પેસો નાશકારક છરી કાઢાડી અને આ
સતે રહીને પેલા અણતણીઆ માણસના બાજાંના આગ
લ ગયો. આ વખતે તે ભર ઉંઘમાં પડેછો હતો. જરે
મનચેરશા પેલી છરી લઈ તેને નમદીક ઉભો રહી વીચાર
કરતો હતો કે આણું પાપી કાંચ કઈ કે નહીં તેવામાં પેલા
માણસે ઉંઘમાં કોર મરડી અને મોઢીયો “પાક પરવરદે
માર તારી મદદ હોને !”

આવા નેના બોલવાથી મનચેરશા સધીર થઈ તાંડાં
ન ઉભો રહ્યો. તેનાં મગનમાંથી સેડુંનાં નીકળી ગયો
અને પેસો ખુનો છો એક બાજુએ નાખી દઈ પેલા માણ
સ આગમયો દુર ગયો. થોડોવાર રહી પેલી વારનું બા
રણું ઉઘાડીયું અને નદીકાંડા આગમ તાણ હવા લેવા
ગયો. આ હવાથી તેના મગનમાંના તાપ નરમ પડીયો
અને નમદીક કલાક મુખી તે તાંડાંન કરીયા કીધો, જરે તે
નું મન સાંત થયું તારે નદીકાંડા આગમ મુકાજમરડીયે પ
ડી તે સાહેબની બદલો કીટી, પછી પોતાની નગાએ નઈ
ને મુતે. મુતાંવારન તેને ઉંધ આવી મઈ, પણ તે થણે
વાર રહી નહીં. થોડાવારમાં તેની ઉંધ ભતી રહી કાણ
કે જે પાપી વીચારોએ તેના મનમાં વાસો કીધો હતા તે વા
રેવાર ઉપાદ આવતા હતા તેથી તેને ભારે કુખ ઉપનતું હ
તું. તેના કાને, જેમ એક મરતાં માટલામાંથી પાણી ટપ
કતું હોય તેમ અવાન આવવા લાગો. આ અનએમ
રીતે આપણે સાદ તેણે કણેએકવાર મુખી સાંભળીયો પણ
પાછી ઉંધ આવવાથી તે અવાજનું કારણ શું છે તે તપાસી
ચાલીના મુઠ ગયો તે સહવાર મુખી ઉઠીયો નહીં.

માણસોની બુમ તથા આસપાસ દોડતાંઆના પગમાં
ના અવાજથી મનચેરશા જાગી ઉઠીયો અને જાણે અરધી
ઉંઘમાં હોય તેમ પોતાની નગાએથી ઉભો થયો. જરે તેણે
થોતાના બીછાનાની પડોસમાં પેલા અણતણીઆં માણસ
નું સર તેના બદનથી છડું તથા પાસતો નીચે લોપથી ખ
બોમીએ બરાવતો જોયો તારે તેની અંતએમીનું શું બી

યાન ધાય ! તે વખતે ધાસતીથી તેનું આપું આંગ ધુન વા લાણું, રાતનાં સાંભરેલો પેલો ટપકતો અવાજ નરે તે ના કાને પાછો પડીયો તારે તેનો હવ કાંપવા લાગે ! મન ચેરશાએ એક કારી ચીંચીઆંરી પાડી એને ઉઘે મસલકે પેલા લોહીના ખખેચીઆમાં પડીયો.

જરે તેને સુંક આવી તારે પોતાને બે સીપાઈઆની વચે મેટલો જોયો, એને કુટલાંએક માણસો ધમરાટમાં તે ના સાણું જોતાં હતાં. એક આસતી ઉપર તેની સામે તે નાં કામંજે, હુધીઆરનો દાખડો એને પેલી લોહીથી ખર ડાખેલી છરી જેથી આ પુતી કામ કરવામાં આવીયું હતું તે પડેલી હતી. તેની સામે રીનખીટના વડો ડાકર, જે ના હાથ હેલતે તે ચાકરી કરવા નતો હતા તે બેઠો હતો. આ સહલો માનહો જિંઘી નચેરશા પાછો બેશુધ ધઈ ન તો હતા પણ પેલા સીપાઈઆનાં હાથમાં સરકાથી બીનવે હતું પોતું હતું તે તેના નાક આગલ ધરોયું તેથી નરા તોખ લાગીને પાછો શુધીમાં આપો.

“એને મારી પાછલ લાવો,” એમ કહી પેલો વડો ડાકર તાંહાંથી ઉઠીયો. પેલા સીપાઈએએ મનચેરશાને પા ખરંકાથી પકડીને આસતે આસતે ચલાવીને તાંહાંની ટુરે ગમાં લઈ ગયા. આ વખતે તેના પગ ધુનતા હતા, તે આંખો કાડીને જોતો હતો, તેના દીઘમાં જાણે વીનજી બ રાઈ હોય તેમ વારેવાર ચમકીયા કરતો હતો એને તે પોતે કાંહાંછે તે તેને માલમ ન હતું.

પેશતનશા તાંહાંથી નાહસી ગયો હતો એને પેલા મ રનારનો પોરટમેનટો શુમ ધરેલો હતો.

બે દાહાડા સુધી મનચેરશાને પુછવામાં આવીયું પણ કાંઈ નવાજ તેનાથી દેવાઈ શકાયો નહીં કારણ કે આવા અમશુચ બનાવથી તેની છાતી ખેસી ગઈ હતી. છેલે જરે તેનાથી બેલાયું તારે માતર નીમલા સપુને બેલતો હતો. “અરે ! હું નીરઅપરાધીયું ! અરે ! હું નીરઅપરાધીયું.”

તરીજે દાહાડે રીનખીટના કરનલને બેલાવી તેની આ ગળ પેલા પીડામાં તે રાતના તેને જે વીમારે આવીયા હતા તેની સરવે વાત ધેરેલો માડીને કહી. આ સાંભળી કર નલે પુછીયું કે “તારો રોસત કાંહાં ગયો એને તેનું શું થયું ?”

આ સાંભળી મનચેરશા બેલી ઉઠીયો “અરે ! એવું કામ તે કહી કરે એવો નથી. કદાચ સહવારના તે ઉઠીયો હશે તારે આવા બપુંકાર બનાવ નિષ્ઠ ધનરાઈ નઈ હોંઆં થી નાહાસી ગયો હશે.”

કરનલ—“તારેતો પેલો પોરટડોલીયો હીઆંજ રહેલો જોઈએ.”

મનચેરશા માથે હાથ સુકીને રડવા લાગે પછી થોડો વાર રહી એકદમ બેલી ઉઠીયો—“અરે હું નીરઅપરાધીયું. આપું કામ મેં મારા સપનાત્રામી કરવાની હીતત કીધી ન થી. અરે મેં કામને વીમાર કરવાનું દુરાલે.”

કરનલ—“હા, તું ધનરાશ તારો ધનસાક ધાય તાં હાં લગી થોય, તું નીરઅપરાધીછે એવી મારી ખાતરી ધાય છે તેથી કદાચ તું છુટી જશે.”

મનચેરશા—“ઓ મારી પીયારી આ તારું શું થશે !

જેકે પેલાં માણસનું મેં પુન નથી કીધું પણ તેણીનું પુન મારી આવી હોલતથી થશે.”

કરનલ—“અમે નાદાન નરા ધીરન રાખ એને તે સાહેબ તારો મદદગાર થશે.”

થોડા દાહાડા રહી તેની તપાસ ધઈ. આ પેલા તે છે હીતત પકડી એને સામશીએને પોતાધીન જેમ મનીયું તેમ ઉઠત પાલટ તપાસીયા, પણ અક્સોસ જેવુંછે કે તે ની પાસ કશુલ કરાવવામાં આવીયું કે પાછલવી વારનું આરનું રાતના ઉઘાડવામાં આવીયું હતું કે નહીં ? રાતના તાંહાંથી તે બાહરે ગયો હતો કે નહીં ? જે છરીથી પેલા કમ નસીબનું પુન કરવામાં આવીયું તે તેનીછે કે નહીં ? તે છરી તેણે પોતે હુધીઆરની પેટીમાંથી કાઢી હતી કે નહીં ? એને છેલે આ સહલું કરવાની મતલબ ચેરી એને પુન કરવાની હતી કે નહીં, ખલાસીઆએ તેને રાતના બાહરે નતાં જોયો હતો તેથી નીપાધાધીસીએ એણે ફેરાવ કીધો કે પેલી કોઠલો નરોઢારે ડાડવા સાડું તે બાહરે ગયો હશે, સરવે શાખસી તેની વીરૂધ ગઈ એને છેલે લાવી લાવીને એ વાત સુકી કે તેને મારી નાખવાની ધારણા રાખી હતી કે નહીં. આ સવાલનો નવાજ કોઇથી દેવાઈ શકાયો નહીં તેથી રીન ખીટના ધારા પરમંજી તેને ગોલીથી મારી નાખવાનો હુકમ થયો.

આ પછી મનચેરશા ઘણેજ સાંત રહીયો એને બાકી નો વખત તે સાહેબની બંદગીમાં શુનરો. બીજી દીવસે કરનલને તેડાવીયો એને તેને કહ્યું—“કરનલ, મારી એ ક અરનજે તે હું કાઢું કે તું કરોઆ વગર રહેનાર ન થી, તે એજ કે તું પોતે મારી માં પાસ નજી એને કહેજો કે હું નીરઅપરાધીયું, એવું મેં મરતો વખતે નજાવીયુંછે.”

કરનલે તેમ કરવાની કમુલાત આપી. જરે સીપાઈએ તેને લેવા તેની કોઠડીમાં આપ્યા તારે તેનો એકરો હસસુખો થયો એને. પોતાના મોહાતને મલ વા, વગર આનાકાનીએ સામે ગંધો, કોઠડીથી તે જાંહાં તેને મારી નાખવામાં આવીયો તાંહાંસુધી ધીમે કદને આવી ને ગયો એને જે બંકુકો તેને પરાણ લેવા તેની સામે ફેરો સીપાઈએ ઉભા હતા તેની સામે રીકી રીકીને જોયું.

થોડીવારમાં મનચેરશા એક સુરડું ઘડને પડીયો, પણ એકબી ચોસ પાડી નહીં એને છેલોધડી સુધી હીતત રાખી.

આ ઉપર નજાવીયો તે બનાવ પછી પંદર વરસે એ ક શખસ, કે જે એક મોહાડો વેપારી હતો એને ઘણાં સુખમાં રહેતો હશે એવો ભપકો કરતો હતો તે પોતાના હાથે મરણ પામીયો. કરાંમીમાં તે નીચે પરમંજી એક કાગળ લખી પોતાની રેખલ ઉપર સુકી ગયો હતો—

“મારી છંદગો ઉપર જે બોગેછે તે હવે હું ખમી ચકતો નથી. આપું કામ કરવાને વાસતે મને બે ચીજે કરન પાડીછે—એક માઝું હાથું એને બીજું મગન. પંદર વરસ સુધી એક ભતના રોગનો હું ભોગ હતો, તે એવું હતું કે માણસજાતે સેધી કાઠાડેલી કોઈબી શીકશા કરતાં વ પારે નજીન હતું. પંદર વરસ સુધી, બે ભપકાર સુનાહો એક પુન એને બીજો ચેરો, મારાં હાથમાં એક કીડાની માફક કો તરી ખાતા હતા, એને આ ધાને વધારે કુખ એ થયું હતું કે એક બેનુનાહ માણસનો મારા પાપને સાડે પરાણ લેવા

માં આવીયો હતો, તે દર પહે અને ઇષાદ દેવું હતું. જે ને પાપ કીધું છે તે કોઈ દાહાદેખી બહુર થાએ એવી નેમ થી તેનો તુલોતવીલ હેવાલ લખી મોરી કબરના નાના આ નામાં મુકેલો છે જેની કુંમી આ કાગળમાં બીડી છે. મેં આ હસના પત્રજામાંથી બનમ્યાની ને કોરોથ કીધી તેમાંતો હું પાર પડીયાહું પણ તે સાહેબનો ચાબકો મારા ઉપર માંડુલો છે. પનદર વરસ શુધી મેં એક ઘાતનો પરદો મારા મોઢા ઉપર નાખીયો હતો, તે આને પડે છે. આરૂં ખ લાંબ પેશતનશા.”

૬૦

રંગની ભાષા.

વાંચનારી બાંનુઓ, આ ચોપાંનીમાં આગળ રંગ વીશે અને તેને લગતી તેના સંબંધ ધરાવનારી બાબતો આવી ગઈ હશે; તેમજ તેનું વીશતારીને બેપાન થયું હશે; પણ આ નેગવાધિ માતરે રંગોના ભરમ અને બીજા બે લખા બોલીએતો “રંગની ભાષા” ને વીશે આપણી વાંચનારી અનુભાઓમાંની ઘણી યોડી શકુમજતી હશે, તે વીશે બે બેલ લખવાની રજા લઈએ. આ દેકાણે રંગ શાના બને છે, તથા તેની ચોકશ કેટલી જાત છે, એવું ને આગળ વચાઈ ગયું તે ફરીથી લાવવાને દરજાત ધારતા નથી.

શરદે રંગ—શરવે રંગની અંદર શરદે રંગ પેહેલું નામ ધરાવે છે, કારણ કે રોશની ને આખી દુનીયાંની હાથા તીનું મુલ છે તે શરદે છે. શરદે રંગ પોતે પવનરાઈની નીચાં ન છે. આદમજાત તરફ લાગુ કરતાં માલમ પડે છે કે એ રંગ ડાહાપણ, પાકીમગી, પાક દામાન અને નીરદેશપણ, વગરે શરદેણ બતાવે છે અને તે નીચે કહેલા દાખલા ઉપર થી માલમ પડે છે. જોદાઈ ડાહાપણ અને દરબને શરદેઈ થી ગણાતે આવશે, પારસીઓના ધરમ શુરૂઆત માત રે નહી, પણ તે દીનના પકડનાર બદના અને આલા સર વે શરદે પોશાક પહેરવાનું ફરમાણ સમજે છે; બધી દીનના ફરેશતઓને શરદેઈનું રૂપ આપવાના આવે છે. તે મન અશલના ખરીસદી પાઠરીયા શરદે પોશાક પે હેરતા હતા. ખરીસદીયાન એમરો શાદીને વખતે ઘણું ફરી શરદે પોશાક ઇપાતે શરદે છુરમે. પાક દામાનની નીશાન તરીકે પેહેરે છે. હાલના હાંક, મુશબમાન અને પાર સી વેપારીઓ શરદે પોશાક અને જમાને આગર, હોરમ તની નીશાન માલમ ગણે છે. જેમ આગર અને નેકી બ લવવાને આપણે ફીકર હોપ છે તેમજ શરદે પોશાકને બલ વવાને આપણે વધારે કાલજ હોપ છે કે રમીને તેને દામ પ કે. કુધ, ને વગર આપણે આદમજાત લવી શકે નહીં અને ને માતાની છાતીમાંથી પીધને આપણ ઉપર પા તે મણ રહે છે. છુલમીપાની દાહાડી, ને જુલરગીની નીશાન છે તે શરદે છે. લેહાંધા શુદેહાનો વાવડો સરદે છે. શરદે રંગ આપ રમાણે સુદરત અને માણશજાતની સાથે સંબંધના આવેડો છે.

રાતો રંગ—જુલો પેલું સમીસાનું શુભનના અસ ત તથા પછીનું આકાશ, તેના નેવો વધારે ફીરતીવાશે કે

આવ બીએ કોઈ નથી, તે રંગ જેમ ઇજા અને દોલત બતાવે છે તેમજ એક પલમાં ‘સુનામકી દરનાર ગુશે અને કયા મતના આતશની તે નીચાણ છે. તે શરવ ચકતીવાન જો દાએ પેલ કીધેલા દરેક અવનું જુલો જેની હાથાતી લોહી છે તેનો રંગ કેવો છે; અલખત લાલ, વલી ખુનરજ અ ને લકાઈની નીચાણ લાલ રંગથી બંદર થાય છે. વેલાત દેશમાં પડછાની બંદરે શાના અંદે છે તપારે તેજો લાલ પો શાક પેહેરે છે, કાંપડે તે વઈંડાના ધંધાની નીચાણ છે. મારશણ, તમે પરણાણ, પરણાવેણ, નવજોત ફરોણ તપારે શગનનો માંલો કરવાનું કુંકું ને પેલા હાંક રાજની પાડે લી ફરમથી આનમથુધી તમારે “કપાલે ચોતીયુ” તેનો રંગ પણ રાતોજ છે.

“રોના દસતોથે મેલી લગાઈ” ઇતીયાદી.

આ ગીતની લાઈન પરમાણે, હાંદવાંની આરતો જેમ આપણ લોકો ખુબથરતી વધારવાને ધરેલાએ પેહેરે છે તે મ તેવોના વીમાર પરમાણે લાઈની હલેલી અને પગના ત લીપાં મેદીના પાલાથી લાલ રંગે છે. ઇંગરજ ઇનસાફની અદલતોમાં અપરાધીઓની શેશનમાં બડને ને પોશાક પે હરીને બેસે છે, તે લાલ રંગનો છે, ને અખતાઈની નીચાણ છે.

આશમાની રંગ—આ રંગને આપણે બહુ કહીએ છે. આશમાન ઇષા ગગન ઉપરથી એ બેલની ઉતપત્તી થઈ. તે ન્યારે ખુબ હાપ છે તપારે તેનો રંગ આશમાની હોણ છે. ઇંગરેજ લોકો કહે છે કે એ રંગ માપા અને પેપારની નીચાણ છે, અને તે ઉપરથી એ લોકો બહુ આંખલાઈ માણુશોને વખાણ કરે છે. આપણે કે રી લોકો પણ બહુ આંખલાઈ (માનસ) માણુશોને પકાં અને હેડમુખાં ગણીએ છે. મોહોરા દરીઆવોના પાંખી બહુ હેવાથી એ રંગ સખાવત અને મનનું સોતપણ બતાવે છે. ખરીસદી લોકો વખતની રવી અને હવાઈ પરીપાંનાં પોશાક એ રંગનો આવે છે; વલી બીજુતા એ રંગ દામ વગરની આગર દેખાડે છે, પારસીઓમાં મોહોરો યેરના મેઝરબાઈ પોતાને વાસતે તથા પોતાનાં ખુબથરત બા લકને વાસતે બહુ શારી, બહુ ઇજર અને બહુ નલલાં, કે ગલા વગરે પસંદ કરે છે.

પીલો રંગ—હાલના વખતમાં બેવકાઈ અને શર મની નીશાન તરીકે ગણવામાં આવે છે, પણ અસલના લો કે એનો અરથ તદન જુલોમ કરતા હતા; નમીનનું થનું અને ગગનમાં ઉગતા સુરજ ઉપરથી તેમો એ રંગને વધતી અકલ અને દોલતની નીશાન તરીકે ગણતા હતા. ખરી સદી ફરમાની શરૂઆતમાં પીલાં રંગના જમો જેણે કુપાયા તજ દીધી હોય તે પેહેરતા હતા. હાલના વખતમાં હાંક લોકો, તેમજ ઘણા પારસીઓ અને મુસલમાનો લગન, ન મન અને સુશાહીને વખતે યેરમા બારી બારલાઓ ઉપર હલધના ખરપતાં કરે છે અને તેના સારા શગન ગણે છે. હાલ પીલો, નિપાન અને ઇરાનનાં બાદશાહી ખાનદાનો પોશાક મીલે છે.

લીલો રંગ—આશા, સુશાહી, તામગી અને બાહુ ફરી એવા ગુણે લોકો રંગ બતાવે છે; વસંત રૂપમાં ઝાંડો

અને નમીનના રંગ લીલા બની જાય છે, અને ચોપા આખી કુનીયાં લીલાતરીથી ભરાઈ જાય છે. ધંધાદાર વ્યાધનોએ કા ગમી ફારેગ થયા પછી લીલાં નેલાંનના ફરવાને કેવા વ્યાધુર હોય છે. લીલા રંગ વલી આખને શુષ્કારક ગણાય છે. જે નમ વ્યાધા દીધને શુષ્ક વ્યાપે તેમ લીલાતરી નમીનને રૂપ વ્યાપે છે. લગાઈ શકેલ ફરનાર લડવધયાને માથે લીલા હાર પેટહાવવામાં આવે છે અને તેથી તેને બાહ્યફરીની ની શાન ગણવામાં આવે છે. યુસલખીન ધરખના યુહનડા લીલા રંગનો છે.

કાલો રંગ—આખી કુનીઆની અંદર નેટલી મા છુસ જાય છે, અને નેટલા વાતેના પરમ છે, તેવો સંધલામાં કાલો રંગ શોક, ગમી અને ભય બતાવે છે, એટલે તેમો જાણતા હશે. એ રંગ ઉપર જેમી વીચાર પેદા થાય છે તે ભયંકાર હોય છે. યોજન્ય અને તેની અંદર વચનારાએને કાલા ચીતારવામાં આવે છે. કાલી રાતે અંધારામાં પાપી માણસ યુરાં ફરતો, ચોરી, યુન વગેરે કરે છે. બીજા રંગના ઉભાથી જે છાપે પડે છે તે કાલાં રંગની અંદર ઉભા થી પડતો નથી, અને તે ઉપરથી વ્યાધા ભંગ યવાની ની શાન કાલો રંગ ગણાય છે. જે માણસે કાલાં કામે કીધાં તે માણસની આ કુનીઆમાં તેમજ પેલી જવાનમાં શુષ્કની વ્યાધા રહી નહીં.

શુભાખી રંગ—જીવાની, તનદરોસતી અને પેષાર, જે સરવે માણસને પસંદ છે તે એ રંગ બતાવે છે. જીવાન અર્થાએના ગાલ કેવા શુભાખી હોય છે; શુભાખનો રંગ ગોઈ ને દીધને કેવી ખુસી પેદા થાય છે.

નીલુરો રંગ બાદશાહી સહતનત અને સતા દેખા છે. અસલ ગરીશના અને ફરાનસનાં બાદશાહી ખાન દાનના પેટરવાય એ રંગનો હોય છે. ખરીસતી પરમ તથા વડા પાદરીના પોશાક નીલુરો છે.

નારંગીનો રંગ કવી વીચાર બતાવે છે, ગાયલુની જે વીએને પોશાક એ રંગનો આપવામાં આવે છે. જનન.

નીમકહલાલ કલેરી.

શુખને વખતે સાથી થવાને હુંએમાં સ્વક ક્રોઈ તઈ આર થાય છે; પણ કુખને વખતે દેહાસાને સ્વક સચુન પણ દયા તરીકે બોલવાને દોસત વમીત ના પાડે છે. ખરા દોસતની દોસતીની પરીખયા ખરાજ દીવસેન થાય છે, તેમજ ખરા નોકરની નીમકહલાલીની તપાસ પણ પડતે દાહાડેન થાય છે. જે પછીનું નીમક ખાધું તે પછીને તેનાં માઠાં નથી અને વખતે છોડી દેવામાં જે એક નોકર નીમકહુરામ ગણાય તે તેમ પછીને તેની આ બળખતીઆ હુંએમાં વલગી રહી, તેના યોડાંક કુખના ભાર પોતા ઉપર જેમી વાઈ, પોતાના શુખના મોઝા ભાગના ભાગ આપી પોતાના પછી વીના પોતાને એક સુધું દોર ગણીને જે નોકર કામ કરે તે નીમકહલાલ કરતાં પણ એક દરજ્જે વધારે ગણાવે ને ઈએ. અલખતાં તે પોતાના પછીનો આ વખતે નોકર નહીં, પણ ખરો દોસત લેખાવો જોઈએ.

ઈ. સ. ૧૭૭૨ નું વરસ ફરાંસની તવારીખપર એક કાલો સંદેશ બતાવે છે. એ વખતે પાદશાહ અને પરખ વચે પંચરયા કરતા એક નખરા કચઆએ મોઝા વ્યાકાર પકડયો અને તેમ વચ્ચેના પાદશાહ સોયેસા હુઈ પોતાની બાયડી, બેહન, બેટી અને નાના બેટા સાથે “લેચસલેટીવ વ્યાસેન મલી” નામની એક ફીટી રીલીના હાપમા કેટ પકડાઈ ગયા. બમવાની કસી વ્યાશાના એક છોટા પણ રહ્યો નહીં, કેમકે જાંહાં જીએ તાંહાં ઘભરાઈ અને શોહુર અને “છુપાપણું, છુપાપણું” સીવાય બીજા કસા પોકાર હતા નહીં. “પાદશાહ” એ નામને સરવે કોઈ ધીકારતું હતું અને જેનેથી વચ્ચળતામાં એ નામ બોલાયું કે તે હુઈની તરફનો છે એવું સમજવામાં આવતું હતું. એકે રાજ “છુઈ સોલમે કોઈમી રીતે ખરાખ માણસ નહીં હોય, તે થી ઉલટું ઘણા મનપસંદ ગણે તે ધરાવતો હોય; તોપણ ક મનસોષી તે એવા વખતમાં પાદશાહ થયો હોય કે જે તેને અનુસરતો નહીં હોય. પોતાની પરખને સુખી રાખવાને તે રાજ હોય, તોપણ પોતાના વાળની હોંકો આપી દેવાને તે નાખુશ હોય.” તોપણ તે પરખતો તેના એ સરવે હોંકો લઈને લેવા બેઠી હતી. એ રીતે આ “પાદશાહ” નો એ તામ ધરાવનાર ફરાંસનો છેલો રાજ કેટ પકડાયો.

હુઈના એક નાના શાહજોદો, જે કદામ તેની પછે વારસે ધઈ શકતે, તેના એકે દેખતખાર નોકર કલેરી નામે હોય. કલેરીનું કામ આ નાના શાહીને તહવાડવા, કપડાં પેહરાવવા, ખાલ હોરવા અને તે સુવા જાય તાંહાં સુધી તેની સાથેનું સાથેન રહેવાનું હતું. જેવી આ નીમકહલાલ નોકરે પોતાના પાદશાહને કેટ પકડાયાની ખબર સાંભળી તેવોન જેલેસલેટીવ વ્યાસેનમલીને અમર કરી પોતાના પછી સાથે પોતાનેથી કીલામાં બંધ કરવાની ખાદેશ નહાવી. કલેરી પરજોલો હોય, તથા તેને પેટે ફરનું હોય, તેમની પણ દરકાર કરયા વગર આ વધારા શખસ કેટ થયો. આ બંદીખાંનાના ચાર માલ હતા તેમાંના તરીજ અને ચોપા ઉપર પાદશાહ અને તેના કુટુંબને રાખ્યામાં આવ્યાં હતાં.

એક દીને સાંજના કલેરી રાણીના ઓરડામાં દાખલ થયો. તેને જોતાં તે યુગકુરત; રાણી મેરી એનતનેટ જાણે પોતાનું અરધું કુખ જોઈ યુગ હોય તેમ યુગહાલ થઈ, અને કલેરીને પોતાના બેટાની ખાદેજતને માટે અમર કરી, પણ કેટ પડયા પછે આખા વ્યાક દીવસ સુધી રાણી, તેજીની નાજુદ અને નાની શાહજોદીએએ પોતાના માલ હોરી સાફ કીજા નહતા તેથી રાણીએ કલેરીને આ ઓરડાનું કામ કરવાની અમર કરી, પણ કલેરી પોતાના દેહાજનથી તે કામ જાળવવાની કસુલાત આપે તેની વ્યાગમન એક અમદદાર, જેને પાદશાહનાં દરેક કામકામની દેખરેખ રાખવાને માટે એક જામુસ તરીકે હુપયો રાખેલો હોય તે, આ વખતે અદર યુસયો અને કલેરીને પત્રકી આપીને કહયું કે તેણે પોતાના કામ સીવાય બીજાની વચે પડવું નહીં. કલેરીને મનથી આ પત્રકીએ પેહલ વેહલા અપસગણ હતા. તો પણ બીજા વ્યાક દીવસે સુધી પાદશાહનું દરેક કામ કરયા કીધું. આ વખતે ને. હુઈ નામનો એક શખસ હુઈનું સંધું કાગળ પતર તથા ખબર યોગેરેનું કામ છુપાછુપ કર્યો.

નતો હતો તેને પકડી લઈ ગયા; એ ઉપરથી ગરોબ કલેરી એ પોતાના ભવિષ્યનો ચેતવણી થણી ધીરનથી લીધી. બીજા સહવારે એક અમલદારે આવીને રાજને ખબર આપી કે મો. હુયને હવે તે વધારેવાર ભેદ શકશે નહીં; જે ઉપરથી લુધ બોલણા કે, “કંઈ કીકર નહી, મારો કલેરી તેનું કામ બજાવશે.”

એક દીને મોહલામાંથી ગાંડાં ગુરુપર આવેલાં લોકો તું એક મોઢું સરખસ ધોલ, તાસા સાથે નવું હતું. પાદ શાહી કુટુંબને ખબર કરવામાં આવી હતો કે તેઓએ બાહર ફરજી નહી. એવામાં તેઓની બારી આગલ એક લાંબી લાકડી ઉપર એક ખુબસુરત ઓરતનું ચોકું લટકાવેલું લોહીહીલોટાન તેઓએ ધર્યું. આ ચોકું પરિસેસ ડી લેખ બેલ નામની શાહુલદી જે રાણી જેનીની ધણીન પધારી ભણી હતો તેણીનું હતું. આ દેશમાંથી કેટલાકોએ કહ્યું કે આ દેખાવ ભેવાને રાણીએ બારી આગલ આવવું એ ધમ્મે, પણ એ વાતની સામે ધણીએ ધધા. એ પરમાણે હુરોન બનાયો બનવા લાગા, રાજા બીમારો સહવારે છ વાગે ઉઠીને પોતાને હાથેય માથું મોરતો હતો, અને કલેરી તેના બાલ હોરતો હતો, પછે એક નાની જેવી કોઠડીમાં નજી તે મોઢાવાર બંદગી કર્યા બાદ નવ વાગા થુપી વાંચતો હતો, કલેરી એ વખતે પદપાહાનના ઓરડાનું સંધું સાંજી સાંજી કરતો, પલંગ પાંધરતો, કચરો વારતો અને ટેબલ બીજાવતો, પછે તે રાણીના ઓરડામાં નહીને ડાકીનેને એશ કી બનાવવા બાદ, મેરી તથા બીજા ઉપકરણોના બાલ સાફ કરતો હતો, અને જે કોઈ પણ નવી ખબર તેઓને નહોતી વધાની હોયતો તે આ વખતે તેમને કેહેતો હતો. એ પછે તેઓ ખાવા મેસતાં હતાં, અને બાકીના વખત તાંહાંનું હુ નજરતાં હતાં.

રાજા પોતાના મેઠાને વાંચતા રી નવતો, કવિતા મોઢે કરાવતો, ભુગોલ વીધ્યા ભણાવતો અને નકશા ચીતરાવતો હતો, અને રાણી વહી કંઈ નવા પડા તેને આપતી હતી. એ રીતે ખબર પડતાં, બરે એક વાગે તેઓ પાસેના નાના બાગમાં ચોકી પેહરા સાથે લગાર વટાર મારી આવતાં હતાં. એને વખતે નાના ડાકીનેને વધારે કસરત કરાવવા થકી કલેરી તેની સાથે દોડવાની શરત બંધતો હતો, દડાઘાવ રમતો, અને તેને ખુશી કરતો હતો. એ વાગે જમીને રાજા રાણી પીકેટ નામની રમત રમતાં હતાં. માર વાગે રાજાના સુવા પછે રાણી તથા શાહુલદીએ વાંચવાના પોતાનું કથા ન આપતાં હતાં. એ વખતે કલેરી ડાકીનેને કોઈ પાકની કુપ્ત નોડણી લખાવતો અને એ વીગરે સારા સારા ફરેશ ગર ધકારોનાં લખાણોમાંથી શાહુલદીને માટે રાજા લખાવે તેમ નકલ કરતો હતો. આઠ વાગે ખાધા બાદ ડાકીને સુવા નતો જેની આગમન રાતની બંદગી તે પોતાની માતા આગલ ભણતો હતો.

ચોડા દીવસ વધારે ગયા નહીં એટલામાં કલેરીને છુપી રીતે ખબર મળી કે જામને તેના કુટુંબથી છુટો પાડવામાં આવવાનાર છે. આ ખબર સાંભળીને તે પોતાના મનમાંનું સુગ્રીયા કીધો, પણ રાજાને તે કેહવાની તેની હીમત પામી નહી. તેની આ મીતા રાજા તુરત પામી ગયા, અને કે હુય કે, “એ કરતાં વધારે પધારનાં મેં કેયેમી, સરસ દા

ખતો ભેપો નથી. તું મેરીકર રેહા. કારણ કે સામવાં કે ખોને માટે હું અસવધોન તપાસ થઈ રહેલો છું.” એ વાત પછે તરજી દીવસમાં રાજાને પોતાનું કુટુંબ છોડવું પડ્યું. અરે! એ વખતના દેખાવ કેવો આપણે બરે તે બો હતો! વધારા કલેરી પોતાના ધણી સાથે તેનાં નવાં કે દખ્ખાનામાં ગયા. હુયમાં કુદત એક બીજાણા સેવાય બીજું કથું હતું નહી. કલેરીને મારે દુર થવાનું કીધું હતું; પણ ધણીથી દુર બીજાણાપર થવા કરતાં ધણીની નજીક એકાંધર થવાને નીમકહલાલ કલેરી રાહ હતો. બીજા સહવારે રાજાએ પોતાનાં કુટુંબને મલવા માંગ્યું, પણ તે વાત ના માડવામાં આવી, અતાર થુપી રાજાએ તે દીને કથું ખાધું હતું નહી. મોઢાવારમાં લીંછુના શરમતનું એક પપાઈ અને એક રોડી સાથે એક નોકર દાખલ થયો, રાજાએ આ અંકેશ પણ સંતોશથી કયુલે કીધો. તેણે કલેરીને પોતામાંથી અરથી રોડી આપેવા કીધી, જે તે નોકરે ઉપકાર સાથે નક પાડી. પણ રાજાએ પોતાની આંખમાં આંખુ લાવીને ફરીથી આપી જે કલેરીએ બીજી આંખે કયુલે કીધી.

કલેરીની બાપડી પણ પોતાના ધણીના જેવીન વધાર હતી. તેણી કલેરીને માટે દર અધવાડીએ સોજાં કે પડાં લાવતી હતી, અને તે તકે કાંઈ નવી ખબર હોય તે કેહેતી હતી. વસી કોઈ વખતેજે બંદીખાનાની નીચે નુસપેપર વેચતી હોય તેમ તે ખબરો મોઢા દહવારો પાડી ને બોલતી જે કલેરી તુરત સમજ નતો હતો.

આ વખતે ગરીબ કલેરી સપડાઈ નતો બમણો, એ કે પેહરેગીર સાથે તેને કાંઈ મેલખાણ હોવાના સમજાઈ તે તેની સાથે વાત કરતો હતો તેવામાં એક અમલદારે તેને પકડ્યો કે, પેલા પેહરેગીરે કલેરીને એક કાગળ આપ્યું તે મેં સાંભળ્યું છે. કલેરીને ઇનસાફની દરમારમાં લઈ ગયા, જ્યાં કે કલાક થુપી તેને બંધ રાખવામાં આવ્યા બાદ નવાપાધીસની હજુર મેલાવણે. કલેરીએ મોતાને હીમતથી બચાવ કીધો કે, “મેં જાને તે પેહરેગીરે કાગલ આપ્યું તે આ અમલદારે સાંભળ્યું હોયતો તેમ વખતે તે કાગળ પડાવાની તેની ફરજ હતી, તેમ તેણે શાખાટે નહી કીધું?” માથસતરેરે આ ઉપરથી તેને છોડી દીધો.

પણ એવામાં કલેરી મારો પડ્યો. પણ એ વખતે તેની મુદરા કોણે કીધી હશે? રાણી અને શાહુલદીએ પોતાથી બને તેટલા ફેરા તેની નબકી આવી દેવાસે આપી જતાં. નાના ડાકીને આખો દીવસ તેની હાજરોમાં રહેતો. રાજાની મેહન પોતાથી બને તેટલી તેની સંભાલ કરતો, અને રાજા પેહરેગીરે નહીં એપ તેમ દર રાતે તેની આગલ આવી વાતો મલાવતો. એ રીતે કે દીવસ પસાર થયા, અને કલેરી સામે ધધો. એક દીને તેને ખબર મળી કે રાજાની તપાસ ફલાણે દીવસે નહી થવાની છે. આ ખબર કેમ જાહેર કરવી તે લીધે તે ફરીથી વંમલમાં પડ્યો. પણ ખરી મેહરેખાની અને વધારા ખબરો મુખા વામાં નહી પણ જાહેર કરવામાં હોય છે. તેણે તે ખબર રાજાને ભણાવી, અને પોતાની ફરજ નજીવી. મારવણે સહવારે તે ખબર ખરી પડી. પાધીસના કોટલાલ રાજા કને આવવો અને તેને પોતાની તપાસ માટે તઈખ્યાર થ

વા કહ્યું. કહેરી રાજાની ટોપી અને ફગલે લેઈ આ વધો. હવે કહેરી ફક્ત રાજાનીજ હુજુરમાં રહેશે.

તપાસ ચાલી અને તેમાં રાજાને ફાંસીની સજા થઈ. એ ખબર રાજાને ખલાસના વફાદાર કહેરી અને લુઈની આંખો સાથે મળી, અને બંધે પાણીથી ભરાઈ ગઈ. રાજાએ તેને પોતાની ઘડી બોરવા કહી, પણ કહેરીને પોતાના ધણીના મોતને ફટકો એટલો તો નિસંધી લાગે હતો કે એ આ સમય સુધય રાજા તેને મળ્યુંતીથી થરી નહીં હોતે તો તે નીચે ઉટી પડતે. અતે રાજા હીમત રાખીને બોલ્યો કે—“આલ, માલ, હીમત પકડો!” તરજુ દીવસમાં પોતાના મરણની તદ્દખબારી કરવા માટે રાજાએ માંગેલી મેહતલ આપવામાં આવી નહીં; પણ તેના કુટુંબ સાથે તેને છેલ્લી મોલાકાત કરવા દેવામાં આવી. અતે રાજા પોતાના મરણની એક રાત આગામ્ય બીજાણે નતાં કહેરીને હોકમ કરી ગયો કે સહવારે પાંચ વાગે તેને ઉડાડે. પાંચ વાગે કહેરી ચુલેડો સાણકવા મંડી ગયો. રાજા એ પુછ્યું—“શું પાંચ વાગ્યા?”—“વાગા, સાહેબ.” કહેરી બોલ્યો—“શું પાદરી આવેયો?”—“ફરીથી રાજાએ પુછ્યું; તારે પેલા નોકરે જતર વાલ્યો કે—“હા ના મયર, તે મારાં બીજાણાપર મુતોછે”—“તારે તું કાંડાં?”—“હું તમારી નવદંકની આ ખુશી ઉપર. અચ્ચે નામવર શુંતમે એક મારોછ કે આપે વખતે હું મારી દરકાર રાખું?”

એક જોશ ભરેલી શેકડાં ધઈ. પાદરી આવ્યો, અને ગયો. ફાંસીની વખત ધઈ, કહેરીએ ફાંસીના લાકડાં તરફ પણ રાજાની સાથે નવા માગ્યું, પણ કહેરીની માંગણી છતાં તેને તાંહાં નવા દીધો નહીં. રાજા હવે છેલ્લે પોતાના આખરેન ખરા નીમકહવાલ નોકર નહીં પણ દોસતથી છુટો પડ્યો. કહેરી તદન મેચ્છ ધઈ ગયો. એ હાલતમાં કાંહાં સુધી રહ્યો તેની તેને ખબર પડી નહીં. સંડું ધઈ ચૂકું છે એવી ખબર ફક્ત પદ્મામના અડકાવાધીન તેણે જાણી. એ બતાવ પછે તે વેલાત નાહાસી ગયો, જાંહાં તેની આરીતની ચાલથી. ઘણાં જલુ તેના દોસત ધયા. તેની ઘોર આસીપા દેશની રાજધાની રોહર વાપનામાંછે, જેની ઉપર આ પરમાણેનું એક સાકું નામ છે—“નીમકહવાલ કહેરી.”

એક કુતરાની વફાદારી.

એક કુતરાની વફાદારીની ઘણીજ અચરકારક વાત નીચે પરમાણે છે. રશીઆનેની નબરદસત અને વખણુ એવા લશકરની કુચની વખતે મોટા નેપોલીઅન પોતાના રતના લશકરમાંના એક સીપાઈની પાસે એક કુતરો હતો, જે તેના રોબને સોબતી હતો. નેપારે તે લશકર મેસંકો તરફ પાછું ફર્યું તપારે એક નદીમાં બરફના મોટા રાખરો કટકા ભાગી પડેલા હતા અને આ તરતા કટકાએ ઉપરથી સીપાઈએ એવંચો ગયા. કાંઈએક કમનસીબે નીમક હવાલ ફાઈડો (જે તે કુતરાનું નામ હતું) પોતાના ધણીથી છુટો પડ્યો, અને એક બરફના કટકાઓમાંના એક કટકા ઉપર તે ઝરાની નીચે ઘસડાઈ ગયો. તે રશીઆન શીયાલા ના કુખોમાંથી પેલા સીપાઈએ તેના સોબતીએ સાપે આગ

લ કુચ ધીધી પણ ફાઈડોના જેવું કંઈજ જોયું નહીં, અને તે મરી ગયો હોય તેમ તેને વાસતે શોક કીધો.

મહીના અને મહીના પછે એક લસકરો માફરો કરવા ને તે અસરકારક ફરંચ સીપાઈ કહેરોનસ રોહરના એક મોટાલા માંથી નતો હતો તેમાં એક કુચલા અને દુખી દેખાવના કુતરો ધીમેથી પોતાની યુદ્ધ હીલવતો તેની આગલ દોડ્યો, અને તેના હાથ માટવાની ફાંસેસ કીધી. તે વગર બોલા વધે આવીલા પરાણીને તે સીપાઈ નેતરના એક અપેટે મરવા નતો હતો, તેમાંમાં તે કુતરાના દેખાવમાંની કોઈ ચીજ તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું; તેણે તેને ઘણી બારીકીથી ધ્યાન રાખીને જોયો, અને તેની અજાએબી અને ખુશાલીમાં શોધી કાઢાડ્યું કે તે તેના જુનેા ફાઈડોન હતો કે જેને તેને રશીઆના બરફ દરમીઆન છેલ્લો જોયો હતો, તે નીમક હવાલ પરાણીને તેના ધણીમાં ઘેરમાં લઈ ગયા, અને સંભાલ તથા માપા જે તેને ઘરાતર હતો તે તેને મળી.

પછી તે કુતરાએ જીવવાની કેવી રીતે હીકમત કીધી હશે, અને કેહવાઈ નહીં શકાય તેટલા માંહાંની યુસાફરી કરવાને પોતાના લુલા પડેલા રસતાએને તેને પસાર કરવા પડ્યા હશે, ઘણીએક મોટાલાં નદીએ તેને એવંચો પડી હશે, અને પાહાડોની હારો, કે જેઓએ તેને શોક્યો હશે, તે પસાર કરવી પડી હશે, એ સમજવાને યુસફેલ છે, અને કુતરાએની વફાદારીના ઘણાએક દાખલાઓમાં એ વાત ઘણી પરસીયે.

શોન નો રી૦

અહં નીરદોશપાણું.

એક ઉગમણ તરફ ફરી આવેલો યુસાફર કિહો કે સમીરના તરફ અમરમાની લોકોનું ગોરસથાન (સિસલમાન લોકોના જેવુંજ) રોહરથી યોડુંએક ફરં હુડાવેલું છે. તે લીલાં આડોના છટકાવધી ભરેલું છે, અને જેઓ તાંહાં મરી ગયાં હોય તેઓને વાસતેન નહીં, પણ જેઓની લાંગણીએએ આ પરમાણે અધારી ચાદર નહીં હોધી હોય તેઓને વાસતેબી તે એક ખુશનું આ આસરો લેવાની નગાછે. હીઆં એક સહવારના હરફા રસતીપાલ ચેહસાવાળી, ઉદીપાગી, બહુ આંખોવાળી અને આક્રાંતી કુલકાંવાળી એક નાહાની, છોકરી કે જે એક હાથમાં એક ચીનીઈ પેપાણું અને બીજા હાથમાં તાજાં ફુલના હાર લઈ હતી હતી તેણીની સાથે મહુને સુલાકાત ધઈ. એક નગા ગમગીનીના ઘણા ભાગલેની જણાઈ, તેમાં પેલી છોકરી આ ચલકતી ચીજોનું શું કરતી હશે તે જાણવાને ઘણી ખુદરતી અજાએબી લાંગણીથી તે તેણીની ચપલ હીલવાલ તપાસી. એક સાદા સંજોગમરના તકતાથી ગલેફ કીધેલી એક એકાંત ગોર આગળ આવી પોંચીઆ પછે સેહેનસાન દેખઈતી ખાંચો કે જે સપાટ લેખની પાટીના ખુણામાં કોતરી કાઢાડેલી હતી તેની અંદર પેલીએ બીખાં નાખીયાં, કે જે પેલાં પેપાલાં મા ભરેલાં હતાં, અને તે લેખની પાટીની સવજ સપાટી ઉપર પેલાં ફુલના હાર સુધી.

તે પુછીયું—“સાવાસતે, માહારી સીરીન છોકરી તું તેમાં પેલીનાહાની પેપાલીએની અંદરના બીખાં સુકો?”

પેલીએ હરથા તાજીબી ભરેલા દેખાવથી જવાબ વાલી
પો—“તે આ જગાએ પખશીઓને, લાવવાને વાસતેજ;
તેઓ આ ઝાડ ઉપર ઉતરી મેસસે” (હવે આંગણીથી
સરોવરનું ઝાડ બતાવેછે); —“તેઓ તે બીધાં આધા પછે
ગાએને ગાએછે.”

ત્રે પુછીયું—“તેઓ કાણને ગાએછે? તુને કે એ
કનેકને?”

પેલીએ જહુડપંથી જવાબ વાલીયો—“અરે, નહીં!
ખાહારી બેહનને. તે આ જગાએ હવેછે.”

મુસાફર—“પણ તાહારી બેહનનો મરી ગયેછે.”

છાકરી—“અરે, હા, સાહેબ! પણ, બધાં પક્ષીઓ
ગાએછે તે તે સાંભળેછે.”

મુસાફર—“વાર, અમરને તાહારી બેહન પક્ષીઓ
ગાએછે તે સાંભળેછે, તો તે કુત્રોના હાર જોઈ શકતો નથી.”

છાકરી—“પણ મેં તેમાં હાર મુકીઓછે તે પેલી જ
લેછે. તેણીને હમારા ઘેરમાંથી લોકો ખાહાર લઈ ગયા તે
તી અમરને મેં તેણીને કહ્યું હતું કે હું દરરોજ સંહવાર
ના આવસ અંતે તેણીને ખવડાવું.”

મુસાફર—“તે બેહનને તે ઘણી જ ચાહી હતો; પણ
તું તેણીની સાથે કદી કંઈ વધારે વાત કરી શકશે નહીં, કદી
તેણીને પાછી ખવડેથી નહીં.”

પેલી છાકરીએ મલકતા બેહરા સાથે જવાબ વાલીઓ
“હા, સાહેબ, હું તેણીને બેહસતની અંદર ખવડાવું.”

મુસાફર—“પણ હું ભરસો રાખુ છું કે તે તેમાં જઈ
મુકીછે.”

છાકરી—“નહીં; તેઓ મહુને આ જગાએ લાવ
શે તેમાં શુધી ખાહારી બેહન આ ઝાડ નીચે થેબેછે, અંતે
તેવારે હમો બેહસતમાં સાથે જવાના.” શોઝ ૧૦ રી૦

પારીસના પેહલવાંતા.

પારીસ—ફ્રાંસના
ના જે દશર પેહલવા
નાએ છેલી મોટી લ
ડાઈમાં નાખધરી મેળ
વી તેઓના વડતાંત
એક પછે એક વાંચ
નારી બાંનુઓને ગારે
પરગટ કરતા જઈયું.
પણ સઉથી પેહલાં પા
રીસની ખાહાર ખાહા
ફરી પામેલા એક ફરે
ય પેહલવાનના હેવા
લ હોઆં રજુ કરવા
આંગેએ છૂંધે. એ
પેહલવાન નેનરલ યુ
રીય છે, સરકારના
રાતના નામમાં શેહર
ઉપર છેલી મોટી લડા
ઈથી આવી પડેલાં
શંકરનું વરણન તથા
ચોતરો ગયાં અંક
મા અમે આપયાંછે,
તે વખણાવવાં શેહર
ના તેના શંકરો વચે
જે હાકમ હતો તે આ
નેનરલ યુરીય હતો.
યુદ્ધ સરકારનામરગની
આ લડાઈએ જે પા
એખાલો કીધો, તે
જાણવા સાથે નેના
વખતના વાંચે આપેખાલી યદ્ય અંતે નેજે તેનીએ આકૃત
વચે ઘણી સંભાલથી તેનો અંચાવ કર્યો તેને તવારીખ
કદી છુલો જ્યો નહીં.

નેનરલ યુરીય.

નેનરલ યુરીય ફ્રાંસના
લશકરનો એક વખતાવડો સર
દાર છે. તે સરકારના
ખરગની નબદીકામે
ડન પરગણાના કાલ
સખરગ નામના શેહર
રમા જનમયો હતો.
તેણે ફરીબીઆની લ
ડાઈમાં ઘણી વાખવા
ખી મેલવી હતી, પ
ણ તેની ખરી ખાહાડ
રી ફ્રાંસના અંતે જ
રમની વચેનો છેલો
લડાઈમાં તેણે દેખાડી
હતી. તે આસરે સાક
વરશનો, હુમકી દાહા
ડીના, મોટાં અંતે જ
ડાં માંધાંના, તથા કક
ણ સવભાવનો અંતે
પક્ષ દરાવવાનો સરદાર
રહે. બરે સરકારના
ખરગ ઉપર જરમનો
એ ઘેરો નાખ્યો તારે
એ શંદર શેહરની સ
ઘણી હુકમત તેના હા
થ તલે હતી અંતે જ
એ મહીના શુધી ઘેરો
ચાલુ રહ્યો તથા રો
પોના જમરદસ્ત મા
સ તલે શેહર પામેખાલ થયું તે અરસાના સંકટો વચે
ધીરજ, હીકમત, અંતે ઘણી આવજત ખતાવી આ સરદાર
સરવે લોકોના પેખારો થયો હતો. એઆરો વાંચનારાઓ,

લડાઈના મેદાનમાં જ હીમન દેખાડવાની હોય છે, તે થે રાઈ ગયલાં શેઠેર માટેલી હીમતથી જીવી જતની છે. લ ડાઈના મેદાનમાં તે દેશને ખાતર બાહાદુરીથી પોતાના જીવ આપીને પરવારી નવાળું, મોતથી છુટકારો મેલવા નો હોય છે, પણ એક થેરાઈ ગયલાં શેઠેર માટેા દુકાલ, જીખ મરો, મરકી, આગ અને પાંચેમાલી વગે સધલું ધીરજથી પોતેજ ખખવાતું નથી, પણ શેઠેરની આખી ઉસકેરાપલી રહ્યેતથી તે સધલું ધીરજથી ખમે એવી તબવીજ રાખ વી પડેછે અને તેમા ખરી બાહાદુરી છે.

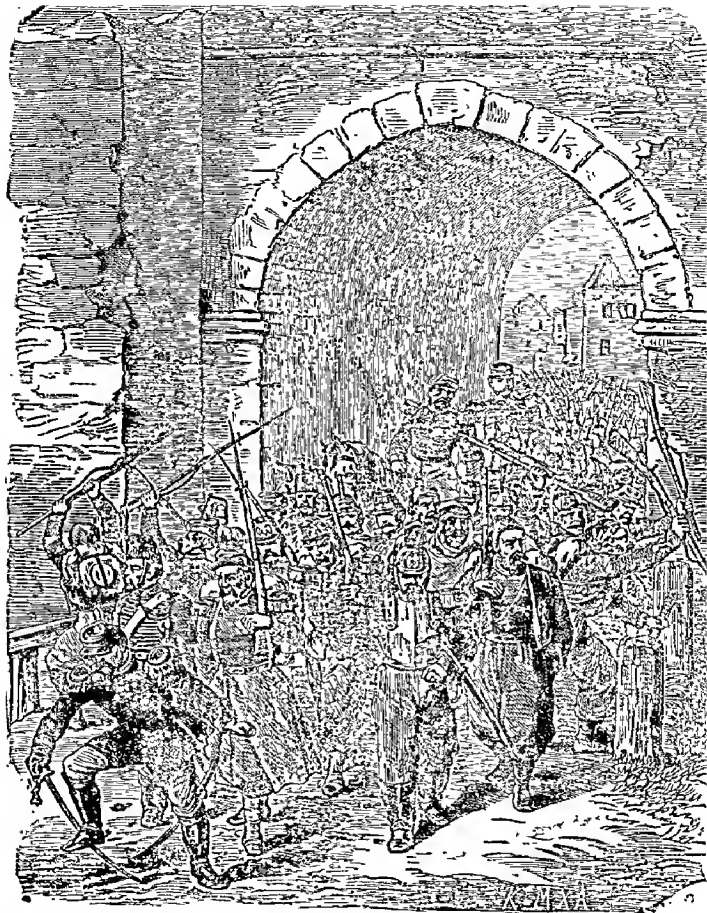
આવી કીસમની બાહાદુરીમાં જીનરલ યુરીચે નોધી રાખવા જોગ દાખલો આપયો છે. સરેરાસખગર શેઠેરની એક મોટી ખાશ મુશકેલ એ હતી કે તે અસલ જીનરલ શેઠેર હોવાથી તેમાના ઘણાક રેહેવાશીઓ દુશખનની પ ખયાના હતા, ખારે જારે તેઓએ જીનરલને શેઠેર બાહેર આવી પડેલા જોયા તારે પહેલેથી જ રેહેવાસીઓના એક મોટા ભાગે શેઠેરને દુશખનોને તામે કરવા માગયું. પણ આ વખતે જીનરલ યુરીચે એક રાખત ઢંઢેરો કાઢીડીને એ વો દર મેસાડી દીધી કે જી બીહીકના અથવા નખલા હતા, તેઓએ હવે શેઠેરને તામે ધવાને બદલે શેઠેર ખાલી કરી નવા માગયું. તેઓને મોકલાવો દેવા સાહે જીનરલ યુ રીચે બે ખાશ ટરેનો દોડતો કીધી અને પછે જીનરલએ થેરો ઘાલતાંમા એવાજ શેઠેરની બાકી રહ્યા કે જોએ દુ શખનને તામે ધવા કરતાં મરયું પસંદ કરતા હતા. જી નરલ યુરીચે શેઠેરમા મોટું નવું લશકર હુમેરયું, કીલેખંદી ને ખનજીત બંધ કીધી અને લોકોમા તેણે એટલી હીમ ત વધારી કે જારે તેને તામે કરવાનો પોખામ લઈને જી નરલ હલકારો શેઠેરમા આવવો, તારે આખે રસતે લોકો તેની પુઠવાડે દોડ્યા અને તે કાસદ સખજે એટલા ખારે તેની જીનરલ ભાશામા તેઓ પોકાર ખારવા લાગા કે અખ મે તામે પવાના નથી. " જારે તે હલકારે જીનરલ યુરી અને પોતાના મધ્ય તારે તામે પવાનો ઇનકાર કીધા બાદ જીનરલ યુરીચે પોતાના મેલેવની ખારી ઉંઘાડી રસતા ઉપર ભેગી મલેલી મોટી ઠંઠ આગલ વાંકે વલી નખયો તથા તે ખની હીમત અને ઉલટને ગોખા ઉતેનને આપયું.

આવો મામલો જિવાથી જીનરલએ ટોપના મારો આ હુ કર્યા. અરે! તે કેવો દરાખનો ગખ્ય! પંદ દોડાડ પછે તે એટલો વધી પડયા કે એકેક મીનીટમાં પંદરથી વો સ ગોળા આવી પડવા લાગ્યા. શેઠેરના નામીમા દેવલની સાંમે એક મોટા રસતાથી ખાતર એકસો વારને તકાવતે દુશખનોની મોટી મોટી ટોપા મોકલેલી જીલ્લાઈ અને જીનર પરમાણે શેઠેરના સઘલા અગતના ભાગે સામે ટોપના બીહાખના મોહડાં માલખ પડવા લાગ્યાં. આવા મામલો જીનરે વળી શેઠેરનીઓના એક ભાગે હીમત છોડી દીધી અને લશકરના મોટા ભાગ સાથ ખળી જઈ દુશખનોને તા મે ધવા ખારે ગવરનરને જીનર પાડવાનો ઠરાવ કર્યો. આ વાતની ખબર પડતાંજ જીનરલ યુરીચે શેઠેરની દેવાલે દેવા લ એક તારની નકલ મોકલોડાડી, જેમા પડેશીઓનોની એક મોટી શીકસતની ખબર આપેલી હતી. આ ખબરથી લો કોને ખરી ધીરજ આવી અને જોએ ગવરનર સાથ નાક રમાનો કરવા બાહાર નીકળ્યા હતા, તેઓ પાછા મુગા મુ

ગા પોતપોતાને ધર ગયા. મારોજ બીમારા શેઠેરનીઓ! ટો પોતા મારાથી બચવા સાહે યજ્ઞાખરાં લોકો ભાંચેરાઓમા રહ્યાં હતાં, પણ તેમના ઉપર ધરોના પડવાથી અથવા સ લગી નવાથી સેંકડો ખાલસો ભાંચેરાંનો અંદર દશાં મુ વાં હતાં.

ટોપોનો આ મારો એટલો ભયંકાર હતો કે જીનરલો ના સેરદાર મેડનના મારાં ડયુકે તે દરાખના દેખાવને ચી તારવા તથા વીસતારવા ખારે બરહાલડ આરખાક નાખના એક વખજાપલા લખનારને તે દેખાવ નજરે જિવા સાહે બોલાવેલો હતો અને આ તે લખનારના પોતાના મેલો અ, મે ટાંક્રીએ છાઈએ, "સરસાસખગર બલેછે! અરે અફસોસ! સરસાસખગરમા આગ લાગીછે! આ મે મેલમા ગઈ રાત ની ખારી સધલી ભખ, દેહસત અને નામુશાદી સમાવેલીછે. આગના ભલુકાની વીજલોના ચમકારથી હજી મારી આં ખો મચમચેછે; હજી મારા હાથે ધુજેછે. આતો સેંદ અ રાહોમીનો દોડાડો પાછો જમપોછે, પણ આ કતમા આપણે વાંક નથી. જોએ પોતાના માંખાંને કીરતીથી સ લખારવા માગેછે, તેઓને સર આ કતલવું ખાપ છે." આપ જિતો ગઈ કાલેથી સરસાસખગરના હાકખ (જીનરલ યુરીચે) ને એક વીસવાયુ અખલદાર જોડે કેહેવાડયું કે તું બાહાર આવીને અમારી મોકલેલી ટોપનું ખજ ને, કે તેથી તારી ખાતરી ધરે કે તારી હજત ફેકટની છે, અને અખોને તું આ મુંદર શેઠેરના કોઈથી ભાગ ઉપર ગોળા ફેંકવાની ફરજ પાડેછે, તેમા અખોને મોટું દુખ ઉપજેછે. પણ એ હાકખ સખજતો નથી. તેણે જવાબ દીધો કે હું જો તમારી ટોપે ને જિવા વાલોંતો એહું સખખ કે જાંજી તામે ધવાની મારી મોડી ઘણી મરછ હોય, પણ નહી, મેંતો ઠરાવ કર્યો છે કે મારી પાસે એકબી માલસ અથવા એકબી કાટરીજ હશે તાંહોંધી તમારી સાંમે લડશા."

જીનરલ યુરીચે ઉપર આં સેંકડાસ એટલી મજબુત આવી પડી કે એકવારતો તેણે કુખી હાલતમાં પોતાના દુશ ખનો ઉપર કાસદ મોકલોને ઘાતુ કપડું પાડા તથા દવા મંગાવી અને દુશખનોએ ખુશીથી તે સધલું મોકલ્યું. શે ટેરમા આગ મોમેર ફેલાઈ પણ તેને હાલવનાર કોણ હોય! જો ભાંચેરાંમાંથી બાહાર નીકલે તેની કમખખતી. ટોપોના ગોળા આવાતા ને આવાતાજ, કાટતા ને કાટતાજ, ખરાબી અને ફના કાતીઓ કરતાને કરતાજ હતા. અને તોપણ કુટુંબ કબીલાંઓ પોતાના સગાં બાહાલાંઓની શોધમા મોહ લે મોકલેને ફરતાં અને તેઓની કલહાટ તથા જીખના આવા જ તલે ટોપોના દુરથી ગગડતા ગગડાટને આવાજ પણ દં કાઈ જતો હતો. સરસાસખગરની મજબુત નાટકશાળીના ભાં એટલોઆમા ૨૦૦ ઝોરતોએ જઈને આસરો લીધે હતા, પણ ટોપોના ગોળાથી તે નાટકશાળા સલગી નવાથી તે સ ઘલી ઝોરતો તેમા બળી મુઈ. ૧૦૦ થી ૧૫૦ રતલ વજ નના, આગ લગાડવાની ધારણીથી બનાવેલા ભયંકાર ગોળા ઝો હવામાં ઉંચે ઉડીને શેઠેરમા આવી પડતાંવાર કાટી જતા અને તેની સાથે ઘરોના ધર ઉડી પડતાં. તરજ તર જી બનવાના ધરમાથી તે ગોળા છેક હેકલ આવી ભાંચેરાં

આમથી ભરનારે શાંતિ થવા પછી રે-ચોરું તે રૂદરમાંથી નીકળી ગયું.

મા કાટતા અને સેંકડા માણસો તેમા કારેકાર મર્યાદા ન
તાં હતાં. ચેહેરમા પુશકલ મોઢવારી માલી રહી હતી.
તવંગરે ભાંચેરોમાં પડી રહેતા હતા, પણ ગરબિનેતો કા
મકામ સાથે બાહાર ફરવું પડતું હતું અને તેથી ઘણી ખ
રાખી થતી હતી.

જેનરલ યુરીયને આ વખતે લશકરની સરદારી ચલા
વવી પડી; લડાઈ ચલાવવી પડી, કુશમનોના મારાને ઉતર
રોગેથીન કેમ અને કેટલો વાલવો તેના હુકમે આપવા
પડયા, એટલુંજ નહી પણ એજ વખતે ચેહેરમા સમાધાનો
રાખવાનું, નાશનો ખનતો અટકાવ કરવાનું, લોકોના જ
ન માલ બચાવાનું, આજની અને ઘાએલોનો માવજત ક
રવાનું, કુકાલને અટકાવાનું, યોરાકી યોરાકી ખરાખર ખેં
રોયતી કરવાનું ઇતીઆદી સઘળું કામ એને માંધે આવી
પડ્યું. તેણે ચેહેરમા આઠ ઇસપોતાલ સથાપી અને તેમા દરદી
ઓની માવજત કરવા માંધે હુકમ કાઢાડયો. વળી ચેહેર
મા ને લોકો બાહર નીકળી નવા માગે તેમને સલામત મો
કલાવી દેવાની તેણે ગોઠવણ જરી રાખી, પણ લશકરના
માણસોને બાહર નવાની તેને સખત મનાઈ કરી. આસ
રે ૧૫૦૦ રહેવાસીઓને રોપોનો મારો થવા પછે બાહર
નવા હીવા હતા. તેમની નીશાણને માટે તેમને વાવડા મ
ળતા હતા. શકતીવાલા લોકોને સફેદ, ગરીબોને બણુ,
તથા ભીખારીઓને રાતો વાવરો પસાર થવાની નીશાણ
ધાખલ મળતો હતો. આ મારા વખે સરસાસખરગની હા
લત તપાસવા માટે મુવીટઅરલાંડ દેશથી એક ડેપુટીએન
આપ્યું હતું, તેઓએ આજુ ભરી આંખોથી ચેહેરની બી
સમાર હાલત નિહ હતી, તે વખતેથી યોડાક લોકો તાંધે
થવા માગતા હતા, પણ બીજાએ વળી સામા થતા હતા.

આ ડેપુટીએન બેવાર જેનરલ યુરીયની મુલાકાતે ગ
યું હતું, પેહેલી વખતે જો જેનરલ સુખ અને ગુંબીર રહ
યા હતા, પણ બીજી વખત તેની છાતી ભરાઈ આવી હતી.
ડેપુટીએન આગમ્યથીન મત બાંધ્યું હતું કે આવી હાલ
તમા જાગેવાર નીભાવે નહી, પણ ચેવટે તાંધે થવું પડશે.
જેનરલ યુરીય એ મતને માટે થતાં બેલયો કે “આ મા
અલો કદી ટકેન નહી, હવે છેડો નજદીક છે. મેં ઘણી લડા
ઈએ મારી છે, કરીમીઆમા હું ગયો છેઉં, પણ આના
જેવું ભપ ભરેલું મેં કાંઈ દીઠું નથી.” એક વખતે એટલો
ઘભરાઈ થયો કે મીડિનીસીપાલ કાઉનસીલે કસાવ કર્યો કે
ચેહેરની દુસ્તરા પારસ ખાતે લખી નજાવવી અને હવે
થું કરવું તે માટે તાંધાંથી હુકમ મેલવવો. આ મધીઆ
મ દસખાતને જેનરલ યુરીયે મુશીધી ટેકો આપયો, તે
ઘિખરથી નજાવયે કે તાંધે નહી થવાને પોતાના કસાવ પા
ર પડેતો બીજી સઘલી નરમાસ રાખવાની હીકમતમાં તે
પુરી હતો. તેણે કસાવ કર્યો હતો કે સરસાસખરગની સઘ
લી ખાખ થઈ જાય તારે આવાને ધુલના કાક ભરે એવી
રીતે કુશમનના હાથમાં માતર ખાલી ખાખ નવા દેવી.

ચેહેર એટલું નબળું પડ્યું હતું કે કુશમનો જે યો
ડાં લશકરના ભોગ આપી હલલો કરતે તે તેમને જીતીતી
શકેતે. પણ કુશમનોએ જોયું કે લડાઈ વગર આપરોજ
ચેહેર તાંધે થાપ તો લડાઈ લઈ નવી નહી. બીજા હાથ
ઉપર જેનરલ યુરીયે કસાવ કરી રાખ્યો હતો કે ચેવટે તો

તાંધે થવું પડશે, માટે જે જરમનો લડાઈન ચલાવેતો
પોતાની મેલે તાંધે થવું. પણ જરમનો ધસારો લાવવા ન
હી, એટલે પુરીએ મુજો મુજો ઘેરો માલવા દીધો જ્યો કુ
શમનનાં ૬૦ હજાર માણસોને તેણે રોકી રાખ્યાં અને કુ
રાનસના બીજા ભાગે ઉપર તેમને ખરાખી ચલાવતાં ગો
યા અટકાવી રાખ્યા. પણ એમ કરતાંબી આંતે તેતુ વલ
યું નહી, જરે કોલામા મોઠાં ભોગ પડયા, જરે કુશમ
નોને પોતાની મેલે આલી આપવાને રસતો થયો, જરે જે
નરલ યુરીયે જોયું કે હુલત કરવામાં ફાપરો નથી તારે
કે પલવારખી સામો થવાને બલેલે તેણે તાંધે થવાના પેગા
મ મોકલયો અને તેમ વેલા પોતાની રધમેતમા તેણે આ
પરમાણે ઢંઢેરો કાઢાડયો.

“છેલા મે નહીના મારી લંદગીના છેલા દીવસ સ્થી મને
પાદ રહેશે અને ડેયાન તથા વખાણના જે છુસા તમે મારી છાતી
માં બેસરેયાછો, તે છુસા ખાસ મોઠાં યોરાગની સાથેન સંઘલવા
ઈ જશે. તેને પણ તમારા મુઠા સરદારને કવડાસ વગર પાદ કરે
જો, કે જે સરદાર, તમારા ઊર પરડી આપત અને શંકરો નો
નકી ખનત તો ઘણો મુશી થાત, પણ જે દેય પોતાના બચાંચી
બીધે આંતમ કરેછે તે દેય તરખની કરમ આગલ એ સંઘલને
સઘલા નરમ છુસાએ સામે પોતાની છાતી બંધ કરવી પડીછે.
આલો હવે, ચેહેરોએ, બની શકે તો હાલના દલગીરી અને દુખ
જરેલા વખત ઊર આંખો બંધોએ અને ભીથ તર નજરને ર
સીએ. તોમાં ભયીઆમા કમખખત માણસને દીલસો ઢલ મલે
છ—કે ને આચા છે.”

તાંધે થવા પછે જેનરલ યુરીયે પોતાની માથચલણ
એવીજ વખાણવા ભેગ રાખી. ફરેલો કુશમનોને અપમા
ન નહી કરે તથા નવો કીતને નહી જમાડે તેના તેણે બં
દોખસેતો દીધા. આડી માલના માણસોને શખત સજ
કરી તેણે તર બેસાડયો અને જે ઉપરાંત બીજી સઘલી એ
લો લાએકો વાપરી કે તાંધે થવા પછે તથા જરમનો સાંમે
ફરીથી લડાઈ નહી ચલાવાને કોલ આપી જરે તે છુટો
થયો તથા પારીસ ગયો તારે એ પાચેતખત ચેહેરે પોતાના
એ પેટેલવાનને એવી ધુમકામથી તથા માનધો આવકાર
કર્યો કે જાને તે હારોને નહી પણ જીતીલો સરદાર હોય
અને જીતીલો સરદારનેથી તેજહુ માન નહી મળે. કુશમનો
સરસાસખરગ ચેહેરમા ધાખલ થવા પછે યુરીયની હાકમીનો
અત આપયો. એ વખતે તેનું લશકર કુશમનોની ક્તેહ
ચી મેવું ખીનવાઈ ગયું હતું તથા કેદીએ તરકે ચેહેરમા
થી બાહર નીકળતી વેળા તે લશકર એટલું સુરખર મયહુ
હતું કે પોતાની જંકુલે તેઓએ ભાંજ નાખી તથા હથી
આરોને નદીમા ફેંકા દીધાં. તે બનાવવું એક મીતર પાસે
ના સડા ઉપર આપી આ હેવાલ સમાપત કરીએ છઈએ.

વશ કરવાનો વેહુમ.

(નાસારોને એક સાધારણ બનાવ).

ખરોદબાંધ—અરે, મોકીઆઈ મારી થું કદ? ના
રે વસતો કઈ નહી. ઘલોની કોઈં મારૂં છે, પણ મુઠ
મારૂં નરોજીતો માતું હોયે? નેજી હવેતો કોઈં ને કઈં ક
હે તે કદ? મલોની નહીતો પેલા ધુનવાવાસને તો જાઈએ.

માકીઆઈ માસી—પણ તેનાંનાએ (નિશીએ) કહેલું તેમ શ'યું' તુંએ કીધેલું કેની ! નહીંતા તો જાળને અમથો વરી જીહો નહીં પરી પરી જાઈએ.

ખર૦—હારે માશી શ'યું' તેણે કહેલું તેમ કીધેલું. લેખીની તમને બધું ફરીથી કહી જાઉં, પેલો બે મીડી ઉતી કેની તે હુએને ધુ'પીને પછી મારા વરના શુવાની આગાઉ એક તેના અપશોશો તરે મુકી ને બોલ પગની ગમથી મુ કો, ને પેલો રકાબી મોખો પોંછીમાં ઘેાડને કશાની અંદર ભરીને પાવા કહેલી તેનો મરે નેવની મારા વરના પીવાના પોંછીમાં ઘેાડીને આપેલી પછુ તેનેનોંતા મારે હાતાતું' પોં છીની નહ પીતા તે શંધી નકામી ગઈ.

માકી૦—જે અશલી એ શ'યું' રેહવા દે ને ચાલ કા લે બપોર પછી પેલા શુનાને કરશવારને ઘેર જાઈએ. જે ની પેલો મોંછુકનો વર પેલલાં કેવો ઉતો કે મરતાં તેની જ ધરીતું' માતું' નહ જિતોતા, પણ તે રોરીએ આ રોશનખાં પાશે કઈ એવું જુમંતર કરાવીઈ કે પછી મોંછુકનો વરનો જેણે તેનો મોલામ થઈને મોંછુકખાઈ મોંછુકખાઈ કરેય ને ચાવીએ ખાએય.

નવાનખાઈ (એક પડોશણ)—મરેરે, ચાલોની, હુંભી તારેતો નરા આઈ, ને મને છોકરોં કેદારે યાશે તે પુછું ન હતા એંગનીન રઈ બવશ કે ?

આવાંખાઈ (એક બીજી પડોશણ)—વરી તેની આગર કઈ મુકવાતુંભીકે ! જે અમથુંન હોતેતો હુંભી વરી નરા આવતે ને પુછતે કે મારા વર વેલવેલપર કનરાન કરેય ને તે પછાશાવારા થઈને આવશે કે પાછા એવાને એવાન નરોજઆ રઈ નશે !

શીરીન—એક મુ'બઈથી આવેલી પ્રાંતી) એવાએ, મુએ શુ' તે તે કઈ મોદાએનો દીકરો બીકરો આવવોછા કે બધુંન તમારું પારખી આપશે ?

માકી૦—તે દીકરી તું' શુ' જેણેય ! " નહી પછારી એવારાતો હોએન." એવા એવા નહ હોએતો આએ મારી અશલીના વર નેવાએતો બઈનીને ઘેરમાં રેવાની નહ દે. એતો રોરી નરાબી આઈ તઈ' કહેલા ખાએય તેથી તે નરાબી દમેતો રેહય.

શીરીન—ખાવારે શુ' મોલોય ! ખરશેદખાઈના વરતો ઘણન દાહાપ દેખાએય. નીચી ઉંચું નથી જિતો તે શુ' છે ! ખરશેદખાઈતો હમેશા તેવન સાથે હથ મોલ કરેય તે હું' જેઈ'મલી.

માકી૦—અપેલ વરેરે તે હરા મોલનેા કરતો. એકે કને નરે નરે જિવાના હોવાઈ તે અશમોલ શુ' કરતોતો ?

ખર૦—મોલારે માએ, તેની પ'માતી શુ' લોક શુ' જેણે તોંતોંએ ! " અ'જાલેખિને એપારં બરોખર " એનોંતોં શુ' જેણે તે એમજ કહેતો ! ને વરી મ'જાઈથી આવેલોં ને નરા શીખેલોં તે એવોં લારકોં થાએ.

માકી૦—ચાલો ચાલો, કાંજ કાંજ કાલે હમારી શાયે આવવાનો ! તે બધોં કહી જાએ કે ભાતીઈ ભાતીઈ તઈ આર કરીએ (આએ વખતે ખર૦-આવાં૦-નવાન એ સથ લાં પોતાતું' નામ કહેછે).

નવાન૦—મરેરે પછુ તે રોશનખાંતો મુશલખોંની મો લીમાં મોલશે તે આપરેતો શમજયુંન નહ તે દેખ કરયું ?

માકી૦—હું' વારેધડીએ તોં જાઉંય તે નરા નરા તો શમજયું ને મોલું'મલી.

હવે શબલો શુનાને કરશ ગયાં.

રોશનખાં—(પોતાની ભાશામાં) કીઈ' માલુકખાઈ ! આન તુમ મોદ દીનોર ઉમેરે ઉમાં ભુલે પરે હો.

માકી૦—(તુટી ભાગી અપને જમ ગમેનેમ મુશલખાની મોલીમાં) આપા કીઆ કરીએતો ઉમેરેકુતો ઈદરકું આવીઆ વગર નઈન ચાલતે કુતે.

રોશનખાં—મોલો માઈ કીઆ ફરમાશ હુએ જે હોએ ચો કહો અબી અપા કરેતાહું.

માકી૦—જેવણ, આએ મારી મેનકી લરકી થાએય, ને ઉચકા ખાવન છેકેની તે મોત વરશ થમાં ઈશકી શાતે મુશાએએય તે હુમે મેકિ મોતભી રોંદોં મારીઆં પાલુ કુમલી નઈ વલતેકુ તે તુમારીકી પાશે આંપોમ.

રોશનખાં—(આએ નવી ધપની મોલી તરફ હશીને) અછા ભલા—કીઆ માર્દ તુમેરા ખાવાઈને તુમેરી શાય કુમ દ'રા હુએ ! જે અપશા હોવેતો અપશા મોલો, મોર કુમ આ તુમેરી શાય મોંચે મોલતેન નઈ, મોર કીઆ કુમ તુમેરી અરેખાઈ કરતે હુએ કીઆ !

માકી૦—નહજ દેખાની, ઉરાકા ખાવન નરા મોત ઈ શકીછે, તે એ મોરત ઈકડ ગમતીકુ નઈ, તે ઈશકો મરે ખા પાછે તેને કિહુમકુકે મને દુશરી બઈરી કરાવ નહીતા ઈશકી શાતેતો નહીકુ મોલવાનો; તે આપા કુમ એવું' કરો કે એ બઈ રી ઈશકુ મને ને ઈશકી શાતે ખુણ મોત મોલે.

રોશનખાં—અછા ઈશમે કીઆ હુએ ! મેં અપશા ક રૂ' કે મોરખ ખાવીઈ તુમેરી પારા એક પ'દરા દીનમે હા થ નેરકર ખરા રેવે.

નવાન૦—ઓ મરેરે તમારા મોનાપરથી, તારેતો ત માઈ' મોતું' મીકાઈએ ભડે.

આવાં૦—ચાલ અશલી હવે, મને શુ' મોલેય ! જે તારો વર તારી શાતે મજથી મોલે ચાલેતો. ચાલ મને ક. ઈ નઈ જેઈ'ય એકે પોંચ રૂપીઆ મોલ.

માકી૦—મોંજિતો હરમાનને તુને શાતું' મોંજી ! તું' અમરોન ખરમોન છેકે ! વરી ખીજી' શુ' જઆરે અશલી નો વર એની શાતે રાતશે તોઆરે આપરે પાછા શુનાને કરશ મદીલે ને મીકાઈ મરાવા આવશુ' તોઆરે તુને લાવશુ'.

નવાન૦—એ હેરે શદ તારૂં શોરૂંરે એમ શુ' વરી ત મે ખીમારીને ખરમ કરાવોય ?

ખર૦—હા હા, જરૂર આપરે આવશુ', ને શાતે એક બકરો, મરગીભી મરાવશુ' ને હોંન કપાવીને પાધરા દશતુર ને વણરે જાય.

રોશનખાં—દેખો ભાઈ તુમારા ખાવીઈ કીઆ ધંધા કરતે હુએ ?

ખર૦—ઓ ઉમારો મોમેલીકાનતો. વરી દુશરો શુ' કરે ! રોશનખાં—માઈ અમ તુમ એશા કરો કે તેરા ખા વનકા નો તુછનેકા રૂમાલ હોવે ઈશકુંમે રેતા હું, એ કાકર શલગાકર ઈશકી ધુંઈ' દેખો, પીછું' એા મીડી હુએ ઈશકું મોખેં મુણીમે મોદાલો, મોર એ પાછીચે એ રૂમાલ ભાં જાવ, પુછુ ઈશકું' શુકાકર ઈશકી જગાપર રમ છોરો. અપશા અપશા એક પ'દરા દીન કરો, મોર દુશરા એ તાવીન હ

એણે તુમેરી બાંધુપર હરજન રખો, પીછું દેખો કેશા હો તાહએ.

નવાન૦—ઝી. મીએઝી, વરો દુશરી વખતબી હંદર વ્યાવનેકું પરચોકું ?

મીઝી૦—મરેરે મુઆ શમજ્યકેની કે અશ હવે ફરીથી કોમન નહ પરચો, અશ હવેતો શંધું વ્યાપર કે તે પારો ને પેલું મોઝીકું છે તે લાવશું ને એનોનોને ને બોદાએલ વ્યાપરને વ્યાપરો તે વ્યાપીને પગે લાગશું.

રોશનખાં—નહ ખાઈ હમ કુચ વ્યક્ષા શમજતે ન હું. કીઆ કુચ બીખારી બીખારી રેખે હમે કીઆ ? હમ શમજોઈકો દવા નહી કરતે હમે. વ્યખતો વ્યખી તુમેરા મો રખકર દવા રેતેલું, કીઉકે તુમ વ્યછે વ્યાદમી દીશતે હાવ, હંશ બાતરો વ્યવલરો તુમ વ્યખી એક પંદરા રૂપે દેખ મો, પીછું નહ તુમેરા કોમ ફમલ હોવે હંશ અખત હમ પ માશ રૂપે તુમેરી પાશ લેજે.

અર૦—બાપા હમેતો ગરીબ છઈએ તે એટલાબધા રૂપીઆ કોંધી વ્યાપર ? નેવ મરીજાઈ એટલું પરમતું કોમ ધરો.

રોશનખાં—નહતો તુમેરી મરજ. હમ કુચ કોઈક પંથે કરનેવારે નહી, એતો તુમેરી લાએકીકે બાશતે હમને ઇતનેન રૂપે લીએ, લેકીન તુમેરી મગાપર ને કોઈ દુશરે મુબબલે રહેવેતો રોશો રૂપે લેવે, લેકીન જવ પાંચ રૂપે કમ તી લેજે મગર વ્યખીતો પંદરા રૂપે લેજે, કીઉકે હમકું હંશકી કુચ કીચીઆ કરને પરીઝી.

મીઝી૦—કીઆઝો મીએઝી ? ને હમારા નોલાદર વ્યખી હમેતો હમારા કોમ મક્ત કરકુંદે તખતો છઈ મોતન બારીગરા થાતેકું.

અર૦—બાપા તુમેરેલી રહઈ ને ઉમેરેલી રહઈ જવ બધા મલીને વીશ રૂપીઆ. વ્યાપરું ને (વ્યાએ વખતે શયલાં પેલા બીઆંતો કાલાવાલાં કરેછે ને ખાનગી રીતે ખુબ શ મજવેછે).

રોશનખાં—રેખો માઈ એથેતો નહી હોઈજે મગર વ્યખી પંદરા રૂપે દેખમો પીછું બીશ દીલએ (એવી રીતે રૂપીઆ વ્યાપવા કબુલ ધયાં ને પેલા બીઆએ ધોંગ ધતુરા કરીને ચીઠી કાકરા વ્યાપીઆ.)

વ્યાવાં૦—(દાણુ ને દોરીઈ ચીતીને મુકેછે) બાપા ને વની મારા વરને વાશતે કંઈ કમાઈ વ્યાવરે કે ? એતું.

રોશનખાં—તુમેરા ખાવાઈ કીઆ પંથા કરતે હમે ? વ્યાવાં૦—બાપા વેલવેલપર કનદરાનદારે.

રોશનખાં—(દાણુ નેવાને ધોંગ કરીને) નહતો હંશકે નશીમને હમેતો થઈ, લેકીન ને વ્યખી તરારો કોવ હોઈ જે મોર નકા હોઈજેતો હંશકા નશીમ ખીલેગા મગર કુચ લીલમ લેગેગા.

વ્યાવાં૦—બાપા તારેતો તમારે ઘેર એક ખુમરો બ રીને શાકર.

રોશનખાં—બાપા નેવની મારેતો કંઈ ફરજ હતું કેમછે ? કંઈ ધાંચ કે એવું, ને હાએ તે કંઈ દેખે મર.

રોશનખાં—(દાણુ નેધને) માઈ તુમેરે નશીમને ફર નહતો હમે, લેકીન વ્યખીકીકે તુમેરા નશીમ નંદ હોરા હ

એ, મગર તુમ મેનત લેકર હંશકા હવાન કરેતો વ્યલા તુમ કું એક ફરજ દેવે.

મીઝી૦—બાપા લાવોની તમે કેવ તેમ કરીએ હંશમે શું છે ? “શશીઆ પઈ દરીઆ સારા” અશ તમારો બાપા પનોતો મંતર લાગરો કે મેરીતો પુરી ખાતરીછે કે હમારે કોમ પાકીઈ ધારો.

અર૦—મરીજાઈ એને ઘેર એક તમારા જોવો મળને ડોકરો વ્યાવે તેવું કંઈ કરોની મર.

એવામાં બનાવ એવો બનીઓ કે અરશેદખાઈનાં શુ નાને કરશ જવાની ગડબડ મોહલામાં ફેલાઈ હતી, તેથી તે વાત અરશેદખાઈનાં ધણીને સમ્મર પડી, તેને ઘણું અશા લાગું ને તેનો મીજન ગમે, અને તેણે તરત પોતાના માં બાપને ચેતાવીઆં ને પોતાના બે તરજુ દાશતોને લઈને અને પેલી શીરીખાઈ નામની પરાંની કે જીની તરકીથી તે ને પકો ખચર મલી હતી તેને શાખશી તરકી રાખીને તે મો સઘળા યુનાને કરશ ગયા, તીઆં જઈને નેએછેતો મોઆના ખાનગી મોરડામાં પેલાં બધાં બેશીને વાત કરેછે તેવામાં અરશેદખાઈની તમા સઘળાં બંધાંની પેલાઓ ઉપર નજર પડી જ્યો ધણીન ગભરાઆં. અરશેદખાઈનાં ધણી તમા મીતરો મંડીઆ તે પેલા મીઆં શાહેબને ખુબ મેડી છલાવી અને પેલાં બંધાંને ઘેર લાવીને વ્યાખા મામમાં ફેળેની કીધી, તે એવી રીતે કે સઘળાંની પાથે પેલા મોઠી ધારા હતા તે લઈને વ્યાખા મામમાં રેખાઈઆ અને પેલા અરશેદખાઈના વર ને ધણી શંક થવબાવને હતાં તેણે આવી મોરત થાપ છુટાછેરા કરવા ધારોઈ પછુ તેમ કર તાંબી અરામ લાગે માટે બચારો મનમાને મનમાં બરીને બારવને વ્યાપધાર કરીને મરજુ પામીઓ.

પરચુટણ બાબતો.

ગેઆસ લાઈટ—૧ દન કોલસાની ૮ થી ૯ હજાર કીટબીક ફીટ ગેઆસ બનેછે. મોહલાઓના કલાકેનો પેાંચ કીટબીક ફીટ ગેઆસ બનેછે. ગા ઇંચની નલીઆને દીલે ૨૦ મીનબતી જટલી રોશની વ્યાપેછે, ૧ ઇંચ વાળો દીલે ૧૦૦ મીનબતી જટલી વ્યાપેછે, બે ઇંચવાળો ૪૫૦ મીનબતી જટલી, અને ૩ ઇંચ વાળો નળીના ગેઆસના ૧ દીવાને ઉત્તસ ૧૦૦૦ મીનબતી જટલી રહી શકેછે. લંડનની ગેઆસ કંપનીઓ વરશ દાહાડે ગા દન કોલસો ખપાવેછે, જેમાંથી તેઓ ૫૦૦૦૦૦૦૦ કીટબીક ફીટ ગે આસ બનાવેછે અને તેમાંથી શહેરના ૧૦ હજાર તથા ઘરે મા ૭૫ હજાર દીવાઓને ગેઆસ પુરી પાડેછે.

પેટરોલીઅમના બલતાં તેલની બરખા દશમાં મોટ પેલસ છે. તાંહાં એક ટેકાણે એ તેલના ૫૦૦ થી વધારી કુવા છે અને તેમાંથી દર ૪૦૦૦૦૦ હાગસેડ તેલ નીકરેછે.

રાંખશી ઇંદાં—એપીમોરનીસ નામનું એક પંખશી જે વ્યાંગળ મોડાગાસકરમાં રેહતું હતું તેણે બે રાખશી ઇંદાં મેલંધાં હતાં, જેમાંનું ૧ રૂટે લાજુ તથા ૧૧ ઇંચ

પોઠાણું હણું, ખીજું, તેથી જરા નાહાતું હણું. પારીમનાં એક સંગરહસયાનમાં એટલાંજ કદનાં ઇડાં વ્યાજ મળી આવેલે. એક ઇડું એકું મોડું નોધાયણું છે કે તેમાં ૧૩ આટલી ભરીને પાંચો સમાવું હણું. આ ઇડાં જેમ રાખ શી-છે, તેમ તે ઇડાં સેખાતારાં પખશોના માળા પછુ રાખથી કદનાં હોયછે. કપટાન કુક એવા એક માળાનો હેવાલ આવેલે છે જે જમીન ઉપર લાકડીએ ખોસીને બાંધેલો હ તો, તે શા ફીટ હોયો હતો અને તેનો પેરાયો ૨૬ ફીટનો હતો !! કપટાન કુલીડરસ એવાજ એક રાખશી માળાનું એ વ્યાન કરેછે, જે જે ફીટ હોયો હતો, અને જેને બાંધવામા તે પખશીએ વાપરેલાં સોટીયાં તથા દાંખલીઓથી એક ગાડું બનાયું હણું !!!

શીખેણ કોઈ દાહાડે કામતું જાહે—વારડ નેલસન જારે કપટાન હતો તારે તેણે જાણ્યું કે તેની ખતવાર ઉપર પારનેલ નામનો એક મેટલો દાવે હાણે લખતો હતો. લા રડ નેલસને તાજુબ ધઈ પુછ્યું કે “પારનેલ દાવે હાણે તારાથી અજબ લખાયછે.” પારનેલે કહ્યું કે એમાં કહણ કાંઈ નથી. એ ઉપરથી વારડ નેલસન, જે કાંઈ પછુ નહું શીખવાને હાંશીલો હતો, તે દાવે હાણે લખતાં શીખયો અને તારપણે જારે ટેનરીફની પોટી લડાઈમાં તેનો જમનો હાણ ૧૬ થયો તારે એ મુરા સરદારને દાવે હાણે લખતાં શીખેણ અતીશય કામ લાણું.

શતો સમુદર રાતો કાંએ છે ? પોશીઉ હેરનખરગ નજરે નેવાધી કહેછે કે વીદવાનાંએ જે બારીક જના જન વરોની એક નવી વસતી કોઈ કાહાડીછે, તે જ નવરો આ સમુદરમાં ઉભાઈ જાયછે અને તેથી તેનો રંગ રાતો રેખા પછે. પછુ ડાકટર મોનાર કહેછે કે એ સમુદર લીલોછે, અને તેનું કારણ તે એમ જણાવેછે કે તેના ધણખરા ભાગ ઉપર છાલકાં પાંચી તથા તલીએ પીલો રેતી છે, જેમા આ સમાનનો બહુ રંગ નેશાવાધી તે મેહુ મળીને લીલો રંગ બનેછે.

પોશાકો ધણીવાર સલગી ઉઠેછે. બધાનાં પોશાક બધવા આરતોના જણ પોશાકને, દોવાની જરા જર લાગે છે તો પછે કહેલો ખરાબી થાયછે ! એ ખરાબીને મોકસ દરજે અટકાવાને એક ઉપાય આ છે. તે કપડાંને ધોતી વે જા છેલાં પાંચીમાં થોડી કટકી નાખવી. કટકીના પાંચી માં તેને છેલું ધોવાથી તે જલદી નહી બજે એણું થાયછે.

એક અસલ બાયડીનો ફણી—એક કલાંટ આરત ના ધણીએ પોતાના એક કવેસર રોસતને કહ્યું કે “ભાઈ કલાંટ આરતો વીથેની તારો કવીતાની એક નકલ મને ઉતારી આપ” તે રોસતે જવાબ લીધો કે “ભાઈ નકલની તને મજર શી છે ? અસલજ તારી પાસેછે તે બસ છે.”

કામ—સુનાની ખાંન. એક રાત નીરાંતે કાહાડવા નો અકસોર ઉભાપ. સઉથી સારસ દવા, જગતનો સાંભો. ધંધાના મકરનું તેલ, અને જાંઘીના આસીરવાદનો મી

કાસ. મજુરનો દરરોજનો સોખતો. જવનો શાખશી. આલમને મારે ભુખારો, જગતનો રસતો. ખુદરતનો પેહેલો કાપલો. ગરીબનો એકપુરો વારસો. ગરીબની જ રૂશ્યાત. તવગરની ગખત. એ બધાનું નામ—કામ. (ઈંગરેજ ઉપરથી).

રમુજે કુરસત.

૧. વેંડીમાં પડેછે માથું કાંમ—એ થયદાને નોકાતો માથું નામ; પડેલાને લપેટો ખીનો બોલ—મારી શોખાઈથી કરો હવે તોલ નોથેરવાન.

૨. એણું કીકો પરાણીછે કે શવારે ચીઆર પગે ચાલે, બધા રે બે પગે, અને શાંદાંને તરણ પગે ચાલે.

૩. જાનો શાક લીલો કાંએ ? શયો સદા ખાંનવંતો કાંએ ? ગજો શાક ખીકો કાંએ ?

૪. એક ગાંધી પોતાની કુખતપર રકત ચીઆર કાંમમાં (જા) રાખતો હતો અને એક શેરથી તે એક મણુ સુધી નોખવાને ખીન કાંમમાંને ઊપોચોગ નહી કરતો હતો તીઆરે તે દરેક કાટ લાંડ વચન થું હરી.

૫. ૯ જણીએ કીર્લાકીશ્લો વેચવા નીકળીઆ તેમાં ૧ જા પાણે ૧૦ નજાં, ૨ જા પાણે ૭૦ નજાં અને તરીખ પાણે ૫૦ નજાં પછુ તેઓએ પોતપોતાનાં સંધાં શ્લો વેચીને સરખાજ પદસા થેર લાવવા નોખીએ અને વધી સંધાને એકજ માથે વેચ વાં નોખીએ ? આખલ.

શાખાવત વીશે શીખામણ.

કુમરી.

રાગ—કાફી અને રેશની એલાવટ.

“છાંડ લંગરવા મુરખ જેરી બંદીરે—” એ રાહ.

દામ લંબાવ સેનો સેનો ભોઈ બાઈરે,
હીન મોનો સખ શાખાવત માહીરે. દામ.

જર ખમક છતપતી સખ છે છતાં,
નોડેક પાંચે હોખડું,
નોડેક, નોડેક, નોડેક રે,
હોર નોડેક, નોડેક, નોડેક રે,
ખલી રે ખખીન તારી જરની શોખાઈરે. દામ.

ધનને જોખનને વતન સારે પાપરો,
લાએક લખયો લોક ને,
લાએક લાએક લાએક રે,
હોર લાએક લાએક લાએક રે,
જગમાં જણાડો તમ કંચેચની મલાઈ રે. દામ.

K. N. K.

મુંબઈ, દફતર આચારા પટેલમાં મેદ્યમજી કુરુનજીની કંપનીએ છાપીયું તથા પરગટ મીપ્રે. ૩૦. ૩૦૨—મેદ્યમજી હેરમજી, અહી, ના ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રીબોધ.

ક્રમસંક ૧૮ મું.

ફેબ્રુઆરી ૧૮૭૪

પૃષ્ઠ ૨ નો.

ફ રંગી જ,

અથવા

વાંધામાં પરેલાં વારસો.

સીમાધને માટે તાર નવીન વારસો.

સખતાર—“મીનોએહુર ઝારસો.”

બાળ ૩.

“કામકામ કર્યું” મધી, નહી ઉઠાસે બધું,
પરંપરા કેદી હું છડું, “અરેખર” તું માન;
મને નવખા એહની, કહારે જોતો જોડું,
મને નવખા એહની, કહારે સાથે રહોડું;
મને નવખા એહની, જોડું માલતી કેમ!
મને નવખા એહની, વદની મૂલ્ય તેમ—

“વનેસંગ ને ચાંબા,—” તરમદા.

એક દુલ્હની મીસાલ ઉડીને ફરંગીને પાતા કુંવારા
ના પુતલાને પોતાના રમણી રંગીન બનાવણું હતે કે પાતા
પાણીમાં પડીને પોતાના જન તે સાહેબને હવાલે દીધા હ
તે. પણ ઘડીની મદદ તે કીરતારે મોકલી અને તેણીના
પુત્રી પોતા પોતાની નીચ પુત્રીમાં નીચાવ ધપાપી પોતા
ના આ નવા હરીક ઉપર શુભાની મશમખી એતા ઉભા
રહ્યો. તેને જોતાં તેનું અનુનથી ઉઠી આવેલું લોહી
એકદમ તેના બદનમાં બંધાઈ ગયું, અને જાણે તે રાખસ
તે કોઈ તેના શરૂ મલેશ હાથ તેમ હવે શુભાને બધે પયો
માનીથી તેની તરફ જોઈ નહી શકાવાને લીધે તેણે પોતાની
નજર નીચે નાંખી દીધી.

આ અંગીતી મદદ કરનાર વેલા શુભાનીના ઉસતાદ
કોણ હતા?

વાંચનારે વેલાં જવાન છોકરવન ઉમરના શખસને
પાદ કરવે જોઈએ, જને અવલ આપણે નરી કીનારે કરતાં
અને તાર પછે બાગના દરવાજામાં દાખલ થતાં જોયા હતા.
એ કે તેણે પોતાના સધલા જોરથી પુનપર આવેલા શુભા

નના દસત પકડ્યા હતા તેપણ, કદાચ શુભાનીના એક
એક નરમ પડી જવાથી અથવા તો તે સોદામર તરફનાં પો
તાના માનને લીધે આ જવાને તેના પકડેલા હાથ છોડી
દીધો. પણ શુભાનીમાં એટલી તાકાત નહી હતી કે હવે
પોતાના શેકારને તે પાછો પકડે—અને પાછો પકડીથી શકે
એવું હતું નહી.

ફરંગીને હાંડોથી પુરતન શુભ થઈ ગઈ હતી.

“શરમને ખાતર,” તે જવાન બોલ્યો, “મારા કા
કા એ તું શું કરેછ? શું કમખખતીએ તને વેશ્યોછ કે તું
તારાં પોતાનાં ફરજ ઉપર હાથ ઉઠાવેછ?”

“મારું ફરજ?” શુભાની બોલ્યો, “કોણે કહ્યું કે
એ મારું ફરજ છે? તું મને છોડ, મને છોડ, બસ છોડ;
હું એના છવ લેવશ!”

“પણ કાંઈ કારણ વાહલા કાકા?”

“કારણ એન કે એ મારી મેટી નથી. હું એને
મારી કાહાડીયા. રાખવાનો નથી. બસ, કહી નહી, શો
વરસે નહી.—કરામરન, મને છોડી કે નહી!”

“પણ ગરીબના વાલી બોલાછે,” કરામરન તેને બો
લી કરીને બોલ્યો—જે કે હમણા તેના હાથે તેણે છોડી
રીધે હતો. “તું હાંડી કાઢ્યો તો બીજા પણ એના મદદ
ગાર મલ્યો.”

“કોણ, તું?” શુભાની અરેખી અને કીકારથી ભ
રેલી મશમખી બોલ્યો, “હા, તું એનાપર મોહીતછે.” પ
ણ પછે વજાર ધોરે રહીને કાહપણ કરતા તે કેહવા લાગ્યો,
“પણ મેટા કરામરન, મારો વાત સાંભલ. આ છોડીને
તણ દે. એણી તારે લાયક નથી. તારો એ ખાતર થઈ
શક્યો નહી.”

“હા! કાકા” કરામરન રકોરથી જવાબ આપ્યો;

“કદમ તું તાપાડેતા તેમ બને ખરું?”

“ના, તેમ નહી,” તેના કાકાએ કહ્યું, “તોપણ એ
તારો આરત તો બનનાર નથીજ! મેટા તું જાણતો નથી કે
એતો તારો—તારો—એ તારી, તારી—

“હા, એ મારા કાકાની મેટી અને તેટલા માટે મા
રી બેશવ દે, એજન કેની?” શુભાનીને આનાકાની દ
રતા જોઈને કરામરન બોલી ઉઠ્યો.

“નહી. સાંભલ; તે કરતાંની વધારે—એતો તારો
બેહનછે!” તેના કાકા બોલ્યો. “કરામરન, ફરંગીન તા

રા બાપની બેઠી છે. સાંભલ—તારા કાકાની જેરહાનરીમાં તારી કાકીના તારા બાપ સાથના લાડતું એ ક્વલ છે !”

“આહુ !”

“હા, અરેખર એમન છે; અને એમન છે એમાં યો ડાન થક છે. વાસતે એક બેઠન સાથ પરણતું નેટું ન થુન તું સમજતો હોય, તેટલાં ન્યુન આ છોકરી સાથનાં તારાં લગન છે. એને છોડ, કુશરન, અને તું મારો બે ટેા અને વારસ છે. એને તણ દે, એને છોડી દે. એને જેલનમાં નવા દે.”

“નહી; કયુ નહી, કયુ નહી,” કુશરન પોકાર મારી બોલ્યો; “જાહનુખી કે આ મારી માંડીની ઘંડીને ગતી છે તોહંસુખી જનહાર એમ મનશે નહી. તોપણ સખર,” તે થોડોવાર વીચાર કરીને બોલવા લાગે; “તને તારી એ રતની વફાદારી ઉપર શક લઈ નવાનું થું કારણ મલકું તે જાણવું નેહુપે.”

“તેથી હું તને કેલુવશ,” શુરગીને કહ્યું; “સપલી જાતનાં પાપોમાં બેવફાઈનું પાપ વેલેલું ફરે છે. તે પાપે તારી કાકીને સપડાવી. તે પાપે મારો એરતને જાહેર પાડી. તેજ પાપે છેલે તેણીને સજા કીધી.”

“અરે એ સંધા વેલેજ છે તારો,” થેલો ભતરીએ બોલ્યો; “મારા કાકા, અમે સોદાગર શુરગીન, સપલી જુકો અને તને કુખી કરનારો આ તારો વેલુમ છે; બાકી બીજું એમાંનું કયું નથી. અને ખમીત લાગે છે નેકે મારી પાહાલી કાકી થોડી કોઈથી રીતે તારી ખાતરી થઈ નથી તારે, વેલુમથી નીપજેલા જુસો ને હમેશાં ખોટો હોય છે તે ને આપીન થઈને તે એકદમ એક નાકર અને નાસખર પગલું ભરી દીધું છે, ને પાછું એંચવાની હવે શરમ અને એજલતને લીધે તને હીમત થતી નથી.”

“મારી ખાતરી નથી થપકી એમ તું કેલું છે !” તેના કાકો બોલ્યો, ને વખતે તેના ડોલા એકવાર ફરીથી લાલ દમકવા લાગ્યા, અને તેઓમાં ખુન ભરાઈ આવેલું નહી. થું; પણ તુરત તે રખાવ તેણે બદલી નાખ્યો અને નરમ પકીને કેલેવા લાગે. “સાંભલ, છોકરા, સાંભલ—પણ એ વાત ઘણી લાંબી છે, અને તે તારી આગલ બોલવામાં કાપ રોખી નથી. હવે તું નેકે આજ પાંચ વરસ થયાં હું આ મહાનમાં જરાબી કરાર વના પડેલો છું. મારું ઘર ચલા વનારું કાઈ નથી. મારો મદદગાર સોખતી કોઈ નથી.”

“અરે એ ને તે માહતાખને મુખનીને કાઠી યુકી નહી હને !”

“કાઠી નહી યુકે ! હવે નેકે મારે બીજા એરત પરણ વી નેહુપે.”

“બીજા એરત પરણવી નેહુપે ! અરે થું બે બાપડી કરવાના વાંક તારી ઉપર સખેત કરવા મંગિ છે ! ને, તું બોલે તે અંગમન વીચાર કર.”

“એહ ! ફર નાસ અમે નાના વકીલ !” શુરગીન પીકારથી બોલ્યો; “તારી કાકો અને હું પાણેલાં હતાં તે ની ગવાહી થું છે ! મોહનુવતસર અને પરણ્યાં હતાં; અને અમારાં લગનની વાત એક બુદ્ધ મોવેદ સોલાખ બીજું કોઈન જાણતું ન હતું, ને મોવેદ આજ વરસી થયાં શુરગી ગયો છે. અને વલો બે બાપડી કરવામાં પાપ થું છે ! પે

આમખર મનદકતો આખી કુનપાની એરતો ઉપર આપણે ધલાયો લખી ગયો છે !”

“મનદક !” કુશરનને કહ્યું; “વાહલા કાકા, થું તું તે કઠારાને વેલો થવા મંગિ છે ! અરે તું સારીપેકે જાણે છે આપણા નોસેરવાન આદલ પાદશાહ હમજાન તે કઠારા અને તેના સોખતીઓને સખમે પોંહ પાડયા છે; તારે તે જલામાં તું કાપે સપડાવા મંગિ છે ?”

“છટ, છટ, છોકરા, હું સંજું જાણું છું,” શુરગીન લગાર તુલકારથી બોલ્યો; “પણ કોણ દરકાર કરે છે તેની ! આપણે પાદશાહ પોતે બે બાપડીના ખાવ દે છે તારે આપણે રખત કાપે નહી બધરીપર બધરી કરીયે ?”

“ખોદા, મારા કાકાને બચાવને ! તે પોતાની બેઠી ઉપરથી એરતપર અને એરતપરથી હવે પોતાના પાદશાહ ઉપર ઉતરેઓ; પણ તેને ખમર નથી કે ઇનસાફની યું ગલ કેવળી !”

કુશરનના આ અડધાંધીઆ અને અડધા મોટા બોલોના સપલો ભાગ નેકે શુરગીને સાંભલ્યો નહી તોપણ છેલા બોલો તેના કાનના ધોલ ઉપર આમાદ અડક્યા, અને તેથી તે યુસાંધી બોલ્યો—“થું તારે તું અને ખેલો કરવા મંગિ છે કે ? થું તારી મતલબ અને નાજો કરવાની છે કે ? અરે, થું મારો ભરમ તું કોડરી એવું કારે છે કે ?”

“એક વાત મારી તું કહ્યું કર. તારી એરતને શોધી કાઢવાની કોશીશમાં ફરીને બીજા એરતો તરફ નેધાહ રાખવી ફર કર, એટલે તને કોઈની ધાસતી નથી.”

“અને અગરને તેજ હું નહી કહું તો.”

“પાદશાહ નોસેરવાનના તું જોનેહુગાર છે !” એટલા શખરો બોલીને કુશરન તોહંધો માલતો થયો, અને શુરગીન તેની આ ધમકીને “આખીન !” એટલાજ ઉતર આ પીને તેના પગલાં ગણતો ઉભો રહેલો. થોડાવારના ગામના ઝાડોના શુળાં વચે કુશરનના આકાર શુખ થઈ ગયા, અને તેથી શુરગીન પોતાનું મોહું કુવારાના પાણીથી થોવાની ખતલવે તે તરફ ગયો, અને તાજાં પાણી માટે માવી ફેરવે એવા થોડું છેટુંથી એક જીની સંસોલીતને ને આવાજ સંભળ્યો, ને તુરત તેણે આલખ્યો, અને જ્યાર તાર સુધી જેવાં ભારી દેલના તે હતા તે કરતાં કોઈ નવી ખાદેશને માટે વધારે ભારી દેલ કરીને આ સંસોલી વજ ડનારની રાહ નેવા લાગે. એક લેજાના ઉતાવલે કદમે ભારી પગલે રાહતો એક રાખસાની સુરતને શખસ તોહંધો આવી લાગે, અને શુરગીને નમસકાર કરી તેના પાઉ ઉપર પડ્યો. પણ એઓ વચેની ખેલવત વીરો બોલવા આ મગમ વાંગનારને એક અગતની બાખતની યાદ આપવી ન રૂની હોવાને લીધે આ શખસીને આપણ હંધાંખાં થોડો વાર પડતા મેલીએ.

સોદાગર શુરગીન હાલત્રા ગમે એટલો શુરો માણમ પડે તોપણ થોડાંજ વરસ ઉપર તે તેલો નહી હતો. તેના જેવી આંટ, તેના જેલો સોદા અને તેના જેવી દોલંત થરા વનારા તે વખતે ઈરાનમાં થોડાંજ સોદાગરો હતા. તે દેશે દેશ કરનારો અને પોતાનું નામ વધારનારો હતા. પાંચ વરસની વાત ઉપર તે ચીન દેશ સુધી સફર કરી આવ્યા આ દેની ઉપલી હાલત ફરી ગઈ, અને આજે આપણ નેહ

અથ તવા ત અંક દહુશતાનાક શખસ થઈ પડશે. તે પર હોલો હતો અને એક વગર નખુનાની ઓરત ધરાવતો હતો, તોપણ પાંચ વરસ થયાં તેણે તે પોતાની વાહાલી ઓરત ને કાઠી બેલી અને એક કુખારી છાંદગી ગુજારતાર તે થઈ પડશે.

આમ કરવાનું કારણ એક નવાઈ સરખો બતાવે છે. સત્તર વરસનાં વાત ઉપર જરે તે પોતાનું દેશ છોડી હાંફસતાના હીસ અને મોતીના મેલકથી છેક ચીન દેશ ના દેશમાં ચેલુરો તરફ સોદાગરીને અરથે ગયો તારે તેની ઓરતને હમેલે હતા, આ દેશ તરફથી તે જલદીથી પાછો ફરશે એવી તેને ખાતરી હતી પણ દેશેદેશ ફરતાં અને અખીર ઉમરાઓ સાથે સંબંધ પડવાથી નજરીક બાર વરસની મુદત ગુજરી ગઈ; જે અડસાના તે પોતાની વાહાલી ઓરતને પોતાનાં ચેલુરમાં એખલી મુકી ગયો હતો, તેણી ઉપર એક દુ ખદાયક અકસમાત બનયો.

સોદાગર ગુરમોન મોટી રોલગતે સાહેબજી, આમ સ રવે કોઈને ખબર હતી; અને નેકે તે સખીતો કોઈ દીવસે હોતેલ નહીં તોપણ જેમને તે શોડાધણ તાણાં પીધાર ક હતો હતો તેઓ ઉપર એટલીતો આંધ મલાવતો હતો કે તે ના કાનધારો તેનો બુરો દોવસ આવેલો નેવાને માહતાં હતાં. એ રીતે જરે ગુરમોન પોતાની પકારી ઓરત માહ બાનુને છેલી મુખી લઈને હાંફસતાનાં રસને ચીન તરફ રવાના થયો તારે તેને ખબર નહીં હતી કે તેનું ઇરાન છોડી નહુ તેના દુશમને અને સાથ પડતું આ દુનયા છોડી નવા નેહું હતું. ગુરમોનને નવાને એક માસ નહીં થાય તેવામાં તેની મોટી રોલત ઉપર થણાં પતંગીઆંબો ખેંચ્યાં, પણ ખરેખર તે બહો ખરવાને મારેલ હતો, કેમ કે બાનુ માહબાનુનાં મકાનમાં જે દીવસે ચોરો થઈ તેનો બીજા દીવસે કંગાધ પેશાખરીના દારેક કરનાર ખનદક અને તેના ચેલાઓને કતલ કરવામાં આવ્યા અને તેથી થ છુમુકી એ વંશોની ફીકર કોઈનેથી રહી નહીં.

તોપણ ખનદકનો ખનદુખ હરામપર બેઠેલા નકારા શખસો ને એટલેતો વાહાલો લગો હતો કે બે પછસાની રોજપાર સંતો શ પકડવાને બદલે તેઓ એવીજ દલીલ લાવતા હતા કે “સ રવે ચીનને સરખે હોસે ભણુ થવો નોઈએ;” અને તેઓ આદે એકવાર ફરંધી ગુરમોનના આ અધુડા તરફ બેઆલ વધણું. પણ નીશકલતાન તેનુંથી પરીજામ હતું. હવે તારે અદેખાઈ વધી, અને ચોરોથી જરે નહીંજ વધણું તારે આ મકાનને આગ લગાડી જેમ હુણપ તેમ હુટ મલા વાને બદમાંસોએ પકડતી થીથી અને નેકે પોતાની કંગેશમાં તેઓ કાવ્યા તોપણ “તલબ તેઓની હાંધી વલી. આમ થી મોટું ગંજવર મકાન ભસમ થઈ પડ્યું, પણ ગુરમોન ની મોટી રોલતને પડો કોઈને હાથ આવશે નહીં. આ બતાવથી નેકે ચોરોતો હારથ તોપણ થયું એટલું કે બીજા રી કમનસીખ માહબાનું ધરબાર વગરની થઈ પડી. તેણી નું અખાંત થઈ શકે તે કરતાં વધારે નાહું આવજતે ગુર મોન તેણીને સંવાળીન કરી ગયો હતો, નેકે બીજા છુપા ખ બાંનાંની સોકોમાં જે વાતો આવતી હતી તે વીશે તેણી બે ખબર હતી; પણ જરે આગમાં તેણીનાં સધલાં અરજવે

અને પોશાકો રાખ થઈ ગયા તારે તે સાથે જે ખુંલ ઉપર તેણીના હાંફ હતો તેથી તે વખતની ગઝબમાં ઉડી ગઈ.

એ રીતે ગરીબ બીચારી માહબાનું જરે પછસા અને ધરબાર વગરની થઈ પડી તારે તેણી પોતાની એક નંબી મુ શહાલીનાં દરશન કરવાની તથાઆસીખાન હતી. તેણીનું આ વખતે કોઈથી ખેશો કે નજરીકનું હાનર હતું નહીં. તેના આપ ખુરાસાનાનાં કોઈ ફર ગાંમમાં હતો, અને બી જ સમાં વીશીતો તેણીને કરો ખબર પણ હતા નહીં. તોપ છુ જરે બીજાં ભલાં માહસો તેણીને દોલસો દેતાં હતાં તારે તેઓ તેણીને સંગઠ આપવાને મુકતાં ન હતાં કે તે છીંતા ખાવદનો વડો ભાઈ (જેક) સેદર માલાદ તેણીની આ વખતે પરવરશો કરશે પણ આ મીલદ પાસે નવા ની માહબાનુની હીમત માલતી ન હતી. તેણીને ખ ખર હતી કે આ બધે ભાઈઓ વચે સારી સમજૂતી થતી નહીં, અને તેથી પોતાના નાના ભાઈની એરતનો આ વી મોટી હાલતને વખતે દેલગીર થઈ તેણી રી દવા કરે તે ના કરતાં સોદાગર મીલાદ તેણીને ધીકારી કાઠી હાંસી કરે એ વધારે બને એવું છે એમ તેણી વીમારતી હતી, પણ વા તતો તેથી જુદોજ બની

મીલાદે પોતાની ભાલીને એક નાનો ઓરડો સાવાઈ ન કોષો, અને પોતાની બેઠી તરીકે ખાન આપી તેણીની માનમત કીધી. હાંફ્યાં માહબાનુએ એક માહતાબને બે હરેની બેરીને નજમ આપયો, અને તેણીની દરોજની દીપ કતી મશમોના મુખમા પોતાનું કુખ અને ભરથારની ચેલ દોવસની જુદાઈ જુકી ગઈ. મીલાદે સોદાગરની મુલાકા માહબાનું ફરી જુલો નહીં ગઈ, અને નેકે તેણીની મુલાકા તે પોતાના જેક નેકે એકમી દોવસ થઈ ન હતી, તોપણ તે પારકે હાથે તેણી વીશે એટલીનાં ખજાણાં અને ખબર અ તર કરાવતો અને રખાવતો હતો કે કોઈ બોમ્બે શખસ પો તાની ખાસ હાનરીનીમો તેમ કરી શકે નહીં.

એ રીતે દીવસે દીવસે ખુબસુરતીમા ખીલતો આ મા હતાબ વધશે અને હાંફ્યાં તેનો એક નેડીયા રમતીઆલ મહો આવશે. માહબાનુ ધરભથી છુટી તે વખતે અકૂડા તરફ અને નામ કુદ, તથા જુમ બરાડ કરતો એક નાનો માર વરસતો પોરો સોદાગર મોલાદને મેલુલ ગજાવી સર વેને હસાવો મુકતો હતો. આ છોકરાની નેકે નાની ફ રમીન મોટી થઈ; ફરામરન અને કુરંગીન, બે ભાઈઓ ના બે છોકરાં, આ કાકા કાકાના અડધાં ભાઈ બેહુન, એ કેકની નખર હેડલ મોટાં થયાં, અને કુરંગીનના નજમ પ છે અમોઆર વખત વરસાદના છાંટા, તાલીની થંડી અને હુલાવાને તાપ તેઓને માથેથી પસાર થઈ ગયાં.

એ વખતે એક નવી મુશીની ખબર આવી, અને ને કે ચેલવાંને તે માહબાનુને ખન સાથ ખુશી હતી તોપણ અ તે તે તેણીનું કુખ થઈ પડી. સોદાગરે ગુરમોન ચીનથી ચી ના બની આવી પોહુચ્યાં. હજીતો કીનારાપર ઉતારતાં તેના દોસતોતે તેને સહથી ખબર તેના મકાન વાંશે ગયો, પણ તે વીશે તથા તેની ગણધી રોલત વીશે તે નેકેદો દેલ ગીર થાય તે કરતાં વધારે, જરે તેણે સાંભળ્યું કે તેની ઓ રવે તેના મેરાદરના મકાનમા આયરો લીધો હતો અને તા હાં એકે મેરીને નજમ આપયો હતો, તારે તે ગજગજ કુદવાં

લાગે. અલખતાં ગુરગીનના દેસતો તે મીલાદના દુશમન એક નહીતો બીજે રસને હોવાનું જોઈએ. તેઓએ આ છંછેડાપલા સાંપના ગુસાને વધારે ઉંચકેરી ખોટી બીનાને ખરી કરી આપી અને આ વેઠગી ભરધારના વેઠગને વધારે આપ્યો. તેઓએ ગુરગીનના શકને મળ્યુત કરી આપયો કે ગુરગીનના નવા બાદ નવ માસ કરતાં વધારે મુદત પછે માહવાનુએ આ મેટીના નનમ આપયો હતો.

આ સઘલા હવાલો ઉપરથી ગુરગીનનું માયું મનકયું અને પોતાના ભાઈ તથા મોરત તરફ તેણે ખુની નજર રાખી. તેણે પોતાની મોરતને તેના મકાનમાંથી ધકા સંગેત બાહરે કઢાવી અને મીલાદને એક ધમકીના હાકમ કહેવા હશે કે તેણે તેનાથો હું મેંશાં બોલીડું ! એટલું બધું છતાંબી બાપ તરોકિની મોહમત તેનાં દેલમાં વસી તેથી કે કોણ જાણે શાકારલુથી પોતાની આ હકદાર મેટી કુરંગીનનેતો પોતાની જાણે રાખી.

હવે એ વાતનેબી પાંચ વરસ ગુરગી ગયાં, અને ગુ ગીન બોલે મોરતની ખસપદમાં પડયો.

મનકદના મહનખને છુપી રીતે ખાન આપનારા બીજા ધ ગુએ હતા તેમની જોડે જોડાપણે જો કે તે પોતેબી હતા, તોપ વુ તેઓની ગુમારફ પાંચ પચોસ મોરતો કરવાને બદલે ફકત એક જ મોરતના પચારથી સમુદી પાખવાને તે રાહ હતો. હવે તે મોરતની પુકે મહેલો હતો તે વલી ગુરગીન વીધે એ નરો બદ વીચાર પેદા કરનારી વાત હતી. તે એમજ ખસ્યો હતો અને તેને નજાવવામાંથી તેના દેસતો તરફ થી એવુંજ આપયું હતું કે કુરંગીન ગુરગીનની નહી પ થી મીલાદની મેટી હતી, અને તે ઉપરથી હવે તેણે પોતા નું આ વેર એવી રીતે લેવાને કશવ કીધે કે મીલાદની માનુ અને તેની ભોજાઈ સાથે પરણુ !

એ કારણને માટે આ ભોંજાઈને તે જાહેર જાહેર ખલતો તાંહતાંડ કંઠાલો આપતો અને તોશતોશ કર તો હતો. તે એક દીખર તરીકે તેણીની સુવાકાતે નજ એક દીજદાર તરીકેની વાતો કરતો અને એક દુશમન તરીકે પાછો ફરતો હતો. પણ એ સંધુ પોતાના ભાઈ મીલાદ ની તદન મેખબરીમાં તે કરતો હતો. એમ કરતાં એક દીને કંઠાલીને તેણે પોતાની ભોજાઈ ઉપર એક કાસદ મો કલયો, અને પોતાની તાહક અને ગેરવાનખી માંગણી કરી. ભોંજાઈ જો કે પોતાના દાનને સારીકે સમજતી હતી તો પણ ગુરગીનની આ માંગણી વીધે પોતાનાં ખાવીદ આગ લ કયું પણ મેલતી ન હતી

તેમ કરવાને તેણીના દીજમા એક સુખ અને ઉમદા છુપો હેતુ હતો. પોતાની હકદાર રેરાની તરફ પાછું તેનું દેલ એમવાને તેણી કોઈ યુકતી શોધતી હતી. એ કારણને લીધે તેણી ગુરગીનના પેગામોને બાજો ટુટી નવાખ રેતી હતી.

પણ હવેતો ગુરગીન છવપર આપયો હતો, અને એ જાળની ઘણી કચુલાને રદ થયલી તેણે જાણી હતી તેથી પેહેલા બાખમાં આપણે જોયું કે સઘલાએ પોતાને ધર ગયા બાદ ગુરગીન બાગના મધીય ભાગમાં નજ મેટો હતો તે પોતાના છેલવેલેતો પેગામ તેણે ઉપર મોકલયો હતો તે ની તે રાહ જોતો હતો. પણ તેટલામાં પોતાની મેટી અને ભતરીજ સાથે જ મેલામાલી તેને થઈ તેતો આપણે જોઈ

લોધો; હવે જારે મોડું સાક કરવાતે પડયો હતો તેવામાં તેના મોકલેતો પેગામી આવી પોંડાંમણ, અને ગુરગીન પોતાનું કામ અપુરું નાંખી વીહાલે હાથે રોખાલ હીલવતો પેલાની નનવીક ગણે અને પુછ્યું.

“કેમ, કેમ, શું ખબર ? કેવો ખબર ? મોલ, અરે મોલ જલદી !”

“હા ! હા !” પેતો રાસસ મોડું મોડું વંકાસી મોલ થો, “હા ! હા ! જીવું દામ તેવું કામ ! જીવું દામ તેવું કામ !”

જાણે પોતે જ દામ આપયું હતું તે આ બીહીક લા ગે એવા પેગામીને મોડું પડ્યું હશે અને તેથી તેણે તેના પેગામ જાણવવામાં ખાંખો રાખી હશે એવો ધાસતોથી ગુર ગીને તેને પુછ્યું—“આહ ! લોખી માણસ, શું મેં તેને મોડું દામ આપયું હતું ?”

“છટ છટ, સોદાગર સાહેબ !” પેલાએ જવાબ આપ્યો, “એમ કોણ કહે ! તમે મોડું દામ આપે, તમારું સાક કંઈ થાય !”

“પણ તારે શું, ઘું શું ખબર લાવયો છ ?” અધી રો પડીને ગુરગીને પુછ્યું. “મોલ તુરત, કાંઈકે રાત ઘણી ગઈછે, અને મને ધીરજ રેહતી નથી.”

આ પેગામીના કહેવાને ગુરગીને એવો સાક કાઢ્યો કે તેની ભોંજાઈએ તેને બીજે દીવસે સાંજે તેણીનાં મકાન ઉપર કોઈ નહી જીએ તેવી રીતે છુપો મેલાવણે હતો, કે જાહેર તેણી તેને જવાબ ફેનાર હતી. આ ખબરથી ગુર ગીન પોતાના ગુસો નરમ પાડીને મધન થયો, અને એક રૂપાંનો શીકો પોતાના આ બીહીમણ પેગામી—કે જીને વાંધે આપણને હવે પછે વધારે મેલાવવાનું છે તે—ને આપી ને એક અમક વડકની, વગર હુંધ અને વગર સુખની રાત કાઢવા માટે મોટી રાતે પોતાના નરમ પણ તેને ખન સાથે કંઠાલો ભરેલાં બીહીમણ તરફ મોકલ્યો; અને આ બ દરીકલ પેગામી પોતાના મોટા હાથમાં સપડાપણે રૂપાંનો શીકો ઉઠાવતો બાજમાંથી બાહરે નીકળી નદો તરફ જ મ થઈ ગયો !

પાખ ૪.

“રાવે શ્રીધી આખરે, મોકી ગણે એક, કુમળા કરમાં આપિયું, વચન મેટું નેક.”

“હવે નહી જોવા શું માર, હોતો આ રાણે જવાર; મનુર ગાંધિયા મનમૂ નાર, આપ મને ઉત્તેજન માર.”

વનમંગ ને માંબા.

એટલું છતાં પણ હજી સીપાહ રાતનું રાજ પૂરું થયું ન હતું.

અને તે કેવી રાત ! માહતાબ એક ઘણાજ સુદેઠ અલકતો રૂપાંની થાલોની મોટીક કોર ખરી મપલી હોય તેવા આકારમાં પોતાનાં પુર તેજ સાથે આકાશ ઉપર સેતારાઓ નાં વરકર સાથે કોઈ ફરના મુલક તરફ કૂચ કરી જતો હોય એમ રાત્રી પડતો હતો, અને તેના એવા કાઠ સાથે આસ

પાસના શુદ્ધ રખાવેલો શુદ્ધ ઠાઠ ! પવનની ધીમી લેહકીધી
લીલાં પાદડાંમાં હાલીને જરે એક જાતનું કુદરતી ગાયન ક
રતાં હતાં, તારે નાંગાં ડર પા કોમરમાં ભરાઈ બેસેલી કસા
ડી અને તેની જાતના જાનવરો સુર વગરનું અને કંઠાવા
બરેકું પોતાનું ગાણું ગાતાં હતાં. રસતાઓ સમળા જાણે
બરફની માદર પાંધરી હોય અથવા રૂપાનું પતરું નડી લી
ધું હોય તેવા ઉન્નવા દીસતા હતા. ઇતસાન જાતીના જી
કે સંસારો જાણતો ન હોયો, તોપણ દુરથી સમળી શુપકી
દીમા એ માર પગલાંનો આવાજ કાને પડતો હતો.

આવી યુગનોમા રાતની રામશની ભોગવતો એક
શખસ પોતાના આપાં ઉપર લાલ શાલ વીરાલીને ખદમન
ચેહરના મોઝાં રસતા ઉપરથી આડો ફાટી જમના હાથ ઉ
પરની એક ગલીમા પેઢો. જોકે ચંદ્રની રોશની આ ગલી
માંની પેવશ થપલી હતી તોપણ ઉંચાં ઘરો અને સાંકડા
ચોકને લીધે એક બાજુએ તદન અધારૂંન પડેલું હતું.
આ અધારી નગા માંદણી કરતાં વધારે પસંદ કરીને આ
અજાણે શખસ રીશિને સોધો આગળ ચાલ્યો, પણ દુરત
કોઈ જાતની તેના દેહમા છુપી ઇશારત ધવાથી એકદમ તે
ઉભો રહી ગયો, અને સેડેન વખત સુધી પોતાના કાન ખુ
લા કરીને જાણે કોઈ સાંભળતો હોય તેવી રીતે ધ્યાન આ
પવા લાગ્યો. દુરતન તેની ખાતરી ધઈ હોય તેમ જણાયું,
અને પોતાની કંઠરેથી એક નાનું હુધપાર બેઠી કાઢી તે
છે તેને પોતાની બેઠિમા ખાસકરું, અને તે અધારી હારમા
આવેલાં એક અજાનના રવેશના એક ધ્યાનનો પોતાનો પીડ
ને ટેકો દઈ તે વીહીલી આંખે બિંદો ઉભો રહ્યો.

ચોડાવાર સુધી ઉભો રહેલા છતાં તે નિમ ધારતો હતો
તેમ કોઈ સુધઈ પા થતરૂ તેની નજરે નહી પડવાથી તે પો
તાની યુસાફરી આગળ વધારવાની તકમાંથી કરતો હતો
તેના આગળના કરતાં વધારે મોટો આવાજ બાજુસના પ
ગલાંઓનો તેણે સાંભળ્યો, અને તેથી વધારે હીમત કરીને
મકમ અને મનખુત પગલે તે પોતાની નગા ઉપર ઉભો.
ચોડા વખત નહી ગયો એટલામા માર શખસો તે ગલીને
બીજી નાંકીથી દાખલ થયા. તેમના મોહડાં છુપાવેલાં હતાં;
તેમના કદ મોરાવર અને બાહુડર ખાજીમ ધતાં હતાં. તે
સમળાઓના હાથમા બડાં કુતરાં અને દંડોરાં પકડેલાં હતાં.
ધીમે, પણ મનખુત પગલે તેઓ આગળ જતા હતા. હવે
તેઓ લગભગ જાહાં પેટા યુસાફર ઉમેરો હતો તાહાં આવી
લાગા અને આંખ વીચી ઉંઘાડે તેટલામા તેઓ તેને જોડીને
આગળ ચાલી નેતે, એમા યોરોન શક હતો; મગર તેટલા
મા એક યુગના પોકારવાથી તેઓમાના સમળાઓની નજર
તે તરફ પડી અને ભોગભોગે ને ધ્યાનના ટેકો લઈને પેલા
અજાણે શખસ ઉમેરો હતો તેમ ધ્યાનને મથાણે એક પા
દીખાંના કકડા ઉપરથી તે યુગના પોકારો છોડ્યો.

યુગના પોકારની દરકાર વગર સમળાઓ પેલા શખસ
તરફ ફર્યા, અને વગર બોલેલે પોતાના ભારી કુતરાં ઉચકી
યુસાફરેલી મથમથી તેનાં ગાંડાં નેલા પડ્યા, પણ વગર
બોલેલે પેલા પોતાની હીમતનો દાખલો દેખાડ્યા વગર
પોતાના ગાંડા નેલા દેખેલા આ યુસાફર મરદ નથી એવું
તેઓએ જાણ્યું.

“ખબરદાર !” તે બોલ્યો; “કોણ લોકો તમે છો?
અને શા માટે ચેહરે મદાઈન જવાં પાદશાહી રાજસંધાનમા
આવી યુગનોમા રાતે ફરો છો તે જાહેર કરો ? શું સંતા ત
મા ધરાવો છો, કે—”

પણ હજી તે પોતાનું બોલકું પુરું કરે તેની આગ
મન તેઓમાનો ને વડો હતો તે બોલી ઉઠ્યો—“અને તું
કોણ છે કે પોતેથી એખરો આ એકાંત ગલીમા ફરવા નીક
લીને અંગેને સવાલ કરે ?”

“શું બેહરામ કે ?” પેલા અજાણે મરદ અજાણ ધ
ઈને પેલા બેહરામને હાથ પકડી પોકારી ઉઠ્યો.

“શાહજરો ! શાહજરો !” પેલા મારે શખસો પોત
પોતામાં યુસ યુસ કરવા લાગા.
“હા, સાહેબ” તેઓમાનો એક વડો હતો તેણે ક
હ્યું, “હું તેમ બેહરામજી કે જેણે તમને વંદર દોવસની
વાત ઉપર આજ ગલીમાંથી છુપાઈ જતા બચાવવા હતા.
તે દોવસે તો તમે છટકી ગયા પણ આજે જ્યાં શક્યો ન
હી. લાવો પરજા !”

“પરજા ?” પેલો એખરો શખસ બોલ્યો; “હા,
હું ના પાડતો નથી કે તે તં દીને મને જતા મેલ્યો હતો,
પણ જિંસાબ, અમ્મે મરદ હવેથી તારો ને મારો મેલાપ
આપણ બેમાંના એક શખસને ભારી પડશે.”

“તે તો હું સારીપેકે સમજું છું કે કોણને ભારી પ
ડશે ?” બેહરામ કહ્યું. “પણ વેડો સાહેબ, નહીતા
આજ પછે તમને મને ફરીથી મજવાની પાંખણ નહી. કો
ઠલો, તમારી કોઠલી, સાહેબ !”

“કોઠલી ?” ફરીથી પેલા પારકામે કહ્યું. અને
દુરતન પોતાની બેઠિમાં છુપાવેલું હુધપાર એકાએક કાઢીને
બેહરામનો જમનો હાથ પોતાના દાબા હાથે ઉંચકી પોતા
ને જમને હાથે તેની પાંસલીની અંદર એકદમ ભોકી દીધું.
“આ મારી કોઠલી, સાહેબ !”

આ વખત તે પેલા અજાણ મરદનાં મોતનેા હતો;
કાંએક જેવો બેહરામ એક નાપેકાર અને જુરપારો આવા
ન કરીને બોધ ઉપર પડ્યો તેવાન તેના સોળતાંઓ પોતા
ની લાંબી છુરીઓ કંઠરેથી બેંચી કાઢી યુની આંખે તે
પારકા તરફ ફરી. એક લેખમાં તરણ લાંબી ઝેરી છુરીઓ
નાં કાંઈ જેવો જમનોથી તે શખસ વીંધાઈને બેહરામ ક
રતાં વધારે મરતોલ હાલતે જમીનપર પડ્યો હતો, કેમકે
સમય તેવાન હતો, પણ મોઢાનો હાથ તેની અને તેના
યુનીઓની વચે આડો હતો. પોતાના યુની ડોલા બાહેર
કાઢી, તથા દાંત કકડાવીને અને એક બે મદ સખુનો વાપ
ડીને જરે પોતાનું આ વેર લેવાની તકમાંથી તેઓ
તા તેવામાં એક બીજા યુરેએ આવાજ કાંચી, અને તે આ
વાજ પછે તેમ ધડીએ પોડેન ઉટેથી ચેતવણીની સીસે લી
નો આવાજ કાને પડ્યો કે દુરતન પોતાના ચોકર ઉપર ચ
રાપતા શખસે ફેંકી બેહરામને પોતાની આંખ ઉપર ઉઠાવી
એક ઉમત રસતે તેઓ એક બોલ બોલતાં નીકલી ચાલ્યા.
તેઓ દશ કદમ દુર નહી ગયા હજી એટલામાં દશ
ચોડે સંવાર ખાજુસો નાગો તલવાર સાથે તે ગલીમાં આ
વી લાગ્યાં.

"કદાચ આપણે વલી, ભુલ્યા હોશું," તેઓમાંનો એક બોલ્યો.

"નહી સાહેબ," બીજાએ જવાબ આપ્યો; "પણ આપણે મોઢા આવવા."

"તારે કદો ઉતાવળ, જોઈએ," પેડેલા બોલ્યો; અને તુરત જ તેઓ પેલા સુસાકરની નજરેથી હુંમ ઘૂંમ ગયા.

મોઢાને ઉપકાર માનીને પા પોતાનાં દેલને વધારે દેલ ગીર કરીને આ જગતણે આગલ ચાલ્યો, તે કહુવાઈ શકાતું નથી. કાંએક ઉપકાર તરીકે તે એકબી સખુન ચુકરાનાનો બોલ્યો નહી, તેમજ આવા મોટાની ધડીને બનાવ બની ગયો તોપણ પોતાનાં દેલમાં તે વીશ કસોળી ખેડ હોય એવું તેના ચેહરાએ દેખાડી આપ્યું નહી. આ લાંબી ગલી તેણે વીતાલી અને તેને માથેજ એક નાનું ઘર હતું તેના ચોક્ક આગલ તે થોડોકવાર ઉભો રહ્યો. એટલામાં એક તરીખે સુરંગ બગી ઉઠ્યો, બધી હવે તેની ધીરજ ઉડી જવા લાગી, અને જોણે પોતાનાં દેલ સાથે વીશવાસ નહી હોય તેમ તે વખાસાણમાં પડ્યો.

"જાઉં કે નહી," તે અરથે પરગરે સાદે બોલ્યો.

"ઘણું મોડું થયું છે."

પણ પાછો વીચાર તેણે મક્કમ ધીરો, અને આસપાસ જોઈને ઉપલાં ઘરના દરવાજા ઉપર ટકોરા વગાડ્યા. તરણ વખત તેણે ધીમે સાદે ટકોરા માર્યા, અને પછે એક ખંખાર મારીને એક નાનો આંખકો દરવાજાને લગાવ્યો. એ હાલતમાં તેને ઘણેવાર ઉભું રહેવું પડ્યું નહી. થી મો આંખકે મારતાં વારન બારણું ઉઠડ્યું, અને માહતાખની રીશની એક ધખાન અને ખુબસુરત મોરત ઉપર તાબન સાદા પોશાકમાં તે નાનની નાન હુસતા ચેહરા સાથ આ પારકા શખસની સામે ઉભો રહી. પેલા આંખકે તેણીને દસત પકડી પોતાની આંખ સાથે લગાડી બોલ્યો— "શીરીન!"

શીરીન એક ખુબસુરત મોરત હતી. તેણીની ઉંચાઈ બાપરે વીસ વરસની થઈ, એટલી તે જવાન દીસેલી હતી. તેણીના બાલ વોખરાવાળા અને પછાંડીથી છાતી ઉપર ચાલતા હતા. તેણીના દેલમાં સુરેક સારા રાતના ચેચાક મા હુંમ પડતો હતો. પણ એ સંધા કરતાં ઉપરવારી તેણીના ચેહરાપર પરકાશી નીકળેલું હસપું હતું, દરેક વાંચનારેક ધુલ કરશે કે એક ચેહરો ગમે એવો ખુબસુરત હોય પણ એ તે કડવો અને ગમગીન હોયતો તે આપણે મન સાથ ઘણા જ નાપસંદ છે, પણ તેને બદલે એક ગમે એવો-ચેહરા જે હરી આપણે આપણા મન બાવતો હસતો જોઈએતો તે આપણને વધારે પસંદ પડે. તારે શીરીન જેવી ખુબસુરત નાનનીનનું હસપું ચેહરાડું સાથે ખુબસુરતની હતું તારે તેણી સાથ વાત કરનારનું મન અને દેલ રાજ થાય તેમા થોડાં જ નવાઈ છે.

પેલા પારકાને મોટીથી પોતાનું નામ બોલવું સાંભળીને શીરીનના ચેહરા ઉપર સુરખો ગદી આવી જે માહતાખના કીરણોથી આજાબ કાણુમ પડી. "પણ આવી મોટી રાતે—અરે બાનહાદે એકાએક તું કાંઈથી આવ્યો, મારા વાહલા? આહ! તારા ચેહરા ઉપરનું પાણી ઉડી ગયું હું જોઉં છું." થું બતાવ બનપોણ, તુથ—!"

"ખબરદાર, મારી શીરીન!" પેલા પારકા બોલ્યો; "વધારે વાત કરવાનો મારો પાસે વખત નથી. શીરીન, હું તને છેલ્લી સલામ કરવા આવ્યો છું."

"છેલ્લી સલામ, એ ખાદા!" શીરીન દેલગીર દેલ થી બોલી, "વાહલા, તું કાંઈ જાણે?"

"શીરીન, વાહલી, દેલગીર થવાનું કંઈ કારણ નથી. જવુ તો મારે જોઈએ. સામેની ટેકડીઓ ઉપરથી મુશ ટેકડ્યું નહી કરે તેટલાંતો મારે આ ચેહર છોડી જવું જોઈએ. હું આ વખતે આવ્યો તે એટલા જ માટે કે તારો પેદર—"

"મારો પેદર, મારો પપાનો પેદર!" તે જવાબ આપવા નીચું જતી બોલી. "તે કારે આવશે? પપાના બાવડ, ચેહરાગીર હજી આ કાંઈ છે?"

"થું શીરીન! હું તો જાણતો હતો કે તે તારો સાથે જશે; અને તેટલા મારેજ આપણી મુલાકાતના મેં આ વખત ઠરાવ્યો, પણ તારે કાંઈ ગયે છે તે તારો પેદર!" પેલા પારકાએ પુછ્યું.

"નુશજાદ, એ આપણી મુલાકાત એજ મુશબકોત બરોન થયા કરશેતો થું આસપાસના લોક આપણે વીશ ખરાબ વીચાર નહી લાવશે? તું અને હું સેવાય કાણુ બીજે ગવાહ આપણા નેકાહને છે? મારો છુટો બાપ વધીક જાણતો નથી કે મેં તને મારું તમામ દેલ આપીને તેના પુરા વીશવાસનો તીરસકાર કીધો છે. વાહલા ભરથાર, આ પછા લખનની વાતથી સારવેને જાણીતાં કરવામા થું જોડાઉં!"

"મારો પપાનો બાપુ," નુશજાદ બોલ્યો, "એટલી તાવલો નાથ. સંધું થશે, થયેને તે હવે જલદીથી થશે. મેં એ વીશ વીચાર કીધો છે, અને હવે જલદીથી લોકો આ છા નીકાની વાત જાણશે; પણ તે મારેથી જ જાણશે કે મેં શીરીન, રખેને તું એ વીશની ખબર કોઈને કહી."

"ભરથાર, તું સારીપેકે જાણ છે કે મેં આજાબ આનદાન પછવાની પણ હીમત કીધી નથી. તારે માટેના પપાને ધકીલે. તારે માટેના પપાને ધકીલે ભરથાર જોઈને કરવાની મને તકલી નહી તરક જ."

"શાબાશ, મારી કે એ થોડાં જ શખસોને."

"શીરીન, શીરીન જ."

ટલામાં પોકાર આવ્યો, બોધી ગાલે એક, આપણું નહી. "જોઈએ, જયન મોડું મોડું."

"હું મારું કે નાને."

"હા, બાવા મજાલો માર, લી છોડતો નથી," તે કાણે જવાબ; ન મારો પાસમાં સુએકો ગમગીન નાર.

"પપાને ડોકરે ઉચેન માર, વનગે ને માંબા."

હવે કે એ છેકરાએ પછે લગાર ફીકે ચેહરે હજી સીપાહ રાતનું રાત પૂરું થ ને રજા આપ."

"ભરથાર, ભરથાર! માહતાખ એક ઘણા જ સુરેક કમી મને પસંદ નથી. મોટીક કોર ખરી ગયલી હોય તેવા રી કનેઆમાં નામ ખાતે સાથે આજાબ ઉપર સેતારાએ રખાત પેદર—તથા રના સુલક તરક કુચ કરી જતો હોય, અને તેના એવા ઠાઠ સાથે આસ."

સવાસ યુકીને બોલી. “મને ઘણી વખત એવું થયું છે કે મારા બાવા આગલ સઘલી ખરી વાત જાહેર કરે, અને તેની રજા વગર મેં જે પગલું ભર્યું છે તે માટે માફ માંગું. પણ અફસોસ, તે જે ઘડીને સોગંદથી મારા હા ઠાપે કીધા છે તે કોણથી ઉપડે ?”

એવામાં વહી ક્રીધી એક જનો સાદ સંભળાયો, અને “શીરીન, તમે કાંહો છે ? જાઓ બા, મને એ ખબર છેો ડીને કાંહો ગયાં ?” એવો સવાલ બોલો સંભળાયો.

“નાશજદ, ખાવંદ, મેહરબાની કરીને ઘેરમાં આ વો, નાના કેમ્પસરોના કંઠોએ આપણું બધેને ઈજત કરો.”

“નહી, વાહલો; હવે હું જઈશ. એ હો, મારે જવું જોઈએ,” નુશજદે કહ્યું. “શીરીન, એક જતો વખતનો બોસો લેવારે !”

“એ વાહલા ખાવંદ, જે તું જાણે કે કેટલા અને કેવા પપાથી હું તને માહું છું !” શીરીન ડચકાં ખાતી બોલી, “અરે હું તો એ ખબર પડે છે તારે મારી આ જાંદ ગીને એક પાપન સમજું છું, કે મારાં અતલગનાં બેશીઓ નેથી જણાવવા વગર મેં તારી સાથે દેલ બાંધ્યું અને આં ધયું તો બાંધ્યું, પણ તારું આનદાનથી જાણી લીધું નહી. અને નહી લીધું તો નહી, પણ તારી હકદાર એરત તરી ફેરી ગયું હતી નથી. એ, એ ભરધાર, એ વીધાર અને વધારે કુખી કરે છે. શું આ કુખી કરી દવા નથી ?”

“છે, છે, વાહલી ખાતું, પણ તે ઉતાવળની દવા ન ધો. “ગમગીન એહરે તે શાહજાદાં બોલ્યો. “હું કોણ છું તે હું તારીથી છુપું રહેવામાં આરો અને તારી આજરૂ છે, અને મારી એરત તરીકે જાહેરમાં તું આવ તેમ, મોગે છે, પણ તેમ જનવું બી આ વખતે શુકલ છે;” તાની ઝું વીધાર કરીને આગલ અલાવયું, “તો પણ મ તેવામાં આં એક વીધાર આવે છે; પણ તેમ તું, મને લાગે છે ગલાંમીનો તે છે નથી. શું તું મારી સાથે આ ઘેર છોડી નથી ?”

મકમ અને મનજુતું જે એરત પોકાર મારીને બોલી, “અરે ! મોડો વખત નહીં મોડો એટલું—પણ શું તેનું ઘરબો છોડાવા બીજી નાકેથી રાખલ થયા. તેમજ તારો મારાં મન ઉપર કે તેમના કદ મેરાવર અને બાહાદુર એ આ કાંમગીતો હું તારે સથળાએના હાથમાં જાડું કુનકાં અને પાનો કમ્પે કાંહાં જાય ? ધીમે, પણ મનજુત પગડે તેઓ આગળ થાય ? શું એ વીના તેઓ લગભગ જાડું પેસો સુસારે ઉઠે, “તે હજીતબોર ભર લાગા અને આંખ વીધી ઉધાડે તેટલો, “તેનાં દેલ આગળ માલી જતે, એમાં યેશિન થાય, એ મારા પેદર વગર ન આ એક મુરગના પોકારવાથી તેઓમા. તે તરફ પડી અને બોગમેજે જે થાય, રોજ તારે મેં બોધાવવાં આંજો શખસ ઉભેલો હતો તે જ બોલતો એક માર વર દીપાનાં કકડા ઉપરથી, તે ઉપર પુઝારાં શીરીનના બધે હાથોને

મુરગના પોકારની દરકાર વગર રાણી સાંભલીને શરમો તરફ કર્યા; અને વગર બોલવે પોતાનું ઉપર લઈ એક બોસો સુસા ભરેલી મશમથી તેના આરા નિપાલક હડાં. તેનાં દેલ બોલે બોલવે યા પોતાની હાંમનનો દાં માંમનનાં પતલોં મે પોતાના આરાં નેવા રે એવો આ મુસામને. બાલ સઘલાં કે તેઓએ નલદીથી જાણ્યું.”

પણ ઉપર પડેલા હતા. તોપણ તેના માલો ઉપર કુદરતે પોતાને નકશ-કશ દસતે કીરમજની છાંટ છટકાવી હતી. અને તે કેવી છાંટ ! અરજંગ ચીતારાની ચીતાર તેની આગળ જાણે ઘાંછી ભરતો હતો ! તે ખુબસુરત ઓકરો પોતાની બેહતના નિવાજ સઘલાં ઘાટ અને ઘટમને હતા; અને તે તેણીના નિવાજ મીઠા અને હસતાં બેહરાનો હતો.

“એક મુંદર લાડકાં છે આ !” શાહજાદા પોતાના મનમાં બોલ્યો.

“પણ તમે હાંધ્યાં શું કરો છો, શીરીન ?” તે નાના કેમ્પસરોએ પુછ્યું. “માવાની ગેરહાજરીમાં આ કોણ પારકા મરદ સાથે તમા વાતે પડ્યાં છે કે કમ્પેને તદન જુઓ ગયાં.”

“પપા મેટા, મારા લાડકા કમ્પે, એ જ નહીં બોલી એ !” શીરીન તે તેણી કરતાં અપલ પોતાને ડાહી થઈને સમજવા ગઈ. “એતો આપણા બાવાના દેસત થાય. તું એવજને નથી એલખતો કે ! પેરે દાહડેથી બાવા પાસે નાં ગાંમમાં ગયા હતા તારે એવજ આવવા હતા તારે !”

“હા,” કમ્પે બોલ્યો. “પણ તારે મેં બાવાના જવા પછે જ નહીં આવે છે ! બાવાનો દેસતદાર હોયતો બાવા હોય તારે જ કેમ નહીં આવતા ?”

“છટ, છટ માંડા ઓકરો !” શીરીન વીધારમાં પડી ને બોલી. “એવજ શું જાણે કે બાવા ઘેરમાં છે જાહેર ગયા છે !” પણ એટલામાં તે ઓકરો શીરીનની કેંદ ઉપરથી ઉતરી પડ્યો, અને મકાંમાં પાછો ફરતો માલી ગયો. હવે રોશનીથી ચોખ્ખાએ યરકારાવા માટે ડોકીયાં કરતી હતી માટે એક છેલો કાટો કરી, મોહબતનો બોસો રહતે આ બધે ભરધાર અને બાયડી છુડાં પડ્યાં ! પણ તે આજ અજ શાહજાદાં, પોતાની હવે પછે નામ ધરાવનાર શાહજાદીને પુછી ગયા કે—“શીરીન, આપણો ભરમ તું છુપો શ ખી શકો ?”

શીરીને જવાબ રીશે નહી; પણ શું તેણી અરેખર પોતાના ભરધારનો સંજુન બજ લાવશે કે ?

રૂમી તવારીખ માહુલા સફાઈ.

૬.

સરવીઅશ તલીઅશ.

રોમ સેહરનો છડો રાજ સરવોઅસ તલીઅસે ૪૬ વરસ રાજ કરે છે. એના જનમ વીરો નાશીમા લખ નારાએ જુડું જુડું કહી ગયા છે, પણ આટલું તો એકસા છે કે એક લડાઈમાં અરીવાન તરીકે પકડાએલી એરતનો ઓકરો હતો. એ ઓકરો ઉપર રાણી તેને કુર્બનો ઘણો પે આર લાગેલો હતો, જ્યો રાણીએ એને પોતાના ઓકરોની માફક ગણીને એને કેજવણી આપી, અને આગળ માલ તો એ ઓકરો ઘણો હુશીઆર અને અમલ નોકરીઓ.

જ્યારે સરવીઅસ ઉમરનો ઘણો તપાર રાજના લસ કરમા દસઅનોની સાંમને બલતવરીથી લડવામાં તે ઘણી વાખવાખી મેલવતો હતો. એટલું જ નહીં પણ રાજ ચલાવવાના કાંમમાં તેની સઘલાં ઘણી અખુબ ધાઈ પડતી હતી.

અમરમતી તેલ.

નવસારી કચણાથી સુમારે ૧૦) માઈલને અંતરે એ ક ગામડાંમાં નવલ અને દારાબ નામના બે બેનુને વસતા હતા. નવલ જાંતે ઘણે અસારાક અને ઝીલવસાર માણસ હતો અને નેઓ સાથે તેને વેહેવાર પડતો હતો, તેઓ એને ઘણા માહુતા હતા. પણ એથી ઉલટાન સ વભાવના દારાબ હતો. એનેા હાથબાબ એવો હતો કે તે કોઈને સલામ કરવાને કણુથી હાથ ઉચકતો નહી તેમજ લોકો સાથે સારા સમુજના અમર અંતર પુછવામાં તે પોતાનો અમુલ્ય વખત રોકવાને શાછ હતો નહી! તે સા ક કેહેતા કે “મારા એલખીતાએને મારી વાત પસંદ નહી રહેતો તેઓએ મારી સાથે વેહવાર રાખ્યો નહી.” એવો તેની માલથી નિ કે તે પોતાના વેહેવારમાં ઘણે પ રમાનીક ખાણસ હતો) તોપણ લોકો તેની તરફ ધીકરથી નોતા હતા. ગમે તેવાથી પોતાથી હલકો ખાણસ રહેતે તે નવલ સલામ કરવામાં કાંઈ નીચુ નોતા નહી—પોતાની એલખાંન માહુલા ફરેકને માટે તેના મોહિંમાં સારા સમુ ન ભરેલા હતા—અને દારાબની માફક તે કોઈની ઉપર ખી ખરાબ સખદ એમરતો નહી. નવલ અને દારાબ ના સવભાવથી વાકેંક થાવા પછે આપણે હવે નિઈએ કે તેઓ પોતાને સંસાર કેવો રીતે ચલાવતા હતા, અને તેટલા માટે તેઓની જીંદગીનો એક જ દીવસ તે શાહેઓ એ કેવી જુદી જુદી રીતે મુજરીએ તે આપણે વાંચીએ.

“માહુરી વાહાલી નરા પેલી તેલની સોસી લાવેલો,” એજ નવલે પોતાની બધીને મોલાવવાને કહ્યું. તે થર ના બારણાની કલ દરેકત કરતો હતો તે કરવા બાદ તે અધે તેલ મુકવાની તેને નરૂર પડી હતી. નવો તેની જો, ને ફરેક કાંમમાં પોતાના ઘણોને શાછ રાખવામાં મગ રૂર હતી તેણીએ ઉપલા સમુને સાંભળ્યા કે પોતે ઝાડુથી કમરો કાઢાડતી હતો તે ઝાડુ નાખી દઈ બાવરચીખાનામાં થી તેલ લાવવાને ફાડી ને લાવી પોતાના ઘણો તેમજ પ રીઈ. નવલે તે સીસી અધે એક પીછ હવું તેને કરી કલ ની કુંચીને તેલ લગાડીને અને તે કલમાં કુંચી લગારો એક દનન વખત ફેરવી. પેહેલાં કુંચી ફેરવવામાં ઘણું મે રૂત પડતી હતી, પણ થોડો વખત ફેરવી કે નવલને ઇકરો નાથલો કેરશાચ પછ પોતાના અમકલાં આંગલાંએ કુંચી ફેરવા લાગે. એટલું કરવા બાદ નવલે પોતાના ગળવાંમાંથી છરી કાઢાડી અને તેના ઝીજગરાંને પછ તે વનેા ઇસારો લગાડીએ, અને થોડો વખત તે છરી ઉઘાડ કાંક કીધો. જ્યોના ઉઘડતાં અને અધ થાતાં “કલોક કલોક” થાતો અવાજ નાથલા કેરશાચને ઘણો પસંદ પડેઓ. હ જુ એક ઝીલમાં તેલ લગાડવાનું બાકી હતું. તેના એ લના માહલાંનાં પછાં સેન થરીપર ઘસાડતાં હતાં જેમાં પછ તેણે તેજ સીસી અધેથી થોડું તેલ લગાડીયું. એટલું કરવા બાદ નવલ પોતાની મુસાફરીએ ની કલથો કારણ કે તે દીવસે નવસારી કચણામાં અજર ર ભરાવાનું હતું અને તય પોતાને ખાત વેચવા તેને જાવાનું હતું. તે માહલાં પર ચટતાં થોલપે કે “મારી વાહાલી સુખી રહેને હું બજારમાં જઈછ, તેમજ આખા

રહેને મારા લાડકા કેરશાચ” અને આવા મોડા સમુનેમાં જાતી વેલા તેણે વલી પોતાની બધીરોના સવભાવને પણ જો યા તેલ લગાડીયું હતું. એવા ઘણોને માટે કેઈ એમરત મગર નહી રહે!

પેલા નાથલા કેરશાચને પેલી કજનો અવાજ એટલો ગમીએ હતો કે આખો વખત કલોક કલોક કલોક કર તો પરવારતો હતો નહી. તે કુંચીમાં ખરાબ કાંમ કરતો તે તેની માએ તેને કેહેતો હતી કે તેના આપ આવશે તયારે તે તેની ખરાબ માલ વીશે ફરીઆદ કરશે અને પછે તેનો બાપ તેને કહ્યું “મારા વાહલા” કરીને કેહેરી નહી. “કલોક કલોક” ની મસતી સામે આ સાતી તકરાર કેરશાચના થેઆંનમાં ઉતરતી, અને ઉપ લા થે સમુને તેના આપના મોહિંમાંથી રોજ સાંભળવાને એટલો તો શાછ હતો કે મસતી કરવાનું મુકી દઈ તરત પોતાની જાલ અને ટાળવાંથી પેતો કલાક કલોક અવાજ કરી મોજ મેલવતો, આમાં થર થઈ દોડતો હતો. જ્યા આગમજ નવલને પોતાના માણસ નસરવાંને એક કાંમ સોંપવાનું હતું ને નીચલા સમુનેમાં તેને ફરમાવયું. “આપરે, નસવાં પેલા હાલને તેલ લગાડવાનું છે તે ને ફર મુક પરે તો લગારી રાખજે, તેલની સોસી બાવરચીખાંનાના થારણા પાછલ તાજેલી છે તે જોજે” એટલું કહી ખુશ થેહ નાથ, મુકી રીડો પાછલ મુકી નવલે પોતાના બેલ મુકકારો મલાવયા.

હવે આપણે નવલના પડોસી દારાબ તરફ ફરીએ. તે પણ આ સવારે બજારમાં જનાર હતો. એનું કાંમ આપણે જોયું છે કે ને મીજ સલેસાઈ અને સમપતાથી અને તેમ ન કરતાં તે યીને જોરી બજલાવવી. આ બામદાઈ ને ને કાંમ નવલે કરેઆં તે તે કાંમો દારાબના વીમારમાં પોતાની આબરૂથી હલકાં હતાં.

શેરૂરમાં જવાને માટે એ પોતાનો હડી હડી શેરનો એક એક જોરો પેરેરવાને ગયો ને જોડો છેલો પેરેરથો હતો તયારે પોંછામાં ભીનાવાથી અને પાછલથી તેને તેલ લગાડ વાનું પેરેરશતી જુલો ગપાળી, લાડકાં જ્યો કદન થાયો હતો માટે તે પગ પર મલાવતાં એને એટલો તો મુશકેલી પડી કે પગ ડોકવે, જોરો આકાડવે, અને ઝીજગજ પોહાવા પછ તે જોડો પગ પર ચડે એવું એને લાગું નહી. સરવાલેથી ઘણી મેહેનતે એક જોડો મરીઓ, અને અપારે એક પેરેરી થોડા તયારે બીજો પણ પેરેરવાને નિઈએ તેથી વધુ ડોકથાક કરોઆથી અને વધુ યુસસે થાવાથી તે પણ મરીઓ. આ બનાવથી દોલા કાકાના ઝીજગજનું કાંઈ પુછવું નહી. ફરડતા અને ચટતા ખાવાને થોડો, પણ રોટલી ઘણી જાડી અને મુકી હતી, કુષ ઘણું મોરું હતું. ઇંડાં કે હેલાં હતાં, અને બીજ સરવે મીજ ખરાબ હતી. એ ફ રેક યીજ ઉપર ટીકા કરતાં એ પોતાની એમરતને ધુલવતો હતો ને બાપડી એક મુજામાં બેડી બેડી સાંભલેઆ કરતી હતી. પણ દારાબને અજર નહી હતી ને જોડાને નરા તેલ લગાડીઈ હતો નાસતો ઘણો તોફા લાગતે. દોલીકાકાએ નાસતો ખાવા બાદ પાછલે બારણે પોતાનું ગાડું નેડી ચા લવા માંડયું તેવામાં રમતાં કાંઈ માદ આવેઆથી આગ લાં બારણાં આગલ આવેઆ, અને ઉઘાડવા ગયાપણ

જેમ જોડાને તેલ જોઈતું હતું તેમ આ બારણાના મી જાગરાને પણ જમાનાતું તેલ પુરોઈ હતું નહી, તેથી તે ઉઘાડતાં બધા એવનને મેહનતને પડી ખરો. તેમ કરવા બાદ જતી વેળા એવણે પોતાની બધરીને લોકમ આપેમ આખરદાર જે હું આઈ તેટલાંમાં મારી દગલી સીવવા વગર રહીશતો, કેમકે કાલે મને મોટા રસઈને મલવા જાતુછે, અને આવી જીની દગલી પેટરો જવામાં મારી આખર નથી.”

પણ બારણું જલદીથી નહી ઉઘડ્યું હતું તેથી એ ભાઈને મીજાળ ગપડો હતો, અને તેથી તે બારણું જોરથી મોટા ધ બકારા સાથે પાણું બંધ કરવા ગપા પણ તેના અવાજથી આપું પેર ધુલ્યું અને દોલીકાકાના ધણીઆનીને પોતાના બાપ તરફથી જલેલી એક હાંડી તેના હુકમાંથી તુટી નીચે પરી, અને કડકેકડકા થઈ ગઈ. એ હાંડી આખા ઘર માં એકજ સુંદર ચોળ હતી જેના ભાગવાથી દોલીકાકાના ધણીઆનીના ઘણા મીજાળ ગપે અને તે બાઈએ પોતાને સારો દોવસ ખલાવામાં કાઢાડ્યા.

હાંડીનો દરકાર ન કરતાં દોરાબ પોતાનાં ગાલમાં બેસી રસતો કાપવા લાગે પણ વરસાદ બહુ પડવાથી કાદવ ધણેા ધામેણો હતો, તેથી ગાલું પણ ધણું ધીમે ધીમે ચાલતું હતું. જોડા પેટરવામાં, ખાણું ખાવામાં, અને બારણું ઉઘાડ થાંક કરવામાં એને એ રહેા વખત મોણે હતો કે જે જલદી બજારમાં પુગે નહીતો માલ પાછો પેર લઈ આવવો પડે. એવું તેને લાગવાથી બે કોને પરાંજી ભેકતો અને લાકડી મારતો ચલાવતો હતો પણ તેથી કાંઈ વધુ ઝડપથી જતો હોય તેવું નહી હતું. એ ધોથી ચાલતું કારણ સું ? ગાલવાંના પછડાંને તેલ લગાડે હું હતું નહી, તેથી બેજોની ઝડપમાં ચલાવવાની તેની સરવે મેહનત શેકડમાં જતી. અતે બેજોને લાકડી મારતાં તે લાકડીના ખુંછા પાછ જાવાથી ગાલડું જીતું કરી દોરાબ જગલમાંથી એક લાકડી કાપવા મેહો અને તેટલા માટે જગલમાંથી છરી કાઢાડી, તેવું પાંતું ઉઘાડતાં તે મયે પણ તેલ નહી લગાડેલું હોવાથી ધણું જોર કરતાં દોલીકાકાના જગલ અજોડાનું જલવતું નખ તુટી ગયું ! અને તેથી તેને મદદ થવા લાગું. પણ એટલાથી દોલીકાકા ચોભવા નહી, તેણે અતે છરી ઉઘાડી લાકડી કાપી અને પાછા બેજો ને મારતા ટેકડીપર ચલાવા લાગા. પણ દરેક ચીજ જોર લગાડવાથી કાંઈ જનતો નથી. તેથી બેજોએ ધણું જોર કરી ચાલવાથી મોટા વખતમાં ગાલું તલન જમીન ઉપર પડ્યું, જેવું ગાલું જોવા દોરાબ ગાલવાંપરથી ઉતરી બેલ તરફ પુકેતો જગલ વચે વગર મદદે અટકી પડેા હતો.

વાંચનારી બાંનુઓ તમારા ધનીઓને રોજ ઉપર વદાએ કરતાં હમેશા હસતે ચેહરે મોકલજો, અને નવલ અને દોરાબ વચેના ફેર ધેઆંનમાં રાખજો. એમ ના કારતાં કે નવલને પોતાના રસતામાં અડગણે નહી નહી. ના—તેને કાદવના અને ટેકરીના તેજ રસતાપરથી જીતું હતું, પણ સારા સવભાવ અને ખુશ મીજાળને લીધે તેની આગલ આ અડગણે કુચ બીસાદમાં હતી નહી.

નવલને બજારમાં પેસતાંન રસતાના નાકાપર પેર વેચનારી એક જીવી મોરત સાથે વાત થઈ, “કેમકે રતન કાંઈ બજારમાંથી મંગાડુછે કે ” નવરે પૂછ્યું.

“હા” રતન બોલી “એક શેર દાર ને બજેર ચોખા લાવજી દીકરા, લે આ પછડા, તારા દીકરા જીવે અને આ ઇશમાં ઉમેરા ધામ.”

અને રતને તેને હાથ લાગેા કરી પછડા આપીયા જે નવલ લેઈ ચાલતો ધયો. નવજના બે સખનથી તે જીવી મોરતનું દોલ એટલું તો મધન ધણું કે તેણીએ ‘નવ’ ને હજાર હજાર રૂવા દીધા.

નવલ બજારમાં જઈ પોતાને માલ વેચી, જીવી રતના ચોખા દાલ લેઈ પાછો ફરીએ, અને પેર તરફના ચીતો લીધા. આનીગમ દોલીકાકાને તપાસ કરતાં માલ પડ્યું કે બેલની મોચીપર રહેતી લાકડાંની હાંસરી ભાગ ગઈ હતી તેથી તેને વીચાર કરો એવું કેવવણું કે બેલ બેર મુકી આવી પછે ગાલું પેર ઘસરી લેઈ જાવું. પણ બે મુકો આવી ગાલું લેવા આવે તેટલાંતો સાંજ પડે તેથી આજી આજી લોકો પાસે દોરડું માંગવા લાગેા કે તે બાંધી બાદ જોડી આસને આસને ગાલું લેઈ જાએ. પણ જેમ અવા સમયમાં દોરાબ લોકોને મદદ આપવામાં પહોત રો તો હતો, તેમ લોકોએ પોતાની વારોએ તેને કોડું આપ્યું નહી, જ્યાં દોલીકાકા ગાલું મુકી આંહીથી તહી રતા હતા. નીશકલ થતા દોલીકાકા પોતાના ગાલ તરફ પાછા ફરીઆ અને જેમણે કે ગાલમાંના માલ મરોમરક મેપ ધામેણો ! હવે એના મીજાળનું તો કાંઈ કાંજીન નહી. પણ કરચું ! એકતો વખત થતો હતો, અને મીજી તો ગાલું મુકી ફરે જવાતું હતું નહી. એવાંજ બજો બચારો નવલ આવી લાગેા, તેણે પોતાના ગાલમાંથી દોરડાંને કડકો આપેએ અને તેને બાંધવામાં મદદ આપ બાદ બેહુ પડોશીઓએ પોતાને રસતો કરકીઓ. પણ : શતામાં દોરાબનું ગાલું ધણુ અપાન કરતું હતું જેને શબ્દ નવલ સમજ ગયો, કે ગાલવાં પછડાંને તેલ લગાડ્યું નથી તેથી અપાન કરેછે; પણ જે નવલ તો ફેહતો દોલીકાકા તેનીપરન ઉતરી પડે કારણકે દોરાબ કોઠની સલાહ માને તેવો હતો નહી. અતે નવલ એસાર કરતાં કહ્યું કે જે તેલ હોએતો ગાલું ઝડપમાં અને બેર બર ચાલે ને સારાં નસીએ દોરાબના ધેવાંનમાં ઉતરયું, અને નવલે પોતાનાં ગાલમાંથી યોડું તેલ આપયું. આગલ ચાલતાં નવલને માલમ પડ્યું કે દોરાબને પગમાં કાંઈ અડગણ થાતી હતી, જે ઉપરથી કાંઈ જીડુંન સમજ નવલ કંઈ દવા ફરમાવતો હતો તેવાંમાં દોલીએ જોરાનું ખર કારણ જાણ્યું કે “જેના પાંછીમાં ભીજવાથી કડન લાકડાં જેવા ઘાઈ ગયાછે ” નવલ બોલયો કે “શાહેબ એક બે મીનીટમાં તમોને એ પોચા કરી આપું” અને વલી આ એ વખતે પણ તેવું તેલ અપમાં આપયું.

નવલ બોલયો “તેલ ધણી ઉપયોગી વસતુ છે. હું અધી મીનને તેલ લગાડુછા. અને સવારના પછ મેં બારણાની કલને, છરીને, ગાલવાંના પછડાંને, મારી બધરી તથા છોકરાને, અને મારા માપરને પણ તેલ લગાડ્યું હતું; અને પડોશી દોલા હું કહું છું તે માન કે જાંહાંથી અને અડગણ નડેછ તથા તેલ લગાડવાથી હું પાર પડું.”

દોલીકાકાએ જોયું કે નવલની સાગરી ખસીછે, પણ વધુ વાતચીત થતાં નવલે પોતાની સંસારની ગોઠવણ દોરાબને

ધીરનધી સમજતી કે જે કાંમ નેર અને ગુસ્સો નહી કર
તું તે કાંમ ધીરન અને મોઢા સમજ બળ લાવેછ, એટલું
ન નહી પણ અનુચિત જાતીમાં મુલેહ અને સંપન્નતા વધા
શે ધાએછ, અને મેદોલી તથા ગેરસમજીતી પોતાનો મેલ
નાહીસિંછ. અને દેરામને ક્યુલ કરવું પડ્યું કે નવલની
સંજારી ગોઠવણ ધંધી સરસ હતી અને તે દીવસથી નવ
લના પગલાંમાં ચાલવાને તેણે શેડાવ કરેઆ, અને તેમાં તે
ધણે દમનને કહેવાય; કારણ કે હુમેએ થોડું ન પડ્યું હોવાને
જોષેછ અને આગલતા અને હાલતા દેરામમાં હુમેને ઘ
ણા ફેર માલમ પડેઆછે. કાઉસ.

શીલપતા.

શાળપતાની ઉપર આગલ લખી નવા આગમ્ય જા
ણવું જોઈએ કે તે મે જાતની હોયછે. એકતો ખુદરતી શ
લપતા, ખીલતો વાતચીત અને વેહેવારની અંદર વાપર
વાની શાળપતા. પહેલી કહી તે ખરું શુણેછ, અ
ને ખીલ વાતચીતની શાળપતા તો ઉપરનો એક ગીલીટછે. વા
સતે વાંચનારે એ મે ચીનને ભેલી નહી નાખવી. આ
લખનારની ઇલા ખરી અને અંદરખાનેની ખુદરતી શા
લપતાની ઉપર મે જોલ કહેવાની, અને જહારની શા
લપતા ઉપર વાંચનારનો વખત રોકવાની તેની મજ નથી.

ખુદરતી શાળપતા ઘણું કરીને ઉર્ધ્વ પદવીવાલા અ
ને તવંશ માણ્યોને લગતી છે. ગરીબ અને કંધાદારી
માણ્યોની અંદર એ કદાચન મલી આવેછે. કાલી શા
લપતા ખુદર મંડલીમાં જતી વખતને એક પોચાકછે, કે
જે પોચાક ઘણુંકો જોના ચેરમાં પાછા આપા તેવાન
કહાડી નામેછે, પણ અંદરખાનેની ખુદરતી શાળપતા કાં
ઈ પદવીવાલા અને તવંશની જીલકત નથી. એતો
ગરીબોના ઝૂપડાં તેમજ માદશાહોના મેહેલોમાં મલી આવે
છે. એ મે જાતની શાળપતાનો ફરક ને કોઈ વાંચનાર જ
ણવા માગતાં હોયતો ખુદર મંડલીમાં ફરીને નારોઝોયો ત
પાસ કરતાં અને નરા વીચાર અને ઘેાળ આપવાથી એ
ફરક માલમ પડી આવશે.

ખરી શાળપતા મેલવવાને મન અને રીલના ઘણા
શરૂઆતો અંગતછે, કાંપકે તે ઉપર કહા પરમાણે કાંઈ
ખુદરતો પોચાક નથી, પણ હુમેશાંનો કાંપમ પોચાકછે.
સમયે કેકાણે અને સમયે વખતે તે એકસરખી, એક
ખુદરતી શાળપ માણસ શુશામાં પણ એને વીસરી જતો
નથી, અને પારકાં આદમી સાથે તથા મંડલીમાં અને
વાપરતો નથી, પણ પોતાના કુટુંબમાં પણ તે વાપરેછે.

શાળપતાની અંદર પેટેલા અને અંગતને શુલ ખી
લનસાર અથવા મલતાવડાપણછે; અને જે માણસમાં
એ શુલ હોયછે તે માણસની અંદર હેકારી અથવા મગરૂરી
જાલ હોતી નથી; અને જે હોયછે (કાંપકે) કોઈ માણસથી
એ ચીન વેગલી હોતી નથી.) તો તે ખુદરતી માલમ પડી
આવતી નથી. વધી હેવાં આણસ મંડલીમાં આપણુ અને
માન પામેછે કાંપકે તે સળપ આદમી સહ માણ્યોને સરખુ
માન આવેછે, સહી વાત હેતવી સાંભળેછે અને મનને ખુ

વાને તે આગુર હોયછે. તેમજ પોતાની મેળ અને શુખ
થી કરને વાસતે પોતાના દીલમાં ઘણો વીચાર લાવતો નથી.
એ પરમાણે જોઈએ તો ખીલનશારી અને નાઅમેખાની શ
લપતામાં મેહેલા શુણેછ.

એમ શુલને લગતો એક બીજો શુલછે તે એક ને દોસતદા
શે અથવા માણ્યોની સાથે હુમેશાંના વેહેવાર હોય તે દોસત
આશનાશના મનની વધાણ તથા તેવેને શું વાતચીત બા
વેછે તેની પીછાણ કરવી. તેવોની વાતચીત, ચાલચલણ
અને સવભાવ ઉપર ઘેઆંન આપવાથી પણ માલમ પડી
આવશે કે તેવોની સાથે શું ન કેમ વાતચીત અને વેહેવાર
રાખવો; અને એમ ક્રીધાથી તેવેને ન મળતી વાતચીતથી
અને તેમને કંટાણે આપવાથી ફર રહેવું. ઘણા કોકો પોતા
ના ખીલરોની વધે પોતાને મળતી વાતચીત અને મળત
ક્રીધાથી તેમને કંટાણે આવેછે, પોતાને માંયે શુશા મેંચેછે
અને ઉપરથી વલી મુરખમાં ખપેછે. નરા વીચાર અને
તપાસ કરીને તે કોકોના શોખ પરમાણે ચાલીઆથી તેમ
નું હેત અને માન મેલવયું.

હુમેશાં શારો શવભાવ અને ખુશ ખીજન પાલવો
એ શાળપતામાં બીજો શુલછે, કાંએકે જીમ તે શાળપતામાં
અંગતનેછે તેમજ આપણાં હુમેશાંના શુખ અને તનદરી
સતીને નરૂનેછે. અગરએ એક મહાન પ્રજાથી
શુશામાં આવીને ખદ બોલો વાપરેતો તે મરહુસથ ન કેહ
વાપ. મોહોડાંના દેખાવ અને અવાજની ધપ ને "ખુ
શ ખીજન" પેદા કરેછે તે કેહેવો ખુશ હોયછે, અને તે મા
ણસને કેહેવું રૂપ આવેછે! ખરી શાળપતાનું રોલ ધાલતા
રા એવા અવાજની ધપ અને મોહોડાંના દેખાવ રાખવાની
કોશિશ કરેછે, પણ નવારે તેવોનું દીલ શુશાથી અને ખદ શ
વભાવથી ઉત્ક્રાંધિછે તવારે માલમ પડી આવેછે કે તેતો
ઉપરની માતર "ગીલીટ" છે.

ઉપર કહેલા મે શરૂઆત, ખીલનશારી અને શારો શ
વભાવ પાલીયાથી, એ ખવાશ વગરનાં માણ્યો ને કુખ અ
ને પસતાવામાં આવી પડેછે તેમાંથી આપણે બચી જીયું.
આપણે કનનશીબધી કેટલી વખતે જોઈએ કે ઘણુંકરીને
શાળપ, વીલેક અને સારી રીતવાલાં માણ્યો કોઈ ખામદપર
તકશાર કરતાં એકદમ ગરમ, અંગતી અને શુશાવાલાં બની
જાયછે, પણ એ ચાલ જુલ જરેલીછે: એમ કીયાથી અને
પોતાના શુસાને આગ આપીયાથી કોઈ વખત સાથે મેલેલી
ખુશ મંડલીની અંદર અજરા અને દલગરી પાંચરી નામે
છે. ઉપર કહા પરમાણે એ જુલ જરેલી ચાલેછે, કાંએકે ને
માણસ પોતાના હરીફને છેડા શુધી મેલવા દે અને પછી
નરાધથી તેમજ મનજીતીમાંથી નવાજ દેતો તે વધારે દીપી
નીકેછે અને એમી મેહુ હોરોશીની વધે ઉલટી ખવાશ મા
લમ પડી આવેછે.

સળપતાની અંદર સહધી છેલો તેમજ સહધો અંગત
ને શુલ એક ખતી નમરેતા અથવા મરૂઆદાછે. સ
હધી પેટેલા નીકલવાની, પોતાની હુશીયારી બતાવાની, અ
ને પોતાને વાસતે વખાણ મેલવવાની કેટલાંકો ખો
ટો મગરૂખી વાળાં માણ્યોને મોટી આગુર હોયછે.
પણ એ મોટી મગરૂખી શાળપતાને નાચકારકછે, કાં
એકે એવાં માણસને હુમેશાં મેચેની અને અંધર વકર થાય

જેમ જોડાને તેલ જોડ્યું હતું તેમ આ ખારણાના મી
જગમને પણ જમાનાતું તેલ પુરોઈ હતું નહી, તેથી તે
ઉઘાડતાં જરા એવનને મેળેનત પડી ખરી. તેમ કરવા બાદ
જતી વેળા એવણે પોતાની બધીને હોકમ આપેલો અખરદાર
ને હું આઈ તેલમાં ખારી દગલી સીવવા વગર રહીશતો,
કેમકે કાંઠે અને મોઢા દેસઈને મલવા બંધુછે, અને
આવી જીની દગલી પેઢેરો જવામાં ખારી આપતું નથી.”
પણ ખારણું જલદીથી નહી ઉધડયું હતું તેથી બે ભાઈના
મીજાજ ગપડો હુડા, અને તેથી તે ખારણું જેરથી મોઢા થ
બકારા સાથે પાછું બંધ કરવા ગયા પણ તેના અવાજથી
આપુ પેર ધુનયું અને દોલીકાકાના ધણીઆનીને પોતાના
આપ તરફથી મહેલો એકે હાડી તેના હુકમાંથી તુટી નીચે
પડી, અને કેટકેટલા થઈ ગઈ. એ હાડી આખા ઘર
માં એકજ ઘુંદર ચીન હતી જિના ભાગવાથી દોલીકાકાના
ધણીઆનીના ઘણા મીજાજ ગયા અને તે બાઈએ પોતાના
સારો દોવસ બલાપામાં કાઢાડયો.

હાડીની દરકાર ન કરતાં દોરાખ પોતાનાં ગા
લમાં બેસી રસતો કાપવા લાગે પણ વરસાદ બ
હું પડવાથી કાલ્વ થયો યામ્મેલો હતો, તેથી ગા
હું પણ ઘણું ધીમે ધીમે ચાલતું હતું. મેઝો પેઢેરવામાં,
ખાણું ખાવામાં, અને ખારણું ઉઘાડ ધાંક કરવામાં એને એ
રહો વખત મોઢા હતો કે ને જલદી બજારમાં પૂગે નહીતો
ખાલ પાછો પેર લેઈ આવવો પડે. એવું તેને લાગવાથી બે
લોને પરાંછી મોકલેતા અને લાકડી ખારતો ચલાવતા હોતા
પણ તેથી કાંઈ વધુ ઝડપથી જતો હોયે તેવું નહી હતું.
એ ધીમી ચાલતું કારણ સું ? ગાલોનાં પર્જાને તેલ લગાડ
છું હતું નહી, તેથી મેલોની ઝડપમાં ચલાવવાની તેની સ
રવે મેળેનત ફાટતી ખતી. અતે મેલોને લાકડી ખારતાં
તે લાકડીની પછો ધાઈ જવાથી ગાલું જલું કરી દોરાખ
જંગલમાંથી એક લાકડી કાપવા મેઝો અને તેલના ખારે બન
વામાંથી છરી કાઢાડી, તેવું પાંતું ઉઘાડતાં તે મધે પણ તે
લ નહી લગાડેછું હોવાથી ઘણું જિર કરતાં દોલીકાકાના જ
મના અગોહાનું છવતું નમ તુટી ગયું ? અને તેથી તેનાં
દરદ થાવા લાગું. પણ એટલાથી દોલીકાકા શોખના નહી,
તેણે અતે છરી ઉઘાડી લાકડી કાપી અને પાછા મેલો
ને ખારતા રેકડીપર ચલાવા લાગા. પણ ફરક ચીન જિર
લગાડવાથી કાંઈ બનતો નથી. તેથી મેલોએ ઘણું જિર કર
તો ચાલવાથી થોડા વખતમાં ગાહું તદ્દન જીતી ઉપર
પડયું, જેવું કારણ જિવા દોરાખ ગાલોપરથી ઉતરી બેલ
તરફ પુરકતો જંગલ વગે વગર મદદે અટકી પડયો હતો.

વાંમનારી આંત્રોએ તમારા ધનીઆને રોટા ઉપર વ
દાએ કરતાં હમેશ હસતે મેહરે મોકલ્યો, અને ન
વલ અને દોરાખ વગેનો ફેર લેઆંતમાં રાખ્યો. એમ ના
ધારતાં કે નવલને પોતાના રસતામાં અડમણો નડી હતી
નહી. ના—તેને કાલવના અને રેકડીના તેલ રસતાપરથી
જવું હતું, પણ સારા સવભાવ અને ખુશ મીજાજને લી
ધે તેની આગલ આ અડમણો કુચ બીસાદમાં હતી નહી.

નવલને બજારમાં પેસતાંજ રસતાના નાકાપર પેર
વેમનારી એક જુદી ઓરત સાથે વાત મઈ, “કેમકે રતન
કાંઈ બજારમાંથી મંગાવુ છે કે” નવલે પૂછ્યું.

“હા” રતન બોલી “એક શેર દાર ને બશેર ચોખા લા
વને દીકરા, લે આ પર્જા, તારા દીકરા છવે અને આ
ઈમાં ઉંચો થાંચ.”

અને રતને તેને હાથ લાંબો કરી પર્જા આપીયા
જે નવલ લેઈ ચાલતો થયો. નવલના બે સંપુનથી તે જુ
દી ઓરતનું દીલ એટલું તો મધન થયું કે તેણે એ નવલ
ને હજાર હજાર કુવા દીધા.

નવલ બજારમાં જઈ પોતાના ખાલ લેમી, જુદો રત
નના ચોખા દાલ લઈ પાછો ફરીએ, અને પેર તરફનો ર
શતો લીધો. આનીમગ દોલીકાકાને તપાસ કરતાં ખાલમ
પડયું કે મેલનો મોમીપર રહતી લાકડાંની હાંસરી ભાગી
ગઈ હતી તેથી તેને વીચાર કરી એવું ફેરવયું કે મેલને
પેર પુકી મોમી પછે ગાહું પેર ધસી લેઈ જવું. પણ મેલ
પુકી આવી ગાહું લેવા આવે તેલમાં સાંભ પડે તેથી આજુ
બાજુના લોકો પાસે દોરડું માંગવા લાગે કે તે બાંધી બલ
દ નેડી આસતે આસતે ગાહું લેઈ જાએ. પણ જમ આ
વા સમયમાં દોરાખ લોકોને મદદ આપવામાં પછાત રહે
તો હતો, તેમ લોકોએ પોતાની વારાએ તેને કોડું આપયું
નહી, જેથી દોલીકાકા ગાહું પુકી આવીથી તંદી રવ
રતા હતા. નીશકલ ઘંતા દોલીકાકા પોતાના ગાલાં
તરફ પાછા ફરીઆ અને જિએશું કે ગાલાંમાંના ખાલ અ
રથોઅરથ એપ યામ્મેલો ? હવે આના મીજાજનું તો કાંઈ કે
કાંજીન નહી. પણ કરેશું ? એકતો વખત યતો હતો, અ
ને બીજું તો ગાહું પુકી ફેરે જવાતું હતું નહી, એવામાં
બેઝો બચારો નવલ આવી લાગે, તેણે પોતાના ગાલાંમાંથી
દોરડાંને કટકો આપેલો અને તેને બાંધવામાં મદદ આપી
બાદ મેહુ પડોશીએ પોતાના રશતો પકડીઆ. પણ ર
શતામાં દોરાખનું ગાહું ઘણુ અવખન કરવું હતું. જેનો
શબ્દ નવલ સમજ ગયો, કે ગાલાંના પર્જાને તે
લ લગાડયું નથી તેથી અવખન કરેછે; પણ ને નવલ તેમ
ફેહુતો દોલીકાકા તેનોપરજ ઉતરી પડે કારણકે દોરાખ કોઈ
ની સલાહ માને તેવો હતો નહી. અતે નવલે એસારો
કરતાં કહયું કે ને તેલ હુએતો ગાહું ઝડપમાં અને બરો
બર ચાલે ને સારાં નરીમે દોરાખના ધેવાંમાં ઉતરયું, અ
ને નવલે પોતાનાં ગાલાંમાંથી થોડું તેલ આપયું. આગ
લ ચાલતાં નવલને ખાલમ પડયું કે દોરાખને પગમાં કાંઈ
અડમણ થાતો હતો, જે ઉપરથી કાંઈ જુદું જ સમજ નવ
લ કંઈ દવા ફરમાવતો હતો તેવામાં દોલીએ જરાનું ખર
કારણ જણાવ્યું કે “જેરા પાંછીની ભીજવાથી કડન લાક
ડાં જેવા ધાઈ ગયાછે” નવલ બોલ્યો કે “શાહેબ એક બે
મીનીટમાં તમેને એ પોચા કરી આપું” અને વલી આ
એ વખતે પણ તેવું તેલ અર્પમાં આવ્યું.

નવલ બોલ્યો “તેલ ઘણી ઉપયોગી વસતુ છે. હું બ
ધી ચીજને તેલ લગાડું. આને સવારના પછે જ ખાર
ણાની કલને, છરીને, ગાલાંના પર્જાને, ખારી બધી તમા
છોકરાને, અને મારા માથરને પણ તેલ લગાડયું હતું,
અને પડોશી દોલા હું કહું છ તે માન કે આ હાંમી અને
અડમણ નેહ છ તમાં તેલ લગાડવાથી હું પાર પડું.”
દોલીકાકાએ જોયું કે નવલની આગરી ખસીછે, પણ વધુ
વાતમીત થતાં નવલે પોતાનાં સંસારની ગાલવણ દોરાખને

કેસી મલાવણે, અને એવું કરાવ્યું કે ફીલીદાસે આ પો
લખારકોને નપાકત આપવી અને દાડને ખુબ મારે મલા
વણે; અને જારે-શરામના યુગા બાહરમાં તેમણે આવે તારે
પીંછાપીંછાસ અને તેના સોમતાઓને ચોરતોના લેખાસમાં
તાંડાં દાખલ કરી ખુનામરકી મલાવવી.

આ કરાવ મુનબ લખાતની એક દીવસ આગમન
પીંછાપીંછાસ, બીજા છ દેશનીકાલ થયલાઓની સાથે, ગમ
ડીઆ, અને ચેકારી અને ફરીરોના પોશાકમાં છેક અંધા
રૂં થવા આવવું તારે શેહરના દરવાજામાં દાખલ થયો, અને
ઝેરન કરીને તેઓને એક બીજે સાથેકો ભીતર હતા તેનાં
ધરમાં સલામત આવી ભરાયા. હવે જારે ફીલીદાસે આ
પેલી નપાકત ચાર ધઈ અને પેલા પોલખારકો તેની મજા
માં ધુમ પડેલા હતા, તેવામાં આયેનસ શેહરથી એક ઉ
તાવેકો કાસદ તેઓને નામનું એક કાગળ લઈને આવયો,
જેમાં આ લખાતથી ને દોઢે ધનાર હતા તેનું વેગત
વારે મથાન લખેલું હતું. પેલા કાસદે કાગળ આપતાં ન
હાવ્યું કે તે ધણીન અગતની બાબતનું છે માટે તુરત વાં
ચોને અંમલ કરવો. પણ મોનમજાદ આગલ "અગત
ની બાબત" નું શું વતન નકર્યાં ગણે છે? તેઓએ તે
કાગળ તકીઆતલે બેઠકારોપી નાંખ્યું, અને પેલા કા
સદને નવાબ દીધે કે, "જાઓ, અગતની બાબત હશે તે
કાણે ધઈ રહેશે."

અગરમે આ કાગળ આ છાકરાઓએ વાંચયો હતો
તો અલબત્ત તેથી એક મોટો ભરમ ફુટતો, તેઓના જન
મજાને, અને થીબસ શેહર ઉપર વધારે મેલમ મુનરતે,
પણ ગરીબ અને દાદ માહુદારઓના સાહેબ પોદા હોય
છે, નથી તે છાકરાઓની મોતની ઘડીએ મોતાબી કીધી,
અને છુટાપછું-પાછું છુટે થયું.

હવે જારે શરામના દાર ધુમ મારી રહયો, ખાનું ત
મામ થયું, તારે હવે તેમની છુપી મજાસમાં રોકોને દાખ
લ કરવાને વખત આવયો. ફીલીદાસના રોકમથી પીંછા
પીંછાસ અને તેની સાથે વાલાઓ લાંબા ભુરખા મોટાં ઉ
પર એડીને ચોરતોના લેખાસમાં તાંડાં દાખલ થયા. અ
તો શરામ હુંમેશાં પરીજાન ખાખન આવણે. જેવા પે
લા પોલખારકો મેશરમીપી પેલી જુડી ચોરતો ઉપર હાથ
નાંખવા અને તેમને મોઝામાં દાખવા ગયા કે તુરતન મો
ટા પોડેલા ઝલામાં છુપાં રાખેલાં ખંજરોએ તેમનાં હોડી
ની પોતાની તરસ છીંચાવી. તેઓને દાર કરીને આ છુ
ટાપછાની યોલકી લીધેન આપડીના નામના એક બીજા
સંદારને ધર ગઈ, અને તેનોબી જન લીધો. એ વીચે
નો હોકારો આખાં થીબસમાં ફેલાયો. દંદારોએ ફેરવયા
કે જેણે કોઈએ છુટાપછાની દાખાન પકડવી હોય તેણે બ
જારમાં મોગ મલવું. લોકો મલયા, સભા ધઈ અને પીંછા
પીંછાસને સહીથી મોટું અને ઉપકારી ધોબનોએ એક પે
હલવાન ગણીને આપ્યું.

પછી આ છુટાપછાના પેહલવાનના ભીતર ધપેતીના
નદાસ આટલો વખત થયી કાંઈ હતો? એ કે પીંછાપી
દાસ કરતાં તે કેટલોક વરસ થયે હતા તોપણ પોતાના ન
વાન દોસતની માહુદુરીમાં નેટલી ઉતાવલ તેને માન ન
લવામાં થઈ, તેટલી ઉતાવલ ધપેતીનાનદાસની ફેતલ ને

તે કરતાં પણ, વધારે હતી તેમાં થઈ નહી. આ છેલો શ
ખસ થીબસના આગલાં પાદશાહી ખાનદાનથી ઉતરી આ
વેલો હતો, પણ જતે ગરીબ તેથી તેને કોઈ ઝાડું એવ
ખતું ન હતું. તે એક ફીલમુક, ભારણ કરતા અને પે
હલવાન હતો. તે ગરીબ તોપણ સંતોષી અને સાચો
હતો. તેને માટે તેના માતબર મીતરના મેડુંન એક
ભારે કામ વાકી હતું. સપારટન લોકોએ પોતાને હારે
લા એજને થીબસ ઉપર લડાઈ લઈ ગયા પણ તેમનું કં
ઈ કાવ્યું નહી; તારે આપેનસની સાથે મસલેહત કરીને
તેઓએ આખાં યુનાનના રાજાની રીપરથી થીબસ
ને છેકી નાંખી નાતબાહાર મેલ્યું. એથી મુસે થઈને
ધપેતીનાનદાસ સપારટા ઉપર લડાઈ લઈ ગયો અને તે
મને મોટો નાશ કીધો, સપારટન લોકો નાચાર થયા
અને મુસેહ માહી; પણ ધપેતીનાનદાસ છુટાપછાના મોટો
દોસત હતો. તેણે એવું માંખ્યું કે મેસીનોઅન લોકો ને
એને સપારટનેએ તરફ સદી ધઈ મોલામ કરી રાખ્યા
હતા તેમને છુટાપછું અપથડું. ધણી મુશકેસે એ વાત
બની, અને મેલમના પંજમી મેસીનોઅન છુટા થયા.
(સંપૂર્ણ.)

—

એક લુતમામની વાત.

ફેલીશરનીઆના એક પાહાડી શેહરની અંદર સી
શેરડ નામના ગામડાંની નમદોક એક શોભીતી ઝૂંપડી દ
રાખના માંડવાથી અને ફોના આડથી સીંતાગરવી નો
વામાં આવતી હતી. તે ઝૂંપડીના ખાલેકનું નામ વીંધો
અમ એસડેલ હતું. તે છુપારના ધંધો કરતા હતા.
ખાન ખાલવાના ધંધાની અંદર તેણે એક નાહાની સર
ખી દોલત મેલવીશ પડે, અને પોતે કુંવારો હોવાથી,
તેણે વીવારીયું કે ઝૂંપડી બાંધીઆથી તેને જલદીથી એક
જુવાન સી મલી આવશે, ને તેનો બંદરી ધવાને અને
યેર અને દોલતમાં લાગ લેવાને રાહ થશે. પણ અક
ચોસ! ખાનવી જતની ઘણીએક આશાઓની અપારેક
તે નાહમેદ થયો. ઝૂંપડી બાંધીયા પડે, અને વાકી ર
હેલા નાહાની દોલત ચોરડાઓના સીનમારને માટે સ
ખન ઉપર ખરમોયા પડે, તેની પાચે એક ડાલમી રહ
યો નહી, અને તેને તે ઝૂંપડી એક પધસાવાલા કરનલ
ને ભાડે આપવાની નજર પડી, ને કરનલ પોતાની બઈ
રી અને છોકરીની સાથે તે વખતે પડોશના ગામડાંઓ
માં પોતાની તનદરોસતી મુશરવાને કારણે ફરતા હતા.

ઝૂંપડીની અંદર દાખલ થતાં તેની અંદરની બાજુ
તે મુશરે સારી પસંદગીથી ગેલવી હતી તે જિતાં
ન પેલો મેહમાન અમલ થયો. ઝૂંપડીની અંદર એક
સવંગ મલ હતી, ને બે ભાગમાં વેંમાચેલી હતી; આ
ખી માલમા પાનેલ પાડેલાં હતાં, અને એક અને વારે
લના ઝોડોની નકલ રંગીયે રંગો હતી. તે મલને છેક
છેડે લાડડોની નમીનથી પાંચ ફીટ ઉપર એક રંગીન કા
મદી ફાંડીના આકારની બાદી હતી. તે ઝૂંપડીમાં એક
મેલુવા ઉડવાનો ચોરડો અને નમવાનો ચોરડો હતા, એ

વતરોજે બે શુવાના ઝોરડા, એક ખોરાક બરી રાખવાનો કોદાર, અને એક રાંધવાના વાસણો સાફ કરવાની અને રાખવાની જગા હતી. ઝુપડીમાં જવાનો રસતો ખાતર વ્યાગરે બારણેથી જ હતો.

તે કરનલ પોતાના કુટુંબ અને ચાકરડીની સાથે ખાતર તે ઝુપડીના બાહુને હતાં, અને તે કુટુંબનું સાંતપણું બગાડવાને કોઈથી ચીન નહોતે પડી નહીં. કાચેદા પરમાણુ તેઓ રાત પછે વ્યાસરે નવ વાગે શુવાને ગયાં.

તેઓએ તે ઝુપડી વ્યાસરે ચાર વ્યથવાડીઓ શુધીની બોલોએ વપરાસમાં લીધી હતી વ્યાસરે રાતના નવ વાગે કરનલને એવો વીચાર આવ્યો કે તેણે કંઈ દેડકાના જ્યોત ઉતરો અવાજ આલમાંથી સાંભળ્યો. કદાચ તે ચોરો હશે એવું ધારીને તે કરનલે વ્યાસરે રહીને બારણું ઉઘાડીયું. કરનલ ધાસતી વગરને વ્યાદના હતા. ભુત, ખવોસ, છનને તે ખાનતા નહીં હતા, અને બીજા દુરાત્મને ખાતર તેના હાથમાં પીસતોલ હતી. આલના અધારાંતી અંદર બારીકોથી જોતાં પેલી બારીની અંદરથી અંખી રેશની આવતી હતી તેની નદદથી તેણે એક કાસો મોઢો દેખતાંરખત દેવાની અંદરથી ગેપ થતાં જોયા. પેઢેલાંનીન મુચાકેરે પેસો દેડકાના જ્યોત અવાજ સાંભળ્યો, અને તેવ્યારબાદ દરએક ચીન શાંત હતી.

બીજા સહવારના કરનલે ઝુપડીના દરએક ખુણા અંતોમાં તપાસી જોયાં. પણ છુપે રસતો ખાલખ પડીયા નહીં. તેણે બધી બારી બારણાની વ્યાડી અને કસો તપાસી જોઈ, પણ તેઓ અંધ બરાબર મનભુત હતાં.

બીજા રાતના ઘેરમાંના ખાણસે પેલી ચાકરડીની ચી ચીચારોએથી જાગી ઉઠીયો. આલની અંદર જતાં જ કરનલે ચાકરડીને જમીન ઉપર બેથું હાલતમાં પડેલી જોઈ. તે જ્યારે હોસીઆર થઈ ત્યારે તેણેએ કહ્યું કે બજ રચીખાતાની ચીએ બરાબર સુકીયા પછે તે એક નીચસ પેપર વાંચવા બેઠી હતી. થોડોએક વખત શુધી વાંચી આ પછે તેણેને મછી ઉંચ આવવા લાગી તેથી તેણે એ એક નીનખતી સવગાવી લાંબની બતી જુલવી નાખી. અને પોતાના શુવાના ઝોરડા તરફને રસતો બંધ કરીયા. પેલીએ પોતાના શુવાના ઝોરડાના બારણાના હેનડલ ઉપર હાથ નાખ્યો, પણ તે બારણાને કલ દીધેલી હતી.

તે કુટુંબની હુંગમ ખલલ કરવાને ચાકરડીની ગરજ નહીં થવાથી તે બજરચીખાંતમાં પાછો જવાને તકબારી આ હતી તેવાખા બતી જુલઈ ગઈ, અને નીનખતી તેણીના હાથમાંથી જમીન ઉપર પટકાઈ પડી. એક-ચીચીઆરીની સાથે તે જમીન ઉપર પડી, અને સુધ સુધ જોઈ થીયા. તે કરનલને પેલીના શુવાના ઝોરડાની કુંચી ઝુપડીની ચાલમાંથી જમીન ઉપર પડેલી નહીં. ઘણુંકરોને બધાં શુધી આ હુણે એક જાહેર થાય તપાં શુધી એ વાતને વાંધે તેણીના પડોસીને કેહેવા ના કહીને કરનલે પોતાની જોડકરીને તેણીની સાથે શુવા મોકલી. બાકીની તે રાત કંઈથી અજબ બતાવ બનીઆ વગર પસાર થઈ.

બીજા દાહડે સહવારના તે કરનલ પેલા શુચારની ઝુપડી તરફ ગીયા. અને તેણે પેસો નહીં સારજ પડે તેવો યો

ગાટ અને ચાકરડીની હેખત વીશે કહ્યું. તે શુચારે કહ્યું કે તે કોઈ દાહડે ઝુપડીના સુતો નહીં હતા તેથી કરીને તે વીશે કંઈમાં જાંજતો નથી. કરનલ પાછો ઘેર આવ્યો, અને પોતાના કુટુંબની ધાસતી મટાડવાને વાસતે તેણે તેઓને કહ્યું કે તેણે પેલા યોગાટનું કારણ સોધી કાઢાડીયું છે, તે ઉઠેરી હતા.

કેટલોએક રાતો પસાર થઈ અને કોઈની ચીન જણાઈ નહીં અને સમજાઈની નહીં, પણ પાંચમાં રાતના નજીક બાર વાગતે પેસોન દેડકાના જ્યોત અવાજ પાછો સાંભળાયો. તે કરનલે પોતાની પીસટોલ હાથમાં લીધી, અને પોતાના શુવાના ઝોરડાના બારણા વ્યાગળ આવવો, કે જમીન સાથે તેણે પોતાના કાન ધરીયા. તેણે ખુલ્લી રીતે એક હલકો અખરાટોના અવાજ સાંભળીયા. તે થોડાં દગલાં પાછો હટીયા, અને પોતાની પીસટોલ બારણાની તરફ ટાંકી ફેડવાને તકબાર ઉભો. તેણે કુંચીને કલની અંદર કરતાં સાંભલી અને તરતજ બારણું ઉઘાડીયું, અને બારણાના ઉંબરની ઉપર એક ખાણસનો વ્યાકાર આવી ઉભો.

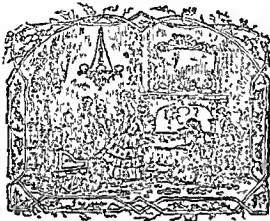
તે કરનલે સાંભલીને નીશાંન ટાંકી, અને પીસટોલ ફેડી. એક દુઃખદાએક અવાજ સાથે પેસો વ્યાકાર ચાલમાં જમીનરોસત થયો. પોતાની બધરી, છોકરી, અને ચાકરડીની ચીચીઆરોએ ભપકાર હતી, પણ તેણે એક મોટા અવાજથી તેઓના સોહોર નરમ પાડી નાખીયા. બતી મ લીધા પછે તે કરનલ ચાલમાં ગયો, અને તે જમીનરોસત થયેલાં ખાણસનાં મોઢાં ઉપરથી યુરખો કાઢાડી નાખીયા થી તેણે પોતાની અજએબી વજે પેલા શુચાર વીલીઅન એ શેડલ, તે પોતાના ઘેરથીનીના ચેટ્ટેરો એલખીયા.

તપાસ કરતાં ખાલખ પડીયું કે વીલીઅન હજુર જ વતો હતો. જોલી હાથમાંથી વ્યારપાર ગઈ હતી, અને પછવાડેથી ચોક્કસ થયું હતું તેમ, નાહાંનાં હાડકાંઓમાંથી ખાતર એક હાડકું ભાંજીયું હતું. જ્યોત વીલીઅન એલવા ચાલવાને શક્તીવાન થયો કે તેણે તે કરનલની વ્યાગલ તે ઘેરમાં કેમ ધુસીયા હતા તે ખાનાં દીધું. તેણે કહ્યું કે બજરચીખાંતમાં થોવાધાવાનું ઇસડોઈડ તે બે છુપાં બીજા ગરાંની ઉપર ટાંચાએકું છે, અને તે ઇસડોઈડના પાછળે ભાગ તે ઝુપડીની ખરેખરી બાહુરની બાજુના ભાગ હોવાથી તે જરા અચાંકે ખાણું, અને પોતાની જગા ઉપરથી ખસીને એક ખાણસ થુંડેણુંએ આલીને બજરચીખાંતમાં જાએ એકટું મોટું બકાજ કરતું. તે ઘેરમાંથી બાહાર જવાને તેણે છુપે રસતો આધવાને શક્તીવાન છે કે નહીં તેની તપાસ કરવાના કારણસર ખાતર તેણે તે છુપું બારણું બતાવીયું હતું. તેને એવું ખાલખ પડીયું કે કરનલ પ્રાસે તેના શુવાના ઝોરડામાં નાણાની મોટી રકમ છે તેથી તેણે કરનલ થા સેથી ચોરવાને વીચાર કરીયા. તે બે વખતે ઘેરમાં ધુસીયા, પણ દરએક વખતે તેને ભડકાવોયામાં આવીયા—પેટેડે કરનલને, કે જમીને તેણે જ્યારે શુવાના ઝોરડાનું બારણું ઉઘાડીયું ત્યારે જોયા, અને બીજા વખતે ચાકરડીથી, અને હજમ્બા તેની તરોજ કોશિસ કરીયા પછે, તેને વાનખી શીખયા તબીએ, અને પોતાની ઉપર દયા કરવાને વાસતે વીનંતી કરવા લાગો.

તે કરનલે શુધારને નહાવોયું કે તેને હાલ પુરતી ચી ખસા થઇ ચુકીછે તેથી તે તેને ખાતર પાડવાના વાંકસર તેની સાંમથે ફરીયાદ નહી થયો, અને તે શુનેહગાર, કે જે હજાર સુધી ગુલુમંડીએ પરેલો હતો, તેને તે કરનલનો તેની રહેઠાને વાસતે ઉપકાર માનીયો, અને એવી કચુલાત આ પી કે ન્યાંમુધી તે જીવસે ત્યાંમુધી તે કહી પણ પેર ફાડવા ને બીજી કોશિસ કરશે નહી.

બીજી દાહાડે તે કરનલ અને તેનું કુટુંબ પાછાં સેન ફ્રાન્સીસકો ગયાં. (બીએલસં.) સી૦ ૧૦૦ રી૦

લો કો.

ઈંગ્લેન્ડ લોકો.

વાંચનારી માનુષ્યો, ઐશીયા અને યુરોપખંડના જુદાં જુદાં લોકોની સુલાકાત લેતાં લેતાં પારદુગાલ સુલુકવેર આ વીને આપણે હવે આપણે આથે રાજ મલાવનારા ઈંગ્લેન્ડ લોકો તરફ આવવાં છઈએ. ઈંગ્લેન્ડ લોકોના બા, બા હાફરો, કબાકઉશલ, વીદીઆ, અને કીરતીથી વાંચનારી બા નુએ એટલી વહિકે, કે તેમના રાજ પરકરણ, ઉદ્યોગ, કારખાના, વગેરેની તપાસ કરવા આપણે હીઆં બોટી થઈ થું નહી, પણ તેમનાં શુણ, લખશણ, સંસાર અને વીવેકની ટુક તપાસ ફરીને તેમની આ સુલાકાત આપણે ખતમ કરજી.

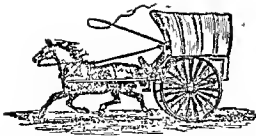
ઈંગ્લેન્ડ બ્યો તેના એટલા ઉપરથી નેટલી ખુબસુરત અને સોહામણો તેટલો જીવીવાન અને માલાક માલમ પરેછે. તે કાઠીના મળ્યુત, કદાવર, તનદરોસાત અને મેહેનતુ છે. તે ઘણી થોડો વખત મોન ઈઆ આલસમા કાઢાડે. તેનું ઈઆવાનું થોડું છે અને ઘણાખરો વખત કાંઈને કાંઈ કામનાં શુભરેછે. તેને ઘણીબી નવરાંત ખળતી હશે પણ તે નવશે કહી બેસતો નથી. પરવારાતાના હાથમાંથી કાંઈ કામનાં તમે નોશો અને એ રીતે ઉંઘ સીવાએ બા કીના સધણું વખત રોકાવવા રહેવાની ઈંગ્લેન્ડ પાશ્વિ તે તેમની હાલની મલતી કહીનું મેહેનું કારણ છે.

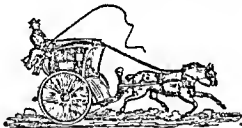
સતતખાનું તો હશેજ અને ગરીબમાં ગરીબ ઈંગ્લેન્ડનાં પણ દુરસતનાં શોખનો ચોપડી તને નોશો. વાંહણું ઈઆ મનવાર ઉપર જાએ તો ખલાસીના હાથમાં ચોપડી નોશો. ઇસપીટાલમા જાએ તો દરદીના હાથમાં તેના વખત ગારવા માટે ચોપડી નોશો. બંદીખાનામાં જાએ તો બંદીવાન પણ પોતાને ગમ પડવા સારું ચોપડીમા ઝુંતાપલો નહાશે. ઈંગ્લેન્ડની ગાડીમાં પણ ચોપડી, ખુદતી હાલતે જતી વેલા વાડામાં પણ ચોપડી, ઘર ઈઆ બાહાર બંદી દુરસત જલી તાંહી તેના સાથી ચોપડીના ચોપડી.

આબીઆસ વાંચવામાંન સમાતો નથી. વાંચવાની સાથ લખવું એ પણ એક અભેઆસોતું કામ છે અને ઈંગ્લેન્ડ બ્યોતો એક પાશ હુદીઆ એ પણ જાણી શકાયો. જેમ તે વાંચ વાંચ કરેછે તેમજ લખ લખ કરવા કરવાનું પણ તેનું કામછે. વીરીઆથી કહો કે વેપારી કહો, રાજદવારી કહો કે કારોગર કહો, દરએક નજી લખી જાણેછે અને નરા કાંઈ કામ પડજી તો મીડીથી તે આખી ચોપડી મુકી લખી કાઢાડવામાં એક ઈઆ બીજી રીતે તેઓ મરાણ છે. ઈંગ્લેન્ડ ભાયાનો ભાંદર આજ સેંકડો વરશે થયાં જરપુર પતો આવશેછે. તેમાં દરએક વીદીઆ, દરએક હોનર અને દર એક બાખત ઉપર હજારો અને લખો ચોપડીઓ બનેલી છે. કાંઈ નહી તો જવાંનોમાં આશક માથુકતા કાગલે લખવામાં જવાંનોમાં કુટશે વખત રોકાયે, અને નામી આ નર નારીઓના એવાં કાગલેથી પણ ઘણા પુસતકો ભરાયેછે. આ વાંચવા લખવાના ઈંગ્લેન્ડનાં દેઆવ તેમની કેળવણીની શાહાદત આપેછે અને દરએક ઈંગ્લેન્ડનાં આપ પોતાના બચાને ઘરની અંદર તથા ઘરની બાહાર થીરની તેમજ અંતની, વીદીઆની તેમજ ઘરની અને તેમજ નીતીની પુખત અને મોતેજર કેળવણી આપવાની ફરજ કોવી માહાભારત અને પવીતર સમજે તે સો મોખતા વાંચનાંસાંઓ કાંઈ છુપું નથી.

જન વીઠીઆ અભીઆસ અને વાંચવા લખવાના ઇંગ્લેન્ડના બાહેરના દેખાવથી તેમની કેળવણીનો ખિયાલ આવેછે, તેમજ તેમના ગાડી યોડાઓની તપાસ, ઉપરથી તેમના જાણકારના અને જાગતા ઉદ્યોગનો ખિયાલ આવેછે, મુસાફરો કેહેછે કે જો લંડનના સેંટ પાલના રેલવે ઉપર ઉભા હોઈએ તો આખો દાહાડો અને આખી રાત ધરધર કરતો આવવાન ઘંટીની મીચાલે માણ કાન ઉપર પડેછે, લંડનના મોટા રસ્તાઓ ઉપર ગાડી યોડાનો એટલો મારો છે, કે કુતરની લાઠીથી રસ્તા બાંધવા પડેછે અને તે છતાં પણ બાંધવા રસ્તા બસ થતા નથી, મારે રસ્તાઓની હેઠે અને રસ્તાઓની ઉપર આગ ગાડીઓ ફરી વળીછે. ગાડી યોડાઓનો મારો એટલો મોટો હોય છે કે રાહદારીઓએ રસ્તાઓની એક બાજુથી બીજી બાજુ આવેલી જોઈએ એ ધાસતી ભરેલું ગણાયછે અને તેથી કેટલાક રસ્તાઓ આવેલી જોઈવાના પુણે બાંધવાની દરખાસત થઈછે. ટરેનો દર ૫) મીનીટ માણ છે, આમની બસો પહેવળ માણ છે, અને તે ઉપરાંત કેમ્પાઈ તથા જાતજાતની અને નવી

નવી તરાંહની ગાડીઓનો રેલો એટલો જારી રહેછે કે જોયા કોઈ મોટી જાતના ઇંચા મેળા સરખા દેખાવ કેટલાક રસ્તાઓ ઉપર ધઈ રહેછે, એ બીના શું ખતાવેછે? ઇંગ્લેન્ડ લોકો કામકાજના એટલા રોકાણવાળા છે કે વખતને તેઓ ઘણો કીમતી ગણેછે, એક ઘડી તેઓ શુભાવા માહાતા નથી, તેથી કસાલે વખતે બરાબર આવીને ઉભા રહેછે અને જન અને તેમ જલદી આવવ જાવ થાય, આવવા નવાના વખત નહીં શુભાવાય મારે તેઓને ગાડી યોડા વગર માલગુ નથી. તેઓના ગાડી યોડા અમસાધા કરવા હરવાના નથી, યોડો તેઓનાં જો ન અમથવા ચોખ્ખુ પરાંણી નથી. ઇંગ્લેન્ડ લોકોમાં તો યોડો એક ભારે અરદારી જાનવર ધઈ થયુછે અને જન આપણે જોના ઉપાડવા મા ધીમા બલદ અથવા તેથી વધારે ધીમી ચાલના માણસને રોકી એ છૂંદે તેમ ઇંગ્લેન્ડ લોકો જો ઉપાડવાના કામના યોડાને સ

દા જોતરેલો રાખેછે. તેઓના ગાડાઓમાં બલદ કે ખચર તો કદાચ નહાયછે. તેમના ગાડાઓને પણ અંડપ જોઈએ અને તેથી તેમાં યોડા જોતરેછે.

આ સદાના ઉદ્યોગ અને રોકાણનો શુભ એકલા ઇંગ્લેન્ડ જરૂર મરદોખાન નથી. તેમની યોરતોમાં પણ એવો જ ઉખંડ છે. તેઓ વાંચવા, લખવા, ભરવા, શુંડવા, સીવવા સાંધવા, બનાવે કેળવણી આપવાના અને ધરના કામકાજના વખત જાનરેછે. એમાં કે લાકડાલે તેમને ઘણી મદદ કરી આપીછે, જેનો દાખલો શીવવાના સાંધાના મળી આવેછે. ખરેખર ઇંગ્લેન્ડ લોકો પેતાની યોરતોને જ છુટાપણું આપેછે તે તેમની ચલતી કળાતુ એક બીજું મોટું કારણ છે. જે મીચાલે એ

કે ઇંગ્લેન્ડ જરૂર મરદોખાન નથી. તેમની યોરતોમાં પણ એવો જ ઉખંડ છે. તેઓ વાંચવા, લખવા, ભરવા, શુંડવા, સીવવા સાંધવા, બનાવે કેળવણી આપવાના અને ધરના કામકાજના વખત જાનરેછે. એમાં કે લાકડાલે તેમને ઘણી મદદ કરી આપીછે, જેનો દાખલો શીવવાના સાંધાના મળી આવેછે. ખરેખર ઇંગ્લેન્ડ લોકો પેતાની યોરતોને જ છુટાપણું આપેછે તે તેમની ચલતી કળાતુ એક બીજું મોટું કારણ છે. જે મીચાલે એ

વન તેમના તરફ આપણા પેઆરને દોડતો કરે છે. એક ઈંગરેજ નવાનનો ઝડપ હીમત અને બટકોથી વાતચીત આપણને સદા અમરત કરે છે. તેના દેખાવમાં, તેની વ્ધ છપ્પા એક જાતનો ભપકો અને અમક માલમ પરે છે તે આપણા દેશીઓના નજાતો નથી. જે કોકાણે પંગણ ભરવાને, જે આકૃતના બાહાર નીકલવાને અથવા જે કુશમન સામે લડવાને દેશી બીડે છે, તે કોકાણે ઈંગરેજ અથવા પુરો ધી બાહાર નીકલે છે. તે હાપદરાજીના તદ્દમ્માર હોય છે, તે સાચાના અપવાને ખંતો હોય છે, અને તેને તેને જોડે કહ પો હોયતો તે તરત લડવા નીકલે છે. ઈંગરેજ ખયાની આ સઘળી જુદી જુદી ખાશીએતો તેના ધરમાં મળતી કેળવણીનું પરોણામ છે, અને જે કે ઈંગરેજના ધરના ખયાને વીદ્યામાંની નહીં પણ આ સઘળી કેળવણી આપવાના આવે છે, તેમની ધર મહાવા ઉપર અને ખયાંમિની કેળવણી ઉપર ઈંગરેજ શ્રી એટલું પુખ્ત ધેઆન આપે છે કે પોતાના મરદને કામ ધંધા ઉપર રોકાવાને પુરતો વખત મહેલે અને ખયાંની જાતના સંબંધો તે તદ્દન નર્ચાત અને નક્કરો રહી શકે છે.

ઈંગરેજ ઓરતોને એટલું છુટાપણું મહેલું છે કે તે આપણા દેશીઓની આખા ઘણું નવાઈ જનું લાગે. તે મરદની મીશાયે યોડસવારી કરે છે અને મરદની સાથે દરએ કે કોકાણે ખેલવા તથા મેલ કરવા જાય છે, તે હીઆંવેર કે દડા રમવા, નીરકાંખાં રમવા, હુલેસાં મારવા, બલકે રોકાર કરવા પણ તે પોતાના મરદ સાથે જાય છે. તે ઉંઘાડી ગાડીએ

કરવા હરવા, અને હવા ખાવા જાય છે તથા ફરતો વેળા આસપાસ સઘણું જાય છે, પોતાને બીજાઓથી જેવા દેખે તથા મરદની સઘળી કીસમની વાતચીતમાં તેઓ સામેલ થાય છે. તે

ઓની "બાલ" નામની ગમત કે જમાં વન તરના શરોદ ઉપર "ડાન્સ" કરવાનું હોય છે, તે ગમતના પણ મરદ એ રતો સાથે સામેલ થાય છે અને નોડાંથી નાહના સરવે વરસે તેમાં જાહેર રીતે મરદો આરતો સાથે ડાન્સ કરે છે. આવી કીસમના "બાલો" થી મરદ એ રતોમાં નીતો સંબંધો બગડે ધવાની ધાસતી રહે એટલો બધો છુટા માલમ પડે છે, પણ તે છતાંયો એઓના નીતો જે ઉંચે દરને નવાઈ રહી છે તે ઉપરથી તેમની કેળવણીની ચડતી હાલત આપણાં ધેઆનના ઉત્તરે છે. અલગતાં એ રતોને છુટા મળના આગમ્ય કેળવણી મળવી જોઈએ અને ઈંગરેજ લોકો પોતાની સંમિતિને એટલો પુખ્ત કેળવણી આપે છે કે પછે મરદનાં સરખી સઘળી કીસમની છુટા મળવા

છતાં બીન કેળવણી ઓરતોના જેટલા બગાડાની ધાસતી રહે છે તેટલી ધાસતી એઓનાં રહેતી નથી. મરદો એકસ છુટાપણું મોગવે અને ઓરતો નહીં મોગવે તેના વાનખી કારણ કાંઈ નથી અને જેમ કેળવણી વધતી જાય તેમ એ બાબે તેઓના હુક પણ વધતા જાય છે.

ઓઓની કેળવણી ઉપરાંત ઈંગરેજની મંડળીમાં બીજા કેટલાક કામદાઓ છે, જેથી આટલાં બેહુદ છુટાપણા છતાં નીતીના બગાડ થતા નથી. જે કે એક બાલમ શ્રી પુરોશો સાથે ડાન્સ કરે છે, તોપણ તેથી કાંઈ રોસતી ગણાતો નથી; તેમજ અમર ખાનાની ટેબલ ઉપર, નાટકશાળામાં, વ્યાગ ગાડીમાં ઈઆ બીજા જાહેર જગા ઉપર સાથે એકાં હોએ અથવા સાથે વાતો કીધી હોય તોપણ તેથી કાંઈ એળખાણ ગણાતી નથી. તેઓ અણખાના તરીકે મહેલે અને અણખાના તરીકે છુટા પડે છે. અમરને દોસતો કરવી હોયતો બેહુને એળખીતું એક એક નજી બેહુને સાથે મેળવીને વચે ઉભો રહી એળખાં છ કરાવી આપે તો પછી તેઓ ધીમે ધીમે યેતપોતાની એળખાન વધારવા ચાહે છે અને તેથી એવાં રીતે કે વચખ એકેકની એડખાપણુ માલમ પડેતા પાછાં ફર રહેવાને વોલમ નહીં લાગે. ઓરતોની સાથે કેમ વસ્ત્રનું, કેટલો વાતચીત કરવી, ઓરતોએ ખાનાની ટેબલ ઉપર કાંઈક મેસલું, મરદોએ દારૂ પીવા માડવા આગમ્ય એ રતોએ ઉડી જવું, વગેરે મીનલશના કાપદા એટલો હુદ થુધો વધારાય છે કે રોકડું કરતાં ઓરતે કેટલો હાથ આપેલા, રસતાના મલાવતો વખતે ઓરતને દેવાલની બાજુએ ચલાવી, એવા એવા ઘણા કામદાઓ ઈંગરેજ મંડળીના આ લે છે અને તે બારીકીથી સંભાલવા પડે છે.

એ સઘણા કામદાઓના ઓરત જાતને જેમ અને તેમ ખાન આપણું તથા મંડળીના નીતીની જાલવણી કરવી એવી બે નેમ રાખેલી છે. પેહુલાંતો ઈંગરેજ લોકની કોઈ ગમત એવી નથી કે જે નીચ અથવા અનીતી ભરેલી હોય. તેઓના કાંઈ અણકી ગાલગણોચીની આદત નથી. તેઓના ધરો ઈઆ વાડીઓના કાંઈ રાંડોના ઈઆ મહુલારી ના નીતીભંગ નાચે ધતા નથી. તેઓના ગામ્તોના કાદા છા ગીતો કાંઈ નથી. તેઓના રમત ગમતના ઈઆ પુરસતના વખત ગુજારવાના એવા રસતા કાંઈ નથી કે જાહાં ઓરતોને હાજર નવાને શરમ ઉપજે. તેઓ પુરસતે તરેહવાર હસવાના દાવો તથા બાજુઓ રમે છે, રમુજ વાતો કહે છે

ઈચ્છા સમસીઆઓ સમજાવે, વીદીઆ હોતરના અખત રાઓ કરે, દુકામાં પોત પોતાના ઘરોમા વટીક તેઓનો ગ મતો એવી હોપછે કે તેથી રમુજ અને રાન ભેગું મળી શ કે અને જે ગમતમાં કુતલામાં કુતલાં બાલકને દાખ વ કરવાને હરકત રહે નહી. હલકાં લોકો હલકી ન આઓમા હલકી અનીતીઓ ચલાવેછે ખરા, પણ હલકાં મા છસી આખરદાર મંડળીઓમા દાખલ થઈ ગકતાં નથી. એકબી આણશ જાહેર રીતે ખરાબ ચાલતો બાલક પડ્યો, તેના ઉપર કાંઈ ગુનાહ શાયેત થયો, એટલે પછે સઘલી આખરદાર મંડળીઓ તે બાતલ થાયછે, જે તે કદાચ આ ખરદાર દેકાણે આવી લાગેતો બીજાઓ તેની હાજરી ઉપ ર વાંધે ઉડાવે, તેને તેઓ બાહેર કદાવે અને અથવા નહીતો પોતે તાંડાંથી નીકળી જાયછે. બીજા હાથ ઉપર વળી જે મંડળીમા એવું દાન વાતચીત ચાલતી હોયતો ફેસાદ, ટં રો ઈચ્છા નીતીને બીગાડ થવાની ધાસતી રહી શકે છે અને તેથી મંડળીઓમા એરતોને લઈ નવાને અટકાવ થાયછે, પણ એ વીશેબી ઈંગરેજોના વીવેક મનમાનતો છે. તેઓ મંડળીઓમા ખાનગી આણશોની ખાનગી ક નવારે કરી કરતા નથી, તેઓની વાતચીત એકેકની ખાન ગી એઓ ઉપર કરી ચાલતો નથી, તેઓ સઘલી જાહેર બાબતો ઉપર સંવાદ ચલાવે છે અથવા નીરદોશ મજાખ મ શખરીઓ કરે. તેઓ કાંઈને ખાદું લાગે એવું બોલ વાનુ મનતાં શુધી દુર કરે, કાંઈની વીરૂધ્ધ બોલવું હોય તોપણ બીકાસ અને સહરાગાતથી તથા તરેહવાર ખારીઓ રાખીને બોલે છે અને જોઈને ખાતર જાંડાં સમાધાનીથી મળી સંપનથી છુટા પડવાનુ હોય તાંડાં તેઓ સરવેચ, નની તારીફ કરશે અને કાંઈબી ખરાબ છે એમ કહેશે નહી.

ઉપલા સરવે હવાલથી ઈંગરેજ લોકોના કાંઈ બચ વ કરવાની આપણે મતલબ રાખી નથી. તેઓ તદ્દન ખાત્રી વગરના અથવા એમ વગરના છે, એમ આપણ કે હેતા નથી. તેઓમાં એમ ઘણી છે, તેઓમા નીતીને જ ગાડ ઘણે થાયછે, પણ બીજી પરખઓ કરતાં વધારે તેઓ મા કાંઈ નથી. તેઓમા એરતો ન જાણ છુટાણું ભો ગવે, તે પરમાણે તેઓમા બરીનો ખાસ વધારો કાં ફેન નથી. તેઓમા મુખીઅ એર 'ફ્રાઈન્ડ' નો છે. ઉપલાં ચીતરમા દેખાડયું છે તેમ બાલ, અને પોશાક

ઈતીઆદી ઉપર ઈંગરેજો ઘણું ધેઆન આપે છે અને તેમા એરતો પોતાના ખરદોને પુરાકલ ખરચ કરાવે છે. પોશાક, ગારી, ઘોડા, ફરનીચર, એ સરવે તેઓમાં ત રેહવાર શુંદર ટપકપતા હોયછે અને નવાં નવાં થોધી કા હાડતાં જાયછે, પણ તેમ ખરદોને માથે આંકડો અહડતો જ પછે, અને બીચારાઓ ખરચમા તણાઈ જાયછે. તેઓના પોશાકમા કેટલુંક તે એમલમાનણું છે, જેમકે તેઓમા હાથ લા બાલના ભષંકાર કદના મોટા અંબેશ રાખવાનો ચાલ નાંકલયોછે. વલો એરતોના નળા પછવાડેથી કપરો વાલે તેવા લાંબા અને લખરતા રાખવાનો ચાલ પણ હામણા ધ હોવાથી પડ્યોછે અને છેવે તેઓની એક હુસવા સરખી ર સમ તેઓના નળામાં લોહાની કપાનો રાખોને નળાઓને જેમ અને તેમ ઉપસેલા દેખાડવાનીછે.

ઈંગરેજ લોકોની મોટી એમ દાડનો લખ છે. તેઓ માં દાડનો પીપીઆટો એટલો વધી ગયો છે કે ઘણાંક મોટાં ખાંતરોનોની પાએલાલો, ઘણીક મોટો દોલતોની ખરાબો, અને ઘણાક કીમતી જીવેની મુવારો તથા રદબાતલપણું દા રૂથી બનેછે. "એલ" ખીર અને પોરટર દાડતો તેઓમા સાધારણ છે. નાકકશાળા જેવી જાહેર જગાઓમાં વટીક નીચલા વરગોમાં એ દાડ બેઠકો આગળ વેચાવા આવેછે. શતના કે દીસના નરા દુરસત મળી ઈચ્છા મોન કરવા કહેબી ગયા હોયતો મોટો હાવરો તેઓ દાડ પીવાનો દેખા હે. ઈંગરેજ સીઓમાં પણ એ લખ દાડ ચાલયોછે— પણ ખોદા તેઓના એવા ખોટા "મુખારા" થી આપણી પનાહ રાખે.

મોળીજી શાસ્ત્રી.

મોંઘીલો દીએ.

મેઆરો વાંચનારોએ, પારીસના મીતર ઉપર નજર પોં
હોંચાડો. પારીસના પુરુષોના આ પાંચેતખતોનો એક મોંઘીલો
મીતરેલા છે. તેના એક મોંઘીલો તોપનો મોળો આવીને પ
ડેપો છે તથા પડપા પછે ફરો છે. જેથી ધરખાર ભાગી ગયાં છે,
દીવાનું કાંણસ મરડાઈ ગયું છે, એક માણસ તોંહાંન મુદ્દુ,
યઈ પડેપો છે અને બીજા માણસો તોંહાંસ ભાગ કરે છે,
આ ભય ભરેલી આકૃત પારીસ ઉપર છેલી આવી પડી
વારે તેની શેવા જનવનારા પેટ્રેલવાનોના નેતું મીતર
તથા વફતાંત આ અંક સાથ આપવા માગીએ છઈએ
તે નઈક અને મોંઘીલો ફરેમ રાજઅધીકારી મોંઘીલો દીએ
નું છે. જારે પારીસ ઉપર જરમનેનો ઘેરો વધારે સાંકડો
યતો ગયે અને મોળાના વરસવાથી શેહેર તારાજ થવા લા
ગ્યું, તારે દીએ હુશમનેની છાવણીના તેમની પાસે
માંગણી કરવા ગયે હતા કે થોડો વખત લડાઈ બંધ
કરવી, અને તેટલાં પારીસને નવી સરકાર પુરી દાહાડવા
તથા મોંઘીલો ભેગી કરવાનો વખત આપવો. આ માંગણી
કરવાના મોંઘીલો દીએને ઘણો મેહેનત પડી હતી, પણ એ
તાના સવરેશની એટલીજ શેવા તેણે બજાવો નથી. અગ્રર
તેણે લડાઈના મેદાનના કાપાકાપી અને કતલના ભય લો
યો નહી હોય, તોપણ દેશના કારોબારના તેણે એટલો જ
જાણતી, હીમત અને બાહાદુરી ભરેલો ભાગ લીધો છે કે તેને
પેટ્રેલવાનનું નામ વાનમીપણે છાજે.

લુઈ એડાલ્ફ દીએ સને ૧૭૮૭ ના એપ્રેલ મહીના
મા મારસેલસ ખાતે જનમયો હતો જેથી તેની ઉંમર હાલ
હુશીની ભરતીમાં આવી છે અને તોપણ દીએ હોશીયારીમાં,
મેહેનતમાં અને અકલમાં જોવાને તેવો મનજુત છે. તેના
બાપ એક ટાલોં માની બનાવનારો ગરીબ લુહાડ હતો. દીએ
એ ધરખખતાંની કેળવણી લેતાં પોતાની ઘણી મપલાઈ દે
ખાડી આપી, અને લશ્કરમાં દાખલ થવા માટે લુશીલી
વગેરે જરૂરની વીરીઆએનો તેણે અભીઆસ કરવા મા
ડ્યો. પણ તેના મા બાપનો વીમાર ફરવાયો તેએએ તેને
ધારાના અભીઆસમાં નાખ્યો. મારોસ્ટર દાખલ પસાર
થવા પછે દીએને જાલ કમાણી યઈ નથી, જે ઉપરથી દીએ
એ પોતાનું શેઆન ધારા ઉપરથી ફેરવોને જાહેર લખાણો ક
રવાના થયા ઉપર લગાડ્યું. ઘણીક ભરખલામણ અને મેહેનત
થી પારીસના કામેલ લખનારાઓની સંક અને મ'ડળીમાં દાખ
લ થવા પછે એક પરખેઆત પતરમાં રાજદુવારી વીશયો
લખવાનું તેને કામ મળ્યું, જે ઉપરથી એક અછા લખ
નાર તરકેની તેની આખરૂ વધતી ગઈ અને કહર
જુજાતી ગઈ. ૧૮૨૩ માં તેણે આગલો ફરેમ રાજની
ઉપલ પાથલની તવારીખ પરગટ કીધી. જે તવારીખ ૧૦
ભાગમાં નવ વરશે તેણે પુરી કીધી અને જે તવારીખ દીએ
ના નામની આછી યાદગારો જાલવો રાખી છે. "નાચનલ"
નામના પતરમાં ફ્રાન્સના રાજ ૧૦ મા મારલસની રાજ
નીતી ઉપર સખત હોખલા કીધા પછે ૧૮૩૦ ની ઉત્તવ પા

થલથી મોંશીઈ ટીએને સરકારો નોકરી મળી અને ફેટલાક નાહના હોધા મલાવવા પછે તે રાજની અંદર સેક્રેટરી થયો.

હીઆંથી મોંશીઈ ટીએ આખર અને કીરતી જેળ તો ચાલ્યો. તેને એક શેહેરે ફરેય પારલામેન્ટના પોતાની તરફથી સુંદી કાઢાડયો અને ૧૮૭૨ થી ૧૮૪૦ સુધીમાં માહેલાં ખાતાનાં, જાહેર બાંધકામનાં, તથા પારકા રાજ્યોના પરધાનના હોધાએ સુધી તે ચઢી ગયો. તેના વખ તમા સીરામ્યા દેશને લગતા વાંધાને તેણે એરેલો વધારી જે બેયો તથા ફ્રાંસને તેણે એવી ધનકી આપનારી વલાણ ઉપર મેળયું કે યુરોપના મોઝાં રાજવાલાએ સાથ લડાઈ ઉઠવાનો હીગામ આવી ગયો. એ ઉપરથી રાજ્યએ તેની સોરેકો હોધો છોડાવયો, અને તારપછે મોંશીઈ ટીએ ફ્રાંસ સની શાનચાહતના વખત સુધી કોઈ પણ હોધા ઉપર આ વયો નહી હતો. પણ ૧૮૪૦ મા ખરનાર પદલશર શાન ચાહા હુધ નેપોલીઅન ફ્રાંસની ગાદી ઉપર દાવો ઉઠાવી મેલોળ ખાતે કાફલો લઈ એ દી આવયો. તે ભાગા તુલા યસા રાની વેળા તેણે ટીએને પોતાના પરધાન બનાવયો હતો. પણ તે સમયે વખત રાજપરકરણને બદલે વીંદીઆ પરકરણ ઉપર ટીએનું ધેઆન વધારે હતું. તેણે ફ્રાંસની તવા રાખતું એક બીજું પુસતક બનાવા માડ્યું હતું. જે મોટું પુસતક તેણે ૨૦ વર્ષોમાં સામપત કરણું છે અને જેને ૨૦ મે વાલે ૧૮૬૨ મા બાહેર પડયો. ૧૮૪૮ માં જરે ફ્રાંસ આતે હુધ ફીલીપના રાજમા બલ્યો ઉઠયો તારે મોંશીઈ ટીએ આ મોઝાં પુસતકના કામમા રોકાઈ નવાને લીધે ફસી પડયો હતો. આંધા હીગામમાં જાહેર ખાણ સોને બાહેર નીકલવાની તક મળેછે, પણ અમચુય બલ્યો ઉઠવામા ટીએએ એ સઘલી તક મોહી અને તે વેળા તેની પદવી માતર શેહેરનો અમાવ કરનાર એક “નાશનલ ગાર્ડ” ની બરોબરની હતી, કે જે વેળા ખાંધે બંદુક મારી પારીસની ક્રીલિય દીના અમાવમા તેણે કોઈ ઉપર પેહેરો ભ રયો હતો !

પણ આ પરમાણે ટીએ જાએ વખત પડી રહ્યો ન હતો. ઉલ્લી ઉલ્લ પાથલ પછેની પરજસતાક રાજમંડળી આ ટીએને એક એક મળી અને જરે ખરનાર નેપોલીઅન તે મંડળીને પરેસીડં થયો તારે ટીએને પરધાન બનાવા ની વકી હતી. ટીએ મેનાપારતના કુટુંબનો હીઆએતી અને પોતાના પુસતકમાં તેની મોટી વખાન કરનારો હતા, પણ અંદરખાનેથી પરજસતાક રાજને પસંદ કરતો હતો, માટે ૧૮૫૧ મા જરે ખરનાર નેપોલીઅને અમચુય લશક રની મદદથી પરજસતાક રાજને ઉધું વાલીને ફ્રાંસના તખ્તે શાનચાહ દાખલ તે ચઢી એકાં તારે જેમ જુદા જુદા રાજદુવારોએ ઉપર સુસીખત પાડી હતી, તેમ તેણે ટીએને દેશનીકાલ ક્રીધો અને એ નામીઆ. અધોકારીને સુવીતજર લાંડ દેશમા જઈ રહેલું પડયું. પણ થોડા વરય પછે તેને ફ્રાંસમા પાછો આવવાની રજા મળી, જે પછે બાર તેર વરય તેણે ખાનગી જીંદગીમાં પોતાના પુસતકે સામપત કરવા ઉપર જીઅરયો. ૧૮૬૩ મા ફરેય પારલામેન્ટ મે તેને વખી પાછી નજા મળી, જે પછે તેણે મોઝાં મોઝાં રાજ દુવારો સવાલે ઉપર નામીઆ વકતા (બેલનાર) તરકે પો તાની સઘલી આખર વધારી મેળી. તેણે ફ્રાંસની રફ

એતાના છુટાપણને લગતા ઘણા સવાલો ઉઠાવયા તથા જ છી હીઆએતો ક્રીધો; પણ ઇટલીના સવતંત્રપણની તે સામે હતો તથા પોપના રાજનો તે ઘણો મદદગાર હતો ! શાનચાહ નેપોલીઅન સાથ વાંધો પડવાથી ટીએ વલી પા છો પરધાનમાથી નીકલો ગયો હતો અને ૧૮૭૦ મા જરે એ શાનચાહ નરમતો સાથ નાશકારક લડાઈ ઉઠાવી તારે ટીએ રાજમા સામેલ નહીં હતો, પણ ઘણી બાબતમા શાન ચાહની વીરૂધનો થઈ ગયો હતો.

આ લડાઈમા શાનચાહ નેપોલીઅનનો પરખય થવા પછે મોંશીઈ ટીએની કીરતીનો ગોપા તરીખે તખ્તે શરૂ થયો. પારીસમા નવી ઉલ્લ પાથલ થવા પછે ફ્રાંસમા પરજસતાક રાજ સાથાવવા માટે જે કામચલાઉ સરકાર ઉભી થઈ, તેની તરફથી મોંશીઈ ટીએને ઈંગલંડ, આસ્ટરીયા અને રૂમીયાના શાનચાહતા ખાતે મોકલાવામા આ વયો, તે એવી મતલબથી કે ટીએએ એ તરફડે નામીયો સરકારો સાથ મસલત કરી તેમને આ લડાઈમા વચે આ વવા તથા મુકેલ કરવા કહેલું અને ફ્રાંસના પરજસતાક રાજને એ સરકારોએ ખાહાલ રાખ્યું. આ કામને માટે આખાં ફ્રાંસને નામે મોંશીઈ ટીએને સુંદી કાઢાડવામા આવયો એ કંઈ તેને થોડું માન નહીં હતું. જે ફ્રાંસની કીરતી ઉપર ખગરો હતો, જેણે આગલા મેના પારના ઘણા છપકાં-કુટોકાં હતાં, જેણે શાનચાહ નેપોલીઅનને ગાદી ઉપર આવવાને પોતાના સહુરા ગાત ભરેલા લખાણોથી ગોપા રસતો કરી આપયો હતો તેજ ઉમરાવ આજે ખાકમા પડેલાં ફ્રાંસની તરફ થી ઈંગલંડ, રૂમીયા અને આસ્ટરીયાની સાહેતા માગવા નીકલ્યો. આ કામ ટીએએ ઘણી ચાલાકીથી બજાવ્યું અને ઈંગલંડના પારકાં રાજ્યોના પરધાન અમલ ગરાનવીરો પોતે ટીએ સાથની મુલાકાતને હુવાલ આપયોછે, તેમા કહેવા સુખ્ય ફ્રાંસની તરફ ઈંગલંડની દયા ઉસકેરવા માટે ટીએએ વાપરેલી દલીલોમા એક એમ પણ હતો કે “હીંડ

“સતાનમા જરે બલ્યો થયો તારે ઈંગલંડ ઉપર આવી પ “હેલી મુશકેલીના વખતમા ફ્રાંસને કસો લાલ લીધો નહી, “પણ ઈંગલંડ તરફ પુરતો મીતરાચારો જરી રાખી હતો.” મોંશીઈ ટીએની આ સામી મેહેનત તરત ફૂળી ન હતી; કેમકે મોઝાં રાજવાળાએ લડાઈની તે હાલતમા કાંઈ ફી શક્યા નહી, પણ તાર પછે જે વેળા પારીસ ઉપર ખાંખ મરાના અને બીજાં વધારે શકેડે પડ્યાં તારે દયાને આ તર વચે પડવાનો વખત ખરેખર આવયો અને ટીએની દલીલો તેમને કામ લાગી. તે રાજવાળાએના વચે પડવા થી થોડો વખત લડાઈને અટકાવીને ફ્રાંસને પોતાની હાલત ઉપર વીચાર કરવાનો વખત આપવા માટે એવો ઠરાવ થયો કે નરમત પરધાન બીસમારક પાસે ફરેય એલમીને મોકલયો. એ એલમી તરકે મોંશીઈ ટીએને પસંદ કરવા મા આવયો. તે સમયે વખત સુધી ટરસ ચેહેરમા કામ ચલાક સરકારની સાથે રહેતો હતો. તેને પીસમારક પાસે જઈ આગમય પારીસ મે બંધ પડી ગયવા સતાવાળા એને પુછવાની નરજ હતી. એ ઉપરથી તોયો અને લય કરની વચેથી સઘામત પારીસ જવા માટે ટીએને નરમતો ના મોહી પેરેરા તરે પારીસ જઈ તથા તાંહાંની સરકારની

સતા મેળવવામાં એક રાત સુતારોને બીજી દીને ટીએ કાંઈ
ટ બીસામરકની મુલાકાતે ગયા અને તાંહાં તેણે નેપોલીયન
ન વીસે પોતાનું મત જાહેર કરવાને તેણે કાંઈ પરડો રાખ્યા
નહીં. તે બેલશે કે નેપોલીયનની “સરકારે બેવકુફી જરે
“લી રીતે આ લડાઈ શરૂ કીધી તથા બેહુદો રીતે તેને આ
“લુ રાખી, તે સરકારની હસતીને સીડતના તાબે થવાથી
“ખતમ થઈએ અને તેની ખાતર કુખ બરેલી તથા શરમ
“જરેલી પાદ ફરેલોના મનમાં રહી ગઈએ.” જરે કાંઈટ
બીસામરક સાથે ટીએની આ મુલાકાત આલતી હતી, તારે
બીજાગ્રથી પારીસ ઉપર તોપોની મારો ચાલુ હતો, અને
ટીએ લખેલ છે કે “મેં વધારે ઉતાવળ એક કીધી કે એ ચાલુ
“ગગડાટ જે દુરથી સંભળાતો હતો તે બંધ થાય તેને ખાટે
“હું થયો ખતી હતો, કેમકે એ દરએક ગોલામાં નવી
“ખરાબી અને પુતામરકની ખને રહેલત જરી રહી હતી.”
આ મુલાકાત કેટલાક દીવસ સુધી ચાલુ રહી, જે અસર
આ ટીએ જરેમોના મેહેતાન તરફે રહ્યો હતો. આ મુ
લાકાતમાં પોતાના ક્ષેત્રબંદ દુશમનોને સમજવા તથા તેમ
ના જોડેથી રૂપ દીવસની મેહેતલ માગવા ખાટે ટીએએ ઘ
જી ચાલાકી અને બાહોશીથી તકરાર ચલાવી. જરે બીસ
મારકે કહયું કે “તમાને રૂપ દીવસની મેહેતલમાં પાછા
મળ્યુત થવાના લાલ મળે તેના બદલામાં અમેને મળ્યુત
થવું ખાટે એકે બાહરના કીલકા હવાલે કરો.” તારે ટીએએ
લગાર મીજાન ખોલી દીધી, અને નીચલા દેશહીતકારો શ
બદોમાં આ મુલાકાતનું ચેલટ લાવી મેળયું—

“એસો તમે આપું પારીસ ખાજો. એમનું છે તારે કે
હતા કાં નથી કે અને પારીસન આપી દેમો? તેને લુને મારવા
તથા તોપને મોઢોડે મેળવાની અને તમાને તક આપીએ છઈએ
તારે તમે તેનેજ લેવા ખાજો, પારીસને પોતાને આપી દેવાની
મોલોતી તે અને કરી થકવાના નથી—જે પારીસ આખરે મુખીય કુવ
ત છે, જેના બીજી જોડી આજો, જેના તમારી જોડી દુશકે
લી છે, અને જે ઉપર પચાસ લાકડા સુધી ઘેરો ધાલવા છતાં રહ
તમે શવી થકવા નથી.”

આ મુલાકાત ફેકટ ગઈ અને ટીએ તાસીપારી સા
થ પાછો ફર્યો, પણ તેથી તેણે આશા છોડી નહીં હતી.
આ વેળા તે તદન ધાકી અને કંટાલી ગયો હતો. તેણે
વરતમાન પતરોના આડતોઆએ સાથ મુલાકાત કરવાને
પોતાની ધાકને થકી ના પાડયું હતું. એકને તેણે કહયું કે
“સાહેબ, ખોદાને ખાતર અને એકકો નાખો.” તોપણ
લંડન યાદમસ વાલા ડાકટર રસલની તેણે મુલાકાત લીધી
હતી. રસલ કહેલ છે કે “ટીએમાં આ વેળા અબજાબ જે
લી સંજોરી હતી, જેકે તે ધરડો અબ થઈ ગયો હતો, તો
પણ બેલતાં બેલતાં તે ગરમ થઈ નખ અને ધાક તથા ન
બલાઈના દેખાવ નીકળી નજ તેની આગમી સપલી તેણ
તેનામાં માલમ પડતી હતી.” તેણે આ ગડબડમાં તરફ
હજાર લીગની મુસાફરી કીધી હતી, અને તે સપકો વખત
તેની બાગડી તથા સાલી થકે તેની સાથે હતો, કેમકે ૭૪ વર
ની તેની ઉમરમાં આવી થક તથા હેનગારો તલે તેના કુદ
ખીમાં ધાસતી રાખતાં હતાં કે રસતામાં કાઈ વખતે લાં
બો થઈને ગાંસડો લાલશે. મોંશીટ ટીએને (“હાર્ટ ડી
જન”) દીલનો અરબ થપસેલે, તે છતાં તેણે આવી ધર

ડી ઉમરે આટલીબધી જાંજલ ખેંચી અને વધારે જાંજલ
ખેંચવાને તે તદખમાર હતો. ડાકટર રસલ આગલ તેણે
કહયું કે “મુલેહને ખાટે હું મારી ખનતી કોચેશ કરશ અ
ને તેથી કાઈ નહીં વલશે તો યર બેસીને શેવટની રાહ
મેવશ.” ડાકટર રસલના કહેવા મુજબ આ જાંજલ વચે “મોં
શીટ ટીએ દરરોજ સહવારના ૪ વાગેતે ઉઠે અને તરત
લખવા બેસે”!

હવે મોંશીટ ટીએની કીરતીના છેલા તખકા ઉપર
આપણ આવીએ છઈએ. એ તખકામાં ટીએને ફરાનસની
રાજ ગાદી ઉપર બેઠેલો આપણ જોઈએ છઈએ! લડાઈ
આખરે બંધ પડી, અને ફરાનસમાં પરજસતાક રાજ શરૂ
થયું એટલે પેહેલા પરસીડે (પરમુખ) તરફે આખાં ફરા
નસે જનરને સુટી કાઢાડયો. તે આ છુલો ટીએને સુટી
કાઢાડયો. વાંચનારી બાબતો કણલ કરશે કે તેની લાંબી
રાજકુવારી છંદગીના છેલા દીવસો ઉપર તેને આ સઠથી
લખેક અને સઠથી મોઢું છંદગના વાનખી મળ્યું હતું.
ટીએએ રાજ ગાદી લેતાં વાર દેશના મુધારાના અનેક ઉપા
યો ચાલુ કીધા. પણ એ માન તેણે ખાતર તરફ વરશ બે
ગવયું છે. ચોડાક મહીના થયા તેણે પોતાના હુધી છોડી
દીધો. ફરાનસની રાજમંડળીમાં ટોલીએ અને તડખી
નું જેસ હતું ચાલેલ. એ ટોલીએનું બજ સમતોલ થ
ખવામાં ટીએને થકી મેહેતલ પડી, પણ અંતે કંટાલીને
તેણે હુધી છોડયો. હલ તે છેવેક અને ફરાનસમાં બ
નાવો ઉપર હતો તેની તેજ મુગાલ તથા નબર જારી છે.

પરચુટણ બાબતો.

બીજું શું જોઈએ? ખાણજાત ઉપર ખોદાએ કી
થેલી અખરોશમાં શઘેલો મોઢોડો અખરોશ નીંદે. ખરી
નીંદ મેલવવાને તરફ ચીનીની અગત છે. “તનદરોસતી,
મેહેતલ અને ધાક દીલ.” વાશતે એ! ગરીબ અને ખ
જુરે તું તવંગર અને મોઢોડાઓની અદખાઈ કરતો ના,
કાંપકે તારી પાસ સાસી નીંદ મેલવવામાં ને ઉપાય છે તે ત
વંચરોની પાસે હોતા નથી.

ધરતીનું પેટ—જવાબામુખી પરવતોના ઉંચાડાં મો
સામથી ધરતી પોતાના પેટાંખાંતો માટેલાં “આંતરડાં” ફે
જરી” બાહરે કાદી દુનીઆને ભેટ કરે, તેનો જ્યો કેટ
લો હોય છે? વાંચનારી ખાંમુએ જાલવાથી અમરત થશે કે
જરે પાહાડ ફારીએ તારે તેનું જોખા પેટ છુટી જાય છે.
૧૭૭૦ માં લીસુવીઅસ પાહાડ ફારી તારે તેમાંથી
૩૩૫૮૦૦૫૮ કીલોમીટર ફીટ જલતી પદારથ નીકળી હતી.
૧૭૭૪ માં પાહાડમાંથી વેહેલા જલતાં પરવાહ
૪૬૦૯૮૦૬ કીલોમીટર ફીટ સંગીન ફતર હતો, ૧૬૬૯
માં એટલા પરવતમાંથી ૩૩૮૩૮૯૫૦ કીલોમીટર ફીટ પદાર
થ નીકળી હતી; જે જમીન ઉપર એકડી થવાથી એક પડા
રોકો પાહાડ બે માઈલના ઘેરાવાને તથા ૪૫૦ ફીટ ઉંચા
જનશે હતો! ૧૭૮૩ માં આઈસલંડના બરફના ટાપુ માટે
લા જલતા પાહાડમાંથી નીકળેલો પરવાહ એટલા ગરમ હતો

તો કે તે પાહાડ કાશ પછે બાર મહીનેબી કંડો પડશે ન હી હોતા, તેનાં બધા વીશે એવી ગણતરી કરવામાં આવે છે કે તેથી ૪૨૦ ચોરસ માઇલ ભગા રોકાઈ હતી, અને તેમાં ૧૯૫૧૪૮૮૦૦૦૦ (૧૯૫૧ અબજ) કોઈમીક વાર પદા રથનો બધો દગલો થયો હતો. એવો ગણતરી બજતા પાહાડમાંથી આડે નીકલીને ભેગી થતી વધારથનો બજ્યો. પણ જે રેતી, રાખ, વગેરેના વાદલાં હવામાં ઉડી બપો અથવા સંકેટ માઇલ સુધી ફરીઆવમાં ચાલી બપો, તે સમય હુમેરતા ઉપલા દરએક ભયામાં બપનો વધારો બજ્યો.

પુસ્તક અને જ્ઞાન—ગરીબો અને તવંગરો, તેમજ સુખી અને કુખીના ખરા દોવાયો દેનાર દેસતોછો, સુખ ની વખતના દેસતો કુખીની વેલા નાહારી બધો, પણ એ બે સુશાનક સાથી રહેશે.

આફત અને કુખ—માણસ જાતના મોહોરા શીકશ કછે. જે માણસ એ બે ચીજ ન ખમી તે માણસ આ કુ નીમાં બરાબર ભેદ નહી.

રમુજે કુરસત.

૧. એક શયમ પાસે રૂખાના બે કપ ચકડાં જાતરનાં વળા નાંઈ અને તે બેઉપરનું એકજ ધાકજી જેવું વળુ પ) આંબોજ પુછે. અગર તે ધાકજી જાતરનાં વળુનાં કપ બીજા કુકીએતો તે કું વળુ ચકડાંનાં કપનાં વળુ થાને બગડું થાએ. અગર ધા કજી ચકડાંનાં વળુનાં કપ બીજા કુકીએતો તેવું વળુ જાતરનાં કપનાં વળુ કરતાં ૩ ધણું થાએ, તોવારે દરએક કપનું વળુ કેરું રૂખું નાંખે?

ખાંબજ.

ખાલાસો

માસ રીજેમબરના સંચાલેનેત.

૨. યોડેચવાર સો.
૩. ૨ ની આગળ ૧ ચુકવાથી "એક-૨" થાયછે.
૪. બેપાસેલા નાચો.
૫. ૧—કમકે ધલાકા. ૩—નવસારી તાલુકા.
- ૨—મુળત લણે. ૪—ચોને નવાલવાર.
૬. ૧—કમકે તેમજો નાચોરા (ના-ચોરા) ને ખાનેછે.
- ૨—કમકે તેમજો મુલાને ખાનેછે અને વળો મુલાને ખાયછે.
- ૩—એક ખારો છે, બીજો ખાડો.
- ૪—એક શરીર છે, અને બીજો શરાશર.
- ૫—જરે તેલે મનનામું બપુ પારે.

ખાલાસો મઠ વેલાનો.

૧. ગણે-બંધ.
૨. માણસની છંદગી—કમકે બપજીમાં બે ધાથ ને બે પ જ વડે રચકેઈ ને એઆર પગ—જુવાનીમાં બે પગે ચાલેછે અને બપજીમાં બે પગને એક લાકડી મતી તરજુ પગ (આ બેપાસેલા બપજીમાં બપજીને થયારનું ૩૫ આપેલુંછે. જુવાનીને બપજીનું અને બપજીને થયારનું ૩૫ આપીલેછે.)
૩. કારજીક જ શાશ ગરજાઈ. કારજીક જ શાશ થયાઈ આંછે. કારજીક જ શાશ ગરજાઈ.
૪. ચોર, બચેરી, નવચેરી અને થતાવીય ચોર.

૫. સંધા બજુ પેડેલાં ૦) નાં ૭ નંગને લીસામે વેચેછે જેમ કરતાં ૨૦ નંગવાલો પાતાનાં ૭ નંગને ૦) બેપાસેલા ૩ નંગવાલો પાડે. ૩૦ નંગ વાલો પાતાનાં ૨૮ નંગનો ૦ બેપાસેલા ૨ નંગ શાસ પાડે. ૫૦ નંગવાલો પાતાનાં ૪૬ નંગનો ૦ બેપાસેલા ૧ નંગ શાસ પાડે. ૭૫ ચરવેજી પાતાપાતાનાં બાકી નંગો ૬૨ ૦) કેમે વેચેછે. જેમ કરતાં

૧૦ નંગવાલાનાં ૩ નંગ વેચેલાંનાં ૦) બેપાસેલા ૧૦ આજી ૭ નંગનો ૦) બેપાસેલા મલી ૦) પેદા કીધા.

૩૦ નંગ વાલાનાં ૨ નંગ વેચેલાંનાં ૦) બેપાસેલા ૧૦ આજી ૨૮ નંગનો ૦) બેપાસેલા મલી ૦) પેદા કીધા.

૫૦ નંગવાલાનાં ૧ નંગ વેચેલાંનાં ૦) બેપાસેલા ૧૦ આજી ૪૬ નંગનો ૦) બેપાસેલા મલી ૦) પેદા કીધા આં એ પરચી દરએક બજુ ૦) ચરવા પેદાકરી લાએઆ.

ખાંબજ

સંપ વિષે પદ.

“હોના રહેને ગેવાજિવારે, તારી મારલી મીઠા વાય.”

એ રાગનુંછે.

મજબૂત મંપ મળે મરે, મરે મંપથી મારૂં થાય,
માહેમાલી ન લડી મરે, લડવાથીત લગજી બાય. મજબૂતો

ટેક.

દેખી મારૂં પરદેશીએ, કેવા મંપી કરેછે રાજ;
કરેછે ભણું જાતખાઈનું, એવા એજ સુખીએ આજ. મં
ભારે ભણી મેસે લક્ષ્મી, ભારે થાયછે મંપ વિનાય;
ભણું સુધી મંપ ન મંપે, એક સુખની રાજી ન આય. મં
ભાઈનો મંપતો ભાજીને, બિજો ભડે બિજી મરે ભાઈ;
પડતી દશાની નિયાનિયો, ભેદ જાણીને એજ જાણી. મં
કરિષે જાણી ધડકીમત, બહુ કરિષે બિજાને મોથ;
મરે થેતા જાણી આપણે, ભારે માયિષે મજ વિરોધ. મં
કરિયા રાખી આપણે, કરી શું કરિષે આ કાળ;
કરિયા આપણા ઉરમાં, આજા કરેથી લાગે આજ. મં
કરિયા ઉપર અંતરે, ભારે ભણી ભણપણે માન;
ખાવરો થઈ બજકા કરે, ભણે ભણે વડા ભવવાન. મં
આપણે મારૂં દેખાણે, જેવા મોલિષે આપણે મોથ;
આગાને શું નુકશાનકે, થાય હોડો આપણાં તોલ. મં
મારને કડવી કંઠે, કંઠે માનયે મારૂં કોણ;
જાતના જન ભણ્યો, એને રાજ થયો કાંઈ જોણ. મં
ભણે બને કાંઈ ભણત, ભણે મળે કાંઈને માન;
દેખી શા મરે દાંત્રિયે, દાંત્ર રાખી શું કરિષે નિરાન. મં
આપણા ઉપર કરિયા, રાખી રાખે વિચય વિરોધ;
મિત તપતી માનિષે, કરી કરિષે ન તે પર કોધ. મં
એમકે શેખા આપણી, વગર એમકે સુખ ભરપર;
મોલીને ધાકજી આપણે, શેખા રાખવી આપણે ઉર. મં
શાંત ચિત્તાણુ મંજીની, કરિયાજી તો શાંત ન થાય;
શીખ જળા તાતા તેમજા, છોડે લાગેછે ઉલ્લી લહાય. મં
તેને ધોડે તેમ મે કરે, તેને નખેને ધોડે કરે તેમ;
મજબૂતના ઝૂલુ માયિષો, અંતિ ઉત્તમતોએ એમ. મં
આ રાખના પરલોકમાં, માન પામયો અવરણેવ;
શાંતિ રાખવાથી રીઝો, રિલે દલપતરામનો દેવ. મજબૂતો

સુખાઈ, ફરતર આપણા પરમમાં મેકરોમજી ફરફુલજીની
કંપનીએ જાણી તથા પરમ કીધુંછે. કોઠ કોઠ—મેહરામજી
હરમજી અંતિ, તો ૧ તથા ૧૨.

સ્ત્રી વ્યાધ.

પ્રસતક ૧૮ મું.

મારચ ૧૮૭૪

આંક ૩ નો

૬ રંગી જ,

અથવા

વાંધામાં પરેલાં વારેસો.

સ્ત્રીબાધને માટે તદન નવીન વારતા.

લખનાર—“મીનોચેહર ખોરસેદ.”

બાબ ૫.

“મત્ત આમરો મહુ, મત્ત અહીં યંચ યુક્ત છે,
મત્ત આમરો મહુ, મત્ત પરસેડે મુક્ત છે;
મત્ત ત્રિનાં પરિણામ માઠા, અમત્ત કદી તારે નહીં,
મારામાર મમજવા કામ, ખીનૂં શું થોપા કંઠી.”

તરખાચંકર.

પોતાના નાલાયક અને પાપી કામમાં, કબુલત ધરના છે રોકાવાને માટે પાદશાહ નોચેરવાન જેવા આદેશનો યુ રોપીઅન ઓરતનો ભેટો નુશબદ, પોતાના બાપ અને ત મામ દરબારની હલુસે પારણેલી ઓરતથી છુટો પડીને, આક્રતામના કીરણે તે ચેહરના ઉંચા મીનારા અને બુરજીને રોશનીથી હસતા કરે તેની આગમન, ચેહરની પાદ છોડીને, એક દેરવેલી નગાએથી પોતાના પોકા ઉપર ચડીબેસી આ ગળ ચાલ્યો ગયો. તેને થોડીજ ખબર હતી કે તેની આ ચાલ એક સાહજદાને લાયકની નહીં હોવાથી તે તેને તેમ ન તેના નોમદાર પેદર અને તમામ ધરાને ખેનલત પેંહ ચાડનારી હતી. તેને થોડીજ ખબર હતી કે આ લગન એ તેના અને તેની ઓરતના લાલમના એક નબરદસ્ત ના શકારક હતો. તેને થોડીજ ખબર હતી કે વહી જે નાતરસ અને પાપી કામ તેણે પોતાના મજદકી નંદારા સોહજતીઓ સાથ માથે ઉડાવો લીધું હતું તે તેના અને તેઓના જનને જેખમમાં નાખનાર હતું. અલબત્તે કોઈથી ખાલસ પોતાની પીક પછાડીતું લાઈન નોઈ શકતો નથી, તેમ નુશબદ પો તાના ભવીશનો પારખનાર નહીં હોવાને લીધે તે જે કામ કરતો હતો તેના માઠાં પરિણામની તેને ખબર નહીં હોય;

એમા થોડીજ નવાઈ, તોપણ સારાં નરસાં કામે પીછાણ વાની શકતોના તે બેશક ધરાવનાર હોવો જોઈએ, અને તે ધું છતાં પોતાના મેહરમાન પાદશાહ અને પેદરના એક તારફલાયક કામની વીરૂપ નહીં તેને નાશ કરવા અને પા છી તેની સતા તોડવાને આવી રીતનો હીમત કરીને નહીં ૩ કામ માથે લેનાર છોકરો તે નીવડયો, —તારે એક રીતે આમ કેહવાઈ શકાય કે પોતાનું ભવીશ પોતે જાણવા છતાં તેણે પોતાનો જન જેખમમાં નાખયો હતો.

નુશબદ પોતાની ઓરતને અલીને ગયાબાદ, શીરીન પોતાના મકાનમાં ગઈ અને હોખાપ નામની છુટી દાસી જે પછાડી છાપડીમાં સોજી સાજું કરતી હતી તેણી પાસે પા છી માંગીને પોતાનું બદન સાફ કરી તથા નાના કપ્પેની હો માપ પાસે ખર્ચેજત કરાવીને તે પાક પનદાંતાલાની સેતાપ શમા મશગુલ થઈ, પણ બંદગીમાં તેણીનું મન દરરોજની મુઆફકે ખૂં અને સધીર હતું નહીં. ઘણીઓ યુક્તીથી પોતે સાવધ રેહવા ચાહ્યું પણ એકના એક વેહમે તેણીને કમડયા કીધી. જેઓ હંમેશ દરેક ખામતમાં સાવધ અને આગુ રહોપછે, તેઓને શીરીનના જેવા કાંઈ ચેકડો વેહમે કોલી ખાયછે, અને તેઓએ કરેલાં એકાદ છુપાં કામ—પછે તે ગમે એવું હકવાનથી અને ભણું હોય તોયણ તે છુપું થયુંછે, માટે તે કામ કરતાં તેમને કોઈએ જોયાંછે કે નહીં, અને જોયાંછે તો તે જોનાર તે વીશે કાંઈ ખરાબ વીચાર ધરાવેછે કે નહીં, અને તે જાણવા માટે તેનો કેવી રીતે ગર લેવો જોઈએ, એવા એવા વીચારોની કાંઈ ચેકડો ગજ લાંબી દુર તેમનાં મ નમાં ઉત્તપન થાયછે, —અને તે પછે તેમના કપ્પનું કાર લુ થઈ પડેછે.

વાંચનારી બાનુઓ જોઈ લેશે કે તારે શીરીનના વસ વસાનું જો એવું જ એક કારણ હતું. પોતાના ભરથાર સા થ તો અહીં પણ તે મુલાકાત ઉપર કોઈની નજર પડીછે કે નહીં તે વીચાર કરતાં છુટી હોખાપનેતો તે વોસરી ગઈ પણ નાના કેપુસોની તેણીને થોડી પાસતી પેદા થઈ. ચે હરતીર તેણીના બાપ ઘરમાં હતો નહીં, અને તેવામાં તેણીને ભરથાર તાંડાં આવી ગયો, તે વાત નોંધે નાઈ જાણ્યુંછે તે જાવાને કહી આપશે એ વીચારોથી તેણી ઉત્ત લી પુણે થઈ ગઈ. પણ તાના કમ્પેને જે પાતી ભણાવવા માં આવે કે એ વીશે બાવા આગલ કાંઈ જાણ્યુંછે નહીં હોય તેમ કહ્યું. જોલણું નહીં, તો કેમ ! ખરેખર, એ વી

આર શીરાને વાળખી લાગે, અને બંધીથી ફરેમ થતાં જ પોતાના નાના બેરાદરને પોતાની પાસે બોલાવી ગમે પવગાતાં, અને કાંઈએક નવાઈ જિવી અને ખાવાની વસતુએ આપીને રાત્ર કીધા.

"આને કેવાં તમે મીઠાં લાગેછ, શીરીન ! આને અને તમે મીઠાઈ સહ આપી તે ?" નાનો કેયુસરો હસતે તે ઝુબડે બોલયો.

"તું માંડે કહયું માનયા કરશે તો-રોજ રોજ તુંને એજન આપયા કરશ, " શીરીન ખરેખરી ધંબીરતાથી બોલી. "બાવા આવે તોમાં હમન અને તારપછેથી હું રોજ તને કંઈ કંઈ સાંતેલું દીકેલું આપશ. તુંને દશ ખ લોલી લખે ગમે કે, ભાઈ ?"

"એ હા !" નવાખ ત્રલયો કે—"તેતો હું એજ ની એજ ગલીજઈ."

"ઠીક તારે પછી હું તને પાંચ દશખને એક ઝુખ બા આપી દેવશ, " શીરીને કહયું, "પણ તે કારે ? માઝ એક કામ કરે તારેજતો, બી !"

"થું કેહાની ! કેકે જવાનુ છે ! પાસેનાં મેહરખાનુને તોમાં કાંઈ મેલો આપી આવવાનો છે ? લાલો તમે કેહોતો આ દાસરો !"

"અરે નહી, મારા પપારા. તે કામ પછી કેહવશ, હું જાણુ છ કે તું કરશેન, " શીરીને અખાડા કરીને કહ્યું, "પણ ખરેખર જે કામ તેણી સૈંકનાર હતી તેણે આ રીતે શરૂ કીયું—" પણ આને સહુવારે આપણે તોમાં કોણ આપણું હવું વાઝે, કેયુસરો !"

"કોણ વધી ! તમે કેહાની ?"

"હુંતો તને પુછું—તું બોલ ?"

"કોણ તારે, વલો રોસતાર તમારા !"

"મારો ! છુમા ! બાવાનો !"

"અરે હા, બાવાના રોસતાર. તેવણ થું કરવા આવેલા, શીરીન !"

"કોણજાણે, બાવાને ત્રલયા હયે, અને ખબર નથી."

"તમને ખબર નથી તારે તમે આરઠોખધીવાર તેની સાથે વાત શાની કીધી ?" તે નાનો છાકરો બોલયો. "હું જાણુ છ કે બાવાને જે કેહવાનું હતું તે તમેને તે કહી ગયેછ."

"ના, અને તે કંઈજ કહી નથી ગયો, માટે પપારા બા, બાવા આવે તારે બે વીશે કાંઈજ બોલતો ના હું, તે શખસ આવેલો પણ પોતાનું કાંમ તે નહી કહી ગયો તારે આપણે નકાચું બાવાને થું કરવા કહીએ ? જે તે કુરીથી ત્રલવાનો હયોતો બાવા આવવા પછે આવશે, સખજબો કે ની બા. બાવાને કંઈ કેહતો નએ, હું, તું જાણે, જે કંઈજ બોલશે નહીતો મેહરખાનુંને થરથી મીઠાઈ આપીજ તે તને મોટી જિવી આપીશ."

"પણ પેલી દશખ આપેની હમણાં ?"

"બાવા આગલ કાંઈજ બોલે નહીતો આવું. બોલશેકે ?"

"નહી—નહી બોલું !"

"જો બોલેતો માઝ જે !"

"હા મારજે—ધણે માઝે નહી બોલું."

અને એ રીતે નાનો કમ્પે પાંચ પાંચ લીલી દશખને ઝુંખખો શીરીન આપે તે આગમન હુડી લઈને ગમેએક કીરી ગયો ! અને એ રીતે હાલના કાળનો પોતાનો વસવસો દુર કરીને નાજનીન શીરીન નીરાંતે રહી. પણ આવ કોની જુધી એક મોટી ઉમરના માણસ સરખી હોય એવું ધારીને મોઝા બરખની જુધી વાતો તેમને સૈંક વાખાં આવેછ, અને "જેની બા, ફલાણું ના કરતો હું !"

એવું કહીને જાણે હાયે કરીને તે કરવાનીની તેને ચેતવણી આપવામાં આવેછે. ખરેખર આવક જુડું નીરદોશ સારી કરતાં નરસી મીજે વધારે પાદ રાખેછ. પપાર અને લાડ તે જલદીથી જુધી જઈને માર તથા ગાલ તેને વધારે પાદ આવવા કરેછ. એક બીના બની કે તેની છાપ જે તેની પાદદાસત ઉપર જે થણીન હણકી પડેછ તે વખત જતાં તે દન ઉડી જતપછે, પણ તે થણ જરે તે બીના જે તેણે જે થલી તે કોઈ આગલ નહી કેહવા માટે તેને ફરઆવવામાં આવેછે તારે વધારે અનજીત પડેછ, અને થણું સુધી જુડસ રાતી નથી, તેજ હાલ હમણાંથી થયો, જુડું બેલકાથી બાલકેએ બનતાં સુધી આરકાવવાં અને લાલવાં જોઈ એ તેને બદલે તેને તે જુડું બોલવાનું એક નહીતો બીજે રસતે, જાણીમંઈને નહીતો અજણપણથી, શી ખવવામાં આવેછ, તેમ કરવાથી આપણને નહી ધારેજ ખમજુ પડેછ. જેનેથી આપણ નાહાસવા માંગીએછે તેજ આવીને આપણને પકડેછ, વાસને બધાંને કહી—કહી પણ કોઈથી વાતને જુધી રાખવાનું કાંમ સૈંકવું નહી, પછે તે મ કરવું ગમે એરહું પેહલી નમરે ફપદકાકક હોય.

શીરીન પણ બીમારી અજાણી હતી અને તેણે તેણીનાં સંકટેથી તેણીને અચોતીન પકડી.

ઉપલા બનાવ પછે બે દોવસમાં હુડો ચેહરગીર પોતા ને થેર આવયો. ધીનના નામદાર પાદશાહ નોશરવાન આરેલના વલર બેનિર-ચ-મેહરને ચેહરગીર ખાશ ર ફીક હતો. ચેહરગીરને તે વલરના મોઠો આશરો હતો તેમ ચેહરગીરે તેની જોણી નેકરી ખજની નહી હતી; અ ને એ કારણને માટે ચેહરગીર દરેક કાંમ બેનર-ચ-મેહરના હેકમ વજર જર્નહાર કરતો નેહતો. આ વખતે પાદશાહ નોશરવાન એનટીઆકનું પુરાતન ચેહર જીતી લીધામાદ તેજ ચેહરના પલાન ઉપર રૂખી નામનું ચેહર બાંધેલું જેવા ગયો હતો તારે બેનર-ચ-મેહરની સાથે ચેહરગીર પણ તે તરફ ગયો હતો, જાંહાંથી હાલમાં તેમણે પાછા ફરી ચેહરે મેદાપન આવવાનું હતો.

ચેહરગીર એક જખરો સેપાહ હતો. પાદશાહ કોખા દના વખતમાં તે એક શુરો સોપેહસાવાર હતો, તેપણ હાલમાં તે એણે ડેઝીને પોતાને ગમે તે વખતે લડાઈમાં ઉતરવાનું તેણે પસંદ કીયું હતું. તે ઉમરે પયાસ વરસાથી થણી આગલ વધેછે પણ કદાવર અને જોરાવર મરદ હતો, તેની દાદી અરધા કાલા અને અરધા સુફેદ બાલોની જાણે બહુ અને સુફેદ દોરાથી વણેલા સુફર ચારસા જેવી લાગતી હતી. તેનાં મોહુકાંને ઘાટ એક પાદશાહને છાન્ને તે લો હતો; અને ખરેખર તેનાં માળામે તેને જે નામ આપ્યું હતું તે મોઠો થયો તારે ચેહરોને જીતનારો બનયો

“અથવા ‘ચોરગીર’ હોયતો વાણેનો પકડનાર ધણે એવું જાણીનેજ આપયું હશે !

ચોરગીરની ઝોરત તેના નાના મેટા કેપુસરોને ન તમ આપતાં આ કુનપાંથી કુચ કરી ગઈ હતી, અને તે થી શીરીને તે નાના છાંછાને ઉધારતાં પોતાના પેદરનો મોટો પપાર બેંચી લીધો હતો. હવે જારે તે પાછો ઘેર આવેલો તારે તેનાં બંધે છાંછાંએ તેને બેટો પડ્યાં, અને દવનાં રીપાં સહવારને પોઠોરસે લીલાં યાંસ ઉપર સુરજની રોશનીમાં જે મીસાલે ચલકે તે કરતાં સરસ—તે બંધે છાંછા રાંચેનાં આંજી તેની દાઢીના બાણે ઉપર ચમકવા અને ચલકવા લાગ્યાં ! પણ છાંછાંએના પપાર પુરો યતાંજ જારે તે પેદરે તેમની હાલત વીશે પુછપરછ કીધી તારે બોલેલા વાંચનારી બાઈએ, કેપુસરોએ પોતાના બાપને થું થું વાતો કહી હશે બીજું ?

વારૂ પરચુદ્ધ હકીકત જાણવાતાં આ નીરરોશ માર વરસની નાની ઉમરનો સાચો છાંછા તરજ દીવસની વાત ઉપર શીરીનના ભરથારને પોતાને ઘર આવેલો પોતાના પેદરે આવગલ કેહવાને તે જુલી ગયો નહીં ! અને થુંદર શીરીને આપેલો દરાખને કુમખે કાંઠાં ગયો ! પછી વલી મોડાઈ આપવા કહેલી તે કાંઠાં ગઈ ! વલી રોજ કાંઈ કાંઈ આપવા કહેલું તે કાંઠાં ગયું ! શીરીન ઉઘલી દુઃખ ધઈ ગઈ.

“તે કોણ હતું ખરી પપારી ?” ચોરગીરે પુછ્યું.
“કોઈ અજાણો મરદ—મરદ હતો, મારા પેદર,” શીરી ને ધુનતે સાહેજવાબ આપ્યો. “હું વખારે જાણતી નથી.”
“થું કામ જણે તેને ?” તે બોલ્યો. “પછ કાંઈ કહીતો નહીં ગયો હોય ?” “ના કાંઈજ નહીં, બાવા,” તેણી બોલી; “ફક્ત તમારી સાથેને તે કામ હતું એજ તે કેહતો હતો.”

“શીરીનની સાથે તેણે ધણેજવાર વાત કીધી, બાવા છ. બાવા,—હું કહું છું તે સાંભળા ક્રે !” કેપુસરો વચે બોલી ઉઠ્યો.

“એવકુંક, થું વાત તેણે કીધી ! તે ફક્ત બાવાને પુછીને ચાલેતો ધણે. બીજું થું ?” શીરીન લગાર જુસે ધઈને બોલી.

“નહીં મને મારતાંના તમે—પછ તારે તમને તેણે મીઠાં શાનું કીધાં ?” તે ચાલક છાંછાએ પુછ્યું.

હુંદર ચોરગીરના મોટો ડોલા ઉંચે ચડ્યા, અને કાંસામાં સપડાયલી શીરીને પોતાનું સંકટ નિહ લીધું.

“શીરીન, થું એ વાત ખરી ! મારો લાડકો મેટો, મારી ગેરહાજરીમાં એ થું બનયું છે તે હું જાણતો નથી,” ચોરગીરે દેવગીરનાં બોલ્યાં.

હવે શીરીને પોતાને બચાવ જોયા નહીં. જુડું બે લતાં એકદમ તેણીને અંદરખાનેથી નખમ ધણે, અને હવે જુડું નહીં બોલવાના તેણે વીચાર કીધો. પણ તેમ કરતાં તે જ ભરમ આજ લગત તેણીએ હુણે રાખેલો તે બાહર આવેલો, એમ તેણીને લાગ્યું. તેપણ તેની ચોડીન પરવા તેણીએ કીધી. ગમે તે કાંઈ પણ હવે તે સાચુંજ બોલે હું નિહએ, અને તેજ તેણીનાં કદાચ અચવાના ઉંચા મારગ હશે એમ ધારીને આજ તુલીક છુપાવેલો ભેદ તેણીએ પોતાનાં પેદર આંગલ બોલે, કરવાને માથે લીધું. તેણી

પોતાને ગુફામંડીએ પડી, અને આંખમાં આંજી લાવી ને બોલી.

“પેદર, વાહલા પેદર, જે મારો ગોનાહ તમે માફ કરો તો મોહું.”

“આહ, છાંછા તું મને કોઈ નવા સંકટ માટે તઈ આપ થવા ફરમાવેલો. પણ ફેર નહીં, બોલ. હું ક્રોસમ તની સેટીને તામે છું.” બોલ, તું થું કેહવા માંગેલો. તું કેહેલો કે તું એ ગોનાહ કીધો, પણ હું એટલો યાતકી નથી કે મારેથી બનતાં થકી તે તારા ગોનાહથી તને છુટકા રો નહીં બચ્યું !”

“પેદર, કેટલી દયા ! કેટલી અને કેવી મેહરબાની ! અરે, હું તારા જોલમ કરતાં તારી મેહરબાનીથી વધારે કપાઈ જઈ છું,” ક્યકાં ખાતાં ખાતાં શીરીને કહ્યું. પણ તેણીના પેદરની મેહરબાની ખરેખર તેવીજ હતી.

“દીકરી, મારી શીરીન, બોલ, છીનખતી બોલ. મારે વીશે બેઠું કરો રાખ ના. જે બનયોતો ઉપાય આપણ કરી શક્યું.”

“વાહલા પેદર, ઉપાય ધાય તેવું નથી. અમેતો પરચી મુકાં જીએ ! કમખમત હું છાંછા, કે મારા પેદરને પણ જાણવા વગર મેં એ કામ કીડું ! અફસોસ, કેમ તું મારો એ ગોનાહ માફ કરી શક્યો ?”

“થું પરચીબી મુકાંજો ! કીક, તમે સુખી રહો,” તે થડો પેદર બોલ્યો. “પણ વાઈ, મને જાણ કે કોણ તે રાખસણે ? થું પદવી તે ધરાવેલો ? કાંઠાં તે રહેલો ?”
“અરે, કુખ ઉપર ડાંગ !” તે રડતી અને પસતાવો કરતી છાંછાએ કહ્યું. “જુલ મારી જોજ મોટીજ કે તે તું નામ કામથી હું નથી જાણતી ! ફક્ત તેના મેહરા ઉપરથીજ હું તેને જાણયું છું.”

“આતો તદન અનખ જોવી વાતો,” ચોરગીરે લગાર દેવગીર ધઈને બોલ્યો. “નામ કામથી નહીં !—વાઈ, પણ તમારા નેક્ર ધપાઈ એવી સામેતી થું છે તારે ?”

“સામેતી ફક્ત એકજ સામેતી તેમની અધુરી—એજ રીતે (નામ કામ વગર) ખરેખર અધુરીજ” શીરીને નવા બ આપ્યો, “અને તે આજે.” આજ બોલીને તેણીએ પોતાની છાતીએથી એક શેલ વીટાલેલું કાગળ કાઢીને ધુનતે હણે પોતાના બાપના હાથના આપયું. આ કાગળ તેમના નેક્રાણની અરસપરસની રાજપુત્રીની સહી સાખતું હતું. શીરીને પોતાની સહી બોલી કીધી હતી પણ તેણીના દગા ખેર ખરથારે પોતાની સહીને અડેલ પોતાના જલત નામ તું સીલન કરયું ખીજ. સાથે તેમના દસત નેત્રી આપ નાર બોલેલ સીવાપ ખીજ કાંઈનીથી સહી હતી નહીં.

આ કાગળ ખરાખર રીતે તમાસીને ચોરગીરે પોતાની એક કુખ ભરેલી તંજર પોતાની મેટી ઉપર કીધો, અને ચોડાવાર પોતાનું મોહું હાંકીને મુઠો બેસી રહ્યો. આ વખતે શીરીને પોકેપોક રડતી હતી, અને પેલો સાચો છાંછા પોતાના બાપની નંજરીક અજાણથી અને ધબરાઈ સાથે ઉભો રહી સંજોગ તમારો જોતો હતો.

“દીકરી, તારા ગોનાહ કાંજો મોટાજો, એમ હું કરી પણ કેહેતો નહીં; એમ કેહવાને માફ દેવ કરી રાખ્યે યતે નહીં; પણ જારે હું નેહું છું કે આ ગોનાહને માટે પરવરે

ગારે ને સળ તને કરીછે તે મોટીછે, તારે મને મોટા અક્ષ
સોસ સાથ માનવું પડેછે કે તારો જોતાહ ઘણી મોટીછે !
તું જાણતી નથી કે તું કોણની સાથે પરણીછે. તને ખબર
નથી કે તારો ભરખાર કેવી આસીયતના માણસછે; કેમકે
જે તે વીધે તને ખબર હોતો મેશક તું તેમ કરતે નહી.
પણ—”

પણ એવામા છુરી હોમાયે બારણું ઉઘાડી જાણવયું
કે એક શખસ સોપેહસાહાર શેહરગીરની મુલાકાત લેવા ચા
હેછે, તેવોજ એક નોકર હાથમા એક બીરેથો રૂકો લઈને
દાખલ થયો, અને શેહરગીરના હાથમા તે આપી ચાલતો થયો.

ખાખા ૬.

“કરે કાયરને થર, થરને કાયર કરાય,
કરે શત્રુને મિત્ર, હિમત એવી એ ધરયે;
અણગણનેતો જાણ, કરે પડિતને પથ,
કરે સાચને નહુ, નહુ ને કરે ખરેખર;
વળિ દાખીને હરણું કરે, ચિખાને ચિંહ મરણું,
શામજી કહે ચરિત નારીનું પંડિત રૂડ પારણું.”

શામજીબજ.

ફતવાની માયા ફતવાથી કળી છોડાવળ નહી એવી
છે. માયને દીકરો યા દીકરી હોય, યા માય દીકરા દીકરી
ને વીસરે એ કદાચન—જલકે કોઈબી વખત નહીન—
બને એવુંછે. ગમે તેટલું વેર બંધે બોરડુએ જવતું અને
જાગવું હશે પણ આએનરેહું “એજન લોહી” શ્વેષ્ટ, વેર
સખી જાયછે, અને બંધે દીલ એક થઈ જાયછે. એજ પર
જાણે ફતવાં જીવી માતાને નો કોઈ પણ ઇનસાનરૂપી, બે
રો હોય, વીસરે અથવા છોડી જાયતો તે થોડાજ વખતનું
હોવું જાયછે. ફતવાંની માયા એટલીછે કે તે ઇનસાન ને
તેને છોડી જવા માંજેછે તેને તે ઘુસ્તળ, તે વીચાર પેદા થ
તાજ, વશ કરી રહેછે; અને ખરેખર તેવીજ માયાએ ઘણા
નાશ્રમાન બેઠાએને પાછા કેકાણે આણ્યાછે.

ફતવાંમાં પેદા થઈને થું કરડુંછે તે ને કોઈ જાણતા
નથી તેજ ફતવાંને છોડી રેવેછે, આમ ને આપણ કહીયું
તો વહી કેટલી સવાલ નીકલશે કે ખોદાને માનનારા જા
તો ફતવાંને તણ દીધેછે તેઓ થું ખોદું કરેછે ! પણ એ
સવાલમાં કેટલી સમાઈ યા ખોટાડુંછે તે વીધે તપાસ લેવા
ને યા ખોલસો કરવાને આપણ હંધમાં ખોટી રહીયું
નહી, પણ એટલુંજ કહીયું કે જેઓ પરવરદેગારની જગતી
નીજ ઉમેદ અને આશામાં ફતવાં તણ રેવેછે તેઓ થોડા
જ—ઘણાજ થોડાછે; અને તે ખરા ધરમીએબી પોતાની
એ ચાલને મારે આપણા ઉપલા કપકાને લાડુ પડેછે, કે ફ
તવાંને તણ રેવતાં તેઓ જાણતા નથી કે તારે તેઓ પેદા
શા મારે થયાછે ?

“કોઈ ફરેછે નગન, કોઈ જડિયા જગોટા;
કોઈ સુઘવે શીસ, કોઈ વાજે લંગોટા.
કોના બયુવા એખ, કોઈ શીંગે કે ચોર્સ;
કરે ધરેધર ફેક, ન માયા કોઈયે મેલી.
કો મંત્ર નંવ કામલુ કરે, કરતા દારા ચીકડા;
શામજી કહે મોઝા લિહ કે, દેલી લાખોદીદમ.”

કવી શામજીબજ ઘણા વરસોપર આ મુજબ જોગીએ
વીધે કહી ગયોછે, અને આમજ ઘણાએ હજ પણ કેહતા
જાયછે. વળી તેઓ જોગીની જાદગી લેવેછે તે કાંઈ ઇશવર
જનનને ખાતરજ લેવેછે આમ વીચારવું તદન ખોટુંજ.
શામજીબજ આજાજ માતાનાં તેઓની તેમ કરવાની અવ
સથા ખતાવેછે. તે કેહુછે કે, કોઈ જુએ મરે તેથી, કોઈ
ગામના હાકમે દ’ડગો હોય તેના કુખને લીધે, કોઈએ કુકા
પડવાને લીધે યા કોઈ જાતના કરનને મારે, કોઈને તેમજ
મા જામે ગરીબીને લીધે વેચ્યા હોય તેને મારે, અથવા કોઈ
મુકદ્દસ દમડી ખાવાની ન મરે તેથી તેઓ “ખજાતકાર
ખાવા થયા” ! અને હજ પણ થાયછે. હવે ઇશવર-જન
ન કાંઈં ગયું !

આપણામા કેહવતછે કે “ફકીરને ફીકર નહી હોય;”
પણ આપણેજ જોઈએછે કે આપણી તરફના, અને તેમજ
બીજા સઘળેના, ફકીરોને કેટલો જાતની ફીકર હોયછે ! સર
વેમા પેટની ફીકર પેહલી હોયછે, તો જોકે ખરા ફકીરોતા
ઇશવર જનન પોતાનો ખોરાક સમજેછે. એવા ફકીરો
“દેશને ઉતાર” છે, તેઓ ગામની એક એજાછે, તેઓ તે
મના જાતબાઈઓનું એક છુંડું ફાંપે. તેમની હસતી એ
કદમ નાખુદ થવી જાયછે. તેમને ગામખાહર કાઢી મેલવા
જાયછે. ને બનેતો તેમની હાલત મુશ્કારી ફતવાની માયા
મા પાછા આપેજ કરવા જાયછે.

શેહરે મદાયનનું પાદર, પાદર નહી. પણ એક પાદ
શાહી મેદાન હતું. પાદશાહ-મેહમનની ખાતુ હોમાયે રૂ
ખીએને દરીદાવ અને લડાઈમાં હરાવેલા તે એ મેદાન
હતું. લોહું ધાંસ એક થુંદર યોધો મારી હોય તેવા આ
કારમાં સખી તરફ પંથરાઈ ગયલું હતું; જાણે કે લીલા
રંગની એક નયુનાદાર આદર કુદરત માનુએ પોતાને હાથે
પોતાના તાના ખાલકોની આપહુદગીને મારે હસતે મેહર
પાંથરી હતી. ઉપરથી માહુતાખું ચાંદરણું પુર રોશની
માં પરકાશી રહેલું હતું; અને વાંચનારી ખાતુએને યાદ
આપવી જાયછે કે એ ચાંદરણું આપણી વારતા શરૂ થઈ
તે રાતનુંજ હજ ચાલવા કરડું હતું. પડો પવન, ખુશ
નામા તદેરસતી ઘણીજ સસતી ક્રોમતે આસપાસ વેયં
તો હતો,—ક્રીમત ક્રૂત છુટીઘવાઈ ઉંચી ખજુડીનાં આ
ડોમાંથી નીકલતા પવન સાથેના ઝોનો આવાજ હતો !
સાતની અડધી ઉપર ઉમર પસાર થઈ ગઈ હતી, તોપણ
હજ જાણે ઇનસાનના અવડતો જીવ હજ પોતાની ઉમેદ
નાં લોભી કામોથી પરવારેલો નહી રોય તેમ કેટલી કરડપ
ર સાથ આવાતો હતો; અને તે સાથ કાંઈં દુર નહી હતો.

મેદાનની એક ઉંચી ટેકરી ઉપર એક લાકડાંનું છા
પડું તમરે પડ્યું હતું. તે કાંઈ મકાન જવડું મોટું નહી
હતું, પણ એક કે બે માણસ વાપડી શકે તેવું હતું. તે
ને ક્રૂત એકેન કરવાને હતો, અને તે સીવાય તે છાપડાં
માં આવાજને બીજો કસો મારક હતો નહી. છાપડાં
ની જમણી ખાતુએ થોડાક નાના છોડવાએને મારી સં
ભાલથી ઉધારેલા અને તેમની આસપાસ યુવડની વાડ ક
રેલી હતી. ડાબી ખાતુએ એજ મુજબની વાડથી જલવે
લું એક પાણીનું માણસ અને લોટો રૂકેલાં હતાં. પાસે
બીજી પુરચુટણ બીજે સાથે લાકડાંના કેકડા અને કાંટીઆં

નો એક જ્યોત્સના ઝીલેલા હતા. અને એ સીવાય તે જુદાં ની બાહર ચાંદની રોશનીથી જે કાંઈની દેખી શકાય તે બીજું કાંઈ ન હતું નહીં.

આ છાપડાના દરવાજા બાહર લીલાં ઘાંસની ઉપર બે શખસો પેઢેલા હતા. આ બંધે શખસોના ચેહરા, દંડ, પોશાક અને વાતચીત—એ સરવેમાં મોટા તકાવત પુરત માણુમ પડી આવતો હતો. તેઓમાંના એક કે જે દરવાજાની ઘડીન નજીકનો હતાં મેઢો હતો તેનું મોઢું લેવાઈ ગયલું; ડામાં ખેસી ગયલાં અને ખાડા પડેલા હતા. તેની આંખ ખાડામાં ખેસી ગયલી તોપણ મોટી અને ચલ કરતી હતી. તેની દાડી લાંબી મુરદે રૂંચેલી હતી, પણ તે જાણે વજાડી હોય તેમ ક્રૂર તેની ઉપડખીને જડાઈ રહેલી હતી; અને તેના ગાંઠા મોઢા હોવાને લીધે તેનાં કાંઠાં મેઢામાં ખેડેલાં દેખાઈ આવતાં હતાં. માથું એક મુરદે પેડી કાને દંકાય તેવું ટોપીથી દાકિલું હતું, અને દેવપર ગયલાં તે કમર સુધી એક જાડો મુરદે કકડાં વીરડાં લેતો હતો. પગો—અથવા કમરથી તેનું આપણું બદન થાથી દાકિલું છે તે જે તમે જાણવા અને જોવા માંગો, એ ક શ્રમ જરૂરી લગાડ સીવાય તેના સીંદાઈ સરીખા કાલા અને બરાં સરીખા પાતલા પગો વીના તમે જાણી શકો નહીં. તેનો પોશાક પુરો કપડામાં ફાટાં છુટાં ખાસડાંની એક જોડ તેની આગલ પડેલી હતી.

બીજો શખસ તેથી તદન જુદીન દેખાતો હતો. તે આંગે કદાવર અને નમજીત ગાંઠ નબરદસત પેહલવાન સરીખો દીસતો હતો, અને જોકે તેને દાડી હતી નહીં તો પણ દેખીયા એટલાતો મોટા અને ચુકાદાર હતા કે દુરથી તે તેમને કોઈ દાડી સરખાન લેતો. તેનું માથું જો હતું અને કપાલ પેહોલું હતું, તેના ચેહરાયર સાદાઈ અને લેવાઈની નીશાને નજાની હતી, અને જે તેનું મોઢું કોઈ નજીની દેખાડવામાં આવેતો ખચત તેને મોટાં બા પગો અને નરમ મીઠાંને નજાવવામાં આવે. તે બીજાની ૩૦ વરસની વયને હતો, જોકે તેનાં કદ ઉપરથી તેને કોઈ પચાસ કરતાંબી ઉપર ગણવા ગણે. તેનો પોશાક ક વલી તેનાં કદ જેવાન બાકડતો હતો. કીરમજ સકલા તેનાં દગલો શેનેથી છુટાં સાધનો તેનાં બદનમાં ચલકતો હતો, અને માથું મોઢું હતું તોપણ તેવીન સુંદર એક ટોપી પોતાના હાથમાં હોલવતો તે મેઢો હતો. તેના પગ ચુકાલ આગલથી નાગા હતા, પણ નવા સુધી તેઓ જુદોપી દંકાયલા હતા.

આવી રીતના આ બંધે શખસો પેઢેલા હતા. તેઓ કદામ પુરતનાન આ દેકાણે મેઢો હોય એવું તેમની નીચ લી વાતથી આવણને માણુમ પડી આવેલે; કેમકે જો પેઢો ઉતરી દાડીવાલો જુદો તરેહવાર વીચારો પોતાના મનમાં મેઢાવતો હાથમાં ધરેલો તસવીરના દાણા ગણતો નીચી યુ ડીએ કાંઈ બડબડ કરતો હતો, તારે આ જવાન શખસ શ કમદ અને ફેકમદ ચેહરે કોઈ જાતની છુપી રીતે રાખ તો હોય પણ તેની તરફ પોતાના હોલ કરીને ડીકી રહેલો હતો. મોઢાવારમાં તે પીરમરદે પોતાનું નાનું મસતક એકા એક ઉમક્યું, અને તેથી નિરૂપી વેગલાઈએ તે જવાન મરદ

મેઢો હતો તાંહુથી પોતાના પાઉપર ખડો ધઈને તે વાંકો વ લખો, અને જમીનને ખેસો દેઈ નીચે મુજબ ખોલવા લાગો. “નમસ્કાર, અમે પોતનરમ બાવાજી, નમસ્કાર!” તે મોલ્યો.

“હાઆ!” પોતાનું માથું લગાર વધારે ઉંચું કરીને પેઢો પીરમરદ પોકાર્યો.

“અમે ફરીંગોના ફરીર, એકલા પોતાના તું ફરીર, દેશેદા કુદી વલતો હતું આને તારી હજીર આવી લાગે છે. દેશેદાના એલખાઓ” મેં હીર જોઈ લીધું છે, પણ જરે મેં સાંભલ્યું કે તે સરવેને મેં ખેસા કે એવું એક અનદીક અવાહીર મેદાપનના નમજમા પડે છું છે તારે હું રખડતો રજવતો, ધાકેતો પરાકેતો, મારેતો અને મરેતો તારો નમદીક આવો ઉભોછું. એક વખત હું તારી મોલાકાતે ગઈ કાલે આવેલો હતો, પણ તારી મેલાય ધશે નહી; મેં સાંભલ્યું કે રાતે બાર વાગા સીવાય તારી મોલાકાત દહી પણ થઈ શકતો નથી, તારે મારી હું બેચીને આને આ વખતે મેં ઉત્તમરો ખરીદ્યાછે. આવ તાનેવાર મેં તને એવી હાલતમાં જોયા કે જમા ખરેખરા ભગતો—પોતાના ભગતોન માણુમ પડે છે. એ કારણસર ધણેવાર ઉભો રહેતાં જરે હું ધાકેતો તારે મેઢામી કરીને આવેલે છેરે મેઢો, તે મારે ખૂંધી માણુછું. હવે તું હું આ રજીમદ ઉપર તારી નેધાહ ફેવ, અને જે સંતાપના તાપ થી હું તપેશો છું તે તાપથી મને મોકલો કર.”

“કોણ દેશ તારું છે, ને કોણ નામ તું ધરાવેછે?” તે પીરે પોતાના મેદરકાર કોલા તેની તરફ ફેરવીને પૂછ્યું.

“યુના માઈ” દેશછે, અને ફોલકુસ નામ માઈછે,” તે પારકાએ જવાબ આપ્યો.

“શું મકસુદ તું ધરાવેછે?” તે પીરે ફરીથી પૂછ્યું; પછે પુરતન મોલો ઉઠ્યો, “પણ આહુ, હું સમજાયો. જવાનીનું જરે તારી નખાનમાં છે. જવાનીનું લોહી તારી રજેરમમાં મોલે છે. તું તારાં સુખની શોધમાછે, શું નહીં!”

“મેદક, અમે પોતનરમ સાધુછું.”

“પણ તે સુખ શું? પદસાની—” તેના ચેહરા તરફ લગાર ડીકી ડીકીને જોઈને તે સાધુ મોલ્યો, “પદસાની તું નરર નથી, કેમકે પદસી તારી મોલામ છે. તું એક જુદાં સુખની પૂછે છે, હે!”

“બરકડ?” પોતાનાં દેહમાં લગાર અજાપથી અને પાસતો રાખીને તે યુનાનીએ કહ્યું.

“અમે મેદા ફોલકુસ, તારી જવાની જે સુખ પુરે છે તેની શેકડની કોરોશમાં ધુલ જલવાની. તુંને શોધેલો મીન જીનહાર જલવાર નથી. ખેલેતો તેથી તું અડધી પડીનું સુખ ભોગવવાનો નથી. કોણ સુખી ધણે છે તે સુખથી કે તું તેને શોધે? મોટમોટાં દેશો તેની ખજીમાં દમાં કતા ધયાં છે. મોટમોટા પેહલવાનો તે મેલવવાની લાલચમાં નાશ પામ્યા છે. મોટમોટી પરખાઓ—પણ દુર કાંઈ જાય છે? તારાં યુનાનની તવારીખ કેવા દા ખલા આવે છે, તે યું તું નથી જાણતો? પુરાતન રૂમના રા અજો રાજ મોહી મેસી રાખતના કખતમાં દેશની લગા અમાપી તે શા મારે? આ વખતેપણ ધ્યાનેબી એક વખત એવાન રાખતો દેખાડેલો હતો. એવું છે, એ સુખ

માટે ઘણા માતબર અને મનશુભ પરવાનાઓ જાન ખોલી ગયાં છે તારે તું શું બચી નવોનો ? — છોડ છોડ એ વી ચાર તારાં મનથી રૂંદ કર.

ફીલકુસે યુનાની પોતાની સઘલી આશા આ ભાશ છુધી ફેકેટ ગયલી સમજ્યો, તેનું હોહી ગરમીથી સરદી માં બદલાઈ ગયું, અને નજોડે તે બાહુર દીસતો હતો તે વો તે ધરધર ધુનવા લાગો. ન મેલવવાની તે ખાહેશ માં હતો તે કદી તેને મલી શકતાર નથી અને મહે તો તે થી મુખ ભોગવવાની તેની આશા નકામી છે એવા આ છુધાના સમુદ્ર સાંભળતાં તે હારી ખાઈ જાય તેવો રે ખાશે. તેને એકદમ વીચાર ગયો કે આ નગા પુરતજ છોડી જાય; તોપણ લગાર વધારેવાર વમાસીને પોતાની નજાન તેણે એકવાર ફરીથી ચલાવી.

“અચ્છે બોનગ, એઓ આ મુખ મેલવતાં નાથ પા મયા છે તેઓ તો પોતાના બુરા લખ અને સવલાવને લીધે ફનાઈ પામયા છે. હું કાંઈ તેવી ધારણા રાખતો નથી. હું તો મારો ખરો પપાર આરામાં આપીને તે મુખ ખરી દવા માંડું છું.”

“ફીકે, ” તે બુદ્ધ બાવાએ કહ્યું; “પણ કદાચ તે મુખ પોતેજ તારો કુશમન થાય તારે ?”

હુધ્યાં વલી ફીલકુસે વીચારમાં પડ્યો. વાંચનારી બાનુએ ફેલવાની કાંઈજ નજર નથી કે ફીલકુસે યુનાની દેશેદેશ ભટકતો એક બધરી મેલવવાની શોધ કરે છે. બધરી તેને ઘણીમી મલી હતી, પણ જેવી તે માંગતો હતો તેવી બધરી તે ફેડેથીમી મેલવી શકશે ન હતો. તેને થણે કેકાણેથી ઝોરતોની બદી સેવાય બીજી તેમની તારીફની વાત થોડીજ સંભલાતી હતી. તો એકે ઝોરતની ખુબીતો તારીફન નહીં થઈ શકે એટલી બધી છે પણ એવામાં તેને કોઈએ ખબર આપી કે મેદાયનમાં નંગલમાં રહેનારો બુ દો ઘણે દેશ ફરી આવવો છે તેથી કદાચ તે કોઈ ખરી પાક દાખાની ઝોરતને એલાખતો હશે. એ ઉપરથી તે હાઈ આં આવશે તો ખરો, પણ તેને મોઢેથીમી ઝોરત તરફના ધીકારના એવાનગાંડો વીચારો સાંભળવા તેથી ફીલકુસની આશાને તદન ભંગ થઈ ગયો.

“મેટા, ” તે પીરે ફીલકુસને તાપે થતો નિહને બોલ વું ખરી રાખયું; “મેટા, ઝોરતજાત મેવફાઈ, કુનયાંને તે એક મોટી પીડા છે. તેને લીધે ઘણાઓએ પોતાનાં ધર ખાર, રાનપાટ અને છ'દમી ખોલપા છે. કાંઈ સંકેડો ઇન સાનજાતીનાં કુખોમાંનું તેઓથી એક કુખ છે, અને સરવે કુખોમાં તેઓ સઉથી મોટું કુખ છે. તે કદી પણ સારાય છાનો એક અંશથી ધરાવતી નથી. એક થોડો થણો માર ખાવા છતાં, એક કુતરો બે દીવસ છુધો રહેવા છતાં, યા એક નોકર બે પગાર કપાવા છતાંમી પોતાના ધણી તરફ વફાદારી બતાવે, પણ એક ઝોરત સંધી પાંતીના લાડ મે લવવા છતાં પોતાના ધણી તરફ મેવફાઈ દેખાડે છે અને પા હાડ નવાઓનાં દેલ ભાંજી નાખનાર મીણું પુતળું બી છું કીયું, જે ઝોરત નહીતો ? તે નરમ છે, અને તેથી કડ છેને તે નરમ કરે છે; તે મોણુ છે, તેથી હીમતવાનને તે મોણુ બનાવે છે; તે સુદે (ગોર) છે તેથી લાલ લોહીના બાહુરોને તે સુદે (કીક) બનાવે છે !”

હુધ્યાં વલી પેલા નખરા યુનાની તરફ તેણે નજર ફી ધી, અને જાણે છેલા સમુદ્ર તે તેને ખાતરન બોલશે હો ય એવો શક લાવીને તે પાછો થ'ડો ગાર થઈ ગયો. તેની નાડી એટલીતો મેશથી પાલી, અને છાતી એટલાતો આ વાનથી થપકવા લાગી કે જે આ છુધાના કાંનની સાંભળવા ની સક્તી થડપણને લીધે એાહી થઈ ન હતેતો તેણે ખા તરીથી સાંભળ્યું હતે કે નખરદસત દેખાવેનો ફીલકુસ એક બયાં કરતાંમી નખરો થઈ ગયો હતો !

“વાંધે જેહાન પડેલા એક શખસને બચવાની ઉમેદ હાય, જહરી તલવારની અણીપાલી ધાર ઉપર ગરદન રાખ નારને છ'દમીની નેતને પાછી ચપકવાની આશા હોય, હો નખરા ઉંડા ખાડામાં પડેલાને માફીની કદાચ આસા હોય, પણ આ સરવેથી નાપાક રોનખમાં પડેલાને બચવાની કાંઈ આસા છે ? હાયે કરીને જાન આપવા કોણને ગમે છે ? અને હાયે કરીને જાન કારે અને કેવી બાબતમાં અને કો છુધી અપાય છે ? ગમે તે શખસ ગમે તે વખતે ગમે તે બાબતસર આપે પણ એક ઝોરતવા કાંસામાં પડવા થકી પોતાને જાન ગુમાવવાનેતો મુરખમી રાજી નહીં થાય !”

“ઝોરતની છ'દમીજ નકામી છે ! ઝોરત ઉપર વોસ વાસન મહે નહીં ! ઝોરતોને માટે મુખને હીસી થણોજ કમતી છે !”

બુદ્ધો સાધુ પોતાનું ઝોરતોની બદગાઈ બાળેનું છેલું બોલવું પુરું કરે નહીં એટલામાં “આ બે લીડીના શખરો જુકડીના પાછલા ભાગ આગવથી તેના અને યુનાનીના કાં નખર પડયા, જેથી એકજ વખતે તે બંધે નણા અનખ થઈને તે આવાજ કાંઈથી આવશે તેની શોધમાં આસપાસ એવા લાગ્યા. તે શખરો ફીલકુસનાં કાંન ઉપર પડતાંજ તે ના મેહરોના રંગ ને લાલીપરથી સુદેઈ ઉપર આવ્યો ગય. હો ચ'દરમાની રોશનીમાંથી પડતો હતો તે પાછો રતાશ પ કડવા લાગ્યો, અને મોટી ઉલટથી તે બોલનારે જાણે તેને એ'ચશે હોય તેમ તેની શોધમાં તે જુકડીના પાછલા ભાગ આગવ ગયો. હુધ્યાં તેણે શું જિયું ?

એક જવાન ખુમમુરત મરદ તે કેકાણે ચરોપાટ પ ડેસો હતો !

બાળ ૭.

“ધૂનતી મંદિયાની તેહ,

આસિ કમી હરિમંજી સ્નેહ;

કુશુ ધિરન આપેછે બહુ,

બે મોસામાં મુલુએ મહુ.”

નરમદાઈકરની “શકમીણી હરણુ.”

યુનાની ફીલકુસે અધીરાં દેલથી એક મુંદર જવાન છેા કરાને સારા મોશાકમાં ભર હુધ્યાં હોય તેમ મુરતો જુકડીની પાછલી બાજુએ નેપો. પવન ઘણેજ ધ'ડો વાતો હતો, અને આહાવાની રોશની આકાશ ઉપર વાદલાંજ એકાએક અટી આવવાથી લગાર બુમ થઈ હતી, અને હ મણા વરસાદ પડશે એવી નીચાની માહુમ પડતી હતી. પેલા પીરના ફરમાવાથી ફીલકુસ અને સાધુએ તે ન

વાન છોકરાને તેની નગાએથી ઉચકીને સાધુની જુકડીમાં લઈ ગયા.

આ જુકડીમાં એક ઝીના દીવા બલતો હતો. થોડીક નંબવી ઝીને ઘણીજ સંભાલથી આસપાસ ગોઠવેલી હતી. ત્રીજે એક કાલે કકડા નગીનપર પાંપરેલા હતા, જે પેલા સાધુનું બીછાણું હોય એમ લાગતો હતો. એ કાલે શીશા એક અભરાઈ ઉપર ઝુંકેલા હતા, અને તેમની પાસે થોડાંક મુઠીયાં સીવાય તે ફેકાણે બીજું કંઈ હતું નહીં. તોપણ એક ખુણામાં કાંઈ ઝીન છુપી રાખેલી ફીલકુસની થોપક નગરપી અધારામાં રહી નહીં. તેણે તે બિંદુ હતે જવાને તેણે તેણે કકડા કપડું ઢંકેલું હતું.

હુધ્યાં તે નવાન છોકરાને પેલા પાંપરેલા કકડા ઉપર ચુવાડીને છુટા સાધુએ ઉપલી આટલીઓમાંની એક લેઈને તે છોકરાનાં નાક આગલ થયી; પણ તેથી કાંઈ ફાપ દેવા ધપાયા નહોતા, તારે વલી બીજી આટલીની આ નમાશ કરી, અને તેથી જારે નીચકલન ગઈ તારે પોતાનું નાનું માથું ચીંતાતુર નગરે હીલવતીને પેલાં મુઠીયાંઓમાંની એક સોરી પથરાના એક કકડા ઉપર ધસીને તે છોકરાનાં નાક આગલ થોપડી અને ફરીથી બંધે આટલીઓ મુઠીયાંમાં પાડી: પણ અરે, ફરક તો કસો લાગે નહીં!

એટલું બધું તે શું હતું? શું તે ખુબસુરત છોકરો ખરણ પાંપરેલા હતો?

ના, તેની નાડી ચાલતી હતી, તેની છાતી ધબકતી હતી અને તેના દમ નેશામાં આપજાવ કરતો હતો.

“હું બહુતો નથી કે એ જીવી શકે,” તે સાધુ બોલ્યો; “એની નાડી એકદમ બંધ પડી નથી.” આમ બોલીને પોતાની છુટી નગર ચુનાની ઉપર ઉચકી.

અને ખરેખર તેમજ ધણું. થોડોવાર નહીં ગયો એ દલાખતો નાડી ચાલતી અટકી પડી. છાતી ધબકતો બંધ પડી. દમ ચાલતો મુપ થયો.

પેલા નવાન ખુબસુરત છોકરો ખરણ પાંપરેલા હતો, એવું સાધુ બાવાએ જાણ્યું, અને ધંજીર મેહરે ફીલકુસ તરફ જોયું.

“શું તારે કંઈજ આશા નથી?” તે ચુનાનીએ પૂછ્યું.

“છે, છે, પણ એકજ; અને તેથી પોતાની અસર કે કામજ નજાણે એવા એક ઉપાધનની આશા છે,” આમ બોલ્યું તે તે જોયો પોતાની જુકડીમાંથી એકદમ બહાર નીકળ્યો, અને ચુનાની ફીલકુસને તે વીથેની ખખર દીધા વીના આ ગળ ચાલ્યો.

ફીલકુસ આ જોતીની સમગ્રી હીલચાલ જોવા અને જાણવાને ધણેજ ખતી હતો, માટે આ નવાન છોકરાને જોતાના બીછાણાં પર પડતોજ નાખીને તે સાધુ નહીં જુએ તેમ તેની પુકે પુકે ચાલ્યો.

“શુભનાર, મેટી શુભનાર, વગર ભેટલે, વગર ખલલે, વગર ભેલે તું જતો રહી; તારા છુટા બાપને છેલી નગરેથી નવાજશે નહીં! અકસોસ કે લોભના હું પડશો અને ખારી મુંદર છોડીના જોતાના બીછાણા ઉપર મલવા પાકુ નવેલી ગયે નહીં. હું જાઉં તે આગમજતો તે ખરણ પાંપરી હ

તી! આહ, કેવી તેણીની ખુબસુરતી હતી! અને જાણે—આહ, એ કોણ?”

એ સદાગરી રૂખાવના આશરે ચાલીશથી પુન્યાસ વરસની ઉંમરના એક ખરદ. મહાદંનના નગલમાં બડી બા મહાદંને વખતે ફેરેથી થાકેલો પરફેલો આવીને એક ખજુડીના આડની તલીએ મેઠો હતો. કોઈ જાતના ગંજામાં ગી રૂતાર હોય તે મીસાલે મેસીને તે ઉપર મુજબ ફરીવાર કરતો હતો, તેવામાં પાસેજ એકે બીજા આડ નીચે એક મુંદર મેહરાને હુંધાતો તેણે જોયો, અને તેથી તુરત તે ચમકી ઉઠ્યો.

“આહ, એ કોણ? અરે, ખારો પોતાની શુભનાર છે એવો! ખોલ, એ હુંધ્યાં કાંઈથી આવી! અને જીવતો વળી! એ હુંધેલે, એને હુંધ કોણ લાવ્યું? શુભનાર, ખારી મેટી, શુભનાર ખારી!”

અને એ રીતે પોતાની ખરણ પાંપરેલી મેટીને જીવતો ધપલી જાણીને આ દેવાને ખરદ પેલાં આડની નગરીક ગયો. પણ તાંઈ તેણે શું જોયું? એક મુંદર મેહરાની જવા ન આવતને બદલે તેવીજ કીસમના એક ખરદ તેણે દીધો. થોડોવાર તો તેના હોશ ફેકાણે રહ્યો નહીં, પણ વલી ફરીને નગર દેવો તેણે જોયું તો આ નવાન ખરદ નહીં પણ એક આરતજ તેને જાણજ પડી. શું તે ખરેખર તેની મેટી જ હતી?

મુંદર દાલા સીપાહી સરીખા ફેરો છુટા તેણીના એ હોશ ઉપર પડેલા હતા. એકે વખત આંમદાને હતા તોપણ તે કેશોના ચલકાટ એટલીતો દીપક ખારતો હતો કે વલી તે નાનનીનીની ખુબસુરતીમાં તેથી આર વધારો થતો હતો. કુંકા કપાલ ઉપર, ગરદન ઉપર, ફેરમજ—અત્યાસ સરખા ઉપસેલા ગાલો ઉપર, અને અંજાર સરખી લાલ ધુપડી ઉપર તે રોનેરી કાલા નાંગોની લટોની લટો મેદરાર પ્રકેલી હતી. તેમની એવી અધારી કાલાટ હતી કે તે આગલ કદાચ અરેખાઈથી કાલી નાંગણ, પા હજમાનની સીંધણું પણ ડોલા કકડાવે.

પણ આ મેહરો કેવી અને ફેરલી ખુબી ધરાવતો હતો? નાના કપાલથી તે ઉપર મુઠી તેણીનું સર જાણે એક કુખડું નાલીપર હોય તેવું દીસતું હતું. તેમ નાલીપરની લગલગ તુરતજ નગરીક એ આથી કમાનતા ખુનખાર તીર માફક તેણીનાં જવાં વાંદાર મેહરાબની પેઠે સામા સામી હરીફાઈ ચલાવતાં હતાં અને આહ! એજ એ ખુનખાર તીરના કારી જખમને રૂબનાર, તેજ તીરોની બરાબર હેઠે, એ આજે હયાતનાં ચશમાં ખીસા રોશન ચશમ, (એકે આ વખતેતો તેણી હુંધમાં હતી, તેથી તે ઉપર એક ઝીના પરડો ઓઢાડેલો હતો તોપણ) એક કામના જુરખા માંથી પોતાના ચમકારા ચમકાવતી હતી. અને આ દેવને યાદક પમાડે એવા ચશમાંઓની વચોવચ એક ચીનાઈ સોનાની નાની પળ ઉંચી ટેકરી તરીકે મુંદર નાક આવેલું હતું, જેમાં એ એવા રસતા હતા કે જે વારે બદલોઈ નીકળી જઈ ખુશખોઈ પેવશ થતી હતી. પણ નાકની નીચે શું હતું?

આ ચીનાઈ સોનાની અણીઆરી ટેકડીની નીચાણમાં એ લાલ દરવાજા દીસતા હતા! આ બંધે ખુશખોના મુંદર દરવાજાએ એકે એકેજ સામ ઉંઘાડા હતા તોપણ તે

આ વારે અંદર શું છે તે જો કોઈ જાણવા માંગેતા આ પર વાલોને શરમાવી નાંખે એવા હોઠાંમાંથી રોશની ખીસાલે મલકતાં મોતીઓનું એક શેહર દેખાવા વીના રહે નહીં ! અંખમાંના દાંણા જે રીતે કે નહીં - લીધેલા કુદરત દેખાડે છે તેમ ખીસાલના આ ઝીના ખુબસુરત દાંતો ખીડેલા દરવા જાણેના નાની કાંઠે વારે દેખાતા હતા.

પણ આ હોઠાંથી દરવાજા બંધ હતા તેનું કારણ એટલું જ કે તે મોતીના શેહરને અંખીર, જેનું નામ મેલુલ હોય છે તે ખાખમાં હતા, અને તેથી જીવ અંખીરના ઇં નસાક જે જીવલુલ સરીખો હતા તે આપણે જો આ વખતે જાણવા માંગીએતા નહીં બની શકે એવું હતું. હવે તારે અંખીરનાં શેહરને સુધી આગળ ચાલીએ.

શું અજબજાબ જેવી વાત છે કે આ સુંદર મોતીનાં શેહરની સરોવર નીચે એક કેરમળ અંજીર જાણે પુકેલું હોય તેમ ઘુસડી આવેલી હતી. અને એ અંજીર સુધી આગળ ચાલતાં જો કાંઈથી મીઠા દેખાવ દેખતા તે સુંદર રૂપાની માટીનું એક મેદાન હતું ! એ પછેના બાકીના ભાગ તે સુંદરીના પોશાકથી ધંધાપણે હતા.

પોશાક તેણીના તેણી જેવા જ ખુબસુરત અને હંમેશા હતા, અને ઉપલા સોદાગર મરદને અજબ એક લાગુ કે તે પોશાક પણ તેની બેટીના સરખો જ હતા !

હવે એ રીતે ઘણો વખત શુધી તે સુંદર મેહુરો જોવા બાદ પેલા શખસ પોતાની વધારે ખાતરી કરવા માટે તેણીને ઉઠાડવા જતા હતા તેવામા તે ખુબસુરત નાનની પોતાની હુંધથી મેદાર થવા લાગી, અને આંખ ચોલતી કાંઈ કાંઈ બંડગીર. પેલા સોદાગરે જોયું કે તેની હાજરી કદાચ ખલલ થશે માટે પાસેનાં ઝાડને એકે તેને તે ભરાઈ ગયો, અને આઠસતેહ આઠસતેહ જરે પેલી જવાન નાનની હાશમાં આવતી ગઈ તારે ધીરે ધીરે તેણીને તેણે નીચે ખુબજ ચોલતાં સાંભળી.

“અરે, હું કાંઈ આવવી છું ! અને હુંધમાં કોણ લાવ્યું ? આહ ! કાંઈ છે મારો પેદર !—અરે ! મારો પેદર અને માદર અને મકાન કાંઈ છે જ ? હું તો એ સંધાં વગરની છું. મારો કોઈ ખેશી નથી. અને તો મારા પેદરે પોતાનાં ઘરમાંથી કાઢી મુકી છે. મારી માદર તો આજ પાંચ વરસ થયાં કોઈ જગ્યામાં જીવ થઈ ગઈ છે. મારાં એ શીએ—હું ! કોઈ નહીં પણ કંઈત એક જ ખેશી માડે. હું હુંધમાં મારી મેલેલ આવવી છું તો. મારો બાપ, મારો ઘાતકી પેદર—”

“અરે નહીં, હું ઘાતકી નથી મારી બેટી ! મેં તું જોયે છે તેમ તને મારાં મકાનમાંથી કાઢી મુકી નથી. હું તો તારી માંગની બખર સાંભળીને તારી મોલાકાતે ગયો, પણ શેહરે રૂબીએમાં અને તારી છુટી મનાઈએ કહ્યું કે તું તો મરણ પામી હતી અને તને તો હું જઈ પુણ્ય તેની આગમનની દેકાણે પોંડામાડી હતી.—પણ અરે ! શું કામ મારી દુન્યા છે ! તુંને તો હું મારી પોતાની આંખે સાલ અને સુંદર, તારાસત અને તર મારી નજીક જોઈ છું !”

આ ખુબજ પેલા સોદાગર ખજીડીનાં ઝાડ તલેથી ભરાપણે નીકળી આવેલો અને ચોલેલો; પણ જોઈને અજબ થયો પોતાની બેટીને ચોલેલખવાથી તેને ઉપજ તે કરતાં કાં.

ઈ સેંકેલો વખત વધારે અજબ થી પેલી સુંદર નાનની ને એક અજાણ્ય મરદને તેણીને બેટી તરીકે મોલાવતાં સાંભળી ને ઉપજ.

“સાહેબ,” તેણી મોલી “તમે કોણ છો તે હું જાણતી નથી. મેં કોઈ પણ દીવસ તમોને જોયા નથી. મારી અને તમારી મોલાકાત કોઈ પણ દીવસ થઈ નથી. તારે શા ઉપરથી તમે અને તમારો બેટી તરીકે મોલાવો છો ? મારો પેદર છે, પણ તે તમે નથી. હું કોઈની બેટી છું, પણ તમે મારાં પેદર નથી. અરે, સાહેબ, બાપ મારો તમારા જેવી મેહુરમાન નજરે નથી. તમે અને અમરતો પેલા યાપકે કે, શા ઉપરથી એટલી મેહુરમાન નજરે અને જાણે એજાખતા હોવ તેમ મોલાવો છો ?”

“વાહલી બેટી,” સોદાગર આગર મેહુરે ચોલેલો, “ના પાડપાથી તું અને જીવવાની નથી. શું હું તારો પેદર નહીં ? શું તારું નામ મારી પમારી બેટી. જીવનાર નથી ? અને હું તારો વહાણો પેદર નરીમાન, અને તારો માદર તું નેકનામ નામ શેહરીન નહીં હતું ? ઉઠ, ચાલ મારી સાથે મારી વાહલી જીવનાર—”

“સખર, સાહેબ,” પેલી નાનનીને જવાબ આપેલો; “જીવનાર તમારી બેટીનું પાક નામ હશે, પણ અને લોકો જીવનાર કેહતા નથી. સોદાગર નરીમાન તમારું નામ હશે, પણ મારા બાપનું નામ નરીમાન નથી. શેહરીન બાપ કદાચ તમારી ખીરત હશે, પણ મારી માદર તું નામતો જીવેલો.”

“બેટી કોઈટમા વખત ગુમાવેલો સાડે નથી. ‘શું’ તું સંકુળ ના પાડે ? અરે આંખ કરવાને મેં તને શું સખજ આપેલો ? મેં કોઈ દીવસે તને કુખ દીધું નથી.”

“પણ સાહેબ, તમે અને જાણખતા હોવ તારે અને કુખ દેવાનો તમોને સખજ મહે કે ?”

“પણ તારે જો હું તારો પેદર નથી તો કોણની તું બેટી છે ?”

“હું એક એવા બાપની બેટી છું કે જે અને પોતાની બેટી ગણેતા નથી.”

“ખચીત તેવો હું તો નથી.” સોદાગર નરીમાને વીચાર્યું “શું તારા બાપની ઇતરાજી તને તારું ઘર છોડવા ને સખજ હશે ?”

“શું તારે તું પાછો તેની નજીક જવા માંગતો નથી ?”

આ દેકાણે પેલી અજબજાણે પોતાની મશામતીઓ કીધી. તેણીએ ઘણો વીલમ સુધી જવાબ આપેલો નહીં. અને તે નરીમાને તેને કેટલોકવાર સુધી સખજવખા બાદ તેણીને પોતાને મકાન લઈ જવામા તે કેટલો પામણો; અને જો તેણી ખરેખર તેની બેટી જીવનાર નહીં હોયતો જીવનારના મેહુરમાને તેણીને મેહુરો ખલતો આવતો હતા માટે તેણીએ તેની બેટી તરીકે તેની સાથે રહેવાને અમર કીધો, જે આ જવાન અને કુખી છોડીએ મોટી આનાકાની સાથે કજીલ કીધાથી, સોદાગર નરીમાનના મકાન તરફ તેણે ચાલેલો.

વાંચનારી બાનુએ, શું તમોને જાણવાની અગત છે કે આ જવાન છોડી તે પેલા બાવાના જીવડાં આગળ મરણ પામેલો છોડે હતા ? એ છોડી કોણ હતો ?

શીકંદર.

ભાગ ૨ જો.

તખતનશીન ધવાથી તે ઈરાન ઉપર

ચઢી નવા સુધી.

ગયા નવેઅમર મહીનાના અમકમા શીકંદર પોતાના બા
મની મેરહાનરીમા રાજ પરતીનોધી નેમાયો તયાંસુધી કહયું હ
તું હવે તપાથી આપણે આગલ માલીએ. ઈરાનનો શાહા દારા
ને વખતે તખતનશીન ધવો તેજ વરશમા શીકંદરે પછ
રાતની લગામ હાથમાં પકડી, ને વખતે તેની ઉપર ૨૦
વરંશની હતી. રાજગાદીએ બેડાપછી શીકંદરને પેહુએ વી
ચાર એ હતો કે તેના આપના મોહતનની કીરીયા બપ
કાથી ફરવી અને તેના મોહતનું વેર લેવું. તખતે બેડા પ
છો, તરતજ શીકંદરને માલમ પડયું કે પોતે ઘણી જાતની
પંચાતી ભરેલાં વખલમા આવી પડ્યા. ફીલીપ પોતાના આ
લતા વખતમા ને નંગલી લોકો સાથે લડતો હતો, જેઓ
ઉપર તેણે કંતેહ મેલવી હતી અને જેઓને પોતાના રાજ
સાથે નેડી નાખ્યા હતા, તેઓ આવી તકને લાભ લઈ
શીકંદરને એક નાહતુ ખડું સમજ તેની સાંભે લડવા ની
કલ્યા, તેમજ યુનાનનો તેને થોડો અંદેસો નહી હતો. અ
ગર, ફીલીપે એકવાર કેટલોક શેરૂરાના રાજપ્રાંશીવારને તેઓ
ના ખસલ રવાન પરમાની ચલાવાની છુટ આપી હતી તો
પછ તેઓની હાલત ખરે જોતાં તદન ફેરવી નાખી હતી
અને પોતે તેઓનો ખુદ ધણી થઈ મેડો હતા. તેણે હુધીઆ
રની બીહીક આપો કે ગમે તેવી રીતે આપુ યુનાન પોતા
ને તામે કીધું, પણ તેપર અમજ ચલાવાને તેની પાસે પુરતો
જોગવાઈ નહી હતી, તેથી કરીને તેણે બધુ પડતુ મુકીને “અ
વેર રાજ” કરી મુક્યું હતું.

લી શીકંદરે કહયું કે “ચોતારા અને આકાશના બરમસત
થવા કરતાંબી વધારે ચેતમ હું” તમારો ઉપર લાંબું.”

આ પરમાણે શીકંદર ન્યારે નંગલીઓની સાથે રો
કાચો હતો ત્યારે યુનાનના સઘલા શેરૂરા ને મુખ્ય કરીને
ડીમોસથીનીસ નામના રાખસથી ઉચકાચલાં હતાં તેઓ
એ આ શાહાનતવાની સાંભે ધવાનો એકસં પ કીધો. થીબા
નસમા એક જુદી અકવા શીકંદરના મોહત વીશે ફેલાઈ,
ને તેઓના હકમાં ઘણું કુદરત થઈ પડી. મેસીડોનીયાના
કીલામા ને લશકર કીલાના બચાવને સાડું રાખેલું હતું
તેના કેટલાક ભાગને તેઓએ વીખેરી નાખયું, બીજા હાથ
પર ડીમોસથીનીસ દરેશન લોકોને અસરકારક લાગાણો
કરી ઉસકેરતો હતો, અને શીકંદરનેતો તે લાગુ ધીકારથી
એક નાદાંન અને ટકાં ભેગનો છોકરો ગણતો હતો, તેમજ
એયેનસના લોકોની ખાતરી કીધી કે મેસીડોનીયા બદલાહ
ધી તેઓએ નરાબી બીહીવું નહી. તેજ વખતે એશીયા
મેનરના એલેલસ નામના ફીલીપના સરદારને બલવો કરવા
ને ઉચકેવા શાહું તેની ઉપર ડીમોસથીનીસે કાગળપર કા
ગળ લખ્યાં. આ એલેલસ ફીલીપની બીજા મોરત કવી
ચેપાટરાને કાઢો હતો, તે ડીમોસથીનીસની દરખાસત શાં
ભવી મહન થયો, પણ શીકંદર આગલ હાથેઓ ધવા શાહ
પેલાં સપલાં કાગળે તેની ઉપર મોકલ્યાં. શીકંદર કાંઈ કા
મે નહી હતા—તે રાધલી કલા સારીકાંની સમજતો હતો તે
થી તેણે પોતાના હુકીટીપસ નામના એશીઆપંડના શર
દારને હુકમ કીધો કે એલેલસનેજ એકદમ કતલ કરવો. આ
હુકમ પોતાજ બજા લાવવામા આવ્યો, અને લશકરમા ને બ
લવાનું બી રેપાયું હતું તે એલેલસના મોતથી ચીત ધડું.

નંગલી લોકોથી પોતાનું રાજ બચાવવા પછી શી
કંદર મેથુમાર લશકર લઈ યુનાન તરફ નવા નીકળ્યો,
અને ધરમાપોથી નામની પાહોડો વચેની સોંકી સેરી
તેણે પસાર કીધું. ત્યારપછી જેઓ પોતાની સાથે હ
તા તેઓ આગલ તે મોલો કે “ન્યારે હું” ઈલીરીયામા
(બીબાલી) હતો ત્યારે ડીમોસથીનીસે પોતાનો વાચેલમા
અને એક નાદાન ખડું કહ્યો, ન્યારે હું” થેસેમા હતો,
ત્યારે અને એક જુવાનના તોરે બચાવયો, અને હવે આ
એયેનસની દેવાલ આગલ માટે તેને બતાવવું જોઈએ કે
હમણા હું” બરોબર પુખત માણસ છું” તે બીયારીઆમા
એટલોતો આચારી આલો ભાગે કે થીમાનસ લોકો સમજ
યા કે તેઓ પોતે ઠગપાકે. તયાં આવતાંવાર તેણે તે લોકો
પાસે બેઠ કરવાને ઉસકેરનારા એ ફીનુરીએ નામે ફીનીકસ
અને પરદેશરને ખાજેઆ, અને તેઓની પાસે માક મ
ગાવી તથા કરનાએના અવાજથી એવું બહુર કીધું કે ન
લોકો તેની સાંભે થયાતા તેઓ સરવે માક માગે. પણ આથી
થીમાનસ લોકોને ઘણું હીનુ લાગું તેથી તેઓએ ફીટોરાસ
અને એનદીપેટરને શીકંદરપર મોકલ્યા, અને જેઓ યુના
નના દેશહુકીટીપસની હતા તેઓને યુનાનના બચાવ કરવાને
બેલાવવા. શીકંદરે જોય કે સહલા સંપત્તી એઓને સા
રે રસતો મુલતો નથી, અને તેઓ હડીલાઈ છોડતા ન
થી; તેથી દરબરીથી પોતાનો નિર તયાં બતાવાની તેને જ
ર નજાઈ અથવા હુધીયારનાં બલવું તયાં કામ પડ્યું. એક
મેડી લશાઈ હડીઆ લશાઈમા થીમાનસ લોકોને તેઓમાં

શીકંદરની જનમજી મેસીડોનીયાના લોકોએ યુનાનની
આવી હાલત જોઈ તેથી તે છોડી દેવાની પોતા પેલા નંગલી લો
કોએ ને તેની સાંભે હુધીયાર ઉચક્યાં તેઓને નરખાસથી ધડા
પાડવાની શીકંદરને ભલાંભજ કીધી, પણ શીકંદર જેનું નાં
મ—આવી હીમકારી સહવા તેણે સાંભલી નહી, અને ઉઢટો
પોતે બાહાડીથી અને મોઝાં મનથી તે રાજ્યોને બચાવી રાખ
વાનો ઉત્તવ કીધો. તેથી તેણે પેલા નંગલીઓને કેટલો પા
ડવાની ઉતાવળથી ડેનુખ્ય નહી પોતાના લશકર સહીત એક
રાતમા ઉપાર કીધી, એક જગરદસત લશાઈ કાંઈ ગીમાલી
ના રાજને હરાવયો, કેટલોક નંગલી, પરજ તેને તામે ધ
ઈ, તેઓમા કેટલાક તેના હુધીઆરથી અને કેટલાકતા તે
નું નામ સાંભલીનેજ તામે થયા. ન્યારે શીકંદરે જ્યે
કે તેનું નામ સાંભલીની લોકો બીહીક, તેથી મુખાંન લા
વી જેઓના એક એલચીને પુક્યું કે “તમા લોકો સહીધી
વધારે કોણથી બીહીકો?” તેને જવાબ એ મલયો કે “માતરે
આકાશ અને તારાના પડલા શીવાય તેઓ કસાથી બીહી
તા નથી” એટલે ન્યાંશુધી સીતારો રોયનજો તયાંસુધી કાંઈ
નહી પણ માતરે સીતારો, બરગસતે ધવાથી અથવા મોદા
ના રૂવાથી તેઓ બીહીક, આલો ગરવીશટ નવાજ, સાંભ

નરહુ નર હુતુ તેથી વધારે હીનતથી લડુ પડયું, કારણ કે દુશનતના લશકરની શંખ્યા તેમ્ને કરતાં બેહુદ હતી, લાંબા વખત શુધી તેમ્નેએ દુશનતને અટકાવશે અને, પણ મેસીડોનીયાનું લસકર એક ઉપર એક કીલા તરફ આવતું ગયું, અને ધીમાનસ લોકો તદન ઘેરાઈ ગયા તથા તેમ્નેના ના ધણીખરો ભાગ કતલ થઈ ગયો, તેથી તે શેહર શીક'દર ના હાથમા ગયું અને હુદાયું.

આ વખતે ધીમાનસ લોકોને જે ખમરું પડ્યું તે કેહવું બેજાહે. ફરલાક ધરેશીયોનાએ ટીખો કલયા નાખતી એક સદશુલ્કી અને ઉંચાં ખાનદાનની સ્ત્રીનું ઘર તોડી નાખયું, અને તેનો સપ્તેલા ખાલ ખજનો લુટી લીધો, તેમ્નેના સરદારે તે બેધુનાહુ-ઘોરતને પકડી તેનો લાલ લુટી અને તેની સાથે બલાતકાર સંભોગ કરીનેથી ધરાયો નહોતો એટલું છતાંથી વધારે લોભ કરી તેણીને પાછલથી પુછ્યું કે હુલ કીયા દોલત તેણીએ કેમે છુપાવીતો નથી? ટીખોકલયા બેર લેવાના હેતુથી ઉસકે રાઈ, અને ઘંભીરાઈથી કહેલું કે થોડું છુપાવેલું છે જે ખતાવાને પેલા એખલા સરદારને પોતાના એક મામત્રા લઈ ગઈ, અને તેને એક કુલો ખતાવી ચોલી કે જે ન્યારે ને સાંભલવુ કે દુસનતનું લશકર શેહરમાં દાખલ થયું તે પોયારે મારો નાખીએ અને સઢધી કીમતી ખમરો મારે તો તાને હુથે આ કુલામાં નાંખેલો છે." પેલા અખલદાર આ વાત સાંભળી ઘણાન ખુશીમાં આવી પેલા કુલા આગલ ગયો, પણ કુલો ઘણો ઉંડો ભેદ બીધો. ટીખોકલયા જે પછવાડે ઉભી હતી તેણીએ આ વખતે પોતાનું નરહુ નર હુતુ પાંચ નેરથી પેલા સરદારને પકડીને કુલામાં નાંખી દીધો; પછી તે કદાચ પાછો જવતો નોકરે તેથી તેની ઉપર તો ઠા મોટા પથર ફેંકી તેનો ત્વલ લીધો!!

આ ઘોરતને ધરેશીયોનાએ તરતજ પાછો પકડી અને સાંકલથી બાંધીને શીક'દર આગલ લઈ ગયા. તેણીના બેહરાપરથી તરત શાહજાદાને ખાલમ પડ્યું કે તે ઘોરત કોઈ મોટા ખાંદાનની અને તે સાથે શુધીવાન છે, કારણ કે તે નરાખી બીધા વગર, બેકડક પેલા હુમાએથી બેરકાર ચાલી આવતો હતો. તે કોણ છે તે ન્યારે સીક'દરે પુછ્યું તેના જવાબમાં તેણીએ જણાવ્યું કે હું ધીએજનીસની બે હેન લઈ, જે સખસ યુનાનના છુટકારાને શાહ ફીલીપ સાથે પાડતાં ચીશીનોયાની લડાઈમાં મારેએ ગયા, જ્યાંના તે સરદાર હતો. આ ઘોરતનો આવો બાહાદુર જવાબ ભેદ શાહજાદો ઘણો મઘન થયો, અને એવો હુકમ કીધો કે તે ઘોરતને તેની મરજીમાં આવે ત્યાં તેનાં ખમાં ઉતારો શ થે શુમેથી જવા દેવી.

તીપાક પછી યુનાનનાં ધીમસ શેહર વીશે સીક'દરે સભામાં મકધાર ઉઠાવી. તેની સાથે જે ચાર પાંચ સુલક નાં લોકો મળતીયા હતા તેમ્નેએ તેને ઉતરકેયો, અને કહ્યું કે ધીમાનસ લોકોએ માસીડોનનાં ઘણાક શેહરો ફના કીધાં હતાં અને કુખો પાડ્યાં હતાં; વાસતે ધીમાનસ લોકો ના નાસ કરવાને તેમ્નેએ સખત લીધા, અને જણાવીયું કે એ કામમાં મદદ કીધા પછી તેમ્ને ઇશંન તરફ પછુ ઉતરશે. કલોડસ નાંખનાં ધીમાનસ કેદીને ધીમાનસ લોકની તરફ જ્યાં ચોલવાની છુટ આપવાથી તે ચોલીયા કે તેનાં સવ

દેસીએએ શીક'દર વીશે જે મરી ગયાની અક્ષવા ઉઠાવી હતી તેથી, ખરેખર રાજની સાંભેલ નહી, પણ રાજનાં વારે શપર બલવો ઉઠાયો; અને જે યુના તેમ્નેએ કીધો તેની જેને તેમ્ને પાંચયા, —હવે બાકી રહ્યાં તેમ્નેના ખેતરે ખાલક, જુધાં, અને અઈશાં—વાસતે તેમ્નેથી તેને બીહવાતું રહ્યું નથી. તેણે સીક'દરને બીજું એ જણાવ્યું કે ધીમસ શેહર મોટા મોટા પેહલવાંનોની જનમજુમી છે, જે પેહલવાનામા શીક'દરનાં વડાએબી હતા, તે સાથે વલો ફીલીપની દીસતીની મેક હતી, વાસતે હવે વધારે ઇજત તે શેહરપર કરવી નહી. કલોડસ ઘણી અસરકારક રીતે એ લયો તોળી સીક'દરનો ગુસો વધયો, અને તે શેહરને તદન ફનામુકાંમ અને ધુલપાંણી કીધું. તેણે પરમગુર તથા જે એને મેસીડોનીયાના સાથે સાડું હતું તેમ્ને, તથા પીનડાર નાખના એક પરખીપાત કવાનાં વંડશ, જેણે યુનાનને ઘણું માન આપાયું હતું, છોડી એખલો કરવાની વીરુમાં જતા, તેમ્ને સધવાને છોડી બાકીનાં તરોશ હુબર માણસોને વેચ્યાં, તથા છ હુબરથી વધારે માણસો લડાઈમાં મારેઆં ગયાં. ધીમાનસ લોકોપર ગુનરેલા આ ખતા વધી એધેનીયનાં લોકો એટલા તો ખુસી થઈ ગયા કે તેમ્ને આ દુઃખદાયક દોવચાને એક તેહવાર માનીને જેમ્ને ધીમસ શેહર પછી એધેનસમાં આવતા હતા તેમ્નેને મોટાં માં નથી મર લેતા હતા.

એધેનસમાં સીક'દરનાં અચલુખ આવવાથી તીપાનાં લોકોનું અખીમાન ઘણે દલને એણુ થઈ ગયું, ડીમોસથી નીસનું ખલ તુડી ગયું, અને તેની હીનત હુલામાં ગઈ. પણ ધીમસ લોકોની જે ફરદાશ થઈ તે સાંભળીને તેમ્નેને ઘણો ખમરલ થયો, તેથી તેમ્નેએ સીક'દરને કાલાવાલા કરવાની યુક્તી કીધી. તેમ્નેએ શીક'દરપર એક ઉપયુરેશન (એટલે વકીલ દાખલ અરજ લઈને માણસોનું મેક) મેક લયું, જેમાં તેની રહેઠ માહી. આ ઉપીયુરેશન લઈ જવામાં ડીમોસથીનીસ પણ સાંભેલ હતો; પણ હુલતા તે સૈધી સેનનાં પાહાડ શુધીની નહી ગયો તેટલામાં તો શીક'દરથી બીહીને પાછો પોતાને ઘેર નાહાસી આવ્યો. તરતજ શીક'દરે એધેનીયનો પાસે દશ પંડીતો મંગીયા, કે જેમ્નેને ચીશીનોયાની લડાઈમાં ફીલીપે હરાવીયા હતા, અને શીક'દર જેમ્નેને ગુખમ સહનતા હતા. આ વખતે ડીમોસથીનીસે શોકોને કહેલું કે "જે એક દોવસે વરએએ મેટાંને કહેલું કે જે તેમ્નેને સહલા કરવી હોયતો તેમ્નેનાં રખેવા "લ જે કુતરએએ જેમ્નેને મેકલી દેવા, તેમ્નેન હાલ "આ દસ પંડીતોએ." આ પરમાણે તેમ્ને આશ્ચર્યમાં આવી પડયા. પોતાના શેહરના ખમાવ કરવાને પેલા દશ પંડીતોને મોતના ખંખમાં આપવાની તેમ્નેની હીનત ચાલી નહી. હવે ડીમેડસ નાખના એક સખસ જેને શીક'દર પોતાના એક મીતર તરિકે માન આપતો હતો, તેણે એખ લાએ આ સધલુ જેખમ માયે લીધું. સીક'દરના વીચાર મને તેવા હતા, પણ હવેતો માતરે તે એકજ કયુલાતથી શાંત થયો. તે તેમ્ને કે કારીડેમસ નાખના એક એસો સાનાં રેહવાસીને દેશનીકાલ કરવો. આ સખસ ધરેશનાં રાજનો નમાઈ થતો હતો, અને ઇફીકરેસનાં હાથ નીચે લડાઈની તાલીમ લીધી હતી, જેથી તે વારેવાર એધેનીયન

કોઈની સરદારી મેલવતો હતો. આ વખતે તે સીકંદરથી દુર રહેવાને ઈરાનના બાદશાહનાં આસરા તલે નહીં રહે એવો સીકંદરે એવેનોયનાપર ને તોમતો નેડ્યાં હતાં તે સમયમાં આ કીધાં, એટલું નહીં, પણ તેઓપર ધણી ચોક્કસી રાખવા લાગે, એવા વીચારથી કે કદાચ પોતે મરી ગયા પછી આ શેઠર પણ યુનાનનાં કાયદા સાથે સંબંધ રાખે. કેટલાક તવારીખ લખનારો કેહે છે કે આ વખતથી સીકંદરે ને ધીમાંનસ લોકો સાથે માલ મલાવી હતી તેથી તે ધણી પસંદાન થવા લાગે, અને તે દાખલો લઈ તે બીટ પરત સાથે ઘણી સહુકાઈથી આવતો હતો. થીમસ નેવોં જોવાર યુલકપર ગુલરેલા થેત'નના દાખલો લઈ આપ્યું યુનાન તેના હુધીપારથી ધુનવા લાગ્યું, એટલે તેના દોર પ' પરાઈ ગયા.

હવે સીકંદરે ઈરાન પર ચઢવાનો એસારો કીધો, જેના હેવાલ બીટવાર આપીયું.

“નોસેરાવાન”

૪ એક તલેશખાતી પથરાની વાત.

કોઈએક શેઠરને દરમેયાન એક ગરીબ માણસ રહેતો હતો, તેની ધારે ધંધો દોલત નહીં હતી, પણ ને થોડો હતો તેથી તેણે યુશાકરો કરવાનો મનથુભો ધાર્યો. યુશાકરીએ નીકલવા પછી એક દીવશે તે એક ધારોના ગાંમડાંના નહીં લાગે. ત્યાં અંદર દાખલ પતાંનવાર તેની નજરે કેટલાક મસતીમાર ઊકારાઓ નામતા, કેટલા, હસતા, અને તોફાન કરતા માલ'મ પડ્યા, તેથી ત્યાં નહીં તેઓએ એક રવાનું કોરણ પુછવા લાગે. તેઓમાના એક ઊકારો બોલ્યો કે “અરે, શાહેબ, હમારી પાસે એક ઉંદર છે તેને હમે ના મતાં શીખવોએ. જુવેતો ખરા તે જોળ ફેરી ફેરે તપારે કેવો લાગે છે?” પેલા યુશાકર માણસ જતે દયાવંત હતા તેથી પેલા ઉંદરપર દયા લાવી કેહવા લાગે કે “એ ગરીબ ઉંદરને ઊડી દેવોતો ઊકારાઓ, હું તમને થોડા પછયા આપું.” એમ કહી તેણે પેલા ઊકારાઓને થોડા પછયા આપ્યા તેથી ઊકારાઓએ ઉંદરને ઊડી મુક્યો. છુટ્યાંને વારન ઉંદર જેમ નહુકાપ તેમ નાહાથી ધારે એક દર મલ્યો તેમા ભરાઈ ગયો. એ પછી પેલા યુશાકર તપાંથી આગળ ચાલ્યો અને એક બીજાં ગાંમડાં આવી પોંચેએ: ત્યાં તેણે કેટલાક ઊકારાઓના હાથમા એક વાંદરને સપડાપડેા જોયો, તેઓ તે વાંદરને માર મારીને નચાવતા હતા, અને તેને નરાબી નય નહીં આપતા હતા. આ ઊકારાઓને પણ કેટલાક પછયા આપી પેલા રાખી માણસે વાંદરને છુટા કરાવ્યો. તપાંથી આગળ યુશાકરી કરતાં પેલા રાખસ એક બીજાં ગામડાં નહીં લાગે; ત્યાં પણ ઊકારાઓ એક બાલાબીજને સાંકલથી બાંધી બે પગપર બેસી રહેવાની તેને ફરન પાડતા હતા, અને નવારે તે પેકાર મારતું હતું તપારે તે ઊકારાઓ વધારે મોજ મેલવતા હતા. આ જાનવરનું છુટાપછું પણ પેલા ગરીબ માણસે વેચાનું લીધું, પેલું બાલાબીજ પાછું પોતાને ચાર પગપર બેસી ઉઠ્યું. નેહ તપાંથી નાહાથી ગયું.

આ પરમાણે પેલા મરદે પોતાની ધારે ને થોડું દરવમ હતું તે જોઈ બેઠો, અને તેને માલમ પડ્યું કે હવે યાસે એક જુદી બદામી રહી નથી, તેથી તે મનમાં વીચાર કરવા લાગે કે “શા જાની તોજીરીમા અતીશે દોલત હોય છે તે સમયી દોલતનો કે ઈરાનજીને અપ પડતો નથી વાસતે હું તેમાંથી થોડા પછયા લાવું, અને નવારે મને પછયા મલસે તપારે હું પાછા મુકી આવશ” એવા વીચારથી આ ભોલા ભગતે રાજના બંડારમા ઉતરવાની પેરવી કીધી, તેમાં તે ફતે પાંખે, અને પેલા હમલાખંધ દરવીષમાંથી તેણે થોડા પછયા ઉઠકયા, પણ નેવો તે એસારડાની બાહાર નીકલવા બન્યું છે કે રાજના પેઠેરેગીશિએ તેને પકડ્યો અને ચોરમાં ખપાવી મુસકા તાર કરી કોટવાલ આમલ લઈ ગયા. કોટવાલે પેલાને ધુને ગાર કેડવી એવો હુકમ કીધો કે એને એકદમ દરીયાની વચે એક પેટીમા બંધ કરે. ને પેટીમાં તેને બંધ કરવામા આવ્યો તેની અંદર હવા નવાને થોડાં શુશાભો પાડેલાં હતાં, એક પાછીને કુન્ને અને રોડીના તુકડા શીવાપ બીજું તેમા કથમે હતું નહીં. નવારે તે દરીયાના મોઢાલાં પાછી વચે હાદેશામા ગીરફતાર હતો તપારે તેને કાંઈ અડમ્મડ થતો અવાન સાંભલ્યો, અને એકદમ પેલી પેટીનું કાંકણ ઉઘડી ગયું. તેણે જિયુતો બાહાર પેસે ઉંદર, બાલાબીજ, અને વાંધે ઉભેલો તેવોએમ પેલી પેટીનું કાંકણ ઉઘાડ્યું હતું કે જ્યોને પોતે કુખમાંથી કોડવેઆ પાછું પાછું હવે આમલ થું કરતું તે કોણને શુન્ય નહીં તેથી તેઓ વીચાર કરવા લાગ્યાં. પેલાં બાલાબીજની નજર તરત એક ઈંડાને આધારના પથર ઉપર પડી તેથી મોલયુ કે “વાહુ! ધણી શા રા વખતમા આ પથર આપણને મલ્યો, એ તલેશખાતો પથર છે, એને ને કોઈ યાસે રાખીને ગમે ત્યાં નવાને ઈરાને રાખે ત્યાં નહીં શકે.”

આ ઉપરથી પેલા ગરીબ માણસે પેસે પથર ઉઘડી લીધો, અને હાથમાં લઈ પોતે એક એવી જગ્યામાં નવા ધારે કે જેની યાસે એક થુંદર મામ અને હલોપારોથી ભરેલો મેડલ હોય. હુલતા આ વીચાર કરી નહીં રહેએ. એટલાંમાંતો તેણે પોતાને તેવોજ નજામાં મેડેલો જોયો. તેને તીપાંની દરેક ચીજ એવીતા દેખાઈ કે તેની જામજ તારીફ કરવા લાગે. એક દીવશે કેટલાક શેઠામરો તે રસતેથી નતા હતા તેઓ નેહન અમચરતો થી મેલવા લાગે કે થોડકની વાતપર તો રેતી અને રેકરા શીવાપ આ જગેપર કાંઈ હતું નહીં અને હજનાં આયો થુંદર મેડલ આટલા વખતમાં કોણે બાંધ્યો? તેઓનો અજાએબી વધનો મજા તેથી તેઓ પેલા મેડલમાં ગયા, અને પેલા ભોલા માણસને પુછ્યું કે આ મેડલ તેણે એટલો જ લદો શો રીતે બાંધ્યો?—તે મોલ્યો, “શાહેબ, એ મેં નથી બાંધ્યો, પણ એનો મારા તલેશખાતી પથરાએ બાંધ્યો.” તોપારે શેઠામરોએ પુછ્યું કે “તે કેવો જાતનો ફતર છે તે મેડલમાંની કરીને બતાવશે?” તરતજ પેસે પથર તેઓને બતાવતાં આવીયો, તે નેહ તેઓ એટલા તો ખુશ થયા કે તે પથર વેચાતો લેવા શાઝ આપણા ગરીબ માણસ ધારે આગળી કરી નેહ—અને તેઓ ધારે ને કીમતી બીજે હતી તે સમયી પેલા પથરના બદલામાં આપી દેવાને બહુવીધ. આ નેહ પેલા ગરીબનું મન લલચાઈ ગઈ,

અને વીચારવા લાગે કે આ નજવા પથરને બદલે આટલો બધો દોલત આવે !! તેથી પેલા શોદાગરો પાંચોથી તેમની બધી દોલત લઈને પેલાં પથર તેમને શવાધીન કીધા.

હજી તે પેલા પથર આપતાં તેને વાર નહીં લાગે એ ઠાંઠાં તો તેનું નથીય, મેલવા, અને દરવીશ સમજી જનાર થઈ ગયું, અને પોતે પાછો પેલા દરીયાની વચે પેટીમાં બંધ થઈ પડેલો. તે હાથને જારી કરવા લાગે, કારણ કે તેની પાસે પેલા પાંજીના કુળે અને રોડીનાં કુકડા ચીવાય બીજી કંઈ હતું નહીં. પેલા વફાદાર જનવરો—વાંદર, બાલાબીજ, અને હંદરને જીવી આ અખર પડી કે તેઓ પાછા પેલા ગરીબ યુશાકરની મદદે આવોય. પણ આ વખતે તેઓથી પેલી પેટી ઉઘડી શકી નહીં, અને આ ગલ કરતાં હમના ઘણી મજબુત બધે થયેલી માલમ પડી. આ ઉપરથી પેલું બાલાબીજ કહેવા લાગ્યું કે “આપણને પેલા તલેશખાતી પથર પાછા મેલવવો જોઈએ, કેમકે તે વગર આપણી શઘલી મેહનત રદ છે.” હવે પેલા શોદાગરો તેઓ પાંચોમાં અમન કરીએ. તેઓએ હંમેશા તીર્થાન કે હવાના ઠરાવ કીધા. પેલાં તરણકે તીમખહુલ જનવરો તી પાંજના નીકલવાં, તેઓ શોદાગરોના મેહનતી નમદીક આવવાં, અને બાલાબીજે હંદરને બારણાની કુમીના યુરામ વારે જોવાકે કહ્યું કે અંદર શું થાએ છે ? કેમકે હંદર ઘણો નાહડો તેથી તેનીયર કોઈની નજર પડે નહીં. હંદર કહીયત આપી આગલ ગયો અને તરતજ પાછો ફરી કહેવા લાગે કે “બાહ્યો, મેહનત કરવી ફાકડો. મેં અંદર જિયુતો પેલા પથર એક આરશીના તકતાની સાંભે રેશમની રોરીથી ટાંચેલો છે અને તેની આસપાસ બે મોહડી બીલાડીઓ ચક્રચકતી આંખોથી ચોરી કરે છે”, ત્યારે પેલા વાંદર બોલયો કે “કંઈ કીકર નહીં, તું પાછો જા અને પેલા ધણી થુવા જ્ય ત્યાં થુથી તું મોટી રહેજી, અને ન્યાંરે તે હંધા પડે ત્યારે અંદર જઈ તેના બીજાનાંપર ચહડી તેની એક બાજુની ઘાહી કરડી કાતરી નાખ, અને પછી તેને નગાડવા શરૂ તેનું નાખ મજબુત કરડજી.” આ શોખાખણ શાંભલો હંદર પણ બારણાની કાંટખોથી અંદર ગયા, અને જેમ પેલા વાંદરે કહ્યું તું તેમ કીયું.

પેલા ધણી જગી હડયો, અને યુસાખા આવી નાખ પકડી જુમ પાડવા લાગે કે “પેલી બીલાડીઓ કેવી નીમખહુરામ છે ! કે મારી દાહડીના બધા બાલ હંદર માંડ ગયો તેમથી તેને ખાવા ન દીધા.” એટલું કહી, ચીરડાઈ જઈ પેલી બીલાડીઓને મારી નાખી, અને હંદરએ હાલીત મેલવો. બીજા રાતે જોવા પેલા શોદાગરો જઈ હંધા પડયો તેવોજ પેલા હંદર પાછો અંદર ગયો, અને પેલા પથરની રોરી કરડીને તે છુટે પાડી ગગડાવતો ગગડાવતો બારણા આગલ લાવ્યો, પણ ઉપર ઉંચો હાવાથી બીચારો હંદર નાશીપાથ થયો. તેણે વાંદરને બોલાવ્યો, જેણે પોતાના લાંબા પંજા વડે પેલા પથરને ઉપર ખેંચી લીધો, તેઓ તરણકે પેલા પથર લઈ પાછા દરીએ કોનારે આવી લાગા. ત્યારે વાંદર પેલી પેટી આગલ કેમ જઈ તે પુછવા લાગે, બાલાબીજે ક્યું કે “અંદરે સુરખ, ઘણું રહેલું છે ! હું પાછીમા તરીય, અને વાંદરજી તમે મારી પોડપર બેસીને અને અને મજબુત વલગી રહેજી.” વાંદરે પુછ્યું કે “પણ શાહુબ, ત્યારે આ પથરો કેમ પકડી

રહેવશ ?” બાલાબીજે કહ્યું કે “પથરોતો તમે તમારા ખુમખુરત મોહનામાં પકડી રહેજી, અને હંદરમાના, તમે તો મારા જમના કાનમા બરાઈ બેસજી.” વાંદર અને હંદરે બાલાબીજને ઉપકાર માંડે અને આ જંગલના બાદશાહ પોતાના બાલાબીજ રખશાપર ચવાર થયા, હંદર પણ આગળ કહેવા પરમાણે કાંતમા ભરાયા.

તેમજ તરણકે આ પરમાણે ગુપત્યુ આગલ ચાલતા હતા તે બાલાબીજને ગમ્યું નહીં તેથી તેણે વાત છેડી કે “વાંદરજી તમે તો કંઈ બોલતા નહીં—આપણે આને કેવું બાહુદરીયું કામ કીયું ?” પણ પેલા વાંદરે જરાબી જવાબ આપ્યો નહીં ત્યારે બાલાબીજે પાછું પુછ્યું કે “શું એ રીત છે કે પોતાના દોસ્તારને પાછો જવાબથી નહીં આપે—જે એમ કરે તેને હું ખરોન મેવકુફ ગણી જાઉં.” વાંદરજીથી શાંખી શક્યું નહીં, તેનાનું પેટ કુગી આલોડ, તેથી પેલા પથર જે મોહડાંમાં પકડયો હતો તે પાંજીના પડવા થઈ બોલયો કે “અંદરે સુરખ ! તું જાણતો નહીં ! મારા મોહડાંમાં પથર હતો તે હું કેમ જાણું ? હવે હવે તે જતો રહેજો. આને તે વહી તાહારાન વાંકધી.” બાલાબીજે બોલ્યું કે “રોડ એટલા ખાટા ના થઈ જવ, જરા ધીરજ ધરો, આપણે હમના તે પાછો પેલા કરીએ” તેઓ તરણકે એકમત થઈ દરીયાના દેડકા અને માછલીઓને બોલાવવાં, અને કહ્યું કે “તમારી સાંભે એક જમરદસ્ત દુશમન આવેમ તેથી તમારો ખંખાવ જો કરો. હાથેતો હાથેને પેલા પથર લાવી આપો કે તેના બલથી હમો તમારો આશપાયા એક મોટી દેવાલ બાંધી લઈએ.” આ મોશાંથી પેલાં દરીયાઈ પરાંજીઓ બીધાં તેથી તેઓ દરેક બાજુથી પથરા બાહુર કાટવા લાગાં, અતે એક છુટો અને ખુબ ડાંગે દેડકો તેના મોહનામાં પેલા તલેશખાતી પથર લઈ બાહુર આવ્યો, આ પથર લઈ પેલું બાલાબીજ ખુશી થયું અને તેના મોહડાંથી પેલા પથર લઈ તે દેડકાને વીવેકોથી રજા આપી કે હવે તેઓને કંઈ ધાસતી રાખવી નહીં. આ પથર લઈ તેઓ તરણકે પેલી પેટી તરફ તરીને ગયા અને બીજા મોહડા પથરની મદદથી ટાંકણું ઉઘાડ્યું, ઉઘાડતાંવાળ તેઓને મેલમ પડ્યું કે તેઓ ચોક્કા વખતે આવી લાગા, કારણ કે હમણાં પેલા ખરદે પેલું પાંજો અને રોડીને તુકડો પુરો કીયો હતો, નહીં તો તે બીચારો જીભે ખરી જત. જેથી પેલા પથર પોતાના હાથમા આવ્યો કે પેલા ખાજુરો પાછું એવું ચાહેઉં કે પોતે તે થુખી ધાય અને પેલાજ મેહુલામા બાગ બગોમા શહીત શાહા થુખમા આવી પડે, તરતજ તેમ થયું, ન્યાં તે અને તેના તરણકે વફાદાર જનવરો જવયાં તપાંસુધી અમન અમનમા રહયાં. થુખી અને સંતોશી તેમજ તેમની ધાંચી, વાંચનારી અમલાઓ. નાશેરવાં.

એક બાહુર ખલાસી છાકરો

વાલની બકનાર નામે માછીનો એક છાકરો લંડન દેરીમાં જનમ્યો હતો. તેના આપ પાસે દીકરાને હંધો કે જવણી આપવાં જરૂરનાં પછલા ન હોવાથી તેને સેનસા ન યેરકટ જેવણી આપી હતી. જે ધંધામાં પોતે પોતા

ની છ'દ્ગી ગુજરેલી તેજ ધંધામાં દીકરાની પડે એવી વાલનીના બાપની ખુશી હોવાથી નાહુનપણથી તેને સખી દેવ રાખવા, ધાસતાની વખતે ધીરજ રાખવા, અને ગમે એવા ભપતી વખતે હીમત નહીં હારવા તે શીખવતો હતો. હુજીતે તે એક નાહુતું બાલક હતું તારથીજ વીકરાલ મો જાની અંદર પડીને તરતાં તેને શીખવતો હતો, પોતાના મજબાવરથી તે તેને દીઁઆમાં નાખી રેતો હતો, અને તે ને પોતાની મેલજ પોતાના બચાવ શોધવા શીખવતો હતો, કુકત જરે તે કુખી જવા કરતો તારજ તે તેની મદદ વચ મા આવતો હતો ! એ રીતે હુજીતો ઓલીલા મુતાં મુતાંજ વાલની તરવાની કસરત શીખી રહ્યો હતો, કારણ કે જ રેતે માર વરસનો થયો તારે તેહનો બાપ પોતાના મજબાથી દુર તેને દીધામાં તરતો રાખતો હતો જે કામથી તે બાલક જરે ઘણું યાકી જતું તારજ તેને મજબાવા લેતો હતો.

એક કરતાં આ પોરો જરે નવ વરસનો થયો તારે તેના બાપ તેને એક વાંછાંજ ઉપર નોકરીએ 'રાખ્યો, જ્યાં તે એટલીતા ખુશહાલો અને ઝડપથી કામ કરતો તથા દરી પાખા પડવાને એટલીતા હીમત રાખતો કે સઘલા ખલા સીમ્મીના રોલાં વચે નાનિ વાલની કપડાનને ખનસે એક અજળપખી થઈ પડ્યો હતો. એક ખલેડી જેટલી જડપથી એક ઉંચા ઝાડ ઉપર ચડી જાય તેટલીજ ખલકે તેથીથી વધારે ઉતાવળથી તે વાંછાંજના સડ ઉપર ચડી જતો હતો, મેહનત અથવા થાકની તે દરકાર કરતો ન હતો. મુકી અ થવા ઘણુંની ભીણી વાસી બોસકોટ એજ તેનો હમેશનો મેરાક હતો અને પીવામાં કુકત પાણી—દરીપાતું ન પાણી હતું ! આપણી તરફના ખાવાઆમીની ત્રીસાંજે તેનું આંગ અરથુંજ કાંકેજ રેકેજ હતું, કુકના પાટીયાં ઉપર વગર એટલે પાંચરવે યોડક કલાક હુધ કાઢવી અને તેટલી થો ડી ઉંધમાંથીની જે કોઈ ઉડાડેતાં બેધડક ઉડવામાં તેને કુખ લાગતું ન હતું. એ છ'દ્ગીના તે સુખ સમજતો હતો, એ હાલથી તેના બાપો મનજીત ખનતો જતો હતો, તેને કદી પછું સરદી જતો ન હતો ! તથા ધાસતી અને રોગની તેને થોડી પરવાહ હતી.

આવી મેહનત જોઈને કપતાન વાલનીપર ખુશ હતો અને એક દીનેતો તેને હીમત આપવા તેણે સઘલા ખલાસીઆને રખતાં વાલનીની વખાણ કરીને કહ્યું કે— "જે એજ રીતની હીમત અને મેહનતથી વાલની પોતાનું કામ કરશે જ્યોતો ખારા કરતાં પણ વધારે મોહરો મોલો તું મેલવશે," પણ વાલનીને આ વખાણ પસંદ હતી નહીં તેતો પોતાના બાપની શીખામણ હુમેશ પાદ કરતો હતો, અને ભપતી વખતે મદદ કરી પોતાના બાઈમીનો જાણ બચાવતો એજ તેની મોહરી ઉમેદ હતી, એ ઉમેદ જરે વાવવાની તે તક શોધતો હતો, અને મોઘાના હાકમથી તે વો દાવ તેના હાથમાં આવ્યો.

જે વાંછાંજ ઉપર તે કામ કરતો હતો તે એક વખતે ફરાંસના પોરંડ-મો-પરીસ 'અંદર ખાતે જવાને હંકાર્યું. આ વખતે વાલનીના બાપથી તેજ વાંછાંજના હતા. ઉતાડ મોખા અમેરીકાનો એક ખાતખર સોદાગર પોતાના કુટુંબ મુકાં મેકેલો હતો, તેની એક બાલક છોકરી એક આપાના હાથમાં રખતી હતી, પણ આપા લગાર આજરી હતી તેથી

બેથેઆનના તે બાલક તેણીના હાથમાંથી છટકીને પાણીમાં પડ્યું. વાલનીનો બાપ આ અકસ્માત જોતાં દરીયામાં પડ્યો અને થોડાવારમાં તે છોડીને લેઈ ઉપર આવ્યો—પણ હુજીતે તેને જાણ્યું કે બાલકને પાણીમાં પડ્યું જોઈને એક શારક જાતની માછલી તેને ખાવા આવી હતી તેણે પોતાનો ચેકર છટકેલો જોઈને તેની (વાલનીના બાપની) પુ ક પકડી હતી. તે ધાસતીમાં આવી પડ્યો, વાંછાંજતો તેને થી ઘણું દુર હતું, તેટલેમુકી તરીને તે જાય તે આગમજ તો પોતેજ શારકનો ચેકર અને એવો મામલો ધઈ પડ્યો, આ બનાવ દરેક ખલાસી જોતો હતો, પણ મદદ કરવાની હીમતનો કોઈની પણ માલતી ન હતી. વાંછાંજપરથી જ કુકના બાર કીધા પણ ફેકટ. સઘલાએ દાંતમાં આંગલા પ કડી ઉભા—પણ એક છવડાથી તે ખમણું નહીં. બાપ ત રફની મોહજત યકીજ નહીં, પણ ખાણસનો જાણ બચાવ વાખા આ સઘલા ખારવાએ આનાકાની કરી ઉભા રહ્યા એજ તેને ખનસે નહીં ખમણ એવો દેખાવ હતો, વાલની પોતાના હાથમાં એક તેજ ખંજર લઈને પાણીમાં ઉતર્યો, અને માછલીની ઝડપથી કુખકી મારીને શારકને કાએલ કીધી, આ ઉપરથી શારકે બાપને છોડી દીકરાની પુક કરી. વાલનીએ પોતાથી બનયો જાય બચાવ કીધો, છેલે ખલાસી એએ પાંચ સાત દોરડાં દરીયામાં નાખ્યાં જે બધે બાપ દીકરાએના હાથમાં આવવાથી તેપર ચડી તેમજ ઉપર આવવા. ખુશહાલોના પોકાર થયા, વાલનીનો બાપ મેહલો વાંછાંજપર ચડ્યો તેના હાથમાં નાતું બાલક સલામત જોઈ તેને પીતા પેશો ખાતખર સોદાગર ઘણોજ ખુશ હાલ થયો. તેને સઘલાએ વાલનીની રાહ જોવા લા ગા. રોડકું તેણેથી પકડ્યું હતું માટે બચવોતો તેથી જો ઈએ, પણ અકસોસ ! જે કુશખનને પોતાના તેજ હુધીપારે તેણે સખત ઘાહેલ કીધો હતો, તેણે જરે વાલનીને દોરડાં પર મહરો જતાં જોયા તારે એક છેલો જિશ કરીને તેની ઉપર તરાપ મારી અને અરે—જવાન વાલનીને ધોરી નાખ્યો !

આપણે સારીકાની જાણએ છીએ, અને તે કરતાં અત્રારી વાંખનારી ખાતુએને વધારે રોચનછ કે જે બાલક ને તેમજ પોતાની ઉમરથી ઉપરવારી કાએ કરતાં જુએછે તે ને છવવાની તેમજ થોડીજ આશા રાખેછે. ધનખાઈનો સો હુ મે વરસનો નથી થયો તેટલાં લોહાંને બટો ઉંચકવાને શ કતીવાન ધણેજ જોયો તારે તેણના મેહનતે કહ્યું હતું કે— "એ જાપ, ધના, જુએરે મોંજુએ સોલુ શું કરી રહ્યો છે ! એ કાંઈ ઘણા વરસ છવે એવું અને લાગતું નથી ને." એજ રીતે વાલની, બાર—કુકત બાજન વરસનો આ ખલા સી મેહલવાન, અરજ પામ્યો. જે તે વધારે ઉમરે પુરો હતો તેના કપડાંનના કુદવા મુજબ તે ઉંચી પાપરીને પુરો હતો. મજી નહીં—તેની એટલીજ ઉમરમાં તેનું અરજ હતું, અને તેટલાજ માટે તેનામાં એટલીમુકી અરદાનગી હતી. તેનું નામ આપરલાંડના ખલાસી મેહલવાનોના સરવેથી મેહલું દીપેછે. તેના બપુને આવા બાહુર બેટાના અરજ થી જે કુખ થયું તે વીચારવું જેટલું અરકથએ તેટલુંજ, પોતાનો જાન બચાવવા તેણે તેનો જાન આપ્યો તેથી જે હર ખ તેને છુટો તે વીચારવુંખી મુશકેલ છે. આપણા પારસી આપાથી શું કોઈ એવો નામદાર નીકલશે ?

મગરૂની.

એક ઈંગરેલ ગરબ કરતા એવું કહી ગીયો છે કે “મગરૂની સુરખોની એક કાચખ ખોડા છે.” પણ કોઈ વખતે દાહ્યાં આદમીની અંદર પણ એ ખોડા આપણે નોંધીએ. જેકે સુરખોની એ એક ખોડા છે, અને જેમ જેનામા થોડું ચાન તેમ તેનામા વધારે મગરૂની હોય છે, તેપણ આરીકી થી નોંધીએ. માલમ પંડો કે જે માણુથોને મગરૂની કરવાને કાંઈ પણ કારણ હોયું નથી તે માણુથો વધારે મગરૂની રહે છે; અને જે માણુસોએ મોટાં કામ ધ્યા સખાવત કીધી હોય, અને જેમને ગરૂ થવાને કારણ હોય, તે માણુથો એ ની ઉપર જરા પણ વીચાર કરતાં નથી. અને એ ઉપરથી એવું માલમ પંડોએ કે જે સખથી ઉમદા મનના અને બરી મોઢાં રાઈ ધરાવતા હોય તેમનીમા અંદર એ જુસો હોતોજ નથી.

વાંચનારોમા જાણતા હશે કે બ્યારે એક શીખેવું અને યુધીવાન આદમી પોતાના ચાનની મગરૂની કરેછે ત્યારે તે સુરખમા ખપેછે. પણ આપણે યુધી કે ગરૂ કરવી સારી છે ધ્યા નરશી છે? મગરૂની કોઈ વખત આપણને છાક રા, ખુશી ભરેલા અને કોઈ વખત બેલાન કરી નાખેછે. કેટલી વખત ગરૂ આપણને દેવાના અને શુર ભરેલા કરેછે, તે આપણી આંખને મલકાટ મલકાટ આપેછે, કદ ને ઉંચાઈ આપેછે, આકારને ઉભો કરેછે અને માલને ત નફોસતી આપેછે. આપણી છ'દગીના તે એક શાયબ છે અને તેની અંદર જેઠેર હોવા છતાં તેને આપણ વસ યથએછે.

બ્યારે આપણી નેકો, સારા ખવાયો, અને આપણી પુરી બજાવેલી ફરજને વાસતે જે મગરૂની રહીમેતા આ કુક છ'દગીની મુશાફરીમા હાથમા રાખવાની તે એક અછી લાકડી યથ પડશે, પણ એવી યાદ રાખવો કે એ લાકડીના મોઢે બીજાએને લાગે નહીં.

પણ બ્યારે આપણા જીર, રોલત અને બલની મગરૂની કરીએ ત્યારે તે ધાસતો અને ધીકાર ભરેલી યથ પડેછે, અને બરાબર જેથેતા માલમ પડશે કે એ બણી ખરાબ અને પ્રાણધાતક છે. ફનીઆની અંદર જેઠેરા જુસાએ તેના કરતાં એણે વધારે ખરાબી રચીછે, મોઢાં કુંકેબે અને આ દનીઆને નાશ કીધોછે, ઘણા પાદશાહી આનલાને ફકીર બનાવી દીધાં, તે એક માણુથને બીજાં માણુથની શામને ઉઘાડેછે અને એક પરજને બીજા પરજની સાથે લડાઈ કરાવેછે. તવારીખ ઉપરથી આપણે એ વીથે એક બે રાખલા નીચે રાંધીએ.

ફરાસત અને જરમની વચે જે લડાઈ ઉઠી તેમા મગરૂનીએ અરથો ભાગ લીધોછે. ફરાસત આજ શુધી કે નીઆંમા ખલવાન ગણાયું હતું. પણ પુરૂશીઆ આ શતરીયાને હરાવીને લડાએક રાખેમા ગણાવા લાગ્યું. બીજું—સપેન દેશના લોકોએ પોતાનો રાજ કરવાને વાસતે જરમનીના બાદશાહી ખાનદાનના એક સાહાબદાનું માંડ્યું કીધું, તે વાત ફરાસતની મગરૂનીને મળી નહીં, અને તેની ઉપરથી આ લડાઈ ઉઠી. આ લડાઈનું પરીણમ વાંચનારો બાનુએને યાદ હશે—એમાં હજારે

આદમીના જાન ખુવાર થયા અને ફરાસતના બાદશાહાને પોતાનું તાજ અને તખત છોડી નાહાયું પડીતું.

સુરોપીઆન લોકોના કેહેવા પરમાણુ બ્યારે ધરાનના બાદશાહ અરજનરસીસે યુનાન દેશ ઉપર નબદીક ૪૦૦૦૦૦૦ (પચાસ લાખ) આદમીની ફોજ લઈને મહાઈ કીધી, ત્યારે પોતાના મંજલવર લશકરને પસાર કરવાને માટે હેલેશપોત નદી ઉપર મઘવાનો એક પુલ નાખીઆ, પણ એક તોફાન થવાના સમયે તે પુલ ભાંગી પડીઆ. આથી પોતાના બાદશાહી નામ અને સત્તાને અપમાન મળેલું સમજીને તેને તે નદીના ૩૦૦ ફટકા સંકલના મારવાને હોકમ કીધો, મગરૂનીએ ફરમાવેલી આ સુરખાઈથી ફનીઆમા તેનું નામ કેવું મશહુર છે તેતો ઘણા વાંચનાર જાણતા હશે.

હિંદુસતાનની અંદર થોડા બેવકુફ ઈંગરેલ લોક ઘણા ગરૂ રહેછે, કાંઈકે દેશી લોકો તેમના કરતાં સઘલી વાતે ઉતરતા હોયછે. વીદીયા, હુનર, ચાન, જીર, સમાઈ, ધતોપાદી દરેક વાતે દેશીએ તેઓથી ઉતરતા હોયછે; અને તેથી તેઓ જાણે એક ગબવામા હીરાની ખાંત બીજામાં ૭૫ તોપની મનવાર રાખતા હોય તેવી રીતે ફરેછે અને દેશીઓની તરફ ધીકાર ભરેલી માલ મલાવેછે.

જેકે દરેક માણુસ જાણેછે કે મગરૂની ખરાબ છે અને તેના અંત સુરો આપેછે, તેપણ ફનીઆની અંદર કોઈ પણ મરદ આ મોરત એથી વેગડું હોયું નથી. ફીરદોશીની કેતાબ વાંચનાર દરેક માનુશો જાણતાં હશે કે ખોદાઈ દાવે અને બરોખરી કીધાથી ધરાનના બાદશાહ બજાસીદના અંતે તે કેવો આવશે!

અગાઉના વખતમા સપેન દેશ ઈફરીષખાં સઘી બલવાન અને મોઢોટું ગણાયું હતું. સપેનના રાજા કીલી પનો એક એલવી એક વખત ફરાસતના રાજની કરબાર માં બેઠીઆ કે “મુજા બેઝુશત ઉપર રાજ કરેછે અને આહારો રાજ કીલીપ જમીન ઉપર રાજ કરેછે.” એજ રાજાએ રાજી ઈબોજમેથના વખતમાં ઈંગલંડ દેશ છતવાને એક કાકેલા મોકલવેશ જેનું નામ “નહી છતાપ એવો કાકેલા” કરીને આપવામાં આવ્યું હતું, પણ એક માણુપર ઈંગરેલ લોકોના હુમલાથી અને બીજા માણુપર એક નાહતું તોફાન ઉઠીઆથી એ કાકેલો તદન નાશ્યુદ થયો. બીજું વલી એ મુલકના એક કાપદાથી એના રાજાએ એવાતો પવીતર ગણતા હતા કે તેમને બીજા અમીર ઉમરાનો હાથ લગાડી શકતા નહીં. એક વખત તરોજી ફીલીપના કપડાં આગથી સલગી ઉઠીયાં અને તેની આસપાસ ઉભેલા દરબારીઓ નલલી મદદ ન કરી શકીઆથી તે એવાતો દાઢ ગયો કે એ ડા વખતમાં મરણ પામીએ.

બીજા ખરાબી એકે કે મગરૂની ઘણી મોઢી છે. એક મગરૂનીથી ભરેલા રાજ પોતાની સતાથી ધરાઈને બેસતો નથી થયું બીજા રાજાઓના કરતાં વધારે સતાવારો થવા માંજેછે. એક ગરીબ પણ ગરૂ આદમી પોતાની પાસા હોય તેના શુકર ન કરી પોતાના તવંગર પડોશીના નેકો રહેવા ફરવાની કોશિસ કરેછે; અને તેમ કરતાં મોટું ખાઈ પડેછે. કેટલાક શખસોએ એક સવતંતર પદવી મેહેનતથી મેલવી, એટલે તેમની મગરૂની તેમને બીજા વધારે મોટી પદવી મેલવાને લલચાવેછે, અને તેમ કરવા જતાં દોષ

ખાઈ ધુલવા શેલાપછે. એ માણસ કેવાં ? કે "બેઠુશત્રમાં ચાકરી કરવાના કરતાં રોનખખા રાન કરે."

દરેક માણસ મગરૂખીનું નીચપણ બીજાના નિયતે પણ પોતાની અંદર એવો નથી. મગરૂખ માણસ શુંખના વખતમાં બીજાની દરકાર કરતો નથી, ત્યારે કુખના વખતમાં તેની દરકાર કોણ કરે ? કોઈ નહીં. વળી બીજી તો એ જુસો કરાવનાર જે અતલબ રાખેછે તેમાં નીચકલ થાય છે. મગરૂખી પાલનારની અતલબ એકે તે સરવેમાં મોટો ગણાય અને તેથી ઉઠલતાં પાણી અને ઉઠલતો ખીચરીની માફક લોકોમાં ફરેછે, પણ લોકો તેની ગરૂરીથી પોતાને અપમાન ગણેડું થમજી તેને મુરખમાં ગણેછે. એથી એવું માલમ પડેછે કે એ બીજા એક રીતે તીખાં લોહાડાંને મલતી આવેછે કહે તે પોતાની ગમ હમેશાં બતાવેછે પણ એક રીતે ઉલટીછે તે એ કે પોતાની ગમ ખેચવાને બદલે શાંખથી ફર કરેછે.

પોતાની ઈર્ષ્યા-એલાદની ગરૂરી કરવી તે એક આડની ઉપર પતા મેવાને બદલે તેના ઝુલોચાંની બડાઈ કરવી ખરાખરછે. જ્યારે આપણે પોતાને વધે મોડું સત રાખી પે ત્યારે બીજાઓને વધે ઉલટા મત રાખીએછે, અને તેથી ધીકાર પેદા થાયછે કાંપકે જેમ નરખતા પેવાર પેદા કરે છે તેમ ગરૂરી ધીકાર પેદા કરેછે. જે માણસ પોતાને વધે પોતાના મનમાં મોટો આપણ કરાવેછે તે માણસ બીજાઓને તેને આપણ આપવાની ફરજમાંથી મોકલવા કરેછે.

આપણે ઉપર કહી ગયા કે દરેક માણસ જાતની અંદર એ રોગ હોયછે, ત્યારે હવે આપણે પુછીએ કે એનો ઉધાખ શું ? એનો કોઈ ડાકટરછે ? જેમ મગરૂખ આપણાં પકર અને દરીઆનું જોર તે ગંભીર, બુદ્ધ અને સંપલ આરામ ન તરફ નિષાધી શાક થાયછે—તેમ આ કુનીઆની તરફ નજર ફીકાધી, અને તેની અંદર વચતાં માનવીજાતો, તેવાના ધરમ, માલમલણ, ગરમ તથા તેવાની વીલીપા, હું નર, રાનકુવારી બાબરો વીધે વાંચીયાથી માલમ પડશે કે આપણે કેવા નજવા છઈએ. તે યાક બુદ્ધ અને તે રૂની મોટોલી કરામત તરફ નિષાધી આપણે કેવા પાકી લાગીએછે. આપણે માતાના પેટમાંથી કેવી હાલતમાં આવવા ?

દરીઆની અંદર હાથ ધાલોઆથી કાંઈ ખાડો પડતો નથી તો શું મગરૂખ આદમીના અરવાથી કાંઈ કુનીઆમાં ખાડો પડવાનોછે ? બીજા આદમજાતની માફક શું તે લુલ કરતો નથી ? તેને શું કુખ પડતું નથી ? અને શુંવા પછી શું તે મતો ધઈ જતો નથી ? "શીદની સત્રીય" કહી ગયેછે કે "મગરૂખી કાંઈ માણસજાતનો વારસો નથી, આપણે પાકી માણસોં થાયે નમસાર રહેવા નિષ્ઠા, અને આપણી લુલ, અગાંનપણ અને પાપના પશતાવો કરવો નિષ્ઠા."

ખમન.

સોટીના સવાદ કાંઠાંસુધી !

"મરેરે મુડું માડું મોહાત કોણજાલે કાંઠાં સંતાઈ રહ્યુંછે ? કાંઈના કેવાં, કાંઈના કેટલાં ન

ને પોતાની એટલા હોય કાંઈ કે હું મોહાત માણસ તેની મુડું અને મોકલતો નથી ?"

સુનાખાઈ સરાક આ ખરખાણે જંદગીથી કંટાલીને બવાપો કરતો બેઠીછે તેનું શું કારણ ? તેનો માટો મનએ રચાહ માવજ તેના ઉપર હેત થઈ કરેછે, તેને માટેછે, ખાવા પીવાની મોઝ કરાવેછે, શરૂઆતમાં પેટરાવેછે, માહાર કરવા હરવાં વાળે જાયછે અને તેણે સુનાખાઈ ખેદા વાસે મોહાત ગાંગતો કાંઈ બેઠીછે ? તેને પોતાને માલવા દઈએ.

"મુડું" ચાર આંગલનું નસીખ સાથેનું સાથેન રહેવાનું ? મારાં નસીખમાં બહોમાં ખાસડાંન લખેલાં ? ને તે બી વગર વાકે ? નખ નરઠી વાત તેમાં આટલાંખમાં રમ ખાન ? વાતમાં દમ શું ? એક વેડેત નરઠી મચું કેની ? બલા જાહેરે એવાં બચાને. એવો કાર લાગેછ કે મુવંચાને જાણે વાળ જાહેરે આગમાં નાખવાં નિષ્ઠા, ને મનેબી હાલીમાં હામાવી રવી નિષ્ઠા ? કોઈ વાંચલીને કહીએ કે તું વાંચલી રહેજે પણ આવાં જવખામાં મચાં ના જણતી ! છેતો ગણતરીના તરણ પણ તરણસેની તાલી પડાવે તેમાના છે. આખો હાહોડો માણ મખખ ખાઈ જાય, મેજાંની કહરી કરી નાખે ; પડે, ખડે, અફડાય, છટીખાય ને કંટાલે હાલ મચાવી તેમા તોખા મેલાવે, ને માહું માહું કરી અને કુતરીના અવતાર આપે."

સુનાખાઈ સરાકના આ કંટાલો કેવો બચાંનો છે. કોઈને તાંકીં બચાં નહીં હોય તારે તે શત રીસ બચાંની ઉમેદમાં બાવરો બની રહેછે, અને સુનાખાઈ માતર તરણ બચાંની કંટાલી ગાઈએ અને તેમને પોતે મુખાં આગમાં હો માવાના શરખ આપેછે, પણ એટલું નથી. સુનાખાઈની ફરીઆદ ફક્ત બચાંના કંટાલાની નથી, તે ફરીઆદનો વધારે અને બીજ છે.

"આવાં ધરતો માયે લેનારાં મુખાં કુત્તાં, ને તેખી વાંક નીકલે તારે મારો. માટી થતો ખાસડાં મારે તેતો મને. મને કેહે ને એતો તું" બચાંને ખરાખ કરેછ. અસતી અસતી બચાં હારમાર થાય, અફડાઈ જખાઈને આજરો પડે, ને મનેમેરશાહ કેહેને તેતો મારો વાંક. ને માટું તો કેહેને મારેછ કાંઈ ? ને પટાઈ તો કેહેને પટાવેછ કાંઈ ? ને મારતો નથી તો કેહેને બચાંને મારવાં નિષ્ઠા, ને પટાવતો નથી તો કેહેને પટાવવાં નિષ્ઠા—તેવામાં વળી ને પટાવવાં તો કેહેને તું" બચાંને છગાવી મેજેછ, ને ને માટુંછતો કેહેને તું" બચાંને આજરો પાડેછ. હવે આવાં બી કાંઈ જીલમ કુનીઆમાં હોય ? આવા જીલમ તલે કેમ ટકાય ?"

જીહાં સુનાખાઈ સરાકના મુખવાડો મેલેખેખે માલમ પડી આવેછે. તેણીને મુસામાં આમ માલતાં સાં બજી આપણને ખેઆલ જાયછે કે બચાંઓની જાત નમને માંડી બજીએ વયે તરતનું કાંઈ વહેરાયણુછે. મનેમેર શાહ સુનાખાઈ સાથ તરતમ કલએ કરી ગણેછે, અને તેના ખજાસર વયે સુનાખાઈની સરાકી જલમાંથી આ ગાલગણથી નીકલીછે—જે કંડા સવાલવતા વખતમાં તે કદી એમરત નહીં. સુનાખાઈ આખર કરે પણ મા છે.

ને કાંઈ બોલીએ તે ખરાં દીલથી નહીં પણ કારની મારી બોલીએ.

સુનાબાઈ સટાકને માટી મનચેરશાહ સાથે હમણાજ કલમો થવાનું કારણ તેના આ બચાં છે. એ બાબતસર માટી બધ્મિર વચે રોજ કલમો માલિએ. તેમજ વચે પરી તો અને એખલાશ ઘણીથી છે; યુથ મીજમજા માટી બધ્મિર એવો પેચાર અને જેલ કરેછે કે આડોસી પડોશી ને અદેખાઈ લાગે; પણ બસ આ એકજ બચાંની બાબત આવી કે એ સુખીઆરું જેડું વહેંચે, તેમજ વચેના એ વાંધા અને-વધાવઠ વધતાં વધતાં વધેછે અને મનચેરશાહ ને હવે ધાસતી લાગવા માડીએ કે એ એક બાબતના રોજ ના ક'કાસથી હવે પરીતી ઝોઝી થવા માડેછે, એખલાસ પુટવા માડેછે અને ક'કાસ વધતો જાયછે.

તેવોજ કલમો કરીને. આજે મનચેરશાહ બારેર ગયો. સુનાબાઈ સટાક સમજીએ કે મારો કાંઈ વાંક નથી, મનચેરશાહ સમજીએ કે હું નીરદોષ છઉં, એ રીતે બંને જણ આખજ સામજ એકેકને વાંક જુવેછે. બંને જણ ને મેચ્યારના જેસ ભર્યાં, તેમ ક'કાસમાથી જેસ ભરપાંછે. બંને જણ આકલા સવભાવના છે. બંને જણ સાથે ગરમ થાયછે. બંને સાથે જુમ પાડેછે. માટીનું કેહેવું બધ્મિરને સંભવાવું નથી, બધ્મિરોના બચાવ માટી સંભળતો નથી—અને ઘણું બોલી બોલીને તથા એકકને કપકો આપીને ધાકેછે તારે મનચેરશાહ સુનાઈને રડતી એવીને બાહાર જતા રહેછે.

આજે મનચેરશાહ આફીસમાથી ઘર આવ્યો, તારે તેણે જેડું કે તેને એકપુરો મેટો સેજી ઘણો રડેલો હતો; તેની આંખો લાલ મોઝાં જેવી થઈ રહેલી હતી, અને બરડા તથા જંગ ઉપર નેતરના મોટા મોટા જુમલા ઉઠેલા હતા. સેજી પોતાના આપને—અને માનો પણ—ઘણો આનીતો હતો. તેમના પાંચ ફરજદોખાના બે મરી ગયાં, તે મધે એક દીકરો મુએલો હતો; હજ્યાત તરજ ફરજદોખા છોકરો એકજ હતો; મારે તેના ઉપર મા આપને પેચાર વધારે હતો. તેણે પોતાની નાહાની બેહેન સાથે રમતાં રમતાં મરાઈ પડીને તેને હાથમા ફરડી હતી, તે ઉપરથી તેની માંને હાથે આ તેના અંગ ઉપર આ સોટીના સપાટા પડેલા હતા.

સેજીને અલબત્તાં નેતરના ફટકા મચમખતા હતા, તે વાખાં પોતાના વાહાલા બાપ આવી લાગવાથી તે રડી થડ્યો અને “ખાંમે માર મારવા” ની રાવ કરવા લાગો. મોટાંખાંમે જવણુબાઈ તે મનચેરશાહના માંમે—જને પોતાની વડુએ સાથે કદામજ બાનવું હતું—તેવણે વળી સુનાબાઈ સાંભેની આ ફરીઆદને વધારી આપી. પોતાના વડુ દીકરાં વચે ઘણો પેચાર અને સંપ જેઈ લવણુબાઈ લીધીવાર બલતી હતી અને તેથી વડુ દીકરાં વચે કોઈવાર કલ્યાનનું તે સાંધણુ થઈ પડતી હતી, તેમ આ જ જવણુબાઈએ આગ લાકડાં વધારી આપ્યાં.

મનચેરશાહ બાહારથી કુહુરીને આવેલો હતો તેવામા વળી આ કુખ જોઈને તેનો પીતો ઉછલી આવ્યો અને મોહામાથી નટલું એવ શેલ બોલાવ તેમ બોલ્યો. તે પો

તાની ઓરતને ગમે પડ્યો કે “અભાગજી, રાંડ, દાકજ, તારા મારને લીધેતો મારાં બે બચાં મરી ગયાં.”

અલબત્તાં સુનાબાઈથી આ કેમ થાંખી શકાય ? તે બોલી કે “ખાંમે ધતોના હલકાવપાથી હલકાવોના. જે તમારાં બચાંને મારી નાખ્યાં ? એજ કેહેતીને કેહેવાડતી દલા તો આંખ આંધલી થાય ને આંખી ધરતીનું તે પાપ લીએ.”

“પણ જીવનમાર, તું આંખ ફોડીને જોતી કે આ બચાંના દીલપર ફટકા ફટી ઉડ્યાછે તે.”

“ને તમેથી જરા આંખ બોલીને જીવો કે બીચારી નાહાની નાજના હાંધપર એ ફુકતામે કેવડું અમકજી ભર્યું છે ? બચાંને ફરડે, ભણે ને તોખી મારે નહીં ? એવાવચે થું તારે ફુકતાને ફરડીખાઈ કરી મેલશે ?”

“નહી, તારે તું મારી નાખ્યો. મારી નાખ, તારીથી નહીં ખમાતું હાથેતો એ એકપુરાનેથી જીવવા થું કામ લીએ ? બારીએથી ફેંકી દેતી, કે પછે પીડા એાછી.”

“એ એવારું, એવારું.” મોટાંખાંમે વચે બોલી ઉડ્યાં “જા બા, મનચેરશાહ થાંજ વખત એ થું અવડ વાંજી કાહાડે ? ફેંકીદેતી સુવા તારાં સાસરો તરફના કચુગર કરીએ એટલાંખાંજી છે તે.”

“હવે વળી સાસરને નામે કેમ પેટમાં મુકો થયો ?” સુનાબાઈ જુસસાથી લાલ મધને બોલી “મારાં મહીરને માં મેનાઓને યોદા સલામત રાખે. તેનો બધો ઘરો પખોડી ને લેવાની હાથેતો, અસેમસે કહીને થું કામ લીએ.”

હીઆં સામુ વડુનો કલમો માલથો અને મનચેરશાહાંમે પોતાની માનો વાંકે મેલશે જોયો કે ને જીવીએ હું મેશની માફક છેડતી મેાધીને બીચારી સુનાબાઈને નાકેક ઉસકેરી હતી. તેણે એકજમ પોતાની માંને તેના ઓરડામા મોકલી બારજી દીકરું અને હવે જરા ધીરો પડીને સુનાબાઈને સમજાવ લાગે.

“જે સુતાં—તું ને પગે લાગોને કહુંછ કે તું બચાંને માર ના. તારે ગમે તે ગાલે ગાલે તેમને ઘોઈ નાખ. તારી ગળ તેમજીને નથી લાગવાની, પણ તારા મારે તેમજી આજરી પડેછ. મને બીજ કાંઈ ધાસતી નથી, પણ તેમજી ના જીવની ધાસતી છે.”

સુનાબાઈ હજી ઉસકેરાયલી હતી. તેણી હવે પોતાના વરને ક'ડો જોઈને પોતે વધારે ગરમ થઈ ગઈ. તે બચાં, વર, સામુ સસરાં સરયેને ગાળ દેવા લાગો અને મનચેરશાહ ક'ડાલીને ધરમાથી જતો રહ્યો.

મનચેરશાહ આવજીને દોસત પેસુખા પાહાલન મોટી વાલા નાખેતો હતો. પેસુખા ક'ડા સવભાવનો હતો. મનચેરશાહને દલગીર મેહેરે આવતો જોઈ તે તરત કારજ સમજી ગયો, કેમકે મનચેરશાહના ઘેરના ક'કાસથી તે તદ ન વાકેઈ હતો. મનચેરશાહ ઘણોજ કુખી મેહેરે આવ્યો અને ઘણું બધું ઉદાસી સાથે પોતાના દોસત આગલ તેણે સઘણો હેવાલ કહ્યો.

આ વખતે મનચેરશાહ ઘણો ક'ડો પડેલો હતો અને પોતાની મોહાદારને મોહામાથી દીધેલી એલેલ ગણેને મારે પસતાવો કરતો હતો. પેસુખાએ તેને ધીરજ આપી અને તેના મનને સુચવાડો સઘણો સાંભળી લીધો.

નાહાના સોહુને જરૂર કરવા માટે સુનાબાઈના કરતાં મનચેરશાહનો શુભવાડો કાંઈ એવો નહીં હતો. સુનાબાઈ સદાકે એ લાડકા છુમાને ભારતી તે તેના વરને મગતું નહીં હતું, તેમજ તે પોલણું મેતો હતો કે લાડ લડાવવાથી તે છુમા ઘણો છકી ગયેલો હતો. મનચેરશાહ પોતાના ઠંડા મીઝમના વખતમાં કહેતો કે “હું” સુનાને અમરસો ઠપકો આપું છઉં. હુંબી કરોડો છઉં. બચમાંને મસતી ને માટે મારણુંબી નહીં ને પદાવણુંબી નહીં, તારે શું કરું ? હું” સુનાને ઠપકો આપું છઉં, પણ મને પોતાને એ વીશે રસતો સુનતો નથી.”

પેસુબાએ તે રસતો રખાડ્યો, તે ઘણો સોહેલ હતો.

પેસુબા તે રાતે મનચેરશાહને તાંહાં જામ્યો. જમતાં જમતાં મનચેરશાહ તથા તેની બાપડી આંગળ લાડકા સોહુની વાત કાહીડી, જે વેળા સોહુને તેણે બીજા ઘોરડાના પ્રોકલથી. સુનાબાઈએ પણ પોતાને ઉપલેખ શુભવાડો બતાવ્યો અને કહ્યું કે “બચાંને માટુંબી નહીં ને પદાઈબી નહીં તારે શું કરું તે મને સમજ પડતી નથી.”

મનચેરશાહએ બોલાસો કીયો કે—“બચાંને સુધારવા તથા કેળવવા માટે એ બેહુ ઉપાય અગતના છે, પણ બેહુની હદ હોયછે. તમે કોઠકો તમારા મીઝમની હદ નથી રાખતાં, તેથી બચાં અને ઉપાયોમા તમે હદની બારે જાણો છો અને તેથી તમેને આ શુભવાડો લાગે. બચાંને સુધારવા માટે શખત માર મારવાના જીવી જીલ બીજ એક નથી. માર મારતે દોરને છાજે, અને દોર વરીકે મારે મારે એવાં શોખ ઘઉં જાપછે કે પછે ગમે એટલો માર મારતાંબી તેઓ કાંઈ કરતાં નથી. તમે એક જ દાખલો લેઓ. ભાડુની ઘોડા અને ઘરઘડુ ઘોડા વચે કેટલો ફર છે. ભાડુની બગી નેબી ઘોડા. જોતરેછે અને ઘરઘડુ ગાડીમાં પણ ઘોડા હોયછે. પણ ઘરઘડુ ઘોડો એક ચીમકી લાગતાંવાર સમજ જાપછે, તારે ભાડુની ઘોડો ગમે એટલો માર છતાં જરૂર ને તેટલો જ ચાલે. એવીજ માઠી અસર બચાં ઉપર મારની થાયછે. ઘણો માર મારવાથી તેઓ શોખ, સામન, બીહીક છાં અને છુમાં ધાયછે. તેઓ એક નકારા વાંકથી અટકે તો ફક્ત મારની ધાસતીથીજ અટકે. માર ખાવાની આદત પડી જવાને લીધે, જરૂર મારની વધી નહીં હોય તારે તે વાંક પાછો કરવા માટે તેઓ પોતાને છુડી મજલો જોય છે. એવાં બચાં મારની બીહીકથી એક વાંક કરતાં અટકે તેથી તે ખરેખર સુધરતાં નથી, ખરેખર સુધરેછું બચુ તારે કેટલાય કે જરૂર મારવી નહીં, પણ તે વાંકના પોતાના દરથી પાછું હટે. એમા ઈનસાનીઅત છે, પણ મારતો હે વાંકીઅત છે. બચુ ઈનસાન છે અને ઈનસાનને સમજવાની જરૂર છે, તેને ઠંડા સવખાવથી પણ મનજીતીથી સમજવો, તેને ધીરજથી બોલાસો કરો, એક વાંકના માઠાં ફળ તેનાં ધેઆનમાં ઉતારો, બધકે તેને કહડતા ડોલાથી ધા

ક આપો અને તેમ કીધાથી તેના ઉપર વધારે અસર થવા વળા રહેશે નહીં.”

હીઆં મનચેરશાહ દાહાયા થવા નીકળ્યા. “બચાં મર છે. જિયું સુના ? હું” કહું છુંની કે બચાંને કદી મારું નહીં જોઈએ.”

પણ પેસુબા પાછા વચે પડ્યા. “મનચેરશાહ, તમે અમરસો દાહાયા થવા નો જાઓ. અગર જે સુનાબાઈ એવું કહે કે બચાંને મારની અગત છે તો તે પણ વાજબી છે. મેં પેટુરથી કહ્યું કે સમજીતી, અને માર એ બેહુ ઉપાય અગતના છે. સઘલાં બચાં કાંઈ સમજાવવાથી એ કદમ સમજ નતાં નથી. જરૂર સમજાવવાથી નહીં સમજે તારે જરા મારતો જોઈએ. પણ તે કેટલો ? પેલા ઘરઘડુ ઘોડા જેટલો. એક ચીમકી, એક ખંખાર, એક ગપેટો, એક જીમ, એક ડોલાતું તાંણ, એક દાંતના કમકચાર, અને તે બચાંને સુધારવા અસર છે. બચાંને માર ફક્ત મારવા ને વાસતે નહીં, પણ તામેદારીમાં તથા ધાકમાં રાખવા માટે જોઈએ. બચાંને મારતો વખતે હાથતું જોર વાપરવું નહીં જોઈએ, પણ ડોલાતું જોર, ગલાતું જોર વાપરવું જોઈએ. મારતી વખતે મારવાના કરતાં ધરપમ, ધોંધલ, મઠ બડ, જીમ બરાડા, એવાં ડોલ વધારે કરવાં જોઈએ, મારથી તો તેના શરીરને ઈજા ધાય, પણ તેને જરા જરા મન મનથી ચીમકી લગાવી તેની સાથે બાવી ધોંધલથી તેનામા ધાક બેસે.”

“પણ મુઠ ધાક નહીં રહેતી. શું મારતી વખતે આ પણ પાદ રાખવા બેસીએ કે આટલો માર મારવો ને આટલો નહીં ?”

“હા,” પેસુબા બોલ્યા, “એ તદન મરૂરતું છે. મારતી વખતે એટલીતો સમજ રાખવી જોઈએ, પણ તમેને સમજ રહે કાંઈયો ? તમેતો બચાંપર મીઝમ બોહી રેઓ છો. તેની મસતીથી તમે કંઠાશીને ખીનવાઈ જાઓ છો. તમે અતીથ કંઠાશે પાઈને તમે એવું દેખાડો, કે જાં ને બચાંને તમે અનિજ કરતાં નથી, પણ જાણે અચુ તમેને જરૂર કરે. તમે શુસ્તે થઈ તમે તેને એવો માર મારો છો કે જાણે તમે શીખસા કરવાને બદલે તેના ઉપર વેર લેતાં છો. એ જ જરૂર મીઝમ બોહીને તમે મારો, તારેતો કોઈ દાહાડો મીઝમ બોહીને ખુનબી કરો ખરાં કે ? બચાંની ઉપર મીઝમ બોહીવાતું કેવું હોય ? બચાં તે બચાંને, તેઓ કાંઈ દાહાડાં માણ્ય નથી. તેઓને સુધારવાં હોયતો સમજાવને સુધારો, નહીં સુધરેતો મારથી સુધારો, પણ તે ઘાટકી માર નહીં જોઈએ. ખુદ મારના કરતાં મારને ભપકો અને દોલદોલ વધારે જોઈએ.”

આ શીખામણ પરમો સુનાબાઈ ચાલવા લાગી અને પછે માટી બાઈઅર વચે કહ્યાવતું કારણ રહ્યું નહીં.

પારીસના પેહલવાના.

જેનરલ ટરોફુ.

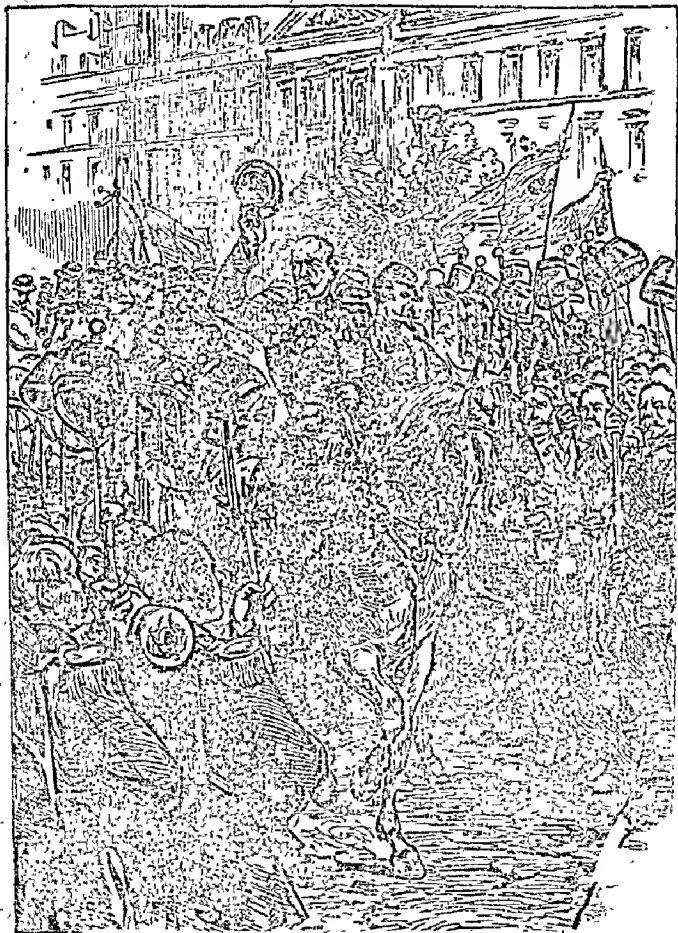
ફ્રાન્સની છેલી રેહેસતનાક લડાઈની વેળા થઈ ગયેલા પારીસના મોટા પેહલવાનોના તરીકે તસવીર અને જેનરલ ટરોફુની આપીએ છીએ. જેનરલ ટરોફુ ફ્રાન્સની સરકારનો લાંબા વખતનો વીસવાસુ અમલદાર હોવા છતાં તેની છાતી ઉપરના ચાંચો દેખાડી આપે છે તેમ તેણે ઘણી લડાઈઓ મારી હતી. પણ તેનું નામ ૧૮૬૦ ના ચાલ થુર્ષી જંગમાં જાયું નહીં હતું. એ વરસમાં તેણે ફ્રેન્ચ તથા પ્રુશીઅન લશ્કરોના મુકાબલાની કેટલાક કાહાડી અને ફ્રેન્ચ લશ્કરની ખામીઓ ઉપર તેમાં ઘણું ધ્યાન આપવાથી જરૂર ફ્રાન્સ લડાઈમાં ઉતર્યું તથા જરૂર દેશ ઉપર ફ્રાન્સનાથી થકેટ આવી પડ્યું તારે પારીસના ગવર્નર તરીકે ટરોફુને કારવામાં આવ્યો અને એ જગા ઉપરથી તેણે પોતાની સંઘલી કીરતી હાંસલ કરી છે.

જેનરલ ટરોફુની કીરતી ખાતર એક મે વરસની છે, પણ ઘણી દશકા અને મજબુત છે. ફ્રાન્સમાં લડાઈ ચાલવા પછે મરનાર શાનશાહ નેપોલીઅને લડાઈના મેદાનમાંથી તેને પારીસના હાકમ કરાવ્યો તારે પારીસે એ વરસના થકેટ દોકેલાં નહીં હતાં. પારીસ હજીથી જરૂર નો ઉપર છહીતવાની પુર ઉમેદના હતું, તેવા વખતમાં આ હાકમ પારીસને માથે કર્યો હતો. પણ તે વખતે

ફ્રાન્સમાં જરૂરનો એટલા આગલ વધેલા હતા કે કદાચ પારીસ ઉપર ઘેરો ઘાલવાની કાસતી હતી, અને ટરોફુએ પોતાનો હોધો લેતાંવાર તે પેશની સામે એ શુદ્ધ શેઠરને બચાવાના ઉપાયો શરૂ કર્યા હતા. અંતે તે ઘેરો પારીસ ઉપર આવી પડ્યો અને તે એક મહીનો પારીસમાં ભારી કચડીનો શુનરયો, જે વેળા એક ગમખી ફ્રાન્સના સામે શેઠરને બચાવાનું તથા બીજી ગમખી શેઠરમાના શ્રે કોને દુકાળ, તથા જુખમરાયો બચાવાનું જે બમનું કામ ટરોફુ ઉપર આવી પડ્યું, તે તેણે તારીફ લાગેક ધીરજ અને હીમતથી બજાવ્યું. તેણે પોતાનો હોધો લેતાંવાર ૮૬ રો.કાહાડ્યો, તેમાં જણાવ્યું કે:—

“ સીપાક બચાવો—અને ને હોધો મનવો, તેમાં માન નાંકું છે, તેમ ઘાસની વધારે મોટી છે. મારી આખી જીંદગી તમારી વચ્ચે શુનરી છે, અને તેમાં મારી કીમેદ તથા મજબુતી છે. આપણા લશ્કરનું કીમેદન સુધારવા માટે દેશ કીતકારીપણની કીમેદની કીમેદનો કીમેદ હું બીજવાસ રાખું છું. આપણી અને રાજતનો લાંબી મુશતમાં દેશની જરૂર કીમેદ ન બલી થઈ નથી અપમાન મારી થઈ નથી તે દેખાડવાની કીમેદની જેથી કાઢામારત તક તમારા હાથમાં કરી આપી નથી.”

આ દેશમાં ટરોફુએ બીજી ઘણુંક લખ્યું હતું, જેની અસર પુરતી થઈ હતી. પારીસના સકા ઉપર એક ચીતર આપીએ છીએ જેમાં ટરોફુ પારીસના ગંજવર લ શકરમાં ફેરેલા માનીતો હતો તે માલમ પડે છે. તેણે લ

શકરની કવાએ લીધી, અને લશકર તેને ખુશાલીથી માન આપતાં પોતાની રોપીઓને બંદુકની ઉપર ઉંચકીને હુવામાં કરે છે. આ લશકરને જેમ અને તેમ કવાએ આપવી, શુધારણું તથા ખીલવણું એ રોકડની મોટી ઉમેદ અને હેરાંશ હતો. એટલા માટે આખી પારીસમાં એમને લશકરી તાલીમ માણુ કરી હતી અને મકલે મકલે બંદુક, બીઠગલ તથા પરગામના આવાજ ધઈ રહ્યા હતા. રોકડોને લશકરની ઉપલી કવાએ લીધા પછે કાહાડેલા ઢંઢેરા મુજબ પારીસના પેટ્રો ઉપર રૂ. ૭૦૦૦૦ માણુશ તઈઆર થયાં હતાં અને તેના બાવના ૩૦૦૦૦૦ બંદુકો તીકેલી હતી. આ શરૂઆતના દીવસે ઉપર પારીસના લશકરી ઉલટ એટલી હતી કે આર તો વટીક દેશાબીમાન ધઈ હતી તેનો એક મુજબ દાખલો નીચે મુજબ બન્યો હતો. લોકો પારીસના બાહરના કીલ્લાઓ ઉપર એટલાં કીલા હતાં કે એક કીલો બોલી કે “જે હું” તે કીલ્લાની નમદીક હતોતા ચુંખી લેતો.” આ વખતે પારીસ એક સીપાહુ ઉમેલો હતો તે બોલ્યો કે “બાઈ તે કીલ્લાનો પાસે જઈને તારાથી ચુંખી નથી લેવાતી, તો મારી મારકે તે તારી ચુંખી પોહોંચાડ.” તે આરતે તરત તે સીપાહુને ગમે વગી બોસો લોધો અને તેને કસમ આપ્યા કે “આ મારી બધી તું કીલ્લાને પાછી આપજ” !!

પારીસના બાવને માટે રોકડોને મોટા પાયા ઉપર એકસ એકવણી પારી હતી. તે એકે શેરુને અનુભૂતીથી બંધ કરવું તથા બાહરના પરાંતોના નવાં લશકરને ઉભું કરી બાહરથી નરમના ઉપર ફસારો કરવો અને તેઓ બાહર લડવાના રોકાય તેવાના અંદરથી તેઓ ઉપર હલલો લઈ નેવા. આ એકવણી રોકડોને ઘણા મોટા પાયા ઉપર ચલાવી હતી અને જે કે નરમનાના મોટાં બળ આગળ તેકે હ પામ્યો નહીં તોપણ પારીસને તે કુશમનોએ લોહાંખી નહડી લેવા છતાં, એ શેરુ લાંબી મુદત થુધી રહી રહ્યું, તે રોકડોની મેટલેનતવું પરીનામ હતું. તેણે હોધો લેવા પછે એક પખવાડપાંખાતો પારીસ ખાતે મોટી રાનડુવારો ઉચલપાલલ ધઈ ગઈ; અને શાનશાહાબીદના નાહાડીની નવા બાદ પર નસતાક રાન રેથાવવાના આવ્યું. એ અરસાના પછી રોકડોને લોકોએ પારીસને હાકમ કરી રાખ્યો અને તાર પછે એ ખુશનુમા શેરુની વધારે કમબખતી તથા રોકડોની વધારે મુશકેલી શરૂ ધઈ. પારીસ ઉપર જરે નરમનોએ રોપેના મારો મલાવપો તારે શેરુના લુખમશાની આકત ઘણી જમણી હતી. પછુ જરે ઘણી વધારે આકતો નહીં ખાવાથી સમકારે નરમના સોડે થોડા દીવસની મેટલેતલ માગી તારે રોકડો ઉપર એક ભારે ચાંકટ આવી પડ્યું.

“હાટલ ડી વીલી” (પારીસના ટાઉનહાલ) મા રોકડો પોતાની કાઉનશીલ સાથે પ્રસલત કરતો હતો તેવાના “કમીઉનસ” નો પખમવાના ફરેઓએ એક મોટો બલલો ડાહાવ્યો. તેઓ છુમે મારતા તથા ભાંજીડ કરતા છેક રોકડોની એક મુધી ગયા અને જે રેખલ આગળ રોકડો મેટલે લો હતો તાંહો રોકડોના આંગ ઉપર ધઈને તેઓ રેખલપર મહડયા. રોકડોને પોતાને હાથે તેમના પગ ખસેડવા પડ્યા હતા. રેખલ ઉપર મટીને તેઓએ પરજસતાક રાન અંડળીને ડાહી મેળવા, “કમીઉનસ” નું રાન રેથાવવા,

તથા બીજા ઠરાવો પસાર કર્યા. તેઓએ રોકડો ઉપર દાવો ડાહવથો કે તેણે પોતાને હોધો છોડવો, રોકડોને તો પાડવાથી તેઓએ તેને ફેદ પકડ્યો, તેની આસપાસ લશકર ફરીવળ્યું, અને તેના તરફ બંદુકો ડીકવાના આવી. બીજા કાઉનસીલરો છુધી રીતે નાહાડી ગયા હતા, તેઓએ બાહર જઈને લશકર બોલાવ્યું તથા લશકરે આવીને આ હુલડખોરો સાથે લડાઈ કરતાં એક જમરદસત સોલનર રોકડોને ખાંધ ઉપર મારીને ઉંચકી લઈ ગયો. તેના તરફ એક પીસટોલ છુધી પછુ તે બમો ગયો અને પછે હુલડ કરનાર એને હરાવાના આપવા. આ તોફાન એક દાહાડા મુધી ચાલ્યું હતું. રોકડો અડધો દાહાડો બલવાખોરોના હાથમાં સપડાઈ ગયો હતો. બલવાખોરો સાથે લશકરનો એક ભાગ મળી ગયેલો હતો. આ બલવાખા મોટા મોટા રાનડુવારી અમલદારો શામેલ હતા અને તેથી એકલી ટાઉનહાલની ઇમારતને ૮૦૦૦૦ ફરોંકનું નુકસાન ગયું હતું !

લો કે.

સકાય લોકો.

ઈંગ્લેન્ડ લોકોની એક દુક તપાસ ગયા અંકમાં કરી રહેવા પછે તેમના ઉત્તર તરફના પડોથી, સકાટલેડના રેલેવાસી સકાય લોકોને આપણુ લુલી નઈ રાક્યું નહીં. આપણા દેશના આપણે માથે આમલ તથા રાન કરીબારે મલાવા માટે જેમ ઈંગ્લેન્ડ લોકો આવે છે, તેમજ સકાય લોકો પણ આવે છે. આપણે માથે જેમ ઈંગલેન્ડનો તેમ જ સકાટલેડનો આમલ મારે છે. આ વાત કદાચ કોઈ વાંચનારી બાનુઓને નવી લાગે, કેમકે હીઆં આવનારા ઈંગ્લેન્ડના ઈંગ્લેન્ડ અને સકાય એવી બે જાત કાઈ માલ ન પડતી નથી. સમલાન ઈંગ્લેન્ડને જવા લાગે છે, સમલા એ એકસરખો પોથાક પેહેરે છે, તેમની આરતો એકસરખી છે, તેમની રીતભાંતો એકસરખી છે, તોપણ આપણ એ રાન કરતાઓમાં જુદી જુદી જાત છે. આપણો ખાજ ગવરનર જેનરલ વારડ મેપો આઈરીશ અથવા આ ધરલાંડ દેશનો રહેવાસી હતો; આપણા શેરુને જુનરગ પાદરો ડાકટર વીલસન સકાય અથવા સકાટલેડનો રહેવાસી છે.

તોપણ આ સરવેને આપણ એક જ ગણીએ છઈએ. કેમકે તેઓ સરવેનો એક જ ધરમ, એક જ ભાશા અને એ

કન રાન છે. ફક્ત તેમના રેશ જુદાં છે. ઈંગલંડ, સકાટલંડ અને આયરલેન્ડ જુદાં જુદાં રેશો છે, પણ વળી તેમ્ને એટલાં નબંદી છે, કે તેમને એકઠાં કરી નાખવામાં આવ્યાં છે અને ઈંગલંડ તથા સકાટલંડ બન્નેને જ રેટ બરોટનનું રાખ્યું છે. એટલું છતાં પણ સકાય લોકો ઈંગરેલથી જુદા છે. ફેરલાક ખવાશ, ચાલચલજી અને ગુણોમાં જુદા છે. તેમ્ને અસલ જમાનાથી ઈંગલંડ સાથે જુદાઈ રાખતા આવયા છે. આંગલ તેમ્ને વચ્ચે એ તફાવત ધણે મોટો હતો. છેક ૧૬૦૩ ના ચાલ શુધી સકાટલંડનું રાન ઈંગલંડથી જુદું હતું અને તે વરશમાં તેમને ઈંગલંડ તરફ ભેડી નાખવા છતાં સને ૧૭૦૭ શુધી સકાટલંડનું રાન જુદું ચાલતું હતું. એ બંને રાજ્યોને કારોબાર એ વરશથી એકઠો થયો, ને પછે ઈંગલંડ અને સકાટલંડ એક પારલામેન્ટ તથા એક જ અમલ તલે આવ્યાં. એ રીતે ગરેટ બરોટનનું એક રાન થવાને છેક એ ૨૦૦ વરશ થયાં નથી. પણ અસલી જમાનાથી હજી એ પાછલા વખત શુધી ઈંગરેલે અને સકાય વચ્ચે ઘણી ડુશમની અને ઘણી લડાઈ ચાલતી હતી અને તેમ્ને એકેકના રાન ઉપર ચઢી આવતા હતા. સકાટલંડ રેશને ઈસવી સને ૮૦ માં રેશન લોકોએ તામે કીધા હતા, તારે ઈંગલંડ અને સકાટલંડ ઉપર તેમનું એક રાન હતું, પણ તે સઘણું નામનું હતું.

સકાટલંડ રેશનું અસલ નામ આલબીનસ કરીને હતું. એ નામ પાહાડી સકાય લોકોમાં હજી “આલબી અન” કરીને ચાલે છે. આયરલેન્ડના રાષ્ટ્રનું અસલ નામ સેકોશીઆ કરીને હતું, તાહાંના રેલેવાસીએ આલબીઅન માં આવી વસવા પછે તથા તાહાં પોતાનું રાન સધાપવા પછે તેમ્ને સકાય નામ એ રેશને આપ્યું. સકાય લોકો માં સકાય અને પીકટ એવી બે વરણે છે. પેહેલા ઉપર કહ્યું તેમ આયરલેન્ડથી આવેલા લોકોએ; પીકટ અસલ રેલેવાસીએ છે. સકાય લોકો ઈંગરેલની ત્રીશાલે આસીઅન ગુણથી ઉત્પન્ન થયેલી જરખન આલાદના છે અને એ રીતે આપણા સગપણમાં વધારે છે—તેમ્નેમાં પીકટ, સાકસન, ડેન, નારેવાના અને સુવીડ લોકોનું લોહી લેલાપણું છે. પીકટ લોકો, શકાટલંડના અસલ પાહાડી રેલેવાસીએ, કેલટીક આલાદના છે, તેમ્નેમાં ઇરાનીઅન અને ગ્રેસીનીઅન લોહી ભેળું છે. શકાટલંડ રેશના બે મોટા ભાગ છે—એક લેમ્બોલાંડ ઇઆને ત્રીજા અને સપાટ ગુલક, બીજો હાઈલાંડ ઇઆને ઉંચો પાહાડી ગુલક. શકાય લોકો ત્રીજી જગી નમાં રહે છે, તેમને “લેલાંડ” કહે છે; પીકટ લોકો ઉતર તરફની ઉંચી જગામાં રહે છે તેમને “હાઈલાંડ” કહે છે. આપણા લશ્કરમાં હાઈલાંડરોની પલટણ આવેલી ઘણી વાંચનારી બાંનુઓએ જોઈ હશે. તેમને આપણા લોકો ઘામરા ડીનગીટ કહે છે. તેમ્ને પોશાકમાં ગુલક સુધીના લાપસ પેરે છે તથા પગ ઉપર રેશ સુધી રેસની મોન” પેરે છે, તથા બાકીના પગ તાગા રાખે છે. તેમ્નેનાં આંધાં ઉપર પણ રાટા હાંડાં જીવી રોપીએ પુશકળ પીઠાં સાયની હોય છે. એ શકાટલંડના સુધ રેલેવાસીએ છે. તેમ્ને કદાવર બાહુર, અને લડાએક હોય છે. લેમ્બોલાંડરો ઘણાખરા હાઈ, અને નબંદી ઈંગરેલની બરોઆવા થયા છે, પણ એ હા

ઈલાંડરોએ હજી પોતાનો આગલો પોશાક અને રીતબાંત જાલવી રાખ્યા છે.

શકાય લોકોની વસતી ૩૦ લાખ પ્રાચુશની છે. તે એને ધરમ અને ભાશા ઈંગરેલ લોકને મળતી છે પણ સકાય ઈંગરેલ ભાશામાં ઉચારોને ફેરલોક તફાવત છે, અને જેમ ઉતર તરફ હાઈલાંડમાં જઈએ તેમ એ તફાવત વધતો જાય છે. ઉદ્યોગ, વેપાર, આબાદાની, દોલત, કેળવણી અને સુધારામાં સકાય લોકો ઈંગરેલની બરોબરીએ છે. ઈંગરેલ ભાશાના ભરપૂર લંદારમાં સકાય લોકોએ ઈંગરેલના સારો હોસો લીધા છે. ઈંગરેલના સામ્યોરો, ફીલ્ડસુ કે તથા નાનાંકીત નરોમાં લગભગ અડધાઅરધ સકાય થઈ ગયા હશે. સર વાલટર સકાટ અને બરનસ જવા કવી લખનારાએને ઈંગરેલ ભાશાને દરએક વાંચનાર રોડેશ વખાળે છે. સકાય લોકોના કેળવણી સંબંધી પગલાંએને એક જ દાખલો આ બસ થશે કે સકાટલંડમાં માર મોટી યુનીવર્સીટી છે, અને ૮૦ પ્રોફેસર અથવા ઉસતાદોની ગાદી સધાપેલી છે. ધરમ સંબંધી નહતુનમાં ઈંગરેલ લોકો કરતાં સકાય લોકો વધારે જોસવાલા છે. રવીવારને તે એ એવાં મુસતપણાથી પાલે છે કે જાણે કે દર રવીવારે તેમ્ને કોઈના સોગ પાલતા હોય એવા દેખાવ તેમના મોહાલાએ તથા ઘરોમાં જાલમ પડે છે. રવીવારને દીને આપેલી દીવસ પીઠાં, તથા બીજા જગ્યા સધળી બંધ રહે છે. ધરમ સંબંધી વહીવટ તેમ્નેમાં મોટા પાયા ઉપર એક જ નની ત્રીશાળે ચાલે છે. તેમના પાદરીએ સરકારથી સવતર હોવાનો દાવો કરે છે. આખા રેશને આસરે ૧૦૦૦ શાલુકમાં વેડુંથી નાખેલો છે. જુદાં જુદાં થાં છુકાનું એકેક મંડળ બનાવેલું છે, જે મંડળને “પ રેસબીટરી” કહે છે, તેમાં તેરલાં જુદાં જુદાં થાં કવાલા ગુસ્સા અધીકાર ચલાવે છે. વળી જુલો જુલો “પ રેસબીટરી” એની “સાઈનાડ” નામની કોરટો બને છે; અને છેડે સઘણી “સાઈનાડ” ને ખાંધે “જિનરલ આસેસ બલી” નામની મોટી મંડળી છે, જે મંડળી ધરમને લગતા વહીવટને માટે પામતેતખત રોડેર એડીનબરો ખાતે વરોશવરશ ભેગી મળે છે. આ મોટી મંડળી તરફથી ખરીદી ત્રીશનરીએને ધરમના ફેલાવાને માટે ડુનીઆમાં ગોમેર મોકલાવે છે અને તેને માટે સકાય લોકો વરશ દા હડે કરેલો રૂપીઆ ખરચે છે.

સકાય લોકોમાં ખરદ કરતાં મોરતની રાખ્યા ઘણી વધારે છે. એનું કારણ એનું માલમ પડે છે કે તાહાંના જરો ધધાને માટે રેસાવ ખાતે થણ જાય છે; વળી વેપારી વાંદાંલોમાં દરીએ ખેડવાનું કાંમ ઈંગરેલે કરતાં સકાય લોકોને વધારે પસંદ છે; અને તરીજી નવાઈ જિવું કારણ એ છે કે એ લોકોમાં ડુબવાથી ખરજી ઘણાં નીપજે! આ લેખ બનાવનાર જામળ છે. સકાટલંડની નબંદીમાં તાહા નાહાના રાષ્ટ્રમે પુશકળ છે, જે ઉપર તેમની મોટી વસતી છે. એક જ કીનારે એક સો રાષ્ટ્રએની મજતરી થઈ છે. એ રાષ્ટ્ર ખાતે આવજાવને માટે તાહાની ખારીએ અથે નાહાની મોટોમાં મેસીને સકાય લોકોને વેપાર વેડે વાર ઘણે મથાવણે પડે છે અને તેના અક્સખાતોમાં તેમના ખરજી મુલો નીપજે. ૧૮૫૫—૫૬, અને ૫૭ મળી

ને તરણ વરચંખા ચેટલાંડ ખાતે રેડી ઓરતો ફળી હતી, તારે મરદોની શખ્યા ૧૯૨૬ ની હતી. સકાટલ'ડ દેશ માં ખુદરતો અડચણ પહોં છે: એ સુલકનો મોટી ભાગ પાહોડી અને વેરાણ છે. તેમાં યહુનો પાક વરીક ધઈ શકતા નથી, અને તેથી મોટા ભાગ ઉપર એક જાતના શખ ત અને કંઈક જવનો પાક કરવામાં આવે છે. આટલું છતાં પણ સકાટલ'ડની ખેતી, વેપાર, ઉદ્યોગ, કોરીમરી અને આખાની ઈંગલેશી બંદો ઉતરતી નથી. ઢોર ચરાવાનું કાંમ તોહોં મોટા પાયા ઉપર થાય છે. હાઈલેન્ડના ખેતોં ધણાં કરમે હોપ છે, તથા તેઓના એક ખુબી એ છે કે બરફનું તોફાન ધવાનું હોય તે આગમયથી તેઓ ખેતી જાય છે. એ સરવે આખાની ઉપરથી સકાય લોકો કેટલા શાહાશીક, ઉદ્યોગી અને હોનરમંદ છે, તે ખાલમ પડે છે. જેમકે ગારડન કાસટલ માનના એક ગેલેલમાં એક મોટું પારીલ રાખેલું છે, તે ઉપર આ સુખ્ય તખતી તરીકે રાખેલી છે—

“૧૭૮૭ માં ધીલિક આ ગારડન મોટી વીલીઅમ ઓશ્વે બોરન એડ્વુથાએરે મલેનબોરનું નજમ ખીલોલે હતું, જે સખડું નજમ તેણે ૨૨ પરચમાં કાપી નાખ્યું, અને તેટલા વખતમાં ગ્રે નદીના સુખ ઉપર એ નજમમાંથી ૧૬૦૦૦ ડનાના પોલના ૪૭ વાંદીણ આંધમાં હતી, કે જ્યાં તેની આગમય એક પલ્લ વાંદીણ જાયું નહીં હતું. એ નજમને કાપવાની રકત મચુલી ૭૦૦૦૦૦ રૂપીઆ ધઈ હતી. તેમાંના એક જાડાના નમુના તરીકે નાખદાર ડ્યુક આર ગારડનને આ પારીલે અરપણ કર્યું છે.”

આવી ઉદ્યોગી પરજ ખાતબર નહીં કાંચે ધાય ?

પરચુટણ બાબતો.

દાહી—કાકર એલોઅરસન કહે છે કે “દાહી મોરા વવી એ ખુદરતને અપમાન આપવા બરાબર છે. પખરી એ પોતાના ખીજને તથા ઢોરે પોતાના ખાલને હુપી, કાપી ને સંરખ તથા સોભીતા રાખે છે, તેમ જાણસે પણ દાહીને ધટતી કાપકુપ સાથે રાખવી એવી ખુદરતની ખંતલબ છે અને દાહી રાખેલાં મરદને નાપસંદ કરવાનું ઓરતો ગમે એ વું શેલ થાય છે, તોપણ દાહીને બરાબર કાપીને રાખવાથી મરદનો કલલો એવો બીરાનિ છે કે તે રેહતાં રેહતાં ઓરતને સઉથી પસંદ પડે છે.” મહમદીઆને દાહીને મોટું માન આવે છે, એટલું જ નથી. યાહુદીઓ અને ખ્રીસ્ટીઓને પણ સુસાએ દાહી મોરાવાની મના કરેલી છે. ઈનડીઆના મા દાહી મોરવી એ મોટી શીખસા. ગજાની હતી, તથા જ રમનેના એ મોટું અપમાન હતું. ઓસમાનલી લોકો દાહીના કસમ ખામ છે, તથા તેની જાતન ઉપર અડધી દાહી કે ગુમાવે છે.

સી નાટકકારો—યુરોપમાંડના નાટકના ખેલ કરવા મા સીના ભાગ જાવવા માટે સી નાટકકારોના હોનર એટલેખથી વધી ગયો છે કે ગોપા કેટલીક સદીઓ આગમય નો એ ધંધો ચાલતો હોય એમ આપણને લાગે છે. નાટક છેક સંસકરીત જમાનાઓથી ચાલે છે, પણ અસલી મરથો મા સી નાટકકારોની કચી નોખ દીસતી નથી, તે ઉપરથી હાલના પારસી નાટકોની મીશાએ સીના ભાગ મરદો ગુજ

વતા હોય એમ માનવામાં આવે છે. સીમરો, પલેટો અને હોરેસ ફીલસુફોનાં જમાનામાં સી નાટકકારો નહીં હતી એટલું જ નહીં, પણ શેકસપીઅરના જમાનામાંથી તેવું કાંઈ નહીં હતું. વેનીસમ એ ધંધો પેહેલે ચાલેલો. ફ્રાન્સમાં ૧૬૨૯ મા ઓરતોએ નાટક કરવા માડ્યા, જે વેલા એ સુધારા ઉપર જેમસ ડ્યુપોરટ નામના ફ્રેંચ લખનારે શખત ધીકાર બતાવેલો છે. ઈંગલંડમાં ૧૬૬૦ મા પેહેલી સી નાટકકાર ખાલમ પડી હતી.

સાંપનું જેહર—કાકર જે ગીલાખાન સાંપને કલોરો કારમ (બેહાશ કરવાની દવા) સુધાડીને બેહાશ કરે છે અને પછે તેની ફેલમાથી જેહર દાહાડી લેય છે. આ રીતે તેનું જેહર મોરો લેવા છતાં તે ખાલી થતું નથી. જે દાહાડામાં નવું જેહર પેદા થાય છે અને તેની ફેલ ભરાઈ જાય છે.

આપણી હંદગી એક પોલ અને બેસવાદ રમકડું છે; માતર હંદગીનું આ એક કુખનું ફીલ છે; હંમેશાંની કુડાલાંના આ એક કંકત કુદકાન છે.

પલેતો (અકાલુત) ને એક દાહાડે કેહેવામાં આવ્યું છે કે “તારે માટે તારા કેટલાક દુશમનો ધણું ખરાબ બેલ છે” પલેતોએ જવાબ દીધો કે “તેની કાંઈ અંતિ નહીં. હું મારી વરતનુંક એવી રીતે રાખસ કે કાંઈ તેમને માન સેમ નહીં.” ખામજ.

કપરી માણશ વીરો કારસી નરહીલત—એ માનવી ! બદ દીઆનત તથા બેખુનોયાદ તથા કપટી લોકોથી દુર રહે જે. કાંચેને કપરી આદમી પાસે તું કાંઈ ઉપેદ કરશેતો તે ખ ખીલાઈ કરશે, અને અગર કાંઈ આપણે હેશાન મેલશે. અગર તું કાંઈ તેહને આપશેતો તે તે વાતનો હેશાંજી કાંઈ જાણશે નહીં, અગર કાંઈ ભેદ તેને કેહેશેતો તે ભેદને જાહેર કરશે, અગર તું ને ભેદ કેહેશેતો ભેદ કહી તોહમત જોડશે. જો તુએ તેવો આદમીની શાખત કરી તો નફો કાંઈ નહીં જોય. અગરને તું તેથી દુરી પકડશેતો તે તું ને શુખે બેસવા રહે નહીં. અગર તું તેહને નેક રાહા દેખાડશે તોહખી તે નેક રસતે આવશે નહીં અને પોતાની અકલ ઉપર મગરેર રહીને જોમરાહ થશે. A. J. S.

બખીલોને પસંદ કરવાજોગ રવઈઓ—વાંચતારી બાંનુઓના આતો ચાલુ રવઈઓ કે તેમને મલવા આવતારી તેમની બેહનપણીઓને સાંજને છેરે ચાહા પાઈ મોકલવાં અને એ સાધારણ રવઈઓ ગરીબ તેમજ તવગરીમા અને દરએક ધરમા માલુ છે. તેથી ઉલટું રાતા સપુર મા આવેલાં મોસકો ચેહેરની આરખ ઓરતો પોતાની બેહન પછીઓને મલવા જતી વખતે પોતાની સાથે એક નાની કોષલો કાપીથી ભરીને લેઈ જાય છે અને જે ધરમા પોતાની સાંજ ગુજારવી હોય છે તાંહાં આવી તેની ચાહા બનાવી સંધાને પામે છે, જેમ કરતાં આતરની માફક તેઓ મલવા આવતારીઓ વેરધણીઓની ભારી પડતી નથી.

બાલ વધારવાના નુસકા.

૧. બાલ વધારવાનું તેલ—તામ ગુલાબની પાંખડી તેલ ૧૦. ને પાડી લોઠા નેચા કરી, તેમાં ઓલીવ તેલ પેણી પાઈનડ નાખી, એકાદા મન્યુત લોકણવાલા વાસણમાં નાખી, એક અથવા પાડીયાં લગણ તકકામાં રાખી, તેલ પીલી લેવું. એ રીતે બધી લગણ તેલમાં ઘણી ખુશીઆ આપે ત્યાં લગણ તામનું ફુલ નાખી કરે ત્યાં રહેવું. પછી ગાલી કાઢી, તેલ કાંપમાં લાવવું. એ તેલ બાલ વધારવા, અને ખુશરત કરવા અતી કીમતી અને ગુણકારક છે. તે સાથે મગજને કંડક આપે છે.

૨. બાલ વધારવાનું (મકાસર ઓઈલ) તેલ—

ઓલીવ (થાલીક) તેલ (ખરતનો) રતલ ૧)
ઓરીજનમ ઓઈલ એક દસા.
રોઝેરીઓઈલ આંબોસ ૫.
એ સરવેને ચેલવી વાવરો, અથવા

‘બેન’ તેલ (ધડીઆલમાં વવરાવે છે) પાઈનડ ૧
લોનું કોપરેલ તેલ..... ૫
એસેનસ ખરજોમેઠ..... ઓસ ૫
એસેનસ મસક..... ૫
ગુલાબનું અતર..... રીપાં ૬

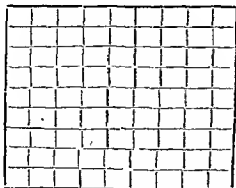
એ સરવેને આતસની ધાસે બાલકીઓમાં બે તરણ કલાક થી રહેવા કરી, અને પછી તે બાલકીને એક અઠવાડિયાં સુધી રહેવા દેવું, એ અરસામાં પણ અવાર નવાર બાલકીને ઢીલવતા રહેવું. એ મેલ તેલ ઘણાં ઊતમ પરકારનાં થયે, જેથી બાલ ઘણા ગડા થઈ વધે છે તથા શુદ્ધાદાર થાએ છે.

૩. દાહુડી, કાતરાં, અને મુછ વધારવાનું તેલ—

કાલાનવાદર..... ઓસ ૨
ડીકચર આપ, કૈનધારડીસ. ૨
રોઝેરીનું તેલ..... રીપા ૧૦
લવંડરનું તેલ..... ૧૦

એ સરવેને ચેલવી, અઠવાડિયાંમાં તરણ આર વાર, રાતની વેલા પછીને લગાડવું જેથી બાલ વધે.

રચુજે કુરસત.

બેલનું આરસાનાની અંદર ૧ થીતે ૮ વેર આંકડાઓ એવી રીતે ગોઠવે કે ગમે તેમ બોલાઈ ઇઆ આડો સરવાલા લઈ એ તે ૪૫ આવે. પણ એવી ચારતે કે એક દારમાં એકજ ભતના બે અંકડા નહીં આવે.

છ. ન. ખરજોમેઠ.

૨. દલાલ—જાહેજ ૩ બેતરો વેચવાનાં છે; તેમાં ૧૦૦૦ તથા ૨૦૦૦ માપનાં ૧૦૦૦ ના સતારા ખરાખર થાએ છે. ૧૦૦૦ તથા ૨૦૦૦ માપનાં ૨૦૦૦ ના સતારા ખરાખર થાએ છે. અને ૨૦૦૦ તથા ૨૦૦૦ માપનાં ૧ લાનાં હજુ નાં ૧ સતારા ખરાખર થાએ છે. તથા તરણકોને એકકો વીસતાર, ૨૪૦ એકરમે છે.

રોઝ—અરે પણ દરએક બેતરો વીસતાર કરેલા કરેલા છે બોલની ?

દલાલ—તો હવે તમે રોઝ ગણોની ? દલાલબાઈને કે આવડે.

રોઝ—કીક તારે સી. બોધમાં લખી ગાકલો—સી બે ધનાં વાંચનારીઓ હોશીયાર છે, કેમકે તેઓ એવા સવાલ પણ સુકવી આવે છે.

પાપની માફી વીધે પ્રભુની માર્યના. શિખરિણી છંદ.

કુપા મીઠી સ્વામી, નમન કરું પ્રેને હરમહી;
વિનંતી આ રહારી, દિલ ધરિ દિવાણુ અખમહી;
બહુ પાપો કીયાં, કુકરપટ રાખી મન ખરે;
હવે સુકવી રહારી, કેમ થયે દિવાણુ દિન અરે.
સહુ કાપી કુડાં, મહિમયે કરી મેં અતિધણી;
વિચાર્યાં નહોં દુઝાં, સમજ મન વીધે મુલતણી.
ઘણાં વર્ષો કાઢ્યાં, મદ લયી જુવાની રમણમાં;
વળી વીધા વાધે, હવે કંઈ કરેતો ભગમણમાં.
કંઈ ગાડી વાડી, ગરબ ધરી ભતો છપી ઘણો;
લઈ સાથે લાડી, વશ થઈ રહોતો નિવતણો.
મન સોમો માંડી, બહુબહુ અતીએ દિલ ઘણી;
ન ભંભી તે મંભી, નભર થકી જોઈ ભગધણી.
હવે મારી રહારી, કરકર કરણા કરી હરી;
ન સેવો પ્રેને મેં, કરમથી કુહું છું હરી હરી.

હરખરાંમ કુલભરાંમ મે.

લખનારાંઓને ખબર.

“એક વારસી આનું” તમે ગોકલેલા રકસ ભાગ છપ જેવા નથી.

“કાજી” જુગ થઈ છે તે સુધારવાની પેઢેથી જોગવાઈ લઈએ.

“સી બોધનો એક વાંચનાર” તમારા સારા વીચારોને ખારે બેખકાર પાનીએ છપાએ. “જોલા દોલા” ની વારતાને પુસ્તકનાં આકારમાં છપવાની અપોને આરસથી ભજામણ થઈ છે, તેની વી આર કરીએ.

મુંબઈ, દક્ષિણ આચાર્યા પરીમમાં બેહરોમજી કુરકુનજીની કંપનીએ છપાવે તથા પરગટ કીકુડી. ૩૦૦ કોટ;—બેહરોમજી હારમુજી મીર, ના ૦ ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રીપાઠ.

પ્રસાતક ૧૮ સુ.

એપ્રિલ ૧૮૭૪.

આંક ૪ થી.

ફરેન્ઝી જી,

અધવા.

વાંધામાં પ્રલેખ વારસો.

સ્ત્રીપાઠને આદે તરન નવીન વારતા.

લખનાર—“મીનાચેતુર ખોરસીદ.”

બાળ ૮.

જેલવીએ એલો આપણ એકકથે કાપ,
રરીકથિ ન મીઠવી કોઈવેળ બાપ.—ચેકચીપર.
ધીરજ ધર, બતાવણ હું રચતો તને,
બતાવણ, કયાં હું રચતો તને!
ભરે તારી પુરીજ વાઘ્ય વશી,
પરંદ કરને જને હું અંજી બની.—એક નવો નાટક.

હવે તારે પેલા સાધુ, અને યુનાની ફીલકુસા આપડે,
વખત સુધી કાંઈ હતા!

મેદાન વટાવવા બાદ તેઓ એકકથી અલ્પરીક આગ
લ ચાલતાં ચાલતાં પેલા સાધુ કેટલેક દુર પોતાના સરખી
ન એક બીજી જુકડી આગલ આવી પોહ્યથો. એ કે
રાત હવે ખલાસ થવા આવી હતી તોપણ થોડું અંધાર
તેને છુપાવી શકે એટલું તો બાકી હતું, તેથી તે પેલી જુ
કડી આગલ આવી પોહ્યતાં એક ધીમે અંધારે બારણું
ઢંઢાડી અંદર પેડો. યુનાની ફીલકુસેબી કદાચ તેમ કી
ધું હતે પણ કોઈ રખડતી ધાસતીને લીધે તે બીધો, અ
ને જુકડીની બાહર ઉભો રહીને એક નાકાં વારેજ અંદ
ર થું તમાશો બનેછે તે જોવાને રાજ થયો. સારાં ભાષે
નંગલનાં ચોરોએ આ જુકડીમાં આવજાવ આદે એક મો
નાકું કોરણું હતું, તે ફીલકુસાની અંજીની દુરબીન વ
લાગી.

પેલા બાવો જુકડીમાં જોવા દાખલ થયો તેવાજ તેને તે
તાનીએ આ મુનખ બોલતાં સાંભળ્યો: “મુશ વધઈ,
ખવર સાહેબ!” જોનો ઉતરે જુકડીની અંદર એક કો

લા ચેહરાનો ઉઘો મરદ બેસીને તાપણું કરતો હતો તેની
તરફથી એવો અવધો કે—“એ કોણ, કારન કે?”

“હા ખેનર;” તે બાવો બોલ્યો; “જે રખત બપ
છે તે આપણોજ છે. શાહજાદા નોશોજદની હુદ આપણને
મલીછે. વેક, તારે વેક; વેહલો ધા—કેમકે એક ધડી વ
જે થું થાયછે તેની કોઈને ખબર નથી.”

“હું સમજ્યો.” ખેનરે કહ્યું; “પણ હવે નોશોજ
દગું નામ છેકી નાખીને સોદાગર શુરગીનનું લખણું નો
ધ્યે. તેની નોકરી મારે માથેછે. મારે હવે એ હુદ તે
શાહજાદાની નહી પણ સોદાગરની ગણાવી નાઈએ. પણ
થું ખરેખર તેજે કે કોઈ બીજી?” પેલા એબીઆલ એ
હરાના ખેનરે લગાર શકમંદ ચેહરો કરીને પૂછ્યું.

“તેજ, તેજ, કોઈ બીજી નથી,” તે કારન બાવાએ
જવાબ દીધો; “હું તેને મારી જુકડીમાં મરણ માંમતો ટું
કી આપણે.” ઘોશાછે મરદનો પણ મે તેણીને સોદાગ
ર મીલાદની મેટી તરીકે જોલખીછે. ટુને ખબર કરવા
મારે થોડોકવાર હું તેણીને મેથુધીમાં રહેવા રદ્દ આપ્યો
છું. નજદીક એક મેવકુક યુનાનીછે, તેની જ કે કરી ધા
સતી નથી તોપણ ઉતાવલ કરવી સારીછે, મારે ઉક; નહી
તો કદાચ મારો દવાનો ઝાઝો અસર નહી થયો તો તેલોહી
શીયાર થઈ પેલા કમઅકલ યુનાની સાથે માલી નશે.”

“પણ—પણ તેણી તારી જુકડીઆગળ કાંઈથી આવી?”

“ખેનર, સવાલ પૂછવાનો વખત નથી. વખત જતાં
કદાચ આપણું ઇનામ આપણે ખોટી રદ્દથું એવો મને
શક નાપછે.”

યુનાની ફીલકુસા તન ઉપર હુલબી આ છુતારા બા
વા કારન વીશે કોઈ પણ ખ્યાલ નહીજ આવેતો તેના જે
વો શુરખ કોઈ નહી હોય. તોપણ હજી તેણે પોતાની ખા
તરી વધારે કરવી હતી.

“ઠીક, કારન, ઠીક,” ખેનર થડે પેટે બોલ્યો. “પ
ણ બહુતો એકે કે હું તારી સાથે આવું તે કરતાં ટુંજ પેલા
મેવકુક યુનાની સાથે તેણીને હુંધ્યાં ખેંચી લાવે—કે આ
પણે તેણીને હોશીયાર કરી શુરગીનની નજદીક લેઈ નાઈએ.”

“ખેનર; તારી ચાલ મને મુલક પરંદ નથી. ટુને
પઈસાને લોભ મુલક દીસતો નથી. તોપણ અનેમી મારો
આથો હોસી મેલવડોછે મારે હું તેણીને તારી નજદીક
લાવીશ.”

આમ બોલીને કારન બાવા જેવા જુકડીની બાહર નીકળ્યા કે ફીલકુસ જુકડીની પાછલી બાજુએ ખસી ગયો; અને જરે પેહલો નબદીક સો કદમ આગળ ચાલ્યો તારે તે યુનાનીએ તેની પુઠે ઉતાવલે પગલે ચાલવા માંડ્યું. ખેનર ની જુકડીથી લેસો કદમ કારન જાય નહી તેની આગમન તો ફીલકુસે તેને પકડી પાડ્યો.

“હો રહે, અમ્મે કારસ્થાની ચોર,” કારનને ગલ ચીખાથી પકડીને ફીલકુસે બોલ્યો. “પાદશાહ નોચરવાન તો તું ગોનેહગાર છે !”

“આહા !” કારને અજબથી સાથ પીઠ ફેરવી ફીલકુસને નોંધ કહ્યું. “અમે સાધુએ ઉપર કોઈનોમીએ ખતીઆર ચાલતો નથી. પણ તું હુઈઆં કેમ આવી પુત્રો? અફસોસ, રખેને પેલા ખુબસુરત છોકરો મરણ પામ્યો હોય.”

“મરણ પામ્યો હોય ?” તે યુનાની હોવા કહીવાળીને બોલ્યો; આ વખતે તેણે પોતાની કમરેથી એક નાનું હથેલિયાર બાહર કાઢી કારનની સાંધું ધર્યું. “મરણ પામ્યો હોય ? અરે નાપેકાર તે મરણ પામ્યો નથી પણ શું તેને મારી નાખ્યો છે. બોલ સાચું, શું તેને એહર દીધું નથી ? તે તારો નાપાક ધંધલ તે ઉપર ચલાવ્યો નથી !”

“અરે બેવકુફ બેરા,” કારન હજી નરમશા ધરીનેજ બોલ્યો; “તું મારી નબદીક હતા, અને તું નેતો હતા કે મેં કોઈ પણ આધાની વસતુ તેને આપી નથી; તારે શી રીતે તું મારી ઉપર આ તોહમત મુકે છે !”

“અમ્મે કઠારા સાધુ, એહર આધાનું આપવું નથી. શું તું નાનુંકર જાય છે કે ને બાદલીઆ તં તેના નાક આગળ ધરી હતી તે એહરી નહી હતી ?”

“ના, તે કદી પણ અહરી નહી હતી. શું તે છોકરો મરણ પામ્યો છે ?”

“છોકરો ? શું તું મને છેતરવા માંગે છે કે ? શું તું એમ સમજે છે કે મરદના લેખાસમા તે એક સુંદર તાલની નછે તે હું નથી જાણતો ? અને વળી શું એમ લીચારે છે કે—”

“ધોરો—ધોરો ધા, અમ્મે ગાદેલ જવાન !” કારન લગાર તાણી બોલ્યો “કોણ તું છે કે એટલી જાન શોખી થી ચલાવે છે ?”

“કોણ હું છું ?” ફીલકુસ પચકલ ગુસ્સામાં આવી બખાર્યો. “કોણ હું છું આમ તું પૂછે છે ? અમ્મે પાપી મરદ, હું તેજ શખસ છું કે ને તારા સઘલા મકર એવ ખી મુકે છે. પેલી તરફની જુકડીમાં ને ગોલતમ તં ચલાવી છે તે મારે કાને આવી છે. મેં તને પકડ્યો છે. છટકી જા હવે ગમેતો મારા ગુસ્સાના મારથી !”

અને એન વખતે તેણે કારનને એક હોસો મારીને નીચે તાડી. પાડ્યો અને તેની છાતી ઉપર પોતાના એસત વાર પાંઉ મુકીને પોતાનું હથેલાર તેના કપાલ ઉપર ધર્યું.

“કબુલ થા આ ધડી કે આ તાલનીને તું આખી કરે અને કોઈ પણ જોલમગારના કાંદામાં તેણીને નાંખવા ને બદલે મારા નેકામાં તું આપે. અગર નહીતો આ ખંજર તારો જાન અખ થી લેશે.”

“જાન ભાગી હું બીહીત નથી” તે શેકાર ધઈ પડેલા સાધુએ કહ્યું; “પણ જરે ચોરતની ખંખણાદમાં તું

છે તો ને ચોરતને તું હમણાં માંગે છે તે કરતાં સરસ-તારે હવાલે કરવાને હું કબુલ થાઉં છું.”

“ના, જાન તારો તારેજ બચે કે જરે તું આજ ના જનીનને મારી ચોરત બનાવે,” ફીલકુસે હક પકડીને કહ્યું.

“અમ્મે યુનાની, તારો હાનગી તું તારો પોતાના જવાન જાન બચાવે કરશે. ને છોડીને તું માંગે છે તેના કાંઈ એકલા અરજદાર તું નથી. ધરાવના પાદશાહનો બેટો સાહજદો નુરાજદ તથા આ ચેહરનો માતખર સોદાગર શુરંગીન અને એવાજ બીજા ઉંચે ખાનદાનના શખસોના આ છોડી-ચોર છે. એ સરવે સાથે લડી વડીને એક નાખુશ નાનનીને ચોરત બનાવી પાછલથી દુખમાં પડવા કરતાં, અગરમે તું માટે કહ્યું ખાનતો તને પસંદ પડતી અને આ છોકરીથી બી વધારે ખુબસુરત ચોરત હું તને દેખાઉં; ને તને ખુશીથી કબુલ કરી ને મુખની તલાશમાં તું છે તે તને તારી હુઈયાની મુશી બખાર્યો.”

“બોલ તારે, કે તેણી કોણ છે ?” ફીલકુસે પૂછ્યું.

“આ છોડી તે સોદાગર મીલાદની બેટી ફરંગ છે, પણ જની વાત હું તને કહું છું. તેતો તેના બાઈ શુરંગીનની બેટી ખુબસુરત ફરંગીન છે. તેણી ઉપરથી તેણીના બાપનું દેલ ઉડી ગયું છે, અને પોતાના બાઈ મીલાદનો બેટો ફરામજ ને તેણીના દીલદાર છે તેને તે છોડી આપવા માટે આ કાકો શુરંગીન ના પાડે છે, માટે એ તું મારી સાથે આ છોડી ફરંગને લેઈને શુરંગીન કને આવશે અને એ તારી મેહનતના બદલામાં અગરમે તું તેની બેટી ફરંગીનની મા ગણી કરશેતો હું જીલ્લો નથી કે તે મોટી ખુશીથી પોતાની બેટી તને સોંપી દેશે.”

“પણ તારે એ શુરંગીન કોણ છે ?”

“ફરંગના બાપ મીલાદ સોદાગરના બાઈ, ને પોતાની બાબી સાથે નેકા કરવા માંગે છે,” કારન બોલ્યો. “હું તે તું મારી છાતી ઉપરથી ઉઠા, કેમકે આ શુરંગીન વીચે મારે તને બીજી વધારે વાતો કહેવા છે કે નથી, તે અગર ને પોતાની બેટી તને આપતાં આનાકાની કરેતો હોય તો, મોટી ખુશીથી કબુલ થશે.”

તેના કહેવા સુખ તે જમરો યુનાની ઉઠ્યો, અને પોતાનું હથેલાર પાછું છુપાવી દીધું. કાંસતો અને ખડખડો, અને ફીલકુસ નહી જોય તેમ તરેહવાર ગુસ્સાના ચાલા કરતો બુઠો સાધુ કારન જમીન ઉપરથી ઉઠ્યો, અને પછે તેમ્ને બચે વાત કરતાં આગલ ચાલ્યા.

આ વખતે સુરજ પડકાશી નીકળ્યો હતો, અને તે ની રોશનીના કીરણો ચો બાજુએ ફરી વહેલાં હતાં. થી મે કદમે રસતો કાપતાં તેમ્ને કારનનાં રહેઠાણ આગલ આવી લાગા—પણ જુઓ તેમ્નેની અજબખી ! ફરંગ તે કહેણે હતી નહી !

વાંચનારી બાનુએ સારીપડે જાણે છે કે એક છોકરી સોદાગર નરીખા સાથે તેને મકાને ગઈ હતી, અને તેજ કારનના કારવા સુખ ફરંગ, તે સોદાગર મીલાદની બેટી હતી.

પણ શું તે છોડી ખરેખર ફરંગ હતી કે કોઈ બીજી ? આગલ ચાલતાં સંધું જણાયો.

પાખ ૯.

“સી ચરીત ને જોર, ક્યા કંઈ યહને કાઢ્યા,
સી ચરીત ને જોર, વિવેકને પણ વાઢ્યા;
સી ચરીત ને જોર, ચુર જનને મૂઝાયા,
સી ચરીત ને જોર, મમત નાશ મૂઝાયા;
જોમી યોગી જયવંત જન, રિષ મિથ તાલવંતયો,
શમજ સી ચરીત આગણે, વિક્રમ નુપને જય ક્યો?”

શમજ બાપ.

પોતાની બેઠેન સંપાન નબદીકી ધરાવનાર બોબાઈ
ઉપર મોહીત થનાર—વેર, ક્રુત વેરને ખાતરના આ નીચ
કોચિય કરનાર, ભાઈ પોતાની તક સાંપવામા પાકો હતો.
તેના કાસદથી તેને ખમર મલી હતી કે શાહુઆનુએ,
તેના ભાઈ સોદાગર ખીલાંદની બાનુએ, તેને બીજી દીને સાં
ને બોલાવયો હતો; તે વખતની વાટ જોતાં તેણે બેચેની બ
રેલી રાત, ગુજરી, અને સહવારથી તે સાંજ પડી તાહીં
સુખીની દરેક પલને બદ સમુત વાપડવામા તેણે આંધ્રમાં
ખાધી નહી, કાંચેકે તેની ધારણા મુજબ તેઓ વેહલી પ
સાર થઈ ગઈ નહી !

પણ આ મુનબને શરમ ભરેલો પયાર કરનાર એકલો
સોદાગર શુરગીન જાણતા નથી. ને જમાનામા તે યદ
ગયો તાર પછે ફેરલાએક જમાનાની મુદત બાદ ઇંગ્લાંડ
દેશના એક શબ્દએતો એવીજ એકાદ નીચ કોચિયને માટે
પોતાની ભત્રીજા સાથ નેકાલ પાડયા હતા.

તારે શુ શુરગીનથી ખરેખર શાહુઆનુને પરચુરોન કે ?

સાંજ પડી, અને તે રાતમા ધીંધલી ગઈ; પાને ને
ત્રીસાહે સફેદ બરફના લોંડાનું ગરમીથી કરીને પાણી થઈ
જાયછે, તે ત્રીસાહે સમીસાંજ ને હું મેશાં ખુશ લાગેછે તે
વેશગોની ગરમીથી કરીને રાત બની ગઈ ! આખું ચેરેર
મદાઈન દીવાની રોશનીથી કરીને જાણે બલવું ચેરેર હોપ
તેવું થઈ ગયું. આ રોશનીમાંથી પસાર થતો એક આ
કાર જાણ્યો, તે એક મોટા રસતા ઉપરથી આડો ફાટી
એક ગલીમા પેઠો. સામેથી મલતા કોઈથી શખસને પો
તાનું મોહનું દેખાડવાને તે નાખુશ હતો. તેણે ખરેખર
પોતાના નેરો છુપાવેલોન હતો. એક કાલી શાવધી તેણે
પોતાના આંગ ઉપરના બીજે મોશાક દાંડેલો હતો. ઉતાવ
લે પગલે તે આગલ ચાલ્યો. ધોરી મોટા રસતાઓ, જાં
હાંથી ઘણાઓ સાથે તેની મુલાકાત થઈ શકે, તેઓને તેણે
છોડી દીધા; અને એક ગલીમાંથી નીકળી બીજામા પેઠો.
એ રીતે ઘણી ગલીઓ તેણે વટાડી, અને છેલ્લે એક ગલી
માંથી બાહર નીકળતાં તે પાછો એક મોટા પોહલા રસતા
ઉપર આવ્યો. હાંધ્યાં પાછો લોકોની ભીડ તેણે જોઈ.
સામેથી બે ચાર ઘોડેસવારોએ તેને આવળખ્યો, તેઓએ તેને
સાદ માર્યો, પણ આ આકારતો તે વીશે અપમાડ કરીને
એક નાનાં ઘરમાં પેઠો.

“બાઈ, મને માફ કરજો; મારે ખાતર તમને અપડય
છ પડેછ. તમારી મેહનતને માટે મારી પાસે બીજું કાંઈ
ન નથી, માટે આ કચલ રાખો અને મને તમારા ઘરમાં
એક ઘડીનો વીસામો લેવા દો.”

આમ બોલીને તેણે એક શોનાનો શીકો દીવાની ઉ
જડીમાં ચલચલ થતો કાઢી આપ્યો. પણ એક લેખમાં તે
તાંહથી પાછો ઉઠ્યો, અને પેલી બાઈ તેણે આપેલા શીકો
બાંધે થું ફેરવા બતી હતી તે સાંભળ્યા વગર તે તાંહથી
ચાલ્યો, તેની સનયુખને પોહાલો રસતો એકમ કાપીને
એક વલણમાં પેઠો, અને તુરતજ એક બાગના પાહલા દર
વાળ આગલ આવી લાગો.

“શોકર તે સાહેબના,” તે બોલ્યો, અને દરવાજાનું
બરણું ફેંક્યું.

જે કે દીવા થઈ ચુકો હતો તેપણ ખોરોદની રોશની
નું ઝલઝલું હજ બાકી હતું તેથી બાગખાનને આ શખસ
કાણેકે તે આવળખવાને માટે મશાવતી નરૂ હતી નહી.
બારણું ઉઘાડતાંવારન તે બોલ્યો—

“હો, હો સોદાગ—! પણ ખશાર! તમારું નામ
મારે છુપું રાખવું જોઈએ; નહીં કે તમારી ચોરીને માટે,
પણ મારી રોશનીને મને એવાન હોંકમછે. આવી, આવી,
પરે તમારું જ છે, વાડી તમારીજ છે. બાઈ, બાઈ તે કાંઈ
જુદાછે ? એક બાપનું સંધુ છે. હોહો, સોદા—!”

પણ નવા આવેનાર શખસે શોનાનો એક શીકો કાઢી
ને આ કડાખાન બાગખાનના હાથમાં ચલકાવ્યો, જેથી તે
જે પોતાનું મોહું બંધ રાખ્યું.

“તારી રોશની કાંઈ છે ?” પેલા શખસે તેને પુછ્યું.

“બાગમાં, ગોલામ અને ચપેલીએ વાંધો ઉઠાવેલા માં
ડવામાં, સાહેબ.”

આમ બોલીને તે આગલ ચાલવા લાગ્યો, અને નવો
શખસ તેની પુકેપુકે ચાલ્યો. તરફ કીસમનાં ખુશબોદાર
ઝાંઝ અને રોશની, વેલાઓ અને માંડવાઓ, ફેલો અને
કુલોથી ભરપુર, વટાવીને તેઓ એક ખરેખરા ગોલામ અને
ચપેલીના માંડવા આગલ આવી પુગા. આ માંડવા બાંધે
જાણે આ ઉતમ કુલો વચે લડાઈ હોપ તેમ દીસવું હતું, કે
મકે તમે કહી નહોન શકો કે આ માંડવાની શેલા આ
બેનાના કયાં કુલથી વધી હતી, તથા એ બેનાના કંઈ જાત
ના કુલની સંખ્યા વધારે હતી. નહી, જોઈલું નહી,
પણ તમે વીચારમા પડો કે બંધેમા આવી વખતે ખુમચુરતી
મા અને ખુમબોઈ (ખુશબોઈ) માં કયું કુલ સરદારી ભોગ
વળું હતું.

હાંધ્યાં તે જુદો બાગખાન પોતાના સોબતીને ઘઈ
આવ્યો, પણ જેની હાલતીની તેમને નરૂ હતી તે તાંહો
હતો નહી. તેણીને નબદીથી શોધી લાવવાની કચલવાત આ
ધીને તે બાગખાન ગયો, અને પેલો પારકો એક લાકડાંની
મેક ઉપર બેસીને આસપાસના દેખાવ વીશે પોતાના ખન
સાથ વીચાર કરવા લાગ્યો.

“આહુ, તે મનસે બોલ્યો, “આવો મુંદર બાગતો
મારોથી નથી, અને આવી પયારી જમાનેતો હું બી ધંધી
નથી. અરે જે અમેનો ભાઈ ભાઈઓ વચે સંખ પ હતે, અ
મે એક બીજાના દોસત હતે, અમેનો વચે કસો વાંધો નહી હ
તેના—અરે, તે અમે કેવા સુખી થતે ! પેલા, કંઈ મારું
લોહી તેની તરફ દોડે ? પણ હું કે ? વેક બધો તેને
છે. મારી એજા કચુર નથી. હપકો તેને ઘટેછ કેમકે આ
જુદાઈનું કારણ તેણે કીધું: પાપ, મોહું, જનુન પાપ છે !”

“તારે, તેનાં પાપ કરતાં એક મોટું પાપ તમે આજે કરવા આવ્યાછો તે આટલે કેટલો બધો વધારે અને મોટો કપકો તમેને થયેલો, ‘મારા જેઠું’ ?”

અને નાંખતી અને કુદતી, અને હસતી અને રોડતી એક જવાન પરી પોતાના બંધો હાથ-લાંબા કરીને તેની આગલ આવી, અને ખડખડ હસી પડી.

“સાહેબ” તેણી ફરીથી બોલી; “કપકો મારા આ વાંદને ના આવશે, કપકા લાપકો તે આજુસ નથી, તમે કેટલો તમે પાપને તે જવાબદાર નથી, નથી, અરે નથી, મારા જેઠું—તે પાપ તમારા ભાઈએ જનહાર થઈને કીધું નથી.”

“આહા, શું એક વખતે તેજ અને તેનાં ગુનાહની ખબર નહીં આપી હતી ?” પેલા બદ મનશનીથી આવેલો સો દાગર ગુરગીન, (કાંએકે વાંચતી બાતુઆએ પીછાણી લીધું) હશે કે પેલા પારકો શખસ તે કોઈજ નહીં પણ ગુરગીનનાં હોતો તેજ ગુરગીન એક જેઠું તરીકેના પધારથી પોતાની ભાભીના હાથે પોતાના હાથમાં લેઈને બોલ્યો. “તારો મારી ગોનેહગાર—”

“મારા ભરતારની ઉપર ગોનાહ લાગુ કરો તે આગળ મન સંભાળ રાખજે, સાહેબ,” તે જવાન બાતુ હસતે ચેહરે બોલી; “તે ગોનેહગાર થાય તે આગમન તમે ગોનાહ માં ભરાયા છો, શું નહીં ગુરગીન ?”

“કેમ વાઝ ?” ગુરગીને પૂછ્યું. “શી રીતે, મારી વાહાલી બેટન ?”

“લેઓ તારે !” તે બાતુએ કહ્યું; “મને તમે જે હેન કહી એટલે ધઈ છુકું, હું હારી, હું કારતી હતી કે તમે આજ રાતે મારી મોલાકાતે આવ્યાછો તે તમારા હો મેથના નહીં છાનતા નહારા પેગામેની મતલબથીજ આ વચાછો, પણ હવે મેં મારી ભલ જોઈ.”

“પપારી બાતુ, તું અને કેવી વાહાલી લાગેછો ?”

“અરે મેં તમે ‘મારા’ ધલીનાં ધરમાં આવે, તાંહાં તને જોડો, મારી ભેટીની મોલાકાત લેવો !” શાહબાતુ ઈ છા ભરેલાં દેલથી બોલી.

“ખચીત મારી વાહાલી, તેં જો મારો સંપુન બાહાલ રાખ્યો તો એમજ જાણ કે તારા ધણી અને મારી વચે ‘તું’ ‘તું’ વેર ડાઘ ગયુંછે.”

“અને તે ‘તું’ સંપુન તમારોછે, મારા જેઠું ?”

“ઓ, તું અને હવે જેઠું તરીકે ના બોલાવ, વાહાલી શાહબાતુ, હું તારો હવે ધણોવાર થુધી જેઠું તરીકે કહેનાર નથી.” તે હેવાન જેઠું પોતાની ખાસીવતપર ન ધીન બોલ્યો.

“શું જેઠું સીવાય બીજું કોઈ એવું નામ મારે આટલે તારી પાસે નથી કે જે નામ રેઈને તું અને પપારી બોલાવે ? બોલ, મારી શાહબાતુ, કાંએકે તારીજ પાસે મારે બોલાવવુંછે.”

“જેઠું, જેઠું, હું મારી સેહુજ વારની કારણમાં ક ગાઈછું, નજરી કગાઈછું. શું હજી તમારી જુરી હક તમે છોડતા નથી, શું સારાં પરીણામની તમે બિંધી આશા રાખોછો ? અફસોસ, જેટલો પપાર હું તમારી તરફ બતાવુંછું તેના તમે મારો ઉપયોગ કરીને તમે પોતે તો કુખી થાઓછો, પણ મનેબી કુખી કરોછો !” તે એક

અખતની કાવતરાંખોર પણ હાલમાં શયાણી બની ગયલી એમરતે ચેહરો કુખલાવી કહ્યું; “અને પોતાના હાથ ખેંચી લેઈ, મારુ નીચે નાંખી દીધું.”

પણ જુરામનસુખના ગુરગીનપર આં સંપુનોની કાં ધન અસર થઈ નહીં, તે શયાણી સીને પોતાની નનદીક ફરીથી ખેંચીને તે મોલ્યો.

“પણ શાહબાતુ, મારી લાડકી—જરે તું મારી તરફ પપાર બતાવેછો, તારે હુંબી તારી તરફ દેખાડુંછું. એ આ વહી તને ગુસે થવાનું શું કારણ વાઝ ?”

“શું મારો આવંદ મારી તરફ પપાર નથી દેખાડતો ? અને શું તે મારો વાહાલી ધણી નથી ? પણ તે પપારમાં અને તમારા પપારમાં તફાવતછે.”

“હા, હું કહ્યું કંઈ કે તફાવતછે; અને તે તફાવત શું મારો વધારે પપાર તને નથી જાહેર કરતો ?” ગુરગીને વાત આગલ મલાવી. “જો સંભાલ, હું તને મારી એમરત બનાવા માડુંછું. મારું દેલ એક મામડાંનું દેલ છે તેની હું તને એક દેવી કરવા ધાડુંછું. મારો મેહલ એક શેનાનાં પીંજરુંછે, તેની હું તને મેના બનાવા માડુંછું. શું તું એ વાત કહ્યું નહીંજ કરશે ?”

“અફસોસ, એ દેવાના એમ કહી પણ થાય ?” તે વધારે નાર કગલી પડી. “એમ કહીબી અને ? એમ કહે હોય કે ભાઈની એમરત તેની ખાપડી થાય ?”

“તારી નાની ઉમરને તે ખબર નથી મારી માહાતાબ.”

“તારે મેહરબાની કરીને હવે મને છોડી જાઓ, સાહેબ; કેએકે આંહીં સુધી મારી ઉમર પપાર કાં નથી, તાંહાં સુધી તમારો કહેર મોંઘી વીરો વીમાર કરવાને હું કામીછું,” ભાભી બોલી; “પણ મને ખરું કેટલો કે, તમારી એમરતને પડતી નાખીને આવી રીતની બદીઆ માથું ધાલવાનું તમને કેમ સુખ પડ્યું ?”

“શાહબાતુ, શું તુંજ આ સવાલ પૂછેછે, જરે તુંજે ખબરછે કે તેણી કેવી બેવફા—તારા આવંદ સાથે લાગેલી હતી ?”

“શું તારે એને ખાતરજ તમે અને તમારી એમરત કરવા માગોછો કે ? તમે માનોછો તેમ, મારા ધણીએ કીધેલા ગોનાહની તોલેજ તમે મારી પાસે કરાવા માગોછો કે ? મારા જીવોએ વધારા નારને આશા કંદામાં સંપડાવીને તમારો અને કુખી કરારો એમ મતલબ તમે રાખોછો કે ?” એટલું બોલીને તે ખુબસુરત બાતુ રડી પડી.

“નહીં, પપારી શાહબાતુ, હું તારી ઉપર જસતી મ લાવવા માંગતો નથી. તું એક વખત મારી બધરી થા, અને પછે જો કે મારો પપાર તારી તરફ કેટલો હતો અને તેમ કેટલો વધારો થયોછે. તારે તું જેથે કે હું તારો મોલાકાત ધણોછું, હું તારા હોકમ નીચેછું, હું તારો સુખનીજ દો આ માગનાર ફરમાવરદારછું. તારે તું તારી હાલની હક છોડી દેશે, તારે તું તારી આ રીકઝીકને આટલે પસાવશે, તારે તું એક માહાતાબના નહીં પણ તારા જીવો થો માહાતાબના ગુરગી અને દીધાવશે, અને હુંકે લોકો જેમ માંગે તેમ, એક નહીં પણ એકોતરે અવતારના અવતરીને કોઈને નહીં પણ ફક્ત એકજ શખસને, અને તે તારા ભરથાર ગુર

ગીનનેજ શાહાવા અને તેનીજ આરત બનવાને તું ઈષ્ટા સાખેશે. એક વખત તું મારો આરત થા, અને પછે જા.”

શાહાવાનું બદલે કોઈ બીજી નમલી તારે ગુરગીનને મોઢાંઢી આવા અને આટલાબધા સાચુનેને બદલે ફક્ત તેથી અપરાધ અને વધી કહોર શબ્દો સાંભળ્યા હશે, તોપણ તેણીએ ગુરગીનની આરત થવાને એકદરઃ કહ્યું. ઈશુ હતા. કોલતને ખાતર ઘણાં એવાં લગન થયાંછે, અને થાયછે, જે આ લોહી, ઉમર કે મેચાઈવી ઉપર થોડુંજ ધ્યાન આપાયછે. ધ્યાનમાં ધ્યાનતા ફક્ત, પરંતુ ઘણાં મલેક કે નહીં, તેજ.

પણ શાહાવાનું જેવો માંહાતામોના માંહાતામને પુ અસુરતીમાં, અદામાં, તોરમાં, લટકમાં, દુઃખમાં અને જેને ખીજાન અને ગગરૂરીમાંથી, હંટાડે એવી એક વખતની સુંદર બાનુ-ગુરગીન જેવા સેકડો દાણા વેરીને ચોકર પકડનાર ચોકા રીએને વેચી આવે, તેમાં કોઈ નવાઈ નથી. ઉમરે આશરે આ લીસ વરસની આ નારી પોતાના ધણીની ઘણીજ વફાદાર હતી, તો એકે તેની ઉપર તેણી સરદારી ભોગવતી હતી મારે ગુર ગીનની શરમ ભરેલી માંગણી તેણી કયુલ કરે તે આગમન તેણી જે કોઈ બીજાની અરજ નહીં પુછેતા તેણી પોતાના ગગર અત્કરણની અરજતા પુછવા વીના રહેજ નહીં.

એણે હવે તારે તેણી ગુરગીનની આ થોના રૂપાં અને હીસ માણેકથી ભરેલી માંગણી કયુલ રાખે તેની આ ગમન તેણી શું જીવ નહીં કાઢાડી આવે? તોપણ પોતાના જેઠ સાથ ને માંગણી તેણીએ માહી હતી તે જુદી અલબત્તેસર હતી. આપણ જાણીએ, અ ને પયારી માનુએ, મારા કરતાં તમે સારીકાણી જાણીએ કે આરતો. યુક્તી અને તાલ લડાવામાં ઘણીજ અપલ હોયછે; અને તે એવી તાલ કે જેથી ગમે તેવો અરદ ચોકારી પોતા નીજ જાલમાં સપડાઈ જાયછે. તેવીજ એક જાલમાં તેવીજ એક તાલથી તેવાજ એક ચોકારીને તેવીજ એક આરતે બાંધેશે !

તે કોણે વાઝ ? અને તે કોણે વાઝ ?

“શું એટલેબધા પયાર તમે મારી તરફ બતાવશે ?” ગુરગીને જરે શાહાવાનું પોતાના બવીશના પયાર મારે લલ આવી તારે તેણીએ તેને પુછ્યું. “શું જરે હું તમારી આરત બનું તારે તમે? અને અને ફક્ત અનેજ આહાશે ?” શાહાવાની પમે અનેથી કાટીતો નહીં મુકે ?

“હા, તને અને તનેજ મારી શાહાજી. હું તનેજ આ હું છું, અને આહીશ.” તે કંદામાં સપડાયેલો ચોકારી બોલશે. “જેઠ, હું તમારી વાત માનું છું—પણ અકસોસ, કન્યાં કેવી જુદાંછે તેત તમે જાણીએ. કદાચ તમે અને પરણ્યા પછે છાડી દેઓ તારે હું કાંઈ જાઈ ? મારું શું થા ?” તેણીએ પુછ્યું, અને ગુરગીન સાચું જોયું.

“તેના નવાજ હું દઈશ,” તે ગાંઠો અરદ બોલશે. “બોલ, શાહી, બોલ, ગમે તેવી માંગણી તું બોલ; મારી પાસે માંગ, કે જે પર તને વીશવાસ આવતા હોય. ગમેતો મારી આખી છંદગી માંગ—તેથી લખી આપવાને હું-ત ઈઆર છું.”

“તમારી માંગણી—વીશે નવાજ દેવાની તરણ માસની હું તમારી કને રજા લેઈ છું,” અને તેટલીજ સુદત મારી તરફને તમારો પયાર આપવાને હું તનેને આપજ.”

જે સુદતામાં તમારે તે મારું કાંઈ અજાવવું પડશે, અગર નહીંતો તનેને હું આવખતી નથી, સાહેબ.” “કયુલજી, બોલ. જે બનશેતો તરણ દીવસમાં બ જાવજ.”

“નહી, એટલી ઉતાવળનું કામ નથી, સાહેબ. એ તરણ માસની સુદતામાં મારે તમારી તરફથી તરણ નવાજ મેલવવા પડશે. પેહલે મહીને એકે તમારી ધણીપણી—મારી નેહાણી—શાહાવાનું જીવતી છે કે નહીં તે વીશેની એક સ અગર લાવવી; તે એકે જે અરજ પાંખો હોયતો તેણી નાં બદનની એકુ આવખતી ઈષ્ટાણી લાવવી, અગર જીવ તી હોયતો તેણી પુશી અને સુખીછે તે વીશેની તેણીને હોયતી ચીડી.”

“આહ, વાહાલી શાહાવાનું—આતો જીવ કરતાં પણ વધારે કીમતી માંગણી !” ગુરગીન ગોજારે પડીને બોલયો.

“તારે કયુલ કરો કે તમે અને—”

“અરે પણ નહીં; બોલ, બોલ—તારી સઘલી માંગણી બોલ.”

“બીજું એકે,” શાહાવાનું વાત આગલ મલાવી. “બીજું એકે—”

પણ એવામાં મોઢેકે છેટેથી મશાહોની રોશની તે તરફ આવતી નજાઈ, જેથી ગુરગીન મચકીને ચોકારી ઉઠ્યો. “સજીર કર. અરે જે કોઈ હુંજ આવેછે !”

“એતો મારો ખાવંદ, કુટુંબ તથા ઘેરમાંના નોકરો હું ધ્યામાં આવેછે. તેઓ આજે આગમન માનું આવતાછે. શું એ વીશે માગવાને તમને અગર નહીં કીધી કે ?”

“હવે, હવે ? હું કાંઈ જાઈ, શાહાવાનું—અને રસ તો બતાવ.”

“પણ તારે મારી માંગણીનું શું ? હું તરણને બદલે ફક્ત આ પેહલીજ માંગણી વીશે તમને કાંઈ સેકુંજી, અ ને સુદત આપા તરણ માસનીછે. કેમ, તમે કયુલ કરો છ કે નહીં ? મોઢો નલવી. કયુલ કરશેતો કાંઈ ફીકર નથી, અગર નહીંતો મારો ખાવંદ તમેને જેવા વીના રહેશે નહીં.”

એકવાર અરજ પાંખનું પણ પોતાના બાઈની નજરે તેનાજ આગમન પડવું નહીં, એ કેરાવળી ગુરગીને એકદમ કયુલ કીધું.

“અરે, હા, હા—મારે કયુલજી. પણ અને રસતો બતાવ !”

અને શાહાવાનું આ ઘાલરા શખસને રસતો દેખાડીને પાછો ફરો, તેણી પોતાની નગા ઉપર બેઠી અને ખડ-ખડ હસી પડી.

પાખ ૧૦.

“જીને મેચા પ્રવજી આપ્યો, તેનેતો મેં નવ મોલાઓ; અને વરસે વિચરું” માગ, અપરાધએ કીધી માગ સુધે એ વચને નિચરે, વિરંગોએકે વનઃ વનમા વાથ વર હશે તેને, રંખી ધુન્યો તન.”—“ધુવાઆન.” તેહારે મોહરેકે અંદરથી એમ દસ્તકન પાડી, તેહારે બાહરેથી દારસી એકાંક મુકી ઉઠાડી. તેહારે એવાવખજ મોહિલ અંદરથી બાહરન ગમેઆ, તે વન મેંજ આપ તાંહો એમ પણ રંખિલા થયેઆ.”—“સ્વાસ્થ્ય નામ.”

બેવકુફ જેઠની બેવકુફી ઉપર ભોલાં દેવથી હસતો શાહાબાનુને પડતો મેળો, તે જાંહાં બેઠી તાંહાંથી નરા દુર નનર કરીએ.

મસાલો સાથે રસાલો લઈને શાહાબાનુને ખાવી દેતો હતો તરફ આવેલો. પણ તેની પછવાડે એક નવાન જુવું છુપી રીતે એકકાને ભેટીને કાંઈ ગોક્તેજોમાં રોકાઈ ગયું છે. એતો શાહાબાનુની સોએલ સમ મેરી. કરંગ અને તે છુપીને નવાન ભાઈ કરંગમરન છે.

“કરંગ, પયારો કરંગ” તે મરદ બોલયો.

“આહ, કરામરોન ! કાંહાંથી આવયો આટલેબધે દા હાડે ? બાવા તારે માટે કેવા બહીને આપ પાયલ, પયારા ભાઈ ?” અને તે નાજુક બેહુન રહી પડી.

“હર, મારી વાહાલી બેહુન—એ શું નાદાનો ?” કરામરોન કહ્યું. “બાવાને ખુશી કરવાતો હું આવયો છું. પણ અરે તે ઘોડાન વખતને માટે છે. કરંગ, હવે હું ત ને છોડી બધાય; હું જાણતો નથી કે કાંહાંસુધી—હવે મેશ સુધી હશે, દયા.”

“હાઆ !” કરંગ પોકારી ઠઠી. “અમેને છોડી નશે તું ?” અરે, પછે હું કેમ રેહવશ એકલો ? મેરાદર, એ શું જોલમ ?”

“તો શું તારો સમજો પયાર તારા ભાઈ કરામરોન નેન માટે તે એકકો કરી રાખ્યો છે કે, મારો કરંગ ! મારી ગેરહાજરીમાં નવાન મોશજદ કેવો તારો પયારો થઈ પડશે તે વીશે મને કાંહાં અજાણ્યું છે ? નહીં, એવો ગુસ્સાનો મેહ રો નો કર, મારી બેહુન; પણ યાદ રાખને કે મોશજદથી તું એક રતીભાર પણ સુખ પામવાની નથી. અરે, ને તું જાણે કે ગરીબ બીમારો ફીરોન તારે માટે કેટલો ગુઝા પછે !”

“ફીરોન ! આહ, કરામરોન, એક ભાઈ તરફિના પયાર દેખાડવામાં તારો પછી હું આ નવાન ફીરોનને ગ છું.” તે કેવો મેહરબાનુ છે તે શું હું નથી જાણતી ? બો દા, મારા આ બધે જાણ્યોને સલામત રાખે.”

“અને સલામત રાખે તું નેખી અએ ખુબસુરત બા તુ કરંગ !” દાડમના બે તરજુ ગુછ ખાઈ ગપલાં આડોને ખસીડીને તેમાથી એક ખુબસુરત નવાન નીકલી આવીને બોલયો.

“કરામરોન !” તેની બેહુન ગામરો પડીને બોલી ઠઠી.

“ઘમરાના, વાહાલી કરંગ. જાંહાંસુધી તારી મરજ એની તરફ નહીં વલે તાંહાંસુધી ફીરોનમાં ખોદાએ સંતોષ પકડવાને પીરજ મુકેલી છે.”

આ વખતે પાસેની આતશકદેહમાંથી ઘંટનો સાદ આવ્યો, અને દુરથી વલો લોહોડી રોકાઈ. એજ વખતે બાગમાં જાંહાં કરંગ અને તેછીને ભાઈ વીગરે બેઠાં હતાં તે તરફ મશાલો આવતી એકવાર ફરીથી નજાઈ.

“હું ધાડું છે બાવા આને આ માંડવામાં આવે છે ?” કરામરોન કરંગને પૂછ્યું. “હવે તારે હું જાઉં છું; અરે નહીં, માંડવા પછાડી ખોદી રહી વખતસર ની કલી વાવશે. મારી સાથે આવ, ફીરોન.”

હજીતે તેઓ છુપાઈ રેહુ નહીં—હજીતે કરંગ પોતાની અનખથી નજાવી શકે નહીં એવામાં નોકરો મશ

લ સાથે ખાનાનાં વાસણો અને બીજાં જોઈતો ચીજો લો આવયા, અને ઘોડાવારમાં તે માંડવ મધે એક શુંદર સું રો ખનાવી દીધો. કરંગમરે તેઓની સાથે ચીજો ગોઠવવા માં રોકાઈ. એટલામાં તેછીને બાપ મીલાદ અને માત શાહબાનુ તાંહાં આવી લાગાં.

મીલાદ એક ખુબસુરત છોકો મરદ હતો. આશાં પચાસ વરસની ઉંમરનો વલતાં પાછી દેખાડનાર તે એ ખુશનોમાં કાલા અને સફેદ બાલોમાં છેલાનો વધુ હોસે રાખનાર પીરમરદ હતો. તેના મેહરા ઉપર ખુશીન દ સતી હતી, અને હોઠો એવા ખોલા હતા તથા આંખ એ વી ચલકતી હતી કે તે આ હસતું આ સોદાગરનો ખુશ મીનજન અને ભોલાપણું તુરત દેખાડી આપતાં હતાં.

શાહાબાનુ મીલાદને જાનતી એક જોરત હતી. તે છીએ પોતાના જીડ ગુરગીનની હમજાન લીધેલી મુલાકાત ઉપરથી તેની પાક દાખાન, પતીવરતાપણું, અને રૂઝી સોમ માં વાંમતારી બાનુએજે જોઈ લીધી હશે. શાહાબાનુ મા માતર એકજા પોડ હતી અને તે એકે નેટલી પોતે સામ તથા ભલી તેટલીને તે સવભાવે મરન હતી. અને પોત ના ઘરમાં પોતાનોજા શુખ્ત રાખવાને તે એટલી તતપર હતી કે પોતાથી નાકરમાંની કરનાર તરફ તે ઘણું શખત દી લ રાખતી હતી.

એજુબ તેવું શખત દીલ તેના ઉપલા બેઠાં કરામરન તરફ હતું. કરામરોન હાલતો પોતાની માને દેખીને છુપાઈ ગયો છે, પણ પોતાની માને ખજા ધવાનું તેણે શું કારણ માપયું તે પણ વખતમાં આપણને નજાશે.

“કાંહાં હતી મેરેબોલાવાર તું, દીકરી મારી ?” શાહાબાનુ આવતાંવાર મોલી “શોધતાં શોધતાં હું પોતે થા છો. છેલે બાગબાનથી ખબર મલી તારે અને જાણ્યું.” કે છ તારી મોલાકાતને માટે બાપુર હતું નહારી છોકરી ?”

“મારો—મારો મેરાદર, પયારો કરામરોન, માપલ” કરંગ બીહીડાં બીહીડાં બોલી. “તેમોને મલવા માટે આવયો હતો.”

“કાંહાં છે તે મારો મેરો—દીકરી ?” તે ભોલા બાપે પૂછ્યું. પણ તેના એ સખુનેથી ગુસ્સાની નનર તેની તરફ કડકાવીને શાહબાનુ મોલી: “કોણ ? તું કોણ વીશે મોલી, કરંગ ?”

“માફ કરો તો મોહુ, પયારાં માદર. તે બીમારો ઘણે પછોમાન થઈને તમારો મેટ લેવા પકી આવયો હતો.” કરંગે કહ્યું.

“કરામરોન છોકરો—બાલ તેવું નામ ! નખ મારી ને મોહુડું સુંઘાડવા આવેલું,” તે ગુસે થપલી માદર મોલી. પણ એટલામાં મીલાદે તેછીને મુકરા તરફ બેંચી, અને તેઓ સામસામી બેઠાં. કરંગે પોતાની પાસે અને સામે બે નગા ફાંલુ રાખી, અને તે તરફ ખાનાનાં તળકો વધારે મેલાવયાં. તથા શરાબની જામે અને શીયા ગોઠવ્યા. આ સમયે તમારો મીલાદ જોતો હતો પણ ખુશ નો જાનથી તે વીશે તે કહ્યું મોલવા નહીં.

પણ શાહબાનુ એ બીનાતું કારણ કરંગને પૂછે તેની આગમન તો ફીરોન. તાંહાં દાખલ થયા, અને સો દાગર મીલાદને નમીને સલામ કરી મોલવા કે—“સાહેબ,

મારો દોસત કુરામરોન તમોને એન ઘડી મલવા માહેછે.”
 “બોલાવો, અરે બોલાવો મારા બેટાને—બોલાવો ત
 મારા દોસતને.” હું તેને બોવાને ખાતે ધણી-ખુશી છું.”
 મીલાદે અધીરો થઈને ઉઠત આપણે.

હજીતો મીલાદે કુરામરોનને આવવો. બોવા માટે ઉ
 પર ટાકેલા શમરો બોલી, રહે તેની આગમન કુરામરોન માં
 ડવની પછાડીથી નીકળી આવોને તુરત પોતાના બાપની
 આગલ બઈ બેઠી પડ્યો.

“બાવા, મારા ભલા ને બોલા પેદર—મને માફ કરજો
 અને મને છુટીમજો. હું જાઉં છું, હું” તમારેથી દુર જાઉં
 છું—કાંહાં, તે હું જાણતો નથી; પણ કદાચ હમેશ શુધીનો
 હું તમારેથી દુર પવશ, માટે એક છેલો મેલાપ ને તમારેથી
 નહીં માહાતુ” તો મારા ભલા નહુનો છાકરો કોઈ નહીં કહે
 વાપ. પેદર, તમારી માફી છે?”

ને કોઈથી દીને સોઘાર મીલાદે ભવા હસમુખા મ
 રદના મેહરા ઉપર દેવગીરી ફેલાઈ હોયતો તે આ વખતે
 ન હતી. તે પોતાના બેટાને એકદમ બેઠી પડ્યો.

પણ તેની બાતું, કુરામરોનની માએ આ વખતે વ
 ધારે કહ્યું દીલ રેખાડ્યું. તે પોતાને આગમી કોફ થાદ
 કરી બોલી કે—“જાહુંશુધી મારા કહેવા મુજબ કરે નહીં
 તાંહુંશુધી હુંતો ખરો કે એવા નાકરમાન દીકરાને ઘેરમાં
 ધાણું નહીં.”

“અને તેમજ જાહુંશુધી મારી પસંદ કીધેલી મારા
 કાકા ગુરમીનની પુતરી કુરંગીનને તમે વડુ તરીકે કહ્યું
 કરો નહીં તાંહુંશુધી હું કહી તમારા ઘરમાં આવીશ નહીં.”
 કુરામરોનને જવાબ આપ્યો.

“અરે, શું મારે આતરબી તું” નહીં આવે, બેટા ?”
 મીલાદે પૂછ્યું.

“માપજનો હાકમ નથી તે, બાવા મારા ?”

“પણ કુરામરોન, આ કુરંગીન સાથે મારેથી નહીં પ
 રણાપ તે !” મીલાદે બોલ્યો.

“અને કંપે નહીં, બાવા ? શું, એછીમાં કાંઈ ખરાબ
 શુંછે તમોએ જોયું ? બોલો તમોને એ વીરો ઘણી આન
 મારા છે” કુરામરોન કહ્યું.

“પણ જો, કે ગુરમીનને આપણી સાથે બેઠાનું નથી.”

“બાવા, આમ કહેવામાં તમે તમારું નરસ માફો

છો. ગુરમીન સાથ તમોને કાંઈ નથી બનતું ? હું જાણું
 છું કે તે વેહની ભરખારની ફરીપાદ તદન નાપાયદાર અને
 ગલતછે; તેમ તમે જાણો છો, તમારું અતકશય તમોને તેમ
 કેહછે, તે છતાં તેનો સાથે અદાવત તમોએ કંપે રાખી ? તે
 તો ગમે એટલું બોલો, પણ તમે તેની દોસતી કંપે નહીં સો
 ધી ? ભાઈ ભાઈની હસદને લીધે કુરંગીન સાથની મારી
 મોહનતને બાવી નાંખવા માંગો છો કે ? અરે સાહેબ, મારાં
 માપજને તમોએ તમારાં પછોઆણી કોષમાં તે વખતના દી
 વસો યાદ કરીને પછે મારી હાલત તપાસો !

“બસ કર, કુરામરોન, વધુ મોફક કર,” મીલાદે તે
 તું મોફ પકડીને કહ્યું. “જેટલું તું મોવરો એટલું તા
 રા હકમાં મોડું થયે, તું તારી માદરના મીઝન નથી
 આલખતો ?”

“પોતાના મીઝનથી તેવજે અને ઘેરમાંથી કાઢાડ્યો

છે, મારો મોહનતથીતો વેગલો કીધો છે, તમારી અને પવા
 રી મેહન કુરંગીની સોહનતથી તો છુટો પાડ્યો છે, હવે એ
 વજ અને વધારે શું કરશે ? એટલેજાણ્યો. એવજનો મીઝ
 ન ખરાબ નહીં હોય ? કે મારો જાન લે ! ને તેમજ હોપતો
 આ ઘડી લેવાને તેવજ શંકતીવાન છે,” કુરામરોન ખાડી
 નમર શાહુખાનું ઉપર કરીને બોલ્યો.

શાહુખાનું આટલેજાણ્યો વખત સુધીતો નીચી સુડીએ
 પોતાના છુક વગર ગણ્યે ઉત્કર્ષાં જતાં હતાં, પણ હવે કે
 રાંમરોનના છેલા સમુનોથી તેવજનો જુરો ઉપકરણો અને
 ને આતરખર ધી નાંખવાથી જિમ મરચર થઈને લડકું ઉ
 કે તેમ તેવજ ઉપકરણ ઉડ્યાં, અને પોતાની જગા આગલ
 થી કુરામરોનની નમદીક જઈ તેને એક પકો મારી આ
 મુજબ બેલ્યાં.

“નીકલ મારા ઘેરમાંથી, તાકુરમાન ચોર ! તારી જ
 બાંનતું” એર તનેજ મારી પડશે. હું શું કરત તે તું જોશે,
 નીકલ; આમથી તને અને આ મર્કાંતને કસો સંખંધ ન
 થી. તારા પેદરની મોટી મીલકત ઉપર તારો કાંઈ ઘણો ન
 થો. જા, અને ફુલમાં ફરીને માંગીખા. તું અમારો
 વારસ નથી. નીકલ, હું કહું છું કે નીકલ હુંધી !”

“એક ભરાવાર સખર કરો, બાતું—હું જાઉં છું, અ
 ને હમેશ સુધીના જાઉં છું, કે જ્યો તમારા ઉપકરણ ત્યા
 વને ટાક વળે, પણ જતી વખતના મારા સમુનો સાંખ
 લો. મારા કાકાની છાકરી સાધની મારી મોહનતને, માટે
 તમે અને ઘેરમાંથી કાઢો છો, પણ પાદ રાખજે કે કુરંગીન,
 જેને તમે હમણાં પીકારો છો, તેમ કુરંગીન આગલ તમારું
 માથું ખાકમાં નાખીને તમે માફ માંગીશ, અને એક વડુ
 ધાખલ શું જો—પણ એક શેઠાણી ધાખલ તમે તેજીને પસં
 દ કરશે—ખોદા, આ મારા પેદરનાં મર્કાંતને છેલો સલામ
 કરતી વખતે, જે મારો મોતાહ એ બાબતમાં કસો નહીં
 હોયતો ને મેં માહાતુ છે તે આમીન કરજે !”

અને પોતાના પેદર તરફ એક છેલો નમર ફેંકીને,
 તથા મુજમુરત કુરંગીન ને આટલેજાણ્યો વખત સુધી મારા
 ને બાદે રડવાન પડી હતી તેજીના આંજીથી ભીખપશા
 ગણે ઉપરથી ભાઈ તરીકેનો મોહનતથી એક સુખી લેઈ તે
 આંજી સોસરી લેતો કે ફીરેનતું પાંખુ” જેથી કુરામરોન
 તાંહી નીકળી આવ્યો.

મીલાદે ગમગીન અને દેવગીર થઈને વગર ખાવે
 ઉડી ગયો.

કુરંગી રડતી અને ડમકાં ખાતી લંધડતે પગલે વધારે
 રડવા ઓરડામાં ગઈ, અને પેલી પાદશાહી બાતું શાહા
 બાતું—ગમગીર, મીઝન, અને તોખી માદર—પોતા
 નાં મનમાં બીજા તરફવાર ખપણો વખાસતી, તથા કુરાં
 મરોન અને કુરંગીન વીરો કોઈ યુક્તી લડાવતી મોતાની
 જગાએથી ઉડી.

મરોન બીમારો મીલાદે, તે એક પાદશાહી અખલ મ
 લાવનાર ઓરડાને બસ પડ્યો હતો; અને અખલ ભરી વા
 ત છે કે તેજીને તેજીન આગલ વધારી મેલી હતી. તેજી
 ને કહે તે મીલાદને કહ્યું હતું; તેજી ને માંડે તે મીલાદને સોમનું
 ને હાનર કર્યું હતું; તેજી ને માંડે તે મીલાદને સોમનું
 હતું. પણ એવા શાડમી નેને પોતાને હવે સોસડું પડ્યું.

તે એકમારગી, અને શાંત, શાહુઆનુની હાનરીમાં, હું ને શા દેખાતો હતો—કમ્પેકે તેણીના તે જાણે એક ગોલામજ હતો. તોપણ પોતાના મીતરોના અને પોતાના બાલકોના તો તે એક રમકડું હતો. તેને ખુશ મીઠાન અને હસતો એહરો સરવેના દેલ હરી લેતાં હતાં. સોદાગર બાજરખાતો તેનું નામ “મીઠા મીલાદ” સીવાય બીજું કોઈ જાણતું નહીં હતું.

તે “મીઠા મીલાદ” હવે દીવસે દીવસે પોતાના આંતરે અને સવભાવે કંઈકાં ગયો. તેની દાઢી તખામ સુદેદી પકડતી ચાલી, અને કાંઠાં દબાતાં ગયાં; તેને સવભાવ આટો થતો ગયો, અને હવે કોઈ સાથેથી કામ પાડવું તે છે બંધ થીયું. ક્રામરોજના ગમ તેણે એટલેતો પકડ્યો કે પુરતું ખાનું તેનેથી હજમ થઈ શક્યું નહીં.

પોતાના બેટાને મીલાદ ઘણા પપારથી ચાહતો હતો. સોદાગર બાજરખાથી ક્રામરોજ પંકાપાના સખબથી મીલાદના માનમાં પસંદ કરવા લાપક વધારો થયો હતો. પણ સરવેથી વધારે પપાર મીલાદના તેના બેટાપર એટલા માટે હતો કે, ક્રામરોજ પોતાના પેદરની રજા અને ખુશી વગર એકથી કામ કરતો નહીં હતો. દરેક કામના ખસેલેલત આપવાના તે પેહલો હતો, અને પેહલો તે પીતાની આંખ મા હું મેથના હતો. તોપણ પોતાની પીતરાઈ ફરંગી સાથે તેના પાડવાની વાતમાં, જે ગણાયતો, ક્રામરોજ તેના આપથી લગત ઉલટો ચાલ્યો. મીલાદ અને તેની ચોરતની મરજ તેના લગત એક માતપર ચોરસાવની બેટી સાથે કરવાની હતી પણ ક્રામરોજ આપણે આગલ વાંચ્યું તેમ પોતાના નાનપણથી પોતાના કાકાની બેટીને ચાહતો હતો તે એકને બે થતો ન હતો. જેકે સોદાગર મીલાદને માટે ઇનસાફને ખાતર આપણે કેહવું નેઈએ કે ફરંગી સાથની તેના બેટાની મોહબત તે પસંદ કરતો હતો તોપણ જરે તેનું બેર છોડી નેઈતે ક્રામરોજે તેજ હડ પકડી તારે મીલાદ તેના લાલમાં એક સખુત પણ મેલવાને બદલે એક જલમગાર ચોરતના તરાસ ભાગી બીહીને એક બકડું થઈ બેસી રહ્યો હતો.

જે સુખ લેવાતો અને તવાતો સોદાગર મીલાદ પોતાની દીવસી રડતી ફરંગી સાથે કાપતો હતો; એવામાં એક દીને જરે તે પોતાના આગમાં એકડો બેઠેલો હતો તારે હરગીર એકદમ તાંઠાં દાખલ થયો. શેહરગીર સાથે મીલાદને જોખખાણ હતી તેથી બંધે જણ્યો બેટી પડ્યા, અને છે મીલાદે તેના એકદમ આવવાનું કારણ પૂછવાથી—

“સોદાગર મીલાદ,” શેહરગીર બોલ્યો; “એક દેવગી ભરેલી ખમરને માટે તું તઈપાર થા. તારો બેટો ક્રામરોજ આજ ચાર દીવસ થયા ખરવા પડેલો. તેનું નોત ટીપ્પન એવા એક કારો જખમ તેને લાગેલો. ચાલ જો તારા બેટાને છેલ્લી ધડીએ તું મલવા અને મોહકું જેવા તારા હોપતો ચાલ મારી સાથે—તે સોદાગર નરીખાનના બે માં પડેલો.”

એકમી સખુત મેલવા વગર, કાંઈથી અજખબી બતાવા વગર મીલાદની છુટી ચચામમાંથી બે ચાર મોઠાં ટીપ્પાં ભર્યાં. એક બકરાંની આક્રમ શેહરગીર તેને બંધી ગયો.

હવેજ મીલાદે જાણ્યું કે ક્રામરોજ તેને કેટલો વાહલો હતો. હવેજ તેણે જાણ્યું કે તેને કાઠી મુકવામાં શાહુઆનુ ના કરતાં તે પોતે કેટલો યાતકી હતો.

પવન—દરદુનું એક કારણ

“પવન સંભાળજે—” “દીલપર પવન નો લે સો—” “પવનમાં નો શુસો—” “બારી બંધ રાખજો.” આવી કોસમની સલાહા ડાકરોના મોહાખાથી ઘણોવાર સાંભલીએ છઈએ. કેટલીક વારતો કોલાઈ કુઈએ એ સલાહા ઉપર હરોએ અને તેને ડાકરોના વેળાં કેહેલું. કોલાઈ કુઈને સમજ નહીં પડતી કે “ડાકરો મે મોહાડે કે મ બોલેલું—ઘડીમાં કેહેલું કે સારીપડે જોલવી હવા ખાવી નેઈએ; ને વળી ઘડીમાં કેહેલું કે પવન ના ખાએ. ઘડીમાં કેહેલું કે બારીએ ઉઘાડી રાખો અને ઘડીમાં વળી બારીએ ટંકાવે.” એ ઉપથી કોલાઈ કુઈ સાર કાહાડેલું કે “દરદીના સંબંધમાં હવા પવનની વાતો કરવી એ ખાતર છેલ્લી ઘડીના કાંકાં છે. ડાકરોને ઉપાય આવડે નહીં તારે હવાના ઉપાયો કરવા જાય; પવન સાથે લડે; અને તેએ પવન ઉપર ચાલવા જાય.”

પણ પવન ખાવો એ દરદુનું એક કારણ થઈ પડેલું, એ વાત ખરી છે, અને તે ઘણી સહેલમાં સમજ શકાય છે. હીએમ હવા અને પવન વચે તફાવત સમજવો નેઈએ. જરે પવન નહીં ખાવો એજ ડાકર કેહેલું તારે હવાખી નહીં ખાવી એજ સમજવું નહીં. તાજ, ચોખી, મેલવી હવા ખાવાની માણુશને અગતએ અને અગત કરીને દરદી માણુસને વધારે અગત છે. દરદીએની દમ લેવાની શક્તી ઘણોવાર જોઈ ધાપે; અથવા દમ લેવા નો સાંચો ભીગડી જાય; અથવા તેમને શરીર ટાંકીને તથા બીજી રીતે બંધોચ્ચાર હાલતમાં રહેવું પડેલું; અથવા તેમના ચોરડામાં ખસાજ હવા વધારે જમત પામેલું; અથવા તેમના બીહાના આગલ ગીરદી વધારે હોપે. એ જુદા જુદા સખબોને લીધે દરદીના ચોરડામાં મેલવી તથા સોજ હવાની આવજવને માટે પુરતા મારગો કરવા નેઈએ. સામાસાંની બારી બારણાએ ઉઘાડી રાખ્યાં નેઈએ કે તાજ હવા આવવા તથા અગલેલી હવાનીકલી જવાના મારગ જલો આવે.

પણ પવન ખાવો તે હવા ખાવાથી જુદું જામ છે. પવન તે હવાના અપાઠને કેહેલું; હવા નેસંધી, અડધી પસી આવતી હોય તેને પવન કેહેલું, એ વાંચનારી બાનુએ સારીપડે જાણેલું. હવે હવા ગમે એટલી ગુણગારી છે, પણ તેના એવા અપાઠ ગુણગારા નથી. અલબત્તો જરે એ રડામાં તાજ હવા લાવવાની ભવાંજણ કરીએ છઈએ, તારે પવનનો તેમાં આવવો નેઈએ. હવાના અપાઠ વગર હવા હીલે નહીં અથવા બારીએમાંથી ચોરડામાં આવે નહીં. માટે પવન ચોરડામાં દાખલ થાય ખરો, પણ તે પવન દીલપર લેવાની હીએમ વાત છે. પવન દીલપર લીધેલી સારી પછુ પવનનો અપાઠો દીલપર લેવો નુકસાનકારક છે.

હીઆં વળી એક બીજે તકાવત ધેઆંનમાં રાખવો નોંધ્યો. પવનના જે નપાંડા સાંમે નખલાં અથવા દરદી માંલસોએ સંભાલ રાખવાનો છે, તે અગત કરીને ઘેરાયલા પવનના અપાટા સમજવો. ઘેરાયલા પવન તેને કેરો છે જેને અપાટા સાંકડી ગલી ઈઆ સેતીમાથી, અથવા બારી ઈઆ બારણાંમાંથી ઈઆ બીજ કોઈ પણ ઘેરાયલી જગામાં થી આવતો હોય. દરોએ કીનારે અથવા ખોલવાં મેદાંન માં જે પવનના અપાટા આવેછે; તે ખોલસો પવન છે અને તે શરીરને ઈજા કરતો નથી. અગરને શરીરને સારીપદે કાંકુ હોયતો પછે ખોલસો પવન ગમે એટલો આપેલો કદા મ ઈજા નહી કરે અથવા થોડી ઈજા કરે. પણ ઘેરાયલા પવનના એક અપાટો કોઈવાર થોડો ઈજા કરેછે, દરદને કારણ આપેછે અને તેથી પછાં હલાકી ભરેલાં દરદોને.

કોઈ વાંચનારી બાંનુને આ વાત કદાચ ઘણી નહી લાગશે. પણ પવનથી શરીરને ઈજા કેમ અને કેટલી થાય છે, તે સમજવપણી તેમની ખાતરી થશે. શરીરની અંદરથી હંમેશાં પરસેવ નીકળતો રહેછે. કોઈવાર ઘણી નીકળેછે, તારે તરત માલમ પડી આવેછે; કોઈવાર તે થોડો સા કારણ વેરેછે, તારે જામે મેલાલમ રહેછે. પણ રાત દીસ પરસેવનું વેરેડું બરો છે, અને દરદી માંલસનેતો વધારે પરસેવ જાયછે. એ પરસેવ શરીર ઉપરથી છુટી નાખવો, એ તનદરોસ્તો જાલવવાને એક કાપરો છે. તેને દીલમાં પમ વા દીધા હોયતો તેથી માંખડીમાં આંધરા બંધ થઈ જાયછે અને તે આર વધારે નુકસાનકારક છે. માંખડીનાં છીદરો માંથી પરસેવ નીકળતો રહે એ તનદરોસ્તીને માટે ભરતું છે, પણ જારે તે છીદરો બંધ થાયછે, તારે પરસેવ નીકળતો નથી અને તાવ તથા બીજાં દરદોમાં થયો હુલાકી થાયછે. વળી જે પરસેવને નુકી નાખવામાં નહી આવેતો તે હવા ના આકાશમાં ઉડી જાયછે; અને તેથી બીજું નુકસાન એ થાયછે કે અંગ ઠંડું પડી જાયછે અને તેમાંથી શરીરને સારી થોડો રહેછે.

એક સાધારણ દાખરો લઈએ. તરાંખાંના વાસણ ક રતાં, મટોડીના આટમાંમાં પાણી વધારે ઠંડું રહેછે તેનું કારણ શું? તરાંખાના વાસણમાંથી પાંખી બાહાર હટીને હ વાઈ આકારમાં ઉડી શકતું નથી. પણ આટલાં અથવા કુંજમાં પાંખી મટોડીને રસ્તે બાહાર ફરેછે અને બાક થઈ મેલાલમ રીતે ઉડી જાયછે, તેથી અંદરનું પાણી વધારે ઠંડું થાયછે. એટલાજ માટે જમ સુનારો અથવા સફાઈવાર કુળે હોય તો તેમાં પાંખી જાય છે ઠંડું થતું નથી, અને એટલાજ માટે ગરમીના દાહાડા અભરાયલાં આટલાં અથવા કુંજ વધારે પસંદ કરીએ છઈએ. જલકે હુનાલામાં પાણીના કુંજ ઉપર બાહરથી કપડું લપેટી તેને પાંખી વડે ભીંજવેશું રાખીએ છઈએ તો અંદરનું પાંખી વધારે ઠંડું રહેછે, તે પણ એજ કારણથી છે. બાહરથી તે આટલાંને ભીંજીશું રાખીને તેની સપાટી ઉપરથી પાક નીકળી જવામાં આવે પણ મદદ આપીએ છઈએ અને તેથી અંદર વધારે ઠંડક રહેછે.

હવે એજ કાપરો આપણાં શરીર ઉપર લાગુ પડેછે. શરીરમાંથી નીકળતા પરસેવને જે પવનથી સુકાવા ઈઆ ને ઉડી જવા દીધા હોયતો અંગ ઠંડું થાયછે તથા તેના આ

હવા સાંભાળીને શરીર થોડો રહેછે. નાક, ગલાં, તથા છાતીના રોગો તેમજ બદન અથવા તેના સાંધા અંકડી જવાના દરદોએ કારણથી જનતાં પામેછે. શલખમ, ખાંસો, તથા ફેફસાંનાં દરદો એવી રીતે પરસેવના ઉડી જવા થી થાયછે. સંધોવા, વગેરે અડસાટના દરદો પણ એજ રીતે સરદી લાગ્યાથી થાયછે. નખલાં માણસોના શરીરને સરદી સેનવારમાં થોડો રહેછે. તેવાં માણસોમાં આ દરદો પેદા કરવા માટે કોઈવાર પવનનો એક અપાટો બસ થાયછે. કેટલાકોને તો એ દરદોની ધાંમ અથવા આદત પડી ગયલી હોયછે. તેઓને જાનજાત સલખમ વગેરે કુખ થાયછે. એવાં માણસોએ પવનને ખુબ સંભાલવો નોંધ્યો, એવાં માણસોના પરસેવને જરા પવન લાગે તો દરદ લાગુ પડેછે અને તેમાંથી કોઈવાર અતીશય માકાં પરીનામે નીપજેછે.

એ પરમાણુ ઘેરાયલો પવન શરીરને ઈજાકારક છે, તે પેરુએથી આવેલુને અણગમતો લાગેછે. ખોલસો પવન જતી લેહકીની લેહર અને તાહાડકા આવેછે, તે ખુબી ઘેરાયલા પવનના લાગતો નથી. ઘેરાયલા પવનમાં એક જાતની ઠાંડર હોયછે, હદથી હમ્યારે ભીણસ ઈઆ ઠંડક લાગેછે, જેથી તે ઘેરાયલો પવન એજ તરત આવેલુને માલમ પડેછે. એવો પવન શરીરને લાગાથી તથા પરસેવ સુકાવાથી જમ માટલાંના પરસેવ ઉડી જવા પછે માણસ ઠંડું થાયછે, તેમ શરીર ઠંડું થવા અને તેમાં સરદી થોડો એમાં થું કોઈ પણ શક છે! અને તોપણ એવી રીતે આવેલા કેલાં દરદોને આવેલુ પેદા થવા દઈએ છઈએ. પવન સંભાલવાની એક સેન વાતની ગતલતથી, અથવા પવનના શોખ તથા મેજને ખાતર કેટલાંબમાં કુંડોમાં ખસાવી થાયછે! કેટલાંબમાં કીમતી જાતની ખુવારો થાયછે! કેટલી સારો કાકો તથા કાપાને હાંની થોડો રહેછે! દમ, હાંફ, સસની અને શેવડે અહી વડીક પવન આવતી આ આદતમાંથી જનમ પામેછે. આંખોની હેરાનગતોનું એક ખુબીઅ કારણ પવનની સંભાલ નહી લેવામાં છે. જારે શરીરમાંથી પરસેવ સદા વેરે તો રહે, અને જારે હંમેશાં તે કોઈ નુકી શકતો નથી, તારે પછે ખુદરતો છે કે બીજો વધારે સહેલ ઉપાય લેવો અને તે એકે પવનના અપાટા જનતાં સુધી દીલ ઉપર નહી લેવા.

હીઆં કોઈ વાંચનારી બાંનુએને શુભવાડો ઉપજશે કે ઘરોના હવા દાખલ કરવી ને પવન નહી દાખલ કરવો એ જે કેમ અને? જે બારી ઉઠાડીશો હવા આવે તે પવન બી આવે. બલકે હીલતી હવા તેજ પવન છે, તારે પવનને આતલ કરી હવાને કેમ લેવાય? એના ઉપાય સહેલ છે. હંમેશાં કારો રાખવો કે શરીર ઉપર પવન લેવો નહી—બીજાંના ઉપર અથવા સુવા મેસવાની બીજ જગા ઉપર પવન લેવો નહી; પછે આરડાના પવન કરતો રહે તેની ચીંતા નહી. એટલા માટે બીજાંના આગળની બારીને અગત કરીને રાતે કદી તદન ઉઘાડી રાખવી નહી નોંધ્યો. રાતનાં ઉંઘમાં પરસેવ પડીને તે ઉપર અણજાનપણે પવણ લીધેતો તેની અસર બીજ સહવારેજ માલમ પડેછે. બીજાંનાં આગળની સીવાળીએ બીજાં બારી બારણાં ઉઘાડી હોયતો બીજાંના તરફ હવા રહેછે, તાહાડકા રહેછે, શું ગાંઠાડે નહી રહેતો અને ઘણો

કાયદા થાય છે. એ ઉપરથી દરમિયે યોરડામાં એકથી વધારે બારીની અગત આગેઆપ આવજ પડે છે. જે યોરડામાં એકજ બારી હોય, તેમાંથી સાંખે પવન આવતો હોય તો તે બારી બંધ રાખી તેના ફરકાં બધા વીનીજન ઉંઘાડાં રાખેલાં પરવડે. બારીઓનાં વીનીજન તથા ઉપરનાં ફરકાં યહાં કાયદાકારક હોય છે. બારી તદ્દન બંધ રાખીને ફરકાં ઉંઘાડાં હોય તો કેટલીકવાર બસ થાય છે કેમકે તે ફરકાં વાટે પવનનો અપાટો પાકરો આવતો નથી, પણ આરકતરી રીતે ઇશ્માને લેકેકોની નીચાણે તે હવા ધરમાં આવે છે, કે ક્રમાં કોઈ પણ રીતે અગને પવન નહીં લાગે એટલું સંભાળે અને તમે યહાં દરરોજી નીચાણે રહેશો.

“જુની રાણી મેરી.”

લેડી જેન ગરેના યોડા દીવસની પાદશાહીઆદ તે જવાન અબલાએ પોતાની પછે રાણી ધનાર મેરીના ઘાટપી હોકમને તામે યદ પોતાનો જવાન જન ચી રીતે આપયો હતો તે વાંચનારી આનુએ જાણે છે. ઈંગ્લંડના પાદશાહ સા તથા હેનરીના દીકરાની દીકરી તે રાણી મેરી હતી, પણ લેડી જેન તો તે પાદશાહની દીકરાની દીકરાની દીકરી હતી. એ કારણ માટે કેમકે તેને કે મેરીના હક ઈંગ્લાંડના તખ્ત ઉપર લેડી જેન કરતાં વધારે હતો, અગર મેરીના આપે પોતાની દરબારને એવેલો તખ્ત હોકમ આપયો હતો કે તેની દીકરીઓમાંની એકને પણ તેના તખ્તપર બેસાડવી નહીં, કારણ કે તેમની માતાએ સાધના તેનાં લગન કાયદાથી વીરૂધ્ધ હતાં, એ કારણ યદ મેરી કરતાં લેડી જેનનો હક તે છોડીને લાભી સંસાર નારકજનરલાંડના અગ્રીયે વધારે ગણ્યો, અને તે લેલના ક્યુદર જેનનો કાયમરો જન નાહુક ગયો.

લેડી જેનને તખ્તપરથી ઉઠાડીને મેરીએ પોતાને નામનો ઈદરો ફેરવયો, અને પોતાને પસંદ પડતા ઉમરા એને પોતાના વજર અને સલાહ આપનાર બનાવયા, આપણે જાણુ છું કે મેરીની માતા સાથેન દેશના વખલાયલાં રાજ રાણી ફરીડાંડ અને ઈસાએલાની દીકરી કેથરીન નામની હતી. આ કેથરીન કાયલીક ધરખર જુ સત હોવાથી, તથા બીજા કેટલાક સમજોથી તેણી અને તે છોડીને ભરથાર આડામાં હેનરી રાજ વડે અણબનાવ થયો, અને તેથી કાયરીન સાથે રાજએ છુટાડા ક્રીધા. પોતાની માતાના પગલાંપર મેરી આવતાં હતી, તેથી જેને આડામાં હેનરી પોતે તથા તેની પછે તેનો દીકરો છડા એ ઉવરડ તથા લેડી જેન એ સરવેના અનુભવા ઈંગ્લાંડના પરાટેસ્ટંટ ધરખર પાદશાહી પંથ તરીકે ફેલાયેલા હતા તોપણ મેરીએ પોતે અનુભવર આવતાંજ કાયલીક ધરખરે પાછો ઉઘેા ક્રીધો, અને તેને આનનારાએ પોતાના રોસ ત અને સાધી ક્રીધા.

ઈ.સ. ૧૫૫૩ ના અકટોબર મહીનાની પહેલી તારીખે મેરીને તાન પેહરાવવામાં આવ્યું. પારલામેંટે જરે મેરીની ચઠનો નિર્દેશ તેને કેલે રાજ હેનરીથી મેરીને પોતાના વારસાથી બકત રાખી ગયે હતા તોપણ હવે તેણીની જુનપાદી પારલામેંટે કચુલ રાખી અને છેલાં રમજા ધરખ સંબંધ

ધી નેકાંધ કાયદાઓ રચાયલા હતા તેમને રદ ક્રીધા. વંધી રોમનો પોપ, જે ઈંગ્લાંડ સાથે પરાટેસ્ટંટ ધરખને માટે ડુસાપકો હતો, જેણે ઈંગ્લાંડને જાણે નયાત બાહર મેલવું હતું અને આડામાં હેનરીને યહો તુછકારી કાયદો હતો, તેણે જરે મેરીને તખ્તપર આવેલી સાંભલી તારે પોતાનો સમથે ખોડ તેણીથી ગયો, અને રોસનો ક્રીધો. જરખનીના હેલુનથા પાંચમા અરવસે રેનારડ નામના એક તખ્તખ કાલાદવાથી જલા રખસને એલચી દાખલ મેરી પાસે મોકલયો, કે જે દરેક રે તે મેરીને ઉધી સલાહ આપતો હતો. મેરી આ વખતે પોતાને જવાનીમાં હતી અને તેથી કુરટની નામના એક ઉમરા સાથે પોતાના નેકાહ પાડવાની તેણી ઇછા કરતી હતી; પણ આ એલચી રેનારડે ક્રીધ એવી મોકલવણ લગાવી કે જેથી કુરટનીના પપાર જે અસલથીજ મેરીની નાની મેહલ હોલીઅથે તરક હતો તે વધતો ગયો. આથી યુએમએ આપેરશ કુરટનીને લંડન ઠાવરમાંથી નાસી બધ ભર જવાન ઉમરામાં પરાપે દેશ મરીજનું થયું, અને મેરી રેનારડની સમજવટથી હેલુનથાહના દોકસ કુલીય સાથે પરણી, પરમાં તે વખતે મેરીની જવાની કરમાઈ ગઈ હતી, કારણ કે તેણી આડતરીસ વરસની થઈ હતી; પણ શાહજહોરો તેણી કરતાં અગીયાર વરસ નાનો યાને સંતાલીશ વરસનો હતો. તે એટલેતો થઈ, મેદરકાર તથા મગરૂર હતો કે મેરીને જલવા ઈંગ્લાંડમાં ફક્ત બેનવાર આવવો હતો, જો ના જલાપાધો રાણી યહી ફખી થઈ હતી. કનેડોડની કનેલી એવીજ હોય છે!

પણ આ લગન વધી ઈંગ્લાંડમાં ક્રીધનીબી પસંદ હતું નહીં. આ લગનથી ઈંગ્લાંડનો સમથો કારભાર કુલીય રાજ અને મેરી રાણીનાં નામથી ચાલવા લાગો. રે તે નાશજ થઈ, અને રાણીને પીકારવા લાગો. પરાટેસ્ટંટ રથેનનેતો મેરી અસલથીજ અણગમતી હતી, અને તેમાં આ જવાનથી તેણી વધારે અણગમતો થઈ પડી. લોકો એ હુલડ કરીને પોતાનું અસંતોશપણું જાહેર ક્રીધું. એ હુલડમાં સર ટામસ વીપાર નામનો એક જુદો સીપાહી પેહલા હતો, પણ આપેરશ એનું પરીનામ ઘણું નરસું નીપન્યું.

ઈ.સ. ૧૫૫૪ ના મારચ માસની તારીખ છઠીએ રાણીનાં લગન થયાં, અને બીજા સાલ ૧૫૫૫ ની શરૂઆતથી ઈંગ્લાંડમાં કલાપીરના પોકારા સરૂ થયા. હવે ધરખનું ઝનુન રાણી અને તેના સોહજતોઓમાં હવે થવા લાગું. કેરોનમર, રીલી, લારોમર, હુપર અને કાવરડેલ જેવા નાંખીયા પરાટેસ્ટંટ પાદરીઓને પકડયા અને જુલ વેલતો કેદખાંને મોકલયા. મારડીનર, પોલ, ફરીસ્ટોફર સન અને બાનર જેવા પાદરીઓતો સાતમે આસખાને ચહડયા, અને પોતાના, પોતાની રાણીના, અને પોતાના જુના (કાયલીક) ધરખના ડુસખનેને છુદવા લાગા.

પણ તે કેમ? તમે જાણો કે કેદ કરીને કે? અથવા કાપી નાંખીને કે? પા કંસો દેખે કે? અરે, ને તેમથી હામતો તે મુલ નાખી, પણ તેને નથી. જે મેહમાંથી આપણ હામતોની તવારીખ વાંચીએ તો નીરદોશ શાહ જાહેર સીયાવશ સહીસલામત, વગર ઈજમે, બાહર નીકલ્યો હતો, તે પા તેથી એક મેહ તમારા ધયાનમાં લો; અને

પછે હોનાં પાંચ આઠાં, આહુસતેથી પાંચ હથે મસતક તેમાં પડીને પોતાનો ગ્રીહો જાન અગની દેવને લેઈ લેવા દેતાં જુઓ. એ ધીતર તે રાણી મેરીના કુશમનો ઉપર વેર લેવા ના ઉપાસને મલગુછે.

ઈ. સ. ૧૫૫૫ ના ફેબ્રુઆરી માસથી આ દેખાવો, બલતી, પીકતી ચેહુના દેખાવો શરૂ થયા. આપણુ એક લડાઈ બામે વીમાશુ કે તે એ રાજા પચે પાપછે તેમાં એક રાજાવાલા જીતેછે તો જ્યો લડવા આવેલા તેમને તેઓ મારેછે, અથવાતો જે તેઓ માહેલ પપા હોયતો તેમની આ ફેનત કરેછે, પણ તેમના શેહર ઉપર ચઢી નહીં તેમની આ રતોને મારી નાખતા નથી, પા તેમના બાલકોને ઈશ દેતા નથી. પણ રાણી "યુની મેરી" ના પાંચ વરસના દુકા અમલના તેણીએ એવાંતા અથેશ પાપો કરીને પોતાનું નામ ધીકાર ભરેલું કીધુંછે કે તેણે દાખલો તો કોઈ પણ કે કાણે કદાચ બનયો હોય. પોતાનો કાચલીક ધરમ નહીં પા લનારા, તેની ગીમત કરનારા, તેની સામે લખાણ કરનારા એને તો તેણીએ મારપા, ચેહુમાં બાલીને મારપા, પણ એ રતોનેબી બાલી ! પણ સમજ, એટલું નથી:—અયાં, કુમ લાં અયાં, કુલ અયાં વહેકને તેણીએ બાલપાં !! શું એ સ પછું" તે તેણીને મન સાથે છાણા લાડકાં હશે કે કેમ !

ઈ. સ. ૧૫૫૫ ના ફેબ્રુઆરીથી તે ૧૫૫૮ ના સપ્ટેમ્બર સુધીના કેટલા માહસો તેણે બાલપાં તે આ સરવાલા ઉપરથી માહુમ પડશે:—

૧૫૫૫ થી ... મરદ મોરત અને છોકરાં મલી. ૭૨			
૧૫૫૬ થી ... " " " " ૬૪			
૧૫૫૭ થી ... " " " " ૭૭			
૧૫૫૮ થી ... " " " " ૩૬			

સરવાલો એ સરવેનો ૨૮૪ આવેછે, અને દર વરસ નો આવરેન ૭૧ નો આવેછે. લણા બહાએ આ યુનામ રૂકી માટે હાથ કડયા. એકન દેશની, એકન પરગની, એકન રાણીએ પોતાની રહવતની ૨૮૪ જાન ને ખરું ગો લીધે તો નાહુક કીધો. તેણીના ભરથા શીલોપ પોતે આ દેખાવો જેઈ પા સાંખી શકયો નહીં. તેણે પોતાના પાદરી એને હોકમ કીધો કે આ ઘાટકી રીતીની સામે વાચ્યાને કવો, અને તેને અટકાવ કરવો. સુસલમાને સમજેછે કે કતલ થા તાજુતને દીને જ તેઓમાંનો મરણ પાંને તે બેહશતમાં જાપછે; કદાચ આ "યુની રાણી મેરી" નાં પાપી મગજમાંથી એવોન પવન હશે કે પોતાના ધરમને માટે જાતાના ધરમસયાનમાંથી તુરતનાંન પુટેલાં બાલકો વહેકને બાલી નાખવાથી તેણીના મોહ રાજ થતો હશે ! યુની, યુની રાણી મેરી !

ફરાનમર, રીડલી અને લાટીમર નાજના તરણ વડા પાદરીઓ ઉપર ગોનાહ સાબેત થયો, પણ ફરાનમરને ફરસા વામા આવયો કે જે તે કાચલીક ધરમની તરફેણ લખાણ કરી પોતાની સહી આપેતો તેના જાન બંધે. આ બલ પછ લેલા અને લોભી માણસે તેમ કીધું, પણ તેથીતો જીવ બચવાને બદલે ઉલટી તેની રસવાઈ થઈ. તેને ચેહુની ન બદીક લાવવા, અને તાંડાં બાણા કરી પોતાના ગોનાહ જાહેર કીધો, તેણે કણલ કીધું, કે જીવને ખાતર તેણે સયા

ઈની સામે, તદન જીહું લખયું હતું, અને તેથી પોતાનો જમણો હાંથ ચેહુના શોલા ઉપર લાંચો કરી તે પોલયો કે "આ, આ હાથેન ગોનાહ કીધોછે" અને પછે તે હાથને પોતાની મેલે બંધી જવા દીધો, પછે પોતે વગર જીમ બરાડા ખાસે આસાનીથી ખતો ગયો.

ઈ ૨૦ ૧૫૫૭ ના ફીલીપ ઈંગલાંડ આવયો અને ફરાનસ સાથની પોતાની લડાઈમા મદદ આપવાને તેણીને ઉશકેરી, રાણીએ કણલ કીધું, અને ફીલીપ સેટ કવેનટીન નામની એક લડાઈ જીત્યો, પણ પછે ફરાનસમા ઈંગલાંડનું ને ફક્ત એક જ બાકી રહેલું કેલેનું શેહર હતું તેની જીત રહ્યું. રહ્યત આ બતાવથી યુરકલ કમવાઈ અને પોતાનો ધીકાર જાહેર રીતે દેખાડયો, કેલેના જવાથી રાણી ફેલગીર થઈ. તેણીને તાવ આવવા લાગયો, અને ૧૫૫૮ ના નવેમ્બર માસની ૧૭ મી તારીખે ૪૩ વરસની કુખદાયક અને કુખી જીંદગી જીતીને તેણી મરણ પામી. ફારડીનલ પોલ નામનો તેણીના મસજેહન આપનારો પાદરી પણ તેજ દી વસે તેણી સાથેન મરણ પામ્યો.

રાણી મેરીના દુક અમલની આ એક દુકામા દુકી નોપછે. ગોનાહમા ગેરફતાર થઈને, બીજાઓ ગોનાહ કરે છે એણું ઝનુન રાખી તે ગોનાહથી તેમને છોડવવા માટે શીખશા કરવા જતાં માણસો પોતે ફેટલોબધો ગોનાહ કરે છે, તે તેઓ રાજમતા નથી, અને તોપણ કુદરત કેટલી વા જબીએ કે તેના ગોનેહગારોને તેણી નીરાંત પાંખવા દેતી નથી. તેમના જીલમથી બેવડી શીખશા તેણી તેઓને કરેછે, એ સમયે યુની રાણી મેરીના દાખલાપરથી જાહેર થાયછે.

રૂમી તવારીખ માહેલા સફાવ્યા.

૭.

કૃશીઅશ તારકુઈનસ સુપરખરા.

૩૫ શેહરનો સાતનો અને છેલો રાજ કૃશીઅશ તા રકુઈનસ સુપરખરા, તારકુઈનસ પરીસકસનો છોકરો, એરન સનો ભાઈ તથા આગલા રાજ સરવીઅસનો જમાઈ થા તો હતો. એ પોતાના સસરાને કેહેવી રીતે ગાદી નાખી ગાદી ઉપર આથો તે આપણે આગલાં રાજના વાંચયુછે. કરાઈસ્ટની અગાઉ ૫૩૪ ના શાલમા લોકો તથા સીનતતરો પરવાંનગ્રો વનાએ ગાદી ઉપર બેઠો. એને લોકો "જીલમ ગાર" ને નામે ઓલખતા હતા. લડાઈના રતમાં તેમજ દરબારની ગાદી ઉપર એની તારીફ લાયક કુખીથી રોમ થોડા વખતમાં ચહુડતો પદવી ઉપર આવયું હતું. ગાદી ઉપર પગ ચુકતાંન એનું પેઢેણું કામ એ હતું કે આગલા રાજ સરવીઅસના સુધારાના કામમાં જે રાજદરબારીઓ થા ને સીનતરો તેને મદદ કરતા હતા તે દરબારીઓને એને ગારી નખાવેઆ, અને ફેટલાએકોને દેશનીકાલ કાહાડેઆ તથા પોતાના અંગના બચાવને માટે થોડા માણસોને હુધી આપ આપી પોતાના બાડીગારડ બતાવેઆ. ઈનસાફતું કામ પોતે કરવા લાગો, પોતાની મરજમા આવે તેને ફારસી રેતો તથા દેશનીકાલ કાહાડતો, આખાં રાજની લાગાં પણ

લોકોની તથા સીનેતરોની મસલત લીધા વગર પોતાના હાથખા રાખતો. હુકામાં કહીએ તો ને જ કાંમે સરવે વ્યસે કર્યા હતાં તે તે કામે અને પાછા ફરવમાં હતાં. સીનેતની હસતી ખતમ કરવાના વીચારથી એ મોહીટી સજામાં જે નગામ્મી દરબારીઓના ખુદરતી ખરલુધી એના મારી નખાવાથી, તથા દેશનીકાલ કાહાડવાથી જે પડતી હતી તે નગામ્મી ઉપર બીજી નેમણુકા કરતો હતો નહીં. ગાદી ઉપર પોતાનું પગણું મનજીત કરવાને એને બીજા રાજ્યો સાથે કોલકરારો કર્યા હતા, તથા તે કોલકરારમાં રૂબને સંધ્યા મહુડતો દરબાને વ્યાપયો હતો. સુસા પોત્રીશીઆ તામના દરવપવાન ચેહેરે કરારમાં સાંમિલ થાવાને ના પાડવાથી તે ઉપર ઘેરો નાખી હાથ કર પું હતું. તેવોજ હાલ જેબીઆઈનો પણ કર્યો હતો; પણ છેલાં યુલકે રૂમીઓને યણા હુંકાવેઆ હતા, અને અતે દ ગાથીજ સરન યાધું હતું. તે એમ કે ન્યારે દારકુળને જે યું કે એ સેહેર હાથ નહીં લાગતું ત્યારે તેને પોતાના છેકરા સેક્સતસને ત્યાં મોકલયો. સેક્સતસ પોતાના આપ સાથે મારામારી કરી છુટો યાથો હાથ એવું હાલ યાલી તે સેહેરમાં દાખલ થાયો, અને તયાંના ભોલાં કોઠાએ એના દગાની સમજ રાખવા વગર જે લશકર એના આપની સાંમ છે બલતવારીથી લડવાને હતું કીધું હતું તે લસકરનોજ સંપેલાવાર એને કીધો. આસને આસતે એ ધણી પગલાં નાખતો ગયો, અને એ સેહેરના રાજામાં સારો વગ કરવા લાગ્યો. પોતાનું પગણું મનજીત કીધા બાદ તક નિઈ પોતાના આપની મસલતથી જેબીઆઈના મોહીટાં માહુસાનું પું ન કરી રાજને પોતાના આપને સરન કીધું. તારકુળને તે સેહેરને તારાજ કરી તે નગામ્મી બે ગાંમ વસાવમાં અને રો મની હુકુમતમાં વધારો કર્યો.

તારકુળને દમામમાં કરવાને ઘણો સોખ હતો. એ ને તરજુ દેવશે સાથે બાંધમાં હતાં, ન્યાં પાછલથી સીનેત ભરાતી હતી, અને તે દેવશેને દેવોના તથા વ્યાગલા રાજા આની પીતલના પુતલાંઓથી સંગાર કર્યો હતો. એવામાં ન ડારાં ફલીની સુખના કરનારી બતાવ એ બનયો કે મેહેલના એક લાકડાંના ધાંબામાં એક સાંક તરખ વ્યાપ્યો. વ્યાપ્યે બતાવથી તારકુળના કુટુંબની સમાપતી થાય એવો લેહેર રાજને લાગે, જ્યો તેને ભેદ સમજવાને માટે પોતાના બે છેકરા તાઈતસ અને એરનસને પોતાના ભાણેજ જીનીઅર અરુતસની સાથે રેલકી નામનું સેહેર ન્યાં મોહીટાં ધરખજી હતું મયક હતું, અને જે પોતાઈ બસારતોના ભેદ સમજતા હતા તયાં તેઓને પુછવાને મોકલયા. એ તરજુ સખસેએ પોતાનું કામ કરવા બાદ એક એવો સવાલ નાખ્યો કે તેઓ તરજુ ધનીઓ ત્રણેથી કયો શખસ રૂમની ગાડી ઉપર બીરા નયો, તેનો નવાબ તેઓને એવો અલશે કે “જે ધની પોતાની માંએને પેહેલાં યોસો દીએ તે ધની. અતર નજા વડું નિઈએ કે ઉપર લખેસો જીરતસ. તે તારકુળની બે હેનનો છેકરો હતો. ધાતકી તારકુળને ન્યારથી જીરતસ ના આપ અને માંએને મારી નાખેઆં તીધારથી વ્યાપ્યે દા હાપા છેકરાએ પોતાના છવની ધાસતીથી લેલાપણાનું રોલ લાલ્યું હતું. વ્યાપ્યે સને રાજએ એને પોતાના બે છેકરાની સાથે મોકલયો તેનું કારણ એટલું હતું કે

તે યેલો છેકરો તેના છેકરાઓને પોતાના લેલાપણાથી રસ તામાં રમુજ વ્યાપેઆ કર્યો. તારકુળને યોડીન ખબર હતી કે તેને યેલો કરે એવો તેનો ભાણેજ હતો.) જીરતસ ભવીસે હેઠેરા દેવીના આવા સખુન સાંભલતાં તેનો ભેદ સમજી ગયો, અને ઈતલી દેશમાં પગ ચુકતાં જાને કોકર આધી હાએ તેમ પડી નઈ નમીત જે સર વની ખાતાએ તેને યોસો લીધો. આનીગમ તાઈતસ અને એરનસ પોતાના ભાઈ સેક્સતસથી એ બીના છુધી રાખી પોતાને વડે કહ્યો ધની પોતાની ખાતાને પેહેલાં યોસો દીએ તે નકી કરવા નસીબ અનખાવતા હતા!

દેવશે બાંધવામાં અને બીજા મોહીટાં ખરેખર કરવાથી તારકુળનસના ખજનામાં હવે ખુદ ચાલતી હતી જે પુરવાને રૂટલીનું મોહીટું સેહેર, જે દરબીને માટે વખતાએલું હતું, તે ઉપર તેને ઘેરો નાખ્યો. આ યેશામાં તારકુળનસના બે છેકરાઓ અને તેઓના પીતરાઈ તારકુળનસ કોલેતાઈનસ વડે તેઓના ધરોઆનીની નેક આલ વીથે તારકુળ ઉડી. તેઓએ એવો ઠેડાવ કર્યો કે તેમ વખતે સવાર યાઈ દરેકના ધરમાં નિઈ વ્યાવડું કે તેઓની બાએડીએ મું મું કાંમેમાં ચુંતાએલીએ છે. આ એ ઠેડાવ તેઓ અમલમાં લાયા. તેઓને ખાંબ પડ્યું કે સાહાજદાની યોરતો એસ અને આરામ માં મરાયુલ હતીએ, પણ તારકુળનસ કોલેતાઈનસની બાએડી (જે કોલેશીઆમાં રહેતી હતી તયો) અસલી રૂમી યોરતોના કાએદા મુમખ નમીત ઉપર ભતી મુકી સુતર કાંતતી હતી. અલખતાં તારકુળનસની બાએડી રૂડી ચલનની ખાલમ પડી હતી. બીજી દીવસે રાતના રાખનો છેકરો સેક્સતસ પાછો કોલેતાઈનસના ધરમાં વ્યાપ્યો, અને તેની બાએડી હુકરેશીઆએ પોતાના ભરથારના વ્યાપ્યે એસીની સારી પરાનાગત કરી; પણ વ્યાપ્યે તાપાખસા હાજદાએ તેનો અદલો યણી નીમ ચાલથી વ્યાપેઆ. તેને આ સમાનો લાલ લઈ નિરજીલમથી હુકરેશીઆની વ્યાપ્યે રૂહીટી ચાલતો યાથો. હુકરેશીઆએ સવાર પડતાંજ પોતાના ખાવદ કોલેતાઈનસના યાપ બાપ, અને અરુતસને તે રી લેવાવવા, અને તેઓ વ્યાગલ સંધી બીના બહેર કીધો, અને રાજના કુટુંબપર સરાપ નાખ્યો, તથા પોતાના મોહીટાંનો કીનો લેવાને તેઓને ફરમાવેઆ બાદ એકાએક પોતાની છાતીમાં છુપું રાખેલું ખંજર બાહેર કાહાડી તેઓની હાજરીમાં પોતાને વ્યાપયાત કર્યો. વ્યાપ્યે બતાવનું વરજીત નામોસી કવી શેકપરીઆ ઘણી વ્યસરકારક રીતે કરેલું. અરુતસ તરતજ એક લસકર લેઈ કોલેશીઆથી રોમ માં વ્યાપ્યો અને રૂમીઓને વ્યાપ્યે બનેલી કુકીઅત બહેર કરી, તેઓને હુકરેશીઆનું વેર લેવાને, અને વ્યાપ્યે જીલ મગારનું રાજ ખતમ કરવાને ઉત્કરેશીઆ, લોકતો તયાર ન હતું. તેઓએ તરતજ રાજ ને હજીર ચારકીઆ ઉપર ઘેરો નાખી પડેલા હતા તેને ગાડી ઉપરથી ઉઠાડયાને, અને તેની બાએડી અને છેકરાઓને દેશનીકાલ કરેઆ નો ધધેરો પીતાવેશ (૧૧૦). વ્યાપ્યે સાંભલતાં દારકુળ રૂમ વ્યાવવાને નીકલયો, પણ સેહેરના દરવાને તેની સાંમ છે બેલ્યું હતો. તે પોતાના છેકરા એરનસ સાથે સીંધાં બઈ રહ્યો. તેનો બીજો છેકરો એક્સતસ જને એક વ

ખતે જેવીઆઈને રસકટથી સરન કર્યું હતું, તથા જેને છુ કરેશીઆનો લાભ હુરી હતો તે ધણે જેવીઆઈમાં ઉતારી લેવા ગયો, જેવીઆઈ હવે રૂબી શેઠેર થાયું હતું તે છતાં બી, પણ તેના કીતુરતું કેવ આમે સેઠેરના લોકાએ આપે હું હોવાથી તરતજ તેના જાન તેમ્નેએ લીધા.

પણ વારકુઈન આ સુખ સુલેહથી ગાદી સરન કરે એવા માલુસ હતો નહી. તેને પોતાની નંગમ મીલકત સે વાધીન લેવાને બાંહુને એવગીએને રૂમ સેઠેરમાં બેઠકલવા. એની પોતાનો મીલકત એને સવાધીન કરશે કે નહી, તે વી ચે બપારે સીનેતમાં તકાર માલતી હતી, તપારે આમે કી તુરી રાજના કીતુરીએ રૂમના અગીર ઉમરાવો પાસે બલ લેવા કરવાની તબલોનમાં ફરતા હતા. તેમ્નેનું રસકટ સી નેતને બહેર થાપાથી એમાં તેમ્ને નીચકલ થાપા હતા, અ ને તેને સીખસા કરવા ખારે સીનેતે તારકુઈનનો મીલકત પણ ગરીબ લોકોમાં વેહેંઓ આપી, હજુર ટારકુઈને હી કતી હોડી નહી. તેને સીબી, ટારકુઈનાઈ, અને વીએને રાઈનસના રેરવાસાંમી સાથે ખલીબઈ રૂમ ઉપર હોખલો કીધા જેમાં તે કાવચી નહી, પણ જેમાં બાહુ બરતથ ટાર કુઈનસના લોકસા એરનસ ગાપે લટવામાં મરથો ગયો. હ જુર એક છેલી લણઈ રૂમીએને આમે કમખખન અને થાકથી રાજ સાથે રજકે નાં રેલજસના સરોવર આગલ કરવી યકી હતી, જેમાં એને બાકી રહેલો ઉકરો મારથો ગયો હતો; તેઆગલ એક વરસ પછે એની કારકીરદી બંધ થાઈ હતી (૪૮૫).

કાઉમ.

સાવકશાહ સુલેહના અમલદાર કેકાણે આપવા.

હોતરને લીકારે તે લેહોતર હોપણે.

સાવકશાહ ચેક સુલેહના અમલદાર થવા પછે બીજે વરસે આલેખન દસ સહવાખો તુરતનીજ ઉડી આપેલી શી રીન નામની નામનીન સાથે પરલવા હતા.

સાવકશાહ ચેક ધારતા હતા કે શીરીનથી તેવલુને બધો વાતનું સુખ મલશે; પણ પરલવાને એક વરસ થયું નહી એટલોતે તેવલુ પોતાની આ ભવાન મોડતથી કેઠાલો ગયા. નહી કે તેહીની ખુશસુરતી એકાઈ હતો, નહી કે તેહીના મીલન ખરાબ હતો, નહી કે તેહીની વકાદારી ખોરી હતી. નહી, તેહી જેવી ખુશસુરત, વકાદાર અને ખુશ મીલનની લીએ બીજ પોડીન હયે. શીરીન સા રાં અને રોલતખંદ ખાનદાનની પુત્રી હતી, અને તે સા થે વલો એવાતે હસજુખા વેહરાની અને શાલસેગર વા બી હતી કે સાવકશા હેમનું તેહીએ દેલ બેચલુ તે ફકત તેહીની કારી કેલરહીને ધકીન નહી, પણ આ નેક ગુણે ને ધકીનો હતું.

સાવકશા ચેક શોખેલા, સુખેરવા અને ફરેલા હતા. તે વલુ વેલોન બધ આપવા હતા, અને તેથી તેવલુ શીરીનને નેરકું સુખ આપી શકાય તેરું આપવાને સુખતા ને હતા.

દરેક સમા, મળલેસ, ભાણુ અને નાટકમા—જાંહાં તેવ લુ બપ ટાંહાં શીરીન હુમેશ હાજર રહેતો હતો. એટલુ ન નહી, શીરીન ને કોઈ કેકાણે નહી નવા ખારે સાવ કશાને હેકતી તો આ પધારા ભરથાર તેહીના મીકા સખુન ને એક હોકમ સમજ તેને જાન આપી તે ફેકાણે નહી જતો હતો.

એટલુંબધું છતાં પણ સાવકશા સુલેહના અમલદાર કંઠાલેવા અને વેચેન કેમ હતા ?

અને શું અનખ નેવો વાત નથી કે, શીરીન જેહી પોતાના ભરથારને પોતાધીન ઉતરતો ગણી તેના દરેક રોકમ, દરેક ફરમાન, દરેક સખુનને પેગમખરના પવીતર કલામ નેરકું જાન આપીને માલતી હતો તેહીની આ વાહાલા ખાર દબી વમાર કંઠાલેલી હતો ?

શીરીન દરરોજ રાતે પોતાનાં ખુશ હલકાં ગાનાંથી સાવકશાને રોલવતી હતી, અને દીવસે પોતાને પસંદ પે કતી નીની, લીવવા અને રસુનની કોપડીએ વાંચતી, બર તી, કુંકની, અને સીવતી હતી. આ સમયી હોલમાલ સાવકશાને પસંદ હતી. પણ કોઈ કોઈવાર શીરીન કુંદર દે ખાવોના ફરમાથી મીતરતો હતો, અને એ વાત ચેકને નાપસંદ હતો. એ તેવલુના છુસાનું કારણ હતું.

મીતર લીવવા લીધે સાવકશાને અસહ્યોન મોડો અ ભાવ લેવા, એવું, તેવલુનાં દવાનખાંતોમાં તરેદવાર સીદુમા રથી ભાપુર હોવા છતાં, એક પણ જાનના રાશી કે ઉતમ મીતાર ખતાવનાં નહી હતાં, તે પરથી માહુમ પડ્યું હતું.

તેવલુ અરેબી શીરીનને કોઈ પણ મીતાર મીતારતાં જુએ તારે, તેહીને કંકોતો અપાવ નહી તેથી ફકત હસતે ચેહરે એટલુંજ હેકતા હતા કે—

“સુંદર શીરીન, કોયે તમારો વખત નખામે રોકો છે ? કોઈ બીજ ગમત કરે કે જેમાં કાપકો લેખાપકો છે પ. મીતરવામાં તેમને શે કાપકો છે ? મે બીજું કંઈ ન હી ગમતું હોયતો કોઈ ઉલ્લાગ કરો, કારણકે આ મીતરા મજલો તો નકામો કચામો ભરાઈ જયે. ખારે ઝોંગો, શીરીન પછેતો તમારી મરજ.”

આ મીકા વચનીએ ભવાન શીરીન આખ રતો કે—

“પધારા ભરથાર, એમાં શું આવડું ? નરા મનને કસવા અને ગમત આપવા હોતો એ કાંમ લેઈ મેહીછું. તમા એમ કહોછ તે સુકી હતું.”

અને તુરતજ તેહી પોતાનું કાંમ પડતું મેલી કબર માં બંધ કરી રતો હતો, અને સાવકશાને હાથપકરી તે વલુને આગમાં ફરવા લેઈ જતો હતો.

એ રીતે લણી વખત સાવકશાએ શીરીનને કહ્યું હતું, અને થણી વખત એજ રીતે પોતાનું કાંમ તેહીએ તે વલુનાં દેખતાં હોડી દીધું હતું. પણ કુદરતી કાપ વા પરમાણુ જેમ જેમ સાવકશા ચેક પોતાને આ અલગમતાં કાંમથી હાથ ઉડાવાને શીરીનને ઘડી ઘડી હેકતા હતા, તેમ તેમ તેજ કાંમ પાછલ વધારે અને વધારે મંડેલી રહેવાને શીરીનને હલથ થતી હતી. અને તેથી થયું એજ કે પર લખાને છ માર નહી થયા એટલોમાં બારેગી, શીરીન પો તાના કાંમમાં “રોકાવલો” છે એમ સાવકશાહ નોકરથી સાં લખતા તારે હોંશના રાખેતા પરમાણુ તેની આગલ જવાનું

તેવંજી માંડી વાલતા હતા. પણ કોઈ વખતેતા તેણીના ચોર ડાનું બારણું ધીમેથી ઉઘાડી તેવજી તેણીની પછાડીથી આ નાજુક કલબંધના હાથ ધોમીથી પકડી કેહતા કે—“કેમ, શીરીન, હજી રોકાયલાં છો કે ?”

પણ આ દોસતી-હવે ઘણા દીવસ ચાલી નહી. શીરીનનો ભાવ તે સાવંકથાના અભાવ હતો, માટે ચોરની હા સાથે આવતી ના ચલતી આવી નહી. ભરથાર દીન પરદીન ચોરથી કચવાતો ગયો, અને ચોરત રાહડે દાહડે કે પોતાના કોમનાં એટલીતો અશયુર રેહતી ગઈ કે પોતાના ભરથારનાં મનમાં શું છે તે તેણી વખાસી શકી નહી. તે પણ સાવંકથાના નેટલુંનું કુખ ચીરોતનેથી લાણું.

અફસોસ ! કેવાં નજવાં કારણને થકી આ અંધે ન જ કંઠાણમાં હતાં !

એક દીને પાંચ વાગે, સુરેહુના અમલદારેની સલામાં સાવંકથા એક ગંધા હતા, તારે સુદર શીરીન તેણીના ગીરગામના અંગલામાં એમલી બેઠેલી હતી. તેણીના હાથમાં એક સુદર ચીતર હુડું જે ઉપર મડડપંખશીની મી રાણે તેણી બારીકથી લીચાર કરતી હતી. એ ચીતરમાં એક ચોરત પોતાના ભરથારના પાંઉપર પડી તેની એર મેંદરમાંની માટે દેવગીરી ભરેલે ચેહુરે, અને તેન વખતે વલી લગાર દયા ઉપજવા બેગ મુખડે કાલાવાલા કરતી હતી. ભરથાર તેણી તરફ તીકી તીકીને જિતો હતો; પણ જાને એક પલમાં તેણીને ઉઠાડી પોતાની અગલમાં દાખી પોતેન પથેમાન ઘઈ તેણીની નમરીક નમીન ઉપર પડી માફ માં ગતો હોય એવો બેપાલી સાર તે ચીતર ઉપરથી કાઢી શકાતો હતો. ચોરત આશરે અદાર વરસની ખીડતી નવાની માં દેખાતી હતી અને ભરથાર તેણીથી આશરે દયા અગીયાર વરસ મોટા લાગતો હતો. આ ચીતરની એલખ તરીકે ક્રૂત બેન અક્ષરે જાવતમાં તેને એક નાકે મોતીના ઘણા મીઠાંને લખેલા હતા કે, “સાં ૨૦”

આ ચીતર તરફ તેના નાજુક ચીતારો કોઈ ઉંડા અને ઉમડા લીચારમાં જિતો હતો. તેવામાં શીરીનના ચોર ડાનું બારણું અફડાણું. પવનના સપાટથી કોકાણું હોયે એવું સમજ તેણીએ કર્યું. ધવાન આવ્યું નહી; પણ તુરત જ વગાર વધારે જોસથી અફડાવાથી શીરીને આહરે ઉભેલા થઈને અંદર આવવા કહ્યું. એ ઉપરથી એક નોકર હાથમાં કોઈને નામનો એક કારડ લેઈને દાખલ થયો. નામ વાંચતાં શીરીને “ઉપર બોલાવ” એમ કહીને, પોતે ચોરડાની આહરે આવી અને દાદરવારી આગર ઉભી રહી. તુરત આપણું ચેહરમાં ચીતર વેચનાર એક બજી તા ઈંગરેનની કુંપનીનો વડો માળા ઉપર આવયા. શીરીને સારી અદાથી તેની આગતા સવાગતા કીધી અને સાંચેની પુરથી ઉપર બેસવાની અમન કીધી.

જુનરોગ, સુદે દારી યુગનો, પણ એક નવાન કરતાં બી વધારે તીણી ચથમનો આ ઈંગરેન ચીતારો પુરસી ઉપર બેસતાં પોતાની પાકેટજુકમાંથી રૂપિયા એક સોની નોટના દસ કપડા દારીને હસ્તે ચેહરે બોલ્યા કે, (વાંચનારી બાનુએએ જાણું, કે તે ઈંગરેનમાં બોલ્યા હો તે, અને તેને નવાબથી શીરીને તેન અજાનના આપયો હોતો.)—“બાનુ તમારી મેહનત અને તમારા હોનરની થો

છાણ કરનારા અને કદર ખાનારા તમારા ધારયા પરમાણે કાંઈ થોડા નથી. અલબત્તે તમે તમારા મકાનમાં બેસી રહેલાં તથા આહરેની કુનવાની અખર તમારી અંદરની કુનવામાં કોણ લાવે ? તમારી ‘ચાર રૂપિયા’ ના ખરીદદાર ચાર કરતાં વધારે નીકલી આવયા, અને સરવેથી વધારે કીમત યુનનારે તેના રૂ ૧૦૦૦૦ (દસ હજાર) આપવા કહ્યું; પણ દેવગીરી સાથે બીમારાએ ચોક કીધા કે તેટલામત્રા રૂ પીયાની હાલ તેની જુનશ નથી માટે તેણે રૂ ૧૦૦૦ ની રકમ આપી.”

શીરીને હરખથી મુખતે હાથે આ બેનરગ ચીતારના હાથમાંથી નોટો લીધી, અને ભાગા તુર બોલોમા તેનો ઉપકાર માનયો. તેણીને અખર નહી હતી, તેણીને આશા નહી હતી, નહી—તેણીને સવવાતમાથી નહી હતું કે જે ચીતાર પાછળ પોતાના ભરથારની એરમેહરવાની બેમી લે અને દરરોજ તેણી મડેલો રેહતી હતી તેનો આટલીઅંધી કીમતને વજનના છે. હરખ એટલોતા તેણીને પેદા થયો કે ઉપલા ચીતારને પુરતો ઉપકાર તેણીથી વાલી શકાતો નહી. ક્રૂત તેણીએ છેવાં એમન કહ્યું કે—

“સાહેબ, તમે અને એક તમેરામાત દેખાડી આ પડેછે.”

પણ એન વખતે આ ઈંગરેનની નમર, જે ચીતાર થોડા વખત ઉપર શીરીનના હાથમાં હતો, તે ઉપર પડયા થી તે બોલી ઉઠ્યો કે—

“આહ, આ મું ?”

શીરીને આ ચીતાર છુપાવાની ઘણી કોશિશ કીધી, પણ તેમાં નીશા થવાથી બોલી કે—“હા, હા સાહેબ, એ તો ક્રૂત ચીતારમણ છે.” ખરું કહ્યું કે આતો ક્રૂત ચીતારમણ છે. ‘રૂપિયા’ કરતાં યજુન કંગાળ ચીતારમણ આ છે.” અને તે ચીતાર ઈંગરેન ચીતારને આપતાં તેણીએ શરમમાં મોહું છુપાવ્યું.

આ ચીતાર શીરીનને મનથીતા ખમીત એક ચીતાર મજુન હતો, પણ તેની આ ઈંગરેનની ઉપરતો જુરીન અસર થઈ. તેણે પેહલીન નમર તે ઉપર કરતાં અજાણથી સાથ રોડું ઉડ્યું કરો મોહડું તથા આંખ બોલાં કીધાં અને શીરીન તરફ જોયું; પણ તેણીના પોતાના ચીતારમણની એબને માટે શરમમાં નીડું જિતી હતી તેથી તેણે પોતાની અજાણથી દાખી નાખી ધોમી કીધું—

“બાનુ, આવાં ચીતારમણ તમારી પાસે ઘણા છે કે ?”

“નહી સાહેબ,” શીરીને નવાબ આપયો; “થોડાં હતાં તે જે હમજાન ચીડી નાખયાં, અને ક્રૂત આજ નો રા હાથમાં રહી ગઈ હતું, તેનેથી તેલોન હાલતે પુગાડવા જતી હતી તેવામાં તમારા આવી પેહલુવાથી એ અમી ગયું.”

“શું, કાડી નાખયાં ?” હાથમાં પેસો ચીતારો વગાર અફસોસથી બોલયો; પણ તુરત પોતાના આવાન બદલી નાખીને કેહવા લાગો કે—“બેર, કાડી નાખવાને લાખ નાન એ ચીતારમણ છે, તોપણ પેહલી કોશિશ તરીકેના એ વા નયુના રાખવા બેઈયે. જે બાનુ તમે રજા આપોતો તમારી તરફની ઉમડા એટ તરીકે આ ચીતાર હું ખારી કે ને રાખું ?”

શીરીને ને મન સાથે ચીતારમાં શું દમ બલેલો હતો? તેણી એ તે વાત તુરત કબુલ રાખી; અને પછે થોડીક બીજી ન હતી વાત કરી, તથા "મારૂં રૂપુએ" ના નિવૃત્ત એક બીજું સુંદર ચીતર ચીતરવાની શીરીને અને કરીને આ વખતે પાછો ચીતારો પોતાની ગાડીમાં બેસી તાંદ્યાંથી નીકળી આવ્યો.

એ પછે એક માસમાં શીરીને ખોદાની બ ખોદાથી એક બેઠાને નમન આપયો, જેથી સાવકશા શેઠ નું ઘણું ખાડું થયું. દેલ લગાર ચીરીને મનયું. જેટલા દીવસ શીરીને સુવાવડાંએ, તથા જેટલા દીવસ આ બેઠા બો બુએ તેણેના હાથમાં એક રમત બાલકએ તેટલા દીવસ તો શીરીને હવે કદી પણ ચીતાર પાછલ કથાન આપશે નહીં એવું આનીને સાવકશા શેઠ તેણી ઉપર આગલના જેટલા પયાર બતાવા લાગ્યા.

એટલામાં એક દોસે સાવકશા શેઠે પોતાના દોસતોને સાથે આડું પીવા પોતાને વાલકશરને બંગલે બોલાવવા. સ ઘણી જાતની રમના, સર્તિગાર અને બપડો જેવેને સધલા એવાં દેલ ખુશહાલ થયાં. પણ અતે એક દોસતે દી કા કીધી કે—

"સાવકશા શેઠ ખુબસુરતીને આહવાનારા અને મદદ આપનારા થઈને કુદરતની જે નકલ તેને પોતાના મેહલમાં અને તેટલા માટે પોતાના દેલમાં નગા આપી શક્યા નથી એ અનન્ય વાત છે!"

સાવકશા સમજ્યા કે તેવણના બાગની બાગબાને કુદ રતના જેવો નકલ કીધી નથી એ તેવણના દોસતની બેલ વાની મતલબએ, તેથી બેલયા કે—

"સરવેધી સરસ બાગબાનેને મેં મારી વાડીમાં રા ખાણે, અને અને તેમની મેહનતને માટે તેમને શાખા શી આપવા વીના માલગું નથી; તે જતાં પયારા પીરોશા તમે આમ બેલોને અને અમરત કરોછો."

"નહી, સાવકશા શેઠ," પીરોશાએ જવાબ આપયો, "હું તમારા બાગ વીધે નહીં પણ તમારાં સુંદર દેવાનમાં નાંચોમાં એક પણ કુદરતી દેખાવની નકલ નથી તે માટે બેલું છું, એક પણ નાદર ચીતાર વગર તમારું એવાન સી લગારમાં તદન અધુરું છે."

"ચીતાર!" સાવકશા બેલયા, "ચીતાર, પીરોશા? જે તમે મને ખુબસુરતીની પરીખા કરનાર તરીકે ખરેખર ન ગણતા હોવોતો મારું માનએ, પીરોશા, કે આખી સુંબ હમાં એવો ચીતાર એક પણ ને જોયા નથી કે જે ખુદરતની ખુબસુરતીની ખરેખરી નકલ હોય, તથા જે મારાં દેવાં આનાંચોમાં સુકાથી થોભા આવે."

"શું શેઠ?" તેવણના દોસતે કહ્યું; "જે મને બે લવાની રમ આપેલો હું કહું છું કે તમે ચીતારાએની કુદરતે આગલથી આંખ બીચીને માણો છો." આપણી ટાપુ આપેના ટાંછીના ચીતારાએની ની કુદરત ઉપર હ મણ એક અકલાડીમાંની વાત ઉપર જે ને નાદર ચીતારો સુકાંએ તે જોયો છે? જે તમારી મરજી હોયતો આપવો કા જે આપણે તાંદી નધમે?"

"મને પસંદ પડતા ચીતાર કોઈ પણ ચીતારો ચીત રેન નહીં, અથવા તેનાથી ચીતારાન નહીં, એવું અને શુ

આન હોવાથી હું કોઈ પણ ચીતારાની કુદરત ઉપર હોવા રેહ લે નથી. તેપણ તમે આ ચીતારોની તારીક કરોછો તો તમે કેહો છો તારે આપણે આપતી કાણે તે જોવા નધ્યું."

અને એ કહ્યાત મુજબ આ બધે દોસતો બીચે દી ને પરંબીયાત ચીતારાઓ. મેસરસ—ની કુપનીની કુદરત ઉપર ગયા, આ હું સુકેલા મે સુંદર, ચીતારો જોતાંમ સાવકશા સુલેહના અમલદારની આંખમાં રોશની પેદા થઈ અને તેવણનું મન ફરી ગયું. આગળ તેવણ જેટલા થી કારથી એવાં ચીતારો જોતા હતા તેથીને બેવડા પયાર સા થે આ ચીતારો તેવણે પસંદ કીધાં, અને તેની જેટલી કી મત માટે તેટલી આપીને એ બધે હોનારની એમત કારી બીચીએને ખરીદવાનું મન નક્કાવ્યું, માલેકે કોઈ હોનાર હતા નહીં; પણ મેહનતની માંગણી ઉપરથી તુરતન રૂ. હ જારના એક સુંબઈ બેકેના લખી આપી તે ચીતારો પોતા સાથે લેઈ તેવણ ઘેર ગયા.

સુંદર શીરીને આગળ એક મખબૂબની ગાદી ઉપર નાને નાદરશાહ ગેલ કરતો હતો, અને તેણી એક ચીતાર ઉપર આ પયારાં કરનાર દના સધળા કુદરતી ચાલાની હુબહું નકલ કરતી બની હતી. તેણીના બાજુના હસવાં સાથે તેણી હસતી હતી, અને તેન મુજબ તેણીનું પીછું પણ હસતું હતું, જેથી ચીતાર પણ હસી રહેતો હતો. એટલામાં સાવકશા દાખ લ થયા. તેણી પાછી આવ્યા રીતે કોઠાપહો જેઈ તેવણ દેલગીરતો થયા, પણ પાતે ખરીદ કીધેલાં ચીતારોથી તેણીને કેવી થોભા તેવણ કરનાર હતા તે યાદ કરી કુદત એટલું જ બોલ્યા કે— "શીરીને, આ સધળાં માથાંકુદના વેજ" છોડી દો, ને આ મારા હાથમાં શુ છે તે જુઓ. એતે ખરા ચી તાર છે. શીરીને મેં આજેન જાણ્યું કે સુંબઈમાંથી એવા ચીતારા જીવે છે. બેલો, તમે આ ચીતાર વીધે શું મત આપોછો?"

શીરીને પોતાનું કામ—એક લાખ રૂપીયાનું કામ પ ડું મુકીને સાવકશાના હાથમાંના ચીતારો લીધા, અને તે જોતાં તેણી કુલભાઈ ગઈ. સાવકશા સમજ્યા કે તેણીના "રમકડાં" કરતાં આ ચીતારોની અતીથિ ખુબસુરતી જેઈ ને શીરીને અમરત કરનાર. પણ શીરીનેતો થોધી કાઢ્યું કે જે ચીતારો તેણીએ પોતાના હંગમે ચીતારોને વેચવા આપયાં હતાં તેન ચીતારો તેણીને બરથાર ખરીદી લાવેયો હતો અ ને વધી તેને સરવેધી ઉતમ કેહતો હતો. તેણીએ તેમની કીમત પુછી, અને જરે રૂ. હજારનું નામ તેણીએ સાંભળ્યું તારેતો તેણી અચીત દગ થઈ ગઈ અને દઢાથ ખુશીનો યા દલગીરીના આંજીથી તેણીની યસમ ભીજઈ ગઈ.

"હવે જુઓ, પયારી, કે તમારાં ચીતારામણ કરતાં આ ચીતારો કેવા સરસ છે?"

"શું એ તે કાંઈ સરસ છે કે, બરથાર?" શીરીને આંખ નુજીને કહ્યું.

"અલબત્તે, તમારા કરતાંતો સરસ છે, જે આખી સુંબઈના સરવે ચીતારો કરતાં એ સરસ નહીં હોયતો. પણ હું કહું છું કે આ ચીતાર સરસોતમ છે."

"એ કરતાંતો બીજા ચીતાર ઘણા સરસ છે." "કોણ ના?" "મારા." "તમારા?" "હા, મારા." "કાંઈ બને નહીં." અને જે બનાઉતાં "મારોતો એક બેલોતો મે

જેવલો કહેવાય." "પણ તેમ તમારી ખાતરી કરી આપુતો અને શું આપશે?" "તમે માંગો તે, પયારી શીરીન." "એટલું ના, હાલના સાવકથા, કે તમારો એટલો યથલ પયાર અને પાછો તમામ કરીને આપવો." "તેથીને બેવડો, મારી શીરીન; અને વલી વધારે એકે હવેથી ચીતર પાછલ જેહ તત લેવામાં હું તમારી વ્યાહે કદી પણ આપું નહીં. પણ મથકેરી છોડી દો, મારો પયારી, અને એકદમ કબુલ કરો કે આ ચીતાર સરવોતમ છે." "શું ખરેખર આ ચીતારો સરવોતમ છે, સાવકથા. જો તમે તમારાં દેહાનતથી એમ યો લતા હોવતો હું તમારાં મતને મળતી છું." પણ ભરવાર, શું એ ચીતારોથી મારા સરસ નથી?" "તમે સરસ છે, પણ તમારા ચીતારોતો નહીં." "તારે સાંભળો, પયારી સાવકથા, કે આ ચીતારોતો મારા પોતાનાન છે." "તમારા પોતાના? આ ચીતારો?" "ખોટું" માનતા હોવતો જુઓ એની પછાડી માડું નામ "શીરીન" શીરીને લખેલું છે." આટલું બોલો શીરીન સાવકથાને પગે પડી, સાવકથા એ થોડોવાર તેણી તરફ યોધીને જોયું, પછે પોતેન તેણીને ઉઠાડી, બગલે દાબી, બેસી દેઈ, તેણી વ્યાગલ જુડવપર પડયા.

શીરીનનાં "ચીતરામલ" માં એન રીતે પગે પડવાને દેખાવ ચીતારોતો હતા! અને તે ખરો પડ્યો.

પરખીપાત ચીતારાઓ તરફથી એવામાં શીરીનને ના અને ચીંટી વ્યાવી, તેમાં સાવકથા શેકેનો રૂરો હજારનો એ ક બોડેલા હતા. શીરીને તેની પેહલ આપી અને એક વાર ફરીથી પોતાના આવડને વલગી પડી.

"શીરીન, શીરીન," સાવકથા બોલવા, "મારી શીરી ન, તું તો અને એક ધનતી ખાણ પાછડે. શીરીન, આન થી હું તારો પયારો મો—"

પણ એવામાં આપણી આ નાજુક દલગરો પોતાનાં બાલકના આલાપરથી ઉપજાવેલો વ્યથુરો ચીતાર સાવકથાના હાંધમાં આપીને તાના તાદરયાહ તરફ આંગલી કીધી. જે બેલ તે બાલક કરતું હતું તેને મલેલોન બેલ આ ચીતાર આં દેખાતો હતા! શીરીન હરખને માટે રડી પડી, પણ તેણીને થોડુંક ઉપર પાતે જે ગેરધનસાક આપણે હતા તે મારેનો પસંતાવો કરતો હોય તેમ સાવકથાનીબી આંખ બી જાઈ ગઈ, અને આ બધું આવડ અને એમરે એકેકની બીજી ચશમની ચલકતો રોશનીમાં પોતાનું સુખ રગતું જોયું, અને ખુશી થયાં!

સાવકથાહ સુએહના અમલદાર એ રીતે કેડાંજી આપવા!

તનદરેસતીમાં "ખોટાં કાટલાં."

"તમારાં કાટલાંએ બીજાના તોલ કરતાં ના" એ એક ઈંગરેલ નશીહત છે અને તે અગતની છે. આપણી ધણીક સાધારણ જુઓ એ નશીહતના લુલવાથી યાપડે. જેવા આપણે હોઈએ, તેવા બીજાને ગણવા નહીં છઈએ. આપણી ખુબી ઈચ્છા આપણી આગી બીજાને લાણ પાડવા નહીં છઈએ. આપણી લુલભાસેને ચેત્રીય બીજાને પણ ગણીએ છઈએ. હવે જમરમાનો નરિંછવ ગાલ તોલ

વાને એકસરખાં કાટલાં ચાલે; પણ જવદાર માણસને તોલ કરવાને એકસરખાં કાટલાં કદી ચાલી શકે નહીં. માણસોના સવભાવ, શકતી અને આશોએતો જુરો જુરો હોયછે, અને જે કાટલે આપણે પોતાના તોલ થતા હોય તેન કાટલે બીજાનો તોલ કરવા નતાં તે કાટલાં ખોટાં પડે છે અને "ખોટાં કાટલાં" થી આપણ છઠર આઈએ છઈએ.

અગત કરીને આ કાપડો આપણી તનદરેસતી ઉપર ઘણો વધારે લાણ પડે છે. જુદા જુદા માણસોના મનની આશીસીતે, સવભાવ અને મનશકતીના મતકાનને તોલ આપણા પોતાના કાટલાંથી કરવો, એના કરતાં તનની કરો શતી, તનની સાંભાવ અને જાલવણીના એક માણસના "કાટલાં" બીજા માણસ ઉપર લાણ પાડવાં એ વધારે મોટી લુલ છે. જુદાં જુદાં માણસોના મનના કરતાં તનનો તકાવત વધારે મોટો હોય છે. ખદનના આંધાના દરએક નજીનો કાંઈને કાંઈ આશ જુલ હોયછે, અને તેથી ખદનની સાંભાવમાં, જંગીની નતનના, કુખના અરદાવના તથા દરદોના ઉપાયના, દરએક નજુ ઉપર એકન રીતી લાણ પાડવા આભામય આશ સાંભાવ લેવી જોઈએ. તનદરેસતીના આખમા-સધવાઓ ઉપર એકન કાપડો લગાડવો, એને તત દેસતીના "ખોટાં કાટલાં" એવું નામ આપણ આપણીયું.

અને તોપણ આ ખોટાં કાટલાંની લુલ આપણામાં ફેટલી શાધારણ છે! દરએક નજુ એ લુલ કરે છે. ડાકદો એ લુલ કરે છે અને તેમના ઘરાડો પણ એ લુલ કરે છે. એક નજુને સરરી સદે, તો તે બીજાને પણ સરરીની જ લામજુ કરે; એક નજુને ગરમી મમે છે તો તે બીજાને પણ ગરમી લાણ પડતી વીયારે છે. એક નજુને ઉંચ પેચારી છે, તો તે બીજાને પણ સારીપકે ઉંધાવાની ભલામજુ કરે છે. પણ વળી બીજી ઉગમરો અમી શકે છે તો પેરેશાં દાં એ નહીં ખમે, તેણે પણ ઉગમરો અખવો જોઈએ એવું તે વીયારે છે. એક નજુ એવું સમજે છે કે આધા પછે એક ઉંચ ખેંચી કાઢાડવાથી મને કાપડો યાપડે—મોરે એમ આધા પછે તેમ નથી કરતા તેઓ સધવા તેને મનસે લુલ કરે છે. તેમન વળી જીને આધા પછે ફરવાનું માફક આ વે છે, તેની તનરના આધા પછે આસાએસ લેનારા સધવા નજુ લુલ કરે છે.

આવા દાખવા બેહદ આપી શકાયે. કકાલાઈને પટેરા ગમે છે, તો ખખાલાઈને દોધી ગમે છે. ગગાલાઈને ગોશતવર બા વછે, તો ઘણાલાઈને ખટક ઉપર પેચારે છે. ચમાલાઈને અખસ થું પાણી ભાવે છે, તો છછાભાઈ પીતી વખતે દર વેજા બસા બસા ("ડરાપ, ડરાપ") ખરાડી લેયછે. એતો આવા પીવાનું થયું. નજાલાઈને ઉનનાં કપડાં વગર ચાલતું નથી, અને ટાલાલાઈને રેના કપડાંથીજ ગમ પડે છે. ડાલાભાઈ રાત દીસ મગમા મો જાં રાખવાની ભલામજુ કરે છે; તો હેણાભાઈ કેડે છે કે એ થી ખરાજ દેવ પડે છે, મારે મનેતો ઉંધાડા પગ વધારે ગમે છે. બીજુ વધારે નમર કીએ, રાલાભાઈ ઉંડા પાણીને ના હાવાનું પસંદ કરે છે તો સસાલાઈ ગરમ પાણી ઘણું જ પસંદ કરે છે. એ દરએક નજુ પોતાની વ્યાદતની બીજાને ભળાંમજુ કરે છે. દરએક નજુ પોતાની વ્યાદત ઉપર રાજ છે, દરએકને પોતાની એ વ્યાદાથી કાપડો છે, મારે દરએક વલ બીજાને જે ચીનની વ્યાદત છે, તેમા ગેરશયરો વીયારે છે.

આવી રીતે પોતાના કાટલાંથી બીજને તોલ કરતાં માણસો વમે તનદરોશતી આમે થણા ખોટા ખેચાલા ઉભા થયાછે. કેટલાક ફીલસુફી કેહેછે કે સુધારાથી કુખ દરદી વધેછે. જેમ સુધારો થાયછે, તેમ સગવડો થાયછે, જેમ સગ વડો થાયછે તેમ આલસ વધેછે તથા મોલમજાહા વધેછે. બીજાઓ વળી કેહેછે કે વધારે કુખ દરદ માણસની જામલી હાલતમાં હોયછે, તનદરોશતી આપેના કાપદાઓનું અપાન પહુલું દરદને વધારે પેદા કરેછે. કેટલાકો કેહેછે કે ઈશ્વર જે ગોસત આપછે તેથી વધારે કુલવતમંદ છે; બીજાઓ કેહે છે કે હીંદુઓ ભાણપાલો આપને જીવેછે તેથી તેમની તન દરોશતી ખરાબ થતી નથી. કેટલાકો એવું બી કેહેછે કે ત્રાધ અને સીંહ ગોશ કાચું આપછે, માટે જે માણસે વાધ તથા સીંહના નેટણું મળ અને હોમત મેળવવી હોયતો તે એમણે પહુ કાચું ગોશત આપું જોઈએ. આ સઘલા વી બીજા એક કાટલાંથી સઘલાં માણસોનો તોલ કરવા નતાં ઉભા થયાછે.

પહુ એ કુંમ બને ? એ વીશે કાવેલ ડાકટર ઇનમાન એક અછી મીશાલ આપેછે. યોડાઓ જાત જાતના આ વેછે. ભાડુતો ગાડીનાંબી યોડો, ને ઘરઘડુ ગાડીનાંબી યો ડો, ને વળી શરતનાંબી યોડો. જાતનો સરવે યોડાની, પ હુ ભાંત જુદી જુદી છે. એ દરએક યોડાન છે, પહુ તેમ ની જાતન જુદી જુદી જોઈએ. ગાડીના યોડાને જો ખો રાક આપેછે, તેથી જુદાજ ખોરાક શરતના યોડાને આપેછે. શરતના યોડાને જોતરવાના યોડાને ખોરાક આપવાથી તે કાંઈ જોતરવા લાએક થતા નથી; ઈઆ ગાડીના યોડાને શર તના યોડા નેટલાં જાતન લેવાથી તે શરતના યોડો થતા ન થી. દરએક જાતના યોડાને બાંધે તથા ખાશીએત જુદી જુદી છે, માટે તેમની જાતન જુદી જુદી રીતે લેવી જોઈએ છે. એજ વરખાણે માણસોમાં પહુ જોઈએ છઈએ. સઘલા માણસો ઉપર એકજસરખા ઉપાયો લાગુ પડતા નથી. દર એક જાણુને જોવા બાંધે તેવાં તેની ઉપર ઉપાય થવા જોઈએ.

માણસ જાત કાંઈ જ દર નથી, કે પોતાની જાતના નખલાં સખલાંને ખાઈ નહ, જેઓ તનદરોશત હોય તેઓ નેન બકાત રાખે. માણસો શુખીઓ છે, ને કુખીઓ છે; તનદરોશત છે, અને દરદી છે; જોરાવર છે અને નખલા છે. માણસો લાંબાં છે, ને ટૂંકાંબી છે; જાડા છે અને પતલાંબી છે; કંદાંવર છે અને ચાહારડાંબી છે. પહુ વળી એ સઘ લો સુખી ઈઆ ખાંમી માણસને જાતમથી મજેલી હોયછે. જાતમથી વેળા સઘલાં માણસ એકશરખાં હોયછે એ વાતને આજની વીદીએ માનતી નથી. જાતમથી જુદા જુદા માણસ જુદા જુદા વારસા લઈ આ દુનીઆમાં આવેછે. કુ ખોનો, બાંધોનો, સંખલાવનો, ખાશીએતોનો સઘલો વારસો બહુ જાતમથી લઈ આવેછે. એ જુદાં જુદાં માણસોને ખો દાતાલાએ દુનીઆમાં જુદાં જુદાં કામ સરન્યાં છે; અને તેથી જેવી તેમની ખાશીએત, જેવું તેમનું કામ, તેવી તે ખાશી સંખલા અને તેવીજ જાતન લેવી જોઈએ; તેવાજ માકક આવતા જુદા જુદા કાપદા તેમના ઉપર લાગુ પાડવા જોઈએ.

નખલા માણસને જે મજુરી ઉપર નાખીઈ હોય; મનશકતીનું કામ કરનારને તનની મેહનતની કં

કામ નાખ્યો હોય; મજુરી કરવાને શક્તીવાન માણસને મગજ કસવાના કામ ઉપર રાખ્યો હોયતો એ દરએક માખલામાં આજીવી પોતાના પાણીની ખા હેર" પડી હોય એવો તેનો હાલ થાયછે. એ સઘલી જીવ પોતાના કાટલાંથી પારકાનો તોલ કરવાનું પરીનામ છે. એ સઘલાં તનદરોશતીના ખોટાં કાટલાં છે. હીઆં તારે તનદરોશતી જાલવવાનો આપણને એક બેદ મળ્યોછે. હી આં જાંમી વધારવાની, લાંબા આવરદા કરવાની એક આવી આપણે હાથ લાગીછે. ડાકટર ઇનમાન ઘણી અછી રીતે કેહેછે કે—“સઘલાં માણસોની ઉપર એક માણસનો કા પદ લાગુ પાડવો એ તખીબની કસ નથી. તખીબની કસ તો એક કે સઘલાં માણસોનો કાપદા એકની ઉપર લાગુ પડે તેમ અજમાવવો. દરદીની કસ છે કે બીજાને જે લાગુ પડયું તે પોતાને લાગુ પાડવા બહુ નહી, પણ પોતાને જે લાગુ પડયું હોય તેમ માતર મેળવવું.”

વાંમનારી બાનુંઓ, લાંબી જાંમીની આ એક ખરે ખરી કળા છે.

આ હે.

માહેની પેદાસ પેઢેલી ચીન દેશમાં ધઈ એટી બધાજ છાં જાંજીછે. જે ઘરમાં કોઈ એકબીજીનું કે અજાણું માણસ આવેયું હોય, અને ચાહેના વખત હોયતો તરતજ તે હાજર કરવાનો રેવાન સઘલે કેંકણે યથારાઈ ગયોછે. એનાં પાતરાંનો કાહલો હુખનાં શુષ્કેલી તેમજ બીજા પર જામ એક શંશારી પીવાની વસતુ ધઈ પડીછે. એ રીતે માટે અસપરસનો એખલાશ, મોહાખત અને પોહાણુ વધારવાનું એક અપહુ હોયઆર ધઈ પડયું છે. ઈંગરેજે દોસત આશનાવોની “ ટી. પારટી ” ઈઆને ચાહે પીવાની મીન લશો મોકાવેછે, જેમાં જોડે બીજાં સવાદીયટ ખાંના પીના હોયછે, તેપહુ તે સાથે ચાહે તે મીનલશોનો અજાતનો ભાગ ધઈ પડેછે. ટપકીરના ઈઆ તંબાકુના વીઅશણ કરતાં માહેનો શોખ વધારે સારો દીસેછે અને ઘાઝ, ભાંજ વગેરે કેરી ચીને પીવાના કરતાં ચાહે પીવાની બીનલશો વધારે જાનજાત આવપવા યોગીપછે. ચીન દેશનાં ઘણાખરા સઘલા ભાગની તેમજ જ્યાંનાં દેશની ધણી માહેના પાકને માટે ઘણી રચાણ માલમ પડેલીછે. જ્યાં ચીનનાં નેટલી રાગની, ત્યાંનાં જોવી જગા અને ટેવ નહી હોય ત્યાં ચાહેનાં શેષા ઉગતા નથી. દર વરશે ચાહેની તરણ કાપણી થાયછે, પહુ શઘી શરસ ચાહે તરણથી દશ વરસનાં શેષા પર થાયછે. ચાહે એકકો કરવાને લોકોનો મોટો ભાગ રોકાયછે, અને જેમ હીઆં ઘાઝ તાડીનાં પીઠાં રસતે રસતે હોયછે તેમ ત્યાં ચાહેના હાલ છે. ચીનનાં કુદ કે શાકર, બતાશો નાંખતા નથી, પણ અજાતની પીએછે, તે છતાં તે વધારે કુપદારકરંછે. સારી માહે ના નકીનની આસપાસનાં જીવકંમાં પેકીનને કેનદાંનની વચેનાં રસતાપર થાયછે, જ્યાંની હવા નરમ અને માકકશર હોય છે. એના પાતરાં એકેક વીણાયછે તેથી એ કાંમ એટલુતો

કંઠાલા ભરેલું લાગે છે એક મજૂર વ્યાખ્યે દાહડે—વર શંતા તરણ પાક પરમાણે પાતરાંનાં કદ હોયછે તેનાં વળન ઉપરથી—ભાષેએ ચાર, દશ, કે પંદર રતલ એકઠી કરી શકે. પેહલા પાક ફેબરવારીની વ્યાખ્યેરોએ, બીજી એપ્રેલે લની શરૂઆતમાં, અને ત્રીજી જુન મહીનામાં ઉતરે છે. ઘણીવાર ઉત્તમ ચાહે શઉથી ઉંચી ટેકરોએ ઉપર પાપછે, ન્યાંથી એકઠી કરવાનું કામ ઘણું ભયંકાર અને શકેટ ભરેલું છે; પણ ચીનાઈ ચતુરાઈએ તેમી ચેહેલું કીધું—એટલે આ ટેકડીએ ઉપર ઉતર હીંદુસ્થાનનાં નેવા મેઠા વાંદરે વસે છે, તેમ્મો ફેલી રીતે ચાહે એકઠી કરે છે તે એકવાર આગલ આ ચોપાંનીયાંમાં લખયું હતું. ચાહે એકઠી કરનારા ચીનાએ આમાંનાં એક વાંદરને પકડી બીજાએને બીડવે છે જેથી પેલા શયલા વાંદરે ટેકરી ઉપર દોડદોડ ને ધાંધલ કરી ચુકે છે, અને પેલી ચાહેની ડાલીને ડાલી તોડી નીચે ફેંકે છે. ચીનાએ કાલી ચાહેને બે—આ કરીને કહે છે, તથા ગરીબ (લીલી) ચાહેને બીગ—આ કહે છે ચાહેની ધણી જતા હોય છે, જેવી કે—સોંચાંગ, પીકો, કોંગો, હૈસન, ગનપાઉડર, સીંગો, વગેરે પેહલાં તરણ નાંમ કાળી ચાહે ના તથા પાછલાં તરણ લીલી ચાહેનાં છે. સોંચાંગ પેહલા પાકની હોવાથી નરા કીમતો ગણાય છે; પીકોનાં પાતરાં નાહલાં છે તોપણ તે નેની બરોબરો કરી શકે છે; કોંગો અને બીજા શાધારણ ચાહેના પાતરાં વધારે પાકટ હોય છે. ને તમે! સોંચાંગ અપવાદી ચાહેની કીમત આપો અને તેમાં જે મોટાં ને કરવતીનાં ઘાંતા નેવાં પાતરાં ખાલખ પડે તો જાણુ કે એમાં મેલવણી અપવાદ કાવતર છે. હૈસન ઘણા સવારીશ પાતરાંની ચુટેલી હોય છે, અને સોંચાંગ તથા પીકોનાં કરતાં ધીમા તાપથી શુક્રેલી હોય છે. સીંગોનું નામ ને પાહાડપર તે ઉગે છે તે ઉપરથી પડેલું છે. ગનપાઉડર મોટાં ને નાજુક પાતરાંની નરા મોંધી ચાહે છે. લીલી ચાહે શુક્રી ને રંગીન ખાલખ પડે છે. ખાતર ખેતરમાં ચાહે ઘાય એક નથી પણ જેમ શુરત તરફનાં ગાંમડાઓમાં યેર ની પછવાડે ચોક હોય છે તેમ ચીનમાં હોય છે તીયાં પણ ચાહેના રોપા ઉગારે છે. તેમજ ચીના ધરમચૂરે પણ ચાહેની ખેતી કરે છે. ચાહે તેઓમાં એટલી શાધારણ છે કે આપણે ચીનાઈ રહેલી પીપાલાંપર ચાહેના ખેતરનાં ચીતરે ઘણીવાર જોઈએ.

એ શીવાય બીજા એક જાતની ચાહે ઘાય છે તેને આસામ કહે છે; તે વીશે એવું કહેવાય છે કે હીમાલયા પરવતની નીચેના ભાગમાં હવા, નજો, અને રૂપ ચાહેને લાપતની હોવાથી એક અંગરેજ સુશાકરને તીયાં ચાહેની પેદાશ કરવાને વીચાર પેદા થયો. પણ તે કાંમ બીકટ હતું કારણ કે ચીનાએ પોતાની કલા કઉચલ બીજને ખાવતા નથી. રોચરટ રોચેયુન નામના શખરે આ કામમાં ખાણું ઉંચક્યું: તે તીયાંની ભાષા, જે ચીપીથી ખાવાની રીત, તેઓના રેવાજ, પેહુરવાય, વગેરે પકડી રીતે શીખ્યો, અને આહાદુરીથી ચાહેને સુલક પસા

ર કીધો. આં કમાઈ ને ખાલખ પડી હોતો તેનું તોપણ યાત? તે કદી પાછો ફરે? નરથી તેણે ઘણું મેકન તે વ્યાખ્યે ૧૩,૦૦૦ બી પેદા કીધાં, જે તે લાકડાંનાં કેસમાં કાચના લાકડાથી ઘણું ખાવળને હીંદુસ્થાનમાં લાવીએ તેમજ કેટલાક ચતુર ચીનાએ (ચાહેનાં ખેડુતો) ને એક જીનાં હુધીયાર શાયે હીમાલયા શુધી લાવવામાં તે ક્રેટ હ પાંચીયો. પણ ઈ. ૧૮૩૬ માં વ્યાસામની અંદર તીયાંની ચાહેથી ઉપલો ચાહે નાજુક થઈ ગઈ. ગમે તે હોય, પણ ચીનાઈ ચાહેની બરોબરો વ્યાસામ કરી શકતી નથી, તોપણ કદાચ ખેડીનાં સુધારાથી વખત જતાં શુધરેતો શુધરે. ચાહેનાં જુલ શરદે અને પાંચ પાતરો હોય છે, જેની વચે બી હોય છે. વેલાતના “કચુ ગારડનસ” (સરકારો ભાગ) વીશે વાંચનારાંએ કદાચ જાણતાં હશે, જે એક કાચનું મોટું ઘેર છે (બીચારી મેહલ નાં સમજાતાં) અને ત્યાં ગરમ દેશના વનસપતી ગરમ પાંજીની નલીએથી હવાને ગરમ કરીને ઉગી હવામાં આવે છે, ત્યાં ચાહે પણ ઉગાડવામાં આવે છે. તેનાં જુલ ત્યાં હુનાલામાં ખાલખ પડે છે. ન્યાંને તે ખીડે છે ત્યારે યેરાવામાં એક ઇંચ હોય છે, તેની અંદર ભુરા રંગનાં તરણ તરણ બી હોય છે. ઈ. ૧૮૪૪ માં ઈસ્ટ ઇંડિયા કંપની, જેણે રાંછી વીક્ટોરોયાની અગાઉ હીંદુસ્તાનમાં વેપાર અને રાજ પણ ચલાવ્યું હતું, તે કંપનીએ બીજા ચારલસ શાજને નવગરનું મેકલવામાં ચાહે ખરદે કીધી હતી. અલખત, તે વખતે તે એટલી મોંઘી હતી કે વીશ રૂપીઆની બે આઈસ ચાહે આદશાની ટેબલપર એક સવારીશ બેટ ગણતી હતી, તે છતાં ઉપલા ચારલસ રાજાએ હીંદુસ્થાનમાંથી ૪૭૨૩ રતલ ખરીદી હતી. ચાહેનાં શુણે ઘણા તારીફ લાયક છે, અને જે આકૃષ્ટાર ઉપયોગ કીધો હોયતો, મેશક, તે ખુશ મીજાજમાં ખાણુને લાવી ચુકે છે, કઉવત આવે છે, તાજગી લાવે છે, માદાને ઉશકેરે છે, અને પાચન શક્તિને મદદ કરે છે. કુદરતી તરશ ચાહેથી ખીટતી નથી તોપણ બીજાં પરવાહી કરતાંને વધારે કાપક કરે છે. ગમે તેવાં આજની ખાણુરને પણ ચાહે અવશ્ય છે કરતી નથી. જેમ યાકેલાં ખાણુસની યાક ઉતરે છે તેમજ આલશાઈ અને ની દરાણતા, એટલે ઉધધી ઉપજતી આલશાઈને હકાડી આપણને પાછાં તાજાં બનાવે છે. ઘણાં નાહાનાં ખાચને ચાહે શારી નથી, કારણ કે તેથી તેઓને અફીણની આકાંક્ષેની અશર ઘાય છે, અને ચાતતું તથા ભેજાં ને રોગીશદ બનાવે છે. અંગ કશરત જેમ્મો નથી કરતાં, તે કોણ? કોઈ નહી પણ વાંચનારી બાંનુએ, તમેજ—તેઓને ચાહે ઘણી અકરીર છે; તેમજ જેમ્મો બાહપાલાના યોરાકપર જાવે છે, જે વાકે હીંદુએ, તેઓને પણ એ કામ્પેદાઈ છે. જેમ યારે શવરે બીજાં ચીનો ખાણુશનાં કાપદાને વાસતે પેદા કરી તેમજ ચાહે પણ એક ખોદાની કીમતી અખચોશ છે. તે ફોંક નકર યોરાક લીધા પછી ચાર કલાકે પોલી જોઈએ.

નોંધરવાં.

પારીસના પેઢેલવાંતા.

જુલસ કાવર.

પુરાનોમાં પારીસ ઉપરના છેલા મોટા ધુળ રાખા તેના હાકમ નેનર લ'ટરેક્ટ (જેનું) ચીતર અંને હુવાલ અમે ગયા અંકમાં આપણે હોતા.) તેની પછેની બીજાન પ દલી આ મોશીઉ જુલસ કાવરની હતી. પારીસ ખાતેની ક્રાંતિની શાનશાહી સલતનતને તોડી પાડવા પછે, તાંહાં ને નવું પરજસતાક રાજ સંસ્થાપવામાં આવ્યું, અને જે ટોલીએ પારીસના એ મોટા ધુળરાખા બાહાદુરી તથા હીમ તથા રાજ ચલાવ્યું, તે એમાં પારકાં રાજધાના પરમાન તરીકે જુલસ કાવરને ચુડી કાઢાડવામાં આવ્યો હતો. કાવર હું નેપોલીઅનના વખતમાં ફ્રેંચ પારલામેન્ટના એક અધીકારી હતા, પણ સેનશાહીના સાંભો ટોલીના હતા અને સરકાર તરફની હરીકાઈમાં તે ઘણો ભાણીતો હતો. જરમનો સાથની લડાઈની સાંમે તેણે મત આપ્યું હતું અને તે લડાઈ ચલાવવા પછે, લડાઈ ચલાવા માટે સરકારને તખ્તપરથી ઉઠાડી મેલવાની સજા કરવાની જરૂર તક મળી તારે તે પેઢેલા હતા.

જુલસ કાવરની ઉંમર હાલ ૬૦ વરસની છે. તે અસલ ધંધે બારીસટર છે. એ કે બીજા રાજકુવારીઓ કરતાં કાવરની ઉંમર હજુ ઓછી છે, તોપણ દેખાવમાં તે વધારે ઘરેલો અને નાતવાન લાગે છે. તે એક જુનો અમે કસાપલો રાજ અધીકારી છે, અને શાનશાહી સરકારના જુનો દુશમન છે. ૧૮૩૦ માં જે બલવાયી પાદશાહ હું હું શ્રીલીપ ક્રાંતિના તખ્ત ઉપર આવ્યો તેમાં કાવરે ઘણો ભાગ લીધો હતો, અને ૧૮૪૮ માં એ પાદશાહને બરતરફ કરી પછે લોકોએ જરૂરે પરજસતાક રાજ સંસ્થાપ્યું તારે કાવરને પરમાના સેક્રેટરી તરીકે મોટા હોદ્દાએ મેલવા હતાં. પછવાડેથી એજ વરસમાં જરનાર હું નેપોલીઅન રાજ મંડલીના પરમુખ ધંધે તારે કાવરે સમિતી પમજામાં ગયો, અને ૧૮૫૨ માં નેપોલીઅને રાખત પગલું ભરીને મંડલીને બચીથી બાંધ નાખવા પછે એક પરગણના અધીકારી તરીકે રાજની તરફ સપત લેવાને કાવરે ના પાડ્યું હતું. ૧૮૫૮ માં શાનશાહ નેપોલીઅનને ગોલી મારવાના વાંકને માટે જાણીતા

ઓરીસીનીને પકડવામાં આવ્યો તારે તેના હીમા મેતીનું કામ કાવરને મલ્યું, જે વેલા તેણે પોતાના કુલના બચાવના કરે હું ભાશણ આનશુધી વખણાપછે અમે પાદશાહ રહી ગયું છે.

આ વખત પછે કાવરની આખડ ઘણી વધી. તરતજ તેને પારીસની ધારાબાંધનારી પારલામેન્ટને માટે ચુડી કાઢાડવામાં આવ્યો, જ્યાં તે સરકારની સામે ટોલીવાલાએનો સરદાર ધંધે પડ્યો. ખરેખર જુલસ કાવરની સઘલી વલાણ તેની આખી જીંદગીમાં શાનશાહીતની સાંમે હતી અને હું નેપોલીઅન પડી ભાગા પછે, તેણે પોતાના હોદ્દા ઉપરથી કાઢાડેલાં સરકારુલોમાં તેની એ વલાણ વધારે

ઓલી રીતે દેખાડવાને કસો આનાકાંની કરી નથી. તેણે શાનશાહ નેપોલીઅનને દગલબાજ કહ્યોછે, ફ્રાન્સની ખરાબી કરનારો મુદ્દા કરાવ્યોછે, અને આ લડાઈ ચલાવવામાં તેણે પોતાના દેશ તરફ મોટો ગુનાહ અને પાપ કીધું છે, એવું બોલલી રીતે ફ્રી ફ્રીથી તેણે લખી નજાણ્યું છે, તો એ કે આ વાત જાણીતી છે કે જેલી લડાઈ ઉડવામાં નેપોલીઅન કરતાં ફ્રેંચ લોકોની ઉલટ વધારે હતી અને લોકોના પોકાર ઉપર લગાર ના પુરી સાથ તામે થવાની ખરનાર કમનસોબ સેનશાહને ફ્રેન્ચ પડી હતી. જુલસ કાવરની આ સઘલી જાહેર હીમત અને નખાંદરાજ છતાં એક રાજ અધીકારી તરીકે તેની શકતી જાજ નજાણ્યું નથી. નેપોલીઅન પોતે તેની એ શકતી વીરો હુલકું વીચારતો હતો. નેપોલીઅનના પડી ભાગા પછે પોડાલ વખતમાં પરજસતાક રાજ કાવરને દુશમનની છાવણીમાં મોકલ્યો હતો, તે એવી ઉમેદથી કે હજીતા ફ્રેંચ પારીસ ઉપર આવવાના હતા, હજીતા સરસાસખજર જરમનોને તામે થવાનું હતું, તેટલામાં કાવર જરમનો સાથ થોડો વખત લડાઈ બંધ પાડવાના કોલકાર કરે કે જ્યાં ક્રાંતિસંજા નવું રાજ બરાબર ચાલુ કરવાને બની આવે. આ વખતે નેપોલીઅન પોતે પોતાના કેદખાનામાં મેલ્યો હતો કે “કાવરથી એ કામ મુલબનવાનું નથી. બીસમારક (જરમન વજર) આગળ મારા સરખાની માહિત ધંધે, માટે કાવરનેતોને આંગળીની ઉપરચાવશે !”

તેમજ બનયું. કાવર કુશમનની છાવણીના કાંઠે ની સમારકની મુલાકાત કરીને પાછો ફરે, પણ જે કોલકાર ના વીચાર કરવા ગયો હતો, તેના તે કાવરો નહીં. આર બીસમારકની આગળ તે રડી બેલીને તથા લગાર મેલયા લ કરીને આવવો. આમાં યુરોપને હુલેલીના રનાડનાર બીસમારક જેવા રાજદુવારો માણસ સાધની કાવરની આ મુલાકાત તેની જાહેરાતો આગળના બનાવ ગણાય છે, અને ચીતરાની કલને એ બનાવની કેવી નોંધ લીધી છે, તે પાસે ના સારા ઉપર અને દેખાડયું છે. એ બનાવનો હેવાલ કાવરે પોતે આપ્યો છે. બીસમારક અને કાવર. અને જણ એક છુટાપલાં ગામડાંના મળ્યા હતા. કાવરે કહ્યું કે "આ લડાઈ કાંઈ પરજાએ કરેલી નથી, પણ એ તો એક જ જાન (ચાનશાહ) નું કામ હતું, પણ હવે ફરાનસે પોતાનું રાજ પોતે મલાવયું છે, એટલે જરૂરનોએ વેર લેવાનું કારણ રહ્યું નથી." વળી કાવરે કહ્યું કે "ફરાનસે સુલેહ કરવાને તઈઆર છે, પણ રડતોના આંખું તુણવા જેવી કાંઈ સુલેહ કરનાર નથી. જનશુત સુલેહ થશે તોજ તારો દેશ તે કશુંલ કરશે." બીસમારકે જવાબ દીધો કે "જે જનશુત સુલેહ થતી હોય તો હું આજે સહી કરું." પણ બીસમારકે કહેતા કાવરની સરકાર ઉપર લોકોને મેલીસવાસ દેખાડી કહ્યું કે "મેહાદા દીવસના જે વ્યયે જરૂરના પારીસને નહીં લઈયું તો તમારા લોકો પોતેજ તમારા હાથમાંથી એ રોકરને છોડવી શેશે." કાવરે પરોટશર કીધો કે "પારીસના લોકો એવા મુશ્કેલ નથી કે માહોમાહે લડીને દુરામનની મહડતી કરી આવે." આ વાત થઈ લ'ખાજ થઈ પડી. કાવરે કહ્યું કે જરૂરના તક પડતાંજ લડવા નીકલશે, બીસમારકે કહ્યું કે જેવી માલતો કરુંએ મલાવાના. એટલા માટે બી સમારકે સુલેહની મેલી તરીકે જાહેરતાં મુલકાની માગણી કીધી. તે મેલવો કે "સરકારસરજાતો આપનાં ઘરની મા વીછે, માટે તે વ્યયોને મળવી જોઈએ."

આ મુલાકાત આપો દીવસ માલતાં કાંઈ સેવટ ન હો આવયું, માટે રાત પડતાં તેઓ છુટા પડયા; પણ રાત ના લા વાગે તેઓ કાવર મુજબ પાછા મળ્યા અને મોડી રાત સુધી મુલાકાત માણુ રહી. મેહોવાર લડાઈ બંધ પાડવાના કરારો વીશે બીસમારકે પચ્ચીયાના રાજાને પુછવા સાડું વખત માગ્યો. તેઓ છુટા પડયા અને બીજે દાહા કે સેકવારના ૧૧ કલાકે પાછા મળ્યા. ટુક સુલેહના કોલ કરાર તરીકે જાહેરતાં મુલકા ઉપરાંત બીસમારકે બીજા એ વાં ઘણા કીધો કે જે આ ટુક વ્યયસામા કરુંએ રાજ મંડ બી પારીસના મળવાની હેવાલ પારીસના એક કીધો પણ વ્યયારે તામે આવવો. એ ઉપરથી કાવર મેલી ઉઠ્યો કે "એના કરતાં તમે પારીસ માગો એ વધારે સેલેહ છે. માહારે સાહેબ ! તમારી આ માગણી એવી છે કે કરુંએ આગળ તમારે ખાતર હું તે જાહેર કરય નહીં." વળી સરકારસરજાતો યેરાપલાં લયકરને કેદ કરવાની બીસમારકે મેલી કરવા માગી તારે કાવર મેલી કહે કે "સાહેબ, તમે જુલો જાએછો. તમે એક કરુંએ કરોછો. તમે એકું દેખાડોછો કે તમારી આ શરત માનવીને ખોટી એટલા અને હીચકારા છઈએ. હીઆથી વળે તમારે પુછવા ગયો અને ઉપલીજ શરત લઈ પાછો આવ્યો."

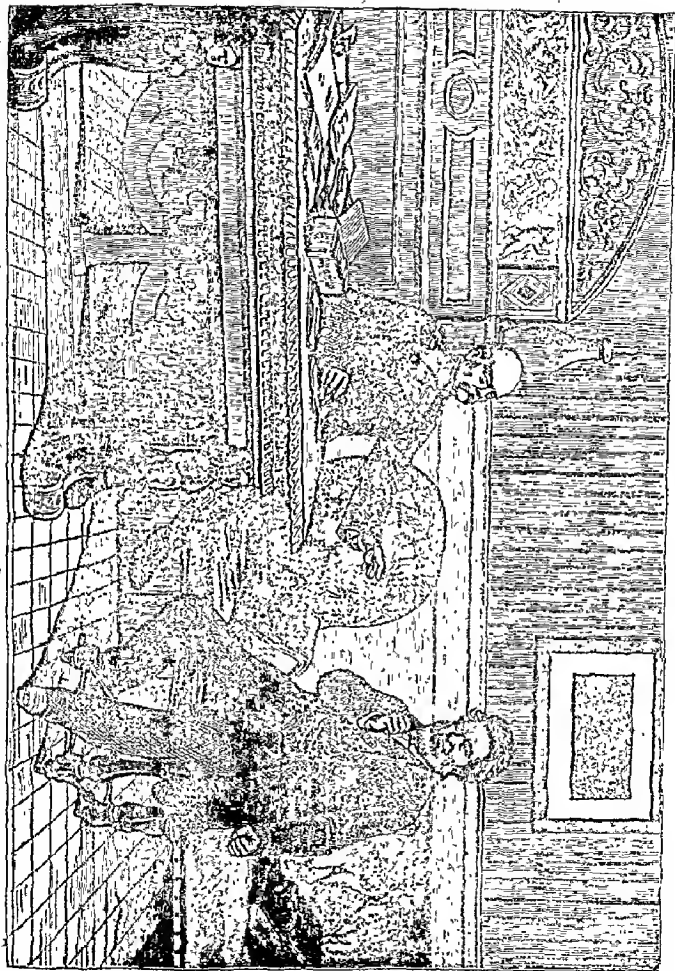
તે એટલે શુંગલાવા લાગે કે તેનાથી મેલી શકાયું નહીં, તેની આંખમાંથી આંખું નીકલ્યાં, જે બાજુ ઉપર મોહું ફેરવી તેણે તુછી નાખ્યાં. આંતે તે મેલવો કે "હીઆ આવવાના ને જુલ કીધો; પણ તેની સળ મારાં દીએ અને કીધી છે. હું ફરજને ખાતર તમારી પાસે આવવો છું, અને તોપણ જે મારી સરકાર અને પાછો મોકલશે તો મને એવું ઘાટકી હોવા છતાં હું પાછો આવશ. તમે આ ની ક્યુલાતા માગોછો, તેના કરતાં કરુંએને ફેલ કરીને તમારો ઘાવો લેવો અને જે કરુંએને તમે હુરાવોછો તે આ સદા તમારા તાખાના રહેશે. તેમ નહીં થશે તોહાંસુધી તેઓ લોહીના છેલાં રીવાયે તમારી સાથ લડશે."

એક વાઘની વારતા.

એક મરહુસય અને લેડીને એક નાહાતું બચયું હતું, અને તેઓને તે બચયાં સાથે હીંદોસથાનના એક જ જાગમાંથી એક થણી લાંમની મુસાફરી કરવાની હતી. તે કોંઠે એક પણ ઘેર હતું નહીં, અને તેઓને એક કપ ડાંત તથામાં સુવાનું હતું.

એક રાતના તેઓને એક ધીમ આડીવાલાં નંગલની પાસે એક જાગમાં સુવાનું હતું. પેલી લેડીએ કહ્યું "એ, આજ રાતની અને થણી બીહીકે લાગેછે; હું ત તુને કહી નથી શકતી કે કેવી ધાસતી ખાધેલી હું છું, અને ખબર છે કે આએ નંગલમાં થણી વાયે અને બીજાં નંગલી જાનવરોછે; અને વ્યયારે તેઓ આપણી ઉપર આવી પડે તો શું કરયું ?" તેણીના ભરપારે જવાબ દીધો, "માહારી પેયારી, આપણે માકરોને આપતસ સલગાવાને ત થા મોટી રાખવાને કહીયું, અને તતુને ધાસતી રાખવી નહીં જોઈએ; તથા આપરે આપણને વીશવાસ મેહા ઉપર રાખવો જોઈએ." તેથી તે લેડીએ પોતાનાં બચાંને માસ સા દીધા, અને તેને તેના પારણમાં મુકીયું; અને તેયાર બાદ પેલી અને તેણીના ભરપાર સાથે શુકલમઝીએ મેહાં, અને તેઓને દરએક સંકટમાંથી દુર રાખવાને તેઓએ મેહાની બંદગી કીધી.

વ્યયારી રાતને સમે તે લેડી એક મેહી જીમ પાડીતે મોંકી ઉઠી, "વ્યયરે, માહારું બચું ! માહારું બચયું ! મેં હુમણાજ બુઆબ જોયો કે એક મેહો વાઘ આ એ તણુંનો વ્યંદર દાખલ થયો અને માહારાં બચાંને લઈ ને નાહારી ગયો ! " અને જ્યારે પેલાએ પારણાની વ્યંદર જોયું તેયારે તે બચું તેમાં નહીં હતું ! હા, વાંચનાર, તું વીમાર કર કે તેઓનું કેવું બચ ભરેછું કુખ હતું. તે આ તણમાંથી માહાર રોડી ગયાં, અને પાહાતાબની રોથ નીધી તેઓએ એક મેહાં પરાંણીને તેના મેહાંમાં કંઈ થ કેદ જેવી ચીજ લઈને નંગલ તરફ માલતાં જાયું. તેઓ એ માકરોને જગાડીયા, તથા ભરેલી બંકુડો લીધાં, અને બાંધણી તેની પછવાડે નંગલ તરફ ચાલીયાં. તેઓ જમ ને તેમ જલદીથી તેમજ ગુપ્તપ મલાવીયાં, અને થણા ને તેઓ એક જગાએ આવી પોંચીયાં, કે જ્યાંથી તે તે વાઘ બેઠેલો હતો, અને

ને જમ બીલાડી ઉંદરને મારીયાની અગાઉ તેની સાથે રમે છે તેમ તે વાઘ પેશાં બચાં સાથે રમતા હોતા. તે બચુ" ૨ ડું" નહીં હવું, અને તેને કુખ યથું હોય એવું દોસવું નહીં હવું. પેલાં બીચારાં મા બાપ મદદને વાસતે કુકત તે ક્રીરતારનીન બંદગી કરતાં હતાં, અને ન્યારે તેઓના નાં એક માણસે પોતાની બંકુક ઉચકી તેયારે પેલી લેડી ચોલી—“એ, તું માહરાં બચાંને મારી નાખશે !” પણ તે માણસે બંકુક તાંકી, અને એકદમ ફોડી, અને ખોદાએ તેની પાસ સાઈ"ન કરાવીયું. તે વાપે એક ઝોરી કુખદા એક બરાડ મારી અને ઉંચે કુડીયો, અને બંકુકની ઝોલી થી વીધાઈને પાછો નીચે જમીન ઉપર તદન મુએયો પડી યો. તેયારબાદ પેલાં બચાં માણસે આગળ ધસી ગયાં, અને તેયાં તે બચુ જાણે જરાબી બીધું નહીં હોય તેમ તદન સલામત અને હસવું હવું. આ બનાવ બનીયા પછે પેલી લેડી ઘણી સીક પડી હતી, પણ પેલું બચુ" તદન ત નદરોસત રહ્યું હવું.

પરચુટણ બાબતો.

કુતરા વીરો વેઢુમ—એવું માલમ પડે છે કે આરીઅ ન શેલાથી ઉતરેલી, ઘણાંખરી પરજઓમાં કુતરા વીરો વેઢે મો પાલવામાં આવે છે, અને તે વેઢેમ અસલ આરીઅન લોકોમા પણ હતા. એ મધે કુતરાના ગંભીર રડવામા અથવા લુંકવામાં મોતની અગમચેતી ધારવામાં આવે છે. ઈંગલંડમાં ઘણાંકો એવું માને છે કે જેની બારી આગળ કુતરો આવેતો નીકળે, અથવા જે ઘરની આસપાસ ફરેલા હોવાને લીધે બારી આગળ આવો નહીં શકવાથી તે કુતરો જેના ઘરની આસપાસ સંતરીની મીશાલે એચેનીથી પેઢેરે ભરતા દેખાય, તેના મોતની અગમચેતી કરવા તે આવેપણે એમ જાણવું. તે કુ તરો ભય ભરેલા આવાજ કાઢે છે, છેલે તરજુવાર બોસે છે અને પછે નાહાસી જાય છે. ફ્રાંસ અને જરમનીમાં પણ એ વેઢેમ ચાલે છે. પાછલાં દશમાં કુતરો મોત ઉપરાંત આગની અગમચેતી આપનાર પણ ગણાય છે. અગરએ તે ઘોરી રસતા ઉપર પુરે છે તો વેસરફેલીઆના લોકો તે ર સતા ઉપરથી મુરડું પસાર ધવાની અર્થાત વહી રાખે છે. ફેરલાંક રેશોમાં એવું મનાય છે કે કુતરો ભુતને જાણે છે.

પાપી માણસ એક જગલી દરખત નવુછે, કે જેની ડાલીઓ કોઈવાર આપણને લીલી કંજર જેવી દેખા પછે, અને જેનાં પડછાયાથી નમઝી આપુ ખેતર ઠંકાઈ જાય છે; પણ જ્યારે આપણે તેની અંદર જઈને જોઈએ તો પારે તો તેમ દરખતનાં છગર (શુલ અને ધડ) માં કાઠુ મો કુ બગાડું પડેલું હોય છે. તેમજ પાપી માણસ બાહારથી પોતાને ગમે તેવું રૂપ આપે, પણ અંદરખાંનેથી તેનું છગર તેને કોરી આપે છે.

પાપ અને દાદી—નામકીત જરમન મુધારાવાલો લયુકર એક દીને ડાકરર જોનસની હુજુરમાં હજમત કરાવા મેરેલો હતો, તે વેળા તે ડાકરર આગળ બોલેલો કે—

“આપણાં દીલમાં જે અસલ પાપ છે, તે આપણી દાદીની મીશાલે છે. આજે આપણે હજમત કરાવી કે દાદી ઘણી મુશારી તથા સાકું લાગે છે; પણ કાલે તે ખનવાટ કરતી પા છો ઉગે છે, અને આપણા મરજ મુધી તે એ પરમાંણે ઉગ વાળ કરે છે. એજ પરમાંણે પાપ આપણને સંતાવું વલગે હું છે, તોપણ આપણ તેને દાદીની મીશાલે કાપવા કરવું જોઈએ.”

લોહોચુંબકનાં તોફાનો—વાંચનારી બાંનુએને આ મયાણું નવાઈ જવું લાગે; પણ વીલીઆની એ એક અંગ તની શોષ છે. વીલીઆને લગતાં કાંમકામનાં લોહોચુંબક નો ઘણો ખપ પડે છે, જેમકે લોહાઈતરોમાં તેની એક સો એ મુકલી હોય છે, જે હંમેશા ઉતર દસા દેખાડે છે. હવે એવું માલમ પડ્યું છે કે જેમી શાંચાઓમાં આ લોહોચુંબકની સોય વગેરે હોય છે, તે સધલાંની સધોરતામાં કોઈ મો કશ વખતે બગાડો ધાય છે અને સધલી સોયો એકજ વખતે હીલવા પડી જાય છે. એ બનાવ એકજ શેરુતામાં સધલા સાંચામાં નહીં, પણ ફરદાસ દેશો ખાતે પણ તેજ વખતે માલમ પડે છે, જે ઉપરથી લોહોચુંબકોની ઉપર કાંઈ ખુદતી કોંપની અસર થતી માણમ પડે છે. આ લોહોચુંબકનાં તોફાં નોને મુરમની સપાટા ઉપર દીસતાં પાલાઓ સાથે સંબંધ છે.

ખોટા અને આપખતબખી શેશતો આપણા પડછા યાના જેવા માલમ પડે છે. નયાં મુધી મુરમના તડકાંમા (શુખમાં) ચાલીએ છે તથા મુધી તેઓ આપણી સાથે ચાલે છે, પણ જેવા મધારોમા (ફખમાં) આવવા તેવાન તેઓ આ પણને છોડી જાય છે. અર્મન.

બચાંને શાખાશી—ઘણા મા બાપોને એવી દે વ હોય છે કે જ્યારે તેઓનાં બચાં કંઈ શાક કાંમ કરે તો પારે તેઓને સાખાશી આપવી જોઈએ તેને બદલે તેઓપર ધયાંતબી આપતાં નથી—એ ઘણું જોઈ છે. કેટલાંક છો કરંચો ઘણું સખત કાંમ, અથરો પાક, અથવા કંઈ કાંમ વધારે શાક કરે છે, તોપણ તેઓપર ધયાંત આપણું નથી, એથી બચાંની ઉલટ અને ઉમેદ છુટી જાય છે. જેમ મરદ, એમરત ને ભુડં સો શાખાશી ખેલવાને ચાહે છે તેમજ બચાં પણ ચાહે છે. શાખાશીથી બચાંમાં ગેયા નવી જાંકગી પે દા ધઈ હોય એમ તેને લાગે છે. પણ તે ક્યારે ?—મુખ્ય કરીને તે શાખાશી મા બાપોથી મલે તીપારન, નોધેરવાંન.

બાલ વીરો નુસકા.

૧. બાલ ઘટ કરવાનું તેલ—

મીઠું તેલ આગેશ... ૩)

લવંડરું તેલ દરામ... ૧)

એમને ચેલવી, જે જગા કીર બાલની અજત હોય તયાં, સાંજ સવારના લગડયાથી ચારા મળના ઘડ બાલ આપવે.

૨. બાલ પાંછા આવવા માટે તેલ—મરવાડી બાલ ઘણા પાંખા ઘઈ ગયા હોય તો નીચે લખેલો તેલ વાપરવે.

આલીવ તેલ, અને સપીરીટ આફ રોઝમેરી, એ બંનેને સર એ બાજે લેઈ તેમાં થોડાંક ઠીપાં ભપકવવું તેલ નાખવું, એ સરવેને ચેલવી રાતના સુતી વેળા માથાને સારીપડે ઘોળીને લગાડવું.

૭. માથાંતી તાળ—જેને માથે તાળ પડતી હોય, તેમણે તરત નીચે લખેલો યોમીટમ લગાડવું.

એક આઈસ સપીરીટ આફ વાઈનમાં એક કરામ ફેનધારડી સ (સેપેનીશ માખો) પાઝીડર, જેળવી એક અઠવાડયાં લગણુ અવાર નવાર દલાવતાં રહેવું; પછી ગાળી કાઢવું. એ અરગનાં દસ આ ગ લેઈ તેમાં નેવું ભાગ બકરાની ચોઈ ચરખી કંડી તથા બરા ઇ સેનસ અરનેપોટ કે બીજી કોઈ ખુશિયા, સાંધે ખસલીને ચેલવવું. એ પોષ્ટમ રાત અને સવારના સારી રીતે અને બરોબર માથાંમાં ઘોળકયા કરવાથી ચોખાંથી નવાણું જળીને તાળથી પડી ગમ્મલા પાલ પાછા આવશે.

૪. બાલ માટે શુલાળી તેલ—

આલીવ તેલ એક આરલી.
શુલાળનો અતર એક કરામ.
રોઝમેરીડું તેલ એક કરામ.

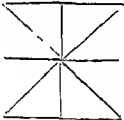
એ સરવેને ચેલવવું. અગર રાતે રંગ દેવે હોયતો, આલીવ તેલને ગરમ કરી તેમાં બરા "અલકોનો રૂટ" નામના યુગીઆં નાખી કડા પાડી, બાકીના ખુશિયાંસર તેલ ચેલવવાં. એ તેલ બાલને ખજજીવતી અને ખુશદસ્તી આપે છે.

ચે. દ. ખા.

રમુજે કુરસત.

૧. એક એવા આંકડો શોધી કાઢો કે જેને બીધી ૧૫ સુધી ગણે તેણે શુશુપાથી ને શુશુકાર આવે તેના આંકડાઓનો સર વાલો કરીએતો પાછો તેનો તેલ આંકડો આવે.

૨. શુશુપાથીમાં એવા કોણે અક્ષરછ કે જેની સાથે "વીસ," "તરીસ," "પણ" અને "છ" એવા અક્ષરો નોડીને તે સરવે નો સરવાલો લેણેએતો ૨૧૪ ની રકમ આવે.

આ આકારની ચીધી છ લીટીઓ ના બીંડું અને બાંધે નોડાવે છે તાંબાં ૧ થીતે ૮ સુધીના એવા આંકે ગોઠાવે કે જેમનો સરવાલો બાંધાંથી ગણી એ તાંબાંથી ૧૫ નોન આવે.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૫	૪	૩	૨	૧	૮	૭	૬	૫	૪
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫
૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦
૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫
૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦
૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫
૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦

૨. ૧ હું ખેતર ૫૬
૨ હું ૭૭
૩ હું ૧૧.

૨૪) એકર.

શ્રીમદ્દેવ શીખામણ.

ગરમો.

"સેવું પ્રભુને મદાય, યાવ જેથી શુભ નેહુરે"
એ રાગ.

સુણી વનિતા એક વાત, ધાત જેથી રમે ધણીરે;
તમે બહુભાષી બનીઆત, વાત કર્યો વિદ્યાતણીરે.
નિત્ય ભગ્યો વિશાળ, વિશાળ માન જેથી મનેરે;
રમે યાતાં વિશાળ, કાળ કાળ તેથી રમેરે.
નિતી વ્યવેતાના પદ, મહાભો ભ્યોને સંધ્યોરે;
મહુર માત્રમ ને મધ, મધ તજજો શરીરથીરે.
દાદાદ્રવ્ય યુગ માન, માન પામે શિવળપણીરે;
તેનું રાખી અભીમાન, ધ્યાન ધર્યો વિદ્યાતણીરે.
બર કુછે કર્મ, ધર્મ નથી ભણો તમેરે;
તેની રાખજો ધર્મ, મર્મ માનીને આ મનેરે.
મધ કૂક એ કામ, કામ ઠીક નહીં ધારણીરે;
બહુ આપે બરલામ, આમ બહુ મદ મારણીરે.
વદળો વાણી યૌ રપદ, નેહુ કર્મ કર્યો પરિરે;
જોજો યાતાં પદબદ, કુછ ધર્મને અરેપરોરે.

કુછ કર્યો સુશોધ, કોધ વધુ વડીળજોરે;
સુંદર ધર્મો સ્થિપાથ, નોધ નિતીની નાજજોરે.
મત્ય રાખી મમલ, લલ જીડો ન રાખજોરે;
પિડા રળશે પ્રત્યક્ષ, ભક્ષ જુડો ન આપજોરે.
નિતી શાસ્ત્રે ન્યાય, રાય રંકે સ્થિપોતણીરે;
તેને મમજ મદાય, પાય ભરજો તમે ધણીરે.
ગણાં યેને નહીં ડંક, રંકે વિશે રાખો તમેરે;
કુસ્તીત જાણી કંક, અંકે વંકયા ધણી અમેરે.
સતી સિતા મદજાત, વાત સુણજો તેની. મહુરે;
તેના સ્વામી સાક્ષાત, જાત ભર્વતણી કહુરે.
તેણે પાણુ પતિવ્રત, રૂપકુક કીધું નહીરે;
લશ ખોટી નહીં લત, મત્ય રાખું શિવળ સહીરે;
તેનું જાણી વચાંત, જાંત બાંચો તમે અહીરે;
એવું રેખી દ્રષાંત, જાંત ધન્યો શિવળ સહીરે.
જેથી મુખરે મંચાર, બહાર કુરશે વિકલ ધણીરે;
એથી વિનતી આધાર, ભર કર્મ રળવાતણીરે.

૨. મણીસંકર માહાંતે.

* રાજ.

સુખાર્થ, દક્ષત આચારા, પરમમાં બેહરામજી કુરુદનજીની
કંપનીએ છાપીું તથા પરગટ કીધું છે. કાંડ કાંડ—બેહરામજી
હોરમજી સીટ, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીઓય.

પ્રસતક ૧૮ મું.

વર્ષ ૧૯૭૪

આંક ૫ મો.

ફરંગી જી.

અથવા
વાંધામાં પડેલાં વાંદેસો.

શ્રીમદ્ધને માટે તદન નવીન વારતા.

લાખનાર—“મીનાચેતુર ખારશેદ.”

આખું ૧૧.

“પહે હંમે માંડેશ વિગાપ, પાવી માણુમરે,
શુ પ્રગટ્યુ મારે પાપ, પાવી માણુમરે;
એ કાળાં માથાની કચ્છે, પાવી માણુમરે,
તેને નિર્દેશતા હોય કચ્છે, પાવી માણુમરે;
એના છત્રને હણે તત્તેવ, પાવી માણુમરે,
હવે હું મુઝો અવશ્યેવ, પાવી માણુમરે.”—“દેખાંડ.”

પણ મીનાચેતુરની સાથે ફરામરોનને જોવા સોદાગર, સરીખાનાનાં ઘરમાં આપણેની નજરે, તેની આગમન ફરામરોનપર શું વીતયું, તે વીધે વાંચનારી બાનુએને જાણતાં કરવાં નિધવે.

પોતાનાં બાપીકાં ઘરને છેલી સલામ કરીને ફરામરોન પોતાના મોતર ફીરોનની સાથે આગલ ચાલ્યો. જાહેર રસ્તાએ છોડીને તેઓ એક નાના તલાવની નજીક આવી પુગા, અને તે કેકાણે લાકડાંની ફરેલી મેડડા ઉપર થોડોવાર બેઠા. હાથમાં તેઓએ ફરંગીન વીશન વાત ચલાવી. તેઓને ખબર હતી કે ફરંગીન કેધી નતી રહી હતી, પણ ફીરોનને વગરે ખબર હતી કે તેણી મદ્યપનનાં પાદર તરફ ગઈ હતી.

“શું તે તારી નજરે તેણીને નિર્ધ હતી, દોસત ફીરોન?”
“હું ખાતરીથી કહું છું કે મેં તેણીને નિર્ધ હતી—પણ પેહલી નજરે મને ચોક્કસ મોઝામ પડ્યું નહીં. જારે તારેથી ખબર મલી કે તેણી શુરગીનની બેચ્છલીની નતી રહી છે તારે મારી ચોક્કસ ખાતરી ધક કે જને મેં ગઈ કાલ રાતે જતી નિર્ધ તે ફરંગીન હતી” ફીરોન જવાબ આપ્યો.

“મને અન્ય લાગે છે કે તેણી કાંઈ ગઈ હશે?” ફરામરોન બોલ્યો. “મને એક બોલ પણ કહુવા વગર ગઈ? અફસોસ, ફીરોન, મારી હાલત વીધે તું થું વીચારે છે? મોં બાપના પધારનું તો મુખ નહીં પણ પધારી ફરંગીન, જને માટે મારી ઉપર આટલું—”

“સખર, ફરામરોન, “તેના દોસતને એકદમ આટ કાવી ફીરોન બોલ્યો; “તે બાનુ વીધે તું કપકાના બોલ બોલે તે આગમન મને કેહ કે થું તે તારે પધાર તેણીને જાહેર કીધો હતો!”

“શું તેણી અને હું નાનપણનાં મેડીયાં નથી? શું અમો વચે નાનપણથી પધાર બાંહેધો નથી?”

“તું ભુલ કરે છે, દોસત મારા, “ફીરોન કહ્યું. “મેં નાનપણની રમતના પધાર ઉપરનું તું મુશ્તાક રહીને એમ જાણે કે તારી પોતાઈને જોવી તું ખરા પધારથી ચાહુ છે તેવોન તે તુંને પણ માટે છે, તો તું ભુલ—મોટી ભુલ કરે છે. શું ફરંગીને નથી જાણતા? ફરંગી તારો નાનપણની રમતોઆલ સોમતી નથી? તારે જોયો પધાર ફરંગી તારી તરફ દેખાડે તેવોન ફરંગીનથી દેખાડીને અટકી નતી હશે તારે?”

ફરામરોન જવાબ આપવા નતો હતો તેવામાં તેની નજરે તેઓ બેઠા હતા તાંકાંથી થોડેક દુરથી એક આકાર પસાર થઈ નતો તેણે જોયો.

“અરે મુખ, ફીરોન, “તે બોલ્યો, “મેં પેહું કોઈ આપણી તરફ નિર્ધ જાય છે. મખાદા—”

એવામાં વલો એક બીજે આકાર તાંકાંથી ગડકમાં પસાર કરી ગયો.

“હવે જસ, ફીરોન આપણે છુટાપડવું નિર્ધ, “તે બોલ્યો.

“પણ હવે તું કાંઈ નરો, “ફીરોન પુછ્યું; “મારે જેર આવવ, ફરામરોન.”

“નહીં દોસત, તું જાણતાં નથી કે હું શું કરવા માં છું; તારા જણાવવા મુજબ હું પેહલો કારન બાવાની ગડકી તરફ જઈ તેણીની બોલ કરવા માં છું, અને તે નેથી કાંઈ પડો મલેતો પડે—”

“શું હું નહીં તારી સાથે આવું?” ફીરોન બોલ્યો.

“ના, તારું કામ નથી. તુતો પધારી ફરંગીને માટે હાથમાં રેહ. પાદ રાખજો, ફીરોન, કે મેં ફરામરોન

છવતોએ તો ફરંગ પોતાની બુલ જોયા વીના રહેનાર નથી. અગર નહીતો તેણી શાહજહાની યોરત બેશક બનશે— મારી માદર તેણીને ફરજ પાડશે.”

અને હવે તે બંધે રાસતો છુટા પડયા. એક લાંબી કોઠી ફરીને તેઓ છુટા પડયા. બંધેની આંખોએ તેઓ વચેના મનજીત ગાંઠની ગવાહી આપી, અને એ રીતે ઘ જીવાવાર ચુપકીદા રહીને તેઓ છુટા પડયા.

હજીતો ફરીજીને તેનાં ઘર તરફ શો કદમ ભરવાને વી લમ લાગે નથી તેવામાં ફરામરોજને તલાવની અંદર કો ધના પડવાનો કષપકારો સંભવાયો. બીલવીપેરે ચમકીને તેણે તે તરફ નજર કરી, અને તેજ વખતે એક ખડતા તારાની ઝડપીને તે તલાવ તરફ દોડયો.

એ થું હુશે, એ કોણ હુશે, તે વીધે તેને ફસી ખબર હતી નહીં; અને અક્સોસ તેને વીધે તેને ફરીથી ખબર પડી નહીં. કેમકે જેવો તે તલાવની પારે આવી પુ જો કે એક શખસે તેનો હાથ પકડયો. ફરામરોજે હાથ છોડાવાનાં ઘણું ફાંફાં માર્યાં પણ તે ફાવયો નહીં. છેલે તે શુસે ઘડીને બોલયો.

“કોણ શખસ છે તું ?”

“તું ફાંફાં જાપક એટલી ઝડપી, અચ્છે જવાન મરદ !”

“શું મેં આવાજ નહીં સાંભળ્યો ?” ફરામરોજે હુસાથી ઉત્તર આપયો. “કોણ તલાવમાં પડયું છે. ઓડ મને—મને ઓડ !”

“અરે, તારે મનુજ નેહાં,” પેલા મરદ બોલયો; “શું તુંને તે શખસ નથી ? સોલાગર બીલાદનો બેટો ફરામરોજ, અને તારી પીતરાઈનો આશક ?”

“આહ !”

“નહી, અનજન થવાતું કારણ નથી. જા, તલાવમાં તારો ખજનોજ પડયો છે. બલકે તારો જાન અને જીવ તર આ તલાવમાં છે.” તે મરદ લગાર મથકેરીમાં બોલયો. “ઉતાવલ કર, નહીતો તારી સઘડી આજીવુ રહે જશે. રોડ, કાંચિકે ફરંગીજ તારે હાથથી ગઈ છે, ફરામરોજ !”

પેલા મરદ છેલા શખસે એટલા તો મોટા આવાજ થી બોલ્યો કે ફરામરોજ ઘભરાઈતાં આગલ ધસે છે તેવામાં એક જમરદસ્ત કટકો તેનાં માર્યા ઉપર પડયો, અને તુરત મરકી ખાઈને તે જવાન આશક પોતાની માથુકને બચાવવા જતાં નીચે બેલાન ધઈ પડી પડયો.

કટકો પાછલથી પડયો હતો, અને તે એક હીમકારો કટકો હતો. કટકો વગર કારણે પડયો હતો, અને તે એક પુતી કટકો હતો. કટકો કોઈ એક બીજા બોરદુધી પડયો હતો, અને તે એક અનજન કટકો હતો. આ કટકો કોણનો હશે ?

જેવો તે જવાન આશક નીચે પડયો કે એ શખસે ખડખડ હસતાં તે જગાએથી ચુપકીદા જતા રહયા.

આ ખતાવને અડધો કલાક ગુજરવા પછે એ યોરતો ને તરફ આવી, થોડોકવારચુપી આસપાસ ફરીને તેઓએ લાકડાંની બેક ઉપર બેસવાનું મન કીયું પણ તેઓમાંની જે વડી હતી તેણે ના પાડી.

“એટી ગુલનાર, હવેતો ઘેરન જશું આપણે; રાત થઈ અંધારો છે, આકાશ તદન વાદળોથી ઢંકાય ગયેલ છે, જોની, માહાતાબની છુપાપંચો છે. મને લાગે છે કે હમણાં વરસાદ પડશે.”

અને આમ બોલીને તેણી તે જવાન આનાકાની કરતી અબલાને પાછી ઘર તરફ ખેંચતી માલી, પણ તેજ વખતે કોઈનો ઉડો દમકાંખાતો હામિનો સાદ આપયો અને તેથી તેઓ બંધે થોડી તે સાદ તરફ ધુજતે અને ધીમે કદમે માલી. તે આવાજ બંધ પડયો, પણ થોડાવારમાં વલી થઈ થયો. તે બંધે નારીઓ ઘણીજ ઘભરાઈ, તોપણ બીલીતાં બીલીતાં તેઓ તેની નજદીક આવી લાગી.

આહ, તેઓએ શું જોયું ?

એક જવાન શખસ લોહીહુહાન, બેસુકીમાં ગેરફતાર તાંદ પડેલો. તેનાં કપડાં છેક કમર ચુધાં તેનાં લોહીમાં બોલાઈ રહયું છે. તેનું માથું એક મોટો ચોંટો દેખાડે છે. અને તેના ચેહરો—જોકે કદામ ખુબસુરત અને સુંદર હશે તોપણ આ વખતે—તદન સીંદા મારી ગયેલો છે.

બંધે યોરતોએ એકસરખી મોસ કરીને એકેકને વલગી પડી, પણ તુરત સમજ્યાં કે એમને ઘરવાથી તે જવાન મરવા પડેલાને તેઓ એક રેશબાર પણ મદદ કરી શકવા ના નથી, તારે તેઓમાંની મોટી ઉડી અને પોતાની સાથવા લીને એક શખસ પણ જાણવાવા વગર પોતાના ઘર તરફ માલી.

પણ તેણી મદદ—જે મદદનેજ મારે તેણી ગઈ હોય તો—લેઈને પાછો આવે તેટલા વખત તે જવાન અબલા પોતાના કોલા ખેંચાથ તેજ એ જીને આવાં અપોરે અંધારામાં તે જવાન પુરશનો ચેહરો તપાસવા લાગી. થોડાવાર પછે તેણી પોકારી ઉડી.

“તેજ, અરે તેજ. એતો તેજ છે ! આહ, વાહલા, પયારા, અક્સોસ ! સદ હજાર વખત અક્સોસ કે મોતે તારીજ ઉપર તરાપ મારી છે, કેવો જવાન, કેવો ખુબસુરત, અરે કેવો—કેવો—કેવો પયારો—”

પોતાનું બોલવું પુરું કરે તે આગમજ તે જવાન નોરી રહી પડી. અરે, એક મરતા આશક યા ભરવારને માટે નવધાર રડતી તેની માથુક યા યોરતને જેવો એ કેવું જુહરી છે ! તે વખતનો દેખાવ આપણને આપણા ભવિષ્યનો તેવાન કોઈ બદલત વખતના દેખાવની યાદ આપે છે. એ પાદ એકે આપણને એક ઘણીજ કીમતી કડો આપે છે, તો પણ તેવા વખતના તેવા ખતાવ વીધે—જોદા ખેર કરે !

“ફરામરોજ, ફરામરોજ,” તે નારીએ રડવું જારી રાખ્યું. “ફરામરોજ, જે એજ રીતે છુપો થઈને મને ઓડી ન તાર હોયતો એક છેલો સખુન બોલ, એક. છેલ્લી મનમ કર, એક છેલો બોસો—”

પણ નહી. હઈઆં તેણીની મનમ પોતાનો બોલ ખમી શકી નહી, અને વગર અચકલે ગડગડ રેલા ચાલવા માંડયા, તેણી તે મરતા જવાન ઉપર ચકલમ થઈને પડી પડી. અને તેના પયારાં લોહીમાં પોતેથી નાહી !

વાંચનારી-જાનુએ, બસ કે હજી આગલ ચાલીએ ? પણ ઉપકાર તે ફીરતારનો કે તે રાતે અંદરમાંની જે શરીની ગેરહાજરીથી તદન અધકાર હતો, અને તેથી તે

ધા મરવા પડેલા જવાનને માટે મદદ આવી પેહુલી, અને તરણ મનસુત શખસે તેને મશાલતી રોશની સમયે થોડેક છેડેનાં એક યુદ્ધર અને કોશારે મકાનમાં લઈ ગયા, તોહુંથુધી તે જવાન બાનુમાં કપડાં ખસડાવીની વાતની કોઈને ખબર પણ મલી નહીં.—જાહાં યુગતાંન તેણીએ તે કપડાં તુરત બદલી નાખ્યાં અને આગલ કરતાં હવે લગ્નર સાવધપણથી કામ કરવાનો કસાવ કીધો.

થેણું કરીને સઘલાં રોશમાં એરતો ઘેરવટ દવાદા રૂમાં થોડી કે થણી જાણીતી હોયછે. મરદો હુકીમાને ધંધો કરેછે, પણ એરતો ધંધાને બદલે કોઈ વખતે પોતાનું જાન બચાવવાની જોવાની તક મેલવેછે, અને તારે—આ પણ શેહરની હાલતી કોઈ કુકીઆઈ અથવા “દીનબાઈ ડાકટર” જેવી એરતું દોર કરનારો નહીં પણ, તે હુકી મોની જોરહાજરીમાં થોડોવાર તેનું કામ પુતી અને ક્તેહ મંદી બરેલી રોતથી ચલાવવાને શક્તીવાન પોતાને વીધા રેછે, અને ખરેખર તેઓ ક્તેહ મેલવેછે.

તેણું કામ જવાન ગુલનાર ઉપર આવી પડયું.

એક સુદર બીછાણ ઉપર તે જવાનને સુવાડ્યો, અને તેના ધાહ, જે કુદત એકજ મગર થણેન સખત હતો. તેને કલામી બાંધવા અને તેની ઘટતી માર્જનત કરવાને ગુલનાર તેની માદર મેહરીનના કેહવાથી આગલ પડી. આંખમાંતો હજી પાછી હતી, તોપણ પોતાની નખલાઈ જાહેર નહીં પડવા દેવાના વીધારથી ગુલનારે ને કે દેખઈતો આ નાકનીથી પણ અંદરખાનેઆતે ખરેખરા ભાવથી કેણુંક કીધું; અને પોતાની સખત અને કલામી આંખ ઉપર પાટો એવાંતો સરસ રીતે બાંધ્યો કે તેણું નેક પરીનામ સેહન વખતમાં નજાઈ આવવું.

તે ઘાહેલના એરડામાં તરણ જણા બેઠાં હતાં: તે મકાનના ધણી, તેની એરત મેહરીન, અને પેલી જવાન ગુલનાર. એ સરવેનાં દેહ ફેકરમંદ હતાં. એક રોશન બતી પથરની ટેબલ ઉપર રપર જેવી બલતી હતી તેને ઉજાશ અવલમાં આ ઘાહેલ પારકા ઉપર પુરતો પડયો હતો, અને તારેન તે મકાનના ધણી અને તેની એરતે જાણી લીધું હતું કે તે થણેન ખુશસુરત બનેલ હતો. વખત વહી ચાલ્યો, રાત આગલ વધી, અને વધારે કાલી યતો ગઈ. હવે વરસાદનાં છાંંડાં બોર સરખા પડવા માંડ્યાં, અને તે કાચની બારી ઉપર ઘડીવાલની ટકોરી મુજબ પડવા લાગા.

ગુલનારના ગુલ જેવા નાજુક અને સુધંધી હોયોએ બાંધેલો તેવોન નાજુક અને સુધંધી પાટો પોતાની ખુબીમાં પછાટ પડ્યો નહીં, તે ઘાહેલને તેના કાપરા તુરત દેખાયો. લાંબા વખત કુધી મેલેની ભોગવીને હવે તેને કરાર માણુજ પડ્યો. એણે પોતાનું માથું લગાર ફેરવાવ કીધું, પણ એ! અચ્ચે જવાન, તાર માથું તું સંભાલજે! ને બાંધેલો પાટો ખસ્યો કે તારા આવરડા થોડાન છે ને! તુરતજ ગુલનાર તેની મદદ દોડી, અને જન તે પાટો પોતાને કબજાને તે પકાણે માથું ખસેડવા માંગતો હતો અને—જાણે કે તે કુદ તેણીનેન યથુ હોય એમ એતી નજરને તેન જાણુ એ. તેને સુગમ પડે તેવી રીતે માથું મુકયું. એ બતાવને બે ઘડી નહીં ગઈ એરડામાંની તે ખાખમાં પેડેલી જાણુ.

ખાખ, ખાખ—એા તું કુનયાનાં કુપોને જુલાવી દેનાર ખાખ! આજરો માણસ તારી હાજરીમાં ફેરલો તંદોરસત છે! તેના આજરોની ગરૂર પડવે મોલાકાત લેવાને જુલતો ના, અચ્ચે ખાખ!

થુધું કરતી રાત પસાર થઈ ગઈ; પાસેના આંદરી આન અથવાં આતાથકદેહોમાંથી પાછલી રાતનો ધંદો ધયો. યુરોએમે બંદગો શરૂ કીતો અને થોડાવારના આસાન એક ખુશસુરત રોશનીમાં દીધી નીકલ્યો, પણ એરડો અંધો વખત તે આગતા થું બતાવ બનતો હતો! તે મકાનનો ધણી—જેનું નામ વાચનારી બાનુમીથી હવે વધારેવાર છુપું રાખવું નહીં જોઈએ તે—સોદાગર નરીમાન પોતાના દરદી પરીજાની આગતા સવાગતા કરતાં જુલો આંખોને અંધ થતી અટકાવી શક્યો નહીં, તેમજ તેની એરત મેહરીન થોમી ગાદીના કોચની ઉપર લાંબી ખેંચવાને રાહ થઈ, અને તે જવાન દરદીતો કલામી બાંધેલા પાટાની ખુબીથી લેહર બરેલી હુંધયા પડેલોન હતો, એરલે એક, ક્તેહ એન છવડો તે આડાકામ જગતો અને જોતો હતો.

પેલો દરદી, નરીમાન, તમા મેહરીન જુલો જુલો નસે કોરાંમીથી પોતાનું જુદા જુદા સુરતું ગાધન ચલાવતાં હતાં તે બરાબર ચોક્કસાઈથી તપાસીને આ જગતો અને જાણતો છવડો ટેબલ ઉપરની બતી લેઈને તે દરદીના બીછાણ આગલ ગયો, અને તેના મેહરના પોતાની મશખમા એવો તો હુબહુ નકશ મીતાર્યો કે તેણીને તે કોણ મરદ હતો તે વીધે તુરત ખાતરી થઈ.

ગરીબ બીયારો ફરામરજ પોતાની હુંધમાં થું જાણે કે તેની આ કુબી હાલત ઉપર નજર કરનાર એક જાન છવડો!

“આહ, એતો તેન! અધારાંમાં મેં એને ઓળખયો તો શું રોશનીથી નહીં પીછાણું? કોણ કમખખતતું એ કામ હશે!—એા, સખર! તે હાલવા કરેછે!—ધોરેથી, પપારા ફરામ—”

એટલોમાંતો તે આજરોએ પોતાના આંધાંને એક આંખ મરડો લગાડ્યો, અને તેથી તેની હુંધતો ગઈ, પણ તેને જ ખમ ઉપર એક બીજો જખમ લાગ્યો. ગુલનાર પાછી તેની નજરીક આવી અને તકોમી કલામી બીજ કોરોણે કુકીને ફરામરજનું માથું બીજા માણુએ મુકયું. પણ ને હુંધમાં ખલલ થઈ તે હુંધ પાછી કાંઈથી આવે! તે આંખ વાંચી, થોડોવાર હુંધની નીયાન બતાવે, તાપમા તરેહવાર ગાંડું મેડું બેકે, અને પાછો “એાહ!” કરીને ચમકે.

“કમખખત, હું નીરરોશને કુખ રેઈ તું કાંઈં સુખી થવાનોછે! હું બોતો ખરો કે ને છતુતો તારી પડ છાડું નહીં. અચા, હું તને ઓળખતો નથી! ને પાછાહાહની મરણ હોપતો તેને દેખાડું. થું મારેછ તું? તારે મારેકંઈ લેણ રેણછે! કોણ? નહીં, નહીં. તું છટકવાને નથી. થું થું! તું થું મોલયો! કરંગીન, મારો—મારો ફરંગી—”

એ પછે તે વધારે થું મોલયો તે વીધે ગુલનારને ખબર રહી નહીં; બચકે તેણીએ તેના મોઢા સાંભલ્યાની નહીં. કારણ કે છેલા શખરો જેવો ફરામરજ પોતાના ભાગા દુરા ખાખમા બેઠાયું કે તેણીની આંખમાં પાછાં આંજુ બસાઈ આવવાં, અને વગર હરકતે મોટે સાથે તેણીએ ચપખની

ગરમી કાઢો. અને એ નાદાનીમા શું બનયું તે છેક સુર થનેા પુકાર થયો તાંહાંસુધી તેણેએ જાણ્યું નહીં.

સહુવાર પડી, અને ફરામરોજના ઓરડામા પાછો વા તમીતને રેલો કાઢા થયો. નરીમાન, મેહુરની અને ચુંલ નાર બંદગીથી ફરેગ થઈને એક પછે એક તાંહાં ભેગાં થયાં, પણ તેઓની આગમનનો નરીમાને પોતાના એક દોસત હ કીમ જાનારપને બોલાવ્યો હતો તે આવીને દરદીની નબદી ક બેઠો હતો.

હકીમ જાનારપ છુદો અને અનમાશી તબીબ હતો. તેના બાલેબાલ સુદેહ હતો, અને તે દરેક બાલ તેની સમજ અને આનમાશ જાહેર કરતો હતો. આવાતાંવાર એક નોકરે તેને ફરામરોજનો ઓરડો બતાવ્યો, જે વખતે નરી માનનું કુટુંબ એમાદતમાં મથાણ હવું. એ કારણથી તે અને ખલલ કરવાને બદલે જાનારપ નોકરે બતાવેલા ઓ રડા તરફ ચાલ્યો. હુદબાં તેણે ફરામરોજને બેચેન પડેલો જોયો. તેની આંખ સુલી અને તકતક ભ્રષ્ટા કરતી હતી. આસપાસની ચીજનું કચું તેને ભાન લાગતું હતું નહીં. પોતાની નબદી જાનારપને ખેસતાંનેવાર તેણે પોતાની નજાન મલાવી.

“હું જાણું છું કે તમેજ આ મકાનના સાહેબ છો.”
પણ હકીમને કસો ઉતાર દીધો નહીં. તારે ફરીથી તે બોલ્યો.

“આહ, સાહેબ, તમારી કેટલી મેહુરબાની! જે આ રી આટલી સુધારા નહીં થતે તો હું ગઈ રાને મરણ પામ થો હતો. અમે સાહેબ, હું તમારો ઉપર એક બોલે થઈ પડ્યો છું, શું નહીં?”

હકીમ જાનારપે હુદબાં જવાબ રીધો હતો, પણ તે વામાં ઓરડાનું બારણું એકએક કુંડણું અને નરીમા ન બોલી ઉઠ્યો કે—“નહીં, નહીં, કરી નહીં.”

એથી ફરામરોજની નબર તેની ઉપર પડી. નરી માનનેા માપાહુ મેહુરો જોવાથી જે કે તેને ઠંડક પડી, તોપ છુ આ એ શખસો તારે કોણ છે તે વોશે તેને વીચાર પડ થો. પણ તેને આસંદેહ તુરત ભાગી ગયો.

“હકીમ જાનારપ, આ જવાન મરદ કોણ છે તે હું જાણતો નથી. ગઈ કાલે રાતે મારી ઓરડે આવેલી ખ બર કરવાથી મેં માંજસો મોકલીને એ શખસને હુદબાં બોલાવ્યો છે. હકીમ, એનું માથું કોઈ દાગાળાને ફાડ્યું છે. તમે તપાસો; મારી શુલનારે તે ઉપર ઓરડાની કલાથી પાટો તો બાંધેલો છે, પણ હવેથી તેણીને દરદી હવે તમારો થયો છે.”

જાનારપ સાહુએતીથી ફરામરોજને નબર તપાસ્યો. તેણે સરવેમાં શુલનારની ચીંતાતુર અને આતુર નજર જો ઈ લીધી, અને તેથી નરીમાન તરફ ફરીને તે બોલ્યો: “બી રબ ધર સોદાગર, નબર ઘણો ધારી નથી, પણ હેનમારી એની ભારી છે. જાણ ચીંતાની નજર નથી, ખાનું;” મેહુ રીન તરફ જિંદને તેણે કહ્યું; “ફકત તરણ પાટાથી નબર જાઈ જશે. પણ તેની માવજત કોણ કરે! સોદાગર તમા રા નોકરોપર અને વીશવાસ નથી, તેમજ તમારો નામવર ઓરડાનું બી એ કામ નથી. હું બી કાંઈ આપો દીવસ હુદ બાં બેસી રહેવાનો નથી. તારે કેમ! અરે હું! આપા ડો કોણે બાંધેલો તમે બોલ્યા, સોદાગર! તમારી બેરીએ!

હું, કીક, તારી કલાયક કામ કીધું છે. બેરી, આગલ આવ, મારું કામ હું તને સોંપું છું.” નહીં નહીં, શરમાવાનું કા મ નથી, પયારો. પણ વારું સંભાલતું તો કામ છે જે. હું, તું જાણે નહોતો. ફસ દીવસની સુલત હું તને આ કું છું. “અને હુદબાં તે છુદા હું કોને શુલનારને આંખ મારું!” જે, આ પડો સાચવવામાં, સંભાલવામાં અને નેકાહમાં સખવામાં તારી કમુર ધઈતો ઠપકો સંધરો તારે મથે છે, હું દીકરી. સુગ યાદ રાખ, કેમ હવે અને રબ આપ્યો, સોદાગર.” પણ સખર, પેહલો પાટો અને જલ ગાડવારે, દીકરી શુલનાર. ફસ દીવસ સુધી હું આવવા નો નથી હું, તે યાદ રાખજે. અને તેટલા દીવસનો સ ધરો હોસાળ તારે અને આપવો પડશે.” અને હુદબાં સોદાગરને તેણે આંખ મારી, અને તેના કાનમાં કહ્યું કે— “તમારી બેરીની ચાલાકીન મારે જેની છે; બાકી હું, ખબ રતો રોજ લેઈશ.”

હવે હકીમ જાનારપ રજ લેઈને ચાલ્યો ગયો, અને શુલનાર પોતાને સોદાગર ખજનાની બરદાશમાં બડી રહી.

પાખ ૧૨.

“પુત્ર તેણે બીજેગ, તેણે દાવાજા રડો, પુત્ર તેણે બીજેગ, તેણે શુભ જન્મ માન્યુડયો; પુત્ર તેણે બીજેગ, તેણે શુભ ઝમતુ મપે; પુત્ર તેણે બીજેગ, તેણે શુભ તપતુ તપે; મહા કુમ્પ નહીં મર્યા તણું, કુમ્પ નહીં તન રાગતું; પણ કોડ કુમ્પ શાખા કહે, પોડું પુત્ર બિજેગતું.”—માખ બઠા.

શુલનાર સેવાએ કોઈ જાણતું નહીં હતું કે તેમને દરદી પરોણો કોણ છે. અમર જે નરીમાન મેદાપનના સો દાગરો જાનારમા છેલા બે માર માસ થયા ન્તો આવે હતો તેને તુરત બજાતે કે તેને પરોણો તે તેના રફીક સોદાગર મીલાદને વાહુલો બેરી છે; પણ આપણે આગલ ક હુદબાં કે તે પોતાની એકની એક બેરીને જોહવાનાદ અને તેની થોડુંક આગમનનો શુદરે મદાપનથી અને તાંહાંના સોદાગરો જાનારથી તદન હેલાપદેજ રહેતો હતો, એ કાર ળસર તેને ફરામરોજ વોશે ખબર હતી નહીં.

વલી તે દીવસે જારે ફરામરોજને નરા આરામ ભણ થો તારે તેના ખાનદાન વોશે પુછતાંબી તે બોલ્યો નહીં. તેથી નરીમાન પોતાના મનમા ઘણો મુઝાપો. શુલનાર જ છતી હતી તોપણ બોલતી નહીં; અમર બોલેતો તેણીને ખ બનેા હું તેણીના હાથમાંથી નતો નહીં રહે! તેણી તે આ વો શીવસ ફરામરોજની નબદીક ખેસી રહી હતી. હકીમ ના ફરામવા સુખ સધલું કામ કરતી હતી, અને નેટ લો સંભાલ લેવા જાનારપ ફરામવી ગયો હતો તે કરતાં વ ધારે આતુરતાથી તેણી પોતાની ફરજ બજવતો હતો.

હકીમ પોતાનો કોઈ લાયક આદમી હતો, તે દીવસે સાંહાંનારે તે તાંહાં પાછો આવ્યો, અને શુલનારની અમર તોમા વધારો તેણે એક કીધો કે તેણીએ તેણીનું કામ પુર ટું બજવડું નહીં હતું એવો તેણીને ઠપકો આપવાન તે આવ્યો છે એવું તે બોલ્યો, તોપણ વલી તેણીને ધીન રઈને તે પાછો ગયો.

એ રીતે બીજી દીનબી પસાર થઈ ગયો અને તે દી
નેબી જાભાસપ એ ફેરા આવીને ખજાર લેઈ ગયો. શુભના
રની ચીંતાના એ દીને વધારો થયો, અને લાગત ચાર દી
વસમુખી તેણીએ ખાધું નહીં, સુતો નહીં, પણ સોઈયું કા
મ ખજાવવામાદ આંખ પાણી કરવામાંજ સહીસ વખત તે
હી શુભરતી હતી, કારણ તેનું એકે હુકીમ જાભાસપના મ
લમપદામાં જલથી રૂઝ લાવવાની ખુબી હોવાથી ફરામ
રોજ બેલાનને બેલાનજ રહેતો હતો. તે એક બેલબી હ
વેતો બેલતો નહીં હતો, અને બેચેની એટલી ખતાવતો હ
નો કે શકેતો નહીં નરીખાનનાબી કાન ખુશ થયા, અને જામા
સપની કચકતી ઉપર તેને મેહલ વેહલોજ શક ગયો.

પણ જાભાસપ ને ધીરજ આપતો હતો તે ઉપર ધી
પાનતો કોઈનું નહીં હતું. આટલા ચાર દીવસમા ફરામ
રોજ એટલીતો બેકારી ખતાવી તથા તરીજ દીવસની રાતે
એકાએક ચમકવાથી તેનો જામખ કુદાથી એટલું તો લોહી
ગયું કે નરીખાન ઘણો ધમરાઈ ગયો. તેણે પોતાના એક
માણસને ચીકી આપીને તેના મોઢા શેર શેરગીરને બેલાવી
મંગાવેા. વાંચનારી બાનુએને યાદ હેતું તેણે એકે શેર
રગીર પોતાની બેટી શીરીને તેણીના લગન બામે બોધ
આપતો હતો તારે ને નાકર ચીકી સાથે દાખલ થયો તે ન
રીખાને મોકલેશો હતો.

સોપેહશાહાર શેરગીર તુરત આવી પેહલુમયો. પાદ
શાહ નોશરવાના ખુબસુરત બેટા સાધનાં પોતાની બેટીનાં
લગનથી મુખ થવાને બદલે તે શાહજાદાએ કીધેટા દગો
પાખો જઈ તેથી દેશગીર થઈને તે એક નાનું જુવું બાથ
છુ પોતાની બેટી શીરીને આપવા જતો હતો તેવામાં ન
રીખાનની ઉતાવળી ચીકી વાંચીને વીનલીને વેગે તે તે સોદા
ગરનાં ધર તરફ દોડયો આવેશો.

શીરીને ને નાના કેખુસારે ઉપર યુએ પાપતો તેમાં તે
છોની સુરખાઈ હતી. હવે જરે કે તેણીનો સઘલી વાત
જરેર થઈ ગઈ, તેથી તેણીના પીતા જાને કુખી જણાયો
નહીં, તારે હવે નાના કે ને બે ચાર ચમટાથી લાલ કરોને
યા રડાવીને તેણી કારાર બેલવવાની આશા રાખેતો તેમાં તે
છોની ભુલ હતી. બલકે તે સાચાં નાનાં બાલકને તેણીએ
ગોદમાં ચાંપેતો જાણે કે તેણીની ખરી હકીકત પેરને ક
હી રઈ તેણીને ચાંધેથી મોટી બોલે એસાડયો.

અને ખરેખર તેણીએ તેમજ કીધું. તોપણ તેને બો
સા લેતાં અને ખગતમાં દાખતાં પોતાનું નાનું જુવું વેર લે
વાને તેણી ચુકી નહીં.

“જા બા શીરીને, તમેતો અને જમરથી મારોજ,” કે
ખુસારો જરે નહીં ખમાયું તારે રડવા જવેા થઈને બેલવેા.
“જુઓની મારા ગાલધર તને નમ દીધાં તે !”

“નહીં રે દીકરી,” શીરીને કહયું, “એતો અમસ
યો આપણે લાડ કરીયેજ. મારી વાત તું બાવાને કેહ કે
ની તારે મને તું ઘણેજ વાહાલો લાગેજી. વહીં બીજી
વાત હોય તેમી બાવાને કેહજે હું, કંઈ નહીં,” આમ
બોલીને એક નાનો જવો તમાચો તેના રૂપાલા ગાલ ઉપર
ચોડાયો !

“હા, હા, હું જાણું છું તમે અને શાનું મારોજ તે—

પણ હવે નહીં બોલું શીરીને, હવે કણુ બાવાને કેહું નહીં.
અને ને મીઠો કરોતો !”

બેહનના પયાર અલખતાં ભાઈ ઉપર વધારે હેાપછે,
અને તે પયારથી હવે શીરીને પોતાના બાઈને હાપમાં લી
ધે અને જઈકુંથી તે સુંદર શુભઆજર હેાકર યાકી નહીં
તાંહચુકી તેની સાથે તેણીએ ગેલ કરયા કીધા.

બેટી તરફથી શેરગીર સોદાગર નરીખાનના મકાન
ઉપર આવી પેહલુમયો, અને તાંહાં કરામરોજની નજીક
તેને ચીંતાતુર બેઠેલા નેહને પોતેબી ધાભરો થયો, થોડાજ
બોલામાં નરીખાને તેને સઘલી હકીકત કહી સંભલાવી, પ
ણ ને બાખત વીધે તેને બોલાવેા હતો તે મોટે તેણે આ
સુખ ખુણ્યું.

“પણ શેરગીર, એ જવાન નેકખખત વીધે અને મો
ટી કીકર એજ કે એ કેણ નેક ચખસતું કરજેદછે. ચરે
ને એ છવેતો હું ખરાં યકીનથી કહું છું કે એને મારા
બેટા તરફ રાણુ. અને મોટો દરોગ એજ કે ને આવી
ન હાલતમાં એ જવાન વધારેવાર રહેયોતો બેશક એ આ
જહાનથી ઉડી જશે.”

“સોદાગર નરીખાન, આ નવજવાનને તમારા વેરમાં
આશરો આપોને તમે તમારા એક પયારા રૂકીની મેહુબ
ત એ મી લીધીછે. શું તમે જાણતા નથી કે એ જવાન
કેણે કે કરામરોજનું નામ તમેએ સંભલ્યું હતું ? નહીં,
અમજ ના થયેા, કદાચ એ જવાન આજ કાલેનેજ હોવા
થી તમારી જાણમાં નહીં હયે,” શેરગીરે કહયું. પછે જ
માર ધીરેથી મેહુરીને અને શુભનાર જ્યો તે કેકાજીન હા
જર હતાં તેજો નહીં સંભલે તેમ નરીખાનના કાનમાં તે મો
લયો કે—“સોદાગર મીલાદનો બેટો કરામરોજ તમારા મ
કાનમાં આજથી પડયોછે !”

“આહ !” આ બેલ સેવાય નરીખાનથી એક બી
જે હરફ કેટલેકવાર મુખી બેલાયો નહીં, પણ થોડાવારમાં
તે હેાશમાં આવેા, અને ખડખડ હસી પડી શેરગીરને
હાથ પકડયો. “ગોસત શેરગીર, મીલાદનો એ બેટો ? એ ?
હા હા હા ! અરે તે હું જાણતો નહીં, અને ખજર નહીં,
મોહો, મીલાદનો એ દીકરો ? અરે પાર તારે આલયથી
તે અને ખજર કીધી નહીં. મીલાદનો કે હું ! મીલાદનો
નની, શેરગીર ?”

અને એવા એક દેવાતાના જવા સખુને બેલલો, શે
રગીરને ધસડતો, છુટો નરીખાન મોરડાની બાહેર ગયો.
થોડા વખતમાં તે પાછો આવેા, અને શેરગીરથી ને બી
જા સંભલી હતી તે પોતાની બેટી અને મોરડાને જણાવી.
પણ આ બધે મોરડાને ચીજન તેમના પયારા મોરબીના
જવેા ખુશ નહીં હતો; તેમાં શુભનારતો બીચારી ઘણીજ ચીં
તાતુર હતી. કરામરોજ તેણીની આંખ આગલ રખતો હ
તો, કરામરોજ તેણીનાં મનમાં ખુમતો હતો—તેણીનું ધક
ધમાન કરામરોજમાંજ હતું.

મરીખ બીચારો કરામરોજ તાસવીસ કરતો ખજરના
બીલાહા ઉપર પડેલો હતો. ચાર દીવસનું તેણે ખાધુંબી
નહીં હતું. તે મકાનના રેહવાસીઓને સઘલી કુખદાયક
વાત એજ હતી કે ખાધા વગર તેને તકેવો તે શાનો હોય ?
હકીમ જાભાસપ ઉપરથી નરીખાન વહેકેને વીસવાસ હેાડો

એ રીતે બીજી દીનથી પસાર થઈ કે શુભનાર, —આફ
બી જાણસુખે બે ફેરા આવીને ખમર તે બરદાસત ઉપર ! —
તી ચીતામાં એ દીને વધારો થયો, તેની અને દરેક વાતની હા
સમુદ્ધી તેણીએ ખાધું, નહીં પાતીની તં ગો રાખી નહીં. સુતાં
ખમરવાળાએ આંખ તેની નજરોએ, ખાતાં પીતાં અને સ
શુભરતો હતી, ક્ષેત્રદીક, તેનું દરેક કામ કરવાને તેણી ત
મપરામાં નહીં અને જો કે વખતે તો તેણી પોતે હુંધાતી
ન બેલાનું હતું, તોપણ પોતા કરતાં આ પારકા દરદીની તે
તો મહેતવાર કરવાને દેહાનજની રાજ હતી. એક કરવા
કે કામ તેણીની બે મતલબ હોય: —પેહલો એકે હકીમ
પંદાસમે સેરિયું કામ તેના ફરમાવવા સુખ્ય કરતું અને
તેથી શાખારી બેલવવી. અને બીજી મતલબ એકે ફરા
રોન માંદગીથી સાન્નિ થઈને તેણીની મેહનત માટે તેણી
ય ઉપકાર માને.

પણ નહીં, એવી લાલચથી સુંદર શુભનાર — કાંએકે
તેથી ખરેખર સુંદર હતી — પાલી હતી. તેણીની જો કાં
પણ ઉમેદ હોયતો તે એન કે માણસજાત તરફ ભણું થા
તે કરતું. એ કરતાંથી જો કોઈ બીજી ધંધા હોયતો વા
મનારી બાનુએએ મેહરબાની કરીને પોતેન સમજી રહેલું.

શુભનાર, સુંદર શુભનાર સોહારાઈ ગઈ હતી. ઉજ
પારો અને વખતસર નહીં ખાનુ એ માણસજાતની તે
સતી બીઝાડનાં સુખ્ય કારણોમાંનું બેઠે, અને તેઓ
રોન તેણી પીડાંતી હતી. પણ વધી સોહારાઈતા ફરામરો
ખી ગયોછે, તે નાતવાન થઈ પડ્યોછે, તેનામાં નરાખી
કવત નથી, તારે પોતા વીરો શું ફેરકરે ! ભલો શુભનારે પો
તાની દરકાર રાખી નહીં; તેણી હજીબી ફરામરોનની જ હ
પુરમાં રહી.

એ સુખ્ય દીવસો વધતા ચાલ્યા. આડે ઉપર સ
હવારે કુલ ખીલેછે અને સાંનિ કરમાઈ નીચે ખડી પડેછે.
સુખ્ય એક દીન વખતની પાંખ ઉપર એક ધોળાં સુન
ઉગ્યો, અને ગણતીમાં ગણાઈને બીજી આવે તેની આ
ન ખડી પડ્યો !

પણ બીલાદને હવે કીરન આવી. તેણે રાખેલી ઉમેદ
ખર આવી — ફરામરોન જીવયો. તે હવે પાછો પોતાને ઘેર
જવા લાગે; જાં હુ તે છેવા આઠ દીવસ શુધી સુલ્લ ગયો ન
હી હતો. તેણે એ વીરોની ખમર પોતાની લાતકી ઝોરત
યા પયારી ફરંગને કહી નહીં હતી. ફરામરોન હવે મોલ
તો ચાલતો થયો હતો અને તેણે પોતાના પયારા પેદર સા
થ દેલ રાખીને પેટનરતી વાતો કીધી હતી.

એક દીને બીલાદ અને મેહરીન તથા શુભનાર વીરે
ફરામરોનને હકીમને ફરામરોન ખોરાક આપતાં હતાં તારે
ફરામરોન શુભનાર તરફ પેહલ વેહલોન પુરતી નજર કીધી.
તેણીના હાથમાંથી પચાણું લેવા નતાંન તેની આંખી નજર
શુભનારના ખુબસુરત ચેહરા ઉપર પડી અને “આહ, ફર
ગીન !” કરીને મોલતાંન તેના જીવ બેહોશ થઈ ગયો.
પચાણું હાથમાંથી પડી ગયું, અને તે જવાન નારીની આં
ખમાં આંજી આવી ગયાં.

મેહરીન અને તેણીના ભરણર અમરત થયાં; પણ
જારે ફરામરોન થોડા વખતમાં પાછો સુધીમાં આવેછે તારે
કીધી ખોરાક લેતી વખતે નરીજાને તેને ધીરેથી સલાજ કીધી.

“મેથા ફરામરોન” તે મોલયો; “તું” શા ઉપરથી બે
લયો કે આ મારી બેટીનું નામ ફરંગીનછે !”

“હીઆં; સાહેબ” તે મારો જવાન માફ માંગવાને
તરફઆર થયો; “હું” જો મારી અટકલમાં ભુલ્યો હોતું તો
મને માફ કરજો. પણ એક વાતે હું ખરોબીછું. તમારી
બેટીનું બી નામ ફરંગીનજી કે સાહેબ ?”

“તું” બધે બાબતમાં ભુલ ખાયછે; એણીનું નામ ફ
રંગીન નહીં પણ શુભનારજી, અને એ મારી બેટીછે, ” ન
રીજાને જવાબ આપયો.

હાથમાં તે સોદાગરે તે જવાન ચેહરાની છોકરી તરફ
નજર કાંધી પણ તેણી તાંહાંથી જતી રહી હતી. એ રીતે
વધી બે માર દીવસ પસાર થઈ ગયા, પણ શુભનારને એક
બી વખત એવી તક નહીં મળતી કે જારે તે ફરામરોન
સાથ એખલી વાત કરી શકે.

છેલે તેથી વખત હાથ આવયો. સાંનની બંદગીમાં
જારે નરીજાનનું કુંડ બ રોકાપણું હતું તારે શુભનાર જલદી
થી પરવારીને તે જવાનની નજરદીક દવા આપવાને બાહા
ને આવી. ફરામરોનને તે સુંદરના ઉપકાર માનવાની આ
સરસ તક હતી.

“બાનુ,” તેણીના હાથમાંથી દવા લેતાં તે મોલયો,
“બાનુ,” હું જાણતો નથી કે મારી પુટે તમારે જો હું
મારી બેટીછે તે પુતાં પીછાણી તેનો લાલક બદલા તરફ
ઉપકાર માનવાને હું કાંહાંથી શકતો લાઉં !”

“કીરો, સાહેબ, કીરો” તે ખુબસુરત છોડીએ ક
હયું; “તમારાંમાં હજી શકતીની ઘણી કોતાહીછે, પણ શો
કર યદાંતાલાના કે થોડા વખતમાં તમે માંગીએ એટલું
કવત આવશે.”

“અએ ભલો બાનુ; તમારો ઉપકારતો મારેથી કદી
વધી શકશે નહીં તોપણ તમારો ચેહરો જારેબી હું જોઈ
છું તારે મને એક એવી સુંદર નારની યાદ આવેછે, કે જો
તો ચેહરો જો મારી દરદી મર્યા જીવ લેતી નહીં હોયતો
હુંજી તમેજોન મલતો આવેછે.”

“આહ, સાહેબ, તે દીવસેબી તમારે કાંજનું પયા
હું એન વીચાર ઉપરથી નાંખી દીધું હતું !” શુભનાર પો
તાના હોઠો દાંતમાં પકડી લગાર હસતે ચેહરે મોલી. “પ
છ સાહેબ, જો મારો તમારો ઉપર તમે કહોછો તેમ કાંઈ
બી ઉપકાર થયો હોયતો, હું તેના મલલામાં એટલુંજ માંગું
છ કે તે ભાગ્યશાલી નારની ખુબી અને હકીકત જે તમે
જાણતા હોવ તે મને કહો.”

ફરામરોન જો આ વખતે સુંદર શુભનારની માંગણી
કબુલ નહીં રાખેતો તેણે એકને બદલે પોતાને બે જુદાં જુ
દાં નોકસાન કીધેલાં સમજ્યાં. મંગર ફરંગીનના હેવાલ
કેવામાં તેને બે કાપડાંછે, એટલે માર નોકસાન પતાં તે વા
ત કેહવાથી અટકી શકે. જો ફરંગીનના અહેવાલ તે
નહીં કેહતો પોતાની પયારી મેહનતની ખરી ખુબી પારકાંએ
આગલ જારે કરી તેણીના જાનમાં તે વધારો કરવામાં બી
કલાવ નાંખે, અને તેથી તેણીને અપનાવ યાપ. બીજું
એકે જો અહેવાલ જારે નહીં કરેતો તેની આવી સંખત
બીજારીમાં પોતાની દરકાર રાખ્યા વીના ખરાં દેલથી સાર

વાર કરનારી શુભનાર જ્યોતિ સુદર નારીની માંગણી રદ કરી તેણીને અપમાન આપે.

આ બંધે કારણે માટે તેણે કરંગીનની હકીકત ધીરેથી પુરતા સવાદ સાથે શુભનારને કહી (કે જ્યોતિ વાંચનારી બાનુએ જાણીતી); અને જારે છેક છેલ્લી બાબત ઉપર તે આવશે તારે બોલશે કે—“તોપણ, બાનુ, તે મારી વાહલી બેઠન પોતાના પીતાને એટલેબધે જોવાનું ખરી શકવા ને હવે છેક નમણી હતી માટે તેણી રતોવણ કેવે નતી રહી. અનેથી મારી માદર, સાથે મેં તમેને જણાવ્યું તેમ કરંગીનની બાબતમાં ચકામકી થવાને લીધે મેં વીમાર એજ રાખ્યો છે કે હવે તેણીની જોવામાં નીકળું અને મારાં સુખની ખોટ પુરી પાડું. મારે ધેરધીતો હું એજ ઠરાવ સાથે નીકલ્યો હતો, પણ અકસીસ, બાનુ, શુભનાર, તમે જો આજે તેમ હું આજ એક માસ થયો તમારી ઉપર મોજે થઈ પડ્યો છું.”

કમનસીબ શુભનાર ! એક પારકો શખસ તારી ખરી મેહનતને માટે તારો ઉપકાર માને છે તારે તું રહે છે શાનું ?

“પણ શું શુભનારને રડવાનું કારણ નથી ? કદાચ વાંચનારી બાનુએ જોઈ લીધું હશે કે શુભનારને આખા ભરવાનું મોટું કારણ હતું; અગરજે નહીં જાણ્યું હોય તો હવે ધીરેથી જણાવો.

પણ શુભનારના રડવાનો કારણો જોઈને અરથ ઉઠાવશે. તેણીના જવા પછે પોતાના બીજાણા પર પડીને તે મન સાથે વીમારવા લાગે કે—“કદાચ મારી કરંગીનને બહોળે એતો મારી સાથે પરણવા નહીં માંગતો હોય ? તેણીની અદરખાઈને જરૂરતો એની આખામાં આજુ નહીં આવ્યાં હોય ?” પણ એ વીમાર તદ્દન દુર કરીને કે રીધી વખત સવા લાગે કે—“નહીં નહીં; એ તેવી નથી. સમજી વાતે પુખ્તિ માન છે. જાણે નયુનો મુખ કરંગીનના છે. પણ શું અજબ વાત છે કે જ્યોતિ બેઠરા, જુવું કદ અને જ્યોતિ આવાજ, મારી કરંગીનનો તેવાં સરવે એનાં બીજો ! શું એજ કરંગીન તો નહીં હોય ?”

કરંગીનનો એ વીમાર તેનાં મનથી યોડાક દીવસ સુધી જીનહાર દુર થયો નહીં. કેમકે એક દીને જારે તે સુતેલો હતો તારે નરીમાન અને તેની એરત મેહુરીન વચ્ચે નીચે સુખ્ય વાત થતી હતી તેનો કદત યોડોજ ભાગ તેના સાંભળવામાં આવ્યો હતો તોપણ તેના અટકલેલા વીમાર વીશે તેને ચોકસ થયું.

“પણ એની માંગની વખતેજ તમે નહીં જ્યોતિ, વાહલી ખાવડ ? મેહુરીન બોલી, “કે કેવી એને ખાતર તે ગ્રીપલું દેતી હતી. બેઅદબી માફે પણ પમારા થયો તમારી માંગની વખતેથી મારેથી એવું કદ નહીં થાય તેટલું એણે આ અજાણે મરને માટે કીધું છે. તારે શું એમાં કાંઈન મતલબ નહીં હશે ?”

“અરજ, મેહુરીન” તેણીના ભરધારે ઉતર આવ્યો, “હું તમારા વીમારને મળતો યાદ છે. શુભનારની છુપી નેમ હું પાંચી ગયો છું. તેના દરેક માલા અને મરીતરતે મેં મારી નજરે જોયાં એટલુંજ નહીં પણ વળી હકીકત જાણ સમે મને બોલાસો કીધો કે શુભનારને પેહલું જોતાંજ તેતો તેની તરફનો તેણીના પમાર તેણીની અદરખા અનકતો જ

ઈ ચુકો હતો, અને તેથીજ તેણીને આ જોખમનું કાન કદત મોહમતને વધારવાને અરથેજ તેણે સોંક્યું હતું.”

“પણ હવે તારે કરડું કેમ ?” તે નારી બોલી, “કરંગીન પરણેલો હશે કે ?”

“ના, તેનો પેદરતો ના કેહતો હતો,” નરીમાને હથું; “પણ વળી તે એજમી કેહતો હતો કે તેની બતીજ કરંગીન ઉપર આ જવાનું તો સમજી થયાનું છે.”

“તારે કેમ કરડું, ભરધાર ?”

“મને તો એજ લાગે છે કે જો ઉઠેને પછે આવ્યું થીરેથી એને પુછીને હકીકત જાણીશું. જો કોઈ બીજું નારી એના રસતા વચ્ચે નહીં આવી હોય તો મારી ખાતરી છે કે એ આવણી શુભનાર પસંદ કરવા લીના રહેશે નહીં.”

“બરહક છે, નામવર અને મેહુરમાન, મારા મોરબીને તોલના બેનરગ સોદાગર નરીમાન, મેં મેં મારો પમાર વાહલી કરંગીનને આપ્યો નહીં હતો તો હું તમારો શુભરથ બેઠીને પછે પડી મારી માંગણી કરવાને અને તમે નામવરોની વચ્ચે મસલેહત લેવાને કહ્યું જુલતે નહીં. પણ અકસીસ, કે તેજ મારી કરંગીન આજે કોણજાણે કાંઈન થઈ તેની અને ખમારબી નથી.”

નરીમાનના છેલા શખસો સાંભળી કુરતની ખોસાડી છેડું બાહર કાઢીને કરંગીનને ધીરે આવ્યાંજ બોલ્યો, જ્યોતિ પેલાં છુલું ભરધાર અને જી લગાર અમરત થયાં.

“આહ, જવાન શખસ,” નરીમાન બોલ્યો, “તું જાણતો નથી કે મારી બેટી તારાં આ ભાણ્યુધી કેવી કુખી થશે ? તેણી બીમારીએ અમારીબી જાણ વગર પોતાના જીવ શના સુખને પામે તારી ઉપર બંધિશો અમે શોધી કાઢીશો છે, પણ તેટલાંજ ને તેણી જાણ્યો કે—”

એટલું બોલતાં તે અમરકી ગયો, કેમકે તેણી વીશે તે બોલતો હતો તેજ હાથમાં એક બીરહું કાગળ લેઈને હસતે બેહરે ધીમી અદા સાથે એરડાંજ દાખલ થઈ અને કરંગીનના હાથમાં આપ્યું.

“સાહેબ, એક અજાણો શખસ આ રોકો તમારે માટે આપી ગયો છે.”

એજ વખતે હકીકત જાણસપ અને મીલાદ તાંડાં આવ્યાં લાગા, અને કરંગીનને રોકો વાંચતો જોઈને બંધે મધન થયા, પણ દુરતજ તે જવાન દરદીનો બેહુરો ફીકો મારી ગયા. તે એક મોટા નેચ સાથે કાગળ જમીન ઉપર પટ્ટી પોકાર્યો—“કાંહું છે તે મુજ ?” એહ, જો મારી નન, રીક તે હોય ! પામે, પામે, મારો હુરો, મને હલાક કરનાર થયો છે. જો જાઉં, તેની પુઠે હું જાઉં—પસ તેનો પીછો હું છોડવાને નથી !”

અને સમજી મોરદની અજબખીમાં તે જ્યોતિ ઉડ્યો કે હકીકત અને મીલાદે તેને અટકાવ્યો; અને પુરાકલ જુસા મા આવવાના સમયથી તે યાકી ગયો અને તેથી એક નજીક પમારા સાથે પાછો બીજાણા ઉતર પડ્યો.

આ કાગળ કોણનું હતું ?

તેના શું લખેલું હશે ? એ સમજી આવણ ધીરેથી જોયું.

લગન અને તનદરોસતી.

આ મધાણું વાંચનારી બાનુએને લગન તવાઈ ને
કું લાગશે. લગન અને તનદરોસતી વચે થું સંબંધ કે
તે બેહુને સાથે તપાસવામા આવેછે ? હા, વાંચનારી બાનુ
એ, તનદરોસતી ઉપર લગનની અસર ઘણી અને ઘણી
મોટી થાયછે. એ બે વચે અતલગતો સંબંધ છે. લગ
નની અતલભૂ છે કે માણશે આ દુનીઆનો સંસ્કાર હલી
મલીને ભોગવશે; તનદરોસતીની અતલભૂ છે કે એ અસર
સાથે સંસારને સુખાકારી સાથે ગુજારવો. લગન છંદ
ગીતા શુભની નેમ રાખેછે; તનદરોસતી પણ શુખાકારીની
નેમ રાખેછે. લગનના શુભને ધરી તનદરોસતી નિહાં
છે; તનદરોસતીના કામને મારે લગન નહીં રના છે. લગન
છંદગી શુધી નીભેછે; તનદરોસતી પણ છંદગી શુધી નિહાં
છે.

એ પરખાણે લગનના પરીતર ગાંઠને છંદગીના શુ
ખ સાથે નિષ્પત્ત છે. હીઆં લગન તે અને અચગીના કા
રનેને સમજાત નથી. લગન મેલ આપણા લોકોની સ
ખન મુજબ હીઆં વાપરશે નથી. આપણા લોકોમા બા
લ વધથી ને લગન થાયછે તેનો યુદ્ધરતી કાપદાથી ઉલટાં છે.
તેનો આતર જીવાના, માતર સોબાનાં, નામના લગન છે.
અસં લગન તો મરદ મ્યારત નરે સમજની વચે આવે
તે થાયછે. મરે મરદ મ્યારત સંસારના સવાદ આપ
વા થઈ કરેછે તે વખતથી પરણેલી છંદગી શરૂ થાયછે.
અચપણના પરણેલાંની નવાંનીના તે વખત પછેન લગનનું
અંધ આપેછે. પરણેલા માણેની પરણેલી હાલતથી તન
દરોસતી ઉપર થતી ને અસર હીએ આપણુ વીચારવા બેઠાં છ
ઈએ તે અચપણથી પરણેલી હાલતના નહીં; પણ મરદ એ
રત તરફે દુનીઆની વેઠમાં પડતી વખતની હાલત જાણવી.

પરણેલાં નિડાંની ઉમર, કામ્યોનાંત, અને નાણા સં
બંધી હાલત સાથે તનદરોસતીને કેટલોક સંબંધ છે. ના
હાની વચેથી સંસારમાં પડેલાંઓને બુદ્ધિએ નલદી આવે
છે અને મોત પેલું નલદી આવેછે. સંસાર ભોગવવા
આગમ્ય સંસારની યાક, શુવાવડની કસાદી અને ઘરખ
ટલાના કુખો ખમવાની શકતો મેળવવી નિહાંએ. તે શ
કતી નાદાન વચેમા કદી આવતી નથી. તે શકતી જ
વાનીના બાહારને સારીયદે, બીલવા દીધા પછેન આવેછે.
નવાન ઉમરે મેર વધેછે, સાંધાઓની મજબુતી વધેછે, અ
ને તેવી રીતે કુવત એકઠું થવા પછે, સંસાર ભોગવવા મા
ડાથી તેની સમ્મતી જાળવ ખમવાને શકતીવાન રહે નથી
તનદરોસતીમા બીગાડ થતો અટકેછે. પણ એવી રીતે સં
સારોની કસાદી ખમવાનું કુવત મેલવવા વગર સંસારમાં પ
ડવાથી નવાંની તુટી જાયછે, શરીર ખીજનું બંધ પડેછે,
અને તનદરોસતીમા નલદી ઘસાડો પડ જાયછે.

એતો લગન અને તનદરોસતી વચેના એક સંબંધ
થશે. લગનથી તનદરોસતી ઉપર બીજા માટી અસર તારે
થાયછે કે નરે તે લગનથી નિડાંયમાં મરદ ઈઆ મ્યારત કાં
ઈ રોગ ઈઆ દરદને આધીન હોય. આપણામાના ઘણાકો
જનમથી દરદી હોયછે; ઘણાકોને ચોક્કસ દરદો માં બાપ તર
ફથી વારસામાં મહેલે; ઘણાકોના અધિભ નજીસ હોવાથી
શરીરશાનતનું સુખ - તેઓને કલામન મહેલે. આવાં મ

રદ મ્યારતોને લગનથી સાથે નિડાંને સંસારમાં પાડવાથી
તેમના કુખ અને પીડાકારીમાં વધારો થાયછે. સંસાર ભો
ગવતાં તેમના દરદોની ને સંભાલ લેવી નિહાંએ તે લેવાતી
નથી. સંસારમાં પડવા પછે ને કુખ દરદો દખાઈ રહેલાં
હતાં, તે પછાં ઉમરો નીકરેછે અને અગર બીજાં કસાંથી
નહીંતે દરદના વધારાથી છંદગી દરદી દુધી વધે અને
લગનદીક આવેછે. નવાંનીની ઉમરે મોત શોખની લા
લમ ઘણી લાગેછે; સંસારના મુખો આખવામાં અંદાજે
અને અટકાવ રાખી શકાતો નથી; ઘણા નવાંનો મોજ
માં હુદમી છઆદે પડેછે. પણ એમ સમજાએ કે એક ને
કું તેવી લાલમના પુરતો અટકાવ કરેછે. તે છતાંમી ઘણી
વાર સેન સવાદ આપવા જતાં, અગરને તે નિડાંને કુખ
દરદ આગમ્યથી લાગાં હોયછે તો એકદમ તેમાં વધારો થાયછે.

એ પરખાણે તારે દરદ અલવા રોગને આધીન આ
ગમ્યથી માણેને લગનના ગાંઠથી નિડી નાખવામાં મોટી
ભુલ લાલમ થાયછે. તેવાં લગનની અસર તનદરોસતી ઉ
પર છુટી થાયછે. પણ એવાં છુટાં લગનના વધારો કર
નારી ને રસમ છે, તે સગાં સગાંમાં પરણાવાની રસમ છે.
એકન કુટુંબના લોહીને અપસ અપસમાં લગનથી મેલવા
ની તત્તવીન કરતાં, તેમ લોહી જલવાયછે અટકે, પણ તેમ
વળી તે કુટુંબના કુખ દરદોથી જલવાઈ રહેછે. એક લોહી
એકન એલામાં પેડેડી દર પેડેડી જલવી શખનું એ મા
ણશની એક મગરૂરી છે. એક ખાનદાનના તબીરાએમા
મામા કુટુંબના ઈઆ કાકા કાકાનાઓ વચે સાહું કરી તેમ
ને નિડાંવાં રાખવાથી તે ખાનદાનનું લોહી તે ખાનદાનમાં
ન રહે અને વધમા કરે તે એક જાતની મગરૂરી છે. પણ
તેમ વળી તે ખાનદાનના દરદોથી ખાનદાનમાં રહે અને
વધીઆ કરે એ ઘણું નાશકારક છે. પેડેડું માતર એક
મગરૂરી એઆલ છે, પણ બીજીતો મોત અને જીવની
વાત છે, અને દીસતું છે કે તનદરોસતીની આગમ્ય મગરૂરી
એ ભોગ આપવો નિહાંએ; જીવ અને સુખ જલવવા મારે
મગરૂરી એઆલને તનથી નિહાંએ. ઘણાંમણાં ખાંદાંના
મા એક ઈઆ બીજું દરદતો હોયન. તે ખાંદાંનીએને
એકમેકમા પરણાવવાથી તેની દુરદાન દાહાલોએ સુધી દર
દ વધેછે. મારે અપસ અપસમાં લગન કરવાને અલે બી
જાં ખાંદાંમાંમાં લગન કરી, નવાં લોહીના મેલાય કરી,
દરદને એાણું કરવાની નેમથી લગન કરવાં નિહાંએ.

પણ દુનીઆમાં એમ જાનતું નથી. તનદરોસતીના
કાપદા માણશ કાંઈ છંદગી સંભાલતો નથી. એવી સંભા
લતા કરતાં બીજી લાલમે માણશના મગન ઉપર વધારે ફા
વેછે, અને એવાં વાંધા ભરેલાં લગનો સદા થતાં રહેછે. તારે
હોય તેવો લગન બંધ પડવાની આશામાં થોમથાલને બ
દશે, એવાં લગનો થાયછે એ હાલતની હાલતને કેબુલ રા
ખીને, હાલતોને કાંઈ વીચાર કરવો વધારે અગત્યનો છે.
એવાં લગન નરે થાયછેન તારે તેમના થવા પછે થું સંભા
લ લેવી કે જીવી થતો લગનની માટી અસરો જન અને તે
મ અટકે, એવાં લગનો છતાં તનદરોસતી સારી હાલતમાં
રહે અને કુખ દરદોમાં જાનતો વધારો નહીં થાય ?

આ મધાણું તારે સરવે પરણેલાં નિડાંને એકન સલા
હ આપવાની છે અને તે "મધીઅખયણું" એવા સોનરી

બોલમાં સમાવેલી છે. “દાહાપણથી નહી, પણ ઘણા સા રીયમે પેઆર કરનારાંએ.” ઈંગરેજમાં કેહેવાયછે. એવો પે આર કરનાર પરણેલું જેડું પોતાની તનદરોશતી બીગાડે છે. “પણસરખા પેઆર” ના કરતાં “દાહાપણ ભરેલો પેઆર” સંસારમાં દરએક રીતે ગુણગારો છે, અને તનદરોશતી બામે તે સંઘથી ગુણગારો છે. ખુદરત પોતે એ કા પદો શીખાડે છે. જનવરોમાં એ કાપદો લાગુ કરેલાં છે. “તનદરોશતીમાં એમાં કાટમાં” એવાં અપાલાં હેડ એક બાવત અને ગયા અધકમાં લખીએ, તે અધે ડાકર ઇનમાન ના ગરબ ઉપરથી જેમ યોડાની બીજાલ આપીએ, તેમ બી શાલ આ વખતે લાગુ પાડીએતા જે યોડાને “બાવા” ક રીને બોલાવનારાં ભુલકાં ટુટ્યો ઘણાં હોયછે, તે નજરીથી યોડાના નામને બદલે ખમરના નામને ધાનતો થઈ જાયછે અને તેને પીનરંપોલમા નવલી મોકલવો પડેછે. યોડાએ ની એલાદ સુધારવા તથા વધરવાના સરકારી ખાતાં એમાં ડાકરો ભાણે છે એ નાલગળથી ઉધારેલા યો ડાએના યાપા તથા પાછલા પગમાં એક જાતના લ ક્ષો થાયછે, તેઓ નવરોથી અડી જાયછે. રેડક્રએ વી શે કેહેવાયછે કે પોતાની માદાના ગરભમાં બચુ આપવાની મોસમમા તેઓની ઘણી શંખ્યા મરણ પામેછે.

એક પરણેલું જેડું સંસારમાં પડવા પછે શરૂઆત માં બેકસ નખાઈ તથા દરદોને અધાઈન થાયછે. પી તના સરખી કાંઈ અસર માલમ પડેછે. માઈ ડુખેછે, બા દી થાયછે, જાહાડો કમન થાયછે. એ સપડું સંસારના સુખોમાં અંદામે નહી હોવાતુ પરીનામ છે. એવી લાલ મધી દરદી જેડાંઓનાં તો તરતમ મરણ નીપડેછે. તન દરોશત આકમી આ વખતે નવલી ડુખી પડે નથી. પ હાં જેડુંએમાં બહી, લેવાપણું હાં આ બીજું હોય ઉતર તાં દરદી હોય, તે કુટુંબના નવાંનિતો સંસારમાં પડવા પછે તરતમ મોતને આપીન થાયછે. ડાકર ઇનમાન પોતા ના પુસતકમા ઈંગલંડના કેટલાક દાખલા આપેછે, કે જે માં નવાંન માણસ પરણવાને પેહેલાં દીને પોતાના બી ધાના ઉધર મુલેલા માલમ પડાયછે. તેઓ એવા હોય ઉત રેલા દરદોના ભોગ હતા અને સંસાર ભોગવવાના પેહેલા ન દીવશમા તેઓએ પરાણ છોડી દીધા હતા.

લગન અને તનદરોશતીના વીચરના જે છેલો ભાગ નજાવવાના રહ્યોછે તે હવે લગનના પરીનામ તરીકે એ રત ભતની ને સંઘથી અગતની, સંઘથી બારીક હાલત, જે હમેલદાર હાલત તેને લગતો ભાગ લખવાનો છે. એ હાલતમાં એરતની સંભાલ નરૂની છે. એ હાલતમા એક વડી એરત ગોયા બેસી થાયછે. એ હાલત વચે તે છીના જીવમાં બીજે જીવ ઉગેછે. શરીરમાં બીજું શરીર વધેછે. તેણીને પોતાના મોરકામાંથી પોતાનુ ન હી પણ બીજનું પોશણ કમડું જેઈએછે. પોતાનું લોહી પોતાને મારેનું નહી પણ બીજને મારે ફેરવડું પડેછે. ડા કટરોની તપાસ ઉપરથી માલમ પડેછે કે એરતના ગરભ સતાન અને તે માટેલા ગરભનો એકંદર વજન પેહેલાં માતર એ અર્ધસનો હોયછે, પણ વધતાં વધતાં તે ૧૪ ર તજના જેટલા વજનનો થાયછે. આ આશ ભોલ છતાં એરતને નખાઈ લાગેછે, જીખ જતી રહેછે, જાહજનમી થા

યછે—તો જો કે એ વખતે તેના મોરકામાં બીજું એકજ ભાગ લેનાર વધારે પેલા થયું છે. માતાના શરીરને વધારે કામ એાછી શક્તીથી ચલાવડું પડેછે, તે ઉપરથીન એ વખતે તનદરોશતીની સંભાલ કેટલી નરૂની છે, તે માલમ પડી આવેછે.

હમેલદાર હાલતમાં એરતની એક સાધારણ ભુલ ભાં જવાને ડાકર ઇનમાન ઘણો ખતી દીસેછે. નંગલી યો કોમાં એણું નજાયછે કે સુવાવડમાં તેમને ખમડું પડતું ન થી; ઘણી કસડી વગર તેમનો હમેલધી છુટકારો થાયછે. કેહેછે કે નંગલીઓ ખરતલ ને મેડેનતુ હોયછે અને તેમ ની હમેલદાર સીએ ઘણી રગર કરેછે, તેથીન તેમની મુ વાવડ સુખીઆરી જાયછે. એ ઉપરથી આપણી સુધરેલી હાલતમાં હમેલદાર એરતો ઉપર પણ નંગલી હાલત નો કાપદો લાગુ પાડવાની ભલાંમણ થાયછે. પણ એ ઉપર વંધે લેવામાં આવ્યોછે. ડાકર ઇનમાન કેહેછે કે આવી હાલતમાં જરે હમેલદાર સીના પગપા પો ને વધેછે, તારે તેણે આશાએશ વધારે લેવો જેઈએ અને મેડેનત તથા યાક એાછી કરવી જેઈએ. યાક મહડે તાંઈ સુધી કશરત કરવી એ એક અગતનો કાપદો છે. પણ યાક શખડું કે કોઈને વેહેલી ને કોઈને મોડી યાક મહડેછે. ને દીલ ભારી હોય, ને માંધે યોને હોપતો નવલી યાક મ હડેછે. તેમજ હમેલદાર એરતને બી થાયછે. હવે તેવા ડીગામમાં તે આગલના જેટલીન મેડેનત કરે, તો ખરેખર નિતાં આગલના કરતાં ખમની મેડેનત કીધી એમ કરેછે; કા રણકે શરીરમાં ભાર વધવાથી આગળ કરતાં અડધી કશરત માં તે યાકી નવી જેઈએ તોપણ તે આગળ જેટલી મેડેનત લેવાથી કશરત ખમની કેહેવાય.

આ-ગણતરી થયી અગતની છે અને તે ઉપરથી મ તુર લોકો તરત સમજ નયો. લગનની હાલતમાં સંસારમાં પડતાં શરીરને હુદથી જીવ્યાદે યાક તથા મેડેનત આપવી એ તનદરોશતીને બગાડનારું છે, પણ હમેલમાં વધી અંદા ને નહી ઉપવાધી વધારે નુકસાન થાયછે.

એમાં વાંક કોણનો ?

(નેચાકરાં માખાપનો દોર.)

“તારા ઘણી દીકરા મરે; રાંડ મોસવાઠ, ગાલ કોણને રેછ ?”

“જુથું, જુથું; મારીપરથી એવાડ; એવાય ! મારા ઘણી દીકરાને જરે સંધો ! તુ કેહતોતું પેઠ બલે—તું મરે, તું મરે !”

“તું મરેની, દીકરા આઈ ! તારાં મહોશં મરે તા શં—કાંઈ ઘરો લેયા આવીતી મારી મુઈ !”

એટલું બોલીને હોરંભાઈ હાથીદાંત એક છેડાપલો ના મણની માકક કુદયાં, અને એકજ ખલણે ધી વારાંનાં ગુર બાઈની-સાડીનો છેડો પકડી બીજે હોયે તેવજીને નીચે પા ડી નમીન સામે સારંપે રોલવાં. એ વખતે ગુલનાઈએ જીખ પડી અને આંસુપાસનાં લોકો રાડો આવવાં. સજ

લે કમન્ય થઈ ગઈ; પણ કહ્યો કેમ ઉભો થયો, તથા તે માં ખાર ખાતાર કોણ અને ખાર ખારનાર કોણ, તે કોણને ખાણું પડ્યું નહીં. એ વાત ભરખમાં બની, અને તે તાર પછે ભરખમાં રહી.

હીરાંબાઈ અને શુભબાઈ અસલ નવસારી કસબમાં રહેતાં હતાં, પણ થોડાંક વરસ થયાં તેઓના ધણીએને ધંધાને સર યુગ્મ બાવડું ધધાધી તેઓની પોતાના બચાં છોકરાં સાથે અતરે આવયાં હતાં. હીરાંબાઈના દીકરો મેહલાશા કાલેજમાં “બી. એ.” ની પદવી મેલવીને કાપ દાનો અભ્યાસ કરતો હતો. શુભબાઈની દીકરી નરમાય નેણી પોતાના મા બાપ યુગ્મમાં આવે તેની બે વરસ આગમનની યુગ્મ આવી પોતાની ખાસીને તાંડું રહેતી હતી, અને ખાસીના વર શુધારાના તથા કેળવણીના હી માયતી હોવાથી તેણીને તેઓએ પોતાને ખરચે આલેક આંદરા સકલમાં બેસાડી હતી. તેથી હાલમાં જરે તેણીની માતા યુગ્મમાં આવી તારે નરમાયતો ઈંગરેજ કેળવણી લેધને એક “ટેડી” ની પદવીએ પેહોંચી ગઈ હતી!

મેહલાશા અને નરમાયને તેઓનાં મા બાપે ઘણા બચપણથી નવસારી ખાતે પરણાવી આપયાં હતાં. મેહલાશાની હાલમાં ૨૦ વરસની ઉંમર હતી, પણ તે લગાડે ઉખેલો દીસતો હતો. નરમાય ૧૫ વરસની વયે પુણેલી હતી તોપણ તેણીની તંદીસતીની ખરકતથી તેણીનું કદ તેણીને ૨૫ વરસની હોય એવી દેખાડતું હતું. નવસારીમાં આપતો ધારાજી કે ભરથાર અને બાપડો કોઈના દેખતાં એકેક સાથ વાત કરે નહીં. કોણજી તેમ કરવાની તેઓને આજી હશે—એ કોઈ ભરથાર વાત કરવાની મેહલાઈ કરેતો અલબત્તે એટલુંતા ખરું કે તે વાત તેણે પોતાનાં મા બાપની હજુરમાં તો કરવી નહોતી.

હવે મેહલાશા અને નરમાયના મા બાપોનાં યુગ્મ આવવા બાદ તેઓ કોટમાં એકેકની ઘણાં નમ્રદીકારી રહેતાં હતાં. થી વાલાનાં શુભબાઈ ગોવવારની ગલીમાં, અને હીરાંબાઈ હાધીદાંત હનુમાન ગલીમાં રહેતાં હતાં. એ કારણસર નવસારીની રીત યુગ્મ હીરાંબાઈને પોતાની વડુને પરણ, મેહરામરોને પોતાને ઘેર મોલાવાનું સેહલું પડી ન હતું. હીરાંબાઈના યુગ્મમાંની નવસારીની ભેલા જતાં હતાં; અને તેથી સારે રૂડે વડુને મોલાવી તેણીને ધણાં દીવસ મુધી પોતાને ઘેર રાખતાં હતાં. પણ શુભબાઈ થી વાલાંબી જિ તેવાં નાસાકરં રહ્યાં હતાં દીકરન હતું. કારણકે તેવણેતો યુગ્મ આવવા પછે તદન ખલ્લાઈ જ ગયાં હતાં. નવસારીના “શુ” એમ જ કહેતાં જો!” મેલી રેધને હવેતો “શુ, સાં, એ વાપ” અને એવીન બીજી યુગ્મની રચાઈ શીખ્યાં હતાં; તેથી, અને વલી પોતાની દીકરીએ ઈંગરેજ કેલવણી લીધી હતી તેથી, તેણી પાસે સાસરામાં વહીવટ કરવા માટે તેણીને ઘણાં દીવસ તાંડું રાખેલી તેવજ નિધ શકતાં નહીં હતાં. તેવણે એ બધું મેહલાંતો હસતાં હસતાં અને પછે ટીકડું કરીને હીરાંબાઈને ઘણી વખત કહ્યું તથા કેહવાડ્યું હતું કે—“એ વાપ, હીરાંબાઈ, મારી નરાંને એમ ઘડી ઘડી મોલાવોને વહીવટ કરાવશેતો મરું તેનીપરથી તે હુલાક નહીં થઈ જશે કું”!

પણ હીરાંબાઈના નવસારીને યુગ્મ વચે, તેમજ પોતા અને શુભબાઈના સવભાવ વચે કથો તકાવત જતાં હતાં નહીં; તેથી તેવણેના રાખેતા યુગ્મ નરાંને પોતાને તાંડે મોલાવી પંરથી વીસ દાહડા મહીનામાં તેણીને સાસરેના રાખતાં હતાં. એક દીનેતો સાસરે આવીને નરમાયે સાંકુને કહ્યું કે—“સાંકુ મારાં માયેલ કહેજો આજે મને વેહલી ઘેર મોકલી રજો.” હીરાંબાઈ આ કહેણેના નવાબ વાલ વાને બદલે નરાંને દશ દીવસ વધારે પોતાને ઘેર રાખીને કરાયાં. ઇનસાફને ખાતર વાંચનારી ખાનુમોએ જણવું જોઈએ કે મેહલાશાએ નરમાયને જારે ઘણે વરસે યુગ્મ આ દીડી, અને તેણીની સાનસોગતની રીતબાંત જોઈ તારે તેને ઘણી ખુશી મેલ થાઈ અને તે દીવસથી તેનો ચેહરો ખીલતો ગયો. નરમાય પોતાના ધણી ઉપર મેહલાંયોન રેલ હતો, અને તેથી આ બેડાં વચે એટલીતો પરીતી વધી ગઈ હતી કે નરાં પોતાની ખાતાને ગમે એટલી ચાહુ હતી તોપણ એમણે કરતાં પાંચ દીવસ સાસરેના વધારે કાલવાને તેણી રાજ હતો. પણ તેમ કરાવાને તેણીની મા દર રાજ હતી નહીં; મારે જરે દશ દીવસ વીટી ગયા તોપણ તેણીને પાછો ફરેલી નહીં જોઈ તારે શુભબાઈ એક દીને જાણે રાખેતા યુગ્મ વેહવાણુને મલવા જતાં હોય તેમ જાળે પોતાની દીકરીને ઘેર લેઈ આવયાં.

એ દીવસથી આ બંધે વેહવાણુ વચે એખલાસ હોવા છતાં ને યુગ્મ પનરતો હોય તે બાહરે નીકલવા લાગે. લાંબી વાત દુકમાં પડાવતાં, એટલુંજ નજાવડું તથા જાણુ યુગ્મ બસાં કે હીરાંબાઈના તેડાંપર તેડાં આવવા છતાં શુભબાઈએ પોતાની દીકરીને સાસરે મોકલવીન બધ કીધી. અંતે હીરાંબાઈએ કેહવાડ્યું કે—“હવે હું નરાંને વધારે દાહડા રાખશ નહીં, તથા કાંમથી કરાવશ નહીં.” પણ જારે શુભબાઈએ પોતાની દીકરીને મોકલીન નહીં તારે બંધે વેહવાણુ વચે દુશમનીના આતશ શલગી ઉડેયો.

એ વાતને છ માસ જુનરી ગયા, અને તેટલા અરસામાં નરાંનો હાલ લેવાઈ ગયો. શુભબાઈએ જોયું કે સાસરે કાંમ કરવા નતી હતી તારે જોવી તંદીસત નરમાય રહેતી હતી, તેનાં કરતાં હાલમાં વગર કાંમકાળે, બાપા પીધા, ફરવા હરવાનાં સલ્લાં યુગ્મ છતાં તેણી તપાતી જતી હતી. તેવજ તેનું કારણ સમજ્યાં, અને પાછી સમજીતી કરવા હીરાંબાઈને ઘેર એક દીવસે મલવાને ખસે ગયાં. પણ હીરાંબાઈ વેહવાણુ હવે વધારેવાર વેહવાર રાખવાને રાજ ન હતી હતાં, તેથી કેટલીક તોડગોડ, કેટલીક મોલાચાલી, અને કેટલીક તારી મારી પવા પછે હવે એક એવો દેખાવ નવર પડ્યો કે ને આપણે ઉપર જોયો.

હવે વાતેતો રસપર ચલી, અને વલી આગલ વધી. ખરી વાતે કે ઉપલા બતાવની ખખર મેહલાશા યા નરમાય, અથવા બંધે વેહવાણુના ભરથારોને હતી નહીં, તે એકે પાછલથી તે સવથી તેણીને તેઓના જાણુમાં આવી હતી. તેઓએ, અરે નહીં, કોઈ તેમના દુશમનેબી એવો ખેયાલ નહીં રોડાવ્યો હતો કે આ નોશાકરી વેહવાણુ પોતાના નણવા કંકાસને માટે એક એક પગલું ભરશે કે નથી તેઓનેતો નહીં, પણ તેમનાં પથારાં બાલકોના પ

આ બધે ઘાટકી માતાઓએ એકે સાથ પોતાના ધણીઓથી છુપી રીતે એવા કરાર કીધા કે મેહુલાશા અને નરમાયના છુટાછેડા કરવા ! ધણીએ બાપડીને પા એરતે ખાવંદને તલાક આપયા, એમ કહેવાને તેઓની હીમત ચાલી નહી; મારે આ ઘાટકી પગલું ભરવાના હુંએ કોઈ પર નહી નાખતાં તેઓએ સધળું કાંમ છુટું કરવાને કરાર કીધા. એ ઘાટકી બનાવ ! એક નેલભગાર ભરધારથી એક રંછા બાપડી તલાક લીએતો તેમાં; એક ખરાબ ચાલની એરતને તેણીના ખાવંદ છોડી દેવા મંગિતો તેમાં; અથવા એક પહીલ ખવાસનો ભરધાર અને એક યુગ્મ કે લની સ્ત્રી એકેકની રાજપુત્રીથી છુટાં પડેતો તેમાંની આ પછુ એનું માહિયું કે તેઓ પાછાં નેહાઈ જાયતો સાહે. તારે મેહુલાશા અને નરમાય જેવાં એકેકપર ખરાં દેલની પરીત બતાવનાર નેહાને આવી રીતે આમાંનક, એકાએક અને એકેકેમ—વગર વાંકે અને નાહક—છુટાં પડતાં નેહાને કાણુનાં જીવને યુગ્મી પેદા થયું ?

પછુ અફસોસ, તેમજ યુગ્મ. નરમાયના પીતાને તેની એરતની વાત પસંદ આવી, અને મેહુલાસાના બાપનેથી પોતાના વેહુવાઈ સાથ કોઈ ખાનગી લેણુ દેણુ બાબે કલ્પે ઉઠ્યો હતો મારે હીરાંબાઈની વેર લેવાની યુક્તિ તેનેથી પસંદ આવી. નરમાય, આલેકઝાંડરા સકેલમાં શીંગેલી નરમાયને, પોતાની તમામ દેશોજની છતાં, પોતાના ભરધાર—પયારો અને પસંદ પડેલા ભરધાર—છોડવો પડ્યો. મેહુલાશા, બી. એ. ની પહીલેઈને કાષ્ઠાનો અભલાસ કરનાર મેહુલાશાને, પોતાની તમામ નેગર જની પરીતી છતાં, પોતાની બાપડી—યુદ્ધ અને શીંગેલી બાપડી—છોડવી પડી ! અફસોસ, તે દેખાવ નેતાં તે ખમતે આંજુ આલે; તે દેખાવ વાંચતાં તો ખમતે ક' પારી છુટે; તારે તે દેખાવ લખતાં અમેને શું થયું નેહા એ ? આમારી દેલગોરી અને જાહેર કરી શકતા નથી.

કરાવ મુનબ બધે વણુવેહુવાઈઓ તથા તેમનાં છો કરાં નવસારી ગયાં, અને પાંચ સારાં માણસોની હજુરમાં છુટાછેડાનું લખત કરવાને રાજ થયાં. એકે કેકોણે (જે અમારે નજાવણું નહી નેહાઈ) તેઓ મધમાં, જહાં પાંચ છ ગરહસેરા સાથે એક વકીલ પણ મેટેશ હતા. સહવાંઓના બેડા પછે, સરવેથી છેલ્લા મેહુલાશા આવેયો. તેઓ દેખાવ એક લખી ખાધેલાના જેવો હતો. આવતાં ને વાર તે એક ખુનામાં ઉભો રહ્યો, અને છડેછોક પોતાની નજર નરમાય ને એક પુરશીપર પોતાની આંખે રૂઆલ ધરીને બેઠી હતી તેણી તરફ દીકરી રહ્યો હતા. તેના આવવાની ખબર તેણીને હતી નહી. તેણી આવી તારથી રડનાર હતી હતી.

જારે અરસપરસના લખનને ખરડો કાઢયો એ ને ફેશનારે મારે તાંહાં બેઠેલી પંચની આગલ વકીલે વાંચી સંભલાવેયો, તારે તેમાં આ મુનબનો એક ફકરો આ વેશો—“અમે આમારી રાજપુત્રી તથા અકલ હોચીયા રીધી એકેકને પેલો અને હાથ આપી તો હુંમેશા યુધી ને મારે છોડીએ; અને આપની આમે વેચે એકેકને કરી રીતનો એખલાસ, સંબંધ યા પરીતી નથી.” આ સાંભલાવને પડેલો મેહુલાશા એક નાનાં બેયાં માફક હસ

કે ફુસકે રડ્યો. તે નરમાય બેઠેલી હતી તાંહાં. ગયો અને તેણીના પગપર પડી બોખરે સાહે બોલ્યો—

“નર, નર, શું ખરેખર આપણુ વેચે હવે કશો સંબંધ નથી ? શું ખરેખર તમે અને હું આપની જીવં પડવાનાં હીએ ? અને વલી આપણી રાજપુત્રીથી ? અફસોસ, નર એટલું બધું તે કયું મોટું પાપ ને કીધું છે કે નેને મારે તમે અને છોડી નવાને રાજ થયાં ?” ગરીબ બીચારી નરમાય !

“અને શું પાપ મેં કીધું છે કે તમે અને તલાક આપવાને કલ્પ કરોછો, વાહલા મેહુલાશા ! અરે, તમેજ વીચારો કે કીએ દાહડે મેં તમારો સખુન રદ કીધો ? કીએ દાહડે હુસે થવાનું મેં તમેને કારણ આપયું ? કીએ દાહડે તમેને કુખી નેહાઈ ? રાજ થઈ ? તારે શા મારે હું તમેને આને કુખી નેવાને રાજ થાઉં ?”

“અરે નર, મારાં નર, તારો હુનેગાર રાઉં ને મેં તને છોડી દેવાનું મારી રાજપુત્રીથી કલ્પ કીધું હોખતો ! નર, હું કાંઈ જાણતો નથી. મારી તેમ કરવાની મુદલ મરજ નથી. શવાસતે હું આમ કહું ! ને મારાં દેલમાં કેઈને આમારથી ખરાં પયાર સમાય, તો તે તારોજ છે, મારી વાહલી હોમાય !”

“ભરધાર, વાહલા ભરધાર, કાણુ મારી તરફથી તમારી ખાતરી કરી આપશે કે નરને તમે ગઈ કાલે નેટલાં વાહલા હતા તે કરતાં એક લાખ થણે આને વધારે વાહલા છો !” નરે નવાબ આપેયો. “પછુ જારે છેક યુંબધે રથી આ લખતપર અને છોડી દેવાને તમે સહી કરવા આપવાછો, તારે અલખતે હું તમેને અણમતી હોવશ તારેજ કેની !”

અને એ મુનબ રડતી અને પોતાના કાલા કેશોની લાંબી લટો મોહુબતના મરોરથી વીખેસતી તેણી મેહુલાશા ને પાસેની એક પુરશી ઉપર હમણાં જઈ બેઠા હતા તેની આગલ આવી; અને નેકે મેહુલાશા જેવો તેણીને મલવાને હાથ લાંબા કરતો હતો તેવામાં તેણીની નીરફ મારે એક ઘાટકી આંખકાથી તેને નખીનપર તોડી પાડ્યો, તોપણ પપારનાં એટલાંતો ઝનુનમાં નરમાય આંવી હતી કે આસપાસ બેઠેલાઓની મજાદા વગર—અલેકે દરકાર વગર—મેહુલાશાની નજીક જઈ તેનું માંયું પોતાના ખેલા ઉપર લેઈ મોહુબતના મોસાધી તેને તર કરી નાંખ્યું. દેવાની, હવેરી અને હડપાધીની રાજ આ વખતે તેણીની હાલત હતી. મેહુલાશા ટુટત યુધીમાં આવેયો, અને પોતાની વાહલા એરતને એક મોહુબતની નખા કોટી કરી, એક મોહુબતનો મોઢો ખોસી લઈ, એક મોહુબતની પપારી નજર કરી નરમાયથી તે છુટો પડ્યો !

આ કેઠાંજે ખરડો વાંચનાર વકીલ, જે બીજાઓની સાથે સઘણે તમાશો આજખથી સાથ જોતો હતો તે બોલી ઉઠ્યો કે—“શું, રોક—આ બંનેયો ધણી ધણીપણી એ કેક ઉપર રાજતો દેખુને ? અરે રામ, રામ, એમને છુટા થેનું પડવા ગમતું હશે !”

પછુ એજ વખતે અપસપાત (!) પંચનાં એકાદ એ એ અવકીલને ઇશારત કીધી, અને એવી “ઇશારત”

પરથી તો ગાયકવાડી રાજમાં ઘણી મોતેબર માપની ઉઠે છે, તે સમજીને આ ગાયકવાડી વફીલ ઝૂંચે રહી ગયો. અને એ રોતે પુણા છેડા થયા; અને એ વાતને તરણ વર સ ગુજરી ગયાં, જે વ્યરસામાં આ નિડાંપર પુણકલ કાંઈ છી વીતી.

છુટા પડવાને તરણ વરસ ગુજરી ગયાં. અને વ ધારે લાંબું ન કરતાં એટલું જ જાણું બસ થયે, કે તેટલી ઝુલ્મ ઘણી ગમખારીમાં આ નેડાંની ગુજરી. મેહલાશા ભરૂચની એક નીલાશલેના શીશુક થયો, અને તાંડાં એકાંત પછે દોસ ગુજરવા લાગે. નરમાપની હાલતથી કાંઈ એ થી સારી ન હતી. એક દીને મેહલાશા નરનાન વીચારમાં એખેડો બેઠેલા હતા તેવામાં તેના ઓરડાનું બારણું અડકાયું. મેહલાં તો તેણે તે ઉંઘાડ્યું નહીં, પણ બીજી વખતે ઠોકતાં તે ઉડ્યો, અને બતી લેઈને જુએ છે થું, કે નરમાપનો ભુત તેની નજદીક ઉભેલો હતા! એક સોદારાઈ મુકાઈ ગમ્મેલ આપકાર તેને વરગી પડયો. મેહલાશાના હાથમાંની બતી પડી ગઈ, અથવા તેણે પાડી નાંખી, અને તેથી તેણેને બાકી પડયો. તે આકાર બોલ્યો કે—

“વાહલા, આનધી હું તમારી અને તમે મારા છો. હું તમોને છોડવાની નથી. મારાં ત્રા બાપની એમ કરવાની મરજી થઈ છે. તેઓ કેહે છે કે એમાં તમારો કશો વાંક હોતો નહીં. પપાશા મેહલા, હવે મને તમારી ઓરત ફરોડી કરશે કે ?”

વાંચનારી બાતુએએ નોંધારી લઈ કે હાને ન વાળ દેતી વખતે નરમાપના કોકા દોડા ઉપર એક મરમ ઓસો દેઈને મેહલાશાએ તેમને કેવા ચોલાઓ બનાવવા હશે!

આહોની ઉત્પત્તિ તથા ઉપયોગ.

આ દુનીઆમાં ઘણાં લોકો છે કે જેઓ આ સંસારમાં આખી જીંદગી ગુજરે છે; તોપણ તેઓ “ખરે કાંને સંભાળતા નથી” કહી “ખરી આંખે નિતા નથી.” જાણે કે તેઓને કાંઈ પણ કરવાનું, શીખવાનું અથવા અનુભવ મેળવવાનું ન હોય તેમ તેઓ આ દુનીઆમાં પોતીકા અથવા બીજાના કાપદાને મારે કાંઈ પણ કરતા નથી પણ જનવરની માફક ખાપે, ખીએ, અને મરે છે. એવા લોકો જાણતા નથી કે તેઓની આસપાસની ખોદાએ બનાવેલી સઘળી ચીજોમાં કાંઈ અને કાંઈ આશચર્યપ્રમ પમાડે એવું છે; એમ જાણીને દરેક આશચર્યકારક વસ્તુની આશીષતનો અનુભવ મેળવવાની તેઓની ફરજ છે.

આ ઉંચી અને ખુબસુરત ચીજ કે જેઓ પોતાના લોહાં મદ્યાં અને હાથ અડકે છે; જેમાંની કેટલીક આપણને સારાં ફલ આપે છે; અને બીજીઓ પોતાના છાંપડાથી એક ધાકેલાં ખાણસ અથવા હેવાને આશાએજ આપે છે; તે ચીજ થું કે વાઝ ? પ્રોપ વાંચનારી બાતુએ તરત કે હશે કે તે ચીજ આડ છે. એક મોટું અથવા ખુબ સુરત આડ નેઈને તમે અનુભવી, પામે છો; પણ એ આડ જમીન અંદર અચીર કેમ રહ્યું છે તેનો, તેડાંની મંડાઈને તે પાછું સીધું કેમ થાય છે તેનો, અથવા તેઓ એક

રૂપમાં તેના પાદડાં ખરી કેમ જાય છે અને બીજી રૂપમાં પાછાં કેમ આવે છે; તેનો તમે કોઈ પણ વખત લીધાર કરો છો ? ના, એનો અનુભવ મેળવવાને ઘણાં થોડાકોન વીચાર કરે છે.

આડને ઉઠાડવાને મેહલાં જમીનમાં બીજું રોપે છે તેનો આપણ સરવ જાણી જાણીએ છીએ. તપારપછી તેની ઉપર મટોડી નાખે છે. તેને ઉઠાડવાને વાસતે માફકરનું પાછી નામયા શીવાપ આપણેથી કાંઈ ધાઈ શકતું નથી. જમીનનો ગરમીથી તે બી ખીએ છે; પછી તેની ઉપરની માંમ છી ફરે છે; અને અંદરથી બે વીલાઓ ઉઠે છે; તેમાંના એક પીટી મટોડીની બહાર આવે છે; અને તેનું થડ તથા ડાલોએ ધાપે છે. તથા બીજી પીટી મટોડીની વધારે અંદર જાય છે અને તેને ઝુલ કેહે છે.

આ પીલાવાલું મોટું મુલોયું પોતે નાના નાના ભાગમાં વેંડે મારી જાય છે. તપારપછી તે નાના મુલોયાંએ જ જમીનમાં વધારે અને વધારે ઉંડાં જઈને આડને થઈ રાખે છે. તે મુલોયું બીજું કામ આડને પુરાદી આપવાનું છે. આડને પુરાદી આપવાને મારે તે સરવ શક્તીવાન ખેડાતા લાએ એક એવી નાકવાલી ચીજ કે જેને ઈંગ્લેન્ડમાં “સથોલ્-ઓલીસ” કેહે છે તે નાના મુલોયાંને છેડે મુકી છે. આ ચીજોએ આડની આસપાસની જમીનમાં પાછી તે મુલોયાંએ મુકાં લે છે. અને તપારપછી જેમ આપણા દોલમાં “રાતું પાછી” કરે છે તેમ તે મુલો એ પાછીને આડના દરેક ભાગમાં તેને પુરાદી આપવા ફેરવે છે. એ પાછીને ઈંગ્લેન્ડમાં “સેપ” (આડની ચીક) કેહે છે. આડને એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ રોપતો વખતે સંભાલ રાખવી જોઈએ કે પેરી નાકવાળી ચીજ મુલોયાંમાંથી તુટી ન જાય નહીં તો કે તે આડ મરી જશે.

દરેક ખાણસને ખજાર હશે કે શીઆળામાં આડ પાદડાં વગરનું અને મરી ગયેલાં જીવું લાગે છે. પણ થોડાકો ન તેનું કારણ જાણે છે; અને શોધવાને ખતી હોય છે. એનું કારણ એ છે જે શીઆળામાં આડને “સેપ” મગતું નથી. વસંતરૂપમાં આડના મુલોયાંને છેડેની “સથો નજીઆલસ” આડને ખોરાક પુરો પાડવાને સજ કરે છે. એ પરમાણે આડને પુરાદી મળીઆથી કળીઓ ઉઠે છે, અને તપારપછી ઉતાવાની લેહેરોમાં તેઓની ડાલીએને આપણે લોકો પાન ફરથી ખીલતાં જોઈએ છીએ.

આડની ખુબસુરતી આપવાને મારે પાદડાંએ બનાવેલાં, એટલું જ નહીં પણ તેઓ તેઓને ઘણા ઉપયોગી છે. આપણા શરીરમાં જે કાંમ ફેરફાર કરે છે તે કામ આડમાં પાદડાંએ કરે છે. “સપોનલ-ઓલીસ” માંથી થઈને જે “સેપ” આડને પુરાદી આપે છે, તે મેહલાં પાદડાંમાં જાય છે, અને પછી જેમ ઉપર કહ્યું તેમ આપણા આડમાં ફરી ને તેને પુરાદી આપે છે. જ્યાંસુધી દરેક આડ ફલ તથા ફલ આપી રહે છે “તપાંસુધી તે “સેપ” આડના દરેક ભાગમાં ફરે છે. પછી વસંતરૂપ આવે તપાંસુધી જેમ ઉપર કહ્યું તેમ આડ શીઆળામાં રહે છે.

આ દુનીઆમાં એક પણ આડ, રોપો, અથવા આડી ઉપયોગ વગરની નથી. આડની ઉત્પત્તિ વીશે ઉપર લખ્યું છે, હવે તેના ઉપયોગ વીશે થોડા શબ્દ લખાએ. આપ

જે બાળીએ છીએ કે આડો પક્ષીએને ઘેર (માળા) ને દેખાં
જે અને ઘેરોને છાંપડો આપવાને કાંમ લાગેછે. એ તે
એને ઉંચી જગ્યામાં રાંધપાં હોય, અને તેની તીચેની જ
ગ્યામાં આપણે ઘરો ભાંધપાં હોયતો તે ઘરોને તેમજ તોફાન
ના સપાટમાં આવી જતાં બંધાયેછે. એ ખોદાપે આડો
પેદા ન કીધાં હોતો ઘર ભાંધવા આપણને લાકડું નહીં મ
ળતે તથા આપણી પાસ વાહાણો નહીં હોતે કે જે વાહાણો
થી પારકા દેશની પેદાશો આપણે આપણા દેશમાં લાવી
ને ખાઈએ છીએ. આપણા ઘરોનું ઘણું ખર્ચ કરનીચર
લાકડાંનું બનેલું હોયછે. એ આડો ન હોતો ખુરશી કે
જેની ઉપર આપણે સુખેથી બેસીએ છીએ તે અથવાતા
મેજ (ટેબલ) કે જેની ઉપર આપણે મજાથી ખાઈએ છીએ;
ઈત્યાદી આપણને ક્યાંથી મળતે?

માણસને ખોરાક પુરો પાડવાના કામમાં પણ આડ
આવેછે. આડ પાનનો કેટલોબધો નકર ખોરાક દુનીઆની
વસતીના ખાવામાં બપડે. કેટલાંક દેશના લોકોને તદન
આડ પાણના ખોરાક ઉપર જીવેછે. એજ પરમાણે માણ
શને અંગ લોકવાના વસતર પુરાં પાડવાને પણ આડ બર
રતુંછે. કે, અને શન જેના કાપડ સઘીથી વધારે બનેછે
અને ખપેછે તે આડની પેદાશ છે, એ કોણ નથી જાણતું?

આડના સરવધી સારસ ઉપયોગ હજીર કેલવાનો રહી
ગયાછે. એ આડ ન હોતો આપણે જીવતે નહીં. જે પ
રીય માનુષી ઉપલાનું કારણ નથી જાણતી તેઓતા એ ખો
ટું સમજશે. પણ ના, એતો ખરૂંછે. જે હવા (એક
સીન) આપણે આપણા દમમાં લઈએ છીએ, (અને જે
હવા ન હોતો આપણે જીવતે નહીં.) તે હવા આપણને
માટે આડો પોતાના દમમાંથી બહાર કાઢેછે. અને જે ખ
રાખ હવા આપણે આપણા દમમાંથી બહાર કાઢીએ છીએ
તે હવા આડો પાછી પોતાના દમમાં લેછે. એ આડો પણ
પોતાના દમમાં “એકસીન” છે તે અને ખરાખ હવા
બહાર કાઢતો હો સો ૭૫૫૬ માં કલકતાના “બ્રેક ડો
લ” માં જેવા હાલ ઈંગ્લેન્ડના થયા હતા તેવા હાલ આ
પણનાં જનજાતોનેવાર થતે. માટે એ ખાનવ! તું તે સરવ
સકતીવાન ખોદા (કે જેણે તારા જીવને ખાતર આડ અને
બીજી સઘની ચીજો પેદા કીધીછે) તેને હમેશા યાદ કર.

તારાચંદ.

રાણી એલીઝાબેથ.

(“જલ્લી રાણી બેસ.”)

ઈંગ્લંડની ખુતી રાણી મેરી જેના દેવાલ ગયા અં
કમાં આપણે આપેછે, તેના રાજમાં એટલાંક કમકમાટ
ભરેલાં ખુતો ઈંગ્લંડ ખાતે થયાં હતાં કે હવે તેણીને જાન
ગમલો નેઈને કોઈ પણ દુખી થયું ન હોય. તોપણ કાય
લીક પધવાલાઓ, જેઓની તેણી યુગની અને મદદગાર
હતી તેઓ તેણીના મરણથી ઘણા દુખી થયા. તેણી એક
ઈનસાન દાખલ મરણ પાંખી તે માટે નહીં, પણ એક ખુસ
ત કાયલીક દાખલ તેણી મરણ પાંખી તે માટે તેઓ દુખી

થયા હતા. કારણ કે રાજા આલ્ફ્રા હેનરીનું એલીઝાબેથ
સીવાય હવે બીજું કોઈ કરનું ગાદીએ આવનાર બાકી
હતું નહીં, અને એલીઝાબેથ તો ખુસત પરાંટસાંટ પંથ
વાલી હતી.

એકગમ મેરી મરણ પાંખી કે બીજગમ તેણીની સાવ
કી મા એનબેલીની બેટી એલીઝાબેથ જેણી આ વખતે
૨૫ વરસની ઉંમરની હતી તેણીને રાણી તરીકે આખી પ
રજાએ મોટા પોકારા સાથે કબુલ રાખી. પરાંટસાંટ પંથ
પાલવાને માટે મેરીએ જેઓને કેટલાંક હતા તે સરવેને
એલીઝાબેથે છોડી મેલ્યા. ઈ ૧૦ ૧૫૫૬ ના જનવારી
મહીનાની ૧૩ તારીખે કારલાઈલના બીરાપે રાણીને માં
થે તાજ મેલયું, અને તેણીને ગાદીપર હુક નધી એવું જે
કોઈ બોલે તેણે રાણીની સામે તરફ કીધું. એવો તેનીપર
વાંક મેલવાનું નકી થયું. હવે રાજની કેટલીએક બાબતો
નકી કરવા પડે, રાણી જે અતારમુખી કુમારી હતી તેણીને
પરણવા થકી પારલામેંટે અમર કીધું.

વાંચનારી બાંનુઓએ જાણવું નેઈએ કે મેરી
ના રાજમાં કુરટને કરી એક ઉમરા હતો તેણી
સાથે એલીઝાબેથ તેમજ રાણી મેરી પણ પપારમાં
હતી, પણ કુરટનેનું દેહ એલીઝાબેથપર દોડતું હ
તું. પાછલથી મેરીને એ વીથેની ખખર પડપાથી કુરટને
છુપાછુપ ઈટલી નાસી ગયા, અને તાંડાં રૂઢ વરસની જવા
ન ઉમેરે મરણ પાંખે. એ બનાવથી એલીઝાબેથનું દેહ
ખાડું થયું, અને કુરીથી મોહબત નહીંજ બાંધવાનો તેણી
એ કસવ રાખ્યો. પણ મેરીના મરણ પડે તેણીના ભર
થાર સંપત્તના રાજા બીજા કીધીએ આ જવાન રાણીને તેની
એસત બનાવની માંગણી કીધી, જે તેણીએ ના પાંચી અને
પારલામેંટેને જવાબ આપ્યો કે તેણી મરણ પાંખી તારે તે
ણીની ઘેર ઉપર આ લેખ કસાવનારછે:—“હીઆં ઈલી
ઝાબેથ પડીછે, જેણીએક કુમારી રાણી તરીકે જીવી અને
મરણ પાંખી.”

જાણવવું નેઈએ કે આગળ ચાલતાં આ રા
ણી પોતાની દરબારના એ ઉમરાઓ—લીસ્ટર અને
ઈસકેસ—જેઓ એકબીજાના થતર હતા તેઓ ઉ
પર પોતાની મેદુરખાંની ભરેલી મોહબતની મશમ તે
ણી થકી થકી ફેંકતી હતી. લીસ્ટરને માટેતો એટલેમુખી
કેહુછે કે રાણીએ તેની સાથે પરણવાને કબુલ કીધું હતું;
પણ આ નીકહરામ ઉમરા કોઈની એમી નામની ઈકરીને
મેરી લેઈ જાઈ એક મેહલમાં રાખી તેણી સાથે છુપી રીતે
પરણ્યો હતા, જે વાત પાછલથી તેની દીલદાર રાણીને ખખર
પડપાથી તેણી બોલી હતી કે, “લીસ્ટરનાં એમી સાથનાં
લગનથી ઈંગ્લંડ પોતાના રાજા ખોદ્યોછે અને જે ભર
થાર એહયોછે.” એલીઝાબેથનાં એનજીના અખીર સા
થેબી લગન થવાનાં હતાં, પણ તે વાત પાછલથી ભાગી પ
ડી હતી.

પણ હવે રાણી એલીઝાબેથનાં એક એસત તરીકિનાં
જે બાહુર તેમજ થડો લેવા લાયક કાંચો બાળે આપણ આ
બાજત લખીએ છે તે જોઈએ. તેણીનાં રાજમાં પેહલાં પર
સોમાં એમીસાડી થરમત તરેહવાર આખારીઓએ તરેહવાર
નવાન્ટવાઓ આપીને જે તડાં પાડ્યાં હતાં તે વીથે, તે

મન. એ તારાંથી મેટી લડાઈઓ થઈ, અને જાન ગયા, ત
યા તેમાં ઈંગ્લાંડના યુ' ભાગ હતો તે સઘળું મેલવાની કાં
ઈ આ બીના લખવાની ખતલ નથી. આપણુ એલીઝા
મેટને રાણી તરીકે નહી પછુ-એક એકરત તરીકે તપાસીને
તે પરથી સાર ખેંચવા માંગીએ.

આ વખતે ઈંગ્લાંડના મહારાજા રાજ સકાટલ'ડના
પણ એક રાણીન રાજ ઉપર હતી. તેણીનું નામ મેરી
ટુઅર હતું. જે રાણી એલીઝાબેથની પુત્ર મારગરેટ ટુ
ડરના દીકરા સકાટલ'ડના પાંચમા નેમસની મેટી થતી હતી,
જેથી ઈંગ્લાંડની રાણીની તે પીતરાઈ (હુઈની દીકરી) હતી.
એ કારણને થકી અગરજે રાણી એલીઝાબેથ મરણ પામે અથવા
વગર ફરન'ડે મરણ પામેતો તેણીના વારસે કામલ ઉપલી રાણી
મેરીને વેલાતનું રાજ મહે. મેરીના આ હુકને લીધે, તેમ
જ એલીઝાબેથ કરતાં ખુબચુરતી અને નવાનીના તેણી ધ
જી સુદર અને ખીલતી હોવાના રાજ્યથી ઈંગ્લાંડના રા
ણીને સકાટલ'ડની રાણીની પુરાકલ અદેખાઈ આવતી હતી.

પણ કમનસીબ, આ મેરી ટુઅર નેવું બીજું કોઈન
રાજવંશી હશે. તેણીને નનમયાને એક અડવાડયું મળું નહી
તેટલાં તેણીના માપ મરણ પામ્યો, તેથી તેણીને ઉધારીને કે
બલજી આવવાનું તેણીની માતાના ઉપર રહયું. વલી રા
જની લગાન કારડીનલ બીટન નામના પારસીના કાલ્યા
ગઈ તેથી મેરીને એલીઝાબેથના મરનાર ભાઈ સાહજદા એ
ડવરડ સાથ અદવાદની હતી તેને બદલે તેણીની આદર
છી ફરસના સાહજદા સાથ થઈ. પાંચમે વરસે તેણીને
ફરસ લઈ ગયા જ્યાં તેણીએ પરછી તાંડુંબુથી કેળવણી
લીધી, અને એ કેળવણીની રૂએ તેણીએ કાથલીક ધરમ
એખતીપાર કીધી. પણ પરછુપા પછે મે વરસમાંતો તેણીનો
ભરથાર મરણ પામ્યો, અને પોતાની બુરાઈ માટે વખણ
પલી કેયરીન ડી મેડીસી જે તેણીની સામુ થતી હતી તેણી
સાથે નહી મેળવાથી મેરી સકાટલ'ડ આવી. હુઈઆં મે
ડાક કાથલીક પંથવાળાઓ સીવાય કોઈ એખખતી, કોઈ
રોસતદાર, કોઈ પપારો તેણીનો હતો નહી !

રાણી એલીઝાબેથે મેરી સાથ મેહલમાં મેહન તરીકે
ની પરોતીથી વેહવાર રાખ્યો. પણ પછે મેરીના લગનની
વાત નોકલી તારે વડી મેહન તરીકે તેણીએ પોતાનો દેખા
વ કીધો, અને જારે મેરીએ પોતાના પીતરાઈ દેનરી ડા
રનલી સાથે નેકાહ કીધા, જેનાથી વેલાતની ગાદી ઉપર ડ
રનો હક હતો, તારેતો ઈંગ્લાંડની રાણી મેરીપર યુસે થઈ,
અને સકાટલ'ડની પરાટેસટ'ડ ઉમરાઓને ઉશકેરી મેરી
સાથે લગવાપા, પણ મેરીની વરઠ હવે આપુ' સકાટલ'ડ હા
વાથી આ ઉમરાઓ નીશકલ વરઠે વેલાત પાછા ગયા.

પણ હવે મેરીનો ભરથાર પોતે નડારી માલનો હતો
એવું સામેત થયું, તેથી મેરીએથી ફરસના શીખવા મુજબ
મેળમજાહમા મજત મેળવવાને શરૂ કીધું. ડેવીડ રીડી
યો નામે એક ઈટાલીયન ગાપન શીખવાનાર સાથે તેણી વ
ધારેવાર વાતચીત કરતી હતો તે તેણીના ભરથારથી નહી
દેખી શકવાને લીધે તેણે તેને મારી નાખ્યો. એથી મેરી
ને કુખ લાગ્યું અને વેર લેવાનો કરાવ કરી, એક દીને જારે
ડારનલી સીતલાના મરનથી એડીનબરોના મેહલના કાદેલી
પડેલો હતો તારે રાતે તે મેહલ અને તેમાના સઘળાં મા

ણસીને કાઢેગોલાથી ઉડાવી દેવામા આવવાં. રાજ ડારન
લીની લોખ પુએલી સહુવારે માલુમ પડી. આ બીનાની
આકા માસે આગમન મેરીએ એક મેટાને નનમ આવશે
હતો, ને એલીઝાબેથના મરણ પછે ઈંગ્લાંડની ગાદી ઉપર
આવશે હતો.

મેરી હવે બોધવેલ નામના એક ઉમરા સાથ પરછી.
એથી સકાટલ'ડના પરાટેસટ'ડે ઉશકેરામા અને મેરીની સાંને
લડાઈ ઉડાવો તેઓએ તેણીને હુરાવી. તે ઉપરથી આ રાણી
ઈંગ્લાંડ નારી ગઈ અને એલીઝાબેથના આચારો માંગ્યા. એ
લીઝાબેથ એવો દેખાવ કરતી હતી કે જાણે મેરી અને તે
છીની રધપત વચે સમજુતી કરાવે. મેરીની તેણીએ થણી
દયા ખાધી, પણ જ્યાં હાંધુથી ડારનલીના મરણ મામે તેનીપર
બટો હતો તે તેણી ઘોઈ નહી નાંખે તાંડુંબુથી તેણીની
યુવાકાત નહી લેવાને રાણીએ નજાવયું. મેરીએ જાણ્યું
કે એલીઝાબેથ તેણીની ખરેખર દયાલુ મોરખીએ, તેથી એવો
આમે દેરેલો કમીશન આગલ પોતાની તપાસ કરાવાનું
કયુલ કીધું. એ તપાસમાંતો મેરીપર યુનાહ એવી ખતલ
અને સામેત થયો કે તેણી અને બોધવેલે મહીને મેરીના ભ
રથાર ડારનલીને મારી નાખશે હતો. એ ઉપરથી એલી
ઝાબેથે નજાવયું કે જે મેરી પોતાની છ'કમી સુધીનું સકા
ટલ'ડનું રાજ તરફ કરે, અથવા પોતાના મેટા જેમસે સાથ
મહીને રાજ ચલાવે અને મરે નામના ઉમરાને રીન'ડે
રવેતો તેણીના યુનાહ લીધે અખાડા થાપ. પણ મેરીએ
એ વાત ના પાડી.

મેરીના હુઈ મદદગારો હતો, તેઓએ તેણીને છોક
વવાની યુક્તીઓ લગાવી; એક વખત તો તેઓ અને ઈ'
ગરેજે વચે લડાઈ થઈ. આ ઉપરથી આસપાસથી કાથલી
કો ઉશકેરામા અને હુલડો થવા લાગ્યાં. ડયુક આવ ના
રફક નામનો ઈંગરેજ ઉમરા જે મેરી સાથ પરછવા માંગ
તો હતો તે રાણી એલીઝાબેથને તખતપરથી ઉડારી યુકવા
માટેની એકસ'પી રેલીમાથી પકડાપાથી તેને ગરદન મા
ર્યો. પારલામેંટે રાણીને મરન કીધી કે આ સઘળું તુ
ફાન મેરીથી થાપછે, માટે તેણીના યુનાહને માટે તેણીને
સજા કરાવવી. પણ એલીઝાબેથે આ ઉતાવળું પગલું ભ
ર્યું નહી. એટલું છતાં પણ મેરીને છોડવવા અને પા
છી ગાદી ઉપર લાવવા માટે પુરાકલ એકસ'પી થવા લા
ગા. તેમાં થણાઓ પકડાપા અને મારપા ગયા. મેર્મી
ગટન કાનસારીરેસી " નામના ઉલા એકસ'પી દુરાથી મેરી
ના દાહડા ગણાઈ યુકા. યુડતાલીસ સખઓની હજુર
તેણીની તપાસ થઈ તેમાં જોવાં અને જોવાં દેવથી તેણી
એ કયુલ કીધું કે પોતાના છુટકારા માટે પારકાં રાજવાલા
ઓ સાથે તેણીએ સંધેસા ચલાવવા હતા, પણ રાણીએ
લીઝાબેથને છવ લેવાનું જે તેહમત તેણી ઉપર યુકવામાં
આવ્યું હતું તે તદન ખોટું હતું. પણ તેણી ઉપર અ
પરાક સામેત થવાથી તેણીને મોતની સજા થઈ.

તોણુ એલીઝાબેથ દયાલુ હતી—અથવા દયાલુ થવાની
તેણીએ કોયેય કીધી હતી. મેરીને મોતની સજા મલવા છતાં
તેણીએ પારલામેંટ મોલાવી અને એકસ'પીઓની તપાસ
કીધી, જેમાંથી મેરીને મોતનોજ સજા કરાવવામાં આવી.
એલીઝાબેથે એ ઉપરથી પારલામેંટને કાદી યુકી. તોપણ

લોકોનો યુક્તો મેરીની સામે હતો, અને તેથી એલીઝાબેથે ને આખેરશ મેરીની ફ્રાંસીનાં કાગળ-ઉપર સહી કરવાની ફરજ પડી. મેરીને એ લીથેની ખબર પડયાથી તેણીએ એક દયા ઉપરના જોગ કાગળ પોતાની એક વખતની પ યારી બેઠેન ઉપર લખ્યો, અને તેમાં એવું લખાવ્યું કે જો કે તેણી છવતદાન તો માંગતી ન હતી પણ તેણીનાં મરણ પછે તેણીને ફ્રાંસમાં ડાટવાની રજા આપવી, અને તેણીના નીમક હલાલ નોકરો ઉપર દયા કરવી. આ પત્ર મળ્યા પછે એલીઝાબેથે ટેપ મારવાને આતાકાની કી લી, પણ એને તેણીએ સહી કરીને ટેપનું કાગળ શરૂ કરી અને એ કુંટના ઉતારામાં ઉપર મોકલ્યું, જેમાંએ હા કમ મુજબ બીજે દીને દુખી બીચારી મેરીને ફ્રાંસીજીના કીલામાં ગરદન ભરાવી! મેરી આ વખતે ૪૫ વરસની ઉંમરે પુણી હતી. ૧૬ વરસ ઇંગ્લેન્ડ ખાતે તેણીએ કેદ ખાતામાં ગુજરયાં હતાં.

રાત, રાત,—આને રાત, કાલે કેદખાનું અને પર ન દાહીડે પોતાની ટેક !

કેહણે કે એલીઝાબેથ મેરીનાં મોતના સમાચાર સાંભળતાંન રડી પડી, અને પોતાના મોરડામાં ભરાઈ રહી; પોતાના ફરજારીઓને માલ આપી, અને કેવીસન નામ ના જે શખસને ટેપનું કાગળ આપ્યું હતું તેને નાશ કીધા. મેરીનો બેટો જેમસ જે સફાટવંડની ગાદી ઉપર હતો તેણે પોતાની માદરનું વેર લેવાનો ઠરાવ કીધા પણ પાછલથી તે સમજીતીપર આવ્યો.

(સંપત્તિ છે.)

એ. ર. ત.

(એક ગાયત્રાવાની નોંધપુસ્તકમાંથી.)

મારા જવાન દોસત, હું જાણું છું કે હજી તું પરજ નથી, અને તેથી મોરત કેવી પસંદ કરવી તે લીધે એક મે મોલ હું તને કેહવા માંછું.

મોરતજાત ઘણી નાજુક મગર ઘણી જ મીઠી છે. યા કેલા ઘણીની યાક ઉતારનાર, દુખી ખાવંદનું દુખ દૂર કરનાર અને ગરીબ ઘણીને તવગંજ બનાવનાર, કોઈન નહીં પણ તેની મોરત છે. પણ તે કેવી મોરત ? જુ' કચ્છાખોર, કપડો, અને કુસંપી ? જુ' અધીરો, અદેખી, અને અ પટ ? જુ' તકારી, ટાલેખોર અને ટયાક ?

નહી, તેવી મોરત કહીથી પોતાના ઘણીને શુખ આપનાર નથી. તેવી મોરત તો તેને આસપાસ દેનાર નહીં પણ તેની પુણી છીલવી લેનાર છે. તેની દોલતમાં વધારો કરનાર નહીં પણ તેનાં મુખની દોલત કોતાહ કરનાર છે.

"મોરત" એ મોલ કાંઈ ક્રૂરત મોલી જવાના નથી. વલી એ મોલ કાંઈ સઘલી બહીરજાતને લાગુ પડતો નથી. "ખાવંદ અને મોરત" આ એ એવાં પવીતર શબ્દો છે કે તેમનું નામ તેમની જાતીનાં સઘલાંને આપતાં ઘણી સંભાવ રાખવી જોઈએ.

પધારને ખાતર યા પધસાને ખાતર, પોતાની પુ

શીધી યા ખાખાપના જોલમથી, જાણીજોઈને યા અંકસે ખાતથી, એક મરદ એક મોરત સાથે પરજ્યો, તેમ ને ફરજંદ થયાં યા નહીંબી થયાં, તેઓએ હસી મોલીને યા વડી વડીને, ગરીબીમાથી તવગંજમાં, લાંબી યા ટુકી પોતાની છંદગી ગુજરી, અને પછે સાંડું યા નરમું નામ કાઢી ગયાં—તો તેઓને ઉપલા પવીતર "ખાવંદ અને મોરત" ના શબ્દો લાગુ પડતા નથી.

"મોરત" એ મોલને તેના ખરા આકારમાં લેતાં એટલોતો મોઢો લાગે છે કે તે લીથેનો વાગબી વીચાર કરતાં જ મોરત કોણ ને કેવી તેનો અરથોરત મોલાસો આપો આપ સમજ પડી જાય છે. જવાન મુખમુરત અને હસ મુખી બહીરોએને ક્રૂરત એટલાજ શુણે માટે મોરતનું નામ લાયક નથી. કેવી નારને મોરત કેવી તે હું તને સમજાવશ તારે તું જાણશે. જો—

ધીઝી, ઘંડી અને સમયમુચકતાવાલી; નરમ, શાંત અને મુગ મોજાજ; ભલી, મોલી અને મોઢાં દેવનો; એ "મોરત" નામ ધરાવનારના પેહલા મુણે છે.

તેણીમા બીજાં મુણમાં તેણી મુઘડ, મીતાહાર અને સંતોશી; ધીરી, શાણી અને ડાહી; લાયકીવાલો, હીમતવાલી, અને નીતીવાળી, તેણી હોવી જોઈએ.

અને તરીખ મુણમા તેણી એવી જોઈએ કે, ભરથાર ને સારે મારજે મલાવે, તેને માન આપે અને તેને મુખી રાખે; મોઢાં તરફ એતેકાદ રાખીને નેક મારગ પકડે, બીજા એને તે મારજે મલાવે, અને મોઢાં, ભરથાર તથા ફરજંદ માલ પોતાની ડુનયા સમજીને તેઓ તરફ પોતાનું એક અ ને ક્રૂરત એકજ દેલ હંમેશાં કાપમ રાખે; ઘેર સંસાર મલાવતાં ખાવંદનું નામ વધારે, બાળકોને પોતાના જીવાં સહ મુણી કરે, અને તેને સદગુણના કાપક પોતાના દાખલાથી પાઠશીઓને દેખારે.

મારા જવાન દોસત, "મોરત" નામ ધરાવનારનું આ એક ઘણું જ અધુરું મોતર છે. મારી કલમમા જાંહાં ખાખી છે તાંહાં તું મારી અધક મલાવી એ મીતર પુરું કરજે. એવી મારી તેનું "મોરત" છે, અને તેનું "મોરત" એક "ખાવંદ" ની "મોરત" ગણાઈ શકાય છે; માટે મારી તને ભલામણ છે એવીનું "મોરત" ને જરૂરે તું કરે તારે મારી "મોરત" કરજે. એવી "મોરત" માં હું મુખ, વ કાદારી અને કેળવણી જોરો, બાકી બીજી ઘણી મોરતો બરાબર જિતાં "મોરત" ના પવીતર નામને બી લાયકની નથી.

માણસની બનાવટ.

માણસ, તું સાંતો બનેલો છે ? જરૂર કીલમુશ અને ક લીમા તેને ખાકી અને ફાંની કેહણે, તારે તું કમકમે છે. જો તું ભલે માણસ હોયતો એ વાત કહ્યું કરે અને મન મા એમ ધારે છે કે મરી જવા પછે મારાં બદનની મટી થઈ જાય છે, હાડકાંની ખાક રાખ થઈ જાય છે તારે હું ખાકી છું એમ કેહવું ખોટું નથી. પણ માણસ, મગર માણસ, મારી ખાકી હાલત સંગમવા માટે કીલમુશી ભરેલી થઈ હ ત બસ નથી. જો તું સાક દીલ હયેતો તેથી મારી ઉપર

અસર થયે, પણ ખરેખર તારી બાંધણી ફેવી છે, તે બાબે તારી ખાતરી નહીં થયે. તારી ખાતરી કરવા માટે વોલવાનની મદદ લે. રસાએજ શાસ્ત્ર અને વર્ણક શાસ્ત્રથી તારાં બદનની બાંધણી તપાસ, તે બાંધણીની બતાવટમાં આવેલી વસ્તુઓ છુટી પાડ. તારે તું સાંતો બનેશોએ તે તારી નજરો નજર તું જોયે, તારી આંખ આગળ તારાં બદનની પદાર્થો વીખરાઈને દેખાતી પડશે અને તારી ખાતરી થશે કે, એ માણસ, તું કે જે આટલી ગંડી અને હેંકારથી હતીઆમાં ફરે, તે તું કાંઈ સોનાનો ઈશ્મા હોરાનો બતાવેશો નથી; તું કાંઈ સંગીન, મનજીત, નહીં ફરે, નહીં બાગે, નહીં સંકે, નહીં કોડે એવી વસ્તુનો બતાવેશો નથી; તું તો હલકામાં હલકો, કોણાતો ગંધારતી વસ્તુઓનો બનેશો; તું માતર ખાક અને રાખ, મટોડી અને કાદવ અને વળી જીદી જીદી હવા અને પાંજીનો બનેશો; તું તારી સઘલી ખુબસૂરતી અને ઇસકી છતાં એક ચોડા વખતના કાંમલાઈ પરપોરો છે.

માણસનું સરીર શાનું બનેલું છે તે તામાંકીત ડાકટર લાનકેસટરે વોલવાનોની એક સલાતી હજુરમાં અખતરા કરીને નજરેનજર દેખાડી આપ્યું છે. રસાએજ શાસ્ત્રની મદદથી હુએકે મોનનું પરપકરણ થઈ શકે છે, ઈશ્માને તે તો અશ્વ તત્ત્વો છુટાં પડે છે અને ડાકટર લાનકેસટરે તે ઠોરીઆથી દેખાડી આપ્યું કે ૧૫૪ રતલના વજનના એક આદમીના સરીરમાં ૧૧૧ રતલ આકસીનન હવા છે, ૧૪ રતલ હાઈડ્રોજન હવા છે, અને ત્રણરતી નાઈટ્રોજન હવા છે. એ રીતે ચરીરના ૧૨૫ રતલનો નીકલી ગયા અને બાકીના વજનમાં ૨૧ રતલ "કારબાન" (કોલસો) છે, ૧૧૧ રતલ ફાસફરસ નામનો એક બલતો ખાર છે, ૨ રતલ કાલશીઅમ નામની ધાતુ છે, ૧ અઈઝ સોડીઅમ નામનો ખાર છે, ૧૦૦ ગરેન લોહું છે, ૧૫૦ ગરેન પેટાશી અમ (સંચોરાની જાતનો ખાર) છે, ૧૦ ગરેન માગનીશી અમ નામનો ખાર છે, અને ૧ ગરેન સીલીકન નામનું મટોડીનું તત્ત્વ છે. આ સરવે તત્ત્વો ભેગાં મળવાથી બોદાતી ખુદરે જે પેદાસ બતાવી છે તેનું નામ માણસ આપ્યું છે. તે ટપેલે, ઉગેલે, હતીઆમાં અમગનાં કાંમે બતાવે છે અને મરણ પામે છે, પણ તેનો બાંધાતો ઉપલી હલકી વસ્તુઓનો છે.

એ શું વસ્તુઓ છે? નરા ફરીથી વીમાર કરીએ. આકસીનન અને હાઈડ્રોજન હવાઓ, કોલસો (કારબાન) અને મટોડી (સીલીકન), કાલશીઅમ અને લોહું (ધાતુઓ) અને ઉગે સંચોરો તથા બીજા ખારો એ કીમત વગરની. કે

હીર જેવી ચીજોથી માણસ બનેશો. અવળતાં એમાં સઉથી વધારે ભાગ હવાનો છે; આકસીનન હવા નથી બલતું બને છે, આગ સઙગે છે અને પવન તાગે કુકે છે, તે હવા ૧૫૪ રતલના માણસમાં ૧૧૧ રતલ છે. તેમજ હાઈડ્રોજન હવા ૧૪ રતલ છે; અને એ રીતે જોતાં મગર માણસ માતર આકસીનનથી પણ હવાઈ છે; તે એક વસ્તુનો ગપારો છે, તે એક કુક છે. ઉપલી ૧૧૧ રતલ આકસીનન હવા ૭૫૦ થન કુટ નગા રોડી શકે છે, અને ઉપલી ૧૪ રતલ હાઈડ્રોજન હવા છુટી પાડી હોપતો તેથી ૩૦૦૦ થન કુટ નગા રોડાયે છે; માટે પોતાના કીમતી અખતરામાં ડાકટર લાનકેસટર એ સઘલી હવાને એકડી કરી શક્યો નહીં. પણ તેણે દેખાડ્યું કે ઉપલી સાધારણ મટોડીઓ, ખારો, ધાતુઓ, કોલસા અને હવાઓ માણસના શરીરમાં પોતાની ખુદરતી હાલતમાં રહેતાં નથી. એ ખાર કાંઈ ખારમ અથવા હવા કાંઈ હવાન તરિકે શરીરમાં રહેતી નથી. એ જીજીસોના મઝી આથી માણસના ૧૫૪ રતલના શરીરમાં નીચલી વસ્તુઓ બનેલી છે—

પાણી...	૧૧૧ રતલ.
જીલી...	૧૫ "
મરમી...	૧૨ "
સંદેરી...	૮ "
સુનાનો ખાર...	૭ "
પરપુટણ ખારો...	૭ "

એ! ગરવાઈ અને અમેખાની આદમી, શું ઉપલો હોસાય તારો ગરવ તોડી પાડવાને ખસ નથી? તું તો માતર ધુલ અને મટોડાંનો, લોહાં અને લાકડાંનો, ખાર અને કોલસાનો બનેશો, એમ જાણ્યું એ તારો ખોજમ અને મગરૂની તોડવા માટે શું ખસ નથી? તું માતર ખાકી, હવાઈ પરપોરો, તારે તને ફોલતને દરજનો લોભ સાંતો નિજ્યે? તું ખજનાં અને માલ મીલકતને શું કરવાનો છે? તું એટલો ફાંતી છે, બોદાતી નજરમાં તું એટલો નીચ છે, એટલી સાધારણ વસ્તુથી બનેલી તું એક કમીની ચીજ છે, કે એક ઘાસના તનખાં બરાબરનો તુને ખુદરતમાં વજન નથી, પણ તારે આટલોમઝો પોકલ રોર અને દમામ તુને શું કામનો અને તે દમામના લોખને માટે તારાં પાપો અને બદ કરતુકો કેવાં નજુન? એ! આનવી, તારી આ બતાવટ એઈ તું નીચો પડ; ખાકનાં સર નાખ; પાપનો પસતાવો કર; ફડાં કાંમે કરી સવામ હાંસલ કર; અને બોદાને ખાર જવાને તઈઆર થઈ રહે.

પારીસના પેટેલવાના.

ગામખેટા.

જીવસકાવર, જેના હેવાલ ગયા અંકમાં આપ્યો છે, તેની પછે પારીસના પેટેલવાનાની દીપમાં ઘણો વખલુપણો તર મોંઘીઠ ગામખેટા થઈ ગયો છે. તે હજી છબે છે, પણ તેની મહુડતી અને કીરતીને નનમ આપનારો વખત વહી ગયો છે. ફ્રાન્સની જે મોટી લડાઈમાં આ પેટેલવાનોએ નામદારી મેલવી, તે લડાઈ પુરી થઈ છે અને તેના હીમાનના નામદારીને હાર ગયે આલવનારા પુરૂ શો હવે સમાધાનીથી રાજ અને અમલ ચલાવે છે તેઓ આ ગામખેટા એક છે. આતર ઉપલી લડાઈના હીમાનમંથન એ નરોની કારકીરદી આતર આપણુ તપાસીએ છઈએ અને તે મુજબ ગામખેટાએ આ હીમાનના લીધેલા ભાગ દુકમાન કહી નવાનો છે.

ગામખેટા ફ્રાન્સની દખલે સપેન દેશની સરહદ ઉપર કેહારસ નામના શેહેરમાં ઇસવી સને ૧૮૩૮ માં જ નામથો હતો. તે હાલ આતર ૩૬ વરસનો નવાન છે અને એટલી નવાન વયમાં ફ્રાન્સ નવાં મોટાં રાજમાં જે રાજદુવારી પદવી તેણે હાંસલ કીધી છે તે ઉપરથી તેની જાતી હોશીઆરીનો પુરાવો મળે છે. ગામખેટાનું આનદાન છનોઆ પરગણાનું છે, પણ ગામખેટાનો દેખાવ કાલા બાલ અને ઘટ્ટી તથા કાલી આંખો સાથે ફરેંચ ના કરતાં ઇરાલીઅનને વધારે મળતો આવે છે. કાલેજમાં તેના શીખસકો અને સાધોઆ તેને એકો ઊકરો ગણતા

હતા. ઘડીમાં ઘણો અભેઆસી તો ઘડીમાં બોયડ જોવો અને ઘડીમાં રમતીઆલ દીસતો હતો. પણ તે ઘણો મે હેનતુ અને ખડતલ હતો. તે વખતથી તે ઘણો જિસ ભર મો હતો. તે સવત તરપણું ઘણું ચાહતો હતો અને સા થીઆધી વેગલો તથા એકસો ફરતો હતો.

પારીસ નવા પછે ગામખેટા ધારાના અભેઆશમાં પડ્યો, નલદીથી બારીસટર થયો અને મોશીઠ ફરેમીઠ, પારીસનો નામીચિ રાજઅધીકારી જેણે છેલાં પરજસતાક રાજ ને સથાપવામાં મોટો ભાગ લીધો છે, તેના સેકરેટરી તરીકે ગામખેટાએ રાજ વીદીઆની તાલીમમાં ઉછરવાનું શરૂ કીધું. પોતાના મુરબી ફરેમીઠનો તેણે એટલો પેઆર મેળવ્યો કે ફરેમીઠ તેને દીકરો ગણવા લાગો તથા તે કેહેતો હતો કે એ દીકરો આગળ ચાલતાં ઘણો દીપો નીકલશે. પણ તે વખતે ફરેમીઠનેબી એઆલ નહી હશે કે ૧૮૭૦ ની જે મોટી ઉધલ પાયલના ફરેમીઠને બાહર નીકલવું પડ્યો, તેજ ઉધલ પાયલમાં તેના આ દીકરાએ પણ નામદારી મેળવવાની સર નત હતી. ફરેમીઠના સેકરેટરીના હોધા પછે ગામખેટા ને ફરેંચ પારલામેંટમાં જગા મળી, જ્યાં તેની ઘ લીખરી વલાણ શેનશાહના રાજની સામે અને પરજ ને સવત તરપણું તથા બીજા હકો વ્યપાવાની તરફેણમાં તેણે રેખાડી હતી. તે ઘણું જિસથી અને શખતાધથી મેલતો હતો. પોતાને અહીની લંચ હોવા છતાં તેનો જીવ દ આપાન શોકોના દીલ અહીની લેનારો હતો અને લા

ગામવેદા પરમ્પત્તાક રાજ ગ્રંથાવેદ.

શણે કરવામાં તે એટલો ન્યામદરાશ હતો તથા તેની વ્યવસ્થા અસરકારક હતી કે પોતાની બેલીથી પોતાની છાતી નું જીવ તે સાંભળનારાઓની છાતીમાં ઉતારતો હતો.

તોપણ ૧૮૭૦ ના શાલ શુધી ગામખેડા જન્મે જન્મી તેા થયો નહી હતો. એ વરદાની લડાઈએ તેને વ્યાગ લ પડવાની તક આપી. શાનશાહ નેપોલીઅન નરમ નોને તામે પતાવારન પારીસ ખાતે થયેલી મોટી ઉધલ પાથવમાં તેના રાજને ઉંધું વધી પરજનસતક રાજ સથા પવામાં ને જાહેર માણેા સંમેલ થયાં તેઓમાં ગામખેડા મુખ્ય હતો અને પારીસના 'મહાલકી વીલ' અથવા ટાઉનહાલમાં પરજનસતક રાજ સથાપવાનો પેટેા પોકાર એ હીમતવાન નરના મેહોઆથી ની કલ્યા હતા. પડોશના સફા ઉપર ને ચીતર આપયું છે તે ગામખેડાની છાંદનીના એ સઘી અગતના ખનાવ નું ચીતર છે. એમા ગામખેડા કરેમ ટાઉનહાલની મોટી સીલીડી ઉપર ઉભો રહી, નીચે ભેગો મહેલો ખલકત આ ગલ પારીસના પરજનસતક રાજ સથાપેલું જાહેર કરેછે. અને એ પોકાર ઉપર ખુશી થઈ લોકો દુરખ ખતા વેછે. એ મધિ વચોવમમા ઉમેા આદમી ગામખેડા છે. તેને બોલવાની છટ મુકવા સાડ વ્યાસપાસના રાજ અધીકારીએ અને બીજાઓ ખાન સાથ દુર ઉભા રહી તેને ફરતી નગા કરી આપીછે. તેને ફરતા પેટેવાના ઠાંભાએ ઉપર પરજનસતક રાજની સંક્રમતાના હુદોશી તારેલ છે.

આ નવી સરકાર સથાપવાને પેટેએ દાહડે ગામખેડાને માહેલાં પરંતોને લગતા પરધાન તરીકે મુંટી કાઢવામાં આવેલો; તે વખતથી તે નરમન, લોકો ફરાનસ છોડીને ગયા તાંહાંમુખી ગામખેડાએ જાહેર, રાજ અને કાલજીયો પોતાના હોશી બજાવામાં ફરી કચુર રાખી નહી હતી. તેની નજાતોની સઘી સંરસ સામેતી એ છે કે પારીસ ઉપર નરમન લોકોએ મેરો કાલવા પછે ૧૭ દાહડે દુરસ ચેહેરમાં એ સંતી રાજમંડળી ખાતે પારીસની સરકારના અધીકારી તરીકે બીરાજવા ખાટે ગામખેડાને મુંટી કાઢેા અને તેને પારીસથી દુરસ વાવેા લુકમ થયો. - તે વખતે પારીસથી આ હાર નવાનું કામ સેહેલ નહી હતું. ફરામનો નમજુત થેરો નાખી પડેલા હતા, અને તેમની વચેો પસાર થયું એતા અશકીપન હતું. તારે ગામખેડાએ એક બીજ હીક ખત કીધી. તે બહુનમાં બેસીને પારીસથી ઉડી ગયો. કશમનેાની વચાથી નહી નવાયું, તો તેમનાં મંથાં ઉપરથી તે પસાર થઈ ગયો. તેમના વચે ચેારી છુપીની હુકમે નહી, પણ દેખીતી રીતે, તેઓ જાહેર તે, તેઓ જોય તેમ અને તોપણ તેઓનું કયું ચાલી નહી શકે એવી રીતે ગામખેડા પારીસ છોડી ગયો !

તાં ૭ મી અક્ટોબર ૧૮૭૦ ને દીને પારીસથી એ મોઝા બહુના ઉડ્યાં. તેઓમા એક મધે ગામખેડા પોતાના સેક્રેટરીએ સાથ મેહો, અને બીજા બહુનમાં એ એરેક્ટને ફરાનસના માહેલા ભાગેમાં હુધીઆરાં પુરાં પાડવાના આડતીઆ તરીકે મર્યા. ગામખેડાને હવાઈ મુ સાફરીનો અનુભવ કાંઈ નહી હતો. ગામખેડા પેહેલાં નરા બીથો ખરો. તેનો ચેહેરો નરા ફાંકો મારી મેા અને કાંઈ આંખે ચીતરી આવી હોય તેમ તે બહુનની જ

હીને વલથી રહેયો. બહુનની હેડલની તેની બેસવાની ટોપલીમાં તેને પડી જતો અમાવા સાડ વધારે દેરડાં ના ખવામા આવ્યાં. પણ નરાવારમા તેને પુરતી હીમત તથા હેારીવારી આવી ગઈ. બહુનને ઉપર મહડાવા ર ગામખેડાએ કરેમ વાવેડા પોતાના હાથમા ઉડાડેા અને તુરત નીચેના લોકોઆથી ખુશાલી તથા સલામતી નો પોકાર નીકલેો. ઉપર મહડવા પછે ચેહેર બાહાર પડેલા નરમનેાની છાવતીને માંયે બહુન આવયું તારે તે તેમનીન વચે ઉતરવા માંડયું. આ દેખાવથી ચેહેરની મરદથી જિનારાએા થણા યભરાપા, પણ સારા ભાગે મેહોડવામાં તે પાણું મદવા લાગું અને નરમનેને મા મેથી વહો ગયું.

હરેલ નામના ગામ આગલ ગામખેડાનું બહુન પાણુ નીચે ઉતરવા લાગું, હીઆં પરથીઅન લોકોની એક છાવણી પડેલી હતી. આ હવાઈ મુસાફરેએ ધાલરી, બીજાના વગેરે ભારો વસતુએ નાખી હઈ બહુનખાનો ભાર એછો કોમે, જીયો બહુન પાણું મહડયું. આ વખતે ફરામ નોની નજર પડવાથી તેઓએ બહુન તરફ ઉમે મેલીએ કે હી અને એક મેલીતો ગામખેડાના હાથને એવી રીતે લાગે ને પસાર થઈ કે એ દેર કરેમખાનના હાથને ધસારો થયો. કહેછે કે આ બહુનમાં ગામખેડાને ઉડી નવાની ખ બર નરમનેમાં શાનશાહ વીલીઅમ અને બીસમારકેર પેટેમીડી હતી, જેઓ તેને જિવા નીકલયા હતા. શાનશાહે બીસમારકને મુખડું કે આસમાનમા પેલું કાણું ધાણું દેખા પછે, તેમણે હરો ? બીસમારકે નવામ રીધે કે એમેતા ફરાનસના વજર આસમાનપર મથેછે; તેણે પારીસમાં રાજ મલા વયુંછે, પણ લાપર નરી ઉપર તે આપણી સામે લશકરો મલા વરો ! આ વાતની માર ગપાડો સમાવમાં આવેછે.

બીજે દાહડે બહુન એમીઅનસ ખાતે એક જાહડાપર ઉતરયું અને ફાટી ગયું. તાંહાંથી ગાડી કરી ગામખેડા તરીજે દાહડે દુરસ નઈ પુગો. તાંહાં જતાંનેવાર તેણે પારીસની ઉચટ આપતારી ખબરો જાહેર કરનારો એક ટહેરો કાહડયો. તે ટહેરામાં પરજનસતક રાજને ટેકો આપવા ખાટે લોકોને થળી જિસલરી ઉચકેરછી કરી. દુરશાની પાર લાગેટમાં આ પરધાંને ખાન આપવા સાડ લોકોનું એક મોટું ટોણું બાહાર ગડખડ કરી ગામખેડાને બોલાવા લાગું. તેઓના નોતરાંને ખાન આપી ગામખેડાએ અગાસી ઉપર થી તેમને ઉપકાર ખાતનાં સાક કહયું કે 'હાલના વખત એ રીતે અપસ અપસમાં ખાન આપવા પાછમ જુનર વાંતો નથી; હમણાંતે આપણે કાંમે લાગણું જીંધ્યે અ ને એક પણ ઘડી ફેકટ મેહોલાવી નહી જીંધ્યે.' એટલું કહી ગામખેડા તરત અંદર જતો રહેયો. આ વખતે ગામખેડાની સતામા થણા વધારો થયો હતો. તે ખાતર મા હુકમ પરંતોના પરધાન નહી હતો, પણ લડાઈ ખાતાની વજીરીથી તેના હાથમાં હતો, અને પારીસની તરફના તથા સરકારની તરફના એવથી તરીકે રાજ મંડળીમા તેને એ નેવટ આપવા હતા. એ રીતે રાજ મંડળીમાં તે વડો થયો હતો અને તેનો શખુત ધારાના સરખો ગણાય એવો વખત આવેો હતો, પણ તેણે પોતાની એ સતાને નરાખી આડે મારે એમા રીધી નહી હતી.

જીવન હોડીવાળો.

આકાશ હવેશ યુગ્મ પોતાના આયમન તરફના દરીયાઈ ખીણમાં તહે ઉઠેલ ધવાની તપાસીને હોતે તે વખતે તે એક નદી કીનારે એક પુલપર કોઈ સુંદર નાનનીત મો તાની ભરજીવાનીથી ભરપુર, ટુટેલાં અને જીવી જીવી તરફના કદમથી આવતો હતો. પછી ચાલતાં ચાલતાં વચે જાણે તે ખીહતી હાથ તેમ આવતી પડતું હતું. પુલની અધ વચમાં આવીને તે અટકી, અને પેલી નદીના સ્થીર અને બહુ પાંછી તરફ નીચે જોવા લાગી. પછી પોતાની આંખ ઢાંચી ઘણી નાશીપાવશીથી બોલી—

“બરજી ! મારા વાહાવા બરજી, છેલી શલામ ” આ ટુલું બોલીને પેલી નદીના લુખા અને ડાચ વકાશેણા મો જાના નેકાવાને તપાસી યઈ.

જેવી તે અંદર પડવા જાપછે કે એક માણસ પછવા ટુપી ધરી આવ્યું, અને પેલી છોકરીને મનજીત પોતાની આજીવા પકડી લીધી; અને તેને પાછી ખેંચી લઈને પુલપર કે “મો જીવાન અમળા, તે શરવ સકતીવાન શાહેમે જે છાંદગી તને બખશી તેનો નાશ કરવા તું કાંપ તપાસ યઈ ? હરજી અંધ કરતી ના. જો તું કંપી હાપતો પેલાં સાંભે ના એઆદખાનામા જા, અને શુકલપર પડી તારી દલગી રી તે કીરતારને જાહેર કર કે તેથી તેમા તું કંતે પાંમે, અને તારા બનાવનારને ઉપકાર માન કે આજ રોજ તારી છાંદગી બરજી નતી બચી.”

પેલી છોકરી હકીલી યઈ; હજી પેલા શખસના હાથમાંથી છુટવાની કોશિશ કરવા લાગી, અને કહયું કે “મને જ વાદે ! મને મરવું જ નહીં.” ખીજ પલમાં તે આંખ તેમ ડોળવા લાગી, અને મેસુષ હાલતમાં જીની દેસત યઈ પડી. તેના બચાવનારે તેની માથું ઉંચક્યું અને તેને પુલી હવા આપવાના ઈરાદાથી તેણીએ જ આરામાંની જીરમો નાખેલા હોતે તે ઉચકેલો; તેનો મોહરો જ હજી મુખી છુપો હતો તે—વાહા !—આવી હાલતમાં પણ પેલા શખસને જે બોદાની આકર્ષીત કરવા લાગે, કે તે કીરતારે કે નીપાંમાં આવાં પરીની મીઠાલાવા માણસ પછે પણ કદ કીધેલાં છે. આસતે આસતે તે શુધીમાં આવી, અને તે કોણ હતી, કયાં રહેછે, અને શું કંપછે તે પેલા બેગાંના મરદને કહેવા લાગી અને તે કુદમાં કહીએ તો એટલું જ હતું—કે “એક લેખી બાપ, ગરીબ દીલદાર અને અરશપરશને પછી કંપી પધાર.”

મેહરંગીન તેનું નામ હતું; તેણે પોતાના બાપ, જે તે ચેહેરને એક ઉમરાવ હતા—તેને ગમે એટલા દાલાવાલા કીધા, પણ કોષ્ટ. તે છોકરી ઉપર બહુપેલા જીવાન પણ ગરીબ બરજી નામના એક હોડીવાળા પર મોહી પડી હતી. આખરે આ સંજો તેણીના બાપે પોતાના દરજીને લુલી જાણે તેણીને માર મારશે જ્યો મેહરંગીન પણ પોતાની દરજીને લુલી જઈ, ઘરમાંથી એક નંગલીની માફક નાહારી આવી, આપણે હમનાં જેલ તેમ, શબ્દથી મોઢામાં મોઢું પાપ જે આપણત, તે કરતાં હમનાજ તે પકડાઈ.

જે શખસે હમના આ કીમતી જીવ બચાવશે તે પાલીને તેણીને ઘેર લઈ ગયા અને તેણીના બાપને હવાલે

કીધી, અને પોતે પણ એક પુનામાં જઈ બેઠા. એહાક વખતે પોતાના નામને ખવાશ બતાવી પેલી છોકરીને ઘણાં શખત બેલ વાપરવા લાગે, અને તેણીને તેના મારદામાં નતી રહેવા કુશાવયું. જે બચાવનાર શખસ પેલાં પુનામાં બેઠો હતો તેની ઉપર તે શક ભરેલી રીતે જેલ અકરમાન તેની સાથ વાત કરવા લાગે.

જેવી મેહરંગીન ઉઠી કે પેલા જીવાન હોડીવાળો—જેના યુગ્મચરત મેહરમપર માણસાઈ ચમકતી હતી, અને તેનો બાંધો ખરેખર તેના નામને જીવ આપતો હતો; આંજે તે તેવોજ કદાવર, સોવાંમણો, હીમતવાન અને બાહાદુર માલમ પડતો હતો—તે બારણા આગળ એક પુનમના ચાંદની માફક આવીને ઉભો; અને કોઈનીથી દરકાર વગર તેની પધારી મેહરંગીન સાથે વાત કરવા લાગે, વાતમાંથીજ કંઈજ નહીં, ફક્ત “મારા જગર, માઈ તંત, માઈ યત !”

આ શાંભલી નેહાક પ્રકાર મારી ઉઠેલ કે “નાપાક, અહાંથી બાહાર જા, નીકલ મારા ઘરમાંથી, હુછા !”

પેલા જીવાન જરા ખીશોભી નહી, પણ ઉલટો જી શ ખીજબધો બેલશે “તમે બોલી રહ્યા ? સાંનેસાઈ આવા સખત શખુનો આચરવા ? મેહરંગીન જોવાક, શું તમેજો કોઈપર પધાર કીધોતોજ નહી ? શું તમે તમારી જીવાંનીના દાહાડા તદન લુલી જા ? શું તમે જાણતા નથી કે બપારે શું દશ વરશોને અને મેહરંગીન પાંમ વરશાની હતી તપારેજીવ હોમા એકકને કેવાં પધારથી માહીએ છઈએ ? તપારે શું તમે મેહરંગીન હજીને એટલી છુટ નહી આપો કે તમારી નજીની દીવશ હમારા લખતના આશીરવાદથી ભંરપુર કરીએ, નહીતો શું પછી તમારે રસ તો હમારાં આંખનાં પાંછીથી સીપીએ ?”

નેહાક શુસાંધી બેલશે કે “મારી છોકરીને શાઈ મારાજાણ આગલ એવા ભીખારીઓનું રોણ નહીં નેહએ.”

“ભીખારીએ ?” આ શખદ પેલા જીવાન પાછો બેલશે; “તમે તમારો દરજીને તદન લુલી ગયા.”

પેલા જીવાને જવાબ દીધો, “જશ—નહી—નહી—મારાં બારણાં આગલથી એકદંબ જા.”

“પણ એક પલ મારી વાત શાંભલો,” પેલા જીવાને અચર કીધી.

“તે શોકછે. હું કુરીથી કહું છું કે તું મારી છોકરીને હાથ ફરી મેલવશે નહી, કેમકે તારી આલાદ ઘણી કંઠાલ છે.”

“ખચીત તમે પડશાવાલા છેવ,” પેલા જીવાને કહયું; “પણ કોણે જાણ્યું કે કોઈ દીવશ હું ખી તમારા જેવો યઈ જઈ ? શું તમારી રોલત હવેશ એમજ રહેશે કે ? પાદ રાખો, એક મનજીત બાજી, બાહાદુર જગર, પરમાણી ક છપ, એથી અને તે કરીમ કીરદગારની મદદથી ઘણું યઈ શકો.”

“એ બધા એક સેખચલીનાં જોવામાં,” જીવાને કહયું. બરજી બોલશે “જોવામાં નહી; મગર ખરી અકલતું

જોહેર છે. જીવી તેના દાખલા—બાદશાહ જમશેદનાં વખતમાં કાવા નામના શરદારે જે નામ મેલવયું તે શખસ

હુહાર હોતો, ફરેડન નમચેદની ઓલાદનો પણ ભરવાડોનાં ટોલાંમાંથી બાદશાહી તખ્તને બીરાનપો હોતો," વગેરે. આ શબ્દો વાત પેલાં પુત્રાનાં બેદરેક શખસ ઘણું ધ્યાન દઈ શાંભલતો હતો. તે ઉપર, અને બરજોનાં બાંધાર હાથ યુગ્મો બોલવો "હીક બોલવો, ભલા જીવાં, હી મનન ફેલેલ લાવેજે, અને મેહેનત છહીત લાવેજે. મેહર ગીન ખમીત તારી મોહારદાર થયો."

મેહર બોલવો "કદી નહીં".
પેલાં અણખજો મરદ મેહરકને કેલવા લાગે કે "એ હરખાંન શાહેબ, કદમ્મ એન જીવાંન મરદ છ હજાર દીનાર શુનાંનાં તમારા હાથમાં આપેતા તપુને એની શાદીની વચે કંઈ અડચણ છે ?"

"ગમે તે હોય, પણ હમણાં એ એક મીશકીન અને મુકલેશ બીખારી કરતાં નસા હીક છે, એ તમારે ખમીત પાદ રાખવું."

"છટ—છટ!" પેલાં અણખજો શખસ બોલવો, "આવતી કાલ થવા આગાઉ તપુને આ રકમ પોટામચે." એટલું કહી તેણે પોતાનાં ગળવાંમાંથી એક ચમર પતરનો કટકો અને એક ચલકતો ફતર કાઢાડ્યો, જેની મદદથી તે બલ આગલ નજ ધણીન બાહેરીથી એક માણસનો હાથ પેલાં ચમર પતરપર ચીતારેલો. કાગળ બોલું નહતું તે થી પેલાં હાડતો એક આંગણપર લીટી ચીતારી હતી તે માલમ પડતી હતી.

"અરે! આતો મારો હાથ છે," મેહર બોલવો, એકદમ.
"અને તમારી તવારીખની એની શાયેબ," પેલાં ચી તારાએ કહ્યું. તેણે તે ચીતાર બરજોને આપી એક ફરોખ જદ નાંખના ચમરપર મોકલાવ્યો, અને તેણે બરજોને એ ન પણ કહ્યું કે જ્યારે તેની કીમત પેલાં ચમરને તેને પુઝે તવારે છ હજાર દીનાર મળે."

મેહરકને આટલીખથી દોલત છતાં કુદરતની ખુબી પીછાંનવાનો આશરમ નહીં હોવાથી મનમાં વીચારવા લાગે કે "છ હજાર દીનારનો નહીં, પણ કદાચ છ હજાર પુરખોનાં આપાં મળેતો મરે. હું તો એની એક કોડીની નહીં આપું."

પેલાં ચીતારો ત્યાંથી યુગો યુગો ઉડી ગયો, હાડી વાળો આ ચીતારાની માલમચણ પર અન્યથ થવા લાગે. પછી તેણે મેહરગીન તરફ નમર કીધી—પણ તેણીએ પોતાની નરમને કાલી આંખોનાં પલકા રાખી તેને આશા આપી, અને તે પોતાને કાંમે ગયો.

પેલાં શખાવતે બાહાદુર ચીતારો ઉડી ગયો હતો, પણ પારોનાં મોરડા હાલમાં ફરતો હતો. અદમ અંદાજ થો તેને પેલી છોકરી તરફ નમર કરતાં માલમ પડ્યું કે તે એક ખુણમાં બેસી પોતે થું ધુનાલુ કરવા નતી હતી તે નો પસતાવો કરવાને તે આહુબની બંદગી કરતી હતી. અને યુગકે પેલાં તદન ચણખતનાં પુરૂશની આવ તરફ દીવાલક કરતો મેહો હતો, અને તેનો દુઃખેશનો ખવારા હવામાં ઉડી ગયો હોય એમ માલમ પડ્યું હતું.

એક કદાચ નીકલી નવા પછી કંઈ ખુશી બરેલાં અને ઉતાવળાં પગલાં સંભાળ્યાં—તે કાફલ નહીં પણ બરજો પોતાનાં હાથમાં એક મોટી કોષધી અને કમાનનો

રૂકો લઈ દાખલ થયો. પેલાં કોષધીમાં ઉપર કહેલી રકમ હતી, અને કાગળપર પેલાં ચીતારાનું શરનાપું હતું જેમાં તેને પેલાં ચમરને પોતાની મુશાકાતે બોલાવીયો હતો.

ચીતારો ખુશ થયો અને પેલી કોષધી ઝોટાક તરફ ફેંકી બોલીયો કે "લે આ ગંધી લે."

બરજો આ પોતાનાં ઉપકાર કરનાર તરફ ફેંકેલ, પણ ખુશીથી ધુનતો ઉગો રહ્યો. તેણે કહ્યું, "એક મેહરખાંની વધારે કર, અને તે એન કે તમે શાહેબ કોણ છેવ અને તમારું નામ શું ?"

"તેનું કારણ શું ?"
"તેનું કારણ શું એમ કહોછો તમે ?" હોડીવાલોએ કહ્યું "ઘણું મોટું કારણ, મેહરખાંન, અને તમારું નામ કેવો કે હું રોજી કયાંમત તુલીક તે નામને માન આપું" અને યાદ દેડ."

"મારું નામ મેહરખાંન છે."

"નામદાર મેહરખાંન." એટલું બોલી તે એક ખરા ઇરાંલીની માફક તેના પગપર પડી તેના કેટકો આભારી થયો તે કહી બતાવ્યું.

પેલાં ચીતારાએ તેનો હાથ ધરી પાછો ઉઠાડ્યો, અને બોલવો કે "હવે મારી વારી આવી—મેહરખાંની કરી તું અને રજ આપ કે આ તારી મેહરગીનનો મુશારક ચી તાર હું એક કતપતાર ચીતારી લેઉં."

પેલી છોકરી આગલ આવી. તે કંઈ બોલી નહીં, પણ પેલાં ચીતારાનાં હાથપર એક યુગો લીધી. યુગો લેતાં એક આંશુનું દીપ્ત ચીતારાનાં હાથપર પડ્યું, જેથી મેહરખાંન ચીતારાને જે લાગી આવીયું તે છુપાવાને જેવો તેણે હાથ ખેંચ્યો તેવો કરી ગયો.

વાંચનાર, તેણે ચીતાર ખેંચ્યો તે પેલાં ચીતારાને કે દલો ઉપરથી થયો હશે તે પેલાં ફકત હાથ અને વીંટીના ચીતારપરથી માલમ પડ્યો.

વીરા વરશ નતાં રહેલાં અને પેલાં એકવાર મરીખ હોડીવાલો હતો તે હમના મેહરગીનનો શુખી ભરધાર અ ને ઇરાંલીઓનો એક શરદાર ઘડ પડ્યો, તોપણ તે પોતાની મરીખ હાલત ભુલી નહીં ગયો. (ઈગરેસ ઉપરથી.)

નોચેરવાંન.

પરચુટણ બાબતો.

માજાઓની એક ખુબી—પખશીના માજાઓ વીરો ઘણીકે અજમેખ જેવી રીતે થયલી છે. નંગલી માજા શની મીશાલે તેઓ પોતાની નનદીકની ચીનના માજા ન નાવેજે. માજાની ખાનારાં પખશી માજાની ખાતો માજો વ થેલા કોશના માજા બનાવેજે; ખેતરના પખશી જાહાડના યુલીઓ અને શાખાના બનાવેજે અને દોરના મારા ઉપર ચરનારાં પખશી મેંદાંનાં ઉન તથા બકરાંનાં ચૂઆંથી માજા બનાવેજે. ઘરના પરીકાપલાં પખશીઓ બલારીંગ પેપર, કારડના ટુકડાઓ વગેરે કાગળના માજા બનાવેજે; તથા સોડાવાટરની બાટલીના તારના પણ માજા બનાવેલાં જોવા આ આવવાય છે.

વીંદીઆની સેવામાં આપ બોગ—સને ૧૮૪૯ માં રાષ્ટ્રકામ ખાતે આવસટન નામના એક જરમન વીંદ વાને પોતાના શરીર ઉપર અખતરો કીધા. હાઈડ્રોજન શરીરને ઇજા કીધા વગર કાંઈપ્રકારી દમના લેવાપછે તે જોવા સાડું તેણે એ હવા નેટલી પીવાય તેટલી પીધી; પણ તેથી તેના વધદની સઘલી આવત ત્યાં થોડા કલાકમા તે મરણ પામયો. પરોક્ષર ખરાડ હાઈડ્રોજન હવાને હવાઈ ધાતુ કેહેછે. ફનીઆમાં સઘલી હલકી વસ્તુ એ હવાછે.

ગરમ કાંચે લાગેછે?—ગરમ પાણીમા હાથ ધોરયા થી પાણી હાથને ગરમ લાગેછે, પણ તે કાંચે ગરમ લાગેછે? વાંચનારી બાનુઓને આ સવાલ ઘણા રમુજ લાગશે. તે આ પુછશે કે ગરમ કાંચે લાગેછે, તેથી પુછવાનું હોય કે? વળી પાણી ગરમ છે તેથી ગરમ લાગેછે. પણ ફરીથી પુછીયું કે પાણી ગરમછે તેથી ગરમ લાગવું નેહમ્મે કે? ને લાગવું નેહમ્મેતો આપણા હાથમાં કાંઈ ફેરફાર થયો નેહમ્મે કે નથી હાથ ગરમ થઈ આવેછે. તે ફેરફાર શું છે? થોડીન વાંચનારી બાનુઓ જાણતી હશે કે આ સવાલ નો જવાબ ઘણો સહેલછે. એક ગરમ વસ્તુની ગરમીને કંઈ હાથ લાગાથી તે વસ્તુમાની થોડી ગરમી ખાલી થઈ આપણા હાથમા આવેછે, નથી આપણા હાથની ગરમી વધેછે, પણ તે વસ્તુની ગરમી આછી થાયછે.

લોકાં વીરો ઈશરેછ કેહેવતો—

“લોકું—સુધારા નામના રાખશશનાં હાડકાં.”

“લોકું—ઉદયોગને હાલતા વખતનો કુશમન, પણ આવતા વખતનો દોસન.”

“લોકું—એક મોટો સુધારાવાલો ને ફનીઆની સપાટી ઉપર સુધારો કરવા સાડું ફનીઆનાં ભીતરમાથી આવેછે.”

“લોકું—માણસ જાતનો સઘલી મોટો ભલું કરનાર અને નાશ કરનાર.”

ખરો આપએખતીઆર—માંસીડોનના રાજ આ નદી બેનસનેા ભાઈ જડન ખીસીઆસ તે ખરો આપએ ખતીઆર હતો. એક સુકદમા મધે તેનેા ભાઈ પાદરાહ મોતે પરતીવાદી હતો મારે તેણે પોતાના નેઆએધીસ બી રાદને આરન કીધી કે તે સુકદમા તેણે ખાનગી “ચેખર ૨” મા શાંભલેા. પણ ખીસીઆસ જવાબ દીધા કે “ન હી ભાઈ, હું એ ટંડો બોલી કચેરીમાં સાંભલશ, કેમકે મારે ધનસાક કરવો નેહમ્મે.”

ફરફેર નરીહુતો—હૈ! માનવી ફનયાથી ફરી પકડને, ને ફનયાની સુધીઅત તથા બલાઓને રોહલ તથા આશાન કરી જાણને, મોતને પચાડું કરી રાખને, નેકોને હાંસલ કરને તથા બદીથી ફર રહેને. સુદાતાવાની બંદગી કરવામા શયતી તથા કાહેલી ના કરતો અને તેહની યાદમા શદાન રહેને, કાંચેને ને સુદાતાવાને વીસરે નહી તેણે સુદાતાવા પણ વીસરતો નથી. પોતાની એમને હુન્નિશાં મોતો રહેને, વાત કરતી વેલાએ થુલક આવેને ને બોલતો, હેમક તથા નાદાન લોકોની વાતપર મગર ના થાતો, પોતાના દલને ફનીયાની મોહાઅતમા ચેરફતાર નો કરતો, પોતાના દલને ફની

અત આવેને, પાને સજીરી તથા શાંતોશ રાખને. બ લોકોની રાજ ઉપર તું ઉમેદ નો રાખતો, બેહુકું બોલ ઉપર તું તારી જુમાન નો બોલતો, નેહવારે તું સુપ બેશે તેહવારે વીધાર સામે બેશને, અને નેહવારે શા બેલે તેહવારે દાનાઈથી બોલને, કાંચેને સુપકીદી રેહવ હરબેન કોઈ પશતાએઆ નથી, પણ બોલેઆથી ઘણા લે પરીમાન થએઆછે.

- A. J.

રમુજે કુરસત.

૧. જિમાં પાંચ અને આમાં પાંચ ખાંત ૧ થી ૨૫) ક્ષતી આંક એવી રીતે થયો કે જેનો સરવાલો ગમેતેમ લંબ તો ૬૫) આવે.

૨. સવાલો.

૧—હુલડા વખતમાં પારસી શંદાણીઓનો કીઓ અ ન પારસી ધરોમાથી પારસી મોહલાઓમાં ગાં હતા?

૨—હુલડાએ કંઈ સોને માટે ઘુગ નારતા કરયા હ?

૩—હુલડાએ અને અવાહેરના કારીગરો વચ્ચે કો તણવત છે?

ફેરફેરનું હાલરકું :

ગરબી—ગોરીની.

(“ફેરફેર” નો નાટક જાણી.)

(“વાંચકની વાગી ને હું” જાણી.) એ રાહ.

જીભડકી જાગી છગરે રાગી, ગાઈને ગીતો બાવના ભાલી માગી,—જીભડકી જાગી ને ફૂલછંદી ખીસતી ફૂલોને મોલે, ને બાળ મોટો મોટો યુવકોને મોલે, તેની રે માગી વધાઈ મોહિતો જાણે,—જીભડકી જાગી આરામ સુ નું આમે અમન રેને, ખાસેજ આમે થોડી ગાયનગી મોલે, સાહી એ વાંછી મીઠી મધુર વચસે,—જીભડકી જાગી ખલક ને ફલક ને સુલકનો માલિક, થોડાખંધ લોકોનો ખાવર ને ખાલિક, દઈ એ કુવા થયાને તનેરે નેક લોક,—જીભડકી જાગી ભાએજ ને ભંદારની ભરપૂર ભરતી, બલાઈનું ભયીમ વચે છાંઈને ફરતી, આશાન ધૂળને થયાની આરતી કરતી,—જીભડકી જાગી પુરાણીને પુરુષખતીમા છવને સતા, આસમની પરવરીમા રહેને શીદ, વખાણુ ઈંદી ધૂનપર ગાનીની કે ગદા,—જીભડકી જાગી

સુંબઈ, ફરતર આશયશા પડેમમાં બેહોંમજ ફેરફેરનું કંપનીએ છાંઈ તથા પરગટ કીધું. કોઠ કોટ—બેહરામ હારમજી સીંઠ, નાં ૧૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીબોધ

પુસ્તક ૧૮ મું.

જુન ૧૯૭૪

આંક ૬૭૦

ફ રં ગી જ,

અથવા

વાંધામાં પહેલાં વાહેસો.

શ્રીબોધને માટે તદ્દન નવીન વારતા.

લખનાર—“મીનોચેહર ખોરશીદ.”

બાળ ૧૪.

“ફેરવી રૂપ દયાધિ ફર્યાદી, અરે નર અંતર કોઈ ફરે,
છાનિ રહે નહિં રોકે હરિય; અરે ખરિ વાત કહી પણ ખુલે;
બિાનવિષે ભરમાવિ બધે પણ, બિાનપણે ફરિયા નહિં બુલે;
કાગળ હાંડલી કોઈ ફરે કદિ, એકત્વવાર અરે પણ ખુલે.”

૧૬૫૮૨૫૫ ગણપાબાઈ.

“જેમ ઉંદર-દાર-પીપા, મરતાને ધઈ ડોલે,
મગરૂંમાં અંગ મરેડે, જમતમ સુખથી બેલે,
મનમાં જાણે મુજ મરજો, રચિઓ નહિં કોઈ રાગી,
ખાંદે તાકી રહી બિલાડી, લેતાં વાર ન લાગી.”—પ્રલોનાં.

ફરામરોજ ખાંદગીધી સાન્ને યથા નહીં એવામાં કોહાં
નતો રહેશે?

ગુલનારે તેને જે કાગળ લાવી આપયું હતું તે વાંચ
તાંજ તેની અકલ ગઈ હતી; અને અકલની ગેરહાજરી સા
થે સોદાગર નરીમાનના મકાનમાંથીથી બીજ સહુવારે તે
મેરહુલનાર ખાલુમ પડ્યો! તે છુલ બાપની મરિતાનું શું પુછ
કું? જામસેમ અને નરીમાન અપવાં મેહુરોન અને ગુલ
નારખી કાંઈ ઓછાં દેલગીર નહીં હતાં: પણ એ સરવેમાં
વધારે કુખી એકલ જંજુ હતું.

આંગુ પાડયાથીલ દેલગીરી અને કુખીની નીશાન જ
છાતી નથી. આંગુથી ખરૂં જોતાં નજલાઈની નીશાની
જાણાયછે; પણ હાઈએ પહેલું કુખ આંગુમાંનું હોતું નથી.
બીમારો જ મોઢો મીલાદ ” વલી પાછો કુખમાં આવી પડ્યો.
પોતાના મેઘાંની બપલંરેલી હાલત વીંચેની સોપેહસાલાર ચેહ
રગીરથી ખબર મેલવતાં જેટલો કંગાલ તેનો હાલ બની ગ
યો હતો તે કરતાં વધારે નાચાર તે આ વખતે હતો. તે
ના બેઠા પછે હવે તે પોતે મોઢો પડ્યો; પણ તે મોંઘી કાંઈ

ખરી મોંઘી હતી નહીં. જામાસપના હાથમાં તેની નાડ
આવતીજ ન હતી, અને નાડ જેવાનું મીલાદમાં હવુંજ
નહીં. તે મોઢો હતો પણ એક તદ્દરસત માણસ જેવો
આત્મા હતો. તેની મોંઘી દીકરાની દેલગીરી હતી, જે દે
લગીરીએ આપતદેહ તેને એવેવેતો પછાડ્યો કે ઘણા દીવસ
સુધી નરીમાનનો તે મેલખાન ધઈ પડ્યો.

એટલું છતાં પણ મીલાદ કરતાં એક જવડો વધારે કુ
ખી હતો. વાંચનારી ચાલાક ખાનુમો વ્રત પાંખો ગઈ
હશે કે તે જવડો તે જવાન અને ખુબસુરત સોદાગરજદી બા
નુ ગુલનાર હતી ફરામરોજ સાથે હજીતો વાત કરવાને
તેણીને ઘણા વખત યથો ન હતો, હજીતો તેની બલતી જ
બાનથી વધારે શબ્દો તેણીએ સાંભળયા નહીં હતા, હજીતો
ફરામરોજનું દેલ કોણ નાનનીન ઉપર હતું તે જાણવાની
તેણી તક શોધતી હતી; એવામાં એકાએક રતોવાઈ તે જવા
ન નીકલી ગયો, એ વાત ગુલનાર જેવી નાદાન છોડીને
મન સાથ નહીં અને એવી, અને ને બનેનો નહીં સમજ
ય એવી, અને ને સમજાય તો નહીં ખમાય એવી હતી.

તોપણ ફરામરોજ કોહાં ગયો હશે તે વીરોના સદેહ
ગુરતજ ભાગો ગયો. બીજે દીને નરીમાનની ખોરત ખાનુ
મેહુરીને ફરામરોજના બીછાણ ઉપરથી એક કાગળ મલ્યુ,
જેમાં આ શબ્દો ઉતાવલમાં લખેલા હતા; “તલાવની પા
લે ને શીયાને તું પુજોછે તે શોસા કરનારાએને ને તું
ઓલખવા માંહતો હોયતો આજ રાતે તારે ચેતાબીથી ચેહરે
“કુખીએ” ની રાહ પકડયો; કારણ કે તારે ખાતરીથી જ
હવું કે અમારેથી તું પુરતો શોસા હજી પાંચયો નથી.”

આ ભયંકાર શબ્દોથી ઓલાસો યથો કે ફરામરોજ
પોતાના કુશમનોની પુઠે ગયો હતો.

બીજે દીને સહુવારે ખાલુમ પડયું કે સુંદર ગુલનાર
વીંચે નરીમાનના મકાનમાં શોધાશેય થતી હતી!

“એનટીઓક” અથવા “અનટાકીયેહ” ચેહરમાં
પોતાના લશકરી પગ ચુકતાંજ પાદશાહ નોચેરવાંત તે ચે
હરની સુંદર બાંધણી જોઈને એટલા તો છક ધઈ ગયો હ
તો કે પાછો ઈશાન આવતાંજ તેવીજ ટપની તેવીજ બાંધ
ણીનું તેણે એકે તેણું ચેહરે બંધાયું, તે એવી રીતથી કે
જેટલા અને જેવો ઓહુલા એનટીઓકમાં હતા તેવા અ
ને તેટલાજ ઓહુલાનાં તેવાં અને તેટલાંજ ઉચાં ઘરો, બા

ગો, મીનારા, રસતા, મેદાન ઇત્યાદી ઇત્યાદી આ નવા શેહરમાં નોશરવાને બનાવયાં. જે ઘરની આગલ એક છાં પાદાર આ હુવું તેવું આડ પોતાના શેહરના એક ઘરની આગલ ઉઘું કરીને, કુઠમાં, તેણે રૂમીએહ શેહરને એ વુંતો આજપણ શેહર બનાવી દીધું કે એ બંધે શેહરોમાં કસો ફરક હોય નહીં. કેહો કે જરે એનટીએકના રેહવાસીએને રૂમીએહમાં લાવયા તારે તેઓ જાણે તે એ નટીએકને હોય તેમ પોતપોતાના મોહલાઓ સુઠી કાઢીને પોતાનાં ઘરો ધુંદી તેમાં ભરાયા !!

અલબત્તે આલો દાખલો તવારીખમાં પેહલોજે. માણસની કારીગરીની હદ નથી. માણસ કુદરતની નકલ કરીને પોતા સેવાય બીજાં પરાણીએને ઠગી શકે. કુદરતની બનાવટ જેવી સુંદર દરાખોની બનાવટથી તે સ્થાને ઠગે, પણ માણસેન બનાવેલી એક બનાવટની તેવીજ હુ બહુ બીજી બનાવટમાં માણસેન ઠગવો એ લગાર કઠણ દીસે. તોપણ પાદશાહ નોશરવાને એનટીએકના રેહવાસીએને વગર જાણવે તીરદોશપણે ઠગયા, એ જેવોતેવો અજાણ્ય બી ઉપજતવારો ઠગાઈ નથી.

પણ તે વીરો આપણને યેહુન બોલવાનું છે.

એમાં એક વખણવાલો શેહર (રૂમીએહ) ને પાદરે મશરાતને વખતે એક ઝૂકડીમાં દોલો બલતો દેખાતો હતો. બે શખસો એકેકથી તદન ઉલટાન ચેહરા અને કદના એક સામે બેસા હતા. તેઓના ચેહરા ઉપર કસી ધાસ તો દેખાતી ન હતી પણ એક ચીતના બનવા થા ન બનવા વીરો આપણ જેવાં શકમંદ દેખાઈએ તેવો શક તેમના ચેહરા જાહેર પાડતો હતો.

તેમની નનદીક એક બે શીશા અને સુરેદ મટોડીડું એક વાસણ મુકેલાં હતાં. ઝૂકડીમાં જાણવા લાયક બીજો કાંઈ પણ તરેહનો સામાન હતો નહીં. ચેરાગ અમર અર અર બલતો હતો, તોપણ કોઈ વખતે એકાદ છટકેશો ઉડીને ઉઘે લાગતો હતો. તેઓઓ એક નરા નરા વારે ઝૂકડીની બાહર કોડું કાઢી જાણે કોઈની રાહ જોતો હોય તે મ આગલ નનર દોડાવતો હતો; તારે બીજે પોતાનું માં ધું નમાવીને જમીન ઉપર કાન પરતો હતો કે કોઈનેબી આવાન પકડે.

આ બંધે શખસો, આપણે આગલ વાંચી ગયા તેમ, કારનંબાયા અને તેમના સોહજતી ફીલકુસ યુનાની હતા.

“મને મોટો શક છે,” ફીલકુસ બોલયો; અને શરામ ના શીશો મોહડાં આગલ ધરીને એક મોટમાં તે ખાલી કરી નીચે મુકયો.

“શું શક છે ?” કારને પ્રશ્ન.

“હું નથી ધારતો કે તારો ઇરાની આપણી સામે આવે.”

“યુનાની, તું ઇરાની બચાએની હીમત અને મરદા નગી હજી નથી પીછાંજતો. જો તેના જખમ સાળ થયા હશે તો હું ધારું કે તે પા ઘડી પણ ઢીલ કરનાર નથી.”

“હશે,” ફીલકુસે કહ્યું; “પણ હું હજી તારી ખતલ બ જાણતો નથી કે આ ઇરાનીની પુક હજી નહીં છોડવા તું તને શું કારણ છે ? તં બીમારાને તારા હેકમથી મેં એક સખત કટકો લગાવ્યો તેનેતો ઘણી દીવસ ધયા નથી, તે

વામાં વલી આજે તેને રૂમીએહ શેહરને પાદરે બોલાવીને ‘શું કરવાનો તારો ઇરાદો છે ?’

“બેવકુફ,” કારન લગાર તોમો ઘડને બોલયો; “શું તું નથી જાણતો કે તારો ઠપકો હું ખરી શકનાર નથી ? જે છોડી તને આપવાનો મેં વચન આપયો છે તેથી હું ફરનાર નથી, અને તેજ કારણસર આ સોદાગર બચાને મેં આનંદુ ઇનન કીધું છે.”

“પણ તે શો રીતે ?” ફીલકુસે અજાણ્ય સાથે પ્રશ્ન.

“મારા દોસત એનરને તું જોલ્યો છે, તે સોદાગર શુ રમીનતો નેકરીમાં હતો, અને તેના ભાઈ મીલાદની બેટી તેને લાવી આપનાર હતો, પણ તેટલાંતો શાહજાદાએ અને ફરમાવણું કે મીલાદની બેટી તેની સાથ પલવાને બીહો મારે કોઈની રીતે તેણીને ફસાવી શાહજાદાને સોંપી. હવે એ કામ કેમ થાય ? મેં ઉપાય લગાવ્યો કે ફરામરોએને હુધ્યાં બોલાવી આપણ બંધે જણ તેના જાન લેવાની ત ઇલામીમાં તેની પાંસે એવી કબુલત લેઈએ કે જો તેની બેહુન ફરંગને શાહજાદા સાથ પરણાવવાને રાજ થાયતો તેનો જીવ બચે, અગર નહીતો તે આપણા સપાટામાંથી છટકવો મુશકેલ છે.”

“એતો ઠીકજો,” પેલો યુનાની ખાટું ચેહરે બોલયો; “પણ એમાં અને શું કાપદો ?”

“તારો ફાપરો એકે તને આ ફરામરોની માથુક મલશે.”

“તે કેમ બનશે ? મારે જાણવું જોઈએ કે મારી ખતલખમાં શું શું અડખણો નહીં શકશે.”

“તો સાંભલ,” કારને નવાજ આપયો, “ફરામરો જ કબુલ કરયા વગર રેહવાનો નથી, કારણ કે તેના જાન તેને ઘણો વાહલો છે. તેને પોતાની બેહુન ફરંગને શાહજાદાના હાથમાં આપયા વીના ચાલવાનું નથી. હવે જારે તે પાછો હું આવશે તારે આપણ તેની માથુક ફરંગી જાનેથી છોડી દેવાની ફરજ પાડશું. જો તેમ તે કરશે તો બેહુતર, અગર તેમ નહીં કરે તો આપણ તેના જાન લેઈશું, અને તેના બદન ઉપરથી જેબી નીશાનીઓ મને તે પા, મારી ખાતરી છે, તેને આજે ફરંગીની વીટી છે તે લેઈને તેણી પાસે જઈ ફરામરોને તેણીને તુરતજ બોલાવે એવું કહીને હું ખેંચી લાવશું.”

“વાહ, વાહ !” પેલો છકો ગયલો યુનાની પુકાર

યો. “વાહ, વાહ, શામાશ ! શામાશ !” પણ પછે મોડા વારમાં વલી ભવાં ચઢાવી શકમંદ ચેહરે તે બોલયો કે—

“પણ, પણ ફરંગીની તો આજ દેટલા દીવસ ધયા પાતી નથી, આજ નનદીક—”

“ચુપ ચુપ, નાદાન” કારને ધોકારથી કહ્યું. “મારો સઘલો જરખ જાણી લેવાની કોશિશ ના કર. તોપણ સાંભલ કે, સોદાગર નરીખાનના ઘેરમાં જે છોડી છે તેમ ફરંગીને.”

“આહ, એ કેમ બને ? તેતો નરીખાનની બેટી થાય, અને તેનું નામતો શુલનાર છે ?”

“હા, એતો તેણીનું બલેલું નામ છે.—પણ ચુપ થા; સાંભલ, કોઈનાં પગલાં—અરે મોડાનાં પગલાં સંભાળે !”

હુણતે ફીલકુસ ઝુકડીની બાહર ડોકું કરે તેની આ ગમત પાંચ યોડસવારો તે તરફ આવી લાગ્યા. — રાત તદ ન સીયાહ રંગની હતી. અને વલી તેમનાં મોઢાં તદન દોઢી દીધેલાં હતાં તેથી તેઓ કાણુછે તે બરાબર જાણવા તું ન હતું. તેઓ યોડા ઉપરથી ઉતરયા, અને તેમને બાહર પુછાજ રાખીને એક પછે એક તે ઝુકડીમાં પેઠા.

આ વખતે તે પાંચે યોડસવારોની પુઠે યોડકે દુધથી એક છદા રાખસ તબર પડ્યો. તે પેઠી ઝુકડીમાં તેઓ ની સાથેજ ભરાવાને બદલે તેની પછાડી આઢસતેહથી હુપયો થઈ ગયો. યોડોવાર તેણે આસપાસ જોયું પણ પછે એક દેકાણે પથર આક્રંક યુપ ઉભો રહ્યો.

ઝુકડીમાં દાખલ થતાંજ પેલા પાંચ શખસોમાંનો એક જવાન, કે જે સરવેની પેઠલાં ચાલતો હતો તેને જિંદને કારનખાવા, પગે પડીને બોલયો: “અએ નામવર શાહજાદા—”

પણ એવામાં તેને અટકાવીને તે જવાન શખસે કહ્યું—“યુપ, બેવકુકું, હાથમાં હું શાહજાદો નથી. હવે હું શાહજાદો નથી. જે બનુ તે પાદશાહ નહીતો તારા કરતાં પણ તીવ્રો! પણ આહુ! —” યુનાની ફીલકુસને જિંદને તે અજાણી સાથે પોકાર્યો, —“આહ, આ કોણ —”

“મેઘદળી માકુછે, નામદાર પાદશાહ; મગર એ એક મારો રફીક છે જેથી કરી પણ પાસતો રાખવાની નજર નથી.” કારને જવાબ આપયો, અને તેની ઈશારતથી તે યુનાની શાહજાદા નુશજાને નમ્યો.

હુણમાં કારને મેરાગને લગાર વધારે રોશન કીધો, અને એક કપડાંનો પરદો—જે અતાર લગતો ઝુકડીની ફેવાલ જેવો લાગતો હતો તે—ખસેડીને બે તાના બાજક જેથી કાઢાડયા, જે ઉપર પેલા પાંચે શખસો જિતેમ કારીને બેઠા. પણ યોડાવારમાં તે તેઓને બંધબેસતું ન લાગવાથી શાહજાદાના હાકમથી કારને એક ચરાઈ બીજાવી અને શાય તથા બીજો કોઈ સુકો મેલો તેમની આગલ સુકયો. યોડા વખતમાં તેઓ ઘરૂંથી જાણે તંડરસત પથા હોપ એમ જણ્યા.

“હવે તારે આપણી પાસે રસતો ફક્ત એકજ છે, મારા દોસતો.” શાહજાદે નુશજાદે દાઝને એક કટેરો મલો જાણીને બોલ્યો: “અને તે એક કે જેમ આસપાસના આ પછા પુછાડાંએને આપણે ઉચકેરયું છે તે ખીસાલે આખાં ઈરાનમાં મારી માદરનો ધરમ જે બીજા સઘલા ધરમો કરતાં બેહતર છે તે ફેલાવેલો અને તેમા મગદકના ધરમનો કે કલ મો નાખીને એક તવાન પંથ તરીકે તેને ઉભો કર્યો. તે તે સુખબનો ઝુકો ઉઠાવીને ચેરુરેશેહર ખબર ફેલાવવી. તેમ કરતાં અલબત્તે આપણને ઘણું ખમપુડું પડશે, માટે એક બલવા વગરતો આપણી આ ધારણા પાર પડી શકે એવું મને લાગતું નથી. આ એક ઉપાય આપણા હાથમાં નથીરહે, માટે મારા દોસતો, તમે એ લીધે શું વીચાર આપો છો? પેહલાં હું સોદાગર જેવને પુછું.”

“તારો વીચાર વાજબી છે,” જંગલર જેવ બોલ્યો, અને પોતાની આસપાસ જોયું. “પણ તે આગમન, ઈસાઈ ધરમ ઈરાનમાં ફેલાવતાં, મગદકના ધરમનો બે કઈ કઈ કલમો હું નાખવા ધારે છે પેહલાં જાણુ તે જિંદજિંદ છે.”

“અલબત્તે, જેવના સવાલ મને મલતોજ છે,” બાણુ વરસનો છુદો બામારા બોલી ઉઠ્યો. “તે જાણુ પછે આપણુ વીચાર કરીએ.”

“તે કલમો આ છે,” નુશજાદે કહ્યું—“૧ છું—કોઈથી એરાત, દોલત અને નોખત (વખત) થી જેથી કાપ દો હસીલ પાપ તે ઉપર દાવો કરવાને પાદશાહથી તે કમીર સુધી સારવે કાઢીને એકસરખો હક છે. ૨ જું—જે શખસ એ શરત તેઢે તે એરુદેમન અને, તેઢા માટે, આપણે કુશમન છે.”

આ સંખુનો જેવા નોરોવાન જેવા બોલવંદ અખતના પાદશાહના તાફરમાન બેઠાને મોઢેથી નીકલવા તેવાજ પેસો પારકો શખસ જે ઝુકડીની પછાડી હુપાઈ રહ્યો હતો તે એકદમ બોકયો અને પોતાની જગાએથી બાહરે આવી પેલા પાંચ સવારોના યોડા છુટા કરતા હતા તેમાંનો એક તીખા ઉપર સવાર થઈ તે દેકાણેથી નીકલી આવ્યો, જે વોગેની ખબર કોઈનેથી પડી નહી.

“એ એક જિલમાતની વાત છે,” નોશજાદે બોલ્યો, “કે એકની બારડી યુખસુરત અને સુંદર આકારની હોપ પણ તેણેના બરખાર કાલા રંગનો અને નડારા બેહરાનો હોપ; તેમજ એક પાદશાહી બેહરાના શખસની બાયડી બદલ સુરત અને કાલી હોપ. એ કારણ માટે આ કલમો આ પછા પંથમાં દાખલ કરીને આપણા પુત્રારોએને આપણુ એક જાતનું નહીં ધારણું સુખ કરી આપયું.”

“અને તેમજ વલી આખો એક અધીર નથી કે જેટલાએકો પર્ધાસ ટકા અને ઘરખારથી સુખી છે, અને બીજા એ બીચારા એક પછીને માટે ફાંફાં મારતા ફરે છે?” તે બોખાંતો એક બોલી ઉઠ્યો, અને પોતાની આસપાસ જોયું.

“અલબત્તે; અને તેમ આ કલમમાં બીજો ગુંછ છે, માટે તેનાથી રસતો થયો. પણ શું તારે તમે સઘળાઓ શાહજાદે આપણુ આ બંધે કલમો દાખલ કરીએ?”

“દરસત છે,—તો જોકે મારો જવાબ બાપડીને એ વાત પસંદ પડતાર નથી,” છુદા બામારો પોતાની ડાબી આંખ કડકાવીને કહ્યું.

“તારે તે આ કાગળ, અને લખ,” શાહજાદે કારન તરફ ફરીને બોલ્યો, “કે જે કલમોના વાંધો હોતો તે પતવો છે.”

“અને હવેથી અમારા સરદાર અને પાદશાહ તરફે અપને અને તું નામવરને યુડી કાઢાડયો, એ બીના જાહેર કર્યા વીના ચાલતું નથી,” જંગલર જેવ શરાખની પુત્રારીમાં પોતાથી જિંદજું જઝદો બોલી શકાય તેટલી ઉતાવળથી બોલ્યો.

“પાદશાહ નોરોવાન કદાચ તેના મોત તુલીકે ઈરાનના પાદશાહ હશે, પણ શાહજાદા નુશજાદા ઈરાનના અને ઈરાનના નવા ધરમનો હમેશા સુધી પાદશાહ રહેશે,” કારન ઘંઠીરાઈથી બોલ્યો, અને ફીલકુસને આંખ મારી.

“શું તારે ઈરાનમાં બે પાદશાહ છે?” તે યુનાનીએ તેને ધીરેથી પુછ્યું.

“આજ રાતેતો છે—પછેતો કોણ જાણે” કારને કહ્યું. “હવે તારે મારા દોસતો, એ રીતે આપણી બારડી ઘણી કે આપણી સઘળી તદખ્યારી આપણ કરી સુકયા છીએ; વાર ફક્ત અમલ કરવાનેજ છે; અને ને ખોદા મદદગા

રહે તો તામદાર, પેગમબર, ઈસ્તાનો દાહાડીની, ખદ્દથી આપણે ઈસ્તાનના આગેવાન ગણાઈને ખાન પાંખીશું," શાહ-જાદો બોલ્યો.

"પણ મને એક મોટો વીમાર આવેછે, " એક મલ તીથો બોલ્યો, " કે જારે આપણે બલવો કરીશું, અને નવો મજબુબ અંદરે પાડીશું તારે પાદશાહ નોશીરવાન ને આપણે પંચ કબુલ નહી કરીશો આપણે શું કરીશું ? "

" પાદશાહ ? પાદશાહ કોણ ? નોશીરવાન શું મકદુર પરાવેછ, જારે હું તેને કેહાણે રાજ મલાવનાર છું તારે ? નોશીરવાન હા નોશીરવાન જવા સેફદોની હા ના વીથો આ પછુને દરકાર નથી, જારે કે તમામ રદપત આપણી બોરડુ એછે ! નોશીરવાન ? નોશીરવાનની શું ધાસતોછે, અગર તે મજબુબ કબુલ ન કરેતો ? શું અને તે મારીનાંખ્યો ? ના. એવો જોલમ તેના જવા આપથી મારી ઉપર જનહાર થાય નહી ! શું અને દેશનીકાલ કરશે ? ના. તેનાં મનમાં એ વી શીખીએનાં જોવાયની નથી ! શું અને કેદ કરશે ? ના, ના. એટલું જી બોલતાં અને તે મારે વીથો બોલતાં તેની જવાન પુછીએ ! તે મારી ઉપરતો કરો જોલમ કરે નહી. પણ હું ? હું શું કરનાર છું ? અગર તે આપણો મજબુબ કબુલ કરશે નહીતો હું તેને કેદ કરશ, તેને દેશનીકાલ કરે શ, તેને કતલ કરશ ! એટલી હકુમત મારો તેની ઉપરછે, હું તમેને ખાતરી આપુછું, મારા દોસતો, કે જેકે મજબુબને મારા પાદશાહી આપે કતલ કરીશો, તોપણ તેજ મજબુબ કતા ધરમને ઉંચકી લેનારાએનાં, તેજ પાદશાહ ગોલામ ધઈ પડશે ! "

આ ધરમાણે વગર મેહરનો બેરેહમ અને મેકદર બે દો પોતાના હુતપાને જાહેર થયલા આદેલ પેદરને ગાલ દેઈ રહ્યો નહી એટલામાં આસરે દસ થોડસવારોની એક દુકડી તે મેદાનમાં ઝુંકડી આગલ આવી ઉભી. હજીતો આ બલવાખોરો તે દુકડી કોણનીછે તે વીથો જોવાસો જોલવે તે ની આગમન તેઓ પોતાના થોડા ઉપરથી ઉતરીને ઝુંકડી ના દરવાજા આગલ આવયા. તેઓમાં એક જવાન, કીકી મેહરાનો, મગર ખુબસુરત શખસ જે સંરેખમાં વડો નજી હતા તે બેથકદ આંદર દાખેલ ધઈ આ મુજબ બોલેદ આવાબથી બોલ્યો:—

" શાહજાદા નુશાબદ, અને તમે સરદારો, જહાનના પાદશાહ નોશીરવાન આદેલતા હોકમથી હું તમેને ફરમા ઉંછ કે તમારી તલવાર અને સવાધીન કરો. "

" આહ ! " શાહજાદા જવાબ પથો. " અને કો છુછે તું તમા શું મકદુર પરાવેછ કે અનેને હોકમ કરવા ની હીમત કરેછે ! "

" હું કોણુ છું અને મારી મકદુર શું છે, તે આ ની રજવ મગર મોટી સંતા ધરાવનાર અજોશયતી તમેને જણાવશે. " આગ બોલીને પેલા જવાને પોતાને આંગણેથી એક વીંટી કાઢાડીને શાહજાદાની હજીર ધરી; તે જોતાંજ નુશાબદ જોસો પુણી સરખો ધઈ ગયો.

" અને વાંક શું છે અમારો કે— "

" વાંક શું છે તે તમારો મેહરોન કહી આપેછે. શાહજાદા વીંલમ લાગવાને જોખમ મારે સર છે મારે જતાવ લ કરો. " અને પછે પોતાના સોહબતીએને ફરમાવયાથી

તેઓએ શાહજાદા તથા તમા બલવાખાર દારાતાના તલવાર લેઈ લીધી, અને કેવી હાલતમાં તેઓને લઈ ગયા.

ગરૂરી એક પલમાં ઈનસાનના ગુરા ભાંજી નાંખેછે.

બાબ ૧૫.

" પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમની ૨, મને લાગી કઠારી પ્રેમની. "—

ઉરુપુરની રાણી મીરાબાઈ.

" પ્રેમ થકી પેદા થયો, પ્રેમ ઉછર્યો નેહ,
પ્રેમ થકી જીવી મરે, પ્રેમી પ્રીતી તેહ;
પ્રેમ કુંડમાં કે ભિતે, કરતાં સુખિ દુખિ થાય,
તારતાં કમળી મારતાં, થકી તજિયે ભય. "—નર્મદાચંદ્ર.

અમારી વારતા વાંચનારી બાંનુએને વધારે સમજ પડે, એવી કરવાને મારે વારતા લખનારાએના તરીકાથી અમે મોને લગાર ઉલટું જવું પડેછે; તોપણ તેમ કરવું ફક્ત અમારી વારતાનું નામ ધરાવનારી બાનુ " કરગીચ " ની જ તવાલીએને મારેજછે, મારે અમે ઉપલા તરીકાથી ઉલટા જવામાં ભુલ કરતા હોઈએતો તે ભુલ સીધાંધ વાંચનારી બાંનુએને ખાતર નુકતેચીનેએ દરજીસર કરવી સજવારછે. છેલ્લા બાબમાં આપણે જોયું-કે બાવા કારન અને યુનાની શીલકુસ વાત કરતા હતા તારે પાંચ થોડસવારો તો હ આવાપ, તેમની પછે એક છઠો શખસ લગાર દુરથી આ લતો-આવીને જીકડીની પછાડી છુંપાયો અને પછે થોડેક વારે તાંદુધી નતો રહ્યો.

બીજું વલી આપણે એવું જોયું કે ઉપલા શખસના એક મજબુત થોડાવર બેસી નતો રેહવા લાઘ થોડેક વારે દસ થોડસવારોની એક દુકડી તાંદુ આવી બાઘી, અને તે એના સરદારે એક વીંટી દેખાડીને પાદશાહ નોશીરવાનને નામે તેના મેટા વઢેકની તલવાર લેઈ તેને કેદ કરીયો. વાંચનારી બાંનુએ પુછ્યો કે આ બંધે શખસો કોણ હતા ? અને જવાબ દેઈએ તેની આગમન નીમણી હકીકત ઉપરથી તેઓ પુરત એલખી કાઢ્યો કે તે શખસ અથવા શખસો કોણ હતા ?

રાત તમામ અંધારી હતી. આકાસપર કબુ જન્નું ન હતું, મગર કાલાં વાલાંધી. તે તદન અંધારો ધઈ ગયો હતો. આસેપાસે સઘળું બીહોમણું ધઈ રહયું હતું. ન લદીયીન તુફાન શરૂ થયે એવું દીસતું હતું.

એવી ભયંકાર રાતે એક આકાર કમીયો હોરનાં પા દર તરફ પસાર કરતો દેખાયો. તેનો મેહરો અંધારાનાં સમજથી મુલ દેખાતો ન હતો. તેમાં વલી વધારે અલુજ જોઈ કરવા તેણે પોતાનાં થોડાં આગલ પોતાની ધામસીનો છેડે એવેદોસે હોવાથી સદનતર તે મજબુબ પડવાથી દુર હતો. તે નડકથી પછે આસેપાસે નજર ફેરવતો આગલ વધતો હતો. થોડે થોડે વારે પોતાની પુઠે કોઈ આવતું હોય એવા અંદેશથી પાછો ફરીને જોતો હતો.

એ રીતે તે મેદાનને નજીક અડધે રસતે આવી લાગે, એવામાં દુરથી થોડાનાં પગલાં તેની તરફ આવતાં તે જો સાંભળ્યાં. પુરતન એક મોટાં ઝાડની એકે તે ભરાઈ ગયો. તેની નજીકથી થોડાવારમાં એક મોટું સરખસ પસાર ધઈ ગયું. તેણે થોડાએની સંખ્યા બરાબર ગણી

નહી, પણ અલબત્તે તેની અટકલ પરમાંજે નબદીક પચાસ થોડાંજે તેજે જોયા. સવારોમાં કોણ કોણ હવું તે તેને ખબર હતી નહી; અથવા તે કુકડી કાંઈથી આવી, કાંઈ નતી હતી, અને તે કોણની હતી તેથીથી તે અજાણજે હતો.

થોડાવારમાં તે સરથસ પસાર થઈ ગયું, અને તે પોતાની જગાએથી બાહર નીકલ્યો. તે આગલ ચાલ્યો, અને વલી તેને સામેથી એ થોડાસવારો મલયા. ફરીથી આ સુસાકર એક ઝાડની પછાડી સંતાવા ગયો, પણ તેવામાં ઉપલા બંધે સવારોમાંના એકની નજર, તેની ઉપર પડવાથી તેને ચીમાયું ભારી પડયું.

“કોણ છે એ ?” તે સવારે પૂછ્યું.

“કોઈ નહી ?” તે સુસાકર બોલ્યો.

“કોઈ નહી ? અન્ય જોવી વાત છે ! શું, ‘કોઈ નહી’ બોલે ?”

“શા માટે નહીં બોલે ? જ્યાન આપનાર તું નથી.”

“તો કીક છે ‘કોઈ નહી’ ને જે જ્યાન હોય તો આ શરોતેને જ્યાન આપના વીના રહેશે નહી,” આમ બોલીને પેલા સવારે પોતાના થોડા સુસાકર તરફ ઝોકવયો, અને પોતાની તંબવાર ઉઠાવી. પેલા સુસાકર હીમકારા સુઅકેક નાસી જવાને બદલે તેની સામે આવયો, અને સલામ કીધી. પેલા બંધે સવારો તેના આ માથાથી અન્ય થયા.

“તું કોણ છે, બાઈ ?” બીજા સવારે ધીરથી પૂછ્યું.

“હું અનજાણ કે શું બેહરામખી અને એલખતો નથી ?” તે સુસાકરે કહ્યું. જે સવારને તેજે બેહરામખી નામથી બોલાવયો તે પોતાના પછાડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પુસાકરની નબદીક ગયો, અને તેના મોઢાં ઉપરની કામલ કાલી નાખીને તેના બેહરો જોયો. ધુરતન તે સવાર લગવા ધં ગયો, અને પેલા સુસાકરને હાથ મળતાથી પકડીને બોલ્યો—“આહ, દોસત, આવી મધ રાતને વખતે ? તું કાંઈ બંધાઈ, હું ?”

“પેહલું અને જ્યાન આપ, બેહરામ, કે આ આગલ ને કુકડી ગઈ તે કોણની છે ? અને તેઓ કાંઈથી આપવા ?”

“શું ક્રામરોન, તુંને ખબર નથી કે હાલમાં આપણા દેશમાં શું ગમડું થઈ રહ્યું છે ! પાદશાહને બેટો નુરજાદ અદલત બોલાવયો. આપણા પાદશાહી મનહુખ તરફ કરી તે ધંસાઈ અને મનદહી ધરમ ફેલાવા માંડ્યો, અને શેરુરેશેરુર એન ધરમેના ડંકો ફેરવે. આને પાદશાહને ખબર મૂલી કે આ નંજામાં શાહુજાદ અને તેના સોહબતો સાથે મળનાર છે. શેરુરમાં તો તેમનાથી ભેગા થવાનું નહીં જો ! અને આપણું પાદર બોલી વલવા, સાંભળું કામ ચુપકીલીમાં કીધું; પણ અમેને ખબર આપનારે કાઠાઈ કીધેલી નજાય છે. અલબત્તે કુરથી એક કુકડીમાં દીવો બલતો અને જોયો, તે ઉપરથી કાસદ મોકલતાં ગાંધુય થયું કે એ સાધુઓ તેમાં બેસીને ભક્તી કરે—”

“શામ,” તે સુસાકર—જે કાંઈન નહી પણ બેહરામના એલખવા સુઅ સોદાગરનાં ક્રામરોનનાં હોતે તે—બોલ્યો “શામ, કદાચ તાંહાંન તે બલવાબેરો હવે પછે મળનાર હોશે તારે ?”

“ના, ના, ના, તેમ નથી તો, પણ હવે તું કાંઈ બંધ છે તે મારે જાણવું છે. હું જાણતા નથી કે સુંદર ક્રૂર ગીત—”

“ચુપ, દોસત બેહરામ,” ક્રામરોન બોલ્યો. “ક્રૂર ગીત” નામ સાંભળતાં અને તીર વાગે છે. આન ઘણા દીવસ થયા તેજી ફેરે નીકલી ગઈ છે.”

“અકસોસ—અને તેજીની શોધમાં તું નીકલયો છે કે ?” બેહરામે કહ્યું. આ બોલવાના ક્રામરોન જ્યાન આપે તેની આગમન બેહરામને તેના સોહબતોએ બોલાવવાથી ક્રામરોન સાથે મલીને તે પાછો પોતાના થોડા ઉપર ચલી ચાલ્યો ગયો.

હવે વાંચનારી બાનુઓ સમજ હોય કે ક્રામરોન સોદાગર નરીખાનમાં ધરમાંથી નીકલીને કાંઈ ગયો હતો ? બેહરામના કહેવા અનુસાર તે પેલી કુકડી જ્યાં એ “સાધુઓ” બેઠા હતા તાંહાં જવા નીકલ્યો. તેની પકી ખાતરી થઈ કે તેના કુશમને તે એન બંધે હોવા નિશ્ચય, તે એ વે પસતાવા લાગો કે બેહરામ અને તેના સોહબતોની મદદ લેધને તેઓને તેજે શીકા કરવાના વીમાર કીધો નહી. પણ ધુરતન તેને વીમાર આપ્યો કે દોસતોની મદદ લેધને તે મદદથી અજાણપણમાં રહેલા કુશમને ખાવામાં કાપ દો નથી. તે આગલ ચાલ્યો.

થોડાવારમાં તે ઘણો આગલ વધ્યો, પણ જરૂરો આગલ વખતે ગયો તેજીની પેલા મેરાગવાલી કુકડી તેને કુર દેખાતી ગઈ. મેરાગ તેજે જોયો હતો, અને તે મેરાગની રાજે તે ચાલતો હતો, પણ ચાલતાં ચાલતાં તે કુકડીના તકાવટ તેને ઓછો થતો જણાયો નહી. એવામાં વલી એકવાર ફરીથી તેજે આંધિથી થોડાંનાં પગલાં સાંભળ્યાં. તે પીઠ પાછલ કર્યો. સારાં ભાખે એક ખંડન પડેલું ઝાડ તાંહાં પડેલું હતું. તે તેની પછાડી ભરાયો. જરાવારમાં પાંચ શખસો થોડા થોડાવા તાંહાં આવી લાગ્યા. તેમની વાતચીત ભાગી દુરી હતી તેથી તે બરાબર સમજ શક્યો નહી; તોપણ “નોરોવાન,” “નુરાજદ,” “ધરમ,” “મનદહ” ઇત્યાદી શબ્દો પરથી તેને મોટો શક ગયો. તેજે ખાતરીથી માન્યું કે પાદશાહી કુકડી જે ઘણીઓની શોધમાં હતી તે એન શખસો છે. તોપણ વધારે ખાતરી કરવા તેથી તેમની પુકે ગયો.

રાત ઘણી અધારી હોવાથી કોઈ કોઈને એલખી રાકવું નથી. તે તેમની સાથે ચાલ્યો. તેને કીકર હતો કે મેરાગ દેખાય છે તે કુકડીની રાહથી આ પુરૂગો ઉલટા જશે; પણ સારાં ભાખે તેમ થવાને બદલે ઉલટા તે શખસો તો કુકડી તરફ ચાલ્યા. છેલ્લે તેઓ કુકડી આગલ આવી પુગા, અને અંદર ભરાયા. તેઓની પછે ક્રામરોન કુકડીની પાછલ ભરાયો.

અંદર શું બનયું તેમાં આપણે જાણીએ છીએ. થોડા વખતમાં ક્રામરોન પોતાની જગાએથી નીકલ્યો અને નુરજાદના અસપ ઉપર સવાર થઈને જે રસતે બેહરામ અને તેના સોહબતો ગયા હતા તેજ રાહ તેજે લીધી. તેઓ કાંઈ જતા હતા તે તેજે પુછી નહી લીધું એ તેની ભુલ હતી, તોપણ ધુરતા ભલ્લાથી તેજે પાદશાહી તંજુ તરફ થોડો થોડાવયો, અને થોડા વખતમાં તે બેહરામને ઘૂંડી કાઢીને મળ્યો. તેજે સોહબતોમાં સુલાસો કીધો. બેહરામ

પ્રુશી ધયો. અને પોતાના સરદાર રામચુરજીનને ખલીને કસ સવારો મંગયા, એટલામાં પાદશાહ પોતેન તાંહાં આવી લાગો. તેણે હકીકત સાંભલવાથી ફરામરોજને પોતાની અંગેશતરી અંને દશ ખાલુસી આપયાં. બનતી બરફથી ફરામરોજ ઝુકડી આગલ આવી લાગો. તેને ધાસતી હતી કે ગોનેહારો છટકી જશે, પણ તેમ હતું નહી. તે તાંહાં આવી લાગો, અને પછે શું કીધું તે આપણે આગલ જોયું છે.

જેવાં મગર-દેલથી ઝુકડીમાં પાંચ શખસો પેડા હતા તે કરતાં વધારે રજુર દેલથી તેઓ તેમ ઝુકડીની બાહર નીકળ્યાં. જેવાં જીન કામ કરવા માટે એ શખસો તે ઝુકડીમાં ગોક્તયુ કરતા હતા તે કરતાં વધારે કામના પોતે આવી પડવાથી કુખી થયા. નુશબઃ, બામાશ, ગેવ, ખરતલ અને કારન પોતાનું બજાવા જીનું ઉંચું ડોક કુકરની પેઠે નીચું કરીને ફરામરોજને તામે થયા. કારન અને ફીલકુસ એક પાદશાહના જેવી યોદી અને એક જેલમગરના જેવી કઠર વાત કરતા હતા તેઓ એક પરેશાન થયલા ફીર અને એક કાંસીએ જનાર પુનનીના જેવા એહરા સાથે ઝુકડીમાંથી બાહર નીકળ્યા.

બાહર નીકળતાંન સથળા ઘોડા ઉપર બેડા, પણ નુશબઃને ઘોડો હતો નહી. ફરામરોજ તુરત ઘોડાપરથી ઉતર્યો અને તે શાહજાદા આગલ ધર્યો. સથળાઓ એ રીતે અસવાર થયા પણ એ સરદાર યદને આવવો હતો તેમ પાઉંધી ચાલવા લાગો. આ નાની કુકડીની કુચ ઉતાવલી હતી નહી. ધીમેધી તેઓ ચાલતા હતા, અને એકેક કેદીની આજીબાજીએ બધે સવારો હતા. ફરામરોજ સરવેધી ધાછલ ચાલતો હતો, પણ તેમ કરવામાં તેની મતલબ હતી. પેહલાં શાહજાદા અને તેની આસપાસ બે સરદારો, પછે બામાશ અને તેના સેયાહીઓ, તરીછ હારમાં ગેવ પોતાના બે દોસતો સાથે, ચોથામાં ખરતલ અને પાંચમી હારે કારન માર સીપાહીઓના પેહરામાં ચાલતા હતા. પણ એઓની પુકે ફીલકુસ અને કારન રસતો કાપતા હતા. તેઓ કાંઈ ઘોડાપર હતા નહી, તેથી ફરામરોજ તેઓના બધે હાથો મન્યુતોથી બંધાવીને તેમની દોરીના એકેક છેડા બે ડાબા બલદ અથવા ઘોડાઓના અંજોરા અથવા લગામ હાથ તેમ પકડીને તેમની વચોવચમાં તે ચાલતો હતો.

એ ઝુનઅ અદાર ખાલુસોની ખાસી છ હારો ધીમે કદમથી ચાલતો હતો. ઘોડેક રસતે તે સથળાઓ ઝુગા ઝુગાન ચાલ્યા, પણ ફરામરોજ એ યુપકીરી બાંધ.

“હું અનબાહુ” કે આ પાદશાહી ફરામરોજની સંગતમાં તેમો શી રીતે આવી પડયા ? ” તે કારનની તરફ ફરીને બોલ્યા. “પણ સમર. મને લાગેછ કે મેં તુંને ક્યે જોયો હતો ? ” તેણે આજીબાજી યદને કારનને પુછ્યું.

“મને, સાહેબ ? ના જ, તે હું નહી હોવશ ! ” કારને જવાબ લીધો.

“તું નહી હોશે !—અને મેં તને પણ જોયો હતો ? ”

“કોઈ બીજો હશે, ઈરાની સરદાર, ” ફીલકુસે કહ્યું.

“હું તો આજીન તારાં ઘેરમાં આવવોબાહુ.”

“અને કદાચ તુંને હોતોતોન હું કાંઈ તને ગરદન મા રવાનોબાહુ, બુખખ ? ” ફરામરોજે કહ્યું. “જ હશે તે

પાદશાહની આગળ જાહેર થયો. તમારી ઉપર બે જાતના તોહમતછે. એકતો એકે આજ નજરીકે એક આસની વાત ઉપર મદાઈન હોરુના મોઝાં તલાવના કાંડા ઉપર રાતે અધારે વખતે એક જવાનનું તોએ મોઝું દોડ્યું હતું.”

હાથમાં ફીલકુસ ઉઠાવો પુછી જ્યો યદ ગયો. કારનને યા તેને ખબર નહી હતી કે જે ધણીના હાથમાં તેઓની લગામછે તેમ તેમનો શેકાર ફરામરોજછે. પણ જરે તે જવાન સોદાગરથી આ છેલા સખુન સાંભલયા તેવીન પોતાની રીણીને નજર કારને ફરામરોજ તરફ ફેંકી, અને તેનો એહરો તપાસ્યો. તુરતજ તેની ખાતરી થઈ, અને યુનાની ફીલકુસ કરતાં તે વધારે સુદેવીપર આવ્યો.

“અને બીજે વાંકે એકે તેમ ધણીને જીવતો ધારીને આજ રાતે આજ જગલમાં મલવા માટે તમેએ નોતર રીધું હતું ? શું નહી ? ”

“આહ, સાહેબ, તમે શું બોલોછ ? ” યુનાનીએ વાચા બોલી.

“શું નહી, માર ?—જો, તે જવાન હું છું. હું ફરામરોજ, સોદાગર બીલાદના બેરો. શોડ. જેઈએતો હમ જીખી માઝ માધુ.” ફરામરોજ લગાર જીસાથી બોલ્યો. “હું તો ખરો કે તમોને છટકવા નહી દઉં હવે.”

“એકબારગી હું મારો ગોનાહ કજીલમી કરું તોખી—જો તારી એક નોકરી બજાવી આપડો તો શું તું મને નહી છોડે ? ” કારને કહે પેટે પુછ્યું.

“મારી નોકરી ? અને તે તું બજાવે ? ના, તેમ કદી બને નહી.”

“ફરંગીનને જો તું નહી ચાહતો હોયતો તેમ નહી બને ખરું ; બાકી જો તે જવાન નાનનીન તરફ તારી કાંઈ બી ચાહ્યા હોયતો તું મારો ગો—”

કારન “ગોલામ છે” એ આખા શંખેરો બોલી ચકચો નહી. કદાચ તે બોલી ચકત, પણ ફરંગીનનું નામ સાંભલતાં તે પોતાની અક્લથી જાણે ખોરી ગયો હોય તેમ હાથમાં પકડેલા રોરડાના છેડા છોડી દેઈ એક ગાંડાની પેઠે, કારન સામે નજર દીકતો ઉભો રહ્યો. ઘણો વખતતો તે એજ હાલતમાં રહ્યો. તેની આગલ—તેના સોહબતીઓ ચાલી ગયા તેની કસી ફેર તેને રહી નહી. “ફરંગીન” નામે તેને બાંધી લીધો.

“ફરંગીન” ? છેલે તેની જવાબ ઉપડી. “કાંહુ ફરંગીન ? કોણ નથી ચાહતું તેને ? ”

“તું નથી ચાહતો તેને, જો તું મારી નોકરી નહી કજીલ કરેતો ? ”

“હગાર, તારી કગાઈ ફર રાખ, પણ ફરંગીન વીશે તું શું જાણેછ ? ”

“જાહાંજીહી તું બોલે નહી કે મારો અને મારા આ યુનાની દોસતનો જાન સલામતછે તાંહાંજીહી તું તેણી વીશે એક હુરક પણ ક્યેથી પાંખવાનો નથી તે ખાતરીથી જાણજે,” કારન બોલ્યો. અને ફરામરોજ સાંતું જીનું.

“અને જો તું મને કહતો હોયતો ? ” તે આશકે ચકમક દેજે પુછ્યું.

“સાંભલ, સોદાગરજાદા, અને આજ હું કહું છું તે યો તારી ખાતરી થતો હોય તો ખોદાથી ડરીને અંજોને છો

ડને. સાંભલ, ને ઘરમાં તારી બરદાશત થતી હતી તેજ ઘરમાં તારી ફરંગીન છે.”

“હું—?”
“હા, સુલનાર કંઈ સોદાગર નરીખાનની બેઠી નહી પછ તારા કાંઠા સુરંગીનની કાઠી ચુકેલી. દીકરી અને તારી માથુ ફરંગીન છે! હજબી ખાતરી થાપકે કે નહી?”

કારનના આ બોલવાએ ફરામરોજ ઉપર અસર કી થી. તે એકદમ જમીન ઉપર ખડે પગે કુદેલા, અને આસે પાસેના કબોતી વીચાર શખ્યા વગર તે ખડખડ હુસી પ રૂપે. તે એટલીતા પુશીમાં આવી ગયે કે નેના બાર ન હી ખમાવાથી જમીન ઉપર મેલાનની પેઠે તુટી પડયો.
અવખતે કારન અને ફીલકુસ કહ્યવત સુનળ છુડા થયા!

બાબ ૧૬.

“નર્મદ ધાપક દિવુંદું રહે તે નર્મદ નેવુંદું દિવું પિછાને,
નર્મદ સમજન એવું તે કા કસે રૂએ ફરંગી દીવધાને;
નર્મદ સોનનમાં કદિએક રહે વળગરું નહિએ પડવું રાને,
નર્મદ બાપગ કહાંયે મરે વળગી જાને લવનો રમ પાને.—”
નર્મદાચંદ્ર.

ગરીબ બીચારો ફરામરોજ! ને હાલતમાં તે તદન મેલાન થઈને જમીન ઉપર પડયો હતો, તેથી તદન જુદીજ હાલતમાં પડેલી બીજી. દીને સહવારે પોતાને જોયા. તે ગ ઈ રાતે થયે થોડસવારોના સરકાર હતો, આને તે પોતે એક બંદીવાન થઈ પડયો. ‘ગઈ કાસે તેવું છુડાપછું હું’ આને તેના હાથ પગ પુન્ય રીતે બાંધેલા તેણે જોયા. ગઈ કાસે આદેલ પાદશાહ નોશેરવાનની વીટી તેની આં ગલીએ હતી, આને તે રતન તેના હાથમાંથી ચેરાયું!

‘વાએજિનહા, એખેજા, લુખ, હું, ધાકને શેઠ્ઠર પપણો, આંગલ ધાહલ કોઈનાથી સંસારા પા સંપીધારા વગર હાથ પગ બાંધેલો તે ગયા બાબમાં આપણે નેઈ તે ન ચુકીમાં પડેલો હતો. તેને ખબર નહી હતી કે તેને તાહાં કોણ લાવયું હતું, તેમજ તે જાણતો નહી હતો કે તેને તાહાં બધે કઈ જાય એથે તેનો કોણ દુરામન હતો. તેણે પોતાનું છુડાપછું, પોતાના પાદશાહની વીટી અને પોતાની સરકારી ખોહમાં હતાં. પણ એ સંઘર્ષ કરતાં તે ને વધારે દુખ તેની ફરંગીન માટે હતું.

“આહ, ફરંગીન! અરે પુન્યસુરત સુલનાર, ને વખ તે ચુલ શખસોનાં મારથી મરાણ પાંખવાની તપ્પાચારીમાં હું તો તારે મારી સારવાર કરનાર શું’ હું હતી, મારી ફરંગીન!”
અને હવે તે નીસાંસો નાંખીને રડયો, એક અયાંની સુઆરેક રડયો.

“ફરંગીન, ફરંગીન! અરે કાંપે તું બોલી નહી કે એતો સોદાગર નરીખાનની બેઠી સુલનારનું નામ ધરાવનાર તું મારી ફરંગીન હતી! અરે તે મનેજી નહી ચેતાવ યું કે તને એવું નામ કારણ કરયું પડયું હતું તે તારા પે દરના ધાકને લીધે હતું! અરેસોર, જરે તે મારા તારેથી જુદા પડવાની એક રાત આગમજ મારી કોઈ સી વીથીની મોહ્યત બાંધે પુછયું તારેજ. મને કહી કંઈ નહી દીધું

કે ને નાનનીન મારી, એરત બનનાર છે તેતો તું મ મારી ફરંગીન હતી!”

અને એવી રીતના ચેકારમાં તે જવાન આશક એક વાર ફરીથી નીચે હતી પડયો. સગવડથી હું ધ કાઠી રાકા ય એવુંતો કયું હતું નહી, કારણ કે એક ગાંસડીનો મા ફક તેને સંઘલી બાજુએથી ગોલ બાંધી લીધેલા હતો. તો પણ ગઈ રાતની ધાકને લીધે તેણે ઉપલીજ કયુનર હાલ તમાં એક નીરળપ હું ધ મેંચી કાઠી. તેણે તેટલો વખ ત સંઘલી બીંતાને વીસારી નાંખી, અને કુદરતના માયા હા હાથના એકા હકલ જવાનાં બાલી નાંખે. એવાં બલને પીકારી કાઢયું. તેણે ખાબ ઘણો વખત થયી લીધો. કારણ કે ને વખતે તે પાંઠા બીંદાર ઘણો તારે તેની નનદી કે એક બાંજર ઉપર એક કાણસ મધે દીધો બલતો તેણે દીધો.

પણ આ અસગવડ બરેલી હું ધમાંથી તે જગરત થા પ તેની આગમજ ને ચુકીમાં તે ઝીકડાયયે હતો તેમાં છેક રાત પડયો. ને શખસો દાખલ થયા. એકા ને કે તરેવાર જાતના અટાપકાથી પોતાનાં મોહમાં છુપાવી આંવે લા હતા તેપણ તેમના બોલવા પરથી વાંચનારી બાનુએ તુ રત એજબી કાંચે કે તેઓ કોઈજ નહી પણ આવા કારન અને ફીલકુસ યુનાની હતા.

“સગર, સગર” કારન બોલેલો, “તે હું ધાપકે.”
“હું ધાપકે! તો તેનું યવા શા માટે રેલો નેઈયે!”
“તો પછે! તું શું કહેવા માગેછ!”
“કોઈ એને એકદમ. હું ધવાનું એને વાસતે હું મે શમી સુધી’તું.”

“ના, ના, એમ નહી. સુવારે, સુવારે.”
“મારું” જાનેતો એકદમ એને કાલ—
“શું!” કારન પીકારથી કહે આવાને બોલેલો.
“કાલ કરીયે?”

“હાલતો. વધી બીજું શું?”
“છડ, પુતી! હું ધતાં માણસને છેડવું તે સુએલાને છેડપા બરાબર છે. કદામ તારા નકર યુનાનીઓમાં એમ કરતા હશે, પણ ઈરાનીઓપર એવો દોશ યુકાયો નહી. વ લી સાંભલ, એની અંગેઠા આપણા હાથમાં છે.”

“પણ તે શું ખપની આપણને! મારું” જાનેતો તે ફેંકી દે, નહીતો આપણ તોહાલતમાં આવયું.”

“તું જાણેતો નથી કે આ વીટી શું શું અજબબી મારે હાથે કરનાર છે. ને સાંભલ, પેહલાંતો આ પાદશાહી વીટીથી હું શાહજહા અને તેના દાસતોના છુટકારો કરયા. પછેતો પાદશાહી દરબારને સજગાવી દેવય. પછે, પછે—હું વધારે સુખી એ વીટીની કહી ચકતો નથી. પણ હું વે આ બીજી વીટી ને આ કેદીની પોતાની છે તે મને લા એક કે એની માથુકેન આપેકીલો. એ તેવને હું તેણી પાસ જવા કારું. કેમ તું શું કહેહ હવે!”

“દીકરને” ફીલકુસ બોલેલો. “તું જાણેકે કે તું કેહ્યો તેમ કરવાને હું તપ્પાચારું, એટલે વધી મારો વી ચાર પુજીને શું કરેછ! સહવારથી હું આખાં શેઠ્ઠરમાં સા ધુ બનીને તારા ચેલા દાખલ તારી સાથે ફરું. રાતે તું કેહહ તેને મારું, ને કેહહ તેને ઉંચકી લાઉં. તે શું

કરવા ? એટલાન વાસંતે કે આં કરંગીન—જેનું નામ સાં લલીને હું હંધ આપવોછું તેણીને મારી ઓરત ગમેતેમ કરીને તું કરી આપે.”

“બનશે, બનશે; ધીરજ ધર.” તે સાધુઆવા બોલયા. અને હંધઆં તેઓની વાત બંધ પડી. ઝૂકડીમાં એક બાનટની ઉપર ફીલકુસે પોતાના હાથમાંનું કાનસ મુક્યું, અને કારન એકાદ ખુણામાંથી કાગળ, કલમ, અને ખડીયો થોધી લાવ્યો. થોડોકવાર તેઓએ દીવા સાચું ને યા કીધું, અને બંધે સાહેબો કોઈ માહુબારત વીચારમાં ગુઠાયા હોય એમ નજાયા. થોડી પલ પછે ફરામરોજ તરફથી એક નખરો કુંકારો સંભળાયો. બંધે જાણે ચોકીને એકેક સામે જોયું. આ પાપી ઉસતાદ ચેલાએ જો એકેકની તજ રમાં કોઈબીવાર જોયું હોયતો તે આ વખતે પેહુલીનવાર હતું. બંધેની સશમમાં જેહર મઘ્યું અને બંધેએ એકેક નાં દેશમાં પાપી ખુન જોયું.

“ખરાર,” કારન બોલી ઉઠ્યો, “તેનીતા મને કાંમળ નથી રહી.”

અને આમ બોલીને તે ઝૂકડીની બાહર ગયો, અને થોડાવારમાં એક ચામડાંની લાંબી સમમી લેઈ આપવો. તે માંથી તેણે એક નાની બડહી, ખંબર અને બે ધારની એક મલકતી છુરી કાઢી, અને પોતાના સાધી આગળ ધરી.

“કર પસંદ એમાંથી તને ગમે તે,” તે બોલ્યો.

“સાહુમાં આ છુરી જેવું બીજું કાંઈ લાપક નથી. ખંબર અને વાપડતા નથી. લડાઈનાં હુધપારોનું હંધઆં શું કામછે. બે ધાર જેવું બીજું કોઈબી જાતનું ઓજાર કાંમ કરી શકતું નથી—પણ રાખ, છવદારને જેમ પાણી ની જરૂર છે તેમ હુધપારોનેબીછે. એને પાણી તું પાણું કે ?”

“તે વોરે તારે ફેર કરવી નહી. તારે જોઈએતો અ નમાવી જો.” આમ બોલીને કારને તે છુરી યુતાનીતા હાથમાંથી લેઈ ચેરાગની ઉપર ધરી કે તુરતજ તેની ઉપરથી લોહીનાં ટીપાં નીચે બાનટ ઉપર પડવા લાગ્યાં.

“ખરી, ખરું પાણી પાપલી છુરી તે એન.”

એ રીતે આ જેહરી કીધેલી છુરીને પોતાનાં ખીસામાં નાંખીને ફરીથી અ બંધે પાપીએ પોતાની નગાએ બેઠા. પણ આમ તેમને ઘણોવાર બેસવું પડ્યું નહી.

ફરામરોજ પોતાના ખાબમાંથી જાગ્યો. તેણે સામે બાનટ ઉપર દીવા બલતો જોયો. “આહ, એ ચેરાગ શા નો ? શું રાત પડી ?” તેણે પૂછ્યું.

“હા, દીવસ આખેર આપવો મારે રાત પડીછે,” યુતાનીએ ટકારમાં જ ઉતર વાલ્યો. “તેમજ આણસની છંદગી આખેર આવેછે તારે પણ રાત પડેછે.”

“એટલે ? એટલે શું ? પણ સખર.” અને ફીલકુસ ત રફ નજર કરીને, અને પછે કારનને બારીકીથી તપાસીને તે બોલ્યો. — “શું” ગઈ રહે મારા કબજામાં તમેજ નહી હતા ?

“તો તેમાં શું શકેછે ?” યુતાની બોલ્યો. “કાલે અ મો તારા તાખામાં હતા, તો આજે તું અમારા કાણમાંછે.”

“પણ તમે શી રીતે છુટા ? તમોનેતો મેં બંધેલા હતા ?”

“ધરાની, શું હજી તું સમજતો નથી કે વખત તદન ઉલટીજી હોયછે ? કાલે તેં અમોને પકડ્યા તો આજે તું પકડાયોછે, કાલે તું છુટો હતા તો આજે અમો છુટા છીએ.”

“અને પછે ?”

“અને પછે એકે કાલે તું અમોને શીક્ષા કરાવા લેઈ જતો હતો તો આજે અમો તને શીખરા કરનાર છીએ.”

“સોદાગર ફરામરોજ,” કારન, જે આટલોવાર યુન બેઠો હતો તે બોલી ઉઠ્યો, “તુંને અખર હશે કે ધરમ ધરને રાતે જે ચીડી આ ઝૂકડી આગલ આપવાની તને મલી હતી તે અમે લખી હતો. એવું નજાપછે કે હજી તારો શીક્ષા તને પુરેપુરી થઈ નથી.”

“અને તે તમારી ચીડી યુનબ—હું” ગઈ કાલે હંધ આપવો હતો તે પરથી તમોને માહુમ પડશે કે હું કાંઈ ના હીમત નથી,” ફરામરોજે હીમતથી નવાજ આપ્યો.

“પણ ગઈ કાલે તું અમોને મલવા નહી પણ મારવા આપવો હતો.”

“ફરામરોજ, જાણ કે તારો આખેર આવીછે. અમો આજે તને છુટો મુકનાર નથી. આજે તારો છવ નરો એવુંછે.”

“શું” તારે મારો જાન લેવાન મને તમે બોલાવોછે ? જે તેમ હોયતો હું પુછું કે શાને વાસંતે ? મને અને તમોને કોઈબી વાતની અદાવત નથી. તે છતાં જો કોઈ પણ આહાણું તમો થોપતા હોવતો તમારામાંનો એક નજીમ મારી સામે આવ. બંધે નજીમ બીને તો મને બકરાંની માફક કાપી નાખશે. તોપણ મારા હાથમાં એક તલવાર આપીને તમે બંધે મારી સામે ઉભા રહેશો તો હું રક્ત લેઈશ નહી. વગર હુધપારે હું શી રીતે લડી શકશ ?”

“સોદાગર અમા, હંધ કાંઈ લડાઈ કરવાની નથી. ફક્ત તારો જાન જોઈએ.”

“પણ શાને વાસંતે ? કાંઈ કારણ તો જોઈએ ?”

“જે કારણ જોઈવું હોયતો આ કાગળપર સહી કરી આપ, અને પછે અમો તને કારણ નજીવશું, એટલું જ નહી પણ તારો જાન તને અપશયું.”

“મારે જાણવું જોઈએ કે એ કાગળ શું મકસદથી લખાવાતુંછે. ખાલી કાગળ ઉપર સહી કરવી તે બીજી રસ તે મારો જાન આપવા બરાબર છે.”

“હું” તને કયુલત, આપું કે જે આ કાગળપર સહી તું કરશે તો તારા છવને જેઅમ લાગયા વીના હું તને સોદાગર નરીમાનનાં મકાનમાં પોહમતો કરીશ.”

“પણ તારે મને કેહતાં શું છે કે તું એ કાગળમાં શું લખવા માંગેછે ?”

“હું ફરીથી કહું કે સહી તારે કરવી જોઈએ.”

“તો હું” તને ફરીથી નજીવું” કે જાણ્યા વગર હું સહી કરનાર નથી.”

આટલે વખત થયું વાત ફક્ત કારન અને ફરામરોજ વચેન હતી. હવે ફીલકુસ વધે પડ્યો. તે બોલ્યા કે—

“જે તું હક લેશે, અમે ધરાની, તો તારો છવ નરો.”

“મેહતર કે જાણીજોઈને આપું” તે કરતાં અજાણ પણ મારો જાન આપું. શી રીતે તારીપર હું બરોસો રાખું કે આ કોરાં કાગળ ઉપર મારી સહી લેઈને તું અંદર મારું ખુન કરવાનીજ હકીકત નહી લખશે ? તારી મતલબ ગમે” તેવો હોપ પણ તે અપલ મારે જાણવી જોઈએ.”

ચોખ્ખાં એ શાહાજી પોતાના ખાવંદ તથા ખાપની ખોરડુ એ લગાર કમ માલમ પડી હતી. તેવું કારણ એવું જા લમ પડ્યું કે રાંછીની દરબારોમાં તેની આ વહુની નગા કાંઠાં રાખવી તે બાબે રોજ કુટુંબમાં કાંઈક વાંધો પડ્યો હતો. એસે આફ્રે એડીનબરો એક મોટી ચેનશાહાજી હોવાથી તેની નગા તેની નવું ઘેની ઉપર નોંધ્યે એવો દા વો હણે હતો. આ દાવો અતે નામદાર રાંછીએ કહ્યું રાખ્યો. તેની દરબારોમાં પાટવીકુવર પરીનસ આફ્રે વે લસ અને તેની ખાપ પછે, પાછુ આફ્રે એડીનબરો અને તેની એસે બેસે તથા તેમની ડાહજ રાંછીની બીજ શાહા જીએ બેસે એવો દરાવ થયો.

છેલાં હમારી એવી કુવાળે કે આ જોડુ મુખ્યત્વે નથો ધ છું થુપી જવે. આખી ના!

નરજેશ.

શું ખારો?

તનદરોસતી ઉપર લગનની અસર વીધે ગયા અંકે જા આપણુ કેટલુંક મોલયા છઈએ, પણ ખોરાકની અસર વીધે શું કેટલું? માણસ લગન વગર જીવી શકે, પણ ખોરાક વગરતો નથી જીવાતું. પરણવાની ફીકર થોડાં એનિજ હશે, પણ ખાધાની ફીકર તો આપણુ સરવેને છે. પરણવાની ફીકરતો પછપાડેની હોયછે, પણ ખાધાની ફીકર પેટેલેની છે, પરણવાની ફીકર થોડાં વખતની છે, પણ ખાધાની ફીકર હંમેશાની છે. સહુવારના ઉડતાં ખાવાની ફીકર, રાતના મુઠાં પાછી કાઢે ખાવાની ફીકર. હુનીઆ ના કેટલાંધાં સારાં તેમજ માડાં કામ ખાધાની એ ફીકરથી નીપજે!

હુનીઆ ખાવાને સાફ જીવતી નથી, પણ જીવવાને સાફ ખાયછે. ખાવું એ મતલબ નથી, પણ જીવવું એ મતલબ છે અને જીવવાની મતલબ ખાવાના કામથી સરે છે. તેમ છે તારે ખાધાની ફીકર આપણને કેટલાંધાં અંદેસામાં વારંધડીએ લાવી નાખે! પણ આત્મે પરિણામ દા ધરી નવાથી ખાધાની ને ફીકર પેદા થાયછે તેનો હીઆં આપણુ વીચાર કરવાના નથી. આકર નક્કર અચલુચ ચાકરી છોડીને જતો રહે તેની ફીકરનો હીઆં વીચાર કરવાની નથી. ચોક્કસીના “હાય ચોખા નહી રહેવાથી” પડતી ખાધાની ફીકરને પણ હીઆં ગણતરીમાં લેવાની નથી. બજારમાં તરકારી વેચાવા નહી આવે, અથવા રોજ એકનુ એક બજારે આવવાથી થતી ખાધાની ફીકર અતરે તપાસવાની નથી.

એ રીતે ખાધાની ફીકર ઘણી જતની છે, પણ ને ફીકર તનદરોસતીને લગતી છે, તેને વીધે હીઆં મોલવા મા ગીએ છઈએ. શીદીનખાઈ બજાર મંગાવતી વખત સાવ ખયાને પુટે છે કે “આત્મે શું રાંધ્યું?” હેરમનશાહ પોતાના કાવસજી ડાકટરને પુટે છે કે “ડાકટર, હું ખાવાનું શું લઉં?” એ સવાલોમાં ને ખાધાની ફીકર જાલમ પડે છે તે વીધે મોઢો વીચાર કરીયું. ડાકટર ઇનમાન કહે છે કે તેના ધરાકો જરે તેને પુજાતું કે “હું શું ખાઉં?” તારે ઘણાખરા ધરાકોને તે એકન નવાજ દેતો કે “તમે ને ને ગમે તે ખાઓ.” આ નવાજથી ધરાકોને નુકસાન

થતું નહી હવું; પણ નેનામાં નુકસાન થવાની ધારતી હોય તેનેજ ખાતર શું ખાવું તે ઉપસા ડાકટર કરમાવતો હતો.

આ નવાજના ઘણા અમરથ છે. “જે ગમે તે ખાવો” એ ખાવાને લગતો સંઘી મોટો અને અખાતો કા પડે છે. “જે ગમે તે ખાવું” એટલે એમ નહી સમજવું કે સમગ્ર અમર ક્યાર ખાવું. જે ગમે તે ખાવું એટલે એમથી નથી ક્યારું કે જે સવાદ લાગે તે બધું ખાવું. “જે ગમે તે ખાવું” એના અમરથ એમ નહી થતો કે નહી ખાવા ભોગ ચીને પણ ફક્ત ખાવાને વાસ તે ખાવી. ડાકટર ઇનમાન કહે છે કે શું ખાવું તે પસંદ કરવાનું કામ તે દરદીને સંપત્તો હતો, પણ જાહાં દરદી એટલી માડી હાલતમાં હોય કે પોતાને માટે ઘરતો ખોરાક પસંદ કરવાની તેની શક્તી જતી રહી હોય, તારે દરદીના ખોરાક એ ડાકટર પોતે પસંદ કરતો હતો.

પણ એ શક્તી ડાકટર ઇનમાનના તેવા કોઈ દરદી માન જતી રહેતી હોય એવું નથી. આપણુ દરદીને જોઈ એ છઈએ કે તનદરોસત ખાણીથી એ શક્તી ઘણીવાર ખોટી દીએછે. તેમને “જે ગમે તે ખાવા” ની છુટ મેળી, એટલે ગમતો ખોરાક પસંદ કરવામાં તેમણે અંદાજે ઇઆ સમજ રાખતા નથી. ખાવાની છુટ મલતાંજ તેમણે બકરાંની મેરે ચાપવા પડી જાયછે. તેવા માણસો ઉપથી કોસમના દરદી કરતાં યુરા છે. પસંદ પડતો ખોરાક ખાવાની શક્તી તે દરદીમાંતો દરદને લીધે જતી રહેછે, એટલે તે માફ થઈ શકે. પણ તનદરોસત માણસ ફક્ત હવસ ને લીધે એ શક્તી ખોટી દીએ એ નહી માફ થાય એવો જીનાહ છે. તે જીનાહની સજા આ હુનીઆમાન તેને જા લમ પડેછે. માણસજતને યતાં દરદીનો સંઘી મોટો જા ખોરાકનો અંદાજ નહી રાખવાથી પેદા થાયછે.

હવે તારે “શું ખારો?” એ સવાલનો “જે ગમે તે ખાઓ” એ સંઘી સરસ નવાજ છે, પણ એ નવાજ સા રીપકે સમજવો જોઈએ. “જે ગમે તે ખાવું” ને “સ થયું ખાવું” એજા ઘણો તફાવત છે. “જે ગમે તે ખાવા” તો બરાબર અમર “માફક આપવું ખાવું” એવો થાયછે. “જે ગમે તે ખાવું” એટલે આપણુ જીવને જે ગમે તે નહી, આપણુ હવયને જે ગમે તે નહી, આપણુ હોનરીને જે ગમે તે ખાવું જોઈએ. ખાવા પીવાની માબતમાં માણસ સવત તરે નથી. ખાવા પીવામાં આપણુદ થવાતું નથી. બીજાં બધાં કામમાં તેની મરજ માણે; પણ ખાવા પીવામાં તેને એક બીજા જતની મરજને તાબે થવું પડેછે.

માણસનો એવો ને સરદાર તે તેની હોજરી છે. જી હાં જી હાં માણસોની હોજરી જી હી શક્તી ધરાવેછે. જી સાફર ડાકટર ફ્રાંકોલીના ખવાસીઓએ ચામડાંના કપડાં પેટેલાં હતાં, તેમાંથી એક ચામડું રાંધી ખાવાની ફ્રાંકોલીના ખાવચીએ પરવાણગી માગી અને તે રાંધેલાં ચામડાં ને ફ્રાંકોલીને પણ સવાદ લઈને ખાવું. પણ તેથી સમજાવ્યો એમ ચામડું ખાવું એમ ક્યારું નથી. કોઈની હોજરી ચામડું નરવો શકે, પણ ઘણાંઓની નહી નરવે. ચીના એ ઉદર ખાયછે, માટે આપણુ પણ ખાવા, અથવા આ

કરીદાના હબસીઆ સોસવાટ અને હીમપોટામસનું ઇસ
દે કરીને ખાયછે; માટે આપણે ખાવું એજ નથી.

દરએક માણશની હોનરી પોતાની શકતી અને ખા
શીએત પરમાણેનાન ખોરાક માંગેછે, અને હોનરીની જે
મરજ તેજ તે માણશની મરજ થઈ પડેછે. હોનરીની જે
મરજ તે માણશના મોઢેરા ઉપર આવજ પડેછે. હોનરીને
જે ભાવેછે તે જોતાંજ મોઢેલા પાણી છુટેછે, જ
બ તલખી રહેછે અને તે ઘણા સવાદ લઈને ખા
વામાં આવેછે. હોનરીને માફક નહીં આવતો ખો
રાક તેજ છે કે જે દાખી દાખીને ખાવામાં આવેછે. ૨૫
રૂપીઆ સમાય એટલી ક્લેમાં ૫૦ રૂપીઆ ભરવાના હોય
તારે જેમ સીચી સીચીને જગા કરવી પડેછે, તેમ માણશ
જરે હોનરીના ખોરાક સીચીતો માલજ પડે તારે જાણવું કે
“જે ગમે તે ખાવા” નો કાપદો તે લેડેછે, પોતાની એ છ
ડના તે ગેરઉપયોગ કરેછે.

એ પરમાણે તારે “જે ગમે તે ખાવા” ની છુટ જો
બરાબર સમજીને વાપરી હોયતો આપાની સઘલી ફીકરનો
અત આવેછે. “જે ગમે તે ખાવા” ના કાપદોનો અર્થ
જે સંભાલશે હોય, એટલે તનદરોસતી જલવાપ એવી રીતે
ખોરાક લેવાની સઘલી જોગવાઈ થઈ શકેછે. પોતાને સદ
તોજ ખોરાક લેવો એ મુશ્કેલ નથી. હોનરીના જે સરેછે,
તેનીજ મોઢાંમાં રૂપી ધાયછે, અને તેનીજ ઉપર હાથના
સપાટા થાયછે. એટલી બીના જો કાદ રાખી હોય અને
તે પરમાણે જે માલવામાં આવેતો રહે “જે ગમે તે ખાવા”
ની છુટ મેળવાની કસી ધાસતી પડે નહીં.

તાવના દરદીની હોનરી કામ કરવાને અશક્ત છે મા
ટે તે દરદી ખોરાક લેવાને ના પાડેછે. જે તેને ભયડીને
આપથો હોયતો તે એકી કાઢાડેછે. હોનરીને પચતો ખો
રાક લેતાં જે મોલ અને લેહેનન પેદા થાયછે, તે કુકત હવ
સને ખાતર મગરતાં તેવી જોગ કદી ઉપજતી નથી. લુપે
પેટે જેવું ખાવા ગમેછે, ઇઆને હોનરીની અગતની વેળા
ખોરાક જેટલો ભાવેછે, તેટલો ભરખાં પેટપર કદી ભાવતો ન
થી. જે વસતુઓની હોનરીને અજનાશ હોયછે, તેજ વસ
તુ જેટલી ખાવા ગમેછે, તેટલી નવી વાંછીઓ—કોણ જા
ણે કેમ પચે કેમ નહીં—તે ઉપર ખાવાનાં રૂપી થ
તી નથી. એ સઘલા ખુદરતી કાપદા છે અને જે માણશ
ખોરાકથી સુખી થવા માંગતો હોયતો એ ખુદરતી કાપદો
થેઆના રાખેલા જસછે.

ખોરાક જવાં કામને થકી સઘળાઓ ઉપર એક જાત
ના કપડા લાણ પાડવા મુશ્કેલ છે. ફેટલાડો વાસ મારવું
જોશાય ખાઈ શકેછે, અને બીજાઓને તેની સુગ લાગેછે.
પારસીઓ કેડેછે કે કાકરી ખાવા લાએક ખોરાક નથી, પ
છુ હીડીએ. કાકરીની મોસમમાં તે ઉપરજ ગોપા જલેછે, ઘ
ણા ફલ ખાવાથી હોનરી ઉપર ખરાબ અસર થાયછે, અને
તોપણ એવા દરદીઓ જાણપલાછે કે જેમને મોસમતાં કરતાં
ફલથી વધારે કાપદો છે. માટે શું ખાવું તે માણે ચોક્કસ
કાપદો આપવામાં જલ છે. એકજ સાધારણ અને સલામ
તી ભરેલો કાપદો વાંચનારી બાનુઓ આગળ મેલીએ જઈએ.
તે એ કે “જે ગમે તે ખાઓ, એટલે કે જે તમોને પોતા
ને નહીં પણ તમારી હોનરીને માફક આવે તે ખાઓ.”

રાણી એલીઝાબેટ.

(“ભલી રાણી મેસ.”)

(ગપા અકથી ખાકીડ.)

આ સઘલી હુકીકત રાણીનાં રાજનાં પેહલાં તરીય વ
રસમાં જની ગઈ, પણ હવે એલીઝાબેટ વેલાતની રાણી ત
રીકે રાજ ચલાવવાને શક્તીવાન હતી કે નહીં તે તથા તે
છી ગાહફર, સમયસુચકતાવાલી અને રઈયતની માનીતી
હતી કે નહીં તે તપાસવાનો હવે વખત આવથો. અ
તાર લગન ઈંગલાંડ લડાઈમાં પડ્યું ન હતું, અથવા તો
કોઈ જવ જેવી લડાઈ તેની રાણીએ જીઈ હતી નહીં; પણ
હવેજ ઈંગલાંડને એલીઝાબેટે જીયું. કે રાણીઆનું કામ
જોરતોની માફક ખુરસી કોચે બેસીને નોકરો અને લોડી
ઓને હોક્કમ કરો, ધનકાવવાનું ન હતું, પણ સીપાહ ગ
રતોની માફક મેદાન—અને તેથી દરીયાનાં મેદાન—પડી
ખુનખાર જંગોથી મલાવવાનું હતું.

વાંચનારી બાનુઓને આપણે ઉપર કહ્યું છે કે મરના
ર ખુની મેરીનાં મરણ પછે તેણીના ભરથાર સપેન દેશના
બીજા ફીલીપે તેણી સાથે પોતાના નેપાહ કરવાની એલીઝા
બેટને માંગણી કીધી હતી જે તેણીએ ના પાડી હતી; આ
ઉપરથી, તથા ઈંગલાંડમાં હવે પરાટેસાટ પંથ ધુખધોર
ફેલાવાથી, આ કાયલીક પંથના રાજ્યો એલીઝાબેટને શી
સા કરવા તથા પરાટેસાટ પંથને સમજી નાશ કરવા
ની ધારણાથી એક મોટો દરીયાઈ કાફ્રો ઉઠ્યો કીધો, અ
ને તેનું નામ “ઇનવીનસીબલ આરમોડા,” યાને “નહી
ઝીતી શકાય એવો કાફ્રો” એવું આપ્યું. આ કાફ્રો
ઉઠ્યો કરવાનાં ફીલીપને બીજાની ઘણી કારણે હતી, જ્યાં
એલીઝાબેટ ફીલીપ રાજના ઉશખનને તેની સામે ઉચકેર
વા અને હુલડ કરવાને મદદ કીધી હતી તે મુખ્ય હતી.
એ સઘલાંથી અતીશે ઝુસે થઈને કાફ્રો ઉઠ્યો કરવાની આ
ગમજ ફીલીપે રાણીને મરાવો નાંખવાની ઘણીએક યુક્તી
કીધી હતી, પણ તેમાં તે નિષાફ થયો હતો.

એ સઘલાં કારણોને માટે રાજા ફીલીપે હવે ૧૩૦
વાહાણોના એક જમરદસત કાફ્રો તઈઆર કીધો, જ્યાં
૬૦ વાહાણો ઘણુંજ મોટાં હતાં. આખા કાફ્રોમાં સઘ
લાં મલીને ૨૦,૦૦૦ સીપાહીઓ હતા, જેઓમાં ૨૦૦૦
તો ઉમરાઓ, અને ૩૦૦ ફીકરી તથા તપાસ કરનારા તપા
પાથીતો હતા. આ મોટા કાફ્રોની સરદારી મેડીનાં સાં
ઈડોનીયા નામના એક ઉમરાને આપવામાં આવી હતી,
જે દરીયાવરથી લડાઈથી તદન બેખબર હતા! આ ઘણી
ને એવો હોક્કમ આપવામાં આવથો હતો કે તેણે સપેન દે
શનાં પાપતખત શેઠર લીસેનોનથી કાફ્રો લેઈને ફોર્સનાં
કેલે શેઠરને બંદરે જવું અને તાંહાં ડયુક આવ પારખા ના
મના બીજા ઉમરાનાં ૩૦,૦૦૦ લકશર સાથે પોતાનું જોડી
નાંખવું. પણ લીસેનોનથી આ નહીં જતાય એવો કાફ
લો ઈસ ૧૫૮૦ રષ્ટે ના મોસમી તા ૧૮, ૧૯ અને
૨૦ મીએ રષ્ટે રષ્ટે ઉપડ્યો કે થોડકે છેડે આવેલી કેપ
ફીનીસટર નામની જગા આગલ તુફાન લાગવાથી તે પા
છો હુકો અને કોરના ખાતે આવથો, જાંહાંથી તા ૧૨

“હહીલા શખસ, સાંભલ કે હાંદગી ઇનસાનને કુનવા માં પધારીછે. નેકે નેક કામને આરે હવ આપવો ભરો છે, પણ ખુનીને કાપ લેવા રેવા એ હાથે કરીને જાણીને ઇને આપણે વેતરને એક પાપ કીધા બરાબરછે. સાંભલ તારે નેકર્યો તારો જન બચાવીને સુખી થા, કે નેકર્યો એતા જાન આપીને પાપી થા. તારો મરણ ફરંગીન તને મરણે નહી. તેણીને આ યુનાની આચકછે. એને તારી ફરંગીન નેકર્યો. તેણી ઉપર તું મરેતા તારે હાથે એ લીટી ચીતરી આપ કે નહીને તોયે તારી સહી કર કે તેણી ઉપર તારો કસો દાવા નથી. થયે શું કરશું તે આશા હાથમાં. વાત ખાતી કહીલ કર, અને હુરો થઈ હાંદગી ચાલશે તા. ના પાડ, અને આ મકમકતો છુરોને તારાં મરણ વેતરવા રે!”

ફરામરોન આ સાંભળતાં એવા વીચારમાં ગરક થઈ ગયો કે જાણે સમથું બનવું હતું તે તેને મન સાથ રાવ પાતો હોય. તે ખરેખર સુખમાં છે કે નહી તે તપાસવા તેનાં મરણ આંધ્રે એક પથર સાથે આક્રમણ, અને તેથી નેકર્યો તેને થયું તેથી તેને લાગ્યું કે તે આખા જોતા નથી પણ ખરી સુખીમાં. હવે જવાબ શું રેશે, એ મોટો સવાલ હતો. ને ફરંગીનને આરે આવી હાલતમાં તે પડશે હોતો તેણીને જાણતી નહી હોય કે એક પલમાં તેનો હવ તેણીને ખાતર જવાનો. તેપણ તેમ ફરંગીન તરફ તે એક દેશમાં માન કરાવતો હતો, અને તેનો પથાર એવોતા આ મરણ અને પચીતર હતો કે એકબારગી તેણીની જાણ વગર તેમ પથારા પથારને ખાતર જન આપવો એ તેને દરસત લાગ્યું. તેપણ તેના મરી જવાના શખ આરે સાંભળીને તેણીની કુમરો હવ આરો થાય, અને તેણીને પથારે એવમ જુનરે, તેથી એકબારગી પોતાનો જન બચાવી તેણીની નજરમાં પોતાને હલકો દેખાડી વધારે વારા સુધી તેણી હવતી રહે એવા બેવાલથી પેલાં કોરાં કાગળ ઉપર સહી કરી આપવાને તેણે લાપક વીચાર્યું.

પણ તારે ને પથારને આરે તે તેમને તેણી બધે મગ રૂરે તે પથાર ફરામરોન ૧૬ કીધો—કે ને ફરામરોન કરી એવું કરે નહી એવો વફાદાર, શપાણો અને જોતા—એવું વીચારીને તેણીનું તન તવાઈ જાય અને તેને ખાતર તેણી વગર મોતે મરણ પાંચે એ સરવેધો મોટું કુખ તેને લાગ્યું.

આ હેલા વીચાર ઉપરથી તેણે ફરંગીન ખાતરના પથારને આરે મરણ પસંદ કીધું. ફરંગીનને જીતને આ પી રઈ હવવા કરતાં, ફરંગીનને પોતાને આરે રાખીને મરણ એ તેને મન સાથ ઉત્તમ જણાયું.

“કર તારે ગમે તે, હું સહી કરવાને નથી.” તે મોલશે.

“ફરામરોન, તારા વીચાર કર. તું મરણ પાંચે તે થી એમ ના સમજતો કે ફરંગીન આશા હાથમાં નહી આવશે. તેણીને આપેલો આ તારી વીટી ને. એ તેણી ને દેખાડતાં ને તારી ખાતરમાં આશા પુકે આવશે.”

ફરામરોન ફરીથી વીચારમાં પડ્યો. પણ ફરીથી તે હીમતથી મોલશે કે—“ફરંગીન તરફ મેવકાઈ કરી હવ વા કરતાં તેણી તરફ વફાદાર રહી મરણ રાડે.”

“કર તારું કાંમ તારે, ફીકસ,” કારન મોલશે; અને

ને યુનાની પેલી જુરુ પાપલી છુરી લાવો ખુની રેલથી તે ફરામરોનમાં ગયાં ઉપર ફેરવવા ગયો.

“અમે પરવરદગાર, મારો ફરંગીનને ખાતર હું મરણ પાંચું છું.”

અને ખુની યુનાનીની જુરુ છુરી પોતાનું કાંમ કરવાને તૈયાર થઈ. એન વખતે મુકીનું કુકુ નીકળી ગયું અને એક જવાન, લાંબા કદના ખુબસુરત મરદ તાંદાં હાથલ થયો. આસપાસ નજર કરીને તે ફરામરોનની નજર પડી ગયો. ફીકસ તુરત જ છુરી મારવા જતા હતા તે ના હાથ પકડી તેણે તે મોલશે:—“ફરામરોન, રામન. આ કાગળ ઉપર સહી કર. ફરંગીન તરફ તારી વફાદારી પૂર્તો. ફરંગીન ને ખરીન વફાદાર હોય તો તારી રાહી છતાં કરી પણ આ શખસોનાં કાંસામાં રાપડારી નહી.”

ફરામરોન પેલા શખસ તરફ જોયું. તેનાં મોહક ઉપર એકદમ પાણી આવ્યું. તેપણ સહી કરવાને તેણે આનાકાની કીધી. પેલા શખસે લગાર કપડાની નજર તેની તરફ કીધી, અને તેથી કોઈ છુપી અસરથી ફરામરોન કાગળની તીચે પોતાની સહી કરી આપી. કારને ઝટ તેની બેડી કાપી, અને ફરામરોન ઉઠી ઉઠ્યા થયો.

આરોના વખત સુધી કારન અને યુનાની જાણતા નહી હતા કે આ શખસને વચે આવવાનું શું કારણ હતું. પેલા જવાને ફરામરોનની સહી કીધેનું કાગળ કારન પાસે મંગળું અને એક મોલ મોલવાં તેનાં એક લાખ ચીરીમાં કરી નાંખી તે નીકરી ગયો. કારન પા ફીકસ આજપચી અથવા સુસા સાથે તેની પુકે જાય તેની આગમનતા તે શખસ નીકરી ગયો હતા!

ઇનસાનને મરતાં અને હવતાં ફેરફાર વાર લાગે છે!

દુયુક અને ઉચ્ચેસ આફ્ર એડીનબરો.

આપણી તામદાર રાહી વીકરોપાના જોડાનલાકી ભરેલાં કુકુજમાંથી આખી કુનીમાંની આસપાસ સુસાફરી કરી આવનાર શાહજાદા દુયુક આફ્ર એડીનબરોથી વાંચનારો જાતુએ જન આજાણ નહી હો. રાંડોના કુવરો માને એકેલા તેમ કે જેણે હીકસતાંનીની સુસાદાત લીધી, અને જેને વાંચનારી જાતુએએ ખાતર તસવીરમાં નહી પણ નજરોનજર જોડે. આ સીમીધના એક જુના આંકમાં આગજ રાહીના વડા મેશ પરીનસ આફ્ર વેલસની શારી ઉત્તમકરના રામની હોકરી એલેકઝાનડરા સાથે સને ૧૮૬૩ ના થઈ હતી તે વીંશી તમારા વાંચવામાં આવ્યું હશે—ને પરીનસ આફ્ર વેલસ રાહીની પછી તાજ અને તખતને આંધેક થઈ રામની લગાંમ પોતાને હસનકરે. તેમજ આ જિમ્મણેએ જવારે તેના બાઈ દુયુક આફ્ર એડીનબરોની શારી રૂશીયાની શાહજાદી સાથે થઈને તેની રૂકનીના વાંચનારી જાતુએની હુજુર પરવાને વધારે નજર કરીએ: ને દુયુક સુખમાં એકવાર પોતાના યુવારકરીદા જતાવી ગયો હતો, અને જેની પથરાંમણી સાડા કુખડાં તે વખતે આરેનું તો રીપી રહ્યું હતું કે તેણે આગળ કોઈવાર

નહી થયું હશે. તેના લગન ઉપર આંખે બંધ કરી કેમ બે સી શકાય ?

એવું કેહવાયું છે કે આપણા ડયુક અને રૂશીયાની શાહજાદી સાથેની એકબીજા ન્યારે ડયુક રૂશીયાનાં પાષત ખત શેહર સેંટ પીટરસબર્ગ ખાતે ગયા હતા ત્યારે થઈ હતી, અને તેજ વખતે અને ત્યાંજ તેઓ એકબીજાની મોહબતનાં ગાંઠમાં લપટાઈ નઈ હુએસ પોતાના મનમાં એ વીજ સુરાદ શખતમાં હતા કે લગનનાં પતીતર ગાંઠથી તેઓ ક્યારે બંધાય. માલતા વરશની વર્ષાતરુમાં ડયુક એસેરે નહો નામની જગા આગલ ઉપલી શાહજાદી તથા તેની મા સાથે ફરીને મુલાકાત લીધી, અને તે વખતથી તેઓ બંધે નું જોડું એક ગાંઠથી જોડાવાની જોડવણી માલી તથા કેટલી કે અડમણું દુર કીધા પછી તેઓ બંધેની શુભ મોરારમાં તેઓ શવ્યાં.

આ મોટી શેહનશાહી મેરી એલેક્ઝાન્ડરનાં રૂશીયાનાં શેહનશા ખીજ એલેક્ઝાન્ડર તથા શેહનશાહી મા રીયાની છોકરી થાય છે અને હુમજાન પોતાની ખીલતી જીવાનીમાં એટલે વીશ વરશની ઉમર પેંચાં છે. તે ઈશવી શને ૧૮૫૩ નાં અક્ટોબર માસની ૧૭ થી તારીખે (અપથ આર્યાનાં અશલ ગણીત પરખાણે ૫ થી તારીખે) જનમી હતી. તેમજ આપણે બાદશાહી ખાન્દાનનાં શાહજાદાં આલ્ફ્રેડ અને સેસ્ટ આલબરટ, ડયુક આફ્રે એડીનબરો તે આપણી નામદાર રાણી અને ખરનાર પરીનસ આલબરટ નો તરીખે છોકરો—એટલે પેહલી એક શાહજાદી, તોયાર મછી પરીનસ આફ્રે વેલસ, અને તે પછીનાં આ ડયુક તે ઈશવી શને ૧૮૪૪ નાં આગસ્ટ માસની ૬ થી તારીખે વીનસર કેસરલનાં મેહેલમાં જનમ્યા હતા; અને હુમનાંજ તે પોતાની તરીયા વરશની ઉમરમાં દાખલ થયા. આ કે કાંણે વાંચનારી બાંનુએએ પોતેજ વીચારવાનું છે કે દુનીઆં નાં એક મોટા ભાગ ઉપર શરદારી ભોગવનાર રાજાં, તેઓ છોકરો તરીયા વરશની ઉમરે આલીયા તીધાંથુધી લગનથી પોતાની જાંદગીનાં શાધી મથાં કરવાને ખોટી રહ્યો.

મેહેલમેહેલાં એ શાહજાદાને રેવરંડ હેનરી એન જ રચનાં હાથ તલે કેલવની આપવા મુકયા; તોયાર પછી તે ઇંછ સં ૧૮૫૨ થી ૧૮૫૬ થી શુધી મી ૦૧ બીસ આરેસ્ટરનાં હોસલે શીખ્યા; પછવાડેથી જેનર કેલેવ નામનાં ઇનજેનરનાં ઉપરીપણ તલે તેણે કેળવણી લીધી; અને ઇંછ સં ૧૮૫૬—૫૭ નો શીયાલો જનીવા ખે જુદી જુદી ભાષાઓનું જ્ઞાન મેલવવામાં કાઢાડ્યો. તેને ઇ. સ. ૧૮૫૮ નાં વર શની શરૂઆતમાં બાદશાહી નજીક ખાતામાં ચુડી કાઢાડ્યો, અને તેજ વરશનાં હુતાલામાં તે જોશપોરત ખાતે ફરી આવરથી અલખાશ કરવા રહ્યો. તયારપછી રાખેતા મુજ બની પરીખાશમાં પશાર થઈ નજીક ખાતામાં ઇસ્ટીટ રૂશી જેટ “યુરાલવસ” માં એક “કેટેર” નેખાયા. તા ૨૦ થી અક્ટોબર ૧૮૫૮ નાં ઉપલી ફરીશમાં પોતાનું વાહાણું વતન છોડી દુરદરાજ થકરે નીકલ્યા. જે પછી “સેંટ ન્યોરન” નામનાં સટીમરમાં કેટલુક થુધી માફરી રહ્યો.

હુમથ શરૂદરના કીનારાયર તે ઘણક શેહરોમાં ફરી આવયો, એટલુંજ નહી પણ આખી દુનીયાંની આશપાશ તેણે અશાકો કીધાં. ન્યારે તે (જેટેરી) સટીમરને કપ

શંખ નેખાયા તયારેતો વલી વધારે ને ફરીથી દુનીયાંનાં કેટલાક ભાગો તેણે જિયા.

“ધધાની કંઈ એજ નથી” તેજ આ બાદશાહી દરજ્જાનાં જીવાંનેથી ખરી કરી આપી. એને શું પઈ શાની કે કોઈથી જતની કમી છે? ન્યારે શરીમંત માફરી કરવાને શરમાય નહી તયારે આપણા રૂશી જીવાંનેતા તદ નજી નમીનવરથી અતરંગ રેહવા મોંજે, અને તેથી ક રીને દલદરીને પોતાના આધાર ખેંચી લેછે.

રૂશીયાની શાહજાદી પરણ્યા પછી પોતાનાજ ધરમને વલગી રેહેશે—એટલે યુનાની દેવલમાં નયો, યજુ તેને પેટે જે છોકરાં અવતરશે તેઓનાં ધરમ તેઓનાં બાનુને—એટલે પરોસેસંટ કરીસમીયન રેહેશે એવી સમજીતી કરવામાં આવીછે. શાહજાદી ઘણી ખલતાવડી અને મોટા પંખા ડનારીછે. ન્યારે તે ઇશવી ગઈતી તયારે પોતાના ઉતમ ખપાશથી દરેક. માણશનાં જગર તેણે ઝીતી લીધાં હતાં. તેણીને લગનમાં રીત દાખલ ૨૦૦૦૦૦ પાંઉડ ૩૨૦) લાખ અને દર વરશે શાલીપાંન દાખલ ૨૦૦૦૦ પાંઉડ (૩૨૦૦૦૦) તેના બાપ તરફથી મલપાછે. આ શું દર શાહજાદી આખી દુનીયાંમાં શરૂથી જોરેખંદ શેહનશાહી નવાઈની એકની એકપુરી મેટીછે. તેના બાપ શાન શાહ અલેક્ઝાન્ડર તેના ઉપર અતીવણી પેખાર રાખેછે. શાહજાદાં આલ્ફ્રેડના લગન રૂશીયા દેશમાં થયાં અને તોંહાંથી આ પુતલોને લઈને ડયુક વેલાં નશાબો તેને મા તર તરજુ ચાર માસ જુનરમાં, તેટલતી રૂશીયાન શાનશાહીનાં જીવ પોતાની મેટીને જીવા વના ડર પડ્યો નહી, ખારે તેણીને મજવા સાદે તે હુમજાન ઇંગલંડ આવ્યો ગયોછે.

આપણે નામદાર ડયુક, તેનાં ખિતાયો સાથે, તોમે મુજબ એકબીજાએ—હીઝ રોયલ હાઈનેસ આલ્ફ્રેડ અને સેસ્ટ આલબરટ, ડયુક આફ્રે એડીનબરગ, ચારલ આફ્રે અલબરટ, ડયુક આફ્રે સાંકસની, પરીનસ આફ્રે સેકસીકી બરગ જોયા, ઇતપાદી.

આ બાદશાહી લગનની બાબદ પારલામેંટમાં આખંતી સભા આગલ ન્યારે ગયા જીલાઈ માશમાં આવી હતો તયારે રાણીનાં પરધન મી ૦ ગલાડસ્ટન—જેનું ચીતર શને ૧૮૭૨ ના અક્ટોબર માશનાં સીમાપમાં “પરખાંનેતી મંડલી” વચે જવામાં આવયો—તેણે આપણા નામદાર ડયુકને વાસતે કેટલીક જતનાં હક આખંતી સભા આગલ માંગ્યા હતા—જવા કે હાલમાં જે તેને દર વરશે ૧૫,૦૦૦ પાંઉડ મશેછે તેને બદલે તેના લગન પછી બી. જ ૧૦,૦૦૦ પાંઉડ નામદાર રાણીને તેઓ બંધેનાં પોશ ન દાખલ “કન્ટેસલીટીડેડ ફંડ” માંથી મલે. અને બીજું એકે ખોલ ન કરેને આ શાહજાદી એલેક્ઝાન્ડરોવાનાં નશાબ શંજેએ વીધવા થયતો તેનો દખલો બાંચવી રાખવાને તે જ વે તયાંથુધી દર વરશે ૬,૦૦૦ પાંઉડ આપવા, ઇતપાદી. આ દખાસત મી ૦ કીરાયલની જેરહુનરીમાં નશાબ શંકે નામનાં શખાશરે ટેકો આપવાયો, અને બીજા કેટલાક ચતવંતર મેખજરોનાં મતથી પશાર થઈ હતી.

ડએસ આફ્રે એડીનબરોનાં બાપ જરે હુમજાન ઇંગલંડ આવયો હતો, તારે મલેલી દખલ્યા ભરેલી મીનજ

મી જીવાઈએ તે પાછો હું કરામો. પેહલાં અપસગન તો આ કાફલાને એવ નડ્યાં !

હવે આ નહીં ઝીતપ એવા કાફલાની સામે ધવાને ઇંગલાંડમાં કેવી તઈઆરીએ પતી હતો ? નવત્રીથી લશક રો એકાં કરવાતું કામ માલયુ, અને તરજ લશકર એકાં કીધાં. પેહલાંમાં ૩૦,૦૦૦ માણસો હતાં, જેમને રાણીની સરદારી હેઠલ રાખ્યાં; બીજાંમાં ૨૦,૦૦૦ માણસો હતાં, જેમને દખણ કોસ્ટો તપાસવા રાખ્યાં; અને તરીજાંમાં ૨૩,૦૦૦ માણસો હતાં, જેમને રાણીના માનીતા લીસ્ટરનો સરદારી હેઠલ દીલમરી ખાતે છાવણી કરી રાખ્યાં. આ છાવણીમાં રાણી યોરેસવાર યાદને રોડતો અને પોકારતો ગઈ અને લશકરને ઉલટ આપતી ગઈ કે “તમારી સરદારી હું લે વશ, અને તમોને હું મેદાન પાડશ, બાંડાં મારી રખતોના ના શ પથો મેવાને જીવતી રહેવા કરતાં હું મરણ પાંચમ.” પણ વહાણોની કોતાહી નમરી હતી. ૪૦૦ નવો મોટું વહાણ બીજી એ કે નહીં હતું, તથા ૩૪ નાના વહાણો. તથા તે માં માંતર ૧૪,૦૦૦ ખાસવા સીવાય બીજાં વહાણ યા માણસો ઇંગલાંડની રાણી કને હતાં નહીં; પણ જ્યાં હોય તેવાં, એ સઘળાં વહાણોને બનતી ઝડપથી તઈઆર કીધાં અને તેમની સરદારી ડરેક, હાઈનસ અને ફ્રાન્સીસ નેવા જીતા અને અન્યાયકરી સરદારોને આપીને તેઓને સરદાર લા રડ હાવરડને કીધા.

હવે આરમેડા આવશે. પેહલાં એવી ખબર આવી કે તે આવનાર નથી; પણ જીવાઈની તાઠ ૧૯ મીએ લાર ડ હાવરડને ખબર મલી કે સાત માઈલ કુધી દરખામાં કે લાયસી એક બંધવર કાફટો વસી આવેછે. ૪૫ મે સરવેધી મોટી જીલ આ કાફલાના સરદારોએ કદીબી કીધી હોયતો તે એ હતી કે આખા કાફલાને બીજના માંદની માફક અરધાં મકરમાં તેઓ લેઈ આવવાયા. એથી બનયું એમ કે ઈંગરે જ સરદારોએ ઘણીન સેહલાઈથી પોતાનાં હલકાં વહાણો તેઓ ઉપર દોડાવયાં અને તેમને આખા ઈંગરેજ આખા તમાં રખડાવયા. સર ફ્રાન્સીસ ડરેક નામના સરદાર એ રીતે તેમનાં બે મોટાં વહાણોને કેદ પકડ્યાં. આ આરમેડા પારમાની સરદારી હેઠલના કાફલાને આવવાની રાહ ને તો ફેરેનાં બંધર આગલ મેકે, પણ પારમાતે વલ ફેરેનાં વહાણથી ઘેરાઈ ગયો હતો તેથી આવગલના કાવ ઝુનખ તે નાખી, મેડીના સાઈડોનીયાના કાફલાને મલી કાઢ્યું નહીં. એવામાં જીવાઈ માસની ૨૮ મી તારીખે લારડ હાવરડે જ આતશી વહાણો આરમેડા તરફ ધમાવ્યાં, તેથી સપેની પારડ લેકોમાં ધબરાઈ પેલશ થયો, અને લંગર કાપી નાં ખ્યાં. પણ તેમનાં બે વહાણો સલગી ઉઠ્યાં, અને સહ વાર પડતાંતો યોડાઈ સીવાય સઘલાંએ ફેનડરના કોસ ટાયર ડોલા ખાતાં નજાયાં. ઈંગરેને પુકે રોડયા, પણ એ રાકની તંગીથી પાછા ફર્યા; એવામાં ડયુક આવ સાઈડો નીયાને વલી તુફાન લાગથી તેનાં નાસતાં વહાણો ફના થયાં, અને કાફલાનો તરીજે ભાગ સપેન પાછો ફરશે! કી લીપે જે બનાવ જીવાઈ તરફનાં નજાયાં, અને નેલા કાફલો તઈઆર કરવાને ફરમાવયું.

ઈંગલાંડની રાણી અને રખતની ખુશીના પાર હતો નહીં. રાણી સેંટ પાલનાં દેવલમાં ગઈ અને બેઠાના ઉ

પકાર માની જાહેર બંદગી ગુજરી. તાર પછેના સીકાએ પર એક મોરકુએ આરમેડા પકાવશે અને બીજ ગમ ઈંગરેને ફેરેજ પાંચપા તે માટે ઇશવરની સત્વતી લખાવી. આરમેડાની ધાસતી દુર ધયા પછે સપેન ઉપર તેણી મટાઈ લઈ ગઈ અને સપાનીયારડોને હરાવવા.

એ પછે રાણી બીજાં દેશો સાંધની લડાઈમાં યુદાયા પછે ઈ. સ. ૧૬૦૩ ના મારમની ૨૪ મી તારીખે ૪૫ વરસ રાજ કરીને ૭૦ વરસની વયે મરણ પામી. તેણી મ ગરૂર તોપણ કાદપણ વાલી હતી, તેણી બાહુર અને દેશ હીતકારી હતી. એક આરત તરીકે તેણી વાંકમાં આવી શકે, મગર એક રાણી તરીકે તેણી કોઈ પણ બતના દોશથી ખાલી હતી. માહુરાણી વીક્ટોરિયા સીવાય ઇંગલાંડનાં રાજમાં ઈલીઝાબેટની બરામરીકે બીજી રાજ ગણવામાં આ વયું નથી.

“મારી ભીખાઈ—મારી ભીખ.”

મને કોઈ ખબર નહીં કે ગયાં સાલના જીન માસ માં મારે લગતી એક બીના મારી એસરે પોતાની બેઠુન પછોએ, જી બોધની વાંચનારી બાનુએને માટે લખીછે; હું તે વખતે લેલાત હતો, અને મને એ બોધાન્યું તાં હું મલયું હતું, “મરૂ મારા ધણી અને હું.” એવી એ ક બાબત મે તેમાં જોઈ હતી ખરી, પણ મને તે વાંચવાની તે વખતે કુરસત હતી નહીં. હમણા હું પાછો મુંબઈ આ વરોછું, અને સઘલા આંકોનાં પાનાં ઉઠાવી નેતાં આ બાબત મારા નેવામાં ફરીથી આવવાથી મેં તે વાંચીછે, અને તેમાં જોરે મારે લગતી બાબતોછે, તારે હવે તે બાબત લખનારને લગતી બીજ વધારે બાબતો લખવાની મારી ફરજીછે.

વાંચનારી બાનુએ, હું ઉપલી બાબત લખનાર ત મારી બેઠુનપણી ભીખાઈજીનો વરજું, અને માટે નામ ભીખાઈજી. અને બધે જાહેરે પરજવાને યોડાંક વરસ ધાંછે, પરજવાયાદ હુંતો મારાં મા બાપ સાથે પુણે જઈ રહ્યો હતો, તાંદાંધી યોડાં વરસમાં માટરીકયુસેશનની પરીક્ષા આપવા મુંબઈ આવ્યો હતો. પરીક્ષામાં પસાર થવાથી મારા બાવાની ખાદેશથી હું ઈન્ટેરની કાલેજમાં દાખલ થયો, અને પાંચ વરસ વધારે બેઠુન કરીને ઈન્ટેર થયો. માટે નામ પેહલું આવવાથી મને સરકારી નોકરી મલવાની આશા રહી, અને તેથી તેવી નોકરીની રાહ નેતાં હું મુંબઈ આવ્યો.

એટલા અરસામાં મારી ભીખાઈ કાંઈ તમારાંમાંનાં ફેરલાંક નાઈ સાહેબોની પેરે ખુસીએ મેકી નહીં હતી, યા તેમજ ઘસડેમોરામાં દાહડો કાઢતી ન હતી, પણ કોઈ જી લાંબ કામમાં રોકાયેલી હતી. મને યા મારાં મા બાપને એ વીધે કશી ખબર ઘણાં વરસો કુધી પડી નહીં હતી; પણ છેક છેલે એક એવા બનાવ બનયો, જેનું બયાન હું તમોને નજાઈછું કે જે બનાવે જોરે કીધું કે ભીખાઈ—મારા કાકાની દીકરી ભીખાઈ—જેમ હું પારતો હતો તેમ

કોઈ સાધારણ તોખમનીતો નહીન (કાંએકે અને થયું ઉંચાં ખાનદાનનાં છીયે) પણ સાધારણ કેળવણી અને વ્યવસ્થાની ખોટ નથી.

તમે જે મારી ભીખાઈને જુઓતાં વ્યવસ્થાને તમારાં માંની કેટલીકો તેણીની અદેખાઈ કરવા વીના રહે નહીં. તેણી કાંઈ ઘણી ખુબસુરત નથી; વધી તેણીનાં વ્યાવાન કાંઈ ઘણો સુંદર નથી; એ સાથે વધી તેણી જેડે બોલવાની છતાં કાંઈ સારી નથી. તેણી થોડું બોલકનીછે. પારકા ખરદ એ આરોતો તો શું પણ પોતાનાં બોલખીતાં, શગાં વાહલાં, અને ઘેરમાંનાં માણસો સાથેની તેણી આડી વાત કરે નહીં. તમે કેહશો કે તારે તેણી ખડીયલ હશે. અરે નહીં, નહીં; એમતો વીમારતાં ના. તેણી થોડું બોલેછે, પણ એવું ટાહકાથી ભરેલું બોલેછે, કે તેણી સાથની તક રાશમાં તમે હારીન જાઓ. અને હારી જાઓ તોપણ તમે તેણી એવાંતો વશ કરી લેષ કે તમે તેણીથી હારી જવાને પોતાની ખુશીથી કમળ થાઓ !

હવે સરકાર તરફથી નોકરી ખલશે તેની ઉમેદમાં એક વરસ વીતી ગયું. એટલી યુદ્ધતાં જરે જરેની હું ભીખાઈ તરફ જોતો તારે તારે મારી વ્યાખ્યામાં વ્યાજી ભરાઈ આવતાં હતાં. તમેા પુછશો કે એમ કયે ? તેનું કારણ એવું, ઈનેરની પરીક્ષામાં મોટી મેહનત રાત દીવ શ કરીને હું પાસ થયો તોમ્ની અને નોકરી મલતો નથી, અને મારાથી થજાન કોઠ જવા મારા ભાઈખ પ નીશાલીયાઓને સારી સારી ભગા મળી ગઈછે, એવું મનમાં લાવીને ભીખાઈ રખેને મારે વીશે છુડું બોલે, એવી અને હું મેમાં ફેર હતી. મને એમ લાગતું હતું કે તેણીમાં કરીપાંતીનુ રાન નથી તારે તેણીએ મુખ્ય કરે તમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

એક દાહડે રાતે જરે અમને એખલાં ખાવા બેઠાં હતાં, તારે મેં તેણીનાં સુંદર કેસ મારા હાથમાં લેઈ તેમની સાથે રમત કરતાં કરતાં પુછ્યું કે,

“વાહાલી ભીખાઈ, શું કદં અનેતો નોકરી ખલતી નથી.”

ભીખાઈએ આનો કાંઈ ઉત્તર આપ્યો નહીં, અને એ થી માડું લાગું, તો પણ મેં બોલવું જરી રાખ્યું.

“ભીખાઈ, તારાં દેલમાં એમ લાગતું હશે કે આટલાં બધાં વરસની મેહનત મેં જાહાનમમાં નાંખી. શું નહીં !” હુંઆં પેલી થોડું બોલકનીએ જવાબ આપ્યો.

“હાનતો વધી,” તેણી ટકોરમાં બોલી; “મેહનત કરીને શું કમાયા ?”

“હા, પણ તારે હવે શું કદં ?” મેં તેણીના હૃદયે લેવા માંડ્યો; “સરકાર તરફથી તો નોકરી ખલવાના કાંઈજ સંભવ નથી. શું ઉપાય લેઈ, ભીખાઈ ?”

“પાસ થવા ગયા તારે જરા સરકોન નહીં પીને ગયા તે, વાહાલા ભરથાર ! તેથી તમે આનવેર નોકરી વગર ખેસી રહ્યાછ.”

હું જાણતો હતો કે હુંઆં માડું ચાલશે નહીં; કેમ કે હું તેણીનું હૃદય લેવા ગયો તારે તેણી મારી અધકેરી કરવા લાગી. તેથી હવે તેણી ઉપરન કપડો લાગુ આડવાનો મેં ઉપાય લીધો.

“પણ અને નોકરી નથી ખલતી તેનું, કારણ શું, તે

તું જાણે, ભીખાઈ ? નોકરી

છે, વ્યાજી !” અને હુંઆં મેં જરા ગુસ્સા ભરેલાં નેજ કીધાં, તથા મેહરો ખીનવાટ ભરેલો કીધો. “શું તું જાણતી નથી કે, અધરીનાં નસીબે વરતું નસીબ ખલેછે ?”

“એ વાપ !” તે મારી લાડકો આપત વ્યવસ્થાને બોલી ઉઠી; “તારે શું તમેની નસીબને માનોછ કે, ભરથાર ?”

ભીખાઈના આ બોલવાથી અને આમ બોલો. જાણે ધરથીક પના ધપકારથી હું મુખ્યો હોઈ તેમ ખુરશી ઉપર થી એક ગોઝાઈડ ખાવાનું અને બાકી હતું. અને અન્ય જ એમ વાણું કે નસીબછે કે નહીં, તે વીશે તેણીને શું ખબર હોય ? નસીબને માનવું પા નહીં માનવું, એવું તેણીને કોણ શીખવે ? અને તરેહવાર શક ગયા, પણ તે શક રાત વીતી ગઈ તેમ સહવારે મારાં મનમાંથી દરે ધઈ ગયા.

સહવાર પડી, અને તે સહવારે મેં ભીખાઈના સુંદર મેહરો પેહલ વેહેલો જોયો. તેમ દીને અને એક કાગળ મલયું કે અને પાંચમાહલામાં ઈનેર ખાતાંમા નોકરી દર માસે રૂપ૫૦ ની મળીછે. મારાં કુટુંબને મલયા પછે મેં તે મેહર ખાતે કુચ કીધી. એ વાતને બે વરસ નહીં થયાં હશે એટલામાં કોઈ સરકારી કામસર અને મુંબઈ આવ્યું પડ્યું. આ વખતે મુંબઈમાં ટાડાટી તથા રેલવેઝ ચાલતી હતી. સટાનાં સપાટામાં આ વખતે સરવે કોઈ પડે લા હતા; અને મને મુંબઈમાં એક માસ મુખી રહેવું થયા થી મારાથી કાન ખુલા થયા કે કુછોરેને અમીર થવાનો જે વખત મોલાયા કરતો હતો તે એજ વખત હતો. વધી એવામાં મારા મે દાસતોએ એક ફીતાનસના ભાવ ઉપર માડું ચીત જેમ્યું તેથી મારી છક કમાઈ ખરમાણે મારા ભાવા નહીં જાણે તેમ ઉપલી ફીતાનસના દશ શેરો મેં ખરીદ્યા. મેં એ બાબે ભીખાઈનું મત પુછ્યું નહીં, કેમકે મારી તો ખાતરી હતીજ કે ભીખાઈના અને લોભી આ રોતોના માફક તેણી પણ માડું કામ પસંદ કરશે અને મને ભલામણ કરશે કે શેરો ખરીદીને દોલત મંદ થયું.

પણ શેરો ખરીદ્યા પછે એક રાતે મેં એ વાત તેણી આગલ છેડી, તારે જાણે એક નાગણને છેડી હોય તેવા દેખાવ ધઈ પડ્યો. મેં તેણીને પુછ્યું કે “વાહવાલાની ફીતાનસના દશ શેરો, દર રૂપ૫૦ ની કીમતને, ખરીદવાની મારી ખરજી, મારે એ વીશે તારું શું મતછે ? જિની, પયારી, જરાજ લોકો શેરોથી કંઈ તાલેવંત ધઈ ગયાછે ?”

“અરે નહીં, ભીખાઈ, નહીં; એમ કહી કરતા ના.” એમ કરવામાં કોઈ કાપડો અતે કોઈ જોવાતું નથી. જે માડું માનો તો સટો કરવાના વીમાર છેડી દેજે. હું તમેને સોગંદ આપુછ કે એમ તમે કહી કરતાના.”

“શું ?” મેં જરા તોરમાં કહ્યું. “શું ?” શેરમાં થી કાંઈ નફો નથીજ ? જા, જા, જુખમ ! તું શું જાણે કે કાંઈ નફો નથી ? જરે વોદવાન અને ફીલમુક જોવાઓ એ રોજગારમાં પડ્યાછ, તારે તું શું મગદર ધરાવેછ કે વધી આડા હોય કરવા નીકળીછે ?”

તેણી કહ્યું બોલી નહીં. થોડા દીવસમાં અમારી ફીતાનસના દર શેરે ૫૦૦ અને પછે ૧૦૦૦ રૂપીયા થયા. અને મારા દસે શેરો વેચી નાખ્યાનું મન થયું, પણ મારા

દોસતોએ અને તેમ કરતાં વાલથો, કેમકે તેઓને આશા હતી કે હજી ભાવ મળશે.

અફસોસ ! ભીખાઈ તરફ યોડાક દીવસ ઉપર હું એટલા માટે પયારથી નહીં મિત્રોં હતાં કે તેણી મારી દેશવા વધવા ના રોગગ્રસ્તી સામે હતી. હવે હું એટલા માટે નહીં નેવા લાગે કે તેણીના હૃદય પરમાણે મેં કીધું નહીં. અમારી કીનાનસ ૧૦૦૦ ઉપરથી ગમડી પડીને ૧૦૦ ઉપર આવી, અને તે પરથી છેક ૨૫ રૂપિયા પર આવીને અટકી. અંરે એટલું નહીં—હવે તો કાલ ભરવાનો વખત આવશે; અને મારી જોડે જે રૂક પુલ ધણી હતી તેની આખેર આવી એટલું નહીં, પણ સાચું કરજી પુત્ર !

ભીખાઈનો બોલ પાદ આવશે. હવે શું કરું ? રૂપિયા મારા પોતાના તો ગયા, ભીખાઈ કનેથી ઉછાણી તથા બાહારથી વધાને કાઢાડ્યા હતા તેતો ગયા, તેણીની સેનાની સાંકલી અને બાંગડી ઉપર નાણું કાઢાડ્યાં હતાં તેતો ગયાં, પણ હજી બીજાં નાણું ફક્ત એક મોટો ખાંડો પુરવાને અને આપી દેવા માટે મિત્રોં હતાં કે કાંઈથી લાઈ ? હું આજની પડશે, અને સુંદર ભીખાઈ મારી સારવાર કરનાર ચાકરડી હતી. પણ તેણીનો દેવગીર નહીં પણ હું મેંશાં હસમુખો એહરો નિહને અને વધારે આગ બલતી હતી. આટલીબધી બતંગ હાલતમાં હું આવી પડશે હતાં તે શું તેણીને ખબર નહીં હતી કે તેણી દેવગીર પવાને બદલે હુશતી હતી ?

માંદગીથી હું કંઈકાં ગયો હતાં, તેથી એક દીને રાતે ખીનવાટાંનું મેં ભીખાઈને અરજ કીધી કે કીનાનસ તથા બીજાં બે બેકોનાં ચોરો મેં ખરીદ્યા હતા તેને લખતાં કાગળયાંનો ચોડા કબરમાં હેલાવરો મુકેડાંછે તે લાવીને અને આપો. તેણીને શું ખબર કે આ કાગળયાંને હું શું કરનાર હતાં ? તેણી લાવી, અને મેં તેણીને આટલું ભલા કરાવવું. જીવી તેણી ગઈ કે ચેરાગને લંગાર ભજભજ બલતો કરીને મેં આંખ વીંધીને સઘળાં કાગળયાં બાલી નાંખ્યાં. એ વાતની કોઈને ખબર પડી નહીં.

એ બનાવને દશ દીવસ નહીં ગયા એટલામાં મારા બંધે દોસતો જ્યો મારા ભાગીયા હતા, પણ જ્યોને બદલે સઘલાં ચોરો મેં મારાં નામ ઉપર લીધા હતા, અને તેટલા માટે સઘળાં નાણાં અને બરવાં પડ્યાં હતાં, તેઓ અને મલવા આવ્યા અને જાણવું કે “લાડેવાલાની કીનાનસનો ભાવ પાછો મળેપાછે, તે એટલે મુખી કે નેકે નફોતો મુદલ મલશે નહીં પણ જે નાણાં ગયાં હતાં તેટલું તો મલી રહેશે.” એટલા માટે તેઓએ મારી પાસે તેને લગતા ચોરો માંગ્યા.

અભાગીમાં નસીબના અભાગીયા ભાગીયાઓ ! ચોરો કાંઈથી હોય કે હું તેમને માપું ? ને સઘલી હકીકત તેમને જાણવી, અને તેઓ માંધું કૂટીને તાંબોળી જતા રહ્યા. આ સઘલાં બનાવની વખતે ભીખાઈ તાંડ હાલ રહતી, અને તેણી નેકે પોતાનું કાંઈ કાંમ કરતી હતી તોપણ જાણે અમારા વચેની વાત સાંભળતી હોય એમ તે ઉપર ધ્યાન આપતી હતી. પણ તે વીશે મેં કશી દરકાર રાખી હતી નહીં. હવે મારા માંગનારાઓનો મારા બારણું આગલ દે જો શરૂ થશે એમ અને લાગું. માંદગીના સમયથી મેં એક

આસની રજા માંગવી હતી, તે પુરી થવા આવી હતી, તેથી હું તો પાછો મારી નોકરી ઉપર જનાર હતાં, પણ માંગનારાઓ અને ઘસડી કાઢે એમ મારી આબરૂ જો એવા વીચારથી અને મોટી ધાસતી પેદા થતી હતી. એ કારણે સર અને કોઈ સાથ વાત કરવાની ગમતું હતું નહીં.

ભીખારી ભીખાઈએ જરૂર નિયું કે તેણી જીવ નાંખી ને મારી ચાકરી કરતી હતી, તોપણ હું તેણી સાથે એક હરફ પણ બોલતો નહીં હતાં, તારે તેણી એક દીને મારી તજીક આવી અને પોતાના રાખેતા મુજબ મારા પગપર માધું મુકો, નાક ધસણી કરી ચોલી—

“ભરધાર, શું ગોનાહ કીધાછ તમારી લોડીએ કે બોલતાબી નથી ?”

એ મારા જીવ ! જરૂર ભીખાઈને હું આવી રીતે કમલતાં નિયું તારે અને કેટલું બધું લાગતું હતું ?

“કાંઈબી નહીં, ભીખાઈ” મેં જવાબ આપ્યો.

“તારે શા માટે મારી સાથે બોલતા નથી તમે ?”

“મોલીને શું કરું, મારી વાહાલી; વખત હવે બોલવાનો નહીં પણ બલવાનોછે. કદામ બે માર દીવસમાં જે લખાં જવું પડશે.”

“એ માય નહીં રે, એમ કાંઈ વાડું ?”

“સો શું તું જાણતી નથી કે હું કરજાં ફૂલી ગયોછું ?”

“સો તે શું છે ? કેટલું એક કરજાં ?”

“સુંદર હજાર રૂપિયા, મારી ભીખાઈ.”

“અએ પનદાં, મારા ધણીને રૂપિયા ૩૧૫૦૦૦ ઉપરાંત બીજા રૂપિયા ૩૫૦૦૦ ની બખરોશ બખરા કે તે પોતાનું કમલુલી ભાપ ?” તે વફાદાર ડોકરીએ અરજ જુલારી.

સહવાર પડી, અને મારી કબરમાં અરખર રૂપિયા ૩૫૦,૦૦૦ ની નોટના કકડા પડેલા હતા ! એ કાંઈથી આવવા હશે ? ભીખાઈએ કસો ખોલાસો કીધો નહીં; તેણીએ કાને હાથ દીધા, અને હું જીજવારામાં પડ્યો. માંગનારાઓમાંને એક પણ મારે બારણેતો નહીં આવશે, પણ તેમના હાથ દસકતની પેંઠોંએ મારી દેખવતાં ખાંનાંમાં પડેલી જે નિષ ? અરે એ બધું શું ? એ કેમ બનવું હશે ? અને આ ભરખ જાહેર થશે નહીં.

તેમ દીને સાંહાંને મારા ભાગીયાઓ અને મલવા આપ્યા, અને અમારી કીનાનસના નકાનાં નાણાં તેઓને મારી તરફથી મલ્યાં હતાં માટે તેઓ મારા ઘણા ઉપકારી થયા હતા, એવું તેઓએ મને જણાવ્યું. હું તો હવે દેવાં નો યાદ ગયો. મેં કાંઈ તેઓ બધા નાણાં મોકલ્યાં હતાં નહીં; તેમજ તેઓ કાંઈ જુકું બોલવા આવવા હતા નહીં. એમાં કોઈ પણ જમરદસ્ત ઇનસાનનો હાથ હોવો નિષ્ક્રિય.

તે જમરદસ્ત ઇનસાન મારી ભીખાઈ હતી. તેણી કાંઈ મેં આગલ કહયું તેમ મોઠક અને અચાન હતી નહીં, તેણીએ જરૂર હું પુછે હતાં તારે આંકેકાંડરા સફલમ કેલવણી લીધી હતી, અને તે કેલવણીનાં બંધે તેણીએ માં રૂં નખોડ જવું અટકાવ્યું હતું. જે ચોરોનાં કાગળયાં મેં કાઢી બાલી નાંખ્યાં હતાં તે ખરા ચોરો નહીં પણ કોરા અને બીજાં નકામાં કાગળે હતાં. ચોરોતો ભીખાઈએ અધી ગલ જરૂર દર ચોરે રૂપિયા ૩૧૦૦૦ નો ભાવ હતાં તારનામ વેચા નાંખ્યા હતા જો મોટો કાપડો થયો હતાં, તથા મારાં

બાગીયાઓ ઉપરથી તેણીએ તેમના હોસનાં નાણાં એક લખાં હતાં. તેમજ મારા માંગનારાઓનું બી તેણીએ પ તાવયું હતું, એટલું જ નહીં પણ પોતાની સાંકલી અને બાં ગડીમાં તેણી છોડી લાવી હતી !

આ બધી અન્યયમીઓ મારી ભીખાઈએ કીધી હતી. અને તેજ દીવસે તેણીની ખરી કીધત માલુમ પડી, અને તે જ દીવસથી હું હર વખતે તેણીની સલાહ લેતાં તેણીને ફેરુતા હતા કે,

“ભીખાઈ, તું મારી યોરતછે, રોલતછે, અને સાથે મારી ભીખછે; બીજા લોકોએ રાજ, પદસા, દમાજ વીગેરે બીજે બોદા પાસે માંગી હશે, પણ મેંતા ફક્ત એક ભીખ માંગી હતી, અને તે ભીખ તે તું મારી ભીખાઈછે.”

મારી ભીખાઈ, મારી ભીખ !

૩મી તવારીખ માહેલા સફાઓ.

અંક છેલો.

૩મનુ રામય મંડલ.

આપણે છેલા અંકમાં ૩મી રામના ૩મ સેહેરના રા જ તારકુર્ણસની છ'દગીના હેવાલ વાંચ્યોછે. વાંચના રી બાનુઓ તમેને યાદ હશે કે તે રાજ ૩મની ગાંધી ઉ પર છેલ્લો હતો. હવે આપણે નરા ૩મ સેહેરની સુરઆ તથી તે આ છેલા રાજને હાંકી કાઢાડાયે તીપંથુધી ને રજા) વરસની ગણતરી કાઢાડવામાં આવીછે તે દરમ્યાં નમાં ૩મ સેહેરના રામય મંડલની અંદરખાનેની હાલત ઉપર ધ્યાન આપીએ, તીપારમાદ નામીમા ૩મીઓની છ' દગીના હેવાલ આપણે વાંચીયું.

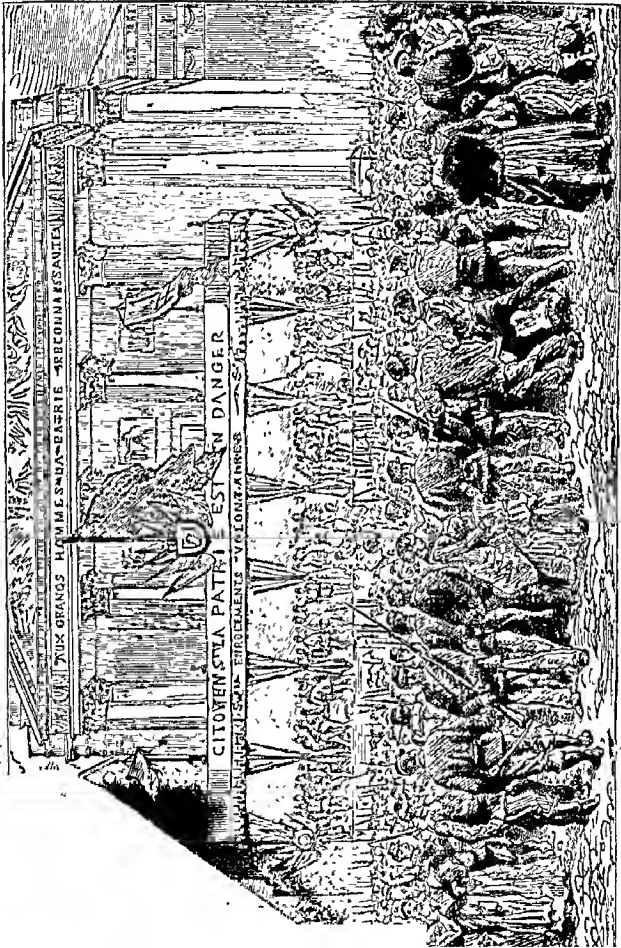
હાલકારનેસરીના દાંધેનીસીઅસ નેજે ૩મની તવા રીખ લખીછે, તેણે પોતાની લુલધી બીજ નામીમા તવા રીખ લખનારાઓને લુલના દરોઆવમાં ગોતું ખવાડયું છે. ૩મના રામય મંડલને ઉભું કરવાનું માન એ તવા રીખ લખનાર રોમીઉલસને આપેછે. તે જ્યારે ૩મના પામે નાખ્યો તીપારે માતર ૧૮) વરસનો છોકરો હતો. પણ તીતલર એ બીનાને પોતાની લખેલી તવારીખમાં બે ટી પારેછે અને કેહેછે કે ખરી બીનાતો એ છે કે એ સે હેરનું રાજ પણ બીજા “ રાજયોની માફક એકસ જનાવો “ ના બનવાથી, રામય ચલાવવામાં વખતે વખત પડતી “ અગતોથી, તથા વખતની પોતાની મદદથી તંદરોસત હા “ લતમાં આવયું હતું.” આ બીના તવારીખ લખ નારાઓની ઉંદે જસતેજને લાયકનીછે; કારણ કે ૩મ સે હેર હસતીમા આવવા બાદ છેક ૫૩૫) વરસ થયી એ સે હેરની તવારીખ એના કોઈ રેહેવાસીએ લખી હોય એવી સાહેલત આપણને મલતી નથી. પેહેલો તવારીખ લખ નાર ૩મી તે ફેબીઅસ પીકટર હતા જેને કરાઈસતાન જનમની આગઉ ડને ૨૧૮ માં ૩મ સેહેરની તવા રીખ પેહેલેથી તે પોતાના વખત થયી પાસે ઉપલાં વરસ થયી લખી તદ્દપાર કીધી. આ સુખ્ય લખાએલી ત

તવારીખ ઉપર કેટલો ભરોસો રાખવો તેથી એક સવાલ છે. વલી લીવી લખેછે કે હાલના ફરેમ લોકોના વડવાઓ ને આ ગાલસને નામે આલખાતા હતા તેઓએ જ્યારે ૩મને તાયમે કીધું હતું તીપારે ૩મનાં ને મોઢોટી આગ લાગી હતી તેમાં એ સેહેરને લગતા દસતાવેજે સંધા બધી ગપ હતા, તીપારે વલી ફેબીઅસે કયા દસતાવેજેપરથી પોતાની તવારીખ લખી ?

૩મની સીનેટમાં બેસનારાઓ વીરો એવું મધી આ વેછે કે તેઓને રાજ પોતે વખતેવખત સુંટી કાઢાડતા હતા. અને પાહાદ્યાહાતાના ખતમ થાવા પછે, તેની બ દલી હોતસલને નામે બે પુરસોને સુંટી કાઢાડવામાં આ વતા હતા તેઓને એ હક મલયા હતા. સીનેટના મેમ બરો, પેહેલી પદવીના લોકો યાને અમીર ઉમરાવો તથા જેને આ તવારીખમાં આપણે પેટીશીઅનને નામે આ લખતા આવીયાછે તેઓ મધેથી સુંટી કાઢાડતા હતા, પણ એક સુદત પછે સાપારણ લોકો મધેથીમા મેમબરો સુંટી કહડા તા હતા. પરજસતાક રામની સુરઆતમાં સીનેટને ઘણા હકો મલયા હતા. લોકોની પંચાત ભરવી તે સીનેટના હુકમ વગર બનતું હતું નહીં, અને વલી પંચાતે ને સુ કાદો કરયો હતો તે સુકારો સીનેટની મંજુરીઆત વગર ખાહાલ રહેલો કેહેવાય નહીં. ધરમને લગતી બાબદમાં સી નેટનું કેહેવું પાડું, રામપની ઉપન તીપન ઉપર તેઓનું માલવું, રામય અધીકારીઓ ઉપર તેઓની જસતેજે હતી, બીજા રામપના એલચીઓ સાથે તેઓ પોતે ગોક્તેગે કર તા, તથા હરેક હાર પાંચેલી પરજના સું હાલ કરયો તે તે યો કડવતા, કુદકાના રામપની લગાંમ પોતાના હાથમાં રા ખતા. એ ઉપરથી માલમ પડેછે કે પરજસતાક રામય ની લગાંમ પણ પેહેલે તો અમીરીનાજ હાથમાં રહેલી હ તી. એ હકોના લાભ સીનેટ ઘણા વરસ ભોગવયા ન હી, કારણ કે આસતે આસતે લોકો તેના હક ઊંનવતા ગયા ને આપણુ આગમ માલતાં મિથું.

પરજસતાક રામપની સુરઆતમાં રોમના અમલ ત લેતા દેચના વીસતાર ઘણો નાધો હતો. —માલસે માઈ લ લાંબો અને તરીસ માઈલ મોઢોલો. તેઓએ મારેલી કે તેહઓના લાભ તેઓએ એટલેજ લીધો હતો કે તે હાર પાંચેલા સુલકોના લોકોથી પોતાના દેસની વસતી વધારી હતી. આએ ડાહ્યાપણુ ભરેલો વરતનુકથીજ પછલા રૂથી તેઓ જેરેમંદ રામપવાલા થાયા. રોમ તેમજ રોમના અમલ તલેના દેશોમાં લશકરીની સંખ્યા ઘણી નાધ લી હતી, તોપણુ સેહેરનેજે હમેસ પાંચકાએ સાથે લડાઈ કરવી પડતી તેમાં ઘણો વાંક એઓના પોતાનાજ માલમ પડેછે, તેનું કારણ એછે કે સપેસાવારો હમેસ લડાઈમાં ઉતરી પો તાની કીરતીમાં વધારો કરવાની હેંસમાં, તથા સીનેટ લો કોને કાંઈની કાંઈમાં મસંજલ રાખવાની ઉમેદથી લડાઈમાં ચલાવતી હતી. કાઉસ.

પરીક્ષા બચાવતે માટે ગૌરવપૂર્ણ નામ ગોળવંદે.

પારીસના પેટુલવાના.

નનરલ પાલીકો.

પારીસના શાનશાહાતને તોડી પાડી પરજસતાક રાજ સધાપતી વેળા રાજકારોબારના હુચવાડાના પડલા ને યુરા નરોનો હેવાલ એક પછે એક વાંચતારી બાનુએની હુજુર મા આપતા નહ્યો એ છઠ્ઠો તેઓના એક કાંઈટ પાલીકો છે, જેનું મીતર આ બાબતને મથાલે, આપયું છે. સીડનની મોટી હાર, જેના શાનશાહા ને પોલીસન નરનનોને હાથ તાથે થયો, તે વેળાએ પારીસના રાજની લગામ ને દરેકોના હાથમા હતી તેઓના કાંઈટ પાલીકો વડો હતો. શાનશાહ જરે લડાઈ ઉપર નીકળ્યો તારે પારીસના વડો પરધાન એ લીલીઅર નામનો હતો. પણ લડાઈમા બનેલા પાછલા બ નાવોથી ફરે એને ઉપજેલા કલરાઈ વચે, તેઓએ તે યશ નને માથે બદનામીએ લગાડવા પછે તેણે એથો છોડયો એ ન તેની બદલીએ ને નવો વડો પરધાન થયો તે પાલીકો હતો.

એ રીતે પારીસના સહથી વધતા ધનરાઈ અને ધુજ રા વચે પાલીકોના હાંધમા રાજની લગામ આવી હતી. આ વખતે કોઈ પોલી છાતીવાળાથી ટકી ચકાતે નહીં, પણ પાલીકો ધણી હીમત અને ધીરજથી લોકોને શાંતી આપવા લાગે. પાલીકોના હાંધમાં રાજની લગામ હતી તેટલાંજ સીડ નની હારની ખબર આવી. એ વખતે પારીસના લોકો પારલા મેટના મેટેલ ઉપર ધસી ગયા, અને સઘલી ખબરો પ્રજવા લાગ્યા. પાલીકોએ તેમને ખરી-પણ આહુગમતી ખબર કે ટલીક સહરાગાત સાથે. એવી કહી કે તરત વેળા તેઓના આતશ ડોડો પાડી નાંખે. પારલામેટની અંદર આ વેળા, ધનરાઈ ઘણે હતો. પારસ ઉપર ફુરામનો ચઢી-આ વવાનો વખત હવે ધણે નજીક આવ્યો હતો. પાલીકો એ શાનશાહને નામે તરતજ નનરલ ટરોફને આખાં પારી

સનો લશકરી હાકમ નેમયો, તેથી વળી ઉત્કેરાયના ફરે એને બીજી ધીરજ આવી.

પણ થોડો થોડોવાર ઉત્કેરણી નરમ પડવા પછે પાલી-વધારે બેસથી બગતી હતી. હવેતે શાનશાહાને પદે બરાઈ કરવાનો પોકાર ઉઠ્યો. એકવાર ૫૦૦૦ સહોની અરજ આવી, તે નાનનજીર યદ, તારે બીજા ૧૦૦૦૦ માંછ સો અરજ લાવ્યાં કે શાનશાહાનું રાજ ખતમ કરવું જોઈએ. એટલુંજ નહીં પણ એ વખતે વળી ફરેય પારલા મેટમાં પણ એજ પોકાર નીકળ્યો. પેટેલે દાહાડેતો નનરલ પાલીકોએ તે બાબેની તકશર યુલતવી રખાવી. પણ બીજે દીને તેના ધીરા સવલાવની ધીરજ લોકોમાં નવવાઈ રહી નહીં. બીજે દીનેતો પરજસતાક રાજ સધાપવાની દરખાસત પુર ગંભીરાઈથી આવી. એ વેળા પાલીકો શેન શાહની તરફ હોવા છતાં તેણે પારીસના અચાવને માટે માંચ નજીની એક કમીટી ડરાવા માંગી, પણ તેની એ દરખાસતનું કાંઈ વલયું નહીં. લોકોની મોટી ઉથલ પાપલ વચે-પરજસતાક રાજ સધાપવાનો ડરાવ થયો અને એ રીતે નનરલ પાલીકોના હાંધમાંથી રાજની લગામ પરજસતાક મંડળીએ લીધી.

એ વખતે ફરેમા કેટલા ઉત્કેરાયલા હતા, તેના દાખલા તરીકે પારીસના તે વખતના એક દેખાવનું મીતર પારીસના સજા ઉપર આપીએ છઠ્ઠો. એમાં થોડેરના અચાવને માટે લોકો વાલ્ડીઅર તરીકે નામે નોધાવા આવ્યા હતા, તે વખતે ને મોટી ઠઠ મળીએ તેના કલરાઈ અને ઉત્કેરણીની હાલત એ મીતર ઉપરથી માલમ પડે છે. જરેર રસતા ઉપર એક માંડવમા વાલ્ડીઅરોના નામ નોધવાનું કાંઈ ન ચાલે છે. નોધનારા મેટુતા મસાગત દેખશે વગેરે લખને બેઠા છે અને હજારો માંછોડો થોડેરના અચાવ ઉપર જન દે સાંની કરવા માટે નામે નોધાવા માટે ઘોટી ધાપ છે. એક મોટી પરજ નમેશ લડાએક જુસો ઘણો દેખાડે છે. ફુરામન સાંમે લડવાનું એ તેમને ઘણો ખુશાલી ઉજવવતારો બનાવ છે, અને તેવી ખુશાલી આ બીડ વચે આપણુ જોઈએ છઠ્ઠો.

કાંઈટ પાલીકો ૧૭૯૫ માં નનમ પામ્યો હતો. એની ઉંમર આજ ૭૭ વરસની છે. આટલી ઉંમરેતો એણે દેશની નોકરી છોડી આસાએસમાં પોતાના છેલા કાહાડા નોંધે. પણ કંઈ ચેકસ કારણને લીધે એના ધી રાજ્યની નોકરી છોડી નવાયું નથી. એણે લશકરો માં ઘણો વખત યુધી ચાકરી બજાવી લાંબી અને સારી અનભાવસ મેલવી છે. પેટેલાં એ આફ્રીકા ગરે આવજ રીયામાં હતો અને વીસ વરસ એણે તે દેશણે કાહાડયાં છે, તોપણ તેણે થોડેસવાર લશકરનું ઉપરીપણું મલાવી યુ છે. ૧૮૫૧ માં તેણે નનરલની પદવી મેલવી અને ૧૮૬૦ માં ઈંગરેજ લોકોમાં લશકર સાથે પોતાની ફરેનચ કોલ લઈ તે ચીન રવાના થયો હતો. પાલીકો નામની એક નમ્યા ચીનમાં છે તોપણ એ સરકારે ઈંગરેજ સરદાર સાથે તેણે મેલવી તેથી એને કોઈ ડી પાલીકોના પેતાજ કહેવાય. એ શીવાપ એને બીજા ઘણાં માન તથા ચાનો બેટ થયા. એનું ખુદ નામ મોરન્ટબાન કાન તથા ૧૮૬૫ માં ને ફરેનચ લશકર લાવેળ આવજ છાવણી ક

રી પડી રહેતું હતું તેના સરદાર એને ઠેડવીણ હોતો. એ છે પ૨) વરસ લશ્કરી નોકરી કીધીછે, તેમા ૨૮ વખત લડાઈનાં મેદાનમાં ગયોછે. એક ઝાલી એના ગલામાં લા ગી એવો રીતે પેશો ગઈછે કે જે પાછી કાઠાડી શક્તી નથી એથી કરી. એને બોલતો વખતે ઘણી અડચણ પડેછે. આટલો લાંબો ઉમરે પણ એ ઘણી પેરીસનાં તુકાની હો કોનો શુસસો નરમ પાડવા એને તેઓ ઉપર અમલ ચલા વવાને પુરતી રીતે શક્તીવાન હોતો.

“ફરેદુન” ની વાત.

“એવન અને મનીજેહ” ના નાટક કરતા મીઠું કે ખુશરો નવરોજી કાબરશાહે પારસીઓના પુરાતન પાદ શાહ નમશેદના રાજ્યના એક નાટક રમવા બાદ તેની પછીના ઈરાની પાદશાહ ફરેદુન વીશે એક બીજા નાટક રચી ને બાહાર પાડયોછે. એમા ફરેદુનને તખ્ત લેવા સુધીનું દાસતાન આપયુંછે. એ દાસતાન શાહુતામા મધે જેમ અસલ છે, તેમા નંખુખ અને જીરુઈની બામતો હોવા છતાં તે હુક અને થુકું દાસતાન છે. અગતકરીને નાટકના કા મને માટે તે ઘણું હુખું હોવાથી “ફરેદુન” ના બનાવનારે અસલ તવારીખને વલગી રેહતાં, તેની સાથે વારતા (“પ લાહ”) નું એક બીજું વર્ણ વણ્યુંછે, જેથી “ફરેદુન” નો એક કીસસો બન્યોછે, તેનો સાર નીચે મુજબ છે.

ઈરાની મુલક ફતેહ કીધા પછે પાદશાહ નેહાદિ એક લખંકાર ખાખ મેવાની તાસીર નજીમોએએ બરે એવી ક હી કે તેહુમુસસની એલાદના આતમીન નામના એક ગરી બ શખસને તાંહાં ફરેદુન નામનો બેટો. અવતરશે તે તને સીકસત આપો નમશેહનું વેર લેશે તથા ઈરાનીઓના પાદ શાહ થશે, તારે તે જીલખગાર તુરાનીએ આતમીનને પ કહી મંગાવી કતલ કરશે. તેની બાનુ ફરાક ને આ વેળા હુમેલદાર હતી, તે પોતાના ગરબની સંભાલને માટે છુપાઈ બેઠી અને ફરેદુનનો જનમ થવા પછે પોતાના આ બચાંની સંભાલને માટે પોતાનું ગામ ઠોડીને નંગેહા તરફ નીકળી ગઈ. તેણીએ પોતાના આ બચાંની સંભાલમાં ઘણું મુશ્કેલે હો અને આફસો ભોગવી તથા કેટલોક વખતનો તે જીહાક ના આદમીઓના મંજ તને ફસો નવાની દાસતોમાં આ વી પડી.

આ ઠોંઠાણેથી “ફરેદુન” નો નાટક રાઈ પાંચછે. ફ રાનકને તેના ગાંમમાંથી નહસાડી મેળવામાં તેના ગામના લોકોની મદદ છે, અને પદેહા ઉંઘડતાં તે લોકોના દેખાવ નબરે પડેછે. એ લોકો કાઠુરી નામના છે અને અછા બાલાબરદાર છે. તે ગામ વરેન નામનું છે અને માછન દરાનની પડોશમાં છે, તાંહાંના લોકો જેમ માંછનીઅન તેમ ફરેદુનના ગામવાલાઓ વરેનીઅન કહેવાયછે. તેઓએ ફ રેદુન તરફની વફાદારીના પોતપોતામાં સપત લીધા છે. એ ગામનો વડો ફરહાદ નામનો છે, તે ફરાંનકની દાસી ફરંગ નો ખાદી પાંચછે. ફરહાદ અને ફરંગે પોતાની ચેકાણી ફ રાનકને આછી રીતે બખશેષો આપોને વરદાઓ કરેલીછે. ફ રાનક પોતાની સાથે દુધમલ ફરેદુન ઉપરાંત પોતાના બીજ

બે બાલક બેટાઓને પણ લઈ નાહાડીછે અને એ રીતે જ ગંધે જંગલ તરફ “પેચારાં પીલસાં” એની જતન તેને માંચે આપી પડે.

પારશાહી નેહાદિ આતમીનને કતલ કીધા પછે ફરાનક અને ફરેદુનને પકડી લાવવા માટે અથવા કાંઈ પણ પડેો આણવા માટે ચોમેરે શોધ ચલાવી અને કરી ખખર હાથ નહી લાગી તારે તેણે ઈમામો બહેર કરાવયાં. એ ઉપરથી જરસા નામના નેહાદી સરદારે આ કામનું બીજું ઝડકીલું. ફરેદુનના ગામવાલા કાઠુરી લોકોએ ફરાનકને નહસાડવા ની વાત છુપી રાખીછે, પણ તેઓમાના એક આ બર મ ફોડી દીધાછે. તે જીલ્લ નામનો તેજ ગામનો પણ શે હેરે શેહર ફરીને વધારે પડો થયેલો એક રેહવાસીછે. એ શખસ ફરાનકની દાસી ફરંગ ઉપર મોહી પડયોછે, પણ ફરંગ પોતાના બરધાર નરધાર ઉપર એટલી વફાદાર છે કે જીલ્લની કુસલવણીને ફસો વળન આપતી નથી.

એ વાતની દુશમની અને વેરમાં તથા બનેલો શુંદર ફરંગને જબરીથી પોતાને તામે કરવાની મુશ્કેલી જીલ્લ વ રેનના ગામડીયાઓની ચાલ નેહાદી આગલ છુપી રીતે બહેર કરી આવેલો, જેથી એ જીલ્લમી પાદશાહે જરસાની સરદારી તમે વરેન ગામ ઉપર લથકર મોકલયું. આ ગામના રેહવાસીઓ પોતોવાદીખ ખાતર દાખલ વધારાં કજીતરના ઉરનો વેધાર કરેછે, માટે પોતાના કજીતરખાનાઓ આગલ સેંકડો કજીતરો સાથે કામ કરેછે, તથા રખત મળતામા વખત કાહડેછે, તેવામાં નેહાદીનું લશકર ચડી આવવાની તેમને ખબર પડેછે. એ ખબર આપનાર પણ પેશો દમલખાન જીલ્લ છે, એ આ ગામડીયાઓના મોહાંહાં ઉપર તેમનો દો સત હોપ એવું ડોલ ધાલેછે. તે ફરંબથી ફરહાદને એવે દેહાણે મોકલેછે કે જાંહીથી તે દુશમનોને હાથ કેદ પકડા પછે. ગામડીયાઓ પોતાનો બનતો બચાવ કરેછે, પણ જરસા આમાં વરેન ગામને બાલી નાખેછે તથા ફરહાદ અને જીલ્લ ગામડીયાઓને કતલ કરવા સાડું. નેહાદી ઉ પર મોકલવા વી આપેછે.

પણ પેલી દાસી ફરંગને જરસા બકાત રાખેછે અને તેને પોતાની સાથે છાવણીમાં રાખેછે. આખ કરવાની સલાહ પણ તેને પેલા ફરંબખાન જીલ્લમી મળીછે, કે ને આ ફરંગને પોતાના હાથમા છુપી રીતે વશ કર વાની ખતલખ રાખેછે. તે જરસાને એવું સમજાવે છે કે ફરંગને સાથે રાખવાથી ફરાનક તથા નેના ફર નંદને શોધી કાઢાડવામા તેણી મદદની યદ્દ પડશે. જરસા પોતે ફરંગ ઉપર કીધા યદ્દ તેણીના તરફ પોતાના દીલને લથવા લેછે, જેથી ફરંગ જેલે તેની છાવણીમા કેદીની મોશાસેછે, તોપણ વડા સરદારની ઘણી માનીતી છે, તથા ઘણા સુખથી રેહેછે. વળી છાવણીના એક ચોધરો નાને શીપામક એવો આ શુંદર ફરંગને તરીલ ગમથી કુસલાવેછે. એ રીતે જર સોની છાંણીમા જરસા, જીલ્લ અને શીપામક એવા તરણ દીલદારો ફરંગને કુસલાવા સાડું તેની પુદે લાગાછે.

પણ ફરંગ ઘણી વફાદાર અને પતીવરતા ઓસત છે. પોતાની આ હાલતમા તે પોતાનો હાથ સમજેછે. ફરેદુન ની આ શોધ કરવા નીકળેલાઓને ફરંબ આગળની ખતલખ થી બોદાએ અને આ લોકના રમતાપરં મુકીછે એવું સમં

જને ફરંગ આ તરજુડે જાણને ઉલયાપ આપેછે. તે આ તરજુડે તરફ પેઆરતુ ડોલ ઘાલેછે, પણ તેમની ખરજને તા બે ઘતાં હીલાખીલાંખી દીવ નાખેછે અને તેમ કરતાં તરજુડે ને એકમેકના લડાણની તથા ફરેડનની શોધના છુલાવે આ વાડવાની કોથેશ કરેછે. ચંડાલ જીવતા દગાથી તે હુજ અણજની છે. તે ફરંગ આગળ જરે આવેછે તારે જોહા કના લશકરને પોશાક પેહેરી આવેછે, તે એવું દેખાડવા કે હું તો આ લશકરના ઇરાની તરીકે નહીં પણ તુરાની તરીકે છુપી રહેજો છઉં. તે ફરંગને સમજાવે કે તારા પાખરે કેદ જતી વેળા તારી જતન અને સંપેલિછી અને તેથી લશ કરમાં છુપે લેખાશે રહેજો છઉં. પણ ખરેખરતો તે એક દ ગલખાન ઇરાની તરીકે જરસાની છાવણીમાં રહેજો હતો અને ઇરાની પોશાકન પેહેરતો હતો.

આ સઘલી બીનાથી બીજારી ફરંગ અણજની હતી ચંડાલ જીવને જરસાએ પોતે પણ ફરંગથી છુપો રાખ્યો હતો. પણ આ દગાઈ જાહેવાર રહી નહીં. પેલાં એલી એ બોપરી શીઆમક એટલો ગોલકનો અને જરજરીએ હતો કે જીવને લગતી સઘલી ખરી બીના તેના મોહાખાથી પોતાની મેળે અકસખાત નીકળી આવી. આ એલીઆ ના મોહાખાથી જીવનું નામ સાંભળી ફરંગ એકી દિમકે આ દુરામનની છાવણીમાં તેણે છુપો હોવાનું ડોલ ઘાલતો હતો. પણ ફરંગે શીઆમક એલીઆને જીવનથી દુસલાવીને શો ધી કાહાડયું કે તેણે ફરેડનના એક જાણતેડ તરીકે રહેજો હતો અને જોહાડને ખજર આપી વરેન ગમનના નાશ કરનાર પણ તેજ હતો. આ શોધ કરતાં જ ફરંગની આંખ માં ખુન ચઢ્યું અને ચંડાલ જીવને સજમે પોંચેઆડતાં તે વફાદાર સામેલીને કાંઈ વીલખ નહીં લાગે.

આ દગલખાનને સજ કરવા સાડ લુધી ફરંગે સર દાર જરસાની આગળ એવું ડોલ ઘાલ્યું કે જાણે કે તે છીનો સઘલો પેઆર જરસાઉપર છે, પણ જીવ તેણેનું કુ સલાવીને જરસા ઉપરથી પેઆર કાહાડી નાખવાને કંટાળે આપેછે. ફરંગ જરસાની આગળ તેના મોઠા મુદ્દા અને દુરામનની મીચાએ જીવને જાહેર કરેછે અને વળી એ વાત ની ખાતરી નજરો નજર કરી આપવાની કબુલાત આપેછે. ફરંગ આ સરદારને પોતાના રહેઠાણમાં છુપાવેછે અને પછે તાંહાં જીવ આવી લાગેછે. પેહેલાં જીવ જોહાડી લશકર ના છુપા લેખાયામાં આવેછે, તેથી જરસાની ખાતરી પાય છે. અને તેટલી ખાતરી થઈ કે પછે જીવ ફરંગના કાંનમાં મોહાખતની જ મીડી વાતો રેડેછે તે સઘલી સંભળાતી ન થી, પણ તેના ચેન ચાવાથી જરસા મોઠા બલાપા સાથે જીવેછે.

જીવ ફરંગના પોતાના મંગાવેલા એક કેરી શરાબની શીશી આપેછે એટલે "જીવ તુને મારી નખાવા સાડ" મ ને નેડેર આપનાર છે" એવું ને ફરંગે બોલું ફરેડનું તે એ સરદાર હવે ખરેખર માંનેછું ! વળી જીવ ફરંગને પેઆરો ધવાની ઉમેદમાં તેણેને તેના ભરધાર ફરહાદની મોટી સ હીનો એક કાગળ દેખાડેછે, તારે જરસા સમજેછે કે ફરંગ સાથે નીકળી જવા બાદ છાવણીમાં મુકી જવાને કાગળ તેને દેખાડેછે. આ સઘલો વખત ફરંગ એલી હીકખતથી જીવ સાથે વાંત કરેછે કે જીવની જ પારલા નહીં તે વાતો ફરંગને રાષ્ટ રાખવા સાડ તેના મોહાખાથી ચોલાવે. એજ

કરતાં જીવ સાથે પસંદી જવાના જરે ફરંગ જરસાની બી હીક દેખાડેછે, તારેતો તે દેવાનો દોલદાર પોતાને એકરો સમજીને મોટે સાદે જરસાને ગરો, આપેછે અને પોતાની તલવાર કાહાડી જરસાને મારી નાખવાની ઉમેદ માવેછે ! જીવની કમખખતોને સાડ જરસાને સોસામાં ઉતારવા એ થી વધારે શું જોઈએ !

ફરંગ એક નજરી વાત ઉપરથી મુસાનુ ડોલ ઘાલોને જીવને એકરો મુકીને ચાલી જાય છે, કે પછે તરત જ જરસા ને છુપો જરાઈને આ સઘલો તમાશો જોતો હતો, તે હવે ખાહાર આવી જીવને પકડેછે. પોતાના દીલમાં છુપે બે બાશ હોવાને કાંઈ પણ બોલાસો આપવાને જીવ અવલખાં અસકત છે. વળી ફરહાદની સહીનો કાગળ પકડીને જરે જરસા તેના ઉપર ઇરાની દુરામનો સાથે સંધેશો મલાવાનું મોહાખાંત મેળેછે, તારે પણ જીવથી કસો બોલાસો આપી શકતો નથી. એ રીતે પોતાના કાગાળમોથી જીવ પોતે ફસી પડેછે, અને આ તે જરસા તેને કેદ પકડીને પેલા એલીઆ શીઆમક તથા બીજા સોપાઈમોના પેહેરા તલે આપેછે. છુ મી ફરંગે આ દગલખાનનેતો અછી સજમે પોંચેઆડયો છે, પણ હજ તેની ખતલખ જરસાને વધારે ઉલયાપ આપ વાની છે અને પોતાની આ કુતેહાથી—પોતાની પાક દાખાન જાવવાની મુશ્કેલી છતાં—તે આ દુરામનોની છાવણી મધે મુશ્કેલી રહીછે.

એતો સઘલી ફરેડનનો શોધ કરનારાઓની વાત છે. પણ ફરાનક ને ફરેડનને લઈને નીકળી ગઈ છે તે કાંહાં છે ? (સાંપજે.)

પાક, જાહાડ, જીવનંત ને પાછી પાક.

ખાલુ જાતના શરોની ખતાવટની વીઠોઆએ ફરે લી તપાસને સાર મપા અંકના આપણે જોયો છે. તે ઉપરથી વાંચનારી મેહેનોની ખાતરી થઈ હશે કે આપણું જુ ખચુરત વન રાખ, મારી, ધાતુ, કોલસા અને સુણા સરખી નજવી વસતુઓનું બનેલું છે. ખાલુરતું શરો મોલેજોલ ગેખા "કાદવતું કાંદણું" છે અને મુલા પછે આપણુ જ મીઠીમીઠી નનખમાં તેજ મીઠીને પાછા હુવાલે ધઈએ છઈ એ. પણ મીઠો અથવા પાકમાંથી નનખમાં એટલે શું ? એવી તે પાક કેઈ છે ? એ વાત આપણુ એલી જાણે પણ સમજતા નથી. એ વાત કાંઈ ખોટી નથી. એ સવાલ ઉપર વીઠીઆએ કીમતી અનવાણું પાડ્યું છે અને તે નીચે મુજબ છે—

જરે મુકાં હાડકાંને ખાલવામાં આવેછે, તારે તે હાડકાંના વનનના બે તરૂતીઆંડિસ વનનની રાખ માકી વધેછે. એ રાંખમાં રસાએલુ થાસની મદદથી "ફાસફેટ આફ્રી મા ગનીશોઆ" અને "ફાસફેટ આફ્રી લાઈમ" નામની પદાર્થો મળી આવેછે. "માગનીશીઆ" એક મટોડીનું રસા એલ્કી નામ છે. "લાઈમ" સુણાને ફેડેછે, એ મટોડી અને સુણા સાથે ફાસફરીક આસીડના મળી જવાથી ઉપલી પદાર્થો નામે "ફાસફેટ" બનેછે. હાડકાંને ખાલવાથી પાકી

રેહલી રાખ એ પદારથોની બનેલી છે. તેને ઈંગ્રેજીમાં Bone-earth ઈઆને હાડકાંની મીટી કહે છે.

હવે જુદી જુદી જાતના અનાજને બાલતાં જે રાખ બાધી વધે છે તેમાં પણ એજ રાખ હોય રસાએજ શાકે શોધી કાઢાડાય છે. અનાજની રાખમાં આ “ફાસફેટ” નધા બંધ મલી આવે છે. એ ઉપરથી બાલમ પડે છે પરતી માં, મટોડીમાં એ પદારથો હોવી જોઈએ. જો જમીનમાં તે હોય નહીં તો જમીનપર ઉગતા અનાજમાં આવે કાં હાંથી ? અને જમીનમાં એ “ફાસફેટ” છે તેના નકી થયલું છે. એ પરમાણુ એકજ બનાવટ જમીનમાં, તેપર ઉગતા રોપામાં અને તેપર ચરતાં જીવનંતોમાં આપણે જોઈ.

ગાડ પોતાનાં યુલિયાંએ કરી આ પદારથોને જમીનમાંથી પોતાના શરીરમાં લેપછે. તે જાહાડની પેદાર જીવનંતોના આધારમાં આવે છે અને તેથી એજ બનાવટ જીવનંતોના શરીરમાં આવે છે. વલી ગાયે જે મારો આપ છે તેમાં જે બનાવટ છે, અને તેજ ગાયે જે કુધ આવે છે તેમાંથી પાછા એજ “ફાસફેટ” તે પોતાના અંચાને તથા કુનીઆને પોહાંમાંડે છે. જાનવરો તે કુધ પીતાં પોતાં થઈ તેમના શરીરમાં હાડકાં ઉગે છે, તેમજ એજ “ફાસફેટ” વધવા બપછે.

હાડકાં વગર જીવનંતોથી જીવાડું નધી. શરીરના નરમ ભાગોને રેહલી રાખનાડું પાનડું, મંઉચવાલા બા એને વલગી રેહવાનો કાંઈ હાડકાંનો બને છે. પણ મરણ પામવા પછે હાડકાંનો ખપ રેહતો નથી. તે હાડકાં પાછાં જમીનને જઈ અજે છે, તેમાંથી ઉપલા “ફાસફેટ” જાંહાંથી આવવા પોહાંન ઈઆને જમીનમાં પાછા બપછે; તે જમીન ઉપર વળી નવાં જાહાડો ઉગી ને તે “ફાસફેટ” પાછા લેપછે અને તેમાંથી વળી નવાં જાનવરો તેમજ પોતાના શરીરમાં વધારે છે. એ પરમાણુ આક્રમી જાહાડ, જાહાડમાંથી જીવનંત, અને જીવનંતમાંથી પાછી આક્રમી કરતી કીરીઆ એક ઘેરાવામાં ચાલવા કરે છે !

અરે ! માનવી વીલીઆના આ પરકારથી તારી હાલત કેવી બાલમ પડે છે ? તું તારાં શરીરને સોના રૂપાંથી મદે છે, પણ તે સાપર ? ઉંઠ ઉપર અમારી લાલવા સરખી તારી હાલત છે. કે કપીરોના, મટોડીનો, રાખના બનેલો; આક્રમી પેદા થયેલો; આક્રમી ખાતો; પાછો આક્રમી અજાણતો; અને તેવાં આક્રમી સરીર ઉપર હીરા ગોતી સાના લાલે છે ! આ ! માનવી તારી ખરી હાલત સમજ અને પછે તું તારી મગરોને છોડી દેશે.

પરચુટણ બાબતો.

જો તમારું નામ અંખર કરવાના હોયો તો જોની સાધં તમે સંબંધમાં આવો તેના હાથમાં ઉપર વખાડું નામ—પીયાર, મેહુઆની અને દવાના અખસરે લખો, એ પછી તેઓ તપુને કદી જુલશે નહીં. આથી જે અખસરી રાતે તારાંમાં પુલા દેખાય છે તેમ તમારું નામ અને કામ દરએકના હાથમાં પુલાં રહેશે.

મેહુનો, તમેએ, જીવસ કરાઈસટને એક લાકડાં પર ખીલા ઠોકીને મારી નાખવામાં આવેલા હતા તેની અરસી મેહુ હશે. આવી રીતે મારીનાખવાની રીત ઘણા કલમ વખતથી ચાલુ હતી અને તે કોઆ લોકોથી મેહુ સહજ થઈ તે કહી શકાય નધી. યુસોડાઈસટ નામને એક લખનારે એવું નંજાવે છે કે મોસર દેશના લોકોએ ઈં કસ નામના એક જીવસો રાજને એવી રીતે મારીનાખ્યો હતા; અને હીરોલોસના કહેવા મુજબ પોલીકરોસને ઈરાણીઓએ એવીજ રીતે મારીનાખીયો હતા. આવી ચલ કારણેનીઅન લોકોમાંથી ઘણી હતી અને એલકાનડા ઈંગ્રેજે યઅમના રેહવાસોઆને એવીજ ઘાટકી રીતે સજ કીધી હતી. આ ચાલ રોમમાં મેહુલી શહર કરનાર ટરવીનીઅસ મુપરબસ હતા. ઘણીજ હીનપસતી બરેલી રીતે મારી નાખ્યું હોયતે; આવી રીત પાપડતા હતા અને તે ઘણીખરી જુલમી ઉપર લાય પાડતા હતા. જુડીઆનો જીવન લોકો આવી રીતે સીકસા કરતા હતા તે ઉપરથીજ જીવસ કરાઈસટને પણ મારીનાખવામાં આવેલા હતા. તે દાહાડેથી આવી રીતે મારવું એ ઘણુંજ પવીતર અને માનવાં ખરીસડીઓમાં ગણવા લાયકું. યોડાંએક વરસ પયાં નવા મેક્સીકોના લોકો ક્રાઇનની રોખાવી મારવું હોયતે જે રીતે મારતા હતા. જે ચાલ; એવું કહેવામાં આવે છે તેઓએ પાદરીઓના સમજાવેલા ઉપરથી લીધી હતી અને તે ઉપરથી તેઓ એવું દેખાડવા માંગતા હતા કે એ ચાલને તેઓ કહેવી રીતે ધીકારે છે.

ઠાકટપણું—જ્યાં ઘરાં લખશણમાં આ સરવેદી ખરાખે; કારણ કે ખીલ ઈલતા તથા પાપોમાંથી નીકલી શકાય છે પણ ઠાકટપણાને મરજ પોતા સાધની હોવાનીઅત છોડતું નધી. જેમ જેમ તેના અખતીઆર વધતા બપછે તેમ તેમ તે બાપડો તેની તેજ મુઠાલમાં વધારે સપડાતો બપછે. છેલે તેની તખીયત મુસત થાય છે, અને જેમ એક કીડો; આડને કોતરી કોતરીને નખડું કરી નાખે છે તેમ તેનું અંગ નખડું પડે છે.

ગાંડાપણું—ઘણાએક વધેક શાસતરમાં પુરવીણાએ જાહેર કરીયું છે કે ગાંડાપણું એ મોહોડા મુષારાનું દરદ છે. જે પરજ ઘણીજ હુસીઆર અને કળાકઉચાતમાં પુરવીણ તેઓ, જે લોકો મનશકતીના કાંઈ પણ ઉપયોગ કરતા નધી અને જે કારણે તે કાંઈજ નહીં સરખો છે તેના કરતાં આ દરદને વધારે ભોગ આપે છે. આક્રમીકાના રેહવાસીઓ તથા મેસેરીકાના નંગલીઓમાં ગાંડાપણાના ઘણાજ યોડા રાખતા મલી આવે, કારણ કે તેઓ પોતાના મગજનો ઘણોખરો ઉપયોગ કરતા નધી. ડાકટર લીવીંગસટને એવું જાહેર કરે છે કે આક્રમીકાના જે ભાગોમાં તે ફરી આવેલો તોફાં તેના જોવામાં માતર બે કે તરણ ગાંડા ખાણસે આવેલાં હતાં; પણ એક એકબેન, જેને તપુસ લઈ નવાનો ઈરાજો રાખતો હતા તે મોહોડા મોહોડા વીચારમાં, ગરક થયો અને યુરપ ગયા પછી, તરેવાર નવાઈ જોવા તથા કરવાની આશામાં ગરક થયો કે છેલે તેનું મગજ અસી ગયું અને, હજુરતો યુરપમાં આવેલા રીતે એટલાંજ આવપણાત કરી મરણ પામી.

યો. યોડાંએક વરસની આગમન મીનદેશમાં એ રોગ વ દન અણુજાણ હતા, કારણ કે એ દેશમાં તેઓના બાપદાદા ને કરતા આવીયા હતા તે ઉપર તેઓ માલતા હતા અને નવી કાંઈ પણ સૌખ કરવા ઉપર પોતાનું મગલ મલાવતા ન હતા. યોડાંએક યથુ અકીમનો છુરા લખ એ દેશમાં દાખલ થયો તારથી એ દરદ-તેઓમાં લાણુ પડીયું. હાલુસ પાનમાં મેની થણી વધતી નથી. આ દરદની વધતી, જે દેશમાં પરજને કાંઈની છુરાપણું નથી અને રાજ કરતા ને કરે તે ઉપર એકબી શુખન લઈ જવાની કામકામ ઉપર છુટથી વીચાર આપવાનો રજાછે તાહું વધારેછે. ગણતરી ઉપરથી માલમ પડીયું છે કે ક્રાનસમાં દરએક હજારે એક ગાંડું ખાણસ મલીઆવેછે. ઇંગલંડમાં દર સાતશોએ એક, સકાટલંડમાં પાચસો ને તરસરે એક અને જુનાઈડ સરેટસમાં સાતસો ને પચાસે એક ગાંડું ખાણસ મશેછે. ક.

લામખાં નાખ—ક્રાનસના મદદમાં લુઈનો વખત મોહોટા ખાણસો, મોહોટા વીચારો અને મોહોટી મીનેનો હતા કારણ કે તે લામખાં નાખનો સન હતો. એથી ઉલ ડું પરજસતાક રામની વેળા, નાના ખાણસો, નાની કળા, અને દરએક નાની મીને તથા વીચારો હતા કારણ કે તે નાના ખાણસનો સન હતો. બધા મોહોટા પરસંગે, બધી મોહોટી પરજમી, બધા મોહોટા ખાણસો લામખાં નાખથી જણીતો થયેલાંછે. ખાણસના સરીરામાં નાખ એક સુકાનછે, પણ ફરક માતર એટલોન છે કે તે આગળ ચુકવામાં આ વીણુ છે. લામખાં નાખ વાળું ખાણસ પોતાની કારેલી ન ગાએ આસપાસ જેવા વગર પાપરો નહ પોડોએછે; પણ હું કાં, મપડાં, અથવા વાંકાં નાખવાળાં, આડાંમવલાં અને પનંતીઆની મોંકક આસપાસ ફટેલા ખાપછે. નાના બા બકો અને સીંધીએ દરેક વીચારના નથી તેનું આ એક કારણછે. પરંપર પુછાવોતો તેઓ કાંઈ સમજતા નથી અને ને વગર મુસાલીએ હસીએ અને વગર ફુપે રહેછે અને જેમ બનીયું તેમ કરેછે. જેમુદના પંથના વડાએને લામખાં નાખ વાળાએમાથી મુટી કાઢેછે, બધાં મોહોટાં રામના સથાપનારાએ અને ફુનાંઆની મોહોટામાં મોહોટી સોપના કરનારાએ લામખાં નાખવાળાં હતા. જેવા કે મોસડોન નો એલેકઝાંદર, એગસ્ટસ સીંગર, નેપોલીઅન, એરોસ ટોટલ અને ઇગનેશીઅસ લાઇલા. ક.

સીપાઈના એ એક સીપાઈના જેવી કાંપછે ? કારણ કે જરે નધો નિઈતી તારે વારંવાર સાંમે આવેછે, પણ એ ઇએ તારે મલતી નથી. ક.

તમારીજ ઉપર આશી રાખજો, કોઈનો આભાર માંગતાના. થણા મ્યારનવધો માંગવા કરતાં તે વગર મલા વડું એ મેહેતરછે, અને તમારા જાની દોસત અથવા કોઈ નન્દીકના ખેરી પાસખી માંગવું એ અરધું નીચુંછે. ત શુને ને કાંઈ નેઈએ તે તમારે પોતાની મેહેનતે મેલવએ, અથવાતો તે વગર મલાવએ. કોઈ પાસ માંગીને મેલવલાં આલસુ શુખ કરતાં મિતેલી ગરીબાઈ એ સવતંતરતા સાથ હોપતો તે સોહાસે સરસછે. ક.

વરધદુ નુસકા.

૧. બીટરડનુ ઈસદુ—બીટરડ નરમ થાય તાંબંધી છા લ થયાં બીકાલવાં; એક ઇસડુ જતાવાના પેનામાં થોડાક નાકના કાં ઠા સાથ તેમની કાનની કરવી; તેમાં થોડો સરકો નાખવો; બીટર ટના રંગની ગરવી થાય તાંબંધી તેતે સુકુનાપર ખરખાવડું એ ને પછે ઇંગ કાકાડી નાખીને ખાવાના લેવું.

૨. નાલીએરનુ પુડીંગ—એક મંથીઅમ કદનુ નાલી અર લઈ તેનુ કોઠડું એવી રીતે મેનુવું કાંતરીએ તેમાથી આપું નીકલે. પછે તેની ભુરી છાલ કાઢીને તેતે ખમણડું, તે ની સાથે ઓ અંબીસ પુરા ખાંડ તથા ૧૧૦ અંબીસ લીમુની છાલ લેવવી; એ સરવેને ફુધમાં કાલવડું અને માન મોપડોનાં એક ઠી નખા નાખીને જુલવા બેલવું.

૩. શુગર વાટર—ખરાખર મીઠું થાઈ એટલી ખાંડ સા થ પાણીને બીકાલવું; પછે તેને થાંચ રાખીને હકું પડવા દેવું અને આછસ સાથ પીવાથી તે સવાદ આપશે.

૪. ટરકીરી શરબત—વીલ (કુખલાં જનવરના ગોસત) તા એક કપડાતે ૬ પેંટ પાણીમાં બીકાલવું; તેની કાંરી કાકાડાન રહેવું અને ૨ પેંટ પાણી રહે તાંબંધેર બીકાલવું; તેને એક મ્યરલી માં ગાલવું અને પછે હકું પડવા દેવું. તેલના ૧૧૦ પેંટ લેખન જુસ (લીમુના રસ) તો ૨ રતન લોર શુગરની ખાંડ સાથ ૧૧૦ પેંટ પાણીમાં સીરી બનાવી અને ઇંગની એક સરરીપી સાર કરી બી પલાં બીકાલેલાં પાણીમાં ફુગાવું.

૫. નાહાની માછલી તથા જાનવરોનાં માખાં તેમ નાં માછલી બનાવત નહાં પાકવાની જરૂર હોપતે તેમને કીડીએ નાં આપવપના પારડો બીપ કુકો નેથી કીડીએ તે બીપરનું માસ કાંરી કાંરીને પોતાનાં પોરાકમાં તે લેઈ જાએ અને સેવે માસ ખાલી થાવાથી ટાકકવાસી સ્વગં મામ અનામત વગર મેદનતે તખને ખજશે. ખાંબલ.

૬. આવાજ શુધારવાની રીત—આવાજને કથારવા માટે તરફવાર ટુસકાએ હોપછે. પણ એક સારી અને જશરી ટુ સકા આ છે. દરોજ સવારનાં સકારે બીડી શકીનાં થડાં ૫. હીંથી કાગરા કરવાથી આવાજ કથરેછે. ખાંબલ.

રમુએ ફુરસત.

૧. સાકા જેવા એકજ લાંબા પગર પપણ સામે ડોલ તો, જાંબા જેવા હાથ અને જામનાં સરખા આકારે બિલેથી એક છવરાર ચીન, જેમાંથી પેડેતો પપવાક લેહેનતદાઈ પણ પાંણી ન થી, સરદ છે પણ ફૂંપ નથી, જેના માધાં બીપર માધાં છે, અને કાપીની કીવાત કાંન મીચાલે કાપી કીચ ખાપુદે તે કં ?

૨. ફૂં મેલાની બનેલી છબી. મારો પેડેસો આકાર વગરતો છે, બીનો ગોલ છે, પેડેસો દોડેછે, બીનો ગોલ શરેછે; પેડેસો તોમાંનો ચલાવેછે, બીનો આગ ગાંડી અને સાંચા ચલાવેછે; બગક પેડેસો બીનને ચલાવેછે તોનાં ફૂં આખી બની થકુ છબી.

૩. બીકાલેલાં માખો.
 નીચની જગાએ કહી ?
 ૧—ખાટરે ગળપામે.
 ૨—સખામ્ જમા લસે.
 ૩—મરમ માન હો.
 ૪—માપા ગમ્યા.
 ૫—જવાનો મજ.

૬—અંગર પાછ.

૭—પાગર શમ.

૪—સવાલો.

૧—આલખલેસ પાગ અને છુના મચલદ એકચરના કમ છે અને વળી તેમજા વચે તરાવત શું છે?

૨—અલાલીપાગ વાળા ફુલકપોરો ઘોડાને મળતા કાંઈ હતા?

૩—આપણા પાલીસ કમીયતર અને ગોરીખાના વાડીયા વચે કેટલો તરાવત છે?

૪—પાલીસનું કીટકીય આનું મોગલાઈ દારને મળવું કાંઈ છે?

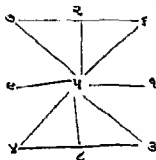
ખાલાસો

માસ એપરેલના સવાલોના.

૧. ઇ. ૪+૮=૩૨. ૭+૨=૯.

૨. ઇ. ૭+૧૩=૨૬, ૭+૧૧=૧૮, ૭+૫=૧૨, ૭+૪=૧૬. ૨૬+૧૮+૧૨+૧૬=૭૨.

૩.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧	૧૦	૨૪	૧	૮	૧૫
	૨૩	૫	૭	૧૪	૧૬
	૪	૬	૧૩	૨૦	૨૨
	૧૦	૧૨	૧૯	૨૧	૩
	૧૧	૧૮	૨૫	૨	૯

૨—સવાલોના નવાપ.

૧—"આપા—અર આપા—આપા રે."

૨—"રીન—રીન."

૩—એક પચી છે અને બીજા પચીગર છે.

એક વક્રાર ઓરત પોતાના વેહમી ભરધારને અરજ કરેછે.

(બેત.)

યવાનો હતા. વું અગર નેવકા, સેતમ વું યુનરનાર હતા નેવકા; એ રીતે મને છોડી દેનાર હતા, કુખી રોતે યદ કુખી કરનાર હતા; તો આ માટે ખેતી તે મને, બધાર કુખી માટે પોતાને ધરથી તે વાર?

મને જુલી જુલો વું ઓદાની રાહ, જુલાવે તે—જોલી મદાની પનાહ; કમ્પત તે આપેલી તારી તોડી, જુનુની છુડીથી તે દામન છોડી; વગર કારણે વું છે કુખી યવો, વગર કારણે કુખી કરી ગયો! યુઝામાં તે કહ્યા મને ને મજન, કેહવાયા વુંથી ને, એ આનંદ, જુજન મને જુરી ને પાપી ને તાપક કહી, દગલખાજ, મકરથી આવાક કહી; બેવકા, બેહવા, અને બેથરમ, બેકર, બેમખર, અને બદ કરમ! અર શું ગોનાહ તે બતાવો તમે, ખાટું શું કીધું તે જણાવો તમે; વધારી સેવા શું લીધું છે મેં? હેકમ સેવા ઉતરું શું કીધું છે મેં? બેવકા, બેથરમ, હું શાપી મળી! બતાવો, દખાડો, એ વાહલા ધણી? છોડી ને જવાનો વું હતા અગર, તો તોહમત વું શાં માટે મુકેજ ઉપર? મજ તેવો કેટલો વું છે, બથાર, જુજું ના તને હું જુજું ના મગાર! જુજું ને તને હું તો મને જુજું, હું સેવા છે મુંજું મને તો લુંજું, જુજું ને પોતાને તો જુજું ખોલ; વું, હું, ને ખોલ્યા છે મુંજું મદા! કીડી વેઠે પૂડતાં ને મલે નહી, મરડ વેઠે નોતારી ને દીસે નહી; મદા વેઠે મંગીતીની ફેસ નહી, વું પર તોખી આ દેહ રીસે નહી! નથી નેવી વું મણેજે ઓનગાર, નથી કોઈને આપેલું દેખ છનહાર; હું હું તારીને છે વું મારોજ આપ, ખોલ ને છે આવડતો મને તરામ! મને તેવો વેહમી પણ વેહમી વું છે, કુખીની પીઝનતનો ફેહમી વું છે; મને તેવો પાપી પણ પાકી વું છે, હું પાપીની આપ વેહ તારી વું છે; તરક તે કીધાંજે મનેતો મગર, છે બાઝેલું વુંસેન, એ ખારા નેગર! કરી માફ તારો તે મહિમ ગોનાહ, કીધાહ તારી ચરમોને આપે પનાહ, કે જુજો વું નેકીનો મારમ ખરો, અને પાંચો મારો વું આવડ તારો!

"મીતોમોહર પુરોહિ."

* રકીર—ગરીબ.

† ચાપજી.

† પાપીતે વું છેવ, પણ મારે મનસેતો પાક છે, અને તેટલા ન વાસતે હું ને અરેખી પાક પણ તારે મનસે પાપી હું તેની મારી (તેને માર કરનાર) વુંનંછે.

મુંબઈ, દેશર આસપાસ પરમમાં બેહરામજી ફરકુનજીની કંપનીએ છાપીયું તથા પરગટ કીધુંછે. કોન કોટ—બેહરામજી હેરમજી સીર, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીઓય.

પ્રસતક ૧૮ મું.

જુલાઈ ૧૮૭૪

આંક ૭ મો.

ફરે ગી જ,

અથવા

વાંધામાં પરેલાં વાહેસો.

સીબીધને ખાટે તદન નવીજ વારતા.

લખનાર—“શીનોચેહુર ખોરસેદ.”

ખાખ ૧૭.

“અણુમનુષ્યો આગળ જઈ, રૂપ તો પાલે દીધ,
મારિય મુશર જોરથી, તોડીય તાર” શીય.”—શામળબટ.

રાત ગમે તેવી સીપાહ હતી, તોપણ પાદશાહ “અ
નુશીરવાન” નો તંત્ર તમામ રોશનીથી અવકતો હતો. પો
તાની દરબારના બેનિરજો સાથે એક આરાસતા કૃષિશા તં
ત્રમાં તે બીરાજ્યો હતો. એક નરબક્તનું તખત જે ઉ
પરે અદવાનાં બે મગડીયાં કીધેલાં હતાં તે ઉપરની મખમ
લની ગાદી ઉપર આ નામની પાદશાહ પોતાના બેનિ
રજ નીયાંગોનાની રીત મુજબ “દોળનું” બેઠો હતો. તે
નો ચેહુરો માલોથી ભરેલો પણ મુખમુરત હતો. તેની ચ
શમ ચલકતી બંને બાહર નીકલેલી હતી. તથા કોઠાના
સધલા લાગે કુદરતે એવી કબાથી ગોઠવેલા હતા કે તે
ને પેહુલીન નજરે જોતાં હરકોઈ શખસ તેની બુધી અ
ને નવાપ બાબે વીચાર આપી શકે. તેનાં સીંધાં સર ઉ
પરે હીરા અને લાટોથી મઠી લીધેલું તાજ મુકેલું હતું.
જેમાંથી એક ઝાડની શાખા ખીસાલે બે તરેહવાર રંગ દે
ખાડનારાં અવકતાં પીઠાં ઉઠી નીકળેલાં હતાં. તેનાં બદ
ન ઉપર પેહુરેસે તમામ સીકડી લીધેલો હાથ એવો બંધ
મેસતો આવેલો હતો. તેનો નજાલો હાથ પાદશાહી તરી
કા મુજબ પેટની ડાબી બાજુએ ધરેલો હતો, અને ડાબા
હાથમા એક રોશન નાગી શમશેર ધરેલી હતી. તેની કં
ખરે એક લડાયક સેપાહ ખીસાલે બઢી અને છુરી જેવાં
હથથારો ખોસેલાં હતાં. હુકમાં તે એવા દમામ સાથે, પ
ણ તેમ વખતે વલી એવી અદાથી બેઠો હતો કે હરકોઈ
પારકો તેનું નામ સાંભળીને જોડો દર રાખે તેટલો તેની
નજદીકીમાં હીતત ધરી શકે.

પાદશાહનાં તખતની નજાણી અને ડાબી બાજુએ
તરણ તરણ મુશરો નનાખમાં ઉમેશા હતા. તેમના ચેહ
રા જાણે પોતાના પાદશાહની નજદીક હોવા રહી તેની મે
હર અને ઈનસાફ જોઈ તે ખારેતાવાના ચોકર મુજરતા
હાથ એવા દેખાતા હતા.

તખતની બંધે બાજુએ જુદી જુદી હારોમાં બીજા
ઉમરાઓ અને સરદારોએ નજા લીધી હતી, જેમની “બીની”
જોડાનમાં આશકારા થયલા નામદાર વહાર મોજર-ન-
મેહર, અને રામમુરજને પેરી હતી.

તંત્રમાં તખતની સામી બાજુએ બીજા સરદારો હ
થયારબંધ હાથ જોડીને હોવા હતા, અને પાદશાહ જોનો
ચેહુરો તુરતજ કોઈ વીચારના મેવસ થવાથી લગાર કીકાસ
મારવા લાગે હતા તેની તરફ જોતા હતા.

એ રવેશે યોડકો વાર બેઠા પછે પાદશાહે પોતાના વ
હાર સામું જિયું. મોજર-ન-મેહરે નમીને પોતાના
નજાણા હાથથી ઈશારત કરી શાહને ધીરજ આપી, અને
પોતાની સામે ઉભેલા એક ખેદમતગારને બાહર થું ગરમર
પતી હતી તેની ખમર લાવવા ફરમાવયું. તુરતજ એ
મતગાર દાખેલ થયો, અને કદમખોસી કરીને નજાણયું કે
સરદાર મેહરામ પાંચ કેરીઓને પકડી લાવેલો હતો.

પાદશાહ વધારે કીકો પડતો ગયો. મોજર-ન-
મેહરે એક બીજા ઈશારત કીધેલી પાદશાહના ઉડવા લીધે ન
કીબે પોકાર કીધો. “કસરા” દેલગોર દેલે ઉડ્યો અને
તંત્રની પાછલી ગમખી મેહલમાં પેઠો.

એજ વખતે દરવાને પોકાર માર્યો, અને સરદાર બે
હરામ, નુશબદ અને તેના સોહબતો સાથે દાખેલ થયો.
તે મુશ્વર પડ્યો, નમીનને નમી હાથને ખોસો દીધો, અ
ને મુજર-ન-મેહરના કરમાવવાથી ઉડ્યો.

“કંદુલે તે શખસ,” તેણે પુછ્યું, “જોને પાદશાહી
નીશાની આપવામાં આવી હતી?”

“બે બીજા કેરીઓ સાથે પાંડવપાદો અંખારી પુકે તે
ચાલતો હતો, અદેનવાન,” મેહરામે ખાધું નમાવીને ઉ
તર આપ્યો.

“અફસોસ, શાહનવાહ,” વહાર નુશબદ તરફ જોઈ
ને બોલ્યો; “જો કે તારો નામદાર પેદર તને કેદી હાલતમાં
એવાને નહી રાજ હાવાથી દેલગોરી સાથે ઉડી ગયો! અ
રે એ તું કેવી માલ ચલાવેલ?”

“હું” કેવી આવ મલાઉછ, તે વીરો પુછવાને આરા પે દર સેવાય બીજ કોઇનેબાં હક હાય એમ હું જાણતો નથી,” તે તુમાખી નવાન ગરીબો પેકારયો.

“અને આ તે એના સોહબતીઓ છે કે ?—આ શા હજારો, બેહરામ, તારી ચોકી તમે મદાઈનના પાદશાહી પે હુલામં નનરકેદ પાદશાહી હોકમ સુધી રહી શકયો; અને આ બાકીનાઓ એમની નગા નવાં બંદીખાનાંના વચલા ભાગમાં ખુરતો સખતી સાથ જોયો.” એ સુખમ સથલા કેદી એને બીજ દીને સહવારે મદાઈન લઈ ગયા હતા.

ઉપલી રાત પછે પંદર દીવસ સુઝરી ગયા હતા. બા મદાઈન પવાને માર કે પાંચ ઘડીનોજ વીલમ હતો. એ બાજુએ તમામ અંધારું હતું. સુપકીદી સીવાય સરદારી કોઈના હતી નહી. દોરના પેદે હાથતા એ માર સંપાહી એના ધુરવાનો આવાજ ધીમે ધીમે આ સુપકીદી ભાંજ તો હતો.

બંદીખાનાંના દરવાજા બંધ હતા. તેની આસપાસ ના ચોકમાં છ પેહરેગીરી ફેરો ફરતા હતા. થોડે થોડે વારે તેઓ એકેકને આવાજ આપતા હતા. તેઓના હાથમાં લાંબા ભાલા અને કંભરે લટકતી તલવાર સીવાય બીજા કોઈ હથથાર હતાં નહી.

આકાર ઉપરથી સેનાશ એક પછે એક પરામખ તરફ ફરતી બંધ પુરવ તરફથી રોશની બેંચી લાવતા હતા. સુરો પેકારી રહ્યા હતા, તોપણ આમદાને હાથ વીલમ હતો.

એજ વખતે એક આકાર પેહલના જે ભાગમાં શાહ જોદો કેદ હતો તાંહ આવી લાગો. તેનો પેહરો તેના જ ભાની મારથી તદન ઠંકાયો હતો. તેના બદન ઉપર શું હતું તે તેના લાંબા જમાને લીધે સુદલ માલુમ પડતું ન હતું. તેની ફકત ગતી ઉપરથીજ કોઈ માણસે એવું જ જાણુ હતું.

પેહરેગીરીના લાંબા ભાલા અને ચલકતી શમશેરની દરકાર કરયા વગર તે નજદીક આવતો ગયો. ધુરતજ એકાએક તેમની નનર તેની ઉપર પડી.

“કોણ છે ?” એજ એકાએક એ માર જણુ સાંમટા બોલી ઉઠ્યા.

“એક દોસત, અને પાદશાહ અનુશીરવાનની રહપત.”

“શું મંગે છે હુઈમાં તું ?” તેઓમાંના એકે પુછ્યું, અને પોતાની તલવાર કાઢી.

“તમારા કેદી સાથે અને કાંમ છે !” તે આકારે જ વાજ દીધો.

“તુંને ? શું કાંમ છે તુંને ?” અને પોતાનો ભાજો તેનીપર ઉઠાવોને કહ્યું, બોલ જલદી નહીતો તારૂં માણુ વીંધાઈ જયો.”

“કોણે મોકલયોછ તુંને હુઈમાં ?”

“સરદાર બેહરામ તરથી હું આવયોછ.”

“અને શું નીશાની સરદાર બેહરામ તને આપી છે ?” અને આજ બોલીને પેહરો પેહરેગીરી એક જુકતો ફાણસ સાથ પેલા આકારની નજદીક આવી પુજો.

પેલા આકારે એક નાની, મગર પેલા જુકતા બેરાજ

કરતાંબી વધારે ચલકતી અંધારી પોતાની આંગલીએથી કાઢી તેઓને બતાવી.

“આ તેની નીશાની છે,” તેણે કહ્યું.

પેહરેગીરીએ અંગેશતરીનું આટલું બધું તેજ નોંધ એકેક સાચું જોયું. વગર બોલવે તેઓએ બંદીખાનાના દરવાજા ખોલયા, અને પેશો આકાર એક દરજીના નેટલી નડકી પેંદર-ધુસી ગયો.

તે આકાર આગળ આવ્યો અને એક બીજે દરવાજા આવયો. હાઈઆં એક બીજે ચોક હતો અને તેટલાજ પે હરેગીરીના હાઈઆં પણ પેહરો હતો. તેઓનેબી પોતાની અંગેશતરીની નીશાનીથી રાજ રાખી તે આગળ વધ્યો. બીજા દરવાજા ખોલતાં તે એક સીડી ઉપર ચઢ્યો, અને પાછો તેજ સીડીને લગતી બીજી સીડીપરથી નીચે ઉતર્યો.

હાઈઆં એક નાના ચોરડો તેને દેખાયો, જાંહાં સંજેમરની એક ઉબલ ઉપર રૂપાની સમેદાનીયા એક બતી જલતી હતી. તેજલની નજદીક એક ફુરસી ઉપર લાંબા ટાંટીઆ કરીને જણે હાથે હાથ તેમ એક નવાન અંદેલી ને પરેશો હતો. તેની જમણો હાથ તેની છાતી પર અને ડાબો માથાં ઉપર એમ ચુકેલા હતો. તે ઉંડા વીમારમા ગરક થયેલો હાથ એમ લાગતો હતો.

ઉપલા આકારના આવી પેંહાવવાની તેને ખબર હતી નહી. થોડેકવાર રહીને પેલા આકારે તેને જગડત કીધો.

“પાદશાહ !” તે ધીમેથી બોલ્યો.

“આહ !” ધુરતજ તે નવાન ચોકી ઉઠ્યો; “આહ !”

“પાદશાહ, આ તે અંગેશતરી !” તે આકારે કહ્યું; અને કદમચેસી કરીને પોતાના હાથમાંની વીડી તે અમકે લા નવાન આગળ ધરી, જે તેણે મોટી ડોંશથી હાથમાં લીધી, અને બતીની રોશનીથી તેને બારીકીથી તપાસવા લાગ્યો. થોડેવાર પછે તે બોલ્યો—

“એજ; હા, તે વીડી એજ.”

“અને એજ વીડી અને હાઈઆં લાવી છે,” તે આકારે કહ્યું.

“અને એજ વીડી તે મંડાવનું ડોકું-ઉઠાવશે,” તે નવાન લગાર હસીને બોલ્યો. પછે તે વીડીને એકવાર ફરી તપાસીને પોતાના બીસામાંથી એક મુદર ચાંપ કાઢી તેમા પુકી.

પેશો આકાર ફરીથી નમયો, કદમચેસી કીધી, અને જેમ આવ્યો હતો તેમ પાછો ગયો. વીડી દેખાડીને ગપ લો તેજ હતો કે કોઈ બીજો, તે વીરો પેહરેગીરીએ પોતાની ખાતરી કરીને તેને જવા દીધો. ફરીથી તેના હાથમા વીડી જોવાની બધે પેહરાવાલાઓએ દરકાર રાખી નહી; અને એ રીતે તે છટકી ગયો.

વાંચનારી બાનુઓએ જાણી લીધું હશે કે આ શખસો કોઈજ નહી પણ ખાવા કારન અને શાહજાદો નુશબદ હતા.

ખાખ ૧૮.

“(બન) એકાદ બીજાના, કોઈ નવ કરતો;
 (બન) એને રડાવી પાર, બીજા નવ વરતો.
 (બન) રાખી બળતી એક, મુખને બીજાને;
 (બન) મુંદે મરતો રેક, અપળા કુખની.
 (બન) મુંદે નીચું કામ, બંગિયાથી બુંદું;
 (બન) નિદ્રા તેથી નામ, કઝાઈથી કૂંડું.” —નર્મ્યાલંકર.

લાડકી ફરંગ થયો ગુપવાડાના આવી પડી હતી. પોતાના મોરડાના દુર થવાથી, પોતાના પેદરના કાપલી પડવાથી અને હીરાના મેલોને પોતાની મોરડા બનાવવાના ના સેપાસ થયા તેથી તેણી થયો કુખી હતી, પણ એ સમયે કે રતાં હાલમાં તેણીને એક મોટું કુખ સોસવાતું આવી પડ્યું.

તેણીની માદર શાહબાતુ ફરંગના લગન શાહજહાં નુશાહ સાથે કરવા માંગતી હતી, અને તે હકીકત લાડકી ફરંગને પત્નું પડ્યું. તેણીની રાજપુત્રીથી નુશાહને રેલ આપી રહી હતી, તો એકે એમોનાના બંધેએ (પાને ફરંગ અને તેણીની માદર) આ શાહજહાંને સુલ્લ રીઝ નહીં હતો. પણ હાજી યોગેર વાત દેશાઈ કે શાહજહાં તે ના હાર પાંચ સોહજતોઆ સાથે ખલી એક નવો ધરમ સંધાપવા નીકળવાથી, તથા હજીથી તે ઇરાઈન ધરમ ઉપર મુશત-રોગાઓ પાડવાને તેઓને કેલ પકડાયા; એ બંધર આ બંધે આ દીકરીને પડવાથી તેઓને અતીશ કુખ લાગ્યું. નહીં કે તેમને બંધીયોના નખાઈ અને ભરવાર ઇશાઈ ધરમ પાડેલે તેથી, પણ તે કેલ પકડાયા એ મોટી નામોસી હતી એટલું તેમને લાગવાથી તેઓ થયો હેરાન રહ્યાં.

પણ મુંદે ફરંગતું કુખ એટલું નહીં હતું. તેણીની લોભી માદર આ કુખ હજીએ થવાને નેર્યાં બેંગ કરતી હતી તે કરતાં વધારે થવા તેની દીકરીને કરવાના કારણ હતો, ફરાઈમનના દુર ઘવા પછે બોલે દીને સેહરમીરે સો પેહસાદારથી મીલાદને તેના મેદાની બપુવરેલી હાલવના સ આચાર મંજવાથી તે છુટો સોદાગર નરીમાનને તાંહીન રેલ તેા હતો, તેથી આ બંધે આ દીકરી તેની મેરહાનરીઆ પોતાના આ પાંદશાહી સંગાને મેલવવાની જ ઉડેકમાં હોવાથી એટલે પોતાના ભાઈને લુલો રાઈ હતો, અને એમત પોતાના પાવાઈ ગઈ નબરવસ રાઈ હતી; પણ હવેન ફરંગને પોતાને પેશદર અને પેદર પાદ આપવા, અને એક દીને પોતાની માદરના મેલાપર આકું નાખીને મોટે કુસકે તેણી રડી પડી. તેણીના મુંદર બાલોની ભરમ સરખી લયે હીરા માંકુડ મુલકીને તથા વીંઘી માંકુડ છડકીને શાહબાતુના મોના ઉપરથી નીચે રડી.

શાહબાતુ સહમનમાં કે નુશાહના પકડાવા લોચીના આ આંજી હશે, અને તેમ સમજીને તેણે ફરંગના રૂપેરી ગાંઘે પોતાના હાથે કરી પસવારીને તરા કપડો આપ્યો. “છડ, મારો દીકરી,” તેવલ મેલવામાં. “તો થું થયું તે પકડાશે તો. પાંદશાહનું રેલ એ મેદાપર શાહજહાં હો રમન ઉપરના કરતાં વધારે છે. અરથી થડીમા તેના છુડ

કારો થશે. આવ, તારા આવ સમાર, દીકરી મારી; ને મોહું મોઈ મારા મોરડામાં આવ, હું તને એક વાત કહું.” તે સાંભલ્યું તો હવેન કે આપણું મોહરને પાદરે ઘાવા કારન નામનો એક પાંદરનગર મેલેલ સાધુ થઈને એક મોદાની પાદમાં બેઠો. લોકોમાં તેની થયો તારીફ, થયોઆ તું પોતાની પરદેનગરીથી તેણે ભડું કીધેલું, અને આ ભપથી એ છે કે વગર સવારને લોકોનું કામ માથે લેઈ તે પાર પાડી આવેલે. તે કોઈન વખતે બાહર દેખાવ રહે, માટે મારો વીચાર છે કે શાહજહાં આપે કાંઈએકે મેલાસો આપણે એ પરદેનગરથી મેલવીએ. મારી આતરી છે કે કાંઈથી રસને તે આપણને દેખાડશે. ઉડ, મારી દીકરી, ઉડ. આવ મેહલો ધા, આતાનો વખત થયો છે.”

ખાતાપર ફરંગે થું થું ખાધું, અને કેટલું ખાધું તે આપણે આગલ માલતાં ને હકીકત કેહવાના છીએ. તે પછી તુરત આહુમ પડી આવશે. બે તરફ નવાલા ઉંચકયા નહીં ઉંચકયા કરીને ફરંગ થાકતું બાહાણ કાઢી ને પોતાના મુવાના મોરડામાં ગઈ. હજીઆં એક મોલ દેખલ ઉપર મુકેની બતી આગલ તેણી મેડી, અને મોદે વાર મેહીએમ પેલોએમ ગમ ભરેલી નમરથી મેલા પાદ એકદમ પોતાના બીજાલા ઉપર પડી. અલગતે તેણી મે રહી તો થાકેલી હોવી મેહીએ કે તેણીથી મુતી વખતની બંદગી પણ થઈ શકી નહીં.

પણ બીજાલાપર તો લોભી આજીના કાંઠા હોપ તેમ તેણી ઉલવા લાગી. એકથી બીજા નાજીએ ગોલાંથીય ખાવા બાદ એકદમ તેણી ઉડી, અને પાણી દેખલે આગલ બંધને એક નાની ઇસકોતરીનાં ઉકે તરીયાંથીય તેણીએ એક કામન એવી કાલે, અને તે તરફ મેલા વગર તેણીએ તેને બતી ઉપર ધર્યો. પણ વગર મેલે ને કેકાણે તેણીએ કામન થર્યો હતો તાંહાં દીવાની ડાલ મુલ ન હોવાથી તે બલવા વગરન રહ્યો. થયોવાર થયે તેથી કાગ ન બલતો બલતો તેણીના હાથ દશાડે, એવા વીચારથી તેણીએ તે છોડી દીધો, ન્ધી તે નીચે પડ્યો.

ફરંગે અચરતો સાથે તેના પડવાને આવાન સાંભલ્યો; તેને ન્ધે, અને ઉંચકી લીધો, એકવાર ફરીથી તેણીએ તેની તરફ ધીકાર ભરેલી નમર કીધી.

એટલું ખડું તે આ કામનમાં થું હશે વાડું?

તેણીએ તે ઉમેડ્યો, અને નોચે મુજબ વાંચ્યો:—

“થાતું ફરંગ,

“તમેા એક સોદાગરજલો હો, પણ હું એક સેપાહ

ની દીકરીશું; માટે હોમતવાન તમારા કરતાં હું છું, અને તેથીન તમેાને વગર મેલે અને વગર મેલાવમે આ કા ગમ લખ્યું.”

“તમેા હાજી નવાનહે; ગઈ કાલે હું પણ નેરીન હતી, માટે સાહુમેત રેહમે કે ને શખસને માટે આ ને હું ફરીપાદ કરતી રહી ગઈશું તેને ન માટે તમેાનેથી આ વતી કાલે ફરીપાદ કરવી નહીં પડે.

“હું બહુ છે કે તમેા તે તેને ન્ધેઓ નથી; પણ એ તો એક વરસ મુકો તેને કરીને મારો હાથ આપ્યો હતો. તે છતાં તે અને મુકીને તમારો થયો થવા માટે છે તો તમેા ને માટે કોઈ બીજાને ને નહીં કાલે પકડશે!

* થ કાનામા એમ છે કે નુશાહની મા “મહદીયા” (જી શાહ) ધરમની હોવાથી તેની તેજ ધરમ પાળેને કતે; પણ આજકા અને મીબએ તેને ઇશાઈ ધરમનો કહી બંધ છે.

“કદાચ મારી વાત તમે ખોટી માનશો; પણ યાદ રાખજો કે મેં એ ધણીને તમે તમારો દસત આપ્યો તો હું તમારો બંધેની નબદીક હાનર થઈ તમોને કુન્નત કરશ. હું કોણ છું તે જાણવા માંગતાં હોવતાં આવતી કાલે સમીક્ષાને તમારા આગમાં એખલાં બેસજો; આપણુ વધારે વાત કરીશું.” તાંહાંધુથી સલામ.”

અલબત્તે આ કાગળ એક ચોરતનું લખેલું હતું. અને તે ચોરત જેની ફરીપાદ કરે છે તેની પરણેલી હોવી એ હિમ્મ, એમ ફરંગ સમજતી હતી. અને અગર તેણી નુશબતની ચોરત હોવતા ફરંગને ખતરો હતો તેણી જુઓ ફુખી ફુખામાં બીજું કોઈ નહીં.

આ પતર તેણીને તે દીવસે સહવારમાં મળ્યું હતું. અને તારથી ફરંગના જીવને ધીરજ હતી નહીં. જોને તે તેણીએ પોતાનું દેવ આપેલું હતું તે તો પરણેલો હતો, એ તેણીને એક હુલ હતું. પણ પરણેલોનું રહ્યો હતો તો ખર જીનુન; તેણી તેની ઉપરથી પોતાના પપાર નીતીના તરી કા રહેશે ઉઠાવી લેતે અને કોઈ બીજાની ચોરત થતે; પણ આ શખસેતો એક ચોરત સાથે પરણેલો હોવા છતાં તેણી સાથે પહોંવાતું માણું મોકલ્યું હતું. ફરંગને ખતરો આ ફુખ મોટું હતું.

તેણી આ પતરને ગાલ રેતી હતી, તે લખનારને બુઝું કેહતી હતી, તે લખનારને ખરાબ બોલતી હતી; અને છેલ્લે તે લખનારને શરૂપ રેતી હતી!

તેણી નુશબતને ચેતાન કેહતી હતી, તેના વચનને બદી કેહતી હતી, તેના માંગોને બદ દોઆ કેહતી હતી.

તેણી બાલ તોડતી, સર પટકતી અને ચીડકાં કાડતી હતી.

તેણી ઉઠતી, બેસતી અને સુતી હતી; સુંદર કપડાં ખીગાડતી અને ફાડી નાંખતી હતી; અને વખતે દમ બરાણ આવવાથી આંજીની નેહર મલાવતી હતી.

એ સમયે શાને મારે ? કંકત એકલું કે નુશબત આગમનથી પરણેલી કાંયે ? પરણીને તેણીપર માંજુ મોકલ્યું કાંયે ? તે પરણેલો છે એવી ખબર આ કાગળ લખનારે તેણીને આપી કાંયે ?

અરે નાદાની ! ધારેલી છાંખાં નાસેપાસ ચાપે તારે હાનસાન નાદાનીમાં શું શું નહીં હાજર એવાં કાંમે કરે છે ?

પણ હવે તેણીને ધીરજ આવી. આંજી પાડતાં, બાલ ધીખતાં અને પલંગપર આઝાડ પઝાડ કરતાં એક વીચાર તેણીને આવી ગયો.

“કદાચ જે ધણી મારે આ કાગળ ફરીપાદ કરે છે તે નુશબતને બદલે કોઈ બીજાને હશે તારે ? કદાચ આ લખનાર મારા નુશબતને પોતાના બરથાર બહીને ઠગાવી હશે તારે ? કદાચ નુશબત સુદલ પડ્યોજ નહીં હશે, પણ મને પોતાની ચોરત કરવા માંગતા હશે તારે ?”

શામાશ, ઉપકાર આ એકાએકના વીમારો ! કેમકે પુનઃસૂતર અને લાડકો ફરંગ એ વીમારને તદન ખરો માની એકદમ હરી, પેલાં કાગળને બાવી નાંખશે, અને મોઝું સાફ કરી, ખોદાની બંદગી કરીને પોતાનાં બીજાં પડ પડી.

એક સેહનવારમાં આ ઘડેલી અંબલાનાં આંખાં વીચારી મૂક, અને સારી પેટે તેણી પોડી.

તેણીએ ખાખમાં નુશબતને દીધો, અને તે તેણીને એક આરસોના તંખતા ચુમકેક સાફ અને રોશન દેખાશે !

ખાખ, ખાખ, ખાખ ! ખાખ જોધાથી બહુ કોણું થઈ છે, અને સુંદર ફરંગ, તાર થયો !

બાબ ૧૯.

“મારા નામવર પાદશાહ અમીર, દગાખાનના યાપેકાએ અસીર, કીમી ફરખીયા સાફ બની, કીમીને હુડી આપે ફુખાં ઘણી, ફરખી લેખાસે પુરાં દેખાં, દગાપેકે વેહમે માઠાં દેખાં. વમાળી ફતેહમંદ શમશેર છે, દગો વેહમ ઉપર નરે ચેર છે.” —એક નેપા નાટક.

સહવાર પડી, અને તે પુશનોમાં સહવાર હતી. પુનઃસૂતર ફરંગ એક સુંદર નીલ કાઠીને બીજાંધાંપરથી ઉઠી હતી; અને જે ખાખ તેણીએ જોધો હતો તેથી તેણી વધારે અને વધારે મધન બહાંતી હતી.

માલ નાસતો કરવા પછી તપે મી દીકરી બાવા કાર નની જુકડીની રાહે બાલવાને બધેઆર-થયાં. તેઓએ ખબર જવાનો ઠરાવ કીધો, અને પોતાની સાથે ફકત બેન નોકરોને લીધા.

તેઓએ ચેહુરના બહેર અને પાદશાહી રસતાઓ તથા બાજરોમાંથી પોતાના રસતા લેવાને બદલે તેઓ બહારો બહારથી આડે કીડે તેઓ પાદર તરફ—જાડ ઉપલા સાધુજની જુકડી હતી. તાંહાં—માલમાં. આકાતાબ હજી મણો માંધે આવશે ન હોતે, અને વધી ચોસમ ઠંડીની હોવાથી તડકાંને એજાબ તેઓને ઝાઝો લાગે નહીં.

અને તે ચેહુરના પાદરે તેઓ આવી લાગાં, અને બાવા કારનનું જુકડું તેઓને માંજુ હોવાથી તેની નબદીક પોંડુમયા બાદ ધીમે સારે તેઓએ તેના દરવાજા ઠોક્યા. શાહબાનુમાં જરાબી હીમત હતી, પણ નાંજુક ફરંગના માંધાં ધીતે પગ સુધી ઘરઘર પુન્નતી હતી. તેણીને એ ભય હતો કે રમીને કારન બાવાબી એમ કેહ કે નોશબત પરણેલો છે; કારણ કે શાહબાનુની હીકીકત પરથી તેણીને ખબર હતી કે આ સાધુ ઉપર મોઝા પરસત હોવાથી જેઓ બનેલી અને બનનારી હોય તે આબાદ તે કેહતો હતો !

શાહબાનુએ દરવાજા ઠોકવાને હીકમ કીધાથી ધુલતે હાથે ફરંગે પોતન બારણા ઠોક્યાં, કેમકે નોકરોમાના એકે પેહલાં ઠોક્યાં તારે કસો જવાબ મળ્યો નહીં, પણ ફરંગના ઠોકવાથી જવાબ મળ્યો નહીં, તારે શાહબાનુએ પોતન બારણા જિયથી દરવાજા કડાવવા; જેથી તુરતજ એક પહોડ જેવા કદાવર અરે આવીને બારણા ઉઠાડ્યાં, અને તેઓને અંદર લીધાં.

જે વખતે શાહબાનુ જુકડીની બાહેર દરવાજા ઠોકતાં હતાં તે વખતે આ “સતનો કારો” બાવા કારન પોતાના પુતાની જેલા કીલકુંસ અને પોતાના રોસત બેન સાથે વા

તમા મહાસુલ હતા. તેઓની નમ્રદીક શરણબંધુ એક જમ રૂં વાસણ પુરેકું હતું, તથા સામે હાથેલા આંદેલાં ગોશં તનો એક મોટો લુચ્ચો કકડો અને મોટીક રોટી તથા એક વતના નેળલી ખાટાં ફળો આગરને ફેંકાણે હતાં. ખાતું પુરું થતા આંદેકું હતું તેથી તેઓ પોતાના પેટની "કરકો" ને નીચા પાડવા કહેવાતારના એટલા હાથ એક લાગતું હતું.

"પણ તારે હવે ઉપાય શું ?" એવરે એક કંચેલેલો પોતાના મોઢાંમાંથી નહીં માથે એવે. છુક ગલી નળને પુછ્યું. "ઉપાય શું હોય ?" બાવા કારને શરણબંધુ એક જમ ઉતારી દેઈને નવાજ આપ્યો. "ઉપાય મને એટલુંજ કે એ ચેકાર હવે ફરીથી હાથ આવવો મુશ્કેલ છે, મારે—મારે, "મારે શાહુજાદાને ખબર આપવી કે તે પોતાનું કા

ત્ર બીજા કોઈથી થોધો લેય; " કારને આપકતો એઈને તે યુનાની બોલી ઉઠ્યો.

"કુ !" બાવાએ ધીકારથી કહ્યું; "કુ ! શું કારન હજી કાચો છે પોતાને માથે ધીરેકું કામ એકજ વખતમાં તે છોડી દેશે ? નહીં, નહીં; આ શેકારની હું પુરે ફરીશ આ ને ફરીથી તેને સપડાવોશ તારંજ અને કલ પડશે."

"પણ એવો તે મરદ, કોણ હુંને જને તમે નવાઓ તામે ધઈ ગયા ? તેણે કાગળના મુરુરુ કીધા તારે શું ત મારી શુધી ઉડી ગઈ હતી કે ?" એવર વોલયો; "અને વ લો તે તમારેથી નીકલી નાકો તારે તમે તેની પુરે ને નહીં ગયા પણ જે ચેકાર છુતમોજ છુટેલા તેનેથી નવા દીધો કે ?"

"કાઠી, દાસત જેવર, જુ લુગ કહેઈ, " કારને કહ્યું. "અમે નહીં એક કહીપેછ જે નળેને અને નતા ચેલયા ?

જે સાંભલ હું તને કહું તે. અને એક નેહરી છુરી સાથે આ ચેકારનું મધું કાપવાની ધમકીથી કાગળ ઉપર સહી જે વાની કોશીશમાં હતા, તેવામાં એકાએક એ નવાન મરદ જુકડીનું બારણું મર ઉઘાડીને બાંદર દાખલ થયો. જ ને લાગેછ કે મેં તેના ચેહરો કેમે જોશો હતા. તેણે ફરામ રોજ (અમારા ચેકાર) ને કાગળપર સહી કરવાની કુચ પા

ડી. તેણે સહી કરી એટલે અમે તેના બધેથી તેને ખવા સ કીધો. છુતમ પેલા મરદે કાગળ નિવા મંત્રીને તેના એક લાખ મોડીયાં એક સેહજ વખતગા કરી નાખી આ મારી આંખ નહીં રોડે એટલી અકકથી રોટી ગયો. હવે પેલા મરદને નીકલી નાંદેલા નિધિને ફરામરોજ, જે

હુમણ તદન છુટો હતો તે તેની પુરે હોઈયો. આમોનેબી એકાએક એવોજ લાગણી થવાથી અમે બંધેબી તેની પુરે નીકલયા. એ રીતે અમે ફરામરોજની અને ફરામરોજ પેલા મરદની પુરે આમ ઘણેવાર મુઠી હોડયા, પણ એટલા અડસાયા અમે એકબી વખત તે મરદને જોયો નહીં. એ

ડાવારમાંતો ફરામરોજની અંધારી નમરથી જેમ ધઈ ગયો. અમે આસેપાસે તેની શોધ જરી રાખી પણ તે નહીં પાયા ધી નીરાશ દેએ અમે જુકડીમા આવવા !"

હઈમાં જુકડીનું બારણું પેહલું વખત દોકાયું, પણ કોઈએ તેની દરકાર રાખી નહીં. કારને પોતાની હકીકત આગળ મહાવી.

"અને એ રીતે અમે જુકડીમા આવવા. " બારણું ઉઘાડતાં કાર નમર એક નાની મીઠી ઉપર પડી. તે

બેકપર મેલેલા મેરાગની આગળજ પડેલી હતી. મેં તે ઉ બેડી અને તેમાં આ પરમાણે વધેકું અમે વાંચયું;—

"એનેગાર," તે મોડીમા લખ્યું હતું કે—"તારો મોનાહ પકડાયોછે. મેં તેને ઓળખાણ. આને આપણે નિવા સાથે મલવાય તે કરતાં તદન જુદીજ વધવી—એ હ વે પટે કોઈથી વખત આપણને સાથે મંડવળું થાયતો આપણ મરડાં. તારો સાહુમેતીમા રહેજે, કાંઈક ફુગમ ન તારે ફુગારોએ."

હઈમાં બીજ વખત બારણું દોકાયું, પણ તેનો આ વાન ઘણેજ ધોંગો હોવાથી તે પર કાઠી નમર બે મારી નહી. "આ મીઠી," કારન બોલયો, "હું મારેક કે પેકેજ મરદ હઈ નાખા ગયો હતો, કેમકે અમારા મધા પટે હઈ કોઈ આપણું હાથ એમ મને લાગતું નહીં. તે આગળા મ ને નવાજવાન આ મીઠી નાખો ગયો હુંમ, અને હવેજ મેં ગણ્યું છે કે એ મરદ મને ઓળખેલો, કેમકે મને વાદછે કે મેં એકવાર એ ધકીરને કેમે જોશો હતો."

હઈમાં કારન મુપ રહ્યો, એટલામાં સાહુજાનુએ ધ છાન જોસથી તરીજ વખત બારણું કકડાવ્યું. આ આ વાનથી તેઓ મોંકયા, અને કારનતા કેહવામાં એવરે બી રીઝે નળને ઉઘાડ્યું, અને રીઝકુંતો ખાનાની સમયથી બી જે ઉમરી લીધી. કારન પોતાનું મોઢું કોઈ વારકો રખે ને એવળાં કાઢેતોની બીડીકથી પ જીગમ જતો રહ્યો.

સાહુજાનુ અને કરગ તથા તેઓનાં બધે ગાજુમે તાં હાંદામર થયાં, અને એવરે તેમને એક બાનડ ઉપર જમા કરી આપી હજી દરન બાંદર બેવેળા નહીં હતા તેથી સાહુજાનુ, જેણે આ બાવાને આગમ કીધી હતી તેણે જુકડીમાં હાનર નહીં નિધિને પુછ્યું કે, "મેનાહ સાહેબ તાં હાંદો?"

આ સવાલના નવાખમાં એવરે કહ્યું, કેરાતે જા ર વાગાના સાધુજ એકાદની બઝનીમાં મેકા હતા તે હજી ઉડયા નથી. જો તેઓ (સાહુજાનુ અને તેવળની દીકરી) થોડેવાર બેસશે તો તેવળ ઘુરત આવી પેંહુમરો, કારણ કે બઝનીમાં રાખેલા મુગળને વખત પુરો થયા આવશે હુંનો.

સાહુજાનુએ આ વાત કહ્યું કરી ત્યને પોતાની હી કરી સાધું એઈને થોડેવાર થોળવાની ઠાણ ગામની. ખરે ખર એવરનાં કેહવા મુજબ થોડેકવાર પછે એક બુખરોગ સાધુજ હાથમાં ગલકના મોઢા કલવાની એક લાંબી તથા વીર લેઈને ઘણેજ ધીમે દરને જાંહાં તેમને પુછવા આવેલાં એ મેકાં હતાં તોહાં આવવા. તેમની દાહીના બાલ તદન મુરદે બારક સરીખા હતા, અને આંખો છતી ને અંદર ગ લી મળલી હતી. તેમના બીજા હાથમાં એક નવ ગોડી લાગરી અથવા "નવરો" પકડેલી હતી, જેનો દેકો રઈ ને તેવળ ચાલના હતા. તેમની પુરે કીવકસ વાધનાં માં મરડાંનો એક ચેકો તથા કાચના કલશીયામાં નીરમલ પા

હી રહેઈને ચાલતો હતો.

આ સાધુજને બાવા કારન જેમે એવરે સાહુજાનુને એકાએકાપા, અને એકાએકાપા અમરૂર એવરત તે ડમારને મરે મડી અને પોતાની રીકગને પણ તેમજ કર વાની ફરત પાડી, જો તે બીચારીએ ઘણીજ આનાકાની સાથે ક્રોડે.

શીવકુસે એકી બીજાવવાથી સાધુજ તેપર ધીરેથી બે

કા, અને પોતાની નજદીક પાણીના કલશીયા લેઈને શીલ કુસ તરફ ગયું, જેણે એક નાની આરણી અને કલશીયાનાં મોઢાંપર આવે એવા એક કાચના કાંસીયા તેમની આગલ મુક્યા. સાધુજીએ આરણીપર કલશીયાને મુકીને આ પવીતર પાણી લાંબી દીધું.

એકવાર ફરીથી તેણે શીલકુસ તરફ ગયું, જે પરથી શીલકુસે શાહબાનુ અને કરંગ જેઓ આ સથેલા તમારો જોયા કરતાં હતાં તેમને પુછ્યું કે “સાધુજી તેઓની મુલાકાતનું કારણ પુછો.”

આ ઉપરથી શાહબાનુએ કરંગ સામું જોયું અને બાવા કારનને એકવાર ફરીથી નમણ કરીને કહ્યું—“આ એ ધરમી સાધુજી, તમારી મુખી થોડે મહાદંતથી આ ખાં ઈરાનમાં ફેલાઈ રહી છે, અને સરવે કોઈ તમારી મોલાકાતની ધણીન આરજી રાખે છે. તેઓમાંની હું પણ એક અમલા તમે નેક ભક્તીવાલા સાધુજીની નજદીક આવવાથી ધણીન મુખી સમજાઈ.” તોપણ ભવાબાજી, તમારી એવીજી મુખી પંથરાઈ છે કે કેટલીક ભવોશની વાતો પણ તમારા ધ્યાનમાં આવે છે તો તમે કહો છો, માટે આની મોલાકાતથી હું એક ભવોશનો સવાલ તમને પૂછી તેના મોલાસો તમારાં સતથી મેલવવા માહુ છું.”

ખરે અને શીલકુસે કારન તરફ ગયું, પણ આ મઠરમાન સાધુએ તેઓ તરફ પોતાની આંખ ઢંખી કીધી નહી. તે થોડાવાર વીમારમાં પડ્યો, અને પછે વધારે માલાકરપા વગર પોતાની આંખ મોંપ ઉપરન રાખીને મેલ્યો.

“બાનુ, તમે જેમી કાંઈ પુછવાના હોવો તે મેલાસક પુછો. મારી ભક્તી જે મોલાતાલાની દરજાહમાં કહુલ થતી હોયે તો તમારા સવાલનો નવાજ ખરોજ ભરો.”

“તો મારો સવાલ એ છે, ધરમી સાધુજી, કે ઈરાનના પાદશાહ નોશરવાનને એક થોડો નામે નુશાહ તેના અદખા શત્રુઓનાં તોહમથી કેદખાને પડાયો, તે શું છુટકારો પામ્યો; અને જે પાંખેતો કારે પાંખરો, તે મેહુરખાની કરીને મને કહો ?”

આના જવાબે સારો સવાલ ઢાંગી કારનને કોણ પુછનાર હતું ? તોપણ બાવા સાદા સવાલનો નવાજ ભલેથી આપ્યો એ જોઈ તેને મન સાથે થયું નાદરેસત હતું, તો પણ શાહબાનુને મનથી તો ભલેથી નવાજ મને તે ધણું ન સાંકે હતું; કેમકે તેણીના વીમારતી હતી કે તેણીએ પુછેલા સવાલ ધણીન મુશકેલ હોવો જોઈએ, માટે તેના નવાજ ધણીન વારે આપવાને બદલે જે બાવા કારન ભલેથી આપેતો અલખતે તેના ધરમીપણ વીશે ધણીન ઉત્તર વીમાર તેણીનાં દેલમાં પેસે, એમાં થોડાંજ શક છે.

થોડાકવાર કાચના કલસીયાનાં પાણીમાં નજર મોપ્યા પછે બાવા કારને જ્યાં હોલવી.

“આએ બાનુ,” તે મોતેવો, “શાહબાનુને છુટકારો એક થડીમાં થઈ શકે એવું છે. તેને વીશે મને આ મુજબ દેખાય છે. તેને છોડવવા એક શબ્દ આવે છે, તે થોડુંક નાણું દરખાસ્તે આવે છે, શાહબાનુ છુટી થાય છે, અને સમી સાંકોળે તે મોઢાં આગરની એક ગલીમાં આવેલાં એક સો દાગરી મકાનના આગ તરફ જાય છે, જાહે તે એક નાનની ન સાથ વાત કરે છે, અને બધે મુશ દેખાઈ છે.”

“શું શાહબાનુ છુટી થશે ?” શાહબાનુએ પુછ્યું.

“હા, પણ તે આ શરતે કે કોઈએ તેને છોડવવા માટે નાણું આપવું જોઈએ.”

“કેટલું નાણું જોઈએ ? હું તે આપવાને તઈ આમ છું.”

“મને દેખાય છે કે દરખાસ્તના હાથમાં મારું હજાર દીનારની કોઠલી આપીને ‘શાહબાનુને છોડવનાર ધણી-માલકો ગયો.’ કારને કહ્યું.”

“તો આ માર હજારની દેલી હું સાથે લાવી છું, જે તું ધરમી સાધુજી એ વીશેની કાંઈ જોઠવણ કરેતો,” એમ મોલીને કોઠલી તેણીએ તેની આગલ મુકી.

“જોહુતર છે;” કારન મોલ્યો, “જોકે મારેથી એ કાંઈ થશે નહીં પણ મારા આ મેલામો ને કરી શક્યો.”

“પણ શું આ શાહબાનુ કોઈ સાથે પલખે નથી ?”

કરંગે હવે પુછ્યું.

“તો, તે તદન એકલો હાથમાં દેખાય છે. એક આપનાની માફક તે મોપાઈ છે.”

“શામાશ, શામાશ !” કરંગ પોકરી ઉઠી, અને પોતાની માછને ગમે વલગી. બધે જણે રજા લેઈ નોકરો સાથે ઘેર તરફ ચાલવા માંડ્યું; અને કારન બાવા દીનાર ૪,૦૦૦ ની કોઠલી ઘેરેમાં વગર મેહુતને આવી પડવા થી રાજ રાજ થઈ ગયા !

ગાળ ૨૦.

“જાનું ઝરિપે પાપ, જગત બધું તે જણે” —શામળજી.

“પરનાયીયું પ્રીત, સોકમાં લખ્યા ભય,

પરનાયીયું પ્રીત, લખ લી સે રાપ;

પરનાયીયું પ્રીત, આપની સાથ ન ખરે,

પરનાયીયું પ્રીત, સત્યની વાત ન અરે.” —શામળજી.

“પ્રીત જાનું પરનાયીયું, જાનું નરે શામળજી.” —શામળજી.

વાંચનારી આમરી પધારી આનુઓને હાથમાં અને યાદ આપીધે છે કે કુરામરાજના બેહાશ પડવા પછે પાદશાહ નોશરવાને તેને આપેલી પોતાની વીટી તેની આંગલીએથી કાઢી લેઈને, શાહબાનુ નોશરવાનના કેદ પડવા પછે થોડેક દીને રાતને વખતે તેની નજદીક જઈને કારન બાવા વીટી આપી આપણે હોતો, તે શાહબાનુના માર હજાર દીનાર.

“મરપ” કરો જવાને દીનેજ હતું.

શાહબાનુને કેદ પડકાવાને પંદર દીવશ થયાં હતા તે દલાશા જોકે તેને કારન મળ્યો ન હતો તોપણ એ પંદર દીવસોમાં એક દીને એક ક્તર સાથે આંધેલી એક નાની ગીડી શાહબાનુના કેદખાનાની આરી અંદર પેહોલી જોવાથી તુરજ બદે તે વાંચી હતી, તેના આમ લખેલું હતું કે—“પાદશાહની વીટી હાથ આવી છે, પેહોલી જોવામાં નજર કરશ.” અને નીચે સહીમાં “કા. ર. ન.” એવા જતવત અક્ષર લખેલા હતા, જે પરથી શાહબાનુ તુરત ચેતી ગયો હતો કે તે લખનાર કોઈજ નહીં પણ “કારન” હતો.

હવે જે રાતે કારન વીટી આપી ગયો તેની બીજી દીને સમી સાંકોળે શાહબાનુ તુરજાદ પોતાના કેદખાનામાં થી નીચે ઉતર્યો, અને દરવાજા ઠોક્યા. પેહુરગીરે હાથ ડાલા નાં કિહવાથી તેણે કહ્યું કે પાદશાહ સાથે તેને કામ છે.

માટે નવું નિધ્ય, પણ તેનેથી પુરો મચક ન મલવાથી નુ શબ્દ ખીનવારમાં પાછો પોતાના ઓરડામાં ગયો, અને તેની એક બાજુની બારી ને એક મોટી ચરના માયા ઉપર હતી તેને પાછોના એક મોટી કતર નાખ્યો. આસપાસ ના પેડેડોર, દયાન વગિરે ચરના થું પડ્યું તે જોયા અને તપાસવા લાગ્યા, પણ ઘણા વખત સુધી ખોલ કરતાં તે અને કશુંએ માણુમ પડ્યું નહીં.

મોડાવારમાં પાછું સમજું શાંત થઈ ગયું, એટલે શા હજીદાએ એક તે કરતાં વધારે મોટો બીનિ કતર પાછોના નાખ્યો. આ વખતેથી ઘણા નવું મોડો આવવા, પણ પં ઈ માણુમ પડ્યું નહીં. તરીછ કોરી જારે તરીનિ કતર પ ડ્યો તારેતા કોઈન નેવા આવયું નહીં.

આ તકનો લાભ લેઈ મોથી વખતે કતર નાખવાને બદલે શાહજારે પોતાના કપડાં સમેત બારીવારે પોતેન ચ રખા કુદી પડ્યો; અને જતે એક નજરો તારો હોવાથી સેહ નવારમાં પેસેવાર નીકળી ગયો. આગળની માફકન આ વખતે પણ કોઈ તપાસવા આવયું નહીં કે ચરના થું પ ડ્યું હતું.

પણ પેસેવારે નીકળતાં શાહજારને નજરી હરકત ન ડી. તોહાંના માણસોએ, જેકે રાત પડી હતી અને સઘ જે બતી થઈ હતી તોપણ, શાહજારને ઓળખીને અટકા વયો; કારણ કે તેને કેહ થયો સરવે કોઈ બાણુવું હતું. સીપાહીઓ સાથે જોળતોહ કરતા હતા, તથા પોતાના "કા અથી પરવારી" ને તેઓને વારાફરતી ગરદન મરાવાની થ મકી આપતા હતા તેવામાં શાહજારના કેદખાંતાને ઉપરી સરદાર મેહરામ તોહાં છ માણસો સાથે આવી લાગ્યા.

સરદાર મેહરામને વાંચનારી બાનુઓએ ઓલખવો નેધ્યે. ને વખતે સોદાગર સુરગીનનાં પેરમાંથી નીકળીને શીરીને મલવા માટે શાહજારે તેઓનાં આપનાં પેરમાં ન તો હતા તે વખતે શતે ને છુટાઈ રોલીએ તેને પેરમાં હતા તે રોલીના સરદાર આ મેહરામ હતા. જેકે તેણે તે દીવ સે આ ચોર રોલીના સરદારની નજા લીધી હતી તોપણ તે ખરેખરો તેના સરદાર નહીં હતા. તેને નુશબદ ઉપર કો ઈ જુના કછપાનું—ને વીચે આપણુરુતન મોલયું—વેર હતું તેનો બદલો લેવા, તે રાતે એવા આકારમાં આવયો હતો. પણ શાહજારને મારવાનું નહીં કાવવાથી તે તોહ થી નાસી ગયો હતા.

તે સરદાર તેન આ સરદાર મેહરામ હતા. તેણે જારે પોતાના આ પાદશાહી કેરી અને કુશામને છુટો દી હો તારે એકદમ સઘમાં બનવું હોહી તેની આંખમાં મોડી આવયું, અને એટલાંતે તે તારો થઈ ગયો કે ને તેને યો લણું હતું તે તેનાથી મોલી શકાયું નહીં. છેલે પોતાની યુ સો લગાર નરમ કરીને, તોપણ યુબ જુસસામાં તે મોલયો.

"કોણુ તને હુધમાં લાવયું છે," તેણે પુછ્યું, "અને હું ઈ આવવાનું તને થું કારણ છે?"

"આ અંગેશતરો અને હુધમાં લાવીછે, અને એનો માલેક અને હું આવવાનું કારણ છે," શાહજારે એ તે લાખ જુસસામાં નવાબ લાલયો.

"આહ, એ વીડી તારા હાથમાં કાંહથી આવી?" મેહરામે પુછ્યું.

"હું" નથી જાણતો કે એ મારા હાથમાં કાંહથી આ વી," નુશબદ મોલયો; "પણ જારે હું" જાણું" કે એ અં સુચતરી નામદાર મારા પેદરનોછે, તારે અલખત મારી ફર નછે કે મારે તેની મોલાકાતે નવું નેધ્યે."

"પણ પાદશાહ હુધમાં કાંહછે કે તેની વાત ?"

"તો હું એ અંગેશતરો સાથ તોહ નવચ."

"હું" તેને છોડનાર નથી—હું" મારા કેરીને વીડીયા મેલી મારો જન નેખમમાં નાંખનાર નથી," એમ મોલી બે હરામે ચોતામ શાહજારનું ભીણું ગીરિયાન પકડ્યું, અને તેને નંતો અટકાવયો.

"હું" તેને કહ્યું કે મને છોડ, મેહરામ. એ વાત ત ને ભારી પડશે."

"થું" તું છટકી નઈ મને મારવા માંગેછે?—સીપા હીએ, પકડો તમારા કેરીને."

આ મુજબ મેહરામ મોલેછે, એટલામાં એક જમુસે આવી તેને ખજર આપી કે પાદશાહ નોશેરવાન તેન ઘડી એ પં મોડસવાર સાથે જાવણીમાં આવી પુગો હતા. આ ખજર વીશે વધારે તેહકીક કરવા મેહરામ પોતાની પછાડી ના બે ચાર માણસો તરફ નિતો હતા તેવામાં એક સખત જોર કરીને નુશબદે તેના હાથમાંથી પોતાના મલપટો છોડ વયો, અને બીજા સીપાહીએ પકડવા માટે પુકે મોડે તેની આગમન તેમની નજરથી તદન જુમ થઈ ગયો !

માવા કારને એ વખતે પોતાનાં જુડાંમાંનું હતા, અને વીડી આવી આવવા પછે તેવણેને ભડસો હતા કે શા હજારો પેહલ મેહરામ તેવણનીન મોલાકાત લેશે. એ કારણ માટે, પોતાનું સાધુપણું ખરૂંછે, અને ને લલીશ શા હજારને પોતે કહ્યું હતું તે તદન ખરૂંન પડવાનું એ ડું નજાવી ધીન આવવાને માટે સહવારે જાણે કરવા નીકલવા હોય તેવી રીતે તેવણ સોદાગર ખો લાદને ઘેર ગયા હતા. હુધમાં તેમની મોલાકાત થ છાં આદરમાનથી લેવાઈ હતી, અને નતી વખતે તેવણ ને એવેતખાસ કરવામાં આવી હતી કે એ શાહજારે ખ લાસી પાનેતો તેવણે (કારને) તેને શાહજારનુતા મકાનને લ ગતા બાગમાં પાધેરો લાવી મેલયો.

એ કશુલત આપીને આપણુ "ધરની ધુરંધર ધર ખી સવરૂપ" સાધુજ પોતાના મકાનમાં આવવા. સગી સોહાંન પડી, બતી ધઈ, રાત આગલ વધી પણ શાહજાર ને આગેશો નહીં નેજન તેવણ સખનયા કે તેને માથે કો ઈ નવી પોડા આવી પડી હશે. પણ છેલે જારે નુશબદ ને તેવણે પોતાની નમર નમર જોયો તારે આ ધોસતી ફર કરી, તેની જેર આકીવત પુજો, તેને ધીરન આપી ને, શાહજારનુતા મકાન તરફ લેઈ ગયા.

નુશબદ ધીમે કદને તેની પુકેપુકે ચાલયો. તેનાં દે લની અંદર તરેહવાર વીચારો આવતા હતા. પોતાના બાપની સામે ધઈને, તેના હોઝમને અપમાન આપીને તે પોતાના કેદખાંતાના સરદાર મેહરામના કજળમાંથી છટ કી આવયો તે શાહજારનુની ખુબસુરતે બેઠી ફરંગને મલ વા અને મેલવવાને ખાતર હતું, એણે તે જાણતો હતો; ફરંગને જ તે મેલવશે તો તેની આગલી પરજોલી હ

કદાર મોરત શીરીનને અપમાન થશે એવો તેને ખેલાલ હતો; તોપણ ને નવો પંથ તે પોતે થોડા વખતમાં ફેલાવનાર છે તે એકથી વધારે મોરત કરવામાં ફરી ઉરકત કરતો નથી એવો તેને મોટો સંધીવારો હતો.

કુરંગ અને તેની માદર બાગમાં બેઠેલાં હતાં. શાહજાદાને મેહરોર તેના પાપની ગવાહી આપતો હતો. થોડીક વાતચીત કીધા પછે તેઓ ખાતાપર થોડા ખાનુ ખાવા પછે ખાનુ કુરંગને તેની મા શાહજાદા સાથે એક લો છુટીને દેખાઈતી રીતે કારન સાથે તાંબોળી ઉઠી ગઈ; પણ ખરેખર મોતો તે બંધે નહોતો એક મોરતો ઝાડની પછાડી ભરાયલાં હતાં કે આ બંધે અસરમાં નેહાં બંધે શું શું વાતચીત થાય છે તે તેઓ જાંબલે.

કુરંગ અને શાહજાદા વચ્ચે શું વાતચીત થઈ, તે વાંચનારી બાનુએને જાણવાની ઈછા થયો, પણ તે સમયે જ જાણવાને ગઈએ અને તે વાતચીતની શરૂઆત, મધ્ય ભાગ અને અંતિમની વાક્ય કહીશું, તે સમયે જાતલમ સંભાળી આવશે.

“બાનુ કુરંગ, ” શાહજાદો બોલયો. — “શાહજાદા, ” કુરંગે બાગમાં કીધો.

એ શરૂઆત હતી. થોડીક વાત થવા પછે, કુરંગે પૂછ્યું “શાહજાદા, શું તમારું અને તમારી મોરત કરશે ? અને મને માહિતી ? ” — “બાનુ કુરંગ મારાં ફેલાવનારી ”

એ મધ્ય ભાગ હતો. હેડાં એમ આવશે કે — “શાહજાદા, શું તમારો કોઈ પણ મોરત સાથે આગલ પાછા પા નથી ? પા પરજીવા માહિતી નથી ? પા તેણી તરફ મોહનત બતાવે નથી ? ” — “બાનુ કુરંગ, નહીં. હું પરજીવા નથી. મં કોઈ સાથે પરજીવાની માંગણી કંઈ નથી. મં કોઈ પછે મોરત તરફ પધાર બતાવશે નથી. મં કોઈ પછે મોરતને માહી હોયતો તે તું છે. મં કોઈ પરજીવા માંગું હોયતો તે તું છે. મં કોઈ સાથે પરજીવા તે પણ તું — ”

“જુદું, જુદું, શરનાપા જુદું. એવું જુદું કે આ કાશમાં મેં મંદરમાલ છે. એવું જુદું કે પાશ્વર નેશોર વાન નેશમગાર છે. એવું જુદું કે નેકોના બદલો માટે ! ”

શાહજાદો પોતાની ભગાનથી કુરંગના સવાયોતો હજીને નજાણ આપી નહીં ફેરુ એવાજ નજાણ એક ભાગ માધી એક આકાર નીજી આવશે, અને કુરંગની આગળ તમા નુજાજની સામે ઉભા રહીને ઉપર યુજન લગાર ને સ્તંભી બેલશે. કુરંગ અને શાહજાદો બંધે મુરદ પૂછી સરખાં થઈ ગયાં. એટલું જ નહીં પણ શાહજાનુ અને કારન ૫ છુપી નગાએથી નીકરી આવી પેલા આકારની આસપાસ ફરી વલ્યાં.

“એ કોણ કારો શખસ છુછાઈથી અમારા બાગમાં દાખલ થયો છે ? ” શાહજાનુએ કહ્યું.

“કોઈ પણ કારો શખસ બાગમાં છુછાઈથી દાખલ થઈ હું ને છુછું તે યુજન બોલી રીતે બેલવાને હીમત કરે નહીં. — બાનુ, તમે એક સોદાગરની મોરતો, અને તેર લા માટે એક સોદાગર મા પાદશાહના બેટાને તમારો જ માથ કરવાને લોભ આપાની કરી શકશે, પણ તેર લા માટે એમ ના કોડી રાખતાં કે એક સોપેલસવારની બેટીના

પરજીવા આવેતા મોરતો નામ અને ભારે દમાખને થકી તમે તેને તમારો ભગાઈ કરવાને કોઈ પણ રીતના હક ધરાવો ! ”

“આહ, તું કોણ છે ? ” કારન બોલયો; “ સીપાહી, દરબાન — ”

“રાખો, સાધુજી, રાખો. ખરી વાત મારે જાણવી જોઈએ. તારા બેલવા પરથી ભગાઈ કે તું એક મોરત છે, અને આ શાહજાદાની — ”

“હા, હું એક મોરત છું અને આ શાહજાદાની મોરત છું. ” આને બોલીને પેલા આકારે પોતાના મોરતો પર વીથયો કદરો કદી નાખ્યો, જ પરથી તુરત તેણીના શુંદર મેહરો જાહેર થયો. “મારું નામ શીરીન છે, અને હું સો પેદશાહાર મેહરોરની બેટી છું. ” આ શાહજાદો મોરતો ભરવાર છે, અને એનું નામ તુજાજ છે. હું તમાને મેતવણી આપું કે એ થકીને તમારો ભગાઈ કરો તે આગમન મારા અને તમારો શુંદર બેટી બંધેતા હક સંભાળે. ”

અગરમો તું ખરેખર આ શાહજાદાની મોરત છે તો તેની સાથેતી અંગેને જોઈશું. ” કુરંગ બોલી, અને આ હુબાનુએ તેને દેહો આપ્યો.

“બાનુ કુરંગ, તમાને કીડી મળી હશે. તે મેં જ લખી હતી. તેમાં મં તમાને આનંદ રોજ તમારા બાગમાં મલવા કહ્યું હતું. હું તે કહ્યત લુખ્ય આવી છું. વધારે બોવારો આપના તે વખતે હતું. જુઓ, આ ફેલાવનારમં; તમારો અને તમારો નેક માદરની ખાતરી હશે કે હું જુડી નથી. ”

શીરીન જોયે દસનાયેન કુરંગને આપ્યો તેવીન એક નરપથો તે મેં જો લેતાની કારને છુપી રીતે યુક્તી કીધી, પણ તેમાં તે નીચક થયો.

એજ વખતે બાગની બાહરે કેટલાંક માણસોના આ વચના આવાજ સંભલશે; અને થોડા વખતમાં પાદશાહ નેશોરવાન, તથા બીજા દરબારના માણસો, સોપેલસાહાર મેહરમાર, બોલાદ, નરોમાન, સરદાર મેહરામ, ઈત્યાદી સાથે એ શખસો ફકોરના લેખાસમાં તાંહુ દાખલ થયા.

વાંચનારો બાનુએ, જુદું કહી ફાવી થકતું નથી. હં મેશાં નજાઈનીન ફુનેકુ થાય છે, અને સમાઈના પરકાશ આગલ જુદું નાજીક થઈ જાય છે.

કેમ ખાશે ?

“શું ખાશે ? ” એ શવાલની એક દુક તપાસ ગયા અંકમાં લીધા પછે હવે જ બીજી શવાલ ઉભા થાય છે કે કેમ ખાશે તે વીશે છે. ખાવાની ફીકર જેમ દરએક માણસને છે, તેમ ખાવાની વીડીઆ બોહાલી અને માહાભારત છે. ખાવાને સવાલ તનદરોસતોને નેરડો અગમનો તથા અતલગનો છે, તેલીન ખાવાની પદારથો આ ફુનીઆં ના કરતાએ નજાખ પેદા દીવી છે, અને તેથી જ ખાનુ ના સવાલ જેમ થેઆં આવવા નેજા થઈ પડયો છે, તેમ પરખાંજે કેમ ખાનુ. એ સવાલ ઉપર પણ બોહાંજી થેઆં

આપવામાં આવેલું છે. તેને માટે પુસતકનાં પુસતકો ભરા પાછે અને વીદવાનો એ સવાલના અભિપ્રાયમાં ચક્રચુર થઈ રહ્યા છે.

ડાક્ટર ઇનમાન પોતે એક અષ્ટ્રી બાવરચી છે. તે પોતાની અભ્યાસથી કેટલેક કે જરે એક ડાક્ટર પોતાના એલમ ઉપરાંત ખોરાક પકાવાનો હોનાર સારીપકે સમજાવે, તારે તે લોકોમાં એક તરેહથી પરોટાઈ જાય છે. તે એક વીદવાન તખીબનો દાખલો આવે છે, જે પોતાના દરદી શરોને માટે સવાદીશટ પકવાનોની એકેક વાણી એવી તોફાની બનાવતો અપવા બાવરચીએ એવી ફરમાશ કરતો કે પરાક યુથ થઈ નતાં અને કુટુંબોમાં તેની ધરાકી વધતી હતી. ડાક્ટર ઇનમાન વધુ શીખતો હતો તારે તેની મા સીએ નાહાનપણથી તેને ઉપલા તખીબનો દાખલો આવે છે કે “જે દામ, તું સારો ડાક્ટર પવા માંગતો હોય તો સારો બાવરચી યા.” ઇનમાન લખે છે કે “આ સલાહ સુખ્ય હું, ચાલશે અને તેના બદલામાં તાજે થઈ ગયો.”

ખોરાકની ખાખત ઉપર લેવાનું આપણે તેની મુખી અંતલબધ કે તનદરોશતી જલવવી તે બામે અગતના કા પદાઓ બાંધવામાં આવેલા છે. અને કેમ ખાણ ? એ સવાલના જવાબમાં માતર તે કાપદાઓ રૂકમાં સમજાવી ન વાતા છે. એ કાપદા સેહેલ અને રૂકા છે, પણ તેની અસર થણી મોટી છે. લાંબી અંગોના આધાર ખોરાક ઉપર પાછો છે. હોશિયે પોતાની એક જ ગોલી તપા વલમ સઘ લાં દરકે ઉપર લાગુ પાડે છે. એ હસવા સરખું અને લુલ્ય જાણે છે, તોપણ ફનીઆમાં તે ચાહે છે, અને તેની સમજ માતર એટલીધીન પડી સહે કે થણાપરાં દરદનું કારણ છે એક જ હોય કે ખોરાકનું અધુરું થયા દરદી પાચણ, તો તે કારણ ફર કાધાથી પહોંચારં દરદોના અપકાવ પછી છે.

ખોરાક ગરમ ખાવો જોઈએ. આ એક અગતના કાપદો છે. આપણા હોનારાંમાં જુદા ડીગરીની ગરમી રહે છે. એટલી ગરમી હોય તો જ ખોરાક બરાબર હજમ થાય છે. ૭૦ ડીગરી સુધીની ગરમી ખોરાકની પાચણ કોરોઆ તદ અંધ પડે છે. હોનારાંમાં એ ગરમી લોહીથી પુરી પડે છે. લોહી પુરતાં ખોરાક ફરે તો જ પુરતો ગરમી મળે છે, પણ ન જવાં જાણસોમા નવાં લોહીના પુરતો જ્યો પુરો નહીં પડવાથી હોનારાંની ગરમી પુરતો નહીં હોય, તેવામાં કંડો ખોરાક લેવાથી પાચણ કોરોઆમાં અધીત હરકત પાચે છે. ગરમ ખોરાક હોનારાંની ગરમીને સામી મદદ આવે છે; પણ કંડો ખોરાક હજમ થવા આગમ્ય સાંચાને ભારે તશદી આવે છે અને તેમ વારેધડી થાયતો સાંચો નખસો પડી જાય છે. શરીર થણું થાકેલું હોય તેવામાં આઈસ-પાણી પીવાથી તતકાલ મરણ નીપજવાના દાખલા બનેલા છે.

માતાના પાનમાં કુષ કુકું અથવા મુગરાણું હોય છે, એ ઉપરથી ચાલમ પડે છે કે કાવતાં બાવકને સુદરત પોતે જ ખોરાક પુરો પાડે છે કે કંડો નહીં, પણ લગાર ગરમ હોય છે. જનવરોના કુષ પણ રોહિવતી વેળા એ જ પરમાણું કુકું હોય છે. કંડો પાણી અપવા પીવાના પદારથો કરતાં કંડો સંજોન ખોરાક વધારે હરકત કરે છે. ખુદરતે આપણુ પોતાના જ ગરમ ખાતું ખાવાની ધરસા સુકી છે. ચાહેના કોઈ આઈસ નાખતું નથી. ગરમ ગરમ ખાવાનું થોડા જ

નાપસંદ કરતા હોય. ધંધાંદારી અને ઉદ્યોગી લોકોને હમેશ ગરમ ખાતું લાવે છે. ડાક્ટર ઇનમાન કેટલેક તેમ જોસતના એક કંડો કકડોતો તેના હોનારાંમાં “રીટરન ટી કીટ” સાથે લઈ જાય છે, તે જવા પછે છાતીપર દાઢે વજોરેના આકારમાં પાછો ફરે છે !

કંડું વેલાતી પનીર દરદોને લાવતું નથી, પણ ગરમ કરીને આપવાથી તે આવે છે. આજરોને પાંદું સેકીને ખવાડોએ જાય છે. પાચન શક્તી નથી રહેલી એવા દરદી એને છેક મરવાના અંત ઉપર ગરમ પનીરનું એક પકવાને પચી ગયું જાય છે. આપણ મરી મસાલા, સાસ અપવા શઘ આઈએ જાય છે તે પણ ખોરાકને ગરમી આપવાની જ મતલબ ધરાવે છે; ગરમીથી તે સીએ ખોરાકને વધારે હજમ કરે છે, પણ મુલુલાની ગરમી આગળ મરી મસાલાની ગરમી કુચ નથી. કદામ એક કંડો સેરવા (ધુપ) ને મસાલાથી નિષ્ક્રી ગરમી મળે, પણ રોસટ કરેલા ઇંચા તરેલા એક સંજોન ખોરાકને તદન કંડો ખાતાં ફકત મસાલાની ગરમી તેને માટે પુરતી નથી. કેટલીકવાર દારૂ વડીલ ગરમ કરીને પીવા પડે છે. કંડા બરાંડી-પાંચીથી કેટલીક વાર અટકાર આવે છે, પણ તેને ગરમ કરીને પીવાથી અટકાર અટકી પડે છે.

ખોરાક હજમ પાપ એવો નિષ્ક્રી, હજમ પાપ એવો તેને આકાર આપવા માટે તે ખાવાને ગમે અથવા રૂચી થાય એવો નિષ્ક્રી. ખાતી વખતે સેહેલ લાગે, હોસાંખો ખાવા ગમે એવો ખોરાક નરપત પવામાં સેહેલ હોય છે. ખોરાક પુરતો રીત પકાવેલો નિષ્ક્રી, કાચું ગોશત વધારે હજમ પાચે. અયાંના કુખલા માદામાં કાચું ગોશત પચે છે. અતેસારના દરદીને વડીલ કાચું ગોસત ખવાડવાથી થણો કાપડો પાચે. પણ તેમાંથી ચોક્કસ પકાવટ નિષ્ક્રી છે. ગોશતમાં જીવડા હોય છે, અને એ ખોરાકને હોનારાં મધે એવી હાલતમાં લેવો નિષ્ક્રી કે તે જીવડાઓ પેટમાં જવા આગમ્ય મરી ગયા હોય. જે તે જીવડાને જીવતા કોટમાં અથ તો હોનારાંમાં ઉમેરે અને ખોરાક પાચે છે.

કેમ (કેડા) એ જ પરમાણું થાય છે. હવે તારે જોસતને પકાવાની મતલબ ખાખ્યા એવી નથી કે તેને છેક પોચું અને ફીકું કરી નાખવું. તેમાંના નુકસાંનકારક તત્વો ફર કરવા એ જ માતર રાંધવાની મતલબ છે. થણું રાંધવાથી કાંઈ એ મતલબ સરતી નથી, પણ રાંધવાની આ મતલબ સમજાવે તરફથી પકાવાથી જ કાપડો થાય છે. ગોશતના બારીક ખીએ કરીને સેન ગરમ કરતાં તે ના જીવડા મરી જાય છે, તે જોસત ગમે તેમ પકાવેલાં ગોશત કરતાં વધારે તનદરોશતી આપનારું છે. માટે પકાવતું એ એક વાત છે, અને થણું સરખું રાંધવું એ તદન જીવડા ન વાત છે. જોસતના માતર એક દાખલો આવે છે. તરકરીને પકાવામાં સંભાલ તેના શાખ્યા ફર કરવા તથા નરમ કરવામાં નિષ્ક્રી.

જાણના ધંધા, તથા શરીરની સધીતી પ્રમાણે ખોરાકની જાતનાં નક્કાવ રાખવો જોઈએ. કુષ ખુદરતે પોતે જાણેલા જલકે પકાવેલો ખોરાક છે. તે દરમિયાન જીવન તને સુલગારી ખોરાક છે. પણ બીજા ખોરાકમાં સંભાલ નિષ્ક્રી. જનવરોમાં કોઈ બાજુપાલો ખાતારાં છે, અને

કોઈ માથા ખાનારાં છે. ભાજપાલો ખાનારાં પરણીએ કુરમે પણ નખલાં હોય છે. મંડથ ખાનારાં પરણીએ પતલાં પણ નેરેમંદ હોય છે. તનદરોશતતો એ બંને પરકારવાળાં હોય છે; પણ થોડા કરતાં વામ નેશવર છે, ભેંસ અને બલદ કરતાં વરૂની શક્તી વધારે છે. બહાડ પાનના ખોરાક વાળાનો માંદો ઘણો મન્યુત્તુ નેહતો નથી. જનવરી ખોરાક ખાનારનું હોનરું મન્યુત્તુ નેહતું છે, નહીતો તે ભાજપાલ કરતાં પણ વધારે નબલો થઈ જાય છે. સીંહ બલદના શેકાર ઉપર હાય મારીને પછે સુખત થઈ દરરોન ઉઘાય છે; થોડો ઇંચા હરણ ધાસપાલો ખાતાં કદી ધરાતું તથી ને કદાચન ઉઘાય છે. આ અવલોકણ ઉપરથી માણસને ઘણો ધડો લેવાનો છે. જેમને ઘણું કામ કરવાનું હોય, તેમને ઉઘવાનું નહીં પાલવનું હોય તેઓએ પોતાના ભોજનના મંડથના ખોરાક ઓછા લેવો નેહતો નવરા નફરમોને ગોશતને ખોરાક વધારે નેહતો. રોંગાં ને કુરમે માણસોએ ગોશત વધારે લેવું નેહતો, પતલાં માણસોને કુરમે કરવા માટે જાહાડ પાનના થોડા વધારે ખોરાકની જરૂર છે. મેનેન્ટુ માણસો યાકેલાં રહે છે, તેમને ખાવાની રૂચી થેડી યાય છે, માટે તેમને સાડા ખોરાક લેહેનતદાર બનાવવો નેહતો. આ લગુ પદાર્થોને લુખ નહીં લાગે, માટે તેઓને મેહેનત કરાવવી નેહતો.

ધાકેલાં શરીરે કદી ખાવું નહીં. હોનરું ધાકધી ન બહુ પડેલું હોય, તેવામાં ખોરાક અંદર જતો હોનરું અશક્ત હોવાથી કાંમ કરી શકે નહીં ને શરીરને નુકસાન થાય. માટે મેહેનત કીધા પછે આસાએશ લઈને ખાવું નેહતો. મેહેનત કીધા પછે ખાવાનું હોય તારે પેહેલાં જ રી જાય એવી ચીજ ખાવી, જેમકે સેરવો, માછલી, મેદાં એ ખોરાક બોલકો હજમ થાય છે. તેને લાગી ખોરાકની આગમ્ય પેદમાં જોડવાથી હોનરીમા ધીમે ધીમે શક્તી વધે છે અને તેની પછે લીધેલા ભારી ખોરાક વધારે સારી રીતે હજમ થાય છે.

લાગી લુખે ખાઈ લેવું એ હું મેશાં જરૂરનું છે. લુખને મારવી નહીં નેહતો. લાગી લુખે ખાધેલું વધારે હજમ થાય છે, લુખ મરી જવા પછે ખોરાક પચવો શકેલ પડે છે. એ ઉપરથી સાર નીકળે છે લુખ-વગર પેટ ભરવાથી નુકસાન થાય છે. બરાબર લુખ લગાડવા માટે સંઘીએ અગતનો કાપરો એ છે કે દરરોન અચુક ઠરાવેતે વખતે ખાવા બેસવું. પેટમાને સાંચો ઘડીપાલના સરખો છે. જે બરાબર વખતે વખત ખાવા બેસીએતો બરાબર વખતે વખત લુખ લાગે છે. ખાવા માટે ચોક્કસ વખત કરાવી શકે એના જેવું શુખાકારીને માટે અગતનું બીજું કાંઈ નથી. બરાબર વખતે લુખ લાગે એના જેવી તનદરોશતોની નીચાલ બીજી એક નથી.

પેટ ભરીને ખાવું ખાવા પછે ઓછામા ઓછા પાંચ કલાકની અંદર ફરીથી ખાવું નહીં. ઘાડાકામા ચાર વખતથી વધારે ખાવું નહીં. આ કાપડાએ તોડીને ઘણું ચગડવાથી હોનરના અમસથો બેળે થઈ પડે છે. સારીપદે ચાવીને ખાવું; ચાવવા વગર કદી ખાવું નહીં. ચાવીને ખાધાથી ખોરાકને આટો થાય છે, તથા તેની સાથે લગ્ન બી જાય છે જેથી ખોરાક હજમ થવામા ઘણું મદદ મળે છે.

પાચન કીરોઆ માતર હોનરોમા જ પતો નથી. ખોરાકને ખોડામા લીધે એટલે એ કામ શરૂ થાય છે, અને છેક કલેજ તથા તલ્લી સુધી કામ ચાલે છે, પણ ખોરાક ચાવીએ નહીંતો હજમ કરવાનું પેહેલું જ કામ ચુકીએ છઈએ. ચાવવા વગરના ખોરાકના આખા કકડા પેટમા જાય છે તો હોનરી તે ઉપર કામ કરવાને અશક્ત થઈ પડે છે.

ખાતો વેગા ખુશ મીઠાનથી વાતો કરવી નેહતો. અગત કરીને ખાવા પીવાની જ વાત કીધી હોયતો ખાવાની રૂચી વધે છે, લુખ વધે છે અને હોનરીના કામમા મદદ મળે છે.

શીકંદર.

ચાંક ર નો.

ઈરાંન તરફ ચલાઈ—લડાઈનું બાપાન.

શીકંદરે પોતાનાં પાપતપ્ત શેહરમાં આવી પોંડીચયા પછી તેની ફોજનાં મુખ્ય અમલદારો અને મોટા મોટા દરબારીઓની એક દબદબા ભરેલી દરબાર ભરી, અને તેમાં ઈરાંન તરફ લશ્કર બંધ નવાની તથા તપાં ઉઘી રોતે જાહી ત મેલવવી તે જણાવ્યું. ફક્ત એક જ બાબદ સીવાય સ ઘલા ડરાવો આખી શામામાં વગર અડચણે પચાર થયા. એનરીપેટર અને પારમીનીઓનાં એવાં મત હતાં કે બાદ શાહ ને કાંમમાં રોકાવા માંડે, તે ઘણું બીકક અને લાંબું હોવાથી તે કાંમની પેહલાં તેણે પોતાના લગનના શાયી ઓરત પરાંદ કરવી નેહતો, કે જેથી કરીને તેની ઓલાદ અને તખત કાયમ થાય. પણ શીકંદરને મીઠાન તીખે અને ગરમ હોવાથી આ શીખાંમણ માની નહીં, અને એણે આનવા લાગે કે બપોરે તે અધીમા યુનાનને શરદાર ગણાય, અને તેના બાપ તેને એક અજીત લશ્કર આપી ગયા તથારે શારી જેવા નજવાં કાંમમાં વખત ખાવો અને તેની કલની રાહ જેવી એ તેને ઘણું શરમ ભરેલું લાગુ, અને તેથી તેણે જેમ અને તેમ નલદી કુચ કરવાનો ઠરાવ કીધો. તેણે દેવીએને લોગ આપયા અને ડાયા નામનું શેહર જે તેનાં વડાઓએ ભરેશપતી અને બીજા દેવાના માન ખાતર બાંધ્યું હતું તથા નાટકરૂપી રચનાં કીધી. આ તેહવાર તપાં નવ દેવીએ હતા તેથી નવ દીવશ શુધી ચાલુ રહ્યા. તપાં એક એવોતો રાખસી તંબુ મારેઆ હતા કે તેમાં એકરો દેવેશ બીજાલેલી હતી. આ મેલામાં તેણે પોતાનાં કુટુંબનાં શયલા શાહાબદાઓ, તેમજ એલચી ઓ, શરદારો, અને અમલદારોને બોલાવયા હતા. પોતાની આખી ફોજને તે વીશરશ નહીં. આવી તપાં ધુમધામ હતી તે રેરેખાંનમાં પણ તેનાં મનમાં એશીયાખ ઉપર જેમ અને તેમ નલદી કુચ કરવું એ જ વાત રમી રહી હતી.

આ લડાઈનાં માહામારત કાંમ પેહેલાં તેણે મેશાંડી નીધાનાં કારમારનો બંદોબસ્ત કીધો, જેની ઉપર તેણે એ નદીપરને ૧૨,૦૦૦ પાપદલ અને તેરવાન શેરેશવાર શાયે તથાનાં શુબો ડરાવશે. તથારપછી પોતાનાં શયલા રોય તેને યાદ કીધા, તેમાં એકને કંઈ નંમીન આપી, બીજાને

શરોધાવ, તીજને ચેડરની મેહથલવનું કાંમ, અને ચોમાસે એક બંદરનાં જગતનું કાંમ એક કામો આપ્યાં. ન્યારે કંઈ રહયું નહીં તયારે પરડીકાસે પુણુડું કે “મારા ખાવંદ, તમે તે મારે પોતાને વાસતે શું રાખ્યું ?” સીક'દરે જવાબ દીધે કે “આશા.” તયારે પરડીકાસે કહયું કે “તેજ આશા હમુનેબી સંતોષ પંચાસી,” એટલું બોલી જ હોરો શીક'દરે તેને આ પવા કહયો હતો. તે તેણે થણી બલમજુયાઈથી ના પાડયો.

મેશોડીનાં પામાં શયસો બંદોમસત કોષા પછી, અને તેની ગેરહાજરીમાં કંઈથી બેલીલો કે માઠો બનાવ નહીં બને એવું નકી કીયા પછી, વથ તરૂતની શરૂઆતમાં શીક'દરે એકીઆખંડ તરફ જવા નીકળ્યા. તેનાં લશકરમાં આ શરે ૩૦,૦૦૦ પાપદલ અને ૪૦૦૦ થી ૫૦૦૦ યોડેશવારો હતા; અને તે વખતે તેઓ બાહાદુર, મંચલ, શારી કેલ વણી પાંચેલા, અને કદી યાકે નહીં એવા ગણાતા હતા, તેમજ ફીલીપનાં હાપ તયે કેટલાકોએ લડાઈ કોષી હતો, અને તેઓમાંના દરેક લડવઈઓ કોઈથી શરદારો લઈ શ કે એવો હતો—એટલે ગોપા બધા શરદારનું લશકર હતું. વળી તેમાંના યજામરા યાંચ દાએકાની ઉમરનાં (૬૦ વરસનાં) જુવાંનો હતા ! અને ન્યારે તેઓ સંક્રં ખેંચી ઉભા રેહતા અથવા સાથે જલતા હતા તયારે તેઓ દેખાવ એક જુનરોગ એમ્પીરોની મીનલશના જેવો લાગતો હતો. પાપદલની શરદારી પારમીનાઓએ લીધી. તેના છોકરા ફીસોડાસના તાબાના ૧૮૦૦ શવારો સમથા મેશોડીનાં પામાં હતા; અને હરપાલસના છોકરા કેલાસ પાસે તેલ્લાન મેસેલીપન યોડેશવારો હતા; બાકીના ૬૦૦ માણ થનું યોડેશવાર લશકર ને યુનાનના કેટલાક યુવકના લોકો ને મેલાપલું હતું. તેઓના શરદાર કસા કાપેલા હતા. યરેશીપનો અને ધીયોનીપનો નેઓ હું મેશ લશકરની આ ગળ રેહતા હતા તેઓના શરદાર કેસેનડર હતા. ધરેશી પનોના એમ્પીરેલીસ' શેડુઝ આગળ શરશીન નામે એક શરોતર હતું તે રસતેથી સીક'દરે થવારીની કુચ કીધી, સા ધીન અને કીબરસં નહીંઓના યુખ આગળથી તે નહીંઓ તેણે પસાર કીધી, અને વીશ દીવશની નજલ કીધા પછી સીસટોસ તરફ આવી લાગો. પારમીનીયેને તેણે આજુ યોડેશવાર અને યોડું પાપદલ લશકર સાથે તયાંથી એમ્પીડા સ જવા કરાવયું, જ્યાં તે ૧૬૦ નાહના બારકસો અને કેટલાક મરદાં તલીઓના વાંહાંજોની મદદથી આવી લાગો. શીક'દર પોતે ન્યારે ટેલેસપોટની સાંમુદરધુની, (એશીયા અને યુરોપની વચે) આવી લાગો તયારે તેણે કેટલાક દેવીઓ ની બલદના લોગની કીરીઆ કીધી, અને તેનું લોહી યુનેરી કપથી દરીઆમાં રેડયું. એવુંબી કેવાયજુ છે કે ન્યારે તે એશીયાખંડની નજીબન ઉતરયો તયારે પેડેજાં એક લાગો જમીન તરફ ફેંકયો હતો. તદન હથીપારખંડ વાંહાંજુ પર થી ઉતરયા પછી આતીઅંત ખુશાલીમાં તે કેહાંજે તેણે બ રેશપતી, લડાઈની દેવો, હરકયુલસ, ધતપારી દેવીઓના દેવો બંધાવ્યાં અને યુરોપ છોડતી વેળા ને કોરીખા કીધી હતી તેવી જ હાલે યજુ કીધી.

તેને પોતાના બલ અને હથીપારખ પર પકો બરોયો હતો, અને એશીઆમાં ક્ષેત્ર મેલવયાથી લડાઈને લાયકના યજુ ઉતમ કામદો મેલવંચે એવા વીમારથી આવી મોટી લડાઈ

માં પુરતો ખોરાક સાથે રાખયો નહી. તેની પાસે રોકડના ૭૦. ટેલેનટ (આશરે ૩૧૭૫૦૦૦) તેની ફોજનો યુગર અને એક મહીનાની ખોરાકનો ખસ હતા. આગળ કેટલાય પ રાખી તેનું લશકર જુદાં જુદાં ભાગોમાં વેહેચાઈ ગયું હતું; તેઓને તેણે એટલાતો ઉંચકેરપા હતા કે તેઓ સમથા કંઈ લડાઈ કરવા નથી જતા પણ કંઈ એકથ ફતેજ મેળ વવા જતા હોય તેમ ધારતા હતા.

લામપસાકસ નામના ચેડરના ન્યારે તે આવી લાગો તયારે તેનો વીયાર તપાના રેહવાશી બનવાખોરોને શજ કરવા સાડું તે ચેડરને બાલી નાખવાના હતા. એનેક સીમીસ નામે એક તવારીખ લખનાર તેની પાસે આવયો ને ફીલીપનો અજન દોસત થતો હતો, અને સીક'દર પો તે તેને જાન આપતો હતો. તે ને કામે આવયો તે શીક'દર પાંચી ગયો, અને આગળથીજ કશમ લીધા કે તે કદી તેની જાગની બાહાલ રાખનાર નથી. યજુ એનેકસીમીસ ની માગજીતો ઉઠરોજ નીકરી, તે બોલ્યો કે “તારો પાસે હું ને અમન કરું” તે એનછે કે મેહરમાંની કરી લામપસાકસ ચેડરને તારાજ કર.” આ માગજીથી સીક'દર ક્સી ગયો. તેણે આ રાખસની માગજી બાહાલ નહી રાખવાના કસમ ખાતા હતા અને એ તે કસમ પરમાણે આડેનો લામપસા કસને બાલી નાખવાને બદલે સલામત રાખવું નેહ્યું. અતે સીક'દરે પોતાના કસમ પાલવા—તે નીકે તે તેની પેઢીને સતલબધી ઉચા હતા. તેણે ચેડરને બાલી નાખ્યું નહી ! અજએમ નેવુ છે કે આ માગજીથી પેલા તવારીખ લખનારે પોતાનું ચેડર બચાવયું !!

જેણે યુનાની સામેર હોમરની “ઇલયડ” નામની નામીથી કવીતા વાંધી હશે તેણે એકીલીસનું નામ શાંભ લયું હશે—ઉલ્યાં ચેડરમાંથી સીક'દર ઇલયપનમાં આવો લા ગો અપાં એકીલીસની ધોરને રોનદો કીધા, અને તેની કીર તોની ભારી વખાણ કીધી.

આખરે કરેજપામાં ગરેનીકસ નદીને કીનારે આપણો શરદાર આવી લાગો. તયાંના છતરપતી નધીજ ધરાનના પારશાહ દારાના તાબાવણે સાંભી માજુ એ રસતાની તકસાર સાડું આવી ઉભો. તેઓનું લ શકર ગરધકારોના જત પરમાણે એકથ નથી, તોપણ આ શરે ૧૦૦૦૦૦ પાપદલ અને ૧૦૦૦૦ થી વધારે યોડેશવાર હતા. મેનનન, એક રોકડાસનો રેહવાશી, ને એશીયાની હદમાં દારાના હાથ તલે શરદારી કરતો હતો, તેણે પોતાના તાબાના શરદારોને લડાઈ શરૂ કરવા કહયું, અને એવું જ લાવયું કે તે તરફના ચેડરો અને મેદાંને એવી જગડ હા લતમ રાખનાં કે શીક'દરના લશકરને લુખમરાથી પાછું નાહાશયું પડે. મેનનન દારાનો શઢયો શરશ શરદાર હતો. લડાઈને મેદાંનમાં તેની હીનત, રાજ તરફ જનંદેશાં ની અને શભામાં તેનું દાહાપણ એ સમથાથી તે વખાણ લો હતો. આ વખતની તેની શહલા યજુજન ઉતમ હતી, પણ ફરાજપાનો એક છતરપતી નામે આરશાઈસ મેનનન ના વીમારની સાંભે થયો, અને નજાવયું કે “જ્યાં મારું મલજુ છે ત્યાં આવો જનમ આદમજતપર કરી થવા દે” નહી. આ વાત આખાં લશકરમાં ફેલાઈ.

મે હારના સંક્રં ખેંચી એક ભારી પાપદલ લઈ સીક

દર નીકળ્યો, અને આશાપાસ યોડેસવાર લશકર રાખ્યું. ગરેનીકસ નદીના કીનારા પર આવ્યા પછી પારમીનીઓએ સલાહ આપી કે લશકર થઈ પાકેલું છે તેથી આ કે કાંજી છાવણી નાખી તેઓને આશાએ આપે અને બીજા બામદારે પેહલર ફટાતોન લડાઈ શરૂ કરવી. બીજું વળી એવું કારણ બતાવ્યું કે દુશ્મનનાં દેખતાં નદી પસાર કરવી એ ખાવનું કાંમ નથી, અને તેથી વલી અણુજની અને ખડકલાલી, વાસતે આ વખતે જે નદી પસાર કરવામાં આવેતો દુશ્મનો ચેલલથી ફાવી જાય, અને પારેલી મુરાદ ઉઠી વલે, આ વાતે હંમેશા યુજબ શીકંદર પર કંઈ અશર કીધી નહી, તે મોલશે કે હેલેસયોર નવી ખાડા નદી પસાર કીધી ત્યારે આ નાહાનાં નાલાંને શું ભાર ? એ ને પશા રનહી કરીએતો મોટી શરમની વાત છે. બાંજી વીચાર શીકંદરને એ હતા કે તેઓ આવીતા આવી લાગ્યા એવી બીહીકે ઈરાંજીએને આપવી, અને મેશંડોનીયનોની આ હાફરી ફનીઆનાં લોકોને બતાવવી જોઈએ.

હવે શાંબી બાજુનું યોડેસવાર લશકર ને બેથુમાર હાતું તેણે આખો કીનારો પેરી લીધો, અને શીકંદરનું લશકર ગમે તપાથી જાય તેની શાંબે અગાવ કરવાને તથ્યપર થઈ હતું. શાહા દારાની માકરીમાં ને યુનાનીઓ પાયલ માં હતા તેઓ પછવાડે રહેઆ હતા. લાંગો વખત થુધી આ બેઠ લશકર સાંભાસાંબી ઉભાં રહ્યાં, ખાહાફર ઈરાંનીએ દુશ્મનનું લશકર નરીમાં ક્યારે ઉતરે તેની વાત જોતા હતા, અને શીકંદરનું લશકર નદી કેઈ બાજુથી પાર ફાવી તેની અંદેશમાં હતા. શીકંદરે પોતાને પોડો અંગા વધે, દરબારી ઉમરાવોને પોતાની મદદે રાખ્યા, અને આગલ આલશે, જમની બાજુનો સરદારી પોતે લીધી, અને પારમીનીઓ ડાબી બાજુએ રહેજો. પેલલાં દેખઈછે કે, સીકંદર શીવાય થુરા ઈરાંજીઓની સાંબે નદીમાં ઉતરવાની કોઈએ હીખત કીધો નહી. લડવઈઆઓના પોકારો અને કરનાઓના આવાજોથી ગગન ગાજ રહ્યું. આ રશાવાને આગલ વખતે જોઈ ઈરાંનીઓએ તીરોનો વરશાદ તેઓપર વરશાવ્યો. પોડાએ લાંબેલ થવાની કોઈ જમીન તરફ પાછા ફરવા અને કોઈ પોતાના અગાવ કરવાને તરેહવાર રીતે તરફડતા હતા. મેશંડોનીએ તો પણ તીરોના જખમથી તરફડવા લાગા. મેખનને પોતાના છોકરા શાયે જોઈ કે એક તરફ ઈરાંનીઓની “ફેનનાં ફુલ” (એટલે થુરી કાહડેલા યુનંદા લડવઈયા) નથી તે તરફ દુશ્મનો આવી લાગા, જેનો લાભ લઈ સીકંદર નદી કોલાઈ પશાર થયો અને તેની પછવાડે તેની આખી ફેનની મદદ હોવાથી ઈરાંજીએને હાથવાની ફુજ પડી.

આ ફેરવાયેલો મામલો જોઈ તેને હીખત આવી તેથી વધારે ધીય લશકર તરફ પણ પોતે વધવાને બીચો નહી. શરદારો વલે લડાઈ વાડી. સીકંદર પોતાની ઢાલથી પોતાનાં લશકર શાયે અગાવ કરવા લાગે, પોતીયોરોએ શાહા દારાનો જ માઈ, આ વખતે શીકંદર શાયે બાંધ લીડારને મેંદાન પડ્યો; તેની સાથે આલીસ ઈરાંની અમીરો એવાતો જમરદ સત હતા કે તેઓ જ્યાં કંઈ અગ્રતા તપાં ધુજારે કરી ચુકતા હતા, અને જરાબી પાછા હડતા નહી, તથા પોતાનાં આવાથી સાંભવાને જમમી કરી નશાડતા હતા. ખાહા

ફર સપીયોરોએટસ, અતે શીકંદરની ઉપર પોતાની શમચેર લઈ એક લુખા ચીંહની માફક મહડી બેઠો. ખરો, પણ શીકંદરે દાઉબથી પોતાની કઠાર તેનાં મોનાંમાં ભેકી તેને બે જાન કીધો. તેજ પલે મરનારનો લાઈ રૂસેસીય તેની બાજુએ આવી ઉભો, અને પોતાનાં લુજમથી શીકંદરનાં મસ તકમાં એવાતો જમરદસત થા કીધો, કે શીકંદરનાં માથાં પર એ લડાઈની કોલાહ, નહીં હોતો તેનાં હાડકાંના ફુજને ફુજન ઉડી જાત, પણ કોલાહનો મુરો થઈ તેણે તેને અગાવ કીધો. જેવો આ શુરો મરદ શીકંદરનો અંત લાવવાને બીજો ફટકો લગાવવા પોતાનો હાથ ઉંચો કરે તેવામાં કલાઈટસ નામના અમલદારે તેનો હાથ ખંચી કાપી નાંખી તેને જખમી અને અગાવ વગરનો કીધો અને પોતાનાં શાહાનો બંધન અગાવ્યો. આ ઉપરથી મેશંડોની પનોમાં ખુશી વેળ થઈ અને તેઓને સુર છુટું મેળી ગેાપા નવો જનમ પાંચપા હાથ તેમ જોસમાં આવી ઈરાંનીઓને હડાવ્યા.

હવે દારાનાં લશકરમાં ને યુનાનીઓ હતા તેઓ ઈરાંન તરફ નાહાયવાને મદદે ખાહાડોનાં મોકામાં છુપાઈ બેઠા. તેઓએ શીકંદર પારે એવું ‘ખાંગડું’ કે તેઓને કંઈથી શીત ને સુખરેઆ વગર નવા દેવા, પણ પોતે ઘણાજ કરોધમાં હોતો તેથી તેઓપર ધરાશી કીધો, જેમાં પોતાને પોડો બોઈ લીધો—નામીએ લુકીકાલસ નહી પણ બીજો પોડો. આ મારામારીમાં સીકંદરનાં થુરાં માંજસ માર્યાં ગયાં, તોપણ શીકંદરની આખી ફેન આગલ એક પાયલની કુકડીની થું બીશાદે ? તેઓનાં કિટલાક કતલ થયા પછી આશરે ૨,૦૦૦ કેદ પકડાયા.

આરશાઈટસ લડાઈમાં આરેઓ ગીથો હોતો કીક, પણ ફુરોછપામાં નાહાશી જવા પછી, મારેઓ ગયો. શીકંદરે પોતાનાં લડાઈમાં ને ખાજુશ માર્યાં ગયાં તેનાં પુતલાં પોતલાં બતાવી ડાયા મેહરમાં મોકલવાનો લાઈસીયસને હેક મ કીધો, તથા જેઓની લોપ પડી તેઓને એક મોટો ખાહો ખાહી ભુમીદા કરવામાં આવ્યા અને મરનારોના શગાંઓને સીકંદરે નવાજ્યાં, તેમજ પોતે થાયલોની યુગાકાતે જઈ તેઓની મરદાસત લેતો હોતો, અને તેઓ દરેકનો જુદો જુદો હેવાલ શાંભી તેઓને શાખાશી આપતો હોતો. આ લડાઈમાં ને ઈરાંજી અને યુનાની મારેઆ ગયા તેઓનો ઘોર બનોવા દેવાને તેણે કંઈ અડમણ લીધી નહી. પણ જેઓ કેદ પકડાયા તેઓને બેડીઓ કોષો મેલાંમ તરીકે મેશંડોની પાખા મોકલાવી કીધા.

પોતાની લુટમાથી સીકંદરે તરજુસો ઢાલ મેશંડોનીયનો ને વાસતે મેકલો અને બાકીના લુટના માલપર નીચેના લેખ તેણે કોરાવ્યો:—

“કીલીપના છોકરા શીકંદરે આ લુટ ને ઈરાંજીએ એથીઆખંડા વસતા હતા તેઓ પાસથી મેલવી.”

થુના અને રૂંપાના યુખમ્યાનોએ એક મોટો જયો, પેલા જાહુરા વખાણવા ગાલીયા, અને બીજાં એશઆરાંમ ને ઈરાંજી કીમતી શણગાર તેણે પોતાની આપર મોકલાવ્યો.

નોચેરવાન.

મહતાના યોડાવાલો.

નવરોજન મેહતા પોતાના મોરડામાં એખલા હતા તારે એક સીપાઈ એક કાગળ લાવળે; તરત તે કાગળ ઉઘે ડોપે અને નિષ્કે તે તે એક વધીલ તરફથી આવળેા હતા. વધીલની સહી નિષ્કે તરત નજા ઘણાયા પછી હીમત રાખી આવેા કાગળ ધીયાન દઈ વાંચીયો.

“પીઆરા સાહેબ,

“આમારા કુલ, તમારા કાકા, પેશતનજ મેહતા, જેવ ન સુરતમાં મેહતાવાડીમાં રહેછે તેની તરફથી તમોને જણાવવાને અને ફરમાસ થઈછે કે, આનહીન પછી તમોએ તે વન તથા તેવનના ઘરના કાંઈથી માણસ સાથ કાંઈથી વેલ વાર રાખવો નહી; અને તમોએ ઈંગ્લંડમાં ચલવેલી ત ખારી.ખારી ચાલથી તેવને તમોને પોતાના વારસે તરીકે બ રતરફ કીધાછે અને તમારા ઉપર કાંઈથી દયા કરવાને સોજ ન લીધાછે. તમારા બાપ તરફથી તમોને વારસા તરીકે મ લેલા ૩૧૦૦૦૦) તમોએ વાપરી ખાપાછે જેની ચીંટીઓ એ સેડ પાસે છે, અને તેના આંકડે આ કાગળ સાથ બી ડવામાં આવેાછે તે ઉપરથી તમારી ખાતરી થયે. આ વી રીતે ખાર વરસમાં તમોએ તમારા સરવે રૂપીઆ તથા તમારા કાકાએ ૬૨ વરસે ૩૧૦૦૦) આપવા તે ગુમાવી મેડા છે તેથી તમારી પાસ હાલમાં કાંઈ છુકે નહી એવું ધારી ત ખારા ગર્જવ ખરચ સાથ તમારા કાકાએ દયા કરી રૂપીઆ ૨૦૦૦) આ ચીંટી સાથ મોકલવાછે તેની પોહોચ કયુલ કર ને, હાલ એનવીનંતી.

હું હું પીપારા સાહેબ,
તમારો હુમેયનો
ઓસીયાહ.”

“ખાર વરસ રહી ચુંબઈ આપા પછી સગલુંને સારા ન થયા”! એ પ્રમાણે નવરોજન મનમાં મોલીયા. કાગ ન હાથમાંથી ટેબલ ઉપર ફે કોથા અને અરધા દલગીર અર ધા હસતા મેહુરાએ કલમ તથા કાગળ એક નાની ઈસકો તરીખી કાઢીયાં. નવરોજનના સવળાપ એવા હતા કે સંકેટ સાંપુ આવે તારે તે ઉપર હસે અને જાંહાં બીજાં માણસે દલગીર થઈ રહે તાંહાં તે હીમત પકડે. — ધીરનથી એ કાગળને જવાબ લાવવા મેડા. જાણું કાંઈ લખવાનું ન હું છું તેથી તરત તે પુરૂં કીધું. બીજું એક પોતાના કા કા ઉપર લખયું. તેમાં હવે પછી તે (નવરોજન) શું કરવા ધારેછે તે કાંઈ જણાવયું ન હું. ખાતર આવા તેવનના કાગળથી તે દલગીર થયેછે તથા જે ૩૨૦૦૦) પેશાં નાખુદ કાગળમાં હતા તે પાછા વાલીઆ. આ કાગળ બોડાં તે ની આંખમાં આંધું આવોઆં. પછી તેની ઉપર પોતાના કાકાએ આપેલી એક વીટીનું સીલ કીધું. તરત ઉઠી તે બંને કાગળે મોકલવીયાં અને પોતે ખારી આગલ તાણ હવા પેરવા ગયેા.

“હજુર કાંઈ ઘણું ખરાબ થયું નથી. મેં ખારે હાંતે ખારો નાશ કીધાછે અને તેના વાંક હું કાંઈ ઉપર મુકેતા નથી, એતા નસીનની વાત. ખારી ખાંક, ખારી આગલ થઈ ગયેલા ઘણાએક માણસેએ કીધુંછે; ખાતર હું હવે કે

થે ચાકરી રહું કે જેથી કાંઈ ઉપર મોજે થઈ પડું નહી. આ સાહેબ, હું તારો મોહોરો આભારો છું કે ખારામાં ચાકરી કરવા જેવી શકતો તે મેલીછે! હું હજુ જીવાન, જેરંમંદ અને તંદરોસ્ત છું. હવે મેં હું ખારા કાકા ઉપ ર કાંઈથી જરોયો રાખું તો ખારા જીવતરપર જટ પડશે. તેના પછસા તેનીજ પાસ રહે એવું હું ઇજાતો હતા, અને તે ખાતર તેની મેહુરબાનીનો નજર હતો, અને મેં તે હજુ રખી મેલવી શકાયો તો હું ખચીત તેમ કરીય.” આ પર માણે નવરોજન પોતાના મનમાં વીચાર કરતા ખારી આગ લ ઉભા હતા.

યોરો વખત રહી પોતાની પેટી તથા બીજે સામાન એકઠા કરવાના હુકમ, જે હોરેલમાં તેવલુ ઉતરીયા હતા તાંહાંના માણસને આપીયો. પોતાની નાહાની પેટી ઉઘા ડી અને તેમાં ફેરવા પછસા બાકીછે તે ગણવા મેડા. “ખાર વરસમાં, અવીસ હજારમાંથી બાકી પાંચસો રહ્યાછે. ખારા હાતના વાલેલાં બીઆંના આ કુળછે. તેને મેં ઘણે વખત સુધી રોપીયાં, ઉગતાં ઘણે વખત થયો અને તેમાંથી જે મા લ નીકરીયા તેમી ઘણેજ મોયો પડીયો. ચકર ખાતર એટ લીજછે કે હવે વખારે મોવા સાથ પાસે નાણાં નથી, કારણ કે હું (મેહુત) રીવાલીઓ થયો છું!” એમ વીચારી તરતજ માણસને મોકાવોયો અને જે કાંઈ ગંગતું હજુ તે આપી હઈ પોતાના સામાન ચાંદ ધરપરલાવામાં જઈ રહ્યા. બીજે રોસેથી દરરોજ કાંઈ ચાકરી સોધવા નીકલવીયા અને દર રોજ સાંજના, જેમ બીચારા એતાજવા ઘણાએક શખસો નાસીપાએસ થઈને પેર જતા હતા તેમ નવરોજનનું બી હું.

નવરોજનના મોહોરો રૂપાસો હતા, ઉંચાઈ ૭ ફીટની હતી; આંખના બાંધ પલ્લુ રહ્યા હતા, મોહોરો મુઝ તથા થેબીઆ હતા; અને એક પેહુલવાન જેવા દોસ્તો હતા. જાંહાં જાપ તાંહાં ચાકરી માંજે પછ તેને કાંઈ મોલમે નહી તેથી કદાચ હોપ તોબી આપે કોણ. કાંઈ ઘરહુસામ મનખા સખજે કે આ બીચારો પોતાના પછસા કાંઈ વેપારમાં મોઈ દઈ વાખતા ખારેલા ચાકરી કરી પો તાનુ જુજાન કરવા ચાહતા હયો એવું ધારી નવરોજ ને પુછે કે તમે શું ચાકરી કરયો, તારે નજાબ રે કે—“જે ખરૂં પુણવે તો હું ગારી હાંકવામાં મેકેનું; ચીકાર કરી જાણુ છું; યોડાપર ખેસવાની તરમીઅત ઘણી સારી મેલ વીછે; બીડીઅરડાના રમનારાઓમાં ખારા જેવા યોડાન મહો આવશે; યોડાની જાત તથા તે કેવા નીવડયો તે હું પારખી જાણુ છું; ગાપલોનો રોખી છું; અને તેરહુવાર દા રૂએ ચાખી તે વીસે સારરીફીકેટો આપવામાં મેં ઘણું જ માન મેલવોયુંછે; તરવામાં; કુસતો રખવામાં; અને તરે વાર કરસત કરવામાં ચાર ચાત મેલવોયાછે, પણ વીટીયા હુનર સીવા આ સમયું કેવું નકામુંછે તે મેં આજ ચાર લાહડા થયા જાણુ છું અને આખીન કરી ફેરલાએક ખ રા વેપારીઓ અને ચાકરી રાખતા નથી. હું જે કાંઈ થી ખીયે છું તે આવા કામને સાથ નથી.” આણું જરે તે મથા આગલ મેલવેતા તારે તેમાના ફેરલાએક એના ઉપર દયા લાવતા અને કેટલાએક તેની મજકેરી કરી પોતાની હ જુરથી રૂ કરતા હતા.

સાતમે લાહડે સાંજના રામેતા પરમાણે પાછા આ

પા પછી મારી ઉપર બે હાથમાં માથુ નાખી નીચે પરમાણી વીચાર કરવા લાગા. — “હું જે બેપરવાઈ અને ખુશી મુસાલીમાં મોઢાંડો ધણેયું” તે એકદમ તીવ્રતા કરી નવા રસતા ઉપર કેમ આવી શકું. જારે મારા નસીબમાં આ પુન લખેયું હતું” તો મેં આવી જાંગીમાં ચાલુ રહેવા શાસાઈ જારી રાખીયું” અને આગમનથી આવાં કામ માં શાસાઈ નહી પડીયો. એક લખપતીના હોકરો, ચુખ અને આરામમાં ઉવરેલો અને વલી કાકાના લોકમાં નાન પછુથીન રહેલો અને તેનો વારસે યવાને એવા હું, આ ન કેવી અવસથામાં આવી પડીયાણું. જારે તેર વરસનો થયો તારે મારા કાકાએ અને વેલાત મોકલીયો કે કાંઈ થોડું ઘણું સોયું” અને વેલાતની રીતભાત હાંસલ કરું. તાં હાં ગયા પછી હું શું શીખીયો કે કાંઈ હાંસલ કીધું છે તેનો કસી રીતે મને હુમણા મદદ આપવું નથી. પણ કાંઈ કીધર નહી. એવી રીતે હીમત છોડા દેવામાં કાંઈ ડાહ્યાપણ નથી. મારી પાસ જેટલા પછડા બાકી છે તે લઈ સુરત જઈ અને તાંહાંના કાંઈ શેડીઆને તાંહાં કોમચેન તરીકે રહું. ચુરત છોડીઆને આજના બાર વરસ યાંછે તેથી કાંઈ મને પીછાની શક્યો નહી. જારે મેં સુરત છોડીયું હતું તારે હું એક નાનો છોકરો, વગર મુછ અને ઘેબીઆનો એક મરકડીઓ હતા પણ હુમણા તે સાહેબની મેહરબાનીથી એક ગમરૂ અને કદાવર પેટલવાન થ થોણું. હા! પણ આ સરવે કરતાં મારી પીયારી! આ કુનીઆમાં સરવેથી પીયારી મારી જીવનબાઈ, તે પોતાના પીઆરથી ભરેલી નમરથી અને એલખ થો કે નહી! યરમાના સરવે માણસ તો અને મોઢાંડેલો વીસરી નથો પણ શું તેમો તેમજ કરશે! જારે હું નાનો હતા તારે હતા કેવાં એકમેક સાયર ખતાં હતાં અને જારે તે મોઢાંડી થયો તારે તેણીને મારી સાથ પરણાવવામાં આ વરો એવું દરએક નજી કેવાં મોઢાંસથી મેલતાં હતાં. જારે છંગલડ નવા હું ઘેરથી નીકલીઓ તારે મેં તેણીને કેહેલો કોણ આપીયો હતા! હમણાંતો તે મારા કાકાની એકલી વારસે યઈછે. આ મારા જીવ, જીવણું હું તને ક્રારે યાછો મલશ, અને આગમ આપણ એકબીજાં સાથ જીવે વેહેવાર સખતાં હતાં તેવો ક્રારે રાખસ.”

આવા વીચારમાંથી એકદમ ઉઠી પોતાની ઇશકોતરી ઉઘાડી તેમાંથી કાગળેનું એક પડીકું કાઢીયું, જે સારવરે તે બાંધેલું હતું તે છોડી તેમાંથી ચાર કાગળે કાઢી તરતજ તેમને મોસો લેવા લાગે અને જાંહાં ઉઠે હતા તાંહાંજ સધીર થઈ બાંધીયો:— “પીઆરા અખશરો, તમોને જારેથી નિઉજું” તારે મારાં કલેજમાં એક જાતની થડક પડેછે. એનાનો એક એક શબ્દ મારા ગરમ ધમ્મલા બીજાને કે વી રીતે સાંત કરેછે. જેકે મારી જીવન બીજાઓ તરફ ન રા થયત હતી પણ મારા સાથ તે કેવી નરમાસ રાખતી હતી. તેણીના હસણેમો મેહરો, કાળી ભજર જેવી આંખો, પણ તેમાં નરમાસ તથા અંદાને નેશાએલો; સંધું બદન, માલવાની ટમછપ જેની મોર પણ અરેખાઈ કરે, બેલવા માં ચપળતા અને મોઢાં સરોદના જેવો તેણીના અવાજ, એ સરવે ઉપર હું વીચાર કરજું તારે આગલા દીવસો અને યાદ આલેછે, જારે હું કરવા નતા અને પાછો આવતાં

નરાળી મોઢું યતું હતું” તો વેહેલી વેહેલી વાડીના દરવાજ પાસ આવી. કેવી મારી રાહાં જોતી હતી અને સાંમેથી મ ને આવતાં જેઈ પોતાના નાના પગો નમીનેને જાણ લાગ તાજ ન હોય તેવી પરકારે, પોતાના લાંમખા કાળા બાહોને હવામાં ચોતારક ઉડતા મુક્રો, દોડતી દોડતી આવતી હતી, પણ આ સરવે વીચારો મારી પાદસરતમાં છે તારે ખુશીને બદલે દલગીરી, પસતાવો અને ખેદ ઉતપન યાપછે. નહી નહી મારે એ વીરો વધારે નાહીમત થયું નહી જ્યે. એજ કહી તે સરવે કાગળે પાછાં ઇશકોતરીમાં મેલીયાં. તે સાહેબ ઉપર ઇતમાર રાખી મારાથી નેરહું” બની શકે ન્તે કરી મારા જીમરને હાથ પાછો લેવાની કોચો કરે.”

એક દાહાડો સહવારના એક વરતમાન પતર નવ રોજ વાંચતા હતાં તેવામાં તેમની નજર એક જાહેર ખમર ઉપર પડી.

“એક કોમચેન જાહેર—ઈમાનદાર અને મેહતાનું માણસ, જે પોતાનું કામ ખરાબર સમજતાં હોય અને ઘોડાની માવજત તથા તેને કેમ શીખવવા તે જાણતો હોય, તેણે ચુરતામાં મેહતાવાડીમાં પેશતનજ મેતાને બહીઆથી પગાર તથા બીજે નાંદાસત કરવામાં આવશે.”

આ ખમર વાંચીઆ પછી નવરોજ યણેએક વાર લગી વીચારમાં પડીયા.

“હા, આ મારકીને હું લાએકનોન છું. તેમો અને એલખ થી કપનાર નથી. વખતના નવાથી મારામાં યણેએક ફેરકારો યાપછે. એકવાર ફરીને મારી જીવનને મેવાની મારી મરજી છે.”

એજ મોહી તરતજ વરતમાન પતર એક બાજુ નાંખી દીધું. પોતાના કપડાં તથા બીજે સામાન જે માહેર પડીયો હતા તે મારેમાં સીપીઓ અને કાંઈક ખરીદી કરવા બજારમાં ગયા, તાંહાંથી આવી બીજી સહવાર કાઢારે પડે તેની તલખમાં પડીયા. એ સહવાર પડતાં નવરોજને નમરીક એક વરસ વી તીયું હોય એવું લાગું, આખી રાત હુંગ આવી નહી ને પોતા નાં બીજાના ઉપર તરવાર વીચાર કરતાં આખો વખત કાઢીયો. આખરે જે સહવારની તે રાહાં જોતો હતા તે આવી. પોતા નો સામાન લઈ આગ માડીમાં સવાર થયા, ખપેર પડતાં ચુરત દુરથી દેખાવા લાગું, આ વખતે નવરોજની છાતી ઘણી નેશથી ધમકવા લાગી. ચુરતાના સરેરાજ ઉપર ઉતરવા પછી પાદસ મેહતાવાડી જવાની ગારી કીધી. રસતાંમાંથી નતાં તેવનીની યાદસરત પાછી તાછ થવા લાગી અને ઘણીએક જાણીતી મીઝે નજરે પડતાં તેનામાં એક જાતનો હરખ ઉતપન થયો અને છેલ્લે મેહતાવાડી આગલ આપા તારેતો એટલો હરખ વધી પડીયો કે જ તે તાંહાંની લીસોતરી ભરેલી જગા ઉપર પડી નાના બ માંની માફક રડે.

માડીમાંથી ઉતરી પોતાના પગ ખંખેરીઆ અને હી મત પકડી. હવે કાકા પાસ નવા આગમન પોતાનું ના મ શું ધારણ કરતું તે ઉપર વીચાર કરી આદરજ રાખ્યું. બંગોરો, જે દરવાજાથી દુર હતા તાંહાં પેઢીમીયો આ વખતે મેનાનનીનો બારોએ કાંઈ ભરત ભરવામાં શુંથાએતો નજર પડી. આલેલા ઉપર એક સીપાઈ હતો તેને પોતાનું નામ આપીયું અને પેશતનજ મેહતાને

મલવાની ખામેશ જતાવી. સીપાઈ આદરણને પેશતન છ પાસ લઈ ગયાં. આ વખતે તેવણ પણ પેલી નાનની નો જ્યારે આંધ્રમાં પેલી હતી તાંહાંન હતાં. નવરોહ આંધ્રમાં ગયા કે પેશતન છ ભપકામાં હડીયા. તેવનના એ હોરો વખતના ગ્રેરથી બદલાવેલા હતા તથા બાલ સફેદ થયેલા હતા. નવરોહએ જોયું કે ખરી આવી ચાલથી તેના ધાકાને કાંઈ દુખ ઉપજ્યું હોય એવું તેવનના ચહેરા ઉપરથી રીસણું ન હતું. પેલી એ ચારેતોમાંની એકને તરતજ પીછાડી કે તે બહાર પોતાના ધાકાના ધરખાં હતા તારે તેની છવનખાઈ સાથ રખવા આવનારી તેણીની એક સહી હતી; પણ નીચ ને એક નાની રીંગલી સાથ રખતી હતી તે શું તેની છવણ હતી? તેણે આઠ વરસની એક નાની છોડી હતી પણ આતો નોનવાન જેવનવાલી એકરત જોઈના ભવાં કમાનની સાફ વલેલાં અને કાલાં ભર નવાં; ભપકાદાર રેશમી શારૂ, જોનો રંગ આંખને થડક આપે એવો હતો તે ખભાં ઉપર નાખી હતી તે એક પ્રલની શાફક એકસરખા દેલાવવાલાં હતાં. તેણી તું નાખ સીધું અણીઆરૂ એ ગુલામી સંસુદરની વચમાં હોવા લીક્ષિતરી ભરેલા ખડકની શાફક વચમાં ઉંચું હતું. કાનમાં હીરાનું એરીન લટકતું હતું તે તેનાં દેલાવદાર ખજાને જાણે દેલાવતું હોય તેમ તેનાંથી જરા ઉત્તમ ઇમેજ રહેતું હતું. તેણીની કાલી પણ સવચ્છ આંખોમાં પીપારને આતશ દેખાતો હતો પણ તેણીના અવાજ તેના નાના મોઢામાંથી, પરવાલા સરીખા હોરો તથા જોતી સરીખાં દાંતોને અથડીને આવતો હતો તે એક બચાંનાં જ્યો કોમલ તથા નીખાલસ હતો.

(સાંધજી.)

ખાવંદ.

(એક ગાયખાવાની નોધપત્રમાંથી.)

નવાન હોસત, હવે જારે તારા ધયાનમાં ઉતર્યું કે “ચોરત” ના ખરાં નામ અને કામને કેવી નારો લાયક છે, તારે અલખતે તને કુદરતીધીન સવાલ પેદા થશે કે આવી ગુણી ચોરતને લાયક કેવી જાનના આવંદ નિધે? આવંદને સરદારે, અને હુરકોઈ સરદારના તાખામાં કોઈ પણ ચીન હોય તારેન તેની સરદારી સહી ગણાય છે એક ચોરતના આવંદ વીરો બોલતાં આપણ સખજેએ કે તે ચોરત તેણીના આવંદની એક એવો રઈએત હોવી ને ઇએ કે જોના તે સરદાર છે. પણ તું જાણે કે પોતાના તાખાની દરેક ચીનને ગમેતેવો ઉપયોગ કરવાને એક માણેકને હુક છે. તારી કાલત, તારી પાઠ્યાહી અથવા તારા ચીનન ઉપર તારો કાણ ચાલે, આરે એમના ગમેતેવો ઉપયોગ કરવાનું તારા હાથમાં છે. એ તારી સુખતેપારીને ધકી આ ચીનના આવંદનું નામ તને મહે.

એન સુખ ચોરતો ઉપર આવંદ પોતાનો કાજુ ચલાવે. તેમની ઉપર તેઓ ચાહે તેવો જીવન શુભ રહે, અને આપનરહુ ગમે તેવી નફાથી તેઓ તેમને

જેમન પણ કરે. તેમાં કોઈને વધે બોલવાનું કામ નથી, કોઈને વધે પડવાનું કારણ નથી, કોઈને પુછવા હ કરવાને હક નથી, આવંદ ચોરતના માલિક છે, અને ચોરત આવંદના પદસાધી ખરીદેલી વસતુ છે, આમ ગણીને ચોરતના દરજગથી તેઓ મરદનો દરજને વધારે ગણી તેમને નીચે નાંખી છુટે.

આવા દાખલા જગલી લોકોમાં બને છે, અને સુધે લાંનું દોલ ઘાલનાર દેશમાંની એ એવા દાખલા બનેતો તે પોતે જગલીન છે. એ દેકાણે. એ ધણી “આવંદ” તું નામ ધરાવે છે, તે પાક નામને કોઈ પણ રીતે લાયક નથી. તે એક ચેતાન છે, ને મોડું નામ રાખીને બોલે કામ કરે.

અલખતે એક રીતે જોતાં ચોરત તેના આવંદની ખીસસ છે અને આવંદ તેના માલિક છે. પણ તારે એમ હોયું નોંધે કે ને ચીનના આ આવંદ માલિક છે તે તેને ઘણી વાહાણી હોવી નિધે. અને ને ચીન વાહલપણમાં ઉછરી હોય તેની શું કમકર કે પોતાના વાહલા માલિકથી જેમર થાય?

તારે જાણ્યું નિધે કે “આવંદ” નામ ધરાવનાર માંથી ચોરશ ગુણે હોવા. નિધે, એવા ગુણે કે જેમની ખુબીથી તે કાવી નીકરે. એક ખરો આવંદ હું તેને જાણ્યું કે જેનામાં એક “મરદ” ને લાયકના સમજાય હો હોવા સાથે નીચલા ખીન વધારે ગુણે હોય. એ એક ચોરતનું ને ચીતર તને આપ્યું છે તેવી “ચોરત” ને લાયક નીચલા ગુણ ધરાવનારો “આવંદ” છે.

જે બાહરે તે એક બકરી જ્યો હોય તે બેરમાં એક સીંહ જ્યો; દુશ્મનોમાં એક ભપ જ્યો હોય તે હોસતોમાં એક સુખ જ્યો; પરજમાં તે એક આનીતો હોય તે બેશા વંદમાં તે એક રમકડું હોય નિધે.

તે એવો હોયો નિધે કે પોતાની ચોરતને દરેક લાડથી ઉચારે, તેણી તરફની દરેક કરન બજાવે, તેણીની દરેક લાયક માંગણી કમજલ રાખે.

તેનામાં એવા ગુણ હોવા નિધે કે તે પોતાની ચોરત અને કરન સાથે હલોખીને જાંદગી ગુજારે; અદેખાઈ અને વેહેન તે પોતાથી દુર રાખે; અને તેમને વીરો જ્યો કાંઈ ઉલટું સાંભળ્યું હોય તેમર ધયાન નહીં આપતાં તેવી બદગોઈ કરનારને મંડગીમાં હુલકો પાડે.

ચોરતનાં દુખમાં તેણે ભાગ લેવો નિધે, તેણીનાં સુખમાં પોતાનું સુખ આપી ઉમેરો કરવો નિધે, તેણીનાં સંસારમાં પોતાની પકિ આપો તેણીના ભાર ઉગારવો નિધે.

તેણે નરખાય કદી છોડવો નહીં નિધે, મોહમતને પડતી નાંખતી નહીં નિધે, તથા ધુરા શખરોથી મોહકું બગાડતું નહીં નિધે. પણ તેણે કછપો, વેહેન અને ગાલગોચાથી પરહેન રહેતું નિધે.

વધાર અને ચોરતવાર રહેવાને પોતાની ચોરત ને સમજ આપતાં તેવો સમજ પોતે જોતાં જુલો જુલો નહીં નિધે; ગમે તેવી જરૂરની વખતે ચોરત તરફની વફાદારી અને વચને જુલો નહીં જતાં, પેલી સીંહણની શાફક “ચોરત નીપજો તોપણ ધાંસ ખાતું નહીં નિધે”; પોતે

પા પછી બારી ઉપર બે હાથમાં માથુ તાપી નીચે પરમાણુ વીચાર કરવા લાગા. — “હું જે પરવાઈ અને ખુશી રુશાલીમાં મોહાઈ થયોછું તે એકદમ તીવ્રતા કરી નવા રસ્તા ઉપર કેમ આવી શકું. જારે મારા નસીબમાં આ પુન લખેલું હતું તો મેં આવી હાજીમાં માથુ રહેવા શાસાઈ જારી રાખીયું અને આગમનથીજ આવ્યાં કામ માં શાસાઈ નહી પડીયો. એક લખપતીનો દીકરો, શુખ અને આરામમાં ઉપરેલો અને વહી કાકાના લાડમાં નાન પછુથીજ રહેલો અને તેના વારસે ધવના એવો હું, આ ન કેવી અવસથામાં આવી પડીયોછું. જારે તેર વરસના થયો તારે મારા કાકાએ મને વેલત મોકલોયો કે કાંઈ ચો કુ થયું સો ખુ અને વેલાતની રીતભાત હાંસલ કરે. તાં હાં ગયા પછી હું થું શીખીયો ! જે કાંઈ હાંસલ કીયું છે તેના કસી રીતે મને હમણા મદદ આવવું નથી. પણ કાંઈ ફીકર નહી. એવી રીતે હીમત છોડા દેવામાં કાંઈ કા હાપણ નથી. મારી પાસ જેટલા પરજા બાકીએ તે લઈ સુરત જઈ અને તાંહાંના કોઈ થેરીઆને તાંહાં કામમેન તરીકે રહું. થુરત છોડીઆને આન બાર વરસ થયાં છે તેથી કોઈ મને પીછાની શક્યો નહી. જારે મેં સુરત છોડીયું હતું તારે હું એક નાના છોકરો, વગર સુખ અને થેરીઆના એક મરકડીઆ હતે પણ હમણા તે સારું છે, મેહરબાનીથી એક ગમજ અને બીજાં દરએક થોણું. હા ! પણ આ બંને મરતના અને બીજાં દરએક આ કુનીઆના પાતાનાં મોઝાં બાલકો સાથ નંગલી મેવો તે પોતાનું જીવે, પણ બીચારા કુમળા કરેકુનતું કુખ તો આંધળી મોહું છે. યાન માથું કુ સુકાઈ જાય, અને કુશનક અકસાસ કરે તે મ ખરેખર “જે જીવભાતથી પાંચીના નહરા સુકાઈ જાય, તેથી યાનમાનુ કુ નહી કાંમે સુકાય ?”

પણ ફરેકુન તેથી આખો વખત ટવલ ટવલ કરે. તેના ભાઈઓ તેને મારે કુલો વીછી લાવે, અને કુશનક તેને મારે કુલવું બીજાનું કરે. તેના જેલવાને જાહાડ સાથ બાંધી તથા ગીતો “ગાઈ તેને સુવાડે છે. પણ આ સઘલો વખત જે સઘથી ભપ ભરેલી આપ્ત આ રખડતાં ઉપર પડે છે તે ખુદ કુશનકો આવી મલવાની છે. ફરેકુનની શોધ માં જોહાકે ફરતા મેલેલા સવારો વાંવવાર કુશનકને મલે છે અને તેથી ફરેકુનને બચાવા સાડે કુશનક ગમેતેમ નહા સે છે ઈઆ છુપાઈ જાય છે. એકવાર હાલરડું ગાતાં ફરેકુન જેલવામાં અને તેના તરછડે ભાઈઓ નખીન ઉપર ઉંચાઈ ગયા છે તથા કુશનકની નરા આખાં લાગેલી ” છે, તેવામાં જોહાકના સરદારો આવી પેહોંએ, અને તેઓ એટલા નજ દીક્ર આવવા પછે કુશનક ભગી ઉઠે છે નહાસતાં તો તે ખચીત પકડાઈ આવે છે.

આ વખતે કુશનકને એક હીકમત મળે છે. તે પોતાના બે વડાં બચાંઓને સુતેલાં રાખી ફરેકુનને હાથમાં લઈ એક મોઝાં જાહાડ ઉપર મહડી જાય છે, અને સરદારો તેને જોવા વગર પસાર થાય છે; પણ તેવામાં ફરેકુન ઉંચ માધી જાગી ઉઠીને એવો રડવા માડે છે, કે તરત સઘલા સરદારો તે જાહાડ તરફ દોડી આવે છે. હવે ફરેકુન પકડાઈ

નરાખી મોહું થવું હતું તે વેહેલી વેહેલો વાડીના દરવાજા પાસે આંધળો કેવી મારી રાહા મેતી હતી અને સામેથી મ ને આવતાં જોઈ પોતાના નાના પુત્રો નખીનને જાહે લાગતા ન હોય તેવી પરકારે, પોતાના લાંમથા કાળા આંકીને હવામાં ચોતરફ ઉડતા સુકી, દોડતી દોડતી આવતી હતી, પણ આ સરવે વીચારો મારો પાદદાસતમાં છે તારે ખુશીને બદલે લગીરી, પસતાવો અને ખેદ ઉત્પન્ન થાય છે. નહી નહી મારે એ વીશે વધારે નાહીમત થવું નહી જોયે.” એમ કહી તે સરવે કાગળે પાછાં ઈસકોતરીમાં મેલોયાં. તે સાહેબ ઉપર ઈતમાર રાખી મારીથી જેટલું બની શકે “તે કરી મારા જગરને હાથ પાછો લેવાની કોશિશ કરે.”

એક દાહાડો સહવારના એક વરતમાન પતર નવ રોજ વાંચતા હતા તેવામાં તેમની નજર એક જાહેર ખખર ઉપર પડી.

“એક કામમેન જોઈએ—ઈમાનદાર અને મેહનતુ માણસ, જે પોતાનું કામ બરાબર સમજતાં હોય અને યોડાની આવમત તથા તેને કેમ શીખવવા તે જાણતા હોય, તેણે સુરતમાં મેહતાવાડીમાં પેશતનજ, મેજાદ, અન્ડેમ, અન્ડેમ તથા બીજાં બુદ્ધિમાન ” ઉડાડી તેમને સવાલો પુછે છે, તાર ત સરદારો વધારે જીલ્લાઓ ખાપ છે, તે છોકરાઓને કુશનકે છુપાં નાખી આપેલાં છે, અને નાહાસવાની ખરી મતલબ તેમની નાખી તેમનાથી બીજાં છુપાવેલી છે, એટલે તે છોકરાઓ સાદાં દીલથી એવા જવાબો આપે છે કે તેથી આ સરદારોની વધારે ખાતરી થાય છે કે “આ કાંઈ કુશનક નથી ને આ બચું કાંઈ ફરેકુન નથી.” યોડાક સરદારોને હજી વેહેન જાય છે, પણ યોડાકો નાનતા નથી, તે ઉપરથી તેઓ તકશર કરતાં તડાડી ઉપર આવી જઈ પોતપોતાનાં લડવા પડે છે અને લડતા લડતા પાદદાસ જોહાક પાસે પોતપોતાનીની ફરીઆદ લઈ જાય છે !

જારે આ શંકર વરાવયું તારે હીમતવાન કુશનક પોતાની આકૃતો જોહી કરવાને એક બીજા ઉપાય કરે છે. તે પોતાને જોરતનો લેખારા કુર કરી મરદના પોશાક પેહરે છે, તથા તેહેમાસપ નામ રાખે છે તથા પોતાના દીકરાઓને કાન ચીમરોને શીખવે છે કે “મને ભાઈ કરીને હાં ક જારવો.” આવી રીતે નવી તાઈખારો કરી કુશનક થયું કુર નતી નથી, તેવામાં એક નંદું શંકર તેના ઉપર આવી પડે છે. તે મરદના વેશે પોતાના કુમળા ફરેકુનને જોલાખા લઈ મેડી છે, એટલે સામેથી એક મરદ અને એક જોરત આવે છે, જેઓ વાતચીત ઉપરથી મારી બધાંએ નહી પણ ભાઈ મેહન માલમ પડે છે. કુશનક ઉપર નજર પડતાંજ તેઓ તેની આગલ આવી હીકમત પુછે છે તારે ન વાંન તેહેમાસપ (કુશનક) તેમને જોરી ખખર આવે છે કે “હું એક સોદાગરને મેરો છું” અને આ તરજ બાલકો મારા ભાઈઓ છે. મારા આખાં સાથ યુસાકરી કરતાં મોરોએ હા મલે કરી મારા આપને કતલ કીધો, અમારો વેપારનો અથ માખ લુટી લીધો અને અમે મારે ભાઈઓને કુલ દયાને ખાતર જીવતા રાખી અમેને નંગલમાં છોડી દીધા.”

આ હેવાલ ઉપરથી આ નંગલી ભાઈ મેહન કુશનક ને તેના ફરેકુન સાથે પોતાના યુપડામાં ઉતારી આવે છે, અને કુશનક લાંબી મુદતે એક છાપરાંનો આસરો મલવા

ફરેડનની ઠરે છે. પણ તે બીચારીને ખબર મળી કે
તેની ફસવાનું ન છે. આ ભાઈ બેઠેના ઘાટકી અને
લાઈનું નામ બાબક અને બેઠેનું નામ દેવચ્છા
દેવચ્છાની અતીશય પુણ્યસુરત છે. તે બેનજી
ખાતદાનના છે. તેમના આપ કોહારન ધરાનના એ
રૂપે ભાઈ હોતો. તે જોહાકને તામે ધર્મ માન આપતો
એક દાહાડે તેના કાંઈ દીકા ઉપરથી ખડા ધર્મ
તેના આ બેને જવાન ફરન'દેને નજી કરવાના હુકમ
ગયા, પણ જલાદને તેના ઉપર દયા આવી, માટે તેને
જાણે નજીમાં મેલી આવી પાદશાહને ખબર કીધી કે તે
મારીના ખપા છે. એ પછે એ ભાઈ બેઠેને આ નંગલ
આવીને વસાયા. પણ એ વખતથી તેઓએ વાટપાડા
તેને ખુનીના ધર્મ પકડ્યો.

તેઓની મતલબ એ હતી કે આ નંગલને રસતે જો
ફરનની જાતવાલા માણસોની આવજાવ થતી હતી, માટે
ભાઈ બેઠેન પાદશાહને જાહેર નહીં થાય એટલા માટે
નંગલમાં આવવાને દરએક નજીને મારીના ખવાનું કામ તે
માથે લઈ મોકલતા. વલી આ ધર્મથી તેમને જે હુકમ
તેને મારી તેઓનું ગુજરાન ચાલતું હતું. તેમના હાથમાં
થી કોઈ માણસ જીવતા ગયો નહીં હોતો, અને તે સુખીઅ
કરીને બાબકના કરતાં દેવચ્છાને લીધે મનનું હતું. દેવ
ચ્છાને પોતાની પુણ્યસુરતથી દરએક સુસાફરને લોભાવતી
હતી. તેને કુસલાવીને પોતાના અપડાંમાં લાવતી અને
તેઓના એકનીબી સાથે પોતાની ઘાના મગાડવા વખતે
તેમને પેચારથી ખાતર ઠગતી હતી. તેવામાં બાબક તે સુસા
ફર ઉપર કોહાર કરી તેને મારીના ખતો હતો. એવીજ રી
તે તારે ફરનક (મરદના પેશાકમાં) પોતાના ફરન'દે સાથે
આ અપવીતર નગમાં આવી પડી હતી અને તેને જીવ
કેટલા ઘાસતોમાં હતો !

પણ હીઆંબી ખોદાએ તેને તથા તેનાં બચાને બચા
વીઆં. દેવચ્છાનાં આનંદથી કોઈની સુસાફર ઉપર ખરાં
દીલથી આશક થઈ નહીં હતી, પણ ફરનક (મરદના લેખા
શમાં) ઉપર દેવચ્છાનું ખરેખર દીલ જાણ ગયું હતું. તે
હીએ ફરનકને પોતાના પેચાર જાહેર કીધો હતો તથા ફર
નક સાથે પરજીવા માગ્યું હતું. ફરનક મનમાં વીચારતી
કે મારા જેવી એક મારત સાથે પરજીવીને પું મેલ'જવાની
છે? ખુની બાબકને એ વાતની કશી ખબર નહીં હતી.
તે પોતાના સરેસતા પરમાણે જવાન મેહાસપ (ફરનક)ને
મારીના ખવાની તઈચ્છારી કરતો હતો. બલકે એકવાર તેહે
માસપ પોતાના ભાઈ (ફરેડન) ને કુદ પાવાના ભોરો હાથ
માં લઈ જાયો, તેવામાં બાબકે પોતાની તલવાર આડી ધરી
તેને અટકાવયો, ફરનક આ અપડાંમાં આવી તારથી પો
તાના મનમાં ઘણી અંચવાયા કરતી હતી. એકગમથી દેવ
ચ્છાનાં અતીશય પેચાર કરતી, તારે તેના ભાઈ યજો ઠડો
રેહોતો હતો તથા ધરમાં પેચારને બદલે કાલનાં તમામ હ
ધીચ્છારો હતાં. એ વાતની તેને બાબકે હવે સમજ પાડી.
તેને કહ્યું કે “મારી બેઠેના પેચાર સમજો મોટો છે,
તેનો તારા ભાઈઓના કુશી જીવ પોતાના કુશલા હાથે
લેવા ગઈ છે, અને તારો જીવ મને હવાલે કર.”

પણ દેવચ્છાનાં પેચાર મોટો નહીં હોતો. બાબ
ક નાજીફ ફરનકની કુશલી ગરદન ભયડી તેને વાકી વાલે છે,
તથા તેના ઉપર પોતાની તલવાર ઉઘકે છે તેવાના પછવા
ડેથી તેના હાથ મચમકી ગયો. દેવચ્છાનાં પછવાડેથી
આવી પોતાના ખુની-ભાઈ બાબકના હાથ ધરી લીધી જે
થી ફરનક બચી ગઈ. દેવચ્છાનાં ફરનકને ધીરજ
આપી કે બાબકને મારીના ખપાં નથી, પણ તેઓ સલા
મત છે; માટે ફરનક તરતજ તેઓને ભેટવા ગઈ. અ
ને હવે બાબકના સમજો ખુની જુસો તેની બેઠેન ઉપર જત
રયો. પણ દેવચ્છાનાં “દીલ બેઠેલાવનારી દલીલ” થી આ
બકનું દીલ પોગવાયું. એ એકવારની ખુની પણ હવે દયા
લુ સ્ત્રીએ પોતાના ભાઈના દીલમાંથી દયા ઉતારી, જેથી અત
તે બાબક દેવચ્છાનાં ચાલ ઉપર સુશાલી બતાવી તથા તેહેમાસ
પ અને તેના ભાઈઓને જીવતાં રાખવાનું તેણે કમલ કીધું.
પણ તેણે મારી લીધું કે આ છેકરાને તેના કુદી લીધાં
મરજીવર ભલકે બીજ સામી બખરેશે આપીને તેને અપ
ડાંમાંથી બહાર કાઢાડે. દેવચ્છાનાં, પોતાની સમજી
મેહાજીવત છતાં ઘણા બલાપાથી પોતાના દીલદારને જીવ બચા
વા સાથે ફરનકને તેના બચાઓ સાથે અપડાંમાંથી જવા દીધી.

એક ગમથી ફરનક બહાર નીકળી કે બીજ ગમથી
એક બીએ આદમી અપડાંમાં ઉતારો માગવા લાગો. દે
વચ્છાનાં બાબકને કમલકાત મંતેથી હતી કે જવાન તેહે
માસપ (ફરનક) નો જીવ બચાવાના બદલામાં નવો જે
બી શખસ પેહેલા આવી લાગે તેનું ખુન દેવચ્છાનાં પો
તાને હાથે કરવું અને પોતાના ભાઈને આ
રામ આપવો. કસાઈઓને પોતાના પાપનો પોતે પોતા
મા આ દીવાસો મેલવતાં ઘણા વખત લાગે નહીં.
બીએ જે માણસ અપડાંના આસરો ખાંગતો હતો,
તેને અપડાંના લેતાંવાર બાબકે તેને નમોન ઉપર તોડી પાડ
યો અને દેવચ્છાનાં પોતાને અચમુખ મોતની ઘડી ઉપર
આવેલો જોયો, તારે તે પડેયો પડેયો ખોદાને પાદ કરવા
લાગો તથા પોતાના ગામ વરેને પાદ કરવા લાગો ત
થા ફરેડનને પાદ કરવા લાગો, ફરેડનના નામથી આ
ખુની ભાઈ બેઠેના પાછાં ચોકમાં અને પોતાના હાથ
ખાંચી તેઓ એ “સુમારક પાદ” નું કારણ પૂછવા લાગ્યાં.
આ તક જોઈને એ અજીજના શખસે પોતાને ફરેડનની તરે
ફવાલે તથા જોહાકના કુશમન તરીકે જણાવયો. એ ઉપર
થી આ ભાઈ બેઠેનોને જોહાકનો જીવમાત પાદ આપેયો,
તેઓને આ શખસ ઉપર દયા આવી અને તેને પણ તેઓ
એ જીવતો રાખ્યો !

દેવચ્છાનાં ખુનીના પાપી પેશાથી કંઠાલી ગઈ હતી.
એ કોઈ સંપીસે સાધી મલી આવે તો એ કામથી તેને ફર
રાખવાની તેના ભાઈએ કમલકાત આપી હતી. તે સુખ
આ શખસને સાધી દાખલ રાખ્યો, તેને સપત આપવા
અને પછે તે આ અપડાંમાં રહ્યો. હવે એ શખસ કોઈન
નીડી-પણ-પેસે વરેન ગમવાલો દગલખાન જીવે હોતો. વાંચ
નારી બાનુઓને હાથ રુસે કે જોહાકના સરદાર નરસાની
જીવણીમાં એ શખસને ફરનકની પેલી અંચલ દાસી ફરેડ

ઉંઘાડો પાડવાથી, નરસાએ તેને કેદના નાખ્યો હતો. આ કેદખાનામાંથી પોતે મોહાકને હાથ નખે ધવાનું એટલું એક સ હવું, કે જીવ બંદીમાંથી છવ વર્ષ તાહાકો અને નંગસો ખુદાવતો આ ખુની લાઈ મેહેનોના ઝુપડાંમાં તેણે છવ આપ્યો હતો, પણ માયાણુ અને પવીતર ફરાતક તથા ફરે દુત આ ઝુપડાંના આગલના આવી ગયાં હતાં. તેમના પર તપથી આ ઘાટકી લાઈ મેહેનોના દીલ તરખ ધયાં હતાં અને તેથી એકવાર દયા શીખ્યાં એટલે આ મંડાલ પાપી જીવ ઉપર પણ તેઓએ દયા કીધી !

જ્યોતી સાથ જીવ દગો રમ્યો તેઓના પરતાપથી જીવનું એર ભણું ધણું ! ને જીવ નરા વેહેલો બ્યાવતેતો ફરાતક અને ફરેદુત ખાલખ પડી આવતે અને આ ઝુપડાં માં તેમની બરદાસત થતે. પણ તેમની સરજત કુખ ભોગ વવાની ખાટે તેઓ જીવ નામે આવયાં, તેઓ હુલાક થયાં અને પાછા રખડતાં ધયાં, અને તારણે તરતજ જીવ તેઓ ના નામનો ખોટો આહા બતાવાથી આ ઝુપડાંના પેઆરથી રહ્યો !

ફનીઆં એવીન મેદંગી છે.

(સાંધન છે.)

ઈરાનના મોગલોના લગનના વેહેમો.

ઈરાનના યુસલખાનોમાં દરએક જણે લગનની કી રીયા તથા રીતબાંતો સારીપેઠે જાણવી નોઈએ એન તેઓ સમજેછે. આપણામાં સઘણું બધાંજ સમજે તેમ તાહાકો નથી. તેમાં કાંઈ પણ જીલ ચુક ધાયતો તેના વેહેમથી ક રી પરજીતાં નોડાંનાં ભવીસયનાં શુખને ખાટે અસર થા તી તેઓ સમજેછે. કેમકે તેઓમાં એવો કાયદો છે કે દરે ક કાને પછી વીધાવહાર સંબંધી, સંસાર સંબંધી, અથ વા વીવાહ સંબંધીમાં શરૂઆતની ફતેહ સાધારણ રીતે આબાદીની આગમ્યેતીછે, આ વીચાર ઘણોખરો લ ગનની કીરીયાની વેલાએ સાધારણછે. લગનની રાતે છો કરીતી માએને તે કેહાણે હાનર ધણું વાળેખછે. પરણ વાના એરડામાં પેહલાં છોકરીને બેસાડેછે, પછી તીયાં વ રરાજ આવી તેણીની પાસે બેસેછે. તે પછી છોકરીના જમનો પગ છોકરાના ડાબા પગ ઉપર મેલેછે અને એજ પરખાણે તેણીના જમનો ડાબ પગે પણ છોકરાના જમનો હાથ ઉપર મેલેછે. પછી પેસો ભરધાર તે શંકણાંને લગતી કાંઈ બંદગી બે વાર બોલેછે. તે બાદ તીયાં એક પાણીનું વા સણ અને તથ લાવી પેલી કનીયાનો જમનો તથા વરરા જમનો ડાબો પગ ને સાથે જોડી રાખેલો ઢાપછે તે ધુવેછે, અને એજ પરખાણે તેમના હાથ પણ ધોએછે. પછી વ રરાજે પોતાની આપડીના હાથ ધરી તેણીને લગનનાં બી

જાનાં ઉપર સુવાડેછે અને તેણીનાં માથાં ઉપરથી થોડાંક રૂનાં બીન વધાવી લેછે.

હીરુસથાનના યુસલખાનો કાંઈ એ પરખાણીની કીરી યા કરતા નથી. તેઓ તો વર અને કનીયાના હાથ એક મેકની ગરદન સાથે લપેટાવી કેમલા તરફ તેમનું મોહુ ક રી તેમની પાસે બે વાર બંદગી કરાવેછે; ને પછી પેહલાં ક નીયા શુખડતાં પાણીથી વંરતા પગ ધોએછે, અને પછી તેજ પરખાણે વર કનીયાના પગ ધોએછે, અને બસ લગન તી કીરીયા ખલાસ ધાયછે.

લગનની રાતનાં પરજીતાં નોડાંનાં લાણાંમાં તાજ ત રેલી માછલી ઘણી સગત ભરેલી ગણાયછે; અને અગરને તે રાતનાં વરસાદ વરસેછે તો બેશક વરરાજને આબાદ તી ધાયછે.

વર અને કનીયાએ પોતાનાં મોહુમાં યુશબોધાર બી યાંઓ રાખ્યાં નોઈએ. તથા એક આરસીમાં જોઈ ફેરા નનો યુસફના શરો વાંચવો નોઈએ, કેહેછે કે કનીયાનાં માથાં ઉપરથી વધાવી લીધેલાં રૂનાં બીન નસીબ મેતી વે લાએ કામે લગાડયાં બાવેછે, અને વરરાજની પાઘડી માંથી નીકળેલાં બીન જ્યો આએ તેઓનાં દીલની મોશદ હાંસલ થાએછે.

કનયાનો સુવાનો પોશાક એક ખુબસુરત એરતે હા ધમાં પકડવો નોઈએ, કે નથી ભરધાર પોતાની આપડી પર હુમેશ નીરંતર તથા સાચો રહે; અને મેહુએ તે દાહડે એ ક તકીઆ ઉપર યુવું એ લાપગશાલી ગણાયછે. કનયાનો સુવાનો પોશાક એક બહુસુરત અથવા કાલી ચામડીની એ રત તહી પકડે તે માટેની ખાસ સંજાલ રાખવી નોઈએ, તહી તે પરજીતાં નોડાંને અથસગત ગણાયછે. વર અ ને કનયા પોતાના એરડાના જથ પછી બીજા એરતો કે નેજીઓ કનયાને તયાંથી આવી હોય તેઓએ એક મુણા માં ભરાઈ તેઓ શું વાત કરેછે તે સાંભળવું, અને સવારનાં તેમનાં રોસત આશનાંઓમાં તે માટેની ગરપણાંત લગાવવી.

લગનની બંજી દાહડે સગાંવાહલાં તથા દોસરા આ શનાઓ પાછા મેલેછે, અને નામરંગ કરેછે. કનયાનું ભો જન તેની માએના યેરમાં એક યડદામાં પકાવવું પડેછે, અ ને લગનને દાહડે તેણીને થોડાંક કપુર અને જોલાખ લુને લાં બીઆની સાથે આપેછે કે નથી તેણીનું પેહેલું બાલક દીકરું અવવર અને નધારે કનયાને તેણીની માએને વેરથી વરને યેર શેહાદીને ખાટે લઈ નવામાં આવે તયારે તેણીને લાગતાંવલગતાં સરવમે તેણીને ભેટ આપવા ખાટે ખી ધાઈ લઈ નવી અથવા મોકલવી. કનયા પરણ્યા પછી ૪૦ દીવસ વેર નીમાજ તહી પડેતો આવી શકેછે, અને અ ગરજે તે રમજન મહીતામાં પરજોતો તેણીને તે મહીતામાં રોજા પાલવાની અથવા નીમાજ કરવાની અગત નથી,

પારીસના પેટુલવાનો.

જેનરલ વીમપરેન.

થોડા વખતને માટે જ ફ્રેંચ પેટુલવાને બદનામી મેળવી તે આ જેનરલ વીમપરેન છે. ૧૮૭૦ ના શાલવા શીહા સપ્ટેમ્બર માસની શીહા ચરૂઆત, જેમાં ફ્રાન્સ ની મોટી શાનચાહાત પડી ભાગી, તે વખતે જેનરલ વીમ પરેન તરતનોજ પરસાથે ધણો હતો અને ક્રૂર થોતાના ફ્રેંચની એ મોટી ખેતલવતમાં ભાગ લેવા સાથે યોરાએ તેને મોકલ્યો હોય તેમ નેપોલીઅનના તાબે થવાની ખાતર ખેન દીવસ આગમ્ય તે ફ્રાન્સ અને નરમનીની મોટી લડાઈમાં શામેલ થયો હતો. લડવઈઆએ અને યુદ્ધમાં તેના ઉપર સલા થયા ફ્રેંચ એવી હાલત એ દશેર સારદારની યદિ અને તેના હેવાલના આપણને બહુ યોડુન કહેવાયું છે.

જેનરલ વીમપરેન એક નવાન, મજબુત બાંધ નો અને હીમતવાન ફ્રેંચ સારદાર છે. તેણે ફ્રાન્સની શેવામાં લડાઈઓ ખારેલીછે, પણ તેના લગાર યોદ્ધા અનુભવને લીધે નરમની સાથની મોટી લડાઈને માટે ફ્રેંચ સતાવાલમાંએ તેને ચુંટી કાઢ્યા હશે નહીં હતા. માકમેહાન અને બાબેન નેવા થણા કરતા પલા અને કહેરેલ પેટુલવાનો ફ્રેંચ પાસ તઈઆર હતા,

એટલે વીમપરેન સરખા નવાન લડવઈઆએને સરકારે ફાનલ રાખ્યા હતા. નરમની સાથે ફ્રાન્સની લડાઈ શરૂ થઈ તે વેળા વીમપરેન આદલઆરસ ખાતેના ફ્રેંચ સંઉ સથાનમાં નોકરી કરતો હતો.

પણ પછવાડેથી તેને રાંધી યુદ્ધનીના હુકમથી મોલા વામાં આવ્યો હતો. સીડન શેડર કે જાંહાં હુધ નેપોલી અને છેલી લડાઈ કરીને નરમનેને તાબે થયો, તાંહાં જરે તે મોખેરથી યોદ્ધા મથ્યો હતો તેવા છેક અંતના વખત ઉપર વીમપરેન સીડન ખાતે આવી પુરો. તેને સીડનના ગવરનરનો કોથા મળ્યો, જે હોધા ઉપર તેણે પે દાહાડા કાહાડ્યા નહીં એટલામાં નરમનો સાથની મોટી લડાઈમાં મુરો માકમેહાન નખમી થયો અને તેની નજાએ ફ્રેંચના મોટા સેનાધીપતી તરીકે તરતજ વીમપરેનની નેમણુક થઈ. પણ આ નેમણુક તેના ઉપર એટલીતો અમથુમ આવી ભાગી કે તે થજાઈ ગયો.

હજીતો સીડનને લગતી પુરતી ખબર તેણે મેળવી ન હતી હતી. હજીતો યુદ્ધખતોના મજ અને પલાનોથી તે વાકેફ નહીં હતો. હજીતો માકમેહાને તેમના સામે લડવા માટે ફ્રેંચ ઉપાયો અને મોકલણીથી તે અણ

જાતો હતો, એવી હાલતમાં એકાએક સરદારી હા. થતા આવવાથી વીતમપદને ધણું ખુશી થવા મેળું ને હી હતું. સરસતાના વખતમાં સેતાપતી નવું બીજુ જાત નહીં હોય. એક લડાઈમાં પેહેલેથીજ સરદાર ધવું અને લડાઈની સઘલી ગોઠવણ પોતાને હાથે કરીને તે ખુબ લડાઈ ચલાવવી એ મોટાં નસીબની વાત છે. પણ એક લડાઈની અધવચમાં અમરુચ સરદારી લેવાનું કેહે વાતમાં આવે તે કાંઈ સહેલ વાત નથી. તોથી જનરલ વીતમપદને આ હોયો કબુલ કરવા વના પુછેડો નહીં હતો. આક્રમેહાનની જગા લેવા માટે તેના કરતાં બીજી વધારે લાએક પેહેલવાન શાનશાહાની નબરમાં નહીં હતો.

હોયો લેતાંવાર વીતમપદને પોતાથી બનવું કીધું. તે હો હોયો લેતાંજ નોયું કે કરે અ લશકર તદન બેઠીલ થય હું હતું. તોપણ જ એને તે ખરી એવા વીચારમાં તેણે માકમેહાનની શરૂ કરેલી લડાઈ ચાલુ રાખી. જવપર બેડીને તેણે જરમનો ઉપર એક મોરો હલેલો ચલાવયો; કે જેમાં શાનશાહ પોતે પણ તડયો હતો. એક જોલો શાનશાહની યાસેજ પડીને ફાટો હતો, જેના ધુમાડામાં તે લપેરાઈ ગયો, પણ જેની ત્રાડી અસરમાંથી તે બચી ગયો હતો. આ લડાઈમાં નેપોલીઅને જવપર આવીને સરદારી ચલાવી હતી. એ લડાઈ વીતમપદનેની હીમત ઉપર ન થઈ હતી. તે આખી હાવણીમાં લશકરને ઉત્કેરેતો કર્યો હતો. તેણે લશકરમાં એવી બખર પેંડેંડાડી દીધી કે બાજેન જ મેંટનમાં ઘેરાઈ પડેલો હતો, તે તાહાના કોલેલાની બાહરે નીકળી આવ્યો અને સીડનના કોટ બાહરે પડેલા દુશમનો સાથ પછવાડેથી આવીને લડે.

આ બખરથી ફેરે જોઈને ધણી હીમત આવી હતી. કેહેલ કે તેમને હીમત આપવા સારું એ બખર વીતમપદને બતાવી કાઢાડી હતી. પણ આ એકજ લડાઈમાં વીતમપદનેની ખાતરી થઈ કે જરમન દુશમનો સાથ પુરા પડાય એવું નહીં હતું. જરમનો મોનરથી ઉલાખ માણ્યોનું લશકર લઈને આવવા હતા અને વીતમપદને તેમની મોટી શંખવાળીન આશા હોડી દીધી હતી. વીતમપદને હારી ખાધો પણ શાનશાહ આશા સુકી નહીં હતી. જરે ધણું ધયું તારે વીતમપદને શાનશાહને કહયું કે "જુરખી, હવે કાંઈ ચાલવાનું નથી, માટે પાછા ફરો." વધારે ખરાબી થવા સીવાએ બીજી પરીતામ કાંઈ નહીં હતું અને વીતમપદનેની મતલબ એટલીજ હતી કે જે આ લડાઈમાં જીત થવાની હોયતો કોઈથી ખરાબી મોઘી નહીં કેહેવાય, પણ આતો ક્તેહજ શક જરેલી હતી.

સીડન આગળની લડાઈના સંઘર્ષો ઘાટકી બતાવે એ હતો કે જરમનોએ બાજેલસ નામના એક કસબાને આગ લગાડી હતી. લડાઈમાં નીરદોશ ગામે ઉપર કેવી આક્રમ આવી પડેલું, તેનો એક તરાસદમકે દેખાવ પાસે ના સફા ઉપર આપીએ છાપ્યો. એમાં એક આગની ભલુકથી બલતાં ગામ ઉપર જરમન સીપાઈઓને મટી નતા સીતારપાછે. આખા મોહોલામાં ચીહા અપાવે ફેલાયું છે. તમામ જગા ધુવાયી ભરાઈ ગઈ છે. ઈજારતના આખા ભાગના ભાગ મોટા કડાકા સાથે તૂટી પડે. દુશમનો પોતે અંહીથી તંહી મુદાં થઈ પડેલું અને તુરખને તેઓ

આંખ વીચીને પોતાનો મસારો ચલાવવા જાય છે. એજ પરંજોલોને દેખાવ આ સીડનની લડાઈની વેળા બાજેલસ ખાતે લેવાહેલી આગની વેળા થયો હતો.

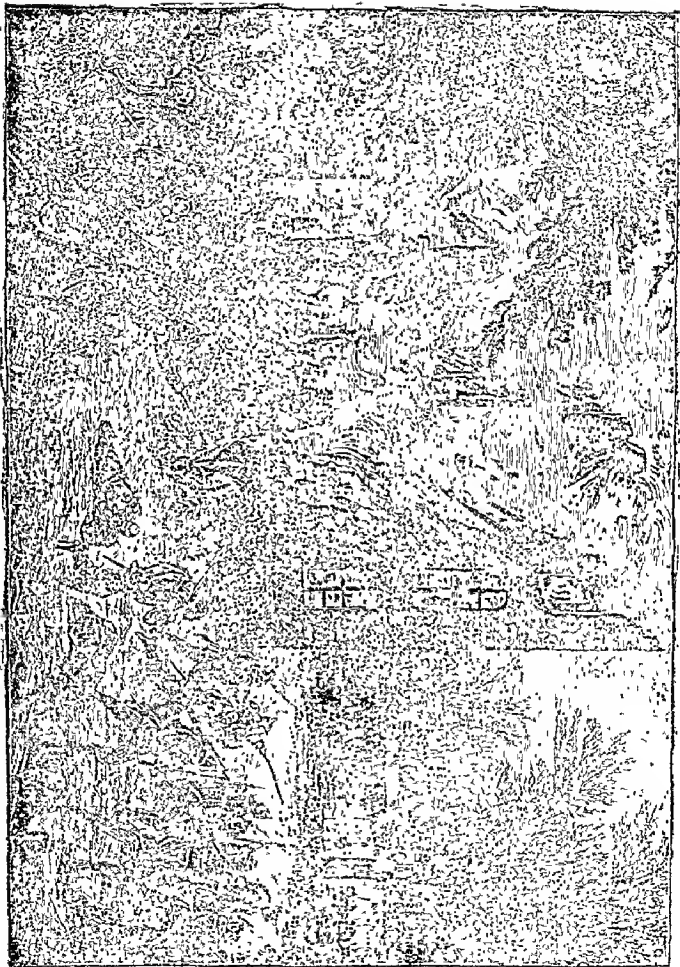
રાત પડી તારે હવે વીતમપદનેને સમજવાની શાહા નેપોલીઅનની વારી આવી. લડાઈ આગળ ચલાવવાથી દીસના વીતમપદને શાનશાહને વારયો, હવે રાતના શાનશાહે વીતમપદનેને વારયો. જેકે ક્તેહ દુર હતો, તોપણ તામે થવાનો જેખાલ વીતમપદનેને નહીં હતો. માટે શાનશાહે જરે દેખાસત દીધી કે જરમનો સાથ કોલકરાર કરી તેમને તામે ધવું તારે વીતમપદને છછની પડયા અને તે વીચારની સામે ધયે, પણ થોડા વખતમાં તેની ખાતરી કરવામાં આવી કે તામે થવા સીવાએ બીજી કાંઈ રસતો નહીં હતો. આખાં શેહેરને ઉલાખ જરમનો ઘેરીને પડયા હતા, એટલુંજ નહીં પણ જખરદસત તોપોના મોહાડાં શેહેરની તરફ ચારે બાજુએ થપલાં હતાં અને સહવારના તેમાંથી ચાલતા મારાથી પામેમાંથી ખમીત હતી.

અતે જનરલ વીતમપદને આંજીબરી આપોથી તામે થવાનું કબુલ કીધું. શાનશાહ નેપોલીઅનની આગમમ એ મુરો સરદાર જરમનોનાં વજર કાંઈ બીસમારકને જળવાયો. બીસમારકે પોતાના રાજા ઉપર એ ઝુલાકાતનો હવાલ આપ્યો તેમાં જનરલ વીતમપદનેની તે ધણી તારીફ કરેલો. તેની લાએકી તથા નરખાશ વખાણીને પછે બીસમારક લખેલે કે તામે થવાની શરતો કરતાં પોતાના લશકરને કાંઈ પણ રીતે ખરાબ નહીં લાગે એવી દરએક સંભાલ લેવાને વીતમપદને સુધયો નહીં હતો. એ પછે છાવણીમાં પાછો આવી તેણે હંદરો કાઢાડયો, જેમાં તેણે પોતાના લશકરને અકસોસ સાથ નજાવ્યું કે "સીપાહીઓ, તમારી ઉપર જુખખરો પડેલું અને હાજોલાનું બળ સઘળું ખપી ગયું છે, તે જોઈને મેં તામે થવાનું કબુલ કીધું છે, કે જોય તમારો નકામી હાંની થતો અટકે અને તમે જીવતા રહો તો બીજીવાર તમારા દેશને કામ લાગે."

સહી અને સેવર.

એક સહીને હાંદસમાંથી લંડન લાવવા હતા તેને વોસે એવી વાત કેહેવાએલી છે કે તે સફરની અંદર એક સેવરના ઘણો ચોક્કી થયો, કે જર સેવરને તેની રંખેવાલી સોંપી હતી. તે સહીનું નામ "નીરો" હતું. તંડનની અંદર તેને એક પીનરમાં બંધ કીધા પછે તે ચીરડાઉ થયો, અને કોઈથી તેની નબદીક આપ્યું કે ઘણો તુડાંની થતો, તેથી તેના રંખેવાલનેથી તેની નબદીક બવાને ઘાસતી જરેડું હતું.

નીરોને તેના નવાં બંદીખાંતોમાં બંધ કીધાને થોડા એક અથવાડીમાં જુરખીઆ બાદ એક હાહાડે એક સેવરની ની ટોલકી તે સેકારખાંતું જવાને આવી. અને તે સહીની નબદીક નહીં બવાને પેલા રંખેવાલે તેમને ચેતવણી આપી હતી; કે સહી ને હોકો તેની સાંખયે જોતા હતા તેમની તરફ ફરારીથી જરા નસવારમાં ધુરતો હતો. એકાએક આ સેતરોખાને એક સેવર એકદમ તે પાંચરાંની ન

નદીકે દોડી ગયો, અને તેની અંદર પોતાને હાથ ધરાવીને મોટે અવાજે બોલી, “થું ! જુનો વાંદાણા સોબતો, તું મને પીળાંનતો નથી !” કેવી પુરાણી, જુના નીરો, મારા છોકરા !”

તે સહ્યં તરતજ ખાવાનું અને ધુવાનું કાંમ છોડી દીધું, પીંજરાનાં સલીઆંચોની નજદીકે છલાંગ મારી, અને તેઓની વચ્ચેથી પોતાનું નાક બાહાર કાઢી દીધું. તે સેવરે તેનું આંધું ખસવારથું, અને તે સહ્યં પોતાની ખુસીની ખુલ્લી નીશાનીઓ ખતાવતાં તે સેવરનો હાથ બીલાડીની ટુબ્બારેકે પોતાના ચેબીઆ સાથે ખસાડ્યો.

તે રખેવાલ અને તમાસગીરો જેઓ ધાસતો અને અજાણ્યોની ગરક થઈ ઉભા હતા તેમની તરફ ફરીને પેલા સેવરે કહ્યું, “હા ! નીરો અને હું એક વખતે વાંદાણા સોબતોઓ હતા, અને તમે જુવો કે તે બીજા આદમીઓ ની મીશાણે નથી; તે એક જુના દોસતને લીસરીઓ નથી.”

સો ૧૦ ૧૦

પરચુટણ બાબતો.

બરજીત શહેરનાની એ બેઝેના વીસે એક અજાણ્ય સરખી વાત જોરેના બ્યાવીછે, થોડાંએક વરસની વાત ઉપર આ બેઝાંની એકની સગાઈ થઈ હતી અને લગનનો દીવસ પણ મુકર કરવાના બ્યાવીછે હોતો, પણ અકસ્માત એ બેઝાંને કે પરજુનારની એકદમ લગનને દીને એવીતો બ્યાજરી પડી કે કીરીબ્યાનાં સામેલ થવાને અચકાત થઈ ગઈ. વરરાજને પોતાના કામને સાફ બીજે દોને બાહેર ગામ જવાનું હતું કે જેહાથી પાછું આવતાં ઘણો લીજમ લાગ્યો એવું કારણના આવ્યું તેથી તરત ને તેજ દીને લગનની કીરીયા કરવાનો દેરાવ જણાવવાના આવ્યો. આ અખર સાંભલી પેલી બાપડીતો બહુ હલગીર થઈ પણ તેણીની બીજા બેઝેને તેને હીમત આપી અને લાંબો ધુર થોડોડા ઉપર તથા લગનના સફેદ કપડાં પેહરીયાં અને દેવલના ગઈ અને પેલા મરદ સાથે લગનનો ગાઠ પોતાની બેઝેનની વતી પેતે આંધીયા. આ કીરીયા થઈ રહેવા પછી તરત પોતાને ઘેર આવી અને આંગ ઉપરથી સઘલાં કપડાં ઉતારી પોતાની બેઝેનને પેહરાવીયાં અને તે સીક બેઝેન જાણે પોતેન પરણીઆવી એવું લેખ મારીયું. થોડો વખત રહી આ વાતની ખબર પેલા ધણીને પડી તેથી એ લગન બોટાં તથા કારાથી ઉલટાંએ એવું લાવી અદાલતમાં છુટા છુટાથી ફરીઆવી માડી અને પોતાની કોઈ ચોક્કસ મતલબનાં તેજાવીયા.

ક.

સોનેરી સ્તીખામણ—એક ધધાને વલંગી બેસો એ દુનીઆના કમાવાની અને કુંતેહ મેળવવાની રીત છે. આ જે હુગરાણી, કાલે મેહતાગીરી, આ વરસ દલાલી, આવતે વરસ વેપાર, આ મહીને સુધા, આવતે મહીને સોડાવા, આ વનાવાનો એવી રીતે ધધા અદલાવા એ દલદરપણની નીચાંછી છે. એક ધધાના ખરેખર લાગી રહેવાથી અને

માથ અને ખાહીતગારી વધે છે અને થોડાં વરસાના તે ધધાના એટલા અનુભવી થઈ પડેછો કે તે ધધાને લગતી બાબતો ઉપર, તમે એક સતાવાલા હોવો એટલું તમોને ખાન બનેછે. પેહલાંકદામ તે ધધાના આંખી આવક ધા પ, પણ પછે તે તમોને કમાવો આવવા વના રહેતો નથી, કેમકે હુશીઆર કારીગરને મુકીને ધરાકો બીજા પાસે જતાં નથી.

આનમાં જાહાડવાનું—જમીનની ઉપર હોખથી કરીને જેમ લાંબી નીખ અથવા ઘઢેર પડે છે તેવી આસરે ૧૦૦ સ્તીપીધા ગોલ ચલકતી અને પરકાશતી ઘઢેર અથવા નીખ ચાંદરની સપાટી ઉપર જેવાના આવેછે. એવું કારવાના આવેછે કે એ લીટીઓને ચંદર ઉપરની મુકામલી નદીના તલીઆ અથવા વેહતો નદીના પાણી છે. એ સીવાએ બીજા ઘણી રીતે આ તીખોની સમજ આપવાના આવેછે, પણ એક જરમના વીધવાનું તે સકુંવેખ બહુ જુદા સમજાવે. તે કહેછે કે ખારીક તપાસ કરતાં આ લીટીઓની વચે લીલા રંગની બારીક સલીઓ નજરે પડેછે, જે થોડા મહીના દેખાય છે અને થોડા મહીનાં ન જરથી જુમ ધાય છે, અને પોતાની મોશમ ઉપર વળી પાછી દેખાય છે. એ ચંદર ઉપરના લીટાતરી ભરવાં જાહડ પા નો છે, અને જે નજા ઉપર જાહડ નથી ઉઠેલો તે નજા એ વધારે ચલકે છે.

“બેજ બોલ”—“એ બોલ” બોલવાની અથવા લખવાની રજા મારીને બસો બોલ લખનારો લખે છે અથવા બોલનારો બોલે છે, પણ તેમની સાથે ફાંસના રાજા જેનરી થોધાની ગત રમવી નેહ્યે. પગાર મઢી ગયેલો એક સીપાઈ રાજા પાસે ગયો અને બોલવો કે “સાહેબ, તરણ બોલ બોલવા માગું છઉં. પગાર અથવા રજા” રાજા એ જવાબ દીધો—“સાહેબ હું મારજ બોલ બોલવા માગું છઉં—નહી પેહરું; નહી બીજું.”

આલસાર્થ—“ગોરે મરતું” હોય તે બેઝેરે નહી મારતું” એમ ઘણીવાર નશીહત બનેછે. હવે જે માણસને મારો નાખનારો એવો મોકલ પણ કમરો ગોર નેહ્યો હોય તે તે આવલ છે. જંગમીને અંત લાવવા માટે આવલ સુ માણસને જેહરની ગરજ પડે નહી. આવલ તેના શરીરનું મીઠું બેઝેર છે, તે સવાદ આપીને જીવ લીએ છે. તે ઉંદરની મીશાણે કુક મારીને દબેછે. અકીલોએ અકીલ આવવા વગર આવલ્ય પડી રહેતો તેમો બસ છે. આવલ સાઈ એ કાંઈ નહી પણ આપઘાત છે.

સકારે ઉઠવાના લાભ તરિકે એક આપે પોતાના એ રાતે નશીહત દીધી કે “કાલે, આપણો પડોશી સકારે ઉઠે એ તેને સોનાની થેલી મળી” દીશે આવા, એ વાત કહી તે ખરી પણ જ વધારે સકારે ઉઠવો તેણે થેલી બોલી, તારે તેના કરતાં પડોશી મોડો ઉઠે એ તેને તે થેલી મળી !”

રમુજે કુરસત.

૧. મારી રંગના સરખી લાંબી દોઢ પાણી ચીનાના સરખું
અપડું ચોઢ છે. ચોડોવાટે હું ગર્જી છઠી, પણ દોઢવાટે કાઠાકું
છઠી. ગલતાં હું કંડી છઠી, પણ કાઠાકતાં મરમ છઠી. મારે
ચોઢકું બંધ છે, પણ પેટમાંથી ધોધું છઠી અને દોઢીમાંથી કુંજર
મારે છઠી. હું લાંબી છઠી, કંડી છઠી, પણ સદા ગોલ છઠી.
સફવારના પોહોરના મારે કામ પડે છે, અને આતથા જીવર છડું છઠી.

૨. હું ગાંધામાં છઠી, પણ ઘેલામાં નથી. હું ગાંધામાં
છઠી, પણ રેહોકલામાં નથી. હું ગામમાં છઠી, પણ ચેરેરમાં
નથી. હું સગડીમાં છઠી, પણ સુડામાં નથી. હું સગડીમાં છઠી,
પણ વાહાલામાં નથી. ખેલો ખેલો હું કાણુ છઠી.

૩. જલદાવેળાં નાચો.

૧ બેંડ કપરે નરીસી.

૨ બેં નકે કરા લઈ મર.

૩ આઈસ બેંડી રકમ.

૪ અમર બેંડી રીકકલ.

૫ આ બેંડ ગરાક.

૬ લકરા બેંડ.

૭ રકમ બેંડ.

૮ બેંડીકસી.

૯ બકબેંડ કુંધ.

૪. સવાસો.

૧ મીંડ સુર મીંડ માથવલાય કાપડીયાની બરોબરી
આ કારે માથું છે ?

૨ મીંડ સુર અને મીંડ નીમલ હેખીને ચેર બને
એક સરખા કુંડો છે ?

૩ મીંડ સુર અને તેના ઘોડાવાલા વચે દેડો ન
કાવત છે ?

૪ કીચી મુસલમાન હુલડમાર મીંડા લાગો છે અને
તે મીંડા કુંડો લાગો છે ?

ખાસાસો મઈ વેલાનો.

૧. તાક, મારા, વગેરે.

૨. પવન-ચંડી.

૩. જલદાવેળાં નાચો.

૧ ચેરેરવાન બાગ.

૨ આલખલેર બાગ.

૩ હોરમન બાગ.

૪ આપા બાગ.

૫ નોખલ બાગ.

૬ અંછર બાગ.

૭ દારમ બાગ.

૪. સવાસો.

૧ સરખાં એક કુંડોમાં ચેરેરવાનો આવે છે, તરાવત
એક કુંડોમાં ચેરેરવાનો મળવા આવે છે, ને બી

જામાં ચેરેરવાનો (પરોણાઓ) જમવા આવે છે.

૨ કમક તેઓને મળવાનાર એક સાબુકસવાર હોતો.

૩ એક સુર છે, બીજી સુતાર છે.

૪ કમક તેના અંધારા રાજ આલે છે.

દેશના છુટકારાને માટે પ્રવેશનની બંદગી.

("પ્રવેશન" ના નાટક જીવરથી.)

આમર વૃત.

પાક નામ જીવથી વરી ચસો બધા તમો,
પાક કામને થકી મકાન પાકમા જમો,
પાક કામમા કસી બિરામમાન હાકમો,
પાક હામ દીલમા થકી બજોળ આ ચમો.

પાક રાજ પાક તાજ પાક કાજ આચરો,
પાક દેશ પાક જેસ ખાતરે કુવા કરો,
પાક માત પાક બાપ પાક બાળ સાંવરો,
પાક રેથો થકી ખુદાનું નામ સાંવરો.

બંદગી.

પદ—ભેશવીતું.

"બીન'તો જો મરી રમુન'દનેસે"—એ રાહો.

ચળદાન નીર'ર નીર'જન નીર'કુજ,
નીર'તર નીર'ધાર નીર'કાર નમીએ. યજ્ઞદાન
નીધા નેક નીખલિય નીર'મેદ નીર'કાણુ,
નીર'તર નીર'પમ નીર'પણ માઈએ. યજ્ઞદાન
હમ નીર'બળ નીર'બુધ નીઆ ખરે,
નીર'મલ તારી માદ નીત ચાહીએ. યજ્ઞદાન
હમારે નીર'ધામ નીત રાજ રરે,
નીતયાનંદ નીવારણુ નીહાલીએ. યજ્ઞદાન
હમ નીચકુળની કર જંગ સફળ,
નીર'બપ નીર'કત જંગ માગીએ. યજ્ઞદાન
હમ નીર'ધરીતનો નીકાઢ નીઆવે,
કર બાપ કાપી પાપ સુની નીમાજને. યજ્ઞદાન
હમારે શાનચાહ હમારે ને વતન,
હમારે હાથ દાતાર દીછએ. યજ્ઞદાન

લખનારાઓને અખર.

"કાલિસ" તથા "સોન જો રીં" તમાને જણાવવાદ
એકજુલ છે કે તમારી આજુ પદને માટે તમારો જીવકાર માનીએ
છડએ. રકત તમારી લીધીમાં મુલ થણી થાય છે, ને અમોને ર
ધારવી પડે છે.

મુંબઈ, દક્ષત આચકારા પરમમાં બેહરામજી કુરુતજી
કંપનીએ છાપીએ તથા પરગટ કીકુલે. કોઠ કોટ—બેહરામજી
સુરમજી સીં, નાં ૧ તથા. ૧૧.

શ્રી યોધ

પ્રસિદ્ધ ૧૮ મું.

આગસ્ટ ૧૮૭૪

આંક ૮ મો.

ફ રં ગી જ,

અથવા

બાંધામાં પડેલાં વારેસો.

શ્રીયાધને માટે તદન નવીન વારના.

લખનાર—“મીનાચેહર ખોરસો.”

બાળ ૨૧.

“કપૂત કદિયે તેહ, ખૂં પરિયાને ભોળે,
કપૂત કદિયે તેહ, ધર્મ ધારણુ નવ તોળે;
કપૂત કદિયે તેહ, રંક જનને રંજડે,
કપૂત કદિયે તેહ, અવન ત્રાંત્રાં ભંજડે;
એનાતો કપૂત અનેકછે, અહંધાર ધર આપનો.
શામળ કહે સદયિ કપૂત ને, મોલ ઉઠાયે આપનો.”—
શામળજી.

“બાવાજી, હું તમોને સાચું જ કહું છું. પયારી શી
સોન હાંભણાજ હુંધી ગઈ. મને મીઠું તાન આપી, મી
ઠી મુખો લઈ, મીઠી વાતો કહી, હાંભણાજ ગઈ.”

“પણ બેટા, તું જાણે છે તેણી કાંહાં ગઈ તે ?” શેહ
સગીરે પૂછ્યું.

“નહી બાવાજી, પણ મને એટલું જ તે કહી ગઈ કે,
જે બાવા પૂછેતો કેદને કે મારો હક મેલવવા હું જાઉં છું,”
તાના કેપુસરોએ નવાબ આપણે.

“હક મેલવવા ? અફસોસ, મારી બેટી, ” તે કપૂતી
પેદર પોકાર્યો, “તું નથી જાણતી કે તને લલઆવનાર સ
રખતો કેદખાને પડેલો છે.—પણ કાંઈ ફીકર નહી. બેટા,
માલ મારો સાથે આપણ બંદીખાનાને રમતે જઈએ; કદા
ચ તેણી તે ઠગારાને મલવાન ગઈ હશે.”

એમ કહીને સોપેહસાવાર શેહરસગીર પોતાના બેટા
“કે” સાથે શાહજહાં નુશાહનાં કેદખાના તરફ ચાલ્યો.
પણ થોડેક છેટે તે નહી ગયો એટલામાં સરદાર મેહરામ
અને તેના કુપા જામુસો તેને સાથે મલ્યા. મેહરામે શે
હરસગીરને તુરત એલખ્યો, અને તે કાંહાં જતો હતો તે
પૂછ્યું.

“પયારા મેહરામ, મારી વાત કહીને તને કુપર ૪૫

હાજ મુકવા માંગતો નથી. શીરોન પેલા નાપેકારને મલ
વા ગઈ છે, તેની મુઠે હુંબી જઈ છું.”

“કેણ, શાહજહાં નુશાહને ? કાંહાં છે તે ચંડાલ ?”
મેહરામ અપ્પાર્યો.

“તું” તેનો વાલો ધઈને અંજણે ચામાટે પાપછે ?”

“અરે સાહેબ, એજ નથી; તે કેલી આજ ધરી ના
સી ગયો છે. હું જાણું નથી કે કાંહાં. અને પાદશાહ
જે હામણાજ મદાઈન આપવો છે, તે એ ખબર સાંભળીને
રોકમ કરી મુકે છે કે જે આજ રતે હું આ પાદશાહી કે
દીને પકડી નહી આપું ને આપતી કાલતી આમદારે મારાં
લોહીની નેહર ચાલવાની !”

એટલું બોલતાં મેહરામની તમર નાના કેપુસરો ઉ
પર પડવાથી તે મોલ્યો—“આ હો, મારા દીકરા, તું”
બી પયારી શીરોનને થોડવા નીકળ્યો છે કે ?”

એજ વખતે તેઓ ચાલતા ચાલતા સોદાગર મીલાહ
ના બાગના પાછલા ભાગ આગલ આવી લાગા; હુંધ્યાંથી
તેઓ સેહનવારમાં પસાર થઈ જતા, પણ તાના “કે” ને
કાને કાંઈ એક આવાજ પડવાથી તેણે શેહરસગીરને કહ્યું—
“બાવાજી, મને પયારી શીરોનના નેવો સાથ આ
બાગમાં સંભળાય છે. કદાચ એ શીરોનન હશે.”

શેહરસગીર અને મેહરામે એક કાન બંધ કરીને સાંજ
લયું તો અચીત શીરોનનો જાણી જાણે આવાજ તેઓને
કાને પડ્યો. થોડા વખતમાં તેઓએ “શાહજહાં” “જર
યાર,” “દસતાવેન” “નમાઈ” એવા અજરતા શબ્દો
સાંભળ્યા, જે પરથી મેહરામે અનુમાન કીધું કે કદાચ શા
હજહાંની હુંધ્યાંજ હશે. તેઓ બાગમાં જાય તેની આ
ગમન પાદશાહ નોથોરવાન ઈત્યાદી તેમને આવી મલ્યા,
અને આપણે ઊભા બાગમાં જોયું તેમ સમજાવ્યો અંદર દા
ખલ થયા.

પાદશાહ નોથોરવાનને ખાનગી ખબર મલી હતી કે
શાહજહાં નુશાહ સોદાગર-મીલાહના બાગમાં ભરાયો હતો.
એટલા માટે. આ સોદાગર તથા નરીમાન તેઓ તે વખ
તે પાદશાહની નજદીકજ હતો, તેઓની સાથે તે બાગ ત-
રફ નીકળ્યા હતા.

પાદશાહ અને તેના રસાલાને જોઈને શાહજહાં તથા
નુશાહ સમક્ષ અચરત થયાં. ફરંગ અને તેની માદર
તો ફીકો પડીને પોતાની જગાએ જ ઉઘાં રહ્યાં, પણ ગરબ.

ડોના લાલ લેખને શાહજાદા અને કારને માપી આપવાનું બેહતર કારીને પગલાં ઉપક્રમાં, પણ એજ વખતે નાના કેપુસરોની નબર નુશબદખર પડતાં તેણે તેને એલખયો, અને જ્યેવા નુશબદ નાહાસવા કરતા હતા તેવામાં તે નાના છોકરો બોલી હડયો કે—“જુઓ આવાહ, તમે ગામ ગપલા તારે પેઠા શખસ આપણા ઘેરમાં આવવો હતા. અરે જુઓ, તે નાસી જાય છે.”

એજ વખતે સરવેની નબર શાહજાદા અને તેના સો હબતી ઉપર પડી, અને તુરતજ સરદાર બેહરામનાં આજુ સોએ તે બંધને પકડયા.

થોડા વખતમાં પુરસી, કોચ, વીઝેરે બેઠકો આવી થોંહચી અને પુતકલ બતીઓના ઉત્તસમાં તે જગા જાણે પાદશાહી દરબાર થઈ પડી. પાદશાહે પોતાની જગા લીધા બાદ શાહજાનુ તરફ ફરીને કહ્યું.

“જાનુ, તે બોલયો, તમારા બાગમાં એકાએક અમો આવીને તમારી કોઈ ખાનગી વાતમાં હરકત કરતા હોયથે તો અમો દેશગીર છોએ. મગર તમારા ખાવ” દને તારી સાથે આવવાની મેં પાદેશ દેખાડી અને તે આ વયો, માટે જરૂર તમે કારતાં હોવ એટલેબધે મારો પાંક નીકલશે નહીં.”

“અએ નામવર પાદશાહ, શાહજાનુ ગુહલુપર પડીને બોલયાં, “આ મકાન, આ બાગ, અને અમે સઘલાં તું નામવરને આશરે છોએ, મારે એ સરવે ઉપર તારો હોકમછે.” તું નામવરના આવી થોંહચવાથી અમોને કસી હરકત થઈ નથી.”

“એ અમો આવયા તે વખતે તમે કોઈ પણ ખાનગી વાતમાં મથગુલ નહીં હતાં તો અમો આશા રાખીથે છે કે તમારી તે વાતને સાર અમોને જણાવવામાં તમે હરકત નેરો નહીં.”

“પણ નામવર પાદશાહને તમે તમારી વાત જણાવો તે આગમન હું તમેને ચેતવણી આપું છું, મારી યપા રી જાનુ, સરદાર બેહરામ બોલયો, “કે તમેએ તમારા મકાનમાં એક નાસી આવેલા પાદશાહી બંધવાને યાણુક આપણું હવું.”

“બેહરામ, તું તારી ફરજ બજાવેછે; પણ રાખ હમણુ; એ વીશે અમો પુછતા નથી.—જાનુ, તમારી વાત મલાવો.”

પાદશાહના ફરીથી પુછવા ઉપરથી શાહજાનુ ગુચવણમાં પડી. ખરી વાત કહી દેવી કે તે તદન હડાવી દેવો, તે વીશે તેણીને મોટો વસવણો પેદા થયો. તેણીએ એક નબર શાહજાદા તરફ છુપી રીતે કીધી, પણ તે કમનસીબ જ નવાન તો પોતાનો ચેહરો રૂબાલથી હાંકીને ઉઘો હતા. તેણીએ બાવા કાન તરફ જિયું, જે તેણીની મતલબ સમજાયો, અને ડોક હીલવણું, એવી મતલબથી કે શાહજાનુએ ખરી વાત પાદશાહને જાહેર કરવાથી પરહેજ રહેલું.

“નામવર પાદશાહ, તેણી થોડોવાર વીચાર કરતી હોય તેમ ચાલા કરયા પછે બોલી, “જે વાત તું નામવર જણવા માગેછે તે તું નામવર જ્યાં પાદશાહને કાનને લા પકની દરબારી વાત નથી. તે એક સેહન બીના વીશે હતા, જે તું નામવરને જણાવતાં અને હસવું આવેછે, માટે એ વીશે ફરીને પુછવું દરગુજર કરશે.”

કદામ નોશિરવાને એ બીના વીશે હવે વધારે જાણવાની પાદેશ દેખાડી ન હતા. પણ એજ વખતે શોરીન જેણી આટલેબધે વખત સુધી એક ખુલાખાં બંદાઈ હતી, તેણી બાહર નીકળી આવી, અને પાદશાહને કદમ બોસી કરીને બોલવા લાગી, જેથી પાદશાહની ઈર્ષા ઉઘડેગામ.

“નહી, મેહરબાન પાદશાહ, શોરીન બોલી, “મેં દાગરજલી શાહજાનુ જીલ કરેછે, અને તેમ કરી તું નામવરને જણાવેછે. જે વાત થોડા વખત ઉપર હંધ્યાં થતી હતી તે થણી જાણવાનેગેછે, અને તે એવીરો દરબારને લાયક નીકળે કે તું નામવરના કાનને જોડે તે ઠીક લાગશે નહીં, તોપણ તે તારે સાંભલવીન જોઈછે. તે એટલીતો તારો દરબાર અને તુંને પોતાને લગતી છે કે જે તે તું સાંભલવાથી બેનસીબ રહેશેતો તારાં રાજનો એક મોટો ગુનેહગાર—હા, હું હીમતથી બોલું છું કે એક મોટો ગુનેહગાર—છટકી જશે, અને એક દાણાની લાલુચ દેખાડીને પડીએ પકડનાર મેકામની સુઆદેક થવા ચેકરોને પોતાની રીસાહતી જમાન, ખુબસુરત ચેહરા, અને મોટાં ખાનદાનથી ફસાઈતી.”

પાદશાહ અને સઘલા હાજર રહેલાઓની નબર શોરીન ઉપર પડી. ચેહરગીરે પોતાની બેટીને એલખી, અને કદામ એક પેર તરીકે તેણીની નબદીક નઈ તેણીને પાદશાહની હજીર બોલતી અટકાવતે; પણ તેજ વખતે નાના કેપુસરો પોતાના પેદરની પાંખડી છોડીને શોરીન નબદીક ગયો, અને “શીરીન, પધારી શોરીન, રહેઠ કાંચે! —આવા, શીરીન રહેઠ, તેને હડાડો.” એમ બોલવા લાગો.

આ દેખાવ વહી લગાર દેલમાં લાગે એવો હતો. પાદશાહના પુછવા ઉપરથી ચેહરગીરે બોલાસી કીધે કે શોરીન તેની બેટી હતી.

“અએ મારો બેટી,” નોશિરવાને શીરીનને કહ્યું, “હડ, હતી યા, અને તારી ચથમને સુધી કર. હું ખુશી છું કે તમારી થોડા વખત ઉપરની વાત સાંભલવાને તે મારી ઈજને તાજ કીધીછે. અને વહી તે વાત મને લાગતીછે એમ બોલીને તે મારું દેલ તારી તરફ ખેંચયુંછે. બોલ મારો બેટી બોલ.”

“પાદશાહ, શીરીને પોતાનાં આંખુ નુછીને કહ્યું, કારણ કે તેણી ખરેખર રડતી હતી; “પાદશાહ, એક વરસ ઉપર તારાં ચેહરે મદાઈનમાં મારા નેકાહ એક સારા ખાનદાનના, ખુબસુરત ચેહરાના પધારા શખસ સાથે થયા હતા. તે વખતે મારો પેદર હાજર હતો નહીં. એક વરસની પુદતમાં મારો બરથાન અને પુરાહણ પધારથી આહતી હતો; પણ તેણી કીટુર અને કંદ કરવા માંડયા. એકથી વધારે એકતને પસંદ કરનારા તારા કુશમન મનદકીઓની સંગ તમાં તે બરથાનો, તેમનો સરદાર થયો, અને અને છોડી દીધી. પોતાનાં કાવતરાંને તે કેદ પકડાગો. મને ખબર મલી કે તે સોદાગર મોલાદની બેટી કેરંગ સાથ મારા નેકાહ પડતા નાંખીને પરજનારછે. એ ખબર સાંભલી મેં એક મીઠી આ જવાન છોડી ઉપર લખી. મેં તેણીને આ ભપકાર શખસથી પરહેજ રહેવાની ચેતવણી આપી, મેં આજરોજ તેણીની ગેલાકાત આજ બાગમાં લેવાની કયુલત આપી, અને તે ગુજબ હું આવી, હંધ્યાં હું મેહલુતો તો મારો ભરથા કેદખાનથી છટકીને આ જવાન જાનુને પોતાના કાં

દાઝર સપડાવા ઉમેરો. મેં તેને યોગ્યબધો, અને શાહ બાનુની નજદીક ઉઘાડો પાડ્યો કે જે શખસને તેણી પોતા નો દાઝાદ કરવા માંગતી હતી તેને ચોરગીર સોપેહસાવા રતો જામાં એક વરસથી વધુ યુદ્ધતને ધઈ ચુકો હતો.”

“અને તે કોણ લાપકો વાલો એવો શખસ છે ?” પા દશાહે પુછ્યું.

“તે વીરો બોલતાં ને હું શરમાઈ નહીં તો મારા જવો કમબખત મોરત કોઈ નહીં. હું મારા ભરધારની હાજરીમાંજ તેને તેના પેદરની નજદીક ખુસો પાડવાની ન થયું.” શીરીને કહ્યું; અને પોતાનો કુશલપક્ષો ચેહરે ધોં કો દીધો.

“તે ધણીને હું દેખાડીશ”, ફરંગ પાદશાહની નજદીક આવીને બોલ્યો; “નામવર પાદશાહ, તે શખસ ને તારો બેટો અને આ શાહજાદો નુશાબદ છે.”

સપલાએએ દાંતમા આંગણાં પકડ્યાં.

“શું મારો બેટો મરણેલો છે ? હું તો તે વીરો એક હ રફ પણ જાણતો નથી.” પાદશાહ ચેહગીર ચેહરે બોલ્યો. “ખરેખર પાદશાહની કુનયા તેઓની દરબારજ છે. તે એ દરબાર સીવાય બીજું કશું જાણતા નથી કે તેમના કુટુંબમાં શું થું ફેરફારો, અને વધધ ધાય છે; તારે શી રી તે તેઓ જાણે કે આખા ચોરવા દેશમાં શું ગરબડ છે ?” ધણે-થોડક વાર વખાસીને તે ફરીથી બોલ્યો—“નુશાબદ, હું આવા. શું આ સપલી વાત તદન ખરી છે ?”

આ કમબખત શાહજાદો જે જે લાંબી કુદરી નવાન કરીને પોતાના પેદરની સામે ધવાનું પોતાના દોસ્તોની આ ગળ બોલતો હતો તે હવામાં ઉડી ગયું. તેની નવાન બંધ થઈ ગઈ, એક ધધના ખીનારા સુખજ તે ધંધ ધઈ રહેયો, તેનો છત જાણે ઉડી ગયો !

“અને વળી શા માટે તું તારાં કેદમાનામાંથી તાસી ગયો ?” પાદશાહે પોતાના સવાલો જાતી રાખ્યા. “જે વીટી દેખાડીને તું નીકળી ગયો તે તારા હાથમાં કાંઈથી આવી ?—શું એ વીટી તારા સોહજતોને અમે નહીં આ પી હતી, બેહરામ ?”

“હા, નામવર” બેહરામે ઉતર વાલ્યો; “જે રીને શાહજાદાને પેહલ વેહલો પકડ્યો તેજ રીને મારા દોસ્ત ક રામરોજને તે અગેચાતરી તું નામવરે એવી મતલબથી આપી હતી કે તે એવાથી શાહજાદો વગર હરકત લેવે તારી હજીર આવે.”

“અને તેજ વીટી નુશાબદના હાથમાં આવેલી, તે કાંઈથી ? અમે જાણીએ કે તારો દોસ્ત તે લેઈને કેવે જ તો રહેયો, અને કોઈની મારફતે તે આ ઉતાવળા નવાન પાસ મોકલાવો.”

“નહી, નામવર પાદશાહ” જે બે કદીરો પાદશાહ સાથ આવવા હતા, તેઓમાંના એકે નીકળી આવીને કહ્યું. “પાદશાહ, તે ફરામરોજના હાથમાંથી આ વીટી કારન અ ને ફોલકુસ નામના બે બંધવાએએ દેખાથી લેઈ લીધી હતી, અને તે નવાનને પોતાની કોડડીમાં કેદ કરીયા હતો.”

“અને તેજ કારણસર તે પાછો નહીં આવ્યો, હું ?” પાદશાહે પુછ્યું. “શું કાંઈ બીજી હકીકત એ વીરો તું જાણે છે ?”

“હા, નામવર પાદશાહ; અને તે એકે તે બંધે કે દીઓમાંના એક નામે કારન, કે જણે ઉપલાં ફરામરોજ ઉ પર પુશકળ સખતી ગુજારી હતી તે હુંધમાં હાનર છે.” આમ બોલીને પેલા કદીરે કારનનો હાથ પકડ્યો. “હું ખાતરીથી કહું છું કે એજ શખસે વીટી શાહજાદાને પેહલ આપી હતો.”

“અસ, અને વધારે માંગતા નથી. અમારી બાનુને મોકું થતું હતું. અમે રજા લેઈએ, અને હુંધમાં હાનર રહેલાં સરવેને હાકમ કરીએ કે અમારો હાકમ મળતાંજ પેહલી તક-દરબારમાં હાનર થવું. એ બાબે અમારે વધારે તપાસ કરવી છે.”

પાદશાહ, બેહરામ, તથા ખીજાં આણસો સાથે નુશાબદ અને કારન, કેરી તરીકે પાછા છાવણી તરફ ચાલ્યા.

પાઘ ૨૨.

“જાની ન રહે છેક રીન જુકી કે રૂઝી, ધરમાં કરીએ યુખ, દેશમાં વાગે કુંકી; છતો ન રહે પુરખ, યર કાયર કે દાતા, છતું ન રહે છિક્ક બાત બગની કે માતા; વગો તિલા જાની રહે નહી, તિજા બહેરે લડખી તણી, કદિ છતું પાપ રહે નહી, બોરી ધામ પૂયેથી અણી.”—

શામજાદ.

સોદાગર ખીલાદના મકાનમાં ગરબડ મચી રહી. પા દશાહ અને તેના રસાલાના નવા છતાં પણ ગરબડ એાછી ધઈ નહી.

પાદશાહ દેલગીર ધઈને ગયો, પણ શીરીન તરફ લ ગાર પધારી નજરથી જોતો ગયો.

શાહજાદો કુખી ધઈને ગયો, પણ શીરીન તરફ પુશક લ હુસાની નજરથી જોતો ગયો.

શાહબાનુ નખમો ધઈને ઉભાં, પણ શીરીન તરફથી તેમનો વેરી હોલો નહીં ગયો !

ગરીબ બીચારો શીરીન ! તેણીના બાપને તેણીએ ક ગયો હતો; કેમકે લગન વીરો તેની રજતો નહીન માંગી હતી, પણ થયા પછે તેને ચેતાવણી નહીં હતું.

ગરીબ બીચારો શીરીન ! તેણીના ભરધારનો હવે તદ ન પધાર તેણીએ છેલી જાંઘરાણીથી ખોટી દીધા હતો.

ગરીબ બીચારો શીરીન ! શાહજાદા, શાહબાનુ, કાર ન અને ફરંગને નુશાબદ વીરેની વાત જાહેર કરીને સરવે થી વધારે પોતે કુખી ધઈ હતી.

હક મેલવવા જતાં તેણીના હક ગયો હાથ એજ તે હીને લાગું.

ભરધાર મેલવવા જતાં તેણીના ભરધાર તેણે ખોહ્યો હાથ એજ કામી જાણ્યું.

નેક દાઝ કરવા જતાં તેણીથી જાણે બદી ધઈ હાથ એજ તેણીએ વખાસયું.

પણ સાથમાં કામોની વખતને હાથ વાત છે, માટે આ ખુશચુરત શીરીનને માટે વખત શું કરે છે તે આપણે જોઈ નિધવે.

પાદશાહના નવા પછે સોપેહસાવાર ચોરગીરે શીરી નને હાથ પકડીને પોતાને ધર નવા માંગ્યું; પણ ખીલાદ

સોદાગરે તેને અટકાવ્યો. સોદાગર નરોત્તમની તાંહાં હા નર હોતો તેમની સાથે પોતાના બેઠા અને બેઠીને લેઈને ચે હરગીર પોતાના દોસ્તના સુકરા ઉપર બેઠો.

હવે બાગમાં બીજ ફૂટ બેજ શખસી હતા, અને તે પાદશાહની સાથે આવેલા બધે ફરીરોજ હતા; કારણ કે શાહબાનુ અને ફરંગ પોતાની ખતલખમાં નોરાશ થવાથી બાગ છોડીને બંગલામાં જતાં રહ્યાં હતાં.

આ બધે ફરીરોજ એક, બીજ કરતાં લગભર વ્યાં એ બરેલો પણ કાઠીએ નાનો હતો. એ કે તેઓ બધે જ વાન દીસતા હતા તોપણ જાડો ફરીર તબ દાવી મુછ વગરનો હતો. નાનાનો ચેહરો ખુબસુરત અને નાની નાની દાઢી મુછથી છવાયેલા હતા. મોટા ફરીરનો ચેહરોથી ખુબસુરત હતો, પણ તેપર કચલી વલવા ઝાંઝી હતી.

આ બધે ફરીરોજની સોદાગર ખીલાદે પોતાના સુકરા ઉપર બેસવાની અરજ કીધી ને તેઓએ પેઢલાં આ નાકાનો કરીને પછે કબુલ રાખી. થોડોક વખત થુપી ચુ પકીદી રહ્યા પછે, પાદશાહની હાજરીમાં બનેલા હેલા બ નાવ વીશે વાત ચાલી.

“બેઠી શીરીન” ખીલાદ બોલ્યો, “તે તારા ભર થાર ઉપરનો દાવો કરતાં પોતાપર મોટું કુખ ખેંચી લીધું છે; પણ તેમ કરતાં તે એક સવાબતુ કામ કીધું છે, તે ખારી બેઠી ફરંગને એક કાંદામાં ફસતી બચાવી છે.”

“પણ એ સવાબનાં કામને માટે ખાનુ શીરીનને હ વધારે ખમખું પડ્યું,” પેલા ફરીરોજના મોઢાએ કહ્યું. “જે ખારી અટકલ ખરી પડેતા હું, પાડું” કે એ છોકરીને જન થોડાજ દીવસમાં—

“આહ !” સોપેહસાવાર શેહરગીર દેવગીરી અને અબજબની સાથે પોકારી ઉઠ્યો. “આહ ! થું, ખારી એકની એક બેઠીને જન લેવાને કોઈ ઠપે છે ? બોલ, તે કોણ છે ?”

“ફેકટની પાસ્તી આપવાનું કામ આઈ નયો” પેલા ફરીરે ઉતર વાળ્યો; “પણ તેટલા વાસ્તે મેં જ નિયું તે જાહેર કરવાને ખારે અચકડું બિંદું નથી. સોપેહસાવાર શેહરગીર, કદાચ તમે અને એળખતા નહીં હશે, પણ હું તમોને પીછાછું. હું જાણું કે તમેએ એક વખત ખારે માટે મોટી મેહનત ખેંચી હતી. સાંભળો કે આ બે નરક સોદાગર ખીલાદની એરત તમારી બેઠી ઉપર યહી પડા છે. તમારે બેઠીને સલામતી બધે અને મોટી શક છે.”

“નહી, અચ્ચે ફરીર, નહી; એમાં તું ભુલ કરે છે.” શેહરગીર બોલ્યો; “સોદાગરજાદી શાહબાનુ” આમ કહી કરે નહી.”

“મેશક,” તે ફરીરે કહ્યું; “મેશક, શાહબાનુ” પોતે એમ કહે નહી. હું કંઈ કહ્યું કે તેણીનું આમ કર થે ! પણ થું તમોને વીચાર નયો આવતો કે તેણીએ કામ બીજા પાસે આસાનીથી કરાવી શકશે ?”

“છટ, છટ, શાહબાનુ” વીશે એવો વીચાર કરાવવા તું તને થું કારણ મળ્યું ?” આમ બોલતાં. શેહરગીરે એક ઠપકાની તબર પેલા ફરીરે તરફ કીધી, અને ખીલાદ તરફ આંગઘી કીધી, એવી ખતલખથી કે શાહબાનુ વીશે આજે ખરાબ બોલવું તેણીના ખાવરને તાબડોલે

પણ એ ખતલખ બીજે ફરીરે તુરત પાંચી ગયો, અને તેથી બોલ્યો.

“છ, છ: સોદાગર ખીલાદ એ વીશે થોડીજ દરકાર કરે છે.”

“સાંભળ શેહરગીર, કે શાહબાનુ” તારી બેઠીને પોતા ના રસતાથી દુર કરે તેમાં નવાઈ નથી, તેણી શાહજાદા પર એટલીતો રાજા છે કે એકબારગો દશ કાંમે નહીં બાપડી નુશબદની હેલ તોપણ તેણી પોતાની રૂપાળી બેઠીને તેની અગીયારમી બાપડી બનાવવા વગર રહેવાની નથી.”

“અને એજ કારણને થકી થું તેણી ખારો જન લે થે ?” શીરીને પૂછ્યું.

“હા, ખારી બેઠી,” તે ફરીરે ઉતર દીધો; “હજી ત મોને ખબર નથી કે આ સોદાગરબાનુ કેવી પરકારની છે. તમે જાણો છો કે આ સોદાગર “ખીડા ખીલાદ” નો શુરગી ન કરીને એક ભાઈ છે, તેની માહબાતુ નામની એક એરત હતી, તેણીને કેટલાંક વરસ સુધી એકઠી મુકીને શુરગીન હાંશિસ્તાન અને ચીન તરફ સફર ગયો હતો. તે અરસામાં એક કુદરતી અકસ્માત બનવાથી માહબાતુની દયા ખાઈને ખીલાદ તેણીને પોતાના મકાનમાં લાવ્યો, જાહું તેણી ચાર વરસથી વધારે મુદત સુધી રહી. શુરગીન સફરથી આવ્યો, અને પોતાની એરતને એક નાની છોકરીને જન ન આવેલો, અને તેથી પોતાના મેશદર ખીલાદના ઘરમાં, બિંદને પોતાની એરતને તણ દીધી અને તેણીની નાની બાળક બેઠી ને પોડાંક વરસ તેની સાથે રહી હતી તેણીને બી-થોડાજ દીવસ થયા કાઠી મુકી છે. આ સમય કોણથી થયું તમે વીચારો છો ? અજ્ઞાન માન્યે કે સોદાગર ખીલાદની એરતથી આ પરીણામે નીચળ્યાં હતાં.”

આ વખતે શાહબાનુ અને તેણીની બેઠી બાગમાં એકાએક પાછાં દાખલ થયાં, અને પેલા ફરીરની છેલી વાત ને તેઓએ સાંભળી હતી તે પરથી શાહબાનુ શુસાથી અને પત્રકીથી નીચે ખુબજ બોલવા લાગ્યાં.

“અરે, થું ખારાજ મકાનમાં અને ખારેજ વીશે આ ખુબજ બોલાવ્યું, અને ફકત ઇનસાફને ખાતરથી કોઈ ખારી તરફથી બોલવું નથી ? બોલ, અચ્ચે હુરી જનાનના ફરીર, શી રીતે આ સમયમાં તોહમતો તું ખારી ઉપર લાગ પાડે છે ?”

“ખાનુ, તમારા જેટલા ખારો પીતા ઉચકેરાયો નથી, અને ગમે તેવો જન ગેરઇનસાફ થવા છતાં હું એટલી ઉતાવળ કરતો નથી. હું ધીરજથી બોલું છું અને ધીરજથી જ બોલીશ. ખારી વાત સાંભળો, અને પછે જુઓ કે ત ખારે જોનાજ મેં જાહેર પાડ્યો છે કે તમે પોતાને હાથેજ તમારો જોનાહ આલખને દેખાડી આપ્યો છે. સાંભળો, હ ઇઆં હાજર થયેલા સમલા સાહેબો, કે સોદાગર શુરગીન પોતાની એરતને પોતાના બીજા જન જેટલા વધારથી ખા હતા હતા, અને તે જરે સફર ગયો તારે તેની એરતને હમેલ છે એમ તે જાણતો હતો. તોપણ જરે તે પાછો આવ્યો, અને પોતાની એરતને ખીલાદના ઘરમાં બિંદ તારે તે-ફકત અબજ થયો. મણ તેજ વખતે પોતાના એક કા સદની ખારફે શુરગીનને શાહબાનુએ ખબર કેડવાડી કે “તેની એરતનું ઘર ખીલાદે પોતાના પગારદાર પાણસે

પાસેજ હુલાવેલું હતું, એવી મતલબથી કે માહુબાનુ વગર ઘેરબારની આપતો પોતાનાં મકાનમાં આવીને રહે. એ સુખ-તેજી રહી, અને એક બેઠીને જનન આપણે, જે મોલાદની પોતાની બેઠી હતી. "એટલું નહીં પણ શાહુબાનુએ એવુંબી કેલવડ્યું કે "જરે ગુરગીનની એ રતે મોલાદ સાથે નાલાયક કામ કરીને તેણીનું બીજાણું બીગાડ્યું છે તો શાહુબાનુ પોતે ગુરગીનને પોતાની પથારી આપીને મોલાદનું બીજાણું શા માટે નહીં બીગાડે ?" આ સુખનના ઘણાંએક નાલાયક પેગામથી ગુરગીનનું મન આ સોદાગર બાનુએ તેની એરત તરફથી ફેરવ્યું, અને તેથી માહુબાનુને ગુરગીન તણ દીધો, જેણી શરમ નહીં ખમ્યાથી ન જગલમાં જતી રહી, અને પોતાના છવ આપણે. પણ એટલામાંજ આવી રહ્યું નથી. શાહુબાનુની કમલ તપર સુસ્તક રહીને ગુરગીનને ઘણાંએક પેગામ પથાર કરવાના તેણીપર ફેરવ્યા, જેના જવાબમાં એવું કેલવડ્યું કે "જાહંગીર કુરંગીન, જે માહુબાનુની મોલાદને પેટની બેઠીએ તેણીને ગુરગીન દુર નહીં કરે તાંહણથી તેણી કસો જવાબ રેઈ શકતો નથી." કંગાલ ગુરગીન ! તેને તો પોતાના બેગોનાહુ અને સાલેસ બેરાદર ઉપર વેર લેવું હતું, માટે કરંગીનનેથી દુર કીધી ! હું જાણતો નથી કે તેણી કાંઈએ ?"

હુધ્યાં પેસો કફીર રહી પડયો. અનન્ય જીવી વાત છે કે ગુરગીન સોદાગરની એરત માહુબાનુની આટલીબધી પક્ષ બેઠવાનું આ કફીરને થું કારણ મલ્યું હશે; અને વધી તેનો બેઠી કરંગીનને માટે તે રહી પડયો !

પણ બીજે કફીર સુગે બેઠો નહી. કરંગીનનું નાં મ સાંભળતાંજ તેનો ડમકાં ખાવા લાગ્યો હતો.

બધે કફીરોને આ સુખ આપણી પાણી કરતા જેઈ બીચારી શીરીને એક અનન્ય જીવી, પણ એરતોમાં સાધારણ, અસર થઈ; તે એકે પોતાનું ડમ્ લુધી જઈને કરંગીનને માટે તેણીની રહી પડી !

અને રડયું એ સંબંધને લાયકન હતું, કારણ કે જે કરંગીનને માટે તેમણે રડતાં હતાં તેજ કરંગીન કાંઈ તે એને થોડા ઉપપેગની નથી થઈ પડવાની.

પેલા કફીરના કારી જખમ કરે એવા કાણુ શખરોઆ પોતાપર જેલાયકાં તોહમતથી શાહુબાનુને ઉછરેલા પોતા વધારે ઉછલી આવણે, અને પોતાની જગાએથી એક છલાંગ ગારીને તેવલુ સુફરાની નનદીક આવણે, અને પેલા કફીરનું ગીરેમાન પછાડીથી પકડીને ગુરસા અને તાણમાં પુછ્યું.

"કોણ, કોણ છે તારી આ ગુરી હુકીકત વીગે આ તેરી આપનાર શાહી, અએ કમખખત ?"

"છોડ માત્ર ગીરેમાન, અએ મગર એરત" પેલા કફીરે કહ્યું; "થું તારાં પાપી કરેમોને તું આવા પરડાએથી હાંવા મોજે છે ? થું સારી આવલને રોશન નથી કે તુંએ તમાર એકના એક બેઠાને કાટી ચુકોણે, તેમી પેશીન કરંગીન સાથે જવાન ફરામોજ નેકા કરવા માંગ તો હતો તેનેજ ખાતર ! તું મારી પાસે શાહી મોજે છે ? થું મને તું એલખતો નથી ! થું મારીન વાતને હું એક શાહી નથી ?"

"અએ કાફર કફીર, કફીરના નામને એમ વગાડનાર,

જે તોહમત તે મારી પર ચુકવાની હીમત કીધો છે તે તોહમતમાંથી જાંહસુધી હું મોહલી થવશ નહીં તાંહસુધી તારેથી એક દગ મલાશે નહીં. હું માણુ કે મારી પરનું તોહમત પુરવાર કર, નહીતો તારો જાન આપ !"

"આહ, આતો સરક મકરશે. મારીપર સરનેરી તે આહે. થું તમોને શાહીન જોઈએ કે ? સાંભલો બાતુ કે તમારી બધી જાહેર થઈએ. થોડા વખત પર તે ખાનગી બાખત હતી; હમણાં તેણે જાહેર રૂપ પકડ્યું છે, અને થોડા વખતમાં તે પાદશાહ આદેલને કાને પડશે. થું તમે બેનર નામના રાખશને એલખોએ ?"

"આહ !" એટલું બોલતાંજ શાહુબાનું થોડાં દગ પાછાં હટ્યાં.

"એજ તમારી સજા છે. હજી આપણે બરાબર વાત કીધી નથી. હજી કુરીથી આપણ મલ્યું, અને તારે બોલાસો કર્યું. હાલમાંતો અમારા મેટુરબાન બેજબાન મોલાદની રજ લઈને અમારો રસતો લઈએ છીએ."

એટલું બોલીને પેલા કફીરે તાંહણી ઉઠી ગયા; અને પોતા વીશે તરેહવાર વસવસા ભરેલા વીચારોમાં સરવેને નાંખી ગયા.

ખાણ રડ.

"છેલે મળ્યાં મને દીનદાર ને એક હાથ, ગણું જેને મારો, વધું જેની માથ, પણ તેનેથી એહું ? એ ! કંગાલ ! કંગાલ ! મનીજે તું મારી નહીં મોતની ચુંગાલ !"

જેમન અને મનીજે.

આ બંધે કફીરો કોણ હતા, અને તેઓમાંનો વડો શાહુબાનુનાં કરતુકો બાબે એટલેબધે વાકેક શી રીતે થયો હતા, એ અમારી વાંચનારી બાનુએને જનસે અગત ના સવાલોએ.

આપણે આગલ વાંચી ગયા છીએ કે એક એનાણા રાખસે બાવા કારનની જુકડીમાં એકદમ દાખલ થઈ કાગળ પર સહી કરવાનો ફરામોજને ફરજ પાડી તેના જાન જતો બચાવશે હતો, અને વધી તેજ રાખસે તેજ કાગળના એક લાખ મીરીયાં કરીને તાંહણી વીનલી પેરે રોખસત લીધી હતી, જેની પુકે થોપવા માટે ફરામોજ, અને ફરામોજની પુકે કારન અને ફીલકુસ લાગા હતા, તે આપણે હંધ્યાં કરીથી યાદ કરીએ.

હવે ફરામોજ પેલા અજાણા પુરુશની પુકે તેને પોતાની નનરમાંજ રાખીને, દોડશે ખરે; પણ તેનાથી તે પાર કાની બરાબર દોડાયું નહીં, કેમકે એક લીનળીની ઝડપ વાળા અરુષ ઉપર તે થણી સવાર થયેલા હતો. કેરલાક આડા તીડા કોણે વધાર્યા, તથા ઉંચી ટેકડીએની નીચાણમાંની એકાદ બે બોજોના સુથવલુ ભરેલા મારેલા પસાર કરીને થોડા વખતમાં પેસો થોડો ફરામોજની નનરથી ગુમ થઈ ગયો. પણ વગર હીમત હારવે આપણી વારતાને આ જવાન "પેહલવાન" તે કાંઈથી ગુમ થયો તેની થોપ કરતા એક ઉંચી ટેકડીની કહણે આવી લાગે, જેની નીચાણ આં તેવા સારાંભાપને તેણે પેલા અજાણા મરદનો અરુષ

છુટે. ઉભે રહેલા દીકરા. પરવરદેગારના હજારો શોકસના પોતાની નવાનના પવિત્ર કલાપોથી શુભરોને ફરામરોન રોકે રીની કઠણ આગલથી નીમલી ખીણમાં કુદી પડયો.

એન વખતે કારન અને ફીલકુસ તે દેખાણે આવી લાગા, પણ આ દેકરોની આ ખીણ જ્યાં તે તરણ તેઓ એ ફેફટમાં પસાર કીધી હતી, તેવાન આ પણ જાણીને તે એએ પોતાના પગલાં આગલ લંબાવવા—એવી ઉમેદથી કે તેમના બંધે શેકારો આગળ પસાર કરી ગયા હશે. એ પછે તેઓ આ ખીણ આગળ આખી રાતની પોતાની બં નલમાં ફરીથી મુદલ આવાપા ન હતા.

ફરામરોન ને ખીણમાં કુદી પડયા હતા તેને મથાલે એક ધીમ આંખસ ઉઠેલું હતું, જ્યાં જાણે નીમલી ખીણ ને માથે એક કુદરતી છતર થઈ રહ્યું હતું. આ આંખસ ની નીચાણમાં થોડીન ઉડાઈએ એક તાનું બકારું હતું અને તેમાંથી એક સુંદર નીચા અથવા ખોલમાં નવાનું હતું. જ્યાં આ નવાન ની કુદયા કે તુરત તેને પેલું બકારું માણુમ પડ્યું, જેમાં એક ચેરાગ બજોતા તેના દીકરામાં આપેલો. તુરતજ તેણે અંદર માથું માર્યું, અને એક સુંદર ઓરતને તેણે તે દેકારે ઉભેલી જોઈ. વીનળીની ઝડ કથી ફરામરોનની આંખમાં આતશ ચમક્યો, અને તેન કહી તે પોતાના પાઉંપર પડયો. તેન વખતે તેણે તે ઓરતને ખુબસુરત હાથ પકડી પોતાના હોડસે લગાડયો, અને તેન પસે પેલી ઓરતે તેને થોડી ઓનરથી ઉડાડી પોતા ને ગળે લગાડયો !

વાંમનારી બાનુએ, તમોને ફરીથી વીમાર જ્યે કે આ બાનું દેખાણે અલબત તમો આમતો નહીન વીમાર થો છે, જવાન ફરામરોનની કણની બેવાઈ ગમથી સુંદર કરગીન તે આન નાનનીત હતી. નહી, તેમ છેન નહી. કરગીન કાંઈ ગઈ તે કોઈન જાણતું નથી.

“બેડા, બેડા પપારા, ઉડ” પેલી બાનુ બોલી. “અને આફ કરને કે મું તેને આટલેવાર થુધી આરી પુકે રોડાવ થો. પણ અને તારા ખુનીઆ વીધે ફેર હતી.”

“આહ, મારી વાહલી માદર, મારી માદર કરતાં પણ વધારે મેહરબાન—કારણ કે જાણે મને જનમ આપયો હતો તેજોતા મને પોતાનાં મકાનમાંની કાઢી. ચુકયોછે !—અએ તું મેહરબાન માહ—”

“ખબરદાર, ફરામરોન. હાઈઆં હું એ તમે એ લખાતી નથી એટલું નહી, પણ હાઈઆં મને ઓરત ત રોડેની કોઈ ઓલખતું નથી. હું એક ફરીચ, અને બીજા માર ફરીરો સાથ રહું છું. જ્યેએ પોતાની ઓર તોના જોલમથી આ વેસ લીધેયોછે. મેં કોણના જોલમથી લીધેછે તેતો તું જાણેછે. લાંબી વાત ને કુદી કરતો આ મ કે હાઈઆં હું આન પાંચ વરસ થયાં રહેલી છું. અમે એવો કસાવ રાખયોછે કે દર માસમાં છ દીવસ સુધી અમા રામાંના દરેક જાણે આ ચુકામાં યા તેની આસેપાસેનાં જ ગલમાં ગુજરવા અને તેવેલા વખતમાં બાકીના મારે આ સપાસનાં ગામડાં અને દેહરોમાં ભીખ માંગવા જવું. એ મુજબ થોવીસ દીવસ દર ફરીર રખડેછે અને છ દીવસ આસાપથ લેછે. ગઈ પરમ દીને રખડવાની આરી વાવણ પુરો થયાથી હું હાઈઆં એખાણું, બાકીનાએ ફરવા મ

માછે. તેઓ પાછા આવશે તારે તેઓમાંનો એક હાઈ રે હશે, અને હું તેને બદલે પેલાઓ સાથ જોડાઈશ. આ મુજબની છ દગી હું હાઈઆં આન પાંચ વરસ થયાં ગુજ રું છું, અમે મારા બેડા, અને મારું મોત આવશે તાંહ તલક એમન કરીશ !”

આટલું બોલીને પેલી અબલા રડી પડી. ફરામરો નનીની આંખ ભરાઈ આવી, પણ કહણ દેલથી તેતો ખ મો ગયો.

“ધીરન થર, અમે વાહલી મા—”

“હું તને કેહતાં જુલો ગઈ કે મને તેઓ નગીસનાં નામથી ઓલખેછે. મારે હવેથી મને તારે એન નામે બો લાવવો. પણ ખરા, તારેથી હાઈ રહેવાખન કેમ ? કદાચ ને તેઓ આવે તારે તેમને માણુમ પડે કે મારો એક એ લખજોતા, અને દોસત, અથવા ખેશી હાઈ મારી આગલછે તો તેઓ તતકાલ મને મારી નાંખે પા કોઈ જાતને જોલમ ગુજારી કાઢી મેલે. મારે તેઓ આવી પોંહયે તેની આગ મન તારે હાઈથી જવું રેહવું જોઈશે.”

“નહી, નહી, નહી; હવે હું તારેથી કહી છુટે પડ વાને નથી. તું જતો રહી, મને મારો મારે કાઢી ચુકયો અને સહુથી વધારે કપ એક વાહલી કરગીનની કેથી જ તી રહી.”

“ક્યે જતો રહી ? તારા કાકાનું તને હેત લાગતું હ થે, ફરામરોન ! થું તું મને બેખમર વીમારેછે કે ? તું જાણતો નથી કે મને મારી — મને કરગીન વીધે પુર તી ખમર મહીછે. તારા કાકાએ તેણીને કાઢી મુકીછે, અને તે તારાં મેહરબાન માદર શાહબાનુજીની કુસલવણી થી થયું. તે વીધે મને પકી ખમર અમારા ફરીર ભાઈએથી મહીછે. વાઝ ખેર. બેડા સરવેતું જલું કરે !” પછે થોડોવાર રહીને પેલી ઓરત—(હવેથી આપણ તેને નગીસના નામથી ઓલખીયું)—બોલી કે “અગરને તું મને હવે છોડવા નહીન માંગતો હોપતો એક વાત તારે કરવી જોઈએ. કુદત તે સીવાપ બોલે કસો ઉપાપ મારી પાસે નથી. તે એકે અમારી હાલતે તારેની આવા જવું જોઈ થે. તારેની ફરીર થયું, છ દીવસ આ ચુકામાં એકજુ રે હવું અને બોવોસ દીવસ ફેરો ફરવા જવું. ને એ વા ત તારેથી કણલ થઈ શકે તોન હું તને આ ચુકામાં રાખ વાને બંધાઈશ. અગર નહીતો તારે હાઈથી તુરત નીક લો જવું જોઈશે.”

“કણુલછે, મારે કણુલછે.” પેલી આપણો દવાને નવાન પોકારી ઉઠયો.

એ વાતને પંદર દીવસ ગુજરી ગયા, અને પેલા બીજા ફરીરો પોતામાં એક નવો સોહબતો વધેશ જોઈને રાજ થયા. ફરામરોનની માલમલજ તેમને પસંદ આવી, અને તેથી તેને પોતાના જોડીયો બનાવવામાં તેઓએ હ રકત લીધી નહી. આ ફરીરો પોતાની કાકી માહબાનુ (કારણ કે આ ઓરત કોઈન નહી પણ કરગીનની કાઢી મુકેથી ઓરત માહબાનુજી એવું ઉપલા અહેવાલ ઉપર થી અમારો વાંચનારી માલક બાનુએએ જાણી લીધું હશે તે) ને ને માનુ આપતા હતા તે ઉપરથી ફરામરોને

માહુઆનું નીતી જરેલી ચાલમલણ બાબે ઉંચું મત બાંધ્યું, અને તેથી પેલા કુકરીશ બાબેબા તેને ઉત્તમ વીમાર લાવવા વીના ચાલણું નહીં.

હવે તેની બીજી દીનથી પેલા કુકરીશબાના એકને જો કામાં રાખીને બીજા સઘલાએ સાથે જંગીસ અને કુરા મરોનબી ફેરો કરવા નીકળ્યા. એ દીવસથી તેઓએ એવો ધોરો રાખ્યો હતો કે જર કુકરી પચોસ દાહડા ફરી ને પાંચમી દીવસ ગોશામાં રહેલું, કેમકે તેમની સંખ્યા પાંચથી વધીને છની થઈ હતી.

એ વાતને પંદર દીવસ આપણે ઉપર કહ્યું તેમ વોટી ગયા, અને પંદરમે દીવસે સઘલા કુકરી સમીસાં જને વંખતે અચાનક પાછા મદાઈનમાં ફરતા ફરતા આવી લાગ્યા. બીજા સઘલાએ જુરે જુરે રસતે નીકળી ગયા, અને કુરામરોન અને જંગીસ સોદાગર બીલાદ, તે કુરામરોનના બાપના બાગ આગલ આવી લાગ્યા.

એજ વખતે તેઓએ બાગમાં પાદશાહ અને તેના રે સાલા ઇતપાદીને અંદર પસાર થતા જોયા, તેથી તેઓએ પણ અંદર ચાલું મારવાને મન કીધું અને અંદર દાખે લ થયા. તાંહાં તેઓએ શું કીધું, અને તેઓએ તાંહાં બનતા બનાવોમાં કેવી રીતે લાગ લાંધી, એ આપણે જોયું છે.

હવે તાંહાંથી નીકળીને જંગીસ અને કુરામરોન પોતાના ઉતારાજર આપવા, હાંધ્યાં તે બંનેનાં રેલ છેલા બનાવથી ઘણાં કુખી થયલાં હતાં. કુરામરોનનું સઘણું ભેજું તેની બેહુન પેલા ખરાબ દીવાનત અને જુરી નઈ થતાના શાહજાદા નુરાજાદના હાથમાં રખેને તેની માદના ફેલથી ફસી પડે તે ગુચવાડા અને ઘમરાટમાં પડેલું હતું. તે પોતાના બવાન મગનમાં આ લાડકી અને સુંદર ફરંગનાં હુમેશનાં સુખને માટે તરફવાર વીચારો લાવતો હતો. તેમજ તે પોતાને કપડો આપતો હતો કે તે પોતે ફરંગીની શોધ કરવા નીકળ્યો હતો, તેને મદલે આ કુકરી સાથે રખડ્યા કરે છે તેમાં તેની મતલબ કોઈ પણ રહેતે જર આવતી નથી.

એ કારણને લીધે આ કંગાલ કુકરી લેખાસ એકદમ તણને અપવલ ફરંગના સુખ અને પછે ફરંગીની શોધ પાછલ કંમર બાંધવાને તેણે ઠરાવ કીધો, અને તે પોતાનો ઠરાવ એક કાગળપર જંગીસને નામના લખીને એક રાતે તે તાંહાંથી નીકળ્યો ગયો !

પણ અરે, બહુ કરવાની ઉતાવલ કરતાં કુરામરોને ખેડું કીધું, ફરંગનાં સુખ વીશે તે વીમાર કરે તે આગ મળતો તેણી સુખી હતી; અને ફરંગીની શોધ મારે તે નીકરે તેની આગમન તો તેણી કુરામરોનની શોધમાં નીકળીને નખમી થઈ પડી હતી ! જો એક પાંચ દીવસ શુધી કુરામરોને ધીરજ પકડી હતેતા ફરંગ વીણીને તેને પુરાખજની આંખોઆપી બહી હતે, અને ફરંગીને માર ખાતી તેણે બચાવી હતે !

હવે જરે જંગીસે કુરામરોનની ઝીડી જોઈ તારે વ પારે ગરબડ વગર તેણે તે કાંડી નાંખી અને પોતાની સાથે વાલાં બીજા કુકરીનું મનબનાવીને તે સઘલા પોતાના કુશ આગલ આપવા.

સઘલાએ અંદર દાખલ થયા, પણ એખરો જંગીસ

જ પછાડી રહી ગયો, કારણ કે તેના કાન ઉપર “જુરગી નાં,” “હુજા” ઇતપાદી રાખેલો અછડતા પડ્યા, જંગીસ લગાર આગલ ગયો, અને જો ટેકરીની નીમાણમાં તેમને જોઈ હતા તેની પછાડી એકે દોલાવતી સપાટી ઉપર તરણ માણસોને જસમાં વાત કરતા તેણે જોયા.

“હું તેજ ખેનરહું, સોદાગર જુરગીન” પેલાઓમાં નો એક કે જો એક શક્તિ જ્યા કદ અને આકારનો હતો તે બેલયો. “દામ જોધો, થેડ, માડું દામ.”

“અને હું એને મદદદામ છું” સાહેબ, “બીજાએ પેકાર કીધો; “માડું” નામ તમારો નથી જોયું તો ? મને લોકો ફીલકુસ યુનાનીનાં નામથી જાણ્યે છે.”

“પણ રોસત, ખેનર,” એક તરોને પુરૂશ બેલયો, કે જો પેલા મેની સામે ઉભો હતો, “તું મારી પાસે થાં માં જો, શાનું મંજો છે અને કેટલું મંજો ? તારી નોકરી જોઈ તો હું આપી ચુકો છું.”

“નહીં સાહેબ, તે મને થો સોનાની અશરફી આપવા કહ્યલ્યું હતું; તે કાંહું, સાહેબ, તે કાંહું ? કુદતાં કુદતાં મારા પગે આંધાં પડ્યાં છે, તેનું દામ જોઈ થે તે જુડું.”

“અરે પાર, પણ મેં તને થો અશરફી આપવા કહ્યેલી તેની શરત તું જોણે કેની ? મને તો આ રખડતીમાં નાંખ્યો છે. આજ કેટલા દીવસ થયા પેરમાર, વાડી વજરો, બાગ બગીચો છોડીને હું તો મારી આરત માહુઆનું વીશે તલાશ કરવા નીકળ્યો છું. પણ તેમાં તો કાંવો નથી. અને જો નહીં કાંવું તો જો મારે તું અશરફી મંજો છે તે મને તુજકારી કાટવાને ગુખતેપારો.”

“તે મને તે હોય, જુરગીન સાહેબ, પણ દામનો આ પડું જોધો,” ખેનર બેલયો, “નહીતો મરું” અરે : આ જોયું છે કે ?” આમ મોલો એક જખરો સોરો તેણે જુરગીનાં સર ઉપર ઉંચક્યો. અને તેજ વખતે પછાડીથી ફીલકુસે પોતાનોખી ઉંચક્યો, અને વગર ચેતવણીએ જો જ ખરદરત સોદાના નખરદરત ફટકાથી સોદાગર જુરગીન તતકાલ જમીન ઉપર આડો પડ્યો.

એજ વખતે એક સુંદર બેહુરો દયા ઉપજવા જોગ ઓસ પાડતા તાંહાં રોડતો આવ્યો, અને આ ગુખજ યોલીને રડી પડ્યો : “અરે જોલેમ, તું મને મારા વાહાલા કુરામરોન સાથે મેલવવા હાંધ લાવ્યો, અને શું મારા પેદરને મારી નાંખેલો આપી જાય છે ? અફસોસ, બાવાલ, બાવાલ—”

આ સુંદર વધારે મોલી થકો નહી. એક ફટકો તેણીની પીઠ ઉપર લાગ્યો, અને તેણીના બાન વગરના બાપની નનદીક તેણીની બેમાન પડી !

એજ થડીએ જંગીસે—અથવા પાંચનાર જોણે તે જ જુરગીનની આરત અને ફરંગીની માદર માહુઆનું એક જખરી ઓસ પાડી અને ગોશામાંથી પોતાના બીજા સોહજતોએ, જેઓ જંગીસને પોતાની પુકે હજી નહીં આવેલો જોઈને ગોશામાંથી બાહર નીકળતાનું હતો તેઓને બોલાવવા, અને જોકે જાતેતો આરત હતી તોપણ એક મરદ કરતાં વધારે ધીરજ રાખીને પોતાના ભરથાર અને દીકરીને મરતેતોલ જખરી હાલતમાં પોતાના ગોશામાં લેઈ ગ

ઈ, અને સઘલાએને તશનીક ન આપતાં પોતેજ આ બંધે વાહલાં જંગોની હુદારા કરવા હજુરમાં રહી.
શું આ નવાત છોકરી તે ઘણુંતો ખોવાઈ ગયેલી ફરંગીનજ હશે ?

નરા તપકીર લેશો ?

તનદરોસતી ઉપર ખોરાકની અસર આગલા વ્યક્તિમાં આપણે તપાસી ચુક્યા; હવે તંબાકુની અસર ઉપર નરા વીચાર કરવો જોઈએ. શું ખાશું અને કેમ ખાશું એ સવાલોની પાછલ તંબાકુ ખાશું કે નહીં, તપકીર શું ઘઉં કે નહીં, એ સવાલ આપોઆપ માથેથી આવે છે. ખાધા સાથે પીણી વાત જોડાયેલી હોય છે, પણ માણસ તંબાકુને એટલોબધો શરીરમાં લીએ છે, કે એ વસ્તુનો દરજ્જો તેણે ખાધાપીન ઉતરતો અને પીવાની પદારથો કરતાં મહત્વનો કરી મેલેયો છે. માણસ ખાવા પીવાની ચીજોને ખાતર મોડા વારેજ લેય છે, પણ તંબાકુને તો નાક વારેબી લેય છે, કે અવારેબી લેય છે. તે મોડામાં તંબાકુના બામકા જરે છે એટલું જ નહીં, પણ નાકમાંથી તંબાકુના કુમા જરે છે અને દમમાં તેના કુકારા મોકલે છે.

પણ શું એ બાબત છે ? શું એ ગુણગાર છે ? શું એ તનદરોસતી લાલકારી છે ? અને ના પાડીએ છઈએ, કેમકે વીઢીઆ ના પાડે છે, ડાકરો ના પાડે છે. ડાકરો ને તપકીર લેતાં તમારું કદાચ ન જોશે. બીડી પીનારા ડાકરોથી થોડાજ મલશે. તંબાકુ માવનારતો કોઈજ નહીં હશે. તનદરોસત અને આશુર્ધા માણસોમાંથી એ ચીજ ની આદત થોડીજવાર જાય છે. મેટલનુ, ઉદયોગી, ખર તથ માણસોમાં એ આદત થોડીજ હશે. પણ આપણ, અધ્યાત્મી, ગપાસપા ખરનારા ટાંકલાંખિરો એ આદતમાં વધારે પડેલા જાય છે. આદા, મરકટ, સુકાપલા, તવાપલા, નબલા, નાકુવત માણસો જ્યોને જીંદગી રેકવી રાખવા માટે પુરતી ઉપાયો ઉપરાંત બીજા ઉપાયોનો જરૂર હોય છે, જ્યોને દીસનાબી સજાગર રહેવા માટે ઈચ્છા તેણે પકડવા માટે બીજી ચીજોની મદદ જોઈએ, તેવાં માણસોમાં તપકીર અથવા તંબાકુની આદત તમારે વધારે જોશે.

પણ કુનીઆમાં કરોડો માણસો એક ઈચ્છા બીજી રસતે તંબાકુ લીએ છે, અને તોપણ લાંબી ઉમર તક જીવે છે, તારે તેને વાસતે વાધો કેવો લેવાનો ? ખજર તંબાકુના વપરાસ સાંમે એ કાંઈ દલીલ નથી. દારૂના તપકુનીઆમાં શું થોડો છે ? અને તોપણ દીએ વીરવાત નબીજ એ ચીજને શુખાકારીની હાલતમાં હંમેશ વાપરવાની જલા મણ કરશે ! દારૂ જીંદગીને માટે જરૂરના છે, એજ કોણે કહેશે ? અને તે છતાંબી શું કરોડો માણસજાતમાં કરોડો જેવાલાન દારૂ ખપતો નથી ? તારે એજ પરમાણે તંબાકુ ના મોડાલા ખપ ઉપરથી કાંઈ તેની અગત સામેત થતી નથી. તંબાકુ ગુણગારો છે કે નહીં તે સમજવા માટે તેની આશીએત તપાસવી જરૂરની છે, તનદરોસતી ઉપર તેની અસરનુ અવલોકન થકુ જોઈએ, વીઢીઆ અ ને વીરવાનોના અનુભવની મદદ લેવી જોઈએ.

હવે તરીકે તંબાકુ કામનો છે. પણ તેમનો જરૂરથી દવા કામજ વાપરવા આવે છે. દરદીના પેટમાં તંબાકુના પોણીની પીચકારી મોકલવામાં આવે છે, પણ તેની અસર કોઈવાર ભપ જરેલી જોવામાં આવે છે. તે દરદી તંબાકુથી તદન નાતવાન બને છે, સુદડાં જોવા થઈ પડે છે, તેને સુસત થેણ મહડે છે અને કોઈવાર મોત નજરીકે હોય તેજ દીરો. તંબાકુની આ અસર ડાકરો સાધારણ રીતે જાય છે. પણ જ્યોને તંબાકુ ખાવાનો રેવ નહીં હોય તેઓને તંબાકુની એક કસ લુધમાં ગલાઈ જવાથી કેવી અસર થાય છે, તે આપણ સરવેની અનુભાશમાં કોઈવાર આવવું હશે. મોંઘું કરે છે, બેભાની થાય છે, કોઈકારી થાય છે, જીવ યુગાય છે, જાદુજની થાય છે, જાહોડો છુટી જાય છે, ઈત્યાદી. જને તપકીર સુંઘવાનો આદત નહીં હોય તેને તે સુંઘારો અને તેના નાકમાં શું કંપ થાય છે તે જુવો.

એ પરમાણે તારે તંબાકુ કાંઈ ખાવા લાએક ઈચ્છા સુંઘવા લાએક, કોઈબી આકારમાં શરીર મંધે ઉતારવા લાએક પદારથ નથી. તંબાકુ લેવો—પટે બીડીથી, તપકીરથી ઈચ્છા આવવાથી લેવો—એ એક વીચારણ છે, અને ફરવીચારણી આદત છે. જે ખજરભાવી હવસવાલાં માણસો ઘણા જોસાથી પોતાના હવસને મારી નાખે છે, થોડા વખતના તેમને નબલાઈ પેદા થાય છે અને તેમને હવસ મરી જાય છે, તેવીજ અસર તંબાકુ લેનાર માણસમાં માલમ પડે છે. ઘણા તંબાકુ લેનારની મરદી જોઈ થાય છે. હવસવાલાં માણસોના હવસ તોડવાની જરૂરી શક્તી કુખરા છે, તેરથી શક્તી તંબાકુમાં છે. તંબાકુની સુસતી પેદા કરનારી આશીએતથી ઉંઘ લાવવાનો તે કામનો ગણાય છે. જ્યોને ઉંઘ નહીં આવતી હોય તેઓ બીડી પીને અથવા તપકીરના સફા ભરીને ઉંઘ લાવે છે.

આ આશીએત કાંઈ તંબાકુની જલામણ કરવામાં તે અપે જલાવી નથી. ઉંઘ લાવવાના રસતા બીજો ધણ છે અને વધારે ગુણગાર છે. ખરું છે કે તંબાકુની અસર આદત ઉપર ઘણાં આધાર રાખે છે. અને તેની આદતવાલા માણસને તેને યહોવાર કેહતાં સાંજલશે કે તંબાકુની અસર મારી ઉપર કાંઈ ખરાજ થતી નથી. પણ આમાં તે લુધથી જુગું બેલે છે. તેને પુઝો કે તંબાકુ લેવા આગમય તેની જેવી તનદરોસતી હતી, તેવી તંબાકુ લેવા માડવા પટે રહી છે ? તે ના કેહેશે. પણ તેના બદલામાં વંચી તે વધતી ઉપર વગેરેના બાકાનું બતાવશે. તે કેહેશે કે તંબાકુથી કંપ થવાને બદલે તેના કુશા કલાના કુખો તંબાકુથી જોઈયાં થાય છે. પણ તેને પુઝો કે તંબાકુ લેવા માડવો તેની આગમય તેને એ કુખો હતો ? નહીં હતો. તંબાકુને તે એ કુખોના ઉપાય ગણે છે, પણ ખરેખર જોતાં તો તંબાકુ એ કુખોને પેદા કરનારા કારણ થઈ પડ્યાં છે. તંબાકુ લેતાં જ્યોને પેટલાં અગવડ નડતી નથી, તેઓને પાછલથી અતે એ આદત છોડી દેવી પડે છે. એક જાણને તંબાકુની ગમે એવી આદત પડી હોય, તોપણ તપકીરના કુખો બીડીથી ઈચ્છા આવવાથી વેપાક તંબાકુનો એક કકડો તે ગલી શક્તો નથી. એ એક કક

હો ગંભીરો તો તેને ભારી દુખ થાય છે. એવી જ નજલ પદારથ તે શરીરને ચુલ્લારીન કેમ હોય? ત'બાકુ લેનારાઓને અનેક પરકારના દરદો થયલાં, ત'બાકુ બંધ કરવાથી તે સાળાં થયલાં અને તે ત'બાકુ ચાલુ કરવાથી તે દરદો પાછાં ચાલુ થયાં એવી તોય વર્ષદ શાસની કેતાઓમાંથી ન્યાયનું થતી આવે છે. એક પુસતકમાં એવા દસદાખલા આવેલા છે.

બીડીથી, તપકીરથી ઈચ્છા આવીને ત'બાકુ લેવાના મા ઠાં પરીનામ ઘણુંકરીને એકસરખાં નીવડે છે. તેમાં યુ ખોચમ દુખતો બદલુનખી છે. તપકીર લેનારાઓના કોઠાં ઘણો નખલો થઈ જાય છે. એવું ચોક્કસ બાલમ પડયુ છે કે જેકે તપકીરતો નાકમાં લઈએ છઈએ, તોપણ ઘણી તપકીર સુંઘવાથી તે પેટમાં જાય છે અને હોનરીના કામને હરકત પેડેવાડે છે. અગતકરીને ભારી, જડી, ભીણી, ખુશબોદાર તપકીર વધારે નુકસાનકારક હોય છે. તપકીર સુંઘનાર તેમ જ બીડી પીનારા તથા ત'બાકુ ચાવનારાઓનું શરીર "નર વસ" ઈચ્છાને નખલું, બીહીકરું અને પોચું હોય છે. તેમ ને ઘડી ઘડી ફેર આવે તો ખર આવે છે, ઉંઘાણ ઉપરથી નીચે જોતાં તેમને ચકરી આવે છે, મઘવામાં વેસતાં તેમને ધુમરી આવે છે, મારામારી ઈચ્છા લડાઈ જોતાં તેઓ મેથુષ થઈ જાય છે.

બીડીની આદતવાળાં માણસોને ખાટા અટકાર આવે છે, છાતીપર દાંહે બસે છે, પેટમાં દુખે છે, છાતી વધારે પર કપા કરે છે, દીલનું લાગે છે, અને ઉંઘના વચ્ચે ફૂતો આગળ-મંસકાં લાગે છે, ઉંઘ યોડીના આવે છે, અને બીડા મના સવવાના આવે છે. બીડી પીતો વેળા ફેરલાકોને યુક અને બલગમ પુશકલ જાય છે. એ વળી ત'બાકુની અસર ની એક બીજા સામેતી છે. મોડામાની લખ ધોરાકને પ ચાવા માટે હોનરીને મદદ આપે છે, પણ ત'બાકુ લખને ખા લી કરે છે અને હોનરી પોતાના એક અગતના મદદગારને બીજે છે. ત'બાકુ ઘાંતને ટીલા તથા નખલા કરે છે, અને તે અને ખરાબ રંગના કરી મેળે છે. ઘણી બીડી પીનારાઓને ગળાંના તથા દમ લેવાની નલોના દરદો થાય છે. ત'બાકુ લેનારાના મોહડાંના સવાદ બીમડેલા હોય છે, અને દમમાંથી ખરાબ વાસ નીકલે છે.

આપણા કેટલાક ભવાનીઆઓ હાટલમાં ખાધા પછે બીડી પીવાના પોતાને સુધરેલા સમજે છે; ઈંગરેને બીડી પીએ, માટે આપણે પણ પીવી એવું લીચારે છે. પણ સમ જી ઈંગરેને બીડીને ફેટલી ધીકારે છે, વર્ષદક શાસના ગર થોમના બીડીની ફેટલી માડી અસર જણાવી છે તે આવી વાં દર નકલ કરનારાઓને સુલભ ખબર નથી. આપણા છુદા ઓ એવા દાહ્યાઓ તપકીર સુંઘવામાં તથા પાસે રાખવામાં વડાઈ સમજે છે. પણ તપકીરની તંનદરોસતી ઉપર ખસા બ અસરો ઉપરાંત સફાઈ અને સુધરાઈના કાયદાથી જોતાં એ એક ધીકારવા જોગ આવે છે. તપકીર લેનારાના નાક મા ભરેલા તપકીરના દુધાથી નાક કેવું મેડું રહે છે? તેના રોમાલ કેવો ધીંધો રહે છે? તેની દાહડી ચુલ કેવાં ગભી થ હોય છે? તેના કપડાં ઉપર ફેટલી તપકીર પડે છે? રોમ દાહડો તેને રોમાલવરે શરો પડ્યાકડું પડે છે? ઉંઘના તે ફેટલા યોરે છે અને ઘડીએ ઘડી તેનું નાક બંધ થઈ જાય છે. એ રીતે તપકીર તથા ત'બાકુની આદત પાંડવી એ સેહતા હવેના સંતાપ છે.

પેશતનજ મેહતાનો ઘોડવાલો.

(ગયા અંકથી આકીનું સાંધન.)

આદરજ પોતાનો પેચારોના અને બીજ વીચારમાં રહે તારે જે કામ સાડુ તે આવીથી હુતો તે ભુલી ન જાય તે ની ચોંપથી તરત પેશતનજ તરફ ફરીશો અને થું કામસર તે આવીથી હુતો તે નીચે પરમાણે જણાવોયું—

“સાહેબ,—વરતમાન પતરમાં છપાએલી જાહેર ખબ ર ઉપરથી હું તમો થોડ પાસ આવીશો છું.”

આ સાંભળી મેહતા તો અત્યંતજ થયા. તેણુની સામે જ નવાન ઉભો હુતો તે જેકે સાદા લેખાસમાં હુતો પણ તેનો મેહરો તથા ચોલવાની ધપણ શાક દેખાડતી હતી કે તે કોઈ ગરહડસજ હુતો. પણ વધારે ખાતરી કર વા સાડુ તેને ટીકો ટીકોને તપાસીએ અને પછી નીચે પરમાણે ચોલોવા:—

“હું ધારૂં કે તમોએ કાંઈ ભુલ કીધી છે. મેં જ જાહેર ખબર છપાવી છે તેતો એક કાચમેન જોઈએ છે તેવી છે.”

“અને હું બી તેજ ચાકરીને સાડું તમો સાહેબ પાસ આવીશો છું.” એ પરમાણે નવરોજ (આદરજ) ચોલોવા “હું ધારૂં કે તમોને જોવા કાચમેન જોઈએ છે તેવો હું મજી શકશ. હું ઈમાનદારી તથા મેહનત લઈને તમારો ચાકરી કરશ. અને ઘોડા પારખવા તથા તેને સીખવવામાં ઘણું ગનીયાન છે.”

“પણ તમે ક્યે—તમે એવા—”
“હા સાહેબ મેં ક્યે એવી ચાકરી કીધી નથી પણ ગાડી ઘોડા હાંકવામાં હું એકાદ છું. હું એવા કામને સાહેબ નનખીશો એવું હું ધારતો નથી પણ વખત જોઈને વાત કરવી પડે છે. અને ફરસાંની ગરબ નથી અનેના પુરતો પગાર મળીયો અને તે ઈમાનદારીથી મેલવોયો એટલે બસ, આવા વખતમાં માડું ગુનરાન કરવાને ઈમાનદાર ધંધો એજ સમજીએ અને જોરે મારા ખાણું” થન તારી મેલવકુંધી જોઈ મેહો છું” તારે તે પાણું મેલવવાને ઈમાનદારીથી કોઈની ધનથી કરવાને હું શરમ સમજતો નથી.”

પેલી જે નાનનીનોએ નવરોજના મોહામાંથી આ વા શબ્દો નીકલતા સાંભળેલા તારે તેએએ પોતાની નનર તેની તારી ફેંકી અને અત્યંતજોથી જોવા લાગા કે આતિ કેઈ જાતનો માણસ છે કે પોતાની ખરી અવસથા કાંઈ પણ લોકવા વગર જાહેર કરે છે. પેશતનજથી અત્યંતજોથીમાં ગ રક થયા અને પોતાનો જાતરીએ જોને તેવને એક છેલી મ દદ મોકલી હતી તે પાછી વારી એ વખતે કોઠાં ભરકનો હો એને વગર પડશે ક્યેવા જુખમરો મોગવતો હુરો. આ માણસ જ સામે ઉભે છે તે જોવી રીતે પોતાની અવસથા જાહેર કરે છે તે પરમાણે તેમી એવીન રીતે બીજ કોઈ પાસ પોતાની હાલત જાહેર કરતો હુરો. આ વીચારથી તેવનના મનમાં થોડ ઉત્પન થયો. આ તથા બીજ વીચારો કરી મે શતનજ ચોલોવા “વાડ” હું તમને રાખીશું.” હું ઘણેજ દલગીરજ” કે તમો આવી હાલતના આવી પડીયોય પણ તે એકદમ હું દુર કરી શકતો નથી. મારા ઘોડાઓની કાંઈ હ લખા નથી તેઓની ઘણાન સારા છે. વાસતે એવા સારા જ

નવર પાસે રહેલું હું કાંઈ હલકું સમજતા નથી. હું પોતે તરીએના તમેલામાં કોઈ કોઈવાર મળીને સુવૃષ્ટ વાસતે હું ધારું છું કે તમને કાંઈ તે વાસેની હરકત નહીં હશે.” એમ કહી નવરોજનને પેશતનનું પોતાના તમેલા આગલ લઈ ગયા.

તમેલા પણ ઘણાજ બહોલા અને કુસારે હતાં. પેશ તનનના ઘણા યોગા હતા અને તે એક એકથાને સરથ હતા. એવનને સરતનો શોખ ઘણો હતો તેથી તેની પછવાડે જાણે ગાંડા ઘેલા થઈ ગયા હતા. એ યોગાઓમાં એક નાનું ટુંટું હતું તે ઘણું જ સોહાબનું તથા ઘણું જ નાનું હતું. આ ટુંટુંને જીવણબાઈ ઘણીજ માહાતી હતી. તેને પોતાને હાલે ઘણા ઘાસ ખવાડતી અને દોસરના ઘણા વખત તેની સાથે ગેલમાં જીવતી હતી. આ તમેલાની સામે એક નાના બંગલો હતો તેમાં નવરોજનની પેટી તથા બીજી સામાન મુકીયો અને પોતે પણ તેમાં ગયા. જો એ રડામાં તેવને ઉતારો કીધો તે હવા વાળો, કુસારે તથા ઘણો જ સારો હતો. એકે આ મૌરડો નવરોજનએ ઈંગલડમાં વાપરેલા મૌરડાએ સાથે સરખાવતાં ઘણાજ ઉતરતા હતા પણ તેવજને મનમે એક બેઠેસખાનું હતું કારણ કે તેવજ પોતાના ઘરમાં અને પોતાના જગતની નવર સામે હતા.

નવરોજનનું નવું કામ કાંઈ તેવજને બારી લાગું નહીં. છોકરીએ દાહાડામાં એકવાર બાહરે કરવા નતાં હતા, અને ઘણીવારતે પેશનાં ટુંટુંની ગાંડામાં નતાં હતાં. થેક જોરેથી કરવા નતા હતા તારે પોતાના પીપારા યોગાની લગામ કોઈતાબી હાથમાં આપતા ન હતા. જોરેથી પેલી બે મૌરડો ગાંડીમાં નતી હતી તારે જીવણબાઈ હસતા મોહડે જાણે કે નવરોજન એક ધરનેાન માણસ હોય તેમ તેની સાથે વાત કરતી હતી.

આ પરખાણે ઘણાક દાહાડા વહી ગયા. નવરોજનને ઈંગલડ તથા મુંબઈમાં પોતાના દાહાડા કરવા હરવામાં જીવતીયા હતા તથા કોઈનીથી ચાકરી કરી ન હતી તેવજને આવી જંગો ઘણીજ કંઠાલા ભરેલી લાગતી હતી. એક દાહાડે તે બારીએ બેસીને તીયાર કરતા હતા તેવામાં જીવણબાઈ પોતાના મોઝા બંગલાની બારીએ આવી. આ અને નવરોજનની બારી એકબેસની સામ્રાસાથી હતી તેથી અમાનકે તેમની નવર એકેએક સાથે મલી, તેમને સામ્રાસા મુંબેલા લાગ્યાં પણ યોગા વખત પછી જીવણબાઈને પેશ તનનએ હાંકે બારીએ તેથી તેવજ બારી છોડીને ગયાં. આ પછી નવરોજનને પોતાના નાનપણના દાહાડા ઈપાદ આપ્યા અને તેના આવા મરતી વખતે જ કોણ પોતાના બાઈ પાસથી લીધા હતા તે પાદ આવવાથી, તે એ હતા કે નવરોજનને જીવણબાઈ સાથે પરખાવતી. આ કોણ ઉપર યુસ તાકે રહી નવરોજનએ પોતાની રસતો આગળ વધારવા માંડીયો અને એજ દીનથી જીવણબાઈની ચાલચલણ તથા સવાને બારી રાખ્યું.

બીજા બાણએ જીવણબાઈ નવરોજનને પોતાની બાઈ, રોસત અને એક સાથી પરખાણે ગણવા લાગી. વારે વાર કોઈની કામ પડેતો આદરજને હાંકે મારે અને તેને સોંકે, કોઈ કોઈવાર પેશતનનું બાહરે જાયે તારે કાંઈ કામ નું બાહાનું કારી નવરોજનને પોતાની પાસે બોલાવી પો

તાની સહી તથા બીજા માણસની હજીરમાં તેના અંગે બાપ તથા ખાનદાન વસી-પરચુક કરે. આ સરવે સવા લોના નવાજ નવરોજન હીકમતથી પણ ખરા આપતા હતા, માતર પોતાનું નામ તથા જ્યો પોતે, આલખાઈ નહીં આ વે તેની સંભાલ રાખતા હતા.

એક દાહાડે પેશતનનું, આદરજ (નવરોજન) ને તેડું મોકલીયું. નવરોજન આપા કે પછી પોતાની સામે એક મુશરી હતી તે ઉપર બેસવા કહ્યું, પછી નીચે પરખાણે વાત ચલાવી:—

“એક ગામતને સાડું મારે તમારી સાથે કાંઈ વાત કરવી, તમેએ ગયા તરફ માસનો ને આંકડો મને આપીયો હતા તે તથા મેરવાનદાર, જિવન મારા કારભારી, તેવનની ચોપડીમાં ને રકમો નજીવી, તે બરોબર મલતી નથી. આ ઉપરથી તમે કાંઈ માહુ લઈ નતાના, ને કાંઈ હલકા મલક પડે છે તે મેરવાનદારની ચોપડીમાં, તમારો ચોખ્ખો દોવાની જોત નવું છે. મેરવાનદાર મારા ઘરનો, મારા વજીરા તથા ઘરના બાડાને હીસાબ રાખે છે તેથી મારી અરથી આમદાની ખેના હાથથી પસાર થાય છે. આગલ હું એના ઉપર પુરતો વીસવાસ રાખતો હતો પણ દુનખા બરા વેઢેમ બંધ છે. તેણે મારા તમેલા ના ખરચ આતે એટલી રકમ ઉધારી છે કે તેથી એક આપી પોડેસવારને હું પાલી શકું, પણ તેવી એક રકમ હું તમારા હીસાબમાં જોતો નથી તેનું કારણ શું? તેથી બરા તમે આ આંકડો બરાબર જોઈ જાવો.”

અરથો કલાક રહી પેશતનનું મેરવાનદારને હાંકે બારીયો. એક માકરે નવાજ આપીયો કે તેવનતો આજ સહવારના નોશારી ગીયા છે અને કહ્યું છે કે આંક દાહાડા રહીને આવશ.

“હવે તે કપી પાછો આવનાર નથી.” એક મોહા અવાજે જીવનમરીને બોલીવા. “તે હવે બાર વરસ ચોરી કરી હવે નારી ગયો છે. ને રકમ તેણે ચોરી છે તેમની અરથી રકમને સાડું મેં મારા ગરીબ ભત્રીજાને નાવારેસ કીધો. એ અંકાલ ઉપર ભરોસો રાખી મારા રખમમાં રાખીયો, મારી સાથે ખવડાવીયું, મારું ઘર, ને માથી મારા ભત્રીજાને કાઢી મુકીયો તેમાં એ નાપાકને રાખીયો. એ નાપાકના વાંક સાથે સરખાવતાં મારો નવ જીવના વાંક શું? કાંઈ કીકર નહીં! એ પાપીને નવાદે, મારા તાતા સવળાવથી મેં મારા નવલને ઘરમાંથી કાઢી મુકીયો તેથી કોણ જાણે તે કાંડાં ભટકતા હશે અથવા તે તેને કોઈએ મારી નાખીયો. હવે, તહીં તે કે જીવે અરજ પાંખીયો પણ. હમણા ને કોઈએ છુટે છે તે પેલા માકા ઉપર નહીં પછી મારા પોતા ઉપર, આ નાપાકના આવાંકે રતુકથી મારા નવલ ઉપર અને હવા આંખે હું આંખે પાપી ઠરીયો છું કારણ કે મારા અમાર ભાઈને કાલ આપી આંખે તે પાલતે નથી.”

આ વખતે પેશતનનું આખમાં આમું આવી ગયાં. મોડાવાર નીચે મુકી નાખી અફસોસ કરવા પછે તેવનની નવર એક સખી ને દેવાલ ઉપર ટંગી હતી તે ઉપર પડી. તરતજ તેવનનો મીનમ બદલાઈ ગયો અને થંડા સવળાવે, અને આસતે મોડીયા.

“નવલ, પીયારા નવલ, તું હમણા કાંઈ હશે. શું તારા સાહેબો આરી જીવનથી કાંઈ બોલશે નહીં. હું આરે મોહિતે હવે પાછો બોલાવવાનો હોકમ કરી અપાંતી નમર માં હલકા ક્ષીની પડનાર નથી પણ અગરને કોઈ અર થો શબ્દ અને તારી તારફનમાં કહે. અને તુને પાછો બોલાવવાનું પોતાના સર ઉપર લેતો હું કેવો ખુશી ધાઉ.”

આ પરમાણે બોલવા પછી આદરજી (નવલ) સાચું ફરીયા. આ વખતે તેઓની નમર એક ઘડ તેથી તરત બોલી ઉઠીયા, “હોકમ તરત બોલ કે તું કોણ છે ? તુને એક આરે ભતરીએ પાદ આવે છે. તું કોઈ સારોજ આજુસ છે એવું આરા મનના આવે છે વાસતે હું તને મદદ કરીશ.”

આ વખતે નવરોજજી ડંગ થઈ ગયા અને શું બોલવું તેની સામ પડી નહીં. તોપણ કીમે કીમે અને ધણેએક ફેકાણે જીલો કરવા પછી પોતાનો હેવાલ કહી સંભળાવીયા, તે સાંભળી પેશતનજની આંખમાં આંસુ આવ્યાં પણ પોતાની પેશી છાતી ન દેખાડવાને સાહેબ વરેવાર રૂઆલ વટે પોતાનું મોઢો નુછતાં તે આંસુ જીલો નાખતો હતો.

“બચા, કાંઈ ફીકર નહીં !” પેશતનજ બોલીયા. “બધું સાહેબ ધરો, ધરો ને કર ધરો ! તારો સંગો, તારી હુલસાઈ તથા નવાનપણની બેદરકાર સાહેબ બહુ સખત થ પોછે. આરી ખાતરી છે કે તે પોતાની જીવ નેશે. તેણે તારી સાથે ધણીજ ખરાબ માલ ચલાવી છે વાસતે આરાથી ને રહેલું તારું સાહેબ ધરો તેટલું કરા. આજ રાતે આરો સાહેબો મનચેરશા, ને અમદાવાદની સદરમાં આકરી છે તે આ વનાર છે તે તારા સંગ સાથે કેમ સલાહ કરવી તેની તબવી નલાવશે. આજથી પહેલાં મુંડાલ (મકાદાઈ) ની ન આ લે; આવતી કાલે આપણે બધા વજામાં ફરી આવી તાકીદ કરશું કે પેલા જીલો હવે પછી કોઈ કાંઈ આપ લે કરે નહીં.

રાતના મનચેરશા આવયા. ધરમાના શરવેએ તેવજ ને સારો આદરસતકાર દીધો પછી જમવા બેઠા તોફાં નવરોજજીની સાથે બેઠા. ગયાલા સપાટા ચાલવા બાદ ન ખો રહ્યા એટલે માન તરીકે નવરોજજી ઉઠીને પોતાના કામે ગયા.

શહવારના મનચેરશાએ નવરોજજીની ચાલચલણ તથા રીતભાત ઉપર વીચાર નજાવીયા. તારે પેશતનજ અચલુમ બોલી ઉઠીયા કે “એ ધણીજ સારો આજુસ છે અને આરા નવલને ધણીએક રીતે મલતો આવે છે.”

“એના અકશરની તેનેજ મલતો આવે છે. હું ને જીલતો નહીં હોઉં. આ કાગળ ને એણેજ લખેલો છે તે આ બેહુમ આપણા નવલને મલતો છે. કેમ પેશતનજ ?” એ વામાં નવો કારખારો (નવરોજજી) આરડામાં આવ્યો અને બાહરે ગાડી તપપાર છેવું નજાવીયું. જીવજીવાઈ તે વખતે પોતાના મામા તથા બાવા સાથે તેજ આરડામાં બેઠા હતાં તે તરત મોંકી ઉઠીયાં અને મનચેરશાતો તેને કોઢી કરવા જતો હોય તેજ નહડપમાં આગલ વધીયા, પણ નરા વીચાર કરી પાછા હટીયા. બધાએએ એકી વખતે જોયું કે એ નવરોજજીએ પણ કદમ મોડું હોયતો ફેરતો ધાપ તેના દરથી પાછા હટીયા.

બધા જણા વજા નવા સાહેબ ગાડીમાં શવાર થયાં. ને ગાડીમાં તેઓ બેઠાં તે એક બરુંદેઝ હતી અને તેને બે યોડા ને પેશતનજનાના ધણીજ પીયારા હતા તે જોડીયા હતા. અંદર મનચેરશા, જીવજીવાઈ તથા તેવજની સહી બેઠાં હતાં અને કોમ્યોકેસપર પેશતનજા અને નવરોજજી બેઠા. કોમ્યોકેસ સા સખતથી તે દીને યોડાએ મલતોના ધયા કે પુત્રના કટકેટકા કરી નાખીયા અને લગામ મોહડા મા જેમી ધરી એકદમ રોડવા મંડીયા. ગાડીની અંદર તે એવો ધમરાટ થયો કે તેનું બીઆન થઈ શકે નહીં. પેશતનજા હીમત ધરી લગામ ખેંચે પણ કાંઈ વલે નહીં અને દર પછે કોઈ ગાડ અથવા કોઈના ધરના એટલા સાથે ગાડી અથડીને નુકસાન કરવાની ધાસતી હતી. હીમત તપરી નવરોજજી કોમ્યોકેસ ઉપરથી કુદી પડીયા અને ને યોડાની લગામ ધરી. યોડા નેશામાં આવયા હતા તેથી નવરોજજી પાછાઈ ગયા અને એક બે વારતો યોડાની નાલ સુંધાના પગ તેવજના પગપર પડી કચરીયા પણ તેવજે તેને છોડીયા નહીં. છેલે નરા ધબ ધવાધી મનચેરશા તથા બીજાઓ અંદરથી બાહરે કુદી પડીયાં. આસતે રહી પેશતનજા નીચે ઉતરીયા અને નવરોજજી પાસે ગયા અને તેના હાથમાંથી લગામ લીધો.

આ વખતે યાક તથા લોહી ગયાથી નવરોજજી એકદમ ભોંપ ઉપર મેહાશ થઈ પડીયા. તરતજ જીવજીવાઈ તેની આગલ રોડી આવી અને પોતાના બાવાને કહેવા લાગી કે “બાવા, બાવા, એવજે આપરો જ ન બચાવતાં પોતાનો બોલો છે. એતો આપણો નવલજી વાસતે આરા ઉપર રહેઝ કરી એતો સપણો વાંક બાક કરો.” આ શબ્દો સાંભળી બધાં અનચેરશા થયાં ! તરતજ એક ગાડી મંગાવી તેમાં આસતે રહી નવરોજજીને મુવાડીયા. ઘર લઈ ગયા પછી તેની ધણીજ માવનત કરવામાં આવી. જેમ જેમ શુક આવતી ગઈ તેમ પેશતનજા ખુશી થતા ગયા અને એક પખરી પોતાના બચાંની સંભાલને સાહેબ પોતાના બાવાની આસપાસ નખીયા કરે તે પરમાણે પેશતનજી કરતા હતા, અને જીવજીવાઈ એક ધડીની તેના થોલીયા આગલથી દુર ગઈ નહીં. પેશતનજાએબી એ વીંચે તે હીને મના કીધી નહીં. અર પુછાવેતો જીવજીવાઈની હાજરીથીજ નવરોજજીનું સારવે રૂપ દરે ધણું અને જલદી સાહેબો.

એક દાહાડે સહવારના બરીઆમદરે નવરોજજી તથા જીવજીવાઈ ઉઠીયાં પછી જીવજીવાઈ તેની યુવાકાત લેવા આવી તારે તે ધણીજ તંદરોસત દીસીયા તેથી તેની પડેસમાં બેસી તેના નમણે હાથ પોતાના નાના અખમંબીયા હાથમાં લઈ બોલી, “પીયારા નવલ ! હું તને હમેશ પીયારથી ચાહ કરતો હતો અને તું ને દાહાડેથી ધરમા આવ્યો તે દાહાડેથી તને મોજખીયા હતા અને અને આ શા છે કે તેજ પરમાણે તું પણ હશે.”

રાણી આન.

અમરને રાણી એલીઝીથેક, જેણીના અલેવાલથી અમારી વાંચનારી બાનુએને અમે વાકેફ કીધીએ, તેણી પછી લડાઈ અને શુરાતણપણામાં ભપકા ભરેલું રાજ ભોગવી નનાર ઇંગલાંડ દેશમાં બીજ કોઈ પણ રાણી યદ્ય ગઈ હોયતો તે મથાલે ચંકિલો રાણી આન છે. માહરાણી વીક્ટોરીયા વીરે આપણને હજી બોલવાનું છે, અને તે ના મનર હજી પોતાની હાથપાતીએ, માટે તેણી સૌવાળ એ લીઝીથેક રાણીથી ઉતરતી લડાઈમાં મારવામાં, ફેરેલું મંદ રાણી તરફ વાખવાખી પાંખેલી રાણી આનની હુકીકત આજે આપણુ લખીએ.

રાણી આન, એ એલીઝીથેક પછે ઇંગલાંડની ગાદીએ આવનાર સ્કાટલંડ દેશના રાજા જેમસના બેટા બીજા જેમસની બીજ દીકરી થાય છે. તેણીના પોતા, તથા તેની આગમના બધે રાજ્યો પરજ ધરમથી ઉલટા થાને કાયલીક પંથના પોશતેપનાહ હોવાથી, આખેરશ લોકોએ કંટાલીને બીજા જેમસને તેની ગાદીએથી ઉઠાડી ફ્રાંસમાં દેશનીકાલ કીધો, અને તેનું રાજ તેના વડા ના બાઈ આરેન્ના શાહજાદા ઉલોપમને આપયું. પણ એ ધણી વગર ફ્રેન્સે મરણ પાંખવાથી ઇંગલાંડના રાજપર આવે એવો કોઈ પણ પરારેસ્ટર પંથનો મદદગાર નર બાકી નહી હોવાથી લાચારીએ રાણી આનને ઇંગલાંડની ગાદી આપી.

રાણી આન પરારેસ્ટર પંથની મોટી મદદગાર હતી. તેણીનાં લગન ઉપમાકના શાહજાદા જામ સાથે થયાં હતાં, જે ધણી એક નખોડ, કુખડ અને બેરકાર માણસ હતો. રાણી આને પોતે તખતપરથી થયા બાદ તેને “લારડ હાઈ આડબીરલ” ની પદવી આપી હતી. એઆને પેટે છોકરાં થયાં હતાં તે બાલપાવસથામાં જ સધલાં મરણ પાંખ્યાં હતાં. રાણીના ઉલોપમ નામે એક દીકરી જન્મી હતી, પણ તેની અમીયાર વરસની વયે યુગીને મરણ પાંખવાથી તેણી પોતાના ભરખારનેબી તખતે બેઠા પછે છઠે વરસે ત્રણિવાથી રાણીએ છોકરાંની આશા છોડી હતી.

પણ ભરખાર અને ફ્રેન્સે કરતાં રાણીનું વધારે દેવ ખેંચનાર એક જીવન જન્મી હતો. તે એક સો હતો. તેનું નામ સારાહ જેનોગસ કરીને હતું, અને તેણી સાથે રાણીને નાનપણથી જ દોસ્તી હતી. ૧૬૮૧ માં આ બાઈ કરનલ પછીથી જ દોસ્તી હતી. ૧૬૮૧ માં આ બાઈ કરનલ પછીથી જ દોસ્તી હતી. ૧૬૮૮ માં રાજામાં મોટો ફેરફાર થયો, જેમસ દેશનીકાલ થયો, અને ઉલોપમ તરીકે રાજ થયો તારે સારાહ જન્મનાં આનંદને ફેસલાવીને તેણીના દેશનીકાલ પથલા પેદરથી જીવી પાડી હતો. આન જારે ૧૭૦૨ માં તખતે બેઠી તારેબી તેણીએ સારાહને પોતાની બેરકુએથી છોડી દીધી નહી. રાણી પોતાની સહીને સારાહના નામે બોલાવે, અને સારાહ તેણીને નામવર માહરાણી કેહ, એ આનને કીક લાગું નહી; તે ઉપરથી તેણી સારાહને “બીસીસ ફ્રોમન” અને પોતાને “બીસીસ મોરલી” એવાં નામ આપ્યાં હતાં, જે નામે તેઓ અરસપરસ એક બીજા સાથે વાત કરતાં હતાં.

સારાહની દોસ્તીને ખાતર રાણીએ તેણીના ભરખારને મોટી પદવીઓ આપી, અને અને ઉચ્ચ આવ ભારલખરો (સારાહના ભરખાર) ને પોતાના તમામ લશકરના “કપટાન જેનરલ” નો ખેતાબ આપયો.

રાણી આનના રાજની શરૂઆત સુધીમાં ઇંગલાંડ અને સ્કાટલંડના રાજ એક રાજના અમલ તલે હતાં, તોપણ તેઓ જુદાં જુદાં બે દેશો તરીકે ગણાતાં હતાં. પણ રાણી આનના વખતથી એ બંધે રાજ એક થઈ ગયાં. એ બાબે ૧૭૦૨ ની પારલામેન્ટમાં રાણીએ ભાષણ કીધું; પણ એ બાબે સ્કાટલંડની પારલામેન્ટમાં ભરો વાંધો ઉઠ્યો. તેઓ આમ કરવાની સામે થયાં, અને સ્કાટલંડનું તાજ ઇંગલાંડના પાદશાહને માથે યુકવાને ના પાડયું. તોપણ ફ્રેન્સે એ કામ બહાલીપર આવયું અને ૧૭૦૭ ના જાનેવારી માસની ૧૬ મી તારીખે સ્કાટલંડને ઇંગલાંડ સાથે જોડી દેવામાં આવ્યું.

૧૭૦૨ માં મારલખરો એક એલચી દાખલ હાલંડ ખાતે ગયો, અને તાંહાં પોતાની મતલબ ઉઠાવી લેનારા ઉપમાએને ભેગા કરી તેણે ફ્રાંસના પાદશાહ ૧૪ માં હાથની સામે લડાઈ ઉઠાવી, અને તેમાં ફ્રાંસ અને સ્પેનને હાર વધાં. પારલામેન્ટે તેના આ કામને માટે દર સાલ ૩૫૦,૦૦૦ નું તેને સાગીયાલું કરી આપયું. ૧૭૦૩ માં પાછી લડાઈ જાગે, પણ તેમ બનયું નહી; એ વખતે “મોહ” વુડ્ઝ ન” થયું, અને તેથી પાદશાહી વાહાણોમાંથી ૧૨ વાહાણ અને ૧૫૦૦ માણસોના નાશ થયો; તથા ફ્રેન્સ લંડન શહેરમાં ૩૧૦૦૦૦૦૦ (એક કરોડ) નું નોકસાન ગયું હતું, તથા લોકોના જાન ગયા હતા.

ઈ. સ. ૧૭૦૪ માં પાછી લડાઈ શરૂ થઈ, અને માલખરોએ સેવેપના શાહજાદા યુજન સાથે મલીને ઉત્કુળ નદીની દખલ બાજુએ આવેલાં બસેન નામના ગામમાં આગલ ફ્રેન્સ અને બવેરીયન લોકોને મારી હરાવ્યા. આ લડાઈ તવારીખમાં સારવેથી સંપૂર્ણ ફેરેલોમાંની એક ગણવામાં આવે છે. એ લડાઈની ફેરેલોથી મારલખરોની કીરતી વધી હતી, અને રાણી આનના રાજના આપનામાં નવા પરકાશને વધારો થયો હતો. મારલખરોને પારલામેન્ટે તેની આ સેવાના બદલામાં “બસેન હાઉસ” નામનો યુદ્ધ શેર મેહલ તેને તથા તેના વારસોને મેહ આપયો હતો.

બસેનની ફેરેલોને વખતે સ્પેનની દખલ આવેલો જામરાલરને કીસી સર જામ ૩૬ લીધો હતો. એ કીસી લેવાનો દીવસ તા. ૨૩ મી જુલાઈ ૧૭૦૪ છે, જે વખતથી જામરાલર જેનો પાહડી કીસી ઇંગરેન સરકારના હાથમાં આવેયો. જેનો જામરાલરને કીસી આજે ઇંગરેન સરકારને યુરોપમાં કામના થઈ પડયો છે, તે લીન એડન શેર એશીયામાં અગત ધરાવે છે.

પણ એટલામાં કાંઈ આવી રહ્યું નહી. એક બીજા મોટી લડાઈ બાકી હતી, અને તે રેમીલીસની લડાઈ હતી. એ પછે બીજી લડાઈએ જેવી કે, ઉડનારડ, માલવ લેકેટ, ઇતવાદીની ફેરેલો ઇંગલાંડની રાણીની પુણ્ય યદ્દતી થઈ હતી. તેમજ વલી બેનરેક, સારડીનીયા, તથા માઈનારક જેવા દાખુઆ રાણીના હસતકમાં આવ્યાં હતાં.

પણ અફસોસ ! આ સઘલી મેહનત અને મુશ્કેલ ના બદલો ગમે તેવા મેહલો અને સાલીયાનાં અપરણ કર વાં છતાં પાછલથી ઈંગરેજ લોકોએ કેવો વાલયો ! તેઓએ જારે મારલબરો લડાઈમાં યુદ્ધાયલો હતો તારે તેની ઉપર ફેટલાંક તોહુમતો મુકયાં, અને તેની ઓરતને રાણીની ન જદીકથી કાઢી મેલી. લડાઈની સઘલી સજાયાની જ લવયા બાદ મારલબરો ઈંગલાંડ આવયો, અને પોતાપર મેલાયલાં તોહુમતોનાં ખોલેલો જવાબ આપયો, પણ તેની સાતા છીણુવી લેઈ યુદ્ધ બ્યાવ ઓરતનું નામના ઉચરાવને આપયામાં આવી. એ ઉપરાંથી મારલબરો ઈંગલાંડ છોડી જતો રહયો, અને જ દીવસે રાણી આન ખરણ પાંચી તે જ દીવસે પાછો આવયો. પાછલથી રાજ જરજ પેહલાના વખતમાં તેનો અસલ ઓથો તેને આપયામાં આવયો હતો. તે ૧૭૨૨ માં ખરણ પામયો, તાર પછે તેની ઓર તે એક યુસતક છપાવી તેમાં પોતાનો અને પોતાના જ રધારનો અચાવ કરી તેઓ ઉપર મેલાયલા વાંકોનાં જવાબ આપી ૨૬ ક્રીધા હતા.

હવે મારલબરોને તેના ઓધાપરથી રજ આપવા બાદ લડાઈ બંધ પડી અને “યુદ્ધેશન્ટી સુયેહ” એવા નામના લડાયક રાજ્યો વચે ફરાર થયા, જેનાં રૂલે ઈંગલાંડને જ બરાલદરનો કીલ્લો, માઈનાકાનો ટાપુ, તથા અમેરીકા આ તે નોવાસ્કોશીયા અને સેંટ ફરીસ્ટોફરના ટાપુઓ મલયાં. આ સુયેહ મારલબરોની ફેટલોને જમ દેનારી હોય એમ ગણયામાં આવવું નથી.

રાણી આને છેલી ગડબડથી લગાર કૂખી હતી, તેમાં વળી હવે તેણીના ભાઈ (રાજ જમસ બીજનો દીકરો) તરીજ જમસને નામે ઈંગલાંડની માદી લેવા આવયો, જેની તરફેણ ખેંચવાને રાણીએ ઈછા દેખાડી હતી. પણ તાર પછે થોડા દીવસમાં તેણીની તબીબત બીગડી આવી, અને તેણી ૧૭૧૪ ના આગસ્ટની ૧ લી તારીએ પેલી જેહાન કુચ કરી ચાલી, ખરણ વખતે તેણીની ઉંમર ૫૦ વરસની હતી, અને તેણીએ ૧૪ વરસ રાજ કીધું હતું.

રાણી આને પોતે બાહુરુનો કામો કીધાં નહી હતાં, પણ જારે મારલબરો ઉપર તોહુમત મેલવામાં આવયાં તારે તેણીએ પારલામેન્ટને અરજ કરી હતી કે તેને લડાઈતા લડવાનો. તે ધરથી માણુત પડેછે કે તેણી પોતે બાહુરુ હતી. તેણી ભેલાં અને ભવાં રેલનાં હોવાથી સરવેનો પથાર તે છીએ ખેંચી લીધે હતો. તેણીના કરતાં તેણીના પરધાનો ની જવાબદારી ઉપર તેણીના રાજની લગાત વધારે આવી પડી હતી, અને તેનું કારણ એન જણાયછે કે તેણી રાજ બામે ધણી બેરકદાર રહેતી હતી. તેણીના રાજની સરવેથી વધારે વાખવાબી એ છે કે ૧૩ વરસના અમલમાં કોઈ પણ વુજીરને રાજના કાવાલાવાને બાહુલે યા હુલડને બાહુલે બેજાને કરયામાં આવયો હતો નહી. આ રાણીના રાજમાં બીજા જણવા અને નોંધ લેવા એક બખત આ છે કે આમાં બરીકીશ રાજધાના “જેનરલ પોસ્ટ આફીસ” નું ખાતું ૧૭૧૦ માં સ્થાપયામાં આવવું હતું.

ઈરાન દેશના મોગલોમાં સુવાવડ સંબંધી વહેનો.

ઈરાન દેશના મોગલોમાં એવો રવધઓછે કે ન્યારે એક ઓરતને હુમેલ રહે તીયારે તેણીએ તે બનાવ પોતાના ભરધારનાં સગાંઓને જાહેર કરવો કે તેઓ તેણીનાં મુખ, સમવડ, તથા આવનતને મારે ઘટતા ઉપાયો લે.

બીજે રવધઓ એછે કે હુમેલદાર ઓરત ગાએનું, ખ કરાનું, અથવા મેંઠનું ગોશ, મેવો, મીકાઈ, વાઈન, સા રાં કપડાં, છતીપાદી જે કાંઈ માગે તે તેણીના ભરધારે લાવી આપવું, કાંએકે જ મીન ઉપર તેણીનું દીલ લાગેછું હોય, અને તે તેને મલે નહી તે તેનાં અચ્ચાંની આંખ લોલો નીકેલે.

ન્યારે તેણીને હુમેલથી છુટવાનો વખત નજદીક આ વે તીયારે એક હુશીયાર દાયાને તે અચ્ચાંની આવનતને મારે લાવવી પડેછે. ન્યારે પેલી વીધાવા સુવે, અને વી યાતાં દીલ થાય અથવા તે કશાથા તે પેલી દાયા નીએ પ્રમાણે ગીત ગાયછે—

અરે તું મધુર અને રોક બચાં ! શા મારે આટલી ધીન કરેછે ? તું રવચ અને નિર્મજેહે—અરજ કરેછું કે બાહર આવ. ખુબખુરત બચ્ચાં ! તું શા મારે ધીર કરેછે ? ખાર અને ખુશાલી અકીયાં તારી વાત જોએછે, મધુર ! તું ધણીયાર મોડી ના થા. તુને નાહવાને મારે ગરમ પાણી તમ્બારછે, અને તુને લપેટવાને મારે વચ્ચો પણ તમ્બારછે, ત્યારે શા મારે એટલી લાંબી દીલ કરેછે ? તારી માએની છાતી ખુશાલીથી ધડેછે, તે પોતાની ખુશખોશ ખજનોને તુને આપવાને અધીરી થઈછે, અને તારાં હીયકાં ખાવા મારેનું પારખું પણ તમ્બારછે, ત્યારે તું બાહર આવ, અને તારી આટુર માએને આસીર વાદ દેવાર.

તું બાહર આવ, બાહર આવ !

કોઈબી અનીતી ભરી ચાલવાલાં માણસને, અથવા તે જે વારેથીએ પોતાની નીમાજ કરવી ભુલી જતો હોય તેને, અથવા તે જે કોઈ અપરમ હાલતમાં હોય તેને આ ગીત ગાતી-વખતે તીપાં હુમો રહેવા દેનાં નહી.

આ લોકો અનીત માનેછે કે સુવાવડી ઓરતે મેંઠલા તરણ દીવસ લગણ પાણી પીવું નહી જોઈએ. અમર જે તે તરણથી મરી જાયે તે કાંઈ નહી, તે મેહશતમાં જાયે અને મુખ પામશે. ન્યારે ખણું જમને તેવુંજ તેને સારીપેઠે ધેવું જોઈએ, અને જ્યાં લગણ તેનો નારીએ કા પે તીપાં લગણ તેને એક મોટી રકાબી અથવા વાસણમાં સંભાલથી મુકવું.

એક સુવાવડી ઓરતને સાત દાહડા લગણ તેનાં ખ રાં નામથી નહી મોલાવતા પણ તેને મરીઅમ કરી કહેછે. બચાંને છ દાહડા લગણ તેની માએની પાસેન સુવાડે છે, અને તેને મેહલીલીમાં સુવાડતા નથી, કાંએકે તેલવા દીવસ લગણ તે જોછે કે એક પધારો મીતર લાંબા દાહડા ની યુસાફરીથી પાછો કરવો હોય એમ તેઓ ગણેછે. સા તમે દીવસે તેને મેહલીમાં સુવાડેછે, અને તે મેહી તથા મા

એનાં બીજાંનાંની વચમાં થોડીક મીઠાઈ, નાન, પનીર, રોસત મરધી, અને શરબત મેલી રાખે છે કે તેણીને જપારે મે તપારે તેમાંથી ખામે.

અમાંને પેહલ વેહલું જોલીમાં મેલતી વેલાએ તેઓ એક રૂમાલમાં એક મીઠાં નાનના કકડો બાંધી તે બમાંની આસપાસ તે રૂમાલ વીટારે છે, અને જાહે કે તેને યુસાફરી ને મારે તેથી આપયો એક તેઓ કહે છે. વળી મેરીમાં સુવાડયા આગમન સાત એકરતો એક કુંડાલું થઈ તપાં બે સે છે, અને તે બમાંને એકના હાથમાંથી બીજાના હાથમાં એક સાતે જણીએને આપે છે. પેહેલી જે તે છોકરાંને લી એ છે તે બીજને આપતો વખતે કહે છે કે "આએ લે" તપારે બીજ પુછે છે કે "એ શું છે" તપારે તે આપનાર કે હે છે કે "એક બચું". આએ રીત પ્રમાણે તે બચું સાતે જણીએના હાથમાંથી પસાર થઈને દાખાના હાથમાં જાય છે, કે જે તેને લેતી વખત પપાર ભરયા અવાજે મોરેથી બોલે છે કે "સુબસુરત બમાં, ખોદા પુને સલામત રાખે" એમ કહી તેને જોલીમાં સુવાડે છે. વળી કેટલાકો અમાંને પેહેલું જોલીમાં ચુકતો વખતે યજીક અખરોટ બાંજે છે, તથા નીપલું ગીત ગાય છે કે તે છોકરું હોતવાન તથા બા હુર થાય.

આલસુ દેડાના અવાજથી, અથવા તે પડ અને કુતરાના ઓંચાથી, અથવાતો કાગડાના યુમ પાડાથી, અથવાતો શીયાલાનાં તોફાંના અવાજથી બીહતો ના. જંગલી કાગડા, અને વીજના અમર, તથા મગરાતના કાંત મેહરા કરી નાખે એવા અવાજથી બીહતોના. કાંતીઆરી પાડતાં યુગ અથવા બીહતોના. અને સાંપ તથા વીધુ, અને પંખેર તથા વાગમાંથી બીહતોના.

મોગસોમાં મજબુત કાપરો છે જે વેલાએ એક માએ પોતાનાં અમાંને ધવાડતી હોય તે વેળાએ કોઈબી માણસે કોઈ પછુ રીતે તેણીને ઘભરાવવી નહી. તથા તેણીની લાગ છીને ઈજ કરવી નહી, નહી તે કે તેણીનું કુખ ખાટું થઈ જશે; કહામાં તેણીને કાંઈબી સવાલ નહી કરવા, અથવા તેણીને કહામાં ખોટી નહી પાડવી, પણ તેણીનાં શરીર તથા મનને એકાંતપણે સધીર રેહવા દેવું.

જપારે હમેલથી છુટવાનો વખત આવે તપારે એક મેનપર "ટેબલકલાય" પાંચરી તે મેનનાં ચારે નાકાં ઉપર એકકી બતી આપો દાહડો અને રાત બલતી રાખવામાં આવે છે અને તે મેન ઉપર સાત જાતની ફરટ તથા સાત જાતનાં પુશખોદાર બીજ ચુકે છે.

એક "સુસલખા" અને તેના મેહમાન.

એક વખત એક રાખસ પોતાના બાહારગામથી આ વેલા દોસતને જમવાનું ઈનન કરી પોતાની સામે ઘર જમવા લઈ આવ્યો. યેરમા આવીયા બાદ પરચુટલ વાતો કરતાં વેલા યેરધણીએ પોતાની યોરત વીસે કરીપાદ કીધી, અને તેણીના બાખમા એવું જણાવીયું કે તે ઘણી પાછ મીજાનની અને કલાંટ યોરત હોવાથી તેના યેરમા તોફા

ન અને મગમીતી હમેસ ભમીઆન કરે છે. પેરો મેહમાન બોલીયો કે "દોસત, તમે હું બોલો છો? એક નાચીન યોરતને તામે કરતાં વીધન શું? હું જે તમારી જગાએ હોયું તો તરત એ નાદરમાન યોરતની સુધ એવીતો કેકાણે લઈ આવું કે તે તેના જનમ સુધી ઈપાદ કરીયા કરે." પેલા યેરધણીએ જવાબ વાલીયો કે "બાઈ, ધણીબી ઉપાયો અને રીપજાઓ કરી જોઈ પણ બધું કોઈક અને એ યોરતથી હું એટલોતો લાઈલાન થઈ ગયો છું" કે શું કરવું અને શું નહી કરવું તે મહેને શુજતું નથી."

આ બંધી વાત પેલા યેરધણીયાંનીએ બારણા આગલ મીઠાઈને હરસે કાંત પરીને સાંભલી લીધી, અને મનમા કેહવા લાગી કે "હીકે મેહમાનની શેવાતો હું અછી કે જે અને એ યુવાને હું રોકડો બવારી પીવારીને મોક્ષું છે." પેલી શુપસુપ બાવરમીખાંનાત્રા મેઈ, અને એક પોકાર એવોતો મારાધે કે જે સાંભલીને પેરો યેરધણીતો શું પણ મેહમાન કાકાબી ઘાભરા પડી બોલીયા કે— "બાપરે, આ યોરતછે કે ભેસામુર!" પેલીએ પોતાના વરને દમ ભરાવીને બજારમા કાંઈ લેવા મોકલ્યાં, અને પછે પોતે તપાંથી તરત ઉડી અને જ્યાં પેરો મેહમાન મેટો હોતો ત્યાં આવી એક મોખા છરવાનું યુસલ સાફ કરવા મેડો. તે યુસલ સાફ કરતાં કરતાં આસતે રહીને જાને મનમા બોલતી હોય તેમ પણ પેલાને સમજાએ તેમ આ પરમાણે પઠ પઠવા લાગી:— "એ કમખખત યુસલ, તું તો કેટલાએકોના જાનની ખરાબી કરી ચુકું; તારી હુઈયાતી ખતમ થઈ હોતો મેહતર કે આ વખતે વડી મોકલ નેચો અને લેવાને તુંને તઈપાર કરવાને મને મેહતત નહી પડતે." આ વાત સાંભલતાંનેવાર મેહમાન કાકાના બદનના સંધિસાંધા દીલા થઈ ગયા, અને પેલાને કાલાવાલા કરીને કહયું કે "રેહ ન કરીને તું જે મોલી તેના પુલાસો જલદીથી કરીરે." પેલીએ ઘણું આનાકાંનીનું ડોલ ઘાંલી અને તેને ઘણો બીહીવારીને જણાવીયું કે "મને કેહેવુંતો સમજવાર નથી, મગર તું નોજીવાંનજે અને આ ફનીયાંની મજાહ હજી તુએ ખરોખર જોઈ નથી તેથી મને તારા હકમા દયાં આવે છે. માહરો ભરથાર ખરાલતે ઘણો ખરાખ પલીદ વ્યાદમીજે, અને દોસતને જમવાને બાહને લાવીને આ યુસલથી તે આના માથાં ફેરી મેજાન કરી નાખે."

જપારે પેલા મેહમાને આ હુબતનાક વાત સાંભલી કે તરત તેપાંથી ઉડો સીતાબીધે પોતાના જાનની સલામતીને વાસતે તે યેર છોડી ચાલીયો. પેરો યેરધણી પાછો યેર આવતો હોતો, તેવામાં તેની નજર પોતાના દોસત ઉપર પડી, અને એએ શું કે તે ઘણી સીતાબીધી માલી થો જાપ છે. તે તરત યેરમાં આવશે અને પોતાની યોરતને જોઈયું કે મેહમાન શું કરવા બેસી રહેયો? તેણી એ તરત જવાબ વાલીયો કે "ખારી યાસેથી આ યુસલ ખાંચતો હોતો, અને તે મેં આપવાને ના પાડી, તેથી તે મેં સાઈ ચાલતો થયો છે." જપારે પેલા બીચારા ભોલા ભરથારે પોતાની યોરતને મોહથી એવા સખુન સાંભલ્યા તપારે તેને વખત પેહું યુસલ આંધ ઉપર ઉઠાવી વેલા દોસતની કમખખાએ ગયો, અને તેને ફરથી જોઈને પોકારવા લાગો કે

“અમે પેપારા દોસત, થું કરવા રૂસાઈ જાપછે; લે, આ મુસલ હું તાહરે વાસતે લાગેછું.”

પેલા મેહુદાને પોતાના દોસતને ખરેખર મુસલ ખાં ૫ ઉપર ઉઠાવી સીતાબીધી પોતાને ફમજાલે આપતાં જોયે, તેવારે તે પોતાના ખનમાં કેહવા લાગે કે ખરેખર આ કે મખખતો મારા જીવનના તરસીએ. થઈ મારો પગવાડે લાગેછે. એક હાપ ઉપર આ બે ખરડે એકમેકની પછવાડે દીવાના આદમોની ખીસાલે દોડતા હતા તેવારે બીજા હાપ ઉપર માનના લોકોની તેમની પછવાડે સોદર અને પોદાર કરતા દોડતા હતા. હવે એનું દોડતું દોડતાં પેલા જીવથી બીધેલા મેહુદાનને એક આડી ગર નહો, કે ની અંદર તેણે એક આંધવાની ખીસાલે બેઅખતીયાર ન આવી દીધું. જ્યારે પેલા “મુસલખાં” ને પોતાના દોસ તને આપો મામજો જોયો તેવારે ઘણી તેજથી તે ગરના સર ઉપર આવી પોંહયોગે, અને આંધ ઉપરથી મુસલને એક બાજુ મુકી પેલાને ગરમાંથી બાહર પડતી કાઢાડી કેહવા લાગે કે “અમે દોસત, આ આસતું વાદલ તું એ પોતે પોતાને માથે એમી લઈને પોતાના હાથે પોતાના ન સર ઉપર વરસાવીયું. જો તું ને આ મુસલની ન રૂર હતી તો મારી પાસે સાવાસતે નહીં માગીયું” અને તે કમખખતની પાસે થું કરવા માંગીયું? મેહુદાનને જન જીત વાણું હતું, તથા ગરના દેશમાં પોતી અને કાદવથી બદન સઘળું લપેટાઈ ગયું હતું તેથી તેને બીજા હાપ થી ગયો, અને કેહવા લાગે કે “એ લંધા બખતના મુજ અને માપલુસી ભરેલા દગાખોર, તું સાવાસતે દોસતોને જમવાને બાંહુને લઈ નઈને તેમના આ મુસલથી માથાં ભાંત નાહક બેજાન કરેછે?” હવે જ્યારે આ બે દોસતો નો મુલાકાત માનના લોકોની હજીર થયો તેવારે ખરી વાત હતી તે બધા લોકોને આસકારા થઈ તેથી તે લોકો બેઅખતી પાર હસવા લાગ્યા અને એકમેકને કેહવા લાગ્યા કે બાઈ એતો એન દેશના ખારીયા ફેક ગયાછે. સો ૧૦ ૧૦ રી૦

રસીઅન લગના.

આપણી મારાહાણીના બીજી રીકરો આલફરેડ, ડીઉક આફ્રેડીઅનજરો જે પેડા વરસપર આપણા દેશની મુલાકાતે આવેયો હતા તેના લગન, રસીઆના બાદશાહની રીકરી સાથે હજારો થયાં, તેને હેવાલ આગલા અંકમાં આપયો છે. આ લગનની કીરીઆ આપણા દેશના ધતી-રીતથી તદત નવીજો.

પેહેલાં વરરાજ તથા કનયા પોતાના હાથમાં એકકી બલતી મીનજતી લઈને દેવલા આવેછે. તાર પછી તેમ્ને ને સાથે ઉભાં રાખી પાદરી નીચે પરમાણે પુછેછે. “અ— બ— આ યોરતને તમારી ધણીઆની કરવાને તમારી પોતાની ખરજ અને ચોક્કસ ધારણા છે? ” તારે પેલા વરરાજ જવાબ દે છે “હા, સાહેબ.” પછી બીજાવાર પેલા પાદરી પુછેછે, “આ કનયા સીવા બીજા કોઈબી યોરતને તું કેા બે આપીયોછે? ” તારે જવાબ દે છે કે “મેં બીજા કોઈબી યોરતને કોણ આપીયો નથી.” આવા સવાલો પેલી કન

યાનેથી પુછેછે. પછી આસીરવાદ દેવાનું શરૂ કરેછે અને તરેવાર બંદગીએ માથે.

આ સરવે પયા પછી બે તાજ એક થાલીમાં આલુવા ખા લાવેછે, તેમાંથી એક લઈ પેલા પાદરી તે વતે વરરાજના માથાં ઉપર ક્રાસની નીશાન પાડેછે અને નીચે પરમાણે બોલેછે, “તે સાહેબ તથા બધા કુશતાના નામથી આ જોદા ના નોકરના સર ઉપર હું આ તાજ ધરૂં.” વરરાજ તે ઉપર એક બોસો લેછે પછી તે તેના સર ઉપર મુકેછે અથવા તો કીરીઆ થઈ રહે તાંહાં લગી તેના ઉપર ધરવામાં આવે. આવાની રીતે કનયાને પેડેરાવામાં આવેછે અથવા તો તેના માથાંપર ધરેછે. આ તાજ કાંઈ મોડાહાઆનાં વાપરેછે અને ગરીબના તહી એવું કાંઈ નથી, પણ એક બેકુત તેમજ એક સેહેનસાના લગનપર એકસરખી રીતે વપરાયે. વરરાજના તાજ ઉપર ક્રાઈસ્ટની સમી પાડવા આ આવેછે અને કનયાની ઉપર એક કુવારી નાહાની છો કરી પાડવામાં આવેછે. આ થઈ રહ્યા પછી નીચે પરમાણે આસીરવાદ દે. “આ સાહેબ! આ પરમાણે તે આના સર ઉપર આખર અને માનના તાજ પેડેરાવે. તે તેમના સર ઉપર કીમતી જ્વેરાતના તાજ પેડેરાવાયે. તેમ્ને તારી પાસ લાંબી જાંઘી માંગેછે તે તું તેમ્ને આપ, કારણકે તું વગર તે બખેરસને આપનાર કોઈ નથી. અને તું તારા હસતા મેહુદાની તેમ્ને હુમ્યાં હસતાં રાખ.” આ થઈ રહ્યા પછી ગોસપલમાં કહેલા એક ફકરા જે લગનને લગતા છે તે વાંચવામાં આવેછે અને તેની છેરે “ધનપછે, આ સાહેબ, ધનપછે” તેનું ગીત ગાયછે.

ઉપર પરમાણે આસીરવાદ તથા ધરમની કીરીયા કરી પા બાદ નીચલી દેવાનની કીરીયા શરૂ થાયછે. બે નાના પીપાલાં દરાખના દારૂથી ભરેલાં આણેછે તે એકક વરરાજ અને કનયાને આપેછે જેમાંથી તેમ્ને તરણવાર પીયેછે: આવી રીતે વાદ્યોમાં આલુછે જ્યો લગનની કીરીયામાં દારૂ પી, વરરાજ ને પીપાલાંમાં દારૂ પીયેછે તે તેમ્ને પોતાના પગ તલે ભાંડ નાખેછે. બીજાના બાદશા અને રાણીઆ ના લગનમાં દારૂ પીવો એ એક કીરીયા છે—જ્યાનમાં તરણવાર તરણ નાના પીપાલાંમાં દારૂ પીવો એવો દેવાજ છે તે ઉપરથી એવું ધારવામાં આવેછે કે આવી રીતે ઉગમન તરફના દેસામાં જે ચાલુ છે તે ઉપરથી હશે. આ કીરીયા થાપ તાંહાંલગી કોઈબી જે પોતાના વીચાર ફેરવતા લગને ના બધીતર ગઈ તોડવામાં આવેછે પણ હવે પછી ને કીરીયા કરેછે તારે લગન ચોક્કસ થાયછે અને તે પછી કધી બી બંગાતા નથી.

પાદરી પોતાના જમણા હાથ ઉપર એક કપડું વીઠા લેછે અને તે ઉપર વરરાજ અને કનયા પોતાના જમણા હાથ મુકેછે, પછી પેલા પાદરી દેવલાની પવિતર જગાની આસપાસ તરણવાર તેમ્ને સાથ ફરેછે. આવી રીતે આ સપાસ ફરવાની રીત ઘણી કદીમ ગણવામાં આવેછે. એલક ગ્રાન્ડરે સંધી પરમાર કીરી, તેનીથી આગળથી જરામ હો—જેને સેનસકરીતમાં પ્રકરશીના કહેછે તે કરતા આવી વાછે પણ આવી આલ આગલા લોકોમાં ફેલાયેલી હતી. કાચમામાં “રખાડ” નામની કીરીયા હજીર મુસલમાનો

કરેછે. યુનાનીઓએ આ રેવાન એમ ચાલુ. કીધી કે તે યાઉધીઓથી શરૂ થયેલીછે કારણકે જરેખી તેઓ કાંઈ કીરી પાનું કાંમ કરેછે તારે પવીતર જગાની વ્યાસપાસ તરણુવાર ફેરા ખાયછે. રશીયન લોકોમાં આ રેવાનછે તેને વાસ તે એવું સમજવામાં આવ્યાછે કે મરદ અને એકાત આ ડુનીયામાં સાથે ચાલે અને તે શાહેમ તેમના ભોખીયા અને ખચાવનાર થાય. આ કીરીયા પછી એક ગીત ગાવામાં આવેછે. અથે પછી તેઓ એકજ ગણાપછે અને કોઈથી બી લગન તુટતાં નથી. આ યઈ રહ્યા પછી પેલા પાદરી વરરાજાનું તાજ કાઢી નાખેછે અને નીચે પરમાંલે વ્યાસી રવાદ દેછે. “એમરેખની માફક તું મોટાઈ મેલવન્ને, અઈ શેકની માફક સુખી થન્ને, અને જેકબની માફક ફલવંત થન્ને. સલાહા સંપન્થી ચાલન્ અને દરએક કાંમ તે સા હેખના કરમાન પરમાંલે કરન્.” કનયાનું તાજ કાઢવા પછી તે બોલેછે “અને તું એ કનયા, સારાહની માફક મોટાઈ મેલવન્ને, રીજેકાની માફક પુશી થન્ને અને રેજેખની માફક ફલવંત થન્ને; તારા વર સાથે પુશીપુરામાં રહેન્, અને ધારા પરમાંલે સરથે કાંમ કરન્ અને તે સાહેબની મેહુર તારા ઉપર ઉતરયે.”

રાતના આ ભાગેગસાલી જેવું પોતાના ઘરમાં પધારે છે તાંહાં પાદરી તેઓને વ્યાસીરવાદ રેવા સાથે જાણે છે અને તેઓએ એક ઝુરતી, બે દરએક રશીયનના ઘરમાં હોય છે, તેની સનસુખ ભક્તી કરેછે. રોટી અને નીખખની એક છેલી કીરીયા જરે નવું જેવું પોતાના ઘરમાં પેહેલાં કામલ થાયછે તારે કરવામાં આવેછે તે કાંઈજ નહીં પણ આ ખોરાકમાંથી થોડું થોડું તેઓ એકબીજાને આપેછે. ક.

તખત ઉપરથી ફકીરી.

ડુનયાના દરેક માણસના સઘળા દીવસ સરખા જતા નથી, એ એક અસલથી ચાલતી આવેલી કેહીતો, અને એ કેહતી કીસા કાઢાછીના ખરી પડેલી આપણ વાંચીયેછે. તેમા ગરીબ જાજુરને આપણ તખતે મેરેલે, અને નામચી ન પાદશાહને મુકલેસ હાલતમા નંગલેનંગલ બીખ માંગે તે જાહેરેછે. પણ નીચલા દાખલાઓ કાંઈ એવા કાઢા છી જેવા ભેડી કાઢેલા નહીં પણ ખરા બનેલાછે, અને તે પૂરથી વાંચનારી બાનુઓ જેરે કે અસલ પાદશાહી ખાન દાનથી ઉતરી આવેલા, મોટી લડાઈઓ મારી ચુકેલા, પાદ શાહી દબલ્યા ભોગવી ગયલા રાજા અને રાણીઓ રાજ તાજથી મોહતાજ યઈ ફકીરી હાલતમા મરણ પામી ગયાછે. આપણ જાણીયેછે કે ઘણા રોજો જેવાકે આવ્યા અને વ્યાસા મના રાજઓ પોતાને “મોદા” ના નામથી વખતા હતા, અને ઘણા દેશના રાજઓ આલે “ફરેશતા” ના નામથી જાણીતાછે; પણ તારે વળી ઘણા દેશના રાજઓ ફકીરીના નામથીની ઓલખાઈને આખેર ફકીરીમાન મરણ પામ્યાછે.

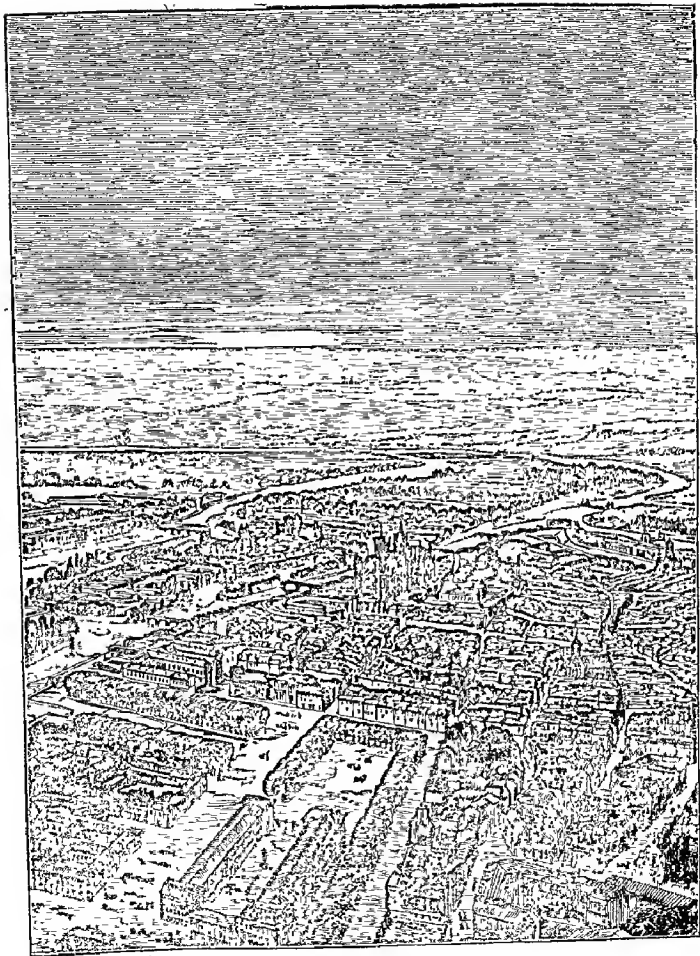
ફ્રાંસના નામીયા લખનાર વાલરેર એક કેઝાંલે લખે છે કે, એક ધરમશાળામાં વ્યાંક ઝુસાફરે સાથે ખતી ખાંતું લેવા બેઠા. એઓમાંના કેટલાક જોડેતા ખાંતાંની ફી આપવા નિગામી થઈસા નહીં હતા. વાતચીત કરતાં પાછ

લથી માણુમ પડ્યું કે તેઓએ મોટાં મોટાં દેશના રાજા અને રાણીઓ (મરદના લેખાસખો) હતાં ! આ એક રોહર છે, પણ એ રોહર કેવી ખરીછે તે નીચલા દાખલાઓ ઉપરથી માણુમ પડયે.

ઈટાલી દેશના રાજા લોરેરોથોની વીધવા રાણી એડીલા, જેણી પોતાના વખતમાં ઘણીજ ખુબસુરત ગણાતી હતી. તેણીને બેરેનમર નામના સરદારે પેવોયા શેહર ઉપર થેરો નાંખી કેદ કીધો. બેરેનમરની ખતલખ એવી હતી કે પેવીયા હાથ કીધા પછે રાણીને પોતાના દીકરા સાથે નેકા હ કરવાની ફરજ પાડે. આ વાતની ખબર એડીલાને પહોંચતાંજ તેણી પોતાના દરોગા સાથે રતોવાઈ બંદીખાંતાંમાંથી નાસી ગઈ. તેણીને રીજથે નામના એક મોટા પાદરીએ પોતાને તાંહાં મુક્રાંમ આપવાની કચુલત આપી હતી તે ઉપરથી તેઓ અથે તેનાં શેહર તરફ ચાલ્યાં. તે ઘણું દુર હોવાથી રાણીને ઘણા દીવસ મુકી પગે સફર કરવી પડી. તેણી દીસના અતનાલમાં ખેતરોમાં ભરાઈ રહેતી હતી, અને રાતે દરોગા સાથે કુચ કરતી હતી. દીસના જરે તેણી બેરેનમરના માણસોની ધાસતીથી છુપાઈ જાય તારે તેણીને વફાદાર રોજો પાસેનાં શેહરમાં જઈ ભીખ માંગી લાવતો હતો, ને તેઓ અથે ખાતાં હતાં.

ફ્રાંસના પોપા હેનરી રાજા વીશે કેહછે કે તે કોઈ કોઈ વખતે પોતાના નાનાં માલકો સાથે તેમના જીવન ખાલક થઈ ગેલ કરતા હતા, તે એવી રીતે કે પોતે પોતાના અથે હાથ અને છુકણ ઉપર ઉભા થઈ “હાથી” થતા હતા, અને પોતાની પીંક ઉપર અવાર નવાર ખાલકોને બે સાડી રેવાનખાંતાંમાં ફરતો હતો. એજ ખાલકોમાંના એક, તેના વડા બેટાએ તેનાં હાથમાંથી રાજ છીણવી લેઈ તેને કેદ કીધો. એક રાતે હેનરી કેદખાંતાંમાંથી નાસી ગયો. પોતે એકલો અને અટ્ટેલા હોવાથી, તથા પાસે આધાનું કાંઈ પણ ન હોવાથી, તેણે બીશપ આવે સપાયરસ નામના પાદરીને ઘેર જઈ આશરો માંગ્યો કે, “મને ગાતાં થણું અછી તરેહુધી આવડેછે, મારે જે તું” મને તારી નેક રીમાં રાખશેતો” જે એ બાબતમાં તારો અછી તરેહુધી સેવા બનવીશ, પણ એ આવજ બીકારી કાઢવામાં આવી; અને પોતાના દમાન અને લડાઈઓમાંની ફતેહુધી આખાં યુરોપને જાણીતા થયેલા ભલો અને બાહકુર હેનરી કોઈ નહીં જાણે એવો કંગાલ હાલતમાં લીજ શેહરમાં મરણ પામ્યો !

ફ્રાંસના મોટા હેનરીની વીધવા અને તેરમા લુઈની મા મેરી આવવ દેડીસીસ, યુરોપના તરણ રાજઓની સાથે અને ફ્રાંસનું રાજ ચલાવનાર (રીનંટ) હતી. આવી એક રાણીને ઘણી વખતે આધાનું ખી મલી શકતું ન હતું. તેરમા લુઈના કારડીનલ રીશેલુ નામે એક ધરમશૂર, એક વચ્ચર કરતાંબી વધારે ઓથો કરાવતો હતો. પાદશાહ પોતે તેનાથી ઘણીવાર ડરતો હતો; અને જાણે ફ્રાંસમાં બે રાજકરતા હોય, અને તેઓમાં રીશેલુના દરજ્જે વધારે હોય એવું હતું. આ પાદરીના કાવાદાવાથી બીચારી છુટી રાણીને પોતાના ભરધાર અને દીકરાની માલકીના ઝુલક છોડીને દેશનીકાલ જવું પડ્યું, તેણી ઘણી કંગાલ અવસથામાં કોલેન શેહર ખાતે એક રાણી તરીકે નહીં પણ એક બીખારી એકાત તરીકે મરણ પામી.

* ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૫ માં પોરટુગાલનો રાજા એનરીશીયો ઘણીજ માંડો હાલતમાં પારીસ ખાતે મરણ પામ્યો. તે કોઈ રાજદંભરથી ખટપટને થકી ઈંગ્લાંડ ગયો હતો, જ્યાં રાણી એલિઝાબેથે કચ્છલત યુગ્મ્ય તેને લશ્કરની મદદ કીધી હતી. પણ અતે તે પદભરથદ હાલતમાં પારીસ આવ્યો, અને તાંહથી તે એક ફકીરી અવસથામાં પહોંચે હાન કુચ કરી ગયો. તેની સાથે તેના એક વીશવાસુ નો કર નામે ડાન દીરેગો બોડી કરીને હતો, જે ધોને બોહીખી યાનાં પાદશાહી ખાનદાનથી ઉતરી આવેલો હતો. આ નીમકહલાલ નોકરની એરલોન અરમ હતો કે તેને તેના ચેડના પગ આગલ ડાટવો.

ઈંગ્લાંડના રાજા પેહલા મારલસને ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૮ માં ગરદન મરયા બાદ તેની રાણી હેનરીયેટા, જેહી ઉપર નજીવેલા ફ્રાંસના મોયા હેનરી રાજાની દીકરી થતી હતી તેણી પારીસ ખાતે પોતાનાં ફરજના સાથે રહેતી હતી, જ્યાં તેણીને નાહાવું જેવું સાલીયાણું આપવામાં આવતું હતું. પણ આ દુક પગારથી મરામર વખતે નહી મલવા થી એક દીનેતે તેણી એવી ખતમ હાલતમાં આવી ગઈ કે તેણીની દીકરીને સરરી થઈ આવી તે વખતે તેણીને ગરમ રાખવા સુહુલામાં કુકવાનાં લાકડાં મેલ્યા, તે ખરીદવાને પણ તેણીને એક અરધી હતી નહીં !

ઈંગ્લાંડના પેહલા જેમસ રાજાની બેરી ઇલેક્ટર પેટે દીન સાથ પરણી હતી. તે વખત એવો હતો કે જારે બોહીમીયાના રાજા બાથે ઘણો ચક્રચાર ચાલતી હતી. પોતાના ઘણીને આ દેશનું તાજ અપાવાની મતલબથી આ શાહ જાદીએ પોતાની કને જે નરન્યર હતું તે સંધુ ખરમી નાખ્યું; તે એટલે સુધી કે આપનદેહ તેણીને આવતું પણ મલવું કંઈ પડ્યું. આવતું મેલવવાને માટે તેણીને છ પેલેખાસે હાંધી તાંહી ધકેલા ખાવા પડતા હતા.

ફ્રાંસના રાજા સાતમા લુઈને માટે એવું કેહલે કે જારે ઘણીને તંગીમાં આવી પડશે તારે પોતાનો જુના છુટ ને ડીગર ઠામર કરવા એક મોચીને આપવામાં, પણ તેમ કરવાનું દાંમ આપવાને ગળવું તતોસનાં તેની નેકથી એક વુટી બદામ પણ નહી નીકલે તારે મોચીએ પોતાના એક વખતના પાદશાહને તાંહી છુટ આપવાને ના પાડી !

આપરલાંડના એક શાહજાદાને માટે કેહલે કે તે એ કુતનો ધંધો કરતો હતો. તેકેઝીકોને એક લુહાડ આગ લાં પાદશાહી ખાનદાનનો હતો, પણ પાછલથી ગરીબ હાલતે પડ્યો હતો. આવા આવા ઘણા દાખલા મલી આવેલે, અને તે લદન ખરાલે. તારે જે આપણે આપણી તરફથી કદાચ આમ કહી શું કે પાદશાહ જ્યારે ગરુટીયારનો એ લાંબા પાદશાહી ખાનદાનના પારસીએ, આને કોઈ ગર માંપડાંમાં મજુરી યા ખેતી કરતા હશે, તેને શું ખોટું કેહવાશે ?

પારીસના પેહલવાનો.

નરલ ધોરખાકી.

જાણીતા ફ્રેંચ પેહલવાનોમાં એક નરલ ધોરખાકી છે. તેના જનમ નિકે ફ્રાંસમાં થયેલો. તેપણ તે ગરક (હાલના યુનાની) ની એલાદનો છે. તેણે આગળ લડાઈમાં આરેકીટ, પણ આગળ આપેલા આ હેવાલો વાલ લડાઈમાં એના ગોશાસે ધોરખાકીનો જુખીય દીરતી ફ્રાંસ અને નરમનો સાથમાં છેલ્લી લડાઈમાં અખતોચાર કરેલો. જારે લડાઈ શરૂ થઈ તારે શાંતશાહ નેમોલ્યાને ધોરખાકીને મોટાં લશ્કરની સરદારી આપેલી હતી. વાંચનારાંએ જાણેલે કે એ લડાઈમાં પેટેને ફ્રેંચમાં સારજરક આગળ નરમનો ઉપર ફોટુ મેગીની હતી. તે ફોટુમાં ધોરખાકીને બાગ હતો. પણ તેજ મોશાસે તાર પછેની જ્યારે સોકસતોમાં ધોરખાકીને હોસો મજબૂ હતો. વાંચનારાંએ અને ધોરખાકીને લડાઈમાં જેમાલી ફ્રેંચને નાહાગવું પડ્યું હતું, તે લડાઈમાંથી ધોરખાકી ૩૨૦૦૦ ખાણસોની ફોજ સાથ નાહાસીને મેટનના કીશામાં ગયા હતા.

મેટન ચેટ્ટર આ વખતે બાજેના બચાવ તરે હતું. ધોરખાકી પોતાની આખી ફોજ સાથ બાજેને જારે મોચીયા થી બાજેના બહુમા ઘણો વધારો થયો હતો. થોડા વખતમાં નરમન લશ્કરે એ ચેટ્ટર ઉપર ધેંગે ઘાસયો તારે ધોરખાકી બાજેની સાથે કીશામાં બંધ પડી ગયા હતા. તેની આગળજ ગરાવેલોટની પરખીઆત લડાઈમાં ધોરખાકીનો નાહાકુરી ઘણી વખલાઈ હતી. નરમનોની એક મોટી થોડસવાર ફોજના એક જ્યારેસત હુલ્લા સાંને ધોરખાકીએ આંધો બચાવ કર્યો હતો. આવા એક સરદારને મેટનમાં બંધ થઈ જવું પડ્યું તે ફ્રાંસના હુમ્મી ધણું નુસ્તાનકા

તાં તેણીએ સાંભળી. કરંગીજી પેલાં ઝાડની તરફ ગઈ જઈ પેલી અમળલા પોતાનું માથું ખોલાતા દાખી ડુસકે ડુસકે રડતી હતી. થોડાકવાર સુધી સાંભળ્યા પછે કરંગીજીને તે અમળલાને અવાજ આપ્યો, અંબને તેથી વધારે ખાતરી કરવા તેણીએ ફરીથી સાંભળ્યું.

“ખચીત, એતો તેજી,” કરંગીજી મન સાથે બોલવા લાગી; “તેજ, તેજ—એતો ખારી સુંદર કરંગ, ખારી ખેલનજી.”

અને એટલું બોલીને તેણી કરંગની નજીક ગઈ, અને ધોનેયો તેણાંનાં નાજીક થાયાં ઉપર હાથ મેલી બીજે હાથે તેણીને પોતાની બગલમાં લીધો. આ પરખાંણે ઘતાં પેલી અમળલાએ આંખોથી લાલ બોલ કરી નાંખેલી પોતાની મશમતા ડોહા કરંગીજી તરફ ઉચક્યા, જે પરથી તેણી કરંગને એવું નહીં યધું.

“આહ, કરંગીજી, ખારી કરંગીજી, તું કાંઈથી આવી હુંધાં? અરે તેતો ખારી શરમ નિધ લીધો. અફસોસ, હું થું કંઈ, મેં ખારી ફોળી તને રેખાડી, કરંગીજી, હાથે કરીને રેખાડી. થું નહીં ખેલન ખારી? આહ, અને ખાઈ કર કરંગીજી, અને ખાઈ કર.”

અને એટલું બોલતાંજ ઉપી કરંગે રડી દીધું. “પણ તું શા માટે એટલો કમલાયે, ખારી દીકરી?” કરંગીજી તેણીને દેવાસો દેવાનું શરૂ કર્યું. શા માટે રડેછે, ખા? ના રડ, ના રડ, દીકરી ડાહી. તારાં માતાજી કાંઈછે, કરંગ? કદાચ અને તારી સાથે જિજોતા વલો તેવજી દેલગીર થયો જો.”

“નહી, નહી, પપાંરી ખારી ખેલન, નહી, નહી, તેવજી હુંધું નથી, તેવજી ખારી સાથે નથી.”

“થું તારે તું એખલીન આવીછે કે? અને આ ચુન્ય એખલી આંખપાણી કરવા કે? જા બા, એ અને નહીં ગમે, તું રડ્યા કરે તે સાઈ નહી, પણ કરંગ, અને ફેલની તું શા માટે રડેછે? માતાજી સાથે કાંઈ બની ગયુંછે, યા પેદરે કાંઈ ઠપકો આપ્યોછે? દુર, અને દુર હોને એવું કહત બોલવુંબી, એક અચરાક અને નીરવેશ પેદર—ખીડા ખીલાદ નિવા પેદર—ને વાસતે! હું જાણુંછે કે તેણે કાંઈ ને કુખ દીધું નથી, ખારે તે પોતાની દીકરીનેજી ઉપી નહીન કરે. પણ તારે તું રડેછે શા માટે?”

“કરંગીજી, કરંગીજી, તું અને ના પુછ. અરે તું તારી ખેલનમાંથી અને વધારે રડાવેછે, વધારે ઉપી કરેછે, અરે તારી નાંખેછે! કરંગીજી, જારે તારી માતા ઉપર તારા પેદરે જોલમ ગુજાર્યો તારે થું મેં તારી ખબર લીધી હતી! અથવા જારે તારી પોતાની ઉપર તે વેડાપાવલા ગુરગીને જાસતી મહાવી તારે મેં તારી ભેટ લેઈ તને દેવસો આપ્યા હતા? નહી, કદો નહી; તારે શા માટે તું અને ખનાવા આવીછે? જા, તારે રસતે જા, અને હું કુખીને ખારી ફાલ્લીનાં ફલ હુંધું જોવા દે. કાંઈ અને નહીં દેવા સો રશે તે સહથી સાઈછે, કેમકે જીજો બીજને મદદ નહીં આપી, તેણે બીજની મદદ શા માટે આહવી શા ખેલવવી નિષેધે? જા, કરંગીજી, ખારી વાહલી ખેલન, જા—પણ રાખ. ફેવી બુરી અકલની હુંધું? તુને હું જા કહુંધું, પણ તું કાંઈ જશે? કાંઈ તારે પેર, કાંઈ તારાં ખ

દદગાર, કાંઈ તારાં ખાત પીતા? અફસોસ, કરંગીજી ખાત કરતાં તારી હાલત ખરાબછે.”

આ સુખોને બોલીને લાડકી કરંગ કરંગીજીને ત્રી વલગી પડી, અને આ બંધે જવાન નાજનીનોતો અંખમાં આંસુ આપ્યાં.

“કરંગીજીની પપાંરી કરંગ, કરંગીજી ખારે તું દેજ ના કર. કરંગીજીનું પેરછે, અને તે આ કુન્યા અથવા નહીતો આકારછે. કરંગીજીના મદદગાર અને પેદાખે, અને તે તારો, ખારો અને તમામ જગતનો સાહેબછે. ખારે માટે ફેર ના કર, કરંગ; પણ હવે તારી હાલતનું વાર ન અને જણાવ. હું જો ખારેથી બનથોતો તારો સેવા કરી શ. હું જાણુંછે કે તને એક તાજું કુખતો તારા વાહજ શાહજાદાની ફરીથી કેક પડવા વીશેતુંછે.”

“અરે બાલ તેતું નામ, કરંગીજી, તે ચુલતું ખેડું તો જોવાનું રહ્યું, પણ તેતું નામ સાંભલવાની અને મન તું નથી. હું કહ્યુંલ કરંગ કે તેને મેં ખારો જન, અને ખારો જોહાન બંધે આપ્યાં હતાં, પણ તે લેવાને લાક ને નથી. નથી, નથી, નથી. હું જુલમાં હતી, હું વેડાખ પલો હતી, હું નાદાન હતી, હવે હું સમજાણું, અને તેથી બચીછું. અને અમાવનાર તારા જીવન એક ભાંડે જ ની અમળા હતી. જીજો ખારે માટે જાલ નાંખી હતી અને જીની જાલમાં હું ફરી જનાર હતી તેતો પરજોલે, ખાહ્યત તેણે કીધેલો, લગનનું સુખ તેણે જોયુંછે, અફસોસ, હું કદાચ, કરંગીજી સંભર કદાચ.”

“અને થું એન તારો દેલગીરનું કારણછે, ખારો કરંગ?” કરંગીજી પુછ્યું.

“ખેલન કે એન હતે! પણ જીજો અને ઠગી તેણે ખને વેચી. જીજો ખારે માટે ફાંદા નાંખેલો તેણે અને જા તેતો પકડી નહી, પણ જે બીજ પછીએ પકડવાને અતીખ ના ઉપાય કીધેલો તેના કાંસામાંની જવા દેતાં અચરાકો. કરંગીજી, ખારી કાંસામાંનું વરજન કાંઈ સાંભળ્યો? કરંગીજી, એક જુલમી માતાએ ખારા ખેરાદને ફાં નીકાલ કીધેલો; એક પપાંરી પેદરને કુખી કીધેલો; એક ખરા આચકને દુર કીધેલો. કરંગીજી, જે દી વસથી ફરાખરેજ અખારા મકાનથી ગયો તારથી મેં સુખ નામે ભાગવ્યું નથી, જીધું નથી, સાંભલ્યું નથી. પેદર ખારાને મેં તારથી હસતાં જોયો નથી; પેદરમાંની તે મેં કાંઈ કા યથાન આપ્યોછે; તારેસતીમાંની તે હમજાન આપ્યોછે. કરંગીજી, અને સરવેથી તારે એકે, એન ખારી જો લખી ખાદરે માઈ સુખ જોવા જતાં આપનરેહ અને એક ખાડે કે જે તમામ કુખથી ભરેલોછે તેમાં નાંખેલો. તું નથી જાણતી, ખારી વાહલી ખેલન, કે ફીરોજ કેટલા કાલા વાલા, કેટલી કહ્યુલોતો. અને કેટલી ભરલામણેથી પોતાની માંગણી કીધી હતી; પણ તે સરવેને આ મલકતા પછી તરકટા શાહજાદાને ખાતર—નેની હાલતને માટેના ખારો માદરના લોખને ખાતર—મેં તુછકારી કાઢ્યું: અને જો, કરંગીજી, તેતું કહું, હું થું જોઈછું! ફીરોજ, ખારો પપાંરી, વહાલો, વફાદાર ફીરોજ, પોતાની બીજથી, પોતાની વફાદારીથી, પોતાની હીમતથી એક ઉમાજાદીને છત્યોછે. એ થું ખારાં પાપને ખારે શીક્ષા નથી?”

* ૬૦ સો ૧૫૫૫ માં પારિસમાં રાજા એનડ્રીનીથી ધણીજ માંડા હાલતમાં પારીસ ખાતે મરણ પામ્યા. તે કોઈ રાજદરબારો ખટપટને થકી ઈંગ્લાંડ ગયો હતો, જ્યાં હાં રાણી એલિઝાબેથે કમુલત મુન્ય તેને લશ્કરની મદદ કીધી હતી. પણ અતે તે પદમરણ હાલતમાં પારીસ આવ્યો, અને તાંહથી તે એક કુદીરી અવસથામાં પેલો ને હાન કુચ કરો ગયો. તેની સાથે તેના એક વીશવાસુ નો કર નામે ડાન ડીપેગે પોઠી કરીને હતો, જે પોને પોહીની યાતાં પાદશાહી આનદાનથી ઉતરી આવેલો હતો. આ નીમકહુલાલ નોકરની એટલીજ અમરજ હતી કે તેને તેના યોગના પગ આગલ ડાટવો.

ઈંગ્લાંડના રાજા પેટ્રીસ મારલસને ૬૦ સો ૧૬૪૮ માં મરદન માર્યા બાદ તેનો રાણી હેનરીપેટા, જેણી ઉપર નજાવેલા ફ્રાંસના ચાંધા હેનરી રાજાની દીકરી થતો હતો તેણી પારીસ ખાતે પોતાનાં ફરજનાં સાથે રહેતી હતી, જ્યાં તેણીને નાહાનું જેવું સાલોયાણું આપવામાં આવતું હતું. પણ આ દુક પગારથી બરાબર વખતે નહી મલવા થી એક દીનેતો તેણી એવી બતંગ હાલતમાં આવો મળ કે તેણીની દીકરીને સારી થઈ આવી તે વખતે તેણીને મરમ રાખવા મુહુલામાં કુકવાનાં લાકડાં નિહામિ, તે ખરીદવાને પણ તેણીકેને એક અમરી હતી નહી !

ઈંગ્લાંડના પેટ્રીસ નેમસ રાજાની બેટી હેલેકટર પેરો દીન સાથ પાછો હતી. તે વખત એવો હતો કે જારે મોહીમીયાના રાજ બામે ઘણો ચક્રમાર ચાલતો હતો. પોતાના ધણીને આ દેશનું વાન આપવાની મતલબથી આ શાહ જાદીએ પોતાની કને જે નરનવર હતું તે સંધુ ખરમી નાંખ્યું; કે એટલે સુધી કે આપનરહે તેણીને ખાવાનું પણ મલવું કહણ પંડ્યું. ખાવાનું મેલવવાને મારે તેણીને છુ પે લેખાસે હાંઈથી તાંહી પકલા ખાવા પડતા હતા.

ફ્રાંસના રાજ સાતમા લુઈગે મારે એવું કેહલે કે જારે ઘણીજ તંગીમાં આવી પડ્યો તારે પોતાનાં જુના છુટ ને હીગર હાગર કરવા એક મોમીને આપધી, પણ તેમ ક રવાનું દાંમ આપવાને ગળવું તરતસાં તેની નિદેથી એક વધી બદામ પણ નહી નીકલો તારે મોમીએ પોતાના એક વખતના પાદશાહને તેનાં છુટ આપવાને ના પાડી !

આપરલાંડના એક શાહજાદાને મારે કેહલે કે તે જો કુતંગે ધંધો કરતો હતો. મેકઝીકોના એક હુહાડ આગ લાં પાદશાહી આનદાનનો હતો, પણ પાછલથી ગરીબ હાલ તે પુજો હતો. આવા આવા ઘણા દાખલા મલી આવેલે, અને તે તદન ખરાલે. તારે જે આપણ આપણી તરફથી કદાચ આપ કહી શું કે પાદશાહ જનરેગરવેહરીયારની એ લાદના પાદશાહી આનદાનના પારસીએ આને કોઈ મર માંમડામાં મજુરો યા ખેતી કરતા હયે, તો તે થું ખેટ કેહવાયે !

પારીસના પેટલવાનો.

જનરલ મોરખાકી.

જાહોના ફ્રેંચ પેટલવાનોમા એક જનરલ મોરખાકી છે. તેનો જનમ જોકે ફ્રાંસના ધપ્પોલે, તોપણ તે ગરોડ (હાલના યુનાની) ની મોલાદનો છે. તેણે આગળ લડાઈમાં મારેલો, પણ આગળ આપેલા આ હેવાલો વાલા લડવઈઆમિનાં મીશાસે મોરખાકીનાં મુખીય રીતો ફ્રાંસ અને જનરલો સાથનાં હેલી લડાઈમાં અખતોઆર કરેલો. જારે લડાઈ શરૂ થઈ તારે શાનશાહ નેપોલેઓને મોરખાકીને મોટાં લશ્કરની સરદારી આપેલી હતી, વાં ચતારાંઓ જાણે કે એ લડાઈમાં મેકેલે ફ્રેંચોએ સારખરક આગળ જનરલો ઉપર કમેલ મેજબી હતો. તે ફેલેહા મોરખાકીનો ભાગ હતો. પણ તેન મીશાસે તાર પછેનાં જનરો સીકસનાંમાની મોરખાકીને હોસો મજબો હતો. વી રોનખરગ અને વોરધની લડાઈમાં જનરલો ફ્રેંચોને નાહાસવું પડ્યું હતું, તે લડાઈમાંથી મોરખાકી ૩૨૦૦૦ માણસોની ફોન સાથ નાહાસીને મેલનના કીલામા ગયો હતો.

મેટન રોટર આ વખતે બાન્નેના બચાવ તલે હતું. મોરખાકી પોતાની આખી ફોન સાથ બાન્નેને બઈ મજબા થી બાન્નેના બલમાં ઘણો વધારો ધરો હતો. યોડાં વખત માં જનરલ લશ્કરે એ રોટર ઉપર ઘેરો ઘાવ્યો તારે મોરખાકી બાન્નેની સાથે કીલામા બંધ પડી ગયો હતો. તેની આગળજ મારેલોતની પરખીઆન લડાઈમાં મોરખાકીનો ખાહાદુરી ઘણો વખણાઈ હતો. જનરલોની એક મોટી યોડસવાર ફોનના એક જનરલસત હુલ્લા સામે મોરખાકીએ અંધો બચાવ કર્યો હતો. આવા એક સરદારને મેલનમા

૭૦ સો ૧૫૯૫ માં પોરટુગાલનો રાજા એનરોનિયો ઘણીજ માંડી હાલતમાં પારીસ ખાતે ગયેલ પાંચમે, તે કોઈ રાજદરબારી ખટપટને યકોઈ ઈંગલાંડ ગયો હતો, જ્યાં રાણી એલિઝાબેથે કહ્યું હતું કે તું જ તને લશ્કરની મદદ કીધી હતી. પણ અતે તે પદભરણ હાલતમાં પારીસ આવ્યો, અને તાંહથી તે એક ક્ષીરી અવસથામાં પેહો ને હાન કુચ કરી ગયા. તેની સાથે તેના એક વીશવાસુ નો કર નામે ડાન રીધેલો બોડી કરીને હતો, ને યોને બોહીખી પાનાં પાદશાહી ખાનદાનથી ઉતરી આવેલો હતો. આ નીમકહવાલ નોકરની એટલીજ અરજ હતી કે તેને તેના શેડના પગ આગલ ડાટવે.

ઈંગલાંડના રાજા પેહલા મારલસને ૭૦ સો ૧૬૪૮ માં ગરદન મારવા બાદ તેની રાણી હેનરીયેટા, જેણી ઉપર નણવેલા ફ્રાંસના ચોથા હેનરી રાજાની રીકરી થતી હતી તેણી પારીસ ખાતે પોતાના ફરજના સાથે રહેતી હતી, જ્યાં તેણીને નાહાનું નેત્રું સાલીયાણું આપવામાં આવતું હતું. પણ આ કુક પગારથી બરાબર વખતે નહીં મલવા થી એક દીનેતો તેણી એવી ખતંગ હાલતમાં આવો ગઈ કે તેણીની દીકરીને સરરી થઈ આવો તે વખતે તેણીને ગરમ રાખવા સુડુલામાં કુકવાનાં લાકડાં નીકળે, તે ખરીદવાને પણ તેણીકેને એક ચારથી હતી નહીં !

ઈંગલાંડના પેહલા જોમસ રાજાની બેટી ઇલિઝબેથે પેટી દીન સાથે પરણી હતી. તે વખત એવો હતો કે જ્યારે બોહીમીયાના રાજા યામે ઘણો ચક્રમાર ચાલતો હતો. ચોતા ના ઘણીને આ દેશનું તાન આપવાની મતલબથી આ શાહ જાદીએ પોતાની કને ને જરજેયર હતું તે સમયે ખરખી નાંખ્યું; તે એટલે સુધી કે આખનદેહ તેણીને ખાવાનું પણ મલવું કહ્યું પંડ્યું. ખાવાનું મેલવવાને માટે તેણીને છ પે હેઆસે હાંધી ત્યાં કીલેલા ખાવા પડતા હતા.

ફ્રાંસના રાજા સાતમા લુઈને માટે એવું કેહલે કે જ્યારે ઘણીજ તંગીમાં આવ્યા પડ્યા તારે પોતાનાં જીવા છુટ ને દીગર દાગર કરવા એક મોઝોને આપવાં, પણ તેમ કે રવાનું દાંખ આપવાને ગતવું તનોસતાં તેની નિંદેથી એક કુટી બદામ પણ નહીં નીકરી તારે મોઝાએ પોતાના એક વખતના પાદશાહને તેનાં છુટ આપવાને ના પાડી !

આપરલાંડના એક શાહજાદાને માટે કેહલે કે તે એ હુવતો થયો કરતો હતો. મેકઝીકોના એક લુડાડ આગ લાં પાદશાહી ખાનદાનનો હતો, પણ પાછળથી ગરીબ હાલતે હુજો હતો. આવા આવા ઘણા દાખલા મલી આવેલે, અને તે તદન ખરાબે. તારે જો આપણે આપણી તરફથી કદાચ આમ કહી શું કે પાદશાહ જ્યારેગરદેશીપારનો એ લાદના પાદશાહી ખાનદાનના પારસીઓ આને કોઈ ગર માંખડાંમાં મજુરી યા ખેતી કરતા હશે, તો તે શું ખોટું કેહવાયે ?

પારીસના પેહલવાનો.

જેનરલ પોરબાકી.

જાણીતા ફ્રેંચ પેહલવાનોમાં એક જેનરલ પોરબાકી છે. તેનો જનમ નિકે ફ્રાંસના ધપમાં છે. તોપણ તે મરોક (હાલના યુનાની) ની મેલાદનો છે. તેણે આગળ લડાઈમાં મારેકોટે, પણ આગળ આપેલા આ હુવાલો વાલા લડવઈઆઓના મોશાત્રે પોરબાકીના મુખોએ દીરી કરી નસ અને જરમનો સાથમાં છેતી લડાઈનાં અખતોચાર કરેલીએ. જ્યારે લડાઈ શરૂ થઈ તારે ચાંનશાહ નેપોલેયને પોરબાકીને મોટાં લશ્કરનો આદારી આપેલો હતો. વો મનારાંએ જાહેરે કે એ લડાઈમાં પેટેડે ફ્રેંચોએ સારબર કે આગળ જરમનો ઉપર કુનેહ મેડવી હતી. તે ફ્રેંચના પોરબાકીને લાગ હતો. પણ નેચ મીચાત્રે તાર પડેનો જમશે સોકસોનામાં મોરબાકીને હાંસી મળ્યા હતા. વો સેનબરગ અને પોરબાકીને જાડાઈમાં જેમાથી ફ્રેંચોને નાહાનું પડ્યું હતું, ને લડાઈમાંથી પોરબાકી ૩૨૦૦૦ માણસોની ફોજ સાથે નાહાનીને મેલનના કોલામાં ગયા હતા.

મેટલ શેડર આ વખતે બાન્નેના બચાવ તરે હતું. પોરબાકી પોતાની આખી ફોજ અથ બાન્નેને નજીક મડવા થી બાન્નેના બચામ કહો વધારો થયો હતો. મોટા વખત માં જરમન લશ્કરે એ શેડર ઉપર પેટો ઘાલ્યા તારે પોરબાકી બાન્નેની સાથે કોલામાં બંધ પડી ગયા હતા. તેની આગમ્ય ગરાબેકોટની પરખીઆત લડાઈમાં પોરબાકીની ખાહુદરી ઘણી વખલાઈ હતી. જરમનોની એક મોટી ઘોડસવાર ફોજના એક જમરદસ્ત હુલ્લા આંમે પોરબાકીએ આંખો બચાવ કર્યા હતા. આવા એક સાદારને મેટલના બંધ થઈ નવું પંડ્યું તે ફ્રાંસના હુકમ થઈ તુરસાનકાં

રક હતું, પણ નીચલા હેવાલ ઉપરથી જણાયે કે મેટનમાં પેસાઈ નવાથી તાંબાનું કેટલુંક અગતનું કામ તેણે કીધું હતું.

મેટનના કોલેસામાં તે બરાઈ બેઠેલા હતા તેવામાં આ નશાહ નેપોલીઅનની સત્તા પડી ભાગી, તે કેદ પકડાયો અને તેની રાંછી ઇંગલંડ નાહાડી. એ અરસામાં ફ્રાન્સની રાણીની મુલાકાતે મેટનથી એક ફરેંગ આદતીએ ઇંગલંડ આ વેલા સંભાળી હતો. તે આદતીએ આ જનરલ મોરબાકી હતો. તે મેટન વેરા ઘાકી પડેલા જનરલ ફ્રાન્સનીની વચ્ચે પોતાનો રસતો કરી શકે છે. તેને વીશે એવું આદત પડ્યું છે કે કેટલાક રાંછવારી બંધવાએને મેટનમાંથી મોકલાવી દેવાના હતા, તેઓના સંક્રા એક બંધવો હોય તેમ મોરબાકી નીકલી ગયો હતો. તેને જનરલને પીછાંચે નહીં એટલે રસતો કાઢાડી લેવાનું તેને સવલ પડ્યું હતું. બોલ હાથ ઉપરથી કેટલામાં આવે છે કે મોરબાકીની હોશીયારીને લીધે મેટનમાંથી તે જાપને ફરેંગનું એટલું બળ મોકલ્યું થાય અને તેઓને એક બાહાદુર સરદારની મુદ પડે એટલા માટે જનરલને મોરબાકીને જાણીજીજને જવા દીધો હતો.

રાણી યુજનીની ખીલાખાત લીધા પછે મોરબાકી પાછો ફરેલા તારે મેટનના કોલેસામાં પછે બધે નડી. રાંછી સાધની તેનો મુલાકાત અધુરો ગઈ. તેને રાંછો મોલા વેળે એવું સમજીને તે ગયો, પણ રાંછોએ એ વાત તદ્દન ના પાડી અને એવું મોલાયું કે રાણીને નાખનો ખોરો પે ગામ મોકલી પડ્યોઅને એ ઉકાપપા થો તેને મેટનની બારે ર કાઢાડ્યો. પાછો ફરતાં તેણે શાનસહની નોકરી કોડી અને પરજનસતાક સરદારની નોકરી કરવાના ઉમેદવાર તરીકે તે રજુ થયો. પરજનસતાક સરદારે તેને ઉતારના મોઠાં લશકરની સરદારી સ્થાપી. તેણે પેટલાં પોતાનું લશકર ઉભું કરવા ઉપર રાત દીવસ ઘણી હેઠગારી કરીને ધે આંત લગાડ્યું. લડાઈના ધુત્તર પછે ફરેરે રોડેર ફરોને તેણે લશકર બનાવ્યું. પણ આ પરગણે પોતાની રીત ઉભી કરી રહેતા તેટલામાં એક એવો બનાવ બન્યો કે જેથી તેને યોધાનું રાજનામું આપવું પડ્યું. પરજનસતાક રાજ મંડળીમાંથી કામચેત્રિએ એક દંડે કાઢાડ્યો, જ્યાં મેટનના કોલેસામાં બાજીનની માલ ઉપર શખત રીકા કીધા, શાનસહના લશકરને ગાળો આપી તથા મેટનના સંઘવા સંતાવાવાએ ઉપર દગલખાલનું તોણખત બેઝ્યું.

આ તોણખતથી મોરબાકીને લશ્કર દુખ પેદા થયું. જ લશકરમાં તેણે નોકરી બનવેલી તે બહુરને આ ગાળો દેવાપણી તેનાથી ખરાઈ નહીં માટે મોરબાકીએ પોતાનો હોયો છોડી લીધો. આ બનાવથી પરજનસતાક રાજમંડળી વાલખાએ મોટી ધાસતી લેવા થઈ. તે બારીક વખતમાં મોરબાકી જવા બાહાદુરીની લશકરમાં અગત હતો, તેને જ દલે તેવા દરેરોને મોહવા નહીં જોઈએ. એટલા માટે ગા અમેરો પસતાવો થયો હશે ખરો, કેમકે આ તે મોરબાકીને સમજાવીને તેનું રાજનામું પાછું કાઢાડી લેવામાં આવ્યું. એ સરદાર પોતાના રેશની સેવાને માટે પોતાને ઘપલાં અખાન તથા દુખ મુગો મુગો ગલી ગયો, તે તેના રેશની કારીયણની ઘણી તારીફ થઈ રહી. એ પછે ફ્રાન્સના ઉતાર ભાગમાં મોરબાકીએ જનરલ સાથે ઘણી લડાઈઓ આપી, જ્યાં તે ઘણી મરદાંનગીથી લડ્યો હતો.

“ફરેકુન” ની વાત.

(ગયા અંકથી સાંધતા.)

બાબક અને રેલઆમાં જ્યાં ખુની ભાઈ મેટનથી પોતાનો અને પોતાના વાહાલોઓને જાન બચાવી તથા તે ખુનીઓના રીસખા સાચી રીતે ઉતારી ફ્રાન્સ જંગલ માં પાછી નીકળી તેવીજ તે વીચાર કરે છે મોરબાકી સાકમાં ખાસ ઉપર દુખ પડ્યું તારે મોહાગરનો અવતાર એ ખુનીઆર કીધો, પણ તેમાંથી મારા ઉપર સીતમ જીવરે, માટે પોતાનો જાન બચાવા માટે મારે હવે ભીખારીનો હાલત પકડવો. જંગલે જંગલ ભટકતાં, ઘણી લાચાર હાલતમાં હવે તે પોતાના ફરંગો સાથે સરદાર રજા નામની નહીના કીનારા ઉપર આવ્યો. મુગો કે જાંહો મોટી છાપ છી પડેલી હતો. આ છાવણી ફરેકુનના કુશમન જોહાકીની હોય હોવા કોઈ બીજાની હોય તે વીશે ફ્રાન્સની ખાતરી નહીં હતો, કેમકે આ જંગલોની રખડાતા તે કેટલી ફર નીકળી આવ્યો તે જાણતો નહીં હતો. પણ આ છાવણી દોસત હોવા, કુશમનની હોય, મગર તેમાં દાખલ થવાની ફરજ હતી, કેમકે બાજા વખતની ભુખથી તે અને તેના બંધાં અતીથય રીખાતાં હતાં. માટે ફ્રાન્સ આ છાવણી તરફ આવતાંવાર જ ભીખારીપરે માખન કરી મદદને માટે અરજ મોકલવા લાગો.

આ છાવણી કોઈનું નહીં પણ જોહાકના પેસા સરદાર જનરલની હતી, કે જે સરદારની છાવણીમાં ફ્રાન્સની પેલી પેશો સાચેરી ફરંગ પણ રહેલી હતી. ફ્રાન્સ મરદના મોકલાયા હતાં, પણ તેને આવના ઘણી મધુર હોવાથી જનરલ શાંખલતાંવાર તેના ઉપર મોટી પડયો અને તે “છેકર” ને અંદર મોકલાવા ફરંગને ફરમાવ્યું. ફરંગ બાહરે આવીને શું જોઈએ? તેની આગલી યોગણી. તેના પેઆમાં ફરંગ અને વલી હવે પછે થવાનો પાદશાહ ફરેકુન પણ જીવંતમાં હતો. અતંત ખુશાલો વચે તેઓને નેહવા પછે ફરંગે ફ્રાન્સને છાવણીમાં લઈ જવા માંગી. છેલ્લી જાહેર જાણુ કે આનો કુશમનની છાવણી છે, તારે તેમાં જવાને તેણીએ ના પાડ્યું. પણ ફરંગે તેણીને ધોરન આપી. જો કે એણે કુશમન હતાં, તેપણ ફરંગે પોતાના નામ, નખરાં અને રેલ ફરેકીથી તેઓને વચા કરી લીધા હતા. પણ એ સમયે વખત પોતાની પાક દાખાન જાલવવાની તેને એટલી રીકર હતી કે હવે તે યાકી ગઈ હતી અને નાહારી નવાના વીમારમાં જ હતી. એ ફ્રાન્સ અને તેના બંધાં એટલાં જુખાં હતાં કે તેમનામાં વધુ માલવાની તાકાત નહીં હતી. વચમાં મોટી નદી હતી અને તે યોલગી નવાના હોડાં નહીં હતાં. એ સમયે સમજણ પાડી તારે પોતાની વશ દાર દાખાવી વીસવાસ ઉપર ફ્રાન્સ છાવણીમાં ગઈ.

ફરંગે તે વીસવાસ ખરો પાડ્યો. તેણીએ પેટલાં તો ફરેકુનને છુપાવેલો, અને સરદાર જનરલને અસહ્ય પસંદ સમજવ્યું કે એનો એક ભીખારી છોકરો તેના ભાઈઓસાથ જુગો પટેલો જુગો મરે છે. જનરલ એ તેની આવજત લેવાનો, હુકમ કીધો અને ફરંગે

તેઓને પેટ ભરીને જમાડાયું. એ પછે ફરંગ તેમને હીમત આપીને જરસાની આગલ લાવી જાહાં તે એમને માથાણ ચલાવવાથી જરસા એકાંતમાં ઘણો ખુશ થઈ ગયો. તેણે ખુશીમાં આવીને ફરાંનકને કહ્યું કે “છોકરા, તારો છપ માહે તે તારું.” એ ઉપરથી ફરંગના શીખાડવા પરમાણે ફરાંનકે એક મઢવો ત્રાગી લીધો, અને જરસાએ વલી ફરંગને હુકમ કીધો કે તેણીએ પેતે સાથે બંધને આ છોકરાને તેના ભાણ્યે સાથ નદીની પેલીવાર પુકી આવવો! ફરંગ અચ્ચંતેને લઈ હોડકું તપાસાર કરવો મઢવ, તેટલે વખત જરસા અને તેના આલણ ચોપરી આગલ ફરાંનકે ગાયન ચલાવવા કીધું. એમાં વલી ફરંગની એક બીજી હીકમત હતી. તેઓ નાહાસી જવા પછે ઘણેવાર શુધી સરદાર મેથુ રહે અને તેઓની પછવાડે ખાલ નહીં ચાલે, એટલા ખાતર ફરંગે આ ગાયનના અરસામાં સરદાર જરસા આગલ દારૂના સોસા લાવી મેલવા હતા. એ દારૂ મેડાશીને હતા, કે જે ફરંગે આગલથી પેલા ચંડાલ જુલ પાસે મંગાવેલો હતો, અને જે દારૂ જરસાએ કુધી જિવાથી તો તે જુલને સજા થઈ હતી.

ગાયનની મસતી વચે આ દારૂને હોર હોરમાથો સરદાર જરસા અને તેના એાલોએ ચોપરી નહાસી થઈ પડયા, અને તેના લાભ લઈ ફરંગ ફરાંનકને નહાસી લઈ મઢવ. નતી વેલા વધારે મજબુત થાવ લેવા સાડું આ મે એરતો સરદાર જરસાને અને એાલીશા સીયામકને તેઓ જે જગા ઉપર મેડા હતા તાંહાં બાંધો ગયાં. થોડાવારમાં પોતાની હોશીઆરીમાં આવતાજ જરસાને સઘલી બીના ત્રાવમ પડી. જે હોડકાંવાલો આ એરતોને ખાતર જરસાના જીભથી હોડકું લઈ ગયેલો હતો, તે મેથુ કાલતમાં નદીમાંથી મલ્યે. તેણે હોશીઆરી પકડનાં ખબર આપી કે પેલા બીખારી સાથ મે મોઠાં બાલકો ઉપરાંત એક દુખમલ બનું હતું. તથા તેઓને પેલો પાર ઉતારવા પછે ફરંગે હોડકાંમાં પાછી જવા ને નાં પાડ્યું, જે ઉપરથી હોડકાંવાલો હુલત લીધી તારે તેઓએ તે હોડકાંવાલને નદીમાં નાખી દીધો, જાંહાંથી તેને આ કીનારે ઉંચકી લેવામાં આવ્યો. હવે જરસાની ખાતરી થઈ કે આતો હુથી ફરંગ નાહાસી મઢવ, અને આ બીખારી છોકરો તો ફરાંનક હતો, જેની સ્થાનું દુખમલ બાલક તે ફરેડન હતો. પોતાને ચેકાર હાથમાંથી ગમે એટલું જ નહીં પણ જરસા જેવા પેલેલવાંને થાય આપી તથા આર હેરાન કરીને ગમે તેવી જરસાને મોટું દુખ થયું.

ફરાંનક પોતાના અચ્ચંતે સાથ નદીની પેલી પારેથી પાછો ખટકતી થઈ, પણ હવે ફરંગની સંગત હતી. તેઓ ઘણા કુર ગયાં નહીં એટલામાં એક એવાં ગીમ જંગલમાં તેઓ જઈ પુગાં કે જાંહાં ગુરજ અને અનન્ય વટીક ઠં કાઈ મઢવ હતું. તાંહાં પુરજ જંગલરેસત તોફાંનથી અંધા રૂં થઈ પડ્યું, તેવામાં જાહાડોની ઉપરથી વાંદાની ખીશા જે ઘણાક આંદોળીએ તુટી પડી આ સરવે રખડતાંની ની આંખે પાટા બાંધ્યા તથા તેમને છુટા છુટા પકડી લઈ ગયાં. ફરંગ, ફરાંનક વએરેને પકડનારા આ શખસો એક હરફ બોલવા નહીં, પણ તેમને શુપચ લઈ ચાલ્યા. પછે ઘણેક વખત શુચરી જવ પછે આ હેલતેલી જોરતો

અને બાલકોને કાંને વસતીવાલાં ગામમાં આવી પોહ્યાંવવા ની ગડબડ સંભાળી અને વળી આગળ નતાં ગાયનના શરેદ તેમને સંભાળ્યા. તેઓ સમજ નહીં શક્યાં કે તેમને એહાક આગળ પકડી લઈ જાય છે કે કોઈ બીજાં આગળ? થોડાવારમાં તેઓને આંખે પાટા બાંધેલી અંધકાર હાલતમાં લાવીને ઉમાં રાખ્યાં, પણ એક યાત્રીના અવાજ થતાંવાર તેમના પાટા ખોલી નાખવામાં આવ્યા, અને તેઓએ અચ્ચંતેથી ગરક થઈને જોયું તો સંકેદો લેકો હાથમાં તોર કમઠાં લઈને ઘરમાં હતાં, તેઓ વચે એક પાદશાહ હતો, તેઓ વચે વળી ફરંગનો ભરથાર ફરહાદ હતો, જે એ કદમ પોતાની વફાદાર એરતને ગરે વલગયો, પોતાની થોડાંહી અને ફરેડનને ભેટયો, તથા ફરેડનને એલખી કાઢાડયો.

આ સરવે તીરંદાજ લેકો ફરેડનની પપશવાલા હતા. તેઓ સઘલા ધરાંનીઓ હતા. તેઓ સઘલા જોહાક ના જુલમાત્રથી કંટાલેલા હતા. તેઓ સઘલા જોહાકના કદીએલ હતા. એટલું જ નહીં પણ એ સઘલાઓને ભેજ ઓને ખાતર જોહાકે નમે કરાવેલા હતા! તારે તેઓ છપતા કેમ થયા? ફરંગે જરસાની છાવણીમાં સાંભળ્યું હતું કે તેણીના ભરતાર ફરહાદ, પેલાં વરેન ગામના પટેલ, તેને જોહાકે ભેજ ને સાડું કતાલ કરાવેલો હતો, તે હોમાં છવતો કેમ આવવો? આ વાતને ખોલાસો થયો. જોઈએ, પણ ફરાંનકને શુભવાડો એમ વધ્યો કે ખોલાસો કરવાને બદલે એર આ લેકોને પાદશાહ તખત ઉપરથી ઉઠી ગયો અને ફરાંનકને હુલતથી તખત ઉપર મેસારી. પછે ખોલાસો પુરતો થયો. સારાં ભાયરે જોહાકના વડામાં વડો બાવરથી અરખાઈલ નામનો એક ધરાંની હતો. તેની બે જાં પકડવાની હોશીયારીને લીધે જોહાક તેના ઉપર ખુશી હતો. જોહાક દરેકને બે ધરાંનીઓને તેમના ભેજ ને માટે મારી નાખવો હતો. પણ એકીનદાર અરખાઈલ તેમને મારી નાખવાને બદલે છવતા રાખી, તેમના ભેજ ને બદલે જાનવરના ભેજ પકાવો મોકલવો હતો. છવતા રાખેલા ધરાંનીઓને બાવરથીખાનામાંથી એક છુપે રસતે તે ચેહેર બાહાર મોકલાવી દેતો હતો, જાંહાંથી તેઓ ને છુપી રીતે આ જગામાં લાવવાની મોઠાવલ કરેલી હતી.

એ રીતે આ જગામાં તે અંધી ગપલા ધરાંનીઓ દરેક જગલ પધા કરવાથી તેમનું મોટું લશકર થયું હતું. તેઓએ પોતાના તીરંદાજ ટોલો વસાવેલો હતો, અને જે કુન ઉપરની વફાદારીના તેઓ દરએકે કસમ લીધેલા હતા. જેમ દરેકને તેઓની સંકે વધતી નતી તેમ દરએક નવા આતનારને કસમ આપી રાખતા હતા. જે કસમ લેવાને ના પાડે તેને છવતા પાછો જવા દેવાનો પાર નહીં હતો. પણ દરએકે આવાતાર જોહાકથી નાહાડેલા અને કંટાલેલા એટલે હીઆં ખુશીથી રહેતો હતો અને ફરેડનના કસમ લેતો હતો. આ લેકોને વધારે ઉમેદ એ હતી કે ફરેડનને પાદશાહી લેવાને હજુ પંદર વરસ બાકી હતાં, જેટલા વખતમાં તેઓને દરેકજાને વધારાથી મોટી ફેન બની કરવાની આશા હતી. તેઓએ પોતપોતામાંથી એક બંને વશ દાખલ ચુંડી કાઢાડયો હતો. તે કોહોરમ નામનો ધરાંની ઉમરાવ હતો. તે કોઈ જ નહીં પણ પેલાં ખુની ભાઈ બેહો ના બાજક અને રેલખારાનો બાપ હતો. ભરે જલમ જે

હાકે તેના એ વાહાલાં બચાંઓને મારી નાખવા મોકલયાં, તારે દેવઆસનાં કાલાવાલાથી પીગલીને નવારે તેઓને ન ગલવા કાહાડી મેળમાં ખરાં, પણ જોહાંકને આવીને ખખર કાંધી કે તેઓને મારી નાખ્યાં છે.

એ ઉપરથી તેઓના આ આપ કાહારખે દરબારમા ફરીઆદ હાવી, તારે જોહાંકે તેનેથી તેનાં ભેજને સાડે નબે કરવા મોકલયાં, પણ આવરથી અરમાઈલની મેહરબાનીથી તે બચીને હીઆં આવયા હતા અને આ તીરંદાજ લેકોના વડો થયા હતા. તેને ખખર નહીં હતી કે તેના મેહો અને મેહી એક બીના ન ગલવા સલામત વસતાં હતાં, તે તેઓને મરણ પામેલાંજ સમજતા હતા અને હું મેજ તેઓની યાદથી દરદનંદ થતા હતા. તેણે ફરાંનકને મુબારક બાદી આપી અને તેણીને તીરંદાજ રોલાતા મેહુમાન તરીકે રાખવા માગી, પણ ફરાંનકે રહેવાને ના પાડયું, કેમ કે ફરેડુનને એક નામીસી ગાયનું કુપ પાવા તાડ ગામમા લઈ નબે હતા, તે ગાયનું નામ તરમાપ હતું અને તે ગાય એક પીર મરદની રખેલાલી તણે હતી. તે ગાય એક લી ફુનતી હતી કે તેનાથી આખાં ગાંમના બાલકોનું પોશ ન થતું હતું. તીરંદાજે મોટી ખુશાલી વમે ફરેડુન અને ફરાંનકને તે ગાયના વતનના લઈ ગયા. તાર્હાં ફરાંનક પોતાના બચાં સાથ તરણ વરશ રહી, જે પછે ફરેડુનને સંગીન ખોરાક આપવાનું શરૂ કરતાંજ પોતાના બચાંઓને લઈને તે અમલખરોજ પાહાડ ઉપર ગઈ કે જાંહાં એક નામીઆ એલખાએ ફરેડુનની તરબીઅત અને આવજ ત મલાવી.

હીઆં ફરેડુનના શંકરોના છેડા આવેયો. "ફરેડુન" ના જે નાટકમા આ સંઘલી વાત બનાવી કાહાડી છે, તે નાટકનો પેટલો ભાગ હીઆં સમાપત થાય છે. એ નાટકના બીજા ભાગમા વારતા જેવું થાયું છે. તે આ વતા અંકમાં અત્યંત કરીશું. (સંધ્યે.)

માણસ વધતું કે જાહાડ ?

માણસ, તું શું તારી મગરૂરીથી એમ સમજે છે કે ખોદાએ આ સંઘલી ફુનીઆં તારજે માટે પેદા કીધી છે ? સંઘલી વસતુઓ તારાંજ સુખ, સગવડ અને મોજને માટે ? સંઘલી માવજત અને સંભાલ તારોજ ઉપર લેવાય છે ? ના, આ માનવી એવું કહી શકાતા રાખતા ના. જે પેદા જાને કીડો, જે તેના શરીરની બનાવટ, જે તેના જીવનની શંભાલને માટે કરેલી સરવે બાંધણી અને રચના, અને પછે કેટલે કે યજ્ઞદાન આ કમીના કીડા ઉપર તારા કરતાં શું એમી માપા રાખે છે ? તારે તું અને તે કીડા વમે એવડો મોટો શું તકવત ? પણ એટલું જ નથી. જે પેલું જાહાડ, જે નખીનના ઠડ ધાલીને જુલું છે; તપાસ તેની બાંધણી, ગોઠવણ, ઉપર ઇતીઆલી ને પછે કેટલે કે કેટલીક બાજેતોમા એ જાહાડ વટીક તારા કરતાં શું મહડતું નથી ?

જાહાડમાં જીવ છે. તે સંકેટો વરણે સુધી જાહેર. અજીત કીલા અને કોટ વખતના દેર આંગળ ફના થાય છે, પણ જાહાડ તવારીખને ટેકો આપનારા સાહેલીની બી

શાળે મળજીત નડ નાખીને ઉમેરું છે. તે શું દર રીખાવનું છે. તેનો જાહરનો રંગ ખોદાએ આંખને તાહાડક આપ નારો લીટો કીધો છે. માણસના બનાવેલા લીલા રંગમા જોરે આવે છે, પણ આ ખુદરની લાટો રંગ જોરે વગરનો છે. તે જાહાડની પેદાસ ગુજારી ને ઉપયોગો છે. કેટલીક પેદાસ તોડી, રસોડી ને પેચારી છે. તે જાહાડનું કુપ ખુશ તુમા છે. મેર અથવા મુરગ, પોપટી અથવા પટ ખીખાં કરતાં એ દરએક નાજુક કુપનાં રંગોની શું દર મેલવણો કરવામાં ખુદરતા નાજુક હાય કામે લાગા છે. માણસ ઉપર એ ટલી જોલા કાંઈ નથી.

એનો સઘલો સાધારણ યુકામજો થયો. પણ આ પણ વોદાઓની નમરથી તપાસ કરાંયો. લીટોઆની તપાસ થોડીક આંગલા અંકોમા આપણે કરીએ. એ તપાસ થી માણસનું કમીનાપણું ઘણી આછો રીતે આપણે જોયું છે અને હવે પછે જોઈશું. તેલુંજ એક લીટીઆનું શીખાં હેડલ આપીએ છઈએ. એ શીખાંત કુખાસ અને મોશીં આવટ જિવા નામીના લીટવાનોની રાતા ઉપરથી મળ્યું છે. એ ઉપરથી માણસ અને જાહાડ વમે તફાવત કેરો તેનો સાર નીકરે છે. તે સાર એવું કે આ ફુનીઆમાં આ હુશ અને જાહાડ એલું એકસરખી પેદાસ છે. માણસને આધાર જાહાડ ઉપર છે, ને જાહાડનો આધાર માણસ ઉપર છે. ખુદરને એવી સમજત કરેલી છે. એલુંજ શારોને મોકશ કીરીઆ શોપેલી છે, અને તેથી ખુદરની એ જેલું ઉતપતીએ એક ઉપર બોક્સ અસર કરી શકે છે—

માણસ	જાહાડ
વસતુઓને બાલવાના સંધો.	વસતુઓને હાર પાડવાનો સંધો.
શરીરમા બાલે છે	શરીરમા હાર પાડે છે—
કરમાન.	કરમાન.
હાઈકોરોન.	હાઈકોરોન.
આગોનીઅખ.	આગોનીઅખ.
શરીરમાથી જાહાર કાહાડે છે.	શરીરમા બાંધે છે—
કારમાનીકે આશીડ.	કારમાનીકે આશીડ.
પાણી.	પાણી.
આકસાઈક આશ આગોની અખ.	આકસાઈક આશ આગોની અખ.
એજેટ (નાઈકોરોન.)	એજેટ (નાઈકોરોન.)
શરીરમા ખપાયે છે—	શરીરમા પેદા કરે છે—
આકસીઅન હવા.	આકસીઅન હવા.
ગ્રોટન (યક ભરેલું).	ગ્રોટન.
અગો.	અગો.
શરારખ (આગોના ટહો).	શરારખ.
ખાંડ.	ખાંડ.
શુંદર.	શુંદર.
શરીરમા પેદા કરે છે—	શરીરમા લેપ છે—
અગો.	અગો.
લીનલી.	લીનલી.
પોતાના તતવ હવા તથા નખીનને યાજાં આપે છે.	પોતાના તતવ હવા તથા નખીનમાથી મેળવે છે.
જીવદાર પદારથોને નીરજીવ આકારમા લઈ જાય છે.	નીરજીવ પદારથોને જીવદાર આકારમા લાયે છે.

મગરૂર માણસ પોતા વડે તથા એક જાહડાડ વડે ગમે તેટલો તકાવત સમજે, પણ ખુદરતની નબરમાં તેઓ બને સરખા છે. જે માણસ કરેછે તેમાં જાહડાડનું કાંમ છે, જે જાહડાડ કરેછે તે માણસને કાંમનું છે. બને એકેક ના આધાર ઉપર છે. તારે એ માનવી, તારી આટલી બધી મગરૂરી ને શરદમાન તું શાપર કરેછે ?

પરચુટણ બાબતો.

જેમ એક જાહડ પોતાનો છાપે લાકડાં કાપનારથી બીધાવતો નથી તેમ આપણો કુશનન જે આપણા ઘરમાં આવે તો તેનીથી પરાજીગત એકસરખી રીતે કરવી આપણને સમજવાર છે. ક.

ઠાહુયાને રીખાખાભ—જે કોઈથી શખસ તમારા વીચારને મલતો આવતો ન હોય તો તેનું ભેજુ કાઢવાનો વીચાર તમારા મગનમાં લાવશે ના. એમાં કરતાં જે તમે તમારાં ભેજને મારશે તો વધારે સાડું કેહેવાશે કારણ કે આનથી દસ વરસ આગલ તમે પણ તેવાન હતા. ક.

દરક લોકો પોતાના વાવડા ઉપર ચંદરની જે નીચાણ રાખેછે તેનું યુજ એછે કે જરે મેશીડોનનો ફીલીપ, બાઈબ્લનશીઅમના ફીલીપની દેવાલ ઉપરથી રાતના પોતાનું લથકા જેહેરમાં દાખલ કરતો હતો તારે ચંદરે પોતાનો ઉજ થયે તે બાજુના ફીલીપ ઉપર નાખ્યો તેથી બાઈબ્લનશીઅમના લોકોને કુશનનની મતલબ માલમ પડી આવી અને તેઓને મારીને હુશવીયા તારબાદ તેઓ ઉગતા ચંદરને પોતાના વાવડા ઉપર પોતાની નીચાની દાખલ વાપરવા લાગા. જરે દરકોએ બાઈબ્લનશીઅમ લીધું તારે ચંદરની નીચાન આપ્યા ગાંમમાં દેખાવામાં આવી તેથી એમાં કાંઈ બહુઈ હુચે એવું ધારી સધલા યુસલમાનોએ તે રીત પોતામાં આગેન કીધી. ક.

કુશનનનો દોસત—એક ફીલીપ એક શખસને ચો ક કરતો તથા રડતો ઉમેડો દીઠો તેથી તેને પુછીયું કે “તું શા સાડું રડેછે ?” તેણે જવાબ દીધો કે “જે ધણીને મેં જીવતાં કધી ગુપ્ત આપીયું નથી તથા એક પીયારની નબરે જોયો નહીં; પણ જેની યુખી અને હમણા માલમ પડેછે તેને સાડું હું રડુછું.” “અગરજે તે તુને હમણા પાછો આવી મલેતો તું શું કરશે ?” તેણે ચોક કરનાર બોલીય કે “અગરજે તે આવી અને હમણા એક કોટી કરેતો એક પણ માઠો શયુન હું તેને કેહેવશ તહીં પણ દરએક તક લઈ મારો પીયાર તેને દેખાડશ.” ફીલીપે બોલીય:—“તારે તો ફેકટમાં વખત ના. ગુમાવ, પણ જાન તારા જે કુશનનો હુછાયાતે તેમને યુખી કરવાની કોયેશ કર કારણ કે તેઓની એક વખત મરણ પામનાર છે.” ક.

સભા બીતનારો ફેડીઓ—યોડાએક વરસની વાત ઉપર આ જેહરના એક તાલેવન ગરહસથના દીકરાએ એક બીજા ગરહસથના દીકરા સાથે સરત બકી કે હું: મારામારી નહીં કરે, કોઈનું કાંઈ બોડ નહીં અથવા કોઈથી યુના

કરૂ નહીં તે છતાં અપાંની પોલીસ બાબત રાતના મને પકડી લઈ જશે. આવા તેના બોલવા ઉપરથી સરત નકી પઈ. પછે છોકરો પોતાને ઘર ગયો, પોતાના એકથી કપડાં કાઢી નાખીયાં અને એક બખરચીના નેવાં મેલાં કપડાં એ હુરીયાં અને એટીમાં ફેટલાએક હજારની નોરો તથા યુના રૂપાના દાગોના મારીયા અને બાહર નીકળીયા. આ લતાં ચાલતાં બાંએખલાના એક હોટલમાં ગયો અને ત્યાં હાં જઈ એક ગલાસ બરાનડી માગીયા. હોટલમાં આવા દેખાવતું માણસ કદાચ ન આવે. ત્યાંહાંના માણસો એ તેની કાંઈ દરકાર કીધી નહીં પણ જરે નોટનું બંડલ કાઢીયું તારે તેઓ સમજ્યા કે બીજું સમજે છે તેથી તરત તેના હોકમને તાલે થયા પણ તેમ કરતાં પોતાના ચેકને તે વધે જાણીતો કીધો. ચેક હોકમ આપીયો કે એ જ માગે તે એને આપી પણ તે સાથે પોતાના એક માણસને કોનશટેબલને બોલાવવા મોકલીયો, તે આપે કે તેના હાથમાં પેલા છોકરાને સોવામાં આવીયો જેણે તેના ઝાડા લીધા તો ફેટલીએક નોરો તથા દાગોના નીકળીયા તેથી તે કોઈ ચેર હુચે એવું જાણી તેને ચોકીમાં લઈ ગયા જ્યાં તેને રાતના રાખીયા. સહવાર પડતાં તેને સધલી વાત જાહેર કીધી તથા તે કોણે તે જાણાવીયું તેથી તેને છોડી મુકીયો અને પેલી સરત જતીયા. ક.

બાહુના પુછપરછ કરનાર બચાં—જ્યારે એક નાહાનું બચનું એક “હસલાનેગ સવાલ” પુછે તેયારે તેને કદીથી હુરી કડાડતા. તે સવાલ તે બચાંને મનથી જ સવાલ નહીં હોય. અગર જે એક બચું પોયાં મન વાણું ઈયાને જલદી મનમાં લાગી જાય એવું હોયતો આ વખતે મજાક અને હસવાનો એક જ દાખલો તેની પોતાની મેલે સીખવાની હોસને કલચ હમેસ મુખી કંડી કરી પાતો. કઈ ચીનતા નહીં, પછી ગમે તેવી નજીબ એક બચાંનો સવાલ દેખાતો હોય તોથી તેને ચોખ્ખો અન મપાણુ જવાબ મલવાને હક છે. સો. જ. રી.

ચોર પકડવાની એક કલા—પારસી સોહરની એક નાટકચાલાની પીટમાંથી એક શખશનું ઘડીયાલ ચોરાયું; તેણે મોટે સાદે સધલા સાંભળે તેમ એક દોસતને સંભળાવ્યું કે “હમણા નવ વાગાછે; ચોડી મીનીમાં માહરૂં ઘડીયાલ વાગસે; તેનો અવાજ મોરોછે, અને તે અવાજની મદદથી તમારો પાતરી થશે.” જેણે આ ઘડીયાલ ચોરીયું હતું તેણે એ વાતથી ઘમણાઈને તે નગાથી છટકી જવાની વેતરણ કીધી, પણ તેના ઘમણાઈને તે સપડાવી દીધો.

સો ૦ નં ૧૦

દગો કોઈનો સગો નથી—એક પારસી બખરચી જેને લખતાં વાંચતાં આવડતું ન હતું તે હાથમાં એક કાગળ લેઈને ચોડાક માસની વાત ઉપર પવનચક્રી આગલ કર્યા કરતો હતો, અને જે કાંઈ જાય તેને તે કાંગળ દેખાડી પુછતો હતો કે આ સરનામા ઉપર લખેલા ધણી તમેછો ? એક પારસી ભપકામાં તે રસતેથી પસાર થતો હતો તેને પેલા બખરચીએ કાગળ વંચાવવાથી તેણે તેને મનાઈ કહ્યું કે—“મેવકુર, આટલોવાર થયો કાંઈ કર્યા

કરતો હતો ? લાવ, એ કાગળ તો મારું જ છે.” “હીક છે, સાહેબ, તમારું છે તો તમે લેજો, પણ મારી મજૂરીના પધરા અને વ્યાપો.” “શું તારી મજૂરી છે, બાલ.” “ફક્ત રૂઝે સાહેબ.” “લે, લે, ને જા, હું ધી જા.” આટલીબધી ધમક કરવાનું, તથા રૂઝે એકદમ કાલી વ્યાપ વાનું કારણ એ હવે કે કાગળનાં સરનામાંને મથાલે “ઉ તાવલનું” છે—અંદર જોખમ છે, દુરત પુજે” એવા શબ્દો લખેલા હતા, તેથી એકે કાગળ પોતાને નામનું નહીં હવે તોપણ પેલા પારસીએ રૂઝે વ્યાપોને વધારે મેલવવા ની લાલચે તે ઉપેડ્યું. અંદરથી તેને કેટલા રૂપોના ત્રણ પા તેતો વાંચનારને ચેતી જવું; કેમકે ગાલ અને મશકે રીના સરોપાવ સીવાય બીજા “જોખમ” કાગળમાં કાંઈ જ હતો નહીં. પેલા પારસીએ બમરચીને શોધ્યો, પણ તેતો રૂઝે ગળવામાં મેલોને તાંબુથી સેંકડો કદમ માપી ગયો હતો !

મગજથી મથલા—મીનલકાસ નામના એક ઉમરાને માટે કેહ્યું કે તે પોતાનાં મગજથી એટલો તો જોખમર હતો કે, એક દીને જરે તે એક ચોપડી વાંચતો હતો તેવામાં ચાક રડીએ તેની નાની બુચીને રમાડવા માટે તેના હાથમાં વ્યાપો. ઉમરા બુચીને રમાડતો હતો તેવામાં તેનો એક મીતર ધણીજ અગતની બાબત ઉપર વાત કરવા માટે તેને મલવા આવ્યો. આ ઉપરથી મીનલકાસે પોતાના હાથમાંની બુચીને બુચી નહીં પણ ચોપડી બહીને દેખવ ઉપર ફેંકી અને મીતરને મલવા ગયો !

ફાંસનો લા ફેન્ટેન નામે લખનારથી એવોજ મગજ થી ગમ્યો હતો. તેનો એક મીતર મરણ પામ્યો, અને તેની પાપદસતે તે ગયો. થોડાક દીવસ પછે તે આ મીતરને મલવા ગયો. નોકરે કહ્યું કે તારો મીતરતો ફલાણે દીવસે મરણ પામ્યો. લા ફેન્ટેન અચળ થયો કે તે બાબે તેને કેમકે ખબરથી નહીં કીધી, પણ પાછલથી તેને યાદ આવ્યો, અને તે બોલ્યો; હા, હા, હું તેની લાશને દફનાવાની વખતે હાજર હતો ખરો !

રમુજે કુરસત.

૧. એવી કંઈ બીજી, જે વગર પગ ચાલે, વગર બોલ વે ચેતણી આપે, વગર વાતચીત કરવે બોલે, વગર જોખમે ઠોડો ખેલે, વગર ખરીદવે અથવા વગર વેચવે નરો જલવે, વગર સરખાવવે પોતાના એ હાથની પછવાડે પોતાના એડેશને ચંતાડે ?

સા. ના રીકર.

૨. સવાલો.

૧ આપણી લેલસુદેશીવ કાઠિનસીલના જેમપરો અક રા જેવા કરે હતા ?

૨ એ કાઠિનસીલના જેમપરો દીવાલીઆ જેવા કરે થાય ?

૩ એ કાઠિનસીલના જેમપરો કળાંક યાદી જેવા કરે થયો.

૪ પણ હવે એ કાઠિનસીલને અસાખાની ધાસતી કાંમિ નથી વાર ?

ખાલાસો મઠ વેલાનો.

૧. કીટલી.

૨. ગ અખશર.

૩. ઉપદેશમાં નાજો.

પરસીકનસી બેક.

મોકનસાધલ બેક.

ઈસક ઈડીઆ બેક.

કમરશીઅલ બેક.

આગરા બેક.

રામિલ બેક.

સેંટરલ બેક.

સીડી બેક.

સુધ બેક.

૪. સવાલો.

૧ જરે તે ઇજરા વેચે તારે.

૨ કાંમિ કે બેક પોલીસવાલા છે.

૩ એક પોલીસજી કામ કરે, બીજા બાબીસજી કરે.

૪ નમુખાન—તેના નામમાં જાન છે.

માણસની હાલતની હધીરાઈ.

(“રૂદેન” ના નાટક ઉપરથી.)

લાવણી—હલેઆણની.

(“જે પીકડા નખરંગ બાગ ચવી જે દેખાયું”—એ રાહ.)
મુને મગજ તમ હમ મુજે વાત, આ હંદગીની નંજાની,
હંદગીની કાંદાની છે હારે જમાનાવા, હીન હીન મંજાની,
દીવસ રીવસ મંધા જાપ મરખા, આજેર તક અમજાની,
લાંબી ને દુષી જોત જીવનારની, મીમલે છે એક પલની.

જી લ.

પેટની છે કરવી વેક, ભાઈઓ, આ પેટની છે કરવી વેક,
પેટની છે કરવી વેક, જરણથી મરણ તમકની હેક,
મરણ તમકની હેક, કાંતી હાજતો હવસોની હેક,
હાજતો હવસોની હેક, ગણી ગોધામ મરખા શેક,
હંદગીર એક આંગળની, હારે હંદગીતો એક આંગળની.

લાંબી ને દુષીન મુને મગજ.

જી લ.

કાંદે જીવીઆ તેમ આને જીવીએ, ને જીવનું આવતો કાંદ,
ઉકાંતે શીકર તેમ મુતાં શીકર, કેમ બરખું આ પેટ પાતાલ,
કાંદ ને મુખ તેમ આજા પાંતી કુખ, ને ખંગ વધીએ કંગાદ,
જીવકાલ જીવતો જીવીએ બરખું, શું એ આદમીએત હાંક ?

જી લ.

શું જીવનું પરમાન, બાઈઓ, શું જીવનું પરમાન ?

શું જીવનું પરમાન, મારપર હારે ધાંધલ ને માન ?

હારે ધાંધલ ને માન, કાંઈયું શું નીબળું નીદ્યાન ?

શું નીબળું નીદ્યાન, સીવા બરવા પેટ નીદ્યાન.

હંદગી નહીં એક તમકની, હારે હંદગી નહીં એક તમકની.

લાંબી ને દુષીન મુને મગજ.

મુંખાઈ, ફક્ત આગ્રા પરીમમાં બેહરાંમજ ફરકનજીની
કંપનીએ છાપીયું તથા પરચટ કીધું. ૩૦ કાટ—મહારામજ
હારમજી સીટ, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીબોધ.

સતત ૧૮ મુ.

સપ્ટેમ્બર ૧૮૭૪

આંક ૯ જો.

૬૨ ગી જ,

અથવા

વાંધામાં પડેલાં પારેસો.

સ્ત્રીઓને માટે તદ્દન નવીન વસ્ત્ર.

લખનાર—“મીનોચેલુર પોરોદ.”

બાળ ૨૪.

નિહાનયુગ—

તમામ એકમ લઈ હું આપણું જાણ,
માફે રૂં, અગર ફેરું આ જાણ.
કે આપણી હું તારા ને હું મારી નેક,
રેખા, માથું પા એવત એકની એક.”

નિહાનયુગ અને યુગ્યમાર.

મળીને—

૦ ૦ ૦ કાવચે નું એવ આતથનો સોલો,
પેલો પયાર તું પર, ને તું પર હોલો.
ગુણમડીએ પડી માથું હું તું પામ.
જુલ રાખ મુને અર લાવી મારી આશ.”

મિત્ર અને મળીને.

અવખતે આ છોકરી તે ફરંગીન હતી. પોતાના માલિકા ફરામરોનને મળવાની ઉમેદથી તેણી હાથ આપી હતી; ફરામરોનને ખરેખર શુરંગીનને તેણીએ જોયાં, અને તે માટે પોતાની દેવગીરી દેખાડતાં એક યુવતી કટકાથી મેતાં થઈ તેણી નીચે પડી.

પણ હાથમાં તેણીને કોણ લાવવું, અને શા માટે લાવવું હતું તે જાણવું નહોતું.

વાંચનારી બાનુઓને યાદ હશે કે સોલાગર નરીમાનના કાનમાંથી ફરામરોનના તીકળી નવા પછે બીજે દિને શુભાર નામ પરાવનારી બાનુ મેહુરીનની દીકરીની હતી રહી હતી. મેહુરીનને એક પછ ફરંગ હાથ નહી, અને શુભાર કાંઈ મેહુરીનની પેટી હતી નહી. પણ ફરંગીન પોતાના માપના નાલાયક સમુદા સોલંગવા પછે જંગલમાં જાવા મરનાના ઝુકાં આગળ આવી પડી, તાંબાંથી તેણીના નરીમાન સાથે મેલાય થયા હતા, અને તે શુદ્ધ સોલાગર તેણીના પોતાને ઘેર પોતાની પેટી લાવ્યે લઈ ગયા હતા. એ કાર

ણથી તેણીનું નામ પણ બદલવું જોઈએ માટે ફરંગીનને ખરેખર શુભાર નામ નરીમાને તેણીનું રાખવું હતું, એ સમયે વાંચનારી બાનુઓએ જાણી લીધું હશે.

તેમજ વલો ફરામરોન જેટલા દીવસ માંદગીમાં નરીમાનના મકાન ખરે રહ્યા તેટલી યુદ્ધ સુધી ને દેવભરોથી શુભારે તેની માફેલત કીધી હતી તે, તથા ને મોહબતના હાંકરામી તેણીના દેવતા પચરપા કરતા હતા, અને તેની નહી સાથ થાય એવી હાલત ઉપરથી પોતાની સુંદર ચશમથી પોતાના દાણા નવાં આંધુ તેણી ખેરવતા હતા તે, તથા હકીમ જામારે નરીમાનને શુભારનો માપ જાણીને ને ચેતવણી ફરામરોન અને શુભાર વચેના પયાર બાબે મશકરીમાં આપી હતી તે સમયે નિતાંન, અમારો માલિક બાનુઓ પાંખો ગઈ હશે કે આ શુભાર કોઈજ નહી પણ ફરંગીન પોતેજ છે.

હવે ફરંગીન ફરામરોન પુકે નવા માલ ધણે ફેંકાણે જાડ્યો, પણ આ નવાન આશકનો પટો ફેંકેથી મેજવી રાકી નહી તેથી નીરાશ થઈને નરીમાનના મકાનમાં પાછા આવી હતી.

ને દીવસે શાહજાદાની મેઈનતો થઈ, અને શાહબાનુ તુ તથા ફરંગ બંધે કુખી થયાં તેની એ તરજ દીવસ પછે શુભાર—અથવા હવે ફરંગીનના નામથી તેણીને આપણે જાણખીયુંતો કાંઈ અડચણ નથી—બાનુ મેહુરીન સાથે નવી કીનારે ફરવા ગઈ હતી. ફરતી ફરતાં તેઓએ તરેહવાર લોકો અને તરેહવાર ચીજો જોયાં હતાં, અને તેમજ તરેહવાર વાતો સાંભળી હતી. તે દીવસે જાણે કોઈ મોટા મેથો હોય તેમ પુરાકલ લોકો ફરવા આવ્યા હતા. સાંજ પડી હોતી તેથી ફરંગીને હવે ધર તરફ વળવાની ખાહેશ જણાવી; પણ એક શખસ એક પીસાંતી અંદર કોઈ રાત્રી મરેથી દેખાડવા લાવેલા હતા જેને તરજ પગ અને બે ચોટાં હતાં, તેથી આ તવાઈ જોવા માટે મેહુરીને ફરંગીનને અચ્છ કીધી, પણ તે વાત તેણીએ ના પાડી અને મેહુરીનને તાંબાં રેહવા છડીને તેણીએ ઘર તરફના રસ્તા લીધે.

રસતો એક જાહેર બાગમાં થઈને નવાનો હતો, જેમાં લોકો પેસતાં, ફરતાં, અને આસપાસ લેતાં હતાં. ફરંગીની મતલબથી એક મેડક ઉપર થોડાવાર સુધી બેસીને મેહુરીનના અવવાની રાહ જોવાની થઈ ખરી, પણ તેમ ધડીએ એક મટાદાર ગાડ નીચે એક નવાન અવલાને બેસીને રડ

તાં તેણીએ સાંભળી. કરંગીન પેલાં ઝાડની તરફ ગઈ જાં હાં પેલી અમલવા પોતાનું માથું ખોલામા દાખી કુસકે કુસકે રડતી હતી. યેઠોકવાર સુધી સાંભળયા પછી કરંગીનને તે અમલવાનો આવાન ઝોળખાયા, અને તેથી વધારે આ તરી કરવા તેણીએ ફરીથી સાંભળ્યું.

“ખચોત, એતો તેજહે,” કરંગીન મન સાથે બોલવા લાગી; “તેજ, તેજ—એતો મારી સુંદર કરંગ, મારી બેહુનજહે.”

અને એટલું બોલીને તેણી કરંગની નનદીક ગઈ, અને કોંચેથી તેણીનાં નાજુક માથાં ઉપર હાથ મેલી બીજી હાથે તેણીને પોતાની અગલમાં લીધી. આ પરખાંણે થતાં પેલી અમલવાએ આંખથી લાલ બોલ કરી નાંખેલી પોતાની અશમના ડોલા કરંગીન તરફ ઉંચકયા, જે પરથી તેણી કરંગીનને એવું નકી થયું.

“આહ, કરંગીન, મારી કરંગીન, તું કાંહથી આવી હુંધ્યાં! અરે તેણી મારી શરમ જિંદ બીધી. અકસોસ, હું થું કરંગ, મેં મારી ફળેતી તને દેખાડી, કરંગીન, હાથે કરીને દેખાડી. થું નહી, બેહુન મારી! આહા, મને માફ કર કરંગીન, મને માફ કર.”

અને એટલું બોલતાં જુખી કરંગે રડી દીધું. “પણ તું શા માટે એટલી કમલાયછે, મારી દીકરી!” કરંગીન તેણીને દેહાસો દેવાનું શરૂ કરીયું. શા માટે રહેછે, બા! ના રડ, ના રડ, દીકરી ડાહી. તારાં માતાજી કાંહછે, કરંગ! કદામ મને તારી સાથે જોયેતા વહી તેવણ દેહગીર થશે જો.”

“નહી, નહી, પધારી મારી બેહુન, નહી, નહી, તેવણ હાંધ નથી, તેવણ મારી સાથે નથી.”

“થું તારે તું એપલીન આવીછે કે? અને આ મુજબ એપલી આંખપાણી કરવા કે? જા બા, એ મને નહીં ગમે, તું રડવા કરે તે સાચું નહીં, પણ કરંગ, મને કેહતી તું શા માટે રહેછે! માતાજી સાથે કાંઈ બની ગયુંછે, યા પેદરે કાંઈ ઠપકો આપયોછે! દુર, અને દુર હેતે એવું ફક્ત બેહુનખી, એક અશરારક અને નીરોશ પેદર—ઝોડા મીલાદ જવા પેદર—ને વાસતે! હું જાંહુંછ કે તેણે કાંઈ ને દુખ દીધું નથી, માટે તે પોતાની દીકરીનેખી દુખી નહીંન કરે. પણ તારે તું રહેછે શા માટે!”

“કરંગીન, કરંગીન, તું મને ના પૂછ. અરે તું તારી મેહરબાનીથી મને વધારે રડાવેછે, વધારે દુખી કરેછે, અરે મારી નાંખેછે! કરંગીન, અરે તારી માતા ઉપર તારા પેદરે જોલમ મુજરયો તારે થું મેં તારી ખબર લીધી હતી! અથવા અરે તારી પોતાની ઉપર તે વેહુઆયલા શરંગીને જસતી ચલાવી તારે મેં તારી બેટ લેઈ તને દેહસો આપયો હતાં! નહી, કહી નહી; તારે શા માટે તું ખીન મનાવા આવીછે! જા, તારે રસતે જા, અને હું ખીન મારી કરણીનાં ફલ હુંધન જોવા દે. કાંઈ મને નહીં દેવા સો દેશે તે સઘથી સાચુંછે, કેમકે જોણે બીજને મદદ નહીં આપી, તેણે બીજની મદદ શા માટે માહલી થા મેલવવી જોઈયે! જા, કરંગીન, મારી વાહલી બેહુન, જા—પણ રાખ. કેવી છુરી અમલની હું છું! તુને હું જાક હુંછું; પણ તું કાંહ જશે! કાંહ તારું ધેઠાં કોણ તારો મ

દદગાર, કોણ તારાં માત પીતા! અકસોસ, કરંગીન મારા કરતાં તારી હાલત ખરાબછે.”

આ સમુદાનો બોલીને લાડકો કરંગ કરંગીનને ગમે વલગી પડી, અને આ બંધે જવાન તાનનીમોનો આંખમાં આંસુ આવયાં.

“કરંગીનની પધારી કરંગ, કરંગીન માટે તું દેકર ના કર. કરંગીનનું ઘેરછે, અને તે આ દુનયા અથવા નહીતા આકાશછે. કરંગીનના મદદગાર અને પેદરખોડે અને તે તારી, મારી અને તમામ જગતનો સાહેબછે. મારે મારે દેકર ના કર, કરંગ; પણ હવે તારી હાલતનું વરણ મને જણાવ. હું જો મારેથી બનયેતો તારી સેવા કરીશ. હું જાણુંછ કે તને એક તાજું દુખતો તારા વાહલા શાહજાદાના ફરીથી કેદ પડવા લીયેતુંછે.”

“અરે બાલ તેતું નામ, કરંગીન, તે મુજબ મોહુતો જોવાતું રહ્યું, પણ તેતું નામ સાંભલવાખી મને મારું નથી. હું કમ્બલ કહુંછ કે તેને મેં મારો જાન, અને મારી જોહાન બંધે આપયાં હતાં, પણ તે લેવાને લાયક નથી. નથી, નથી, નથી, હું જુલમમાં હતી, હું મેહમ પલી હતી, હું નાદાન હતી, હવે હું સમજણું, અને તેથી બચીછું. મને અમાવાતાર તારા જોવીન એક ભલાં દેતી અમલવા હતી. જોણે મારે માટે જાલ નાંખી હતી અને જોની જાલમાં હું કરંગીનનાર હતી તેતો પરજોણે, મે હુખત તેણે કીધેલીછે, લગનનું મુખ તેણે જોપણુંછે. અકસોસ, હું ડગાઈ, કરંગીન સમર ડગાઈ!”

“અને થું એજ તારી દેહગારીનું કારણછે, મારી કરંગ! ” કરંગીન પૂછ્યું.

“મેહતર કે એજ હતાં! પણ જોણે મને ઠગી તેણે મને વેચીછે. જોણે મારે માટે ફાંદા નાંખેતા તેણે મને પોતે પકડી નહી, પણ જે બીજા પછીએ પકડવાને બચીના ઉપાય કીધેલા તેના કાંસામાંથી જવા દેતાં અટકાવો! કરંગીન, મારી કાણીજીનું વરણન કોણ સાંભલશે! કરંગીન, એક જુલમી માતાએ મારા મેરાદરને દેશ નીકાલ કીધોછે; એક પધારા પેદરને દુખી કીધોછે; એક ખરા આશકને દુર કાંધોછે. કરંગીન, જે દેવસથી ક્રામરોન અમારા મહાનથી ગમે તારથી મેં મુખ નામે જોગવણું નથી, જોયું નથી, સાંભલ્યું નથી. પેદા મારાને મેં તારથી હસતાં જોયો નથી; ઘેરમાં તે બે દાદા ડા થયાન આલવોછે; તદેરસતીમાંથી તે હમજાન આપવોછે. કરંગીન, અને સરવેથી વધારે એકે, એજ મારી જોલમી માટે મારું મુખ જોવા જતાં આપનદેહ મને એક ખાડો કે જે તમામ દુખથી ભરેલોછે તેમાં નાંખીછે. તું નથી જાણતી, મારી વાહલી બેહુન, કે ફીરોજ કેટલા કાલા વાલા, કેટલી કમ્બલાતો, અને કેટલી ભરભલામણોથી પોતાની યોગણી દીધી હતી; પણ તે સરવેને આ ચક્રતા પછી તરકડા શાહજાદાને ખાતર—નેની રોલતને માટેના મારે માદરના લેખને ખાતર—મેં તુછકારી કાઢ્યું: અને જો કરંગીન, કે તેતું ફલ હું જોઈછું! ફીરોજ, મારો પધારો, વહાલો, વફાદાર કરંગીન, પોતાની ફીરોજથી, પોતાની વફાદારીથી, પોતાની હીમતથી એક ઉમરાજાદીને છતયોછે. એ થું મારાં પાપને માટે શીક્ષા નથી?”

સુંદર કરંગ એકવાર ફરીથી રડી પડી. કાંચેકે તેણી ના દેહના એક બીજું દેહ ધપકવું હતું, તેણીના જન સાથે એક બીજે જન વલગેલા હતા. તેણીની મશરૂઆત એક બીજી મશરૂાત મચકતી હતી. કાંચેકે તેણીનું દેહ તેણીનું પોતાનું હતું નહીં, તેણીના જન ઉપર તેણીના ઇલાખે હતા નહીં, તેણીની મશરૂઆતે ફક્ત એક બીજા સંવાદ બીજી જિવાની ખાડેશ હતી નહીં. કાંચેકે તેણીના દેહને કસાર હતો નહીં, તેણીના જનને આસપાસ હતો નહીં, તેણીની મશરૂઆતે એન હતું નહીં.

“શું તું ખરાબ પચારથી ફીરોજને આહે છે, કરંગ ?” તેણીની બેઠને પુછ્યું.

“મારો ખોદા જાણે છે કે મારો પચાર એ જવાન આ શક તરફ આગલ કેટલો હતો અને હાલજા કેટલો છે. કરંગીન, ખાતરીથી ખાનજે કે ફીરોજની ખાગણી મેં ધીકારી હતી તે ફક્ત તે ખાંગણીએ ઉપર રૂપાનું કવર હતું તે ધીન; કારણ કે શાહનવાના સોનાં આગલ તે રૂપાંની કોમ તો આછી જાણી. પણ હવેન અને ખાલુખ પડ્યું કે તે સોનું તો ફક્ત કધીલપર ચલાવેલો ધાર હતો. તેતો ફક્ત મટેડું હતું, જે ફીરોજનાં રૂપાં કરતાં ઘણું જ ઉતરતું હતું. આખા મેં હાલજાન જાણ્યું; અને તે મારેન અને હવે પસતાવો લાગે છે.”

“પણ તારું શું ફીરોજે કોઈ નાર સાથે નેકાહ કીધેલા તને ખાલુખ છે કે ?”

“તું આવી તેની સેહન વખત આગલ હાલજાં એક આખરાની ગાડી આવી હતી. ઘોડા ઉભા રહ્યા, અને અંદરથી ઉભરા અને તેની જવાન બેઠીએ બાહેરે કોઈ કાલ્યાં. ઘોડાવાલાએ ગાડીનું ખાણું ઉઘાડવા માટે લગીનને સહીયા સાથે વીરાણી. એન વખતે નજરીકીમાં એક જમરો આવ્યાન થયો. ઘોડાએ ચોક્યા, અને ઉભરા તથા તેની બેઠીને ગાડીમાં લેઈને તેઓ જીવ લેઈને નાહા. આસપાસ સઘલી ગડબડ અને હોહા ધડ રહી. સરવે કોઈ આ બનાવનું પરીજાન વીચારી દેલગીર થવા લાગા. એ સરવેમાં એનું કોઈ નહીં હતું કે જે બાહુરુથી ગાડીની આગલ નીકળી નજરે પડે એને પકડી દેડાડા અટકાવે, અને પેલાં બાપ દીકરીના જન બચાવે. પણ અમારો અટકલ ખોટી પડી, અને સરવેએ હરખના પોકાર કરી તે ખારે ખોદાવાના ચોકર કીધા: કેમકે એક સાદો જવાન શખસ એક આડતેથી નીકળી આવ્યો, અને પોતા વીશે દરકાર ન કરતાં ગાડીની આગલ નીકળી નજરે પડે એને નાચખાંથી પકડ્યા. જે જમરદસત ઘોડાઓના ગુસે થયલા અથવા બડકેલા ખીજનને ઘેડે પાડવા એ એક માણસનું કામ નથી. એ કામ એક માણસથી બનેલું નહીં. પણ તે છતાં આ સાદા જવાને તે બજવયું. ઘોડાએ ઉભા રહીશ. નોકરો અને ઘોડાવાલો આવી લાગા. બાપ અને દીકરી બંધે બચ્યાં; અને આસપાસનાઓના ખુશોના પોકાર વચે પેલા જવાનની મદદથી નીચે ઉતર્યા. તેઓની સાથે પેલો જવાન ઉભો હતો. તેઓ આ રસતેથી હાલજાન પસાર થયાં, અને પેલો ઉભરા તે જવાન તરફ ફરીને બોલવા કે “જલા જવાન. આ તારી બાહુડ રીતો બદલો તને મથવા વીતો રહેશે નહીં.” એ એ વચન

મેં મારે કાને સાંભળ્યા, અને હું હાથ ધડ; કારણ કે તે જવાનને મેં જોયો, અને તે કોઈન નહીં પણ મારો, મારો નહીં, નહીં, એક વખત મને આહનારો ફીરોજ હતો ! કરંગીન, ફીરોજની આટલી ફતેહ જોઈને મને લાગું કે તે તો પેલા ઉભરાની બેઠી સાથે પરણ્યો, અને હું રખડી મરશ !

“અને શું તું કારણ કે પેલા ઉભરાએ ફીરોજના ઉપકારનો બદલો આપવા કહ્યો તે પોતાની બેઠી સાથે તેનાં લગનમં છે ?”

“હા એમન, કારણ કે ફીરોજને દેલતનો લોભ નથી. તે મારીને રહેશે, પણ પારકો પડસો લેશે નહીં. ફીરોજને વલો મોટાઈ અને દમામનોબી થોખ નથી. તે સાદો કરશે પણ બપકાદાર પેશાકથી પોતાના જોડીયાઓને બંધીવાડશે નહીં. પણ—”

“તારે શું સુંદર કરંગ, તમે આખ કહેવા માંગો છો કે તમારા કેહવા મુજબનો મરીખ અને સારો ફીરોજ એક ઉભરાની દેલત અને મોટાઈને ધીકારી પોતે જ એક કરન જમરો તેના બદલા તરીકે તેન ઉભરાની બેઠીને પોતાની આરત દાખલ કણવ કરશે ?”

જે આડ નામે કરંગીન અને કરંગ એકેકની ગરદન ઉપર હાથ નાંખીને વાત કરતાં હતાં તેની પછાડીથી એક શખસે બાહેર નીકળી આવ્યોને ઉપર મુજબ એકદમ કહ્યું; જે ઉપરથી આ બંધે નાનનીના પેહલાં લગાર ધલરાઈ. તો પણ કરંગે તે શખસનો આવ્યાન પીછાંક્યો, અને કરંગીન તેની બેલવાની ટપ પીછાણી, અને બંધેએ એકદમ વખતે સાર કાલ્યા કે આ પછી કોઈન નહીં પણ જવાન ફીરોજન છે.

“આનું કરંગ, જે મારા એકાએક આવવાથી તમોને અપમાન થયું હોયતો હું ખાફ માંડ્યું છું. પણ હાલજા વવાનું મને બાહુડું એ છે કે આનું કરંગીનને મારે મેહરોન સોદાગરની પેલી મોરદુએ બેલવ કરે છે તે બાબે એ નાનનીનને હું એતવણી આપું છું. અને વલી બીજું એ કે જે વીચાર તમે ફીરોજને મારે કરાવો છો તે તદન જીલ ભરેલા છે; કારણકે આનું કરંગ સેવાય બીજ કોઈ પણ ના જનીનને મારી એતવવાનો મેં મુલક ખેલાલ કોશન નથી. હું જીવશ, અને હું મરશ કરંગના વીચારમાં અને કરંગની નજદીકમાં, એન મારો કસાવે, જે વધારે ખાતરી તમે આનું માંગતાં હોવતો, જુઓ, હું મારાં શુદ્ધપર પડી તમારી માફી આહું છું, અને મારી મોહબત એકવાર ફરીથી જાણું છું.”

આખ બેઠીને કરંગની નજદીક ફીરોજ શુદ્ધપર પડ્યો, અને જમીનને ખોસો દીધો. એન વખતે કરંગ પોતાની તમામ દેલગીરી અને ગમખારો લુટી ગઈ, અને શાહજાદા જેવા કાયા કમન કરતાં ફીરોજ જેવા સાચા સોનાને પસંદ કરતું સો દરજે સરસ છે એવું વીચારીને તેની નજદીક ગઈ, અને પોતાને બંધે હાથે તેને ઉઠાડી, પોતાની દેલગીરી અને મોહબત ઘણાન મીઠા સમુનમાં જણાવો.

“ફીરોજ, તમે મારેથી ઘણું ખચ્યું છે. ખોદા અને ખાફ કરે. આજે મારા હાથ સાથે મારો પચાર, અને તે પચાર સાથે મારો જન હું તમોને આપું છું. ફીરોજ, આખથી હું તમારો માથુક અને તમે મારે તે દીવસથી હું તમારી આરત—વફાદાર આરત—છું.”

કીરીનને દીખે ભરાઈ આવેલો અને કુરંગીની વધારે બોલાયું નહીં. બંધનાં દેવમાં એકજ વખતે એકજ અસર થઈ, અને તેથી તેઓ એકેકને બેટી પડયાં, એકેકને ખીટી મોહુબતના બોસા લીધા, અને છેલ્લે એકેકની લીટી લેઈ લીધી. આ સંધ્યે બનાવ એક પલવારમાં બની ગયો, અને તે સંધ્યે કુરંગીને ઠંડે દેલે ગયો.

આ આશક આશુકો તરફથી તેણીએ પોતાનું મોઢું ફેરવ્યું, અને કુરામરોનને દેવમાં પાદ કરી આ યુગ્મ બોલી:—“કુરામરોન, મારા વાહલા, કોયે દાહડે આપણે બીજા બીસાલે પ્રલય?”

એજ વખતે એક શખસ તેણીની પછાડી ઉભો હતો. તે બાહર આવેલો અને

“બાનુ, સોદાગર મીલાલના બેટા કુરામરોનને પ્રલવાના હોવતા મારી પુઠે ચાલે,” એજ બોલી આગલ ચાલવા લાગે. કુરંગીનનાં દેવમાં એકદમ મોહુબતે જોસો કીધી, અને આ શખસ તેણીને કાંડ લેઈ જતપડે, કોણની આગલ લેઈ જતપડે, શા માટે લઈ જતપડે, તે હૃદયીક કરવા વગર તેણીએ તેની પુઠે ચાલવા માંડ્યું.

રાત અધારી હતી, તોપણ કુરંગીને આનાકાની છીધી નહીં. કુરંગ કુરંગને કેકાંણે, કીરીન કીરીનને કેકાંણે, મેહરીન મેહરીનને કેકાંણે ! તેઓની શું દરકાર, જાહુ તેણીના કુરામરોન તેણીને ખતનાર છે તાંહાં ! ચાલી કુરંગીન ચાલી, પડે માંદ પડયાં તાંહુધી ચાલી. અંતે તેણીના સોહુબતી સાથે એક બીજે ઉભરાયો તેઓએ એક બીજાને કાંઈ કહ્યું, અને પછે આગલ ચાલ્યાં. હવે તેઓ બાવા કારનના કુંકડાં આગલ આવ્યાં. તાંહુધીથી આગલ ચાલ્યાં. પેલા બીજા સોહુબતીએ ધધારત કીધાથી પેલાઓએ કુરંગીનને આ કેકાંણે ઉભી રાખી. એ જગ્યાએ એક ડુંબી રેકરી આવેલી હતી. પેલાઓ મોઢુંકે છેડે ગયા. હાથ આંધે એક આણસ સાથે તેઓએ છેડતી શોધી. મોઢાવારમાં તેઓએ તેને ખુની કટકાથી નીચે પાડેલો. તેના પોકારથી કુરંગીન તાંહુ દોડી આવી. તેણીએ પોતાના બાપને આ લખ્યો, અને છુમ પાડી; તેવામાં તેણી ઉપરથી એક કટકા પડ્યો, અને તેણીની જમીનપર મતીપાટ પડી !

ખાળ રપ.

“બેન—સોભાવંત, મુઆણી, અમે અચ્છે પુર, ખરે માન છેડે હું મોખતે ચક્રયુર. મોહીના મુખની મુજ દીક્ષની આગ, ગુણે ના પડયું તો ખરાંજ આવ્યાગ.”

આજથી છેડે તારા, તું મારી દીક્ષાર, મારા જનની વડી ને દીક્ષની મરદાર.”

બેન અને મનીજેહ.

હવે તારે ધીરબાલી માહુબાનુ, નંગોસ કીરીનના લેઆસમાં, પોતાના ચેહમાયવા ખાવંદ અને મોહવાયલી બેટી સાથે પાછો મંડી ખરી. ખરેખર આ એક ધીરજ છે કે ગમે તેવા આપણા ઉપર રૂકેલા એક શખસ તરફ નો આપણું દેલ મોહડું હોયતો કોઈ તહી ધારવા બતાવથી જરે

આપણુ તે શખસ સાથે તહી જઈએ તારે આપણુ તમામ વેર લુલી જઈએ. અને તેવીજ ઉમેદથી ગરીબ બીમારી માહુબાનુએ ધીરજ પરી હશે. પણ અધસાસ, કે પોતાના ભરથાર સાથે તેજ પડે પ્રલવા અને તેની મથમ થી આલખાવાની આશામાં આ એકવાર માહુબાનો ખુખરો ધરાવનાર માહુબાનુ નીકળેલ થઈ.

કુરંગીન એક કદાવર મરદ હતો એણે અધારી વાંચનારી બાનુઓ જાણે, પણ વલીં આપણે આગલ જોયું તેજ યુવાની ફીલકુસ કાંઈ એણે આસતવાર શખસ નથી; માટે જ ખુનોનાં આંગમાં ખુન સાથે જોર હોય તેવા હાથના બે કટકા ખાતાંથી કુરંગીનને જોવા મરદ હોરાયોપારીમાં રેહુ એ તદન નહીન અને એવું છે. એવીતા બેચેનીમાંને રાત માહુબાનુએ કુરંગીને કે જુનું વરણન કરતાં અધારી કલમ પોતાનું અશક્તપણું જણાવે. પણ વાંચનારના વાંચારણું કે પોતાની એકની એક દીકરીને કાંઈ અમાનક બતાવે પોતાની મોઢમાં દાખતાં તે દીકરીના જાન હવે સેહુનવારમાં જશે એવું એક માતાને લાગે, તે ગમખારીમાં વધી તેજ ધડીએ પોતાના જાન કરતાં તેણીને જાન સાથે વધારે બેહતર અને આલાર, પધારી અને આતમ, ખીટો અને માહુબતવાસી જાન—પોતાના ભરથાર—તેજ વખતે દીકરીની સાથેજ આ જાહુનથી કુચ કરી જતપડે, એવું એક આરતને લાગેતો તે માદર અને આરતને પોતાની બેટી અને ખાવંદને માટે શું શું ભય ભરેલા વીમારો પેદા થાય, શું શું હવે પછે ભૂલીશમાં ખતનારા કલપીત થી હામણ, દેઆલો તેણીની નમર આગલ ઉભા થાય, શું શું એરી જખમો કરતાં વધારે કારી હુંકારો તેણીની છાતીમાં હોડી તેને તોર જવા મોદાથી ચાલણીના જોડો કરી નાંખે,—તેના, કુકત તેનાજ વીમાર તમામ કરે, એટલે માહુબાનુની બેચેનીનું મોહુંક વરણન તમોને સમજ પડશે.

કુરંગીન અને કુરંગીની મુદ્દાસ કરવાનું નંગીમે (માહુબાનુએ) માથે લેવાથી સંધ્યા કીરીને પાકેલા હોવાથી સેહુનવારમાં ખાખમાં મેરકતાર થઈ ગયા. માહુબાનુએ અખલી જાગતી રહી. તેણીએ કુરંગીનને લાગેલા ઘાહુ તપાસેલો, અને તે પર ચોતે જાણતી હતી તેવાં ક્રાડપાનના લેકે લગાડી પાડે બાંધેલો. કુરંગીનના જખમ તપાસતાં તેણીને આણ પડ્યું કે તેણીને કેદે પણ ઘાહુ જુનું લાગુ ન હતું, કુકત તેણીના ખરડાપર એક ડીણું ઉડી આવેલું માહુબાનુને જણ્યું, હું, કે જ્યો તેણી બેહોરા થયેલી હતી. તોપણ આ કટકાથી કુરંગીનની નાજુક બાંધણીને મોટો થોકો લાગેલો હતો, કારણ કે આખી રાતમાં તેણી મુદલ સુતી ન હતી.

રાત પસાર થઈ. સંધ્યા કીરીને ઉડ્યા, અને કુરંગીન તથા તેની બેટી જોનને તેઓ એક જવાન મરદ તરફ કેજ સમજવા હતા તેઓ) ની નંગીસેથી ખખર પુછી. નંગીસે તેખની હાલત ભય ભરેલી જણાવી, અને તેઓ પાસે માંગી લીધું કે મેહુરબાનુગીની રાહ તેઓ પાછા ફરે તાંહુધીથી આ જખમી થપાસાની માદેજત કરવાનું તેનેજ (નંગીસેનેજ) સોંકવું, કેમકે તેઓ તેની આલખાણના હોય એજ તેને લાગે. સંધ્યા કીરીએ એક રલોથી આ વચન કહ્યલ કીધે, અને તાંહુધી નીકળી ગયા.

પાય દીવસ પછે તેઓ પાછા આવયા, પણ જીએ છે તે જાણીને તેના બંધે ખેંચીએ. તેમને તાંહાં માણુમ પડ્યા નહીં; પણ ખાલ કરતાં આડનાં એક પાતરાં ઉપર લખેલું તેમને માણુમ પડ્યું કે, જંગીસતા એક યોરત હતી તેમને તેણી જાણી થયલા ખરદની યોરત થતી હતી; અને પેલા જવાંખરદ તે તેમનું કરનંદ હતું.

એમાંનાં એક દીવસે સહવારે જારે વરસાદની છાંટી ધીમે ધીમે પડતી હતી, અને આસપાસ સુરનની રોશની બંધ પડવાથી આડ પાના ઉપર એક અને એક કરતાં પહોંચી, તથા યોગાનના નાથતાં પડ્યો. માલા યા મકાનના ખાભાઈ ગયાં હતાં, તથા સંભળી દેખાવ ધંભીર અને તરેહ કોસમના વીધારો પેદા કરનારો થઈ પડ્યો હતો તારે એક ગરીબ મકાનની અંદર એક પલંગ ઉપર એક ખરદ સુતેલો હતો, તેના પગ એક યોરત હસતે એકરે ચાંપતો હતો. પલંગના આધાં આંગળ એક પુરસી ઉપર એક જવાન—પછે તે ખરદ હોય યા યોરત (જાણ કે તેના પોશાક ખરદના જેવા અને એકરે યોરતના જેવા હતાં)—પોતાના કુંદર હાથ પેલા સુતેલા ખરદની દાહાડીમાં ખોસીને તેના ખાલ સાથે રખત કરતો હોય એમ દીસતો હતો.

એ વખત છાંટીને ખરદે જમરા યોર સરખા છાંટા પડવા લાગ્યા, અને બારી બારણા પંચવના ઝપાટાથી અફડાવા લાગ્યાં. આકાશ ઉપર જમરા કઢાકા થવા લાગ્યા, અને ધસાણ ખુણા તરફથી વીન મારવા લાગી. એ વખતે એક બારી ધડાકો થયો, અને પેલા સુતેલા ખરદ એકી ઉઠ્યો.

“આહ,” તે બોલ્યો; “હું જાણું કે આ જુરકું પડી ગયું!”

“નહીં સાહેબ,” પેલી યોરતે નવાબ આપયો; “એ તો ફક્ત વરસાદ ગાળે છે.”

“આહ, એવો ગાળતો વરસાદ કોણને યેર છે? અફસોસ, જેઓ પોતાની યોરતથી જીદા તેઓ સર્વાં મોસમ આ દુખી છે. ફરીદ,” પેલા જવાન તરફ ફરીને તે બોલ્યો, “દોસ્ત, તારા હોદીમતાની રફીકને બોલાવ, કે આવા હોદી ગામના મારા જીવને એક બે ગમલ યા આશાકીથી આસાપશ આપે.”

ફરીદ ઉઠ્યો, અને સેહન વખતના એક જવાન આશરે ખૂબ વરસાદની ઉમરના પણ આંખે મજબૂત છોકરાને સાથે લેઈ પાછો આવ્યો. રંગે સામલો આ છોકરો હતો, પણ તેના ચેહરાના ઘાટ ઘણો કુંદર હતો. તેનું નામ ફતેહસીય હતું, અને તે જાતે રમખુત હતો. પોતા સુતેલા ખરદે પોતાની ખરદ જાણાવવાથી આ છોકરાએ એક “ઝરી” ગાવી શરૂ કીધી, કે જેના ફક્ત સારન અમારા વાંચનારાઓની નજદીક ધરવાને અને શક્તીવાન છીએ:—

અંધીરું રાત, પડે અરખાન, ચલે બીજતે એક નરે,
કે બીજાર અધીયાં ધુતે નરે; અંદેશા બારી,
હાંદારે, અંદેશા બારી, મન ઉપરે: (૨૩)

ધર હોડ આપે જંગમ મથાને, કુંડનેકુ દેશદાર,
ચુશદર ગરીબ; હાંદારે ચુશદર ગરીબ યોર નાથાર,
તનપર કામંજ, નાંખરે બીજતો અમા ચુશદર વાર,
બીજતો કમા કાં; હાંદારે બીજતો કમા કાં, આપત તકવાર!

અ. લ.

રૂપે રૂપે, હાંદારે પપારે:

રૂપે રૂપે, ‘તને તવાના,

જંગમમથાને જંગુ દેવાના,

બાકનેકુ લગા જવાના,

ધવાન મહેબપર ધરે;—અંદેશા બારી;

હાંદારે અંદેશા બારી, મન ઉપરે. ૧

“છ, છ; એવી ઝરી અને નહીં જોઈએ. જો દુખથી હું દુખી છું તેજ દુખની વાત કરોને તું” અને વધારે દુખી કરે છે. તારી એક જ કહી ઉપરથી જાણાવ છે કે એક આશાક પોતાની માથુકની શોધ કરવા નીકલ્યો. કેમ, એમન કેતી? નહીં, નહીં, એવું નહીં જોઈએ. કોઈ આશાકી યા ગઝલ બોલ. એવી બોલ કે જ્યાં કોઈ યોરત પોતાના આવાંદના જોલમની ફરીયાદ કરતી હોય. શું એવી એક તારી કને છે?”

“તમે જેવી માંગ્યો તેવી મારી પાસે છે, સાહેબ;” પેલા રમખુતે કહ્યું. “હોદીસતાનમાં થું નથી કે તમે આ નજવી માંગ્યો કરો છો તે નહીં હોય? જીએ સાહેબ, એક ભરથારે પોતાની યોરતને કાઠી મુકી, અને પોતે બીજની શોધમાં નીકલ્યો, તારે તે બીયારી યોરત આ સુખમ પોતાની ઉપર પડતા જોલમની ફરીયાદ કરે છે.”—

એને જાન કીઆ છે મરે મારી આશમકી નજદેમિ,
પીયા પપાર; ખતાયા શુખ મામમકી નજદેમિ: (૨૪)
દીન બીયાઈ, રેન સુખઈ, બીના જામમકી નજદેમિ,
પીયા ન પાસે; દારાયા છઈ સેતમકી નજદેમિ: (વિચાર)
ઝર બેઝારીસે રોનાં પર નહીં આઈ મનમકી નજદેમિ,
એસા જોલમ; દુખાયા દેલ યોગમકી નજદેમિ: (વિચાર)
જાન કીઆ ફેદા વલેકીન, બીયા જોલમકી નજદેમિ, પીયા ૧.

“અરે, એવો તે કેવો એક તેણીના ભરથાર સુતરી હશે? ચાલ ચલાવ આંગળ—પણ રાખ. આ તારું પીન હતો ઘણું લાંબું હશે. રાખ, રાખ. ફક્ત છેલ્લો કહી બોલ. સંધથી સાંભળવાને માટે” મગન કેડાણું નથી.”

પેલા રમખુતે પોતાની “આશાકી” ને આ સુખમ તેને જ હાથે કપાવી નાખતાં સાંભળીને કહ્યું “મોહું કીધું, પણ પછે ધોમધો છેલ્લી કહી બોલ્યો:—

માફ મોનાહ કર હોય જો મેય, ધવાન ધરમકી નજદેમિ,
પાપે લાંટું ખયા લે જીદે જમમકી નજદેમિ: (વિચાર)
છાડ વતનેમ મતા નહીં ગર ખતા કમકી નજદેમિ,
મન આતા; દેતોમિ એકે કમમકી નજદેમિ: (વિચાર)
હાંટ કેહલી મારી મેલગી પીયાજી માયા યોગમકી નજદેમિ, પી ૪.

“શામાશ, ઘણી વફાદાર યોરત છે? શું એવો ખી બેરેહમ આવાંદ હશે? યાનુ, શું આ યોરતની ફરીયાદથી તમોને દલગીરી ઉપમતી નથી?”

“સાહેબ, તમે અને પુછ્યો તે કરતાં વધારે મારી મચને તમોને કહ્યું છે,” પેલી યોરત જે પગ ચાંપતી હતી તે બોલી; “આ છોકરો જેટલો વખત બોલ્યો તેટલો વખત મારી આંખ આંજીથી બીજવાઈ ગઈ હતી.”

“અને કાંઈ પ્રાંડ એમ કાંઈ?” પેલા ખરદે પુછ્યું.

“કારણ કે જેણે દુખ મારે છે, તેણે આ યોરતનું બીડે.”

“થું તારે તમેબી કોઈ મરદખી કુખ પાંચપાંછે કે ?”
આમ પુછતાંન પેલા શખસે પોતાની અશમ આ ઓરત તરફ ફેંકી આને તેણીના આલા તપાસવાની કોથેશ કીધી; પણ આ ઓરતે તુરત પોતાનો વાત ફેરવી નાખી.

“નહી સાહેબ, નેરહું કુખ મેં આરા ભરથારને દીધું છે તેટલું કુખ કોઈ પણ ભરથારે પોતાની ઓરતપર પાડ્યું નહી હશે.”

“થું તારે તમે એકવાર પરલેણાં હતાં કે ?”

“હા સાહેબ, અને હજી પણ છું.”

“તમારો ભરથાર હજી જીવે છે ? ને તેમ હોય તો તમે તેની આગળ તમારો ગોનાહ કચુલ કરી તેની સાથે કેમ નથી રહેતાં ?”

“પણ અને ખબર મળી છે કે તમે સાહેબે તમારી ઓરતને કાઢી મુકી છે. તમેબી તેણી આગળ તમારો ભેલમ કચુલ કરી તેણીને પાછી પધારી ઓરત કેમ નથી કરતા ?”

“તે વાત ખરી છે, નેક બાનુ, પણ હું આન એક સુદત થઈ મારી ઓરતની શોધના રખડું છું પણ તેણીના પડો કેટલાક ખાલુમ પડતા નથી. ને તેણી અને ખાલુમ પડે, અથવા તેણીની કોઈ પણ નોશાન અને મહેતો હું સુખી થાઉં.”

“થું તેણી સાથે પરણીને ?”

“આહ, નહી. તેણી સાથે પરણું તો હું સુદત નહી, કમ્મિકે તેણી એક ભેલફાં ઓરત હતી. પણ ને મારી ઇછા પુરી પડે એવો પડો હું તેણી વીધે મેલવું તો હું સુખી થાઉં.”

“ને તે વીધે પડો કદાચ મારેથી તમેને મહેતો ?”

“તમારેથી, બાનુ, તમારેથી ? અરે તારે તો તમારો આભાર હું કરી વીસરું નહી, તમેએ અને મોતથી બચાવીને અહીં નવો નનમ આપ્યો છે, એટલું નહી પણ મારી એક માસ સુધી બરદાશત લેધને અને પાછો તદ્દરસત અને ખુશહાલ બનાવ્યો છે. એ તમારો ઉપકાર મારેથી બદલો વધી શકે તે કરતાં વધારે છે. તેમાં વધી ને તમે મારી ઓરતના પડો મેલવી આપો તો તે મેહદ થઈ પડે !”

“હા, સાહેબ, હા, હું તમારી ઓરતને પડો મેલવી આપું. પણ તે આરા ઉપકારને માટે અને કોઈ તરફ ની લાલચતો નેહમ્મન. થું એ ઉપકાર પણ હું સુકત કરું કે ? નહી, ને તમે મારી માંગણી કચુલ કરો તો નહીં કહું કે—”

“આહ, સુરગીન, આ ઓરત તો પોતાની સુખસુરતી અને મહા વચનથી તને વધારે અને વધારે લેપેટતાં જ પડે. હવે એને નવાબ થું આપવો ?” આ રીતે પોતાનાં મન સાથે બોલવા પછે સુરગીન (કારણકે પલંગપર સુતેલા મરદ કોઈન નહી પણ તેના પગ ચાંપનાર માહબાનુનો ભરથાર સુરગીનન હતો તે) મોટીથી બોલવો. —“અએ બાનુ, થું તમે મારી ઓરત વીધે સઘલી હકીકત બોલો છો ?”

“હા સાહેબ, તમારી માહબાનુ વીધે હું સઘણું જ છું છું,” માહબાનુએ કહ્યું.

“તારે મેહરબાની કરી તમે ને જાણતાં હોવ તે મને કહો, અને તમે તેના બદલા તરફ શું ઇનામ માંગો છો તે કહી દો,” સુરગીને ઉતાવળમાં કહ્યું.

“હું સઘલી હકીકત તમેને કહીશ, સાહેબ,” માહબાનુ બોલો; “અને ને તમે નથી માંગતા તે પણ કહીશ. વધી હું તમારી શાહબાનુની માહકીકત કહીશ.”

“આહ ! શાહબાનુ વીધે ? હવે તમે મને દેવા ને કરો છો !”

“થોડોક વખત ઉપર તમે દેવાના હતા, પણ મેં તમેને પાછા સાજા કીધા છે. કદાચ મારી વાત સાંભળીને તમે ફરીથી દેવાના યશો તો હું ફરીથી તમેને સાજા કરીશ. તે વીધે કોઈ અદેશો લાવશે ના. પણ એટલી મારી માંગણી કચુલ કરો.”

“બોલો, તે થું છે ? જાણ્યા વગર હું કચુલત આપી શકતા નથી.”

“તો કચુલત વગર હું નજાવી શકતી નથી, સાહેબ,” માહબાનુએ ઉત્તર વાલવો.

“બાનુ, તમે મને અધારો બનાવો છો; મેહર કે તમે એ વાત છેડતે નહી.”

“સાહેબ, તમે અને કુખી કરો છો; મેહર કે તમે મારી નજરે પડતે નહી.”

“બોલો બાનુ બોલો, હું આ મારી અગ્રાથતરી મારી કચુલતના અવેનમાં તમેને આપું છું. તમારી માંગણી નજાવો—ને હું ફરું તો આ વીધી મારી નથી એમ જાણવું.”

“હું કોઈ દેલત માંગતી નથી. પણ હવે તમારી અગ્રાથતરી મારા હાથમાં આવી તેથી ખુશીથી નજાવું છું કે તમારી ઓરતને તમે કાઢી મુકી છે. ને મેં મારા ભરથારને ફર કીધો છે; આપણે સરખાનું કાંમ કીધો છે, માટે આ પછે હવે સરખીન રીતે ફનથામાં દહાડા સુખરીયે, તમે ભરથાર અને હું ઓરત; એન મારી માંગણી છે.”

“આહ, એમ કેમ બનશે ? તમારો ભરથાર તો જ વતો છે !”

“તો તમારી ઓરતની જ વતી છે. તમે તેણીને તો મેં તેને છોડી દીધો છે.”

“પણ પછે શાહબાનુ—શાહબાનુ—” સુરગીન વમા સવા લાગે.

“તેનાં બોલો સાંભળું હું તમેને ફરીશ તારે તમે જાણ્યો કે તેણી કેવી છે. પણ બોલો સાહેબ, મારી માંગણીનું કેમ ? તમે મારા મોઝ દેવાદાર છો. અને તેના બદલા નેહમ્મન. વધી તમારી વીધી તમારી કચુલતની સાણમાં મારી પાસે છે. કચુલ કરો, અને હું તમારી ઓરત છું. ફરી જ એ અને પછે ફનથાં બોલશે કે સુરગીન સોદાગરે બીજવાર માહબાનુને કાઢી મુકી.”

“કચુલ છું, અએ સુંદર બાનુ, તમારો ભરથાર થવા ને હું કચુલ છું.”

એન વખતે માહબાનુની વીધી સુરગીને લીધી; અને તેઓ અદશાંક સુકાં !

પાખ ૨૬.

“અગરચે છે તું માગી હું તારી બેઠન,
છીએ તોમી તું બાઈ હું પચારી બેઠન !
ધણે મમયાં, મેષવયાં ખોદા,
તું હું વયે બાજે ખરે સાહ મદા !

“હું નાની ઉમરથી જોડાયેલી હું,
પરંપરા સુમીથી બંધાયેલી હું.”—એક નવા નાટક.

અંજાણુ ગુરગીત સાથ અંજાણી માહુબાનુની મોટ
પણે આદરણી ધવાથી અંજાણુ ફરીનેના અંજાણુ દોસ્ત
ફતેહસીંગ અંજાણુપણામાં હસી પડયો. પણ આપણુ જા
ણોયે કે આ મોટા વરરાજને તેની કનયા અંજાણીએ ખ
રી તોપણ કનયાને તેના ધનારો ભરધાર અંજાણી નધી; તે
મન આપણે જાણુવું નોંધ્યે કે આ વર અને કનયાથી
રનપુત ફતેહસીંગ અંજાણીએ ખરો પણ જવાન ફરીદ તેમ્બો
થી અંજાણી નધી; કારણ કે આ ફરીદ કોણુએ તે વાંચનારે
જાણી લીધું હશે.

ગુરગીત અને માહુબાનુના નવદીથી નેકાહ ધયા; અ
ને માહુબાનુની મોહબતમાં ગુરગીત એટલું તો સુખ ભણું
કે શાહબાનુ જેવી લખો પાદશાહી બાનુએની મકર ભરે
લી કચ્છલતો તે લુલી ગયો. તે બંધે સાથે રહયાં, અને
એકેકને અતીથી પચારથી ચાહવા લાગ્યાં. આપણામાં કે
હવતછે કે “જોલે ખરે તેને જેરે ખારવો નહી;” તેમ ખ
હુબાનુએ જરે ભણું કે ગુરગીત તેણીને આવખવા વર
તેણી સાથ પચણોયે તારે હવે તેણી કોણુએ તે તેને જણ
વીને પોતાનું તેમજ તેનું નડું બંધાયણું સુખ તોડી પાડ
વું એ સારું હેખકાઈએ, એજ તેણીએ વાંચાયું.

બાવા કારનનાં કુડાં આગલનાં નંગલખાંની રેકરી
ની નીમાણમાં જે ગુકામાં તેણી ફરીરે સાથે કાંઈ મુદત થ
ઈ રેહતી હતી તે વીધે તેણીએ ગુરગીતના આંગવા ઉમરથી
કાંઈ ગોલ ગોલ ખેલાસો કીધો હતો; તો જો કે તે ખેલાડાંથી
તેણી ગુરગીત અને ક્રૂંગોળને જે મકાનમાં હાલ તેમ્બો રે
હછે તોહાં લાવી તારે તે બંધેને યોડીને સુધી હતી કે તે
ને ખદદ કરનાર ખરછે યા એરત. તોપણ પોતાની છા
તીને તદન ખેલી અને ફરાખ રાખીને માહુબાનુએ જે
ખાલી હકીકત હતી તે પોતાના અપસલ અને નકબ ભરધાર
ને કહી; અને એ રીતે નીતોતા બાબમાં તેણી વીધે ઉડ
તા શકને દાખી નાંખયો.

રનપુત ફતેહસીંગને નંગલખાં રખડતો જોઈને માહ
બાનુએ તેની ખદદથી, ગુરગીત અને ક્રૂંગોળને ઉઠાવયાં
હતા; અને તેની એ નાકરીને ખાટે તેને તે દીવસથીજ
માહુબાનુએ પોતાની સાંધે રાખ્યો હતો.

ગુરગીતને સુધી આવી તેની આગમન ક્રૂંગોળ સા
જ અને સમી ધઈ હતી તેથી માહુબાનુને જરે તેણીના
ભરધારે ક્રૂંગોળ અને ફતેહસીંગ વીધે સવાલ પુછ્યા તા
રે પેલા રનપુત છોકરાને માટે તેણીએ કહયું કે ફરીદના
તે એક હાંદિરાતાની દોસ્ત હતો.

એ સુખ આ મારે જણા સુખથી રહયાં. ગુરગીત
અને માહુબાનુનાં સુખને કસો પાર હતો નહી, કારણ કે
ખેહલી માહુબત અંજાણુએ તેમને પાઈ હતી. પણ વ

લી પેલો રનપુતથી સુખી હતો, કારણ કે દરરોજ બારેબાર
જટકીને અને ગાઈને ખાવાનું કોઈ દીન મેલવે અને કોઈ
દીન લખો રેહુ તેનાં કરતાં આ મકાનમાં દરરોજ સેહન
સાહાજ કામ કરી તથા ગાન ગાન કરીને પોતાનું પેટ ભ
રે, એ તેને મન સાથ સુખન હતું.

પણ કુખી ફકત એકજ જણ હતો, અને તે ફરીદ
હતો. તેની આ ભેચેનીને ખાટે ગુરગીત કે જે હંમેશાં તે
ની ઉપર પુષકલ પચાર દેખાડતો હતો તે ઘણી બલતો હતો;
પણ તેનાં કરતાં વધારે માહુબાનુને બધાથી થતો હતો, તે
છીએ તેને સમજવામાં, પરાવામાં, અને પોતાની છાતી
સે દાબવામાં કસાર રાખી નહી; પણ ફરીદની ખુશહાલી
પાછી ફરી નહી.

એ કારણ ખાટે દરેક મેલામાં, દરેક નામમાં, દરેક
રંગરાગમાં ફરીદને મોકલવાને સરસ ઉપાય ગુરગીતને
સુખ પડયો; અને તે સારું તેણી ફરીદ પુકે, પોતાના મોટા
પાછલ ખરચે એટલે પછસો ખરચયો; તોપણ ફરીદના ગ
મનો કોઈ “ગોસાર” મલયો નહી.

હવે ગુરગીતને એક તદન નવો ઉપાય સુખયો. અ
તાર લગત તે અને તેનું નાનું કુટુંબ એક નાના ગામ
ડાંમાં પડી રહ્યું હતું. તેથી આ તવંગર સોદાગર કંટાલી
ગયા હતા. તેણે માહુબાનુ આગલ ગાંધડાંની જાંઘીઆમે ફ
રીયાદ કીધી, અને મદાઈનના પોતાના મોટા સોદાગર
પેશાની વાખવાખી કરવા લાગો. માહુબાનુએ જરે એ
વાત સાંભળી તારે તેણી રાજ ધઈ કે તેણીના ભરધારની
આવક વધેલી જવાને તેણી હમેશાં તઈખારછે; પણ તેણી
જેમ ઘડી ઘડી કેહતી હતી, તેમ આ વખતે કેહતાં જ
લી ગઈ નહી કે ગુરગીતે હવે શાહજાદા નુશજાદની સોહબત
તદન છોડવી, કેમકે તે પોતાની કરણીનાં કલ આપેછે:
તેમજ શાહબાનુ પુકે જટકવાનુંથી લુલી જડું, કેમકે તેણી
તા ગુરગીતની આગલી એરત માહુબાનુ અને દીકરી ફર
ગીતને તેની છાતીથી છુટી પાડનાર કાકલ હતો. અ
લખતાં ગુરગીતની ખાતરી ધઈ હતી તેથી તેણે શાહબાનુ
ઉપર પોતાનું વેર લેવાને કસાવ રાખ્યો હતો; અને તેમજ
માહુબાનુ હાલનીએ માહુબાનુ આગલી વીધે ગુરગીતને
કચ્છલતું સુખ જે હકીકત જણાવી હતી તે પરથી આ વેહ
માથા ભરધારની પોતાની આગલી માહુબાનુનાં મેલોનાહ
પણા વીધે, તેમજ ફરગીતની નેક મતલબ બાબે પુરતી
ખાતરી ધઈ હતી: અને તેથીજ તે હવે પોતાની આ એ
રતનું નામની માહુબાનુજીએ એજ જાણીને પોતાની આગ
લી માહુબાનુના પચારથી દરરોજ વધારે અને વધારે તેણીને
ચાહતો હતો.

હવે જરે માહુબાનુએ મદાઈન જવાને કચ્છલ કીધું,
તારે ગુરગીતે પોતાની એરતને એક બીજી કાયદો એ
જણાવ્યો કે તોહાંની રમતા જવાથી જવાન ફરીદનું મન
જે ઉમટ પડી ગયુંએ તે કેહાણુ આવશે. ગુરગીતના આ ઉ
પાયથી કાયદોજ થયો.

ફરીદે મદાઈનનું નામ સાંભળયું કે તે ખુશીથી કુ
દવા લાગો, અને ગુરગીતનાં હાથને મોસા રેવા લાગો. તે
મજ માહુબાનુનેજી હલસે કાનમાં કેહવા લાગો કે—“પચા
રાં, હવે તો ખમીત તે મલશે.”

મદાઈન બીજ સહવારે જવાનું, તેની એક દીન આગમન જે ગામડાંમાં તેઓ રહેતા હતાં તાંડાં એલા જ રાખે હતા. સમીસાંઈનના વખત હતા તેથી ફરીદ ગુર ગીને આપેલી કોઠલી સાથે, કુતેહસીંગને જોડે લેઈને ઉભા એવા બાજરમાં ગયા. કુતેહસીંગને બીજ સ્ત્રીને ખરીદ વી હતી તેથી તે કંથે કંથે ઉભા રહેતા અને ભાવ પ્રજ્જતા તેની દરકાર વગર ફરીદતા પોતાની વ્યાસપાસની મુંદર સ્ત્રીને જોવાનું છોડી દેઈને જે શખસે પસાર થતા હતા તેમનું કોડું તે તપાસતો હતો.

એમ કરતાં કરતાં એકાને છેક નીકે તે આવી લાગે, અને તેથી કુતેહસીંગ તેનાથી થણે દુર અને જુરો પડી ગયા. હાઈઆં તેણીની નજરે જે પુરૂશે ખાલુમ પડ્યા. તે એના પોશાક સીપાહીઓના જેવા હતા, અને હાથમાં એ કકરી શમશીર પકડેલી હતી. તેઓ બધે આંગે કલાવર, અને જોરાવર આજુતા હતા. આ શખસેને કુરથી નેતાં ન ફરીદના પગ ધુલવા લાગા, અને તે એક દુકાનના બા નહને આડીંગને ઉભા રહ્યો. તેને લાગું કે આ પુરૂશે તેણે કંઈ જોવાયું, અને તેથી તેઓથી જમ અને તેમ દુ રજ રહેવાની ઈછા કરીને તે કુતેહસીંગની રાહ જોવા લાગે. પણ પેલા શખસેએથી ફરીદને જોયા. તેઓ ગુરત તેની નજદીક આવવા, અને સલામ કીધી.

“ચેક સાહેબ,” એક બોલયો. “આપણુ થણે દ હાડે મલયા.”

“કદાચ સાહેબ આશરો આપો પોશાક નેઈ અમ રત થતા હશે;” બીજાએ ચુપકીદીનો ગાલો પુરયો, “પણ જેવા સાહેબ ફેરવાઈ ગયાછો તેવા છેક અમેતો ફેરવાઈ ગ પા નથી. મરદથી ઓરત તો નહીં થવાય, પણ તેથી ઉચ દુતો અને !”

એવામાં રજપુત છોકરો હાથમાં જમીન લેઈને દોડતો આવ્યો. તેને ફરીદની નજદીક આવતાં નેઈને પેલા શખ સોએ પાછા ફરવાની રજ માંગી.

“સાહેબ મેહરમાન, ચેક ” એકે કહ્યું. “અમે ર જ લઈએ છીએ. હાલમાં તો સીપાશે, પણ સંભાલને, હવે છટકી નવાશે નહીં.”

એટલું બોલી તેઓ તાંડાંથી ચાલવા ગયા, અને ફરી દ અજયથી અને ધમરાટમાં એક પુતલાંની મુઆફકે ઉભા રહ્યો. ગુરતજ કુતેહસીંગ આવી લાગે, અને ફરીદ તેને નેઈને ખુશી થયો.

હવે તેઓએ ઘેર પાછું જવાની ઈછા કીધી, અને તે ધારણથી આગળ ચાલવા માડ્યું. જે રસતેથી તેઓ એલા તરફ આવવા હતા તેથી જુદેજ રસતે હવે તેઓ ચા લતા હતા, અને તેથી વ્યાસપાસની નવી સ્ત્રીને તરફ ફરીદ ધયાનથી જોતો હતો. આ રસતો તેઓ આવવા હતા તે કરતાં લગભગ બીહામણે તેમજ લાંબા પણ હતા તોપણ હજ સાંઈન પડી નહીં હતી તેથી વગર દેહશતે તેઓએ ધગલાં ભરવા માડ્યાં.

ચાલતાં એક ઉચા રેકરા આગળ તેઓ આવવા જને મદાલે એક ઝાડ ઉગેલું હતું. તેમને આપતા નેઈને અ થયા કોણ જાણે કોઈ બીજાં કારણસર તે ઝાડ ઉપરથી એક મરદ ઉતરીને પાસેજ આવેલી એક ખીજામાં કુદી પડ્યો.

ચોડાનવારમાં તે ખીજામાંથી એ શખસો નીકળવા અ ને ફરીદ તથા તેના સોહમતીનાજ રસતા ઉપર આગળ આ ગળ આવીને ધણા દુર નીકળી ગયા.

આ બતાવ વીજે આપણા જવાન મુઆફરોએ કરી દ રકાર કીધી નહી. તેઓ પોતાને રસતે ચાલવા ગયા. ચો ડોવાર સુધીતો તેઓને કરી અડચણ નડી નહી, પણ પેલી ખીજાથી પા કોશની મંજલે આગળ ચાલવા તારે તેમને કા ને કોઈની સીચારીના જેવા આવાજ પડયો.

ફરીદ તથા રજપુત બધે ઉભા રહ્યા. તેમને ખાલુમ પડ્યું કે કોઈ અમલા ધાસતીમાં. તેઓ જરા નજદીક ગ યા, એટલે તેમને કાને વધારે શબ્દો પડ્યા.

“જે જુમ પાડશેતો આ છુરી મારશ, છુરી મારશ, જુમ ના પાડ.”

“અરે, શા માટે તમે હું એક ઓરતને મારે રસતે જાતી ઘેરોછું ? અને જાવો, અને જાવો. હું તમારે પ એ પડીને મારી લેઈએ કે મને જાવો.”

“નહી, કદી નહી. તું પરણી, પણ તોખી મોડું થયું નથી. કાંઈ અડચણ નથી. બોલ કે તુંમે તારા ધણી ને કમપોછે, બોલ કે તારો પયાર હજ શાહુજાદા તરફ છે.”

“જે તેમની નહીં હાપતો એટલુંજ કહણ કે કે તું અમારી ધવાને રાહો. તાંડાં વગર તારો જન સલામત નથી.”

આવી ગડબડ થતી હતી તે ફરીદ અને તેના સોહમ તીએ કાનેકાન સાંભળી. ફરીદ પાછું ફરવા કોપું, પણ પેલી ઓરત બામે તેની દયા ઉશકેરાઈ. તેણે પોતાના સા ધીને ઈશારત કીધી અને એક મોટો પોકાર ઉઠાવ્યો. પણ એ ખાલુસના પોકારથી શું વડે ? એજ વખતે બીજા ફટલાક રાહદારીઓ તેજ રસતેથી પસાર થયા, તેમનેથી અરજ કર વાળી તેઓએથી પોકાર ઉઠાવ્યો, અને એકાદ બેતો ફરીદ ની સાથે આગળ ધસ્યા. આ દાખલાથી અસર થઈ. જે લા હુરામખોરો નાડા, અને એક ઓરત બાહેર નીકળતી જણાઈ. ફરીદ એકદમ તેણીની નજદીક ગયો અને તેણીને સંજળા તમારાગીરીના દેખતાં વલગી પડીને કાનમાં કાંઈ કહ્યું.

આ ઓરત જેણી બાનુ કુરંગ હતી તે ફરીદના એકા એક આવી પેંહચવાથી અને તેણીને વલગી પડવાથી અમ રત થઈ; પણ ગુરત પોતાની ખાતરી ધવાથી તેણીએથી ફ રીદને કોટી કોધી, અને બધે સાથે ચાલ્યાં.

સારાં ભાષણે કુરંગનું ઘર નજદીક હતું, કેમકે જે દુર હતોતે ફરીદથી તેણીની સાથે તાંડાંવેર જઈ શકતે નહી, એટલુંખુ અંધારું થઈ ગયું હતું. ફરીદે કુરંગને તેણી ને ઘેર પેંહચાડી, કે જાડાં જવાન ફરીદન પોતાની ઓરત ને એલામાંથી પાછી આવવાની રાહ જોતો હતો. તેણે ફરી દને પાછો વાલતી વખતે કુરંગને આ યુગમ બોલતર સાંભ ળી.—“મારાં પયારા, તારી મેહરમાનની અને મદદ એક દમ જુલો જવાશે નહી. તુંને કુરસત હશે તારે આપણ પા ળાં મળ્યું.”

“પયારી-કુરંગ,” ફરીદ ઉતર વાલયો, “હું નહીં જ છતાં હવે કે તું હું આવીને રહીછે. બાકી આને ફર વામી આપણ સાથેજ નતે.”

“અમારાં લગન પછે એક માસ થયો અમે હું અમા ગામડાંના આવી રહ્યાં છીએ.”

“વાહલી ફરગ, હું રજા લઉં છું,” એમ બોલી, એક નીરદોષ સુખી લેઈ ફરીકે પોતાને ઘેર ગયો.

દાર પીથું?

તનદરોશતી જાલવવાના હેતુથી ગયા અંકમાં તપકી ર, તું આકું અને બીડોના વીઅસન સામે આપણે વાંધો ઉઠાવેાછે. તારે હવે દારૂની લલામણ કરી ચકાચે કે નહીં? તં આકુંના અવગુણ ઘણાં છે, એવું આપણે ગઈ વેલા તપાસયું છે. પણ તારે શું દારૂના અવગુણ તે કરતાં વધારે નથી? તં આકું ખાનારાઓ છાકરા થતા નથી, ગટ રો ખાના નથી, ખારાખરી ફેસાદ ખલકે પુન કરતા નથી. પણ દારૂ પીનારાઓના તે ઘણીવાર એવા છુરા હાલ થાય છે. તારે તં આકું કરતાં દારૂ ખરાબ છે કે નહીં? દારૂ પી વેા નિહમ્મિ કે નહીં?

અમારા પેઆરાં વાંચનારાંએ અમારા નવાખધો અચરત થયે. અમે નવાખ આપીએ છઈએ કે “હા દારૂ પીવેા, દારૂ પીવાના હરકત નથી.” આ વીશપ ડાકટર ઇનખાનની શોધો ઉપરથી લખીએ છઈએ અને તેની પણ એજ લલામણ છે કે દારૂના કાંઈ હરકત નથી. દારૂથી કાંઈ નુકસાન પતું નથી. દારૂના ચોક્કસ અવગુણ છે. તેમ ચોક્કસ શુંય પછી છે. દારૂ ખોરાક છે. દારૂ દવા છે. “દીરોટલરો” દારૂથી તદન પરહેજ રહેવા કેહે છે તે જીલ છે. છેલું અને અગતવું એ છે કે દારૂ પીનારાઓને નુકસાન થાય છે તે દારૂથી નહીં પણ તે પીનારાઓની આલધી થાય છે.

આતો તારે દરદીને બાવતું વધરે ફરાખવું છે! પણ તેમાં નુકસાન નથી. આ નવાખધો એક હાથ ઉપર દારૂનો સેજ સવાલ લેનારને જેમ શોખ પુરો પડે છે, તેમ બીજા હાથ ઉપર છાકરાઓને જેમ ગમે તેમ દારૂ ડીંચવા ની એ નવાખધી કાંઈ છૂટ ખલતી નથી. આનના વખ તમા ડાકટર દારૂ પીવાની લલામણ કરે છે, પણ એ અંકાજ પીવાની લલામણ કરતા નથી. “શું ખાણું?” એ જ ચાલાં હેલ અમે જે ગમે તે ખાવાની લલામણ કીધી છે, પણ તેથી જેમ ગમે તેમ ચગરવાને અચ થતા નથી. એ વીજ કીસખને આ નવાખ છે. તમે પૂછો કે “દારૂ પી શું?” અમે કહીએ છઈએ કે “હા” તેથી છાકરા થવા ની છૂટ ખલતી નથી.

પેહેલાંતો આ સવાલ ઉમેા થાય છે કે આપણે ખાણુ જાતને શું કાંઈ દારૂ પીવાની નરૂર છે? એનો નવાખ તો ખોસો નાંધી ગયે છે. આપણને દારૂ ખાખખા નરૂર નહીં નથી. દારૂ વગર આપણને નહીં ચાલે એવું નથી. દારૂ નહીં પીધાથી કાંઈ ખાણુ જરી નતો નથી. દારૂ પીધા વગર ખાણુ લાંબી જાંઘી સુધી જાય છે. અમેરીકાના ઈડીઅને અને બીજા નંગલોએ કાંઈ ખરાંડી કે ચખપીન સમજતા નથી, વાઈન કે પેવરૂ પીતા નથી, અને તે વગર હજારો વરસ થયાં તેમની વસતી જાય છે. તારે દારૂ કાંઈ ખાખખા નરૂર નથી એ ખરી વાત છે.

પણ શું ખાણુસો નરૂરની વસતુએજ આપ છે, ઈઆ પેહેરે છે? દારૂની નરૂર નથી તે વાસતે શું તે પીવેા નહીં નિહમ્મિ? આમ કેહેવાને આપણે ચકતીવાન નથી. ફનીઆના ઘણી બીએ છે કે જે વગર નરૂરે વાપરો એ છઈએ. દરરોજ ખાતી પીતી વેલા આઈસની શું નરૂર છે? આઈસ વના ચાલે છે કે નહીં? ખાપદાદાએ આઈસ પીતા હતા કે નહીં? અને તે છતાં પણ આજે આપણે સારોપકે આઈસ લઈએ છઈએ. લેતાં લેતાં કેટલાકોને એ કંડી પદારથ નરૂરની થઈ પડી છે. તેઓને એ બીજી એટલી આદત પડી છે કે આઈસ વગર મુઠલ ચાલતું નથી. અને તેપણ આઈસ બીનનરૂર છે, વાસતે પાંચું ખાટું છે એજ કોઈ કે હેતું નથી.

પણ વધારે નજદીકની બીએ ઉપર આવીએતો આપણે પૂછીશું કે શું ચાહાં ખાણુને નરૂરની છે? નહીં. ચાહે વગર આપણી જાંઘી નહીં જીવે એવું કાંઈ નથી. કેખશરૂ પાદશાહ અને રસતમ પેહેલવાન ચાહા પીતા નહીં હતા. આપણા વડવાએ ચાહે જાણનામી નહીં હતા. ચાહની શોધ થવા આગમ્ય, બીનથી એ પાતરાં અને તેનો કાવો જાણના આપવા આગમ્ય ફનીઆં જેમની તેમ ચાલતી હતી. હમણા આપણે દરરોજની આદતથી ચાહે વના નહીં ચાલે એવું સમજાયે છઈએ. પણ આપણા પડોશી હીંમતે કાંડાં બધા ચાહે પીએ છે? ફનીઆમાં હજારો લોકો આજેની તેથી અજાણના છે અને તે વગર જીવે છે.

કેટલાકો ગેસતવું ખાતું બીનનરૂર ગણે છે. હીંકુ એા બાજ તકારીપરન જાય છે. વેલાતમાં આઈરીશ લોકો પટેરા ખાખન જાય છે. પોડા અને ગાપ ઢોર ઘાસ દાના ઉપર ફરમે થાય છે. પણ ગેરાત કરતાં વધારે લાગુ પડતો દાખલો ખાંડ, સાકર અને ત્રીકાઈઓને છે. ખાણુ આંડ જાવાતાં શોખને તેની આગમ્ય ખાંડ વગર ચાલતું હતાં. આજેની કેટલાક નંગલી રોશમાં લોકોને ખાંડ ખાવાની ખબર નથી. બીનો ખાંડ વગર ચાહા પીએ છે; તેમ જ યુનાની પેહેલવાન પોતાની ચાહામાં સાકર, ખતાસા ના ખતો નહીં હતા. એજ પરમાણે વગર તં આકું વગર ખાણુ જાય છે—એટલે તં આકું કાંઈ કેવલ નરૂરની વસતુ નથી.

દુકમાં પાણી સોવાએ બીજા બધી બીએ નરૂર વગર ની છે. તે છતાં ખાણુ આ સમયો બીનનરૂર વસતુએ વાપરે છે. તે ગેસત ખાય છે, અને ચાહા પીએ છે, અને તેમાં ખાંડ નામે છે, અને તે આકું ગણે છે, અને ચરક પીએ છે અને ત્રીકાઈએ ખાય છે. એ બીએ વગર ચાલે છે તેથી તે એ બીએને છોડી દેતા નથી. સવાદને વાસતે, લેહેજત ને વાસતે, શોખને વાસતે એ બીએને તે વાપરે છે. હવે તારે દારૂને એ પરમાણે વાપરવા સારું તેની બીનનરૂરની તનેા વાંધો શા માટે લાવવો નિહમ્મિ? શોખને ખાટે, શવાદ ને ખાટે દારૂ વાપરવા સારું ઉપલાં કારણથી અધકાવ કેમ થઈ શકે?

પણ દારૂ વીરો બીએ વાંધો એમ લાવવામાં આવે છે કે તે નરૂર છે. આ વાંધાને નવાખ એજ આપવામાં આવે છે કે ને દારૂને નરૂર ગણે તો રાઈ અને નીંખ અને સારકને પણ નરૂર ગણવું નિહમ્મિ. પાણી વીરક એક લે એ નરૂર છે. તે અતીધણું પીવાથી નુકસાન થાય છે. બી

જા હાથ ઉપર ખરેખરાં નહેરો પછુ દવા દાખલ માણસને જ કીમતી થઈ પડે છે. તારે નહેરુ અને નહી નહેરની વાત કાંઈ રહી ! એમા “નભરનું નહેર” ઘણુ છે. એતા સમગ્ર વાપરવાનું નહેર છે. કુનીઆમા એવી કેઈ ચીજ છે કે જે એવું દાન વાપરવાથી નહેર નહી થઈ પડે ! નહેરને વડી ક બરાબર વાપરયું હોયતો તે છવાડે છે, અને એકસર ને એવું દાન વાપરયું હોયતો તે મારી નાખે છે.

તારે તે ચીજના કરતાં તેના વાપરના ઉપર સખળો આધાર છે. દાંડમા પણ તેમજ છે. વળી દાંડમા નહેરુ નહેર હોય, તે કરતાં બીજા કેટલીક ચીજોમા વધારે નહેર છે. તંબાકુ કેટલોયથો વપરાય છે ! દાંડના કુશખના પો તે તંબાકુ વાપરે છે. પણ તંબાકુનું નહેર વધારે છે. તે દાંડ કરતાં વધારે નલલ છે, અને દાંડ કરતાં વધારે તુકસાન કરનાર છે. તારે વધારે નહેરુ વસતુઓ વાપરીને દાંડને નહેરને બાંહીને ધીકારનારો પોતાની તકારને પોતાની મેજેજ તોડે છે. આમ કહીને અને કાંઈ ખરાબ જતાના દાંડનો બચાવ કરતા નથી. દાંડમા કાવતરાં અને દોષ ઘણા થાય છે, તે સખળી દાંડ ખરેખરું નહેરન છે.

પણ તેથી કાંઈ દાંડ નામેને ધીકારી કાઢાડવાનું કારણ મળતું નથી. દાંડ પીનારાઓ ખરો જાપછે અને દાંડ નહી પીનારાઓ જાહેરે એવું કાંઈ નથી. તેઓ બંને એક સરખી ઉમરના થઈને જાય છે. દાંડ પીનારાઓ અને નહી પીનારાઓને એકસરખાં દુખ દરદો થાય છે. પણ ફરી પાદ રાખવું કે આ ને લખીએ છઈએ તે અંદાજસર, માફકસર દાંડ પીવા બાબે લખીએ છઈએ. યહો દાંડ પીનારાઓ, છાકડાઓ નલલી મરે છે એવો ચોક્કસ છે. યહો દાંડ પીનારાઓના ચોક્કસ દરદો છે, કે ને દાંડ નહી પીનારને અથવા સંભાલીને પીનારને થતાં નથી. છાકડાઓને માટે ખુદર તે આકૃત સરખી સજાઓ ઠરાવેલો છે, પણ તેથી સાવધ માણસોને બાહીવાનું કારણ નથી.

અંદાજસર વપરાસમા દાંડ ખોરાક અને દવા તરીકે કેમ કામ લાગે છે તે જરા તપાસીએ. યહોવાર એક તંદો સત માણસ તમોને કેહશે કે જારે તે આમા આગમચ સો જ બીરનું એક ટંબલ પીએ છે તારે તે નેરું ખાય છે, તે કરતાં બીર પીમા વગર જારે તે ખાવા મેસે છે તારે તે વધારે ખાય છે. બીર પીમા વગર તે ચાર કવાળ ખાઈ શકે છે, તે બીર પીમા પછે તેના જેલ કવાળપર હાથ ચાલે છે. કેટલાકો ને દાંડ પીવાથી લુખ લાગે છે ખરી, પણ ઘણાકો બીર, ખોર રર વગેરેથી લુખ મારે છે. એક ટંબલ ચહાડવયું કે પછે કકડતો લુખમા તરણ ચાર કલાક ચોખી શકાય છે.

એ ઉપરથી તારે હીસે છે કે આ દાંડ કેટલેક દરને જો રાકની જગા લીએ છે. દરએક જાતના ખોરાકની આમા આ શીમેતો હોય છે તેમ દાંડના ખોરાકમા હોય છે. દાંડ જુદી જુદી ખુદતી પેદાસમાંથી બને છે, કે ને પેદાસ ખોરાકની વસતુઓ છે. મોવરના દાંડ બને છે, જળને બને છે, તાડી ના બને છે, ખજુરનો બને છે, દરાખનો બને છે, પટેટાનો બને છે, કંદનો બને છે, સેવડીનો બને છે, ઇતીઆદી. એ પો રાકની વસતુઓ દાંડથી પીગલેલી હાલતમાં થરી જાય છે. પરવાહી પદારથો હોનરીમાં નલલી પડે છે અને લોહી સાથે નલલી મળી જાય છે. એસતતા એક કકડાને હો

જરીમાં પીગલતાં તરણ ચાર કલાક લાગે છે, પણ તેના સેરવો નલલી જાય છે, અને બીરની એક પેટ વીસ મીનીટમાં પચી જાય છે. એ રીતે તારે અંદાજસર અને સોમ્મે દાંડ ખોરાક છે, પણ તે થોડા અને નાહાનો ખોરાક છે.

વળી દાંડ દવા છે, તે કોણ ના પાડે ! એ વાતનો સ ઉ જાણે છે. બરાંડીના એક કતરાથી મરતું મરતું માણસ જાહેર છે. તે છેક છેલા હાંડમાં કાંઈજ નહી પણ બરાંડી અને વાઈન ગળે છે. શેવટની નાતવાની અને નખલાઈમાં દાંડ એકસર થઈ પડે છે. સાળ આદમીથી નહી પીવાય તેટલો દાંડ માદા આદમીને આપવામાં આવે છે. સુમે માણસ દર કલાકે બરાંડી લીએતો છાકટો થાય, પણ માંદ મીનો હાલતમાં બચાને દર કલાકે બરાંડી પાતાં તેના અંગમાં ગરમી આવે છે, તેને કુવત આવે છે, તે તનદરીસાં થાય છે. છાંતીના દરદો ઉપર હનજા બરાંડીનો ઉપયોગ વધતો જાય છે. કોલારામાં પુશકલ અંખીન પાવામા આવે છે. એ પરમણે દાંડ દવા દાખલ કાંમ લાગે છે.

અંજલથી થાકેલા મુસાફરને, વરસાદમાં ભીંગણા ખાંચે મારીને, કામથી કંટાળેલા મજુરને દાંડનું એક ગલાસ દવા દાખલ કાંમ લાગે છે તે કાંઈ છુપું નથી. નામીનો મુસાફર મેકર આફરીકાની પોતાની મુસાફરીમાં તાવથી હેરાન થતો હતો અને યહો નખલો થઈ ગયો હતો. તેણે તાંહાં ઉગતા એક મીઠા કંદમાં ખમીર ચઢાવીને દાંડ બનાવશે અને તે દાંડ દરરોજ થોડો પીવા માડશે. તે લખે છે કે “તેની આગમચ મે વરસ મુઠી મેં દાંડ ચાખેલો નહી હતો, તેમા મા આમ ત્રખીઅમ દાંડ હાથ લાગાથી હું મનજીત અને નિરાવર થયો, તાવ જતો રહ્યો અને મારા ઉપર અજબજબ નેચી અસર થઈ.”

અમેરીકન વરજનીઆમા કેટલાક પરનામાં તાવ જારી છે. તાંહાં ચોક્કસ મોસમમાં થરીની બાહરે તડકાંમાં નવા આગમચ દરએક જણ સહવારના “વીહીસકી” નામ ના દાંડનો એક “ડરાપ” લેય છે. તેથી તેઓને અવયુજ નહી પણ ઘણો ફાપરો થાય છે. તાહાડીયા તાવની ઈસપો ટાલોની અનજારા ઉપરથી એક તખીન કેહ છે કે કાંઈ જાતના અરક સાથે કુઈનીન આપવામાં આવે છે તારે તાવના એકસર ઈલાજની કીમત બમની વધે છે. આગલા વખતમાં “પોટ્ટીઅન બારક” ની દવા તાવ ઉપર આપવામાં આવતો હતો, તે વેળા વાઈન અથવા બીજા કાંઈ દાંડ વગર તે નકામી ગણાતો હતો.

નખલા કોડાના માણસોને લુખ લગાડવા માટે દાંડ આપવામાં આવે છે. તરણથી પાંચ વરસની ઉમરના બચાંને વડીક ખાવાની ઈસા પેદા કરવા સાટે દાંડ આપવામાં આવે છે. નખલા બાંધના બાલકો ઘણીવાર સંગીન ખાવાનું મુકી દેય છે. સહવારનું ખાંડુ બપોરવેર ડાંકી રાખતાં રદ થાય છે, પણ તેના ખાધામાં જીવું નથી. આવે વખતે ડાંકટરો બરાંડી પાણી, વાઈન, બીર અથવા કલારેટના સેમે અથવા ઉત્ર અને કાંચેનાત પરમણેનો, નયો ખાંડ તાખી પાણા ત્રીદા કરને આપાય છે, પછે તે બચાને સંગીન ખોરાક ખાવા મે છે. જાનવરો ઉપર વડીક ખોરાક અને દવા તરીકે દાંડની અસર માલમ પડી છે. થાકથી નખલા પડી જ

પલાયોડાઓ વાઈન અથવા વીહીસકી આપવાથી તે તનદ શેસત અને ટટાર થાયછે.

આ સઘલા વીચારો સમાપત કરતાં શેવટે ફરીથી યાદ આપીએ છઈએ કે દારૂ પીવાની ભલામણ કરતાં તેને બે અંદાજ પીવાની અને ભલામણ કીધી નથી. કોઈની ચીજની આદત પાડવી જુરી ચીજ છે, તેમ દારૂનીની આદત પાડવી ખોટી છે. ફક્ત શોખ અને શવાદને માટે દારૂને સેન વાપરવામાં હરકત કાંઈ નથી. આપણી દેખલ ઉપર નવાઈની માટે, નવાઈના મેલા અથવા નવાઈની ખીકાઈ આવે તેમ નવાઈનો શરાબ નવાઈને ખાતર નસ પીવો એ કાંઈ ધીકારી કાહાડવાનો ગ નથી. દારૂને તદ્દનમ ધીકારનારાઓ કાંઈ કાપણે કરતા નથી." હજારો વરસ થયાં દારૂને ધીકાર ચાલતો આવયોછે પણ હજારો વરસ થયાં તેના અયમી ચાલતો આવયોછે. તે ના અપને અટકાવવો તે ખુદરને અટકાવવા દાખલ છે; તેના કરતાં બતારટ એ છે કે દારૂ બાંધે ખરો રસતો માતર દેખાડવો અને તે એ કે "દારૂ નહીં પીયું" તો ચાલશે—પ પ ને પીયું" તો સેન અને અંદાજસર પીયું."

પતેતીની ભેટ.

"એમા અને કંઈન આશા નથી—એને કંઈની મળવાનું હોતેતો—"

"વાહાવાં માએલ, પયાર, વફાદારી અને જવાની કરતાં બીજા કંઈ આશા મોહોદીછે? એ સરવે આગળ પછીસા કું ચીજછે?"

"શીરીન તુંને ખરી છંદગીની ખમર નથી—અને ગરીબાઈ કું છે તે વીચે તું કાંઈ જાણતી નથી. એક ગરીબ પુરૂશની બાપડી ધાવાને તું તદ્દન નાલાયકછે, અને અને ધાસતી લાગેછ કે મેં તુંને ઘણી લુલમા ઉપારીછ!"

"માએલ!"

"તને ઉમદા કેળવણીની બદલી જો ધર સંસારને કારભાર સોંપવશે હોતેતા તું કોણને તારો આવંદ પસંદ કરે તેમા અને કાંઈ ચીજા હતી નહી, મેં મારી નાખલી આ વફાને ખરચ કરી એક કુલવાંન સૌને લાયકની તુંને કેળવણી આપેઆની બદલી તયારે હું તે આવંદમાધો થોડું જ ચાવી આ વખતે તુંને તેની ભેટ કરી શકતે."

"શીરીન હસીને ખેલો.

"હું માફ માંગીને કહુંછ, વાહાવાં માતાજી, અને હું જાણુંછ કે એને તમા અટકાવ કરી શકતે નહી. ને મેં કેળવણી નહી લીધી હોતેતા વાહાવાં કાઉસ અને આને પસંદ પણ કરતે નહી. આને જો કાંઈ અને રોટલી થાપવા કહેતો તેમ ઉમદા કેળવણીની ખુબીથી ખચીત માનજે કે તે મારે પોતાને હાથે બનાવવામા હું કાંઈ હલક સમજ નાર નથી."

"કું તું રોટલી થાપે?"

શીરીનની મા પીરોજખાઈના આ દલગીરી બરેલા ધી કારને માટે હુમાર વાંચનારાઓ માફ કરશે. તે સી કાંઈ પછસાની લોભી હતી નહી, પણ તેણીના આવંદના ખરચ

પછે તે જ નાખલી મીલકત સુધી ખરચ પાંખો હતો તે સંધી મીલકત તેણીએ પોતાની એકપુરી દીકરી સીરીનને ઉંચે દરનજેની કેળવણી આપવામા ખરચી હતી અને હવે તે કેળવણી તથા તેની જતી ખુબસુરતીને લાયકતા તેની આ વંદ આપવાની તમનીજમા હતી. તેણીએ ખચારે સીરીનને મોહોડેયો છેલલા સખુને સાંભલયા તયારે અલબત્ત તેણીને ગુસ્સો ઉતપન થયો કે આવી ઉંચી કેળવણી લીધેલી સીરીનના બંધ રોટલી થાપવાનું હલકું સમજે નહી, પણ આ ક્લ સીરીનને આપેલી પ્રખત કેળવણીનું જ હતું એ મ પીરોજ સમજતી હતી નહી.

જે ગાંઠમાંમા તેઓ રહેતાં હતાં તે ગાંઠકું ઘણું ના ઘણું અને ટુક વસતીનું હતું તથા તે ગાંઠકું એક મેહલા શા નાખના શેડીયાને તાપમે હતું, તેથી એવાં નાખલાં ગાંઠકાં મધેથી સીરીનને લાયકને આવંદ મળવાની પીરોજખાઈને ઘણી થોડી આશા હતી.

ખચારે પીરોજખાઈ અને તેની છોકરી સીરીન આ જગામા આવી વસયાં તયારે મેહલાશા બીજાં મેહરોમા ગુસાફરી કરી જતી અનુભવ મેળવવા ગમેતો હતો. તે કુંવારો હતો તથા તેણી એકજ મેહરેન હતી, જે તેના ઘરનો કારભાર ચલાવતી હતી. થોડી મુદત બધા બાદ મેહલાશા પોતાની મીલકત ઉપર પાછો આવયો, અને તેની ઓળખ પીરોજખાઈ તથા તેની બેટી સીરીન સાથે થાઈ અને વખતના ગુજરવા બાદ એણે માલમ પડતું હતું કે મેહલાશા સીરીનને ઘણો ચાહતો હતો. સીરીનને માટે તેની મા પીરોજખાઈ આવા જુવાન તથા એધાવાળા, પર્ધા સા અને દોલતથી ભરપુર, બાગ બગીચા અને ગાડી યોડા મા સદા સેવ કરનાર આવંદ કરતાં બીજે કાંઈ સોધવા બચા? "

પણ આ મમતી છોકરી તે સંધાને પોતાની એક વચલી પદવોના સમજી અને ખુશ મીજબના પણ દોલત વગરના, તથા ફનીઓના કાંઈ પણ માન વગરના ઘણી ના મે કાઉસ સાથે (ફક્ત એટલાજ કારણને માટે કે તેઓ એકકને ચાહતાં હતાં) પોતાની સગાઈ કરવાની મુરાદમા હતી.

આપણે જોઈએ કે પીરોજખાઈ કાંઈ પછસાનીજ લોભી હતી નહી. નયાં સુધી તે ધારતી હતી કે કાઉસ ઘણી નહી પણ થોડી ખુજવાળો તથા સારો વગ ધરાવનાર માણસ હોય તયાં સુધી સીરીન અને તેની વચેની મીતરાચારીમા તેની એ અલલ કીધી નહી. પણ બચારે તેની આગલ કાઉસે ખેલે એણું કહયું કે તે કાંઈ દોલતવાસો પુરૂષ હતો નહી. પણ ફક્ત સીરીનના પયારને માટે તેની સાથે પરજુવા, અને પોતાને માત્ર પોતાને હાથે ખેલવેલા કરવાનાં ધરાદો શખતો હતો; તયારે પીરોજખાઈને પોતાની છોકરીને વગર પર્ધાના આવંદને આપવાનું અને પોતાની આખી છંદગીની ઉમેદને ખેડોવાનું દરસત લાગું નહી. વધી તે એમની નહી ચાહતો હતો કે સીરીનનો પયાર નયાં નહી લાગેા હોય તયાં તેનીના નેકા કરે કારણ તે વધેથીએ અફસોસ કરતી હતી કે "ચરે, સીરીને પોતાની બરોબરી આ સાથે પયાર કાંચે નહી બાંધેમા."

નયાં સુધી પીરોજખાઈની દખાઈ સકાયું તયાં સુધી તેણીએ અમરું, મલુ બચારે કાઉસે પોતાને સીરીન તરફને

પયાર તેનીની આ પીરોજબાઈને ખેલવી રીતે જાહેર કીધી અને તેની પાસેથી તેની બેઠીની માંગની કીધી, તથા જ પારે સીરીને પણ પોતાની મરજી કાઢીસ સાથેજ પરજીવાની તથા ન્યાં શુધી કાઢીસ પોતાની રોતલી સારી રીતે પેદા કરી સકે તોયાંશુધી અને અમત પડેતા આખી જાંઘી તુલી ક' પણ કાઢીસની સાથ પરજીવા સાજું થોળવાની મરજી જણાવી, તોપારે પીરોજબાઈના ગુસ્સાને કાંઈ પાર રહ્યો નહીં.

પીરોજબાઈના વીચારમાં અંદરખાંને શેક મેહેલાસા હતા. અને તેટલા કારણથીજ સીરીને કાઢીસ સાથે અંદરવાની રજા આપતી હતી નહીં. જ્યોત્તિ આ બેહુ કુટુંબ વચે એકમેક સાધની યુલાકાત હમેસની યુવાઈકે જ રીજ હતી. એક દીવસે સીરીને પોતાના રસતો ખુલ્લો કરવા મેહેલાસાની બેઠેતને પોતાના વીચાર જણાવ્યો કે તે છોડીના પયાર બીજને અરપણ કરેલો હતો. એમ કહેવામાં તેણીની મતલબ એટલીજ હતી કે તે ખુબર મેહેલાસાને પેઢીએ, અને એ બંને માલુસ સીરીનેના હાથ મેલવવાની આશામાં રહે નહીં. પણ એના ઉત્તરમાં મેહેલાસાની બેઠેતને દાહાપણ અરખી એટલેજ નવાખ આપખો કે ખરૂં કે આપણ સંધા ઘણી વખત પયારના વેહેમના કમાઈએજ પણ જેમ આપણે આપણું મેલાં કપડાં બદલી નાખીએજ તેમ એ આપણા વેહેમે! પણ બદલાયજ.

શપાક્ષા પસાર થાવા બાદ હુંનાલાની મોસમમાં પીરોજબાઈને એક કાગલ ટપાલની મારફતે મલ્યો. અને તે વાંચતાં વાંચતાં બોલી,

“મારી વાહાલી સીરીને, આપણે તોયાં કોણ પરોના આવનારછે?”

સીરીને પોતાના વાહાલી કાઢીસના વીચારમાંજ હતી તેથી તેનીએ કાંઈ નવાખ વાલ્યો નહીં.

“તું જાણેછું? તારો કાકો જાંઘીગીરશાહ કોટવાલ આવનારછે. મેં તેને આગલ જોયો નથી. તારો આપ એક અરજી વગરની મને પરજી લાવશે તેથી જાંઘીગીરશાહ તેની સાથે રાજી હતો નહીં. પણ તારો આપતો જુનારો ગયો, અને હવે તે એકદમ ઘણી મમતા જાહેરી રીતે લખેજ કે થોડો વખત તે આપણી સાથે જીવશે. આ પછીને આવી રીતે એકએક સોધી કાહાડવામાં તેની સી મતલબ હશે? સીરીને, એમાં શું ભેદ હોય? ભેદ હોય?”

“માએજ, હું ખમીત કહુંજ કે મને કંઈ તેના જેવાલ આવતો નથી, પણ હું કાઢીજ કે તેવજ કપારે આવશે તે આપણને આગલથી મારજ પડશે.”

“તે પોતા સાથે પોતાના નોકરને પણ લાવનારછે” પીરોજબાઈ પેહું કાગલ વાંચતાં વાંચતાં બોલી. “હું આશા રાખુંજ કે તે પોલાદ સાથે કીક માલતો હશે. તું જાણેજ કે? મનેતો ઘણી ધાસતી લાગેજ, તારા કાકા જાંઘીગીરશાહનો સ્વભાવ એવો કંઈજોછે!”

“હું નહીં ધારતી કે મેં કોઈ વખત તે વીશે આજ લ સાંભળું હોય.”

“અરેઅર, તું કયાંથી સાંભળે? તેને પોતાની આખી જાંઘી મોનમાં કાહાડેલીછે. તે તારા આપ કરતાં ઘણો ધરડો અને અતારો ખાઈ હતો.”

“આવાની કોઈ બેઠેત હતી નહીં, હું?”

“નહીં, પણ તારા આપની મતરાઈ અને જાંઘીગીરશાહની સગી બેઠેત એક હતી. તે અને તેનીના આવદ બેહુ મીનમાં મરાયાં ગયાં હતાં. પણ તેઓને એક છોકરોછે, જેને હું કાઢીજ કે જાંઘીગીરશાહ પોતાની સાથે લાવશે.” જાંઘીગીરશાહ પોતાના કાગળના લખવા પુરોજ અં તે પોતાના નોકર પોલાદ સાથે આવી પુજો. પીરોજબાઈ અને તેની બેઠી સીરીને તેઓના આ સંગા, પોતાની જાંઘીમાં પણ જોયો હતો નહીં, સીરીનેના આ સાવકો કાકો એક ખુબસુરત, કદાવર, લાખકીવાલો પણ દબદબે રાખનાર, અને તુંદ મીજાનનો, વખતે તેના ખાલ સફેદ કીધેલા પણ મજબુત બાંધાનો હતો.

હવે પાછો શપાક્ષા આવ્યો, પણ જાંઘીગીરશાહ પીરોજબાઈની જીહુપડી કોટવાની વાત કરતો હતો નહીં. પોતાના દબદબા અને તાપથી તે પીરોજબાઈના ઘરના વડો પડશે હતો, તથા તેના નોકર પોલાદ સધળું ઉપરીપણું કરતો. પીરોજબાઈ આટલુંતો કશુંજ કરતી હતી કે જાંઘીગીરશાહને સવભાવ કહજી પણ માયાણ, તથા તેની ઉદારતા હવે વગરની હતી. જાંઘીગીરશાહ આ જીહુપડીમાં ઘણો સુખી હતો.

પોલાદ પોતાના સેક જોવાજ જુદો. અરો અને નીતીથી માલનાર, તથા પોતાના શેક સાથે દેહોદેશના પાણીનો સવાદ માએજો માણસ, કન્યાના અનુભવથી પુખ્ત રીતે વાકેફગાર હતો. વલી તે મસકેરો તથા જાંઘીગીરના સવભાવ જલવી લેવામાં ખાહાફર હતો. આ રેહોડાંમાં જ કે તેમની સુખી હતો પણ દેખાઈતું હતું કે તેના દીલમાં કંઈ બેદ હતો.

“પીરોજબાઈ તમારા પડોસીઓતે એકેક કરતાં સરસછે.” એક દીવસે જાંઘીગીર બોલ્યો. “તમારાં માંમનો દસતુર દારાખ ઘણેજ નેક મરદ તથા તેની છોકરોએ ઘણી જલવી સીએ માલમ પડેજ. વળી પેલા જીવાને શેક મેહેલાસા વણીતો કાંઈ બોલવુંજ નહીં.”

“અરેઅર, તેતો ખરોજ ગરહસય આદમીછે.” પીરોજબાઈ બોલી ઉઠી.

“વારૂં સીરીને, તેને વીશે તું શું કહેછે?”

“કાકા, તેની વીરૂધ મારી પાસે એક બોલ પણ બોલવાનો નથી.”

“ખરૂંજ ત્યારે આપણે બધા એકજ મતના છઈએ, હું. તો કીકે, અગાઉતો મેં કોઈના કારણ કીધાં નથી, પણ આતો દેખીતું માલમ પડેજ કે મેહેલાસાનું દીલ કયાં લાગેજોછે; અને તે જોવામાં હું એટલીતો મોજ મેજવરા કે જો દીવસે હું તુંને તારો હાથ પકડી એ શેડીયાને સવાધી ન ફરજ તે દીવસે સીરીને તું મારી સઘળી જીવતની પણ વારસે ધારો.”

“અને હું, મારા વાહાલી કાકા, તે મનમતાઈ સાથે કશુંજ રાખતી નથી.”

આ વખતે પીરોજબાઈની મારકડી ચારડામાં એક મીઠી લેખને આવી પણ વાત ઘણી ગંભીરાઈથી માલતાં જોઈ તે રેખલ પરજી સુકી પાછી ગઈ.

“શીરીન, એમ કાંએ !”

“પેટલું” એકે, હું કોઈથી સરતે મેહેલાશા થેક સાથે નેકા કરનાર નથી. બીજું એકે તમારી દોલત પર ઈરાદે કરતાં બીજાને ઘણો અજોડ હુકમે.”

“તું કોણ વીશે બોલે છે ? તું” સુ” સમજે છે ?” જા” હાંગીરે શુસ્તામા આવી જીમ પાડી.

“તમારા ભાનેજ અને કરી લીધેલા છોકરા સોહોરાખ વીશે.”

“યુ” પેલા જુદા બેવકુફ પોલાદે તારા કાન ભરપાછ કે ?” જા” હાંગીરના શુસ્તાની દરકાર વગર શીરીને ધીરજ થી નવાબ આપે, પોલાદ પોતાના નાપલા થેક સોહોરાખ વીશે ઘણી દલગીરીથી વાત કરે છે, પણ તે અગાઉ તે વીશે હમોને સારી ખબર હતી.”

પીરોજખાન આ હાંગીરના ગભરાટથી એક તરફથી બીજા તરફ જોતી હતી, પણ કાંઈ બોલવાની તેની હીમત ચાલતી નહી.

“તે ખીરજ વાત છે” તે જુદો કાકો શુસ્તાથી બોલશે, “તે નીકડુરામ ચોરને, તે કુત્તારને નાકરગાન ધાવાના વાંકને માટે જે વારસામાથી ખાતેલ કીધેલ, અને મારી પરવાં નગી વના મારી સાંભને આવી ઉચું રહેવાની તે કમુખી હીમત ચલાવશે નહી.”

“પણ, કાકા તેના વાંકે મું ?”

“તેના વાંકે ? શીરીનખાનું” તે વખતના શુસ્તામા શીરીનના મોકો બોલ લુલી નહ “તે મારી મરજની વીરે ધ યદ્દ એક કોઈ મોમેન્ટી છોકરી પરણી લાવવા માંગતો હતો. હું” જણે એને પાક્કો પોસેસો તથા એના મા અને બાપ બરોબરની ખાવમત કીધેલી તેના સખુને અપમાન આપીને—

“હું” તે પસંદ કરે છે.” શીરીન થડે કરેને બોલી, “પરસા કરતાં પપારને પસંદ કરવા એ ગરહપણુ છે. હું” અજબેબીથી વીચાર કરે છે કે મારો કાલ્સ જે હું” એક ગરીબ છઉં તેટલા માટે મને છોડી દેતો મને કેટલું લાગે ?”

“મારો કાલ્સ ? તે વળી કોણ છે ?” જા” હાંગીરના એ પીરોજખાનને પુછ્યું.

“ખરે” એકે કે એનું દોલ, કેટલો કે વેહેન ન હોય તે, કોઈ કાલ્સ નામના ચોરેઆ સાથે લાડ્યું, જે ધ છીને હું” તદન નાલાયક સમજીયું.” બીચારી પીરોજખા ઈશવરતો નખાએ બોલા—

“હા, હા, હવે સમજ પડી. મેહેલાશાને આ જુલું પડીમા સારો આવકાર નથી મલતો તેનું” એ કારણ કે આવા નાદાનેના બેવકુફી ભરેલા પપારનું” સું” હું” સંદા ઉખ ખ ખમા કે ? શીરીન, પેટલાં તારો બાપ, પછી પેલો બેવ કેરે કુકતો, અને હવે તું” નાકરખાની કરે છે.”

“કાકા, હું” મારી વાત સમજ લેવય, તમારે કાંઈ ગભરાતું નહી, ”શીરીન જોરેસામાં બોલી. “પણ આ રહું” તો એકસ જાણે કે મે તમારી વારસે હું” યદ્દ તો ત મારી દોલતને પેટલા ઉપયોગ એ થશે કે તમારા ખરા વારસને સોંપી કાઢાડી તેને હવાયે કરશ.”

આ સખુનેથી જા” હાંગીરને શુસ્તા કેટલો વધી પડે તેના વીચાર વાંચનારેન કરેલે, પણ સારાં નસીબે મે

હેલાશા અને તેની મેહેન આવી લાખાં જોધી તે વખતે તો કુવામાં મરણી પડી.

જ્યારે ઉપર સુખબની ગેકતેજો દીવાંનખાનામાં ચાલતી હતી, તોયારે તેમ ખતબબની વાત નોકરોના ચોરડામાં પણ થતી હતી. પોલાદ અને શીરીનની માકરડી વાત કરતાં હતાં.

“પોલાદ, હું” ખરે” કહ્યું કે મે કાનેકાન જા” હાંગીર શાખુને બોલતાં સાલવશે કે મારી લાહલી જે દીવસે તું” અખીર મેહેલાશાની માએડી થશે, તે દીવસે હું” મારી સંધી દોલત તારે સવાધીન કરશ.”

“અને શીરીનખાનુંએ તેના યુ” ઉતર લાવશે ?” પોલાદે પુછ્યું.

“ઉતર ? વધી તે બીજું” સું” કેહે ? હા, કયું” કે “ત મારી ઘણી મેરખાંની છે.” જે કે હું” બારનામાંથી બાહરે નીકલતી હતી તોપણ મે બરોબર “ઘણી મેરખાંની” કરી સીરીનખાનુંને બોલતાં સાંભળી.”

“હીકે, હીકે.” પોલાદ પોતાના થેકને દગડો તેના ચોરડામાં મુકતાં બોલશે, “એમ કંઈ થશે નહી, એ નો રૂકામાં અંત લાવશે મેઈએ, નહીતો મારી પડશે.” એમ બોલતાં તેણે એક સરદ હાએ મારી.

જા” હાંગીરના કોટવાલ જે તેમ ચોરડામાં હતા તેણે પોલાદને પુછ્યું કે “વલી થું” છે સાંતો હાએ અપ્કસીસ માં પડશે.”

પોલાદ એક બીજા હાએ મારી બોલશે, “હું” વીચાર તો હતા કે પતેતો મોરોજ ઘણો નમદીક આવતો જાય, શાહેબ.”

“અને તેથી તુને સું” કખ ધાયછો” નરા મીખન માંજ જા” હાંગીરે પુછ્યું.

“કંઈ નહી શાહેબ એટલુંજ કે એ દીવસ ઘણો ને કછે, અને એન દીવસે લોકો એકકતના ધુનાહની માંડી બખરી એકદોલોથી પાખાં જોડાયછ.”

એટલું બોલવું જા” હાંગીર જે બરસે પોતાની દહાડી રોરતો હતો તે બરસ પોલાદખર આવી પડ્યું, પણ તે આગળથી સાહેબેતો રાખી ખરી ગયો, જોધી તે બીને વાગી નખીતપર પડ્યું. પોલાદે તે પાછું ઉંચકી જા” હાંગીરની આગલ રેખબપર મુક્યું, અને પોતાનું આગલું દાસતાંન લંબાવ્યું.

“તે નેક દીવસે કુટુંબના સંધા માણસો સાથે મરે નહી શાહેબ ? તમારા કુટુંબની એક દાંખલી તમોને જોદા ના હુકમથી હાય લાગીછ; અને તે દાંખલીનું કુલ એકુંતો કોમલ અને ખુબસુરત છે તેની કંઈ વાતમ નહી. પણ એક બીજા દાંખલી સાથે મલયા વગર તમારે” આખું” કુટુંબ અને—

“બેવકુફ ગથેરા, મુંજો રહે. લાવ મારો દગડો, ન લદોધી.”

“મેઅરબીના માકે, શાહેબ, પણ તમે બરીઆંન પે હેરતાં લીસરી ગયાછો.”

જા” હાંગીર પોતાની જુલ મુપારતાં કાંઈ ખરખરશે, આ જુલ ઉપરથી માલમ પડ્યું. હવું” કે તેનું ધેઆંબની કોઈ અગતની જાબદખાંને લાગેલું હતું.

“એમ ઘણી વખત મારેથી બીજાને જણાવે તેમાં થું છે ? કાલેન આપણા વાહાલા બેઠા સોહાશમના વીચારમાં ને વીચારમાં મારે હાથ જોલાવના સીસામાં શીરા છ દારૂ રેડાઈ ગયા.”

આહુતું સંભાલતાં જાંહંગીરથી તામેશ યાદ શકા થું નહી, જેથી માંધે પાઘડી મેલવા વગર દારૂ પરથી ઉતરતાં પોલાદને કહ્યું. “જે ફરીથી તે તાપક કુકતાનું નામ તું મારી આગલ રેશે તારાં હાડકે હાડકાંને ચુરો થશે, અને પાંડુ પીવા પણ ઉભા રહેશે નહી તે પાદ રાખજે.”
પોલાદ પોતાના ચોકની પાછલ પાઘડી લેઈ વીચાર કરતા હોડાને કે આ બાબદની વાતમાં જાંહંગીરને લાગતી થશે તથાંજુથી ચોરાવને લાવવાની કંઈ બી આશા સમજવી.

પોલાદની દીવસમાં પોલાદે પોતાના ચોક પાછો એક તરણ દીવસની રજા માંગી, જે જાંહંગીરે ઘણી ખુશીથી આપી.

“મારી સલાહ માન, ચોરાવ, અને મારી શામે આલ. જાંહંગીરે કોઈ જાંહંગીરની વાત ને એક કે તારે શામે પાછી બગલગીરી કરે. તું વગર તે ધણે બેસાંચ.”

જે માણસ સાથે પોલાદ વાત કરતા હતા તે જાંહંગીર શ્યાહની બેઠેનને ઓકરે ચોરાવ હતા. તે વીચારના વખતમાં ગરક થઈ ઉભા હતા. તેણે નવાબ વાલશે “મને તું ફરીથી એમ કેહેતાના—તે બનશે નહી. આ બાબદમાં હું કશું નીચું નેનાર નથી.”

“ખરૂં, ખરૂં, ચોરાવ, કકત મગરૂરી—પાપી મગરૂરી તારા રસતામાં આવેલ જેકે તારા મુરબી જાંહંગીર શ્યાહને મલવાને તું પણ ધણે આનુરૂપ—પણ નીચું નેઈ તેની આગળ જવામાં ઘણું હલકું સમજેલ—તેમાં તારી મોટાટી ભલે.”

“તું ને મારા મામાના મીજાનની, તેના શુસ્તાની, તથા તે શુસ્તાના પરીનામોની ઘણી સારી મારેલ છે, તમારે હું તેની હજીરમાં કેમ જઈ ?”

“પણ તું ને કાંઈ તેની આગલ જવું પડવાનું નથી. તેના નેખર મારે માંધે છે. ને દીકરા હું કહું છું તેમ આલ તું સુખી થશે.”

“હું જાણું કે તારા જેવા ઈમાનદાર નોકર કુની આમાં મલવે ધણે કહ્યું છે. પણ આવી બાબદમાં મારે બોલે નેમને ઉચકવો નેઈએ.”

“વારૂ, ચોરાવ ને તું તારા મામા સાથે નહી જશે તો તું સું કરશે ?”

“હું મારો ધંધો ચલાવવા ધારું.”

“અરે નાદાન, ધંધામાં દેકા વગર આનું કોણ પાર પડેલ કે તું પડશે ?” કહ્યું હતું કે એમાં તું ને કાંઈ કા પડે નથી, માટે આ બેવકૂફી ચેલી દેઈ માટું કહ્યું માન અને તું સુખી થશે. તારા મરનાર મામાની એક નાપલી ઓકરી શીરીનના હાથમાં તારી પોતાની દોલત જાય તે જોવાને હું રાહ નથી, અને હું તેમ થવા દેનાર નથી.”

“પોલાદ, એ શું બકેલ ?”

“જે ખરી વાત છે તે કહું છું. પોલાદે ચેલી માંકરડી

થી સાંભલેલી વાત પોતાના વધારા સાથે ચોરાવને સમજાવી, તથા આ તેને પોતાના વીચારમાં સાંમેલ કીધા.

“સીરીનમાં આ સું તમારો ખરો અને છેલો નવાબ છે ?” મેહુલાસાએ સીરીનમાંનું પુછ્યું. એ શેરીઆએ તેણી સાથે પરનવાની માંગની કરી હતી, જે સીરીને નાકબુલ રાખી.

“હા, આ મારો છેલો નવાબ છે.”

“હું દલગીર છું કે એ નવાબ મારી સઘળી આશા બંધ કરેલ.”

“હું પણ દલગીર છું. પણ આશા રાખવાનું મેં તમને કંઈથી કારણ આપ્યું હતું નહી.”

“કાલે પતેતીના મુબારક દીવસ છે.”

પોતાના ચોક જાંહંગીરશાહ ને ઉડા વખલમાં ગરક થઈ પોતાના ભત્રીજા ચોરાવની માલ વીશે વીચાર કરતા હતા, અને પોતાની માલ વીશે મનમાં દલગીર થતા હતા તેની પાછલ પોલાદ પણ માલતા હતા. તે ફરીથી બેલવે.

“કાલે પતેતીના દીવસ છે.”

જાંહંગીરે કાંઈ નવાબ આપશે નહી, પણ કકત હા કું હીલવડું.

“ગપા નોરોનને દીવસે તો સોરાએ પોતાના હાથે સરખાને પધાલે બનાવશે હતા, અને આપણે કેહેલી મજાલ કીધી હતી.”

“હજીર પોલાદને કાંઈ કોઈ મલકું નહી.”

“ચોરાવની મીજાસમાં એક જુવાનીઆની બી અગત છે, અને વાહાલો ચોરાવ ને આપણી સાથે હોપતા ખુશાલીના કાંઈ પાર નહી રોક.”

હવે જાંહંગીરથી ચોલાયું નહી. “એક વખત નહી પણ એકસી વખત, એક હજાર વખત કહ્યું છે, પણ તું ગમેશને શરમ નથી.”

“તમે કહેલ છે ખરૂં પણ આવે સમે તેને વાદ કરવા વગર ચાલવું નથી. તમે શાહેબને પણ ચોરાવ વાદ આવતા હશે એમાં કાંઈજ શક નથી; કારણ કે આપરી આખી જાંહંગી એકકની સંગતમાં જીવેલી, અને પતેતી ચોરાવ વગર જાએ ! ખેર ! જેમ તમે શાહેબની માટે.”

પોલાદ વખત પોલાદ મુજો ચાલેલ; પણ વલી બોલી ઉઠેલો:—“આ ઘણું અજાણજી નેહું કે ઘણા વરસ થયાં મેં તમને કાંઈ નોરોનપર ભેટ આપી નથી, માટે આ વખતે હું કાંઈ તમારી નજર આગલ ધરવા ધારું.”

“નહી. પોલાદ એમ કાંઈ ! હમેશ તો ચોક પોતાના આકરને ભેટ આપે, તીધારે તું સાંના અને આપવા માંડેલ.”

“હમેશ તો તમારી મેહુરબાની છેન, પણ આ વખતે મારી મુરાદ તો એ જ લાવવી.”

“દીકરે જેમ તારી મરલ.”

“અને તે તમેએ સંભાલથી મારી પાદગારી દાખવ રાખવી.”

“કહ્યું છે.”

નોરોનની ખુશાનુમા બાબદ થઈ, અને જાંહંગીર શાહ જેવા પોતાના ચોરાવમાંથી તે નાથલાં કુટુંબ સાથે નો

રોનનો નાસતો ખાવા જતો હતો તેવોજ પોલાદે તેને ઉભો કીધો, “કાલે પતેતીની જે ભેટને વીધે હું” કહેતો હતો, તે ભેટના બાકસ વ્યાવી પુગોછે.”

“મને ભેટ વ્યાપવાનો બાકસ, હું, હું, ?”

“હા, શોદેજ નરા ચેરખાની કરી તે ભેટ જશે.”

“સું ! વું ! વું ! તે હુંજ લાવી નહી સકતો ?”

“નહી સારું—હુંજ્યાં નહી લાવી શકાયો. આ તુએ, પણ તમારો સાથે તોપાં વ્યાવેતો મોહોટી મેરેજ્યાંની યાશે.”

“કીકે ચાલો તારે.”

સંધાં જે આરડામાં બાકસ ચુકેલો હતો તોપાંહાં ગ પાં. નેએયું કે જાંહંગીર તથા પીરોજખાઈ, અને સીરો નને એક મોહોટો દેવદારનો જુનો બાકસ, દોરડાંથી સી કરેલો, તથા કોઈ ફકનદારે અજાયુત પેક કીધેલો હો એ તેવો ખાલમ પડ્યો. જાંહંગીર પોતાનો મથખો મ ડાંવી તપાસની નજરે તે બાકસ તરફ થોડો વખત નિયું, અને અજાયુત થાવા લાગે કે વ્યાવા મોહોટા બાકસમાં મુ હદીમી હરો. તેને પુછ્યું “પોલાદ વ્યા સું લાવયોછ, મ શકીરો નહી કરતો કે ?”

“અરે એ સું બોલાછ ?” કરી પોલાદે બાકસ ઉમે ડવા માંડ્યો. “હવે તમે જશે.” સંધાં ધનતેજરીથી રાહા જોતાં જોતાં. પોલાદે વ્યાસતે રહીને ખારતું ધીકું કીધું, અને પછે એક ઝટકાએ ભાંલ કાઢાડ્યું.

“વ્યાપણો શોરાખ, શોદેજ.” પોલાદ ગંભીરાઈથી બોલ્યો.

“સીરીન તારો કાઉસ.” પીરોજખાઈ ધમરાટમાં બોલી. “મારો બાનેજ” જાંહંગીરથી બોલવા વગર ચાલ્યું નહી.

“વાહોલા કાઉસ” સીરોન બોલી અને તરતજ તેઓ એકઠને વલગી પડયાં.

“પોલાદ, વ્યા તારી કહેવી ચાલ,” જાંહંગીરશાહ જેક મોહોટી છુમ પાડી બોલ્યો પણ તેનું દીવ ફાઉસ ત રફ રોડવું હતું.

“સીરીન, સું વ્યા નાકરમાં છોકરને વું વ્યાવમેછ ?”

“જાંહંગીરશાહ તમે સું કાઉસને વ્યાવમેછ ?”

પીરોજખાઈએ એકકી વખતે પુછ્યું.

“મારો બાનેજ તે તમારો કાઉસ સું ?”

“મારો વાહોલો તે તમારો બાનેજ સું ?”

વ્યા વખતે હવે જાંહંગીર પણ ગંભીર રહી સક્યો નહી. વ્યતે એકઠનો બોલાયો યથો. જાંહંગીર અને પોલાદનો શોરાખ, તેજ સીરીન અને પીરોજખાઈના કાઉસ હતા. પણ વ્યા બનાવની વ્યગાઉ તેઓ અથેથી કોઈ પણ જણવું હતું નહી કે શોરાખ અને કાઉસ એકજ દીલમાં સ આપવા હતા. હવે એકક તરફનો પોલાદનો ચાલ્યો અને તેનું સેવટ એ વ્યાવયું કે, જાંહંગીરશાહ કોટવાલે શોરાખ ને માંડી બખથી અને નોરોનની વ્યગાઉ શોરાખ અને સી રીન લગનના પવિતર ગાંડથી જોડયાં.

કાઉસ.

શાહના હીરા.

વાંમનારી ખાનુઓ, તમે હાલના ધરાણના શાહ ન શરૂદીનને ઓળખતાં હો. તેનો હુવાલ અને તસવીર વ્યતે તમારે માટે વ્યાગય છાપી પરગટ કીધાં હતાં. એ શાહ ગ જે વરશેજ મુરોપખંડના મુશાફરી કરી વ્યાવયોછે. એ મુ શાફરીમાં તેને ઘણી ધનત અને મરતખો મળ્યોછે. તેને લગતો સઘલી ખખરો હાલ વધારે ધેવ્યાંનથી અને ઉવરથી વાંમવામાં વ્યાવેછે. એક મુરોપીઅને હાલના તપાંના ખખં નામા પડેલા હીરાએની તવારીખ લખી, જેના એક ટુક સાર વ્યા કેકેલે વ્યાપીએતો વ્યાથાછે કે તે વાંમનારી રાપાંની વ્ય બલાએને વ્યજગમતો લાગશે નહી.

સીકંદરના જનમ મરીતના એવું કહેછે કે પાદશાહ ના આરડામાં ૩૦૦૦૦૦ રતલ મુનાના શીકકા અને ૩૦૦૦ રૂપાંના રેલંટ રાખેલા હતા. પાદશાહના કોમની ઉપર મુનાનો દરાહનો વેજો હતો, જેની દરાહ ઘણા કીમતી ઝ વારોદોની બનાવી હતી. આરોફ નામના વખલાપણા હીરો જે હાલ રૂપીપાના રાજદંડમાંછે તેને વીશે એવું કારવામાં વ્યાવેછે કે તેનાથી ધરાણનું મોરતું તખત ચાલુગાર્યું હતું. વ્યા હીરાને વાસતે કોઈ એમની કહેછે કે તે એકવાર શી રીંગહામના દેવની મુરતીની વ્યાખમા જોડેલો હતો તપાંથી કોઈ ફરેમ બટકનાર પેલા દેવને હીનુ લગાડવાની મતલબથી જોગીનો વેશપારાછ કી તપાંથી થોડી લા વયો હતો. નાદરશાહના ખુનના ધમરાટમાં કેટલાક શકાખાજ આરમીનીયન લોકોએ નાદરશાહનાં એક શરદાર પાયોધી વ્યા હીરો ખરીદ કીશે હતો; તપાંથી યજા જણનાં હાથોમાં ગયા પછી વ્યતે તે રૂપીઆ નવ લાખની કીમતે શાહજહાં આરોફનાં હાથમાં વ્યાવીલો, જેથી તેનું નામ આરોફ પડ્યું હશે; તેણે લઈને તે બીલ કેપેરીનને બખશેજ કીધો.

હાલમાં ધરાણનાં ખખંજાંમાં શબ્ધી મુંદર હી રો દરીયાએનુર (રોશનીનો દરીયાવ) નાખનોછે, તે તુ વખન ૧૮૬ કહેરેછ, તે રોડ ઈમ લખી, એ કે ઈમ પોહોટા, અને તરણ વ્યથારોડજ ઈમ જોડોછે. તે એક કાચનાં ટુકડા જેવો શાદોછે, તોપણ ધરાણીએ તે ને ઘણે માહેછે, કારણ કે તે હીરો પાંચ હજાર વરશની વાત ઉપર વ્યકશથીવ્યાખની શમશેરપર હતો, એવું તેઓ માનેછે. કોહનુર તથા દરીયાએનુર બંધે હીરા તખમુર હાં ફુસપાંનમાં લાવીથી હતો, અને નાદરનાં વખત મુકી વ્યા હી પરી રહ્યા હતા. જપારે રીલલીમાં તાતારી રાજ પા છું સથાપવાની કીરીયા ધઈ, તોપારે રોસતીનાં ટુકમાં પા ધરીએ બલવાનો ચાલ હતો. વ્યા રીત રીલીનાં શાહ ધો ના પડાઈ નહી, તેથી વ્યા “રોશનીના પાહાડ” પા છું ધરાણનાં ખખનામાં નઈ પડ્યો. તપાંએ એક બીજો મુંદર હીરોછે, જે વખનમાં ૧૪૬ કહેરેછ, અને તે શા હુનો પોતાનો તાજમાહા નાખનોછે. વ્યા અને ક રીયાએ નુરને એક જેર માંગડીમાં જોડાછે, જેની કીમત એક કરોડ રૂપીઆ થાયછે. એ શીયાવ એક બીજે તાજહા (ફીનીકસ પખરીનુ તાજ) નાંખનો હીરો આણથનાં વ્યમુકોનાં પેટમાં જોડો. એક લખ

નાર ખાતરીથી કેહેલે કે પીટ અથવા રીન'ટ નામનો હીરો જે ગોથા નજીરન રાજ્યએ સર હારફારડ જિનસ સાથે કૃતે હુમલોશીહાપર મોકલાવીયો હતો, તે હજી ધરાણી ખજા નામનો જિવામાં આવેલો. પણ એક પીગટ નામનો યુરોપી યન એ વાતની તકરાર લેલે કે તેનો હજનાં કરાંનસનાં બાદશાહી તાજમાંલે. મદરાસનાં ગવરનર પીરે અપ હી રો હી લાગે મેલવયો હતો; તે વખતે તેને વાસતે ઘણું મોલાયું હતું કે તે અણઘટની રીતે લઈ લેવામાં આવયો; પોપે પણ કવીતામાં કહ્યું હતું કે—

“એક હીંદુસતાનીની ખારક નાગો પડી,

“પ્રમાણીક વેણી લઈ ગયો ચોરી.”

તેનું અચલ વળન ૪૧૦ ફેરેટ હતું, પણ પીટ તે ને ખોટું પાડી ૧૨૬ ફેરેટ કરેલો. ચોરલીયતસના ડુધકે આ હીરો સાડાતર લાગે વેચાતો લીધો હતો.

હમણા શાહુની વીઠીમાં જે હીરોલે તે મેશક ઘણોજ ઉંચો નમુનોલે. ત્યાં એક નાહુને ચોરડોલે તેની લંબાઈ ૨૦ ફીટ અને પોહલાઈ ૧૪ ફીટલે, અને તેની અંદર દાખલ થવા ને એક ઘણુંજ નાહુંનું બારણુલે. આ ચોરડામાં ધરાણી ગલીમાપર બીજાલેલું રૂપીઆ સાત કરોડ ઉપરનું નવાહેર પડી રહેલું. તેમાં યુખ્ય સરદારી ભાગવનાડ કુલનાં પાત નાં આકારનું કર્યાનીઅંત તાજલે, જેની ટેંચપર એક મા જોકે મરઘીનાં ધંડાંના જેવડું મોટુંલે, અને તેને વાસતે એ કું ધારવામાં આવેલે કે તે શાપાત્રી આવયું હતું. આ તાજની ખાજીએ બે રોપીએ હલવાનાનાં આંખડાંની ઘણાં નાદર હીરાઓથી શણગારેલી જોવામાં આવેલે, તેની પાસે મોતી, લાલ, પાના અથવા લીલમના હીરો, અને સેંકડો વીઠીઓના ખુમમા પડેલાલે. મીઠો ઇંસડવીક આ શયલું તપાસી કેહેલે કે આ અવાહેરોની સાથે ત્યાં દસતાંના (એ ટલે લડાયક થોડેસવારોનાં હાથમાં પેહરવાનાં મોજાં) અને કમરમાં પેશ મોતી અને હીરાથી નડી લીધેલા જોવામાં આવેલે. પણ તેઓમાં શઢથી વખાંલવા લાયક કયાની જોહોને એક કમરમાંલે, જેનું વળન હારાર રતલ થાયલે, અને તેની ઉપર તદન મોતી, હીરા, લીલમ, અને લાલ ને હેલાલે. એક કે બે તલવારનાં મ્યાંનોલે તેની કીમત હરી લાખ ગણાઈલે.

કુનીયામાં શઢથી શરચ દરકોઈસ જતનો હીરો—જે કંકત ધરાણીમાંજ મલેલે, અને તેને રંગ નરા બહુ પણ લીલાલે— ને તરણથી માર ઇંચ લાગે અને કંઈબી ડાઘ વગરનોલે. વલી લખનાર કેહેલે કે “મે એક નાહુના પણ ખતરીયો ખુનથુર ન હીરો જોયો, જેની લંબાઈ ફક્ત પોણી ૬ મંચ અને પોહ લાઈ તરણ અસંડોસ ઇંચ હતી, તેનો રંગ ઘણો માહવા લાયક, અને જેમ ધરાણી સાહેરો કહી ગયા તેમ આંખને પંડક આપનારો હતો. ત્યાં વલી સનીશચર સંજેમરમર જેવાં અને લાલ તથા મોતીએ અખરોડ જેવાં મોઝાં હતાં. અને હું ખાતરીથી કહુંમ કે ત્યાં જે સેંકડો પાનાં હતાં તેઓ અરધી ઇંચ મોરશયી તે પોણામે ઇંચ લાંબાં અને એક ઇંચ પોહલાં થુપી હતાં. તલવારનાં મ્યાંન જે હીરાથી મેલેલે તેની ઉપર માણુશનાં નખથી નાહુનાં હીરાઓતો મેં જોયાન નથી.” છેલ્લાં, ત્યાં એક પોણું અખરોડ જેવું મોટુંલે, તેની ઉપર જે જે બાદશાહોના હાથમા તે ગયું તે

ઓના નામે તે ઉપર હોરાવાધી ભરાઈ ગયું. ધરાણીએ પાણુને વધારે ગણેલે, પણ યુખ્ય કરીને જે મોશર દેશથી આવે તેનેજ. તેઓની શરાખની જાંમે આ કીમતી પથ રોધી શણગારવામા આવતી હતી. શાહુની પાસે હતો અંત એક મોતીલે તેની કીમત રૂપીઆ ૭ લાખ ગણાયેલે.

ખુદ ધરાણી હીરાઓમા દરકોઈસ જત સરચ ગણુ યલે, જેની ઉપર તપાના દેશી અવરોએએ ઘણી બારીક ક્ર રીગરીથી નકશી અને લેખો ફેરેલાલે. શઢથી ઉતમ ખોરા શાનના યુલકના નેશાપુર હેરમાધી મલેલે, નવાંની ખાંજી આપી ધરાણીઓના યુનાના લશકરી અખતરો ખતનાં હતાં, જે અખતરોની યુનાનોએએ જમજમ વખાંલુ ગાઈ હતી. ચારડીન નામનો શખસ કહેલે કે ઇંસકહાનના ખજાનાંમા તેણે “દરકે ચોરડામા દાણા અતાનની ત્રાકક ટગલાખ ધ અવાહેરો જોયાં. મરમાના રાખના લાલ કરતાંબી શાહને ધરાણી દરકોઈસ વધારે પશંદલે. તેઓના બે જુદા જુદા વરગ કીધેલાલે. પેહલામાં “સેંગવી” અથવા કાજુ, અને બીજામા દરીઆઈ રેતીમા ઘસડાઈ આવેલા, મોઝા કદના, પણ ઓછી કીમતના અને ઉંડા બહુ રંગનાલે. નશઢરી નશાહ પોતાની પશમખ તરફની યુચાફરીમા શઢથી ઓછા મા ઓછા કીમતી હીરાઓ લઈ અંધ સંતોરા પાખયે, તેપણ તે બંસો યાલીસમાનયો ઓછા નહી હતા, કેમકે દેખાવમા તેઓ હલકા હતા, પણ દરકે ધરાણીઓની આંખમા તેઓ ની કીમત હદ વગરની હતી.

એક ઘણોજ થુદર અણોદાર તારો હતો તેને વીશે એવું કહેલે કે તે અચલ ધરાણીઓના જાંહાં પેહલવા ન તેહેજતન રૂશતન પેહરતો હતો, અને તેમા એવી શકતી હતી કે ગમે એવો ડાગરો શખસ તેની ઉપર નમર પડતાંજ પોતાનો યુનાહ કજીલ કરી રેતો હતો. શાહુના ગળામા જે કરખાની તથાખીરોલે તેને વીશે કહેલે કે તે મહુસદના વ ખતમા આકાશ પરથી પડી હતી. નશઢરીના ખજાનાં મા જેમ શઢથી કીમતી તેમ શઢથી નજીયો એક પાનાથી ન હોલો યુનાનો દાખડોલે, તેને વાસતે કહેલે કે તે દાખડો જે શખસ પોતા પાસે રાખી કાંઈબી જોલે, તે શાદ બીજાઓ સાંભળે, પણ દાખડો શખતપર બીજાઓને નજરે પડતો નથી. નોશરવાંન.

દેગરા કાકાની પતેતી.

મારા મોઝામાવાના ઘેરમાં એક દેશકાકા હતા, તે ને અને મયાં છોકરાં છઠ્ઠાં દેગરા કાકા કહેતાં હતાં. તેવણુ જેટલા ઘરડા નહી હતા, પણ તે કરતાં રોંગા વધારે હતા. તેવણુના રીલ પર હાડકું તો કેમે નજરે પડતુંજ નહી હતું. તેવણુ બધી કમથી મોસાનાં એક દડા હતા. તેવણુ, બધી ગ મયો પડ્યવોના જેવા ગોલાકાર હતા, તેવણુનું માથું ગોલ, મોઝાકું ગોલ, હાથ ગોલ, પગ ગોલ, પેટ ગોલ, અંગાંલાં વ રીક ગોલ હતાં. જેટલા ગોલ તેટલા તેવણુ કુલેલા હતા. મા લ ઉપસેલા ને અરફી જેવા હતા. એકેક આંગળુલુ જેલા કે વાળ જેવું હતું.

દેગરા કાકા ઘણા આધરા હતા. તેવણુ ધાલી ભરીને ધા

હ મા ભોર ! હ મા શો બે !

આ વો ! આ વો ! ના સતા પર બીરાલો ત્રે હર બાન !

૪૩
દેવંસ કાકાની પતેતી.

ન ખાઈ જતા અને તોપણ બીજી આંગતા હતા. તેવણને એ શત ખાવાનો ઘણો શોખ હતો. તેથીજ તેવણ દેગરા જેવા બન્યા હતા. તેવણ જે ગોશતાના દયુસા મારતા તે જાને કે તેવણના બદન પર પાછું કુદી નીકળવું અને બંધવું હતું, તેવણના ગાલ દયુસા ભેળા હતા. ગાંઠો પર ગરમ ગરમ મટનચાપ બાંધ્યા હોય તેવા તે ગાંઠો લાલમલાલ અને ઉપ સેવા હતા, હુકમો દેગરા કાકા તે કાંઈજ નહીં પણ ખાવું ને ખાવું એજ ખેચાલ આપતા હતા.

પણ ખાવા પીવા સાથે મોજ અને ખુશાલી જોડાયેલી છે. દેગરાકાકા હંમેશાના હસતા, રમતા, મોજવા, રંગીલા, ફવા હતા. તેવણ કોઈને ઈજા નહીં દેતા અને કોઈ તેવણને ઈજા નહીં દેવું હતું. તેવણ જરાજરામાં પુચકલ હસતા અને જરે કુખની વાત આવે તારે તેવણ જરાજરામાં પુચકલ રડતા હતા. મારા ભાઈ બેહેન કોઈ વ્યભ્રમ પડે તારે દેગરાકાકા ખાવા પીવાનું સહ સુધી દેતા. જરે મારા કાકાનું તરતનું મનસેલું બાલક મરી ગયું તારે કાકાને નેટણ નહીં લાણું નેનું દેગરા કાકાને લાણું હતું અને એટલા ઉપર બેસીને તેવણ ફેકેફેક રડ્યા હતા.

દેગરા કાકાને બચાંનો ઘણો પ્રેમ હતો. અમે બધાં ભાઈ બેહેનો, કાકા કાકાના, મામા કુઈના, માસી મામીના દરેકોજ સતતા ખાનું ખાઈને દેગરા કાકાની પાસે જતાં તારે તેવણ રાજની એકેક વાત કરતા હતા. કોઈ વખત વાત લાંબી થાય તારે વળી બીજી દાહડે પુરી કરતા અને કોઈ વખત જે વાત ઘણી કાસને હોયતો અમે બધાં દેગરા કાકાને કાલાવાલા કરીને બીજી દાહડેબી પાછી તેજ વાત કરાવતાં. વાત કરવાની આગમ્ય દેગરા કાકા બધાં છોકરાંએને જરા જરા મીઠાઈ વેહેંચી આપતા અને પોતે માવરાંનું એક કુલીઈ મહાડાવતા અને અમારી આંખમાં જીવણ આવે તારે અમેને સુવાડીઆ પછે દેગરા કાકા ખાવા જતા હતા.

તેવણ એ મીઠાઈ કાંઈથી લાવતા ! અમારાં બધાંજ એ—ખોદા તેવણને બેહેસત આવે—એવો મારો પાડવો હતો કે દરેકોજ જે બાળ યાપતો બાળની એક લગરી, જે મેજ યાપતો મેજનો એક ખુમચો ઈતીઆદી દેગરા કાકા ને વાસતે જોડું કાઢાડતાં. દેગરા કાકા તે લઈને પેટી મા લોકો રાખતા અને એકેક બાળ આર માર, પાંચ પાંચ દાહડા ચલાવતા. અરદીબેહેસત મહીનામાં સંધરાં ને હીસા સાધની બાળ થતી હતી; અંધાં મહીનામાં લાડવાની પલલી થતી; આદર મહીનામાં પેલીનું કુંવારું થવું; જ હનમ મહીનામાં ફસ્ટર ને કુધપાખ થતો. એવા એવા હીગામ અમારા ઘરમાં દર તીથે થતા અને દેગરા કાકા ને વાસતે તેમથી ખાશ હીસા આપતો હતો.

એ હીસામાંથી છોકરાંએનો હીસો પાડવા વગર દેગરા કાકા કદી ખાતા નહીં હતા. આઉક, કેરવઈ, ચોપટ, કરકરીઆં, એવું એવું તાળું તાળું ને ગરમ ગરમ ખાવાનું હોય તે દેગરા કાકા તરત વેહેંચી આપતા ને તરત ખાતા. પણ ખાનું, સંજર, લાડવા, મસુર, કોપ રાંપાખ, ગોલપાપડી વગેરે સંલાલીને રાખતા હતા. અઠવાડયાંમાં જે દાહડાડોતો એવું એવું અમારે તાંહાં આ

કાંખા એણું થવું, તેથી દેગરા કાકાની એરેખાનીથી અમે બધાં લુલકાંએને દરેકોજ મોહાડું સમારવાનું બલવું હતું.

પણ તારે ડોસલાંની શું મજાહ ! અમે બચાંએને ન નસે તો ડોસલાં દેગરા કાકાને વાસતેજ ખોદાએ કોંધાં હતાં, અને દેગરા કાકા ડોસલાંને વાસતેજ ખોદાએ બનાવ્યા હતા. અમે બચાંને મનસેતો ડોસલાંના દાહડા તે દેગરા કાકાનીજ દાહડા હતા. અમે સઘળાં તેવણને કહેતાં કે “દેગરા કાકા, તમારાં ડોસલાં આવ્યાં.” અમારા એ શુખનથી દેગરા કાકા હંમેશાના મારા પરમાણે મોહાડું વકાશીને ખરખર ખરખર હસતા હતા, મગર તેવું કારણ અમે સતત તાં નહીં હતાં. “દેગરા કાકાના ડોસલાં” એ બોલથી બધાંજ દહવારો કરતાં, પણ દેગરા કાકા હંમેશા કાહાડતા કે “એ તો હોય—બચાં છે.”

દેગરા કાકાના મોહાપર રોજ માહ સઘળા હતા. અમે સંધાની વરસાગં તેવણને પાદ હતી. અમારા ભાઈએની આદરણીએ અને બેહેનોની હુધરણીએ તેવણને પાદ હતી. અમારા બાવા કાકાના લગન અને કુઈ માસીના રોજ તેવણને પાદ હતા. તેવણ આઠ દાહડા આગમ્ય થી તે દરેકેની પાદ દેવાડતા હતા. પણ ડોસલાંનોતો એ મહીના આગમ્યથી તેવણ પાદ દેવાડતા અને જે માસ આગમ્ય થી તઈઅમારી કરતા. ડોસલાં નંબીક આવે એટલે બચાંએને કહેતા કે “છોકરાં, પોડું ખાને, નહીંતો કે ડોસલાંય ખવાશે નહીં.” ડોસલાં નંબીક આવે એટલે પોતાની પેટી સાફ કરતા કે તેમા મીઠાઈ ભરી રાખતાં છીડી વગેરે નહીં રહે.

ડોસલાં આવ્યાં કે યદે જેવો ધુમ ! દેગરા કાકાની પેટીના વકોરામા દમેશીનોતો દગના દગ થતા. પાપરાંની ચોર તેતો જાને રોટલીની ચોર થતી. દેગરા કાકા ડોસલાંમા રોટલીનો ખાતાજ નહીં હતા. ખસ રોટલીને બદલે ચાપટના ચાપટ ચગડતા હતા. ચાપટની કકડે કકડે નહીં. એકેક ચાપટનો એકેક જીક કરતા—તેના વાલીને તરણ માર પડ કરતા, તે દરેકેક પડમા ઈડાંનો પેરો વગેરે સુકતા અને યદે ખાતા હતા. અમે બચાંએને પણ તેમથી ભાંજ ને જરા જરા જીક આપતા અને રાઈના અમાર સાથે તે અમેને એવી લેહેજત આપવું કે હજી તેનો સવાદ મારા મોહમા છે.

દેગરા કાકાને ચોપડીમા જેવને ભણતાં આવડતું નહીં હતું મારે માડનાના દાહડાથી વટલીમાંથી સુધી ડોસલાંની આગળ દેગરા કાકા બધાં બચાંએને લઈને ૧૨૦૦ અમેરેમોહુ ભણવા બેસતા હતા. વટલીમાંથી તે પતેતી સુધી એજ પરમાણે ૧૨૦૦ યથાઅવલેરીએ ભણાવતા હતા. તે વખતે અમે ખરેખર કંઠોલી જતાં હતાં, પણ દેગરા કાકાને જરા કંઠોલી ઉપનતો નહીં હતા. તેવણ ગણતરીમા એક અમેરેમોહુ સુકતા નહીં હતા ઈચ્છા કરી અધુરું સુકતા નહીં હતા. તેવણ હાથમા ૧૦૦ દાંણની હારી લેતા અને દર ૧૦૦ અમેરેમોહુએ એક કાપો માડતા. એવા ૧૨ કાપા બરાબર યાપ તારે પગે લાગીને તેવણ ઉડતા હતા.

આ ૧૨૦૦ અમેરેમ યથા ભણવાનું અમારે મનસે મોટી પીડા હતી. દેગરા કાકા સાથની આખાં વરચની મોજ

ની જાનેકે અમોને એ સજ્જ પતી હતી. પણ ગણેશજી ને મોહાડે કુચે ઘડને તેવણ સાથે બધાં અચાંચોને બેસી રહેલું પડ્યું હતું, કેમકે ભણી ઉઠ્યા પછે તરત તેવણની પેઢીમાં થી દેમોરી ને ચાપટ ખાવાના મળતા હતા. જે આગાધથી ઉઠી નહોતે. અમારે ભાગનું નવું. જે ભણતાં ભણતાં ખસતી કીચોતે દેગરા કાકા અમોને તે દાહાડે ખીકા ઈ વગર રાખતા હતા. જે ખસતી કીચી ને દેગરા કાકાથી ભણતાં ભણતાં બાજુ સુધીને બોલી દેવાયું તે પછે તેવણનું 'ભણેલું' રદ નવું ને પાછા પેહેલેથી ૧૨૦૦ અચે મરવાડુ ભણવા માંડતા, પછે ૧૧૫૯ ભણી રહ્યા હોય ને એક બાકી હોય તોખી પાંચ માંડતા. એટલે એતે વળી અમને ને અમનેજ અમને કંટાલે થાય, મારે ખસતો કી ધા વગર અમે ચુપ બેસી રહેતાં.

થણું થાપતો અમે ચોરી કરતાં હતાં. દેગરાકાકા જાહે કે અમે ભણીએ છીએ, પણ અમે પોંડે ફરી બેસીને અચેગ દેગ અથવા આંગણાંદાય રમતાં હતાં. તેવામા દેગરા કાકાની તબર પડી કે અમે પાછાં ભણવા મંડી નતાં હતાં. મારો નાહાનો ભાઈ નમમુ ગલીચો ઉંચકીને તેની તલે, કાપા પાડવાના ચાક વટે, ભોંચેપર ચીતરામજી પાડતા હતા. ડોસલાંના આકાર બગલાના ચાચરા નિબાજ લાગે તે એટલે નમમુ ચાક વટે તેની નકલ ચીતરામ, પણ તેવા મા દેગરા કાકાનું 'હોયું' 'હોયું' અમારી તરફ કરવું કે ગલીં માને છેકે પાછાં ઠાંકી ઈઈ કાંઈ હોય નહીં તેમ "મારે મોંદે, મારવં નહોસે, દરેગેખીઓ ને દરેદર" કરવા મંડી નતો હતો.

મારો નાહાનો નમમુ થણે ખસતીખોર હતો. તેણે માકાદાકે અધીઆરુને બાજુમાંથી ઈડું ચોરોને પાઘડીમાં ખોસતાં પકડ્યો હતો. તેણે ડોસલાં માંડનારી ચોરાંણોને પોતાના છોકરા સોડે પોતાને ઘર ભાંણું મોકલવાની ચોરી પકડી હતી. એજ પરમાણે દેગરા કાકાના ૧૨૦૦ અચેમ વડુ ને ૧૨૦૦ થયાઅહુવરીઓના કંટાલે જારે થણે વધી નતો અથવા જારે અમોને ચાપટ વેહેલા ખાવાની મટપટ પતી તારે દેગરા કાકાને ઠગવાનો અમારો આધાર નાહાનો નમમુપર હતો. દેગરા કાકા ભણતાં ભણતાં વારેવાર નાક ધસની કરવા વાંકા વલતા તેવામા નમમુ તેવણની પાસે ચુ કોલે ચાક ઉંચકી લઈ તેવણના કાપામા તરણ ચાર કાપા વધારી દેતો હતો.

એ તો ડોસલાંની મજાહા યદ, પણ હવે પતેતીની ચો નવું કોણ બેઆન કરશે. પેહેલાં કેહેવું નોંધ્યે કે દેગરા કાકા કાંઈ અમારા સમા નહીં હતા. પણ ઘરના માનીતા કારભારી હતા. બજાર લાવવાનું સઘણું તેવણના હાથમાં હતું. ખાના પીણાની વરદી કરવાનું તેવણના હાથમાં હતું. સરખેને નજાડવાનું તેવણના હાથમાં હતું. તેવણ દેખલ બીજાવતા, પત્રોડે માંડતા અને ફલાવવાસો ચુકતા હતા. રોસટ મરધી ચીરવા, ફેરી છોવવા, ચીજડું કાપવા ઈઆ પાણની બીડી બનાવવાનું તેવણનું કાંમ હતું. તે વણ દાટ પ્રસીસતા અથવા માહે કરી આપતા હતા. ઈતી આવી. ઈતીઆવી.

જેકે તેવણની આ પદવી નાહાની હતી, તોપણ તેવણ વીસવાસ અને એકીનદારીથી થણા વધી ગયા હતા.

તેવણ ધરના વડા જવા હતા. તેવણને મારા બાવા, કાંકા ને કુઈએ વટીક માન આપતાં હતાં. તેવણ મોટાબાવા ના વખતના હતા. તેવણે મારા બાવાનેતો મોટાડેલા હતા. એટલા મારે પતેતોને દાહાડેતો દેગરા કાકાપર બધો આધાર હતો. એ દાહાડે તેવણને ખાવાની કુરસદ નહીં મળતી હતી. સમાં વાહાલાં સઉ અમારા ઘરમાં એકઠાં મળતાં હતાં અને દેગરા કાકા દેખલના કાંમપર એટલા હોશીઆર હતા કે મોઝાં મોઝાં રીસટના પકવાનથી તે ખારો અને સુધી ગરબને વટીક તેવણ લુબી નતા નહીં હતા.

પતેતોને દાહાડે દેગરાકાકા આખો બકરો જીવવતા હતા. પછે તેને એક રૂપાંની કઠોટમાં મેળીને દેખલ ઉપર લાવતા હતા. તેની સાથે ખાવાનાં મરી મસાલો, રાઈ, સરકો, વગેરેની સીસીઆ પોતાની પાસે રાખતા. પછે દેખલના "હુડપર" પોતે ઉભા રહી સરવેને મોટા હુરખ, ખુશી અને પેઆર સાથે દેગરાકાકા દેખલપર બોલાવતા હતા. પેહેલાં તેવણને પેઆસ અમે અચાંચોની દેખલ બેસતી, મારે જુજેલા બકરામાંથી પેહેલો ભાગ અમારો પડતો હતો અને અરૂં કડું છડું પેઆસ વાંચનારાંઓ કે અમોને ખવાડતાં દેગરા કાકા જેટલા ખુશી પતા, તેટલી ખુશાલી બીજાઓની તેવણને નહીં હતી.

અમે માહીએ છંધ્યે કે પતેતીને દાહાડે દેખલના હુડપર રોસટ કોથિલા બકરાની આગલ ઉભા રહી દેગરા કાકા જારે અચાંચોને લાંબા હાથ કરીને બેસાવતા અમે બેસાડતા હતા, તે વખતના ચીતાર કોઈ ચીતારી લીએ. દેગરા કાકાને એવો વીમાર હતા કે "રોસટ" કરવું એ ઈગરજ ખાનુ છે, મારે આ ખાનાની વખતે તેવણ ઈગરજ પોશાક લેતા. મારાં ઉપર બાલની ટોપી વટીક મેલતા હતા. એ સખબથી તેવણને દેખાવ વધારે મુજ થઈ પડતો હતો. તેવણના હુસતા બેઝેરાનું વકાસે હું દાણું, તેવણના દેખતા દાંત અને કાટેલા ગાલ-અગત કરીને રમેજી હતાં. માઠાં ભાએજે તે વખત પર એટલા બધા પારસી શેરોગરાફરો નહીં હતા.

તેવણ મરોરથી હાથ વાલોને બધાંને બોલાવતા હતા. તેવણ કેહેતા કે "આવો, આવો, નાસતાપર બીસજો, આવો મારાં મેહરખાનો, આવો મારાં વાહાલાંઓ, એ હા! હોલી, બેરીબાપડું થણે દાહાડે કાંઠાંથી આવચો. સોલ, સોલ! ખસતી કરચો તો ઉઠાડી મેલશ. ખસતો બેસ, હુજ નરા ખસ, છુચાને બેસવાની નગા આપ. અરે છોકરાં પેલું કોણ! જુલો રે પેસો જુલકો જુલો રહી ગયો રે અરે કાવલા, એને હુજ લાવ, આ આજુપર લાવ, હાઈ નગા છે" ઈતીઆવી.

અમે બધાં ખાંઈ રહેલા પછે મોઝાંઓની દેખલ મંડાતી હતી અને તે વેલાખી દેગરા કાકા એવાજ ધાંધલો આ હતા. આખો દાહાડો તેવણને ખુશાલીમા નતો હતો. છોકરાંને વાડી લઈ નવાની લીજન પણ તેવણના હાથમાં હતી. તેવણ એટલાપર વાજ મેસાડતા અને બધાં છોકરાંને લઈને તે દેખાડવા નતા. એ ઉપરાંત ધીલ તાસા, ભેંપુરા, અને બીજું ને આવડું તે પતેતોને દાહાડે તેવણ પાછું ફેરવતા નહીં હતા.

એ દીને દેગરા કાકા પોતાનું પેટ ભરવાને જુલતા ન.

હી હતા. તેવણ પતેલીની આખી નેમ ખાતું ને ખાતું સંભળતા હતા. તેવણ પતેલીની મુખારકબાદી પતેલીની હાથાનર સંધી ખાંવાના સંભળતા હતા. તેવણ કહેતા કે “મે ખાવાનું નહી હોપતો આટલાબધા જણ હમા નેર લેવા આવે નહી. અનસયા પાંજુ ગોલાબ સાડાં બોલાવો તો કોઈ આવશે નહી, માટે ખાવાની વાત પેહે લાં ને પછે સંધું.”

એવા અમારા દેગરા કાકા હતા અને એવી તેવણ ની પતેલી હતી. અમારી પતેલી દેગરા કાકાને લીધે સરસ હતી, પણ હવે તે સહણું થઈ ચુકું છે. દેગરા કાકા મેડેસ તમા ગયાછે. મારાં બપાઈ ગુજરવા પછે મોટા બાવાના ઘર મારાથી મારા બાપ, કાકા જુદા પડયાછે. ચેરના કાહડતા મરે, તેમને લીધે અમારાં ખાનપુનની દેવલત્તી રહીછે. રાહનુમાએ વાળાઓનું બોદાએ લખું કરે, તેઓને લીધે આ બર્સીગર, ને ડોસલો કમતર થઈ ગયાંછે.

હવે “સુધારો” થયો અને “દેગરા કાકા” માતર એઆવી કલપણ, બનાવટ અને તવારીખના જઈ રહયાછે !

“ફરેડુન” ની વાત.

(ગયા અંકથી બાકીનું.)

પોરમાએ નામની ગાપના કુધી તરણ શાલ મુધી ફરે ડુનને ઉધારવા પછે તેની મા ફરાનક તેને તેના બે ભાઈઓ સાથ અબજરોજ પાહાડ ઉપર એક ગોફાના લઈ ગઈ, બાંહો એક દરવેશ ૧૫ વરસની ઉમર મુધી એ તરડે છોકરાઓને પુ ખેત કેલવણી આપી. ફરેડુન પોતાના વડા ભાઈઓ કરતાં હ જર ઘણી મહત્તી ચકતીને જાનવા ધયો, એટલુજ નહી પણ તે દરવેશ કહેતો તેમ તે આદમજનોના સરદાર અને શા હા થવાને લાએકનોનીવરણો હતા અને તેમ તેમ તેની આ તા તેને વધારે માહત્તી હતી. તેના બે ભાઈઓ તેની સાથ મહડની હાલત દેખી શકતા નહી હતા. તેઓ તેની અદેખાઈ થી બોટી ફરીઆરો બેટી કાહડતા હતા, અને તેને હલકું લગાડવાની કોથેશ કરતા હતા.

આ ૧૫ વરસમા બેહાકના રાજ મધે મોટા ફરેકારો થ પા હતા. આદમીના ભેજાના તેના મુરા હવશને લીધે વસ તરીકાં ઘડાડો થતા માલવો. તેમજ ફરેડુનને શોધી કાહડવામા મહી ફાવવાના દરથી બેહાક પોતે ઘણો કંગાલ થતા ગયા. તે પોતાના કુશમનને આભેનું કરવા સાડાં કઠારાઓના વેરેમા વા મુજબ તરેહવાર વેહેનો કરવા લાગો, જેમાનું એક કસાઈ પછું એ હતું કે માણસોના લોહીથી તે નાહાતો હતા. સરદાર જરસાને તેણે પોતાના રાજનો વડો સપેશાવાર બનાવ યો હતા. પેશો એવકુંક બોધરી શોધામક થોફેરના કોટવાલ થયો હતો. પેશા ઈમાનદાર ઈરાંની બાવરથી અમરમાઈલ દરરોજ ઈરાનીઓને બચાવીને તીરદાન સંઉસયાન ખાતે મોકલવાનું જરી રાખ્યું હતું અને તેમની સારી વસતી થઈ હતી.

આ ૧૫ વરસમા બેહાકના લશકર મધે ઘણી મેદવી ચાલી હતી. ભેજાને માટે લોકોના અયાં પંકડવાતો પાપી

પેશો કરતાં કરતાં સીપાહઓ કંટાલી ગયા હતા અને તેમ ને તરેહવાર દરદો થયાં હતાં. ફરેડુન લીશોના બેહાકના રા ત દીસના અલાપાથી તેના દરઆરોઓ કંટાલી ગયા અને ધ છોકા બેહાકને તણ ગયા હતા. જરે લશકર વધારવાની જરૂર ને વખતે લશકર ઘડી નવાધી બેહાકે ગાનેગામી લ શકરમા વધારો કરવા સાડાં આડતીઆઓને મોકલવા હતા, જેઓ નંગલેનગલ ભટકોને આદમીઓને લશકરી નોકરીને માટે નજરીથી પકડતા હતા. નંગલમા વાસો કરી પડેલાં પેલાં પુત્રી ભાઈ બેહેનો બાબક અને દેવઆરાંના ઝુપડાંમા પણ બેહાકના એ આડતીઆ નજી પુગાં હતા.

બાબકને તથા તેની સાથ રહેલા પેલા કઠારા ગામડી આ જીવને બેહાકના લશકરને માટે પકડી મોકલવા હતા. દેવઆરાં આ જીવનમારોના હાથમાથી નાહાસી ગઈ, તેવો ન બેહાકના એક સરદાર તેની પુકે લાગો અને તેને પોતા ને હાથ કરવા માગતો હતો. આ સરદાર તે પેશો નલાદ હતો, જેણે આગળ બાબક તથા દેવઆરાં બંનેને મારી ના ખવાના હુકમથી ઉઠડો નજી તેમને છતાં નહડડી મેળવ્યાં હતાં અને જેણે તેમને મારી નાખવાની બોટી ખખર તેમ ના બાપ કોહરમને તથા બેહાકને કહી હતી. તે નલાદ પદવીએ વધીને એક સરદાર થયો. તેણે બાબક તથા દેવ આરાંને આ વખતે મોળખી કાહડયાં માટે બાબકને લશ કરી નોકરીને માટે મોકલાવી દઈ દેવઆરાંને તે નહડડી લાવે.

દેવઆરાં આ સરદારની મરજ ઉપર પોતાની પાક ધામાનનો ભોગ આપવા હુનતથી સાંમે થઈ. તે બોલી કે મારા પુત્રીના પેશામા ઘણા નવાંનોને પોતાના પંજમા મેં લલચાવ્યાં હતા, પણ માટે પતીવરતાપછું સહલી લાલ મ વમે મેં બાવલી રાખ્યું હતું. પેશા સરદારે દેવઆરાંને ઘણી સમજાવી, પણ જરે નહી કીનારે તે તામે થઈ નહી તથા બીજાઓના આવી લાગાથી જરે તેઓ પકડાઈ નવા ની કાસતીમાં આવી પડયાં, તારે સરદાર ઝુસામાં દેવઆ રાંને નદીમાં નાખી દઈ નાહાસી ગયો. આ વખતે ને બીજાઓ આવી લાગાં તે ફરેડુન, અને તેના ભાઈઓ હતા. તેઓ વેકાર કરતાં કરતાં હોઆં આવવા હતા. એક ચ્યોર તની લારા નદીમા પડેલી જેતાંવાર ફરેડુનના બીજ ભાઈ એ જરે બીધા તારે ફરેડુન નદીમાં પડી દેવઆરાંને બા હર કાહડી અને પછે તેણીને ખાંધપર ઉઠાવી તેઓ પોતા ના બેહાકમા દરવેશ આગળ લઈ ગયા.

હોઆં, આ ચ્યોરત બેથુક હાલતમાં હતી. દરવેશ તેણીને છવાડવાની માવજત કરતો હતો, તેવામાં ફરેડુન ના ભાઈ તેણીને નદીમાંથી કાહડવાનું બોટું માન લેવા ને, પોતાની આ આગળ વડાઈ મારતા હતા. ફરેડુને દર વેરાને અમર શીધી કે નદીમાં પડનાર અરેખર કોણ છે તે તે પોતાના એલમથી દરએકની માંમડી ઉપર અનબાક શ રોને શોધી કાહડવું. એ ઉપરથી આ સૌને જાણવાતાર તો ફરેડુન નીકલ્યો અને ફરાનકે મોટા અફસોસ સાથે ને. થું કે ફરેડુનના ભાઈઓની અદેખાઈ ઘણી વધી પડી હ તી. આ છી કોણ હતી તે આ લોકોને કોઈને ખખર ન હી હતી. તેણીને ડોશીઆર કરવા માટે દરવેશે હુકમ કરી થો હતા કે આ છોકરાઓએ તેણીને તરણ દીવસે મુધી એક

લી રાખવી, એ પછે તરણ રીવસમાં એટલા બતાવ બન
યા કે આ બચાવી આણેલી ફોની હુકીકત જાણવાને તેઓ
તદન બેનસીજ રહી ગયા.

તે બતાવોની શરૂઆત આ ફોનીન થઈ. તેણીના
શુદ્ધ હોશના ઉપરથી ફરેડને પોતાની માદર આગલ પોતા
ના લગન વીશે વાત છેડી. પણ ફરેડને પોતાના આનંદ
ન આને નામ યુજ્ય એ વાત નાપસંદ કીધી. એ ઉપર
થી ફરેડન જેને આનંદપૂર્વક પોતાના આનંદનથી અજુજનો
રાખ્યો હતો, તેણે પોતાના બાપની યોગ્ય પુછી. ફરેડને
થણી આનાકાની સાથે સંઘર્ષ યોગ્ય અને પાહાડી રહે
હાણ કરવાના કારણેના ખોલાસે વીગતથી કહી સંભળાવ
યો. ફરેડને જરે જોયું કે જોહાક તેનો વેરી છે, તેણે તેના
બાપનું ‘યુન કસવયુ’, અને તેનાથી તેઓ નાહાસતાં ફરેડે,
તારે પોતાના બાપના કીનામાં ફરેડને લડાઈ ઉઠાવોના કસવ
કીધો, તેની માતાએ તેને થણે વારયો પણ ફરેડને થોડી
ઓનરખાહીથી પોતાના ઉસતાદ દરવેશને વચે નાખ્યો.

તે દરવેશે ફરેડને સલાહ આપી કે પાદશાહી લેવા
ના વખત આવે તેટલાં તેણીએ પોતાના બેટાઓને લઈ પા
હાડ ઉપરથી હેઠલ ઉતરવું અને તીરનદાન ટોળાના આસ
રા હેઠલ સંભાળથી કાંમ ચલાવવું. આ સલાહ યુજ્ય
ફરેડ પોતાના બેટાઓ સાથે હેડેના ચુલકમાં આવી અને
તીરનદાન ટોળાની મદદ તથે પાદશાહીને લાએક બદલ્યા
થી રહેવા લાગી. થોડા વખતમાં ધરંન અથે બલેવો ઉડવા
ની બજાર આવ્યો અને તારપછે વળી થોડા વખતમાં ધરં
નીઓનું એક “રેપયુરેશન” ફરેડને રાજ લેવાનું નોત
ફરેડના સાક્ષી આવી પુરું. તે ધરંનીઓ ફરેડનની શોષ ક
રતાં કરતાં તોરંદાન સઉ સધાનમાં આવી પુગા બંદાથી છ
ટાં કોહોરમ, (દેલઆરાને બાપ) ફરેડા, વીસવાસુ દાયા ફ
રેંગ અને બીજાઓ આ ધરંની કાકલાને લઈને ફરેડનની
છાવણીમાં આવ્યાં. તે ધરંનીઓએ ફરેડને તખત લેવા
ખોલાવ્યો અને ફરેડને થણી આનાકાની સાથે તેને પોતા
થી છુટો પડવાની રજા આપી.

આ બલેવો કેમ ઉડ્યો હતો ? જોહાકે પોતાના રાજમાં
કાવે નામના એક લોહાડનાં બચાં ચોરી મંગાવ્યાં હતાં.
તે કાવે થણે રેશાહીતકારી, હીમતવાન, જોડાવર અને થણે
ફેરાવન મગજનો હતો. તે હીમતથી જોહાકના મેડે
લમાં ધસી ગયો અને પોતાના બચાં મંગાવા લા
ગ્યો, જોહાકે તે બચાં પાછાં આપાવ્યાં, પણ તેમ કરવાની
તેની એક બીજી મતલબ હતી. બચાં આપવા બાદ જોહાકે
કાવેના હાથમાં એક કાગળ આપી તે ઉપર તેની સહી મા
ગી. આ લુહાડે તે મેડેજર વાંચ્યો તારે તેને જણાયું કે
જોહાકની નોકરીમાં તથા તેના બચાવના પોતાને જન આ
પવાને તેના ધરંની નોકરો પોતાની સહી આપીને પોતાની
ઓલાદ સાથે બંધા પાડે. આ ગોલામી ખત જોઈ કાવે
નું મગજ ફરી ગયું. તેણે એક અપારામાં તે ખત ફાંડી ના
ખી પોતાના પગ તથે કચડ્યું અને જોહાક ઉપર ધુણીને તે
જતો રહ્યો.

કાવેના આ કામથી આપું ચોર હલમહી રહ્યું.
તેની બેરકુશા હજારો લોક એકાં થઈ, જોહાકના તથા તેના
દરબારીઓના ધરપર ધસી ગયા. તાંહાં લડાઈ થઈ અને

થણી ખુનામરકો ચાલી. આ વખતે પેલા બચા ધરંની બચ
રમી અમરાઇલે બાહી થેવા બન્યો. તેણે જરે જોયું કે
જોહાકનો સરદાર જરસા પોતે જોહાકની સામે પેલીલ થયો
હતો અને ફરેડન આવેતો તેને તામે યવાની રાહા જોતો હ
તો, તારે આન લગીની ફરેડનની પોતાની છુપી સેવા અમરા
ઇલે સંપ્રેશાવાર જરસાને બહેર કીધી. એ ઉપરથી જરસા
ની મસલતથી અમરાઇલે કાવે લુહાડને મળ્યો. તેણે ધરં
નીઓને તીરનદાન ટોલા વીશે તથા ફરેડન પાહાડ ઉપરથી
નીચે ચાલી રાહા જુલેડે તે વીશે બખર કીધી. એ ઉપરથી
જરસાની પોતાની છુપી મદદ નીચે આ ધરંનીઓ ફરેડનની
શોષમાં નીકલવા અને તેને નર્ધ મલ્યા.

કાવેએ બલેવો ચલાવતી વેલા પોતાના માંમંડાના એક
મનીઆનો વાવટો બતાવ્યો હતો, ફરેડને તે વાવટાને જરથી
સજાગરયો અને તેને “ધાવીઆની ઝુંડો” એવું નામ આ
પયું. વહી કાવેએ એક ભારી ગુરબ બતાવ્યો અને ફ
રેડનને પોતાને કુષ પાનારી ગાપ ઉપરથી તેને ગાવી
આંની ગુરબ કહ્યો. અમરાઇલે બાવરમીએ તથા કા
વેએ તીરનદાન ટોલામાંથી પોતાના અસલ દોસતો કો
હોરમ, ફરેડાદ, વગેરેને પીછાણ્યા. તેઓ દરમીકને ફ
રેડને મોકસ હોધાઓ આપ્યા, એ પરમોલે તપ્પાચારી
કરી ફરેડન સધલાં લશકર સાથે લડાઈપર નીકલ્યો. મા
રગમાં આનરખીજાના ખુદરતી આતશખાના આગલ
બંદગી કીધા પછે ફરેડન એકાંત આરામ લેતો હતો, તે
વામાં તેના હંસદમોરા ભાઈઓએ તેના ઉપર એક પાહા
ડપરથી ફતર ગગડાવી તેને મારી નાખવાની કોશીશ કી
ધી, પણ જરે તેના નીચકલ થયા તારે, તેઓની ખાતરી
થઈ કે ફરેડન ખોલાને પસંદ કરેલો, માટે તેની સામે
થઈ નહી.

ફરેડનને લડાઈમાં કરવી પડી નહી. જોહાકને જ
રસાએ ફરેડ આપ્યો કે ફરેડન હીંડુસતાંન ગમેછે, તે ઉ
પરથી જોહાક તે તરફ ગયો, તેવામાં ફરેડન ધરંનપર મ
હી આવ્યો અને તે બંદો ગયો. તાંહાં લશકરો તથા ગા
મો ખુશીથી તેને તામે થતાં ગયાં. ફરેડને જોહાકનો
એક તલેસમ તોડીને તેના બંધ પડેલી પાદશાહ નમશેદ
ની બેઠોનેના છુટકારો કીધો. પેતીમેરથી જોહાક
ડો પાછો ફર્યો. તેના બાકી રહેલાં લશકરના મોડાન
તેની બેરકુશ રહ્યા અને જો કે લડાઈમાં થઈ પણ તેમાં
જોહાકની જીવ હાર થવા લાગી તેને વલગી રહેલા છેલા સીપા
હઓમાં એક પેસો કુખીઆરો બાબક હતો, તે મોત પસં
દ કરતો હતો અને તેથી જોહાકની ઈચ્છાને શીકસતની કે
રકુએ રહ્યો હતો. હીઆંથી તે ફરેડનના લશકરને હાથે મે
દ પકડાવ્યો. તેને તથા પેલા બીંદવાન જુલને પકડીને ફરે
ડન આગલ લઈ ગયા. તે વખતે બાબકનો બાપ કોહોરમ
પણ ખીનલશમાં હાજર હતો, પણ એ બાપ બેટા થણા વ
રસના તકાવતને લીધે એકેકને પીછાણી શક્યા નહી હતા.

સરદારોએ બાબક વીશે ફરીઆદ કીધી કે ચોતે ધરં
ની થઈ તે ધરંનીઓ સામે લડ્યો. આ વાત સંભલી
કોહોરમ બકા થઈ તેને મારીનાખવા ધસતો હતો, પણ તે
વામાં ફરેડ, ફરેંગ, વગેરે બાનુઓ તથા કુટુંબીને ફરેડને
અલબરોન પાહાડ આગલથી ખોલાવી મંગાવ્યા હતાં, તે

એ આવેલી યુગાં. તેમની સાથે શું દર દેલઆરા પણ હતી, તેણીએ વ્યાવતાવાર પોતાના ભાઈ બાબનને એલખપોર. એ ઉપરથી કોઠારમને ખેલસે ધો. અને ઘણે વરસે તે પોતા ના છુડાપામાં પોતાના બેથા તથા બેટીને પાછો બેઠેથો. ચંડા લજીઉને ફરેદુને માફ કીધો, અને મીનલશમાં મુશાલી ચાલી રહી. પણ શેવટે બેહાક એકઠો પછવાડેની એક બારીવારે દીવાનખાનામાં દાખલ થયો, અને ખારડું ઈઆ મરડું એ વીમારથી ફરેદુન ઉપર પોતાની કમંદ નાખવા નતો હતો. તેવામાં તે પકડાઈ આવેલો અને પોતાને થયેલી જસારત સુખ્ય ફરેદુન તેને કેદ પકડી અલબરોન પાહાડ ઉપર નંછ રથી બાંધવા લઈ ગયો.

હીઆં પકડો પડેછે અને “ફરેદુન”ના નાટકતું શેવ ટ આવેછે. ઉપલા સફાઓમાં અમે એ નાટકની ખાતર વા રતા પરગટ કરીછે, પણ ન્યોને એ નાટકની વધારે ગમત નોછએ તેઓએ એ નાટક વાંચીને ગમત મેળવવી.

પરચુટણ બાબતો.

હુધા માપનારા દેડકા—દેડકા વરસાદની આગાહી આપેછે અને તે ઉપરથી હુધા માપવાની એક સીસી તેઓની મદદથી બતાવામાં આવેછે. આસરે ૧૮ ઈમ લાંબી અને ૧૨ ઈમ પોહોલી એક બરછીમાં તરણ ચાર ઈમ ઉંડાં પાં છીમાં બે દેડકા રાખેછે અને પાંછીની સપાટીથી બરનીના ખો હો સુધી એક નાહાની સીદીડી મેલેછે. જારે હુધા થકી હો પછે તારે દેડકાઓ સીદીડીની ઉપર આવવાને બેસેછે. પણ હુધામાં નેમ બીનાસ આવેછે તેમ તેઓ પાછીમાં વસડું રાખેછે.

જાહડ પાનની ગરમી—નેમ છવન તોના શરીર મા તે શરીરની પોતાની ગરમી હોયછે, તેમ જાહડ પાંનાના પોતાના અંગની ગરમી જીદી ખાલમ પડીછે. વોદવાંનેએ શોધી કાહડાયુંછે કે જાહડ પાંના પોતે પોતાની ગરમી રા ખેડે છેલુન નહી પણ તે ગરમી તેમની રોમની હાલત પરમાણે વધઘટ થાયછે. તેમા બપોરના સડથી વધારે ગરમી રહેછે અને રાતના સડથી ઓછી રહેછે.

આબરોને માટે નહી પણ સેવા બતાવવા ! એક લખનાર સુંબડના એક છાપખાનામાં એક ચોપડી છપાવા લાવેથો. છાપખણીને લગતી કેટલીક વાતો કરવા પછે વ ગર પુછને પોતાની વડાઈ કરવા તે બોલયો, “સાહેબ, તમે જાણો કે મેં પદસા મેળવવાને થકી આ ચોપડી લખીછ કે ? નહીર છ, નહી !”

ખાલેક—તારે કદામ આબરોને થકી હુયો.

લખનાર—નહી સાહેબ તેમજી નહી.

ખાલેક—તારે શા માટે લખીછ ?

લખનાર—કુકત લોકોની સેવા બજાવવાનેજ માટે, બાકી બીજું કાંઈન નહી ! ખાલેક મુજો રહયો, પણ પાસે બિલો એક ગરહસયે પુછ્યું—સાહેબ, તારે શું ચોપડી ઉ પર તમારું નામ લખવાનું નથી કે ?

લખનાર—તારે સાહેબ, નામ વગર લોકો શું જાણે કે એ ચોપડી મેં લખીછે ?

ગરહસયે—તો લોકોને જાણાવવાની શું ગરન છે ? લખનાર—તો પછે એ ચોપડી લખવાની અને શું ગરન !

ખાલેક—તારે એમન કહોની કે કુકત વડાઈ લેવાને કાન્યેન આ ચોપડી તમે છપાવોછ ! એમ કાંએ કહોછ કે લોકોની સેવા કરોછ ?

રેહુમભરીયાં કાંએ—રેહુમભરીયાં તથા પરોપકારી કાંએ કીધાથી ને સુખ આદમખતને ઉપજેછે તે સઉથી મુ શાલી ઉપજવનાર, સઉથી પવીતર, અને આ કાંની કુની યાની બધી એશઆરામની મોને કરતાં હુમેસગી કરાવ નાઈછે. ને આ કુનીયાંની અંદર એક છવતા પારીના પારીએથી પોતાની આખી છંદગીની અંદર એકબી પરોપ કારી કાંમ કીધું હોયતો તે તેના સતીયપણાની કદર જુજ છે. તેવારે આ અમળ જીવું છે કે હજારો લોકોએ શા મા ટે મોનમજાહ ને શેવટે ખાખ થઈ જાયછે તે મેલવવાને માટે પોતાની તનદરોસતી, હોલત, અને આબરોના નાશ કરી આ સઉથી બની આવે તેવાં એક સુખના મુલને તદ ન મુલી જવું નોછએ, કે ને સુખ ખાતર છંદગીનેજ અક મકીત કરવું નથી પણ મોહતના દંખનેથી નરમ કરેછે !

સો ૦ ૧૦ રી ૦

જડન સાહેબનો ઘભરાટ—લાસડ મીક જસટીસ એ લનજરોને એક મજુરે અમળ રીતે સુંબવારામાં નાંખીથો હતો. તે મજુર પોતાની મજુરી ઉપરથી કોરટમાં સાખસી આપવાને આવેથો હતો. જડન સાહેબ બોલયા—“ખરે ખર, સાખસી, જ્યારે તમે કોરટની અંદર આવવાના હો તો તેપારે તમારી એક નજરીઆતની ફરનજે કે નરા વધારે સોજસાજ અને આબાહ દરકારના ધર્મને આવવું નોઈ એ.” તે સાખસીએ જવાબ વાલીથો—“ને તમે નામ દાર એમન કેવોછતો માહારા છવના સંમ ખાઈને કેવું છું” કે નવાં તમે નામદારે કપડાં પેહેરવાંછે તેની અને મા હડાં આંગ ઉપરના કપડાંની વચે જરાખી ફરક નથી.” જ ડન સાહેબ નરા ગુસસામાં આવી બોલીયા—“એમ બોલ વાનો શું બાએસ ?” મજુર—“એનો બાએસ એન કે ને મ તમે તમારા ધંધાના કપડાં પેરી હીયાં બીરાછઆછો તેમજ હું પણ માહારા ધંધાના કપડાં પેહેરીને આવોછું.”

સો ૦ ૧૦ રી ૦

હંડનમાં ગેઆસસાઈટ—લંડન શેહરમાં પેહલ વે હુલાં તા ૦ ૨૮ મી જાનેવારી ૧૮૦૭ ને રીને ગેસલાઈટ સલગાવીયામાં આવી હતી. આ લાઈટ ધવાંની આગમ ન ઘણા લોકોને શક હતો કે એ કાંમ બનવું ઘણું ટુસકેવ છે. એ અતને મલતો સર વાલટર સકાટ જ્વેલા નામાંકીત અને સરવેને જાણીતો પુરસખી હતો. તેણે ૧૮૦૬ માં, ધપાને ગેસલાઈટ ધર્મ તેની એક વરસ આગાહ, આ પરમાં છું લખીયું હતું—“હીયાં લંડનમાં એક દીવાનું આદમી છે કે ને શેહરને મુમાડાથી રોશન કરવાની તનવીન કરેછે.”

સો ૦ ૧૦ રી ૦

આંખમાં આંજી લાવનારી ભેટ—એક વખત એક ગાંધડાના દોસતે એક સેહરી દોસત ઉપર થોડાએક કાંદાના ઝરા ભેટ દાખલ મોકલીયા, અને નજીવીયું કે તે પોતાના ખેતરમાં ઉગેલા ઘણા સરસ કાંદાછે. પેલા સેહરી દોસતે તેને લખી નજીવીયું કે “મેયારા દોસત, તમારી મેહરબાનીએની આ એક એવી મેહરબાનીની કે તે હમારી આંખમાં આંસુ લાવેછે.” સો ૧૦ ૧૦ રી

કુવીનીનનો ફુકાલ ૧—એક વખતે ન્યારે મોરીશ માં તાવના રોગ ઘણો ફેલાયેલો હતો. તેયારે એક આઈન શ (હડી તોલા) કુવીનાઈનની દીક્ષત ૨૮ પાઉન્ડ ૧૦ શી લોંગ ઈયાને ફરટપ શુધી થઈ હતી. સો ૧૦ ૧૦ રી

એક ઠંઠાભાજ ધારના હીમાએનીને પુછવામાં આવીયું કે એક “એટરની” અને “સાલીસીટરની” વચે ફરક શું? તેણે નવાજ વાલીયો કે “નજીલો ફરક એક ગરમ છ અને એક સોસવાટમાંછે તેટલોજ ફરક એવોમાં છે.” સો ૧૦ ૧૦ રી

“ભલું કરો, ભલું કરો” આમ બોલતાં સરવે કોઈને આવડે છે પણ તેમ કરી કોણ જાણે છે? એક ઉમરા વને માટે કહેલું કે તે હરથડી પોતાના ગોતરો આગળ બેલતો હતો કે, “કુનીયામાં સરવેને સખી ભેવાને હું ઘણો ઈ છું.” એક દીને તેના એક નોકરે આંગ ઉપર પગાર લીધો અને મજીના પુરો થવા બાદ તે પગાર માગવા આવ્યો, તારે ઉમરાયે તેને યાદ દેવાડી કે, “પગારનો તારો તું લેઈ ચુકોછે.” નોકરે નવાજ દીધો કે—“સાહેબ, તમે સરવે મા છોસોને સખી ભેવા હરથમ પછીછો, તો તમારી ઈ છા મારા આંખમાં બર લાવવા માટે મારા પગારમાંથી બર ધોરતની મેં સખાવત કીધી, તેમાંનો પા ભાગ મારી માને માટે મારે ગામ મોકલ્યો, અને પા ભાગમાંથી મારી ભા પડી અને ઠોકરાંના કંડી મોસમને માટે કપડાં કીધાં. એ પા સખાવત તમારીથી થઈ અને મારી પણ થઈ, સાહેબ.”—“પણ નાપાક, મેં તને એમ કાંઈ કહ્યું હતું કે તું મારે નામે સખાવત કરને! નીકલ, છુટા, નીકલ મારા પેરમાંથી!”

ઈંગ્લાંડના પાર્ટીસાહના મરણોની તીચની એક જણવા લાયક નોંધછે—મે રાજ્યો (બીને ઉલોપમ અને પેહલો રીચરડ) તીર લાગાથી મારવા ગયા હતા. બીજા બે (બીને એડવરડ અને પેહલો ચારલસ) નલાદને હાથે મારવા ગયા હતા. છ રાજ્યો (પેહલો હેનરી જન, બીને હેનરી, થોમો હેનરી, રાણી મેરી અને બીને નેમસ) ગમ ખાઈને મરી ગયા હતા. તરણ રાજ્યો (બીને રોમરડ, છારો હેનરી અને પાંચમે એડવરડ) ખુનીને હાથે મારવા ગયા હતા. તરણ રાજ્યો (તરીને હેનરી, તરીને એડવરડ અને તરીને જન) સરવેથી વધારે વરસ રાજ કરી મરી ગયા હતા. માર રાણીઓ (મેરી પેહલી, એલીઝાબેથ, બીજી મેરી અને આન) વગર ફરનદે મરણ પામી હતી. બે રાજ્યો (પેહલો ઉલોપમ અને બીને હેનરી) ને લેખના ફરનદોની કુખ ખખડું પડ્યું હતું.

રજુ કુરસત.

૧. હું એક છઠ્ઠું જનવર છઠ્ઠાં, મારામાં આંચ નથી, હું આંચ ખારતો નથી, પણ મારામાં આંચ છે અને હું કરડું છઠ્ઠાં.
૨. હું એક છઠ્ઠું જનવર છઠ્ઠાં, હું કરડું નહીં એવી માસમાં મના કરેલી, અને તેણે હું કરડું છઠ્ઠાં.
૩. સપાસો.

- ૧ એક કોરાણી અને સુગર વચે શું તફાવત છે?
- ૨ મુકતાના દાઢામાં ઘરડાં બિખાંબિને વાઢાલા કેમ છે?
- ૩-કેસલાંના દાઢામાં અજીબાનો રીવસ કીઓ થશે?
- ૪ કેસલાંના દાઢામાં આપણા ગાંધે દેશનીકાલ કરે થયા?
- ૫ કેસલાંના દાઢામાં હંમેશનું ખાવાનું શું ખરેખર અને નવું ખાવાનું શું ખરેખર?
- ૬ કેસલાંના દાઢામાં કીઓ રીવસ છે કે ને સોડોવા ચન ચીરતોને ગમતા છે અને અજીબતાથી છે?

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. ઘડીઆલ.

૨. સપાસો.

- ૧ જરે તેમાં ટકર લડતા હતા તારે, હવે જી-૦ ટકર ગયાછે.
- ૨ જરે તેઓ આંખ લોંબીને બીલ પસાર કરે છે તારે.
- ૩ જરે તેમાં રોંગે ને રોંગે તકાર થતાવરી તારે.
- ૪ કમડે હવે તેમાં નાખોસ આવ્યોછે.

આનંદેશ શેઠ નારાયણ વાસુદેવનું મરણ.

કુમરી ભરવીની.

રેખી દીક, લગીર વાપ, નોઈ છવ જલો જાપ; નારાયણ વાસુદેવજી, ગયા તમે હાપ હાપ. ટેક. અગ્રાજ મુર્ત્ય, થય તારે, વેરી બંગલો બાગ; જમી રહો કે જમે તારા, લીધો જ્યેને લાગ. ના ૧૦ સુખવાચ હાપ જાલી, મીરતરી સાચ કરી વાન; તડ પડી રહે લીલાલમાં, પોનાં મુરો ખરેખાત. ના ૧૦ મીરતરી કહું આજ નહીં, કાલે હું મંગાવીશ; ધમારો કરી દેવાનું ફુંડી, મું કરું જ્યુગદીય. ના ૧૦ ત્રહે ત્રહે ત્રહે કરે, મારા મુંબાઈના લોક; ભાં ભાં એની એજ વાન, મું એક કરે સોખ. ના ૧૦ કુંડું તારે કમલે, રેસી અંગ્રેજ દંભીર ખડુ; “હરી” સાતારામ કુખી, હું કેવી મીતે કહું. ના ૧૦ હરી.

મુંબઈ, દક્ષર આયકારા પરેમમાં મેદરામજ ફરડનજીની કંખનીએ છાપું તથા પરગટ કીધું. કા ૧૦ કાટ—મેદરામજ હરડનજીની કાટ, ના ૧૦ તથા ૧૧.

સ્ત્રીબોધ.

પ્રકાશક ૧૮ મું.

અમદાવાદ ૧૮૭૪

આંક ૧૦ નો.

ફ રં ગી જ,

અથવા

વાંધામાં પહેલાં વારસો.

સ્ત્રીબોધને માટે તદ્દન નવીન વારતા.

લખનાર—“મીનાચેતુર ખારસોદ.”

ખાખ ૨૭.

“ધીરા યારે ધીરા વાહાલા, ધીરા યારે વાહાલા,
કરતાં કાઝાવામાં ઉભાં, ધીરા ધીરા વાહાલા. ધીરા યારે.
કેક કાઠાકી ચાક દોલે, આખ મધ પચાયા,
નીલી કીત માધમે, છગર ચુમનાયા. ધીરા યારે.”—
વેતન અને મનીન્દ.

પણ નીરદોશ મોસામાંથી દોરા હોયછે. બાઈ મેહ
ન નીરદોશછે, આ બાપ અને છોકરાં નીરદોશછે, ભરથાર
અને સ્ત્રી નીરદોશછે; પણ પારકો ખરદ પારકી એરત સાથ
નીરદોશ નથી; પારકી સ્ત્રી પારકા રખસ સાથ નીરદોશ
નથી; કુખારાં જવાનો પરણ્યા પછે નીરદોશ નથી.

પરણ્યા પછેની દોસતી—પછે તેને પયાર કહો, મોહ
બત કહો, પ્રીતી કહો, તે સંબંધ ક્રૂર એકન થણી સાથ
હોવું જોઈએ, અને તે થણી તે આપણી ભરથાર યા આ
પણી સી. એ દોસતી તે નીરદોશછે, એ દોસતી તે ખરીછે,
એ દોસતી તે હમેશીનીછે. અને એ દોસતીની સુખી, એ
દોસતીની ગમત, એ દોસતીના માલા તે તદ્દન અને સઘ
લી વાતે નીરદોશછે. બાઈ બીજી સઘલી પરકારની દોસતી—
એરત અને ખરદ વચ્ચેની દોસતી—સાધારણ રીતે બેતાં ની
રદોશ નહીં પણ પાપીછે.

કલમ ફરંગના બાપે પોતાની લાડકી રીકરોને, યા
તેણીના બાઈએ પોતાની વાહલી મેહનને તેણીથી છુટા પ
ડતો વખતે સુખી લીધી હોતો તે નીરદોશ ગણાતે; પણ ફરી
દ નામના એક ખરદે ફરંગથી છુટા પડતી વખતે તેણીને એ
ક મોઠો મઠી લીધી, તે નીરદોશ કેમ ગણાય? પછે તે
એ વચે ગમે એમલે બાઈબધીને એમલાસ કાઢે નહીં
હોય? પછે ફરીકે ફરંગને મોઠી નાણાનો રકમ ધીરી કાં

એ નહીં હોય? પછે ફરંગને કોઈ મોઠી પીડાથી તેણે જા
ન વઢેક બચાવેલો કાઢે નહીં હોય?

અને જે આવી નાલાયક દોસતી ફરંગના બાવદે
જોઈ હોયતો શું તેને પોતાની એરત માટે નહીં લાગે? તેણી વીશે તેને નહારા લીધારા બાંધવાનું કારણ નહીં મહે!
તેના આ હરીફને ધુંદી કાલી શીકા કરવાનું તેનું મન ન
હીં થાય?

તોપણ ફીરોન એક સમજી ખરદ હોતો. તેણે ફરંગ
ને પોતાના સરવેધી ઉત્તમ પયાર ભેટ આપેલો હોતો, તેણે
તેણીની દરેક માગણી કબુલ રાખી હતી, તેણે તેણીને શું
સે થવાનું કોઈ પણ કારણ આપ્યું હતું નહીં. એ માટે
તેણીનો તેની તરફ એવીજ વરતાણું મલાવેછે, તથા એવીજ
પયાર તેણીને તેનાં તરફ, એવું તે જાણતો અને માનતો
હોતો. પણ હજાજી પોતાની સરવેધી વહાલી એરત સા
થ મોહબતની વાત કરી જતાં, અને જતી વખતે પયાર
ની એક સુખી લેતાં તેણે એક પારકાન ખરદને જોયો, જે
ને તે પીછાણતો નહીં હોતો; તારે તેના દેલમાં એકદમ ગ
રમી પેઢા થઈ આવી, તેનું માથું તપી ગયું, અને છાતી
ધપકવા લાગી.

તોપણ, આપણે કહ્યું છે કે, ફીરોન એક સમજી ખર
દ હોતો. તેણે સાંભળ્યું, તો ખરું, નિયું તો ખરું, તોખી તે
જેવળું ખરું છે કે નહીં, તથા તે સાંભળેલું કમાઈ ભરેલું
છે યા ખરું જો, તે તપાસવા માટે તે મુગો રહેયો. જાણે
કશું જાણુતો નહીં હોય તેમ તે સુપ થયો. પોતાની જે
ગોપડી તે વાંચતો હોતો તે પાછી હાથમાં ધરી, અને ચેરા
ગ જેકે અરખર અરખર ખલતો હોતો તોપણ તેની પરવાહ
ન કરતાં તે વાંચવાન લાગ્યો.

ફરીકે અને તેના સોહબતોને વીંધાય કરીને ફરંગ
ખાલ ઉપર આવી. ફીરોને દાદરનું દરેક ફાંડીયું ગણ્યું.
મથા મલીને નવ ફાંડીયાં હતાં. ફરંગ છેક ઉપર આવી
તારે ફીરોને પોતાનું થપાન વધારે ગોખ્યું, અને ગોપડી
થી બાહર ડેકું કાઢ્યું નહીં.

ગરીબ બીચારી ફરંગ! તે શું જાણે કે તેણીના ભર
થારનાં દેલમાં શું છે?

ભરથારની રજા લેઈને તેણી મેલો જિવા ગઈ હતી.
અને તે રજા આ પયારા ભરથારે ખુશીથી આપી હતી.
કારણ કે તેમના નેહાહ થવા પછે તેઓ આ ગાંધડાંમાં આ

વધાં હતાં તેને એક ખાસ યુગ્મી ગયો હતો, અને તેથી તે હી રસતો જાણતી હશે એવાં યુગ્મીઓ ફોરોજ તેણીને એ ખલીજ નવા દીધી હતી.

તારે હવે મેલો મેલો ગઈ તારથી તે પાછી આવી તાં હમુધી શું શું તેણીએ જોયું, તાં હમુધી શું શું ખરીદ્યું, અને પાછી આવતી વખતે શું શું બન્યું તેનાં સઘલી હકીકત કેહવાને માટે હસતું અને રમતું પોતાનું સુંદર મોહકું મલકાવતી આ લાડકી કરંગ, ફોરોજને વીધાય કરોને, પોતા ના ભરખા નબીક આવી, અને મનમાં ધારેલું સઘલું જારે એકદમ બોલી શકાયું નહીં તારે બીમારી ફક્ત એટલું જ બોલી કે—

“વાહલા ફોરોજ, કેમ છો ? જુઓની. હું તમારા ફરમાવવા યુગ્મ જવદી આવી કેની ?”

ફરંગ જાણતી હતી કે ફોરોજને તેણીના આવવા વીશે હજી ખબર નથી, કેમકે તે પોતાની કેતાખમાં રોકાયેલા હોતા, તેથી ઉપલા સવાયોથી તેનું ધ્યાન તેણીએ ખંચવાની કોશિશ કીધી. પણ અફસોસ ! ફોરોજ તરફથી ફરંગને કસો ઉતર મલકો નહીં.

ઉતર નહીં મલકેતો શું થયું ? કદાચ તે વધારે રોકા પડ્યો હશે.

આમ સમજીને આ સુંદર નાનનીને પોતાના ભરથા રની મથમોનું હેત ખાઈ તેમને વધારે જાણસ આપવા માટે ચોરામ ઉઠાડ્યો, અને ફરીથી બોલ્યો—

“ભરથાર ! પયારા ફોરોજ, કેટલામથા રોકાયલાછો ? આજેતો પાપણા મુકરાને માટે એક નવીન ચીન હું ખરીદ કરી લાવીછું. આ હુદિસતાંની કોરોજ, ફોરોજ, તમે ધડી ધડી બોલતા હતા તે જુઓ. જુઓ એ કસતુરીની માફક પચરોજ.”

અલબત્તે સુંદર ફરંગના શોરીન સખુનેના વાસબી કસતુરીના જ્વેલ પચરાટમાં હોતા. પણ અરે, તેણીના ભરથારનાં નાકમાં તે વાસ ગમે નહીં.

હવેતો યહુ થયું, આટલું બધું છતાંબી ફોરોજ નહીં બોલે, ફરંગની સાથે નહીં બોલે, એ યહુજીન કુખદાયક વાત હતી.

તેણીએ એકદમ ફોરોજનાં ગલામાં પોતાના નાજુક હાથ નાખ્યો, અને તેની મથમોને ચોપડીમાંથી ફેરવીને પોતાની આંખોની બરાબર કીધી, તથા ખરી મોહબતની એક યુગ્મી તેનાં કપાલ ઉપર તેણીએ લીધી, અને “ફોરોજ !” કરીને હસતે ચેહરે બોલી.

ફોરોજની સુખ જાણે આ બતાવવી કેહાણે આવી હોય તેમ પોતાની આંખમાં કાકજુદોના ફક્ત તેણે “હું :” એવી અજાણીમાં જવાબ આપ્યો, અને બીજું કંઈ બોલ્યો નહીં.

હવે ફરંગને સમજ પડી કે ફોરોજ તેણી સાથે રૂ સાથે છે તેણીને એથી કુખ લાગ્યું અર્થ, પણ ફરંગમાં ખમવાની શક્તી પુષકલ હતી. ગમે તેવો સખતી પડે તે તેણી વેરી જાણતી હતી, મારે પોતાનો ભરથાર રૂ સાથે એટલું જાણીને કુખી થઈ, તેપણે તે ખમી ગઈ. તેણીએ તેના હાથમાંથી ચોપડી લેઈ લીધી. ફોરોજ બીજી ચોપડી લીધી, તે પણ તેણીએ લેઈ યુરી. તરીજ ચોપડી જારે ફરંગ તારે ફરંગે બતી તાંહથી ઉંચકીને સામેના એક દર્યાં ઉપર યુરી.

ફોરોજ હવે નામાર થયો. ચોપડી ગઈ, બતી ગઈ, હવે શું કરે ? તે નીચું જોવા લાગ્યો.

“ભરથાર,” ફરંગ બોલ્યો; “ભરથાર, ખાનાનો વખત થયોછે, જો હોકમ આપોતા મંગાઉ.” કસો જવાબ મલે નહીં.

“ફોરોજ, વાહલા ફોરોજ, એમ કાંમ્યે કરોછો ? આજે એમ કરે વાર ? બોલોની ભરથાર ?” ભરથાર હજી પણ બોલતાન નથી. “રૂ સાથા કં ? કહીને રૂ સાવ, ફોરોજ, બોલો થાનું રૂ સાથાછો ? તમેજ સમજેને તમેજ રૂ સાવ કે ? મનેતો કહે ?” હજી પણ જવાબ પાછો ફર્યો નહીં, તારે ફરંગે ફોરોજનાં ગલામાં ફોરોજી હાથ નાંખી તેનું ડેકું હીલવવા માંડ્યું. “ફોરોજ, આજે એમ શું વલી ફરોજ આપયો ? કોઈ દાહડો નહીં ને આજેજ એમ કાંમ્યે કરો છ ? ફોરોજ, વાહલા ફોરોજ, બોલો, બોલોને રૂ સાવ.” પણ ફોરોજ તો બોલતો નથી. “હા, કદાચ મારેથી યુનાહ થયો હશે. કદાચ તમને નહીં મનનું મારેથી થયું હશે. ને તેમ હાપતો મને માફ કરો. હું માફ માગું છું !”

હજીમાં ફોરોજ પોતાની બોલૂ આંખ ઉંચકી અને આકાશ તરફ મોહકું કરી તે બોલ્યો— “આહ !”

ફરંગે વેલુખાવવા ફોરોજના હાથમાં વધારે કાલાવાકા કરવા માંડ્યા. પણ તેથીને પરોનામ જુકન નીખન્યું. જરે તેણે બોલી કે—“ફોરોજ, હું કહું છું કે મારો મોનાહ માફ કરો.” તારે ફોરોજ પોતાના હાથથી તેણીને ખોસાડી નાખી, ને આ યુગ્મ યુસાધી કહ્યું.

“ખસ મારી આગળથી, બેવકા !”

“બેવકા ! હું બેવકા ! હું, ફરંગ, ફોરોજની આ રત બેવકા !”

“હા, હા, હું બેવકા, હું ખરી બેવકા !” ફોરોજ બોલ્યો.

“અને કેમ તેવી થઈ ? કોણની સાથે ખે બેવકાબી કીધી ? તમેજ કોણે કહ્યું ?”

“તે હું જાણતો નથી, મને કોઈએ કહ્યું નથી; પણ હું બેવકાતો છું !”

“નહી, નહી, તમેજ કોઈએ કહ્યું. તમે કેટલો સાંભળ્યું. બોલો કોણે કહ્યું એ ? હું તે સાબેત કર્યા. બોલો, મને તેનું નામ કહે ?”

“મને કોઈએ કહ્યું નથી. હું જાણતો નથી. પણ હું તારાં કરમ જાણેછું. હું તારું પાપ સમજેછું, ને તે છતાં મને પુછે ? તારાં દેવનેજ પુછ કે તે પાપ કોણે કીધું છે ?”

“પણ હું જાણતી નથી તારે હું કેમ પુછ ? કોણને પુછ ? તમેજ કોઈએ ખબર કીધી.”

“હું કહું છું કે હું જાણતો નથી. તારાં મનનેજ હું પુછ. શું તે આજે બેવકાબી નથી કીધી ?”

“આજે ? આ પાપ નહીં ! હું તો કંઈ જાણતી નથી. બોલો, બોલો, મારે એજ મુદો પકડવાછે. મને કહે કે તમેજ એ વાત કોણે કહી. —અરે હું તમે આજે કહે કે ! હરણા મેલામાંથી આવતાં મારી વાહલા બેજને સાથે હું મલી તે પચરી તમે મુંગાહ કે ?”

ફીરોજ ઉભો પુછી સરખો થઈ ગયો. જોણે કુરંગને યુધો લીધી હતી તે શું કુરંગની બેહન હતી! પણ કુરંગની બેહન કાંઈ છે? તેણી કહે. ફીરોજ કહ્યું બોલ થો નહીં.

“અરે, અરે! શું મરદો એવાન કાચેકાતના હોય છે? એતો માની” —અને એટલું બોલીને કુરંગે કાંઈક ફીરોજના કાનમાં કહ્યું જેથી તેની છાતીપરના પથર ઉંચકાયા જતા તેને કસાર થયો.

એટલામાં નોકર ખાંતું લાવ્યો, અને ફીરોજ હસતે એટલે ટેબલ ઉપર બેઠો. પણ હવે રૂસાવાની કુરંગની વારણ આવી, ફીરોજના પુરાકલ કાલાવાલા છતાં તેણી મુદ્દલ બોલી નહીં, અને ખાંતાપર આવવાને ના પાડી.

“વાહાલી કુરંગ, મારી બેઅદબી થઈ છે તેને માફ કરજે. હું શું જાણું? મનેતો એમ લાગું કે તમારી બેહન નહીં પણ એતો કાંઈ દીલદાર હોય. કુરંગ, અને આ કુરો.”

“તેતો બલી ગયું હોય, પણ મેં શું શું કીધું તે સાબેત કરી આપો.”

“પણ વાહાલી કુરંગ હું કયુલ કહી છની કે મારી ભુલથી એમ મારેથી બોલાઈ ગયું હતું. હું તે માટે તમારી પાસે માફ માગું છું. તમે કહોતો તમારે પગે લાગું.”

અને આમ બોલતાં ફીરોજ પોતાની વાહાલી મ્યાર તનાં પગ ઉપર પોતાનું માથું મુકવા કીધું, પણ તેણીએ ટુરતજ તેમ માથાંને માથાં આદરમાનથી ઉંચકી પોતાની છાતી સામે દબાવ્યું, અને ફીરોજના હાથ પોતાની બીજી આંખ સાથે આંધા.

પાછી સમાધાની થઈ. બંધે રાજ થયાં, અને ખુશી થી ખાવા ભેડાં. તરેહવાર ગપસપ અને મોહનતની વાતો ચાલી, અને તેમાં આ બંધે મઘન દેખાયાં.

અમે તું ખાવંદ અને મ્યાર વચેનો થોડા વખતની ગેરસમજૂતી! નામ તારું લગાર કરો છું પણ ક્ષે કે વાં તારાં મોઢાં! પુરાકલ ગીડાય સારો નથી, તદન તો આ કવાલ ખવાતા નથી; પણ વચગાલામાં લગાર બીજા વાણીની હોયતો ઘણું સાડું છે. પુરાકલ પપાર કદામ પુરાકલ ધોકારમાં બદલાઈ જાય છે. ખાટે તેમ નહીં પણ તેને જા હો તારી હાલની નજર છે. ખાટે વસદાર જોડાં વચે ને જો આવે છે તો સેહનવારમાં તું આગલા પપાર કરતાં વધારે મોઢો પપાર પેદા કરીને રૂખસત લીએ છે. તને હું ખરાં દેલથી આવધાર દઉં છું, અમે તું ખાવંદ અને મ્યાર વચે ની થોડા વખતની ગેરસમજૂતી!

બાબ ૨૮.

“તેમમુતન—અમરજો રૂ વે ગોનાહ માટે માફ,

(તો) બતાવીને રાખી હમીદે દું માફ

ને આપી હું દેલ મારું વુંને કુરંગ,

વધારું, મુધારું ને મોહનત કુરંગ

(ને) શરૂઆતથી આને ચડીયો ભોજંદ,

છે થાયો વચે આપણી દેખખંદ.

નથી ચક હવે તારી વધાઈને,

નથી પપારી પરતોયો નક્કીપોને.” —એક નવો નટક.

અમારી વાંચનારી બાતુઓ સારીપેઠે જાણતી હોય કે છેલા બાબમાં આપણે જોયું તેવા નાદની ભરેલા નજવા કચપા ભરથાર અને કી વચે કેટલાબધા થાય છે? અને ધારીયે કે એને કચપા કરતાં “ખુશ ગેરસમજૂતી” તું નામ ઘણું જાણે; કારણ કે કચપાથી કરી પણ સાડું કલ હાંસેલ હોયું નથી, પણ આવી જાતની ગેરસમજૂતી પછે જરે બંધે જણ પોતાની ભૂલો જાણે તારે તેમાં પોતાની નાદનીને માટે પસનાવો કરી એકેકને એટલા તો પપારથી માહવા જાણે કે જેવો પપાર તેવી ગેરસમજૂતીની આગમન નહીં હોય.

ઘણું કરીને એવી ગેરસમજૂતી ખાવંદ અને મ્યાર તાંતુ એક, બીજાને માટે વેહન રાખવું હોય, અથવા તો બંધેને એકેકની ઉપર વોસવાસ નહીં હોય, તારે બને છે.

તેમ પરમાણે ફીરોજ ગમે એવો જાણેલો અને કાયદા જાણનારમાં ખયતો હતો. તોણણ તેની મ્યારત બાબે આપણે જોયું તેવા નજવા વેહન. તેનાં મનમાં ઘેર કીધું; અને જરે તેણીને એકેકની કરવા વગર વધારે શીક્ષા નહીં કરી શકે તારે તેણી સાથે રૂસાઈને પોતાનું વેર લીધું!

હવે રાતે પુરાકલ હસેબલ અને ગમત કરીને થોડા વખતની ગેરસમજૂતી તેમણે ઉડાવી નાંખી. સહવાર પડી, અને ફીરોજને ગામડાંમાં જવાનું કહ્યું કામ નહીં હોવાથી પોતાના અજબાસનો ચોપડી લેઈને કુરંગની સાથે ખુશી માંડીને બેઠો, જેણી એક સુંદર ચીતર ચીતાર વામાં રોડાઈ હતી.

રોડાઈવાર વાંચ્યા બાદ ફીરોજ પોતાની ચોપડી બંધ કીધી, અને કુરંગની નજીકની એક ખુશીયાર બેસી તેણીના હાથમાં તું ચીતર મિવા લાગો. તેની કેટલીએક તારીક કરીને તથા તેમ ચીતર શાહબાનુ ઉપર મોહનવાની ઈજા જણાવીને ફીરોજ તે પોતા પાસે રાખવાની ખાહુશ દેખાડી. કુરંગે તે વાત કયુલ કીધી, પણ જણાવ્યું કે તે ચીતર હજી અપૂરું હતું.

આ ચીતરમાં કુરંગે શાહબાનુને તેણીના પુરાકલ કે કમાં એક સુંદર બેક ઉપર બેસાડી હતી, અને તેણીની નજીક ફીરોજ અને પોતાની મુરત ચીતરી હતી. આ નેડાંએ એકેકની બગમાં હાથ આપ્યા હોતા, અને તેમણે પરણી મુકાઈ માટે શાહબાનુના આશીરવાદ લેવા તેમણે આપવાં, એવો સાર ટુરત તે ઉપરથી નીકલો આવતો હતો.

અમારે આગલ જણાવ્યું જેવું હતું કે કુરંગે શાહબાનુ ઉપરથી પોતાનું દેલ ઉડાડી દીધું હતું. એવું ખુબી રીતે પોતાના માદરને તેણીએ કહ્યું હતું, જે ઉપરથી હોય થોતે શાહબાનુએ તેણીને ધમકી આપી હતી કે જે નેણી એવી આડી માલ બતાવે તો તેણીને ઘેરમાં પગ મુકવા દેશે નહીં. આથી કુરંગ દુખી થઈ હતી, અને જે દીને કુરંગીન સાથે નદીના કાંડા ઉપરની વાડીમાં તેણીની મુલાકાત થઈ તે દીને તેણી તાંહાં નરા દેવાસે ગેલવવા એકેકી આવી હતી. તે દેહાણે ફીરોજ સાથે તેણીની મોહનત બંધાઈ, તેથી કુરંગને ધીરજ આવી કે જે શાહબાનુ કુરામરોજની પેઠે તેણીનેથી ઘેરમાંથી કાઢી મુકેતો ફીરોજ, જે તેણીને જાણ્યાર થનારે તેનું ઘેર તેણીને નગા આપ્યો. એવી ધીરજ રાખીને તેણીએ પોતાની માદરની

મોલાકાત લીધી અને ફીરોજ સાયના પયારની વાત કહી. શાહબાનુની અતલબ ને તેણીને શાહબાદશની અંતર ક રવાની હતી તેથી તેણીને ઘણું સમજાવી, પણ જરૂર નહીં ન માન્યું તો એકદમ તેણીનું ધર છોડી બવાને તેણી એ હોકમ કીધો. ફરંગે ઘણીની ઓરખાણીથી, કાકડુ દીધી, આંજીથી પોતાની માંગણી રજુ કીધી પણ તે શોકદ ગયું, અને બીજે દીને તેણીએ પોતાનાં પયારાં મકાનને છેલી સલામ કીધી. આ વખતે મોલાદ નરોગાન સોદા ગરને તોડી ગયેલો હતો, તેથી તેને કસી પરકારની ખબર હતી નહીં. ફરંગે ફીરોજને તોડાં નગા મેલવી, અને થોડા દીવસમાં મીઠાદ સોદાગરની રજાથી તેઓના નેકાહ થયા થયા; ને પછે તેઓ આપણ હાલ જેઈએછે તે ગાંમડાં માં આવી રહ્યાં.

હવે ફરંગેને હાથ મીતર વીધયાને હોમર હતો, તેથી તેણીએ ઉપજી પોતાની માદરની ખજૂરી મટાડવાની અતલબથી ચીતાર્યું હતું. એ મીતર જેવા પછે ફીરોજે ફરંગ ના માથાં ઉપર હાથ મુકી તેના મુંદર ખાલોની લટોને સમાવી, અને પછે આ મુજબ મેલયો:—

“ફરંગ તું મને માહેછ ! ખરેખર માહેછ !”

આ સવાલની નવાઈથી મુંદર ફરંગે આશચર્ય લાગ્યું અને અજાણ્યમાં પોતાનું ડોકું ઉંચું કરીને તેજ વખતે શરમમાં હસતે મેહરે પાછું નીચું કીધું. તેણી કાંઈ બોલી નહીં.

“વાહલી ફરંગ” ફીરોજ પોતાની ઓરતને શરમાઈ નતી મેહ તારે પોતાની ખાતરી થવા છતાં પછી પાસેજ બે લાવાની અમુદ્ધથી ફરોબી પોતાના સવાલ જરૂરી કીધા: “ફરંગ, મારી મુંદર ફરંગ, બોલ, શું તું મને ખરેખર માહેછ ! ખરાબ પયારથી માહેછ !”

આનો નવાબ ફરંગે આપયો નહીં, અને મુંડી ની ચી રાખીને નમી નપર જેવા કીધું.

“અરે, મારી વાહલી, તું જાણતી નથી કે હું કેવા અને કેટલા પયારથી તને માહેછ.” પયારી, મેં મારો જ ન તને આપી રીધો. મારી પાસે એવું બીજું કાંઈ નથી કે જે તને આપી શકું. હું તો એક ગરીબ માણસ છું. મારી કને શું હોય ! ફરંગ, તને જે નાશ પયાર કરતાં વધારે જેઈવું હોયતો હું તારો જોલાબ થવાને તઈઆર છું. અને વેચ અને જે ઉપજે તેથી તારો જીવ ખુશ કર, પણ પયારી મારો, મને કેહ, ” ફીરોજ પોતાને પેહોલા સવાલ ફરોબી પુછયો, “એટલું મને કેહ મારો ફરંગ, કે તું મને માહેછ ?”

આમ બોલીને ફીરોજે તેની ઓરતને શરમાઈ મેહરો પોતાની નજર આગળ ધર્યો.

“અરે શું, ફીરોજ ! અમે શું કરતાં ?” ફકત એટલો જ નવાબ ફરંગે મોહુદેથી નીકલ્યો.

“નહીં, પણ શું તારું દેલ મારી તરફ દોઢે ? મને જેમ તું ગમેછ તેમ હું ખરેખર તને ગમુંછ કે નહીં, તે મને કેહો, ફરંગ ?”

“તમે શાનું અમને ગમતાતા ?” ફરંગ વીરો વાંચ નારી બાનુએ જે જાણી લેવું જેઈએ કે તેણી ઘેડું મેલનારી, અને ગતમા, દાવપેચમા મેલનારી હતી. વળી તેણી

કેટલી વખત પોતાના ભરખારના વધારે પયાર ઉચકેલા થા તેને વધારે મીઠીડવવા ને પોતાના દેલમા હોય તેથી ઉલટુંન કેહતી હતી. એ પોતાના મીઠાન મુજબ તેણીએ ફીરોજને નવાબ દીધો. “તમે શાનું અમને ગમતાતા ?”

“આહ !” આ દરકાર ફીરોજ સમજ્યો નહીં, તેથી જ ગાર દેલગીર થઈને મેલયો: “આહ ! આટલોખાધો મારો જીવ હું તારે ખાતર માહું છું, તે છતાં તું મને હું કાંપે નથી ગમતો, ફરંગ ! અરે, મને કેહો તારે કે હું શા રીતે તમને ગમતો થઈ શકું ? સુતાં, બેસતાં, ખાતાં પીતાં, કરતાં હરતાં; તમારી નમદીક તમારેથી ફર, દરેક કેહાણે, હું તમને અને તમનેજ યાદ કરું છું, તે દર વખતે અને દર કેહાણે તમારો મુરતી મારી આંખ આગળ આવીને ઉભી થાયછે, અને જાણે બીજું સંધું કામ પડતું મુંડીને તમનેજ મે પા કરું એવું મારું દેલ યાપછ—કે જોના ગવાહ મારે પ રવરદેગરો—તોપણ હું તમને ગમતો નથી ! અકસોસ !”

અને એમ બોલતાં કુખો ફીરોજ પોતાના હાથ માથાં સાથ અફાડ્યો. ને ઉપરથી ફરંગે કગલીને તેના હાથ પોતાની હાથમા માંપી ફીરોજનું માથું પોતાના મોલાપર લીધું અને બોલો:—

“મારા જીવના જાન, એમ ના કર. તું વગર વળી મને બીજું પયાઈ કેહાણે હોય ! કોણને આશરે હું કેહવા ઉં, જે તારે નહીંતો ! અમે મારાં જોગર, મારા જાન કરતાં વધારે પયારથી મને તારી પર પયાર બતાવા ગમેછ, તને માહેવા ગમેછ.”

“હજીતો ગમેછ ! તારે હજી ગમ્યું તો નધીન કેની ?” ફીરોજ મેલયો.

“નહીં ગમ્યુંછ; ગમી ચુકું. મને તું ગમયાથીતો મેં તને મારો ભરખાર કીધો, પણ ને પયાર હું કહુંછ કે મને બતાવા ગમેછ તેતો તેથીબી વધારેછ. દરોજનની આ પછી ઉમર સાથ તે પયાર હું વધારવા માહુંછ.” અને એ મે બોલી તેણીએ ફીરોજને એક બેસો દીધો, જેનો ફીરોજ ઘરતજ બદલો બે બેસાથી વાલી આપયો.

“પણ તારે મેં પુછ્યું તારેજ મને કાંમિ નહીં કહી દીધું કે તું મને માહેછ ?”

“કહ્યું ને નહીં કહ્યું તેમાં શું છે ! એક વાત દેખ હતી રીતે હસતો ભોગવતો હોય તેને વીરો ભાર મુકીને કે હવું કે તે છેન, તો તે ઉપરથી સમજ્યો એવું અનુમાન કરેછે કે તે બીન કદાચ હસતીમાં નહીં હોય. રીતે માહેમો ખતારની રોશનીને કોઈ સુરનતું તડકું કેહ તો તે કેહનાર હેમકછ; પણ તેટલા વાસતે કોઈએ તે સીતલ રોશનીને માટે એમ નહીં ભાર મુકવે જોઈએ કે—“ના, આતો માહે તાખનીજ રોશનીછ. એ સુરનતું તડકું હોયન નહીં.” માટે વાહલા ફીરોજ, હું તમને આહુંછું એમ કહીને મારે શું અને કોણને સરસાહી બતાવવોછે. તમારું અ ને આઈ દેલ જાણેછે કે આપણ એકકને ખરાં જગરથી માહીએછે તો તે આપણે મન સાથ બસછે. વધારે શું જોઈએ ?”

“અને મારા એક સુધા વકીલ ! મારી ફરંગ, તારી તકસર વાજબીછ. હવે મારી ખાતરી થઈછ. હવે હું

તારી વફાદારી ઉપર કદી શક નાખીશ નહીં. ક્રૂરગ મારી આ અસાધારણ વસ્તુઓને માટે અને દરજ્જાને કરજે.” એ સુખ આ વેદની ભરપાર પોતાની યોરતને પ પારની એક બોધી કરી રહ્યો નહીં, એવામાં એક નોકરની સાથે રમપુત છોકરો ક્રૂરગીળ દાખલ થયો અને ક્રૂરગના હાથમાં એક ચીકી આપી.

ક્રૂરગને આ એક સારસ તાલ હતી. તેણીએ જ્યેષ્ઠ કે ફીરોળને ફરીથી ક્રૂરાવાની આ તાલ છે, તે ઉપરથી તેણી એ તે છોકરાને પુછ્યું કે આ ચીકી કોણે આપી હતી ?

ક્રૂરગીળે ઉત્તર વાલ્યો કે “યેઠના છોકરા ફરીદ.”

ફીરોળ કસપો, અને ક્રૂરગ ક્રૂરહ પાંખી.

“આહ, વાહલી ક્રૂરગ, આ ફરીદ કોણ છે ? તમારી ગર્દ કાલ રાતવાલી બેહનકે ? અને તેનું નામ ફરીદ છે કે ? ઠીક, ઠીક, પપારી યોરત, તમેતો તમારા ભરપારને એક કુકળીન ઉડાવતાં હતાં, કેમ ?”

ક્રૂરગે ચીકી વાંચી, અને યજે ફીરોળને તે આપી. તેમાં નીચે સુખ લખેલું હતું :—

“વાહલી ક્રૂરગ.”

“ગર્દ કાલ રતિ તમારેથી છુટાં પડ્યા પછે ઘેર જતાં આવતી તખીયત લગાર બીગડેલી ખાલુખ પડવાથી, આજ રોજે અપો મદાધન જનાર હતાં તે માંડી વાલ્યું છે. માટે જો તમેને અવકાશ હોયતો અપોર પછે હું તમારી મો લકાતે આપું. મેહુરખાની કરીને તમારા ભરપારને એ વાત મજાવતાં ના. અને કોઈ આલખણું નથી, માટે મારે તમારા ભરપારથીબી એવખાવું નથી.”

“લાઠ વોસવાસુ ક—”

આ પતર વાંચ્યા પછે ક્રૂરગે તેનો જવાબ લખીને પેલા રમપુત છોકરાને આપ્યો, અને તે ચાલ્યો ગયો. ફીરોળે આ પતર વાંચ્યાબાદ પોતાને વધારે વંચવમાં પડેલા જોયા. અગર આ “ફરીદ” એક ખરદ હોયતો તેની એ રત તેનો પતર તેને દેખાડેલ નહીં; અને તેજન, અગર તે એક યોરત હોયતો તેની (ફીરોળની) હાંસરોને માટે તે અડચણ શા માટે દેખાડે ? આ બંધે વીચારોથી ફીરોળ સનર ફરી પડ્યો.

યજે જારે અપોર પછે ચીકી લખનાર “ફરીદ” આવી લાગે અને તે ક્રૂરગની સાથે તેણીના યોરડા માં એખેલા વાત કરવા લાગે, અને તે વાતનો દરેક માલ ફીરોળે સાંભળ્યો, તારીન તેની યોરતની વફાદારી બાધે તે ની ખાતરી થઈ, અને તારીન ફરીદની યુગી વીચે તેણે કસો વાંધો ઉઠાવ્યો નહીં; પણ એકદમ બારણું ઉઠાડી તે ફરીદ ને પગે પડ્યો, પોતાની સમથો વાંધ કજીવ કીધો, અને થય લી ચુકને માટે માફ માગી, જ્યેષ્ઠ એક નાની જ્વળી હસાહ સ થઈ, અને તે ફીરોળને પછેથી થવાથી ફરીદ અને ક્રૂરગ બંધેને પુરાકલ ગમત ઉપજી.

વાત કરતાં ફીરોળે ક્રૂરગીળ વીચે પોતાની દેવગીરી મજાવી કે તે ઘણા દીવસ થયા ખાલુખ પડેતો નથી, અને તેથી તેનો પેર સોદાગર મીલાદ ઘણો કુખી થયો છે. ફરીદ આ સખુનો સાંભળતાં પોતાનું મોહ કુખલાવયું, અને એકે ક્રૂરગીળ વીચે વાત કરવા અને સાંભળવાને તે-ત

દન રાજ હતો તેપણ તેના એહરા ઉપરથી એવું ખાલુખ પડ્યું કે જાણે તેને વીચે વાત કરવાને તે તદન નાખુશ હોયો.

“પણ તારે તમારે એ લાયક નથી કે તમારા મીતર ને છોડી તમે ગામડાંના છઠંગી ગુજારો.” ફરીદ ફીરોળને દેવગીર એહરે પુછ્યું.

“પણ એમાં મારો કાંઈખી વાંક નથી, નેક બા—એવદબી માફ છે, નેક દોસત” ફીરોળ પોતાની ભુલ માટે છલ કરડીને બોલ્યો. “મારો તે મીતર છે, અને અમારી દોસતી નાનપણની છે, તે હું ના પાડતો નથી; પણ જો દીવસનો તે તારી પુરું—અફસોસ, હું ફરીથી ભુલ્યો.” ફીરોળ ફરીથી છલ કરડીને બોલવા લાગે, “જો દીવસનો તે ક્રૂરગીળની તલાશમાં નીકલ્યો છે તારપછે તેનો અને મારો મેલાથ સુલલ થયો નથી.”

“અફસોસ,” ફરીદે એક સરદ હાપ મારીને કહ્યું; પણ એન હાપની સાથે તેની અંખો ભોળાઈ ગઈ, અને મશમના મશમામાં રેલ આવી. “અફસોસ, એમાં વાંક તેનો નથી; ક્રૂરગીળની તલાશમાં તે ગયો, પણ ક્રૂરગીળ તેને તલાશ કરતાં અટકાવ્યો નહીં. યેર જ કીસમતમાં હડું તે અનય; અને જો ભુલને માટે ભુલભુલ ભુલની દોસતીથી દેશનીકાલ થયું, તેજ ભુલને માટે ક્રૂરગીળને સજા નહીં કાંધે થાય ?”

એક બીજે નીસાંસો નાખીને ફરીદ રડી પડ્યો. તે ના કુખમાં ફરેલે ભાગ લીધો, અને પોતાના મેરાદરની છાદખે માટે તેણીની રડી પડી. બંધેએ એકેકને રીલભરી થી કાઢી કીધી, અને તેજ હાલતમાં તેઓ ઘણા વાર એસી રહ્યાં. એટલું છતાં પણ ફીરોળ—પેલા વેદની ફીરોળે વાંધો કાંધે નહીં લીધો ?

આખ રટ.

“યુરગીન—ન આપું હું એ વારસો કાઢને,

ન આપું હું મેટા પેટીને વજી,

જે આપુતો અખ એપો નાંખને,

નેપું હું જનામાં કે આશા ફળી.

જેખીઆતજ—ન ધારેલી આશા પડે પાર ટું,

અમરને કરે સોની પેપાર ટું,

ન ધારેલી કાંચા કરે કાર ટું,

અમરને કરે માલ ખામર ટું.”—એક નવો નાટક.

“પણ તારે કુનયાની નમરમાં એ કેવું હલકું લાગ્યું ?”

“હલકું શાનું લાગતું”, પપારી બાતુ ? કુનયા પોતે જ જારે કદંગો છે, તેને આ તર કે પેલીતર ગમડી જતાં વાર લાગતો નથી, તારે આપણુ તેમાં અર્થાં તો ફેટલાંબધાં કામી બાંધણીનાં હોવાં જોઈએ ? એતો રવધીખાળે, અને વલો બીજી, અને પપારીબાતુ, કે મારી રાલતને હું પછીહું એટલે હું મારે ગમેતેલા તેનો ઉપયોગ કરી શકું.”

“તે વાત ખરી, સોદાગર,” તેની સાથવાલી બાતુ બોલી; “પણ જારે તમારી આપડી મોટી રાલતનું વસીહ તપાસુ કરતાં તમારાં પોતાનાં કુજનંદને—અને વલો એ કનાં એક કુજનંદને—ખકાત રાખો તો તેમાં ચરખ કોણુને ?”

“મારું કુજનંદ ?” સોદાગર બોલ્યો, “મારું ફર

નંદ, બાનુ ! હું તમોને અરજ કરું છું કે એ માફ કર નંદ નથી. મારી ગેરહાજરીમાં જો મારી યોરત એક જ્યાં લકને જનમ આપેતા તે બાલક શી રીતે માફ ગણાય ?

“સોદાગર શુરગીન, તમે હવેથી બાહેર જમાઓ. યોરતો આગલ શી રીતે બોલવું તેના તરીકે તમે ધ્યાન માં રાખવો નથી. તોપણ મને તમારી આગલી કૃપી યોરત વીધે ઘણું લાગે છે. ફક્ત તેણીનાં સુંદર નામને ધકી ન—તેણીનું નામ શું હતું, પમારા શુરગીન ?”

“બાનુ, તે બેવકાનું નામ મારે મોહડેથી ઘડી ઘડી નીકલશે નહીં,” શુરગીન સોદાગરે જવાબ આપતાં મોહ કુમલવધુ. “હું આ છેલ્લો વખત કહું છું, બંને અરજ કરું છું કે હવે ફરીથી તેણીનું નામ બોલવો નહી. તેણીનું નામ માહબાનુ હતું.”

“હા, મને યાદ આવી. માહબાનુનાં સુંદર નામ ને ખાતરજ ને તમે કચ્છ રાખતા હોવો, હું તમારે પાપે પડીને માંગી લઉં છું કે તમારી પોતાની બેટી ફરંગી જને તમારા મોઢા વારસાની માલિક કરો.”

વાંચનારી અતુર બાનુએએ જાણી લીધું હશે કે ઉપલી વાતચીત સોદાગર શુરગીન, બંને તેણે ફોને લગન કરવા માટે પસંદ કીધેલી યોરત, માહબાનુ (જેણે તેની સારવાર કરી તેને ખરતો ખરતો બચાવ્યો હતો તે) ની વચે થતી હતી. વાતચીતની મતલબ શુરગીનની આગલી યોરત માહબાનુની બેટી ફરંગીને પોતાના વારસે દાખલ નેમ વાને બદલે તે પોતાનો વારસો તેની નવાં બાપડી માહબાનુના બેટા ફરીદને આપવા માંગતા હોતા, તેને લગતી હતી. માહબાનુ કન્યાની ભાગી બીટીને ફરીદને બદલે ફરંગીને વારસો આપવા માંગતી હતી, બંને તેમ કરવાને શુરગીન પ્રુલ્લ રાજ તેણી હતો નહી; કેમકે તેના વેલ્લ પરમાણે ફરંગીન કાંઈ નેમ પોતાની બેટી હતી નહી !

શુરગીન બંને માહબાનુ વચે આ વાતચીત તેઓનાં મકાનમાં નહી પણ શેહરે મદાયન તરફ જતાં વચે આવતી નહી દબલાના કીનારા ઉપર થતી હતી. તેઓની મતલબ મદાયન જઈ તાહ ધ્રુમધામથી નેકાહ કરવાની હતી. તેમની સાથે માહબાનુના કેંહવા પરમાણે તેણીના બેટા ફરીદ બંને પેસે રખતું નોકર ફતેહસીંગ પણ હતા. તેઓ નહી પસાર કરવા માટે હોડી આપવાની રાહ જોતાં હતાં, કેમકે જોકે નહી ઘણી છાલકી બંને ગુલજ બરાબરનાં પાણી ભરેલી હતી, તોપણ આ વખતે તેમાં ભરતી આપવાથી છેક કમરથીથી ઉપરનાં પાણી ભરાઈ ગયાં હતાં.

શુરગીનને આટલાં પાણીની કરવાનું કોઈને માટે હતું નહી; તે પોતેતો તરી જાય, ફતેહસીંગથી પેસે પાર સલામત ઉતરે, બંને માહબાનુની શુરગીન બંને તેના નોકરની મદદ થી કસી પણ ધાસતી વીના નહી આલંગી જાય; પણ ફેકર માત્ર ફરીદને ખાતર તે હતી. “આ સુંદર છોકરી, આ નાજુક, નખણે, નાતવાન છોકરી, ઘી રીતે નહી પસાર કરે.” એ શુરગીનને સવાલ હતો, બંને તેને માટેજ તે હોડીની રાહ જોતા કીનારા ઉપર મેઠો હતો.

શુરગીનની ડાબી બાજુ ઉપર ફતેહસીંગ બંને જમણી એ માહબાનુ મેઠાં હતાં; બંને માહબાનુની પડોશમાં ગમગીન બંને ફીકે જેહરે ફરીદ બેઠો હતો. સખી સાંભળતા

વખત હતો, બંને ખોરશેદનાં બસત પાંખતાં, જાણે હસતાં બંને હસાવતાં હોય એવાં કીરણો તેઓના મોહડાં ઉપર પડતાં હતાં; પણ ભરતોના સુંદર પવન આવતા હોતા તેથી કીરણોની ફરીવાર કરવાને કોઈને સમજ્ય હતો નહી.

હવે ઉપલી વાતચીત પાછી શરૂ થઈ.

“મને અજબ લાગે છે કે તમે તમારા પોતાના મેઠાનું હીત માહબાને બદલે ફરંગીનની સા માટે તરફેણ બેઠો છો. કોઈતા બલભેરીથી પોતાના બીજા ખાવંદને પોતાના આગલે ઘેરના ફરંગીને વરતાવાની ફરજ પાડે; બંને હમણા હું ગર માંગવે મારી ખુશીથી તમારા મેઠા ફરીદને મારો વારસો આપવા માગું છું તારે તમે વચે કંઈએ આપો છો ?” શુરગીન બોલ્યો, બંને ફરીદ સામે જોયું.

“તારે શું તમારી મતલબ એવું છે કે, લાયક બંને હકદાર વારસેને તેના ખરા હકથી દુર કરો હું મારા મેઠાને તમારો વારસો આપાઉં ?”

“આ, હું !” શુરગીન મશકેરીમાં કહ્યું, “હું સમજ્યો, હું સમજ્યો ! કદાચ તમારો મતલબ ફરંગીને મારો વારસો આપવાથી તેણીને તમારા મેઠા ફરીદ સાથે પર છાવવાની હશે ! જોહો, પણ બાનુ તમોને ખબર નથી કે ફરંગીનનો ફરાબરોજ નામના મારા ભત્રીજા સાથે બદલાઈ ચુકે છે, બંને—”

આ વખતે ફરીદ પોતાનું અસધીર ડોકું પોતાની ખાદર માહબાનુના જોલા ઉપર નાંખી લીધું, બંને ઘણી બેચેનીનાં ચીનડો કીધાં. માહબાનું ઘમરાઈ હોય તેમ જ છાઈ, પણ વધારે ઘમરાઈ શુરગીનને પેદા થયો, તે જો પોતાના મેઠા દાખલ પાલક કરનાર હતો, તેને આવી ધાસતીમાં જોતાં શુરગીન પોતે બેચેન થયો. પણ માહબાનું ફરીદની બેચેનીનું કારણ સમજતી હતી તેથી મોઢી ઉઠી—

“કાંઈ નહી, કાંઈ નહી; એટલે ફક્ત સામાં નમતાં કીરણોની અસર છે, એટલે હમણા હોશીયાર થઈ જ્યો. ફતેહસીંગ, કુલખાં બોડુંકે પાણી લાવ.”

“હા, પાણી લાવ, પાણી લાવ.—મેટા ફરીદ, કંઈએ શું છે ? એમ કંઈએ કરે છે ? યાદ રાખજે કે ન હું મારી બેટી બંને યોરત માટે કરતે તે હું તારે બંને તારી માદર ને માટે કરીશ. યાદ રાખજે કે હવેથી હું બંને મારો જન તારોજ છે. વહી યાદ રાખજે કે મારી તમામ શેલતને વધી જ બંને વારસેનું પોતેજ છે. ફરંગીનનું નામ મેં છેકેની તારું લખ્યું છે, બંને—”

“એ, કોઈ ફરંગીનનું નામ નાં બોલો. સોદાગર હું મરી જાઉં છું. ફરંગીન, ફરંગીન, ફર—”

“આહ, મને લાગે છે કે તે નકારી છોકરીનું નામ સાંભળતાં આ ખુબસુરત છોકરાને ઈજા થાય છે. હવેથી તેનું નામ હું જનહાર બોલવાને નધો.” આમ કહીને ફતેહસીંગ પાણી લાવ્યો હતો તેને યોડાક કડકા ધીમેથી ફરીદનાં મોહડાં ઉપર મારીને તેને હોડીયાર કીધો.

એટલામાં હોડીની આવી લાગી, બંને શુરગીને તે ઉપર સવાર થવાનો વીચાર મેહરબાનુને જણાવ્યો. તેણી એ કચ્છ કીધું, બંને જ નરરને. સામાન તેઓ સાથે લાવ્યા હતા તે ફતેહસીંગ પાસે હોડીમાં મોકલી, શુરગીન તથા મારબાનુ ફરીદના હાથ પકડી હોડી આગલ આપ્યાં.

અન્ય જોવી વાત છે કે, આ વખતે પવન તદન ન રમ હતો, અને ભરતી-ભરાઈ રહી ને હવે એટલે થવા માંડતી હતી, તોપણ નદીનાં પાણીનાં ઊંડી આગળના ભાગ મોટા મોજની માફક ઊલવા લાગે !

અન્ય જોવી વાત છે કે, હોડી જાંડુ ઉભી હતી તાંહ પાણી થોડાં હતાં, અને શુરંગીને પોતાના પાંદે પાણીમાં એસતવાર રાખ્યા હતા, તોપણ તેના પગ ધુન્વા લાગ્યા અને પાણીમાં પડ્યા !

અન્ય જોવી વાત છે કે, માહુઆનું તથા કુતેહુસીંચ જેવાં ફરંગને હોડીમાં મઠાવા જતાં હતાં તેવામાં હોડીને એક જગ્યાએ આંકડો લાગ્યો તે એક બાજુએ ખસી ગઈ, અને ફરીદ તેમાં ડૂબી ગયા !

બાપ ૩૦.

“ખાનિય— મારે માટી છાતી ઠોક. પૌરમાય—નહી મારે માટી ખરડા ઠોક. આ ઝોરતને બચાવાનું માન મને પોહિયે. . . .

ક્યાનિય—જુકું. લાઈને બહાર કાઢીનારે તો હું હતો. પૌરમાય—પીલકું નહી. પીરાદર તદન બનાવટ કરે છે.”—ફરદુન.

“છ કોન સુન અએ નોનવાન,
ખામીદા હીઆના નધી હેવાન,
ઇનમાત્રી તું જલ્લ આ મકાન,
ના એ દેવ રશ્ત રહેલા.”—ફરદુન.

બાવા કારન પોતાના સોહબતો યુનાની ફીલકુંસ અને પોતાના સાથી અને ભાગીયા ખેનર સાય ઝુકડીમાં બેઠેલા હતા. એ વખતે આકૃતાબનાં રાજ ઉપર ઈંદર રાજ્યે ચલાઈ કરીને ઘેરો નાખ્યો હતો. સુરખ દેવતાનાં આતશી તોરોને તે પોતાના સરદ અને કારી તોરોથી બચસર વગરના કરી નાખતો હતો. ઈંદર રાજ એટલા તો દખામમાં હતો કે ખેનર જાણે દીવસના પાદચાહ સાયનો લડાઈમાં તેજ ઝીતવાનો હોય—બલકે ઝીતવોન હોય—એવી રીતે પોતા ના પાણી જેવાં પોમાં લશકરને શુર ભરેલાં અને બાહુકુર કરવા માટે જમરદશત તોયોનો મારો વગર ખપનો મલાવ તો હતો. આ લશકરે સુરખ નારાયણનું રાજધાની ચેહુર પોતાની મોટી સંખ્યાથી ઘેરી લીધું હતું, અને તેજ કરવા માં જાણે આકૃતાબને પોતાને ધડાકા સાથે કોઈ કોઈવાર આતશબાજી ના જિવા શોલા છેક ઉપર ઉઠાડતો હતો, એવી મતલબથી કે તે બાણો સુરખનાં લશકરને બાળી નાખે.

પણ એજ ઘણેવાર સુધી ચાલ્યું નહી. એક સેહન વારમાં ધડાકા સુપ ધઈ ગયા, આતશનાં બાણો બંધ પડી ગયાં, અને સરદ લશકરનો ઘેરો તુટી ગયો. ખેરચેની પા દશાહી પાછી પરકાશો નીકળી, અને સમળે રોશનીના ફી રણે. ફીધી નીકળ્યાં.

બાવા કારન અને તેના દોસતો કુદરતના એકાએકના ફેરવાઈ જતા બનાવો જોતા બેઠા હતા. તેમની આગલ એક નાની ધુંધ બળતી હતી અને પાસે બે ચાર દવાની બાટલી એ પડેલી હતી. ધુંધની નળીકન, પણ ખુણામાંથી એક મટાઈ પાંચેલી હતી, જે ઉપર યાંત્ર અને પેંડાનાં એક બી

છાણા ઉપર એક આકાર પડેલો હતો. આ શખસની ઉપર કારન ધડી ધડી નજર કર્યા કરતો હતો. કોઈજ વખત આ શખસ સવરતો હતો; તેના માથાં સુધી એક સુરેક ટટકો મોટાહેલો હતો જેથી તે કોણે છે તે બાહુજ પડતું ન હતું.

“મને આ ચેન માલા પસંદ નથી,” કારને પોતાનું ડેકું ઝુકડીની બાહર કાઢીને કહ્યું. “હુમલાન જમરા છાંટા આવતા હતા, તે બંધ પડ્યા, અને વલી ખોરશેહ પુર તેજમાં તપવા લાગે, પણ તેજ થવાના ઘણેવાર થયો નથી એટલા માં વલી આકાશ પાણું ઘેરાઈ આવ્યું છે.”

“મને લાગે છે કે આ કોઈ સારાંજ પરીનામની ની શાન છે,” ફીલકુંસે કહ્યું.

“હું” તેમ કારતો નથી; કારણ બેલખે. “મને એથી ધાસતી પેલ થાય છે. કોઈ નવાં આકૃતની આ નવી ની શાને છે.”

“હું” તેમ માનતો નથી,” ફીલકુંસે જવાબ આપ્યો; “કેમકે જે દીવસે અને તારી અધારી કોઠડીને આગ લગાડી તારો બચાવ કીધો તે દીવસેથી એવાંજ ચીનહો દે ખાપાં હતાં. અમે અધારી રાસે આગનો સથોડો સામા ન લાવ્યા હતા—હું” અને ખેનર, અને અધારાનો લાલ લેઈને મરમાં નખાવી લીધું. અમેને ખખર નહી કે તને અને શાહજાદાને જીદી જીદી કોઠડીમાં બંધ કીધા હતા. બાકી જે તેજ ખખર હતો તો શાહજાદાને બચાવવા વીના અમે કેમ રહેતો? અમે તરીને કાંઠે લાગ્યા, અને પછે એક ગેકલમાખની માફક જમીન ઉપર ચાલવા લાગ્યા. અમેને પેહરેગીરોનો મોટો ભય હતો. તોપણ હું” આગલ અને ખેનર પાછલ, એજ મરમાં તરીને પછે જમીનપર તર્યા. મોટો ચેક પસાર કરીને અમે કેદીઓનાં કોઠડાં આગલ આવ્યા. હઈઆ—”

“જસ બસ, એ તારી શરાહુગાત હવે જવા દે.”

“નહી નહી, તું” મોટી રહેણ; હવે અધુરો હકીકત મને પુરી કરવા દે,” ખેનરે કહ્યું: “આ કોઠડાંએ આગલ ચોકી પેહુરા જમરા હતા. તોપણ અમેને તેમની ધાસતી રહી નહી, કેદીઓના વાડા પીચાખતી મોટી નાલ અમે જેઈ અને તેમાં અમે યુસી ગયા. અમને કોઈએ જોયા નહી, કમીકે અધારી રાતે કેદીઓનાં કોઠડાંમાં ચોરી કરવા ચોરો આવતા નથી. અમે ચરકટલે બે માર કોઠડાંમાં જાનજરને રસતે ભરાયા. કોઈ જુઝ નહી પાડે તેને મારે અમે કોઠડાંમાંથી પેટન ચાલ્યા, અને દરેક કેદીનો ચેહુરો તપાસ્યો, પણ કાંઈ કેકાંયું લાગ્યું નહી, કેમકે શાહજાદાને કે તારો ચેહુરો અમને મલખોન નહી, પછે અમે એવો દરાવ કીધો કે ચોડાંક કોઠડાંમાં ફીલકુંસે તપાસ કરવી અને ચોડાંકની મારે કરવી. એજ કરતાં ભાપગ આપનાં—”

“સખર ફર, ખેનર,” ફીલકુંસે તાણમાં કહ્યું, “એવી જીડી બાંગ મારવાથી હાથ ઉઠાવ. ભાપગ આપ છાં. બધેનાં નહી પણ એકલાં મારાંજ મોટાં કે—”

“ખખરદાર, એઈ!” ખેનર એક યુકી મલાવીને બેલખે. “ભાપગ તારાં નહી પણ મારાંજ મોટાં કે—”

“અરે અરો, અરો: તમે કોટકમાં લેડો. તમે બધે જલ્લ કદાએ સામા હશે, પણ જુકા તો બધે જલ્લો.

ભાષણ બેઠરાનાં બી નહી, તેમજ ભાષણ ફીલકુસનાં બી ન હી,—પણ ભાષણ મારાં મોઝાં કે—

“બરહકુલે,” ફીલકુસે વાત જરી કીધી: “ભાષણ તારાં મોઝાં કે મેં તને શોધી કાઢ્યો. અને પછે અમારી આવવાની તતલબ તને કહી જણાવી, તેં તારું કાઠકું બા લી નાંખવાની વાત પસંદ કીધી, પણ પેલુલાં ચાહુજાદા નાં સોહુખતીએને ડાહુવવાની ઈછા જણાવી. અને તાં હાં જઈએ તેની આગમનજતા સુરમે પોકાર કીધો, અને તે થી તે વાત પડતી મેલી અને તારી કોઠડીને લગાડી લી, જેની આગળથી બીજી કોઠડીવાલાએએ લુખાઈ જવા ની છુત મારી અને પેહરેગીરી જરે તે એવા આવવા તારે દુકે રસતે આપણ તરફે જણ કોઈને જણાયા વગર નીક લી આવયા.”

“એ સધલું તો ખરું, પણ હવે આનું શું કરવું?” બેઠરા પેલા ધુંઈ આગલના મરદ તરફ આંગલી દેખાડી કારન તરફ જોઈને પુછ્યું.

“હા, તેમ મારોબી સવાલછે,” યુતાનીએ કહ્યું: “એ કામથી મેં જ કીધુંછે, અને એપર હક મારો અસલ થીજછે!”

“કદાચ એપર તારો હક હશે, પણ એની ખીરાસ પર તારો હક શી રીતછે?” બેઠરા જોલ્યો.

“તમે બધેને ગરમ થયલા હું” એવા માંગતા નથી. બેઠરા, તારો જેટલો હક આ એરતપરછે તે કરતાં વધારે ફીલકુસનેાછે. મેં એને કબુલત આપી હતી, અને તે મા દે પાલવી જોઈએ. પણ ને એની ખીરાસ વીશે તું વાત લાવશે તો તેમાં ફીલકુસનું કાંઈ ચાલનાર નથી. કેમકે ખીરાસના આપણ આર હીસા પાડીને બે ફીલકુસ તથા તે ની નવી એરતને આપણ, અને બાકીના બે આપણ વે હુંએ લેઈશું.”

“કબુલછે!”

“કબુલછે!”

“તારે મારેબી કબુલછે,” કારન જોલ્યો. “પણ આ ખીરાસ મેલવવામાં અડચણ આ નવાન એરતના હાથ દસતખત મેલવવાનીછે.”

એન વખતે પેલા આકારે હીલવા માંડ્યું. તુરતજ કારનની ઈશારતથી બેઠરા એક આકૃષ્ટગાનીયામાં થોડુંક છુ બાન તથા બીજી યુગલો આતશ પર મેલી નજીક લાવ્યો. ફીલકુસે જોલાબનાં યુલોને એક મોટો દડો નજીક ધર્યો, અને કારને કોનાં બીની સીસી ઉઘાડી તેનું મોઢું પેગા આકાર જે હવે એક અજબજાના જેવો દીસતો હોતો તેના નાક આગળ ધર્યું. સામઠી યુગલોની સામઠી અસર યાદ, અને એકદમની બેસુધી એકદમ હડી ગઈ. કાંઈક પેલા આકારે પોતાની આંખ ખોલી અને આસપાસ એવા માંડ્યું. તે થોડોવાર એ રીતે નેપાખાદે જોલ્યો કે—

“અરે, હું કાંઈ આવી પડ્યોછું?”

“મેટા કાંઈ ફેર કરીશ નહી. તું સારે દેકાલેછે, અને સારાંજ ખાણસની સાહેતા હેઠલછે. હમણાં એક નવાન જિનું નામ ક્રામરજ હવું તે બેશુખ હાલતમાં તને હુંઈ અમારા હસતકમાં આપી ગયોછે, અને એવી ક્રમા શ કરી ગયોછે કે તારી બનતી મદદનત કરવી. ને કે તે

તને સુરદાલ હાલતમાં અમેને આપી ગયો હોતો, અને તેવીજ હાલતમાં રાખવાની ભલામણ પણ કરી ગયો હોતો તોપણ તેણે જે વીડી અમારી મેહનત દાખલ અમારા હા થમાં મેલીછે તે—”

“કાંઈછે તે વીડી, જોઈ?”

“સભર પકડ, મેટા. તારા જીવને કુખી ના કર. અને લાલચુ માણસ નથી. આ વીડી તેણે તારીજ આં ગલીએથી કાઢીને અમેને આપી હતી મારે કદાચ તે તારીજ હશે. લે, મારો એપર કથો હક નથી. પણ તે બદ માણસે જે ઈશારત તારા બન લેવાની અને કીધી હતી તેપરથી હું પામી ગયો. હોતો કે તે તારો ભાઈ હશે અને તમારા આપની દોલત તે પોતેજ લેવા માંગતો હશે. તોપણ મેં તેના કેહવા સુનળ કીધું નહી. તારી અમા રેથી બનતી મદદનત અમે કીધી, અને તને બચાવી.”

“શોકર તે બારે પોતાના!”

“અમેને જણાયછે કે તારું નામ ફીલેછે, અને તું કોઈ સુરગીન નામના સોદાગરના બેટોછે,” કારને પો તાની વાત આગલ લંબાવી.

“આહ, તે તમે કેમ જાણ્યું?” પેલો અજાણી માણસ, જે અરેખર આપણને જાણીતા ફરીદજ હોતો અને જે વનલા નદીમાં એકાએક પડીને કુખી ગયો હોતો તેણે અજબબીધી આસપાસ નજર ફેરવીને પુછ્યું. “તમે શું જાણે કે—”

“ધીરજ ધર, મેટા મારા; અમે કોણ છીએ તે તું જાણતો નથી, અને તે હાલમાં તને જણાવવાની નજર પણ નથી. સાંભલ, કે જે ધાવકી જવાન મરતોલ હાલતમાં તે અતરે નાંખી ગયો, તેની આંખમાં આજીને બદલે ખુન ચલકું હવું; તેની યશમમાં દયાને બદલે ધાતકીપણું નજર આવતું હવું; તેના ડોલામાં પયારને બદલે દુશમની દરપેશ જણાતી હતી. અને નથી લાગતું કે તમે બધે ભાઈએ વચે એખલાસ હોય. કદાચ તેણે તને બેશુખ કીધો હશે, અને પોતાનું પા પ દોંકરા તે અમેને તને સોંપી ગયો હશે. હું કહી અને એવી હાલતમાં મારાં કંગાલ પણ સંતોસી ઝુંડકાં આ શીરવાદ ભરેલો છાંપડો આપતે નહી; પણ તેણે તને મારી નાંખવાના પોતાની પાખી બનાવનો વચન કાઢ્યો, તથા વધી તેના બદલામાં આ વીડી મારા હાથમાં મેલી તારે મેં વીડી ની લાલચે નહી પણ તને બચાવાની આદેશથી મારાં મ કાંનમાં લીધો—હવે અને કેહ. મેટા, કે આ ક્રામરજ તારે કોણ બેશીછે, અને તે તમારો આપ સુરગીન ફેટલી સુદત થઈ મરણ પાંખશે?”

“અને પીર, તું ગમે તેમી હોય, અને તેં અને મો તને કાંઈથી બચાવનાં ગમે એટલીબી મેહનત કીધી હોય, પણ જાણ કે ક્રામરજ તામના જે નવાન વીશે તું વરણન કરેછે તે તેવો છુરી ચાલતો નથી. અજબજતે તે મારો મેરા દરછે, તોપણ અરેખર તે મારો ભાઈ નથી; તેનો આપ મા રોબી પીતાછે, તોપણ અમે એકજ પેદરનાં ફરજંદો નથી. જિને વીશે તું બેલેછે તે કોઈ જુદાજ શખસ હશે; કારણ કે અને યાદછે કે જરે હું મારા પેદર સાથે—

“શું તેનું નામ સુરગીનું છે?” કારને પુછ્યું.

“હા, મારા પેદર સુરગીન સાથે હું નદી પસાર કરી

મદાઈન નવા નીકલ્યો તારે મારો પગ લપસી ગયો, અને હું નદીમાં કુબી ગયો હતો, તેની અને પાદછે. અને એક સ ખબરછે કે પાણીમાંથી મારો પગ કાઢ્યો તાણીને અને અંદર બેંચી લીધો હતો. એ વખતથી હું બેચેન થઈ ગયો હતો.”

“પણ તારો પેદર પછે કાંહ ગયો?”

“તે હું જાણતો નથી. અને ખબર નથી કે મારો પેદર તથા માદર આહવાનુ—”

“કોણ? તારી માદર આહવાનુ? શું તેણી જીવતીછે?” આ સવાલ યુદ્ધમાં કારનનાં ચેહરો નરદ મારી ગયો. અને જો એ હાલતમાં તે વધારેવાર રેહતોતો તે બેગાન હાલ તમાં નીચે પડતે. પણ એન વખતે ફીલકુસે કારનનાં કાન માં એક વાત કહી, જેથી ફીલદને સેલી તેઓ તાંહથી ઉડી ગયા.

શીકંદર.

અંક ૪ થો.

એશીયા માઈનરની પ્રતે—દારાં સાયતી લડાઈની તઈઆરી.

ગરેનીકસની ખુનખાર લડાઈમાં જીતીત મેલવવાથી શીકંદરને ઉત્તેજન મળ્યું. સારડીસ નામના ઇરાણીઓને ક્રોધો જે દરીયાકીનારે હતો તે શીકંદરને તામે થયો, જેથી તેણે તપાંના લોકોને સવત્રા બખ્ષી, અને તેઓના કા પદાથી માલવાની તેઓને છુટ બ્યાપી. તેઓના મલતોપાલે જે દેશનીકાળ હતા તેઓને લઈ તે ઈફ્રીસિસ આગળ આવી પોષયો, અને તેઓનું કામ પાછું તેઓને સોંપ્યું. અંદરની દેવીને તપાં કેટલાક ભોગ આપયા, અને પોતાના લ શકરને લડાઈના પોશાકના ઉચું રાખી તેની ભારી બપકાથી કોરીઆ કીધી. આ દેવીનું દેવળ જેમ આગળ કહ્યું તેમ શીકંદર જનમયા તેજ દોવશે બલી ગયું હતું તેથી ઈફ્રી શીપાના લોકો તે પાછું બાંધવાના રોકાપમાં હતાં. કીનેક રેટસ નામના એક પરખપાત ખીસતરી જે આ કામના ઉપ રી હતો તેને શીકંદરે મીરાંર દેશના એલેકઝાંડરીઆ જે હેર બાંધવાને હુકમ આપ્યો. ઈફ્રીયપન લોકોને શીકંદરે આ દેવળના સથળો ખરચ આપવા ક્રોધો, અને તેના પો તાનું આવણું અને તામ જગો એકામે કોરવા નજીવયું, કારણ કે તે પોતાનું નામ અમર કરવાનો, તેમજ સઘળી પર કારનો નસ અને કીરતી મેળવવાનો લેખી હતો. ઈફ્રીયપન લોકો એમ કરવાને ખુશી નહીં હતાં, તોપણ એની માગ હી ખુવી રીતે ના પાડવાને બોહતા હતા, તેથી ફરેબી કંઈ હીલસો શોધી કાઢાડયો. તેઓએ તેને એવું સમજાવ્યું કે એક દેવી આગળ બીજા રાખસનું નામ કામ કરવું એ પુરવા વીરૂધ્ધે. ઈફ્રીસિસ ઊંડવા આગળ તેને તરાલી સ અને મેગનીસીયા નામે બે શેરો તામે થયાં.

તીમાંથી ખીચેટસ શેર તરફ કુચ કીધો—તીમાંનાં લોકો કંઈ મદદ મલશે એવી આશાથી તે શેરના દરવાજા બંધ કરી બેઠા. ખરેખર, એક ઈરાણી કાઢ્યો તે શેરનાં

બચાવને શાર નજરે પડયો. આ કાઢ્યોએ કુશમનોને લાંબો વખત શુધી હંકાવીપા, પણ અંતે પાછો ફરવાની ફરજ પડી. મેનન પોતાની શાયે જે શીપાઈઓ બચીપા હતા તેઓને લઈ આ કીલલાતો બચાવ કરવા અંદરન રહેઓ. શીકંદરે તરત હુમલો કીધો, અને કીલલાની શયલી બાજુ એ દાદરો બેઠાવી દીધા. દાદરો કીલલાપર ચડવાનુ તે કાન ઉઠ્યું. શીકંદર એક પછી એક તાજ લશકરની હુક ડીઓ મેલવતો હતો તે છતાં કીલલાની અંદરના માણે થો ઘણી બાહાદુરોથી પોતાના બચાવ કરતાં હતાં—તે એટલા શુધી કે ઘણા દોવશ થઈ ગયા તેમી શીકંદરનું કંઈ વલય નહીં. હવે શીકંદરે જ્યુ કે સથલે દેકાંણીથી પોતાનાં માણસો હાર આપેછે, અને શેરનાં ઘણુ શુધી ખુટે નહીં એટલે ખોરાકછે, તેથી તેણે ક્રોધો ભાંજવાની બેઠાવણ કીધી. આ વખતે કીલલામાંનાં લોકોના કંઈ ઉપાય આ લોધો નહીં તેથી તામે થયા. તેમાંનાં મેલેશીયનો શીવાપ બીજાઓને તેણે લેખયા. મેનનનું આ દેકાંણી શું થયું તે માલમ પડતું નથી, પણ કારણામેલે તે એક લશકરની હુક ડી શાયે કુચ કરી જવો જોઈએ. હવે એ કાઢ્યોની પછાડે લાગવાનો શીકંદરે દરાવ કીધો, પણ એટલામાં નાંજાં ખુટયાં. આ પછી બધા સીપાઈઓને ધર તરફ પાછા ફરવાની આશા હતી પણ શીકંદરે તેઓને શમજાવીયું કે થયેલે દેકાંણી તેઓની ફતેહછે. એક કાઢ્યો નજરે જોગ અ શાખા અને લડાઈતો શરનજમ શાય તઈપાર દીધો, જે માં એકુ તુતકલાં વાંહાંણી પણ હતાં.

ક્રોઆનાં સેલિસધાનમાં ઉલોકાનાસસ ઉપર મલકા થઈ. આ શેરે એશીયા માઈનરમાં એવિતો નાદર જગોપર બાંધે હું હતું કે તપાંના કીલપર ચડવું ઘણું મુશ્કેલ કામ હતું. આ શેરનાં મેનન પોતાના બાદશાહ તરફની વફાઈ અને જાતી હીમત બતાવા એક દૈન લઈ પરેશો હતો. ઈફ્રીયા લીસ નામનાં એક ચરદારની મદદથી આ દેકાંણનાં બચાવ તેણે ઘણી શરશ રીતે કીધો, જેથી તેની બાહાદુરીની જાખમ વખાણ થવા લાગી. શેરો ઘાલનારોએ આગળ મેલનતો કીલવાની બાજુની પાહી પુરો તે ઉપર કીલેલો ભાંજવાનો જે એજરો ગાંઠવમાં હતાં તે કીલલામાંના લોકોએ વારેવાર બાહાદુરોથી બાહાર આવી હુમલા કરી સજ માવી દીધાં હતાં. જેમ તેમ કરીતે નખારે તેઓએ કીલાની એક બાજુની દેવાલ ભાંજ તપારે તેઓની તાજુબીનાં કાંઈ પાર નહીં રહેઓ, કારણ કે તેમાંથી એક બીજી નવી દેવાલ નજરે પડી અને તે એટલી એમાંતી કે જાંહે હ મજાન નમીનમાંથી પુરી નીકલી હોય. આ કીલશે ભાંજતાં શીકંદરનાં અંતરે માણસોનાં ઘાંજ નીકલી ગયો. અંતે તેઓને માલમ પડ્યું કે કીલલાની મજબુતી માતરે અંદરના લોકોની બાહાદુરીમાંન હતી. શીકંદર નાશીપાશ થઈ ગયો, પણ પાછી એકવાર પોતાનાં માંજુઓને ધીરમ આપી, અને અતીથે કશદી ભોગવી આખરે ફતે કીધો. મેનનને વાસતે હવે દરીયા તરફના રસનો ખોલો હતો. થોડું લશકર અને તેઓને પુરતો ખોરાક તપાં રાખી બાકીના સઘણ રેહવાશીઓને તેઓની હોલત શુધાં લઈ તેને આ રો હર ઊડી કોસ નામના સરનદવીપમાં જઈ રેહવાની ફરજ પડી. આસરનવીપ રેહી કારનાસસની નમદીન હતો.

શીકંદરે જ્યેષ્ઠ કે યૌવનાં પાંખો હવે ફેંકડછે, કારણકે આ શેહર અધું તારાજ કીધું, તેથી તેણે થોડું લશકર તપાં રાખી પોતાને ખામગ પકડયો.

ફેરીયાની રાંછી આરટીનીસાના ખરણ પછી તેણીના ભાઈ ઈદરાયસ તપાં રાજ કરતો હતો, અને તપાંના રેવાજ પરમાણે નકીબ ઈદરાયસની ઓરત એડાનું નામ પોકારતો હતો. પરીક્ષેા ડોરસે આ લોકોને પદભરશટ કીધાં. પણ પોતેની રાજ કરવા યાંખેા નહો, કારણ કે દારાંના બાદશાહી ફરમાનથી તેના જગાઈ ઓરોન્ટો મેટસે તે ઉપર ફતે મેલવી. એડાના તાબામાં હજુ એલીનાડાનો કીલ્સો હતો. જેવી તેણીને ખબર મળી કે શીકંદર ફેરીયામાં આવી લાગે તેવીજ તે કીલ્સાની કુંચી લઈ તેની આગળ ગઈ અને જાણે તેને ચોતાનો છોકરો કરી લીધો હોય તેમ પોતાનું રાજ તેને હવાલે કીધું. આથી શીકંદર એટલોતો ખુશ થઈ ગયો કે પેલો કીલ્સો તેણીને પાછો આપયો, એટલુંજ નહીં, પણ હેલીકારનાસરનું આપું રાજ પણ તેણીને આપી દીધું. એડા પણ યાજી ખુશ થઈ તેથી દરરોજ શીકંદરને વાસતે તરેહવાર નાદર પકવાંના શાહા બખરઓઆ સાથે મોકલતી હતી. આ વખતે શીકંદરે જવાબ દીધો કે—

“આ સઘળું મને જરાબી કાંમનું નથી, કારણ કે લીયો “નીડાસે મને જે સઉથી સરસ બખરઓઆ આપેલાછે તેઓ “માનો એક ખારે શરૂ થોજીજ સવાદીશ તારસતો બનાવેછે, “અને તે એજ કે તેણે આપેલી એક અક્કલ—“ખરીખાદારે “દરરોજ આલીને એક મંજલ કરવી” અને બીજી ઘણું ઉં “યું ખાણું” બનાવેછે, તે એકે “ઘણું મધ્યમ ખાણું.”

એશીયા ખાઈનરના કેટલાક રાજઓ તેને તામે ધયા તેમજ પોતસરના રાજ શાહ્યાના હાકમ એરિઓખારોનસ નો મેટો નીધરીડેટસ પણ હતો. તેના રાજનો પાયો સધાપ નાર આરટાખાઝસથી તે સૌલગેા રાજ હતો, જેને હીસતા સપીસના છોકરા દારાંયસે લાંબો વખત શુધી રોખન ફોજમાં વખણાયાથી ચોતાના તાબામાં (ઈરાંછી તરીકે) રાખ્યો હતો.

ખપારે શીયાલાની રૂપ મેડી તપારે શીકંદરે પોતાના જે શીયાઈઓએ તે વરજમાં શાહી કીધી હતી તેઓને તેઓની ઓરતો સાથે મેશોડોનીયાં મોકલી દીધી, પણ એવી શરતે કે વશંત રૂપ મેશતાં પાછા લશકરમાં હાજર થાય. તેઓની સાથે કેટલાક અખલદારો સેંક્યા, કે તેઓને તીયાં લઈ જઈ પાછા લાવે. આ ફરમાન યાહુધીઓના પેગંબર યુસાનું જે ઓરોસટોદેસે સીકંદરને કહ્યું હતું તે આ વખતે હજી તીમાં લાવીયો હતો.

બીજે વરશે લડાઈ ઘણી જલદી શરૂ થઈ. એકદમ દારાં શાહુપર મલોઈ કરવા કરતાં પેહલાં આસપાસનાં નાહલા રાજઓને ચોતાને હાથ કરવાનો ઠરાવ તેને વાજબી લાગે, કે જ્યો તેઓ તેને આડે આવે નહીં. આગળ ધવાને એક અડચણ નડી: ફેસેલીસ આગલ દરીયાકીના રે એક ખીનના રસતો હતો, તે જપારે પાંછીની ઓરત ધતી તીપારે સુકાઈ જતો હતો, પણ ભરતીની વખતે તદન પાંછીથી ભરાઈ જતી હતી. આ વખતે સીયાહો હતો તેથી શીકંદરે તરતજ આ રસતો પસાર કરવાનો હુકમ આપીયો, અને તેનાં સઘળાં માણસોને આખો દીવસ કમરપર પાંછીમાં આલવું પડ્યું.

ફેસેલીસની યદોશમાં તેણે એક ચોતાપર ઉભુ થયલું કાવતરું ઘોષી કાઢ્યું. તેની ફોજના એક સરદાર કાલાસને ઈરાંછી સેંકિસપાંનના હાકમ બનાવી તેની જગાપર કેાઈ બીજા એલેકઝાંડર નાંખતા શખ્શને નેખો હતો. આ શખ્શો એક કાગળ શાહા દારાંપર લખીયો હતો, તેના જવાબમાં દારાંએ લખ્યું કે જો તે બાદશાહ શીકંદરનું ખુન કે રેતો મેસીડોનીયાનું રાજ અને એક હજાર ચુનાના રેલંટ (રૂ.૧,૫૦,૦૦,૦૦૦) બખશેજ દાખલ આપવા. જે કાશદ આ રૂકો લઈ જતો હતો તે શીકંદરને હાથ પકડાયો, અને શાહુ કહી દીધું. આથી પેલા એલેકઝાંડરને યુનાનોખ સીસા થઈ.

સીલીસીયા અને યામફીલીઆમાં બહોમસત કીધા પછી તે ફરાજખામાં સીલીની નાખનાં શેહરમાં ગયો. તીયાનાં લોકોને તામે ધવા ફરમાવીયું, પણ તેઓએ પેહલાંતો તેને ધીકારી જવાબ દીધો કે તેને તામે ધવા અઘાં તેમજ મારીને તામે ધરો. આ લોકોએ આખરે સાઠ ૬૦ દીવશની મેહતલ માંગી કે તે દરમયાનમાં જો કંઈ મદદ નહીં આવી પોંછીમીતો તેઓ તામે ધાય. ઠરાવે જો દીવસ આવી લાગે, પણ મદદ કંઈ મળી નહીં તેથી અંતે નાશીપાપસીથી શરણ ધવાની ફરજ પડી. તપાંથી ફરાજખાનાં યુલકનું પાપતખત શેહર મોરડીખાન ફતે દીધું. આ જગ્યાએ એક બાદશાહી રથ (ગાડી) હતી, જેને એક એવો ધારીગીરીથી ગાંડ વાલેહો હતો કે તેના છેડા કોઈને જડે નહીં. તપાંના લોકોને એક મોન્નખપરથી એવો એક વેહુમ હતો કે જે શખસ આ ગાંડ તેના છેડા સોધી કાઢી ડીને છેડે તેને આખા એશોયાખંડનું રાજ મહે. શીકંદર સખસો કે આ મોન્નને તેને ખાટેજો તેથી તે ગાંડ ઈડવાને ઘણું ફાંફાં ખાપ્યો, પણ કંઈ વલયું નહીં તપારે બોલયો કે—“ગમે તપાંથી છુટે, તેની કંઈ ફીકર નહીં,” એજ કહી પોતાની તલવારથી તે કાપી “નાંખ્યો.” નોશોરવાંત

શું પસંદછે ? પઈસા કે પયાર ?

“માયણ છે કહ્યું કે મને છેડોના.”
“તુને છેડું નહીં ? અને શા માટે નહીં છેડું ? તુને છેડું નહીં ? કોણ છે તુ એવી કા વારે—”

“અસ, અસ, હવે તમારી જીભલી વધારે આગલ થવા વાધી પારહેજ રેહો, વાહુલાં માયણ. હું કોઈ દાહાડે તમારા વચનથી ઉલટી આવી નથી, ઉલટી ચાલતી નથી, અને ઉલટી આવીશ પણ નહીં. પણ આવી બાબતમાં મને મુલટી ચલાવવામાં તમે કાવવાનાં નથી. તમે જે કહો છો તે હું કશુંલ કહું, પણ આ—”

“અસ, તું મોલી રહી ? હવે મારી વાત સાંભલ. સા વકશાનો સોહરાખ તું કેહુટે તેવોજ ઇંગરેજ ભણેહો, કેલ વહી લીધેહો, ડાહ્યો અને મચ્ચારકે. વહી તું માંસેહ તેવો તે સોહામણેહો, તે સાથે તેને આવતા આવદ રોજ સતરયું વરસ ખેસરો. એટલુંજ નહીં પણ વહી તેનાં ખાપ પાસે ઘણું પઈસા છે !”

“બલવા તમારા પછીસા” પીરોજ આંખમાં આંસુ લાવીને બેઠો; “પછીસાએજ તમારું મગજ ભરાઈ ગયું છે તો. પછીસા બલવા એટલે સંપૂર્ણ બલયુ” એવોજ તમારો વીચાર છે; અને પછીસા સાથેજ બાંહેડ સહ અદ્યતાં પરણતાં હશે એમજ તમે જાણો છો. પણ આપણ, તમે મોટી ભૂલ કરો છો. પછીસામાં જો તમારા કેહવા સુખ્ય સમયે સુખ ભરી રહે છે હું હોતો તો આપણા જીવનમાં પછીસાદાર વર સાથે પરણીને સુખી નહીં પડતો ?”

“અરે દીકરી મારી,” દીનબાઈ પોતાની બેઠીનું આશુ ખોલામાં દાખીને બેઠા; “તું” શું સમજે સંસારની વાત. હજી તો તું બસ છે તેટલાંજ જારે સંસારની વાત વોશું? રે? કરવા માંડશે તો પછે તું કોઈ દાહાડેમી સુખી પવાની નથી.”

“તારે હું હજી બસ છું કેની ?” પીરોજ પુછ્યું; “બરાબર, આપણ, હું તો હજી બસ છું; તારે શા માટે હજી બસ છો અને પરણવાની વાત કરો છો ? હજી મારી ઉમર કાંઈ છે ?”

“બસ છે, પણ પરણવાને વાપરતું છે. માલ દીકરી હવે સમજ, વધારે કંઈકો આપવામાં—”

“હું તમોને કહું છું, કે હું સાવકશાના સોહરાજ સાથે કરી પણ પરણવાની નથી.”

“આહ, તારે કોણ સાથે તું પરણવાની છે, હું ?” “મેં તમોને તે ઘણી વખત કહ્યું છે, અને તે તમને અજાણ નથી. હું જે કરી પણ પરણું તો પીરોજશા સાથેજ પરણું; બાકી હું કોઈને પણ મારો હાથ આપવાની નથી.”

“શું તારી આલેક્ઝંડરા ઇસકુલની આ કેલવણી કે ? તારા મામાની મેહનતનો આ બદલો કે ? અરે કુકતી કાંઈ સમજ, હાથે કરીને કુલામાં પડે તેની આગમન વીચાર કર કે—”

“વીચાર શાનો કરાવો છો ?” પીરોજ કહ્યું. “શું” તમે અને મામાએજ અને તેની સાથે અદ્યતાં નથી ? શું તમેજ તેની સાથે મારાં લગન કરવાનો કોલ આપ્યો નથી ? શું તમેજ અને સાથે વધી મામાએજ તે જારે ગમે વરસે વેલાત ગયો તારે તેને ધીરજ આપી નહીં હતી કે, ‘પીરોજશા જલદી આવીને પીરોજને તારી ઓરત દાખલ રહેજે. હમણાં તો તે નાની છે ?’ તે વખતે હું નાની હતી અને આજે એક વરસમાં મોટી થઈ ગઈ, શું નહીં ?”

“દીકરી—”

“દીકરીને ચાહતાં હોવો હજી મારી વાત સાંભળો. તમારી તથા મામાની આ સઘલી કાઠાઈ છે. જારે ગમે વરસ પીરોજશા વેલાત ગયો તારે તમોને ખબર હતી કે તે પછીસાવાલો છે, અને તે તથા પીરોજ બંધે એકેકને ચાહે છે મારે તેમાં લગન થવાથી બંધે શુભી થશે. એ ત મારો વીચાર કાઠપણ જરો છે હતા, તોપણ લોભથી ખાલી નહીં હતી. હવે તમે જારે ગયા મેલમાં આવેલાં કાગળ ઉપરથી જાણ્યું કે, પીરોજશાના ભાગીયાઓની પેહુડી ભાગી છે, અને તેથી તેમી બદામ વગરનેા થઈ ગયો છે, તારે હવે તે જાણીથી અવસથામાં સુખી પાછો આવે તેની આગમન તમો બંધેજ મારાં પછીસાદાર દેહાણે લગન કરી

નાંખવા મગિાઓ, કે તે આવે તો તેને ના કેહવામાં આવે. પણ હું તમને પુછું કે તમે તારે ખાહાણું શું લાવો છો ? તે જારે આદરથી સુખ્ય મારી સાથનાં લગણને દાવો કરો તારે તમે શું જવાબ દેશો ? એજ કેહશો કે તારી પાસે એકબી બરધી રહી નથી મારે અને તો પીરોજનાં લગન મારે દેહાણે માંડુ આવવાથી કીધાં છે ?”

“એટલી આકલો ના યા, પીરોજ. અને જેની કાંઈ કરતાં હોય તે સારું કરતાં હોય; અને તે ફક્ત તારાજ કાપવાને વાસતે કરતાં હોય.”

“કાપણે ? તે બીચારાને જારે રાખીને, તેને આવેલો હક છુટી લેઈને તમારી કમાઈને થકી બીજા ધણી સાથે અને પરણાવે, તેમાં અને તમે કાપણે શું કીધો ? પછી સા ? તે તો તમો લેશો. કાપવાને બદલે ગેરકાયદેસર કરશો, અને તે એકે જ ધણીને મેં મારો વખત આવેલો તેને થી અને તમો છુટી પાડીને બીજા સાથે વલગાવા જતાં મારું મોત લાવશો.”

“તારે શું” તારો સંસાર કંગાલ હોલતમાં મલાવશે ? પીરોજ પાસે તો એક કોડીની નથી. તે કાંઈથી તારું પુરું કરશે ? તું ભુખે અને. તું નેં પેટ ભરવું પડશે. તારી તંદીરસતી બીગડશે, અને ભુખ, થાક અને મોંઠાથી તું મરી જશે.” દીનબાઈ બેઠામાં.

“મેહનત કે જેને વખત આપણે હાથ તે તરફ એકી ન રાખીને મરણ, પણ મદતર કે વખત અને એકોન કુખારી એક અલગમત ધણી સાથે પરણી, તેના અને આપણો ભવ મુશ્કાવ અને કલેશના મુજરી મરણ પાંગરું !”

પીરોજ હવે સમજે એવું નહીં લાગવાથી દીનબાઈ થેડાંજી પોતાના ભાઈ મંચેરશાના ઓરડામાં ગયાં, અને તેવણને સઘળી હકીકત જાણવી, પણ જારે દીનબાઈનું નહીં આવડું તારે મંચેરશાનું શું આવડાનું હતું ? એવું સમજ તેવણ મુશ્કાવ રહ્યો, અને દીનબાઈએ એ વાત હાલ પુરત પડતી નાખી.

પીરોજશા સુખીની યુનીવર્સિટીમાં પસાર થયેલો આશરે ૨૫ વરસનો જવાન પીરોજના કાકાનો દીકરો થતો હતો. તેનો બાપ અને પીરોજના બાપ ધણી વરસના એકેકથી જીવતા રહેતા હતા, તોપણ તેઓએ પોતાના ફરજદારી એકેક જોડે સમાઈ કરી આપવાની ઈલામી બંધેને અદ્યતાવમાં હતાં. પીરોજશાના બાપે ગમે વરસે તેને પોતાના ભાગીયાઓની પેહુડીમાં તેઓની યોડોડ લાગ નાખીને વેલાત મોકલ્યો હતો. જે માર માસકામ નાહું તો સઘળું ધસડાઈ જવું જ લાગ્યું; અને પીરોજશાએ વધારે નાહાની રકમ પોતાના બાપ ફરામજ પાસે મંગાવીને ધણી ચલાવેલો, પણ એજ કરતાંજી છેડો એ આવેલો કે નાહું સઘળું પેસી ગયું, અને છેલા મેલમાં ખબર આવી કે પેહુડીએ રીવાજ કાટ્યું હતું.

આ ખબરથી દીનબાઈ જીવણના ભરધાર જે વરસ ઉપર મરણ પાંચમો હતો, અને જેવજ તારથી પોતાના ભાઈ મંચેરશાને ઘેર આવી રહ્યાં હતાં તેવજ પોતાની દીકરી પીરોજનું કારન જે પીરોજશા સાથે ગમે વરસે થયું હતું તે તોડીને સાવકશા રોકતા રીકરો સોહરાજ સાથે કરવા માર્યું. બંધે મેરડવાળાંઓ દાહ થયાં, પણ પીરોજ સોહરાજ સાથે લગન કરવાને જા પાડતી હતી. વાંધો ફક્ત એજ હતો.

સોહરાખને જારે પીરોજના વાંધા વીશે ખબર પડી, તથા જારે તેણે જાણ્યું કે તેણીતા ગયે વરસે તેના દોસલ પીરોજશા સાથે અદરાઈ સુધી હતી, તારે તેણે તેમ્પાના સુ ખમા હુકમ કરવાને પસંદ કીધું નહી, તે સમયે જા પીરોજ સાથે લગન કીધાથી થણા ગેરફાયદા થયો. પીરોજશા હુશમન થયો, તે તથા પીરોજ કુખી થયો, અને પોતાને સુ ખ મલશે નહી, અમો બધે વગે કલેશ થયા કરશે, અને અતે સાર શુખનો નહી નીવડશે.

એ કારણ ઉપરથી પીરોજના પીરોજશા સાથના લગ નમાં અદ દવાને દરાવ કીધો. તે દોવસે સાંજે તે પીરો જને મલથો, અને તેણીતા પીરોજશાને આહેણે એવી પો તાની ખાતરી કરીને તેણે તેણીને પોતાનાં દેલને ખાલાસો કહ્યો. પીરોજ ખુશી થઈ ખરી, પણ અડચણ એ હતી કે ઉપાય શું લેવો. સોહરાખે કહ્યું કે, “પરણવા આરે હું ખી હડ લેઉં છું, અને પીરોજશા વેલાતથી આવે તેટલો વ ખત હો નાંખવા કહ્યું છું, એ તેમ તેમ્પા નહી કરશેતા પછે પરણવાના પાકું છું.”

આ વખતે તોપના બે બાર થયા.

તેજ રાતે પોતાની ભવીશની સાસુ સાથે સોહરાખે વાત કીધી અને તે પરથી તેને ખાલુખ પડ્યું કે દીનખાઈનેતા ૩૨૫) હજારની પુંછવાલો નજાઈ નેહતા હતા.

“હા, બા, સોહરાખ, એ પીરોજશા પાસે ૩૨૫૦૦૦ ની દોલત હોયતા હું તેને મારી દીકરી આપું; પણ તેની પાસેતા ૨૫) દમડીખી નથી તારે હું મારી દીકરીને—”

“કાકા, ૩૨૫) હજાર તમને નેહમેછે, તેને બદલે બેવ ડા પા તરણથણા તમારી આગલ ગણી આપું તારેખી તમા રી દીકરીને મારી આપડી બાવગોયે કે નહી ?”

ઘોરડાનું એકદમ બારણું ખોલીને એક કદાવર જ વાન તાંદ દાખલ થયો. તેનું મોહડું સુંદર હતું, મોહ ડાં ઉપર દાહડી રાખેલી હતી, અને મોરદાર સુહ હતી. માથે ચીનાઈ ખોખું ઘાલેલું હતું, અને પગમાં વેલાતી છુટ પેહરેલાં હતાં.

“આહ, પીરોજશાહ, મારા દોસલ !”

આના બોલીને સોહરાખ પોતાના રસીકને મલથો. એ જ વખતે સુંદર પીરોજ પાસેના ઘોરડામાંથી આવ્યો પોતા ના ભવીશના ભરથારના હાથને વલગી પડી. દીનખાઈ નેહરે અજખખીમાં ગરક ગયાં તોપણ રીયકું કરીને ઉભાં ર હપાં, અને મનચેરશા શેઠ જાણે દાંઈ જાણતાજ નહી હોય તેમ પીરોજશાને શેઠડાં કરી ઘોરડામાં લેઈ ગયા.

પીરોજશા વેલાતથી આવથેતા ખેરી, પણ ખબર આ વી હતી તેમ તે “લાસ” થઈ ગયો હતો કે તેના બોલવા સુખ્ય પોણાવાખનેા થણી થયો હતો, તે કોઈને માલુમ હતું નહી. હવે તેણે પોતાની જાનમાં મોલી અને સઘલો ભરમ કહી દીધો કે, પેહડી કાંઈ તેમ્પાની ભાગી હતી ન હી, પણ એક ખીજખ પેહડીએ દીવાલું કારણ હતું. તે એાની પેહડીનું નામ “પુણાની પેહડી,” અને ને ભાગી તેનું નામ “યુનાની પેહડી” એવું એકેકને મલતું નામ હોવાથી પતરોમાં “યુનાનીને” બદલે “પુણાની” એવી ખોટી ખબર છપાઈ હતી, પીરોજશાની પેહડીનેતા તે વરસે જ લાખ નો નફો થયો હતો.

વફાદાર પોરોજ પોતાની ખરી વફાઈમાં ક્તેહ પાંખી, અને દીનખાઈએ પોતાના ભતરીજને લખપતી થયલો નેહ ને તેને પોતાનો જમાઈ કરી ઓવારણા સાથે તેની સઘલી “અલાખલા” લીધી !

ઈરાની મગોલોના જાદુ કોતલના વેહોમા.

ઈરાનમાં કોઈની નજર નહી લાગે, તથા કોઈ જાદુ ન હી મલાવે તે મારે મહમદીઆન ઓરતા મતરેલી તાવી જ તથા મારીઆ પેહરેછે, અને છોકરાઓની ગરદને સા ખરસીંગડું, વાથ તથા વરના પંજ, અને ગણેડીની નાવી જ બાંધેછે.

હીંદુસથાંની મુસલમાનીની ઓરતા પોતાના ભરથારો ને હાખમાં લેવા મારે નીચલો ઉપાય કરેછે. પોતાના ભર થારને તેમ્પા સરડાનું ખાસ ખવાડેછે, અને તરહવાર જા તનાં જંગલી સુલીઆઓ, પાલા, અને સોપારી ખવાડેછે. હીંદુઓનાં મસાલુની થોડીક મુરડાંની રાખ લાવી તે ઉપર થોડાક કલાંનો પડો રાતરે પોતાનો ભરથાર હુંધાપ લો હોપ તમારે તેની ઉપર તથા તેના પલંગ ઉપર તે છાંટે છે, અથવાતો પોતાનાં કપાલ અને ભવા ઉપર એક જાતની મોહબતને એસસો ઉચકેરનારી ભજુક લગાડેછે, કે ને ને હ તેણીને ભરથાર તેને થણી આડે તથા તેની ખુશી પર માંજે આલે.

અમગરો એક છોકરી બીહુકના સવલાવની હોપતો ઈરાનમાં મોહલાના દરવાજા આગલ એક કદાઈ સુધી તે ગ રમ થવા માટે આતશ મેલેછે. અને પછી તે છોકરી ત થા તેની માએ તે કદાઈની એક ખાજુએ સાથે ઉભાં રેહેછે, અને થોડે થોડે વારે તેમ્પા તેમાં થોડુંક મીઠું અને પાણી છાંટેછે. તે વખતે તેમ્પા તે કદાઈ ઉપર અને મુખપ કરી ને જમાપર મીથું તથા પાંજી છાંટ્યું હોય તે પર સધીર નો યા કરેછે. અને તેપર તેમને ને જાનવર અથવા અહેવાન થી પેલી બીહુછે તેનો આકાર દીસેછે ! ફરીથી, એક રની વારની રાતનાં તેમ્પા એક કામી ઈતરડી લીએછે, અને તે ને ઉપર દોપ દોપ થોડુંક તેલ રેહેછે, અને પછી અજાં તે ને લ પડ્યું હોય તપાં છરીથી તે ઈતરડી ઓખવેછે, અને બોલેછે કે અએ આખ કલાના કલાનાની નજર લાગી તેનોછે તે પ છી તે ઈતરડીપર થોડોક રૂ અને એક ઈડું મુકેછે. અને તે રૂ સલગાવો તે ઈતરડી રસતામા મેલેછે. પછી પાછાં પેર ફરતી વખતે તે ઈતરડીને સુતલક જોતાં નથી, કેમકે તેમાં બધી અલાખલા જતી રેહેછે. વાથ અને વરના પંજની તાવીજ પણ જાદુગરોની છુરી નેખર લાગેલી હોય તેને કાર કરેછે. કેટલાકો તાવીજને કાનપરી આગળ, કેટલાકો ખ ખાંપર, અને કેટલાકો છાતી આગળ બાંધેછે.

નસીખ જોવાની એક નીચલી કલા છે. લડીમાંથી બે ગરમ પાંડ કે ને એકેકને વલગેલાં હોય તે કાઢો, અને તે બધે ને છોકરીનું નસીખ જોવાનું હોય તેણીના માથા ઉપર ફેંકો. અમગરો તે બેહુ છુટાં નહી પડેતાં તે છોકરી જલ દીધી પરણશે એમ જાણવું.

“અરજેન-અરૂસી” નામનાં એક જાતનાં બીયાં આપણે તે જગ્યાએ એક કન્યા પોતાના પરણવાના અરજામાં જતાં હોય તોયારે તેણીના પાછલ તેણીનું નામ દઈ ના મેલે, અને પછી ફેરવાં બીયાં પડ્યાં તે ગણે, અને તે ઉપરથી તેણીનું બધીશય તારે.

બીજા એવા વેદોમાં કે એક ઉપરથી પોતાનું નસી બ નેવાને માટે બીજાના માંડ નેધ પછી એક કાગડા તરફ નેવું, અગર તેણીની અને તે કાગડાની નજર તેજ વખતે એક યાપ તો તે ઘણું સારાં નસીબના સંજન છે. અગર ને હાથની હાથેવાર ફીર લાગે, તો તે એક નાથશે છેકરો કે નેનાં મા આપણવાં હોય તેનાં માથાં ઉપર તે હુકે લી ધરેડવી કે નેથી પાસાટકાની બખેશ નલથી ય શે. અગર ને એક ફૂતરો એક માખ પડે, તો તે લઈને એક રૂઝાવને છેડે લપેટવી કે નેથી બેશક કાંઈ કામ્યોન હાંસલ થયે.

કલસુખ નાનેહ કહેલે કે ઘણું અન્યથા નેવું છે કે એક આરત પોતાની આખી જાંઘી વગણ ફક્ત એક બેરમાં એક જ ભરવારની સાથે શી રીતે રહી શકે. શા માટે તેણીને આ કુનયાનાં સુખો ભોગવવાથી છીનવી લેવાં નેધ્યે! દીવસો અને વરદા નાં રહેલે તથા પાછાં આપે છે, અને એક આરત ફક્ત એક જ ભરવારની સાથે પોતાના બધા દીવસો કાં કાઢે!

એવો રેવાજ છે જગ્યાએ એક બેરમા કોઈ ખાણ સખી જાયે, ત્યારે તે ઘર માહેલું સંઘળું પાણી ધોલી નાખવું, કંઈકે અગર કોઈ તે પાણી પીએ તો તેને હોનરીયર દાહે બલવા વીના રહે નહી.

રવીવાર અને મંગલવારે સન તથા રૂના વસ અને માઠીના વાસણ બેરમાં લાવવાં નહી. બુધવારે બેરમાં રીવા નવા સલગાવવા નહી. શુક્રવારે લાકડાં અથવા નાન બેરમા ખાવાને માટે લાવવાં નહી. અથવા તે દાહાડે ધરમા નો સાંખાન તથા લુગડાં ધોવાં નહી.

રવીવારે અને મંગલવારે કોઈ સાદાં સાણસને ઘેર મ લવા નહી. શનીવારની રાતના ન્યાં સુતા હોઈલ એ તપાંન રવીવારની રાતના પલ સુવું, તથા એજ પરમા છે ભરેસપતવારની રાતના ન્યાં સુતા હોઈલ એ તપાંન શુક્ર રવારની રાત પલ કાઢવી, અને મંગલવારની રાત ન્યાં કાઢી હોય તપાંન બુધવારની રાત પલ લુગરવી.

હાંડિયાનાના સુસલમાનોના એ વા સંબંધી વળી જુદાં વેદોમાં. તે એકે અગર ને રવીવારે કોઈ માણ સે પોતાનાં અદનના માપ ઉપરથી કપડાં વેતરાવ્યાં તો તે ગ મગીન અને રડતો થાય, અગર ને શોખવારે એ પરમા છે વેતરાવેતો તેને ઘણો ખોરાક તથા અશ્રમાબ મહેલે; અગર ને મંગલવારે એ પરમા છે વેતરાવેતો તેનાં લુગડાં બળી જાયે, અગર ને બુધવારે એ પરમા છે રડેતો તેને સુખ અ ને સલાહ સંબંધ હાંસલ થાય, અગર ને ભરેસપતવારે વે તરાવેતો તેને આબાદાની થાય, અગર ને શુક્રવારે વેતરાવે તોપણ ઠીક થાય, અને શનીવારે વેતરાવેતો તેને ઘણી રંજ તથા પીડા ખતવી પડે.

તેજ પરમા છે અગર ને એક ખાણસ રવીવારે નાહે તો તેની ઉપર ઘણું દુખ પડે, શોખવારે નાહેતો તેની ખીલ

કતમા વધારે થાય, મંગલવારે નાહેતો તે ઘણો મનમા થી તાતુર થાય, બુધવારે નાહેતો તેની ખુબસુરતી વધે, ભરેસપ તવારે નાહેતો તેનો માલ ખીલકત વધે, શુક્રવારે નાહેતો તે ના બધાં પાંચા માફ થાય, અને શનીવારે નાહેતો તેની ખી મારી-સાજ થાય.

ફેફસાંના ખોરાક—હવા!

જેમ હોનરાંમા આપણ ખોરાક મોકલોએ છઈએ તેમ ફેફસાંમા હવા મોકલોએ છઈએ. આપણા જનનથી મરણ સુધી એ હવા આપણા દમમા નવાનું રાતો દીન જારે છે, તેનું થોડુંક શાકારણ ચાન વાંચનારો ખાનુએ એ જર કરી લેવું નેધ્યે.

હવાની ઉંચાઈ—જે પુરુષથી પર આપણે રહીએ છીએ, તેની આસપાસ હવા છે, જેની ઉંચાઈ આછામા આછી ૪૫ માઈલ સુધીની જણાયેલી છે. દરિયાની સપાટીની ઉંચાઈએ દર ચોરસ ઈંચે ૧૫ રતલના વનનથી તે દરેક ચો જગર દબાણ મલાવે, જેમ જેમ આપણે ઉંચા પાહાડો પર ચરતા નઈએ, તેમ તેમ એ વનન એછું થાય, અને જેમ જેમ આપણે ઉંડી ખાણમા ઉતરતા નઈએ, તેમ તેમ એ વનન ખુણી રીતે વધવું જાય.

આપણે એ હવા દમમા લઈએ છીએ, અને તેના વગર આપણે એક ઘડી પણ જીવો શકીએ નહી. પુરુષની ની આસપાસ તે હુમેશાં હીલમાલ કરે; અને ને કડપ થી તે હીલમાલ કરે, તે પરમા છે આપણે તેને નરમ લેહી, નેરાવર પવન અથવા ભારે વુદાનું નામ આપીએ છીએ.

હવા, આપણા વડવાઓનું એક તત્વ—એકે હવા આપણને હુમેશાં લાગે, અને આપણે તેને થોડીન અજા પળીથી નેધ્યે છીએ, પણ એ હવા પોતાનામા અને વપ રાસમા ઘણીન અન્યથાથી ધરાવે. આપણા વડવાઓનું રાસન અલબત્ત હાલતા કરતાં થોડું હોવાથી, તેમજ હવા ની અગત પીછાનવા સાહે તેને હવા એક તત્વ કામલ ગણીને સંતોસ પામવા હતા. જેને હવા રેખાઈની સમજ, અને તત્વ જેવી દીરે, તોપણ તે કોઈખી રીતે તત્વ જેવી નથી, એવું એના પુરુષકરણ કરવાથી માલુમ પડે. વાંચનાર જાણતાં હશે કે તત્વ એટલે એવી કાંઈખી ચીજ કે ને કોઈખી ચીજની બનેલી નહી હોય, પણ બીજી ચીજ અ નાવવામા તે કામ લાગે. ઘણા તત્વના ગણવાથી બનેલી ચીજને તેના તત્વમાં છુટું પાડવું તેને પુરુષકરણ કહે. હવા કેટલીએક જુદી જુદી જાતના તત્વોના સાથે મલવાથી થઈ અને તેનું દરેક તત્વ પરાણી અને ગાડ પાણની જાં દમીના સંબંધમા પોતાનું કામ કરે. જેને આપણે હવા કહીએ છીએ, તે મેલવાની અનાવવા સાહે આછામા આછી ચાર ચીજ અગતપની છે. એ ચાર માની ને, એકશીનન અને નાઈટ્રોજનથી તેનું સંઘળું વનન નમદીક થઈ રહે; અને બીજી એ કાર્બોનિક એસીડ અને પાણીના બીનાસ, ઘણાં થોડાં વનનમા મહેલી હોય.

એકશીનન, તેની અનાવટ અને ગુણ—હવાની લંખાણ સમજ અને આગળ આપી તુકપા છઈએ. એકશી

નન એક હવાછે, જે હવાની માફકન રંગ, સવાદ અથવા વાસ વગરનીછે. સાધારણ હવામાં એક બતી બહે તેના કરતાં વધારે ચલકાટ અને ઝડપથી-એક બતી એકસીસનના બાળેછે. પ્રાણીના પછ એ દમન લીધામાં આવેતાં તે ઘણી ખુશી અને ફેશીઆરી ઉત્પન્ન કરેછે; પણ જુઓ, એ હવા ઘણીજ ચોખી ને પ્રાણીના દમમાં જાયછે તે, તેઓના જીવ ઉસકેરાયછે, તેઓનું લોહી પુરાકલ ઝડપથી કરેછે, તે એને તાપ આવેછે, અને તેઓને ઘણાજ ઉષ્કેરિને છેલે તેઓના અંત આવેછે. અને જેમ એક બતી પુર જ્વેસ થી બહીને એ હવામાં નલદીથી ખપી જાયછે, તેમ પ્રમાણે પ્રાણી પણ એ હવામાં ઘણાજ નલદી જીવીને મરણ પામેછે.

એ હવા ઘણીજ નલદીથી અને સહેલાઈથી બની શકેછે. વેલાતી ગાંધાંઓની કુકાંનપરથી થોડો ફેરોરેટ એક પોરેશ જેલવી, તેની અંદર થોડી રેતી, અથવા વારેલો કાચ, અથવા એકસાઈડ આફ્રે નેનગેનીસ જેલવડું, અને એક નાની શીશીમાં એ પદારથ નાંખી ઘણી ગરમીના દીવા પર તે શીશીને ગરમ કરો; જ્યારે અંદર નાંખેલી ચીજ પીગલેછે, ત્યારે એકસીસન જે, એકસાઈડ આફ્રે નેનગેનીસ, અથવા સાધારણ ચોલીમાં ચોલીયેતા નેનગેનીસનો કાટછે, તેમાંથી ખુટી પડેછે, અને તે શીશી ભરી નાખેછે. તે આંખથી જેવાઈ, અથવા બીજા ઈંદરીથી થરખાતી નથી. પણ તેની હાનરી જાણવા સારું એક લાકડાંની ચોપ સલગાવી તેનું બલતું હુણે જીવવી નાંખી સેજ હાથ હેપ તે વેલા શીશીના માં આગલ ધરીયાથી ભડકું પાછું ધઈ આ વેતા એકસીસન નીકલેછે એમ સમજવું.

નાઈટરોજન, જીલ અને બનાવટ—નાઈટરોજન વીરે પણ એક ખાસ વીશયમાં અને આગલ સમજ થાડેલી છે. એ હવા પણ એકસીસનની માફક રંગ, વાસ અથવા સવાદ વગરની હવાછે; પણ જેમ એકસીસન હવાના વાસનમાં બતી બહેછે, અને પ્રાણી ખુશીથી દમ લેછે, તેમ એ હવામાં યતું નથી. એ હવા બનાવવા સારું એક છાલકી થપાલીમાં ફેસકરસ (જે નલદી સલગી હોછે) નો કક રો ગુણી, તે પપાલી પાછીપર તરતી ચુકવી, અને ફેસકરસ ને સલગાવવો અને તેનીપર મોઝાં મોનાની એક બાટલી લાંકવી, એવી રીતે કે તે બાટલીનું મોનું પાણીની સપાટીને લાગે. જ્યારે ફેસકરસ બલી રહે, અને સઘલો ધુમારો જે સરેદ રંગનો હોયછે તે બેસી જ્યાં યછે બાટલીને જીલ મારો પ્રાણીમાં બાહાર કાઢાડવી. હવે જે બાટલીના જીલ ઉંડાડી એક બલતી મીનબતી, અથવા કસારી નાખજું તો બતી જીલઈ જશે, અને કસારો તરતજ મરી જશે. હવે નાઈટરોજન કેમ બની? બાટલીમાં સાધારણ હવા હતી. તેમાંની એકસીસન ફેસકરસના બલવાથી ખપી ગઈ, અને નાઈટરોજન રહી ગઈ જેની હાનરીથી આપણે ઉપર જોયું તેમ બતી જીલઈ ગઈ, અને કસારી મરી ગઈ.

સાધારણ હવા કરતાં એકસીસન ઊંડા ભારીછે, અને નાઈટરોજન હવા કરતાં ઊંડું ભાગ હલકીછે.

ફાર્મોનીક એસીદ જેની લંબાણ તપાસ વાંચનારી બાનુઓને મારે આપણે આગળ કરી ચુકા છઈએ. હવાનું તોજું તત્તવ, એકસીસનની માફક રંગ વગરનીછે; પણ તેઓથી ઉલટી રીતે વાસ અને આદેશવાદ ધરાવેછે.

જે ફાર્મોનીક એસીદના એક વાંસનમાં મીનબતી, અથવા પ્રાણી દાખલ કરી હોયતા પેહેલી જીલઈ જાયછે, અને બીજી મરી જાયછે. તે હવા (સાધારણ) કરતાં દોહારધણી ભારીછે અને તેથી પાણીની-માફક હવાની અંદરથી એકના થી બીજા વાસણના રેડી શકાયછે. કલમી ચુનાનાં તોતરાં અથવા કાચ જેવાં પાણીના ફાર્મોનીક એસીદ મેળવવાથી તે પાણી કુષ જંતુ સરેદ થાયછે, અને ચુના સાથ મળી નઈ ફાર્મોનેટ એક લાઈમ, અથવા ચાક થાયછે જે પાણીના નદી પીગલે એવેછે. સોડાવાટ, ચમપીન, ઇત્યાદી પાણી એનાં ચલકાટ આપે હવાને લીધે હોયછે, અને જે હવા બાટલી ઉંડાડવા પછી ઉડી જાયછે. વળી કેટલાંએક ઝાના પાણીના પણ એ મળેલી હોયછે. એ હવા, ચાક અથવા સજેમરમરના નાના કકડાંમાં પર મધુરેડીક અથવા હાઈડ્રો ફેરોરેટ એસીદ નાખવાથી અથવા સાધારણ સોડા ખેરપર સરકો નાખવાથી બનેછે. બનાવટની વખતે એ ખેસ અથવા હવા, પરપોટા અથવા કકળાંત પાણીના કકરાના આકારના નીકળેછે, અને સાધારણ હવા કરતાં ભારી હોવાથી વાસણને તલીએન રહેછે, જ્યાં એકડી યદને સાધારણ હવાને હટાવીને ઉપર ચઢેછે, અને આપું વાસણ ભરી નાખેછે. એ હવા આસતે આસતે તીવેથી ઉપર ચઢેછે તે જોવા સારું જે દમનબરના જે ગેસ બનાવી-હોય તે તમનબરના જે બતી જીલઈ ઉંડાઈથી ધરીયાથી તીવેની બતી પેહેલાં જીલઈ જશે, અને ઉપરની પછી જીલશે.

પાણીના ભીનાસ—આ નામ હવામાં લેવાયકી દેખાઈતી અથવા નહીં બાહ્ય પડે એવી વરાલને આપવામાં આવેછે; એ ભીનાસ જમીનનો સંપાદીયરતું વરાળના આકારના ઉડી ગયેલું પાણીછે. જ્યારે સુકા દાહાડાઓમાં જમીનપર પાણી ધોરોયે છોએ ત્યારે તે નલદીથી સુકાઈ જાયછે. તે પાણીની મેખાલુમ વરાલ થાયછે, અને હવાના બીજાં તત્તવો સાથ એ વરાલ લેવાઈ રહેછે.

હવામાં આ તત્તવોનું પરમાણુ—આ ચારે ચીજે દરેક કેકાણે હુમેશાં હવામાં હોયછે. તેઓ સળી પ્રાણી અને વનસ્પતીની જંદગીની દરોજની હાલતોને અગતયનીછે, પણ જે હવાઓ એકસીસન અને નાઈટરોજનનું હવામાં એટલુંતો મોટું પરમાણુ કે સુકી હવામાં નાઈટરોજન અને એકસીસનનું એવું સાધારણ રીતે કહેવાયછે. હવામાં જે ફાર્મોનીક એસીદ અને પાણીના ભીનાસ નહીં જાણીએતા ૧૦૦ બાટલી હવામાં ૭૬ બાટલી નાઈટરોજન અને ૨૧ બાટલી એકસીસનનાછે. ફાર્મોનીક એસીદના ભાગ હવાની અંદર ઘણાજ નાના પરમાણુના હોયછે. સાધારણ ઉંચાઈએ ફેરોરેટ ભાગ ફાર્મોનીક એસીદછે. પણ જેમ જેમ વધારે ઉંચે નઈએ તેમ તેમ વધતી જાયછે; અને એક, અથવા દશ હજાર ફીટની ઉંચાઈએ તે નલદીક જમણી ઝાડછે. આપે વધતો જશે પણ તનાછે, અને તેની હાનરી વનસપતીની જંદગીની અગતયનીછે.

પણ સાધારણ હવા કરતાં એ હવા ભારીછે, તોપણ અજાણ જીવી વાતછે કે તીચિના કરતાં ઉપર એ હવાને નથો વધતો જાયછે. આપણે અગાઉ કહ્યું કે એ હવા સાધારણ હવા કરતાં ભારીછે. ત્યારે તો ધારા પરમાણુ એ હવા નીચે રહીને જમીનની સંપાદીયરતું જોડી હવાનું એક

પર યવુ બેઠા, પણ તેનું કારણ એમ નહીં થવાનું
 આંખે:—“હવા જે તત્તવોની બનેલી છે, તે તત્તવો કુંકતા પ
 વનના આપત્તિઓથી એક એક સાથે મળી ન નતાં દરેક ત
 તવ બીજા સાથે યોડી અથવા વધતી ઝડપથી, નથાં ઘણી
 ન સાંત હવા હોય છે ત્યાં પણ ભેલાયણું રહે છે. તેથી કરી
 ને હાઈડરોજન હવા જે ઘણીજ હલકી છે તે હવાના સઘી
 ઉપરના ભાગમાં નથન પોતાની નીચેની ભારી હવાઓપર
 તરતી નથી; અથવા કારબોનિક એસીડ જેવી એક ભારી
 ગેસ હલકી ગેસોની નીચેજ રહેતી નથી. પણ તેથી ઉલટી
 રીતે સઘનીઓ એકબેક સાથે હલુ હલુ ભેલાય છે, જેથી ક
 રીને હાઈડરોજન (પાણીનું એક તત્તવ), કારબોનિક એસીડ,
 અને બીજા હવાઓ જે યુદ્ધરતાં પેદા થાય છે, તે હવાના
 આપા નથામાં દરેક કેકાંલે મળી આવે છે; અને એવીજ
 રીતે ભેલાવાથી યધલી એક ભેલવણી, હવા, પૃથ્વીની આ
 ખી સપાટીપર પધરાયલાં છે. આ કારણી કરાને કારબોની
 ક એસીડ સઘને કેકાંલે આસતે ઉપર મઢે છે, અથવા નીચે
 ઉતરે છે, અને એ પરમાણુ જે હવા આપણે દમમાં લઈએ
 છીએ તેની અંદર એકસરખી સવહતા જલવાપવી રહે છે.
 ને એ હવા ‘જ્વાની ઝેહરી ખીન’ જેવો કેટલીક જગ્યાઓ
 માં ભય ભરેલી રીતે ઘણીજ હોયતો તેનું કારણ એકે ‘એ
 ઝેહરી હવા જેટલી ઝડપથી હવામાં ભેલાઈ જાય છે, તેટલીજ
 ઝડપથી એ હવા જ્વાની ઝેહરી નીકળે છે; અને ને પહોડોનાં
 મથાલાંપર એ હવા પ્રચકલ હોયતો તેનું કારણ એકે, ‘એ
 હવા જેટલી ઝડપથી ઝડો અને દરીયાંમાં પાણીની હાનતો
 પુરી પાડવાને નીચે ઉતરે તેથી વધારે ઝડપથી, ઝડોનાં પા
 તમાં અને દરીયાનું પાણી કારબોનિક એસીડને હવાના ની
 ચેના પરમાણી ચુસી લેય છે.” (સાંધણું)

કુરુનંદ.

(એક મોઝામ્બાની નોંધપુત્રાંથી.)

અમે આરા જવાન રોસત, શું ઉપલો કંકત એકજ
 શબ્દ સાંભળતાં તારા મોઢાંમાં મીઠાસ, છુટતો નથી? તારા
 તાકમા અતરની બે પખરતી નથી? અથવા તારી ચચમમા
 કોઈ અજબ કીસમનો ચલકાટ રોશન થતો નથી? હા, ક
 ઘાય હજીતો, તું જવાનને માટે આ સઘલાં વાણુઓના ભેદ
 તારી સમજના આવી શકતો નહીં હશે.

ફુનયાના બોહોલા અને પોહોલા રસતા ઉપર થોડાં ડ
 ગ ચાલતાં તારે કાને ઘડી ઘડી આ શબ્દો પડતા હશે
 કે, “કુરુનંદ! આહ, કુરુનંદ કોણને ધરશે?” એ શબ્દો
 નીકળતાં તે બોલનારાને એટલા ઉપર તું આંતા, આંદોસ,
 ખુશી અને સાથે વલી નીકળતી અને એવાતો એકબીજા સા
 થે મળી ગયલા આકારમા જોયે કે એ શબ્દો શું ઉઠી અ
 ને ઉમઠા મતલબ કરાવે છે તેની સેહજ છાપખી તારા મન
 ઉપર પડવા વીના રહેશે નહીં.

ને મોસાલે ફુનયાને રોશન કરનાર ખોરોદ છે, રાજ
 પાટને આખાદ કરનાર પાદશાહ છે, અને આદમીને સરકરા
 ન કરનાર તેના કેરદાર છે, તેને મોસાલે એક કુકુબ જે ને તે

ના વડાને મનસાથ તેની ફુનયાની પાદશાહી છે, તે કુકુબને
 રોશન કરનાર, આખાદ કરનાર અને સરકરાજ કરનાર તે
 ખાનદાનનાં ચેરાગ છે, અને તે ચેરાગ તેનું કુરુનંદ છે.

કુરુનંદથી, એક કવીના કેહવા મુજબ, ફીરોજ છે, જે
 આખાદ અને ખોરત પોતાના ભવમા-સઘલી જાતનું મુખ
 ભોગવવા છતાં કુરુનંદના મુખથી ખાલી હોય તેઓ ફીરો
 જગરીથી બેનસીય છે. કુરુનંદની ફીરોજથી ખાનદાનની
 રીજ છે, અને આખાદ અને ખોરત ના પવીતર નામને
 લાષક હોય એવાં એક જોડાંની રોજમા કુરુનંદ એક અજ
 તના અને અતલગતો સંખ્ય ધરાવનાર ફીરોજ છે.

વલી વગર કુરુનંદના એક જોડાંની ભલીશના હાલ
 વીધે જુદા જુદા ધરમમાં ગમે તેવી હુકીકતો જાહેર કીધી
 હોય તોપણ એટલું તો તું ખરું જાનને, વાહલા ગીતર
 કે કુરુનંદ એ ફુનયાના મલજમાં નહીં બરાબરી ધઈ શકાય
 એવું એક કીમતી મુખ છે.

એક જોડાં વચે ગમે એટલી જાન ફેશાની હશે, મેહર
 અને મોહબત હશે, તથા દેલદારી અને દેલબરી હશે, પણ
 તે સઘલાંને તુટી જવાના ઘણા સંભવ છે, ઘણી એવી આ
 રીજ કે જેથી તેમના એકેકસાથ જોડાયલાં અને નહીં છુટે
 પા નહીં તુટે એવાં દેલ વેહુશાઈ કયાઈને જુદાં પડે છે, પણ
 એવો વખતે કુરુનંદ આ ખુનીઆરીનાં જોરને આટકાવે છે,
 તેની ઉપરવારી થાય છે, અને તુટવા અને છુટવાની તપ્પી
 રીપર આવાલા પવીતર ગાંઠને વધારે ખોરાતવાર અને મજ
 ખુત કરે છે.

પણ એટલું જ નહીં. કુરુનંદ એ ભરધાર અને આ
 ધડી વચે એક એવો સંખ્ય ધરાવે છે કે જેથી ઘણાં વરસ
 ની જુદાઈ દુર ધઈને એક વહાલાં જોડાંને નવેસરથી મેલા
 પ થાય છે. ભરધારને બાપડીની ઝીતને ધકી, બાપડીને
 ભરધારના જોલમને ધકી એકેકને સંખ્ય છોડવા પડશે હોય,
 એ બનાવને બે ધાંચ વરસ વીતી ગયાં હોય, એ મુદતમા
 કોઈ તરેહ કીસમના બનાવો બની ગયા હોય કે જગા તેજો
 ડાંને પોતાની આડી આલને માટે વેહુતું પડ્યું હોય; નહીં
 કદાચ એમખી હોય કે બંધે એકેકને જુશી પણ ગયાં હોય,
 પણ તેટલા માટે શું? એજ વીઆરે છે કે તેઓ જુદાંજુદાં,
 અને જુદાંજુદાં રહેશે? નહીં, આપનદેહ “એકજ લોહી”
 રોડે છે, જોયો કરે છે, અને ફાવે છે, તે “એકજ લોહી” તે
 કુરુનંદ છે, પોતાના કુરુનંદને ખાતર આ એકેકના શતરૂઓ
 વચે સલાહ થાય છે, તેઓ એકેકને, બગલગીરી કરે છે, અને
 એકેકની બાધમાં બરાવે છે.

તારે હવે તું સમજ્યો હશે કે, એવું પખરતું કુદરતી
 અતર તે કુરુનંદ છે. કદાચ આતમ અતર ધરાવનાર તારા
 બાગમાના બોલાય ઉપર લોભાઈ ગયલું જુલજુલ પોતાની
 જાનીતીને માટે મગર યવું હશે; પણ તે જુલજુલને આ
 કુદરતી અતરની પુચબેની ખુખીને કંકત તું ધંધારોજ કર,
 અને પછે જોકે જાણે જાણે આવી હોય તેવી રીતે પેલું
 મગર જુલજુલ મેશુપ હાલતમાં પોતાની આજુકા બોલા ઉ
 પરથી નીચે તુટી પડશે.

ખરૂં કુરુનંદ એ મુજબની ખુખી ધરાવે છે, અને એ
 વી. ખુખી ધરાવનાર “કુરુનંદ” ના પવીતર નામને લાષક
 છે, બાકી તું જાણે છે કે બાગમા ફેશોતો ઘણીની કુટે છે,

ખીલે છે અને કરમાઈ જાય છે, તે સરવેને આપણે ગોલાખ કરીને તો કેટલા નથી? જો ગોલાખ હોય તેનું તે નાનકું એ વખાપું છે, તેમજ જો લાપક હોય તેને લાપકી ભરેલું ફર નંદનું નામ જાણીએ. યાદી બીજી જોઈએ પોતાના આખા પતા સુખ અને આશીશને બદલે કુખ અને શરાપનું મુંબઈ થઈ પડે છે, તેવા કાંઈકાર કમરાને તો કુટલી વખતે જ કરમાઈ જતા જોવાને હું પુશી થઈશ.

“ઘોરત” અને “ખાવડ” તું પવીતર નામ ધરાવનાર એક જોડાનું સુખ એક પવીતર “ફરનદ” થી સંપૂર્ણ ગણાયે, મારે તેવાં એક “આશીશનું અકલ” ના ફર નંદની બખરોશ એ સરવેથી મોટું સુખ છે.

શું પીયું ?

દારૂ પીવાય કે નહીં? તેને તંદરોસતી સાથે કેટલો અને કેવો સંબંધ છે? તે પીવાથી નુકસાન થાય છે કે ફાયદો? કેટલો પીવાથી ફાયદો અને કેટલો પીવાથી નુકસાન થાય છે? એ સંઘવા સવાલોની આપણે ગયા અંકમાં તપાસ લીધી છે. વાંચનારી બાનુએ જોયું હશે કે ડાક્ટર સીમિય કાંઈ દારૂને ધીકારતા નથી, તેવું દારૂની ચોક્કસ અગત કબુલ કરે છે અને ચોક્કસ હુદમા તેને પીવાની ભલામણ કરે છે. કેટલાક દારૂને કેટલેક દરને ખોરાક ગણે છે.

હવે તારે દારૂ પીવો તો કીમ્મો દારૂ પીવો તેની આપણે આજે તપાસ લઈશું. દારૂ ઘણો પીવાથી નુકસાન થાય છે, મારે કેટલાક ભલા ડાક્ટરો તેના તદ્દન અટકાવ કરે છે કે જો તે મુદલ પીવામાં નહીં લઈએ તો નુકસાનની ધાસતી નં નહીં રહે. પણ ડાક્ટર સીમિયના મોઢ તેવો નથી. તેવું કહે છે કે શું પીયું તે પેઢેલાં શીખો અને પછે તે પર માણે પીવાનું રાખો તો દારૂ તદ્દન બંધ કરવો પડશે નહીં અને બીજા હાથ ઉપર તે પીવાથી નુકસાનથી થશે નહીં.

પેઢેલાં ઈંગરેલ “એલ” દારૂ ઉપર નબર કરીએ. બીર, પોરટર, વગેરે ફીણ ચટના શરાબો એ વરગા આપે છે. સહવારના નાસતાની અગત જે એક ટંબલર એ દારૂ લીધો હોય તો કેટલાંક લોકોને તે જ અસ થાય છે અને નાસતાની ગરબ થાય છે. ડાક્ટર ઈનમાન “એલ” ને ખોરાક લેખે પોશણકાર છે. ડાક્ટર ઈનમાન “એલ” ને ખોરાક ગણે છે અને કહે છે કે તેથી જે તરફ કલાક સુધી લુખ અટકે તથા ખોરાક વના માટે છે. કેટલાંકને વલો એથી લુખ જુદે છે.

એલ દારૂ જોવા ધારો તેવો તે ખોરાક લેખે વધુ ઈચ્છા એછા શુભકાર છે. પણ એ દારૂ બધાં જોઈને શોગં બનાવે છે તથા જીવાન ખાસોને પીત પેદા કરે છે; મારે જોઈને આફ્ર નહીં આવે તેમજ એ દારૂ સુધી રવો નેહ્યે. ધવાડતી માતાએનું કુખ વધારવાને એ દારૂ ઉપયોગી છે, પણ જે તે ઘણો પીધો હોય તો ધવાડતીને કુખના કરતાં અરબી વધારે મહાડાયે.

કેટલાંકને પોરટર સવતો નથી. એ દારૂ ઘણો પીવાથી નબળા અને સંધીવાના દરો થાય છે. ડાક્ટર ઈનમાન પોતે અડધાં પોરટર અને અડધો બીર લેવાની પીવાનું પસંદ કરે છે. યાદી ગપલા ખાણને તથા ધવાડતી વેળા

પેટના મરબો હોરાણ પતી ઘોરતોને એલ દારૂ પીવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે. તેમાં પેટ ભરવાની, પોશન કરવાની અને ગરમી આપવાની તરફથી શકતી છે.

“ઉલ્લા નરમ દારૂ” જે આફ્ર નહીં આવે તો એકેક ગલાસ વાઈન લેવાની ભલામણ અગતી છે. વાઈન સોજી અને ઉંચી જાતના લેવાની અગત છે. એ દારૂમાં અતીશય તરફત માટે છે, મારે મોઢો પણ સારો માલ લીધો હોય તેનું તે શુભ કરે છે. સસતો વાઈન લઈને ઘણો પીવો તેના કરતાં સરસ માલ થોડો પીવો એમાં શુભ છે. એક ગલાસથી વધારે પીવાને માહાવેરો પાડવો નહીં નેહ્યે. એના એકવાર લખ લાગે તો પછે ખરાબી સીવા બીજું કાંઈ નથી.

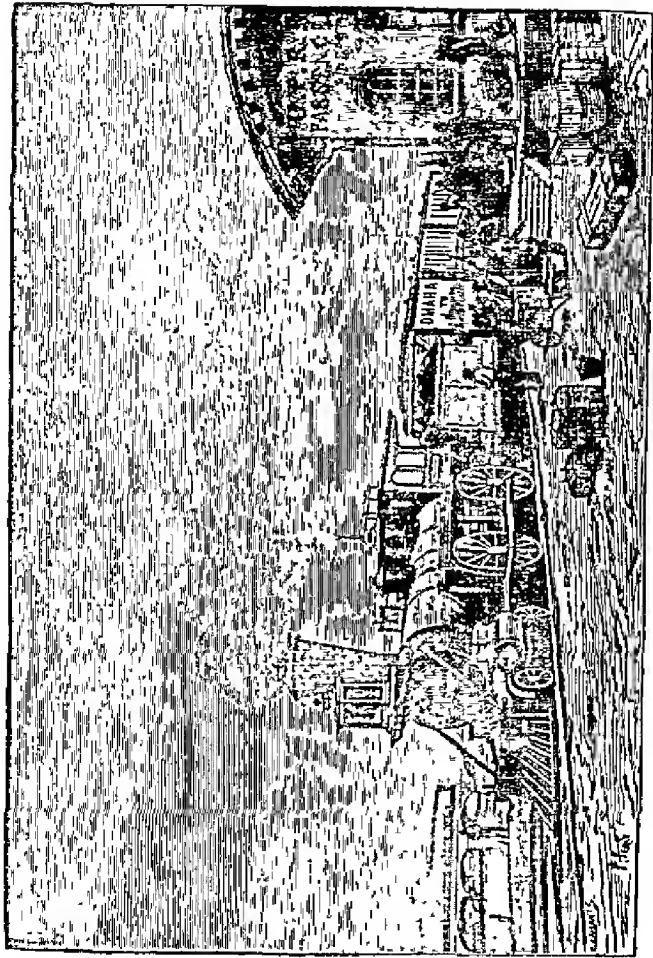
બીર કરતાં વાઈન જલદ છે. તે નરમ કરેલા બરાંડીની બરાબરના છે, બરાંડીને પાણી પીવો અને સારો વાઈન પીવો લગભગ સરખો છે. વાઈનમાં જો કે બરાંડીને પાણી આગમનથી નેહ્યું છે. બરાંડી પોતે પણ વાઈનના વરગા છે, પણ તે ઘણો જલદ અને તેજ છે. ઘોરતોને તે આફ્ર આવે તો નથી; અને ઘોરતોને એ દારૂ લાચકનો નથી.

જરે મનશકતીની મેહનતથી ઘણી ધાક મહડી હોય, અથવા જરે ઘણી ગરમી પડતી હોય અને ઘણો પરસેવ જુદો હોય તારે વાઈનના એક ગલાસથી આરામ મળે છે. પોરટર અને શેરી એ બેજ વાઈન નુકસાન નહીં કરે એવા છે. એનો મગજની મેહનત, જીવંત લખવા વાંચવાથી થઈ જાય તેના ઉપાય થયો, પણ જરે શરીરની મેહનતથી ધાક મહડી હોય તારે એલ અથવા પોરટરનું એક ટંબલર ઘણી આસાએસ આપે છે.

ધણ લોકો વાઈનને શુખાકારીને મારે નહીં પણ મોજને મારે પીએ છે. વાઈન જે જાતના આપે છે. જુનો પોરટર અને શેરી “ભારી” કહેવાય છે. મલાગ, મારસલા, મરીસ, કલારે વગેરે “હલકા” વાઈનમાં ખપે છે—ભારી ને હલકા જાતના નહીં પણ શુભા સમજવા. ભારી વાઈન તેજ ખોરાક છે, જમ સંગી ન ખોરાકમાં ગોરાટ અને શેરી ભારી પણ ઉંચો ખોરાક છે, તેમ ખોરાક લેખે ગણાતા દારૂમાં એલ, બીર, પોરટર અને પોરટર તથા શેરીવાઈનની તેજ પદવી છે.

કરેમ, રેલીસ, હેરીઅન, ગરીક વગેરે રોગના નામથી તરોહાં તરોહાંના વાઈન ખપે છે, પણ તે સંઘવા “હલકા” અને શુખાકારીને મારે નકામ છે. તેમજ મગજને મકદોલ કરે છે અને જાનને મોલકણી કરે છે. મંપીન, મોસેલ, હોંક વગેરે ઉંચા દારૂમાંની પણ એજ અસરો છે. તેમજ તે જ રોગોનો શુભ કરતા નથી, પણ મંડળીના પટપટારો, વાત ચીત, રોલટપા, અને જો વધારે લીધો હોય તો ગડબડ તથા હુસાહુસાની અજવાને કાંમત છે.

“ભારી” વાઈન વધારે પીવાથી નેહ્યું જાકેપણું પેદા કરે છે તેજ “હલકા” વાઈનથી ધતું નથી. મંપીનથી જાકેપ થવા આગમન તે ઘણો પીવો નેહ્યે, પોરટર અથવા શેરી થોડો પીવો લાગી જાય છે. નેહ્યો મંપીન પીવાથી ખાણસ ટાંકેલાં થાય છે, તેલોન બરાંડી અથવા વાઈન પીવાથી ખાણસ લાંબો થઈ જાય છે.

માહટા પાસીશીક રૂબરૂ.

સાર એકે સારીની શુભાકારીને માટે “ભારી” દારૂ પીવા નોગ છે, પણ તે થોડાં જ પીવી નોઈએ. “ભારી” દારૂ પીવામાં ખોરાક તરોકે પુખીએ છે, પણ તે ને ખેખમનો છે. “હલકા” દારૂમાં નેખમ થોડો છે, તે ન રૂણી થોડાં જ છે, જેવો યુકામલો ખોરાકમાં ગોસત અને તરકારી વચે તેવો ભારી અને હલકા દારૂ વચે છે. તરકારીથી થણું પોશણ મળતું નથી તેમ તે વધારે ખવાઈ શકાય છે. ગોસતમાં પોશણ વધારે છે, પણ તે થણું ખવાઈ નથી, તારે પીવા લાએક દારૂ તે “ભારી” ન દારૂ છે, પણ તે થણી પીવા નહીં એકેલેન કાયસ થાય છે.

થણી રંગ મારેલો વાઈન થણો કાયકારક નથી. જે વાઈનમાં એછા રંગ તેમાં કાયસ વધારે છે. ઘેરા જાંબુરા રંગની દરાખમાંથી એ દારૂઓ બને છે. તે દરાખની છાલ નો રંગ દારૂમાં ઉતરે છે. તે રંગ પાણીમાં એગરતો નથી, પણ અરકમાં એગરે છે. જે વાઈન થોડો રંગત હોય છે, તેમાં દરાખને ખરીર ચઢાવા આગમથી રસ કાઢાડી લીધેલો હોય છે, તેથી રંગ એગરવાનો રહી જાય છે.

રંગત વાઈનની બનાવટમાં જાંબુપી ખરીર ચઢે અને જેસ આવે તથા “આલકોડોલ” અથવા અરક અને તોંડાં સુધી દરાખના રસની સાથે છાલ, દાંખલી, કરીયા, સંધું નેલાયણું હોય છે; જેથી દારૂમાં રંગ એગરવાને પુરતો વખત રહે છે. દરાખની છાલ, દાંખલી, વગેરે કોડાને કબજ કરે છે, તેથી જે દારૂમાં તેમના રંગ વધારે એગરેલો તે દારૂઓથી આવ્યલેને જાહડાની કબજઆત થાય છે. ઘેરીવાઈન પેટ નરમ કરે છે, તારે પોરટવાઈન પેટને લગાર કબજ કરે છે તેનું કારણ એજ છે.

વેલાતી દારૂઓમાં “વીહીસકી”, તનરોસતી આવે સઉ સરસ ગણાય છે. એ દારૂ જે સકાટલું અથવા આ પરલાંડા બને છે તે શુણ્ગારો છે અને તેમાં નુકસાનકારક ખાસીએતો નથી. પણ એ દારૂ જેને સદે તેલેન પીવો નોઈએ, ફેટલોક ધવાડતી ખાતાઓએ “વીહીસકી” પીવા પછે તેમના બાલકને બીજે દીને એકારી થયલી જાણવામાં આવેલી.

“રમ” દારૂ પીવાની ભલામણ કરો ચકાતી નથી. કાંલ અથવા મુળા ખાવાથી આવણો દમ વાસ મારે છે, તેના કરતાંથી ખરાબ અસર રમતી છે એવું ડાકટર ઇનમાં ન કહે છે.

“જન” દારૂ થણી સાંધારણ છે. તેથી પીનારના જુકા ઉપર અને છાતીના થાન ઉપર કાંઈક અસર થાય છે. ધવાડતી ખાતાઓ જે ધરમાં થણું કાંમ કરીને યાકી જતો હોય તેણીએને “જન” પીવાની કોઈવાર ભલામણ કરવામાં આવે છે. તેમજ નવંદરના ખરજવાલાં ખાણસેને પણ ડાકટરો “જન” પાય છે, એક ગલાસ “જન” અને પાણી પીવાથી ઉંઘ સારી આવે છે.

જુનો દારૂ વધારે સારો હોય છે. લોકો દારૂને ઘણા વરથ સુધી ભરી રાખે છે, અને જેમ તે જુનો થાય છે તેમ વધારે પીવા લાએક થાય છે. એનું કારણ શું? થણા વરથ રેહવાથી તેમના અરક ઉડી જતો નથી, પણ તે અરક (આલકોડોલ) “ઈસ” નું રૂપ પૂકરે છે અને ઈસ જેમ સવા દદાર છે, તેમ થારોને વધારે સારી ગરમી આવે છે, હોનરી

માં વધારે રહે છે અને થારીને સુધારે છે. નમલા દરીઓ ને “ઈસ” થણું આપવામાં આવે છે અને તેનું સુવારેકે તેઓએ થયલા દારૂને એકી નાખવા છતાં જુનો બરાંડો, તેમાં ઈસર હોવાથી, ઘણીવાર રહે છે.

થણી દારૂ પીવાથી નમલો અને સંધીવાના દરદો થાય છે. સાંધા અરકી નવાના દરીએ અગત કરીને ફીલવા લો દારૂ બંધ કરવો નોઈએ. પોરટર અને બીર તેમજ અંપીન, મોસેલ, વગેરે તેના દરદને વધારે છે. પણ સંધીવા અને નમલાનું કારણ એજ નથી, છાકડાઓને એ દરદ કોઈવાર જુદલ થતું નથી, અને દારૂને એજ નહીં નવાઓને થાય છે. ઈંગલ ડનો માજ પરધાન લારડ ડરમી નમવાથી થણી રેરાન હતો, પણ તેને દારૂની સુદલ રેવ નહીં હતી. હાલના પરધાન ડીનસાયાલીને નમલો છે, પણ તેથી દારૂ પીતો નથી.

એજ પરખાણે થણા દારૂની કલેજ ઉપર ખરાબ અસર થાય છે. પણ છાકડાઓને આ ધીરજ કે ફક્ત દારૂની “લોવરક પેલેટ” થાય છે એજ નથી. દારૂ નહીં પીનાર એજ ને થાય છે અને અન્યથા જેવું એ છે કે ગાય દોરને બો એ ખરજ થાય છે, પણ તેઓ કાંઈ દારૂ પીવા જાય છે?

દારૂની એક ખરાબ અસર મોક્સ છે. તે પીવાથી પાણીની થોખાર થણી વધે છે, થોડા વખત પછે તેથી અંગ ઠંડું થાય છે, અને જે થણી પીધે હોયતો થોડા કલાક પછે તે નમલાઈ પેદા કરે છે. દારૂ પીવા પછે તરત અંગની ગરમી અને જેસ વધે છે અને તેની ઉઠટમાં મેડેનત વધારે થાય છે, પણ તે ચકાતી કરતાં વધારે મેડેનતથી અચળું થાય છે પણ નોઈએ તે કરતાં વધારે ચઢે છે. દારૂ પીને કામ કરનારાઓ મેડેનતને ઘટતી હદમાં રાખેતો આ ખરાબ અસરમાંથી થોડો થણો બચાવ થશે.

અમેરીકન રેલવેઓ.

રેલવેની થોપ થવા પછે જે રેલોએ તેનો લાભ લીધે છે તેઓમાં અમેરીકાના યુનાઈટેડ સ્ટેટસનો હેવાલ થણેન અન્યથા જેવો છે. રેલવે બાંધવાની ઝડપ, કરકસર અને વળી તેની સમવડ તથા કાયદાઓમાં અમેરીકાના એ રાજ્યો સઘલાં રેલો કરતાં સરસ રેખાવ કરે છે. ખરેખર અમેરીકન રેલવે એક ચમતકાર છે. ફક્ત તેમનો વધારો ન અચરતીથી આવ્યલેને દંડ કરનારો છે. આવણા હાઈડ્રસતાંનના મોટા ખંડમાં વરથ દારૂડે એકસી મા ઈલનો રેલવે બંધાતો નથી, પણ યુનાઈટેડ સ્ટેટસ જેવાં એકજ સુલકમાં વરથ દારૂડે બેથી તરણ હજાર માઈલનો રેલવે બાંધવામાં આવે છે.

સન ૧૮૨૭ માં એ રેલનો રેલવે પેટ્રેલ વેરેલો બંધાયો હતો. ૧૮૩૦ માં ખાતર ૪૪ માઈલનો રેલવે હતો; ૧૮૩૩ માં તે ૬૧૮ માઈલનો થયો. ૧૮૪૦ માં ૨૧૬૭ માઈલનો થયો, ૧૮૪૫ માં ૪૫૨૨ માઈલનો અને ૧૮૫૦ માં ૭૪૭૭ માઈલનો રેલવે થયો. એ પછે એકજ હજારો આ રેલવેમાં મોટો વધારો થઈ ગયો. ૧૮૫૭ માં એ રેલવે ૨૫૦૦૦ માઈલનો થયો. ૧૮૬૬ માં તે ૩૬૦૦૦ માઈલ નીચી પડ્યો. ૧૮૬૬ માં ૨૨૨૦૦ મા

ઇલેનો રસતો ઉંઘડયો, ૧૮૬૮ માં બીજા ૩૦૦૦ માઇલ વધવા અને ૧૮૬૯ ના એકલ વરશમાં ૪૫૦૦ માઇલની નવી સડક બંધાઈ. ૧૮૭૦ માં એ રેલવે ૪૮૮૬૦ માઇલનો થયો અને હાલ તે ૫૦૦૦૦ માઇલથી વધારે ગણાય છે!!

અડધી સદીની વાત ઉપર જાહાડ રેલવે જાણપલો ન હોઈ હોતો, તાંબાં આજે ૫૫ હજાર માઇલનો રેલવે એક દેશે બાંધી આપ્યો હોપતો તે ઉપરથી તે દેશની આબાદાની કેવો મોટો હશે તેનો આપણને ખેચાલ આવે છે. આ અમેરિકન રેલવેઓ પાછળના અરચની દર માઇલ ૪૦ હજાર ૨ હાલની રાસ આવે છે. ૧૮૬૬ માં એ રેલવેની કુલ ખર્ચ ૨૨૧૨૪૧૨૭૧૬ હાલની થયો હોતો, પણ તારપછે બીજાં પાંચ વરશ ગયાં છે અને વનદીક અડધા અખખનો બીજાં ખર્ચ ગણવામાં આવે છે. એ રકમ કરતાં છ ઘણો રકમનો વેપાર આ રેલવેઓ પાછળ ચાલે છે. ૧૮૫૨ માં અમેરિકન રેલવેની ખર્ચ તે ચાલેલો વેપાર ૫૦ લાખ ટન નો હતો, જેની પેઠાસે ૨૦ કરોડ હાલની હતી. પણ ૧૮૬૬ માં ઇત્યાને ૧૮ વરશમાં એ વેપાર ૧૪ ઘણો વધ્યો અને તેની કીમત ૧૦૮૦૦૦૦૦૦૦૦ હાલની થઈ પડે!!

પણ અમેરિકન રેલવેઓનો ચત્રતકાર એટલામાજ ખ તમ થતો નથી. અમેરિકનો ઘણા કસરીયા લોકો છે, અને તેઓની કસર આ રેલવેમાં ખાલ પડે છે. ઇંગ્લંડમાં રેલવે બાંધવાનો ખર્ચ દર માઇલ ૪ લાખ રૂપિયાનો થયો છે, તારે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં તે ખર્ચ ૪૦ હજાર થયો છે. અલગતાં આ રાશની નજીન ઘણો સપાટ હોવાથી રેલવે સસતા પડે છે ખરા. પણ આ કીડાંમિતનું એટલું જ કારણ નથી. અમેરિકન ઇંગ્લેન્ડે સોના અને સંચાારના કરતાં મજાનું ઉપર વધારે ધેખાન આવે છે. જાહાડ લાકડાંથી કામ માલવું હોય તાંહાં તેઓ લોકડાં વાપરતા નથી. લાકડાંના બગલા, ઘર વગેરે ને આપણા શેડરમાં પણ હાલ ઠારેઠાર વધવાં છે તે પરધમ અમેરિકાથી આવેલાં છે.

આ યુગી અમેરિકન રેલવેઓ અથે ઘણો જિવામાં આવે છે. એ રેલવેના પુલો મજાનું પણ શોભા વગરના છે, અને તેમાંના ઘણાક લાકડાંના છે. રેલવે સ્ટેશનો, આડીસો વગેરે પણ લાકડાંના બાંધેલાં હોય છે. વળી અમેરિકાની ઘણી ખરી રેલવેઓ એકવડીન લાઈનની છે. જ્યાંથી તે ઉપર કજ થોડી બને છે. એ રેલવેની સડકમાં વલાહુદાર રસતો દર કરવા ખાખખા લાંબો રસતો પસંદ કરવામાં આવતો નથી. લગાર વધારે મોળાંકાર લાઈન બાંધવી પડેતો અમેરિકન ઇંગ્લેન્ડે તેમ સુખેથી કરે છે. અમેરિકન રેલવેના એ નજીને બદલુરત અને ખેરોલ, પણ ઘણા મજાનું અને સંગીન હોય છે. તેમાં કોલસાને બદલે લાકડું બાલે છે.

અમેરિકન રેલવે ઉપરની ઉતાડ્યોની ગાડીઓ આ પછી તરફની ગાડીઓ કરતાં જુદીન કીમતની હોય છે. તે આપણી રેલવેની ગાડીઓ કરતાં દોડારી લાંબી હોય છે. પણ હીઆની મીથાલે તેમાં જુદા જુદા ભાગ કરેલા નથી તથા એકજ ગાડીના તરણ માર ભાગના તરણ માર બાર છાં નથી. ગાડીને એક હેડેથી ચઢવા માટે ગાલેરી ક રેલી હોય છે અને બે હેડાંયોન તેમાં નવાય છે. આપણી ઉતાડ્યોની ગાડીઓની બાજુએ જાહાડ બારણું છે, તાંહાં અમેરિકન ગાડીઓમાં બારણુંને બદલે બારીઓ હોય છે.

જેવી ગાડીની એક બાજુએ કાંઈન નહી પણ બારીઓની હાર એકજ છે. અંદરથી આખી ગાડી સડગ લાંબીને લાંબી હોય છે અને આપણી ટરામવેની ગાડીઓની મોથાલે તેમાં એકેકની પાછળ એક કરેલી હોય છે. આખી ગાડી આ એક હેડેથી બીજે હેડે લાલી નવાનો વચમાંથી રસતો કરેલો છે અને તેમાં બે બાજુએ એકકોની હાર હોય છે.

આ ગાડીઓ અંદરથી એક મોટાં દીવાનખાંનો જ વી લાગે છે. ઘણીક ગાડીઓની પછવાડે તેજ ગાડીને લગતું એક સંચાન હોય છે, જેમાં એકલી લેડીઓન બેસે છે. તે સંચાનમાં સોફા, ખુરશીઓ, ટેબલ, અરસી વગેરે હોય છે. ઉતાડ્યોની ગાડીમાં પેટેલા બીજ વરગો કરેલા નથી. સઘલી ગાડીઓ એકજ વરગની હોય છે, સારવામાં બેસવાનું હોય છે અને મોટા નાહાના સરવે ઉતાડ્યો સાથે બેસે છે. આ ગાડીઓ ઘણી ઝડપથી જાય છે અને ઉતાડ્યોનું સઘલી પાંતીનું સુખ તથા સગવડ તપાસવામાં આવે છે.

યાસેના સડક ઉપર અમેરિકાની એક મોટી રેલવેનું ચીતર આવ્યું છે. એ ગરદ પાસોડીક રેલવેના તામથી વધી જાપાય છે. એ રેલવેના ૪૦૦૦ માઇલ દોહોડ વરશમાં બાંધી લોધા છે અને એ રેલવેથી અમેરિકાના પુરા કોસતા થી પરામીન કોસતા સુધી સગ્રમ રેલવે થયે છે. આટલાં દીક માહાશાગરના કીનારા ઉપરથી અમેરિકામાં ઉતરી રેલવેની ખર્ચ તે છેક પાસોડીક માહાશાગર ઉપર બીજે કીનારે નવાનું આ રેલવેથી બની આવે છે. પાસોડીકને માગે અમેરિકાથી ચીન નવાનું ઘણું સવલ પડે છે, અને ઇંગ્લંડથી પાસોડીક ઉપર નવાને આ રેલવેથી સવલ થયું છે. તે મ જિતાં ઇંગ્લંડ અને ચીન વચે—યુરોપ અને એશીયા વચે—અમેરિકાથી આ નવો રસતો ઉઘડયો છે અથવા જ રાખર બોલીએતો ફનીઆની આસપાસની ખુસાકરીના મારગમાં આ એક નવું વડું હુમેરાયું છે.

માણસ અને જાહાડ વચ્ચે અરસપરસનો

આ ધાર.

માણસ અને જાહાડ વચે એક દુક સુકાજલો આપ છે ગપા અક્રમાં કરયો છે. તેમાં આપણે જિયું છે કે ખોદા તાવા જેટલી સંભાલ માણસના જીવને માટે લીએ છે તે લીન સંભાલ એક જાહાડની જાંગીને માટે પણ લીએ છે. એટલું જ નહી પણ જેમ આ ફનીઆમાં માણસની બનાવટમાં ખુરતે ચોક્કસ મતલબ નજરમાં રાખી છે, તેમ જાહાડની બનાવટમાં પણ છે. તેમનો સાથ જાહાડને પણ કામ છે. જે ચીજ જાહાડ આપે છે તે માણસ લેય છે, તેમ જ ચીજ માણસ આપે છે તે જાહાડ લેય છે. એ રીતે માણસ અને જાહાડ વચે અરસપરસ સંબંધ છે; તેઓ એક ઉપર અરસપરસ આધાર રાખે છે.

આ અરસપરસના આધારની એક સાબેતી કારખાં અથવા કોલસાના તતવના ઉપયોગ ઉપરથી મળી આવે છે. જાહાડ કોલસો ખાય છે, અને માણસ પણ કોલસો ખાય છે.

“આપણે” એ બોલ અવધાર રૂપી છે, તેની મતલબ પોતાના શરીરમાં લેખે એમ સમજવો. માણસ કોલસાને ફેફસો રીતે શરીરમાં લેખે ! પેટમાંની ગલીમાં સાફ કરવા કોલસાની લુકી ધમ્મા બીરાદ્રીદા પાવામાં આવેલે, તે વીધે આપણ બોલતા નથી. તેતા એક જુદીન પાચણ કીરીઆ છે. પણ બીજી રીતેથી કોલસો આપણા શરીરમાં જખે અને તે ખોરાક છે.

ખાંડ, આટાનુ સત વગેરે ખોરાક આપણા શરીરને કોલસો પુરો પાડે છે. પણ વાંચનારી બાનુઆ પુછશે કે આપણા બદનમાં એ કોલસાના ખપ થું છે ! તે ખપ મોટો છે. આપણા બદનમાં ખોદાતાલાએ એક નાદર કારી ગરીની લડી મેલી છે. તે લડીને આપણ ફેફસાં કહીએ છીએ. એ લડી એ મોટાં ધનનની મીઠાણે રાત દીન વાગુ રહે છે, તેમાં આપણું લોહી સાફ થાય છે; તેમાં લોહી ગરમ થાય છે, અને એમ લડીથી આપણા અંગનો ગરમી છે. એ લડીને મારે આપણને કોલસાનો ખપ પડે છે.

એ કોલસો ઉપર કહ્યું તેમ ખોરાકમાં ખાંડ ધમ્માને મીઠાસથી તથા સદારમ્ય ધમ્માને આટાના સતવાલા ખોરાકથી પુરો પડે છે. હવે ખોરાકની જે ચીનિયા મીઠાસ અને સદારમ્ય—ખાંડ અને આટાના સત વધારે છે, તે ચીનિયા વનસપત્તીના ખોરાકથી પુરો પડે છે. જહાડ પાણ, તરકારી, મેવા અને ફલની બનાવટમાં ખાંડ, ગુંદ, અને સદારમ્યનો મોટો ભયો છે. પશાણીઆના શરીરમાં એ ચીનિયા બનાવટ મધે ભેરેલી નથી. એ ચીનિયા તરકારી અને ફળના આકારમાં આપણ આધારે છપ્પે, તેમાંથી કોલસાનુ તતવ લોહીને રસતે ફેફસાંની લડીમાં જખે છે અને તે રાત દીસ થાલતી કીમતો લડીમાં આપણાં શરીરનો કોલસો બજે છે.

પણ જહાડની ઉપર માણસનો આ આધાર છે; એ ટલું નથી. માણસની ઉપર જહાડનો પણ આધાર છે. જેમ કોલસો જીવનંતોને ખપના છે, તેમ કોલસો જહાડની બનાવટમાં ભેળે છે, મારે તેમ તતવ જીવનંતોને જહાડોથી પોહોંમતું થાય છે એવી ખોદાતાલાએ કરામત કરેલી છે. માણસ જહાડમાંથી ખાંડ અને સદારમ્યના આકારમાં કોલસો લઈને મુઝો મુઝો ખાઈ ગેસતો નથી. તેને જહાડનો એ ઉપકાર પાછો વાલવો પડે છે, જહાડ પાસેથી કોલસો લેવાનો બદલો આપવાની જીવનંતોને ફરજ પડેલી છે. તારે હવે એ શી રીતે બને છે ?

જેમ જીવનંતો સવાસ અથવા દમ લીએ છે તેમ જહાડો પણ દમ લીએ છે. જહાડના દમ લેવાના ફેફસાં તેના પાતરાં છે. આપણ ફેફસાં વારે આકસોતન હવા દમ મા લઈએ છીએ, પણ જહાડો પાતરાં વારે કારખાનીક આસીડ નામની હવા દમમાં લેખે છે. કારખાન તે કોલસાનું રસાએણી નામ છે, અને “કારખાનીક આસીડ ગેઆસ” તે કોલસાના તેજબની હવા જાણવી. એ કારખાનીક આસીડનો જહાડના શરીરમાં પુષકલ ભયો જખે છે. એ હવાના નવાધો જહાડની બાંધણીમાં કોલસો પુરો પડે છે.

હવે એમ હવા જીવનંતો જહાડને પુરી પાડે છે. આપણા દમમાં આકસીનન હવા નંધને, ફેફસાંની લડીમાં આપણા લોહીને સાફ કરે છે. પછે ફેફ

સાંખા આવેલો ઉપરો કોલસો આકસીનન સાથ મલી નંધ તેમાંથી “કારખાનીક આસીડ ગેઆસ” ફેફસાં મધેન બને છે. તે હવા ફેફસાંમાંથી દમને રસતે પાછી આહાર નીકળે અને તેમ હવા પ્રાતરાંની મારફતે જહાડના શરીરમાં જખે. આપણાં શરીરમાંથી રાતોદીન કારખાનીક આસીડ હવા નીકળતો અને જહાડના શરીરમાં નતી જરીને જારી છે.

પેહેલા દેખાવે એવું લાગે છે કે જને જહાડ અને જીવનંતો એકેકથી ઉલટું કામ કરતા હોય. જહાડ જે ચીન જાગે છે તે માણસના ખપની નથી અને માણસ જે ચીન જાગે છે તે જહાડના ખપની નથી. માણસ કારખાનીક આસીડ આહાર કાઢી નાખે છે, તે જહાડ લેખે છે; અને જહાડ આકસીનન આહાર કાઢે છે કે જે માણસના કામની છે. પણ અચાર તપાસનાં બેહુ એકેકથી ઉલટું કામ કરે છે, પણ એકેકને મલતાંન કરે છે. બેહુ એકેકને જોઈતી ચીન આપે છે. જહાડ જીવનંતોને કોલસો આપે છે, તે કોલસો પાછો જીવનંતોના શરીરમાંથી જહાડમાં જખે અને એ રીતે ફરીઆ પેદા થઈ તારથી આનથુથી અરસપરસનો એ આપને માવળે માણુ છે.

આહા ! આ કેવી નેઆમત ! કેવી કરામત ! કેવી પુદરત ! ફતીઆના અમજીત જીવનંતોને કરોડો જતોની વનસપત્તી સાથ કેવા મનજીત ગાંડમાં બાંધી લીધાં ! ખોદાતાલાએ પોતાની બે નામીથી પેદાસ જીવનંત અને જહાડ વચે કેવી ઉતમ સગાઈ કરી આપી છે ! માણસ જહાડને ભાંજે છે, તરકારીને કાપે છે, ફલને લડીમાં ગાંજે છે, ફલને ખાઈ જખે છે, સઘડું “હુબમ” કરે છે, ગેપ કરે છે અને તોપણ તે જાણતો નથી કે એ જે કીરીઆ તે કરે છે તે પોતાના શરીરને મારે નહી પણ જહાડના શરીરને મારે બી કરે છે. તે જાણતો નથી કે એમ સઘણો ખોરાક તેના ફેફસાંમાં નંધને કારખાનીક આસીડ હવા બનાવશે, જે ફેફસાંની અંદરથી મોહાંડાંની વારે આહાર નીકળી જહાડમાં પાછી ભયો !

હું ! મગરૂર માંવો, તારી આંખો ફેડીને આ તલેસ માત ને. એકે તે પરતીપાલ પરવરદેગારે તારે મારે કેવી નેઆમત ગોઠવણ કરેલી છે, પણ વળી એ એકલા તારને મારે નથી. જહાડપાણની ફતીઆમાં તારને મારે બનાવી નથી. તું ને એમ હુંકાર કરતો હોયતો, જહાડથી હુંકાર કરશે કે જીવનંતોને ખોદાએ મારે વાસતે બનાવપાછે. વાસતે આ ! કમીના આદમી તારું માથું નીચું કર, આકમાં પડ અને હુંકાર છોડી દે.

તેમુરલંગ અને બુદીયા.

પાદશાહ તેમુરલંગ વીધે એવું કેહવાએલું છે કે એક વખતે તેણે એક મોટા દેશના મધ્ય ભાગ ઉપર હોમલો દીધો, પણ તે દેશની આસપાસના ઘણાએક રાજાએ એકઠા મલીનંધને તેને એક સખત સીકસતે આપી તેની લશકરને પરામંદ કરી નાખીયું. જ્યારે તેમુરલંગે પોતા ઉપર આનો મામલો દીધો ત્યારે સેતામ પોતાના

ઘોડાની લગામ ફેરવી પવનની મીઠાથે જંગલની તરફ નાહડી ચાલીયો. એમ કરતાં તે નાહડસતાં નાહડસતાં તે એક બીઆબાન જંગલની તરફ જઈ પહોંચ્યો. તે યહ્યુ લુખીયો થયો હતો તેથી એતાની આસપાસ નજર ફેરવો એવા લાગે કે કોઈબી આસરો લેવા લાએક જગા તેમાં કે નહીં. એવામાં તેની નજર ફરથી એક શેશની એવા માં આવી તેથી ખુશી થાઈને તે તરફ પોતાનું મોહું ધરીયું, અને તેમાં જઈ જાય થું કે એક છુટી દોરી એક ઝુંપડીની અંદર પોતાનું રેહાણ કરી બેઠી. તેમુરલગે તે છુટીઆ ને સલામ કીધી, અને અચન ચુલ્તરી કે “માઈ કંઈ તાહડ રી પાસ ખાંતું હાજર હોયતા અને આપ.” તે દોરીએ જવાબ વાલીયો કે “એટા માહુરી પારો હાલ કંઈ પકાવેલું ખાંતું હાજર નથી, પણ તું જે સમર કરેતા આ આટોએ તેની ભરકી કરી આપું.” તેમુરલગે કહયું કે “તાહડ રી મેહુરખાંની; લુખે ઝૂન ઉપર યહ્યોન ગલબો કીધો.” હવે તે દોરીએ ઘોડા વખતના પેલા આટાની ભરકી બ નાવી તેમુરલગને એક થાલીમાં નાખી આપી. તે યહ્યોન લુખીયો થયો હતો તેથી એનીગંમ પેલીગંમ જરા કુક મારી શેતામીથી પોતાના હાથ ભરકીની થાલીની વચ મા નાખીયો તેથી તેનો હાથ મજબુત ઢાંચી ગયો. આ દેખાવ જોઈને પેલી દોરીને જરા હસવું આવીયું, અને તે મોલી કે “જેટા, તુંએ આસપાસથી છપાને કોરકાંઠેથી ખાવાને બદલે એકદમ વચમાં હાથ નાખીયો તેથી તાહડ રા હાથને તુંએ નુકશાન પુગાડીયું.” જ્યારે તેમુરલગે પેલી દોરીને મોહુથી આવા સખુના સાંભલીયા તેવા રે તેની શુક કેહાણે આવી, અને સમજાયો કે “ખરેખર હું બી એકદમ મોટો પાદશાહ થવાને વાસતે કુશમનેની વ વાવમાં જઈ પડીયો અને તેથીજ વલકરની ખુવારી થઈ તથા આવી દેખને હુંબી પુગો ચુકો છે.” તેણે યોડાએક પછસા પોતાની પાસે હાજર હતા તેમાંથી યોડા પેલી દોરીને આપી મોલીયો કે “જ્યારે માહુરો વખ ત સારો આવશે તેપારે હું તાહુરો ઉપકાર ભલસ નહીં.” આ પરમાણે પેલી દોરી સાથે વાતચીત કીધા બાદ તેમુરલગે તેણીની રૂકશત લીધી, અને ઘોડા ઉપર શવાર થઈ જંગલની તરફ નીકળી ચાલીયો.

વળી એન પાદશાહ વીધે મીલ એક રચુલ વાત મ સહુરો કે એક વખતે તેની દરબારની અંદર એક આંધલા ગવઈયાએ એવુંશા પુચ્છનું માણું માણું કે પાદશાહએ તે ના નામ બાપે પુછયું કીધું. તે આંધલા ગવઈયાએ જવા બ વાળીયો કે “જેહાંપનાહા માહુરું નામ કોલતો.” આ નામ સાંભળી પાદશાહનું જરા ટકોર કરવાનું મન થયું, અને તે મોલીયો—“શું કોલતથી આંધલી હોયછે ?” ગવ ઈયો “સાહેબ, જે કોલત આંધલી નહી હોતેતા લંગડાને ઘેર નહી આવતે.” હવે વાંચનારે જાણવું જોઈએ કે પાદ શાહ તેમુરલગ એક પગે લંગડો હતો, અને તે આ ગવઈ યાની મજાકેરીથી ગોસે થવાને બદલે એમ ખુશ થયો, કાંએકે તે પોતે જાતે પડેહો હતો તેથી તે સમજાએ કે જદનની એક ખુદતી ધોરને થકી મજાખની પેહલી સરખાત તેની પોતાની હતી, અને તે બીયારા ગવઈયાને તેના હાજર જ વાળને મારે નાહકે પોતાની પાદશાહી સતાને ગેરઉપયોગ

કરી શીકશા કરવી તેને તદન અનધરતું લાયું. તેણે તે ગવઈયાને તેને લાએકનો સરપાવ આપી રૂખશત કીધો.

શો ૦ જો ૦ રી ૦

પરચુટણ બાબતો.

હુંગેરી અને આસ્ટ્રીયા ખાતે કોલસાની પેદારી— આ રોજો કરતાં કોલસાની વધારે પેદાશ બીજી યોડેન કેહાં છે યતી હશે. એક લખનાર કેહ્યું કે ૧૮૪૮ માં હુંગેરી રેશમાં સચલી મલીને ૧૮૭૭,૭૮૮ ૨૫ કોલસાની પેદાસ થઈ હતી; અને તે વધી વધીને આજે તેથી મારગણી થ ઈછે ! ૧૮૫૯ સુધી આસ્ટ્રીયા ખાતે કોલસાની નેટલી પેદા શ યતી હતી તે કરતાં ખપ વધારે હતો. પણ આજે તે એટલોતા વધી પડ્યોએ કે તે અતીશય સસતો કીમતે ખલે છે, અને તેથી કરીને આસ્ટ્રીયાના કેટલાંક શહેરો ખાતેથી ઈંગ્લેન્ડ કોલસાને ખપ સદંતર નીકળી નહીને સમગ્રે એન કોલસો ખપેછે.

સરસ કોણ ? એક, એક આંખવાલા પુરસે પોતાના બે આંખવાલા દોસતને કહ્યું કે “હું” તારા કરતાં વધારે મોટું શકું છું.” બીજાએ તે વાત માની નહી, તેથી પેટે લાએ સરત બકી, અને તે સરત બીજાએ કણલ કીધી. એ ક આંખવાલાએ કહ્યું કે “હું” તારી બેઠે આંખ જોઈ છું” પણ તું તો મારી એકજ આંખ જોયછે.” અલખતાં બે આંખવાલા હારયો.

ઈંગ્લેન્ડ શીકાઓને હાલમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટસની એરતા “એરીઝ” દાખલ કાનમાં પેડેરે છે !

ચીનના શોહનશાહનું પુસતકખાંનામાં સઘલાં મહી ને ૪૦૦૦૦૦ પુસતકછે.

“હોઠ આગલ પચાણું” લાવીએ એટલા અરસા માં ઘણા બનાવો બનેછે.” આ કેહ્યેવત “પીનીલોપ” ના એક આરોએ “એનરીનસ” ના મોતપરથી નીકલીછે. કાર ણ જ્યો તે પીઆલામાંથી પીવા જતો હતો, તેવોજ “પીની લોપ” ના ભરથાર “યુલાઈરીસ” તેને તીર મારી મારો ના ખસે હતો.

આંજીઓ—એક છંશની કવી કહી જાયછે કે “આં જીઓ, એક ખુબસુરત સ્ત્રીની માલમલનમાંથી “દાઢ” બોઈ નાખેછે.”

માથામા ભેજું—એક સુરખ છોકરાના માથાંની બેા પરી ભાગી ગયાથી ડાકટરે કહ્યું કે “વાત ધાસતીમાં, સમખ, એનું ભેજું” દેખાયછે.” ડાકરાએ કહ્યું “સાહે બ મેડેસાની કરોને મારા બાકને લખી જલાવજો, કારણ તે હમેશાં અને કેહોતા કે મારાં માથાંમાં ભેજું જ નથી.”

કયું પાણી સરસ ? ભારી કે હલકું ?—આપણે લોકોમાં તેમજ મુખરેલા ઇંગ્લેન્ડમાંની કેટલાકને એવોજ વો ચારે કે વસાદતું પાણી ઘણું હલકું છે, અને અરા, તથા પાણી નરપત અને તંદારસત છે, અને ભારી પાણી જ રો શકતું નથી, પાણીમાંની માફક પેટ ડુગાવે છે. ધણ એ બાબે હાલની શોધ પરથી એવું સાબેત થયું છે કે હલકાં કરતાં ભારી પાણીનું ઘણું તંદારસત અને નરપત છે. ઈંગ લાંડમાં જે પરગણાઓ ખાતે પાણી ભારી છે તેઓ હલકાં પાણી પીનારાઓ કરતાં વધારે તંદારસત છે, અને વહી ભારે પાણી પીનારાઓમાં જરૂરની સંખ્યાની ઘણી ઓછી નીપજે છે.

શ્રીકાક—“છાકરા ‘જાતી’ કેવલી છે, અને તેના દા ખલા શું ?”

છાકરા—“સાહેબ, જાતી તરણ છે; નર, એટલે માણ સો, નારી, એટલે સ્ત્રીઓ, અને નાનપતર, એટલે યુવા કુખારા પુરસો.”

ચીનાઓની માછલીની દુનયા—કેહલે કે ચીનાઈ દરીયાઓમાં ઈંગ્લેન્ડ દરીયા કરતાં વધારે અને વલો તરેલ વાર જાતની માછલીઓ મલી આવે છે. તાંહના રેહવાસી ઓ સઘલી જાત, કદ, રૂપ, રંગ વીગેરેની માછલીઓ પો તાથી અને એટલી આવજતથી ઉધારે છે. ચીન ખાતેના ક રાંસેના કાનસજ જતારધ લખે છે કે, “તરણ વરસના અર સામાં ઓછામાં ઓછી એક હજાર જાતની જુદી જુદી માછલીઓના નમુના જે ચીનાઈ દરીયા અને નદીઓમાંથી એ કલા કીધા હતા !”

વકીલને તાંહાં જરૂં એટલે શું ?—વકીલ—(ખાતા ના ફલને) “તે તારો હુસ્તાખ પરતોવાદીને દેખાડશે કે” કુલ—“હા”. વકીલ—“અને તેને તુંને શું કહ્યું.” કુલ—“તેને અને કહ્યું કે જહાનખમાં જ.” વકીલ—“અને તે શું કહ્યું.” કુલ—“હા, હું તમારે ઘેર આવ્યો.”

તરણ કીમતી ચીજ—એક જુદા ગરહસધને પુજવા માં આવયું કે ખાવાને વાસતે ‘શું’ જોઈ સાહેબ. જ વાખ વાલશે કે “સારી જુખ, સારા દોસત, યોડું ખાવાનું અને એક તુવાલ.”

આપણી હંદગીમાં દુખોને છ ચીજે તરખ કરે છે. ૧ જુ, સારો ખોરાક; ૨ જુ, ભણે રસત; ૩ જુ, વફર દાર ખોરાક; ૪ જુ, ફરમારદાર ફાનંદ; ૫ જુ, શ્યાંણી જાલ્લી; અને ૬ જુ ડાહ્યું માડું.

ગરેટ બરીટનની પોસ્ટ આફ્રીસો—ગર્વા સાલમાં દયાલ ખાતાંની સંખ્યામાં ૩૦૦ નવી આફ્રીસોના વધારો થયા હતા. ગરેટ બરીટન અને આપરલાંડ ખાતે સઘલી મલીને ૧૨૨૦૦ કરતાં વધારે પોસ્ટ આફ્રીસો છે, જેમાં ૮૦૦ તો વડી આફ્રીસો છે. રસતા ઉપર કાગળે નાંખવાના ૮૪૦૦ નહા છે, અને કાગળ નાંખવાની સઘલી નખાઓની

એક દર સંખ્યા ૨૦૬૦૦ ની છે. કકત લંડન રોડર ખા તેજ એવી ૧૫૦૦ કાગળ નાંખવાની નગા છે.

કુઈનીનની બેટનપણી—કુઈનીન ઘણી મોઢી ચીજ છે, પણ તાપ ઉપર તે સરવેથી કીમતી ચીજ છે. આવી બે મુલ ચીજ ઘણી વખતે મુદી બપ છે, તે માટે પરોસર અઈ ના નામે એક સખાનીયા ડાકટર કેહ છે કે, કીલીપાઈનના ડા પુએ ખાતે “ઈયાઈરોસ” નામના રોપા થાય છે, તેઓ સ ઘલી ખાસીયત સીનકોનાના જેવીજ ધરાવે છે. તેઓની છાલમાંથી કુઈનીનની માફકની દવા ખતાવવામાં આવે છે, જેથી કુઈનીનના જેવીજ અસર થાય છે, અને તાપ બપ છે; એટલુંજ નહી પણ કુઈનીન પીધા પછે જેવું મોડું કડતું થાય છે તેવું કાંઈજ આ નવી દવાથી થતું નથી. આ દવા ને “ડાઈરેન” કેહ છે. છાલના સો ભાગમાંથી બે ભાગ આ દવા નીકરે છે, અને તદપાર ઘવા પછે તે કુઈનીનની અરથી કીમતે પડતા બપ છે.

તરણ ચીજ સરવેથી મુચકલ છે. ૧ લી, એક વાત છુપી રખવો; ૨ જ, કોઈએ કુખ દીધું હોય તે જુલી જ તું; ૩ જ, કુસંતવા વખતેના સારો ઉપયોગ દારવો.

હીંદુસતાંનનું જોરે કરજ અદા કીધેલું અને અ ધ કરવાનું સઘલું મલીને ગયા જાનેવારી માસ મુકીમાં ૩૨૦ કરોડનું હતું, એમાંથી ૩૨ કરોડ સીવાય બાકી ૩૧૮ કરોડનું સઘલું રેલું ઈંગ્લેન્ડ બેંકવાલા અને શારો રોનું હતું.

કોઈ આટલો આંક ગણી આપેશો ?—એક, દયા, સો, જુનાર, લાખ અને કરોડ બોલી જતાં તે સરવે કોઈને આવડે છે, અને તેમજ પદમ, માહપદમ, જલ્લી, ખરવર વીગેરે વગર વીચારતું બકી જતાંની સઘને આવડે છે, પણ તેટલા રૂપીયા તમેને કોઈ આપેના ગણી આપેશો ? કેહો કે અને તમને એક માહપદમ રૂપીયા આપો દીધા. હવે ગણી લો કે તે ખોચાર માહપદમજ છે કે ઓછા વખત ? તમારેથી તે કદી ગણવાના નથી. તમે મરી જઓ, તમા રાં છોકરાં, તેનાં છોકરાં, એ રીતે શો પેહુડી થઈ જાય પણ કોઈથી તે ગણવાના નથી. એવી ગણતરી લેવાઈ છે કે એક માણસને એક થેથી ૧૭૦ લગન ગણતાં એક મીનીટ જોઈ થે છે, પણ આપણે એક મીનીટમાં કદાચ ૨૦૦ લગન ગણી થે, તો એક કલાકમાં આપણાથી ૧૨૦૦૦ સુધી ગણાય; એક દીવસમાં એન હીસાબે ૨૮૮૦૦૦ સુધી અને એક વરસ માં ૧૦૫૧૨૦૦૦૦ તુલીક ગણી શકાય. અને એન રીતે તમે ખાધા, પીધા, તથા મુખા વગર વરસોના વરસો મુકી ગણ્યા કરો તોપણ માહપદમને છેડા આવે નહી. કહો કે ખાવા આપણે ઉપલી ગણતરી જુનજ પોતે જાનખો તારથી ગણ્યા માંડ્યું હતું. તો માહપદમ મુકી ગણતાં તેને ૯૫૧૨ વરસ, ૩૪૨ દાહાડા, ૫ કલાક અને ૨૦ મીનીટ જોઈ; પણ જો તેણે ખાવા પીવા વીગેરે આસપદમને માટે દીવસના ૧૨ કલાક લીધા હોય તો તેને ખાસાં ૧૯૦૨૫ વ રસ, ૩૧૯ દાહાડા, ૧૦ કલાક અને ૪૫ મીનીટ ઉપલી નજીની રકમ ગણતાં ભાગમાં જોઈય !!!

માની ગફલતથી બચાના મરણ—ડાકટર લાનકેસ
દર જાણવેલે કે ઈંગલાંડના દર વરસે ૩૦૦૦ બચાઓ ત
ઓની માના બેદરકારપણથી મરણ પામેછે. બચાંને ધવાડ
વા સાડી પાસે લીધા પડે તેની મા ઉઘી જાયછે અને તે
એવી દુખા સુવેલે કે બચાંનું મોઢાડું ટંકાઈ જવાથી તે
ગુંગલાઈને મરી જાયછે.

પટેલ અને ઘડ—પટેલાના લોટ બનાવી શકાયછે,
તેના પાઉં થાયછે અને તે ખાધાથી શરીરને પોશન મળેછે,
પણ ઘડ તેથી વધારે સરસછે. પટેલ કરતાં ઘડના પાંચ
ગણ વધારે માસ કરનારા પોસટીક લાગે અને ૩૩ ગણ
વધારે ગરમી આપનાર લાગેછે.

લંડનની ખોશકી—લંડન રોડરમા રાખ લાખ બ
લદ, ૦૧ લાખ વાહરાડા, ૧૫ લાખ મેંદાં અને ૪૦ હજાર
કુકર ખોશકીને માટે કપાયછે. ૩૫ કરોડ રતલ પટેલ,
૧૦ કરોડ કોબીલ, ૫ કરોડ સલગમ, ૨ કરોડ ગાવર, ૫
લાખ બુશલ મના, ૨ લાખ બુશલ વાલ, વગેરે અને ૩
લાખ બુશલ ફ્રેમ્બીન ખપેછે.

રમુજે ફુરસત.

૧. રેલવેના અકસ્માતમાં 'મનની હાલતી' કરતાં વધારે સારું છે.
૨. બોમ્બાઈ માણસના બોલવાપર ભારી કાંચ નહીં રખાય.
૩. હું એક છાત્ર જનવર છઠી. કોઈના પેટમાં આપો છઠી.
કોઈના મગજમાં કુટેસો છઠી, પણ મેકુમાં હું અકારો છઠી.
૪. હું એક છાત્ર જનવર છઠી. સુપરે હું અકારો છઠી અને
મને મને તમે દુર કરો છો. અને કોઈનાથી તો હું તમારો ધરવર મડ
ડી મેસુ છઠી અને બાપુઓ મને સણગારે છે.
૫. સવાસો.

- ૧ પારસીઓમાં ધમકી આપનાર ખાનદાન કીછી ?
- ૨ પારસીઓમાં ધંધલોઈ ખાનદાન કીછી ?
- ૩ પારસીઓમાં સીવાબતીનું ખાનદાન કીછી ?
- ૪ પારસીઓમાં સોમનર ખાનદાન કીછી ?
- ૫ પારસીઓમાં દયાલુ ખાનદાન કીછી ?
- ૬ પારસીઓમાં બાલગર ખાનદાન કીછી ?
- ૭ પારસીઓમાં લંગડું ખાનદાન કીછી ?
- ૮ પારસીઓમાં મેસવાદ ખાનદાન કીછી ?
- ૯ પારસીઓમાં રૂપાલ ખાતાનું ખાનદાન કીછી ?
- ૧૦ પારસીઓમાં લડાએક ખાનદાન કીછી ?
- ૧૧ પારસીઓમાં પેસવાઈ ખાનદાન કીછી ?

ખેલારો મઠ વેલારો.

૧. ચાંચક. ચાંચ-ક.
૨. માકક. ખા-કક.
૩. સવાસો.
- ૧ એકવ્રુ કામ કોસલાં સાથે ન બીજવ્રુ કામ કોસ
લાં સાથે છે.
- ૨ કાંચે કે તે કોસલાં બાપા-છે.
- ૩ વાંચી માચી.
- ૪ નરે ગામખાર (ગામ-ખાર) જ્યા તારે.
- ૫ ઉચેત્રુ પાપત્રુ બીકાઈ, નરું પાવાત્રુ ટકેલા.
- ૬ વરાવો. વરા-આવો.

માતાની પુત્રીપર તે શીખામણ.

તોટક છંદ.

સુણ સણી શીખામણ મહારી અરે,
કહુ નીતી વીવિકની વાત ખરે;
ધરી અંગ ઉમંગ તું લાવી દરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૧
જનન ભંગી કુમંગી કલામ કરે,
કદિ પુત્રી સીખાવરી નાહી ખરે;
બહુ પારી અનાદીજ તેતા દરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૨
હજી જેમ ગયા નથી મૂર્ખ તણા,
શિર કૂટી મરેછે અભાગી ધણા;
પણ એમ કરે નહીં અધ્ય મરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૩
મહુ ભંજી પ્રમાણી વીચાર કરે,
નથી શાસ્ત્ર પુરાણમાં પાથ ખરે;
રિત આદિ અનાદિથી ચાકી મરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૪
ધણી શાંણી ભણી નવ મૂર્ખી રહે,
મન માતા પીના જરીએ ન ખાંહિ;
જન મોટી ધર્મ તવ કુખ દરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૫
મતી સુંદરી ને સુભવંતી ધણી,
દમયંતી અને લીલાવંતી ભણી;
ખીજ ખંતી ધણી મયવંતી વરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૬
કદિ કોય નહીં સુભવંતી કરે,
કદિ દેશ નહીં સુભવંતી ધરે;
શિજ પાળી મદા મુખવાળી કરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૭
પ્રિય પ્રાણુ પ્રમાન પતની ગણે,
પ્રિય પ્રાણુ પ્રમાન પતી ન હણે;
દિલ ધારી દયા પ્રણુ નામ મરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૮
જણી મરે ધરી મન ખુશી કરે,
દિન આનંદમાં જુમાની કરે;
રમ રમ પ્રમંગ મીધા મંધરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૯
પ્રણુ મરે કરે પુણપાથી ધણી,
દિલ દાદ સુણે દિન તાજ તણી;
વિનંતી મહુની દરખામ કરે,
જનું રાજ નિશાળની માંહિ ખરે—૧૦

દરખામ ૬૦ માં

સુંબઈ, દરવર આચાર્ય પરીક્ષામાં મેહમાંછ ફરડનજની
કંપનીએ છાતીનું તથા પરગટ કીધુંછે. કો કોટ—મેહમાંછ
હોરમજી સીટ, નાં ૬ તથા ૧૧.

સ્ત્રીપ્રોધ.

પ્રકાશક ૧૮ જુન.

નવેમ્બર ૧૮૭૪

આંક ૧૧ નો.

ફ રં ગી જ,

અથવા

વાંધામાં પડેલાં વારેસો.

શ્રીમદ્ધને માટે તત્તન નવીન વારતા.

લખનાર—“શ્રીનાથેશ્વર પ્રસાદ.”

પાખા ૩૧.

“પારખું ન થાયે થવાનું તે થાયે,
આશાયે ફોગટ છવ છાયે.
તોગી તોપી સ્વરોધ અહ તોયે,
તેમાંમિ નહી નહી કાંઈ હોયે.”—નર્મદાચંદ્ર.
“સોમિ દ્રવ્યની આશયી, કને હોય તે જોય,
પછિ પડતાજ આખરે, ખની આપરો રોય.”—નર્મદાચંદ્ર.

નવાન અને કુખી ફરીદ, પોતાના બાપ જેવા ગુર
ગીત અને માં જેવી માહબાતુ સાથે મદાઈન ખાતે જતો
હતો, જાહે નવાની તેને ઘણીજ આદેશ હતી, તેવામાં દ
નવા નરીના ફીનારા આગલથી હોડીમાં મરતાં તેનો એક
દમ પગ લપસી ગયો, અને તે નદીમાં કુખી ગયો હતો તે
એકાએક બાવા કારન અને ફીલકુસ તથા ખેનર જેવા તે
ના તથા ગુરગીનના દુશમનોના શુક્રમાં કાંઈથી આવી
પડયો, એ વાત પેહલાં જાણથી જોઈએ.

આગલા જમાનામાં ઘણું કરીને એશીયાખંડનાં ઘ
ણું રેશોનાં જંગલી લોકોમાં પોતાના દુશમનો ઉપર વેર લે
વાની ઘણી યુક્તિઓ હતી. અગત કરીને જરે એકેકની
નનદીકના અને કુકત એકાદુ નદી નાલાંધીજ જુદા પડેલાં
મે પેહરનાં લોકો વચે અલુખનાવ હોયછે તારે વેર લેવા
ના બીજા ઉપાયોમાં તેઓ એક આ ઉપાયથી કામે લગાડ
તાં હતાં:—તેઓ નદીના કાંઠા આગલ મોટા ખોલ પાડતાં
હતાં કે જેમાં જરતી આવવાથી પાણી ખરાઈ રહેતું હતું.
હવે જરે પાસેના ગામડાંવામાં લોકો પોતાનાં દોર વીચેરેને
તે દેકાણે પાણી પાવા થા જે પાણી ખીડાં હોયતો પોતાના
લપયોગને માટે ભરવા કાન્ય તાંહ આવેતો આગમજથી પે
ઠા ખોલમાં દુશમન સંતાઈ રહીને જેવા પોતાનો સુદ

તે ખાડા આગલથી પાણી ભરે કે ઘુરત બાહર નીકલી તે
નો હાથ પકડી ખાડામાં ફુગાડી રેતો હતો અથવા કેટલી
ક વખતે જે આરત હોયતો તેણીને ઘસડી લેઈ જતો હતો.
આવી રીતને દોઝો આગલ થતો હતો, અને હાલમાં કા
કરતાનના મોલક તરફ સીંહાપુરા નામનો રોડો વસેછે
તેને પાસેના ખુસલખાનો સાથે ખનતું નથી તેથી બંધે
રોડાઓ એન મુજબની બદી એક બીજા સાથે હજી થ
ધી કરેછે.

એન મુજબ બીમારા કુખી ફરીદનેથી ઘસડી લેઈ જ
વામાં આવ્યો હતો. આપણે આગલા બાજમાં જોયું છે કે એ
કાંમ ફીલકુસે બજાવયું હતું. કારન શાહજાદા તુરાજાદ સા
થે પકડાઈ ગયા પછે ખેનર તથા ફીલકુસે તેને શી રીતે છો
ડવો હતો તે આપણે જાણ્યું છે. જે દીવસે કારન કેદ
ખાંનથી છૂટો તેજ રેવસે કોઈ ઉડતી ખબર ઉપરથી ફીલ
કુસ જે ફરંગીજની જી ધઈ લાગો હતો તે તેણીને શોધવા
જે ગામડાંમાં ફરંગ અને ફીરોજ રહેતાં હતાં તાંહ ખેનર
સાથે આવ્યો હતો, અને તાંહાં તેની નજર ફરંગીજ ઉપ
રતો નહી પણ જવાન ફરીદ જે ક્તેહસીંગ સાથે મેલામાં ફ
રતો હતો તે ઉપર પડવાથી તે પોતાના ચેકારને પારણ કો
રેશો વેશ પાંખી ગયો હતો. અંતે જરે ફરીદના મદાઈન
જવાની ખબર તેના જાણપામાં આવી તારે તે આપણે ઉ
પર જણાવયું તેવા એક ખાડો દમલા નદીમાં તઈઆર કરી
તેમાં ચીખાઈ મેહો, અને પેહલી તકેન ફરીદને ઘસડી
માલ્યો.

જરે તેને બાવા કારનનાં ઝૂકડાંમાં ફીલકુસ લેઈ આ
વ્યો તારે ફરીદને છવવાની આશા યોડીજ હતી. પણ કા
રન જે જંગલની નડીપુડીના ગુણથી જાણીતો હતો તેણે
તેમની અસરથી તેને સામે કરવામાં કચુર રાખી નહી.
હવે જરે ફરીદ હુશીયાર થયો અને પોતાની આગલથી કા
રન વીચેરેને જતા રહેલા જેવા તારે તે પોતાની આંખમાં
આજી લાવી આ મુજબ પોલતાં રડી પડયો—

“કુરામરોજ, વાહાલા કુરામરોજ, આ શી રીતનો ગ
નમ મારી ઉપર ગુનરેછે તેની તને કરી પણ ખબરછે? અરે
ખેખબર વાહલા, સોદાગર નરીમાનનાં મકાનમાંજ મેં મારી
છાતો જે તારી આગલ ખોલી કીકી હતોતો આપણી ઉપર
આટલી સખતી નહી પડતે. પણ કુદરતની ઈજાને અટ
કાવનાર કોઈ નથી. જે આપણાં કેસમતમાં ખનવાનું હ

શે તે બનયા વગર રહેવાનું નથી. હું જાણતી નથી કે તું કાંઉછે; પણ અરે, શું એક ખરા મરદની ફરજ નથી કે તે ની દેલદાર બાંહુ હોય તાંહુથી તેને છુડી કાઢે ?”

આટલું બોલી ફરીદ નામ ધરાવનાર મરદ એક માથુ કનાં કુખથી કુખી ધઈ પોતાનાં બીછાંણાં ઉપર પડયો.

પણ બાવા કારનને ફીલકુંશ થું કહી ગયો હુંતો ? આ બધે કરસેવને ફરીદને તેના બીછાંણાં ઉપર યુકીને પાસેની એક આરબની લીધેલી તાની ચોરડીમાં ગપા, અને તાંહુ કારને પોતાના ચેહરો ને અતાર લગન નેચો કુદરતે ઘડયો હુંતો તેવોજ હુંતો તેને દાટી અને ગુછ વીગેરેના ક આથી તદન બદલી નાંખી એક ખરેખરા સાધુ બાવાને છા ન્તો દીધો. પોતાના હાથમાં તેણે પોતાની નવગર (લાકડી) લીધી, અને ફીલકુંસની સાથે ચુંકડીની પછાડીના વાડા તરફ ચાલ્યો. યુનાનીના હાથમાં સાધુએની ઠગાઈનાં હથ પારો—એક વાઘનાં આંઝડાંનો ચેકો, એક કાચનો કલસી પો, એક પથરની તાની લાકડી વીગેરે—હતાં.

બધે જાણું વાડામાં આવે તેની આગમન તાંહું એક ચોરસ તદન ફીકા ચેહરાની પોતાની આંખ આગલ રોખા લ પકડીને વીચાર અને ફેરખાં બેઠી હતી. તેણીની નજ કાઠ ખેનર ભેપ ઉપર ફસડાઈને બેઠો હતો, અને તેણીના માલ તપાસતો હતો. આ ચોરસની પછવાડેથી થોડેક છે ટે બે મરદો, નેચો તેણીના નોકર હોય એવું તેમના પાશા ક અને ઉભા રહેવાની ઘપ ઉપરથી લાગતું હતું તેઓ ખડા રહેલા હતા. તેઓએ પોતાની બાધના આવવા વીશે ખેનર ને ખમર કરી બાવા કારન સાથે મલવા માંગતું હતું; પણ બાવા કારનનાં એવું જાણવી ખેનર તેઓને વાડામાં જ બાવાની અરજ કરી ફીલકુંસને કારનને ચેતાવા મોકલ્યો હતો. કારણ કે આ ચોરસ કોણ હતી તે ખેનર તથા યુ નાની જાણના હતા.

નેચો કારન ધીમી અને ગંભીર ચાલણથી ફીલકુંસ સાથે વાડામાં આવ્યો કે ખેનર પોતાની નગાએથી મોઢાં આદરમાન સાથે ઉઠીને તેને પગે પડયો. પેલી ચોરસની નજર ખેનર ઉપર પડતાંજ તેણીની ઉઠી, અને પોતાની કુખી અશમથી કારનને નેચો. તેણીનો ચેહરો તદન ફીકા અને ભાહુડું ઉતરી ગયલું હતું; તેપણ કારને તુરતજ પારખી કાઢ્યું કે તેણી કોઈજ નહીં પણ સોદાગરજતે શાહ બાનુ હતી !

મગર પણ કુખી બીચારી શાહબાનુ ! પોતાના બેઠા ને પોતાને હાથે પેરમાંથી કાઢી યુકીને, તથા પોતાની બેઠી ને પોતાના લોભી છવને યકી પોતાની નજદીકથી દુર કરીને, તથા પોતાના વાહુલા ભરધારને પોતાના આ બધે ગેરસલુકાઈ ભરેલાં કામોથી પોતાની ગોદમાંથી હાંકી કાઢી ને આજે તે યકી કંગાલ અવસથામાં આવી ગઈ હતી.

કરંગ ફીરોન સાથે પરણી ગેઈ તેથી તેણીની હજાર વખત રજ માંગવા છતાં જરે તેણીએ તાન પાડી અને કરંગનીથી પેરમાંથી કાઢી ચુકવા કીધી, તારેજ તેણી ફીરોન સાથે પરણી ગઈ હતી. કરંગે તેણીને શાહજાદા સાથનાં લગનથી થતા ગેરફાવદ અને ગેરકાપદા વીશે પ્રશ્ન સમજાવ્યું—તથા વલી તેણી નુશબદ સાથે પરણવાને સુદલ

રાજ નથી માટે શાહબાનુએ પોતાની હાડ ઊઠી રવી એવું બી તેણીએ કહ્યું; પણ આ મગર ચોરસ તે સમજ નહીં, અને કરંગે આખેર તેણીની રજ વગરજ પોતાને દસ્ત ફીરોનને આપયો.

તેપણ કરંગે ફીરોનને પોતાની જાણીથી દસ્ત આપ્યો હતો નહીં. તેમ કરવાને તેણી તથા ફીરોનના રાજ હતાંજ, પણ તેણીનો પેરાદર કુશમરોન પણ રાજ હતો: એટલુંજ નહીં પણ તેઓને યુખી જીવાને “મીઠો મીલાદ” બી ખુશી હતો; અને પોતાના પેદરની રજથીજ તથા તેની હાનરીમાં કરંગ ફીરોન સાથે પરણી હતી. પરણીને તેણી પોતાની માદરના આશીરવાદ માંગવા ગેઈ. શાહબાનુ એક સોસવાટીપેઠે તેણી ઉપર ધસી; અને તે દીવસથી કરંગ પોતાની માદરથી છુટી પડી. તેજ દીવસથી વલી મીલાદ પણ પોતાના દેસત સોદાગર નરીમાનને પેર જાઈ રહ્યો.

મગર શાહબાનુનાં કુર દેલની આ ટુક કાહણી હતી. હમણા તેણી દેલાસો લેવા કારન પાસે આવી હતી. તેણી જાણતી હતી કે કારનને તો શાહજાદા નુશબદ સાથે જ કેદ કીધો હતો; પણ હમણા તેણીને ખમર મલી કે બુદા બાવા કારન તો તમામ આસુદગી સાથે પોતાના ચુંકડામાં વસે છે ! આ પોતાની અજબથી તેણીએ બાવાને જાણવી, અને સાધુજ પોતાની બડાઈ જાણવા શરમાયા. તેણીની તરફથી યુનાનીએ જાણવું, કે, સાધુબાવામાં એટલું સત હતું કે નોરોવાનનાં માણસોએ બાવા કારનને નેચો હાથ પકડ્યો કે તે પોતાનાં સતથી તાંહુથી જેમ ધઈ ગયો, અને આ ચુંકડીમાં આવી પડયો ! આ વાત શાહબાનુએ મગર દેલ નેટલું ભેળું હોય તેટલી ભોલાઈથી માની, અને પછે પોતાની આવવાની મક્કસદ જાણવી.

હુધાં કારને પોતાના મક્કસદ મારો તરફ નજર કીધી અને તેઓ તાંહુથી જતા રહ્યા.

“અએ ધરમી અને પરહેઝગાર સાધુજ, તમેએ છેલું મારું કામ કરી આપ્યું હતું તેથી તમારા ઉપર મને એકીન બેઠું. હમણા હું એટલા માટે તમારા હજીર આવી છું કે મારી બેઠી નામે કરંગ જોણી સાથે શાહજાદા નુશબદનાં લગન ધપલાં જીવાની મારી મોટી આશાએ, તેણી મારી રજની ઉપરવારી ધઈને ફીરોન નામના એક મરી જ જવાન સાથે પરણી. માટે શું તમે કાંઈ એવું સત, મલાવી નહીં શકો કે જેથી આ ફીરોન પાતો મરી જાય, અથવાતો તે પોતાની રાજખુશીથી કરંગને છોડી દીધે, જેથી તેણી છુટી યાવ ?”

“જરુકછે, બેટી,” બાવાએ ઉતર આપયો; “એજ બનશે.”

“અને વલી એથી મારી અરજએ કે પેલી સોપેહસાં લાર શેરમરોનની મેટી શીરીન, જેણી સાથે શાહજાદાએ છુપી રીતે નેકાહ કીધાએ તેણી એકાએક મરી જાય, અથવા કેંકે જેમ થઈ જાય, અથવા કોઈ લાલચથી શાહજાદાની સાથનાં પોતાનાં લગન રદ કરવાને રાજ ધાય, એવું શું તમે નહીં કરી શકો, કે જેથી મારી બેટી સાથે પરણવાને શાહજાદાને ફંસી હરકત નડે નહીં ?”

“એનખી બનશે, બેટી; પણ—પણ જે પવિતરાઈનાં સતથી આ સઘળું થાયછે તેનાં નામને કોઈ લાપ્સ બખ્શોશ ના તારે ભોગ આપવો જોઈએ!”

“તો તમે સાધુજી મંગી તે આપવાને હું તઈયાર છું. મારી અરથી માલનીલકત, યા તમે મંગીતો મારા ભરથારને આપો વારસો તમને આપવાને હું તઈયાર છું; હું કોઈને હવે અમારાં વારસે લખવ જોઈએ નથી,” શાહખાનુ બોલી.

“ઠીક છે.” આમ બોલીને કારને ઇશારતથી એનરને બોલાવશે, અને લખવાની જીનસો મંગાવી.

“એનરે સઘલી વસતુ લાવીને શાહખાનુ” આગલ બે લી, પછે કારને તેણીને આ મુજબ કહ્યું—

“બેટી, જે પવિતરાઈનાં સતથી તારી માગી મોરાર ખર આપનાર છે તેની ઉપર તારૂં પુર યકીન રાખીને લખ કે તારા નકારો બેટા અને નાકરખાન બેટીને તારા ભરથાર નો તેમજ તારો પોતાનો જે સઘલો વારસો મલનાર હોતો તે તેમને મલે નહીં પણ તે ઉપર આજે યા કોઈ પણ દા હાઉં એક એવા ધણીને દાવો માલે કે જેની પાસે તારૂં આ સહી સાધનું લખત હોય. એ રીતે લખીને તીએ ફક્ત એટલો ઇશારો કરજે કે “આ “જીનરંગ મરદ” મારાં મનમાંનું માલસંજો.” આમ લખવાથી કોઈની દખલ તે ઉપર આવશે નહીં.”

“બેટુતરછે, અમ્મે પવિતરાઈનું સત ધરાવનાર શરૂ,” લોભી શાહખાનુ બોલી; અને પછે કારનાના કેલવા મુજબની મતલબનું સઘળું લખ્યું. જેવું તેણી તે લખત પોતાની સહી કરીને કારને આપવા બપોલે તેવામાં આ કારસતાની કારને તેણીને શકમદ બેટુરો કરીને પુછ્યું.

“પણ રાખ, બેટી,” તે બોલશે, “રાખ. તું તો તારી મીલકત પવિતરાઈનાં સતને બેટ કરેછે, પણ તે ઉપર એખલો તારોજ હક નથી—બલકે તારા ભરથારની મીલકત ઉપર તારોજો મુલ્ક દાવો નથી; તારે તું શી રીતે આ લખ ત લખી આપવાની હીમત કરેછે?”

“તે વીશે તું કસી ફેર ના કર, અમ્મે સત ધરાવનાર સતી; જે આ અમર પતર મારા ખીરામાં હું મારા જીવની પેઠે સાચવી રાખું છું. એ મારી સતા, મરો હક, અને મારી મુખતપારીછે. મારા ખાવંદ ગીલાદના આ હાથ દસતખાઉ, એમાં તે પોતાની મીલકતની સંભાલ અને સેફિજ, અને તેનાં મરણ પછે જાણે હું જ મીલકતોની માલેકજી હોઉં આમ તે લખેછે.”

“ઠીક તારે, લાવ, બેટી, આ અમર પતર અને આ પ. જે એનું અને કાંચ પડશે તો હું રાખીશ, નહીં તો તે તને પાછું હવાલે કરીશ.”

આ મુજબ બોલીને બાવા કારને શાહખાનુને રજા આપી; જેવજ પોતાની પાસે હાઉં તે સઘળું પારકે હાથ આપી સાધુજીના ફક્ત સખનપરજ આપાર રાખીને તાંહથી ભર્યાં પુર્યાં વીદાય થયાં!

પાળા ઉર.

“ફરેડુન— આંદીન મદ હવર!

આખર થયો તારો ફેરો બેદર, અપરમપાર.”—

ફરેડુન.

એક ગમથી શાહખાનુએ પોતાનાં ઘર તરફ મોહડું દીધું કે બીજી તરફથી કારન જે આટલો વખત શુધી એક બેનરજ સાધુની માફક લાંબી મુદ્દે દાલી હોલવતો વાંકો વલીને પોતાનાં કારસતાન ચલાવતો હોતો તે ઉડી ઉભો થયો, અને નહીં કારેલો એક મારો વારસો તેને એકાએક વમર મેહનતે મલી બધાથી ખુશી થતો, અનખ થતો, નાં ચતો અને કુલ્તો પોતાના સોહબતીઓને મદ મલશે.

પણ એટલામાંજ કાંઈ કારન જેવા કાઝતની લુખ ભાગી નહીં. આટલા વારસાએ તે ધરાયો નહીં, અને વધારે નાણાની લુખને તેનાં પેટમાં શોર પડ્યો. ફીલકુસ અને બેનર તેણે જે ધંબીરાઈ અને મકરથી પોતાનો ભાગ બજાવશે હોતો તે માટે તેને શાખાશી આપવા આવવા, પણ તેણે તેમને અટકાવવા, અને કહ્યું કે હજી તેની ધારેલી ઉમેદ પાર પડી નથી.

તેમને વાડા આગલ વખાસતા મેલીને જાંહ જવાન ફરીદ પડેલો હોતો તાંહ તે ગયો. હાથમાં તેણે ફરીદને ત્રીઠી હાથમાં પડેલો જોયો. તે જવાન ખુબસુત મરદને, એક મરદ હોવા છતાં એક મોરતના જેવી કાકડુરી કરીને બીજાણા ઉપર અસતતક પડતાં વાંખનારી બાનુએ છેડેલો જોયો હોતો. તે હાલતમાં તે નીકાલવા યદ ગયો હોતો. તેથી હાથમાં કારને પોતાનું યાતકીપણું ચલાવવાને દરસત કાર્યું નહીં, અને તેને સુવા દીધો.

પણ તે હાલતમાં તે ઝાઝોવાર રહ્યો નહીં. કારન શાહખાનુએ આપેલું લખત હજીતો ધયાનથી વાંચેલો તેવા માં ફરીદ પોતાના આખથી બેદાર થયો, અને કારન તરફ નજર ફેરવી. કારન પુકમોરો મેલો હોતો, તેથી તેણે ફરીદના ચાલા તપાસવા નહીં. ફરીદ આહિસતેહથી પોતાની નજાએથી ઉઠ્યો, અને કારનની નજદીક ગયો. તેનાં મેર હોડાં તરફ જોતાં તે અનકશે!

“આહ! તું તે બોલશે, “થું” મેં તને આગલ જોયો હોતો નહીં! આન મેધો વધારે માસ ઉપર આન ઝુકડીમાં મેં તારી સુરત જોઈ હતી. બોલ, અરે બોલ, તું કોણ છે?”

“અમરદાર, મારા બેટા, તારાં મગનને એટલી તસરી આપવાથી પરહેજ રહેજે!” કારન ધંબીરાઈથી બોલશે. “મગાદા તારો જુસ્તો ઉગરેરો, અને બેજાં ઉપર અસર ધવાથી તને દેહશતનાક તાપ આવશે, અને તેથી તારી જીંદગી તું મોવાર કરશે. અને જિંદગી તું અનખ થાયછે કે? સાંભલ, તું હજી શુધીમાં નથી. આવ, મારી સાથે આવ—તારાં બીજાણા ઉપર પાછો સુ, અને લગાર આરામ લેઈને રૂશીયાર થા.”

“પણ થું તું તેજ મરદ નથી? તેજ જીવો, જેને મેં આન ઝુકડીમાં જોયો હોતો? બોલ, સાંજુ બોલ; અને—”

“થું તારી યાદશત તને કગતી નથી? બેટા, સંભાલ; તું અને મોલખી કાદવામાં જીવ કરેછે. હું કાંઈ આ

દેશનો રેહવાસી નથી. હું તો કુનપાનો મુસાફર છું. અને તારાં શેઠરખાં આવવાને ચાર દિવસ થયા નથી—તારે શી રીતે તું અને એકબેઠે ?”

“હવે તારે; પણ હું તો ખાતરીથી માનું છું કે તું જ તે બોજનગ મરદ, જેણે મારી સારવાર કરી હતી, ફરીદે કહ્યું.”

“હાપ! પણ હું તો ખાતરીથી કહું છું કે તારી છેલી મેઘધીધી તારી પાંદડાસત શક્તી ખલલ પાંખોછે,” મકરમાન કારને નવાબ આપયો. “પણ વાડ, બેઠા, પેલી વીંટી જે મેં તને આપી હતી તે કાંઈ છે ?”

“આ રહી તે વીંટી. મોલ, એની કીમત તને શું નેહ્યેછે ? હું તારી નોકરીને માટે તારો બદલો વાલી રૂ ખસત લેવા માંડું છું.”

“નોકરીનો બદલો ! હા હા હા હા !” એક વાંદર ની માફક મચકેરી કરીને છુલો સાધુજીએ નવાબ વાલયો. “નોકરી ! અચ્છે બેઠા, એવી નોકરી શું મેં તારોજ કરીછે કે ? એવી રીતે જન મેં કશું તારોજ બચાવયોછે કે ? નહી—અજબ ના થા. મારી જાંઘળી મારી નથી, એટલે કોઈની જાંઘળીપર મારો શું દાવો હાપ ! રોદેશ કરતાં મેં ઘણાં કાંમ કીધાંછે. પણ તે કાંમ કેવાં ભલાં કીધાંછે તે મારી જાનનાથી કદી મોલારો નહી. અને તે સરવે તકલીફને માટે મેં શું બદલો લીધોછે ? પછડા—નહી. પચાર !—નહી. પાદશાહી !—નહી. તું પુછ્યો કે, તારે શું ?—ક કત નશા. ખાલી નશા. જે ખીસાલે ખાલી ધોલકને આ વાજ થાયછે તેવા એક ખાલી આવાજને માટે મેં એ સઘ લાં કાંમ કીધાંછે; તે આવાજને લોકો નશા કેહેછે.”

“અચ્છે ધરખી નર, ખાદા તારી ઉપર કેટલો મેહરબા ન હશે !” ફરીદે પોતાની મોલાઈમાં મોલયો. “પણ તારા ઉપકારના બદલામાં મારે કાંઈ કરવુંતો નેહ્યેજી. હું, મારી પાસે જેખી કાંઈ હતે તે તને આપતે; પણ શું કરે મારી પાસે કંઈજ નથી. આ વીંટી હું તને આપતે, પણ અચ્છે બાવા, જો આ વીંટીથી હું છુટો પડીને જીવુંતો મારીપર લખાનત વરશે ! હું મરણ પાંડું” પણ આ અગેરાત રી મારી આંગળીએથી ઉતારું નહી.”

“બેઠા, એ તને મોખારેકે હોલે. હું તારી જોડે કાંઈજ માંગતો નથી, હું એટલુંજ કહું છું કે હજી તું બરાજ ત દોરસ્તીમાં આવયો નથી, માટે બે દિવસ વધારે આ મકાનમાં રેહ. તને અરધી માંદગીમાં મારી ગરીબ મુક ડાંમાંથી કાઢી તુરવાને હું ચાલ નથી.”

“અચ્છે ભલા સાધુ, તું તારી અશરારી જાહેર કરેછે, પણ હું તને ખાતરી આપું છું કે તારી તથાનીકથી હું પુરી ત દોરસ્તીમાં આવશે; તોપણ મને ભપ લાગેછે કે હું હવે કાંઈ જાઉં ? માત્ર કોઈ વાલી નથી.”

“શું તારું કોઈ વાલી નથી ?” કારને હવે પોતાના કારસ્તાન મલાવા માંડ્યાં. “શું ફરામરોજ નામ ધરાવ નાર શખસ તને મારા એખતોયારમાં સેફી જતાં અને ક હી ગયો હતો નહી કે તારા બાપનું નામ ગુરગીનજી, અને તેણે પોતાની સઘલી દોલત તારાં નામ ઉપર કીધીછે ? બે જ. તારો ફોકમ બજાવવાવાને હું તથાવરજી. મેં ગઈ કાલેજ આ સોદાગર ગુરગીનનું મકાન છુંડી કાઢ્યુંછે, અ

ને આજે હું તેને ખખર કરવા જનાર છું કે તેનો બેટો મારી મુકીમાં સલાંમતછે, પણ હું બે દિવસ શુધી તેને આ પી શકનાર નથી—કેમકે તે પુરો ત દોરસ્ત થયો નથી. મોલ તારો જો ફોકમછે ?”

“શું તે તેને એકબેઠે ? આહ, તેની સાથે બીજી કોણછે ?”

“એક સુંદર ખીલેલા મેહરાની ઓરત અને એક સાંમલા રંગનો હાંદિરાતની નોકર તેની સાથેછે.”

“અસ મારો ખાતરો ઘઈ. તેજ મારો પેદર, પણ તેની આગલ હું એકએક નવા માંગતો નથી. હું એક મીડી આપું તે તું તેની પાસે લેઈ જશે ?” ફરીદે પ્રુછ્યું.

“મોડી ખુશી સાથે; હું તારું કામ કરવાને સદા ત ઉપારજી.”

ફરીદે કાગળના એક તુકડા ઉપર પોતાના પેદર ગુરગીનને નામની એક મીડી લખી, અને તે નીડીને કારન ના હાથમાં મેલી.

“પણ આટલા ચાર દસ્તખતથી સોદાગરે ગુરગીનની કેમ ખાતરી થશે કે આ મીડી તેના બેઠાએજ લખીછે ?” કારને તે મીડી શકમંદ દેલે લેઈને પુછ્યું.

“અરે હા, તેં સારી વાત પાદ દેવાડી,” ફરીદે કું મુલાવીને મોલયો. “આ ગલપટો તે, એ મને તેણે બેઠે આપ્યો હતો. એ તેનો હતો, પણ તેણે મને વાડવા આપ્યો હતો. એ નીસાનોથી તે એને એકબેઠો.”

કારને મીડી અને ગલપટો લીધાં, અને ફરીદને કેટલાક આશીરવાદ દેઈ, તથા તે ખુશીની ખખર લેઈ નલદી થી પાછો ફરશે એવી કબુલત આપી સોદાગર ગુરગીનનાં ઘર તરફ ચાલવા માંડ્યું.

ખાળ ઉડ.

“નમન નમનને ભોલું ઓર કેપડી નમે નીધાં, ચોર ચુમલ કુના નમે મીતા ચોર કમાન” —કબીર.

સુંદર ફરીદના એકાએક ગેબ ઘવાથી ગુરગીન તથા માહબાનુજ એકલાં કુખી થયાં હતાં નહી. રજપુત ફેરેલે સીંગને તેના જવાન લેઈને માટે ઘણું લાગવું હતું. આ નોકરની વક્ષદારો તરફિ વાંચનારી બાનુએને આટલું જ જાણવું નેહ્યેજી કે જ્યો ફરીદ નહીમાં પડ્યો અને ગેબ થ ઈ ગયો કે ફેરેલેસંગે તેની પુઠેજ નહીમાં નખાવી દીધું અને જે જગ્યાએ તે પડ્યો હતો તાંહ તેનાં શરોરને શોષ યા કીધું. થયું મેહનત કરવા છતાં, અતે ગુરગીનથી ક પડાં કાઢી નહીમાં હોમાવા છતાં, તથા વલી હોડીના ખાર વાએને ઈનામ આપવાનું કહીને નીંદીમાં તપાસ કરવા માટે ઉતારવા છતાં ફરીદની લાશ પાઈ નહી. અને તેથી આ ખિર થણીજ મોડી રાતે ધરણવાની ખાહેશમાં આવેલું આ ઉખરે પુજેલું જેનું નાખુશ થઈને પોતાને ઘેર ગયું.

એ બતાવને પાંચ દિવસ વીતી ગયા. સોદાગર ગુરગીનના મહાઈન પાછા આવવાની ખખર સરવે કોઈએ જાણી હતી, પણ તેની મોલાઈકાત કોઈ લેઈ શકવું નહી હતું. કેમકે જે કુખનો ભાર માહબાનુજ ઉપર ફરીદના ગુમ થવા થી આવી પડ્યો હતો તે કરતાં એણે ભાર ગુરગીન ઉપર

હતા નહીં. અને તેટલા માટે તે પોતાના મકાનમાંથી બાહર નીકળતો નહોતો, તેમજ કોઈ મલવા આવેતા તેની મોલાકાત લેવાને ના પાડતો હતો.

અલબત્ત માહુબાનુબી બાહર નીકળતી નહીન હતી; અને આવા હીંગામમાં તેણીએ બાહર નીકળવું પણ નહીં જ નોંધવું હતું. તેણીને મોટે ડર એ હતો કે રખેને કોઈ તેણીને આવળી કાઢે કે તેણીનો શુરંગીનની આગલી ઓરત માહુબાનુબી; કેમકે તેણીની એવી ઈછા હતી કે જાહુસુધી શુરંગીન એ વાત જાણતો નથી તાંહુસુધી તેનો પયાર પોતા તરફ મેલવીને પછે પોતે તેની આગલ જાહેર પડવું; તથા એ બનેતા તેમનાં નવેસરથી લગન થયા બાદ તેણીએ પોતાની ખરી હકીકત શુરંગીનને જણાવવી.

એ મતલબોથી આ હવે પછે થનારાં બંધે જાદી બધાં એર પોતાના ઘેરમાં જરાઈ રહ્યાં હતાં. બંધેને દેવાસે દેનાર કોઈ હતું નહીં, તોપણ બંધે એકેકને દેવાસે દેતાં હતાં. બંધેને પરણવાની આદેશ હતો, પણ બંધેની તે આ દેશ એ વાચાર મનમાં લાવતાં જરો જતી હતી. બંધે એ કેકની ચશમમાં નિતાં હતાં, પણ બંધેની ચશમમાં પાછો જરાઈ આવીને અંદરની પુતલીનો ખુલો આકાર દેખાતો ટાંકી દેતાં હતાં.

એ રીતે પાંચ દીવસ વીતી ગયા. શુરંગીન પોતાના આગમાં બેઠો હતો—જે આગનું વરણન આપણે આગલા આખમાં વાંચ્યું છે. જે કુવારામાં કુરંગીનને તાંબી દેતાં ફરામરોજી આવવીને તેને બીટકાવશે હતો તેજ કુવારા આગલની પોતી સરખી સરખી સરખી સુદ રેતો ઉપર ખુરસી ખાંડીને તેરહવાર વીચાર કરતો તે બેઠો હતો. તેની આગલ અને પાછલ ઓઢો અને ઓડવાઓ પવનના દરેક ઝપાટાથી હીલતાં અને નમતાં હતાં; કુલો અને કુલો સલામ કરતાં અને ખુશબો પાંધરતાં હતાં; પક્ષીઓ અને પથ્થરો ગાતાં અને જેલ કરતાં હતાં.

શુરંગીનનું ધયાન એ સધલાંઓમાંથી કુદત એકજ ગોલામના ઓડવા ઉપર લાગુ હતું. આ ઓડવા સરવે થી નાનો મગર સરવેથી સીધા કરના અને ખુબસુરત હતો. બીજાઓ કરતાં શુરંગીનનું વધારે ધયાન એ ચવાની તેનામાં નીચે જણાવવા મુજબની ખુબી હતી:—

દગતની અદાસે હતી નાચતી,
નીચું ને ઊંચું ને ઝાગન જોઈ જોઈ:

સુધરી ખાનને હસી રાખતી,
કપાને સુરતથી પડે થોડી કાંઈ

સીધી જાણે સરવ ને વાંકી ખરી,
બાવંદ જાણે પરચત ને નીચી મણી,

રોચન જાણે જોરશેદ થડી નરી,
શીરીન જાણે શાકર પોચી મણી:

પવનને દરેક સુસપાટે રહે,
સુખી જાણેપર આવી અસેપસે!

વગર વાગે બાલે ને કાલે વળી,
વગર પાપે કુદે ને નાચે તમાગ;

વગર પેરેડને શોભે પુતળી,
વગર ખરડીએ બાવે દમાગ:

વગર દુશમની તીર મારે નહીં,
વગર વાંકે કોઈને ચતાવે નહીં;
વગર ખમવે ચેતન ગુમરે નહીં,
વગર કારણે બલ બતાવે નહીં:
ખોલેલી હતી એવી બાતુશીરીન,
શીરીન બાગમાં તે શીરીન નાનનોન!

શુરંગીન પોતાના બેપાલમાં હતો એવામાં તેની પછાડીથી આવતા પવનના મધુર સુસવાટામાં ખલલ થઈ, અને તે એકદમ બંધ પડી ગયો. શુરંગીને તુરતજ પોતાની પછવાડે નિયુતો એક બોનરગ મરદ હાથમાં નવગર લેઈને વાંકો વાંકો ચાલી તેની તરફ આવતો હતો. પોતાની જ આંખેથી ઉડીને બાગના ધણીએ મેહલ તરફ ચાલવા માંડ્યું, પણ આ નવા આવનારે પોતાને બોખરે સાથે તેને બોલાવે, અને પોતાના હાથમાં ધરેલો એક કાગળનો કકડો તેની તરફ ફેંકે.

આ ચાલાથી શુરંગીનનું દેલ લલચાયું અને તે પાછો પોતાની જગ્યાએ બેઠો. તેણે ભોંધ ઉપરથી કાગળ ઉંચક્યું, પણ તે ઉમેડવાની આગમન પોતાના નવા સોહબતીની તરફ જોડું. તેના મેહુરો તદન અજાણો લાગે, અને તેથી કોઈ પણ વેહન વગર શુરંગીને તે કાગળ વાંચ્યું. તેમાં આ રીતે લખેલું હતું—

“વાહલા બાવા શુરંગીન,

“તમારે મનસે હું તમારું ફરજ નથી, પણ તમેતો મારા બાવા છો. તમારી મારી તરફની કુદત મેહુરબાનગીને ખાતરજ નહીં, પણ તમે મારો ઉપર ને ધીકાર બતાવેલો તેને મારેબી હું તમારું અહેસાંનમાં છું.”

“નદીમાં પડતો વખતે મને ખબર નહીં હતી કે હું છવરા. તમે મને મરણ પામેલો જાણતા હશે, પણ હું છવુ છું. મને કોણે બચાવેલો હશે? જુઓ તમારી સામે કોણે ઉભું છે? તેને તમારી પાસે બેસાડીને તે ને માંગે તે આપજો.”

“તમારો મેહુરબાની હોયતો મારી હાલતપર દયા કરી મને હાંધી ઉઠાડી લેઈ જાઓ. માદર માહુબાનુશું કરતાં હશે? બાવાજી, માદરે મારી હકીકત તમોને કહીતો હશેજ. અગર નહીં કહી હોયતો થોડા વખતમાં તમો જાણશે.”

“ફરીદ.”

આ કાગળ વાંચ્યાબાદ અંદર લખવા મુજબ શુરંગીને પોતાની સામે ઉમેલા મરદ તરફ એકવાર ફરીને નિયું, અને તેને મોટો માદરબાનથી પોતાની પાસે બેસાડ્યો.

“અમે પીર મરદ, આ બાપગયાલી ખબર તું કાંઈ થી લાવયો છે? તે મને આ ચીડી લાવી આપીને મારું છવતદાન બખરાવા જાણે મેહુરબાનગી કરી છે. ચોલ, મારો બેઠો કાંઈ છે?”

“સોદાગર શુરંગીન,” બેઠો પીર મરદ, જને વાંચનારી બાતુઓએ મકરબાજ કારન દાખલ તુરત પીછાણી લીધી હશે, તે બોલ્યો; “સોદાગર શુરંગીન, તારો બેઠો સવા બતલે, અને તે મારા મકાનમાંથી, તેને વીશે તું કરસી આં તા રાખતોના, બે દીવસ પછે તારો બેઠો હું તેને સવાધી

ન કરીશ. હવે હું રજા લઉં છું—કાંચેકે મેં માફ કામ બજાવ્યું છે.”

“નહી, નહી, ઉભો રહે, અચ્ચે બેનરગ ખરદ,—પણ સખર, આ કાગળ ઉપર હું ઇતબાર રાખી શકતો નથી, કદાચ મારા કુશખતોએ અને ઠગવાની આ એક ચુકતી કીધી હશે. બેલ કે—”

“ધીરો થા, સોદાગર. જે આ ગલપટો મારી બેનરગી અને સચાઈ સાથેત કરવા માટે તારા બેટાએ અને આપેલો છે. શું એ ઉપરથી તને વીશવાસ નથી?”

“અસ; મારી ખાતરી યદિ છે. એન ગલપટો મેં તેને આપ્યો હતો. હવે મને કેહ, અચ્ચે મારા બેટાને જ ન બચાવનાર કે તે શી રીતે તારે હાથ આપ્યો હતો?” ગુરગીને ગલપટો પોતાના હાથમાં લેઈ કારન સાચુ જોઈને પુછ્યું.

“મારી વાત લાંબી નથી, ફક્ત એ બેલમાં સચલી હકીકત તારે જાણવી જોઈએ,” કારને ધરખીપણાનું ડોલ ધાલીને કહ્યું. “સાંભલ, સોદાગર કે દરરોજ દબલા નહીંનાં પાણીથી દીવસમાં પાંચવાર માફ આંગ સાફ કીધા વાંના હું મોઢાં ઉપર તેનાં શરખત જેવાં પાણીનું ટીપુંથી સુકતો નથી. સહવારની બંગ્ગીને માટે હું ગોસલ કરતો હતો, એવામાં એક લાકડાંના કકડા સાથે વલગેલી એક લાશને મેં તરતાં દીધી. મેં નહીની અધવચમાં ગમે અને લાશને બાહરે લાવ્યો. શોકર ધનદાનો કે તેનાંમાં હજી ગરમી હતી. બંગ્ગી મેં પડતો નાંખીને માફ સુકડું જે કાંકાપરજ છે તાંહુ તેને મારાં માણસો સાથે લેઈ ગયો, અને મારેથી બની એટલી સુધારા કરીને તે લાશને ગરમી આપી. તે હીલવાલાગી, અને આપનરેહુ મારી મેહન ત ફક્ત કંચેકે તે બેલવા લાગી તેજી અને ખબર આપી કે તે એક નવ જવાન ખરદ હતો અને તેના આપનું નામ સોદાગર ગુરગીન હતું.”

“મેહનર યહુ કે તેની લાશ તારે હાથ આવી; આ કી કોણ તેને જવાડવાની દરકાર કરતે?” ગુરગીન ખરી ન ધંબીરાઈથી બેલયો. “તું કદાચ ફવાદાઝ ચોડો ધણો જાણતો હશે?”

“અલખત અને નેટલું જાણુવું જોઈએ એટલું તો જાણું છું. ફરીયામાં વસતાં હું જાણું છું કે મગર સાથે વેરને બદલે દોસતી રાખવી જોઈએ. એન વખતે એ દવાદાઝ અને નરનાં ધંધપડે છે. એન ખીસાલે મેં સેકડો જાન બચાવ્યો, અને—”

“ખરોજ બેટાને બંદો તું છે!” ગુરગીન ધંબી રાઈ અને અજબથી સાથે બેલયો. “પણ વારે હવે તું શું કેહ છે? તારો ઉપકાર નાનો નથી, અને તેટલા માટે મારો અપકાર મોટો નથી. તું સમજ્યો કેની? જે ધણી નો તે જાન બચાવશે તે મારો મોટો ધાય; માટે તેનો જાન ઉગારનારને હું નેટલુંથી આપું એટલું ચોડું છે, પાને બીજો બેલમાં—તારા ઉપકારનો બદલો જાણે હું અપકારથી વાણું છું.”

“નહી, નહી, એમ શા માટે બેલે છે, સોદાગર?” કારને કહ્યું; “હું કાંહ તારી પાસે મારી મેહનતનો બદ

લો માંગવા આપવો છું? અને તારા બેટાએ આ ચીઠી તને પોંદ્યાડવા નોકલયો હતો. તે કાંમ મેં કોણું છે. હવે હું રજા લઉં છું.”

આખરું ઉઠ.

“ગુરગીન—ખીના તું જાણીએ, અચ્ચે મરદને ક, તેપર રાખી હું મારા એતબાર છે, હું તારે ફરજી હવાયે વરત. ગણું છું જેને હું સોનાની ચુરત!”

“ગુરગીન—પકડ, અરે પકડ, તે મુજને પકડ. તે કમખત ને જવા કમ દીધો? જવા કોણે દીધો? જવા કાંઈથી દીધો? દોડ દોડ, તેની પુક દોડ. અને તે કમી ગયે છે!”—એક નવો નાટક.

આખર બેલોને કારન, જે વાંકું ડોકું કરીને ગુરગીન ની નજીક ખુસરી ઉપર બેઠો હતો તે ઉઠ્યો, અને જવા માંડ્યું; પણ સોદાગરે તેને પાંખડું ધરીને અટકાવ્યો.

“ઉભો રહે, ઉભો રહે,” ગુરગીન બેલયો, “જાણે કાંહ? તે આ દેલી, અને મને તારી સાથે તારા મકાનમાં લેઈ જા કે હું મારા બેટાને જોઈ મારી ગોદમાં દાણું અને તેને પાછો મારા મકાનમાં લાઉં.”

“તેમતો જ નહીર બનશે નહી. નહી મેહનું કે નહી છેલું; તારી એકબી માંગણી હું કમુલ રાખતો નથી. તારી કેલી તારી પાસે રાખ. તારો મોટો હમણા મળી શકશે નહી.”

“હું? પછી?”

“પછી એકે હવે હું જાઉં છું, અને એ દીવસ પછે પાછો આવી તારા ફરીદને જે મારેથી બનશે તો તારે હવાલે કરી નાંખશ. —પણ—પણ—સોદાગર—પણ—”

“શું છે? તું શું બેલવા માંગે છે?” કારને કમલ તો જોઈ ગુરગીને પુછ્યું.

“નહી, નહી, કાંઈ નહી—તે તારેથી નહી બને—સાહેબજી. હું રજા માંગુ છું.”

આખર બેલોને કરસેવજ કરનાર કારને ચાલવા માંડ્યું; પણ તેના આ શકમદ બેલવાથી તો ગુરગીનની ઈછા ઉઠકેરાઈ, અને તેને ફરીથી ઉભો રાખ્યો.

“હું પુછું તેનો બેલાસો તું જાંહવેર કરે નહી તાં હવેર તને હું જવા દેનાર નથી, બેલ, તું મારી પાસે શું બનાવવા માંગે છે? તું શાપરથી કેહ છે કે તું ધારે છે તે બીજા મારેથી નહી બની શકશે? બેલ—”

“શું તું બનાવશે?” કારને પુછ્યું.

“હું ધારું છું કે હું બનાવીશ.”

“નહી, તે હું કેહવાનો નથી,” પેલા કરસેવજે કહ્યું; “તે એક જરમ છે, તે એક છુપી વાત છે, તે એક ભેદ છે; અને મેં કાંઈના પણ વીશવાસ તોડીને આનસુધી કોઈની પછી છુપી વાત પારકા માણસને કહી નથી, માટે આ જે હું તે વાત તને કેમ કહું?”

“કોણની તે છુપી વાત છે? કોણ વીશે તે છુપી વાત છે? કોણને કેહવાની તે છુપી વાત છે? આહ, તું અને અ

ધીરાઈના દરીયામાં ફાળવા રહે પણ કોનારે લાવતો નથી. શું એજન તને મારા મેટાનેબી બચાવશે હતા કે? અચ્છે પાંખી પીર, અને બચાવ, હું વેલુમખાં- મરી જઈ છું—બોલ તું શું જરમ મરાવેછે? "

શુરગીનને આ પરમાણે છેક અણીપર આવેલા નેહન કારને જાણ્યું કે હવે ખીમડી તપાસ થઈ; ને વધારેવાર સુહુલાપરજ રહેવા દીધામાં આવેલોતા તર્લિધી બહોને કો પસંદ થશે. એટલા આરે મકરથી તેણે પોતાનાં મોંમાં આ ગલ એક રોમાંલ ધરીને મોડું બીજ બાળુએ ફેરવ્યું, અને શુરગીને સાંભળે તેમ, પણ જાણે પોતાના અને સાથ ભોલતા હોય એવી રીતે બડબડવા લાગે:—

"મેટા, તારા કહેવા મુજબ મેં તાલતો કીધી—હવે એને કહેવા વગર માલતું નથી. તું એ અને ફરમાવયું હું તું કે જારે તારો પેદર થણેજ બજાદ થાય તારેજ મારો જ રત્ન તેને તું કહેજ; તેથી હવે તે થણે બજાદ થાય, આરે કહેવા વગર માલતું નથી. "

આ રીતે બોલીને તે મોરે સાદે પોકારશે કે, "અચ્છે સોદાગર, શી રીતે તારો મેટો કુખી થાય છે, તે તું જાણતો નથી. તું તેને તારો વારસો આ પનારછે એવું તે જાણે, અને તે તેને નામનું તારું વસીહતનાયું પણ કીધું, એવીમી તેને ખબરછે. એ ખબર પડ્યા પછે તે પોતાનાં મનથી હુમેશ મુગ્રપણે. તે તારું આ વસીહતનાયું મેલવવા માંગે, અને મને તેણે એક કુખ જરેસો હોકમ કીધેછે કે ને તું અને આને તે નહીં આપેતા મારે તેને મેલન કરવો. તેણે અને ફરમાવયું હતું કે તારું વસીહતનાયું મેલવવાની મારે પેલુલાં ખર ન કરવી નહીં, પણ તું ને અવલ તારી રાજ કુશીથીજ તે આપેતો તેમ, નહીંતો કે ઉડતી વખતે મારે કોઈ માલા થી તારો અધીરાઈ ખેંચીને પછે તે માંગતું, તેમ કરતાંથી ને તું નહીંજ આપેતો હવે હું છંછી સલામ તને કરી જઈ છું. "

"આહ, હવેજ મેં જાણ્યું કે વાહરો ફરીદ એટલો બધો ગમગાન અને કુખી શા મારે હતા; તેમજ વધી ફરં ગીતનું નામ સાંભળીને તે ઉત્તો પુછી જવો શા મારે પ્રઈ નતો હતા, તેની પણ અને હમણાં ખબર મલી. તે ને કદાચ શક હશે કે હું મારો વારસો મારો મેટાને આ પીધ, અને તેને બકાત રાખીશ; અને તેથી તે દરરોજ અં દરખાંનેથી જલવા કરતો હશે. હા, હા; એજન, એજન. "

આ મુજબ મન સાથે વીચાર કરીને શુરગીને પોતાની નીચી નજર ઉંચી કીધી અને કારન તરફ નેહ્યું. કારન પણ નીચી મુંડી કરી શુરગીન ઉપર તેના બોલવાની શું અસર થાયછે તે જાણવા મારે કાન ઉભા કરી રહ્યો હતો. તેના બોલવા બાદ શુરગીન પોતાનાં મનમાં વગાસવા લાગે તેથી કારને થોકસ જાણ્યું કે સોદાગરના આંતરમાં તેણે છેક યડમાંથી ઉડાવવાયો. "

"અરે અંડાલ! " શુરગીન પોતાના અને સાથના ખવાલથી મેદાર થઈ કારન તરફ ધીકાર ભરેલી યશમથી એઈ એવા મોઠા પોકારથી બોલશે કે કારને થભરાઈને પોતાની નીચી મુંડી ઉંચી કરી સોદાગરના પુનથી લાલ થવા લાગે તરફ નેહ્યું. "અંડાલ! જારે આવીને વાત હતી

તારે પેલુદેશરથીજ મેં અને એ બાપે કાંચે નહીં જાણવાયું? પાખી! શું મારા મેટાને નહીંના શુસાથી બચાવી તારા શુસાથી તું મારી નાંખવા નતો હતા કે? નાપેકાર! મેં તારી મોતરગીની બરકતથી તેની આ ગાંડી વરતણકને સીધે રસતે લાવવાની કોશિશ કાંચે નહીં કીધી! "

"સોદાગર શુરગીન, સાંભલ. તારો મેટો મે દીવસની વાત ઉપર જવો હતા તે કરતાં હાલમાં તદન જુદાન ખવાસનેા થઈ ગયોછે. જારે મેં તેને નહીંમંથી બાહર કાઢ્યો તારે તે તદન મરણને કાંઠે આવી રહેલો હતા, પણ જારે મારી દવાથી મેં તેને તદન સાંભે કીધેછે તારે તે એક પેલુલવાન સરીખો મોઝવર થયોછે. તું એમ ના જાણતા કે તેનું આ કામ કરવાને હું મારો રાજખુશીથી આ વણોણું. તેના નેત્રમ સેવાપ અને અતરે આવવાનું કાંઈ જ કારણ હતું નહીં. "

"તેનો નેલમ? " સોદાગર તાણમાં આવીને પોકાર્યો. "અચ્છે કેજમ! તારી જમાનને મોટા સખુને બોલવાથી પરજન રાખ. શું મારો નાદાન, નાકુવત, નાતવા ન મેટો તારા કહેવા સરીખો મરતાન થાય? નહીં. એ વાત મક્કતછે, એ વાત હું માનતો નથી. એ વાત તદન ખતાવતછે! "

"કદાચ કમારા મનકને યા તેની રાહ ઉપર માલ નારામ્યેને એક ખરા મોરચેદની નગાએ મે દેખાય—પણ યનદાની રાહ ઉપર ચાલનાર એકથી વધારે મોરચેદ નેતો નથી. સોદાગર, " કારન ધંભીરાઈથી બોલ્યો, "હું તદન રાસત મોહું છું; મારો વાત ઉપર તું એટલોખધો શક ખતાવ ના; એમાં તને નહીં નથી; કેમકે નેટલો તું શક ખતાવશે એટલો તને વેલુમ જશે, અને તારા મેટાની માંગ છી નાકજુલ રાખવાનું તારું મન થશે, અને તેથી મને ખાલી હાથે તેની નવીરક જડું પડશે; જાહ, તેનો કે મારો મેમંથી એકનો જાન ખમીત જશે. તેનું કારણ તું જાણતો નથી. તે મારો રોડછે અને હું તેનો સલામજી, તેના ફરમાવા મુજબ ને તારું વસીહતનાયું હું નહીં લઈ જાઉં તે મરણ પામશે! "

"આહ, શું તું તેનું પુન કાર્યે કે? "

"અલખત! અગર નહીંતો તે મને મારીને પછે મોતે મરવાની મને ધમકી આપેછે! "

"અપ્કસોસ! પણ એટલોખધો જાપતો તારી ઉપર તે શા મારે ચલાવેછે? "

"સોદાગર, એ કાંઈ જાપતો નથી, એતો સુખછે! તું જાણતો નથી કે આ છોકારને હું ચાહું છું. તે જ માટે તે કરવાને હું તાઈપારછું. "

"શું ખમીત તે તારોસત હાલતમાંછે? "

"તારી તારોસતો તેની આગવ કાંઈજ ખીસાદમાં નથી. "

"કીકે—તું મારા મેટાને કારે પાછો વાવશે? "

"મે દીવસ પછે. "

"અને પછે! તુતો તેની ઉપર કુરખાનછે, તને તે વગર કેમ સોહવાશે! તુતો તેને કેંદે ખેંચી લઈ જશે! "

"હું મારો મરણ તુલક તેની ખેદખતમાં રહેવચ.

થું તું તેને ખાતર અને તારા આ બાગમાં નહીં રાખશે !
મને બાગમાં નહીં કાંમ ઘણું સારી રીતે આવડેછે.”

“ખેલતરછે, તું ભરાવાર હાથમાં લે.”

એટલું બોલીને ગુરગીન એક સસાંની ઝડકથી ચાલી ને પોતાના મેહલમાં ગયા. કારનને તેના આ માલ ઉપર શક આવવાથી તે કુંવારામાં પોતાના કપડાં સુધાં પડયા, અને ડોકું બાહરે રાખ્યું; એવી મતલબથી કે જે ગુરગીનની સાથે કોઈ ભોંતે શખસ આવે, અને તે કારનને એલખતા હોયતા તેણે કુંવારામાંનું કુખડી મારીને પડી રહેતું; પણ જે ગુરગીન એમલોન આવે અથવા કોઈ અલખાયો મરદ તેની સાથે હોયતા તેણે બાહરે પાછું નીકળવું.

યોડાવારમાં ગુરગીનના પાછા આવવાનો પગલાં સંભળ્યાં, તેની સાથે કોઈ હવું કે નહીં. તે એમલોન હતો, તેથી કારનને ધીરજ આવે; પણ વલી તેના હાથમાં કાગળનું એક બંડલ જોઈને કારનને એટલીતા ખુશી મેદા થઈ કે તે કુંવારામાંથી એકદમ બાહરે નીકળ્યો, અને પાલ ઉપર ઉભા રહેતાં તેનાં સઘલાં કપડાંમાંથી પાણીના નેવ માલવા માંડ્યા.

“એ શું થયું, અએ છુટા !” ગુરગીને આવતાં જ સવાલ કીધો.

“અરે સોદાગર, તમારા બાગમાં કોઈ જન થા ખવી સ પેવશ થયેલોછે. આ પાલ ઉપર બેસીને હું મારૂં મોહું કોઈ સાફ કરતો હતો એવામાં કોઈએ પછાડીથી મને આંખડો માર્યો અને હું અંદર તુટી પડ્યો.”

“છટ, છટ ! આ કાંઈ બને નહીં, એવો તારી ના તંવાનીના સમયથી તું અંદર પડી ગયો હશે.” ગુરગીન બોલ્યો; “પણ આ જો : તારા ભરૂંશ ઉપર હું આ મારૂં વસીહતનામું તારે સવાધીન કરું છું, તે એવી શરતે કે તું તે મારા બેઠાની ખાતરી મારે તેને પુગાડે અને તેને આવ તી કાંતે અને લાવી આવે.”

“ખેલતરછે,” તરકટપા કારને જવાબ આપ્યો. પછે એણે વસીહતનામું ઉપર તલેથી તપાસી તે બોલ્યો, “પણ એને હું શું કરું; હા, લે—એ તારા પાસેજ રાખ. તારી બેઠા કંકત એટલું જ માંગતા નથી.”

“તારે વલી તને ખોજું થું જોઈએછે ?”

“એમ લખી આવ્યું કે આ વસીહતનામું તારા બેઠા ફરીદના હાકમથી તે મારે સવાધીન કીધુંછે. હું એટલો ગુસ્સાથી મારે માથે રાખવાનો નથી. હું કહું છું તેમ જ ખી આવ.”

ગુરગીને પોતાના ખીસામાંથી તુરતજ એક કલમ કાઢી, અને કુંવારાની પાલપર મોઢેલાં કુંડાંઓમાંનાં એક આ ગલ જઈ તેમાંના એક છોડવાનાં પાદડાં એક ખાડામાં નીચવી તેના રસધી આ ગુનખ લખી આપ્યું:—

“આ મારૂં વસીહતનામું મારા બેઠા ફરીદની ફરમા સધી હું સોદાગર ગુરગીન,—પણ વાર તારૂં નામ થું વાર ?”

“બોનરગ મરદ,” કારન બોલ્યો.

“ફરમાસધી હું, સોદાગર ગુરગીન બોનરગ મરદને સોંપું છું.”

કારને ફરીથી વસીહતનામું લેઈ વાંચ્યું અને તે ઉપર પોતાને મતપતીત લખેલું જોઈ સલામ કરી માલવા માંડ્યું.

હજોતે તે બાગના પાછલા દરવાજાની બાહરે ગયો નહીં હશે એવામાં માહબાતુ વીઠીલી ફાફી જેવી દોડતી આવી, અને ગુરગીનને ગંભીર વલગી આ ગુનખ ફરીઆદ કરવા લાગી:—

“અએ વાહાલા, તમે વસીહતનામું થું કીધું ? તે કોણને આપ્યું ? અરે તમારે હાથે તમારું અને તમારું કર્મનંદનું તમે નખાદ વાલ્યુંછે ! જે ઘણી તમારી હજુરમાં હજમલન હતો તેવો તે મોખે નજીવયું હવું તેમ શાહમા તુનો ગેલામ પેલા કરસેવલ કરનાર કારન તમારી હકદાર અને વફાદાર મ્યારત માહબાતુનો કુશમન હતો, જેણે તે ક્ષીથી તમોને જીદાં ખાડ્યા હતા. તમારી ભતરીલ કરંગ પોતાના ભરથાર ફીરોજ સાથ તમારી ઉપર કાગળ વખવા ગુનખ આપણાં મકાનમાં હમણાં આવીછે, તેણી કહેછે અને ફીરોજથી કહેછે કે આ શુદો કોઈ નહીં પણ તમે કાર કારતમ હતો !

“અરે, મેં હમણાં જાણ્યું કે એમ છે !” ગુરગીન કુખથી બોલ્યો.

એમ વખતે ફીરોજ અને કરંગ તાંહ આવ્યાં, અને ફીરોજ ગુરગીનને ધીરજ આપીને વગર દોડે કારનની પુક પકડવાનો ઠરાવ કીધો અને એકદમ તાંહથી નીકળી ગયા.

“પકડ, તે ગુજને પકડ !”

ગુરગીન ગુસ્સામાં બોલ્યો.

“પકડ તેને, તેના મારો જીનો શતરૂં, ફીરોજ, દોડ તેની પુકે !”

“નન્દર દીઠેલી વાત પણ કોઈવાર ખોટી ઠરેચ.”

અસલના વખતમાં પંજબ પરગણા મથેના કોઈકે ચે હુરમાં “લગવાનસી” નામે હીંદુ રાજ રાજ મલાવતો હતો, જે કાલોજ કાલેલ અને માપાણ હતો. રાજ લગવા નસીંગને તેના દરબારીઓ અને રથેત તરફથી અતી માન મલવું અને એકે તે એક મોટો રાજ કહેવાતો હતો તોપણ તે સદા ગમગીન માલમ પડતો. આ રાજની ગમગીનીનું કારણ એ હતું કે તેને કર્મનંદની પુરાણ હોવા છતાં ઈશવરે તેને તેથી બેનસીબ રાખ્યો હતો. પણ પર મેચવર કે જે કુલ જગનો સીરદાર છે તેને હવે લગવાનસી અને એ બાંબે વધારેવાર ઈનતેજર રાખવા નહીં માહોં.

એક દાહડે એ પરમંજીક રાજ પોતાના રામેતા ગુનખ દેહરોમાં પુન કરી આવીને પ્રેડલવા દીવાનખાનામાં બેઠો હતો જ્યાં તેને પોતાની માપડી યાને “રાંણીને” દાખલ થતાં જોઈ. આ રાંણીનું નામ “શુલાબી” કરી હતું અને ખરેખર તેણી એક શુલાબની કુલ જેવીજ કાલ અને ખુશીમાં હતી. રાજા લગવાનસીને રાંણીને આવકાર રૂંધ પોતાની જોડે બેસાડીને ઘુણ્યું કે મારી પપારી શુલાબી હું જાણવા માંગું કે આ જાન રોજે તું દરરોજનાં કરતાં વધુ ખુશાલ કીધેય તેનું કારણ થું છે. વાંચનારી માદમશા શુલાબીએ જેને હમેસ રહેલા હતા અને તેણી એમ ખુશ

ખબર વીથે પોતાના ખાવંદને જાણીતો કરવાને દોરાનખા નામાં આવી હતો, તે ખેલો કે, "મારા છતરપતી માહારાજ હું આજ એટલા માટે ખુશાલ છું" કે પરજુના હોકમથી મને હુમેલ રહીશું; અને તું જાણપનાને એજ ખુબારક વધાંખ હો કેહવાને અતરે આપોલું."

હવે આપણો રાજા ભગવાનસર્સીગની ખુશીના શું પાર ? તે તરતજ ખુદાના સુકરાના બજાવાવશે અને તેની પરાંરંધના કરવામાં ખસજીવ રહેશે. હવે નવ ખાસ ખુશ થયા, અને રાંછી ગુલામીએ એકે આંટરૂપી યુવનો જન ન આપશે. આ ખુશ ખબરથી રાજા એટલોતો ધધન પા ઇ ગયો કે એ ખબરના લાવનારપર ખોતીનો નેસાર કરી તેને એક ઉમદા સરોપાવ બખશીઓ, એટલુંજ નહી પણ ચેહે રમાં ગરીબોનેખી બહુજ લોખસા આપી. રાંછીએ પોતા ના સાહાજદાનું તામ "ગુલામસર્સીગ" કરી રાખ્યું. ગુ લામસર્સીગ થલો સંખજી અને ચપલ હોવાથી તેને ફેલવણી આપવાને ધાન્તે રાજા ભગવાનસર્સીગે એક કામેલ પંડીત રા ખયો હતો. સાહાજદો ગુલામસર્સીગ આ પંડીતની તરખી પત હેલ સારી ફેલવણી લેતો અને એ પંડીત નધારે પો તાને ધર જતો તધારે ગુલામસર્સીગને બીજ કોખતી નથીહ ત સાથ ઉપલા સસેક પણ કેહેતો હતો કે "નન્નર દોઢેલી વાત પણ કોઈવાર ખોટી ઠરેછે."

હવે કમના બતાવથી રાજા ભગવાનસર્સીગ તાવના રજથી આ નાપાયદાર ફુતીઆં છોડી માલો ગયો. રાંછી ગુલામીને અને સાહાજદા ગુલામસર્સીગને આ કુદરતી પણ કુખદાયક હોનારતથી એક નખુન જખમ લાગે, ખમર કોર તાર ઉપર સખરો પકડી મેડાં. પોતાના પોતાના કવખતના ખરજીના શોક કરયા બાદ સાહાજદો બાપની ગારીએ બીરા બયો, જો વેલાએ તેની ઉમર કકત ૧૯ વરયાની હતી. ગુ લામસર્સીગ પોતાના ગુમરી ગયલા પીતાનીજ પરખાજે અદલ ઇનસાફથી રાજ મલાવા લાગયો અને ટુક મુદતમાં તેણે સ રવે રથપતને પધાર મેલવયો, ગુલામસર્સીગ એક મોઢા રા જ તરીકે ગણાવા લાગે તેથી થણીક સાહાજદોએએ તેની નેહે પરજુવાને માંગ મોઢવયાં પણ તે એક ઉમરાવની સુ રથપુખો નાખતી મેટી સાથ પરજીએ હતો.

રાજા ગુલામસર્સીગને ખાતાદીન નાખતો એક વીશ વાણુ નોકર હતો, જિનું કાંમ કકત એટલુંજ હતું કે દર રાતરે જહાંપનાને પઢંગ બીજાવવો. એક દાહાડા તે સખ ખાતાદીને તયાં ખાણું હતું તેથી તેણે રાજા ગુ લામસર્સીગની પરવાનગી મેલવી હતી કે કદામ આજ રાતરે તેનીથી પઢંગ બીજાવવા મોકું અવાએને જહાંપનાએ ખા ક કર્યું. હવે ખાતાદીને તયાં જ દીને જખજ હતું તેજ દોવશે કોઈક ઉમરાવજદીને તયાં પણ જ્યાંકત હોવાથી રા જ ગુલામસર્સીગની બાપડો તેણીએ નોતરૂં કર્યું હતું, નયાં એ પતીવરતા રાંછી યાજ ગઈ હતી.

ખાતાદીને તયાં ખુબ ધુમ મચી રહી હતી અને ખાણપર ભાંગની સલાખતીઓ વારંવાર લેવાઈ ચુકે હતો. આસતે આસતે મેજબાને "જખીન ખાપતા" ધર જહી યાલતા થયા, અને ખાતાદીને રાજને પઢંગ બીજાવવા ની યાદ આવવાથી તે પંડતો ખરતો જહીને પઢંગ બીજાવી તે ઉપરજ મેડો, મેડાં મેડાં ભાંગતી ખુમીથી તે વીચારવા

લાગે કે આજ રોજીતો રાંછી જ્યાંકતે ગઈછે તેથી થણીજ મોડી આવશે, અને તેણીના આવવા વના રાજા કાંઈ અ તરે આવવાના થતી માટે હુંતો લગાર જહાંપનાના પઢંગપર લેવું, એગા ઇશાદથી ભાંગથી યકચુર બનેશે ખાતાદીના રા જનો કુશાળો ખોદીને ક્યોતો, નયાં તે સેનવારમાં પવનની ખુશ લેહેકોથી અને ભાંગની અસરથી હુધાઈ ગયો.

હવે થોડા વારમાં જ્યાંકતમાંથી રાંછી આવી લાગી. તેણીએ ખાતાદીને રાજને કુશાળો ખોદીને ક્યોતેલો નેઈ એવું વીમાર્યું કે તેણીની મારી રાહ જિંદગી અવાને હુંધાઈ ગયેછે. આવા અપાલથી તે નીરદોશ રાંછી ખાતાદીના કે જને તેણી લુલથી પોતાને જરધાર સખજતી હતી તેનાં ગ લાં પર પોતાનો નાજીક અને બરકુ જ્યો સરેદ હાથ નાખી નીરખલ અને સવચક ખનથી તેની નેહમાં હુધાઈ ગઈ.

પેલી તરકૂથી રાજા ગુલામસર્સીગ કંઠાલીને સુવા આ વયો. તેણે વીમાર્યું કે રાંછી હજી આવી ન હયો, પણ જ્યેકતે તો તેની નન્નર ઉમરે ઉખાવ પડેશે. વાંચનારી મેહેને આલે સંજોગ નેઈ કોણને ન રીય આવે ? રાજા ગુલામસર્સીગના ગુસાનું શું બીઆન કરું ? અફસોશ તે એ લોતો રીશમાં અને કરોધના આવશે કે સેતાજ ખપાનથી ત લવાર દાહાડીને તે વટે રાંછી અને ખાતાદીને કતલ કરવા જતો હતો.

પણ દરજયેજો તેને પેલી પંડીતની આગલો નથીહત યાદ આલો કે "નન્નર દોઢેલી વાત પણ કોઈ વાર ખોટી ઠરેછે" આ ઉપરથી તેણે તલવારને પાછાં ખપાનમાં ખોથી અને મેહેલની હેલ જહીને પોતાના બે વીસવાયુ હજીરીઆ યોને હોકમ આપશે કે જલદીથી જહીને ખારા અસલ્લી પંડી તને પાલખીમાં મેસાડી અતરે લેઈ આવે.

રાજાના હોકમને તામે થઈ પેલા બેઠ નોકરો પાલખો સમેત રોડપા, અને પંડીતના ધરના દરવાજા ઉંધડાવી તે ને નીંદમાંથી બીદાર કરી રાજાનું કરખાન કહ્યું. પંડીત લાગશે કપડાં પેરોને પાલખીમાં સવાર થયો, પણ બાપડો જનરાટમાં પડી દીલમાં વખાસવા લાગેયો કે શું હયો જ રા જ બહુજ લાંબી મુદતે અને વલી આવવી મોડી રાતરે ખો લાવેછે. આવા વીચારમાં પંડીત હતો, તેટલાં તેએ મેહેલ પાસે આવી પોહેમીઆ, નયાં પંડીતે રાજા ગુલામસર્સીગને ધણીજ ચીતાવુર ઉમેડો દીડો. રાજાએ તુરત પંડીતનો હાથ અલયો અને પેરો પલંગ કે જની ઉપર મેકેખ ખાતા દીને તથા નીરદોશ રાંછી હુંધાપયાં હતાં તયાં લઈ ગયો અને તલવાર દાહડી મોલયો કે પંડીતજ તેને મને અગા ઉ દરરોજ નશીહત કેહેતા હતા કે "નન્નર દોઢેલી વાત પ લુ કોઈવાર ખોટી ઠરેછે" તો આ વાત આપણે જાને નહોં નન્નર નેઈએ, માટે એને ખોટી પાડો નહીતો આ તલવારને આપીને ધામો, રાજાના આ મેલોથી પંડીત લગાર બીથો પણ હીંખતથી તેણે રાજને કહ્યું કે "જહાંપ ના તમે પઢંગની પછવાડે જાના ઉખા રહી જીએ કે હું શી રીતે એ વાતને ખોટી પાડું છું."

એજ મોલો તેને તુરત રાંછીને જગાડીને કહ્યું કે "રાંછી સાહેબ, આવી નમીતાઈથી હુંધાઈ શું રહયાં છે ? કીહલાની બાહર એકએક કુશખનું જખરૂં લય કર આવી લાગુંછે, અને અખથડીએ સલધું ચેરે તારાંખ

ધવાની વકીએ, વાસતે વેહેલાં ધામ્યા અને તણુને ને લેખું હ્રાપ તે લેખને રાજ સમેત છુપાઈ બેસવાની યાત્રા કેથે ના હાસી જવાની યુક્તી કરો." પંડીતના આવા સખુનથી રાણી ઘભરાટમાં પડી, અને માતાદીન જેને તેણી ઉછ સુધી શુભાખર્ષીંગ દાખલ જાણતો હતો તેને "જહાંપનાના" ના મધી પોકાર મારી ઉઠાડવા નતી હતી પણ તેમ કરતાં પંડીતે તેને અટકાવી અને બોલ્યો કે "જહાંપનાને હું" જગા હું છું, અને એમને સઘલી બીનાથી વાકેફ કરું છું, મગર તમે જલદી દીવાનખાનામાં જઈને સઘલી જીંઘતી તયારી કરો" ને ઉપરથી રાણી દીવાનખાનાં તરફ દોડી.

રાજ શુભાખર્ષીંગ ને અતારસુધી પુણ્યાંમાં ઉમેા ઉમેા સઘણું જોતા તથા સાંભલતા હતા તેની ખાતરી યાદ કે રાણી તદન નીરવપરાધી હતી.

હવે પંડીતે માતાદીનને પણ બોદાર કર્યો અને પુ બ ધમકી આપી પોકારીએ કે "ઉઠ બેઅદબ તને શરમ નથી આવતો કે જહાંપનાના પલંગ ઉપર લેટીએછો ?" પંડીતના આ બોલોથી માતાદીનની ભાંગ વરીફ હડી ગઈ અને તે રડી પડી બોલ્યો કે "આ બેઅદબી ને મારીધી યાદછે તે જો હું" મારી સુધીમાં હુતે તો કદી ન થતે, પણ આનંદી ને મારે તયાં ખાણું હોવાથી ભાંગ વધુ પીવાઈ હતી તેથી જ્યારે હું" પલંગ બીઠાવવા આવ્યો તયારે મને અતીશય ફેર આવતા હતા મારે મેં વીચાર્યું કે રાંછી છપાકતમાં ગઈછે, તે જહુન મોડી આવશે અને તેણીના આવાયા શી વાપ જહાંપના કાંઈ ઉંચવા આવનાર નથી વાસતે થોડેવાર પલંગપર આસાએથ લેઉ, એવા ગુમાનથી હું" સુતો, મગર ભાંગની કેફથી ઉંઘાઈ ગયો. પણ સારાં ભાગ્યે પંડીતજ સા હેખ તમે આવી લાગ્યા, નહીતર રાણી જેણી છપાકતમાં ગયલીએ તેણી આવીને મને આવી હાલતમાં જોતે તો જહાંપનાને કહીને મરદન મરાવતે." પંડીત બોલ્યો ખરેખર તેમજ બનતે પણ વાઝું હવે શુપસુપ તારે ઘર જઈ આસાંમ કર જેથી તે રૂખશત થયો.

માતાદીનના ગયા કેડે રાજ શુભાખર્ષીંગ ને પલંગ પાછલ ઉમેા હતો તે એકદમ બાહુર નીકળી ને પંડીતને ગલે વલગી પડ્યો અને આંખમાં આંસુ લાવી બોલ્યો કે આજ રોજે તુંએ તરજી જવના જન બંચાવયાછે; જો તારો નશીહત અને પાદ નહીં આવી હુતે તો મેનાહક મારી "મે જવવાલી" શુભાંગી બાપડી અને માતાદીનતું" પુન મેં રેડ્યું હતે. હવે વાતને છેડો આ વયેછે, રાજ શુભાખર્ષીંગે પંડીતને પાંચ ગાંઠડાં બખશીયા દાખલ આપ્યાં અને હુકાંમાં કહ્યું તો તેને નવાજ નીહા લ કર્યો.

ભલી બાઈએ ઉપલી વાતપરથી બોલલી રીતે માલમ યાપયે કે "નજરે દોહલો વાત પણ કોઈપર મોટી કરેછે." આપણી બાનુએ કેટલાક સાકારજ દેખાવે મારે કેવો હલકો અને શકં ભરેલો વીચાર લાવેછે, તથા વગર વીચારવે તેની નાંદા કરવામાં કેટલું પાપનું કાંમ કરેછે ? હું" કાંઈ એવું નથી કેહેવા માંગતા કે આ રીતે સરવે પારસી બાનુએ કરેછે પણ આવા દેખાવ ફક્ત હલકાં અને સાકલાં મનની આસ્તાબ રહે ને ઇશવર કરેને કેલવલોના અરાધી નાશુદ પાંચે.

દાો નં ૦ કા૦

શીકંદર.

અંક ૫ થો.

દારાંની કુચ—શીકંદરની માંદગી અને ઘભરાટ.

હવે શાહ દારાં પોતાની તપાસી કરતા હતા. તેહેને પેલા રોહાડસના રેહવાસી મેનનને એવી શહવા આપી કે મેસીડાનીઆના લડાઈ ચલાવવી. આ વીચાર આ ભખંકે વખતના દારાંને વાજબી લાગે; કારણ કે લેસીડાનીઆને અને બીજી યુનાની રાષ્ટ્રપત જેઓને મેસીડાનીઆનાપર ધી કાર હતો તેઓ તેમજરવાધી તેઓની સાથે મલી જખ અને જેથી કરી શીકંદરને પોતાના રેશને ખચાવ કરવાને દરીયાઈ મારેએ એશીયાપાંડ હોડી જવાની ફરજ પડે. આ કસાવ દારાંએ પશંદ કીધો, અને તે પરમાણે માલવાને સ ધણે જીમકો મેનનનનેજ શોકીયો. આથી તે આખા લશ કરેના શેનાપતી કેહવાયો, કારણ કે જેમ તે વીશવાસુ તેમ જ બાહાદુર અને ડાહ્યાપણવાન હોતા, અને ઇરાંણીઓની સંક્રમા રહી થણીવાર વફાદારીથી મોટી મોટી લડાઈએ મારી હતી. તેનીજ શીખામણ પરમાણે મરેનીકસની લડાઈ વખતે વરતવામા આવવું હોતતો લડાઈમા તેઓને મોટી હાર ખમવી પડી નહીં હોત. તે લડાઈમા હાર ખાધા પછી પણ તે વીખરાપલા લશકરની સાથેજ રહેઓ હોતા. મીલેટસ પેહેલાં ગયો, પછી હેલીકારનાસસ અને છેલે કાસના સરનહીપમાં જઈ રહેઓ હતા—નપાં તેને ઉપજી કામ સીકાણું.

આ તે સરવે કાકલાને એકડા રહેવાની. સલાં મત નજો હતો; અને મેનનન હવે તયાં લડાઈના સાથો મોડાડાં ધડવાના વીચારમાં ગુતાયો. માઈટલીની થેડુર શી વાપ આખા લેસમેસ અને મીપેસ નામના ટાપુઓના તે ધણી કહેવાવા લાગે. તપાંથી યુગીયા પાસ કરવાની તર્ફ ધારીઆ તે હોતા, પણ અકસીસ ! તે બીચારો માઈટલીની થેડો તપાંમાં મરજી પાંમયો, તે વખતે જાણે તેના મોહાતથી જ ઇરાજનું નશીબ હોજી પડ્યું. એક બાહાનપુરશના મરજી આખાં રાજની કેવી યડતી દશા આવેછે તે આ વખતે શાક માલમ પડ્યું. તેની સાથે તેના સઘણો કસાવે પણ હવામા ઉડી ગયા અને શાહ દારાંને સઘણો આધાર હવે પોતાની ફેજમા કોઈ તેના નવો શરદાર નહીં હોવાથી ધુરવ તરફની ફેજની ઉપર રહેઓ. પોતાના બીજા શરદા રોપર સંતોષ નહીં હોવાથી દારાંએ પોતે શરદારી લેવાને કસાવ કીધો. મેબીસોનને પોતાના લશકરની છાવણી ખનાવી, ને ફેજમા જુદા જુદા તવારોખ લખનારોના મત પા રમાણે, માર, પાંચમી છ લાખ માણસ હતાં.

શીકંદરે મેરડીપન હોડી પાકસેજોનીયા અને કેપેડી શીઆ તરફ કુચ કીધી અને તે મેરડેરા તાલે કીધાં. તયાં તેને મેનનનાના મરજીની ખબર મલી, તેથી હવે ઉત્તર એશીયા તરફ ચડાઈ કરવાને તેને ઉત્તેજન મળ્યું. તેજ વખતે સીલીશીયા તરફ ઘણી ઉતાવળથી કુચ કીધી અને ખુશડની છાવણી (સાઈસ કેમપ) નામની જગા આગામી લાગે. તપાંથી સીલીશીયાની સાંકડી બીજીનો રસતો પસાર કીધો. આ રસતાપર એક અમલદાર શાહ દારાંના નામથી મોડી

દરવા હતો, તે પોતાની પાસ થોડાંન આણસો હોવાથી ના હાસી ગયો. શીક'દર આ વખતે પોતાને પછી નથીજનાં ન સમજતો હતો, કારણ કે તેને ત્યાં માવન પડ્યું કે તે ના માણસની સંખ્યા ગમે એટલાં મોટી હોત, તોપણ પેલાં મોટાંની પોતાનાં ગમે એટલા થોડાં માણસની મદદથી મા તરે પાહાડપરથી પથરા મારી શીક'દરને હરાડી શકતે, પણ તે શીક'દરના આવી પોંચવાનો ખબર સંભળતાં નાહાસી ગયો.

તપાંધી સીક'દરે ઘરસસનાં ચેહર તરફ કુચ કીધો; તપાંધા લોકોને ખબર પડતાંને તેઓએ પોતાની હોલત શી ક'દરના હાથમાં નહીં ભવા દેવી એવા વીધારથી ચેહરને આગ લગાડી. શીક'દરે એક યોદ્ધાવાર હુકડી આપી પાર મીનીશિને તપાં રવાને કીધે, જે વખતયાર આવી લાગે, અને આગ છુત્તવી, જેથી ધરાનીઓને ચેહર છોડી નાહા શી જવું પડ્યું. આ ચેહરની વચે પધને એક નદી વેહ હતી, તે કેઈ મોટી કે પોહલી કે ઉડી નહીં હતી, પણ તેના નીરખલ અને ચલકતાં પાણીને વાસતે તે તપાં આશ કારા થઈ હતી, તેમજ તેનાં પાણી આસપાસનાં ઝાંડોની ગદાથી થંડાં રહેતાં હતાં. આ વખતે સીલીકીયામાં તાપ પુચકલ પડતો હતો, અને બપોરો મધ્યાંન વખતે શીક'દર તપાં પુલ અને યસોનાથી ગરકાવ આવી લાગે.

પેલી નદીના સવચ્છ પાણી નિઃશીક'દરે પેતે અંદર ના હાવાની તલપ કોધી. નાહી રેહા પછી તેને પુનઃથી થઈ આવી. તેનાં માણસોએ નેયું કે હવે એ મરી ન્શે, તેથી તેને બેયુષ હાલતમાં તંબુમાં લઈ ગયા. આ ખબરથી તેનું આપુ લ શકર મોઢા પળારટમાં પડ્યું, અને નીચે મુજબ તેઓ જા રી અને કૂચિપદ કરવા લાગા :—“હમારો સઉથી મોટો બાદશાહ હમારો ક્તેહ અને આબાદાનીની વખતે હમુને છોડી ન્થ; તેમી કંઈ લડાઈમાં નહી, કોઈ તોફાનમાં ન હી, પણ ખાતરે એક નદીમાં નાહાવાથી. અક્સોસ! હવે દારાં અહીં આવશે, અને પોતાના દુશ્મનને નિધા આગ મય છડીતો લેશે. જેમ હમે લોકોએ તેઓના મુલકમાં આવી તેઓને નહાડાડયા, તેમ હવે હમુને તેઓ નહાડ્યા ણે અને ન રસતે હમે નાહાસયું તે રસતે ને સાંને કામી થી દુશ્મન નહીં મલશે, તોપણ લુખખાસી હમારો નાસ થશે. પણ નાહસતો વેલાખી હમારો સરદાર કોણ થશે? અને નથીજ સંભોલે ને હલેસપોરની સાંડુદાધુની ચુપીમાં નઈ પેં અયું, તો તપાંધી વાહાણે કોણ પુરાં પાડશે?” ઇતિવાહી.

અતે પાદશાહ ન્થા હુધીયાર થવા લાગે, તોપણ તેના શરીર કરતાં મનપર વધારે અશર થઈ હતો, કારણ કે શાહ દારાની તેને વધારે ધાસની હતો. બાદશાહી હુકીમોને તેણે પોતાના તંબુમાં મેલાવી તેઓને કહેઈ કે, “મારા ઘોસતો, તમે એવ કે હું હમાનાં મારાં કમ નથીજ પી આવી હાલતે પુરો. જાણે દુશ્મનના હુધીઆરોનાં અવાજે મારે કાંને પડતા હોય, અને દારાં મારી સાંને ધ સારો કરતો હોય એવું મન લાગે. મેશક, મારાં કમ ન ચીખની ખબરતો તેને પડી ચુકીછે, અને તેથી તેણે પોતાના શરદાર પર મારે વીશે લખ્યું કે “એ નાદાને પકડી મુચ ધા ટાર કરી દરબારમાં લઈનવો, તે તોપણ તે તેની મોરદાં માં પાર પડવાનો નથી. વાસતે આ વખતેના મામલો એ વેહ કે એવી એક દવા સોધી કાઢાડવી નિઃશીક'દરે જેનો

અસર તરત થાય; કારણ કે હવે દીવ કરવી મુનાચી નથી, ધીમે ધીમે સાડું થવા કરતાં મરણ મેહતર” ઇતિવાહી.

આ ઓર્મીનો અધીરાધી થણે ધબાર થઈ રહ્યો. પેલા હુકીમો સમજ્યા કે આ કાંને વાસતે તેઓ થણે નેખમ દારછે; કારણ કે શાહ દારાંએ એવું જાહેર કીધું હતું કે જે કોઈ શીક'દરનું ખુન કરે અથવા તેને મારો નાંખે તેને ૩૧૪,૫૦,૦૦૦ નું ઇનામ મલે. તેથી કોઈ ની હીમત શીક'દરને દવા કરવાની માલી નહી. અં તે કીલીપ નામનો એક હુકીમ, જે શીક'દરને તેની અય ગીલીપ થણે આહુતો હતો, તે આ વખતે તઈપાર થયો, અને શીક'દરને એક “ગલાસ” દવા આપી. આ દવા થણી જલદ નહીં હતી તોપણ તેની અશર તરત થાય એવી હતી. આ દવા તઈપાર કરવાનું કામ આવડું હતું તે વખતે શીક'દર પર કેરોચીયાથી પારમીનોપોએ એક કાગલ લખ્યો—જેની ઉપર શીક'દરનો પુર વોરાવા હતો. કાગલમાં એવું લખ્યું હતું કે શાહ દારાંએ કીલીપ હુકીમને ઉપલી રકમ અને તેની મેહન નેકામાં આપવાને કહેવુંછે, તેથી તે તેનો દવા પીવી નહી—નહીતો તું મરી ન્શે. આ કાગલથી શીક'દર થણે મેચેન થયો, કારણ કે હવે વધારે બરોડો કોણ પર રાખવો? કીલીપ હુકીમ પર તેનો અયગીધી પપાર હતો, તેમજ પારમીનીશિને તે કંઈ મોટો આહુતો નહી. આખરે જે ધવાનું હોય તે થાય એવા વોમારથી, પેલાં કાગલમાં થું લખેલું હતું તે કોઈનેમો નજાવવા વગર તેણે પોતાના તકીઆ નીચે મુક્યું.

ધારેલો વખત અતે હવે નનદીક આવશે. હુકીમ દવા લઈ તંબુમાં દાખલ થયો અને શીક'દરે એવું કાગલ કીલીપને આપી વાંચવા કરાવ્યું. તેમ વખતે પેા તે દવાની જામ લીધી, અને પોતાની નમર પેલા હુકીમને કાગલ વાંચવાથી થું અશર થાય તે ઉપર રાખી, ન્થામી આનાકાંની વગર તે દવા પી ગયો. કીલીપને કંઈ ડર કે અમજપમી લાગી નહીં તોપણ તે થણે કોપાપમાં પયો, અને પાદશાહનાં બીજાંનાંપર પોતાનું શર નીચું નમાવો, મ કમ અને ઉસતવાર રહી નીચે મુજબ બોલ્યો :—“ઈનસાફ નાં આપનાર મેહરબાંન પાદશાહ, તમે નામવરનું કમ દરે થવાથી મુજ ગરોબપર જે મુનાહ મુકામે તે ઉડી ન્શે, પરંતુ હું જે અમરજ લુખરૂ તે એ ઉ કે તમે મેહરબાંને તમારા મનમાં ન્થામી અંદરો રાખવો નહો; પેલી દવાની અશર મોરાર તપાચથી, અને જે જુડી ખબર તમુને મલો તે ઉપર કંઈ એતમાર લાવેનો નહી, કારણકે એ શકયું તમારો તરફ હુદય રાખી લખેલુંછે; જે હુદય અને અંદર ખાઈ કમઅકલ અને કવખતનીછે.” આ વાતથી પાદશાહને સંતોષ થયો, એટલુંજ નહી, પણ પેતે થણેન મધન થઈ ગયો, અને કીલીપનો હાથ પકડી બોલ્યો કે “તું” શાં ત થા; હું જાણુંછું કે એ વાતથી તે મેચેની પેદા થઈછે. એકતો મારો તનદોશયતો, અને બીજુંતો તારો પોતાનો ઇનશાફ—” આ બોલવાનું અધુરું રહી ગયું અને સીક'દરપર પેલી દવાની અશર એવી થવા લાગી કે એકવાર પારમીનીએ ખરો પડે, કારણ કે સીક'દર એક દમ બેયુષ થઈ જમીનદોસત થયો; અને તેની નાડી પછ બંધ પડી ગઈ! તેને હુશીયાર કરવાને કીલીપથી નેરલું

બનયું તેહનું કીધું. આ પલમાં ફીલીપ પોતાની મા બેહ નનો વીમાર કરતો, કે પાદશાહને કંઈ કશું હોય, અને હું મારેલા નવથ, તો તેઓનાં શા હાલ થશે. અને બીજી પલે જો પાદશાહને ફીરોહ અંશે તો પોતાની કંઈ હેતુનું પરીણામ કેવું આવશે, તેથી તેની છાતી ધટકતી હતી. આ સતે આસતે શીકંદરની નેસમાં આગલું કઠવત આવવું માલમ પડ્યું, તપારપછી તેનું મન દેઠાંજી આવયું, અને છેલાં તેના આખા શરીરમાં એવો ફેરફાર થયો કે બીજે દીવ થે ન્યારે તે લશકરની વચે નઈ ઉઠે તપારે શરવે આદમી એવે શક પેદા થયો કે સીકંદર મેહરે નવદી આવે નહીં. ફીલીપ હુકીમનાં માનનું હવે થું પુછું ? તેને શરવે લેકો એક ખોદાની માફક માહાવા લાગા. નોશોરવાન.

ઈરાણી યોરતામાં સગન તથા

ઝુહુરતના વેહમે.

જે યોરતા બાહેર વાખવાખી મેલવવાની ખાએસ રાખતી હોય તેઓ હેવું સમજે છે કે તેમને સુંદર પોચાગ તથા સઘળાં ઘરેણાં માંઠાં પેહરી, તથા અતર અને ગોલાખ છાંટી બાહેર નીકલવું, અને જો કોઈ તેમને એકું શરખતનું પપાણું આપેતો તે પીડું કાંએકે તે જાસા સવલાવ અને દો સતીની નીશાન છે. અગરને જે યોરતાને એકમેકને સાથે ઘણી દોસતી હોયતો તેણીએએ તે હમેશા સુધી કાપમ રાખ્તી અને કોઈ કાંઈ લરાવી મારે તે પર ધયાન આપવું નહીં તથા એકમેક સાથે નીમકહવાલીથી ચાલવું. અગર જો તેઓમાંની એકુ અરજ પામેતો બીજીએ બાગમ કરતાં, હુમામખાનાતા નાહતાં, ઇતપાદી પોતાની પપારી શહીને પાક કરવી, તથા તેણીને પેલી નેહાનના મેહસત માગવું.

મેગલ યોરતાની આ એક રસમ રમુછ છે. તેઓ માને છે કે સુધવારની રાતના એક પાણીને કુંજે અથવા માટીનું વાસણ પાણીથી ભરી પોતાના ઘેરના માલ ઉપરના પશ્ચાત તરફના એક યોરતામાં લઈ જવું અને બામદાદમાં તે પાણી અને વાસણ બંધે મેહલામા ઉંચેથી ઘોલી નાખવાં કે જેથી કરી તે આખો દીવસ તે ઘેરના કોઈબી આણસને કાંઈ ઈજ થાય નહીં. વળી ફેટલાકો ફેહે છે કે તે વાસણમા ગોલાખ અથવા યોડું અતર હોયતો તે વધારે સારું.

ફેટલાક બીજા સાધારણ વેહમે નીચે આપીઆ છે. ન્યારે કોઈ માણસ યુસાફરીએ જાય, તપારે એક પાણીનું ભરણું પપાણું, એક આરસી અને થોડાં લીલાં પાતરાં લેવાં, અને ન્યારે પેલા ઘેરમાથી નીકળે એટલે દુરત તે ની પછવાડે પેણું પાણી છાંટવું કે જેથી તે વેહલો પાછો ફરે. સુધવારને દાહોડે ઘેરમાના કચરો ખુંજે વાલવો નહીં, તે અવરની નીશાન છે.

તમારી પાસે એક કોટલું અને થોડીક બદામ રાખ ચોતે તેની તમે વીજુતા ડંખથી સલામત રહેશો.

મેહરમના દાહોડાપર તરસુમના બીયાં ભાંજી તે ખાવાં વાંચન છે કે જેથી આખું વરસ ગર્વાના દાહ નહીં, બલે, ન્યારે કોઈ યોરતા કાંઈ કામ માથે લે તપારે તેણીએ

તથા ઝુહુરતના વેહમે.

તે સરંજામ ઉતરે તે માટે શરૂ કરતી વખતે પોતાના હાથની હથેલીપર પોતાનો એક પગ અલગી રીતે ચુકવો.

ફેરક મહીનાનો પેહલી રાતે રાંધણીને ઉંબર ધોવો વાંજે છે.

અગરને કોઈ શખસે કાંઈ કાંમ કરવા ધારયું હોયતો તેણે પોતાની છોકરીના પાણી પીવાના કુંજા ઉપરથી એક ગી જવું કે જેથી તે પોતાનાં કામમાં કંતેહ પામશે.

અગરને એક દીવા બળતો હોયતો બીજે સવગાવવો નહીં, અને અગર સલગાવવો પડેતો પેહેલા મેલવી નાખવો.

મુરન અસત પાત્રમા પછી કોઈ શખસે પોતાનાં ઘેર માંથી પાણી અથવા ખ્યાતશ બાહેર કાઢવો નહીં.

અગરને રાતનાં એક કોટલી અથવા કદાઈ પેરમાં લેવી પડેતો તે પર નસા પાણી છાંટવું અને બોલવું કે—

ચેહતાની અતની ખસલત, તું અહીંથી જા અને ફરયા, તારું નેહરી દીધું અહીં ના નાખ, એક ખસા યુસલ માનનાં ઘેર આગલ.

એક છોકરાં વગરની યોરતાને જો છોકરાં નનવાની ખાહસ હોયતો તેણીએ એક સુધવારની રાતનાં એક મુઝેલાં કુતરાનાં મોહમાં થોડાક ગોલાખ રેડવો. વળી બીજાએ ફેહે છે કે તેણીએ રાતનાં હુમામખાનાતાં હાપકાં ઉપર જવું અને એક કાપનાં વાસણમાં થોડાક મીઠાઈ લઈ તે નીચે હોનમાં નાખી દેવી. અગરને તે કામને સારો અવાન આવેતો જાણવું કે તેણીને હમેલ રહેશે અને જો બોખરો અવાન આવેતો જાણવું કે તે વાંહાંનની નરેશે.

બીબી જાન અફઝૂર ફેહે છે કે એક વાંહાંનની સ્ત્રી અથવા પુરૂષે હુમામખાનાતાં નતી વખતે તપાંની સુદામાં જુઠી માકરડીને થોડીક મીઠાઈ આપવી કે જેથી તેઓને તપાં છોકરાં થશે.

બે હે ન.

જ કોઈબી ઘર એક મેહેન વગર પુરું નથી થતું. એક કુટુંબને તે ઝલકાર આપે છે. એક મેહેનના પપાર અને મેહેનનો મહબો, એના કરતાં બીજા કંઈ બીજા વધારે પવતાર ઘાઈ સકે છે ? એક મેહેનની મયા ! એના કરતાં કાંઈ બી વધારે પાક બીજા ફનીઆ આપણી નનરે પાડે છે ? એક મેહેન વગર કોણ જીવી અથવા ફનીઆ ભોગવી સકે છે ? એક મેહેન ને વફાદારીમાં, પાક દીલોમાં, મોહાબતમાં, ખરેખરી મેહેનનું, તે ઘેરની મહબોમાં એક જાતના નીમેહ માન ફરેસતો હોય છે. તેની હાલની જુરાઇને ધીકારે છે. તે સઘલા સારા કેશવની તાકીદ કરનારી હોય છે, અને ઘેરના રસતાનો પરકાસ પણ તેજ છે. તે દરએક લાઇના રાંત તથા જીવ છે. તેનું દીલ તેના લાઇના વીસવાસને માંડા ર છે. અરદ પોતાની મેહેનમાં એક અનુજાત, સમી દીલવાલી, માફ કરનારી, અને મયાણ પણ વારંધડીએ કાણ ખીતર નેમે છે. તેણીમાં તેને એક હાનર સોખતો મે છે. તેની દીકરીએ દીવસની માફક પુણી અને ફુલોની સુધામોઈના જેવી પપા રી સુધ છે. જો લાઇને કોઈ મેહેન નથી અથવા તેની ઉપર કો

ઈ બેહેનનો પયાર નથી, તેની ઉપર આપડે દયા કરીએ. આપડે તે ધર વીશે નીરાસી યુક્તિ કે જે ઘરમાં બેહેનનું આનંદ નથી. એક બેહેનનું કામ ઉઘદા અને ભણે. નેક્રી તરફ વલાણ આપવી તથા હાડાપણના રસતા તરફ ખેંચવું, ન્યાં કરજ આપણને મોલાવે છે ત્યાં નરખાસ થી આપણને લેઈ નવું, નેક્રીની ઉધ વગરની ચેકસાઈથી ધેરના કોઠની ખખરદારી કરવી, તથા ઘેરની ભક્તી કરવા ની નગાની આસપાસ ખખરોશ મેલવવાને અને કુચો પાં ધરવાને તેનો (બેહેનનો) દરનજે હોયછે. બેહેન ઘણું એ ઘરના દીલમાં એક, પયારની નગ્યા ધરાવતી હોયછે. ઘેર માં એક પયારનો નજો મેલવવો તે એક પાક કામમાં ખી દખત કરવાની હોયછે. હરએક બેહેન પોતે કોણે અને શું ધણું નિષ્ઠા તથા પોતાનો દરનજે, પોતાની કરજ, પોતાની મોજ અને પોતાની છાંદગી શું છે તે વીશે ધ્યાન લ ગાડી વીચાર કરવો નિષ્ઠા. નીરખપરાધીપણમાં, નેક્રીમાં, ખુશ સવભાવમાં, સચુપ્તમાં, અને બરદાસતામાં પોતે નયુને ધધને દાખરો આપવો તથા ધર અને તેજામાં પયારમાં વચે દીલખુરી અને રોસની આપવી એ બેહેનની કરજ છે.”

૨. અ. ખ.

દાર્દ્રુ' શું થાયછે ?

તનદરોસતીના સંબંધમાં દાર્દ્રુની તપાસ આપણે આગળા બે તરફ અંકોમાં સમાપત કરીએ, પણ દાર્દ્રુને લગતી એક અગતની ચર્યા જે પાછલથી નવી ઉભી ધઈ છે અને જેમાં ડાકટર ઈનખાન સુખીએ લાગ લીએછે, તે ચર્યાનો સ્પષ્ટરૂપે અતરે ઉતારી લેવા નિગ છે. તે ચર્યા ની મતલબ આગળા અંકોમાં સમાવેલી છે. ડાકટર ઈનખાન એવું દેખાડવા માગે છે કે દાર્દ્રુ ને મનીઅર રીતે લીધે હોયતો તે એકભતનો ખોરાક છે, અને જેમ બીજ ભત ના ખોરાકોની તેમજ દાર્દ્રુની તનદરોસતી ઉપર જુરી જુરી અસરો થાયછે.

છાકરામાં આમાં ખુશ ખબરી સમજતા હોયતો તે વીચાર તેમજ મુવારક છે, પણ આ નવી શોધ અને ચર્યા સાવધ તથા સાહુચેત માણસોની તનદરોસતી અને કાયદા ને લગતી છે. અરક તે ખોરાક છે એ વીચાર પેટેનો દરશા પ્રવાનું માન ત્રીઠ લોવીશ નામના વીદવાનને છે. તાર પછે, આરો, ખાંડ અથવા રોટના વરગા જુદા જુદા દાર્દ્રુએ મેળવાની હીમાયેત થાયછે. ગોસત ઈઆ બીજા જનવરી ખોરાક સાથે દાર્દ્રુને યુક્તિયો કરવામાં આવતો નથી; પણ ખાંડ, ચરખી, આટાનો સટ અને એલોન બી જે ખોરાક જે અંગને ગરમી આપે છે તથા ચરખી વધારે છે. તેનીજ સંક્રમા દાર્દ્રુને પણ મેળવામાં આવતો છે.

પણ તે કેમ અને ? માણસથી ખોરાક વના જવાનું નથી, પણ દાર્દ્રુ વના જવાપછે, તારે દાર્દ્રુ ખોરાકમાં કેમ ગણાય ? આનો જવાબ આપવામાં આવે છે કે ખોરાક ભ ત ભતના હોયછે, અને નેકે ખોરાક વના જવાનું નથી, તોપણ ભત ભતના ખોરાક વના જની શકાયછે. ગોસત આમાં વચર માણસો હોયછે, પણ તેથી શું એમ કહેછો કે

ગોસત ખોરાક નથી ? એન પરમાણુ દાર્દ્રુ વગર માણસો જીવી શકે છે તેટલા માટેન તેને ખોરાકના વરગામાંથી બાતલ કર થી જોઈ. દાર્દ્રુ ખોરાક નથી એમ કહેવાના કાંઈ બીજાં કારણો શોધવાં નિષ્ઠા.

પણ વળી સવાલ ઉઠે છે કે જે બીજા ખોરાક વના માણસને દાર્દ્રુ ઉપરજ રાખીએ હોયતો શું તે જીવી શકે છે ? પાણી પીવાપર જવવા કરતાં દાર્દ્રુપર તે વધારે દાહાડા જવે છે અને ઘણીવાર આજનાં માણસોની બીજા કસા ખોરાક વગર કુત દાર્દ્રુપરજ રહે છે. મગર કણુલ કરીએ કે એકલા દાર્દ્રુપર માણસ જવતા નથી; પણ તેથી કાંઈ ખોરાક ત રીકે દાર્દ્રુને દાવો રદ થતો નથી. રોડી, બીસપીટ અને આથેલુ ગોસત દરોજ ખાધાથી દરોઆવરથી માણસોને એક જાનનો રોગ થાયછે. કુત આનાજ ઉપર માણસથી જવાનું નથી, તેથી શું એમ કહે છે કે એ આનાજ તે ખોરાક નથી ?

એક બીજ તકરાર એ છે કે દાર્દ્રુ શરીરમાંથી જુદે જુદે રસને પાછો નીકળી જાયછે તારે તે ખોરાક ગણાય ન હો. આ તકરારનો જવાબ આપવામાં આવે છે કે બદન માંથી બાહર પાછો નીકળતા અરકનો નવો ધણો થોડો છે. તે બાકના આકારમાં નીકળે છે અને હવાના ચેકસ તતવો સાથે તે બાક મળી જાયતો બી આગળ સલગો ઉ ઠવાની તેનામાં ખાશીએત હોયછે. પણ છાકરામાં બારી ખારણ અંધ કરીને રહેતા હોય તોપણ તેમના મ્યારડામાંની હવા કદી સલગતો નથી, તે વચે વીધારી શકાયછે કે બ દનમાંથી નીકળતો દાર્દ્રુનો બાક ઘણો થોડો છે અને તેનો મોટો ભાગ શરીરમાંજ પચે છે.

એટલું નહી પણ વળી સઘલી કીસમનો ખોરાક થોડો કે ઘણો બદનમાંથી પાછો નીકળી જાયછે. દમ ઉપર થી જેમ દાર્દ્રુ પીધેલો પરખાયછે, તેમ ખોરાક પણ પારખી શકાયછે. વધારેલું કે ભુજેલું ઈઆ બાઈરું ખાણું હોય તે દમની હવા પરથી, વાસ પરથી પારખી શકાયછે. કાંદા અને યુગાનો વાસ વળી તત્ત જુદો હોયછે. એ ચીજોના બાહર નીકળતા નથા ઉપરથી કાંઈ એમ કહે કે એ ચીજો ખોરાક નથી તો તે કેહેનાર પેલામાં ખપશે.

હવે અરક ખોરાક તરીકે બદનમાં કેમ કામ કરે છે તે શરીર વીદીઓમાં આ પરમાણુ શીય થાયછે. આટાનો બ નાવેલો સઘલો ખોરાક લેતાં, આપણી યુક અથવા લખ તે મા સારી રહે મેળવરી પડે છે. તે-મેળવણીથી સઘલા આ ટાના ખોરાકની સાકર થાયછે અને તે સાકરને જે ગરમી લાગેતો તે ઉકલીને તેનું ખખરી ચઢે છે. વળી તે સાકરને ચેકસ નરખીના આકસોનન હવા લાગે, તારે “કારખાનીક આસીડ” નામની જોડેરી હવા નીકળી જવા પછે તે સાકર માંથી “આલકોહોલ” (દાર્દ્રુ અરક) બને છે. હવે તારે આપણુ દાર્દ્રુ પીને પેટમાં અરક મોકલીએ છઈએ, એટલું નહી પણ આટાના સત વાળા ખોરાકમાંથી વરીક શરીરમાં અરકનો વધારો કરીએ છઈએ.

આપણી લખમાં આટાની સાકર બનાવાની શકતી છે, એટલું નહી, પણ આપણું કસેજું પણ પીગતેલા ખોરાકમાંથી સાકર પેદા કરે છે, જે લોહી સાથે મળી જાયછે. એ સમયે સકરીઆ ખોરાક જરે લોહીની ખારકને ફક્ત

મા આવેછે, તારે ગરમ આકસીનના હવા તેની ઉપર અસર મલાવેછે, જે પછે “કારખાનીઠી આસીડ” છુટી પડવાથી ફેફસાંની અંદરને સાકરખાની અરક બનેછે. એ રીતે ડાકટર ઇનમાન દેખાડેછે કે આપણા ફેફસાં એક હેબે આપણા શરીરના દારૂ ગળવાની ભડી છે; અને તેના કેટલાક ખોરાકમાંથી ખરેખર દારૂનો અરક બનેછે.

હવે તારે ખોલું દીસેછે કે જરે ખોરાકના ચોક્કસ બાબતો બદલના દારૂ બનેછે, તારે જો આદર્શના દારૂ બદલના ચોક્કસ હોયતો તે પણ ખોરાકની ગ્રીસાલેન કામ લાગેછે. ફક્ત ઘાસ, મણા પાધાથી થોડો નેચલી તંત્ર પકડેછે, તે ક રતાં તેને દારૂ પાધા પછે તે વધારે તેજ પકડેછે. સત્તાવાલા આ કહેછે કે ઢોરને મરાવતાં જવના કરતાં જવના તર્ધાઅર બનાવેલા દારૂ વધારે ગુણગારો છે. એ ઉપરથી સાર કા હાડવામાં આવેછે કે મણા અને જવ જનવરના પેટમાં જવા પછે તેમાંથી અરક બનેછે, પણ ખુદ અરક પાધાથી વધારે જલદી અસર થાયછે.

ગોસતમાંથી ખાંડ બનતી નથી અને તેથી તેમાંથી દારૂ પણ બનતો નથી. એટલાજ મારે ગોસત ખાનારા આંખે દોંગા અથવા દેખામણા નથી. અત્યંત અને જહાડ પાણના ખોરાકમાં દારૂ બનવાની શકતો છે અને તેજ ખોરાક અરથી વધારેછે તથા બદલને ચોખીયું ડોલ આપેછે. પટેલા, કંદ, આચારટ એ સરવે ખોરાકના જ ફળમાં એન મુખ્ય અકામસર અપ પડેછે, અને એ ચીજોને દારૂ પણ બનેછે, તારે હવે ઉપર સવાલ પેદા થાયછે, કે જરે એ ચીજો ખોરાકમાં ખરે તારે તેમના અરક ખોરાક નહી કાંચે કેહવાય? ડાકટર ઇનમાન કહેછે કે જરે એ ચીજોની અરક બનાવાની ખાશીએતે તેવી ફીસમને તે વધતો ઈઆ એછો ખોરાક જાયવે.

દારૂના ખોરાકીનાજ સાંધનો હોયછે, જેમકે ખાંડ, અગતનો ચીકાસ, તથા જહાડ પાણના ખોરાકની ખાશી એતો ખમીર મદાવેલા દારૂમાં છે. વલી ખોરાકથી જેમ લુખ મટેછે, પેટ ભરાયછે, અંગને ગરમી આવેછે, કુવત વધેછે, થાક જરો જાયછે ઈત્યાદી, તેવીજ અસરો કેટલીક જાતના દારૂઓની છે. હેલે આ વાત પણ ડાકટરો ક જીવ કરેછે કે ઘણા દરદીઓને કાંઈ નહી સરવું તારે દારૂ સરેછે. વલો દારૂ પીનારને ઘણો લુખ લાગતો નથી, પણ દારૂ નહી પીનાર ઘણો વધારે આપેછે. એ સદ્ધવી વ લીલાથી ખાલમ પડેછે કે દારૂ ખોરાકના વરગા છે, તેથી વધતું ઝોણું પેટ ભરાયછે અને વધતું ઝોણું પોશણ મહેછે.

ઉપલી મર્યા માણસની નજરમાં દારૂની કીમતને વધારે છે. પણ તે ઉપરથી છાકડાઓ અને તપાલ માસ્ટરોએ મલકાવું નહી. જે કચુલ કરોએ કે દારૂ ખોરાક છે, તોપણ તે ગોસતના જેવો સંગીન ખોરાક નથી. તે આ ધાના સતવાલા ખોરાકને મળના છે, એટલેજ ઉતરતા દર જાના છે. આધાના સતવાલા ખોરાક નરૂને છે, પણ થોડો નરૂને છે; અને જરે એ ખોરાક એછો નરૂને હોય તારે તેના દારૂની નરૂ તેથીઓ એછી હોવી જોઈએ. સંગીન ખોરાક મજે તાંહાં મુખી દારૂને ખોરાક ગણીને વા પરવામાં કેટલીક યાસતી છે. સાર એકે દારૂ પીવા જેગ

વધારય છે, પણ તે ઘણો થોડો પીવો જોઈએ. કાંઈથી મોન, પાણી કે માંહે વટીક, હદની બાહર પીધાથી જોર થઈ પડે, અને તેમજ ઘણા દારૂ પણ જોર છે.

પેશતનશાહ ભટ્ટ્યા અને તેનો સંગેમરમરના કુતરો.

નવરોજ ભટ્ટ્યા પોતાના વતનથી આવેને કોટમાં પટેલના મોહોલામાં રહેતા હતા. તથા ભટ્ટ્યામાં આવવા પછે મોહોલવાંડાના ધંધો મલાવી સારો પૈસો એકઠો કીધો હતો. તેવન જરે આજરી પડીયા અને જોયું કે હવે અંતની ઘડી આવી અને આ કુતીયામાંના સરવે પીપાર બંધ થશે તારે પોતાના દીકરા પેશતનશાહને પોતાના બોહાના આગળ મોલાવોએ અને નીચે પરમાણુ કહયું:—

“પેશતનશાહ. હવે મોહોત નવદીક આવયું છે; માં રી એવી આશા છે કે મરતો વખતની મારો સૌખામણ તું કીમાનથી સાંભળશે અને જે આડે મારેજે માલવાનુ તે આન કેટલાએક વરસ પમાં જરો રાખયું છે, જે વીજે હું દરરોજ તે સાહેબની આગળ એવી આશ્વિત કરતા હતા કે તારામાં કાંઈ એવી તોશીઅત મુકે કે જોયું તું મુખરે, તે હવે મુખરજે. મારી પાસ જે સરવે છે તે હું તુનેજ આપી જઉં પણ તારી આવી માલ તું મુખરસે નહી તો કદા મ તે સમજું તું થોડા વખતમાં મુખાવી બેસશે, વાસતે હવે મુખરજે. જે ધંધામાં મે આ હોલત મેલવી છે તે તું જરો રાખજે. આપણી આખી છાંંગી કાંઈ ખાવા પીવા તથા મોલ જેગને સાડું નથી, અમરમે એમજ માણુ રે હશે તો કુવાને કુવા ખાલી થશે. વાસતે ફરી કાંઈ મુખરજે અને આપણુ (ભટ્ટ્યા) ને માથે જે કલક કે મેમર વતે છે મારી પમી સરવે ભાઈ ભાડું તથા ખીજ જાત બાઈઓને વરતાવી તથા સારાં કામોમાં મદદ કરી આખી કુતીઆને દેખાડજે કે સરવે તેવા નથી.”

થોડોએક વખત મુખી પેશતનશાહાધી મોલાયું નહી. પછી વાસતે રહી ગંભીરાઈથી પોતાના આપને હાથ પોતાના હાથમાં લઈ કહયું કે હવેથી તમારા કહુવા પરમાણુ માલવાની બનતી કોશીસ કરોશ. આધી નવરોજ છોડના હરખ સમા થે નહી. જેકે તેવજ ઘણાજ બેહાલ હતા તથા હાલવ, માલવાની શકતી ન હતી તોપણ અમચુઅ તેવજનામાં જેર આવું અને પોતાના હાથે તેને છાતી સાથે દાખ્યો.

મોહોત, જીવમગર મોહોતે પોતાની તેજ મુગાલ મા રી હતી પણ આ નીમલા શબરો મેલવાની માતર તાકત રાખી હતી.

“પીઆશા દીકરા, મુખરવાને સાડું બનતો કોશીસ કરજે અને તું મુખી થશે. પણ જે તેમાં નીશરજ થાય અને કંઠાલીઅતમાં આવી પડે અને તેથી ગમે તેવી હે પ તોપણ આ મારો મરતો વખતની આશા છે કે આ સંગેમરમરના કુતરો કધીથી વેચતો ના. તું જાણે કે જે એની નજા એના ઉપર પડેતો એમો એની કાશીઓ જે અક રીન કરેછે. અમરમે તું લુખ મરે અને એના વેચાણથી

તારી દલદર જતી હોય તોખી તે વેચતો ના. બેરા, આ મારી મરતી વખતની અરબજે કે તે તું કધી વેચતો ના, પણ તે વખતે મને પાદ કરજે અને દેખાડી આપજે કે મારી અરજ પરમાણે તું માલીએ. બેરા, પીપારા પેસુ, જો તે વખતે શરમ અને લુખમરો તારી સામે ધુરકતો હોય તોખી તે વેચતોના પણ તેને ભાંડુનરખી દુકરે દુકડા કરજે! આવી તારી આપ તરફના વફાદારીની પરીખ્યા કાંઈ ફેકડ માં નવાની નથી. આ પાદ રાખજે કે તારે હું તારી મદદે આવીશ અને તેને દીલસી આપીશ."

આવા શબ્દો સંભળી પેશતનશાહ અજાએજ યવા લાગે પણ પોતાના આપના તરફ માનથી જિંદ તેના કહ્યા પરમાણે માલવાને કબુલાત આપી. યોડાવતરને હાથથી નવરોજઅએ હુજારોના મદદ મેલવી હતી તે થડે બર ફ જેવો અને જડ થઈ ગયો.

આપના મરણ પછી પેશતનશાહએ બાહરે જવું આ વળું બંધ કીધું અને પોતાની પેઢી ઉપર બેઠો, અને કે ડાવ કીધો કે આગલી માલનો પસતાવો કરી નવી રીતપર માલવું જરી રાખવું અને આપના છેલા વચનોને માન આપવું. પણ નવી જતનાં કપડાં પેઢેરવાની રીત જરી રાખી તેમ નવી માલ કાંઈ જરી રખાતી નથી. દરરોજ સહવારથી સાંજ થુપી પેઢેડીપર ગંધાર રહેડું પેશતનશાહ ને વધારવાર ગમીયું નહીં તેથી બાહરે ગોંઠ નવાનો વી માર કીધો. સરવે કામચરખ તથા સરવે અખતોઆર પો તાના મેહેતાએને આપી પોતે કલકતાની મુસાફરીએ ની કલથો. રસતામાં એક પારસી નવાન મલીયો તેની સાથે દોસતી બાંધી, આ પારસીનું નામ નાદરશા હતું. ના દરશા ઘણાજ ભલા આદર્શો હતા. તેવનના બાવા નયર વાનહ સોસ સારો પહંસી મુકી ગયા હતા તે ઉડાવી ઈ કોઈ ભોલા આદર્શો ખલતા તેની ભોલાઈ ઉપર પોતાનું શુ નરાન મલાવતા હતા. તેની સાથે યોડાએક માસ ફરી પેશતનશાહએ પોતાની પાસે ને હતું તે ગુમાવીયું અને વલી કેટલાએક હુજારની હુંડી પોતાના મેહેતાએ ઉપર લખી. આપને જરે જ્યેહ કે વધારે મંગાવય તો મેહેતા તથા બીજાઓ પાંખો જ્યે તેથી થર તરફ આવવાને કેડા વ કીધો. જરે પેશતનશાહએ આવો વીમાર નાદરશાને મજાવીયો તારે નાદરશાએ કાંઈ તાલ સોંપી કાઢી પેશતન શાહ પાથોથી કાંઈ નાણું કઠાવીયું અને એક રાતના પો તાનો ગેરદેશીલો, જેમાં બે માર કપડાંની જોરી સીવાય બીજું નહીં હતું નહીં તે મુકી પેશતનશાહને ગેરદેશીલો યો ન હુજાર કાંઈ નાણું તથા કેટલુંએક નહવેરકામ હતું તે લઈ વટેણા વાવીયા. પોતાના ગેરદેશીલીવાને બ દલે પેશતનશાહને લીધો તેમાં નાદરશાની હુસીઆરી હ તી કે કલમ પકડાઈ બપુને કેહેવા કામ લાગે કે રાતના અપારામાં તે મારો કે પેશતનશાહને હતા તે દેખાયું નહીં આ પરમાણે ખાલી થઈ પેશતનશાહ પાછા પુર્જા આપ્યા. થરમાં આવયા પછી પેલા સંજેખરમરના કુતરા ઉ પર નજર પડી તેથી સરખીઠ થયા. સહવારના પેઢેરમા જી આંગ થોઈ પેઢેડી ઉપર જવા આગમન ને એરડામા પેલા કુતરો મુકેગ હતા તાંહાં ગયા અને એકવાર ફરીથી મુજરવાને સાજું તેને હાથ લગાડી સોગન લીધા કે તેના અ

નાર બાપના કહ્યા પરમાણે માલશે અને તે ને થંધો ચ લાવતો હતો તે પાછલ ઉલટથી મંડો, આમ કહી પેઢેડીપર ગયા અને એજ પરમાણે નમરી છ માસ જમા કીધા.

એક દાહાડે કાંઈ કામસર પેશતનશાહ રાતનાં બાહરે ગયો. પાછા ફરતાં ને રસતે તે આવો તાંહાં ગાયલુકારો ના ઘણા થર હતાં. તખલા તથા સારગીના આવાજથી તે નાખા એકજાતના જુત ભરાયો. થર આવો અને બીજ રાતે એક ગાયલુકારના થર ગયો અને આખી રાત તાંહાં મેઠો. થર આવી સંધો સામાન તથા પોતાની પેડી મેઠે તાએને સોંપી અને તેના બદલામાં કાંઈ ચોક્સ રકમ લઈ પોતાના હાથ ઉડાવીયો. કેટલુંએક ચોક્સ ફરનીઅર-તથા પેલા કુતરો એક માલપર બંધ કરી બાકીનો ભાગ ભાડે આ પેલો. પોતાનો પાસ ને સરવે હતું તે લઈ દીલલી જવા નીકળ્યો. તેના બાપના દોસતોને માલમ પડીયું કે પેશ તનશાહ આ પરમાણે પોતાની પેડી તથા સરવે વેપાર મેઠે રાતે વેચી બાહરે જાયે તેથી તેઓ આવવાયા અને ઘણો સ મજાવીયો પણ એકનો બે થયો નહી, પણ છેલે તેઓએ સ મજાવીયું કે તું દીલલી ના જ પણ એક વાડી વેચાતી લઈ, જો તારાથી વેપાર ન થતો હોયતો તાંહાં નહને એકાંત રહે અને તારો આપ ને મુકી ગયો છે તે ઉપર તારું શુનરાન ચ લાવ. ઘણી મેહોશ થવાથી પેશતનશાહએ દીલલી જવાનું ઊડો રીયું અને ગરીગામના એક વાડી વેચાતી લઈ તાંહાં નઈ રહ્યો.

પેઢેલાંતો તેણે પોતાને ખરમ નાને રાખીયો પણ ગ રીજ શુરમામા સાડ થરમદાન કરવા લાગે. ને વાડીમા તે રહેતો હતો તેની સામે એક "કલમ" હતી હાંધી ઘણા એક શેઠીમા ખપનારા લોકો આવતા હતા તેઓ સાથે પેશતનશાહને એજખાણુ પડી અને તેઓની દોસતીમા પેશ તનશાહ પોતાની પુર્જા ખોડીને કરજદાર થયો. તેના રો સતોએ તે સરવે કરજ ફોડાવાને ઉપાય જુગાર મતાવીયો. આ વીમારથી પેશતનશાહને જુગારનો છુરો લખ લાગે. પેઢેલાંતો તેના દોસતોએ તેને મોટી રકમ જતાવી પણ પાછ લખો એવો ઘાણ કાઢીયો કે સમય સમજેલ થયું.

દેવું વધતું ગયું અને નેજા નેજાતે. રોકડ તથા બીજા થેરો અને નોટો વપરાઈ ગઈ, વાડી ખારજેન મુકી અને હવે કાંઈ બાકી રહ્યું નહીં તેથી માંગનારાઓ એ ગાડી યોડા તથા સામાન ઉપર ઠાંચ લાવીને સઘણું લઈ ગયા અને નેજાને હાથ કાંઈ આપ્યું નહીં તેઓ તેને બંડીયાને નાખવાની કમઠી આપવા લાગા. આવો કા મરો જિંદ કેટલાએક દોસતોએતો આવવા જવાનું માંડી વાલયું. આ ગુચવાડામાંથી બનયવાનો એક ઉપાય તેને સુજાયો તે એકે કોમમાના થર સીવાએ બીજું ને કાંઈ હતું તે વેચી સરવે માંગનારાઓનું પતાવે. આ વાત તેણે અ ખલમાં આવી. ને કાંઈ હતું તે હુરાન કીધું અને સરવે તું ડોકરે પામેકે પતાવયું. છેલે કોટમાના થરમાં નઈ તે ના ભાડાં ઉપર પોતાનું શુનરાન કરવાને ડેરાવ કરી રહેયો.

ને દાહાડે પેશતનશાહ કોટમાંના થરમાં આવી રહ્યો તેને બીજે દીને સહવારના પેઢેરમાં પેલા સંજેખરમરના કુતરાએ તેને વળી તેના બાપની શીખમણ પાદ આપી. બારીએ ઉગે ઉગે તે વીમાર લાગે કે "અગરમે હજુર

ખા આ ઘરમાં પાંધરો રહેવશ અને બાહેર ખજા ઝારવી પુકી દેવશ તો મારો બાપ અને તે છુડાનમાંથી દુવા દેશે.”

આવા વીમાર પરમણે તે માલથો પણ એક દાહાડે. તેનો પુરાણો દોસત ઘરમાં ખલવા આવેલો. વાતમીત મા લી પછી સાંજ પડી તારે પેશતનશાહએ દાઝ કાઢીઓ અને પોતાના દોસતન મોહિસ કરી જમવા બેસાડયા. દાઝના બે તરણ મલાસ મલાવવા પછી પેલા દોસતે પેશતનશાહની આવી હાલત ઉપર શોક કીધો. તે માલથો:—“ભાઈ તારો હાલી હાલથી મને બહુ લાગી આવેછે. મારી તો એ વી મરજી છે કે ખોદા જે મને કાંઈ પધંસા આપે તો તેખાથી હું તને અરથો લાગ આપું” અને તારા ગમેલા પધંસા પાછા મેલવાઈ. ખમુસ કરી પેલા બુઝા દોસતો જ્યે તારી સાથ આવા કરીવા તથા રખવામાં હતા તે ઉપર અને તારા કરતાં વધારે પીરથ આવેછે કારણ કે થોડા દાહાડા ઉપર તે ઝી અને ખલવા હતા તે તારી આવાં હાલત વીચે સાંજ લી પેઠ મરોને હસવા તથા તારી મશકેરી કરવા લાગા.”

“શું તેઝો મારી મશકેરી તથા મારી આવી હાલત ઉપર હસવા લાગા? અમરજે એવુંજો છે તો તેઝો ઉપર માઝ વેર લેવશ. પણ મારી પાસ હવે આ ઘરના ડોળકાં સીવાએ બાકી કાંઈ રહ્યું નથી અને જે ઠેરાવ કીધેછે કે કોઈમી રીતે આ મારા ઘરને અલવલ લાગવા દેનાર નથી.”

આ મસલહતનું શેવટ એ આવયું કે પેસતનશાહ ના દોસતે નાણા કલાવીયાં, તે બધાં પેશતનશાહના હાથમાં આપયાં. તેણે ફરી પોતાના હીસાબ નથીય સાથ રાખ્યો અને વેપારમા પડયા. થોડા દાહાડામાં તેની આશાનું પ રીતમા અમ્યું, સમજું પેલા દોસતે આપયું હતું તે ગયું. આથી પેશતનશાહને બહુ દુખ લાગ્યું અને તે સમ્મલા કરતાં પેલા ડોળકાણ દોસતે જે રડાકૂટ અને નાસીવાસી બ તાવી તેથી તેના ઉપર વધારે અસર થઈ. એક વખત પેશતનશાહ તે દોસતના ઘરમાં ગયો તારે તે જો બજો પેશતનશાહને જ્યે નહી હોય તેમ રડવા કુ ટવા લાગે અને મોહીરે સાહોડે માલતો કે હવે મારી પાસ કાંઈ રહ્યું નથી, મારી આબજ નવાનો વખત આ વધો વાસતે આપધાત કરવા શીવાએ બીજી કાંઈ ઉપાય રહ્યો નથી. આગું સાંલલીયું તેથી પેશતનશાહના દીલ મા દયા લાગી આવી, તે માલથો કે—“શું હું આગલ રહી તારી વફાદારી તથા દોસતીના બલવામાં તારો જન નવા દઉં? એનાં કરતાં માઝ ઘર, બાકીનો શામન અને જે કાંઈ મારો પાસ રહ્યું છે તે સમજું તારા સાઝ વેચી નાખ શ. મારો કુતરો જેની અને આગલ ઘણી કીમત આપવા માં આવતો હતો તે સીવાએ સમજું તારા ઉપર કુરમાન કરશ.”

એમ કરી સમજું વેચી સાઝી નાખીયું અને તે દો સતના રૂપીઆ આપીયા, પછી જે કાંઈક રહ્યું તે લઈ પે શતનશાહ પાછા મોહિસ વેપારમાં પડીયા અને દોસતો ની કંગાઈથી એક મહીનામા પેશતનશાહ પાસ જે કાંઈ થ યું હતું તે પાછું ભરું રહ્યું.

કોંકા મેહરો તથા મુગેમંતર થઈ તે ઘર આવીશ. ઘર—પણ તે ઘર કાંઈ હવે તેનું ન હતું, પોતાના ચાકર ને હાકી માત્ર કપડાં એકઠાં કરાવીયાં, તે પૂંચમાં લઈ, આ

કરને છેલ્લી સલામ કરી આ મેરફા દુનીઆમાં હવે તેનું શું થશે તે વીમારમાંને વીમારમાં ચાલોયા.

પણ આ વખતે તેણે પોતાના બાપના ફરમાન મુજબ પેલા સંગેમરમરનો કુતરો હજુર સાથેજ રાખીયા હતો.

રાત પડેલી હતી તેથી તેને જોવા કોઈ મહીયું નહી. કાંહાં જઈને રહેવું એના તેણે ડેઠાવની કાંઈ કીધો ન હતો તેથી નીચે ઉતરી ચોટલા ઉપર બેઠો. ઘરમાંના લાકુતો આવી તેની આગલ ઉભાં અને અફરીશ કરવા લાગ્યાં કે એક વખત તે તે કહેવા હતા અને હમણા તેના કહેવા હાલ થયાછે. સઘલાંએ તેને શીખામણ દેવા લાગ્યાં. કોઈએ તેને પુછી યું કે તેની પાસ કાંઈ બાકી રહ્યું છે કે નહી?

તેના જવાબમાં પેશતનશાહે કહ્યું કે “આ થોડાં કપડાં તથા આ સંગેમરમરનાં કુતરા સાવાએ બીજું કાંઈ નથી.”

તેઝો માલવા લાગ્યાં કે “એ કુતરાને વેચી નાખ, ઝી છામાં એછા ખસો ચારસો આવશે.”

આ સાંલલી તે માલો ઉઠીએ “નહી! નહી! કધો નહી! અમરજે મારા બાપના બોલો ઉપર મેં ધીઆન આ પોઈ હતોતે આને આવી હાલતે હું પોંદીયતે નહી. હ જુર હું કાંઈ એવો અથન થયો નથી કે મારા મરનાર બા પના બોલોને વીસરી જઈ અને આ તેનો વાહાલામાં વા હાલો મીજને તેના ફરમાન ઉપરાંત વેચી નાખું. હજુર કાંઈ મોડું થયું નથી. પણ સખર! અને કાંઈ આધાર થાયછે અને જાણે મારો મરનાર બાપ મારા કાનમાં કાંઈ કહેછે. “અમરજે તું ભુખે મરે અને એના વેચાણથી તારી દલદર નથી હોય તોમી તે વેચતોના પણ તે વખતે મને યાદ કરજે અને દેખાડી આપને કે મારો મરજી પરમાણે તું ચાલોયા. જે તે વખતે શરખ અને ભુખમરો તારા સા મે મુરકતો હોય તોમી તે વેચતોના પણ તેને ભાંજનામી રૂકડે રૂકડા કરજે તે વખતે હું તારી મદદ આવીશ અને તને દીલમાં આપીશ.” હું તેના કહેવા પરમાણે ચાલશ. મેહરમાની કરી એક હથોડા અને લાલો આપો જીધી એના કટકા કરે. આ વખતે તે જે આવીને અને ખલનાર હ રોતો મારજો નહીતો હું જઈને તેને મદદ.”

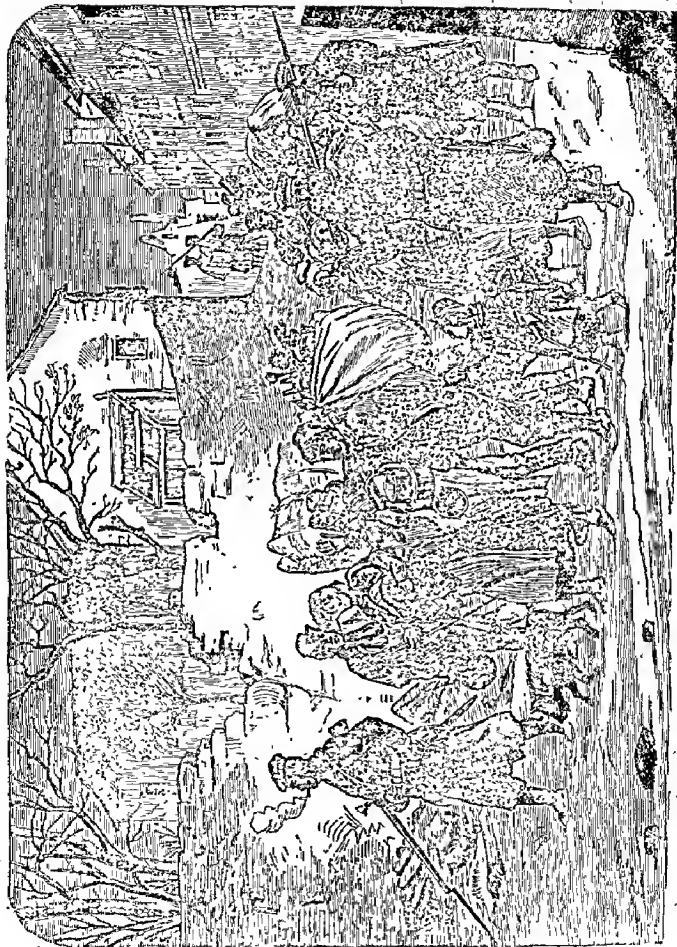
બીજાએની આજેજ અને સમજતવીઆ છનાં એક ગાંડા ખાણસની માકક પેસતનશાહે પેલા કુતરાના દટકેક ટકા કરી નાખીયા. છેલ્લી ઘડીએ તેણે પોતાના બાપનો વ અણ પાલ્યો!

અને તરતજ તેની એ હીમાનદારીનો તેને બરલે મળશે!

આ સંગેમરમરનો કુતરો પેકલ હતો તેથી ભાગવા પછે તેમાંથી ગીનીનો વરસાદ વરસીએ તથા તેના બાપની એક સખી અને એક ચીકી માહથી નીકલી. તે ચીકીની મતલબ નીચે પરમાણે હતી.

“વીધારા મેસુ—હીમાનદારી અને વશદારીથી મરો કોવ તુંએ પાલ્યો ન હતો આ સંગેમરમરના કુતરાની ખરી કીમત તું કોઈ પીછાણતે નહી. મેરા, તું લાકમાંને લાકમા મારી મેવકથી લખતીયો તેથી આવી પસતાવો તુંને આને કરશે પડીયો, પણ આ જે હું તારી આગળ આ સખીથી તથા આ શીખામણ સાથ આજે મું. હવે આ નવી દલત કે ને મારી છે તે લઈ તારા હાથે આજે

THE GREAT FIGHTING OF THE MOUNTAINS

લી પીડાખાધી નીકળે; અને આ ઇતી થીખામણ ને કું લીપરથી આપુંકું તે ડું પુરતા રીતે ધીપાનથી ચાંચની રાખને. હવે મુખર વાના સંધ્યે આખનીપાર કર અને ને દુખી તારા બીજા વીતીપાંતે તેનો ઠંડો જઈ આ રોજપથી ચારે ખારમે આજુ ઝડ કરને નહીતર હવે તારા અને ખારો ચેખાપ કહીની થનાર નથી.

કું ધું પીપારા રીકરા,
નવરોજજી જરૂર્યા."

આ રોજવત જમ અમ્યલુચ તબી તેમ પેશતનશાહીની અમ્યલુચ મુકરપો. તેના બાપનાં આગશાં ફરમાનો મુજબ માલગું તેણે શરૂ કીધું. પેલા કુતરાના ભાગલા કટકા એક ઠા કરો તેણે પોતાની કબજામાં મુકપા તાંહાં તે આજન લગી જોવાત્રીં આવેછે અને તેને વારેવાર તેના બાપની પાદ આ પેછે. આ રોજવતમાંથી એક નાહાનું સરખું ચેર વેચાતું લઈ પેશતનશાહ તાંહાં રહ્યો અને પોતાનો આગશે વેપાર માણું રાખશે જ્યો તેણે થોડા વખતમાં સાડ નાણું એકકું કીધું. પછીથી થવા પછી પોતાના વતનની એક મુંદરી સા ય નેકા કીધા. આ બાપનું નામ ડોસીબાઈ હતું તેઓને ઘણા બધાં થયાં અને આજે તે ડોશાં ડોસી પોતાના નાહા ના ધરના ઘણાન મુખથી વસેછે અને દરરોજ પડેલા કુત રાના ભાગેલા કટકાને પાદ કરેછે કે તેનાધીન તેઓને આ મુખ પાણું મલયુછે.

પણ જોહાવા પડેછે એટલુંજ નહી પણ રાજ વરીક ખે હાણું પડેછે.

વડાઈથી વખે અને કરોડોની મીલકતનો નાચ થાપ છે, લખે અને કરોડોનાં વેપાર થધા ફના થાપછે, લખે અને કરોડોના રાજપાટ ઉધાં વલેછે, એટલુંજ નહી, પણ વડાઈથી એકેક રાજપાટના મુલના હજારો અને લખે મા છસોના ભોગ થાપછે, અને હજારો ઘર રડતાં તથા હજારો કુટુંબો લાચાર અને નાવારસ થઈ પડેછે. રાજના તાબદાર પાંદ્યાહામો, લશકરોના બાહાડર શરદારો, પરજઓના મા નવત આગેવાનો, દરબારના છુનરગ દરબારોઓ સરવે આવા હીમાને ઉપર મુનીને હાથ કપાઈ જાયછે, એ શું થોડો મુજરો છે ?

ધરથીકંપ, આગ, તરફી ઈઆ બીજી ખુદરતી આફ તે કરતાં વડાઈની આફત વધારે જન્યુન છે. ધરથીકંપથી કાંઈ આખાં રાજ ગરક નતાં નથી. આગેથી કાંઈ શેરો ના શેરો તારાજ થતાં નથી. તરફીખાધી પરજનો મોરો ભાગ બચી શકેછે. પણ વડાઈના આતરા સંઘથી વધારે વીસતાર ઉપર, સંઘથી વધારે શંખોઆને, સંઘથી વધારે હુલાકી એટલે વેર પોહીયાડેછે કે સદીની સદીઓ મુખીની જરૂરજવાથી વાંધાં રાજ્યો એક લેહેજા તમામ કીરતી ખે હીને એવાં ખરખાર થાપછે કે જના મોદાખાધો તેઓ પાંધાં ઉડવા પામતાં નથી.

પ્રજઘાતની પીડાકારીઓ.

ચીતર ૧ હું.

સઘલા ઘાત કરતાં પ્રજઘાત સંઘથી નોંસકારક અને પીડાકારક હોવો જોઈએ. આતમઘાતમાં ફક્ત આતમની ખુવારી થાયછે, આપઘાતમાં ફક્ત એકનાજ પ્રાણની ઘાત થાયછે, પણ પ્રજઘાતમાં આખી પ્રજની ખુવારી થાયછે. આ પ્રજઘાત બોલ ને અને વાપરયોછે તે વડાઈને માટે વાપરયોછે. વડાઈ એ કાંઈજ નહી પણ પ્રજનું ખુન, પ્ર જાની ખુવારી, પ્રજનો નાશ, પ્રજઘાત છે. અફસોસ! વડાઈનું નામ સાંભળતાંવારજ આપણા શરીરમા કેવા કં પારા છુદી આવેછે.

વાંચનારી બાનુઓ આપણી તરફ કોઈ મુસલમાનો એક હુલડ કરેછે તો આપણા રહેવાસીઓ ઘભરાટ અને નાહાસ ભાંગમા પડેછે. એક બલવો કે કીતુર થતાંવાર બાહારકોટ ના રહેવાસીઓ કોટમા ખાલી કરેછે; કોટના લોકો કીલા મા જાયછે. રાતની ઉંધ જાયછે, દીસની છુખ જાયછે, હંમેશનું કામકાજ જોહાણું પડેછે અને થંધોથાપો મુશીને પોતાના તથા પોતાનાઓના જાનમાલની સલામતીની કીકર મા અચાવ કરવા ઉપર રોજાણું પડેછે.

જરે એક સાધારણ હુલડમા લોકોનો આટલો ઘભ રાટ થાયછે, તારે એક મોટાં વડાઈમા ઘભરાટ કેટલો મોટો હુધે વાડું ! તે સંભલો ઘભરાટ કારણ વનાંનો નથી. વડા ઈની પીડાકારી અને નુકસાન કાંઈ કામચલાઉ ઈઆ થો ડા વખતનું નથી. તેમાં ધરખાર અને માલમત જોહા થો પડેછે, મીઝકતો અને જમીનો જોહાવી પડેછે, જાન

પ્રજઘાતની આવી રહેસતનાક, દુખદાયક પીડાકારી ઓછે. તે વધારે દુખદાયક એમછે કે તેમાં માણસનો ભોગ માણસને પોતાને હાથે લેવાયછે. તેનું બી ઘણીવાર લોભ, લાલ ચ, અદેખાઈ, કપટ તથા બીજી નાંમ આપમતલખમા હોય છે. પછીસાનો હવસ, જ્યોત જાતનો હવસ, રાજમાદીનો હવસ, કીરતીનો હવસ એવાં કારણોથી ઘણી વડાઈઓ ઉ ઠેછે. વેરને માટે, પોતાનું જીર દેખાડવા માટે અને એવા હીના હેતુઓથી ઘણી વડાઈઓ ઉઠેછે. ફક્ત એક ઈઆ મે જનની હુનતને માટે આખાં રેશમા વડાઈ ઉઠેછે. પાદ શાહોના લોભને માટે વડાઈઓ ઉઠેછે અને તેવા એકેક જણને ખાતર હજારોના જાન જાયછે.

પ્રજઘાતની આ સઘલી પીડાકારીના થોડાંક ચીતરો વાંચનારી બાનુઓ આજન ધરવાનો ઉમેદ રાખીએ છઈએ. વડાઈની કેવી નેહસત, કેવી પીકાર જરેલી, કેવી નાશકારક થાયત છે, તે બાંધે વાંચનારી બાનુઓને થોડાંક વીચાર આ ચીતરો જોવાથી આવશે.

તેમાનું એક ચીતર પાસેના સક્ષમા આપયું છે. એ મધે વડાઈના વખતની આજરૂદાર રહેવાસીઓના નાહાસ ભાગ ચીતરો છે. એ ચીતર આપણી દ્યાને ઉસકેરેછે. પણ તે ખેરખેરો ચીતાર છે; વડાઈઓમાં તે રહેજાનો જન તો જનાવ છે.

એક રેશમા વડાઈ શરૂ થાયછે તે વેળા પેટેપેધીન તે ની પીડાકારીઓ ધરગટ જાલમ પડતી નથી. પેટેલાં તો વડાઈ આપણા રહેડાણોથી સેકંડો કોસ દુર મેદાનોમા અ ને જંગલોમા ચાલેછે. કદામ રેશનીથી હુદ બાહરે તે વ ડાઈ શરૂ થાયછે. માટે ધરખતો અરસખરસની હાર ઝી તની ખજરો તાર અને જાની ટપ ખારકતે આવેછે અને

તેમને વાંચવા કરવા ઉપરજ સઘલી ચર્યા અને ઉત્કેષણી ગોવાપલી રહેછે.

તેવામાં કોઈ દાહાડે અચ્છુચ આપણુ લશકરની મોટી સીકસતની ખબર આવેછે. પછે દુશમન આપણા રાજમાં દાખલ થવાની ખબર આવેછે. પછે તેઓ આપણા શહેરની નજદીક આવતી પડવાની છુમ પડેછે. આ ખબરે અજાણે રહેવાસીઓના ધબરાટ ધીમે ધીમે વધતો જાયછે.

તે ધબરાટ પેઢેલાંતે ક્રંત ચીંતા અને અંદાશના આકારમાં હાયછે. સરકાર સત્તાના અવાવની તરફઆસીમાં પડેછે, રાષ્ટ્રિય પોતપોતાના ઘરે તથા ખાલ ત્રીલકતાના અવાવની ગોઠવણ કરેછે. પણ દુશમનતે નજદીક આવતો જાયછે. તેણે પડોશનું શહેર લીધુંછે. પાસેના ગામ મા આગ લગાડીછે. છેલ્લે દુશમનનું જમરદસ્ત લશકર આપણા શહેર ઉપર કુચ કરવું આવેછે, અને હવે રહેવા સીઓના ધબરાટ વધારે જનશુત આકાર પકડેછે.

શું કરશું ? કાંઈ નહીં ? ઘર કોણુપર મેળી નહીં ? અર્થાંને કાણુ સંભાળશે ? એવા એવા સવાલો ઉપર મોટા કુખથી લોકો પોતાના ચીત લગાડેછે. ખાતાઓ અર્થાંને ગોઠાવી દાખેછે, ખાલકો માખાપના મોડેરા તરફ જાયછે, મોડેરા તો સરવેના અર્થાતુર છે. પરંતુદારો કે ગરીબો પોતાના નગદ રોકડ અને કીમતી દાગીનાઓને કેંકોણે લગાડે છે. મોટા ઉપર મોટા પેડેરા મેસેજ અને નગદીને સલામત કેંકોણે મોકલવામાં આવેછે.

છેલ્લે થયેલ રહેવાસીઓ પોતે પણ ખાલી કરી નવા નીકળેછે. જે શહેરમાં દુશમન ઘેરો નાખવા આવેછે તેમાં રહેવાખ કેમ ? આમાં ઉપર ટોપોના ગોળા, આપાસ અગ્નિ વગર અને દીવામાં રહેસત સાથ સુખથી છતી કેમ શકા પ ? ભોંયરોઓની અંદર નજ વસીઓને તાંબાંની ટોપ અંદર તોખાંમાં તથા આગ અને જરૂરીના હલકારાઓ પોંદેલી વળવાના. માટે જ્યોતી અને તેઓએ ખાલી કરીને સલામત નગરમાં જવું જોઈએ.

પણ સઘલાંથી જવાનું અને કેમ ? જ્યોતીને શુભરો પોતાની ત્રીલકત ઉપર છે, તેઓ કાંઈ પોતાના ઘરમાર, વાડી વણકા, ઈઆ જમીન કે કુકાંના ઉંચકી લઈ નહીં શકે નહીં. તેવાં લોકો સઘલી ખુવારી વચે શહેરમાંજ રહેવાનું પસંદ કરેછે. બીજાઓ અને અગત કરીને ગરીબ પંથ દારી લોકો, ભરભાડુતા, મજુરો, ઉદ્યોગી કારીગરો એવા સરવે નજી ગામ ખાલી કરી જાયછે. સરકારે તેમની સંભાળને માટે ટંકેરો છપાવેછે કે ફલાણી સુદત સુધીમાં તેઓને જવા દેવામાં આવશે અને તેમની સલામતીને માટે સરકાર પોતાના સીપાહીઓને આપશે, સઘલાં લોકોએ ફલાણી ભાગવળી ફલાણી રસતે જવું છતીઆદી.

અને હવે ગામમાં મોટા ગડગડાટ ચાલેછે. ગાડી ઘોડા સોધવા અજાણ નથી. ખાલનાં ગાડાં વટીક એકના દસ આપતાં પાતાં નથી, આજે કંઈ અગવડ છે કાલે કંઈ છે. દાહાડા ભાગેછે, સરકારે આવેલી સુદત પુરી થાય છે અને જેમ દાહાડા ભરાયછે તેમ પછવાડે રહી જવાની ધાસતીથી ધબરાટ લોકો ભારી શોહર અમાવેછે. મોહવાઓમાં લોક બાહાર પડેછે. રસતાઓ હલવાલી રહેછે. ગાડી

ગાડાં અને પગે ચાલનારાઓની અલગારની અલગાર એકી પેડેરાના સંભાલ તલે ભાગલની બાહર નીકળેછે.

હવે વાંચનારી બેઠેના, આ નાહાસંભાગમાં પડેલા લોકોની હાલત જુઓ. એક વસતીમાં ગરીબો વધારે હાયછે અને તે બીચારાં સરવે ચાલતાં નીકળ્યાંછે. પોતાનું સઘલું લેવાના કોઈને વખત મળ્યો નથી. કોઈ વાર સઘલું લઈ જવાને હુકમ નથી. પરજની આધિપત્યકી ઈઆ બીજા અસખાબ ઉપર આવ્યા બારીક વખતમાં સરકાર દાવો કરેછે. ઘેરાની વેળા શહેરમાંના ખાલ વધારે દાહાડા રકે માટે ફાલતુ સામાજી પોતાને સવાધીન લઈ સરકાર તેની બરાબર વેહેંચારી કરેછે.

અસ અગત જેમ સામાજી લઈને બીચારાં હંજરો ગરીબો ચાલતાં થયાંછે, કોઈએ ગદારાં અને ખોરાઓ વીડાવી તેમાં સામાજી ભરપોછે, કોઈએ કપડાં ચપડાંના ગાંસડા પોટલા બાંધી લીધાંછે. કોઈએ ગાંસડા ખાંચે માર્યાંછે અને કોઈએ અર્થાંને કેડે મહડાવ્યાંછે. નાના મોટાં, ઘરડાં જવાંન સઘલા એક લાકડોએ હંકાડાયે, માતબરોની મગરૂરી અને તકોબરી એક કોરે રહી જાયછે. ગાડી ઘોડા વાલોએ કદાચ વધારે આબદમાં પડયાંછે, ખરતલ ગરીબો કદાચ વધારે સુખીછે.

પાસેના સકામાં પેડેએ એક સીપાહી લશાઈના અસખાબ બધી પોતાના શરીરને લાખીને જનશુત કદમે ચાલેલો જાય છે. તે પોતાની કલાયદની કુત્રક ઉપર કુટેએ અતે બલપર ટુસતાક છે. તે ઠંડે પેટે પોતાની બીડી પીંચેછે અને મેદરકાર બેરહેસત પગસે કુચ કરેછે. કદાચ આપતી કાલે તેની લોચ થવાની છે, પણ આજે તે અને તેની આસપાસના સોખતીઓને હાંકી ઘોડો કાંઈ નથી.

પણ આ સીપાહીની પછવાડે ચાલતાં જોડાંનાં મોડેરા, રેખાત, પગાં સડ જુદાંજુદાં, પેડેલીન હરોલમાં એક ગરીબ કુટુંબ ચાલેછે, કે જ્યોતી જેમ પોતાના પેચારાં ખાલકને વાહીલુ સુધીઈ નથી, તેમ તેઓ પોતાના વફાદાર કુતરોને લેવાને લુલયાં નથી; કદાચ એ નીમખુલુલ પરાણી પોતાના શેકને લુલયું નથી અને તેથી વગર કુટેએ આ પીડાકારીમાં યુગે મોહાડે ભાગ લેતું ચાલવું આવવુંછે.

અરે ! પણ જરૂરત અને કુખ આ શેક શેકાણીના મોહાપર છે, તે તેમની પીઠે બાધેલાં ખાલકના મોડેરા પર છે અને તેમનું કુરુકીઈ વટીક તેજ હેલતથી હેલતાવળું છે. પોતાના હે હાયે માને વલગી પડેલાં પેલાં ખાલકના કારે બાધેલા મોડેરા હેલતાવળાં કુતરાંના ધુનતા કદમોની આપે હુચ નકલ કરેછે.

એમની પાછળ વળી એક બીજું કુટુંબ કુચ કરેછે. આપે જોયા આપું ઘર બાંધે મારયુંછે અને અર્થાંને પોંખડીએ વલગાવયુંછે. તેની આંધપર સઘલા અસખાબ એક ન લાકડીસે બાંધેયોછે. જેમાં અને ઘેતાં કપડાંને ગાંસડો સાથે બાંધી લીધેાછે, પાણી અને કુખના વાસણે આગળ ચાલવરોછે, મનમ, તવાયા અને રાંધવાના સામાજી પાછળ લીધેાછે. પોતાની બાજુના તેજાંબનાં છતી કાંટા વટીક લીધેાછે અને તેની પાંખડીએ વલગેલું તીરદોશ ખાલક પોતાની ટીંગલી અને બીજા મટેલાંની કીમતો ત્રીલકતને વટીક બગલમાં ઉપાડવાને લુલયું નથી.

ગરીબ બીચારું ભુલકું ! તેનો આપ નેકે દોડતો ન થી તોપણ આ નીરદોષ ભુલકાનેતો સાથે દોડવું અને ઘસડાવું પડેછે. આ નાહણ ભાગમાં ઘસડાં એવાં અને આજ્ઞાનીઓ ઉપર કેટલું દુખ આવી પડવું હશે ! આ નાહણભાગ કરતાં સરવે લોકોના હાલ એ કસરખા છે, માટે તેમના વીશે વધારે જાણી કરવાનું કાંમ નથી. વાંચનારી બાનુઓ અને એટલુંજ પુછીયું કે જે લોકોએના લોકને ખાતર આ બીચારી પરજ હોરાન ધાપછે, તે નાપાકો ઉપર થું તમે કીકાર નહી વરસાવશો ?

એક પારસણ ગરંથકરતા.

ખૃ ૦૦ મ૦ (ખરોદેખાઈ મેહરવાનજી મરજીવાન) ની સહી સાથે આ સીંચોધે ચોપાનીઓમાં કેટલીક બાબતો લખાઈ આવતી હતી તે અમારી વાંચનારી બાનુઓને યાદ હશે. તે બાબતો ઈંગરેજ ઉપરથી તરજુમો કરેલી હતી. તોપણ તેમાં લખનાર બાઈની વખાણ કરવા નેજા ખુબીએ હતી. સીંચોધના વાંચનારોએને લાએકની દાનાઈનો બાબ તો ઈંગરેજમાંથી ચુટી કાઢાડવા સાથે જે પસંદગી વાપરવામાં આવતી હતી, તેમાં સારી સમજ અને વધારે સારી શોખની નીશાણો લાક્ષમ પડતી હતી. તેમજ વળી તે બાબતોને તરજુમો એક ધડતે છાનવી સાદી પણ સારી ભાષામાં વાંચવા ગમે એવી રીતે કરવામાં આવતો હતો. પણ સંઘી પસંદ કરવા નેજા અમારી તે જવાં લખનારી ની જાહેર હીમત અને ઉલટ હતી. પોતાનો કુરસતનો વખત અનેઆસના શેકવા ઉપરાંત તે અનેઆસનો પોતા ની મેહનીઓને થોડો લાભ આપવા અને પોતાના રાંતનો સાથ બીજાના રાંતમાં પણ વધારે કરવાની બાઈ ખરોદેખાઈની હોંશ ઘણી માન લાએક હતી. તેલબાજ માટે તેવજુના લખાણને અમારાં ચોપાનીઓમાં ઉતારી લઈ તેવજુની કે શેશને ઉતેજન તથા ઉલટને જસ આપવાને અને ઘણા ખુશી હતા.

બાઈ ખરોદેખાઈ જે હાલ ડાકટર પેસતતજી નવરો જીના ઘણીઓની ધાપછે તેવજુ પોતાના જાહેર લખાણના આ માહાવરને હાલ નવાઈ નેજુ રૂપ આપવુંછે. તેવજુ પોતાની કમ કુરસતના મોટા ભાગને જાહેર સેવાને માટે ભાગ આપશેછે અને ગુજરાતીમાં એ ક અગતવું અને ઉપયોગી પુસ્તક બાહેર પાડવું છે. એ પુસ્તક "વારડ ચેસટરફીલડની નશીહતો" નું છે. એ પુસ્તક બસલ ઈંગરેજમાં ઘણું ઉત્તમ ગણાપછે અને બાઈ ખરોદેખાઈએ તેના અગતવેગ તથા આપણને લાગુ પડતા ભાગોને તરજુમે આ ગુજરાતી ગરંથમાં સમાવશેછે. આ વાં નશીહતનાં પુસ્તકોની ગુજરાતી ભાષામાં ઘણી ખુટ છે. હવેકા હવેસેને લગતી વારતાના તથા એવાંજ બીજાં રંગ રાગનાં પુસ્તકો આપણી ભાષામાં વધતાં જાયછે, પણ ની તોની દાનાઈ તથા ફીલચુકીના ગરંથો ઉપર એક અમ્મલા જાતી પોતાનું ધેઆન લગાડે એ પુરૂશ વાંચનારાઓના સા ધારણ જોખ કરતાં ઘણું વધારે છે.

વારડ ચેસટરફીલડની નશીહતો - શેખશાહો અમવા સાલોમનની નશીહતો કરતાં જુદીજ છે. કવીઓ અને ફીલચુકીની કેટલીક નશીહતો નકામી અમવા પોટી ઘઈ પડે છે કેમકે માણસોને ફરેશવા બનાવાની કેટલીક હવાઈ પ્રેરણા કવીઓમાં હોયછે. પણ વારડ ચેસટરફીલડની નશીહતો જુદીજ કીસમની છે. તેમાં સઘલી ફીલચુકીના ઘેલાં કાહાડયાં નથી, પણ તેમાં દુનીઆમાંદારી તથા સંસારની ઉંડી સમજ ધરાવીને આદમીઓને જરૂરના લોષ કરેલોછે. તેમાં આદમીજાતની તરેહવાર ખેરખાપણામાંની એકબી વારડ ચેસટરફીલડની કલગતી અણી તલે આવી નહી ગઈ હોય એમ નથી. આ નાહુના પુસ્તકમાં નાલમલણ, વીવેક, લેહેવાર, અને કામકાજને લગતો દરએક બાબત ઉપર મંડ લીના, કીરતી મેલવવાના, ફેતહ પામવાના કાષદાઓ વીશે કરેલો લોષ કદીબી પોટો પડે ધ્યા રદ જાય એવો ન થી. એ બોધની એકેએક લીટી અગતની છે. તેને પાને પાને સુનાના યુવની સમાઈ જે અખગાશાની કસોટી કરતી તવારીએ ખરી પાડેલી તે સમાઈના લોષ જાળજ દસાલેલા છે. આવાં એક નાદર પુસ્તકની ગુજરાતી આવરતી બનાવીને બાઈ ખરોદેખાઈએ વાંચનારી આલમ ઉપર કેશ ઉપકાર કરેપોછે તે બામે વધારે મેલવા કરતાં એ વારડ ચેસટરફીલડની નશીહતોને એકજ નમુના હેલ ઉતારેલો બસ થશે.

ક ર ક ર ર ર .

"એક અક્કલમંદ માણસ પોતાને નેહરૂ માન અમવા ન ફા મલેછે તે મીશાળ નેટના પોતાના પેમા ખરેએ, તેના કરતાં ને વધારે પેમા એક મુખ્ય માણસ એમાંનું કોઈ પણ મળા વગર ઉઘાડેછે. એક અક્કલમંદ માણસ પોતાના વખતને નેજ ઉપરે મમાં લાવેછે તેમ તેના પેમાને લાવેછે, અને પેમામાંથી એક પાવ લે, અને વખતમાંથી એક પગ જવા દેતો નથી, પણ પોતાને પા બીજાએને કોઈ ચીજ ઘણી કામની માતો અક્કલમાં ઉતરી મન ખુશ કરે એવી હોય તોત્ત મં પડા ખરેએ. એક મુખ્ય માણસ તેને ને ચીજની ગરજ નહી હોય તે પેમાની લેએ, અને ને ચીજની જરૂર હોય તેને વાસ્તે પેમા ખરચેતો નથી. તેને રમકડાંની દુકાન ઉપર ને લાલમ લાગેછે તે દાખી થકને નથી. તપખીરતી દાખડીએ, ધડીઆલો, લાકડીની યુક, ધત્યાદી, એ તેને ખુદાર કરનારી ચીજોછે. તેના આપડે, અને પેપારીએ તે ને કવાને વાસ્તે તેની આજાણની માથે મંપ કરેએ; અને ધ જાણ થોડા વખતમાં, આએ હમરા મરખી વગર કામની ચીજો ની વચે છોડેગી બધી અગતવની ચીજો અને ખરા સુખની તમીમાં તે અજાણની માથે આવી પડેછે.

કાપા અને મંબાળ વગર મંધવી પોટી રાત પણ મંધમા અગતવેગ અરમ પ્રેર પાડશે નહી, પણ મંબાળ અને કાપા ફી મંધવી નાહી રાત મજા અગતવા અરોને પ્રેર પાડ થે. નેજ તમારેથી અને તેમ જેની ચીજ તમા પેમાતી લેશે તે ના કાકડ પેમા આપણે, અને ખીલ ના કાપતા, અને તે પેમા તમારે પોતાને હાથે આપો, અને ચાકરોને હાથે માકલાવતો ના; કાણકે તેઓ દેખે પોતાની મેહિતવાના અધદમાં અથવા તો જાણે પેમા નાણા આપવામાં મેહિત કીચી હોય એવું દેખાડી બ ખચીમ મારેએ. જ્યાંમાં તમારા ઉપર ખીજ રચાતી જરૂર હોય (જેમકે રોય, દાર અને કપડાને વાસ્તે ધત્યાદી) ત્યાંમાં તેઓને કાપદારી દર મહીને સુધી આપો, અને તમારે પોતાને હાથે આપો. કદી સુખી ખરચે એવી કરમરખી એક ચીજ તમા

ને જરૂરી નહીં હોય પણ તે ચમત્કૃતિ એવું જાણી વેચાતી લેતા ના; અથવા બેવકૂફી ભરેલી મગરૂબીથી એવું ચીજ જાણીએ એવું જાણીને પ્રભુ લેતાના. એક ચોપડીની અંદર, જે કાંઈ લેખી અ ને કાંઈ અરચો તેના હિસાબ રાખના; કારણ કે કોઈની માણસ પોતાની આવકને અને અરચના હિસાબ રાખે છે તે કડી પાયામાળ થતો નથી. તમોને એવી બહામણ કરવામાં નથી આ વતી કે રીત્તો, અર્થો ને તમો તાકતમાં પા મુરસી બારમાં અ રચો તેના હિસાબ રાખો. એવો વખત આવવાનું છે, અને ક્રીક્ટ ની સહી આપવાનારો. એવા તાહના અરચો ને મુસતી અને કોડી કોડીની કરકમર કરે એવા દેહાદિઅમુરોને વારતે રહેવા દે. પણ યાદ રાખો કે કરકમરમાં, તેમજ જીંદગીના મુશ્કાળ બાગમાં વાળખી ચીજો ઉપર વાળખી રીતે ધ્યાન આપવું, અને નજીવી ચીજોને વારતે વાળખી રીતે ધિકાર ખતાવવો."

ધરધટ્ટુ નુસકા.

એક સવાહીરાટ રકાબી—એક પેનીમાં પાશેર સોજી પનીર નાખી ચુલુલા પર મેલો. સારીપેકે તવાપ એટલે તે માં એક ઇંડું, અને એક વાઈન ગલાસ ભરીને ડુધ ભેલો; અને પછે એ સઘલાને "કસ્ટર" નેરું થાય તાંદાંસુધી હીલવવા કરો. છેલ્લે સારીપેકે બલવું કરીને ઉપલી જીનસો બદામી રંગ પકડે તાંદાંસુધી ચુલુલા પર રાખીને પછે ઉતારો પાડો. થડું પડે ને ખાઈ જીઓ, કેડું સવાહીરાટ લાગે છે!

છુરી સાફ કરવાની એક નવી રીત—છુરી, બસ તોરા વીગેરે ઉપર ખાંડ, પા ઘસા વીગેરે પડે છે તારે આપ છુ સહરાણીયા જેડે ઘસાવીપેછે, અને પછી ઉપર ઘસીપેછે; પણ તેને બદલે નીચલી રીત કામે લગાડવાથી યહુ સેંદેલ પડે છે. થોડાંક પાણીની અંદર છુરી અથવા અસંતોરાને અરધા કલાક સુધી બોલી રાખો. આ પાણી વળનમાં ને રહું હોય તેને ૨૦ મે ભાગ મચુરીથીડી અથવા સલકયુ રીક આસીડ તેમાં આગમજથી બેળવી બેળયે. અરધા ક લાક પછે પાણીમાંથી કાઢીને પાણું ધીરેથી નુજી નાખીને પછીના એકાદ બે હોય રહેો તો સઘલા ખાંડ, ઘસા, ડાગ વીગેરે ને હુપે તે ઉપલી આસીડે કાઢી નાખેલું માલમ પડયો.

પરચુટણ બાબતો.

એક અસલી વેટુંમ—આગલા વખતમાં એક એવો વેટુંમ હતો કે એક ભરથાર જરે તેની બાપડી સુતેલી હોય તારે તેણીની ડાબી બાજુએ મરલીનું કહેજું મુકે તો તેણી પોતાની દરેક છુધી વાત ઉંઘમાં કહી રેય !

સટીલ પેન—બરમીંગહામમાં દર અડવાડે બાર બાર ડનનના ૯૦૦૦ ખાકસ અથવા ૧,૪૧,૨૦૦૦ છુ ટી સટીલ પેનો બનાવામાં આવે છે. તરીય વરસની વાત ઉપર ૧૨ ડનન સટીલ પેનોને માટે ચૂરા આપવા પડતા હતા, પણ હાલ ૧૨ ડનન પેનોના બે આના થઈ ગયા છે ! ને સટીલ પેને આપણુ લખીપેછે તે તેની એ હાલતમાં આ વતાં બાર વખત સાંચામાં જઈને પાછો બાહરે આવે છે.

એ પનીર કે બલા?—એક ગંજવર પનીર એ ક દીને નચુપારકથી લંડન મોકલવા માટે વહાણ પર મઠા વયું હતું. તે ઝેનીડાના યુલકમાં ખનાવયું હતું. તેનું વળત ૨૨૦૦ રતલ હતું; ૨૧૦૦૦ રતલ ડુધ તેને બનાવ વામાં ખપયું હતું! જરે પેલવલેલું બનાવયું તારે પનીર નો ઉડાવ ૨૬ ઇંચ હતો, પણ પાછલથી તે બે ઇંચ બેસી ગયું હતું, અને જરે વહાણ પર મઠાવયું તારે ૨૪ ઇંચ તે ઉંમઠામાં હતું, અને ૫૪ ઇંચ ઘેરાવામાં હતું!

કાચની ટોપીઓ—વાપતાના સંજ્ઞાસધાનની વખતે જન નવાઈ જેવો મીઠો આવી હતી તેમાં કાચની બનાવેલી ટોપીઓની હતી. આ ટોપીઓ બોહીમીયાન યુલકથી આવી હતી. તેઓ એવીતો રીતે બનાવી હતી કે વળનમાં થોડાક આઉંસથી વધારે નહીં હતી. આ ટોપીઓ બીજી ટોપી કરતાં તકાઈ અને વધી સસતી માણ મ પડી છે. વરસાદની આ ટોપીઓને થોડીન કાસતી છે.

ઈંગલાંડમાં દર વરસે દર ૧૭૮૦૦૦ માણસે એક માણસનું ખુન થાય છે; પણ આરજેનટાઈનના યુલકમાં દર ૯૦૦ માણસે એક માણસનું ખુન થાય છે.

ફુનયાનાં લોહાંની દર વરસની પેદાશમાંથી અરધે રત લોહું રેલવેઓમાં ખપે છે. ફુનયાની રેલવેઓની જીખે લંબાઈ ૧૪૬૨૪૩ માઈલની છે. એઓમાં દર સો માઈલ ૪૮ માઈલ મુરોપના અને ૪૭ માઈલ અપેરોકાના રેલવે ઝોની લંબાઈ છે.

જાવાના ટાપુ ખાતે જરે કોઈ એરત પરણવાની હોય તારે ફક્ત એક જ નીશાની ઉપરથી કુમારઓ તે એવ હી કાઢે છે. તેણી પોતાની અગાસી ઉપર ધુલવું એક ખા લી કુંડું મુકે છે, એવો મતવાશથી કે તે કુંડું તે તેણી છે, માટે તે કુંડાંના યુક્વા રોપો (વાને ભરથાર) જોઈપે છે!

ગરીબો કરતાં દોલતમંદોને કેટલીક વખતે પર્ણાની થી થણી જરૂર પડે છે તેનું કારણ એક લખનાર એમ કહે છે કે કુદરતી ઓમિની જરૂર કરતાં હોયે બનાવેલી ઓમિની જરૂરીઆત તોલેવતને થણી હોય છે. ગરીબ પાણી પીને શોકર જુગરે છે, પણ પર્ણસાવાલાને આઈસ પીધા વગર ચાલવું નથી.

જરમની ખાતે મચુનીચ શેઠરની થણુંકરીને સંઘ લી બેકોમાં મેહતા અને હીસામ રાખનારી સઘલી જવાન એરતોન છે. તેણીઓ ગણવા અને હીસામ કાટવામાં થણી ચપલ કેહવાય છે.

એરિંગ જેટલતાં કાંઈથી રીખયાં!—પુણા પેગા મખરના કાયદાઓના પુસતકમાં એક ટેકાણે એવું લખેલું કેહ છે કે, સારાડે હેગાર નામની ગોલામડીની મુખમુરતીની અરેખાઈ કરીને અબરામ પેગામખરને કહ્યું કે જાહુધી તેણીનાં લોહીમાં હોય થોણું નહીં તાંદાંવેર હું કર પડવાની નથી. આ ઉપરથી યાહુદઓ પેગામખરે હેગારને કાન

વાંધા તેમાં બાલી પેઈ અને તે લોહીમાં ખુની સારાઈ હા થ મેલયા. તે દીનથી કાનમાં એરોંગ પેહરવાનો ચાલ ની કલયોછે, એમ કહેછે.

વેસાતની છેલી પારલામેંટ—આ પારલામેંટ ૫ વર સ અને ૪૮ દાઢાડા રકો હતી. એટલી મુદતમાં તેના ૫૪ સભાસદો મરણ પામ્યા હતા, ૨૩ સભાસદોએ રાજીનામાં આપ્યાં હતાં, ૩૧ ને ઉઠાવી મેલયા હતા, ૧૫ નજી એ થા બહાલ રાખ્યા હતા, ૧૮ ને ઉમરાવનો ખેતામ બલ્યા હતા, ૧૧ ને મેરેનેટના ખેતામ ભેટ થયા હતા. અને ૧૩૫ સભાસદોને નવા ચુંટી કાઢ્યા હતા.

ગાયનકારો—ઈંગલાંડ અને વેલસમાં સઘલા મલી ને ૧૧૫૭૫ ગવર્ધયા અને ૭૦૫૬ ગાનારીઓછે. એમાં ના ૧૦૦ થી વધારે ગાયનકારો તે ૭૦ થી વધારે વરસનાં યુવંછે.

ચીનાઓની માફક સોપાનના લોકોની પોતાનાં આંગલાનાં લાંબાં લાંબાં નખો રાખેછે, અને તેમની ઓરતો તેમને મોઢાં કરી તેમને ચૂપાંની ખોરી નહેછે !

એક બુદ્ધ કામ કરવાથી આપણને હંમેશાં શંખેયા રહી નયે, પણ એક બહુ કામ સેન વખતમાં વીનલીને વે મે ઉડી બપછે.

એક અજાચબી—મામડાંના કવરની એક બાઈબલ ની ચોપડી જેની "હોલિયન સ્પીન" તથા "સને ૧૮૩૦" એવા શબ્દો લખેલા હતા તે હાલમાં "કાડ" જતની આ છલીના પેટમાંથી શોધી કાઢવામાં આવીછે.

જાપાનની રાજ સભાએ એવો હાંકમ કાટયોછે કે ૬ રેક છેકરાંનાં કપડાં ઉપર ચોડી મારી તે ઉપર તેમનાં આ બાપનાં નામ અને રેહાણુ લખવો !

ઈંગલાંડ, સ્કોટલેંડ અને આયરલાંડ ખાતે સઘલાં મલીને ૧૫૮૫ વરતમાન પતરો છપાયછે જેમાના ૧૩૦ રોજ દોછે.

આમડાંની તોપ—સવીડનના રાજા બારબ ચારલ સે ડેનમારક ઉપર હુમલો કરવા માટે ૧૨ આમડાંની તોપો બનાવી હતી તેમાંની ફક્ત એક જ તોપ હાલમાં રહીછે અ ને તે કોપન હેગનનાં પાદશાહી તોપખાનાના હસતકમાંછે.

લંડન ખાતે સઘલા મલીને ૫૬૭૧ લીલાઈવાલાછે, જેમાના દરેક ઉપર રૂ૧૦૦ નો કર લાગુ પાડવાથી દરસાલ રૂ૫,૬૭૧૦૦ ની આવક થાયછે.

પંદરથી એકવીસ વરસની કુમારો નાનલીનોની જી મહે સંખ્યા વેલાતની છેલી વસતોની મજતરી થઈ તે વખ તે ૧૨,૪૬૦૦૦ ની હતી. .

એક રીખામણ—તમે એક એક ચીન બાવે બોલો તે આગમન વોચાર કરને કે તમે શું બોલોછો, વલી જેની આગલે પોલનાર હોય તેને માટે વોચાર કરને કે તે કોણ અને કેયોછે; પછે એમ વોચાર કરને કે તમે શા માટે થો લોછો, અને છેલે એટલો વોચાર કરને કે તમે શું બાબત વીચે બોલોછો.

દુનઆમાં સરવેથી હુલકી ગેયાસ—આનમુધી એવું ન માનવામાં આપવું હતું કે હાલ જમાનામાં શોધી કાઢ થલાં કદ આનાસરો અથવા તતવોમાં હાઈડરોનન ગેયાસ સરવેથી હુલકીછે, અને તેટલા માટે અણુ ઉઠાવતી વખતે તેની ઘણી અગત પડેછે. પણ આણુ સાવની શરૂઆતમાં ગ્રો. લીબેર નામના એક કરેએ એવું શોધી કાઢયું કે હાઈ ડરોનન ગેયાસ બે તતવોની બનેલીછે, જેમાનું એક તતવ તેના કરતાં નવ ઘણું હલકું છે ! અને તેને "આયરન" વાને "વન ઘગરનું" કરીને કહેછે. આગલા જમાના માં પાણી એક તતવ હતું, પછે આપણે બાજુયું કે આકસી નન અને હાઈડરોનન નામનાં બે તતવોથી પાણી બનયું છે. હુમણા આપણે બાજુયું કે હાઈડરોનન પોતે બે તતવો નું બનેલુંછે. શું હવે પછે એવું કોઈ નહી શોધી કાઢે કે હાઈડરોનનનું આયરન તતવબી બીજાં તતવોનું બનેલુંછે ?

બરોબર તપાસ કરીશ શીવાય કોઈની ઉપર શક લાવતા નાં—અમેરીકામાં એક રેલવેની ટરેનમાં એક લેડી અને કોઈ પારકો ધરહુસમ ખાલુસ અને બીજાઓ પણ મેઢેલાં હતાં. ગાડી ચાલી, અને જરાવાર થયો કે લેડી પેશો ધરહુસમ જે તેની પછવાડે પીડ કરી મેઢો હતો તેની ઉપર ચીરડાઈ તેને ગણો દેવા લાગી. ગરહુસમથી મુગો મુગો ખામોશ કરી ગયો. તે સમયે કે બાઈ જરા કકક હુયો. પેલી લેડી પાછી મેડી અને જરાવાર થયો કે વલી આગલ કરતાં વધારે ચીરડાઈ ઉડી. તે કેહવા લાગી કે "એા દુરામખોર, પછવાડેથી મારો પગ ટપોશતાં તને શરમ નથી આપતી ?" પેશો બીચારો ઘમરાયો કે તેતો મુગો મુગો મેઢો છે અને આ લેડી તેની આબરુપર હુમરો કરેછે. હવે લેડીએ તો એવોજ ઠરાવ કીયો કે આપતાં સટેશનપર આ મરદને પોલીસનાં સવાધીનમાંજ આપી દેવો. પણ શારાં બાપમે હવે તેનું કારણુ ખાલવ પડયું. પેલી લેડી અને આ ગરહુસમની "સીટ" (ખાંક) ની નીચે એક ટોપલી માં હાંસ હતું તે પેલી લેડીના પગમાં પોતાને ગમત મેલવ વા હાંસ મારણું હતું ! જ્યો પેલી લેડી સમજતી હતી કે આ મરદ તેને પછવાડેથી પગ મારેછે. આપી જેટલી હુશા હુશ તેટલો રકાશ પેલી લેડીનો થયો હતો. માટે બરોબર ત પાશ કીશ પાછી કોઈને ઠપકો આપ્યો. નોંધેરાંબ.

કજીઓ બંધ કરવાની દવા—ગોલવારની ગલીમા એક મારો બઈચેરના નેડાંને કંઈ બનતું હતું નહી, તેઓ જરા જરામાં કજીએ કંકાશ કરતાં હતાં. એક દીવચે એા રને કોઈ બરાહમજીને યોલાવીને પોતાનો હાથ દેખાડો દુખ જાહેર કીધું. બરાહમજી એક મંતરેલી દવા આપી જે થ

અતે બરાહમણે એટલું જ કુરમાવધું કે જ્યારેબી કલ્યાણે થા
ય અને તેનો આવડ ગાલો દેવા માંડે ત્યારે તે દવાનો
ગોટ એક તેણીએ પોતાના મોડાંમાં આછામાં આછી પાંચ
મીનીટ સુધી રાખ્યો. ગમે એટલો પેલો ધણી ચીરડાય,
ગાલો દે, અને કદાચ મારે, તોએ પેલો ગોટ ગલવાએ ન
હી ને થુકવોએ નહી. પેલી આરતતો તેમજ માલી. અ
ને આ મંતરેલો ઉપાય પણ ઘણો અકશરે માલમ પડ્યો.
હવે દવા થઈ રહી ત્યારે પેલી આરત બીજી દવા વધારે લે
વા ગઈ. બરાહમણે કહ્યું કે દવા બવા કઈ નથી, એતો
ખાંડનું પાંચી હડું ! તે બરાહમણે બાવળો કે "એતો કુદર
તો ધારોછે કે એક જાણ ગરમ થાય ત્યારે બીજાએ નરમ
થવું. તમારો આવડ જ્યારે ગરમ થાય ને તમે પણ ગર
મ થાવો, તો તે વધારે ચીરડાશે, અને કલ્યાણ વધશે. પણ
તમે જો નરમાશથી તેને સમજાવી ઠંડો પાડ્યોતો જલદીજ
અંત આવશે. મારી દવા તમારાં મોનાંમાં રાખવાથી તમે
બોલી શક્યાં નહી. તમારા આવડ જોયું કે તમે ઘણા ગ
રીબ થઈ ગયાં, અને તેનું મોનું માણું અમશનું દુખે, તે
નાં કરતાં તે મુગોજ બેથેતો બેઠુતર. વાસતે બાવો, બાઈ,
કરીથી જ્યારે તમારો આવડ ગુસે થાય તારે મુગાં રહેજો,
અને નરમાશથી તેનો સવભાવ થઈ કરજો. મોરેશ્વાન

ઉત્તર અમેરીકામાં જન્મેકાતા રાપુ આતે લીલા રંગનો
ગોલાબ ઘણો સાધારણછે.

રમુજે કુરસત.

૧ સવાલો.

- ૧ પારસીઆના રજપુત દોરનું જાનદાન કીજે ?
- ૨ પારસીઆના તખતનશીન જાનદાન કીજે ?
- ૩ પારસીઆનાં ગોઝલાઈ દોરનું જાનદાન કીજે ?
- ૪ પારસીઆના પેશવાઈ જાનદાન કીજે ?
- ૫ પારસીઆના હંચેશનું શખી જાનદાન કીજે ?
- ૬ પારસીઆના હંચેશનું આનંદ જાનદાન કીજે ?
- ૭ પારસીઆના રોકકીજે જાનદાન કીજે ?
- ૮ પારસીઆના બાપ તરનું જાનદાન કીજે ?
- ૯ પારસીઆના મા તરનું જાનદાન કીજે ?
- ૧૦ પારસીઆના ભોળઈ તરનું જાનદાન કીજે ?
- ૧૧ પારસીઆના લકાએક શીપાઈને મળેનું જાનદાન કીજે ?
- ૧૨ પારસીઆના વહનનો લાય હેલનું જાનદાન કીજે ?
- ૧૩ પારસીઆના જંગી સીપાઈ બચાએનું જાનદાન કીજે ?

ખોલાસો મઈ વેલાનો.

- ૧ તનની ગેરશાબરી.
- ૨ કંચેકે તેઓ પોતાના બોલ તોડછે.
- ૩ કરમ.
- ૪ કીડો—કાકી.
- ૫ સવાલો.

- ૧ મારીયા.
- ૨ શકલાનવાલા, (શક—લાલ—વાલા)
- ૩ કાંડીસન.

- ૪ મેડેતા.
- ૫ મેડેરલ.
- ૬ મારકર.
- ૭ કુડી.
- ૮ મારી.
- ૯ કાકર (કાક—તર).
- ૧૦ બાકુરલ.
- ૧૧ કુચેગર.

દીવાન દાદાભાઈ નવરોનજી.

ગોપાઈ.

ધન દાદાભાઈ ધન પામ્યો,
ધન મોટું માનવલું જન્મ્યો,
આલસ ને આકતસે બડ્યો,
ઉદ્યોગી તે પાંચે હદ્યો. ૧.
અરિયા, અપરસે બીડ્યો,
શયો ને મુધો જીવ્યો,
ઉનમત ને અંડાનસે વહડ્યો,
ઉદ્યોગી તે પાંચે હદ્યો. ૨.
જુલમ ને જલતીપર ઉડ્યો,
જંગ ને જંગલથી રહ્યો,
પરમારથનો જુરસો મહડ્યો,
ઉદ્યોગી તે પાંચે હદ્યો. ૩.
દરદી તે દરિ પોડ્યો,
લંપડી તુજથી ચોક્ક્યો,
થયો નિરંગી—હતો મડ્યો,
ઉદ્યોગી તે પાંચે હદ્યો. ૪.
સીમતી રેવત શાય રડ્યો,
તેમણે મારી અરો હડ્યો,
પૂરી અખંડ પર્શદ પડ્યો,
ઉદ્યોગી તે પાંચે હદ્યો. ૫.
રેક રેવતનો પત્તો ચડ્યો !
પત્તી પોતે પાછળ રહ્યો !
રાજ કરોડપર કરવા પડ્યો !
ઉદ્યોગી તે પાંચે હદ્યો ! ૬.
એકાથી પર તૂ નહીં જોડા !
જોડા પારસી કાપ જોડો !
ક્યાની નામનો તાપ વધ્યો !
નર્થોરતીઓ પાંચા હદ્યો ! ૭.
મદા રહેજો ત જીવ્યો, ૪
વૂન વેડી પહેડે મીડીઓ,
માચનું રાજ કર મીડીઓ,
ઉદ્યોગી પાંચે હદ્યો. ૮.

૧ રાજનું જનું રાજ બચીયું તે. ૨ રાજ જોવાની શીક
રનાં હતો તે શીકર દલી ગઈ, સડેનું રાજ સુધરનું ચાલ્યું, ૩ રી
વાનનો સરોપાવ મદ્યો તે વખતે શાંધીપર બેઠો હતો તે. ૪ રતે
હમંદ.

મુંબઈ, ફકતર આશકારા પદેમમાં મેહરામજી ફરકુનજીની
કેપનીએ કારીયું તથા પરગટ કીધું. ફોન ફોટ—મેહરામજી
હારમજી સ્કીટ, નાં ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રી વ્યોધ.

પ્રસાદક ૧૮ મુ.

ડીસેમ્બર ૧૯૭૪

આંક ૧૨ જો.

ફ રં ગી જ,

અથવા

વાંધામાં પહેલાં વારેસો.

સ્ત્રીમાથને માટે તરત નવીન ચારતા.

લખનાર—“મીનોએહુર ઝારરોદ.”

બાળ ઉપ.

“ઓ પ્યારી મુનપર જુબન, જો કીધો આ હાપ !
ગમન ક્યો ને રંકપર, કથમ મંથી મુંખાપ ?
કીત પરપર ખડુ છને, જુદુ પડ્યું થાપ,
તે કુખતો આગી કને, રેક કયાધ જ્ય.”—નર્મદાચંકર.

“પ્યારા ત્હારા દિનમાં કે મ્હારો નથી જો,
પ્યારા ફેરથી પતીલ કંઈ હંમથી જો;
પ્યારા ખીલ જોયો મે વચની નહીં જો,
પ્યારા ત્હારે મારે હું તથપું મહી જો.”—નર્મદાચંકર.

સમી સાંજનો વખત હતો. ઝારરોદના સોનેરી ફોર
જો હજીતો પરાચીમના દરીયામાં થઈ ધઈ નહીં હતાં, એ
વાખા આકાશ ઉપર ગાનવીજ સાથે તુફાન ચરે થયું. તુ
ફાન ઘણું જબરદસ્ત અને ભયંકર હતું. તે છેક અંધાર
થયું તાંહાંસુધી ચાલયું, અને તાંહાંસુધી વરસાદ પડ્યા છી
યો. જોકે જાતી થવાબાદ તે નરમ પડ્યું તોપણ આકાશનો
બીહાજજો દેખાવતો આખી રાત સુધી રહ્યો.

એજ રાતે રોહરે મદદનના વસતીવાલા ભાગમાંથી
યે માણસો એકેકની પુઠે મેદાન તરફ ચાલતાં હતાં. તે
એના બદન ઉપર કંકત સાધારણ અને સાદાં કપડાં સોવાય
ઉપલાં રહેશતનાક તુફાનથી તેમનો અથાવ કરે એવું બીજું
એકપણ વસ્તુ હતું નહીં. એકેકનીપુઠે તેઓ સુગં સુગં
ચાલતાં હતાં. એ રોતે ચાલતાં તેઓ એક ઉંચા આડ આ
ગલ આવી પુગાં. જ્યાં તેઓ તે આડના એકા નીચે આવ
યાં કે વીનમાં એકન અટકાથી તે આડ કપાઈને બની ગયું !

“અએ એહા !” પેલા માણસોમાંનો એક ને પેહો
ચાલતો હતો તે બોલયો, “મનેબી એવુંજ મોત નિધયો.
એવેજ મોતે મરવાને હું હુઈયાં આવશેછું. મારી નાંખ,
મારી નાંખ, મનેબી એજ મોતે મારી નાંખ !”

“અકસોસ, એટલુંબધું” તે શું કુખ તારી ઉપર પડ
યુંછે, વાહલા ભરથાર,” પેહો બીજો આકાર ને પુઠે પુઠે
ચાલતો હતો તે બોલયો; “મને કેહતો ખરો કે આવી તુ
ફાની રાતને વખતે ઘેરબાર છોડીને તું શા માટે આ ન
ગલમાં મને ઘસડી લાવેયોછે ? અને વધી આ મુનબનું ગો
ડાઈ ભરેછું એ તું શું બોલેછે ?”

“તારા સવાલથી મને તું કુખી ના કર, ઝોરત !”
“ઝોરત ! ખરે, શું તું મને કંકત એક ઝોરતનાંજ
નામથી બોલાવેછે ? આનસુધી તારી વાહલી ને પ્યારી ને દેલ
દાર ને દેલઆરા ઝોરત હતો, તેની આજે કંકત ઝોરત કેમ
ઘણું ફીરોજ, એ કેવી રીતનું ઘાતકીપણું ?” પેહો ઝોરત
આંખમાં આંજી લાવીને બોલી.

વાંમનારી આંતુએને હાથમાં સવાલ પેદા થયો કે કંદા
મ આ આવે અને ઝોરતનું જોડું તે આપણને જાહી
તા ફીરોજ અને ફરંગ તો નહીં હોય ! કેમકે આ મરદનું
નામ તેની ઝોરતના બોલવા મુજબ ફીરોજછે. પણ નહી,
તેમ નથી. ઝોરતનું નામ કાંઈ ફરંગ નથી.

“શીરીન, હું તેને સોગંદ આપું છું કે તારાં ફેલથી
હવે વધારે વાર મને હેરાન કરવાથી પરજેન રહે. તું એ
મ સમજીએ કે તારી આ કાકુહી હું હમેશા મુજબ ખરી
ન માનવા કરશ; પણ બેવશ, તારાં સઘલાં મકર મને
માણમ પડયાંછે. તારાં પાપને ઘણે કુટોછે, અને તેની
બદગી એટલીતો ભારીછે, કે તેની બદબો મારેથી સેહવાતી ન
થી. શીરીન, તારાં પાપને માટે હું મરો જાઉં છું !”

“મારા જાન !” શીરીન બીચારી નીસાંસો મેલીને
રડવા લાગી. “વાહલા ફીરોજ હજી પણ હું નથી માનની
કે તું આજે તારી સુધીમાંછે. અકસોસ, શું મેં વરસની
વાત ઉપરની તારી એવોજ કયુલત હતી કે ? તે વખતે
આ તારે આંગણેની સુંદર વીરી મારી આંગલીને જોટ આ
પતાં શું તું આમ નહોં બોલવો હતો કે—શીરીન, મને
તેવી આ અંગેશતરી પેહુનાર બેવશ ઘણે તોપણ હું કદો
બી તે વીશે તેણીને એક સખુનતો કેહનાર નથીજ, પણ, તે
બાપે મારાં મનમાં કંકત બેપાલ પણ પેદા થવા દેવશ નહીં.
તે શું તું આજે સુધી ગયો ?”

“અએ બેવશ, મારા તે સખુનેાં પાદ કરીને શું આ
ન તું એવું કેહવા માંજોછે કે, તું મને નેવી છુરી ચાલ મ
લાવે તોપણ મારું તને એક હરફ કેહવો નહીં ! નાપેકાર,
તારાં કરતુક આજાં ને અપલાં નીકલશે—તે ખબરછે કે !”

“ફીરોજ, ફીરોજ, હું તારે પગે પડીને માગી લઉં છું” કે એવા સખુન ના બોલ.—યા બોલ, અને મારા આવદ ની સુધી કેહાણે નથી એવો ભય લાગે છે. તું એને તારી પનાહમાં લે!”

અને આમ બોલીને તે જવાન અબલા એકવાર ફીરોને રડી પડી. આ વખત વરસાદ નરમ પડ્યો હતો. તુ ફાન બંધ પડ્યું હતું. વીનલોના અંતકાર થઈ યથા ગયા હતા.

“શીરીન, અને તારીયર દયા આવે છે. વાહાલી,” પેલો દેવાનો ભરથાર પોતાની જવાન આપડીને રોતાં જોઈ ને લગાર નરમ થયો, અને તેણીની આગલ જઈ પોતાની ઝોદમાં દાબી બોલયો; “વાહલી, તું અને કંઈ કુખી કરે છે? તારી માલથી અને શરમ લાગે છે, કુખ થાય છે, મરવા ગમે છે. શીરીન, હું મરવાનો તો ખરો—હા, હું હમણાં જ અને તારી હજુરમાં મરું છું: પણ અરે, પછે તારું શું થયે? તું કોણને આશરે પડશે? તારાં માબાપ તો તારું શતરૂં ધાપાં છે, કાંએકે મારા જેવા એક મોહતાન સાથે તું પરણી છે; અને વળી મારાં મા બાપ તને પોતાનાં જ કાનમાં જમા આપી શકનાર નથી, કેમકે તેઓ પોતાના બેટા ફીરોજને પોતાને ગમતી વડુ સાથે પરણાવનાર હતાં. તારે શીરીન, તું હવે કાંહ જશે? ફુનયાંને આશરે પડવા સીવાય, તારી પાસે બીજો કયો ઉપાય નથી. અફસોસ, મારી લાડકી—એક વખત આપણું કિલ્લું હલમલીને બ દામની બે મીચની માફક વલગેલાં હતાં! અને આજે—”

“ફીરોજ, મારાં નેગરના જાન, એવું ના બોલ, એ વું ના બોલ. છતાં પડવાનો આપણને કરો સબબ નથી. વળી છતાં પાડનાર કોઈ બલેમ દરેત આપણી વચે નથી. શા માટે છતાં પડીયે આપણ તારે?”

“નહી, પયારી, છતાં પડવું જોઈએ. જોકે તારા કિલ્લા પરમાણે આપણને છતાં પાડનાર કોઈ પણ દેખઈતા બેલમગાર નથી, તોપણ આપણ બંધે એક અણલીક કુટારા ને બસ પડ્યાં છીયે, વાહલી આરત, હું ઘણા દીવસ યયા કુખી છું. અને તારી મેવકાફની ખબર યદ છે. તે માટે મારી કણુલત ઝુજબ હું તને કંપકો આપતો નથી, છુરું કે હતા નથી, યા તને કે તારા માનીતાને શોધી કાઢી સળ કસતો નથી, ફકત એમાં હું મારીન કસુર સમજું છું કે તારા જેવી આરતને મેં મારો પયાર આપયો, તે કસુરને માટે આજે હું મરવા માગું છું.”

“વાહલી આવદ, હું તું કેહ તેવા સોગંદ લઈને ક હું કે જે વાંક વું મારી ઉપર મેલે છે તેથી હું તદન બેગનાહ છું. મારું મન અને મારો મોદાન બોલે છે કે તારાં તેહ મતને હું કેટલી લાયક છું. મારી કાકલુદોષી ને વું સમ જતો નહી હોયતો હું બાણતી નથી કે તારી પુઠે આવયા સીવાય હું બીજું શું કરી શકશ.”

આમ બોલીને રડતી મશયે શીરીને ફીરોજને કોટી ધીધી. તે આ મોહબતની ઉશારત સમજ શક્યો નહી. અને તેણીને આગળ ધસડવા લાગો. થોડુંક વધારે ચાલયા બાદ એક ઉંચી ટેકરી આવી તે ઉપર તેણીને તે ધસડતો ચાલયો. હાથમાં તેઓ ઉભાં.

“નીચે જો, મારી શીરીન,” ફીરોજ બોલયો. “આ ખીજા પડીને હું મરવા માગું છું.”

“તો તારી પુઠે હું. જો તું મરવાને જાણે છે હું શા માટે જીવવાને જાણ થાઉં? જાંહાં તું તાંહાં હું. જ વધાં આપણ સાથે, તો મરવું બી સાથેન જોઈએ.”

“શીરીન, તું અને મરેખર માટે છે?” પેલા વેહમા પલા ભરથારે પૂછ્યું.

“જેટલો તું અને માટે છે તે કરતાં વધારે અને ખ શ પયારથી?” શીરીને જવાબ આપયો.

“તારે હું સુખી થઈને મરું છું”; આમ બોલીને જો ફીરોજ નીચે નખાવી દેવા જતો હતો તેવામાં શીરીને તેને ધકડી લીધો.

“ફીરોજ, અને બી મરવા ગમે છે. આપણ સાથેન મરોયે!”

અને આ જવાન જોડું એકેકની બગલમાં હાથ દેઈ ને ઉંચી ટેકરી ઉપરથી નીચે ખીજામાં પડ્યું.

આખું રડ.

“ફરંગીજ—મારા જાન! મારા જાન!! આ:!! આ:!!” શાહજાદો સીઆવમ્મ.

“ક નીશક ધર ખબરયે, મળ કતો કે પાચ, ફરંગીસો યાગે, બંદા તું કું ઉઘમ?”—કમ્પીર.

ટેકરી ઘણી ઉંચી હતી. નીચે જોકે કંઈથી જવાનો સરીયામ રસતો હતો તોપણ તે રસતો ખડક અને ફતરોના ઢગલાની વચેથી જવાનો હતો. આ ટેકરીની તોગલગ બીજ ટેકરીઆની હાર લાગી હતી, અને આ નગલમાંથી પસાર થતાં ઝુસાફરોને આ ફતરનું વણ વતાડવાનોખ માતર અડચણ હતો.

આવી ઉંચી ટેકરી ઉપરથી નીચે પડતાંને વારન અર કુખી જોડું ફતરોની અણીયાલી અને મારીક ધારો, અપવા બરાબર બોલીયેતો તેમના પુત્રીને નેહરી દાંતોથી તદન છુદાઈ અને કમડાઈ ગયું. તેમના બદન આખાં રહયાં, એ વાત ખરી છે, પણ તેમના બેહુરો એવોતો મેશીકલ ધઈ ગયો કે બંધેમાંથી મરદ કોણ અને આરત કોણ તે આલખો કાંદવું બી ભારી પડે.

કજ એલાહીથી એજ વખતે સોદાગરબદી શાહબાનુ તેજ રસતેથી પસાર થઈ. રાત તમામ ધઈ હતી, અને પો હોર ફરાધી જેનેરી યવા માંડી હતી અને થોડા વખતમા પુચ બાગદાદ રોશન થયો એવો નીશાની નજીતી હતી.

શાહબાનુ એકલી હતી નહી, તેણી સાથે બીજાબી કોઈ અંજાણ માણસેવ હતાં. તેઓ સઘલાં થોડા ઉપર સ વાર થપલાં હતાં, કેમકે તે વખતે ગાડી ભાગે જાણાયલી હતી, અને ગાડી જેવી ને કોઈ પણ બેંચી લેઈ જનારી સી ન હોયતો તેનો વધરાસ અને ઉપયોગ થયેલ થોડો હતો, તથા તે ફકત માતખરોને માટે હતો.

વળી તે વખતમા થોડા ઉપર સવારી કરવાનો રેવાન ઘણું દરો ખાતે એટલોતો ફેલાયેલો હતો કે આરતો થોડા ઉપર બેસીને ઝુસાફરી કરતી હતી, એટલું જ નહી પણ એ

ગાન અથવા દડીદાવની રમત વડેક તેઓ યોડાપર બેસીનેજ રમતી હતી. તેમ કરવાના કસી છીટ હતીજી નહીં અને તેની કોઈ છીટ રાખતું પણ ન હતું. આજે આપણા શ્રે કોના અગાનપણના સમયથી વેહુત્રો અને છીટાંએ ટગ લાખે દેખાવ દેવાથી યોડાપર બેસવા જેવી એક ઉત્તમ કસરતને તદ્દન ભુલાવી નાખીછે.

શાહબાનુ અને તેણીના સાથીઓ કાંઈકો આવતાં હતાં! તેઓ ઘણી ઝડપથી ચેતાના અસપોને દોડાવતાં હતાં. તેઓના રસતો શેરે રૂમીયેહ તરફથી મદાઈન નવા નો હતો. રૂમીયેહ ખાતે શાહબાનુને કોઈ અગત્યનાં કારણ સર અડું પડ્યું હતું. તાંહીથી તેઓ વીજના વેગથી મદાઈન તરફ આવતાં હતાં.

એ વખતે પાદશાહ નોચરવાન શામના યુલક તરફ રાજદરબારી કારણ માટે ગયો હતો. તે પોતાના બેટાનું શબ્દનાં સેપેહસાવાર શેરગીરની બેટી સાથે થયલાં લગન બાબે વધારે તલાશ કરનાર હતો, પણ તેની આગમન તેને શામ ખાતે જવું પડ્યું હતું.

હજીઆ આં નામગીર પાદશાહને એક યુરો મરજ પેદા થયો હતો, જેથી તે ઘણો રૂઝાન હતો. હરપલે તેના દરબારીઓમાં તેના જાનનો સલામતો બાબે ધાસતો પેદા થતો હતો, અને તેઓ પાદશાહના બેટા હોરમનને હવે પછે ઈરાનની પાદશાહાત આપવાના અંદેશમાં હતા.

પાદશાહને લાગુ પડેલા આ યુરા મરજની ખબર અટકાવેલી અટકી નહીં. તે શામમાં દેવાશે પાંખી એટલું નહીં પણ તાંહીથીજી આગલ ચાલી, અને રૂમીયેહમાં તે હજીયાં મુખી વાત દેવાઈ કે પાદશાહ નોચરવાન ઉપલા મરજનો ભોગ લઈ પડ્યો હતો!

આ ખબર શાહબાનુને પડી અને તેવણ તે ખબર લઈને વીજલીના હાલના કાસદની માફક મદાઈને આવવા નીકળ્યાં. તેવણને આ ખબર સાંભળતાં અતારે પુચી પેદા થઈ હતી. પુચી એમ પેદા થઈ હતી કે હવે તેવણને નમાઈ ઈરાનનાં તખ્ત ઉપર બેસશે. તેને તે ખબર આપવા માટે તેવણ રૂમીયેહથી મદાઈન આવતાં હતાં.

શાહબાનુ અને તેવણના સોહબતીયા જાંહ ફીરોન અને તેની વફાદાર ચોરતની લાશ છાડેકો યદને પડી હતી તાંહ આવી લાગ્યાં. હજીયાં તેઓની જર જે કે આ કમનસીબે નેડાંપર યુલક પડી હતો નહીં તોપણ તેમના યોડાને પથરની ફેકલ લાગાથી તેવણે તે જગાએ ફરીને જોયું, અને એ જવાન માણસોને લોહીમાં ઝરૂરતાં જોઈ તેઓ કમકમ્યાં.

પણ આગલ જવું તે જોઈને, તેઓ અગલ ચાલ્યાં, એટલે થોડેક છેટેથી સોદાગર નરીમાન જેડે એક જવાન મરદ ચાલેતો તેમને સાંભળે મલ્યો. આ જાંબેને જોતાં શાહબાનુએ બીજે રસતે લોધી. નરીમાન અને તેના સોહબતી આગલ વધ્યા અને પેલા કમકમાટ જરેલાં જેડાં આગલ આવી લાગ્યાં.

તેમનું લોહી તેઓએ તાજું જ દીઠું. હજીતો જાંબેનાં માંમાંથી લોહીની નેહર વેહેતી હતી. હજીતો લોહી જાંબાંથી રહ્યું ન હતું. હજીતે તે લોહીમાં કોઈ જાન વરે જાળની લગાડો ન હતી. આ દેખાવ જોઈને નરીમાન અટક્યો.

“અફસોસ, આયુ?” તે બોલયો.
“આહ! એ જવાન મરદો!—નહી, નહી, સજુર; એક મરદ અને એક ચોરત!” તેના રફીકે કહ્યું.

“એ કરમ કોણે કીધું હશે? મને અનબ લાગેછ કે—”
“સોદાગર, તું જાણેછે આપણને એ સામે મલ્યા તે યોડસવાર કોણ હતો?”

“શું” તું મારી છુટી મશખને નખલો જાણેછે, મેહરામ?”
“નરીમાન ઉતર વાલ્યો. “સોદાગરજાં શાહબાનુ—”
“તેજ, તેજ!” મેહરામ બોલ્યો. “પણ રાખ, આપણ તપાસીએ એમો કદાચ જવતાં હશે.”
“શું” તપાસે, પથર! તેમનાં મસ્તક કોણે પથરથી છુટી નાંખ્યાંછે!”

“કોણે! મને મોટો શકેછ કે—”
“અરે આ ચીડી શું છે?” નીચે પડેલો એક કાગળનો કકડો ઉઠાડીને નરીમાન બોલ્યો: “લે વાંચ, એમાં શું લખ્યુંછે?”

“આહ, એતો મારો, એતો પયારી—એહાહ!” ચીડી વાંચતાં જુલે આવ્યાને બોલતાં મેહરામ એક છાકટની માફક લકડવા લાગો. પછે ધીરેથી બોલ્યો—“સોદાગર આતો મારી “શીરોન” તું” નામછ. અરે હા, એજ તેણી મારો શીરીનજ, મારી શીરીનજ! એા બોદા!”

“હવે મને સમજ પડી. તું જાણેછ કે શાહબાનુ મે ચાર માણસો સાથે આપણને સામે મલી. તેણીએ પોતાના પાદશાહી જમાઈની ઉપર દાવો કરનાર તારી વાહાલી શીરીનને આ રીતે ઘાત લડ્યોછે!”

“હા, મનેયો એમજ લાગેછે. મારી શીરીન, મારી શીરીન!”

“પણ અરે, આ બીજી ચીડીમાં હું “ફીરોન” તું” નામ વાંચું છું.”

“શું! ફીરોન મારો દોસ્ત? વકીલ ફીરોન?” મેહરામે પુછ્યું.

“હા, હા, તેજ! તેના હાથ દસ્તખત હું” એાલ્યું છું.”

“એ વાત હું” સમજ્યો. ફીરોન શાહબાનુની બેટી ફરંગ સાથે ફક્ત મોલાદનીજ પરવાનગીથી પરજુણેછે. જો ફીરોન ફરંગનો ભરથાર થાયતો પછી નુશાબદ કાંઈ જાય? માટે તેની જગા સલ્લી રીતે ચોખી કરવા શાહબાનુએ જ આ કામ કીધેલું લાગેછે.”

“અરે અફસોસ! ઉડાવ, મેહરામ, તું” તારી શીર નને ઉઠક, હું” આ જવાન વકીલને મારા માંમાં ઉપર લઉં છું. હકીમ જામારપતું ધર નનદીકમછે. કદાચ એ આમાં હજી જાન હશે. ઉડાવ.”

આ રીતે રડતી અને તવડતી મશખ સાથે મેહરામ અને નરીમાન આ અજાણાં જેડાંને પોતાના વાહાલાં સમજીને ઉપલો જગાએથી ઉઠકી લઈ ગયા.

પણ ઉપલો જાવા જાન્યો તેની પંદર રીવસ પછે ઈરાનના જો મોટા ફરકાર થઈ ગયો, તે વીધે આપણે હજીયાં ટુકમાં નોંધ લેવી જોઈએ.

શાહબાનુએ નુશાબદ શાહજાને બાવા કારણની મા રકતે પાદશાહ નોચરવાના મરજની ખબર પુગાડી, જેથી

તે શાહજાદા એકદમ પોતાના કેદખાનાથી છુટો થયો. બે દીવરા પછે કોઈ ઉડતી અક્ષવા મહાઈત ખાતેના સરદાર રામચુરચન ઉપર પાદશાહ આદેશના વાકા વીંધે આવી, જે થી તે મોટી ચીંતા સાથે શાહજાદાનો જગાએ ગયો, પણ તરતજ તેને મોહમ પડ્યું કે નુજાબદ પોતાના આગલા ખીત શે-ગજાનર જેવ, આશામ, ખરાલ, દેવનદામ અને બીજાઓ સાથે બંધથી ખલાશ થઈને એક લશકર ઉલ્લું કરવા મંડયો હતો.

શાહજાદાની મતલબ ઈરાનની પાદશાહી લેવાની હતી એટલુંજ નહી પણ ઈરાનના પોતાના ખીતરો જેડે સંખ કરવા મુજબ નવો ધરમ સથાપવાની હતી. એ કારણ માટે તેણે પોતાના મનકુર દેસતોને જુદે જુદે શેહર મોકલી પાદશાહના વાકા વીંધે ખમ્બર પેંહુઆડી, અને નોશેરવાનની જગાએ પોતેજ તખ્તનશીત થનારછે માટે તેની તરફેણના જે ઓળી તેના મુંડા નીચે આવવાને રાજ્ય હોય તેમને એકઠા કરી ઈરાન ઉપર ચલાઈ કરવાની તેની મતલબ હતી.

આ સમયજુ બનતું હતું તે વખતે પાદશાહ નોશેરવા ન પાછો તંદારસત થયો હતો. તેને પોતાના મેટાની બદ આલની ખમ્બર પડવાથી તેણે રામચુરચન ઉપર એક રૂકો લખીને લશકર એકઠું કરી નુજાબદની સામે થવા ફરમાવયું અને જણાવયું કે “ગમે તેટલા નાકરખાનાના બન લડાઈ માં જાય તેની નેટલી પરવા કરે તે કરતાં આ મેટાના એક આલની દરકાર વપાર કરવે, કમીકે એ મને થયો પયારીછે.”

એ વાતને પોદાક દીવસ વધારે સુમર્યા. પાદશાહી ઝંડા હેઠલ રામચુરચન, શેહરગીર, મેહુરામ અને બીજા સરદારો જેડે સોદાગરજાદો ફરામશેનબી હતો, જે પોતાની માથકને શોધી કાઢવામાં નીચાક્ષ થઈને અતે લડાઈના મેદાનમાં કુશમનને હાથે કતલ થવા આવયો હતો.

લડાઈ થઈ, અને તેમાં તુકાની અને નાકરખાની શાહ જાદો નુજાબદ પોતાના સથાલ દેસતો સાથે મેદાનના લોહ થઈ પડ્યો. તેનું વગર કવાપદનું લે ભાગું લશકર નાશ પામયું, અને તે પોતાની કરણીનો સવાદ જેઈ દુનપાને એ ક ખરો અને યોધ લેવા નિમં દાખસો આપી ગયો!

બાળ ઉગ.

“દુનિયાં બૂઝાંની બૂઝાંની, એ અનુભવ વાત પ્રમાણી.

જેનું લે તેને નવ આપે, ઉલટી વાણી મેલે.

હકારોને હાંપી મેલે, ચોર શાહને તોલે.

ખંચથી ને હક હટી લે, તે બન જોલું લાગે.

ધમકાવે તે પાર પડે ને, રડે પડે ને પારો.”—નર્મદાચંકર.

આપણી વારતાને બલદીથી છેડો આણુવો જેઈએ, અને તેથી દરેક અનાવ હુકમાં પતાવવો પડેછે.

અલબત્તે પોતાના મેટાના મરણને માટે પાદશાહ નો શેરવાનને ઘણું લાગું હતું. નુજાબદને એક કારી તોરનો અખમ લાગો હતો. મરતી વખતે પણ તેણે પોતાની અ સલ હડ છોડી હતી નહી, પણ ઈસાઈ ધરમનો રૂહે ભુમી દા થવાની ઈછા નહાવી હતી. પાદશાહે પોતાને લાગેલા અખમથી તેની ઈછાથી વીરૂધ જવાને બદલે તેની મરજ સુ નખ કરવાનો હોકમ આપ્યો હતો.

પણ પાદશાહ કરતાં એક પુરુશને નજમદના મરણથી.

વધારે લાગું હતું. તે પુરુશ તે સોદાગરજાદો શાહખાનુ હતો. આ અનાવ જગાડવામાં, તેને જનમ આપવામાં અ ને અતે તેના પોતાના વાહાલા જમાઈનું મોત લાવવામાં સીધી નહીતો આરકતરી રોતે તેણી પોતેજ પેહલી હતી.

તેણીની હવે દરેક આશા, દરેક ઉમેદ અને દરેક ઈ છા બચટ થઈ. તેણી હવે “આપલા” વગરની થઈ પડી. તેણીને દેલાસો આપનારતો કોઈ હતુંજ નહી, પણ તેણી નુજાબદને જમાઈ કરીને એક દેસત હાંસેલ કરનાર હતી. તેમ કાંઈ બનયું નહી. ભરથારથી દુર, મેટાથી દુર, દીકરી થી દુર—હવે તેણી પોતાની છેલી ઉમેદથીથી દુર થઈ! - કરણી તેવી ભરણી! મેહુરાત અને દેનખ અમ ડ નપાખાનુ જિવાનુંછે.

પણ વાંચનારી બાનુઓ, તમારી જાતીની આ મગ રૂર ચોરતપર ફરતને એટલોજ કોપ નથી. તેણી ઉપર એક નવું વાદલ ચડી આવવા માટે એકઠું થયું હતું.

પાદશાહ નોશેરવાનના પાછા મહાઈત આવવા બાદ એક દીને એક અરબદાર દરબારમાં હાજર થયો. તેની ઉમર અઢેર દીસતી હતી, તોપણ તેના કોઠાં મેઢેલાં હતાં. તેની આંખ ગલી ગપલી હતી, અને મેહુરો વધારે બીહામણે એમ લાગતો હતો કે તેનું સમયું મોઢું તરેહકીસમતા ગુણ ખાઈ ગયલા બાલોથી ભરાઈ ગયું હતું.

પાદશાહની નમતીક ઘણા દરબારીઓ મેઢેલા હતા, તેઓના જુવર-અ-મેહુર, રામચુરચન, શેહરગીર, અને સો દોગર મીલાદ એમો મુખ્ય હતા. અરબદારે ઉગમણ પરાં તોના ધારા મુજબ પાદશાહને કુંતસ બજાવી તથા કકમ્બો સી કરીને પોતાનું અરબનાતુ રજુ કીધું. એક નવીસંદા હે તે પાદશાહને તેખતપોસી કરીને આપયું. પાદશાહે તે વાંચવાનો હોકમ કીધો.

તેના લખેલું જારે વંચાઈ રહ્યું તારે કેટલાક દરબારી એ તરફ પાદશાહે જિયું, પછે એક નવીસંદાહને હોકમ કીધો કે, “અરબદારને સોદાગર સુરગીન તરફથી હક મેલે લોછ માટે તે સોદાગરનો જમી ચાલ મીલકત હોય તે અરબદારને નામે કરી મારી મોહર સાથનું તેને લખત કરી આપડું.”

આ વખતે અરબદારે પોતાનું સર નમાવયું, અને પાદશાહ અમકયો!

યોડોવાર રહીને અરબદારે એક બીજું નાણું પોતાના ખીસામાંથી કાઢ્યું અને તે આગલ માફક પાદશાહની હજી ર ધર્યું. જારે નવીસંદાએ તેની બાપોકાર વાંચી સંલ લાવયું તારે ઘણા દરબારીઓના ચેરુરા કીકા મારી ગયા. પા દશાહે આ અરબનાતમા “સોદાગરજાદો શાહખાનુ” તે સોદાગર મીલાદ બીન મરવાસની હકદાર ચોરત” એવું નામ સાંભળ્યું તારે સોદાગર મીલાદ તરફ જિયું.

મીલાદ ઉત્તેજા પુઝીસરખો થઈ ગયો. તેણે જો પોતા ની ચોરત વીંધો કોઈબોવાર જુરુ મુખાન રાખ્યું હોયતો તે આ વખત હતું, કેમકે અરબનાતના ઉપરથી તેણે એવી મતલબ ઉડાડી કે તેની બાપડો શાહખાનુએ પોતાની કોઈ ખાનગી મતલબનેસર કોઈ “જુવરગ અરદ” નામના શખસ ને પોતાના ધણીની તમામ સંપત્તિ મીલકત તથા રોકડ નાણુ તથા સોદા સમયું આપી દીધું હતું, અને પોતાની સહી

આપી હતી, એટલું જ નહીં પણ પોતાના પછી સોદાગરે જી લાઈ તેણીને પોતાની મીલકત ઉપર જે અમલ સોંપ્યા હતા તેની રૂઠે તેણીએ આ કામ કીધું હતું.

અલબત્તે આ કાંઈ નાની બાબત નહીં હતી. એ માલે તોજાર બેરાદરોના પાદશાહી વારસા તેમના બાલકો હાથપાત હોવા છતાં પારકા ઘણીના હાથમાં જાય એ એક વીચારવા સરખી વાત છે.

તોપણ પાદશાહની નજરમાં અરજદારની માંગણી વાજબી દીસી, અને સોદાગર મોલાદની આંખ ભીણી થવા છતાં પાદશાહ નવીસંદાહને હોકમ આપવા કે તે સોદાગરની મીલકતથી અરજદારના નામપર કરે!

“પણ નામપર પાદશાહ,” જુનર—જેહુર બોલ્યો, “અરજદારનો હુક ને ચાલેલો મીલાદની મીલકત ઉપર તારેજ માલે જરે કે બોધ ન કરે ને એ સોદાગરનો વાકો થાય અને તેની ઐરત ચાલેક બને.”

“તે વાત ખરીજ, શયાણા વજર, પણ હમણાંથી જ જરે સોદાગર મીલાદ પોતાની ઐરત જેડે રેહવું પસંદ કરતો નથી, તારે અલબત્ત હમણાંથી જ શાહબાનુની માલકી છે.”

પણ પાદશાહના આ બોલવાને વધારે રોકો અરજદારથી મળ્યો, તેણે એક તરીકે દસ્તાવેજ કાઢ્યો, અને તે રજુ કીધો. એમાં સોદાગર મીલાદે પોતે સાફ લખ્યું હતું કે તેની તમામ દોલત શાહબાનુની છે! એ દસ્તાવેજ હોકમ મીલાદની સહી હતી, તે પાદશાહે તે સોદાગરને દેખાડી. મીલાદે સહી પોતાની છે એમ કબુલ કીધું પણ એવું લખાણ તેણે કાઢીને જી કરી આપ્યું હોય તે વાત ના પાડી.

પાદશાહે આખિરશ “જુનરશ મરદ” ની તરફેણમાં યુકાદો કીધો; જીથી મીલાદની મીલકત પણ તેનાં જ નામ પર મળી.

એ રીતે વાંધામાં પડેલાં વારસોના વારસો પારકે હાથ પાદશાહની મોહર સાથેના હોકમનામાની રૂઠે ગયો. એ વખતે મીલાદ તદ્દન મેઢાશ થયો અને એ ભરખ થું બન્યો હતો તે નહીં સમજવાથી બેખબરીમાં ગેરફતાર થઈ બોંધ ઉપર પડી ગયો!

બાળા ઉત.

“કુર્ગીન—નથી તું મરદ ધીરોતો, અમે જ્યાં, નથી હું જ્યાંમંદ, ગર નાતવાં; જ્યાં તું સેપાહ તોયો હું પેહલવાં, હું બેઠી, વહુએ તું તોચેરવાં.”—એક નવો નાટક.

છેવા બાબમાં જણાવેલી હકીકતને લગતી ખબર સઘણે વીનસીના વેગ આફક ફેલાઈ. સોદાગર ગુરગીનની છેલ્લે લી મુલાકાત કારનના લઈ જવાબાદ તેની વાહાલી માહુલા તુએ આવીને તેને જે ખબર કહી હતી તે સાંભળતાં તેણે બેઢાશ જોધા કરતાં હતાં, અને જો કે વકીલ ફીરોજ કારનની પુઠે ગયો હતો તોપણ ગુરગીન તો એમજ જાણતો હતો કે તેની તમામ દોલત ગઈને!

અને જરે ગામમાં ફેલાયેલી વાત સાંભળી તારે તેની ફેર તદ્દન ખરી પડી. તેણે પોતાના છપ્પર કરવાને અનીકના ઉપાયો કીધા, પણ તેની ભતરીજ કરગ જે તેની

જેડેજ રેહતી હતી તેણે તથા વફાદાર માહુલાનુ જોની સાથે તે હજી પરણ્યો હતો નહીં, તેઓની, મેહનતથી તે બચેલાં હતાં.

પણ પેલી સઘણી વાતે કુખી ઐરત શાહબાનુ! તેણીના શા હાંલ? તેણી તુજાજદને જમાઈ કરવામાં તેનાં મરજુને લીધે નીશાફ જવાથી બાવા કારનની જેડે પોતે લખી આપેલાં કાગળમાં પાછાં માંગવા ગઈ, કારણ કે હવે ફીરોજ તથા શીરોનને મારી નખાવાની તેણીની મતલબ હતી નહીં, પણ કારને તેણીને રોકડોજ પરખાવેલો કે “હવે ઘણું મોડું થઈ ગયું છે!”

એવામાં વલો મીલાદની તરફથી શાહબાનુ ઉપર કપકા, ગુસા અને લેરની ખબર લઈને માણસ આવ્યું! એ સઘણું ફેકટનું હતું, કારણ કે ફીરોજ બેરાદરોનો એમાં કાંઈ નીકાલ હતો નહીં.

તોપણ સોપેહસાવાઈ ચેહરગીરના સમજવવાથી વજર જુનર—જેહુરે પાદશાહ નોરેજવાનને અરજ કીધી કે સોદાગરની મીલાદ અને ગુરગીનની મીલકતો ઉપર અરજદારે તેમની હાજરીમાં પાદશાહની ભરદરખારમાં દાવો કરવો, એવો તેને હોકમ આપ્યો. આ વેલા પાદશાહને આ અલ વાત પસંદ આવવાથી તેણે સાત દોવસની અંદર દરબારમાં સઘણી બીના તપાસવાના હોકમ કરમાવ્યો.

મીલકત ગમ જવાન ફરી પોતાના કુશમનને પોતાનો અમાવનાર સમજી તેની મેહનતનો બદલો આપવા જતાં પોતાની તમામ દોલત અને વારસાથી હાથ ધોઈ મેઢો હતો, તે એક દીને બાવા કારનની ગેરહાજરીમાં તેની ઝૂકડી છોડીને પોતાના પેદર ગુરગીનને મલવા થકી ચેહર તરફ આવ્યો.

એ વખતે સાંભ પડેલી હાવાથી તે ચેહરમાં જઈ પડ્યો નહીં. પોતાની ઉપર પડતાં આફનોનો વીચાર કરતો એક મોઝાં દરખત નીચે તે મેઢો. ફરીદ જે દરખત નીચે મેઢો હતો તેની થોડેજ દુર એક નાની ઝૂકડી હતી. આ ઝૂકડીમાંથી એક આકાર ફરીદને જોઈ તેની નજદીક આવી, અને ધીરેથી તેનો હાથ પકડ્યો.

“અમે જવાન, જો તું આસાપશ શોધતો હોયતો ચાલ મારી સાથે. સામી કંગાલ ઝૂકડીમાં તને આસાપશ મળશે. તું કુખી જણાયો, પણ તેવાજ કુખી હું બીજું.”

“અમે અજાણ, તું કોણ છે તે તારું મને શા માટે સામી ઝૂકડીમાં લઈ જાય છે તે હું જાણતો નથી, તોપણ મને લાગે છે કે તું એક વેશધારણ કીધેલો પુરુષ છે. કદાચ તું કેહજો તેવાં કુખી તારો આવવાનું બદલાઈ ગયો હશે, પણ મનેતો શક છે તું મરદ નથી.”

“વેશક. પણ તારે તારા આવવાનું ઉપરથી હું બીજો તેને એમજ કેહવશ,” પેલા અજાણ મરદે કહ્યું.

“અમે મરદ, તું ગમે તેથી હોય તોપણ હું તારી સાંધે આઈજું. હું તારી ઝૂકડીમાં અરવા મારે આઈજું. લઈજા મને તાંહ, અને જરે હું મરજુ પાંચું તારે મારો ખરો પયાર સોદાગરજાદા કરામરોજને કેહજું,” ફરીદ બોલ્યો અને રડી પડ્યો.

“અરહ; થું. તું એક ઓરત નથી? અને અને લાગે છે કે સોદાગર મીલાદના બેઠા ફરામરોજની માથુક—”

“અબરદાર—સજુર ખમ. હું તેનહુ, પણ તું કોણ છે?”

“હુંબી એક ઓરતહુ. પાદશાહ નોયેરવાનની હું વહુ થાઉં છું. મારી ભરથાર—”

“શાહજાદા નુશજાદની તું ઓરત, શીરીન? અક્સો સ, તું તો જીવતોછે, ને તારે વાથે વાતતો એક ચાલેછે, કે તને માહારી ફરંગના ભંચાર ફીરેજ સાથ પેલી બાજુનાં નંગલમાં કોઈએ મારી નાંખીછે!”

“થું? એ વાતથી તું અને અજાણ્ય કરેછે બાતું:—પણ તારું નામ થું?” શીરીને પુછયું.

“તું હુવેથી અને નંદારનાં નામથી ઓલખ ને. તુંબી જે મરદનાં વેશ રાખેછે તે થું નામ ધરાવે છે?” ફરીદ પુછયું.

“અને પાસેનાં રાહદારીએ મરવાસના નામથી બોલાવેછે. તું કેહતો આપણ સાથેન વસીયે. જરથી મારો ભરથાર લડાઈમાં માર્યો ગયોછે તારથી મેં એકાંતવાસ પકડ્યોછે.”

“તારો ભરથાર શાહબાનુનાં કાવતરાંથી માર્યો ગયો છે. અનેબી તેણીથીન ખમતું પડેછે. એવા તેના બદલો તેને દેખાડશે,” ફરીદ ઉઘે નેઈ બોલયો. “પણ ખરા, તને કેહતાં હું, લુલ્લી જાઉં છું કે તારું તથા ફીરેજનું ખુન કરવાનો અપરાધ એજ મગરે બાતુ ઉપર લાવવામાં આવ્યોછે.”

“આહ, તારેતો હું—”

“નહી, વેર લેવામાં એવા રાજ નથી. તું મારી સાથે આવ, આપણ તારાં ઝુકડાંમાં નઈ મારી થું થું મક સદેછે તેથી હું તને વાકેફ કરું.”

બાળા ઉટ.

“મારું રેડો પાંજ પામે, બહુ ઝખી થાએ, પાપ કરતું બહુ જિવે ને, ધર્મી મરો જાએ.”—નમંદારકર.

આપણી વારતાને હવે છેડો આવ્યોછે.

પાદશાહ નોયેરવાને સોદાગરો મીલાદ અને શુરગી નના પાસાએ ઉપર દાવો કરનાર છુનરગ મરદ—ને કોઈન નહી પણ ધરસેવન કારન હતા, એજ વાંચનારે જાણી લીધું હશે તે—ને ખજર આપવા મારે નવીસંદાને હુકમ ક્રોધી હતા કે તેણે પોતાનો દાવો ભર દરખાશમાં સઘલા પરતીવાદીએની હજુરમાં સામેત કરવો.

અલખતે દાવાદાર પોતાનાં નસીબની આ બદલાતી વલા લખી બીધે નહી. તેણે પોતાની તરફથી લડવા મારે કોઈ પણ વકીલની ગરજ નેઈ નહી.

એ સુખ કરાવેલે દીવંસે પાદશાહની કચેરીમાં પુચક લ લોકોનો ઠઠ મલી હતી.

દરખાશનો એક બાજુએ સોદાગર-શુરગીન પોતાની ધનાર ઓરત માહબાનુ તથા ફરંગ સાથે હાંનર થયો હતો. ફરંગ બીચારો દેવગર ચેહુરે ચેહી હતો, નહી કે તે તેણીના આપ તથા કોકાના વારસા પર એક કુતારાએ દાવો કીધે હતા તેથી, મગર તેણીના ભૂધાર ફીરોજ ને

કારનની શેષમાં ગયો હતો તેને નુશજાદની ઓરત શીરીન સાથ કોઈએ મદાઈમાં નંગલમાં મારી નાંખ્યો હતા તેના ચેકમાં તેણી હતી.

બીજ બાજુએ, પણ તેજ હારમાં સોદાગર મીલાદ પોતાની પસતાવો કરતી ઓરત અને બીજ દોસતા સાથ બેઠો હતો: તેની પડોશમાંન થોડેક દુરથી બે જવાન શખસો બેઠા હતા, જેઓએ પોતાનાં મોઢાં સુધી ફપડો ડેઢેલો હતો.

સામી બાજુએ બાવા કારન પુરતી ગંબીરાઈ સાથે પોતાની જોડ ફીલકુંસ અને બેનરને લઈ બેઠો હતો. તે એના દેખાવ એવા હતા કે જાણે કોઈને તેમની ઉપર શક આવેન નહી કે તેઓનો દાવો વગર પાપાનોછે.

દરખાશમાં ઉપલી બંધે મોરદુએની વચમાં પાદશાહનું મસનદ ગોઠવેલું હતું, જેની આસપાસ બીજ ફાલતુ ન ગાએ કરેલી હતી.

થોડોકવાર નહી થયો એટલામાં નકીમે પોકાર કીધો અને પાદશાહ નોયેરવાન, છુનર-ન-મેહર, રામજુરજીન, ફરામરોજ તથા બીજ સરદારો સાથે આવી તખત ઉપર બેઠો. આ વખતે સઘલાએ પોતાની નગાએથી ઉડાપ અ ને પાદશાહને સેનદો કીધો. કારનબી ઉડેપો અને ભોંપ બરાબર નમયો. તેને જોઈ પાદશાહ ફરીથી અમકયો.

હવે દરખાશમાં કામ શરૂ થયું. “કારનનાં સઘલાં કા ગળમાં પાદશાહે પોતાની પાસે લીધાં, અને ધીરેથી તે સઘલાં વાંચ્યાં. એ પછે કારન તરફ ફરીને તે બોલયો:—“અરજદાર, તારો દાવો કોણ કોણ પરતીવાદીએ ઉપરછે, તેમનાં નામ બોલ.”

“અએ અદલ પાદશાહ,” કારન નમીને બોલયો, “સોદાગરજતરી શાહબાનુ અને સોદાગર શુરગીન સીવાય મારા દાવાના બીજ કોઈ પણ નવાબદાર નથી.”

એ વખતે શાહબાનુ અને શુરગીન બંધે પાદશાહની હજુર પોતાની નગાએથી ઉડીને આવ્યાં, અને કદમબોસી કીધી. તેમના ફીકા ચેહુરા ઉપરથી તેમનાં કુખો વીચારી લેવાનું પાદશાહને નુશકેલ હતું નહી.

“અએ સોદાગર બાતુ,” પાદશાહ બોલયો, “એક માસની વાત ઉપર આપણ તમારા મકાન મથે મલ્યાં હતાં, તારબાદ મેં તમોને આજ નેપાંછે. તમારા ખાવંદ અને ફરનંદોની મીલકત ઉપર આ અરજદારે દાવો ઉડાવ્યોછે, જેના પુરાવામાં તે તમારા તથા તમારા ખાવંદના હાથ ફ સતખત બતાવેછે. તે અરજ કરેછે કે તેને કોઈ તમારાં કામને થકી અરજદારને તમારા ખાવંદની મીલકત ઉપરને હક લખી આપયોછે. થું એ વાત ખરો?”

“પાદશાહ, એ વાત માઠાં ભાવજે તદન ખરીછે,” શાહબાનુએ નમીને કહયું.

“તારે અને જવાબદો કે આજ લખી આપવાની ત મોને સંતા તથા સળથ થું હતા?”

“પાદશાહ, સંતા અને મારા ખાવંદની હતી, પણ સળથ તદન ખાનગી હતો.”

“અલખતે તમારા ભરથારે તેની મીલકત એક પારકા ને આખી દેવાની તમોને સંતા આપી નહીન હોય!” પાદશાહ કહયું.

“પણ તેમાં તેનો પોતાનો ફાયદો હતો,” શાહબાનુ એ ઉતર વાલ્યો.

“થું” તે તમારો ફાયદો તને જોયો?”

“અક્સોસા, હું” મારી પારણામાં તદન નીશકલ થઈ છું.”

હાથમાં પાદશાહી ગુરગીન સાસુ જોયું અને તેને પુછ્યું—“સોદાગર ગુરગીન, અપ્પે તને આલખીપીછે. આપણ વચ્ચે આગલ એખલાસ હતો તે અપ્પે ભુલી ગયા નહીં, અને તેથી તારી આલની હાલત એઈ અપ્પે દેવગીર છીએ. થું” તારી બીલકતના અચાવમાં આ અપ્પેનદારને વું કાંઈ કેહવા માંગેછે? એ સાક્ષી નજીવેછે કે તારા એક ફરીદ નામના મેદાના નામ પર તે તારા તમામ બીલકત ચલાવી છે. તે ફરીદને અપ્પેનદારે દરીયામાં ફેંકતો અચાવવાથી તે મેદાએ તને મીડીની ખારકતે નજીવવું કે વું ને રોલત ને અખશનાર હતા તે અપ્પેનદારને આપવી. તે તેમ કીધું અને અપ્પેનદારે તે બીલકતનાં કાગળમાં લઈને તારા મેદા ફરીદ પાસે ગયો, જોણે તેને તે કાગળમાં ભેટ આપવામાં આવ્યાં. થું” એ આખતમાં સચાઈ સીવાય કાંઈ બીજું” તને રહ્યાપછે?”

“અપ્પે નામવર પાદશાહી, તારી સોમના માટે હું” તારી ઉપકાર માનું છું. ને બીલકતનાં હું” માલિક હતા તે તારા મેદાના નામવર કીધી હતી અને તેને લગતા દસ આવેળે મેં મારા મેદા ઉપર મોકલી આપેલા હતા; પણ પાદશાહી મારા મેદાએ તે દસતાવેળે આ અપ્પેનદારને આપ્યાં કે તેનું થું કીધું” તે હું” જાણતો નથી.”

“એટલે તારો પાસે તારો બીલકત ઉપરના અપ્પેનદાર તા દાવાની સામે થવાને પુરાવો નથી. મેદાક એખજો. અપ્પેનદાર સમઘી વાતે ફેટકનું છે. વું” તપા તારો મેદાદર બીલાદ બંધે અપ્પેનદારી રીતે તમારી રોલત મોહી બેઠાછે. મેમાં તમારો નહીં પણ બીજાઓના વાંકછે. શાહબાનુની મેવકુશી અને ફરીદનાં મેદાં દેસે તમારી ઉપર આક્રમક આ કુટુંબ. મારાં રામના મે સોદાગરોના અપ્પેનદારને એ રીતે મેદાક વગરના થઈ ગયલા જેવા હું” માંગતો નથી; તેમજ વલી મારી અદના રહીતનનેથી મારા ઈનસાફ બામે સમુદા નાંખવા હું” દેનાર નથી. વાળબી હશે તે હું” કરવાનો. તમારી રોલત ઉપર તમારો કસો, પણ ઈલાખો હોય એવું ને લાગવું” નથી. માટે હું” પેહલી તપાસની ખાફકન આજ નેજી. પણ અપ્પેનદારની તરફથી ચુકાદો કરી તેના ચામ ઉપર તમે બંધે બાઈઓની પાદશાહી રોલતનું હાકમ નાવું” કરી આપું છું.”

પાદશાહના આ સમુદાને નીકલતાં આખી દરબારમાં દેવગીરના સમુદાને નીકલવા લાગા. એ વખતે પાદશાહી દરબાર અપ્પેનદાર કરવાને હાકમ આપતો હતો એવામાં સોપેહસાવાર ચેહરગીર પોતાની જગાએથી ઉઠ્યો, અને પાદશાહના પગ પર માથું મેલી અપ્પેન ગુજરી કે તેમની ફરીયાદ સોંલવવો. પાદશાહે તેમની ફરીયાદ થું” હતી તે જાણવા આંખાથી ચેહરગીરે મેલ્યો—

“નામવર પાદશાહ આજ એક વરસની વાત ઉપર તારા મરનાર મેદા નુશબદ જોડે મારી મેદી શીરીને છુપી રીતે નેકાહ કીધા હતા. એ વીચે” અને હમણાં અપ્પેન થઈછે.” નુશબદે. શીરીનીથી પોતાનું દેવ કેરવીને

સોદાગર બીલાદની મેદી ઉપર લગાડયું હતું. આ બંધા ન છોડી તેને પોતાના ભરથાર કરવાને તેણીની ખાદર શાહબાનુના કુસલાવવાથી રાજ થઈ, હતીપણ જરે નુશબદ અને કરંગનો મેલાવ થયો તારે મારી મેદી શીરીને પોતાના હાક દર ભરથારની એખ ઉલાડી પાડી કે તે પરજોણે એખ નજી વયું” હતું. આ ઉપરથી શાહબાનુ તેણી ઉપર વેર લેવા તાંપી રહી હતી. “હવે” સોપેહસાવારે આગલ ચલાવયું, “હવે આજ કેટલાક દીવસની વાત ઉપર મારી મેદી મારા મકાનમાંથી નીકળી ગઈછે. તે વખતે હું” તો વું” નામવરના મેદાએ ઉલાવે” વૃદ્ધાન નરમ પાડવામાં રોષાવશે હતા. હમણાં મને ખબર થઈ કે તેણીને કોઈએ પાસેના મેદાનમાં ઠાર કીધી હતી. અને આ શાહબાનુ ઉપર શક જપછે, મારે હું” તેણી ઉપર તપાસ ચલાવવાની રજા લઉં છું.”

“પણ શાખશી વગર તારા શકને વું” કેવી રીતે ટેકા આપશે?”

“મારી પાસે એ શાખશીછે, જોએએ મારી મેદીને જોઈછે.” એટલું જોલીને ચેહરગીરે દરબારના દરવાજા તરફ નજર કીધી, અને તુરતજ મેહરામ તથા નરીમાન હાજર થયા. પાદશાહે તેમને ઉલટ પાલટ રીતે તપાસ્યાં જેમાં તેઓ કેવી રીતે શાહબાનુને સામા મલવા હતા તપાસે જોઈ” ફેરવયું” હતું, તથા તાહીથી આગલ ચાલતાં ફીરોન તથા શીરીનાં મુરડાં જોહીજીઆન જેમાં હતાં તે સમઘી વાત કહી દીધી. પાદશાહની આ શાખશીએ ઉપરથી ખાતરી થઈ અને તેથી શાહબાનુની કેટલીક તપાસ કીધા બાદ દેશનીકાલીની સજા કરાવી.

અલખતે શાહબાનુએ પોતાના ખુનની બાબતનાં નીરોશપણા વીચે ઘણું અચાવ કીધા, પણ તેણીની સામે ખબર જીત શાખશી પડવાથી પાદશાહે તેણીને તુરતજ દેશનીકાલ કાઢવાને હાકમ કરાવયો.

હવે દરબાર અપ્પેનદાર થવાને વખત થયો.

પણ એજ વખતે એક કાસદ ઝડકથી દોડતો પાદશાહની હાજુર આવ્યો અને એક નાવું રજી કીધું. બીજાં મે કાગળે પોતાના ખીસાંમાંથી કાઢી તેણે સોદાગરો બીલાદ તથા ગુરગીનને આપ્યાં.

રાણી કેરોલીન.

(“ફનમાં ચરવેથી ફૂંખી રાણી.”)

અમારી વાંચનારી જાંતુઓની સનુકુમ ઈંગ્લંડની રાણીઓનાં જે દુક બયાનો હવે રજી કીધાં છે તેઓનાં નહીં પણ ઈંગ્લંડની સમઘી રાણી, અલકે આખી ફનયાની આગલા અને હાલ જમાનામાં થઈ ગયલી રાણીઓમાં જે કોઈ પણ રાણી મેદામાં મોટી ફૂંખી હોય તો તેણે હવે આજ ને રાણીના અહેવાલ લખીપછે તેના જેવું તો ફૂંખ નહીં સોસલું” હશે.

અરનરીકેને શાહબાદે ચારલસ ઉચીયમ ફરડીનાં ઈંગ્લંડના રાજ તરીકે જરનની મેહન શાહબાદે અપ્પેનદાર સાથે પરજોયો હતો. તેઓને પેટે ૧૭૬૮ ના મે માસની

તા ૧૬ મીએ એક બેઠી અવતરી હતી જેનું નામ તેઓએ કેરોલીન રાખ્યું હતું. આ બાલક ઘણું ત ઘેર રહેતો અને તેની બાથે અતી મન્યતા હોવાથી તેણીની માતા કે હતી હતી કે “આ કુતી સંકટ ખમવાને મારેન પેદા થઈએ.” કેરોલીનને બે ઉમરાવ દાસીઓના હસ્તકમાં સેંકી હતી પણ તેણી હંમેશાં પોતાનાં મા બાપની જ નેડે ખાતી પીતી અને ફરતી હતી. હજુ તે તેણી ઘણી નાની હતી તેટલામાં જ કેરોલીન જુઓલા વીર્યા, નયોતીય શાહ, અને તવારીખમાં પુરવીણ થઈ હતી; એટલું જ નહી પણ જરમન, ઈંગ્લેન્ડ, ફ્રેન્ચ અને ઈટાલીયન ભાષાઓ ઘણી સરસ રીતે બોલી જાણતી હતી, એ સાથે વધી “વાટર ક્લર”નાં ચીતરે રોરતી હતી અને ગાયનના હોનરમાં મોટી સરસાઈ બેઠી હતી. કેરોલીન એટલા મારેન તેનાં માબાપને પાહાલી હતી નહી, તેણી પોતાના પોતાની રધવતનીઓ માનીતી હતી, તેણી મોઝાં અને માપાલુ દેલતી હતી. ઘણુંક ધરખ ખાતાં આમાં તેણીએ મદદ આપી હતી, જાહેર મકાનોની બેઠ વધ તથા કુખી અને ગરીબોની રૂમ્સ નજરે તેમને દેવાસે તથા અમુક કરી તેણી લોકમાની થઈ હતી. જર તેણી પા દશાહી બાગ થા બીજે કેંઠાંજી ફરવા જાય તારે ગરીબ બાલકો તેણીની પુઠે દેવાઅંધ ઘોડે અને તે સરવેને તેણી રાજ કરી ને ઘર મોકલે.

આવી એક અમલવાને કુદરતે શા મારે અતે કુખી કીધી હશે!

જર તેણી ૧૭ વરસની જવાન ઉમરે પુગી તારે કેરોલીનનું દેલ એક જવાન જરમન શાહજાદા નેડે લાગું હતું. બંધે એકેકને આહતાં હતાં, અને પરજીવાને તઈપાર હતાં. પણ એ વાતની ખબર શાહજાદીની માદરને થવાથી તેણીએ પોતાના ભરખારને કહી આ જવાન આશયક માયુકોનું નેડું તોડાવયું. પાછલથી પેલા જરમન શાહજાદે લડાઈમાં મારયો જવાથી કેરોલીન તેનું કુખ હઈયે ધરયું અને ખરણ સુધી તેને વીસરી નહી.

એ પછે પડશીયાના રાજાએ તેણી નેડે નેકાહ કરવાને આશનાઈ કીધી હતી, પણ તે નામજુર રાખવામાં આવી હતી. એ રીતે કેરોલીન હવે ૨૬ વરસની ઉમરે પુગી તે પછે તેણી પરીત ન હતી. પણ એવામાં તેણીના મામા ઈંગ્લાંડના તરીજ જરને પોતાના દીકરાના દીકરા નેડે કે રોલીનના નેકાહ કરવા માટે માયુ મોકલયું; નેથી તેની બેહુન પુરાપુરા થઈ ગઈ, પણ શાહજાદી ઘણી જ કુખી થઈ. તેણીને કાને તેણીના ભવીયના ભરખાર બાબે કેટલોક વાતા આવી હતી, તથા તે મીસીસ ફીટઝ હબરડ નામની ઉમરાવજાદી નેડે ચેડાં કાઢેના હતા તે તેણીને ખબર હતી; તોપણ શાહજાદા જરમન તે તે વખતે આખા યુરોપખંડ માં એક ઘણી જ “સંપૂર્ણ ગરહસય” ગણાતે હતા, અને તેવી જ તેની કેલવણી હતી, તે મારે અતે કેરોલીને તેની બાપડી થવાને હા પાડી. તેણી પોતાની મા અને મોટા રસાલા નેડે ઈંગ્લાંડ તરફ ચાલી, જે વખતે રસતામા ગ રમીને તેણીને પુરાકલ આશીય દેતાં હતાં.

રસતે માલતાં તેણી ઈંગ્લેન્ડ રીતબંતોથી વાકેફ થઈ. એમ કહતાં તેણી લંડન પુગા, જાંડુ તેણીના યનાર ભરખાર મોટાં માન તથા મોહમત સાથ તેને આવકાર દીધો. પણ

હઈખાંન કેરોલીનનું પેહેલું કુખ થઈ થવાં માડયું. તેણીની મામા રાજ જરમનની બાપડીને કેરોલીન ગમી નહી; તથા શાહજાદા જરમનની માયુક ઉપલી ઉમરાવજાદીને અદેખાઈ આવવાથી તેણીએ પોતાના માતાની તરફ કહયું કે, “કેરોલીને પોતાના એક જરમન શાહજાદા સાથના આગલા પયા રની વાત મારી આગલ કહી દીધીએ.” આ ઉપરથી શાહજાદા પોતાની યનાર બાપડી તરફ થડે દેલે નેવા લાગે. કેરોલીનના શાહજાદા જરમન સાથે તા ૮ મી એપ્રિલે ૧૮૦૫ ને દીને પુરાકલ ઠાંઠાં સાથે નેકા થયા, બીજી વરસે તેણીએ એક બેટીને જનમ આપયો. આ બ નાવથી તેણી અને ભરખાર વચે વીશગ પડયો, અને તેથી તેણી બેકેકલીક ખાતે એકાંત પડી રહી. નાની શાહજાદીને તે ને કેંઠાંજી નમદીકીમાં કેલવણી લેવા માટે પછી જાંડુ કુખી કેરોલીનને અમવાડયામાં ફક્ત એક જ વાર તેણીના દી કરીને મલી આવવાનાં છુટ આપયામાં આવી હતી. જે ઈંગ્લાંડમાં પાદશાહી કુટુંબમાં કાંઈપણ કેરોલીનને માહતું હોય તે તે તેણીના મામા જુઠો રાજ જરમન હતો.

૧૮૦૬ માં કેરોલીનના બાપ લડાઈમાં મારયો જવા થી તેણીની માતા વેલાત આવી જાંડુ જુઠો રાજાએ તેણીની ૪૦ વરસની જુદાઈ બાદ સુલાકાત લીધી!

ભરખારથી જુદાં પડવાને ૧૦ વરસ વહી ગયાં તોપણ તેણી સાથે એવી માલ મલાવવાને તે શાહજાદાએ એક પણ કારણ હતું નહી. હવે તેણે તેણી ઉપર દેખરેખ રાખવા માંડી, કે કાંઈ વાંક નજાપતે લાંઘલા છુડાછેડા કરે. કેરોલીન કાંઈ કોઈ વખતે લારડ અરડોલીના તે તરફ આવેલી જ ગાએ નજર નગા અને ચીતરે તપાસતી હતી, એ બાબે તે જાના દરખાનને મેલાવો શાહજાદાએ તપાસ કરાવી પણ કે રોલીન પર મોનાહ સાથેન થયો નહી.

વલી બીજી વખતે એ તરકરીયાઓએ તેણી સાને કેટલાંક તોહમત ઉભાં કીધાં, પણ તેમાંથીથી અચી ગઈ. એ ઉપરથી તેણીના ઘાતકી ભરખારે તેણીની બેટી નેડે મુદલન નહો મલવાને તેણીને હેકમ આપવાયો. જે બંધે મા દીકરીની ગાડી સાંભાસાં મી થાય તે યોડાવાલાને હેકમ કીધો હતા કે ગાડી ઉભી રાખવી નહી.

આ નેલમને મારે કેરોલીનને એક દયા આલવા નેગ પતર પોતાના ભરખાર ઉપર લખયો, પણ તેણે દેસો જવાબ વાલ્યો નહી. એ પછે તેણીની માતા મરણ પામી. એ વખતે નાની શાહજાદી તેણીની માને મલી હતી. યોડુક પછે કે રોલીન યુરોપની સુશાફરી કરવા નીકળી, એ વખતે વેલાતના લોક તેણીને કુખની એટલીતા દાઝ જાણતાં હતાં કે તેણીને ૩ પયા ૫૦૦૦૦૦ પારલયામેંટે ખરમ તરીકે આપવા કહ્યું કીધું, પણ મોટી નેસાવરીએ કેરોલીને ૩૩૫૦૦૦૦ બહાલ રાખ્યા હતા. જર તેણી રોયેરેશ ફરતી હતી તારે તેણીને તેણીની બેટીમાં લગન થવા વીસે ખમર પડી હતી, પણ પછે યુરોપને તે જવાન શાહજાદાના એકાએકના પોતાની કમખાઈ ભેરેલી ખમર તેણે સાંભલી હતી. આ બનાવથી તેણીની સઘલી બ વીચારી આશા ઘુલ મલી.

વલી એવામાં ૧૮૨૦ મા રાજ જરમન મરણ પામયો; એ કેરોલીનને તરીને મોટો ફટકો હતો. એ વખતે તેણીના ભરખાર રાજ બોયા જરમન તરીકે તખતનશીન થયો. તેણે કે

રોલીનનું સાલીઆણું વધારી આપવા કહ્યું તથા બીજા લાલચો દેખાડી, તે એવી રીતે કે તેણીએ રાણીને ખેતાબ છોડી દેવાં અને ઈંગલાંડ આવવું નહી. હુતાના સુધી તેણીને ભરપાશથી જુડે પડવાને ૨૩ વરસ થયાં હતાં. તેણીએ તેની નીચ ઝાંગણીથીકારી અને ઈંગલાંડ ભઈ પોતાના હૃદયને દાવે કીધા, રાજાએ તેણીનું રાણી તરીકેનું નામ કાઢી નાખ્યું, પણ જેવી તેણી વેલાત પુખી કે દરેક દેહાંલેથી લોકો તેણીને પરીતી ભરપાશ આપકાર દેવા લાગ્યાં, અને તેણી તરફની પોતાની વફાદારી બતાવી.

રાજાએ તેણીને બઈગામના મેહલમાં ઉતરવા દીધી નહી, તેથી એક નાનાં ઘરમાં તેણીએ ઉતારો લીધો. લોકોના દેલ તેણી તરફ પુરાકલ ઉચકેરમાથી રાજાની તેણી તરફ ધણીજ ઈતરાજ થઈ. રાણી કેરોલીન (કારણ કે હવે ખરૂં જોતાં તેણી તે પદ્ધતિ પુખી હતી) તદ્દન ભપકાથી ખાલી હતી. તેણી નીચાં માણસોનેથી પોતાની બરાબરના માણતી હતી અને તેથી તેણી નામ રંગ, માન તાંણ વીગેરેમાં ભેલાઈ પોતાને ખોટો ગમ વોસારતી હતી. તેણીએ એક વાહાણના સડ બનાવનારા દીકરાને પોતાનો પાલક કીધે તથા તેમની મોજમાં પોતાનું સુખ સમજવા લાગી.

પણ હવે એક નવું તોહમત તેણી ઉપર આવી પડ્યું. તેણી જરે યુરોપની સુસાકરીએ ગઈ હતી તારે વેલાતમાં એ વીજ વાત ફેલાઈ હતી કે તેણી કોઈ બરગામો નામના કાસ દ જોડે ગેરસંબંધ રાખતી હતી જેને તેણીએ હલકી પદવી ઉપરથી પોતાના કારભારીની જગા આપી હતી. તથા તેની સાથેજ બેસીને જોનન લેતી હતી. એ બાંધે તપાસ થઈ હતી અને નીચ માણસો તેમાં નીચકલ થયાં હતાં. રાજાને એ વો હોકમ હતો કે યુરોપના પાદશાહો તેને માન આપે તો તેમાંથી રાણીનું નામ કાઢી નાખે; નેપોલીયન બોનાપાર્ટને ફેલેટ કરનારા વેર્લીગટને જેવા શુરા મેહલવાનોને રાણીને ખલવા જવાની મનાઈ હતી. એટલીબધી સખતી છતાં રાણીની સાંધે ઉપજું તોહમત હવે એણું સુકામાં આવ્યું.

તા૦ ૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૦ ને દીને પારલામેન્ટમાં લારડ લીવરપુથે એક એવી મતલબનું બીલ રજુ કીધું કે રાણી કેરોલીનની રાણી તરીકેની પદવી છીનવી લેઈ રાજા સાથનાં તેણીના લગન રદબાતેલ કરવાં. તેણી ઉપર જના કારીનું તોહમત સાબેત કરવા માટે સાખશોએ યોલાવવા અને તપાસ માલો, જે વખતે મી૦ બરોહામ (પાલકથી પરખતતા લારડ બરોહામ), મી૦ ડેનમાન અને કાપ્ટર લશકરને એવોતો મનબુતીથી તેણીને બચાવ કીધો કે લીવરપુથનું બીલ રદ થયું, અને પરજાની નજરમાં રાણી તદ્દન નીરદોશ જણાઈ તોપણ તેણીને માથે રાણીનું તાજ ધારા પરખાણે મેલાયું નહી. તેણી પોતાનાં નીરપરાધીપણાને માટે પરવરદેગારને ઉપકાર માનવા સંદેશાલનાં દેવલમાં ગઈ, જેથી લોકોએ હુરખમાં આવી ઘણા દોવસો સુધી રોશની કીધી હતી.

તા૦ ૧૯ મી જુલાઈએ રાજાને માથે તાજ મેલ્યું તારે રાણીએ પોતેથી તે વખતે પોતાને હૃદ ઝાંગણે પણ તેણીને કોઈ પણ રીતે રાજાએ મચક આપ્યો નહી, લોકો ધારતા હતા કે તેની જવખર કરશે. પણ તેમ થયું નહી;

તોપણ કુદરતે તેણી ઉપર હવે પોતાનું દયાંલુ ચલાવા માંડ્યું. રાજાએ જે ભપકાથી તાજ મેહરથું તે તાજ રાણીને માથે સુકાણું તો નહીજ પણ તે વખતે તેણીને તાંહ હાનર થવાથી દોષી નહી, એ એક જખરી કટકો હતો. તેણી દીનપર દીન લેવાની ગઈ, અને ઘાતકી રાજાના તાજ મેહરવા બ્રાહ ૨૦ દોવસમાં તેણી મરણ પામી. એ વખતે તેણીની ઉંમર ૫૪ વરસની હતી. તેણીની ઈલાથી લાશને બરનસીક ખાતે લઈ ગયા, જેપર તેણીએ એવો લેખ કોટારવા ફરમાવ્યું હતું કે, “હૃદયાં ઈંગલાંડની કંખી રાણી કેરોલીન પડેલીછે.”

એક એમરત, રાણી, આપડી અને માતા તરીકેનાં કે રોલીનનાં દુખનો એ રીતે છેડો આવ્યો. તેણીની લાશને બરનસીક લઈ જતાંથી રાજાએ છેડું ધાતકીપણું ચલાવને બાકી રાખી નહી. રાજાની મતલબ લાશને હારીમ તાં બંદથી મોકલવાની હતી, પણ લોકોની મરજ લડન માંથી તેને પસાર કરાવાની હતી. એ ઉપરથી ધાતકી રાજાએ તે રસતા ઉપરના રસતો યોદાવી નાંખ્યા અને વચમાં ઝાડોના કુંડાં નાંખ્યાં કે તાંહથી લાશ લઈ જવાય નહી. યથે હુગટ રસતેથી લાશને બરનસીક લઈ ગયા જાં હ તેણીના આપદાદાઓની જોડે મધ્યતે તેણીને લુખીદ કીધી હતી.

હવાનો ભીલાસ અને તેનું ચાલુ કામ.

રાત દીસ આપણા દમમાં જતો સાધારણ હવાની અજમેજ જેવી બનાવટ અને ખાશોમેતો વાંચનારો બાંનુઓ ને ઘણીવાર અમે સમજાવે છે. પણ એ હવાનો એક અંગ તો એ. અજમેજ જેવો શુભ—તેનો ભીનાસ—તેને લખનારાએ તરફથી કોઈજનવાર ઇનસાફ મહેલે. હવામાં આકાશમાં ભીનાસનો જ્યો સાદમ ભાગથી વધારે, અથવા ૨૦૦ મા ભાગથી એણે કદાચજ હોયછે. ડ્રુપ અને જગાની વધતી એણી ગરમીથી એ ભીલાસનો જ્યો વધારે અથવા થોડો હોયછે. હવામાં આણીનો ભીનાસ” સોધી કાઢવા સારૂં કાંઈ અખતરાની જરૂર નથી. એક તંબલરમાં આઈશનું ઠંડું પાણી નાંખીએ પછે તે થોડાવારમાં તંબલરની બાહરની સપા દીપર લવનાં સરખાં રીપાં બંધાયછે તે કાંઈજ નહી પણ તંબલરની આસપાસની હવામાંનો ભીનાસ તંબલરની અંદરનાં પાણીની ઠંડીથી બંધાઈ જાયછે.

હવામાંનો ભીનાસ થોડો ઉપયોગી નથી. તેનો એક મોટો ફાપલે જાહોડોને થાયછે. એક જવતાં ઝાડમાં, તેના પોણા વજન જેટલું પાણી હોયછે, જે બેમાહુમ બાકના આકારમાં તેનાં પાંડલમાંથી નીકલી હવામાં મલી જાયછે. જે હવા તદ્દન સુકી હોય, એટલે તેમાં પાણીનો ભીનાસ નહી હોયતો, ઝાડોનાં પાંડલોને જેટલી ઉતાવલથી તેઓના મુલીયાં અને જમીનની ગારફતે પાણી મહે, તેથી વધારે ઝડપથી તે તેમાંથી ઉડી જાય. આથી કરી ઝાડો નળયાં થઈ જઈ, અને જલદીથી કરમઈને મરી જાય.

તેન પરમાણુ છવતાં પરાણીને પણ એ લીલાસ ઉપયોગી છે. શરીરનો ઘણો ભાગ પાણી હોય છે. ૧૫%) રતલ વનનનાં એક આણુસનાં શરીરમાં ૧૧૬) રતલ પાણી, અને ખાતર ૩૮) રતલ સુકો ચીજો હોય છે. હવે તેની ચામડીમાંથી પસીનાના આકારમાં, અને ફેફસાંમાંથી દમની સાથ પાણી હુમેશાં નીકળીયા કરે છે. જે તેની આસપાસની હવા તદ્દન સુકો હોય છે, તેની ચામડી સુકી થાય અને કચલી વળી જાય, અને તેને પુશકલ તરસ લાગે. તેનાં ફેફસાંમાંથી જે હવા તે પાછો કાઢાડે છે તેમાં પાણીનો ભીનાશ હોય છે, અને જે હવા તે ફેફસાંમાં લે છે તે તદ્દન ભીનાસ વગરની હોય તો, તેના શરીરમાંની પાણી જ્વળી સમલી પરવાઈ ચીન તે ના પાછા નીકલતા દમની સાથ નીકલી જાય, અને તેનું શરીર સુકાઈને લાકડાં જેવું થઈ જાય. તેટલાજ સા રૂં રેતીના જંગલોમાં અને રણોમાં જે ગરમ પવન ફૂટે છે તેમાં પાણીનો ભીનાશ નહીં હોવાથી પુરાકારે વધારે તરસ લાગે છે, અને તે પવન તેમજે મોતકારક થઈ પડે છે.

એ ઉપરાંત હવાનો આ ભીનાશ બીજાં સુદર કાંગે સાડું ઉપયોગી થઈ પડે છે. નવારે હુનાલાનો સુરજ અસ્ત પામે છે, તથા તપેલી અને સુકી જમીનપર થડક પંથરાય છે, તીવારે લીલાં પાંડાં અને થીકી જમીનપર તે ઠંડક સાથ દવ પડે છે, અને હવામાંથી મેલાજીખ માફ અથવા ભીના થનાં ધુમસ ઘટ્ટને નાહાનાં મોતારીકાં ટીપાંના આકારમાં દરેક ઠંડી ચીનપર એકઠો થાય છે. સંજ વખતના આ દવને વાસતે દરેક કેકાણે અને હુમેશાં ખુદરત કેવી ઉપકારી છે; અને દરેક જમાનાનાં કવીઆએ તેની ખુબશુરતી વીશે કેવાં ગીતો ગેરેલાં છે.

ગરમીનો કાપડો એવો છે કે સદા સીધી લીટીમાં તેના કીરણો જાય છે અને તે સઘલી ચીજોમાં એકસરખી યવાની કોશીય કરે છે. પુરૂથવીની સપાટીપર સઘલી ગરમ ચીજો પોતાથી ઠંડી ચીજો તરફ ગરમીના કીરણોને સરખી લીટીમાં ફેંકે છે. આખી પુરૂથવી પોતે સ્વયં હવાને રસતે ઉપરતી ભેલો ઠંડી જગાપર ગરમીનાં કીરણો મોકલે છે. એક ગરમ ચીન ઠંડી ચીનને પોતાની ગરમી આપવાથી તે ગરમ ચીન ઠંડી થાય છે. પણ એક જ ગા પોતાની ગરમી બીજા જગાને આપતી હોય, તેવા ખા તે ગરમી આપનારી જગાપર સુરજ પ્રકાશે છે તથા રે તે જગા ઠંડી થઈ શકતો નથી, કારણ કે તે જગા જે ગરમીને પાછો ફેંકે છે તે તેને ગળેલી સુરજની ગરમીથી આછી હોય છે.

તાર પછે વળી નવારે સુરજ નીચે જાય છે, તારે પુરૂથવી જે ગરમી ફેંકે છે તે ગરમીને વાદળાં અટકાવે છે અને તેમાંની થોડી ગરમી પુરૂથવી તરફ પાછી ફેંકે છે. આ કાપડાં સુરજ રાતરે નવારે સુરજ ગેરહાજર હોય અને આકાશ પણ બેલું હોય તવારે પુરૂથવી પોતાની ગરમી બાહર આપો દઈ ઠંડી થાય છે. નવારે આકાશ વાદળાં વગરનું તવારે તે ઘણી ઠંડી થવાનું કારણ એ છે. આ કાપડો હીઆરે માલે કે આકાશ જે વાદળાંથી થોડુંક પ્રાયણ હોય છે તવારે એવાં આકાશની તલેનો પુરૂથવીનો ભાગ જ લેના ઠંડો થાય છે, અને વાદળાંની તલેનો ભાગ ગરમ હોય

છે. “વાદળ ફાટીને ઠંડી પડે” એવા સાધારણ વીચારનો સમજ એ છે. વાદળાં પડ્યવાને પોતાની ગરમી બાહર ફેંકતો અટકાવે છે.

વળી હવામાં પાણીનો ટુપર વધારે આધાર રાખે છે. ગરમ દીવસે ઉપર ભીનાશ વાળી ગરમ હવા નવારે ઉંચે મટે છે, અને પાહાડના એક ઠંડાં મથાલોને લાગે છે તવારે તે હવા ઠંડી થાય છે, અને તેમાં સઘળો ભીનાશ સમાઈ શકતો નથી, તવારે તે ભીનાસ હવામાંથી ધુમસ અથવા વાદળાંના આકારમાં છૂટો પડે છે, અને પાહાડના ઉંચાં મથાલોની આસપાસ તે એકઠો થાય છે. નવારે જમીનની સપાટી ઠંડી થાય છે, તવારે તે ઉપરનો પવન પણ ઠંડો થવાનું જોઈએ; અને તેની અંદર અતપાર ટુલોક જે ભીનાસ હોતો તે તેમાંથી છૂટો પડવો જોઈએ. આ છૂટો પડેલો પાણીનો ભીનાસ પાહાડ પરના તરતાં ધુમસની સુઆરેક ઘણા નાહાના છાંંડાના આકારમાં નીચે ઉતરે છે; એ છાંંડા એ દરેક પાંડાંપર એકઠા થાય છે, અને ઘાસના દરેક તન ખાંની ઉપર “મોતારીકાં” ટીપાં એકઠાં થાય છે.

હીઆં વલી ખુદરતે એક બીજા સુદર મોટવણ કીધી છે તે જોવા. જુદી જુદી ચીજો જુદી જુદી ઝડપથી બીજા ચીજો તરફ પોતાની ગરમી ફેંકે છે, અને તેથી તે ઝડપના પરમાણુ સુખ્ય તે ચીજો થોડી અથવા વધતી ઝડપથી ઠંડી થાય છે. તવારે જે ચીજો હવામાં પેટલાં થઈ જાય છે, તેઓએ દવના ટીપાં પોતા તરફ પેટલાં અને ઘણાં જોડવાં જોઈએ. તેથી કરી નવારે ઉનાલાની સાંજરે ઘાસનું લીસાતરી વાણું મેદાં ભીનું થાય છે, તવારે રેતીવાલી જમીન સુકી માલુમ પડે છે; અને તારી સ વતસપતી અને દરેક લીલાં પાંડાં પોતા પર પડતું પાણી સુસી લે છે, તવારે જુલો જમીન પર દવનું ટી પુ પણ પડતું નહીં હોય.

હવે હવામાંના લીલાસ સાથ વરસાદનો સંબંધ તપાસીએ. પવનના ડુંકારો જે ભતના હોય છે. ઠંડી હવાના ડુંકારાઓ હુમેશાં ઉતર દીશાથી, અને ગરમ હવાના ડુંકારા દખ્ખીજ દીશાથી ફુંકે છે. નવારે આ જુદી જુદી ગરમી ધરાવનારા પવનના એ અપારા સામે થાય છે, તવારે તેઓ તલી જઈને બેહુનો એક જ ડુંકારો થાય છે અને બેહુની ગરમી એકસરખી થઈ જાય છે. એ બેહુ અપારા ઠંડાં થઈ જાવી નવાથી તેહવા પાણીના ભીનાસને રાખો શકતું નથી, તેથી કરીને જેમ પાહાડની માજુપર છુટા પડેલા ભીલાસથી ધુમસ થાય છે તેમ હવામાં એ છુટા પડેલા ભીલાસથી એક વાદળું થાય છે, અને પાણીના ભીનાશનો જે ભાગ હવા છોલી શકતી નથી તેનાં ટીપાં ઘટ્ટને વરસાદના આકારમાં તે આપણી પડ્યવી પર પડે છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે હવામાં પાણીનો ભીનાશ ઘણાજ થોડો છે—મોટો થોડો કે જે સઘલી એકઠો ઘટ્ટને આખી પુરૂથવી પર પડે તો ખાતર પાંચ પાણી થાય. પણ તેનાથી જે મોટો ચાલુ અસરો થાય છે તે વીશે અન્ય ખી લાગ્યા વગર રહેતી નથી. સખ્ય આ વરસાદ હવામાંથી પડે છે જેની અંદર આખા વરસમાં જે દવ પડે છે તેથી વધારે પાણી હોતું નથી. વલી આ વરસાદ પડતી વખતે એક બીજું કામ કરે છે: જે હવામાં ઘટ્ટને તે જમીન પર પડે છે તે હવામાંથી તે કેટલીએક ડરખીઆને પોતા

સાથ મેલવી રહે, અને પોતાની સાથ નીચે લઈ આવે છે; જ્યો કરીને તે દુરગંધોથી પરાણીઓને નુકસાનકારક પતી નથી, પણ ઉલટી ઝાડપાણને ફાયદાકારક થઈ પડે છે. જમીન પર ઉતરતો હવાનો બીજાસાથ આ રીતે તે આપણને બે ફાયદા કરે છે, એક તો આપણી તંદરોસતી સાચું હવા ચોખી કરે છે, અને જે વનસપતી આપણા ખોરાક દાખલ વપરાય છે તેને ઉગાડવામાં મદદ કરે છે.

જ્યો વરસાદ પડતો બંધ થયે કે ખુશ આકાશમાંથી સુરજના કીરણો પૃથ્વીની સપાટીને ગરમ કરવા મંડે છે, તેની પર પડેલાં પાણીના પાછો બાક કરે છે, અને એ રીતે જમીનની બીજાપણી સપાટી પવનના હીલવાથી કરી સુકાઈ જાય છે. વધી પૃથ્વી પર કેટલાંએક રોજોએ ભૂખાં થયેા ખરો હુનાલોજ રહે છે, અને તેથી કરી દરોઆનું પાણી બાક ના આકાશમાં જાયબંધ ઉડી હવા સાથ મલી જાય છે. આ બાક પવનથી કરી બીજાં રોજો તરફ ઘસડાઈ જાય છે; અને આ પર માણે જે પાણી, વરસાદ આવવા દવના આકાશમાં એક જગા પર પડે છે તેથી હવામાના જે બાક ઓછો થાય છે તેની ખોટ બીજા જગાએથી બાકના આકાશમાં ઉડી જતાં પાણીથી પુરી પડે છે, અને આ પરમાણે પરાણીઓની જીંદગી જાલવવા વાસતે હવાની મેલવણીમાં જે ગોઠવણ કીધેલી છે, તે જલ વાયવી રહે છે.

તમારે કેટલીક જગામાંથી વધારે અને કેટલીકમાંથી ઓછું પાણી હમેશાં બાકના આકાશમાં ઉડી જાય છે, અને પવણની મોઢાલી અને હોલમાલ કરતી ડુનપા સાથ મલી જાય છે અને તાનગી આપનારા વરસાદ કે જે હવાને સવચ્છ કરે છે, અથવા બેદ ભરેલા દવના આકાશમાં પાછો જમીન પર પડે છે તે ગોઠવણ કેવી સુંદર છે વાડ? પણ એથીથી કેવી સુંદર ગોઠવણ દવની મોઢાસ ચીની પર પડવાની વલાં છુ છે ! તેને આપણે 'દવની સુખી' કહીએ તો ચાલે; કે જ્યો કરી દવ જે ચીની પર પોતે પેટલાં પડવાને પસંદ કરે છે તેઓ પર પડે છે, અને પેટલાં લપતાં ઝાડ પર પડીને દરેક ઝાડની પુષ્કલ તંગી ખુદરતી રીતે પુરી પાડે છે, અને તેમ કીધા પછી બાકીના વધતો ભાગ ખુબી જમીન પર પડે છે.

છતરી ઓઠવામાં એબ શાની ?

(મારી ઉપર લીટીની એક કાંઠાં.)

વાંચનારી બેટીને, આજે આપણ પાછાં થયે દાહાડે મલયાં હીએ. નનરીક ૧૧૧ વરસ ઉપર આપણી ઉલ્લી સુલાકાત થઈ હતી, અને તાર પછે લાગ તમારી બેટીનપણી બીબાઈજીને તમે તદન લુલોન ગયાં હતાં. તોપણ ગયા જીન માસમાં મરે' મારા બીબાઈએ આપણ વચેની વાત પાછી સાજી કરવા સાચું તમારી આગલ મારે વીધે જરા સહુરાગાત ભરેલી ફરમાસ મેલી હતી, જે સહુરાગાતને હું મુદલ લાયક નથી.

હવે આપણ ઉલ્લી મલયાં હતાં તાર પછે મારી ઉપર એક નવો કાંઠાંજી વીંતી છે, તે આજે તમાને જાહેર કરવા ની મારી ખાહેશ છે. એટલા વખતમાં હું થણી સુધરી

મંઈ છું—નહી કે છુદ્ધ ઇસારાકંગ પેહરીને ભપકા દેખાડવામાં, પા વગર કેળવાવે ખાલી દમામ દેખાડી સમજી શકોને આંગણી દેખાડવા જેવું કરવામાં, અથવા નહીં થતી રીતે આપણી પોતાની જ રકાશ કરવામાં; પણ એક થણીન આગતની બાજત—એવી બાજત કે જે વાંધે હું પોતે આજે તમાને ભલાંમજી કરવા માંછું છું, તે બાજતમાં હું પોતાને સુધરેલી સમજી છું.

ગયા ડોસલાંના દાહાડામાં એક દીને સાંહાંજી મંદન વાડીથી હું કેટલાં આવતી હતી. સમોસાન પડવાં આ વેલી હતી, તેથી થીરે થીરે લાલોનેજ જાઉં એવો વીમાર કરીને નીકલી હતી તેથી માડીમાં મેસવાની મેં જરૂર જાણી નહી. સાથે મારો દીકરો ફરામરોજ હતા. તેની ઉમર સાત વરસની છે. તેણેથી ચાલવાની જ ખાહેશ દેખાડી તે થી અમે બંધે માએ દીકરાં ચાલવા લાગ્યાં. મને મારાં માપને પેરથી તેડું આવવું હતું. તે દીવસ વચલી માચી ના હતા. તેવણે કાંઈ સાચું સાચું ખાવાનું કીધું હશે તે થી અમેને જમવા મેલાવવાં હતાં. મારીતો જરા થઈને મરજી હતી નહી, પણ મરે' બીબાઈએ થણી મોઢાસ કી થી અમે વલી ફરામરોજ મોઢાંમાપને ઘેર જવાને તઈયાર થયો તેથી મેંથી એકદીલ કરીને નવાતું મન કીધું.

એ વખતે આકાશ ખોલું હતું અને સુરજની અસત પાંખવાની તઈયારીમાં જ હતા. એવામાં અસામાન ઉપર એકાએક વાદલ ચડી આવ્યું, અને કુદરતના સથોતો સુંદર દેખાવ દેકાઈ ગયો. ઘોડા વારમાં છાંરા પડ્યો એવું મને લાગું અને તેથી મને મોઢી ધાસતી પેદા થઈ. અમે બંધે મા દીકરાંમાં આંગમાં સોળાં કપડાં પેહેરેલાં હતાં. તમા બાઈએ જ્યો આતશીયા રેશમા સુધસ વીજેરે પેહરોછો તેવાં અમે મારીને કાંઠાંથી લાવીએ ! પણ જે ખોદાએ આપણું હતું તેવાં અમારે મન સાથનાં સોળાં કપડાં પેહરી અમે નીકરેલાં હતાં; તેથી જે તે પાણીએ લીં જાપતો અમારો એક દાગીનો જગડેલો અને સમજાયે. એ કારણસર મને ફકર પેદા થઈ.

પણ હવે ફકર દુર થઈને ધમરાટ પેદા થયો. વરસાદના પેહલાંતો ઝીના છાંરા આવવા અને પછે સેટ્ટન વારમાં મોર જેવા છાંરાનાં ઝાપડાં ઉપર ઝાપડાં આવવા માંડ્યાં. હું તો જોખરી પડી ગઈ. ફરામરોજ દમકાં ખાવા લાગે.

“માપણ, હવે શું કરીએ ?” તે મેલાયો. “હવે કાં હાં નહીએ ?”

“દીકરા, ફકર ના કર; આપ વરસાદ નરમ પડી જશે. જેની પેલાં લોકાંની ભીજતાં જાય છે તે ?”

“પણ તે લોકાં હાથમાતો છતરી છે ! જુઓરે માપણ પેલી મડમેતો નાની છતરી ચોટી છે !”

ફરામરોજને જવાબ દેવામાં જેટલો મારો જીવ હતો તે કરતાં આસપાસથી પસાર થતાં લોકાં અમારો રકાશ જેતાં જાય તેના સંતાપ અને વધારે હતા.

અમે રસતા પર રોપેલાં એક મોઢાં ઝાડના ઓઠામાં ઉભાં હતાં ખરાં પણ તેથી અમારો જમાવ ભીરાવરીએ થતા હતા. જે અમે માયાં ઉપરથી નહીં ભીજતાં હાથપેતા અમારું બાકીનું બદનંતો તદન તરબોર થયું હતું. એ વી હાલતમાં અમે થણે વાર રહ્યાં. અમારી નનરીકથી

ધણા જલ પસાર થઈ ગયાં; ધણુ હાંડ, મુસલમાન અને ઈંગ્લેન્ડના પસાર થયા. એટલું જ નહીં પણ કેટલાક પારસી આખી તે રસતેથી માલી ગયા, પણ કોઈને અમારી દયા આવી નહીં. અમારા ઉપર પડતા કુદરતના કોપની તમને થોડીન દરકાર હોય કે તેઓ પોતાની કોરના નતી ખાલી ગાડીમા અમે મા દીકરાને બેસાડી લઈ જઈ માન મેલવે. અરે એટલું જ નહીં; તેઓમાના એકને તો મેં મારે કાનેકાન આમ મોલતાં સાંભળ્યો કે—

“—શોહ, નેયુ” કે પેલાં ઓઢ નીચે ? આવી વખતે બી બાહાર રખડવાનું હોય વારું ? છેક જ શરમ છોડી દી કીછે !”

શરમ કોણે છોડી દીધી હતી તેતો લાંચનારી માનુઓ તમે પોતે જ સમજ્યો. આ પારસી શેકની ગાડીતો પસાર થઈ ગઈ; પણ એવામા એવાન સખત દેવતા એક બીજા શેકી યા તેજ રસતે ગાડીમાં પસાર થયા. તેમની સાથે કોઈ હતું નહીં. તેવણુ ભયકાંદાર દીસતા હતા. ઉમરે વ્યહો ર હતા. તેવણુ અમારી સાંચું પછી, અમારી ખરાબ હા લત નેઈ, અમેને તદન બીજવાઈ ગયલાં જ્યાં; પણ તેવણુ અપાડા કરીને ગાડી આગલ ચલાવી.

ગાડી હજીતો માર ગળ આગલ ગઈ નહીં એવામાં એક કુરોપીયન સ્ત્રી પોતાના ખેરીયા એલખાણવાલા જોડે કોટ તરફ જતી તે અને સામે ચલી. તેઓની બીજાઈ ગયાં હતાં. તેમની જોડે છત્રી હતી યજી તેનાથી તેણીના પેા હોલા કાથરાને બચાવ થયો ન હતો. તેણીની સાથવાલો કોઈ જાણીતો ઈંગ્લેન્ડ હતો. અને પાછલથી ખાલુમ પડ થું કે શરિન કાનગરીસીલાલા એક ડાકટરના ભાઈના તે દીકરો થતો હતો. થું ખુશામદની દુનપાંછે ? લાંચનારી બેઠેનીઓ, આ ઈંગ્લેન્ડની સાથે સેઝેન વાત કરીને પેલા પારસી થોડાઓ પોતાની ગાડી યાહી કોટ તરફ ફેરવી, તેમાં પેલા ઈંગ્લેન્ડ અને તેની સાથનાં સીને બેસાડી, અ ને તેઓ કોટ તરફ ચાલ્યાં. અમારી આગલથી તેઓ પ સાર થઈ ગયાં, પણ અમારી કોણને દયા આવે કે અમેને એન માફક ગાડીમાં બેસાડે ?

ગરીબ દીકરો ક્રામરોન ! તે ક્રીપાદ કરવા લાગે કે તે તદન બીજવાઈ ગયો હતો; અને તેનાં કપડાં પાછોથી તરખોર થઈને તેનાં બદનને તે બીજાં લાગાથી તેને તાહાડ વાગતી હતી ! મેં તેને મારાં પેટમાં કામચો; પણ મારી સા ડી અને કપડાં તે કાંઈ સુકાં હતાં ? વરસાદ તો ફેવારનેા માર વારનો પડતો હતો. હું પોતાને જ કહોઆ દેતી હતી, પણ વલી સમુપ સુચકતાથી મન સાવધ રાખી ક્રામરોન ને હીમત આપતી હતી.

પણ હવે બોદાએ અમારી સાચુ નેયુ. અમેને કુપી કોઈ પારસીએ જ્યાં અને તે વેહજો કે અમારી તરફ દોડી આવ્યો. તેના ચેરુરો જુદો તોપ છુ ખુબસુરત હતો. તેના એક હાથમાં તાશાની છત્રી પકડેલી હતી, અને બીજા હાથમાં એક દેલાતી કોથલા હ તો. તે અમારી નજીક આવ્યો અને મારી સાચુ નેઈ ને મોલ્યો:—

“બાઈ મેં ઘણવાર દયો તમેને હું ઉભેલાં જોય છે. તમે ઓઢામાં ઓઢા અરથો કલાક થયો હઈયાં કેમ ?

ઉભાં રહ્યાં વારું ?” કોઈએ બી તમને મદદ નહીં કીધો ! આવો આવો, બાહર આવો, જાં હ તમે ઉભાં છો તાંહ હવે થોડા વખતમાં મેંદાંતમાંનું પાણી ભરાઈ નશે.”

તેનો દરેક મોલ ભલભલસાઈ અને નાજુકાઈથી ભરે લો હતો. તે મોલતોતો કહોર રીતે હતો પણ તે કહોરયણ માં આ વખતે તદન જુદો જ ખવાસ હોવાથી તે મને તદ ન મીડું લાગતું હતું. એ વખતે જાણે મારી આંખમાં આંસુ આવો જતાં હોય એમ મને લાગતું હતું, પણ હું ખતી રહી હતી. મારેથી તેને કશો પણ જવાબ આપી શ કામો નહીં.

“હું ધારું છ કે તમે કોટમાં જાઓ છો. તો ચાલો હું બી તાંહાં જઈ છું. આપણુ સાથે જઈયે. પણ કોટમાં કેળીગમ તમે રહો છો ?”

મારેથી હજુ પણ જવાબ આપી શકાયો નહીં. પ છુ જવાબ આપનાર મારો બેટો તથાપાર હતો.

“મોટાંમાને ઘર, ?” ક્રામરોન કહયું.

“મોટાંમા ? તેવણું ? નામ થું, આ ?”

“મોટાંમાજનતો છ ! વલી નામ બીજું થું ?”

“મોટાંમા તેવણું નામ ? કેમ દીકરા. વારું, પ છુ તેવણુ કીઆ મોહલામા રહેછે ?” પેલા ભલા મારે પુછ્યું.

“તેતો ખાપજ જાણતાં હશે, મને ખબર નથી.”

હવે મોલવાની મારી વારી આવી. મેં તે ભલા પાર સીની મેહુરમાનીને માટે તેનો કુકમા ઉપકાર માનયો, અને અને કાંહાં જનાર હતાં તે કહયું. તેણે મારા હાથમા પોતા ની છત્રી આપી, અને ક્રામરોનને પોતાની કેડ ઉપર લી યો અને પોતાના હાથમાનો કોથલો તેના મથાં ઉપર ધરયો કે તેને વરસાદના છાંટા લાગે નહીં. પોતેતો બીમારો આ ખે રસતે ભીંજતો માથે !

એ રીતે અમે મારાં ખાપજને ઘર પુચ્યાં. તાંહાં અ મારો ફેશતો થાય તેડું હતું તોપણ તેમ કાંઈ થયું નહીં. અને કપડાં બદલી નાખીને ગરમ બદન પેહરી લગાર આ તથા આગળ સેક કીધો, તે છતાં ક્રામરોનનેતો બીજે દીને તાહ ભરાઈને તાપ આવાવા લાગી, અને હું બી થોડાએક દી વસ પછાડી હડી.

પેમારી બેઠેનીઓ, આ મુજબની કહાણી ગયા હોસ લાંતા દીવસમા મારી ઉપર પડી હતી. તે દીનથી હું શી ખોજું કે આપણે સુધારાના જે બરાડા મારીયેછે તે એક રી તે તદન બેગાછો. જ ને બીજેની ખોડી છીટ રાખીને આપણુ છવને કેટલીએક વખત જોખમના નાખીયેછે તે આની છત્રી ઓઢવાનીની એક છીટછે, હું તમેને ખરાં દી લથી કહું છું કે એવી છીટ કોઈ પણ રીતે આપણ ને કાપકાકાર નથી, મગર તેથી મોટા ચેરકાપકાછે; આ ટે એવી કેટલીક છીટો એકદમ દુર કરવાની તમારી પેહલી કરન સમજના, નહીંતો વળી કોઈ દીને મારી ઉપર વીતયા જેવા જન્ય તમારી ઉપર બી પડશે.

હું તમેને પુછું કે કાંઈ એમાં એમછે ? અને જો હો યતો દેખાડો કે તે એમ થું અને શાનીછે ? છત્રી ઓઢવા માં એમતો નહીં પણ નફોછે. વરસાદમાં એ યંતરથી કેટ લો કાપકો થાયછે, તેતો તમે ઉપલી હકીકતથી નિયંમ હશે.

મન વરસાદ નડે તો તે વખતે જો મારીકને છતરી હોતો પા કલાકમાં હું મારાં ખાખને ઘેર પુગતો. પણ આજ લગ ન હું તેમ કરવું હવડું અને એજ ભરેડું સમજતી હતી. હવે હું સમજું છું કે એમાં એજ જેવું કંઈ નથી. આગલ એટલેજ ડર રાખતી હતી કે કોઈ પણ પારસી આ નુ છતરી લઈને ફરતો નથી તારે હું કેમ નીકળું? પણ હવે હું સમજું છું કે મારીજ માફક સારવે કોઈ છતરીની છાંટ રાખે છે તેમાં કોઈ છતરી લઈ ફરતું નથી, માટે દે આદેમીધીન એ છાંટ ફર ધરો.

વલી તડકાંમાં આપણ કેવાં જુજાઈએ? નીચે ભોંય તપેલી, આસપાસ ભોંય તપેલી, અને વલી ઉપરથી બાલી નાંખે, એવું તડકું પડે તેમાં માલતાં આપણ કેવાં થાકીને હુસ થઈ જઈએ? જાણે આપણે છવ ફરી આવે, ફેર આવે, અને મોજાન ગરમ થઈ જાય. પણ એટલેજ ગેરફાયદા નથી. આપણે યુદ્ધ વેહરો કરમાઈ જાય, અને તે કામમાં મોડું જોનારાઓની નજરમાં આપણ હ લઈ દીસીએ. આપણું બદનને વલી નુકસાન થાય છે તે જુડું. એવા એવા સેકડો ગેરફાયદા છતરી નહીં આદરા ની નકારી છાંટથી નીપજે. તે આપણી નજરે જોઈએ તારે શામાટે તે વીંચે છાંટ રાખીએ. હું હવે છતરી ધુમ ધોધાર મોડું છું, તે અને આરાણ કે હવેથી તમે પણ મારો ન દાખડો પકડો.

મોહબત :

(એક મોહબતની મોહબતમાંથી.)

નવાન દેસત, એક નાના કુટુંબનાં તરણ મુખ પ પુરો—આવંદ, ઓરત અને ફરનંદ—થી તું વા કેડ થયો. હવે હું તને સમજાવું કે એ તરણને એક બીજા સાથે જોડી રાખનાર મુખ્ય અને મોતેજર મીન થું છે!

તે મીન મોહબત છે. મોહબત એક એવી જાતની દોલત છે કે જે આપનાર અને લેનાર બંધે તેના ઉપયોગ કરી શકે. તે એક નવાન, યુવસુરત, મીઠો, જલવાન અને વગર હાથ પગની પણ રાખશયી પાંખવાલી પરી છે. તે મોહબતવાની પધારી મેટી છે. તે બપંકાર બપમાંની બે વાહવાં દેવદારો—ભરથા, ખાપડી, જમાં, મીતરો ઇત્યાદી—ની હમથારીક છે.

તે એક એવી નાનનીત છે, જેના દખાઈતા આકાર નથી. તેને લોકો આંધલી કેહ છે, પણ તે જુએ છે. તે મો વલી નથી પણ “મુગાંને મોલાવે.” મોહબત મોહબતને મોહબત છે. તે ગમે તાંહુ વગર દેહશતે પસાર થઈ શકે. તેને આજાર નથી, એટલે તેને કોઈ જોઈ શકતું નથી; પણ તેના સમવાંને જુએ છે.

મોહબત માટે તે કરી શકે. તે કડણમાં કડણ દે વને પીધલાવે. તે પધનું પાણી કરે. ગાયનથી નેટ થઈ શકે તે કરતાં વધારે મોહબત કરે. ગાયનથી મો

હબતની દાસી છે. બે દેવદારોના મોહબતનાં ફરમાંજ દાર તરીકે ગાંધન હામરી આવે; એટલા માટે ગાંધનથી મોહ બત નહી પણ મોહબતથીજ ગાંધન છે.

મોહબત એક તોરંદાન દેવ છે, તે પાદશાહને ફકોર ખતવી શકે એવા તીજો તોર ધરાવે. તે તોરથી લખે નવાનો એક લેહજમાં લોય થઈ પડે.

મોહબત સડને પસંદ છે, મોહબત સડને સાધી છે, મોહબતથી આ ફનમાં આવે છે. મોહબતની ગેરહામરી તે આ ફનમાં નાશ છે. ફનમાં એક મોખુ છે અને મોહ બત તેમાંની જાત છે. મોહબતની કુદરત, સંસારનું બંધારણ અને શાપરોની શાપરોમાં મોહબત ફનમાં શાકર મીસા લ મલેલી છે.

ખરી મોહબતનો માંડ ઘણો મીવટ હોતો નથી, તોપણ ઘણા મીવટ માંડને નેટલી છુટા થઈ નવાની દેહશત છે તેટલી આ દીલા માંડને છુટવાની નથી. બે આશના ઓનાં બદન સાથે જોડાઈને એક થમાં, અને તેમાંના છવ કોઈન નહી પણ મોહબત છે. તેમ મોહબતમાં વધારો કરનાર તેમનું ફરનંદ છે, જે પોતાનાં આપાનોની મોહ બતના માંડમાં પોતાની મોહબતથી એટલા વધારો કરે છે કે જાણે તે અસલ માંડને મેરડો જોર આવે.

એ સમયે ખુબી મોહબત અને ખરી મોહબતની છે. જે મોહબત પોતે મીઠો, મેહુરખાન અને માહરોપ છે તેની ન આ સમયે સેકત છે. પણ જે મોહબત ખરી નથી, જે માં કેહર, કંકાલ અને કુહાડાપો સમાયેલા છે તે આ મોહ બત નથી; બલકે તેવીને “મોહબત” તું આપણ અને પાકે નામ જાનવું નથી.

ઈરાનના લોકોમાં સગના વેહમે.

ઈરના દીવસ મુસલમાન લોકો ઈરાનમાં ઘણા ખુશ નુખા મળે છે. તે દાહડે સમયે નામ રંગ તથા ગાયજો આ લે છે, અને દરેક હુમામખાનાં મોલાલ અને બીજાં મું દર કુલોથી સજાગરે; તથા તીર્થ આવજાવ પેનારાઓને રજુન આપવાને માટે હુમામખાનાં ઘણી ફોરતો ખર મે ગાયજુ તથા નામરંગ કરાવે, અને જે તે તેમ નહી કરાવે તો તેનું આખું વરસ અપસગનનું ગણાય છે.

અમરને કોઈ ખાલસ એક બુધવારે મરી જાયે અ ને તેની ઘણીના બીજા બુધવારે તેમ ઘરમાં કોઈ ખાલસ મરી જાયે તો તે ઝરનારનું એક ખાસકું તેની સાથે તેની કબરમાં મુકે, કે જેથી તે ઘેરમાં બીજાં મોહબત થાય નહી. અમરને તેનું એક ખાસકું ભોગ મોધડીએ મલી નહી આવે તો તેની નગાએ એક ઈડું તેની કબરમાં દાટે છે.

મરજાન મહીનાના છેલ્લા શુકરવારે જવારે ઓરતો બપરદાદાર પોશાક તથા ધરણું માંડું પેહરી પોતાના બદ નપર અતર, મોલાલ, ઇતીપાદી સુગંધ છાંટી મસજીદનાં ઝંખામાં જાયે છે તે દાહડે તે વખત શુક્રજમીંદીએ પરી બંદગી કરવી જાયે એવું તેઓ સમજે છે કે જેથી મોહ તાલા સમયે મોરાર હાંસલ કરે.

તેઓ હેતુ ખાને છે કે અગરને કોઈ ઘેરમાં આજારી માણસ હોય, અને તોયાંથી કોઈનું ચુરકું નજી હોયતો તે આજારીના હાથ અને પગ એક વાસણમાં ઘોઈ તે પાણીને પેલાં ચુરકાંની કરકતો ગયા પછો તેની પાછલ છટ કાવ કરશે. પછી પેલાં આજારી માણસને ઉડાડી સાત ક દમ મલાવવું.

અગરને એક ઘેરમાં મરણ પોતાના વખત ઉપરાંત બીજે વખતે વાસેતો તેને મારી નાખવો.

ધરાનમાં મરણને મસજીદમાં બંદગી કરવાની વખતે ઘોરતોને ત્યાં નવા દેતા નથી, કેમકે તેણીઓની ત્યાં હા નરીથી પેલા મરણનું ચીત બંદગી કરવાપર રહેતું નથી. તેટલા માટે ઘોરતોને પોતાના મકાનમાં બંદગી કરવાને હાકમ છે, અને અગરને તેણીઓ મસજીદમાં જવતો મરણને નીમાન કરવાને વખતે નજી નહી.

એક ઘોરત પોતાનું ભવિષ્ય આ પરમાણુ વરતો શકે છે—

અંધારી રાતના હાથમાં કોરાન લઈ તે હાંધાડે, અને તે હાંધાડેમાં પોંચી ઉપર પોતાના ઘોરડાની કુંચા મેલે, અને પછો તે બંધ કરી માનદાંધમાં નીમાન કરી તે હાંધાડે છે, અને જે દસખતો કુંચીની તકોએ આવી ગયા હોય તે જાણે કે તેણીની ભવિષ્ય વાણી છે.

ધરાનના લોકો કેવે યુસાફરી કરવી હોય, અથવાતો કોઈ જાતના નવો પોશાક પેહારો હોયતો પેહલાં નજીની ઓને પૂછે, અને તે જે સાચા દાહાડાનું યુદ્ધરત કહે તે દાહાડે યુસાફરી જાય એવવા નવો પોશાક પેહરે છે.

સર જાન માલકમ એ વીરોને એક દાખલો આપે છે કે—

“કેટલાક વરશની વાત ઉપર એક ધરાની એલચી કાંઈ શાનદારી કામસર હોડસયાન નવાને હતો, અને તે વખતે તેના નજીનીએ એક દાહાડો યુદ્ધરતનો કહ્યો કે એ દાહાડાના ટ્રોફો ઘણા ભાવગ્રાહી છે, અને એવો સુખ દાહાડો ઘણા મહીના સુધી પાછો આવશે નહી. આથી તેણે ઘરત પોતાને ઘેરથી નીકળી અય્યુ-ચોહરના બંદર તરફ એક દમ તેજ દીવસે નીકળવાને હોવા કરશે. તેટલામાં વળી પેલા નજીનીએ કહ્યું કે જેને આનને દાહાડો સારો છે ખરો, પણ એ દાહાડે તેનાથી પોતાના ઘેરના અને ચોહરના કીલ્લાના દરવાજામાંથી બાહરે જવાશે નહી, કાંચેકે તેની બાજુમાં સાંમે એક નાશકારક નક્ષત્ર તે દાહાડે, અને તે તે દીશાએ તરફ નુકસાનકારક છે. આથી પેલા એલચીએ પોતાના ઘેરના દરવાજામાંથી બાહરે નીકળવાને વીમાર માડી વાણી પેલા ઘેરની અંદરની દેવાલમાં એક સુરાખ પડાવ્યું, અને એ પરમાણુ મોહલામાં બીજાં માર પાંચ વેરોની દેવાલમાં સુરાખ પડાવો તેમાંથી પોતે પોતાના રેસાલા સહીત મોહલાની બાહરે ગયા. ત્યાંથી પછી તે કીનારા પર નજી એક મજવામાં બેસી જહડકથી અય્યુ-ચોહરનું બંદર કે જે ત્યાંથી મે માર્ગ દુર હોય ત્યાં હાંકારી નવાને વી માર કીધો કે તેઓ પેલાં નક્ષત્રથી દુર થાય, પણ આ વેળા એ દીશા તોફાની હોવાથી તેઓએ પોતાપર એક કલપીત ધાસતીને બદલે ખરી આદત આવેલી નેઈ. આથી પેલા એલચી રેસાલા સહીત મજવામાંથી બાહરે નીકળ્યો, અને તે ચોહરના હાકિને અરજ કીધો કે ચોહરની બાહરે જવાની

દેવાલને થોડાક ભાગ ભંજવી તેમાંથી તેને પસાર થવા દે, કાંચેકે તેઓ આવાં અગતપના સરકારી કામને માટે બાહરે જાય ત્યારે તેઓને કરસા પણ અપસગન નડવા નેઈએ નહી. આએ અન્ય નવો માગણી પેલા હાકિને પણ માહાલ રાખવી પડી, અને જે પરમાણુ તે ચોહરના કીલ્લાની દેવાલ ભંજવી તેના સુરાખમાંથી પોતાના રેસાલા સહી ત ચોહરની બાહરે અય્યુ-ચોહર તરફ જવાને નીકળ્યો.”

જાંહાં તાંહાં પડીએ.

“જાંહાં તાંહાં જઈને પડયું—જાંહાં રહ્યા તાંહાં ખરા—યરવાલાનું” એક ઘર ને લાગતના એકસો—માટે માલો, જાંહાં સસતું હોય તાંહાં જઈને રહીએ.” આપણા રહેવાના ઘરો બાંધે લોકોના મોહામાંથી ઘણીવાર આ વાચાર નીકળતા આપણે સાંભળીએ છીએ. આમ થોલ નારાઓ રહેવાના ઘરની થોડીન પરવા બતાવે છે. એક ઘર થોડીને રહેતું તેમાં તેઓ સેન બોસાદ સમજે છે. ઘરની દસા ગમે તાંહાં હોય, બારો બારણા ગમે એટલાં હોય, મોહાલો ગમે તે હોય, જાંહાં મળ્યું તાંહાં રહી પડવાની વાત.

પણ શરીરની તનદરોસતી સાથે, હંદગીના લાંબા આવરદા સાથે નેટલો ખોરાકને સંબંધ છે, તેટલો સંબંધ રહેવાના ઘરનેથી. તનદરોસતોની જાતવણી વીધે લખ તો તંબાકુ, દારૂ અને લગનની આરોગીઅતા ઉપર કેટલી અસર છે તે આપણે આગલા અંકોમાં તપાસ્યું છે. તેટલી અસર રહેવાના ઘરની પણ છે. રહેવાની જગા સા રી લેવી એ હંદગી વધારવાને એક ઉપાય છે. અલબત્ત સમલાઓની હાલત એ ઉપાય મનમાંનો કરવાને રજા આ પે એવી નથી. તોપણ એ બાંધે નેટલો અને એટલી સંભાલ લેવી એ દરએક જાણી પોતા તરફની તથા પાસકાએ તરફની ફરજ છે.

ઘર કેવું નેઈએ? આટલું તો સઉ કોઈ સમજે છે કે તાપ અને તાહાડથી, વરસાદ અને તોફાનીથી બચાવ થાય અને રૂંટના સમજા ફેરફારો છતાં રહેવાઈ શકાય એવું ઘર નેઈએ. પણ એટલું નથી. ચાર દેવાલો અને એક છાપર યવું એટલે ઉપલી સંભાલતો મલી શકે છે. પણ ઘર કેવું નેઈએ તેની ખરી સમજતો વધારા આપે છે. તે ઘરમાં તાહા હવા રાત દીન આવતી અને જતી રહેવી નેઈએ. તેમાં સારીપદે અનવાણુ દાખર કરવું નેઈએ; તે ઘર સુકું અને ફોરડું નેઈએ અને તે ધુમાડા તથા બીજાં કુરમથી દુર હોવું નેઈએ.

રહેવાના ઘરને આવી હાલતમાં રાખવા માટે તેની બાંધણી અને જગામાં ચોક્કસ કાપદા સંભાલવા નેઈએ. તે કાપદા તબીબ વીધીઆના પકા અનુભવી ઘડેલા છે અને તે કાપદા હલવાથી શરીરને નુકસાન ચોક્કસ છે. પેટે લો કાપરોતો એ છે કે તે ઘરને માટે જગા અપવાં લતો તનદરોસતી ભરેલા પસંદ કરવા નેઈએ. તે ફેવા? ખાલ કુવા અથવા ગઠરોની પડોશમાં એક ઘર હોવાથી નેટલી બીજા થાય છે, તેટલી પાણીને જગા ભરાઈ રહેતો એવી જગા ઘર બાંધવાની કામતી છે. જેમ તે ગઠરનું નેહર

હવાને બગાડે, તેમજ ચોમાસામાં પાણી ભરાઈ રહેલું બાકીના આકારમાં ઉડી નતી વેળા હવામાં તાવતું જે હરે લે છે. કયારે પુરેલી જગ્યાના પણ થઈ પાંચપું એ જેહરે ખાઈ આપણા કીધા સરીખું છે. આવી કીસમની જગ્યા આપણા ઘણા ધરોની છે. ઘરો ખોલી અને તાજ હવા વાલી જગ્યાના બાંધવાં એ પેહેલા કાપરો છે.

ઘરોના મુખરો અગત કરોને પશ્યોમ બાળુએ રાખ વે નેહમ્. પશ્યોમના દરોઆવ ઉપરથી આવતો પવન તાજગી તથા શુષ્કારી આપનારો છે. પશ્યોમ બાળુએ ધરનું મોટું રાખવાથી તે પવન પાકોન ધરમા આવે છે અને તેથી તાજ રાખા ચોખી હવા ચાલુ રહે છે. પણ તે હવા, જેમ આગલી ગમથી દાખલ થાય તેમ પાછલી ગમથી તેને નીકળી જવાના રસતા રાખવા નેહમ્, નહીતે ધરમાં તાજ હવા કદી દાખલ થઈ શકતો નથી. પેહેલાં જે હવા દાખલ થઈ તેજ, તેને નીકળી જવાની બીજગમથી રસતા નહીં હોયતો પણ બીજ હવાને દાખલ કરવા માટે તે પેહેલી હવા બપ કાંઈથી? તે હવા છ'ંગોના વપરાસથી જેહરી થઈને ધરમા રહે છે અને પછે ખાહાર ગમે એટલો પવન હોય, પણ ધરમાં એક તાજ હોઈનેથી જગ્યા ખજતી નથી.

એ ઉપરથી તારે ધરોના બારી બારણા ઉપર આવીએ છમ્મ, આ એક અગતનો કાપરો છે કે તે બારી બારણાં સઘણં બરાબર એકેકની સાંભાંસાંબી આવવાં નેહમ્. તે એ સાંભાંસાંબી હોય તોન એક બારણે હવા દાખલ થઈ બીજે બારણે પસાર થઈ શકે છે. ધરનો ઉભરણી ઉમો રાખવાથી હવાને નયો વધારે ખજી શકે છે. બારી બારણાંની ઉપર તોરકસ અથવા નાહાના બારી બારણાંઓ રાખવાની રીત થયો શુભચારો છે. પણ તે આપણા ઘણા ધરોમા થાય છે તે ખાલી થોળાને માટે રાખવાના નથી. બારણા બારીની ઉપરના તે નાહાના તોરકસો ખોલાં રાખવાં નેહમ્. ધણીયાર નીચેના બારી બારણાંથી ધરમાં એટલો ફુંકારો આવે છે કે તે બંધ રાખવાં પડે છે, તારે ઉપરના તોરકસો ખોલાં રહેવાથી પવલ ધરમા દાખલ થવા છતાં ઈજ કરતો નથી.

ધરમાં વપરાતાં હવા આપણા દમથી કરીને જેહરી થાય છે. તે જેહરી હવા હલકી હોવાથી હ'મેશાં એરડાના અથવા ધરોના અથવા તરફ જાય છે અને તાં હાં એ તેને રસતો નહીં ખજેતો તે એકકી થયા કરે છે. એટલા માટે આપણા બારીઓને અથા તોરકસો, વગેરે રાખવાથી બીજી કાપરો એ થાય છે કે આ જેહરી હવાને ઉપરથી બાહર નીકળી જવાને રસતો ખજે. આ સઘણ ખોલાસાથી તન દરોસતોને માટે નજરનો સાર એજ નીકળે છે કે ધરમાં જેમ અને તેમ બારી બારણા નેહમ્, તે સાંભાંસાંબી સરખાં નેહમ્ અને અથવા ઉપર હવા આવવા જવાના ખોલા બારણો રાખવા નેહમ્.

આજ કાંઈકે ધુમાડા વીધે પણ મોલી શકાયો. ધુમાડાથી ફૂટત આંખને ઈજ થાય છે એજ નથી. ધુમાડો એજ જેહરી હવા છે, અને તેને પણ ધરમા ફેલાવા વગરના હર કાહડાવો નેહમ્. ધુમાડાને બાહર કાહડાવાને રસતો તે ધુમાડીઆ છે. પણ ઘણા ધરોમાં તે ધુમાડીમાં નાખના છે. ધુમાડીયાં એવી રીતે બાંધવાં નેહમ્ કે સુહવાને લાગ

તા પવલથી ધુમાડો ધુમાડીયાંની અંદર હડસેલાઈ જાય અને ઉપરથી બાહર નાકલે. માટે ધુમાડીયાંમાં નીચેથી પવલ હોતો કુકારો દાખલ કરવો નેહમ્. તેમ બાંધવાને બદલે ઘણાક ધુમાડીયાં એવાં બોલેલાં હોય છે કે ધુમાડો ઉતર જવા ને બદલે ઉપરથી નીચે આવોને ધરમા ફેલાય છે. આપણા ધરોની અગ્રુખાકારીમાં એક મેન્ટું કારણ ધુમાડો છે.

ધુમાડાના જેહરે પછે ધરોની બાંધણીમા બીજું ધેઆ ન આપવ જોગ જેહરે સંદાસ અને મોરોચિયું છે. ધુમાડાનું જેહરે લાગનાં વખત થાય છે, પણ સંદાસની હવા પડું જેહરે વધારે કારગત છે. પવલ આવવાની બાળુએ જેમ ધુમાડીયાં બાંધવાં નહીં નેહમ્, તેમ સંદાસ પણ બાંધવાં નહીં નેહમ્. સંદાસનું જેહરે પવલની પાંખ ઉપર ધરમા ફરી વડે છે. એટલા માટે સંદાસ અને મોરો સાફ રાખવાં એજ ખાતર બસ નથી, પણ તેમને કેઈ દસાએ બાંધવાં તે હ'મેશાં સંભાળવાનું છે. સંદાસ, પામેખાના વગેરેના જેહરેને મારા નાખવા માટે તેમને ધીપણ બસ નથી. તેમનાં સારાપદે ચુનો, કોલરો, કારખાલીક આસીડ તથા બીજા જેહરેને દઈ કરનારી દવાઓના નયો રાખવો નેહમ્.

આતો સઘણા ધરોમાની હવા સાફ રાખવાના ઉપાયો થયા. પણ ધરોમાનું પાણી સાફ રાખવાને એજ પરમાણે મોટી થંભાલ લેવી નેહમ્. જેમ ઘણાક નાયકા રક રોજો હવાથી ફેલાય છે, તેમજ પાણીની ખારકને પણ રોજનું જેહરે શરીરમા દાખલ થઈ શકે છે. "પ્રાકૃષ્ઠક તાવ" જે આપણી તરફ હાલ ઘણો વધી પડ્યો છે તેમ નહીં પણ કોલારા વીધે પણ છેલો અટકલ એ છે કે બરાબર પાણી પીવાથી એ નાયકારક રોજો પેદા થાય છે. એટલા માટે ખુબ સંભાલ રાખવી કે અટકોની આગળથી પાણીના નજ જેજવામા નહીં આવે ઈઆ કુવા ખોલવામા નહીં આવે. આપણા ઘણા ધરોમાં સંદાસ અને કુવા મેડું પાસે પાસે હોય છે અને ધણીયાર સંદાસની જેહરી હવા પાણીમાં પચી ને તે પાણી આપણા પીવામા આવે છે.

આપણા રહેવાના ધર સુકાં નેહમ્. ભીજા અને હવાપવાં ધરો તનદરોસતીને નુકસાન કરે છે એ સંદે કોઈ જાણે છે. પણ એ નેહનું મોલવાનું સેહેલ છે તેહનું સામ જવાનું સેહેલ નથી. એ વીધેની બારીકીએથી હોંકો પુરતા વાકેફ નથી. પાણી વાલી, રતાલ અથવા માટી અને ફતરની જમીન ઉપર રહેવાથીન તે જગ્યા ભીજી ગણતી નથી. એક ધરોના પાંખ ઉભો અને સુકો હોય, તોપણ આ સપાસ ગીચ જાહડો આવેલાં હોયતો તે ધર ભીજું અને હવાપડું થઈ પડે છે. ગીચ જાહડોના એધાથી તાજ હવાને અને સુજનના કોરોનોના અટકાવ થાય છે, તેથી ધરમા ઘણો ભીજાસ રહે છે અને થોઆલાના દાહડામા તેવાં ધરો ની અંદર ગમે એટલો આતશ સવગાવતાંથી સરદી બાગની નથી. તેવાં ધરોમાં મુરોજો જલદી ખાટો મારી આવે છે અથવા રાફ ઉતરી જાય છે તો હવા પાણીમા શુષ્કારી કેમ હોય?

ધરોને, દરોજન થોવાં એ જુલ છે. આપણા ઘણા લોકો દરોજન જમીન થોય છે, એ સરદી વધાવાના ઉપાય છે. વાંદાંડોમા માલત રોજોની તપાસ કરવા માટે પારવામંદે.

કરાવેલાં કમીશને એવે રીપોર્ટ કીધે હતા કે તે વાંહાંણેને દરરોજ ધોવામાં આવેછે, તેથી થતા બીજાસ અંને સારી ઘણી રોગોનું કારણ છે. એ પછે તે વાંહાંણેને દરરોજ ધોતાં બંધ કરવાથી તે રોગોનેા અટકાવ થશે. ડાક્ટર દો પલાંડ એક આખો બોરડીંગ સકુંવલેા દાખલેા આપેછે કે જેમાં દરરોજ નજીબ ધોવાનું બંધ કરાવયું નહીં તાંહાંસુ ધી દરરોજનું એ કારણ માલમ પડયું નહીં.

ધરો જેમ સુધાં નોંધએ, તેમ ધરોની અંદરની હવા ની ગરમી પણ સંભાળવી નોંધએ. અંદરની અંને આહરની ગરમીના ઘણેા તફાવત હોવાથી એક હવાગ્રામી બીજા હવાગ્રામી નતાંવાર સવખમ, અંને બીજા સરદીના થેઅં ન રહે થાયછે. ધરની બાંધણીમાં બીજી ઘણી આબજો થેઅં ન આપવાએગ છે. પણ ઉપર અંને યુખીઅ સંભાલ સ મળવીછે તે ઉપરથી નજીવે કું રહેવાના ધરોમાં જાંહાં તાંહાં નધને પડયું એ જાંહીને ધરડાવાની વાત છે. આપણા ધરોની બાંધણીમાં ઘણી સંભાલ નોંધએછે, પણ અકસોસ છે કે ધરધણીએ ભાડાં ખાવા માટે કરી સંભાળ વના ધરો ઉભાં કરેછે અંને તેમા હજારો ગરીબોના શરીરને જીરુ લાગેછે તેના સરકારથી કસા ઉપાય થતા નથી.

મહાભારતની કથાઓ.

[ઈંદુસતાનની જમીન ઉપર અસહ્ય વખતમાં થાપલી મહાભારત લડાઈ તેનું નામન મહાભારત તેનું પરણન જનનાર કસીયન ફેરાયત હતા, તેણે એ લડાઈની ફરીકત કવીનાના આકાર માં પોતાના મેથા વચેસમયાવનને સીંખવી, અંને એમ કરતાં એ કવીતા આપણા જમાનાના બિરોધી આપીછે. પણ અસહ્ય બીજામાં જુગીના જુનરવાથી ઘણેા રેશર થાયેછે. એ મધે મોહોડી રેશર કરનાર બરાહામણે હવા જેમ્મા પોતાને કામુ લોકો ઉપર ભરી રાખનારે માટે તથા પોતાની ખતબજ સામવવાને માટે આ મહાભારતમાં રેશર કરતા જ યા હતા. જે ઉપરથી અસહ્યને અંને તોપારખાદ તે મધે થાપણી રેશરોને લુડા પાડવાનું કાંમ આજે ધણું સુચકલ યા છે પડયું. આ કવીતામાં મધે મત્રી ૧-૦,૦૦૦ સુધેક આવેલાછે. એની ખતબજ વાંચનારી બાનુએ આગલ હવે પછે જોશતા નધઈ]

૧.

એક વખતે હસતીનાપુરનેા રાજા કુશપત નંગલમાં સેકાર કરવાને નીકલેા, તેવાંમાં પાંહોનેા તરસેા થાવાથી આસપાસ જોતાં કનવ નાખના જોગીના મઠમાં તે જાઈ પુ ગયેા. એ જોગીની એક છોકરી સકુંતલા નાખની હતી, જે તે વખતે નજીવલી લુમીમાં પોતાની ખુમસુરતીને માટે ઘણી વખજાયલી હતી. રાજા કુશપત તેને જોતાં મોહોત પડયેા અંને ગનકરવ લગન તેનીની સાથે કરયા ખાદ વખત જતાં આ રાજા પોતાના સુવકમાં પાછેા ગયેા અંને ખુમસુરત સકુંતલાની સરવે પાદી તેના મગજ અધેથી નીકલી ગઈ. હવે સકુંતલા હજેલદાર હતી જેથી તેનીએ કુશપતના ગામના જવાને વીધાર કરી પોતાના બાપની જુકડી છોડી પોતાની મા સાથે નીકલી. -રાજા કુશપત પો

તાની નીશાણી દાખલ સકુંતલાને પોતાની વોટી ભેટ કરી હતી તે વડે પછે આ વખતે સકુંતલાએ સાથેન રાખી હતી, પણ વાટમા એક નલાખા નહતાં સકુંતલાને હાથેથી તે વોટી સારી ગઈ જેની તે વખતે તેને ખબર રહી નહી. એહુ મા દીકરી ઘણા દાહાડાની યુસાફરી ખાદ હસતીનાપુરમા આવી પુગાં, પણ રાજા કુશપતે ખુબ સુરત સકુંતલાને એજાબી નહી, અંને નજીવયુ કે સકુંતલાનેતા તેને એક વોટી ભેટ આપી હતી, માટે જે તે ખરી સકુંતલા હોયતે તે વોટી તેણીએ ખતાવવી. પણ વીડી કમાંહોથી લાવે? અતે નીરાસ થઈ સકુંતલા પોતાની મા સાથે પોતાના મઠ તરફ પાછી ફરી, જ્યાં તેણી એ ભારત નાખના છોકરાને નનંગ આપયેા, કુશપતના ગામનાથી સકુંતલાના જવા ખાદ રાજાને માટે એક મા છી એક મોટી માછલીની ભેટ લાવયેા જેના પેટમાંથી સકુંતલાની ખોવાયલી વોટી (જે સકુંતલાના સંકટનું) સરવે ખુજ હતું) મળી. રાજાને તરત બીચારી સકુંતલા બાદ આવી અંને તેણીને બોલાવો એક ખાસ મેહેલમા રાખી:

હવે આ ભારત નાખનેા છોકરેા મહાભારતની તવારી ખમા વખજાયછે, અસહ્યના વખતમા કહિવ અંને યાદવ વંચે મોટી નંગ ચાલી હતી, જે વખતે નજીવયુ હાંડસતાન દેવ રૂપી માનવીએના બુઝાસાથી બુજયું હતું, તથા જે વખતે લખેા ભલક કરેહો છવવખેાનું મરણ નીવન્યું હતું, તે લડાઈ જે મહાભારત અંને લડાઈ કરનાર એહુ રોલોવાખોનેા વડેા તે આ ભારત નાખનેા છોકરેા હતાં.

ભારતના છોકરાનેા છોકરેા સાનતાનું નાખનેા હતો. સાનતાનું નપારે નધઈ વચમા આવયેા તવારે તેની ખાએસ એક એરત સાથે પરણવાની ધઈ, પણ તે વખતે કોઈબી ઘણી પોતાની પુતરીને આવા ઘરડા રાજાને આપવાને હા પાડતા નહી. વલી તેનું બીજું કારણ એ હતું કે રાજા નેા એક છોકરેા સાનતાવ કરી હતા તેથી જે રાજાને તી પાંહાં બીજા ફરમંદોની વરધી થાય તે તે ફરમંદોનેા ગાદી ઉપર કાંઈ હક અલે નહી. અતે પોતાના છુટા બાપની ખાએશથી સાનતાવ એવા સોમઈ લીધા કે પોતાની જાંહી સુધી તે કોઈબી એરત સાથે પરણે નહી, રાજાની નવી બાપડીથી જેબી છોકરાં થાય તે છોકરાંની તે સારી માવજત લીએ, તથા તેએનેજ તે ગાદી ઉપરનેા હક આયે. ખાદ સાનતાનું એ સતપવતી નાખની કનયા સાથે લગણ કર્યાં જેનેથી બે છોકરા જનમયા. આ ફરમાનરદાર જે કરે સાનતાવ એ વખત પછી બીશખને નામે એલખા યા લાગેા. તીયારખાદ રાજા સાનતાનુંની કન્યા ધાઈ. બીશખે પોતાનેા સખુન એક રાખી રાજાના પેલા બે છોકરા અધેથી એક છોકરાને ગાદી ઉપર બેસાડયેા. પણ તેણે કુંક વખતમાં બીજા રાજાએ સાથે લડાઈ ચલાવી જેમાં તેહનું મોહોત નીવન્યું. વલી બીશખે નાખલા છોકરાને ગાદી આપી, પણ તેની વયે નહી પુગે એટલી હોવાથી રાજની લગાંખ પોતેન રાખેા. રાણી સતપવતીની ઘણી ખાએશ ભારતની પેહોડી માછુ રાખવાની હતી, જેથી તે નાનકડાં રાજાને માટે બાપડી સોધી કાહાડવાનું બીશખને સેફુ. બીશખના સાંભલવામાં આવયુ કે કાસીના રાજાને તીપાંહાં તરણ છોકરીએ ઘણી ખુમસુરતીની રાખનારી હતી, જેથી

ਮੁੰਡਾ ਮਾ ਪਾਉਣਾ.

તેણે પોતાની રથ બેઠાવી તથા તે ખેડે બેસી તે ઊકારીઓને જાતે જોવાને ગયો. તે સમયે કાસીના રાજની ઊકારીઓ સ. વપનવરધી* લગણુ કરવાની તઈઆરીમાં હતીઓ, જેથી ગામેગામના રાજ તે ઊકારીઓને હાથ મેલવવાને કાસી માં એકઠા મલીઆ હતા. બીરામે એવો મામલો જિયા થી કડાવ કરી તથા તક બેઠે તે ઊકારીઓને જિર જીવમથી પોતાની રથમાં બેસાડી હસતીનાપુર સાડે પાછો નીકળ્યો, પણ પેલા એકઠા મલેલા રાજઓ તેના સાથે ખુબ જિરખા લડયા જેમા અંતે ભીસમની છત યાદ; રાણી સતપવતી આ તરણુ નાજીક અમળાઓને બેઠે ધણેનું ખુશી યાદ, પણ આ તરણુ મધેથી અમળા નામની વડો ઊકારી સાળવા ગામના રાજ સાથે અદરાએ રી, જેથી સતપવતીએ તેને બાઆમજ થી તે ગામમા મોકલો.

રાજ વીચીતર વીરખા સાથે એ બે ઊકારીઓના લગ્ન ન થયાં, પણ કુંડે યુદ્ધમાં એ ઊકારાનું પણ મરણ યાદું ને થી રાણી સતપવતી ઘણે એવે પાંચો કારણ કે ભારતની જે ડીનું ઉતારનાર કોઈ પણ રહ્યું હતું નહી. હવે તે વખતને રેવાલ એવો હતા કે કોઈખી ધણી પોતાની તોખમ ઉતારીઆ વગર મરણ પામેતો તે મરનાર ધણીનો સંગો ભાઈ અથવા કોઈ અતલધનું સંજી તે મરનારની ઓરતો સાથે પરણે અને તેનું તોખમ ઉતારે. સતપવતીએ ભીસમને એમ કરવાને કહ્યું. પણ તેને લીધેલા સોગમને લીધે તેણે સાક ના પાડી, જેથી સતપવતીએ વપાસ નામના ધરમચુર ને કૂમારધણ. તેનેથી વીચીતર વીરખની બાપડીઓને તરણુ ઊકારાં યાયાં, જેનાં નામઃ—ધરીતરાશતર, પંડુ, અને વીરુર; વડો ઊકારો અપંગ હોવાથી રાજની ગાદી પડુને મલી. આ ઊકારાએ હસતીનાપુરમા પોતાના વડવા ભારતની મુનમજ ધણું કુંદેહમંદીથી રાજ મલાધણ. એ રાજની બે બાપડીઓ હતી નામે કનતી અને આદરી. કનતીથી એ રાજના તરણુ ઊકારા હતાઃ—યુધીસધીર, ભીમ અને અર જીન અને આદરીથી નકુલ અને સાહરવ.

એક સમયે એવું બન્યું કે રાજ પંડુ નંગલમા સેકાર કરવાને નીકળ્યો જેના દરમેઆનમા હુરન અને હરની નંગલમા ફરતાં હતાં તે મધેથી એકને તેનો એક તાર લાગ્યો. આ હુરન હુરની એક બરાહનમા ઓરત મરદ હતાં; હુરને તરતજ મરદનો આકાર પકડશે અને પંડુને સરાપ લીધો કે તેની બાપડીની જોદખાંન તે મરણ પામશે. આ સરાપની ધાત્રી ખાઈને રાજ નંગલમાં ભતકતો થયો પણ ન્યાંહાં તેને. તેની બાપડી માદરી સાથે મેલાપ થયો, જે મેલાપમાં તે બરાહનમા સરાપ મુખમ તેનું મરણ માદરીની જોદખાંન નીપન્યું. રાજ પંડુની ચેહમાં રાણી માદરી પણ બલી યુધ.

હસતીનાપુરમાં પંડુના રાજ ઊરવા લાદ ધરીતરાશ ન રાજ કરતો હતા. તેણે પોતાના લગણુ ગાનધીની નામની ઓરત સાથે કર્યાં હતાં. એને ઘણા ઊકારા હતા જે એ પોતાના વડવા કુંડ ઉપરથી કહરવને નામે એલખાતા હતા, જેમાં કુરોપાધન અને કુહસાસન વડા હતા. પં

* જોરે મોનમરખાં ને ધણી એક ડાકડ કાંન રતેમરી થી મળેને ધણી ખાનદ કરે.

કુના મરણ પછી કનતી પોતાના કુંડુન સહીત હસતીનાપુર માં આવી, એને રાજ ધરીતરાશતરે સારો આવકાર દઈ મે હેલમાં રાખી.

પ્રજાધાતની પીડાકારીઓ.

ચીતર ૨ જી.

મેહલમા તમેસો.

પ્રજાધાત અથવા લડાઈમાં સુલેહ ભરેલાં અને એક મારગી લોકોને પોતાનું શેરેર ખાલી કરી નવું પડેછે, તે વેળાની નાહાસ લાગતું એક ચીતર ગયા અંદે સોય વાંચવાની બાનુઓને અરપણુ કરયુંછે. તાર પછે તેમના ધરનાર, માલ મીલકત, માગ મગીયા, તથા મેહલ અને એવા તેના લડાઈથી કેવા છુરા હાલ થાયછે, તે બાબેતું એક બીજું ચીતર આન રોજે વાંચનારી બાનુઓ આગળ ધરીએ છયંએ. એક શુંદર મેહલ બાંધતાં વરયો લાગેછે, પણ તેને ભાંનતાં તેટલા દાહાડા નાંધી લાગતા. એ બીજાને લડાઈ ખરી કરી આપેછે, જરે કે એક કે બે નહી પણ આખાં શેરેરની ઈમારતો ધરતીક પ ઈઆ બીજી ખુદરતી આકૃતીની મીથાળે સાધારણ નાશ પામેછે. એક મેહલમા કેવા રાજ રાંછીએ એરા આરામ લીધેશો અને લડાઈમાં તાંહાં કોણ કોણ મરેછે! એક શુંદર મીલકતના ધણી કોણ, પછસા કોણ ખરેખેલા, મોટી જેદને કોણ વસેયું, કોણ સદ્ધણ વસાવેયું, અને હવે તેના ધણી કોણ થઈ મેહાછે, તથા કોણ નઈ વસયાછે! તે આ ચીતરથી થેડું ઘણું માલમ પડેછે.

આ ચીતરમાં પરમથ એક રોજીકદાર અને રલીઆમ છું સણુગારેયું અને આરાસતે કરેયું દીવાનખાનું બેઠ્યુંછે. તેની રેવાલ ઉપરની શુંદર નકસી તથા ચીતારો, જેમાં કાંઈ નામોમા ચીતારની પીછીએ અંખને તાહાડક આપનારા રંગીની મેળવણી કરી હશે તથા કોઈ મંચલ કા રીંગરે તે પર સોનેરી લીસોડીઓ દોરી હશે, તે ઉપરથી ન છાયછે કે કોઈ માતમર આદમીના મેહલનું એ રેવાનખાનું છે. જો મેહલ છે, તેવોજ તેમા સણુગાર કરેલોછે. ઈ ખતી રેખલ, મખમલની ખુરશીઓ, સાદીનાના કોમો અને અતલશની તોલાઈ સરખો કીમતી ધર સણુગાર કરેલોછે. રેવાલને અદેલાવેલી મેન (સાઈડ બોરડ) ઉપર સંજેમરમ નું કુલનું કુંડું છેક ઉંચી અલડાઈ પર બેઠ્યુંછે છયંએ, જે ની હેઠે આસપાસ શુંદર કુલાવર વાસોની વજોવમ એક શો ભીતું ઘડીઆલ બીરાનેછે, જે કદામ સોનેરી હશે અથવા તેની તખતીને ફરતા કદામ હોરા મહેલા હશે.

આવાં શુંદર દીવાનખાનાના લડાઈથી શું હાલ થયા છે. એ મેહલનો તમેસો બનયોછે! એક લશકરી અમલદાર, કદામ યોડાઓનો ઉપરી, દીવાનખાનાની નજીક જાણીકે માનની ખુરશી ઉપર આવીને અરડાયછે, તથા કાવા હાથ આગલ મખમલની ઝાંઘરવાલા કોચોની ઉપર ઘાસની પુરીઓ નાખી છે. જે ગોલ રેખલ ઉપર શુંદર આલખાનો ઈઆ બીજે શોખીતો સામાન બીરાનેતો

હતો, તાંહાં-શોપાહને ઉસકેરનારા બીર અને ચંધેનના ગલાસો ભરાયછે અને દોલાય છે. ખુદ હોવાનખાનાને રહેવાશો કોઈ અમીર ઉમરાવ નથી, બલકે માણસો વડે ક હીઆં વસતાં નથી, પણ હીઆંતો જાનવરોએ આવીને ઉતારો કર્યો છે. શુંદર ગાલોમાવાલો જમીન ઉપર ઘાસ ના પેડા બીજાવયા છે અને તેની ઉપર લડાઈના ઘોડાઓ પોતાનું ઘાસ માવવા પડાયછે. મેહેલની આ ખરાબી હજી થોડી હોય તેમ, તથા આ મેહેલમાં તમેશો એકસજ કર્યો હોય તેમ હજી બીજી બાજુએથી એક માણસ ઘા સની પુરી લઈને દાખલ થાયછે. ના—આ મેહેલના વ સનારાં બીઆરાં ખોદા માલમ કાંહાં અટવાઈ ગયાંછે અને હીઆંતો ખરખર ઢોરોનું ગલીમ રહેડાણ થયું છે.

એ કેટલો બધો ફેરફાર! પણ વલી આખાં શેહેરોના શેહેર અને હેશોનારેશ આવી ખુવારોના આવી પડે એ કેટલી બધી નજા! અને તોપણ આ ચીતર કાંઈ એવાલી સહરાગાત નથી. દરએક લડાઈની વેળા ખરખર એમ બનેછે. છેલી ફરાસત અને જરમનીની લડાઈમાં ખરે ખર બનેલા એક મેહેલના તમેલાનું આ ચીતર છે. માટે મેઆરાં વાંચનારાંઓ લડાઈના નેહસત પગલાંની તમે સલા નાહવી માહોએ. લડાઈનું સદા કાણું મેહો ભાગમે. આપણી ફુનીઆંની ધણીક લડાઈઓ રાજઓ અને પર જતઓના લોભથી ઉભી થાયછે; અને જે રાજઓ આવી મોટી ખુબનાર નજો ચલાવેછે તેઓ ફુનીઆંમાં મોટા કે હવાયછે; પણ આ ચીતરો જેવા પછે, મેહેલના, તે ધણીઓ ને તમે મોટા નહીં કેહેશો. આ ફુનીઆંમાં તેમના લોભ થી ફરતી ધુન્ને છે અને પેલી ફુનીઆંમાં પરમેશવર આગ લ તેમને નવાબ દેવો પડે છે.

નવી જાતનું સુરીઅ ધરણ.

વાંચનારી બાનુઓએ સુરજ અને ચંદરના ધરણો ઘણા રીડાંછે અને એ ધરણો કેમ થાયછે તે ઘણીવાર આ ખોપાનીઆં પ્રથે સમજાવવા આપવુંછે. સુરજને સેતાન ગલી જાયછે અથવા ચંદરને રાહુ પેરેછે એ સમજાવેલેમો વીહીઆના અનવાલાં આગલ નાહારી ગયાંછે અને સમજા કાંઈમ નહીં પણ ભાશાના અલકાર તરીકે ગણવા લાગાછે. હવે દરએક નીશાબીઓ પણ જાણેછે કે જરે ચંદર ફરતો ફરતો સુરજ અને પૃથ્વીના ગોળાઓની ધરાખર વએ આવે છે તારે પૃથ્વી પર તેનો ઓથો થાયછે અને સુરજની સપા રી ઉપર તે કાલાં પાનાં જેવો દેખાયછે; તેને સુરજ ધરણ કહીએ છઈએ. તેમજ જરે ચંદર પૃથ્વીની પછવાડે જાયછે અને પૃથ્વીનો સુરોઅ તથા ચંદરની વએ આવી જાયછે, તારે ચંદર ઉપર પૃથ્વીના ઓથો પડેછે, જેને આપણુ ચંદર ધરણ કહીએ છઈએ.

પણ એ ઉપરાંત સુરીઅના બીજાં ધરણો થાયછે; જે ખાનુ એક ધરણ માલતા ડીન્જખર મહીનાની તા. ૯ મીને દીને થઈ ગયુંછે. હીંડુઓ ધરણ વીશે ઘણા વેરેમો પા રેછે, પણ તે કેટલા મોટા અને હસવા સરખાંછે તેની આ એક સાબેતી છે કે ઉપલો-તારીયે એક ખાણું સુરીઅ

ધરણ થઈ ગયું, પણ તે હીંડુસાનાના જોતોથોને માલમ ન હી હોવાથી તથા તે માલમ નહીં પડે એવું હોવાથી તેનો આપણા હીંડુ ભાઈઓએ કસી ખખર લાધી નથી. પણ એ ધરણ વાવાંતોને માલમ હતું અને તેઓએ તેનો આ ગમચંધી વરતારો કરેલો હતો, જેથી બરાબર મુકર દાહડે અને મુકર વખતે એ ધરણ થયું હતું. એ ધાણુ ખજો લ વોદાઆગા એક મોટી શોષ થવાનાં વડો હોવાથી, યુરોપ અને અમેરીકાના દેશ દેશથી વીદવાંતોના મોટા કાકુલા લા ગો રૂપીઆનો ખચ કરી એ ધરણ જેવા નીકળ્યા હતા, અને પૃથ્વીના જે ભાગે ઉપાથી એ ધરણ દેખાતું હતું, તે ભાગે ખાને તેઓ આગમચંધી આવીને મોટી મેહવણી કરી રહેલા હતા.

એ ધરણ તા. ૯ મી ડીન્જખરને દીને બામદારે સુર જ ઉત્તાવાર તેની સપાટી ઉપર શરૂ થયું અને સહવારના ૧૦ થી ૧૨ વાગા સુધી જુદાં જુદાં મુસોકોમાં તે દેખાયું હતું. એ ધરણ દેખાવના કાંઈ ધણું રહ્યોઆમણું ઈઆ થુંદર નહીં હતું. બીજાં સુરજ ધરણોની મીથાલે આ ધરણ ની વેળા ખુદરતના દેખાવના કાંઈ ફેરફાર થયો નહીં હતો, માંત વચના એથે આવવાથી થતાં સુરજ ધરણના જિમ સુરજ આઓ દંકઈ જાયછે તથા પૃથ્વીના તેટલા ભાગ ઉપર અંધારું ફરી વળેછે તેમ કાંઈ ઉપલો તારીયે થયું નહીં હતું. વળી સુરીઅ ધરણના જિમ સુરજની કીનારીએ ગોળ ફરતી મલકતા દાનાની હાડડી માલમ પડેછે, તથા તે હારડી તે રો શનોના પાહાડ ગણવાના આવવાછે તેવો પણ કોઈ દેખાવ ગઈ ૯ મી તારીખના ધરણના જેવાનો નહીં હતો.

એ ધરણેતા માતર આ પરમાણુ થયું હતું. સુરજની સપાટી ઉપર પથમત તરફની બાજુએથી એક ગોળ રીપકું અથવા ધાણું દેખાય થુંદર માલમ પડયું હતું; તે કીમે કી મે સુરજના બીજ અથવા તખતીની વએ આવવું થયું અને પછે ચાર પાંચ કલાકે તે બીજ કીનારીએથી પાણું નીકળી નઈને બેમાણુ થયું. આ ઉપરું નવી જાતનું સુરીઅ ધરણ હતું. એ ધરણ ધણું નવાઈનું હતું. એ ધરણ છેડું છેક ૧૦૬૯ મા થયું હતું, જેની આઠ વરશ આગમમ તે દેખાયું હતું. હમણાં તે ૧૦૫ વરશે પાણું દેખાયુંછે, અ ને આવતાં ૮ વરશ પછે ૧૮૮૨ માં તે ફરીથી થશે, જે પછે વળી ૧૨૨ વરશનો ખાંચો નાખી તે પાણું સંને ૨૦૦૪ મા તથા તારખાદ ૮ વરશે વળી ૨૦૧૨ મા આવશે. એ રીતે આ ધરણ જમાનાઓ જુમરી નવા પછે જેવાને મળેછે. આવતી સદીમાં તે મુદ્દલ દેખાવાનું નથી અને ૨૧ મી સે દીમાં તે દેખારો તાંહાંવેર આપણુ કોઈ જીવવાના નથી.

એ નવી જાતનું ધરણ તે શું હતું? એ કાંઈ પૃથ્વી વીના ઈઆ ચંદરના ઓથાથી થતાં ધરણો ખારેલું નથી. એતા એક બીજાંન કારણથી થયુંછે અને તેની સમજ કુદખા આપીયું. સુરીઅ મંડળ અને તેમાના ગરેહો તે શું તેની બીજતવાર સમજ આગલા અંકોમાં અમે આપી છે. વાંચનારી બાનુઓ જાણેછે કે રાતના ખોલાં અંધારા માં જે ફરેછો તારા પરમાણે, તે હજારો સુરજ અને સુરીઅ મંડળોમાં વેહુંચાઈ ગયાલા છે, તે એકેક સુરજ રોડો ખાઈલ જરેહો મોટો છે, તથા દરએક સુરજની આ સપાસ સેતાશની મીથાલના મલકતા ગરેહોએ ફરેછે, કે

જે દરમિયાન ગરેહ વલી લખે માઈલના મોટા ગોળાએ. આપણને જે સુરિચ્છ દેખાપડે, તેનું પણ એવુંજ એક સુરિચ્છ મ'ગળ છે, ઇચ્છાને તેની આસપાસ પણ લખે. આ ઇલના ઘેરાવાના ગરેહમાં ફરે. આપણી પૃથ્વી પણ તેમાના એક ગરેહ છે. મંગલ, સુકર, બ્રહ્મચરી, શની ચંચર વગેરે સૌતારાઓ પણ આપણી પૃથ્વીના સંસ્થા મોટા ગરેહમાં સુરજની આસપાસ ફેરવે છે.

હવે પૃથ્વી તરફથી સુરજ નજર કરતાં કેટલાક ગરેહમાં સુરજની નજરેકમા છે, અને કેટલાક સુરજની ઘણા દુર છે. મંગળ અને સુકરના ગરેહમાં તેવા નજરેકમાં, સુરજની આસપાસ પડેલા મંગળ દોરે છે, તેની પછે સુકર દોરે છે, અને તેની પાછળ આપણી ધરતીના મારગ છે, તેથી મંગળ અને સુકર સુરજ અને પૃથ્વીની વચ્ચેના કરનારા ગરેહમાં છે. બાકીના સઘલા ગરેહમાં પૃથ્વીની બાહારથી સુરજની આસપાસ ફરે છે, તેથી તે બાહારના ગરેહ કહેવાય છે. હવે જરૂર મંગળ અને સુકરના ગરેહ વચ્ચે આ છે, તારે તેમાં ફરતાં ફરતાં કોઈવાર સુરજ તથા આ પણ વચ્ચે સીધી લીટીએ આવી જાય તો તેનાથી એવોર થાય એ સંભાવીક છે. કેમકે જરૂર મંગળ પૃથ્વી અને સુરજની વચ્ચે ફરતા ફરતા આવે છે તારે તેનાથી આપણને એવી થાય છે. તેમજ દીસતું છે કે જરૂર સુરજની આસપાસના આપણી પૃથ્વીના કુંડાળાની અંદરના ગરેહમાં મંગળ ઇચ્છા સુકર ફરતાં ફરતાં વચ્ચે આવી જાય તો તેનાથી પણ સુરજ ઉપર આપણને એવો દેખાય.

એવા જે એવો તે આ નવી જાતનું સુરજ ધરણ છે. ગઈ તા. ૬ મીનું ધરણ સુરજ અને પૃથ્વી વચ્ચે એજ પરાંએ સુકરને ગરેહ આવી લાગાથી થયું હતું. આમજ જરૂર સુરિચ્છની તખની ઉપર સુકરનું આગું ગમન થયું હતું તારે તેનું ધાનું જે તરણ આકારના દીસતું હતું. કોઈવાર તે પેર રોકું, તો કોઈવાર કાંદાના આકારમાં દીસતું હતું; પણ તે દર વેલા તેની સાચ એક કારો કોલો લટકેલા દીસતો હતો. વીદવાનેએ પાછળથી શોધી કાઢાડ્યું હતું કે એ કાલો રોરો માતર રોશનીના એક જાતના પડછાંપથી થતા હતા બાકી એ કાંઈ સુકરના એવાના ના ગ. નહીં હતા. ગઈ તા. ૬ મીના ધરણથી વીદવાનેની આ આટલ બરી પડી છે. ૨૦૫ વરસ ઉપર સુકરને ગરેહ એ રીતે આવી ગયા તાર પછે જોતીશોના સાંચા તથા હુધીઆરોમાં ઘણી સુધારો થયો છે. તે સુધારા પંતરે થી અવલોકણ કરતાં છેલ્લા ધરણમાં ઉપરો કાલો રોરો દેખાંચો નથી, ઇચ્છા નથી પેર રોકો આકાર જામે દીસીએ. આ વખતે સુકર પૃથ્વી અને સુરજની વચ્ચે બસ એક કાલો ગોલાની મીઠાણે પસાર થયો છે. એ કાલો કદમાંતે આપણી પૃથ્વી જેટલો મોટો છે, પણ તે આપણી રા. કરોર માઈલ દુર હોવાને લીધે એક મોર જેટલો દીસેલો હતો. ઉપરથી સમજ ઉપરથી વાંચનારી બાનુઓના મનમાં સવાલ ઉઠેલો થયો કે સુકરના આ દેખાવને એટલો બધો વધારો આપવાનો શું શબ્દ, કે તે એવા સાઈ વીદવાના હ જોરો માઈલની સુસાફરી કરી તથા લાખો માઈલનો ખર્ચ કરી દુરદરાજ આવવાય છે? જન સુકર પૃથ્વી અને આપણી વચ્ચે પચાસ ધાય છે, તેમજ મંગળના ગરેહ પણ પસાર થાય

છે અને તેનાથી પણ એવા એવા પડતા હશે કે નહીં? હા, મંગળનું આ પરાંઆણે ગમન થાય છે અને ઘણીવાર થાય છે. સુકરનું ગમન તો સારીએ પડે થાય છે, પણ મંગળનું ગમન તો વધેરીએ થાય છે. સને ૧૮૪૫ પછે આપણી ૪ વખત મંગળ સુરજનો તખતો ઉરથો જતો દેખાયો છે, અને માર વરસ પછે ૧૮૭૮ માં તે પાછો દેખાયો. પણ તેથી આ વાત યાદ રાખવાને છે કે વીદવાના આ જાતના ધરણથી જે શોધ કરવા માગે છે તે મંગળનાં ગમનથી થતો નથી; જરૂર પૃથ્વી અને સુરજ વચ્ચે સુકર આવે છે, અને જરૂર સુકરને સુરજની સપાટી ઉપર માલમ પડે છે તારે વીદવાનેની ધારેલી શોધ યા શકે છે. તેનું કારણ એ છે કે મંગળના ફરતાં સુકરના ગરેહ આપણી વધારે નજરેક છે. મંગળ આપણી ૫ કરોર ૮ લાખ માઈલ દુર છે, પણ સુકર આપણી ૨૫ કરોર માઈલને છેડે છે; તેની એ નજરેકીને લીધે તેનાથી સુરજ ઉપર થતાં ધરણના ધારેલી શોધ મનમાનવી થાય છે.

એ ધારેલી શોધ તે શું? એ શોધ સુરજનો તક્ષવત છે. સુરજનો આતરો ગોળા આપણી કેટલા દુર છે, તે ચોક્કસ શોધી કાઢાડવાને વીદવાને ઘણાં ખંતો છે. કેમકે એ શોધ ઉપર બીજી ગણતરીઓના ઘણા આધાર છે. સુરજ અને પૃથ્વી વચ્ચેના તક્ષવત તે બીજા ગરેહ તથા સૌતારાઓના તક્ષવત ગણવાના ગોપા ગમ છે, તથા તેમાં સુરજ ફરતાં કેટલા ઘણા દુર છે તેમ માતર ગણવાના આવે છે. જે એ તક્ષવત નહીં થાય તો મંદરની માલના કોશટકો સહી થઈ શકે છે, જે કોશટકો વાંદીજ ગણાઓના ઘણા ઉપયોગી છે. એવાં એવાં ઘણાં કારણોને લીધે સુરજ આપણી કેટલા દુર છે તે ચોક્કસ ગણી કાઢાડવાની નજર છે. હવે સુરજ એટલેલો દુર પડેલો કે હીઆથી તેનું માપ લેણું થણું બીરક અને મેહેનતનું કામ થઈ પડ્યું છે અને તેના એક સેકંડની લુલ ઘડતો લાખો માઈલનો ફરક પડી જાય છે. એ ઉપરથી જરૂર સુરજ અને પૃથ્વી વચ્ચે એક વધારો નજરેકીને ગરેહ આવી લાગે છે તારે બેની વચ્ચેના તક્ષવત શોધી કાઢાડવાનું સવન પડે છે. એટલા માટે ૧૭૬૧ તથા ૧૮ માં જરૂર સુકરના વચ્ચે આવવાથી આ જાતનું ધરણ થયું હતું, તારે વીદવાનેએ એવી ગણતરી કીધી હતી કે સુરજ આપણી ૬ મીનથી લા કરોર માઈલ દુર છે, પણ પાછળથી આ ગણતરીના બીજી શાહાદતોએ ૩૦ લાખ માઈલની લુલ માલમ પડી હતી અને વીદવાનેના વાંધો પડ્યા હતા, જેમાં કેટલા હતા કે સુરજ લા કરોર નહીં પણ ૬ કરોર ૨૦ લાખ માઈલને છેડે છે. એ લુલ ખરો છે મોટી તે શોધી કાઢાડવા માટે બીજ વખત જરૂર સુરિચ્છ બીજ ઉપરથી સુકરનું ગમન થાય તારે તપાસ કરવાની હતી. તે ગમન ગઈ તા. ૬ મીએ થયું છે અને તે તપાસ કરવા સાઈ વીદવાનેની ૮૦ શેલકીઓ ૮૦ જુદી જુદી જગા ઉપર અવલોકણ લેવાને આવે છે. બોધ તેમની મેહેનતને નસ આપે. આખીને!

ખાસડાનું માન.

ખાસડાનું માન કોણને ભાવે છે? હરકે દેશમાં પોતા નો દોર અને તોર દેખાડનારા પોતાના મન સાથે મોટા પણ સમજી લોકોનો નમ્રતામાં ઘણાન. નીચા અને હલકા લોકોને એ માનના લુખા હોય છે. તેઓ પોતાને પવિતર સમજીને પોતાના મકાનને પવિતરાર્ધનું થાણક બનાવે છે, અને જે પગે તે મકાનમાં પોતે ચાલી જાય છે તેમ પ ગે બીજાઓને તેમાં ચાલી આવતા તેઓ નિષ્ઠ શકતા નથી. પોતેતો ગોરા રંગનાં છે માટે તેઓ કાલા રંગના માણસને તે મકાનમાં ચાલતાં અટકાવે છે—તો ને કે માણસ કરતાં નીચાં, પરાંણીઓ તે મકાનમાં આપો દીવસ રખડે છે.

ખાસડાનું માન એવાન છાલકા અને હલકા કેટલાક યુરોપીયોને લેવા ગમેલાંના દાખલાઓ મોટા ધીકાર અને નીરસકાર સાથે આપણ વાંચીએ, અને તે વાંચનારી બાનુઓના જાણવામાં પણ આવવા હશે. તેમની આ ફીસમાં યા ધરના ઈંગરેને નઈ શકે, પણ દેશીઓએ તો બાહર પોતાનાં ખાસડાં કાઢીને અંદર જવું નિષ્ઠ; કેમકે યુરોપી તળીમાં તો હમેશાં કુપ જવાં ગોરાં અને રોશની જેવાં ચલકતાંન રહે છે, પણ દેશી ખાસડાં તો કાળાં ધીકારાં જેવાં યદ જાય, તે ગોરા "સાહુએ શોકો" ને કેમ પાલવે? માટે ન તેઓ વગર યુરોપી દેશી જેડે તેના નેડા ઓરડાની બાહર કાઢીને અંદર આવવા દેય છે!

શુભશાતમાં અને બીજે યજ્ઞે કેકાણે અને નિયુ છે કે હરકોઈ જમીનદારને તાંડ તેનો ખેડુવ જાય તો (ને કે તે જમીનદારના ધરને કચરોળી કાઢેલો નહી હોય તોપણ) તે ખેડુત પોતાનાં ખાસડાં પોતાની મેળેન ધરની બાહર કાઢીને અંદર જાય છે. તત્કાલ એજે બેજે બેજે નિયુરોપીયના પોતાનું માથું ધોડું કરીને પોતાથી મોટાને માન આપે છે તેમ જાણે ખેડુતો પોતાના નેડા કાઢી નાંખી જમીનદારને માન આપે છે.

સીરીયા દેશમાંથી એવાન ધારો છે. તાંડના ધરોમાં ધરની યુસલખાને પોતાની હર વખતની નેખાન કરતો વેલા પોષાતાલાં નમતાં નાકધસણો ઈતવાથી કમતા હોવાથી પોતાના મકાનમાં તેઓ સાંદરી બીજાવી રાખે છે, જેથી આસડાં સમેત તેયર ચલાવું નથી. પણ સીરીયામાં સરવેથી સરસ રસુન આ ચાલને લીધે નીશાલ આગલ મહેલે, નીશાલમાં પેસતાં નેડા બાહર કાઢીને ઊકાડાઓ અંદર જાય છે, અને જારે છુટી મહેલે તારે ગરોગર બાહર નીકલી એ કેકેને ચુક્રી લગાવી તેઓ પોતાના નેડા ધોલવા પડે છે; જેથી ગરબડ ધરને પછે મારામારી અને ગાલાગાલી વધે છે, અને અંતે જારે આપુનજ નેતર લઈ તેમને ચુપ રાખવા આવે છે તારે એક પોતાના અંતે એક બીજાને નેડા પેદરી ઊકાડાઓ બાહર નીકલી જાય છે, અને કોઈ કણી પોતાની નવા નેડો પેદરી કાઢેલો ચુક્રી ગમે હોયતો નવા નેડાવાશે પેલા ઉપર ગાલના વરસાદ વરસાવે છે, જેથી અંતે બહલી જનારને તેના નેડો આપવાની ફરન પડે છે.

ધરધતુ નુસકા.

ચોખાનું પુડીંગ—અરથી પેટ તાજું કુપ લેઈ તેમાં ડા આઈસ ચોખાનો આટો નાંખે, પછે અંદર ડા ઈડાં ફેડા અને લીજીની અરથી ચીર નાંખે, તથા અંદર ડા આઈસ મારેલી ખાંડ અને ડા આઈસ માખણ મેક્ષા એ સઘવાં પેણીમાં લુંછ કાઢે અને પછે ખાઈ જુઓ.

કાંદામાં ઈડાં કેમ જુજીયો? એક કાંદાના વરખ પાડો ને તેને માંખણ યા ધીમાં કકરાવો, જારે લગાર લાલ થાય એટલે એક રકાનીમાં માખણ ચોપડી તે ઉપર કાંચ પાંચરો પછે તે કાંદા ઉપર ઈડાં ફેડીને રકાની મુંડુલા ઉપર યા પેણીમાં મેલી રા. ઈડાં તઈપાર થાય કે ઉપર પાંચ ની ધીમાં લુંછ કાઢેલી કરમે પાંચરી રા, અને ઉતું ઉતું ઉતારીને મોહમાં મારો રા.

નાનાં બાલકો માટે તંગડીની જેલી—તંગડીનાં મરનના ચાર કકડા લઈ તેને એક શેર પાણીમાં ઉકાલે અને અરથી કલાક પછે તે પાણી ધોલી નાંખી બીજું તેરડું ન લઈ સાત આઠ કલાક શુધી કરીને બાફી કાઢો, જારે પાણી બલીને ઠા શેર યદ જાય તારે જેલો તઈપાર થયલો, સમજ ઉતારી પાડો અને જારે જરૂર પડે તારે એક અખડોટ નેટલો કકડો કાપીને બચાને આપવા કરમે.

પટેટાનું પુડીંગ—મે રતલ પટેટાને ઊલી બાફે, અને તેને પીસી નાંખે, પછે તરણ ઈડાં લઈ તેની સામે પટેટાના આશને ચુંદો; એ પછે રકતે રકતે ઠા શેર કુપ, ડા આઈસ બીજુલેલી ખાંડ, અને સઘલી જાતના મસાલાની બરણીમાંથી એક અમટી ભરીને તેમાં નાંખે. સઘલાંને એ કરાસ કરીને પોણા કલાક શુધી મુંડુલા ઉપર મેક્ષા અને જારે તઈપાર થાય તારે સામે એ અમટી શેરીવાઈન મીઠાં માખણના સાસ નેડે લેઈ ડબાવા માંડો.

માંખ, મછર ઓછાં કરવાનો ઉપાય—ભમરા, માંખ, મછર, માકડ, ચાંચડ વીગેરે કરાંલો આપનારાં પરાણીઓ ને જે કુર કરવાં હોયતો તેમને પેવશ થવાનાં આંધલાંમાં ઘડીની કણક સામે થોડો કેસામેલ બેલીને મેક્ષા, એટલે તેઓ ગુસ્ત નાપેઢ યદ જશે.

રાઈનું પલાસડર—એક લખનાર કેહે છે કે આ પલાસડર કરતો વખતે કોઈ પણ જાતનું પાણી ચાપડડું નહીં પણ રાઈને ઈડાંની સફેદી સાથે મેલવવી, આથી ફાપરો સારો પડે. આ પલાસડર બચાને ગમે એટલા કલાક શુધી લગાડ્યું હોય તોપણ તેથી બલીસડર ઉડતું નથી.

પરચુટણ બાબતો.

આખા હિંદુસ્તાનમાં ગયાં સાલની આખેરીએ રલ્યાં મલીને ૩૦૦૦ ટપાલ ખાતાં તથા ૨૦૦૦ કાગા નાંખવાની પેરીઓ હતી.

વેલાતના રોહરો અને વસતી—૧૮૧૧ માં વેલાત માં સઘર્માં મલોને ૭૮૧ રોહરો હતાં, તે ૧૦ વરસના વધીને ૧૮૭૧ માં ૯૩૮૮ થયાં હતાં. ૧૮૬૧ માં વસતી ૧,૧૦,૦૦૦૦૦ કરતાંની બહાર હતી તે ૧૮૭૧ માં વધીને ૧,૪૦,૦૦૦૦૦ ની થઈ હતી, વેલાતની સઘર્ની મળીને નંદીક ૨,૩૦,૦૦૦૦૦ માણસની વસતીમાં ૧,૦૦,૦૦૦૦૦ માણસો ૨૦ વરસની અંદરના છે. ૧૬૦ માણસો ૧૦૦ થી વધારે વરસના છે, જે માની ૧૧૯ સ્ત્રીઓ છે. મરદો કરતાં યોરસોની વસતીમાં ૫,૮૬૦૦૦ સ્ત્રીઓ વધારે છે.

દેવાના અને બેવકુક આદમીઓની સંખ્યા—ઈ ગલોડમાં બેવકુક આદમીઓમાં મરદ અને યોરસોની સંખ્યા એક સરખી છે, પાને ૧૮૭૨૮ મરદો અને ૧૪૭૨૪ યોરસો છે. ૧૯ ૭૭૧ માણસો ૧ બેવકુકની અંધવા દર ૧૦૦૦૦ માણસો ૧૩ બેવકુક આદમીની રાસ આવે છે, દેવાના આદમીઓની સંખ્યા એ દેશમાં ૩૬૫૬૭ ની છે જેમાં ૧૮૧૨૬ મરદો અને ૨૧૪૨૧ યોરસો છે. આખી વસતીમાં દર ૫૦૪ માણસો એક દેવાના આદમીની ગણતરી આવે છે.

પરણવાની એક નંદીક રસમ—ઈકુંધો જાતના લોકોમાં જે એક છોકરો સર્દે રીંછ મારે છે, તો તે પોતાના કુટુંબના વહીવટ મલાવે એવા ગણાય છે, અને તેથી તેને ગમે તેવી આપડી પરણવાની રજા મળે છે. આપડી મેળવવા માટે તે પોતાને જનપસંદ યોરસોના રાહ જોતા રાતે છ પાઈ મેસે છે, ને જ્યો વધારે પાણેર નીંખે કે પડી લે, પછે પેલી છુમ પાડે છે, ને પોતાના ભવિષ્યના ભરખાને કરડી છટકી જાય છે. તેણીની પુત્રે પેસા દોડે છે, એટલે બુદ્ધી સ્ત્રીઓ આનંદ લઈ તેને લોહી નીકડે તેમ માર મારે છે તે છતાં જે તે હીમત હારતો નથી તો બીજા વખત નસીબ અન આવવાની તેને તક મળે છે. તે વખતેથી ઉપર કહ્યું તેવી જ આપડા નડે છે. તરીજ વખતથી જે પેસે જવાને મરદ ચાકતો નથી તો પેલી સ્ત્રી તેને લાયક શખ્સ ગણી પોતાને ભરખાર કરવાને રાજ થાય છે, અને પેસા જવાને લોકોનાં ટોલામાંથી તેણીને મોટી શાખાથી વમે પરણવાને કે કાણે લઈ જાય છે !

આફ્રીકાના સરદારોની રાખરી છતરીઓ—આ છતરીઓ જે કે કદ અને ધેરાવામાં ઘણો મારો હોય છે તો પણ સરદારો તેમને પોતા જેડે લડાઈમાં લઈ જાય છે, અને જેની સરદારે પોતાની છતરી ખોલી તેણે જાણે લશ્કરી સૂઝો ખોલે. એવું ગણાય છે. કેટલીક છતરીઓમાં ધેરાવામાં ૭૫ કુટ હોય છે. તેને ૬ સલીપા હોય છે અને દર સલીપા વમે ૧૨ થી વધારે કુટનો ગણે હોય છે. છતરીનું કવર જુદી જુદી તરારોની કાલી, લાલ, લીલી ઈત્યાદી છતરીનું હોય છે. તેઓ કપીની મારફતે ઉઘડાય છે, અને તેની એકે ને નહીં પણ માર માણસોથી જ ઉઘડાય છે. છતરીમાં દાંડો ૧૪ થી ૧૫ કુટ લાંબો હોય છે. પાદશાહની છતરીમાં મરી તારની બનાવામાં આવે છે, જે તેને ફરતી ઝાલે હોય છે. આવી છતરીઓની હેડલ નંદીક ૨૦૦ માણસો તો તડકું યા વરસાદથી બચાવ થઈ શકે છે !

વધતાંમાં વધતો મોનાહુ ૨૦ થી ૩૦ વરસની વયમાં માણસો કરે છે, પણ યોરસોમાં એવા મોનાહુ કરનારી સ્ત્રીની સંખ્યા ૩૦ થી ૪૦ વરસની ઉંમરની આવે છે.

નામદાર સાણીના બીજા દીકરા ડ્યુક આવ એડી નબરોને ઘેર છોકરો આવવો છે. તેની માતાની જેડે સઘર્માં મલોને ૩૫૦,૦૦૦૦૦ નું જરીપાન છે.

આગલા જમાનામાં ગરીબ અને રોમન લોકો અધારી રાતે જાનવરોનાં શીંગડાંનાં ફાણે બનાવી કામ લેતા હતા.

ગયે સાલ લંડન રોહરોમાં ૧૭૦૩ વખત આગની જ્યુમ પડી હતી અને તેમાંથી ૮૩ જ્યુમ યોદી પડી હતી, તથા ૧૬૬ આગથી ભય ભરેલું નુકસાન થયું હતું.

સીતલાના ઉપાય તરીકે ઈંડયન આરમીપેલેસોના વલંદાઓ કુઈનીન વાપરે છે. તેઓ ૬૦ થી ૧૦૦ ગરેન સુધી એક વખતમાં આપે છે અને અન્ય જગ્યાએ કે તેથી પુરા શક્ય નીપજે છે.

બચાંનાં ઘેરી ઘણી વખતે ખાખાપો પોતે હોય છે. તેઓ તેમના માંગવા મુજબ ભોલા પર મેસતી વખતે જ નહીં પણ ઘડીને વારે આધ્યાપ કરવા કરે છે, જેથી બચું હેધી થઈ જાય છે, અને તે પામન કરી ન શકવાથી માંડ પડે છે, ને કોઈવાર મરણ પામે છે.

૫૦૦ તખતીનું ઘડીયાલ—સેન ફ્રાન્સીસકો ખા તે એક ઈમારત બાંધે છે તેના ૫૦૦ યોરડા છે. આ દરેક યોરડાને માટે એકેક તખતી પરમાણે ૫૦૦ તખતીનું ઘડીયાલ બનાવવું છે. આ તખતીઓ નહીંની મારફતે આખી ઈમારતમાં ફરી વહેલી હવાનાં રચાણથી મારે છે. આ ઘડીયાલ સેટ ટામસ ક્લાક કંપનીએ બનાવવું છે.

લડાઈમાં થયેલો ઈંગરેજ સરકારને ખર્ચ—ગયા ૧૫ વરસમાં ૬ લડાઈઓ લડતાં ઈંગરેજને રૂ ૬૬,૦૦૦૦૦૦૦ (૬૬ કરોડ) નો ખર્ચ લાગે હતા, તેમાં ઈરાન ઉપરની યલ્દાઈમાં રૂ ૨૦,૦૦૦૦૦ નો; અને સાયની લડાઈમાં રૂ ૫૦,૦૦૦૦૦ નો; ૧૯૧૪-૧૯૦૦ નો; ન્યુ સીલેન્ડની લડાઈમાં રૂ ૧૦,૦૦૦૦૦ નો; અને એમીસીનોવાની લડાઈમાં રૂ ૬ થી ૮૦૦૦૦૦૦૦ થયોનો ખર્ચ થયો હતા.

ઈરાની ઘોડાઓ—આગલા ઈરાનીઓ ૬૬૩ લડાઈ અને જિત્તમ ઘોડાના ઘણી હતા. કેહડે કે હાલમાં ઈરાનમાં જે ઘણાને તાંડ સુધે ઘોડા હોય તે પોતાના તબેલામાં તેમની સલામતીને માટે બારણા આગવજ કુકરનું બચું બાંધી રાખે છે કે જે કોઈ શેનાન આવે તો તેની થંધ નીકળી નાસી જાય. વલો તેઓ એવો વેલુમ રાખે છે કે સરસ ઘોડાને પુછડીએ જે એક જાતનો લાંસી કતાર બાંધે તો તેને ફરી ઈજા થાય નહીં. તેઓ ઘોડાને ચણા થા સુકું થાંસ આપવાનું જાણતા નથી તેથી ફક્ત જવ અને ડાભરો ઘોડાઓને ખવાડે છે.

તંબાકુમા દગો—૧૮૭૨ તંબાકુના જુદી જુદી જાત ના ૨૧૨ નમુના વેલાતની આપાતના મેહસુલ ખાતાની ક મીટી ઉપર આવવા હતા તેમા ૧૨૯ નમુનામા ભેલસેલના દગો ધમે હતા !

ઈંગ્લેન્ડમા દાદુ ગાલનસાચ્ચેની સંખ્યા ૩૩૦૦૦ નીછે, જેઓની જોડે જગતના આકારમા ૩૪૦,૦૦૦૦૦ નું મેહસુલ લેવામા આવેછે.

દેશ છોડી જનસાચ્ચે—જરમની ખાતેથી ૧૮૬૪ થી ૧૮૭૪ સુધી દશ વરસમા સઘળા મળીને ૧૯,૦૨૭૮૫ રેલ વાસીઓ ઉતર અમેરીકામા નમુનારક ખાતે ધધે ચોપવા ગયાં હતાં.

કેળવણી—દરેક પુરુષને હાથેમાં બે જાતની કેળવણી લેવી જરૂરી છે. એક કેળવણી બોજબોધો તેણે લેવી જોઈએ, અને બીજી કે જે ધણીજ અગતની છે તે તેણે પોતાને આપવી જોઈએ.

રમુજે કુરસત.

૧. સોના રૂપાંતુ "દારજુ" ને પીતલનો તેમાં "ગર." જોયો રસોડો "આલતો" પણ "કાંદા" આકારને અંદર, તે થું ?
૨. આમકાંતુ ઇઆ કપકાંતુ એક ધર, પદકાના આરકા તેમા એકથી આર, નહી તેમા વાપર લાકડું કે પથર, ના છાપર ના પાંચે ના મારપર માર. આમકાંતુ દેવાલ, પછુ ધાતુની રંગ, કપકાંતુ આરજુપર પીતલની કલ, નાકાના પણ સોનાને સખી તેમા, લાઈ શરોય સાથે હર પમેપર. તે થું ?
૩. સંપોલો. પરાદસા દેલેની લાઈન જાપર, ૧ માણસને મલગું સરેયન કીજી ? ૨ આસખાનને લામગું સરેયન કીજી ? ૩ મારી દોલતવાલું સરેયન કીજી ?
૪. એવી કંઈ જમીન છે કે જે દરોતુ પાંચન કરેછે અને તેપણ જેની આગલ સો રંગોએ તો આરસો ધઈ ભપ ?

ખોલાસો મઠ વેલાનો.

૧ રાંછા.	૭ "કુઆશ."
૨ રાંછીના.	૮ કાકા.
૩ નાદરશાહ.	૯ રજાલ આમા.
૪ કુચિગર.	૧૦ ભાખા.
૫ બખરી.	૧૧ કાંલાક.
૬ મુખીઆ.	૧૨ "મારાલ મેઝી."

નરણ પાંચેલી માતા બાપે તેની નાની દીકરીના વીલાપ.

(ખિત—બેરર તકાજીનો રાકા)

કમીનો મેટીની ઝો જેરયાન માય,
કુટી તું પડી કુજ નહીં એ ખમાય !
મીકું વાળી આવી તું વાલી ઝો માય,
ચરખમાં ચમકતી હવે નહીં પમાય,
દગખાગ દુખાને ખોલેમ, માય,
હવે સર છે તારી મેટીનું ન માય !
સમાઈ ઘું તારા સમાસે કું માય,
કે માદર વીનાનું ન કહે સમાય :
ઊધારી, ઊઠેરી, ચરાવી તે, માય,
કમાઈ જે તું હો, હવે કાંક કમાય ?
રમીજ રમાયો તું સે ગોળ, માય,
રમાઈ હવે કાલુ, કાલુસે રમાય ?
કસાવી, ખેલાવી, ધવાડી તે, માય,
રસોસ ક તે સરખત હવે નહીં જમાય !
નખરપચ રહી તું મેટી બાપે, માય,
થું બલ્લે તું તેપર થું થું ધખધમાય ?
છ કુખી ખરખર મેટી તારી, માય,
ક પેર શીરીની મેટીથી ભખાય.
કરે નહીં નગર મારી જાપર તે, માય,
ખરખાન હતી જેવી તારી, હેમાય !
મેઝાનક ગરબે જીવે સુદગાર, માય,
અસતારી ખુલખુલથી શુભ કાંક સુમાય ?
નખરે જમા પારતેકમારપ સુખ, માય,
શીરીની વીના આ મેટી શુજ શુમાય !
નગરે કર, નગર કર, એ માદર, હે માય !
ન મેહરત સુખમાં જો આતશ કુમાય,
તો શીરીતે છડું વીના તું હું, માય,
મેઝાન મેલાપર મે ઝોનાક સુખામ !

મીનોએહર પુરશે.

- ૧ પુષ.
- ૨ કાંચેક, બાપનો મેરી મીદાસ (સાવકી માતાના લલચ નાસા અને રરેખી સખુનો) થી ભખાયેછે.
- ૩ મેઝાનનો—પાનખરતના મુકો પવન.
- ૪ અગરજો.
- ૫ કાંદાનો ભારો.
- ૬ કાંદાનો ભારો મેલાખનાં કુખની ગરબ નહીં સારે (તે તારી ગરબ સાવકી પાછી નહીજ સર). સારા સખુન તારી મા કહીને અને કંઈ મેલાવણું નથી તેથી તું જે કિંઈ કુખ જેવીકું તે કરમાઈ ભજીકું.
- ૭ સાવકી માતા પારકીછે, તેથી તેણીતે કું નીરદોષ લેવા છતાંથી મારી બાપનો આગલ શરીવાદ કરી અને ગુપ પડાયેછે.

લખનારાઓને અખાર.

અ. બે. ૧. તમારી મેહનત તથા મેહરયાનગીને માટે જાપ કાર માનીએ છઈએ. તમારી પારના વાંચવા જોગ છે, પણ દલ ગીર છઈએ કે સો પોષનો કઢારોને લાગેછેની નથી જોઈ અમા. ૩ જાત છે. તે આ છાપાખાંખાંથી પાછી મગવી લેજો.

મુખર્ષ, દત્તર આસકાસ પરેસમાં મિદરાંમજ ફરકુતજીની કંપનીએ છાપીયું તથા પરગટ કીધું. કોઠ કોટ—મેહમામજ ફારમમજ કોટ, નાં ૧ તથા ૮૧.